ΙΩΑΝ. Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ΄

ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ Τ' Α-
ΓΑΘΟΣ ΚΡΑΤΕΡΟΣ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗΣ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ΄.

ΙΩΑΝ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ΄.

ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ Τ' ΑΓΑΘΟΣ
ΚΡΑΤΕΡΟΣ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗΣ

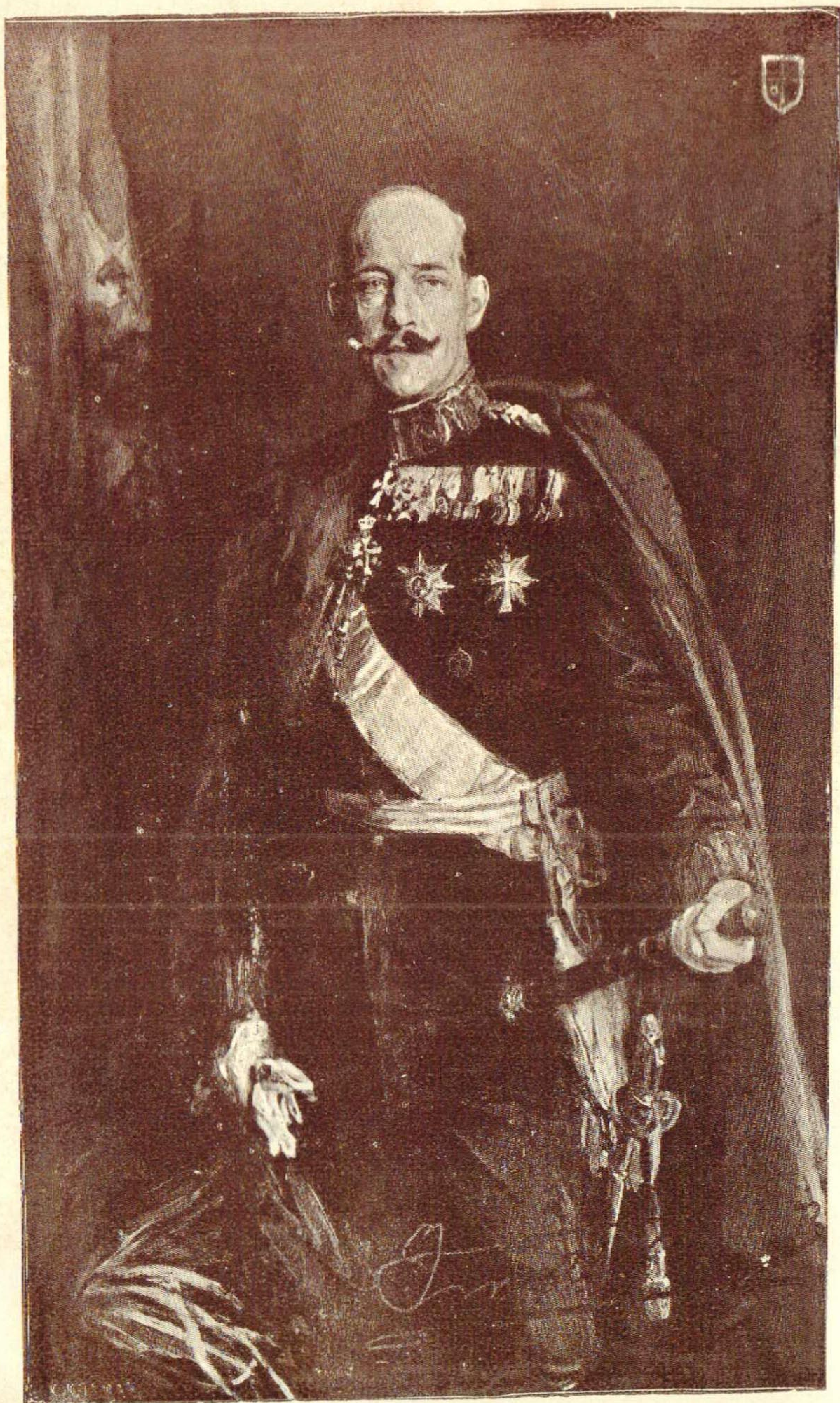
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ
79 ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - ΑΘΗΝΑΙ

Τῇ Ἱερᾷ καὶ ἀλήστῳ μνήμῃ

Τῶν ἐν τοῖς πολέμοις, ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, καὶ Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων.

Βασιλέως Γεωργίου Α΄, Ἀξιωματικῶν, Ὑπαξιωματικῶν, Ὁπλιτῶν, καὶ Ναυτῶν τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν Στρατοῦ,

Εὐλαβῶς ἀφιεροῦται.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εὐνοηθεὶς τὰ μέγιστα ὑπὸ τῆς τύχης, ἐξεπαιδεύθην ἐν τῇ Στρατιωτικῇ τῶν Εὐελπίδων Σχολῇ, τελούσῃ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν, ἔμπνευσιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀειμνήστων εὐπατριδῶν καὶ διακεκριμμένων ἐν πᾶσιν ἀξιωματικῶν, τοῦ ἀντισυνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ Κολοκοτρώνη Πάνου, υἱοῦ τοῦ ἐνδόξου Στρατάρχου, τοῦ Γέρου τοῦ Μωρηᾶ, καὶ τοῦ ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ Τσαμαδοῦ Νικολάου, ἐγγόνου τοῦ ἥρωος τῆς Σφακτηρίας καὶ Ναυάρχου κυβερνήτου τοῦ περιφήμου Ἄρεως.

Συμμαθητεύσας δὲ ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ΄ καὶ διὰ τῆς Ὑψηλῆς αὐτοῦ φιλίας, μετ᾽ ἄλλων εὐελπίδων τιμηθείς, ἥτις ἀμείωτος καὶ διαρκὴς μέχρι τοῦ τραγικοῦ, ἀδίκου καὶ προώρου αὐτοῦ θανάτου παρέμεινε, ὡς καὶ ἡ ἀνάμνησίς του μεταξὺ τῶν συστρατιωτῶν του, καὶ τῶν Ἑλλήνων τοιαύτη θὰ παραμείνῃ, μετ᾽ εὐδόκιμον φοίτησιν ἐξελθών, κατετάχθην κατὰ τὸ τέλος τοῦ Σεπτεμβρίου 1887 ὡς ἀνθυπολοχαγὸς εἰς τὸ τότε ἐπίλεκτον τοῦ πυροβολικοῦ ὅπλον, ἐξ οὗ καὶ ὡς ἀντιστράτηγος ἐξῆλθον.

Ὑπὸ τὴν Κυανόλευκον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Σημαίαν τῆς εὐτυχοῦς, φαιδρᾶς καὶ ὀνειροπόλου νεότητος τὰ ἔτη—τῶν ἐθνικῶν ἰδανικῶν ἕνεκα, τὰ ὁποῖα φανατικῶς τότε ἐλατρεύοντο, εὐόσμως ἀνθοῦντα, δὲν εἶχον εἰσέτι ἐμπαικτικῶς καὶ ὀργίλως μετὰ τῆς γλώσσης καὶ θρησκείας προγονοπληξία τὰ μέν, καὶ ἀνασταλτικὴ τῆς προόδου τροχοπέδη αἱ δέ, ἀποκληθεῖ— μετὰ τῶν λοιπῶν συναδέλφων μου ἐν τραχύτητι βίου, λαμπούσῃ ὑλικῇ πτωχείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀπαστράπτοντι ἠθικῷ πλούτῳ ἐν τοῖς ὅπλοις διανύσας, ἀπαύστως μελετῶν καὶ ἀσκούμενος,

ηὐτύχησα ἀληθῶς ὑπὸ τὴν ἔνδοξον καὶ μεγαλοφυᾶ ἀρχιστρατηγίαν αὐτοῦ ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος καὶ δουλευόντων ἑλλήνων ἐνθουσιωδῶς καὶ ἀφειδῶς κατὰ μακρὰν προγονικήν μου παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀκομπάστως καὶ ἀθορύβως νὰ ἀγωνισθῶ.

Συνυπάρξας δὲ μὲ τὰ γεγονότα τῆς ἀπαραδειγματίστου καὶ ὀδυνηρᾶς τῆς πατρίδος μου τραγῳδίας, ἧς μέγα καὶ ἄδικον θῦμα ἐγένετο ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒ΄, καὶ πεποιθὼς ὅτι μοὶ ἐπεβάλλετο, καὶ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς φιλίας καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ τῆς στοργῆς πρὸς τὴν κατακρεουργηθεῖσαν ὠμῶς καὶ πρωτοφανῶς ἀλήθειαν καί, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ σκληρῶς καὶ ἰδιοτύπως καταστραγγαλισθὲν δίκαιον, νὰ προβῶ εἰς τὴν ἐξιστόρησιν—ἀπὸ τῶν θρύλλων τῆς γεννήσεώς του ἀρχόμενος καὶ εἰς τὸν τραγικόν, πρόωρον καὶ ἄδικον θάνατον αὐτοῦ τελευτῶν—πάντων ὧν ἐγενόμην αὐτήκοος καὶ αὐτόπτης μάρτυς ἐν τῇ σχολῇ τῶν Εὐελπίδων ὡς συμμαθητής, ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς σύντροφος, ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ διπλωματίᾳ ὡς στρατιωτικὸς ἐν Σόφιᾳ ἀκόλουθος καὶ εἰδικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπεσταλμένος καὶ ἐν τοῖς πολέμοις ὡς συμπολεμιστής του, διοικητὴς μονάδος πυροβολικοῦ ἑλληνοπρεπῶς καὶ ἀφειδῶς ἀγωνισθείσης.

Ἀμυνόμενος συγχρόνως καὶ τῆς στρατιωτικῆς μου τιμῆς, τοῦ ἀτομικοῦ μου πατριωτισμοῦ, τῆς προγονικῆς μου παραδόσεως, τῆς πατρικῆς μου φήμης, καὶ τῆς στρατιωτικῆς μου στολῆς, ἣν πατροπαραδότως τετιμημένην, ἄσπιλον καὶ ἑλληνοπρεπῶς ἔφερον καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, ὡς καὶ τῶν ὁμοτίμων καὶ ὁμοτύχων συναδέλφων μου, μεθ' ὧν εἰς Θήραν ἐξωρίσθην καὶ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ δι' ἔλλειψιν τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, χαρακτῆρος καὶ πατριωτισμοῦ ἀπεβλήθην, μετὰ τῆς προσθέτου ἐσχάτης ἀτιμώσεως, τῆς ἐκ τῶν καταλόγων τῆς ἐφεδρείας διαγραφῆς μου καὶ τῆς στερήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ φέρειν τὴν ἐκ τῶν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἀγώνων διάτρυτον τοῦ Ἕλληνος Ἀξιωματικοῦ στολήν μου.

Τῆς ταραχώδους καὶ ἀλησμονήτου ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ ποικίλα συμβάντα ἀπὸ γενεᾶς, χαρακτῆρος, ἀνατροφῆς καὶ

παιδεύσεως, ἀνώτερος κομματικῶν μικροτήτων καὶ ξένος ἀγενοῦς καὶ ποταπῆς μνησικακίας τυγχάνων ἀμερολήπτως, πιστῶς καὶ ἀπὸ περιωπῆς περιγράφω. Ὡς αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ὁλόσωμον καὶ ἀνεπηρέαστον ἀλήθειαν διερμηνεύοντα θὰ χρησιμεύσωσιν ἀναντιρρήτως καὶ ταῦτα εἰς τὸν μέλλοντα ἱστορικὸν τῆς προσφάτου ἐθνικῆς μας τραγῳδίας, ὅστις ἀσφαλῶς καὶ ἀδεκάστως κρίνων, θὰ ἀποδώσῃ τὸν ὀφειλόμενον ἀειθαλῆ ἔπαινον καὶ τὴν δικαίαν αἰωνίαν μομφήν, καὶ εἰς ζῶντας καὶ εἰς νεκρούς, πρὸς μάθημα τῶν ἐπιγιγνομένων καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. «**Τῆς φύλακος τῆς ἀρετῆς τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν, μάρτυρος τῆς κακίας τῶν φαύλων, καὶ εὐεργέτιδος τοῦ κοινοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων**».

Ἀθῆναι, 1 Ἰανουαρίου 1931

ΙΩΑΝ. Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Γέννησις τοῦ Κωνσταντίνου

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς πτώσεως τῆς ἐνδόξου ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἐγεννῶντο, ἐγαλοχοῦντο, ἠνδροῦντο, ἔδρων, ἐβίουν καὶ ἀπέθνησκον παραδίδοντες οἱ πατέρες πρὸς τοὺς υἱοὺς ὅτι, ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλῆᾶς ἡμέραν τινὰ πεπρωμένην θὰ ἐξωντάνευε, καὶ ὁ ἐθνικὸς Πατριάρχης θὰ συνέχιζε ἐν τῷ πανσέπτῳ καὶ θρυλλικῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τὴν ἀποτόμως διακοπεῖσαν κατὰ τὴν πτῶσιν τῆς ὑπερλάμπρου βασιλευούσης, τῆς πολυυμνήτου, πολυτιμήτου καὶ πολυφιλήτου Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὲρ τῆς διασώσεως αὐτῆς θερμήν, κατανυκτικήν, καὶ ἱκετευτικὴν πρὸς τὸν Ὕψιστον δέησιν αὐτοῦ.

Μὲ τὸ θωπευτικὸν αὐτὸ ὄνειρον ἐν τῇ διανοίᾳ, μὲ τὸν γλυκὺν αὐτὸν πόθον ἐν τῇ ψυχῇ, μὲ τὴν παρήγορον αὐτὴν ἐλπίδα ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ μὲ τὴν θερμὴν αὐτὴν εὐχὴν εἰς τὰ χείλη, ἀμείωτον, ἄπαυστον, ἀκάματον, ἀειθαλῆ καὶ ἀμάραντον, ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο οἱ αἰῶνες καὶ μετ' αὐτῶν ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο αἱ ὀνειροπολοῦσαι, αἱ νοσταλγοῦσαι, αἱ στενάζουσαι καὶ αἱ ἐλπίζουσαι ἑλληνικαὶ γενεαί. Ὅτε αἰφνιδίως, ἑορτὴν ἄγοντος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ, τὴν αἰθρίαν, γελόεσσαν, μυροπληθῆ καὶ αὐρόλουστον ἡμέραν τῆς 21 Ἰουλίου, ὥρᾳ ἕκτῃ ἑσπερινῇ τοῦ ἔτους 1868, τὸ ἑλληνικὸν πυροβόλον ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν Νυμφῶν λόφου χαρμοσύνως καὶ ἐριγδούπως ἀνήγγειλεν εἰς τὸ Πανελλήνιον τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀνυπομόνως ἀναμενομένου θρυλλικοῦ, παμφιλτάτου καὶ πολυποθήτου ἐθνικοῦ Νυμφίου, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἐξωντάνευσεν ὁ θρυλλικὸς Μαρμα-

ρωμένος βασιλῆας, ὁ πρῶτος καὶ ὁμώνυμος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἕλλην Διάδοχος Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος.

Τὸ γηθόσυνον καὶ εὐτυχὲς ἄγγελμα τοῦτο διαδοθὲν ἀστραπιαίως ἀνὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπροξένησε θύελλαν χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως καὶ διήγειρε φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἔσπευδον ἀσθμαίνοντες εἰς τὰ Ἀνάκτορα ἵνα πληροφορηθῶσι περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ μεγάλου πανελληνίου εὐτυχοῦς γεγονότος, κατακλύσαντες ἀσφυκτικῶς τὴν πρὸ αὐτῶν πλατεῖαν.

Ὅταν δὲ ὁ Πρωθυπουργὸς Βούλγαρης κρατῶν τὸ νεογέννητον ὑψηλὸν βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας του ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην τῶν Ἀνακτόρων καὶ ἐπέδειξεν αὐτὸ εἰς τὸ κάτωθεν ἀνυπομόνως ἀναμένον πλῆθος, παρ' αὐτὸν ἱσταμένου καὶ τοῦ εὐτυχοῦς πατρὸς βασιλέως Γεωργίου Α', ἅπαντες μιᾷ φωνῇ αὐτομάτως καὶ ἐνστίκτως ἀνέκραξαν: «Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒ'».

Καὶ ὁ γλαφυρώτερος κάλαμος καὶ ἡ ὑψιπετεστέρα φαντασία δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς τὴν ψυχολογικὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν θυελλώδη ἐκδήλωσιν τοῦ πλήθους. Ἐν ἀνεπαρκεστάτῃ συνόψει εἰπεῖν, μετὰ ὀλιγόστιγμον ἀκροτάτην γενικὴν σιωπὴν καὶ ἔκστασιν, ἔξαλλοι ἐκ χαρᾶς, ἐνθουσιασμοῦ, καὶ φρενίτιδος, ἐξέσπασαν εἰς βροντώδεις ἐπευφημίας, καὶ ἐκκωφαντικὰς ἰαχάς, καὶ πίπτοντες οἱ μὲν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν δέ, ἠσπάζοντο θερμῶς καὶ ἐγκαρδίως ἀλλήλους μὲ ἑτοιμοδακρύτους ὀφθαλμοὺς καὶ ζωηρῶς πάλλοντα στήθη. Μεθ' ὃ συγχρόνως γονυπετήσαντες ἅπαντες ἐπὶ τόπου ἀνέπεμψαν πρὸς τὸν Ὕψιστον θερμοτάτην καὶ ἐγκαρδιωτάτην εὐγνώμονα εὐχαριστίαν, καὶ ἐν ἀκροτάτῃ κατανύξει καὶ βαθυτάτῃ σιωπῇ πρὸς αὐτὸν προσηυχήθησαν, καὶ ἐγερθέντες εἶτα διεχύθησαν ἀγαλλιῶντες καὶ σκιρτῶντες ἀνὰ τὴν πόλιν, εἰς εὐωχίαν, διασκέδασιν, χορὸν καὶ πότον καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα τραπέντες καὶ ἀπαύστως εὐχόμενοι «Καὶ στὴν πόλι καὶ τὴν Ἁγιὰ-Σοφιά».

Τὸ πανελλήνιον αἴσιον γεγονὸς τοῦτο ἡ Κυβέρνησις

ἀνήγγειλε εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἑπομένης προκηρύξεως :

«Συμπολῖται,

»Ἡ θεία πρόνοια ἐπλήρωσε τοὺς δικαίους πόθους τοῦ » Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἡ Α. Μ. ἡ Σεπτὴ ἡμῶν Βασίλισσα, ἔ» τεκεν αἰσίως σήμερον Βασιλικὸν Πρίγκηπα Διάδοχον τοῦ » Ἑλληνικοῦ θρόνου προσονομασθέντα Κωνσταντῖνον.

»Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον μετ' ἀγαλλιάσεως ἀγγέλ» λον τὸ εὐτυχὲς γεγονός, τὸν ἀρραβῶνα τοῦτον αἰσίου μέλ» λοντος, συγχαίρει τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, καὶ οὐδόλως ἀμφι» βάλλει ὅτι τὴν γέννησιν τοῦ Βασιλικοῦ Πρίγκηπος θέλει χαι» ρετήσει ἀγαλλομένη καὶ σκιρτῶσα πᾶσα Ἑλληνικὴ καρδία » καὶ θέλει ἀναπέμψει εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ὕψιστον ἐπὶ » τῇ μεγαλοδωρίᾳ ταύτῃ, καὶ δέησιν ὑπὲρ τῆς μακροβιότητος » τῶν Α. Μ., καὶ τοῦ τεχθέντος Βασιλικοῦ Πρίγκηπος.

Ἐν Ἀθήναις, 21 Ἰουλίου 1868.

Ὁ Πρόεδρος
Δ. Γ. Βούλγαρης

Τὰ μέλη
Α. Μαυρομιχάλης, Σ. Μήλιος
Κ. Κανάρης, Π. Δεληγιάννης,
Ε. Σῖμος, Π. Βάρβογλης»

Τὴν ἑπομένην εἰς τὴν Βουλὴν ὁ Πρόεδρος αὐτῆς Στρατηγὸς Λαζαρέτος, ἀναστὰς ἐν μέσῳ βαθυτάτης σιγῆς τοῦ Σώματος, εἶπε :

«Μέγας ὁ Θεὸς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ! Μέγας ὁ » Θεὸς τοῦ Πανελληνίου ! Μετὰ παρέλευσιν πέντε σχεδὸν » αἰώνων, τὸ ἔθνος, βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωρ» γίου καὶ τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας, χθὲς ἠξιώθη νὰ ἴδῃ Βασι» λικὸν Διάδοχον ὀνομασθέντα Κωνσταντῖνον. Ἀνακοινῶ » τοῦτο εἰς τὴν Βουλὴν μετ' ἀνεκφράστου εὐχαριστήσεως, » ἐκπληρωθέντων τῶν πόθων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

»Ζήτω ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ! Ζήτω ἡ Βασίλισσα Ὄλγα ! » Ζήτω ὁ Βασιλόπαις Κωνσταντῖνος !»

Οἱ βουλευταὶ ὄρθιοι ἐπανέλαβον τὰς ζητωκραυγὰς μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ ἀκροατηρίου, τὸ ὁποῖον πυκνότατον κατέκλυζε τὸ βουλετήριον. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐκληρώθη δεκαμελὴς πρε-

σβεία, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν βουλευτῶν Κ. Πετσάλη, Κ. Δημητριάδη, Γ. Ἀρώνη, Ι. Ἀντωνοπούλου, Ν. Λεωπούλου, Ε. Γουβέλη, Δ. Πονηροπούλου, Δ. Κουρκουμέλη, Κ. Δαγρὲ καὶ Ε. Κεχαγιᾶ, ἡ ὁποία ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν βουλὴν εἰς τὴν δοξολογίαν. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ τῆς γεννήσεως τοῦ Κωνσταντίνου ἅπαντα τὰ γεννηθέντα τέκνα τὰ μὲν ἄρρενα ὠνομάσθησαν Κωνσταντῖνοι,τὰ δὲ θήλεα Κωνσταντίαι.

Ἡ ποίησις εἶχεν ἀσχοληθῆ μὲ τὸν Διάδοχον πρὶν οὗτος γεννηθῇ, διότι πάντοτε αὔτη ὑπῆρξε προφητεία. Οὕτω τὸ 1854, δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, βασιλεύοντος τοῦ ἀτέκνου Ὄθωνος, πρὸ πάσης ὑπονοίας μεταβολῆς τῆς Δυναστείας, ὁ Ζαλακώστας εἰς ποίημά του διὰ τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ἔγραφε τοὺς ἑξῆς προφητικοὺς στίχους:

Τὸν Παλαιολόγον
ἄψυχο κορμὶ τὸν γδαίνει
Ἡ Τουρκιά, καὶ τὴν στολή του
ποὺ ἦταν ὅλη ἀετωμένη
τὴν εὗρῆκε μοναχά,
δὲν εὑρέθη τὸ σπαθί του
καὶ τὸ στέμμα πουθενά.
Τὸ σπαθὶ τὸ κρῦψαν Μοῖρες
εἰς τὸν Ἰλισσὸ ἐκεῖ πέρα,
τὴν Κορώνα σὺ τὴν πῆρες
Ταξιάρχη τ' οὐρανοῦ
γιὰ νὰ ζώσῃς μιὰ ἡμέρα
Τὸ κεφάλι ἑνὸς Ξανθοῦ

Ἡ δὲ Λαϊκὴ Μοῦσα ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Κωνσταντίνου συνέθεσε τὸ ἑπόμενον ποίημα:

Κοιμᾶται γλυκοβύζαχτο μιανῆς αὐγῆς λουλοῦδι
Δροσάτο βασιλόπουλο στὴν ἀργυρῆ του κούνια
Καὶ τῆς γλυκειᾶς Μανούλας τὸ χαμογέλιο πίνει
Τοῦ στέλλει ἡ Ὄσσα ταῖς δροσιές, ὁ Ὄλυμπος τὰ νειάτα
Κι' ἕνα πουλάκι ὁ Βόσπορος νὰ τὸ καλημερίσῃ
Κοιμᾶται καὶ στὴν κούνια του ἡ Μοῖρες κατεβαίνουν
Ἡ μιὰ βαστᾶ χρυσὸ σταυρό, παληὰ Κορώνα ἡ ἄλλη
Καὶ ἡ τρίτη χαιρετίσματα καὶ δάκρυα ἀπ' τὰ ξένα,
Τοῦ λέει ἡ πρώτη· Ἄνθισε βασιλικὸ κλωνάρι
Πάρε τῆς Πίνδου τὴν κορφή, τὴ δύναμι τοῦ Εὐρώτα

Τοῦ Μάρτη τὸ χαμόγελο καὶ τὸ ταξεῖδι ἀρχίνα
Κι' ἡ δεύτερη. Σὲ χαιρετοῦν ἡμέραις περασμέναις
Τοῦ Γένους τὸ παράπονο, τῆς ἐκκλησιᾶς ὁ Θρόνος
Ἡ νύχτα ἡ ἀτέλειωτη, τὰ βάσανα, ἡ ἐλπίδες
Τοῦ Κωνσταντίνου ὁ στεναγμὸς καὶ ἡ μαύρη του Κορώνα
Κι' ἡ τρίτη. Ζῶσου τὸ σπαθὶ ποὺ ἡ μνήμη του σοῦ στέλλει
Τὸ ζήλεψεν ὁ Ζαχαριᾶς, Τὸ εὐχήθηκε ὁ Βλαχάβας
Καὶ στ' ὄνειρό του τὤβλεπεν ὁ Ρήγας νύχτα μέρα
Πάρ' το καὶ ζῶσε τὸ κορμὶ νὰ ξαστεριάσῃ ὁ κόσμος
Ἔσκυψαν καὶ τὸ φίλησαν καὶ αἱ τρεῖς ἀδερφωμέναι
Καὶ σὰν ἀγέρι ἐφύγανε, σὰν ἴσκιος ἐχαθῆκαν.

Ἡ βάπτισις τοῦ Κωνσταντίνου

Τὴν 22 Αὐγούστου 1868 ἐγένετο ἡ βάπτισις τοῦ Διαδόχου ἐν τῷ Ναῷ τῆς Μητροπόλεως. Ἡ κολυμβήθρα καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν βάπτισιν σκεύη ἀπεστάλησαν ἐκ Παρισίων, ὄντα θαῦμα τέχνης καὶ πολυτελείας. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀπέστειλεν ὕδωρ τοῦ Ἰορδάνου διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου. Ἀνάδοχοι ἦσαν ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρος, αἱ Μεγάλαι Δούκισσαι Καισάροβνα καὶ Ἰωσηφόβνα, ἡ Βασίλισσα τῆς Δανίας καὶ ὁ Δανὸς πρίγκηψ Διάδοχος, ἡ Πριγκήπισσα τῆς Οὐαλίας Ἀλεξάνδρα, ὁ Δοὺξ τοῦ Σάξαλτεμπουργ, ὁ ἀδελφὸς τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας Μ. Δοὺξ Κωνσταντῖνος καὶ ἄλλοι Πρίγκηπες καὶ Πριγκήπισσαι.

Ἅπας ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Περιχώρων εἶχεν ἀποπνικτικῶς συγκεντρωθῆ εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν. Ἡ Βασίλισσα Ὄλγα δὲν παρέστη εἰς τὸ βάπτισμα, ὡς μὴ συμπληρώσασα τὸ τεσσαρακονθήμερον ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ. Τὸ ὑψηλὸν βρέφος μετεφέρθη εἰς τὸν Ναὸν ὑπὸ τῆς Κυρίας ἐπὶ τῶν τιμῶν Θεοχάρη. Ἵνα μὴ τρομάξωσιν οἱ ἵπποι, εἰδοποιήθη τὸ πλῆθος νὰ μὴ θορυβήσῃ. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς Βασιλικῆς πομπῆς, μεγαλοπρεπὴς καὶ συγκινητική, ἐπεκράτησε γενικὴ σιγή. Μόλις ὅμως ἀντιπαρῆλθεν αὕτη, μυρίαι καὶ ζωηραὶ ἀνεπέμφθησαν ἐπευφημίαι. Ἀμφοτέρωθεν δὲ τῆς ἁμάξης παρίππευον ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος, καὶ ὁ Μ. Δοὺξ Κωνσταντῖνος.

Ἅμα ὡς ὁ Μητροπολίτης ἀνέκραξε: «Βαπτίζεται ὁ δοῦ-

λος τοῦ Θεοῦ Κωνσταντῖνος» κανονιοβολισμοὶ καὶ κωδωνοκρουσίαι, τοῦ συνθήματος δοθέντος ἐκ τῆς Μητροπόλεως, ἐδόνησαν τὸν ἀέρα, αἱ ζητωκραυγαὶ λαοῦ καὶ στρατοῦ μετέδωκαν ἀστραπιαίως ἀνὰ τὴν Πρωτεύουσαν τὴν ἐπίσημον ἀπόδοσιν, μετὰ τέσσαρας αἰῶνας, τοῦ ἱστορικοῦ ὀνόματος εἰς τὸν Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου. Ἡ ἡμέρα τῆς βαπτίσεως τοῦ Διαδόχου ὑπῆρξεν ἡμέρα πανελληνίου χαρᾶς καὶ γενικῆς ἀγαλλιάσεως. Οἱ πολῖται, ἀσπαζόμενοι καὶ συγχαίροντες ἀλλήλους, ἀνέκραζον: «Νὰ μᾶς ζήση, καὶ στὴν Πόλι», καὶ διέτριψαν εἰς τὰς πλατείας χορεύοντες καὶ εὐθυμοῦντες μέχρι τῆς πρωΐας τῆς ἑπομένης.

Πολλοὶ καὶ πολλαὶ ἀπέστειλαν πολύτιμα δῶρα εἰς τὸ νεοφώτιστον βρέφος καὶ πολλὰ πεζὰ καὶ ἔμμετρα ἐγράφησαν, ὧν τὸ ἀξιολογώτερον καὶ προφητικώτερον ὑπῆρξε τὸ παρὰ τοῦ Γεωργ. Παράσχου γραφὲν ποίημα, ἔχον οὕτως :

Λουλούδια Βασιλόπουλο στὴν τελετή σου στρώνω
Καὶ μ' ἕνα δάκρυ μου κι' ἐγὼ
Τὸ βάπτισμά σου εὐλογῶ
Τὸν δρόμον σου μυρώνω
Στὸ πρῶτό σου χαμόγελο διαμάντια δὲν σκορπίζω
Σὲ φθάν' ἡ χάρι τοῦ Χριστοῦ
Κι' ἀντὶ στολίδια, ἀγωνιστοῦ
Τσαρούχια σοῦ χαρίζω
Δέξου τα εἶν' αὐτὰ κληρονομιὰ μεγάλη
Δὲν τὰ παληώσαν οἱ καιροὶ
Καὶ θᾶρθ' ἡ ὥρα ποὺ μπορεῖ
Νὰ ξανατρέξουν πάλι
Χρυσῆ σου ἡ Μοῖρα, πάρε τα τοῦ ὑμηττοῦ καμάρι
Ἐκεῖ ψηλὰ ἦταν γραφτὸ
Τὸ χέρι σου τὸ ζηλευτὸ
Τὸ δίκηο μας νὰ πάρῃ
Μεγάλωσέ μου νὰ σὲ δῶ μιὰ μέρα Καπετάνιο
Νὰ ρίξω ἀπάνω στὴν Τουρκιὰ
Στὸ πλάϊ σου μιὰ τουφεκιὰ
Κι' ἀμέσως νὰ πεθάνω.

Βραδύτερον δέ, προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, διὰ Β. Διατάγματος ἐδόθη εἰς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον ὁ τίτλος τοῦ Δουκὸς τῆς Σπάρτης. Ὡς γεννηθέντος δὲ ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρό-

νου, ἡνώθησαν αἱ δύο μεγάλαι καὶ περιώνυμοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πόλεις, τὰ ἀΐδια καὶ ἔνδοξα σύμβολα τῆς ἀφθάστου καὶ ἀνεσπέρου Ἑλληνικῆς σοφίας, ἀνδρείας, δόξης καὶ λαμπρότητος. Τὸ Διάταγμα τῆς ἀπονομῆς τοῦ τίτλου ἔχει οὕτως:

«Περὶ ἀπονομῆς προσεπωνυμίας «Δοὺξ τῆς Σπάρτης» εἰς τὸν Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

» Εἰς τὴν Α. Β. Υ. τὸν πεφιλημένον ἡμῶν υἱὸν Κωνσταν-
» τῖνον Βασιλικὸν Πρίγκηπα Διάδοχον τοῦ ἑλληνικοῦ Θρόνου,
» ὃν ἡ Θεία πρόνοια ἐδωρήσατο ἡμῖν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς φιλτάτης
» Πατρίδος, παρέχομεν τὴν προσεπωνυμίαν «Δοὺξ τῆς Σπάρ-
» της». Διατάσσομεν δὲ τὴν προσωνυμίαν ταύτην, ἵνα φέρωσι
» καὶ οἱ μέλλοντες Διάδοχοι τοῦ ἡμετέρου Ἑλληνικοῦ Θρόνου.
» Τὸ παρὸν Διάταγμα προσυπογραφήσεται ὑπὸ τοῦ ἡμε-
» τέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, δημοσιευθήσεται δὲ καὶ ἐκτε-
» λεσθήσεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου
» καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου
Δ. Γ. Βούλγαρης

Οἱ Ὑπουργοὶ
Π. Δεληγιάννης, Π. Βάρβογλης
Α. Μαυρομιχάλης, Ε. Σῖμος
Σ. Μήλιος, Κ. Κανάρης».

Ἔκτοτε ἅπας ὁ Ἑλληνισμὸς μετ' αὐξούσης συγκινήσεως, ἀπεριορίστου αἰσιοδοξίας, καὶ ἀδιασείστου πεποιθήσεως παρηκολούθει ἀγρύπνως, προσεκτικῶς καὶ ζηλοτύπως τὴν αὔξησιν τοῦ Ὑψηλοῦ βρέφους, τοῦ ἐνσαρκοῦντος ἁπάσας τὰς ἐθνικὰς ἐλπίδας, ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ ἰδανικὰ καὶ ἅπαντας τοὺς ἐθνικοὺς πόθους, ὧν διῃσθάνετο δι' αὐτοῦ ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν τὴν πραγματοποίησιν.

Διανύσας δὲ ἐν τελείᾳ καὶ ἁρμονικωτάτῃ αὐξήσει τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, μόλις συνεπλήρωσε

τὸ δωδέκατον τῆς ἡλικίας του ἔτος, ἤρξατο ἐκπαιδευόμενος ὡς ἀπῄτουν καὶ ἐπέβαλλον τὰ μελλοντικὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Καὶ διὰ μὲν τὰς πολιτικὰς καὶ ἐγκυκλίους ἐπιστήμας, προσεκλήθησαν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις οἱ ἀριστεῖς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διανοήσεως ἄνδρες, οἱ Σακελλαρόπουλος, Πανταζῆς, Λάμπρος καὶ λοιποί, οἱ ἀποτελέσαντες τὸ ἐπιστημονικὸν στερέωμα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, οἵτινες καὶ κατήρτισαν αὐτὸν ἀρτιώτατα. Διὰ δὲ τὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν κατετάχθη ἐν τῇ Στρατιωτικῇ τῶν Εὐελπίδων Σχολῇ, τὰς στρατιωτικὰς ἐπιστήμας κατ' οἶκον διδασκόμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς Καθηγητῶν.

Ἡ Στρατιωτικὴ τῶν Εὐελπίδων Σχολὴ

Ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτης, ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ μεγαλεπίβουλος, ἐμπνευσμένος καὶ ἐμπειρότατος τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος θεμελιωτὴς καὶ ὀργανωτὴς ἐν τῇ μεγίστῃ αὐτοῦ πατριωτικῇ μερίμνῃ, ὅπως καταρτισθῇ σῶμα Ἀξιωματικῶν ἐπιστημόνων ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς πολλαπλὰς καὶ ποικίλλας ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου στρατιωτικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἵδρυσε τὴν 1 Ν)βρίου 1829 ἐν Ναυπλίῳ τὴν Στρατιωτικὴν τῶν Εὐελπίδων Σχολήν, ἧς πρῶτοι μαθηταὶ ἐγένοντο τὰ τέκνα τῶν κατὰ τὸν μέγαν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα διαπρεψάντων Στρατηγῶν, Ναυάρχων, Ὁπλαρχηγῶν, Διπλωματῶν, Ἐπιστημόνων, Χορηγητῶν καὶ ἐπὶ πατριωτισμῷ καὶ αὐτοθυσίᾳ διαπρεψάντων ἀειμνήστων ἀνδρῶν.

Ἡ Στρατιωτικὴ τῶν Εὐελπίδων Σχολή, ἐπὶ ἑδραίων βάσεων καὶ θετικῶν ἀρχῶν θεμελιωθεῖσα καὶ ἑδραιωθεῖσα, ἀπέδωκε δαψιλεῖς καὶ ἀγλαοὺς τοὺς καρπούς, δικαιώσασα πληρέστατα τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῆς, καὶ πραγματοποιήσασα ὁλοσχερῶς τὰς ἐπ' αὐτῆς στηριχθείσας ἐλπίδας τοῦ ἐκ τῆς μακροχρονίου δουλείας ἀνακύψαντος ἔθνους καὶ τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἱδρυτοῦ.

Ἡ ἐν αὐτῇ θητεία σοφώτατα καὶ πρακτικώτατα ὡρίσθη ἑπταετής, καθόσον οἱ νέοι ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων καὶ ὅλως ξένοι πρὸς τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀτελείας τῆς ἀκαταρτίστου εἰσέτι ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἔναγχος ἐκ τῆς δουλείας ἐξελθούσης, κατα-

τασσόμενοι ἐν αὐτῇ ὑφίσταντο πλήρη καὶ τελείαν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν παίδευσιν καὶ ἀνωτέραν διαπαιδαγώγησιν, δι' ἧς ἐμποτιζόμενοι αἰσθημάτων πατριωτισμοῦ καὶ ἐθνικῶν ἰδεωδῶν διεμορφοῦντο κατὰ χαρακτῆρα, κατὰ κοινωνικὴν παράστασιν καὶ κατ' ἀτομικὴν ἀνατροφήν, καὶ συμπεριφορὰν κατὰ τρόπον πραγματικῶς ἐπίζηλον καὶ χαρακτηριστικῶς Ἑλληνοπρεπῆ.

Οὕτως εὐοιώνως ἐξελισσομένη, καὶ δαψιλεῖς ἀποδίδουσα καρποὺς ἡ Στρατιωτικὴ τῶν Εὐελπίδων Σχολή, ἔφθασεν εἰς τὸν κολωφῶνα τῆς εὐδοκιμήσεως καὶ τῆς φήμης της, ἅμα ὡς ἀνέλαβον αὐτὴν ἀνὰ χεῖρας ἡ δυὰς τῶν διακεκριμμένων ἀνδρῶν καὶ πραγματικῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν, τῶν φερόντων ἀνταξίως δύο τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ σεβαστοτέρων ὀνομάτων τῆς Ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ὁ Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ Κολοκοτρώνης Παν. υἱὸς τοῦ Γέρου τοῦ Μωρηᾶ ὡς Διοικητής, καὶ ὁ Ταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ Τσαμαδὸς Νικολ. ἔγγονος τοῦ Ἥρωος τῆς Πύλου καὶ Κυβερνήτου τοῦ πεφημισμένου Ἄρεως.

Ἐπὶ τῷ διορισμῷ του ὁ πρῶτος ὡς Διοικητὴς τῆς Στρατιωτικῆς τῶν Εὐελπίδων Σχολῆς ἐκοινοποίησεν τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Ἡμερησία Διαταγὴ τῆς 29 Ἰουλίου 1881

» Ὁ ὑποφαινόμενος Πάνος Θ. Κολοκοτρώνης Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ κληθεὶς δι' Ὑψηλοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῆς 25 τρέχοντος μηνὸς εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων,

» Ἀπαιτῶ

» Ἵνα ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ ὑπὸ τὴν Διοίκησίν μου συναισθανόμενοι τὴν τιμὴν τοῦ ἐπαγγέλματος τηρῶσιν ἀπαρεγκλίτως τοὺς κανόνας τῆς πειθαρχίας. Ὅ,τι εἶναι διὰ τὸν χριστιανὸν τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, εἶναι διὰ τὸν στρατιωτικὸν τὸ Υ. Β. Διάταγμα. Ὁ Κανονισμός.

» Ἀπαιτῶ

» Ἵνα οἱ βαθμοφόροι διατάσσοντες ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθήκοντος ὦσι δίκαιοι καὶ ἀμερόληπτοι, ἐπίμονοι. Τιμω-

» ρῶσι μετ' αὐστηρότητος, ἄνευ συγγνώμης, ὄχι μόνον πᾶσαν » παρεκτροπήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀνακρίβειαν.

» Ἡ ἀμείλικτος δ' αὕτη αὐστηρότης δέον νὰ ἐξασκῆται » μετὰ ψυχραιμίας καὶ εὐπρεπείας, ἀποκλειούσης πᾶν τὸ δυνά- » μενον νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὕβρις ἢ περιφρόνησις.

» Καταμάθωσι τὰς ἰδιότητας τῶν ὑποδεεστέρων καὶ τι- » μῶσιν αὐτοὺς ἀναλόγως τούτων. Ἀπαύστως ἐπιβλέπωσι τοὺς » ὑποδεεστέρους καὶ κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Αἱ » ἠθικαὶ ἀρεταὶ τῶν ἀνωτέρων ἂς ἐκπροσωποποιηθῶσι διὰ » τῆς ἰσχυρᾶς εὐγλωττίας τοῦ παραδείγματος.

» Ἀπαιτῶ

» Ἵνα πᾶς ὑποδεέστερος, μηδέποτε βουλευόμενος, ἐκτελῇ » ἀδιστάκτως πάσας τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του, ὑφιστά- » μενος καρτερικῶς πᾶσαν στέρησιν καὶ κακουχίαν, ἐκτελῇ δὲ » οὐχὶ μόνον μηχανικῶς, καὶ ῥαθύμως τὰς διαταγάς, ἀλλὰ τα- » χέως καὶ προθύμως.

» Τὸ παράστημα τῶν Εὐελπίδων ἔστω ἀρρενωπόν, ἄνευ » ὑπεροψίας, ἡ ἐνδυμασία καθαρά, ἄνευ ἐπιτηδεύσεως, τὰ » ἤθη εὐπρεπῆ.

» Εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Εὐελπίδων σχέσεις πρέπει νὰ βασι- » λεύῃ τὸ αἴσθημα τῆς συναδελφότητος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν » ἰσχυρότατον δεσμὸν τῆς μεγάλης Στρατιωτικῆς οἰκογενείας.

» Οἱ ὑποδεέστεροι δι' εὐγενοῦς ἁμίλλης πρέπει νὰ προσπα- » θῶσι νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἀνωτέρων των.

» Ἐλπίζω,

» Ὅτι πάντες ὑμεῖς συναισθανόμενοι τὸν σκοπὸν δι' ὃν » τῇ ἰδίᾳ ὑμῶν πρωτοβουλίᾳ κατετάχθητε, θέλετε διὰ τῆς δια- » μορφώσεως εὐσταθοῦς στρατιωτικοῦ χαρακτῆρος καὶ διὰ δια- » μορφώσεως τῆς διανοίας, διὰ τῆς ἐπιμελείας ὑμῶν, ἀποβῇ » ἄξια ὄργανα τῆς Διοικήσεως τοῦ Στρατοῦ.

Πάνος Θ. Κολοκοτρώνης

Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ».

Ἅμα δ' ὡς ἀνέλαβον οἱ δύο οὗτοι, οἱ κατὰ μάθησιν ἐπιστημονικήν τε καὶ τεχνικὴν ἐπίλεκτοι καὶ ἐν παντὶ πρωτεύοντες καὶ κατὰ γενεὰν παραδόσεις καὶ ἀνατροφὴν πραγματικοὶ Εὐ-

πατρίδαι τὴν διοίκησιν τῆς Σχολῆς, προέβησαν εἰς τὴν αναδιοργάνωσιν αὐτῆς, ἀρχὴν ποιήσαντες ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τὸ πρῶτον τῆς ἑορτῆς τῆς ἄρσεως τῆς Σημαίας.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Σημαίας

Οὕτως, τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1882 ἐτελέσθη ἐπισήμως ἡ πρώτη ἑορτὴ τῆς ἄρσεως τῆς Σημαίας, ἧς ἡ πρώτη ἄρσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐπιλοχίου τοῦ Λόχου τῶν Εὐελπίδων καὶ Ἀρχηγοῦ τῆς ἑβδόμης τάξεως, Πολίτου Ἐμ., ἐνώπιον τοῦ ἐνόπλου Λόχου τῶν Εὐελπίδων, ἐν πυκνῇ φάλαγγι τεταγμένου καὶ παρουσιάζοντος ὅπλα, τῶν σαλπιστῶν σαλπιζόντων τὸ τῆς Σημαίας ἐμβατήριον. Ἔκτοτε δ' ὑψοῦτο αὕτη καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου κατὰ σειρὰν ἀρχαιότητος ἀπὸ τοῦ Ἐπιλοχίου μέχρι τοῦ νεωτέρου Εὐέλπιδος ἐν μεγάλῃ στολῇ, μετὰ λόφου.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἑορτῆς τῆς ἄρσεως τῆς Σημαίας εἰς τὸ ἐπίσημον ἐπὶ ταύτῃ δοθὲν γεῦμα καθ' ὃ προσεφέρθη κατ' ἐξαίρεσιν καὶ οἶνος εἰς τοὺς Εὐέλπιδας, ὁ Διοικητὴς τῆς Σχολῆς προπίνων ζωηρῶς εἶπεν: «Ἡ σημαία εἶναι ἡ φορητὴ πατρίς, τὸ σύμβουλον τῆς τιμῆς τοῦ καθήκοντος, τῆς δόξης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς σᾶς δὲ νεαροὶ Εὐέλπιδες σᾶς εὔχομαι: Ἐὰν ὁ Ὕψιστος ἐπιφυλάσσῃ ἡμέρας δόξης διὰ τὴν Πατρίδα μας νὰ ἀποκτήσητε τὸν στέφανον τῆς δόξης. Ἐὰν δὲ πάλιν ἡ Μοῖρα ἐπιφυλάσσῃ ἡμέρας δοκιμασίας διὰ τὴν μικράν μας Πατρίδα, νὰ ἀποκτήσητε τὴν δάφνην τοῦ μαρτυρίου».

Κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ γεύματος ἅπαντες οἱ Εὐέλπιδες ἐγερθέντες ὁμοῦ ἔψαλαν τὸ πρὸς τὴν Σημαίαν ᾆσμα, οὕτινος ἡ τελευταία στροφὴ εἶχεν οὕτως.

Ἂν πέπρωται μικρὰ διὰ παντὸς νὰ μένῃς
Ἂν σὲ πατάξῃ ἡ φορὰ ἀγρίας εἱμαρμένης
Ἂν πολεμίων ἀγενῶν βαρβάρων πέσῃς θῦμα
Τότε γενοῦ σινδόνη εἰς ἡμᾶς, καὶ ὁ σταυρός σου μνῆμα.

μεθ' ὃ ἔληξεν ἡ τελετή.

Ἀνατροφὴ καὶ ἐκπαίδευσις τῶν Εὐελπίδων

Ἐφεξῆς, ὁ μὲν Διοικητὴς ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς, ἐπιμόνως, καὶ ἀκαμάτως εἰς τὴν στρατιωτικήν, κοινωνικὴν καὶ ἀτομικὴν ἀνατροφήν, συμπεριφορὰν καὶ παράστασιν, τὴν ἀμφίεσιν, τὸν στρατωνισμόν, τὴν διατροφὴν καὶ ἐν γένει τὴν σωματικὴν ἐκγύμνασιν καὶ δίαιταν, καὶ τὴν ψυχικὴν κατάρτισιν τῶν Εὐελπίδων.

Ὁ δὲ ὑποδιοικητὴς ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς καὶ ἐνδελεχῶς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν τεχνικὴν ἐξάσκησιν καὶ τὴν τελειοτέραν γενικῶς πνευματικὴν τῶν εὐελπίδων μόρφωσιν.

Οὕτως,ὁ μὲν πρῶτος ἀτομικῶς ἐπιτηρῶν καὶ ἀδιαλείπτως παρακολουθῶν τὰς στρατιωτικὰς καὶ γυμναστικὰς ἀσκήσεις, τὸν χορόν, τὴν κοινωνικὴν παράστασιν, τὴν ἀμφίεσιν καὶ ἀτομικῶς διδάσκων τὴν ἐν ταῖς αἰθούσαις συμπεριφορὰν καὶ λοιπὰς τοῦ εὐγενοῦς καὶ εὖ ἠγμένου βίου συνθήκας καὶ ὑποχρεώσεις, κατήρτισε τοὺς εὐέλπιδας τελειοτάτους καὶ πραγματικοὺς τὴν ἀντοχὴν καὶ τὸ φρόνημα στρατιώτας, καὶ περιζητήτους συνδαιτημόνας καὶ συντρόφους εἰς τὰς φιλικὰς συγκεντρώσεις, συναναστροφὰς καὶ διασκεδάσεις.

Λεπτότατοι τὴν ἀνατροφὴν καὶ τοὺς τρόπους, ἀξιοπρεπέστατοι καὶ ἐνάρετοι, κατέκτησαν ὁλοσχερῶς τὴν πραγματικὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀληθῆ ἀγάπην τῆς ἀριστοκρατικῆς τῶν Ἀθηνῶν κοινωνίας, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν τάξεων αὐτῆς, αἵτινες ἐθεώρουν ἐξαιρετικὴν εὐτυχίαν καὶ ἰδιαιτέραν εὔνοιαν τῆς τύχης, ἐὰν ἓν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας των περιεβάλλετο τὴν πολυζήλευτον καὶ πολυζήτητον τοῦ εὐέλπιδος κιτρινοπάρυφον στολήν. Διό, καὶ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐντευκτηρίου τῆς Σχολῆς ἀνὰ Πέμπτην καὶ Κυριακὴν συνηθροίζετο σχεδὸν ἅπας ὁ ἀριστοκρατικὸς τῆς Πρωτευούσης κόσμος πρὸς ἐπίσκεψιν τέκνων, συγγενῶν καὶ φίλων Εὐελπίδων.

Ἡ ἔξοδος καὶ ἡ ἄνοδος τῶν εὐελπίδων εἰς Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνας, ἐθεωρεῖτο σημαντικὸν κοινωνικὸν γεγονός, ὡς ἀρίστων χορευτῶν ὄντων, διὰ τὴν εὐθυμοῦσαν διασκεδάζουσαν

καὶ χορεύουσαν ἀριστοκρατικὴν Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν νεότητα. Προσεκαλοῦντο δὲ ἀνεξαιρέτως καὶ κατὰ προτίμησιν εἰς ἁπάσας τὰς συναθροίσεις τῶν Ἀνακτόρων τοῦ Βασιλέως, τῶν μεγάρων τῶν Πρεσβειῶν, καὶ τῶν αἰθουσῶν τῆς πραγματικῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχοντοσύνης, ὡς τοῦ Κυρ. Μαυρομιχάλη, Ἀν. Μεταξᾶ, Κουντουριώτου,Δραγούμη,Βλάγκαλη, Ψύχα, Ἀβέρωφ, Συγγροῦ,Ρικάκη,Βούλτσου,Καλλιφρονᾶ καὶ λοιπῶν, ἔνθα διὰ τῆς χορευτικῆς των δεινότητος, τοῦ φαιδροῦ καὶ εὐμόλπου ἄσματός των καὶ τῆς εὐτραπέλου μουσικῆς των,προσέδιδον ἰδιάζουσαν εὐθυμίαν, φαιδρότητα καὶ ζωηρότητα, καὶ τοὺς χορούς αὐτῶν δεξιώτατα διηύθυνον, ὅπως ἀργότερον ὡς Ἀξιωματικοὶ δεξιῶς καὶ ἀνδρείως καὶ τὸν πολεμικὸν τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοιοῦτον.

Ὁ δὲ δεύτερος, διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς καὶ διαρκοῦς τῶν σπουδῶν ἐπιτηρήσεως, καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν διαπρεπεστέρων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς διὰ τὰς ἐπιστήμας τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως, ὡς οἱ Χατζιδάκης, Ἀργυρόπουλος, Δαμβέργης, Κλὼν Στέφανος, Κοκκίδης, Δ. Σούλης, Πρωτόδικος καὶ λοιποί, καὶ τῶν διαπρεπεστέρων ἐπιστημόνων ἀξιωματικῶν διὰ τὴν στρατιωτικὴν τοιαύτην ὡς οἱ Σαπουντζάκης, Λυμπρίτης, Κωνσταντινίδης, Γονατᾶς, Χόρς, Τσαμαδός, Ζορμπᾶς, Κοκκίδης Ι. Κωνσταντινίδης, Λαπαθιώτης καὶ λοιποί, καὶ τῆς ὑποχρεώσεως πάντων τῶν διδασκόντων εἰς τὴν ἐκτύπωσιν ἢ λιθογράφησιν τῶν διδασκομένων παρ' αὐτῶν μαθημάτων, συνετέλεσε πρωτίστως καὶ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀρτιωτάτην τῶν εὐελπίδων γενικὴν μόρφωσιν καὶ τὸν εἰδικὸν ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν αὐτῶν καταρτισμόν.

Οὗ ἕνεκα, ἀνεδείχθη καὶ ἀνυψώθη ἡ στρατιωτικὴ τῶν εὐελπίδων Σχολὴ εἰς ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα καὶ στρατιωτικὸν ἐκπαιδευτήριον ἰσότιμον καὶ ἰσωφελὲς πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ τὰς στρατιωτικὰς τῆς Εὐρώπης Σχολάς, ἐξ ἧς ἐξήρχοντο ἐπιστήμονες πολλὰς καὶ ποικίλλας ὑπηρεσίας παρασχόντες, καὶ ὡς Ἀξιωματικοὶ ἐν τῷ στρατῷ, καὶ παραιτούμενοι τῶν τάξεων αὐτοῦ καὶ ὡς ἀρχιτέκτονες, μηχανικοί, μαθηματικοί, ὁδοποιοί, τοπογράφοι, καὶ

ὑδραυλικοί, δι' ὧν καὶ λυσιτελῶς κατηρτίσθησαν καὶ αἱ σχετικαὶ τοῦ Κράτους ὑπηρεσίαι.

Ἡ φήμη δὲ τῆς στρατιωτικῆς τῶν εὐελπίδων σχολῆς, ὑπερβᾶσα τὰ στενὰ τῆς Ἑλλάδος ὅρια, διεδόθη τόσον ἀξιόλογος καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὥστε πᾶς ἀλλοδαπὸς Ἀξιωματικὸς ἐρχόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀξιοθεάτων τῆς πόλεως, ἀναποφεύκτως ἐπεσκέπτετο καὶ ταύτην, παριστάμενος καὶ εἰς τὰς διαφημισθείσας τοῦ λόχου τῶν εὐελπίδων ἀσκήσεις, αἵτινες ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς ἐξετελοῦντο μετ' ἀπιστεύτου ἀκριβείας, εὐρυθμίας, ταχύτητος καὶ συγχρονισμοῦ, ὅπερ ἐκίνει τὸν ἀνυπόκριτον τοῦ θεατοῦ θαυμασμόν.

Οὕτως, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καταρτισθεῖσα ἡ στρατιωτικὴ τῶν εὐελπίδων Σχολὴ ὑπὸ τῶν δύο ἀειμνήστων αὐτῆς ὀργανωτῶν,καὶ τοῦ ἀειμνήστου πρωθυπουργοῦ Χαριλάου Τρικούπη, προθύμως καὶ ἀφειδῶς χορηγοῦντος καὶ πολλαχῶς ὑποστηρίζοντος, ἀπέστειλε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὸ πυροβολικόν, διοικούμενον ὑπὸ Ἀξιωματικῶν τῆς περιωπῆς καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Μαμούρη,Μάνου, Δόξα, Σμολένσκη, Ζορμπᾶ, Σοφιανοῦ, Βούλτζου, Χαντζοπούλου,Πουρναρᾶ,Πεταλᾶ καὶ λοιπῶν, καὶ τὸ μηχανικόν,διοικούμενον παρ' ἀξιωματικῶν τῆς περιωπῆς καὶ ἐπιβολῆς τοῦ Μεταξᾶ, Λυκούδη, Λυμπρίτη, Νοταρᾶ, Βότσαρη, Μπρούσκου, Γονατᾶ,Πετρινοῦ Κανελλοπούλου,Ψαροδήμου καὶ λοιπῶν,βραδύτερον δὲ καὶ τὸ πεζικόν,διοικούμενον ὑπὸ Ἀξιωματικῶν τῆς περιωπῆς καὶ ἐπιβολῆς τοῦ Γρίβα,Σούτσου,Ἰωαννίδου, Μπόν, Μακρῆ, Καμπάνη, Μαυρομιχάλη, Δημοπούλου, Βότσαρη, καὶ τὸ ἱππικόν,διοικούμενον ὑπὸ Ἀξιωματικῶν τῆς περιωπῆς καὶ ἐπιβολῆς τοῦ Σούτσου, Γρίβα, Μελεάγρου, Ἀντωνιάδου καὶ λοιπῶν, Ἀξιωματικοὺς καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῶν αἰθουσῶν ἀριστεῖς ἐν ὥρᾳ εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ ἐν ὥρᾳ πολέμου καὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν τοιούτους τοὺς γράψαντας βραδύτερον διὰ τοῦ ξίφους καὶ τοῦ αἵματός των ὑπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ὑποδειγματικὴν ἀρχηγίαν Ἐκείνου τὴν ἑλληνικὴν τῶν βαλκανικῶν πολέμων ἐποποιΐαν, τὴν ἀποτελέσασαν ἔκτοτε τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς τὸ νεώτερον ἐθνικὸν θρίαμβον.

Ἵδρυσις Σχολῆς Ὑπαξιωματικῶν, ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν καὶ Ναυτικῶν Δοκίμων

Ὁ δὲ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια ἐν φιλοπατρίᾳ, πολιτικῇ ἀρτιότητι καὶ διπλωματικῇ ὀξυδερκείᾳ ἰσότιμος Χαρίλαος Τρικούπης, τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἀκολουθῶν, ἔχων ὡς συνεργάτας τὸν Καρατζᾶν, Ζορμπᾶν, Μάνεσην, Πετιμεζᾶν, Ἰσχόμαχον καὶ Λυκούδην, ἵδρυσε κατὰ τὸ 1882 τὴν Στρατιωτικὴν τῶν Ὑπαξιωματικῶν Σχολήν, ἣν ἀνὰ χεῖρας λαβόντες ἡ ἑτέρα δυὰς διακεκριμμένων ἐπιστημόνων ἀνδρῶν καὶ πραγματικῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν φερόντων ἀνταξίως δύο ἔνδοξα καὶ ἱστορικὰ τῆς Ἑλλάδος ὀνόματα, ὁ συνταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ Δημόπουλος Ἰωάννης ὡς Διοικητής, καὶ ὁ ταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Νοταρᾶς Διον. ὡς ὑποδιοικητὴς καὶ διευθυντὴς τῶν σπουδῶν, ὁ τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ τελευταίου ἕλληνος Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ἀντάξιος ἀπόγονος, καὶ ἧς καθηγηταὶ διωρίσθησαν τὸ πλεῖστον τῶν τῆς Σχολῆς τῶν εὐελπίδων.

Οἱ δύο οὗτοι εὐπατρίδαι Ἀξιωματικοί, ἐναμίλλως πρὸς τὴν Στρατιωτικὴν τῶν εὐελπίδων Σχολήν, τὴν τῶν ὑπαξιωματικῶν ἐπιστημονικῶς καὶ τεχνικῶς καταρτίσαντες, ἀπέστελλον εἰς τὸ Πεζικόν, Ἱππικὸν καὶ Οἰκονομικὸν Σῶμα Ἀξιωματικοὺς διακριθέντας ἐν τοῖς πρώτοις καὶ εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ τὰς βαθμίδας τῆς ἀνωτάτης Στρατιωτικῆς διοικήσεως ἐπαξίως καὶ λυσιτελῶς καταλαβόντας.

Ἐπιπροσθέτως δὲ διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Σχολῆς τῶν ὑπαξιωματικῶν κατηρτίσθη Σῶμα ὑπαξιωματικῶν ὑποψηφίων μαθητῶν, ὧν τὸ κυριώτερον καὶ σημαντικώτερον τῶν προσόντων παραδοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως κατὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις ἦτο διετὴς εὐδόκιμος, ἐνάρετος καὶ ἄψογος ἐν τῷ Στρατῷ ὑπηρεσία ὑπαξιωματικοῦ.

Συγχρόνως ἵδρυσε τὴν ἐν Κερκύρᾳ Σχολὴν τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν, τὴν διοίκησιν τῆς ὁποίας ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Αἰτωλὸν εὐπατρίδην καὶ ἱκανώτατον ἀντισυνταγματάρχην τοῦ πεζικοῦ Στάϊκον Δημοσθ., ἥτις ἐχορήγησεν εἰς τὸ στράτευμα τὸ φιλότιμον, φιλόπατρι ἀνδρεῖον καὶ ἱκανὸν τῶν ἐφέδρων

ἀξιωματικῶν Σῶμα τὸ ἐν σημαντικωτάτῃ μοίρᾳ συντελέσαν, ἀφειδῶς καὶ αἱματηρῶς ἀγωνισθέν, εἰς τοὺς νεωτέρους θριάμβους τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Καὶ τέλος, ἵδρυσε τὴν Ναυτικὴν τῶν Δοκίμων Σχολήν, ἧς τὴν διεύθυνσιν ἀνέθηκε εἰς τὸν διακεκριμμένον εὐπατρίδην ἐπιστήμονα συνεργάτην του ἀξιωματικὸν τοῦ Ναυτικοῦ, τὸν ἀντιπλοίαρχον Κανελλόπουλον, καὶ ἥτις ἔδωκε εἰς τὸ Ναυτικὸν ἀξιωματικοὺς καὶ τεχνικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἀρίστους, οἵτινες ἐγένοντο τῶν ἐνδόξων ναυμαχιῶν Ἕλλης καὶ Λήμνου οἱ δαφνοστεφεῖς ἡγήτορες καὶ ἐργάται.

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος Εὔελπις

Ἐνῷ οὕτως ἐπωφελέστατα καὶ ἑλληνοπρεπέστατα συνετελεῖτο ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Στρατιωτικῆς τῶν εὐελπίδων Σχολῆς, κατετάγη ἐν αὐτῇ τὴν 30 Ὀκτωμβρίου 1882 ὡς εὔελπις ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνος, γεγονὸς ὅπερ προσέδωκεν αὐτῇ μεγαλειτέραν λαμπηδόνα, φήμην καὶ ἐκτίμησιν. Ὡς εὔελπις ὁ Διάδοχος τοῦ θρόνου Κωνσταντῖνος μετεῖχε ἐν πλήρει ἰσότητι καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διακρίσεως, ἁπάντων τῶν κόπων καὶ τῶν μόχθων τῆς στρατιωτικῆς τῶν λοιπῶν εὐελπίδων ἐκπαιδεύσεως, τὴν 25ην δὲ Μαρτίου 1882 προυβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ δεκανέως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐγνωρίσθη οὗτος τὸ πρῶτον καὶ συνεδέθη δι' εἰλικρινοῦς καὶ στενωτάτης φιλίας μετὰ πολλῶν εὐελπίδων, ὧν εἷς καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, υἱῶν καὶ ἐγγόνων Ἀγωνιστῶν, στρατηγῶν, ναυάρχων καὶ μεγάλων Πολιτικῶν ἀξιωματούχων, ἥτις καὶ συνεχίσθη διαρκὴς καὶ ἀμείωτος—πλὴν ἐνίων ἀγνωμόνων ἰδιοτελῶν καὶ ταπεινῶν ἐξαιρέσεων—καὶ ἐν τῷ Στρατεύματι καὶ κατὰ τοὺς ἐνδόξους πολέμους, ὧν οὗτος τόσῳ δεξιῶς καὶ νικηφόρως ἐστρατήγησε ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων μετ' αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν συμπολεμοῦντες καὶ συμπροκινδυνεύοντες καὶ οἵτινες παρέμειναν πιστοί, μνήμονες τῶν ἱερῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἱερωτέρων του ἀληθοῦς ἀνδρὸς αἰσθημάτων τῆς φιλίας καὶ τοῦ δικαίου, καὶ ἐν ἡμέραις

ἀφάτου εὐτυχίας καὶ ἐν ἡμέραις δυσπεριγράπτου δυστυχίας, μνήμονες εὐλαβεῖς τοῦ προγονικοῦ ρητοῦ : «Ὡς χάριεν ὁ ἄν-» θρωπος ὅταν ἄνθρωπος ᾖ». Καὶ εἶναι ἄνθρωπος ὅταν ᾖ » τῶν ὑποχρεώσεων τῆς φιλίας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης » φανατικὸς ἐραστής, διαρκὴς ὑπέρμαχος, καὶ αὐστηρὸς ἐκ-» τελεστής».

Τὴν αὐτὴν φιλίαν καὶ εὐμένειαν πρὸς τοὺς Ἀξιωματικοὺς τούτους ἐπέδειξαν καὶ ἅπαντα τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας, «παρὰ τῆς ὁποίας καὶ ἐδιδάχθησαν τὴν φιλοπατρίαν, τὴν ἀγωγήν, τὴν φιλαλληλίαν, τὴν χριστιανικώτητα, τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν».

Εἶναι δὲ ἀναντίρρητον καὶ παρὰ τῶν καλῆς πίστεως ἀμερολήπτων κριτῶν ὁμολογούμενον ὅτι : «Ἡ Βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Ἑλλάδος εἶναι μία τῶν ὑποδειγματικῶς ἐναρετωτέρων Βασιλικῶν οἰκογενειῶν τῆς Εὐρώπης, ἀποτελοῦσα πραγματικὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, ἐν ᾗ πρυτανεύει ἡ ὑπέροχος Ἑλληνικὴ οἰκογενειακὴ ἀρετή, ἡ πατροπαράδοτος ἀλληλεγγύη, ἡ ἀφοσίωσις καὶ πίστις εἰς τὰ πάτρια ἤθη, ἔθιμα, παραδόσεις καὶ ἰδανικά, ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη, ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς καὶ ἡ ἀπόλυτος ὑπακοὴ τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν».

Κατὰ τὰς διαφόρους ἀσκήσεις, ἐκδρομὰς καὶ πορείας τοῦ Λόχου τῶν Εὐελπίδων, ἐν τῇ πρώτῃ τετράδι τῆς πρώτης διμοιρίας τοῦ ὁποίου πρῶτος ἐτάσσετο ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἐπειδὴ τότε τὰ ἐθνικὰ ἰδανικά, αἱ πατριωτικαὶ παραδόσεις, καὶ οἱ πανελλήνιοι πόθοι ἤνθουν ἀκέραιοι, ἀκμαῖοι καὶ ἀμάραντοι, ἀποτελοῦντες τὸν πρώτιστον καὶ κύριον σκοπὸν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας τῶν ἑλλήνων ἁπάντων καὶ «δὲν εἶχον εἰσέτι ἐμπαικτικῶς καὶ ὀργίλως ὑπὸ τῆς ἐνεστώσης χρησιμοθηρίας μετὰ τῆς γλώσσης καὶ θρησκείας, ταῦτα μὲν προγονοπληξία, ἐκεῖναι δι' ἀνασταλτικὴ τῆς κοινωνικῆς προόδου τροχοπέδη ἐπονομασθῇ», οἱ Εὐέλπιδες τῶν τεσσάρων διμοιριῶν ἐναλλακτικῶς ἔψαλλον, ἀρχῆς γιγνομένης ἀπὸ τῆς πρώτης, διάφορα πατριωτικὰ θούρια ᾄσματα, ὡς τὰ ἑπόμενα:

Α.΄

Βῆμα, βῆμα ζωηρὸν
καὶ τραγοῦδι λιγυρὸν
σαλπιστὴς ἐμπρὸς σαλπίζει
Λόχοι μαθητῶν βαδίζει
Ἐμπρὸς παιδιά! ἐμπρὸς παιδιὰ
Μὲ ψυχὴ καὶ μὲ καρδιά.

Κουρασμένα τὰ παιδιὰ
ἔχουν θάρρος καὶ καρδιὰ
καὶ φαντάζονται τὸ Μέλλον
πλῆρες δόξης ἀνατέλλον
Ἐμπρὸς παιδιά! ἐμπρὸς παιδιὰ
στὴν Πόλι! στὴν ἁγιὰ Σοφιά.

. . . .

Β.΄

Λαμπρὸν ἀναπετάσωμεν
τὸ Λάβαρον ἐκ νέου
κι᾽ ἐνθουσιώδεις
ᾄσωμεν τὸν Ὕμνον τοῦ Τυρταίου
Ἐμπρὸς υἱοὶ Ἑλλήνων
τὸν δύο Κωνσταντίνων
τὸν Θρόνον ἀναπλάσωμεν
ὡς ἄλλοτ᾽ εὐκλεᾶ

. . . .

Γ.΄

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ῥάχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλλικάρια
καὶ στὴ κόμη στεφάνι κρατεῖ
γενμοένο ἀπ᾽ τὰ λίγα χορτάρια
ποὖχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Δ.΄

Τὸ κοραχοῦλι εἶν᾽ ἐκεῖ γιὰ τὴν Κασσάνδρα στέκει
Ἡ Μυτιήλνη παρεμπρὸς ἡ Τένεδος παρέκει
ὅπ᾽ εἶν᾽ ἀκόμη χὸβολη τὰ Ψαριανὰ δαδιά.

(Καὶ ἅπαντες ὁμοῦ)

Γιὰ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία
γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἁγία
γι' αὐτὰ τὰ δύο πολεμῶ
κι' ἂν δὲν τὰ ἀποκτήσω
τί μ' ὀφελεῖ νὰ ζήσω;

. . . .

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐγένοντο ἀσκήσεις καταλήψεως πόλεων καὶ αἱ ἐνωμοτίαι τοῦ Λόχου τῶν Εὐελπίδων διεσπάρησαν ἀνὰ τὰς παρὰ τὴν πλατεῖαν Τερψιθέας ὁδοὺς τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὸν κανονισμὸν ἐφαπτομένως τῶν οἰκιῶν καὶ προφυλακτικῶς βαίνουσαι μὲ τὸ ὅπλον ἀνὰ χεῖρας ἕτοιμον.

Μετὰ πολλὰ φαιδρὰ ἐπεισόδια μὲ τοὺς ἐνοικοῦντας εἰς τὰ ἰσόγεια, ἡ ἐνωμοτία μας, ἧς ἡγεῖτο ὁ δεκανεὺς Διάδοχος, στραφεῖσα, καὶ αὐτοῦ ἡγουμένου, κατηυθύνθη πρὸς περιτειχισμένον οἰκόπεδον, ὅπου πηδήσας οὗτος ἠκούσθη διατάσσων «Σταθῆτε». Ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ μικροῦψους τοίχου εἶδον τὸν Διάδοχον ἐντὸς μικροῦ λάκκου ὑπερπληρωμένου ἐκ πτίλλων ἅτινα εἶχον συσσωρευθῆ ἐκ τῶν ἀποπτιλλουμένων καθ' ἑκάστην πτηνῶν τῶν πτηνοπωλῶν τῆς ἀγορᾶς τοῦ Πειραιῶς. Ὁ Διάδοχος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ λάκκου ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν πυκνότατα κεκαλυμμένος ἐκ πτίλλων βήχων καὶ πταρνιζόμενος παταγωδῶς καὶ ἀδιακόπως. Προσελθὼν δὲ ὁ τὰς ἀσκήσεις παρακολουθῶν Γάλλος Στρατηγὸς Βοσὲρ μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Σχολῆς Ἀντισυνταγματάρχου Κολοκοτρώνη, εἶπεν εἰς τὸν Διάδοχον: «Τί κατάστασις εἶναι αὐτὴ Ὑψηλότατε;» ὅστις ἀπήντησεν βήχων καὶ διακεκομμένως : «Αὐτὰ ἔχει ἡ μάχη Στρατηγέ μου», καὶ πάντες ἐξέσπασαν εἰς πλατὺν καὶ φαιδρὸν γέλωτα.

Ὁ Διάδοχος Ἀξιωματικὸς

Εἰς τοιοῦτον περιβάλλον καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διαπαιδαγωγήσεως, καὶ ὑπὸ τοιαύτας ἐντυπώσεις διαβιώσεως ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος διελθὼν τοὺς βαθμοὺς τοῦ Δεκανέως, Λοχίου καὶ Ἐπιλοχίου καὶ ἀποπερατώσας τὴν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσίν του, κατετάχθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1886 ὡς Ἀνθυπολοχαγὸς εἰς τὸ ὅπλον τοῦ πεζικοῦ, διανύσας μετὰ τῶν συμμαθητῶν του ἅπασαν τὴν περίο-

δον τῆς στρατιωτικῆς του ἐκπαιδεύσεως ἐν ἐποχῇ ἄκρως πολεμικῇ ἀρξαμένῃ διὰ τῆς εἰσβολῆς κατὰ Ἰανουάριον 1878 τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλίαν καὶ περατωθείσῃ διὰ τῆς συρράξεως ἐν τοῖς Θεσσαλικοῖς συνόροις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1886, καὶ καθ' ἣν ὁ Βουλγαρικὸς κίνδυνος ἐπλήρου τὴν Βαλκανικὴν ἀτμόσφαιραν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης μῆνα ἔδωκε καὶ τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις του εἰς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, καθ' ἃς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Γεωγραφίας ποῖα ἦσαν τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος ἔδωκε τὴν πολυσήμαντον καὶ ἱστορικὴν ἀπάντησιν ὅτι «ἀγνοεῖ ταῦτα διότι δὲν καθωρίσθησαν εἰσέτι». Κατὰ δὲ τὸ ἐπίσημον γεῦμα τὸ δοθὲν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὴν 9 Ἰουλίου 1886 ἐν Δεκελείᾳ, ὁ ἀείμνηστος Τρικούπης, Πρωθυπουργὸς ὤν, ἐποιήσατο τὴν ἐπομένην ἔξοχον πρόποσιν:

«Μεγαλειότατε!

» Ἐπιτρέψατε εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀξιωθέντας τῆς τιμῆς νὰ » παραστῶμεν εἰς τὴν ἄρτι λήξασαν τριήμερον δοκιμασίαν » τοῦ Διαδόχου, ὅπως ἀπηχήσωμεν τὴν ἔκφρασιν τῆς χαρᾶς » ἡμῶν ἐπὶ τῷ ἀποτελέσματι τῆς δοκιμασίας ταύτης.

» Ἐξῆλθεν ὁ Διάδοχος τοῦ ἀγῶνος φέρων πρὸς ἐκείνους » οἵτινες ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ τῷ ζητήσωσι λόγον τοῦ βίου » αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένους γονεῖς αὐτοῦ, » καὶ πρὸς τὸ ἔθνος, τὴν ἀπόδειξιν ὅτι εἰργάσθη ἐν πλήρει » τῇ συνειδήσει τῶν ἐπιβαλλομένων ὑποχρεώσεων εἰς ἕλληνα » Βασιλόπαιδα καὶ Διάδοχον τοῦ ἑλληνικοῦ Θρόνου.

» Ἀντελήφθημεν πάντες τῶν δώρων, δι' ὧν δαψιλῶς » ἐπροίκισεν ἡ φύσις τὸν Διάδοχον καὶ τῆς καλλιεργείας τῶν » δώρων τούτων ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ καὶ » τῶν καθηγητῶν. Ἀντελήφθημεν τῆς ἀσφαλοῦς κρίσεως, τῆς » εὐρείας μνήμης, τῆς διαυγείας τῶν ἰδεῶν, καὶ τοῦ εὐστόχου » τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν ἔν τε τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ καὶ ἐν ξέναις » γλώσσαις. Ἀντελήφθημεν τῆς εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἐφέσεως » καὶ τῆς εἰς ταῦτα ἐπιδόσεως, ὡς ἀπεκδέχεται τὸ ἔθνος παρὰ » τοῦ ἱσταμένου εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ Θρόνου. Ἰδίως ὅμως » ἀγαλλόμεθα ἐφ' ᾗ ἠρύσθημεν ἐκ τῶν ἐξετάσεων αὐτοῦ πε-

» ποιήσεως, ὅτι γινώσκει τί ὀφείλει πρὸς ἑαυτόν, τί ὀφείλει
» πρὸς τοὺς γονεῖς, τί ὀφείλει πρὸς τὸ ἔθνος καὶ ἔχει τὴν θέ-
» λησιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἀναδειχθῇ ἄξιος τῶν προσδοκιῶν
» τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

» Αἱ γνώσεις καὶ ἡ μόρφωσις, ὧν ὑπήρξαμεν μάρτυρες,
» δὲν ἠδύναντο νὰ παραχθῶσιν ἐκ μόνης τῆς συνήθους φιλο-
» πονίας ἐπιμελοῦς μαθητοῦ. Τὴν ἐξήγησιν τοιούτων φαινο-
» μένων ἀνευρίσκομεν μόνον ὡς αἴτια ἠθικά, εἰς βαθεῖαν συν-
» αίσθησιν ἱερᾶς ἀποστολῆς.

» Ἀπένειμεν ὁ Βασιλεὺς ἔνθερμα, ὅσον καὶ δίκαια εὐχα-
» ριστήρια πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς ἀγωγῆς καὶ πρὸς τοὺς
» καθηγητὰς τοῦ διαδόχου, ἀλλὰ καθῆκον ἐπιβάλλει καὶ εἰς
» ἡμᾶς τοὺς παρασταθέντας εἰς τὰς ἐξετάσεις, ἵνα διερμηνεύ-
» σωμεν τὴν ὀφειλομένην τῷ Βασιλεῖ εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους
» ἐπὶ τῇ ἐπιτελέσει ὑψίστου Βασιλικοῦ καθήκοντος διὰ τῆς
» μερίμνης ἣν ἐπεδείξατο ἐποπτεύων διὰ τοιούτου διευθυντοῦ
» τὰ τῆς ἀγωγῆς τοῦ διαδόχου, καὶ διὰ τοιούτων καθηγητῶν
» τὰ τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ πρὸς ἣν κέκληται ἐθνικὴν λει-
» τουργίαν.

» Μεταβαίνων ἤδη ὁ Διάδοχος εἰς νέον στάδιον βίου,
» καθ' ὃ ἄρχεται τῆς ἐπιτελέσεως τῆς λειτουργίας ταύτης συν-
» δυάζων πρὸς τὰς τέως ἀποκλειστικῶς θεωρητικὰς σπουδὰς
» τὴν ἐφαρμογήν, θὰ ἔχῃ ἐν τούτῳ ἄμεσον ἀντιλήπτορα καὶ
» ὁδηγὸν τὸν Βασιλέα, μυούμενος ἀπὸ τοῦδε εἰς ἣν ὀφείλει
» νὰ παρέχῃ αὐτῷ, ὡς Διάδοχος τοῦ Θρόνου, τελεσιουργὸν συν-
» δρομήν. Συμπράττων μετὰ τοῦ Βασιλέως, θὰ διδάσκηται ἐκ
» τῆς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπληρώσεως τῶν συνταγματικῶν καὶ
» ἐθνικῶν τοῦ Θρόνου ὑποχρεώσεων, ὅτι ἡ εἰλικρινὴς τοῦ συν-
» τάγματος ἐφαρμογὴ ἐπαγίωσε τὰ θεμέλια τοῦ Θρόνου, διὰ
» τῆς πληρώσεως δὲ τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων κατέκτησε ἡ
» Βασιλεία τὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

» Συνεχίζων ὁ ἡγεμὼν τὰς ἐθνικὰς ἐνεργείας τῶν μετα-
» βαλλομένων Κυβερνήσεων καὶ παρέχων ἑαυτὸν εἰς τὸν κα-
» τεσπαρμένον ἑλληνισμὸν ὡς κέντρον τῆς ἑνότητος αὐτοῦ,
» ἐκπληροῖ διπλῆν λειτουργίαν τὴν τοῦ συνταγματικοῦ Βασι-
» λέως, οὗτινος ἡ ἀρχὴ ἐπεκτείνεται ὅσον καὶ τὸ κράτος, καὶ

» τὴν τοῦ ἕλληνος Βασιλέως, διέποντσς τὰς τύχας τῶν πέραν
» τῶν συνόρων, ὅσοι αὐτὸν ἀναγνωρίζουσιν ἐθνικὸν ἄρχοντα.
» ἄνευ νομίμου ὑποχρεώσεως ἀλλ' ἐξ ὑποχρεώσεων τῆς καρδίας.

» Εὐελπιζόμεθα ὅτι τοιαύτης ἐνεργείας ἐπὶ μακρὸν ἔσται
» συμπράκτωρ ὁ Διάδοχος παρασκευάζων ἑαυτὸν πρὸς τὸ μέλ-
» λον καὶ παρέχων τῷ πατρὶ ἀνακούφισιν.

» Ἐν τῇ ἐλπίδι ταύτῃ, προπίνω ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ τῆς
» εὐημερίας τοῦ Βασιλέως· προπίνω ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ τῆς
» εὐημερίας τῆς Βασιλίσσης, παρούσης νοερῶς κατὰ τὴν οἰκο-
» γενειακὴν ταύτην καὶ ἐθνικὴν τελετήν, καὶ εὔχομαι ἵνα ἐξα-
» κολουθῇ ὁ Βασιλεύς, στερρῷ τῷ ποδί, τὴν συνταγματικὴν
» καὶ ἑλληνικὴν αὐτοῦ πορείαν καί, παράπλευρον ἐν ταύτῃ
» ἔχων τὸν διάδοχον,κατευοδώσῃ τὸ ἔθνος εἰς τὴν πλήρωσιν
» τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ βουλῶν τῆς Θείας Προνοίας».

Τὸν Δεκέμβριον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὤμωσεν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ἐν πάσῃ ἐπισημότητι, καὶ παρέστη εἰς τὸ πρὸς τιμήν του ἐπίσημον γεῦμα ἐν τῇ ἱππευτικῇ σχολῇ, ὑπὸ τῆς Φρουρᾶς Ἀθηνῶν δοθέν.

Καταταχθεὶς δὲ εἰς τὸ πρῶτον πεζικὸν σύνταγμα ὅπερ διῴκει ἑτέρα δυὰς ἐπιστημόνων, ἱκανωτάτων καὶ εὐπατριδῶν ἀξιωματικῶν, εἰς ἐνδόξους καὶ περιλάμπρους τῆς Ἑλλάδος οἰκογενείας ἀνηκόντων, ὁ συνταγματάρχης Μαυρομιχάλης Γ., ὡς διοικητὴς καὶ ὁ συνταγματάρχης Βότσαρης Κῖτσος ὡς ὑποδιοικητής,ἐτοποθετήθη εἰς τὸ πρῶτον τάγμα καὶ εἰς τὸν πρῶτον αὐτοῦ λόχον.

Μετά τινα δὲ χρόνον ἀπὸ τῆς κατατάξεώς του ἐν τῷ στρατεύματι μετέβη εἰς Λειψίαν πρὸς τελειοποίησίν του εἰς τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἀϊδελβέργην πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐν τῷ πεφημισμένῳ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ, μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1887 κατετάχθη εἰς τὸ 2 τάγμα τῆς Πρωσσικῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, φοιτήσας καὶ εἰς τὴν ἀνωτέραν ἱππευτικὴν σχολήν.

Ἐπὶ διετίαν δὲ περίπου παραμείνας ἐν Γερμανίᾳ, ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας κατὰ 7)βριον τοῦ 1889 μεμνηστευμένος, κατόπιν ἀμοιβαίας ἐκτιμήσεως καὶ συμπαθείας,μετὰ τῆς πριγκηπίσσης τῆς Πρωσσίας Σοφίας, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς

Γερμανίας Γουλιέλμου Β.΄, μνηστείαν τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐχαιρέτησε μεθ' ὑπερηφανείας, γηθοσύνης καὶ χαρᾶς ὡς σοβαρὸν καὶ εὐτυχὲς διὰ τὴν Ἑλλάδα γεγονός.

Γάμοι τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου.

Τὴν 15 7)βρίου 1889 ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ἐν Ἀθήναις οἵτινες ἐπροκάλεσαν τὴν συγκέντρωσιν πλείστων ἐστεμμένων, μεγάλων Δουκῶν, Πριγκηπισσῶν, Πριγκήπων καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων. Πλὴν τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ξένων τῶν παρευρεθέντων κατὰ τοὺς γάμους τούτους, τὰ Ἀνάκτορα τῶν Ἀθηνῶν ἐφιλοξένησαν καὶ τοὺς στενωτάτους συγγενεῖς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τοὺς Βασιλεῖς τῆς Δανίας, τὸν Πρίγκηπα καὶ τὴν Πριγκήπισσαν τῆς Οὐαλίας Ἐδουάρδον καὶ Ἀλεξάνδραν, τὴν Αὐτοκράτειραν Φρειδερίκου μετὰ τῶν λοιπῶν Πριγκηπισσῶν θυγατέρων της, καὶ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον μετὰ τῆς Αὐτοκρατείρας Αὐγούστας. Ἡ Ὑψηλὴ νύμφη ἀφίκετο τὴν 13 8)βρίου εἰς Κόρινθον συνοδευομένη ὑπὸ τῆς μητρός της Αὐτοκρατείρας Φρειδερίκου καὶ τῶν τριῶν Πριγκηπισσῶν ἀδελφῶν της. Ἐκεῖ ὑπεδέχθησαν αὐτὴν ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, καὶ ἐπιβιβασθέντες ἐν Καλαμακίῳ, ἐπὶ τῆς ἀναμενούσης βασιλικῆς θαλαμηγοῦ «Ἀμφιτρίτης» ἀφίκοντο τὸ ἀπόγευμα εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐκεῖθεν ἀνῆλθον εἰς Ἀθήνας.

Τὴν ἑπομένην ἀφίκετο εἰς Πειραιᾶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας μετὰ τῆς Αὐτοκρατείρας Αὐγούστας ἐπιβαίνων τῆς θαλαμηγοῦ «Χοενεζόλλερν», ἣν ἠκολούθουν τέσσαρα θωρηκτά, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ὑφιπουργοῦ του Ἕβερτ Βίσμαρκ υἱοῦ τοῦ σιδηροῦ Καγκελαρίου, ὅστις ἀνελθὼν εἰς Ἀθήνας ἔτυχε μεγαλοπρεποῦς καὶ ἐγκαρδίου ὑποδοχῆς. Ὅταν δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην τῶν ἀνακτόρων ὅπως ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ Λαοῦ τοῦ ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν ἀνακτόρων ἀσφυκτικῶς συνωθουμένου καὶ ἐπευφημοῦντος, στραφεὶς πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ στὰς ἐν προσοχῇ ἐχαιρέτησε στρατιωτικῶς καὶ εὐλαβῶς τὸν Παρθενῶνα ὑπέροχον ἐν τῷ αἰθρίᾳ φθινο-

πορινῇ δείλῃ. Μεγίστην ἐντύπωσιν ἔκαμε τὸ γεγονὸς καθ' ὅ, ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων Τιμολέων Φιλήμων· ὑποδεχόμενος τοὺς ἐπισήμους ξένους προσεφώνει αὐτοὺς εἰς τὴν γλῶσσαν των. Ἡ πρωτοφανὴς λαμπρότης, ὁ πλοῦτος, αἱ κατάχρυσοι στολαί, ἡ αἴγλη καὶ ἡ περιωπὴ τῶν παραστάντων ἐν τῇ Μητροπόλει ἐπισήμων κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου καὶ ἡ πομπικὴ παρέλασις αὐτῶν κατά τε τὴν μετάβασιν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐπάνοδον, ἔδωκαν ἰδιάζουσαν καὶ πρωτοφανῆ μεγαλοπρέπειαν καὶ ἀριστοκρατικότητα, εἰκόνα, δυσκόλως περιγραφομένην ἐπαρκῶς διὰ τῆς γραφίδος. Ἡ Γαλλικὴ δὲ Κυβέρνησις ἵνα ὁ πρεσβευτὴς αὐτῆς ἔχῃ τὴν προβάδισιν τὸν προήγαγε τηλεγραφικῶς ἀπὸ πρόσεδρον ὑπουργὸν εἰς πρεσβευτήν.

Πολὺ πρὶν φθάσῃ ἡ γαμήλιος πομπή, ἡ Μητρόπολις εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ πυκνοῦ πλήθους ὑπουργῶν, διπλωματῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων, καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συνταγμάτων, καὶ τετρακοσίων δημάρχων κληθέντων ὡς ἀντιπροσώπων πόλεων καὶ χωρίων ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης.

Εἰς τὰ προπύλαια τῆς Μητροπόλεως ἐγένοντο δεκτοὶ οἱ ἐπίσημοι ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Κλήρου, καὶ εἰσῆλθον ἐν τῷ ναῷ προπορευομένου τοῦ Βασιλέως Γεωργίου μετὰ τῆς Αὐτοκρατείρας Φρειδερίκου, ἀκολουθουμένου ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου καὶ τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας, καὶ μετ' αὐτοὺς εἵποντο ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσημοι ξένοι. Ἡ πομπὴ μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἀνάκτορα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸ νεόνυμφον ζεῦγος.

Ἡ ἡμέρα αὕτη διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἦτο ὑψίστης σημασίας, διότι πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, μετὰ πέντε αἰώνων τυραννικὴν δουλείαν Ἕλλην Πρίγκηψ καὶ μέλλων Βασιλεύς, γεννηθείς, ἀνατραφεὶς καὶ ἀνδρωθεὶς ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλληνικῆς πατρίδος, φέρων προσφιλὲς καὶ πολύτιμον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ὄνομα, τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καὶ τοῦ τε-

λευταίου τῶν Αὐτοκρατόρων αὐτῆς Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ ΙΑ΄, ἐνυμφεύετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, μετὰ Πριγκηπίσσης ἰσχυρᾶς δυναστείας φερούσης ἕτερον ἐπίσης προσφιλὲς καὶ πολύτιμον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ὄνομα **Σοφία**. Τούτου ἕνεκα, ἀφίκετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν μέγα πλῆθος ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐνθουσιώντων Ἑλλήνων. Τὸ ἑσπέρας τῶν γάμων ἐκάησαν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἄπειρα πυροτεχνήματα εἰς διάφορα συμπλέγματα, καὶ ἐφωταγωγήθη θαυμασίως καὶ ἡ Ἀκρόπολις. Συγχρόνως ἐδόθη ἐπίσημον γεῦμα ἐν τοῖς ἀνακτόροις εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ, καθ' ὃ ὁ Αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος προσεφώνησε τὴν νύμφην, ἐξαίρων τὰ νέα της καθήκοντα, καὶ **«συστήσας αὐτῇ θερμὴν καὶ ἄπειρον ἀγάπην πρὸς τὴν νέαν της πατρίδα»**, ἐκφράσας τελευτῶν καὶ τὴν βάσιμον ἐλπίδα ὅτι, **«ἡ προσφιλὴς ἀδελφή του θὰ υἱοθετηθῇ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ»**. Τὸ ἐπίσημον γεῦμα ἐπηκολούθησε μέγας χορὸς ὑπὸ πραγματικὴν δημοκρατικὴν μορφήν, προσκληθέντων εἰς αὐτὸν πλὴν τῶν ἐπισήμων, καὶ ἁπάντων τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιοματούχων ὅλων τῶν βαθμῶν, ὡς καὶ ἁπασῶν τῶν συντεχνιῶν καὶ ἁπάντων τῶν σωματείων. Ὁ χορὸς οὗτος παρουσίαζεν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν εἰκόνα λαϊκῆς καὶ δημοκρατικῆς συναθροίσεως, καὶ εἰλικρινοῦς ἐκδηλώσεως, ἀνυποκρίτου πρὸς τὴν δυναστείαν πανελληνίου λαϊκῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως, ἥτις τὰ μέγιστα ἐξέπληξε τοὺς ξένους ἐπισήμους.

Τὸ πρόγραμμα τῶν πράγματι λαμπρῶν ἑορτῶν ἐπεσφράγισε τὸ παρὰ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων δοθὲν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως γεῦμα, ὅπερ ἀφῆκεν ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν εἰς τοὺς παραστάντας ξένους. Κατ' αὐτό, πλὴν τῆς προπόσεως τοῦ βασιλέως Γεωργίου, καὶ τοῦ ἐγκαρδιωτάτου χαιρετισμοῦ τῶν ἄλλων Ἡγεμόνων, ἐθαυμάσθη ἡ πρόποσις τοῦ δημάρχου Ἀθηναίων, ἡ κινήσασα τὸν ἀπροκάλυπτον καὶ γενικὸν θαυμασμὸν διὰ τὸ ὕφος τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν πολιτικότητα αἵτινες τὴν διέκρινον, προκαλέσασα τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήρια τῶν ὑψηλῶν συνδαιτυμόνων. Τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο γεῦμα ἐφωτογραφήθη, ἀντίτυπον δὲ τῆς φωτογραφίας ἐδόθη εἰς ὅλους τοὺς πα-

ραστάντας κατ' αὐτὸ εἰς ἀνάμνησιν, φέρων τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν τῶν νεονύμφων.

Παρὰ τοῦ λαοῦ οἱ γάμοι τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου ἐχαιρετίσθησαν ὡς ἐθνικὸν γεγονός, ὡς ἐχαιρετίσθη παρ' αὐτοῦ καὶ ἡ γέννησίς του τὸ ἀπόγευμα τῆς 21 Ἰουλίου 1868, πρὸ τῶν ἀνακτόρων, ὅστις διὰ γενικῆς καὶ αὐτομάτου βοῆς ὠνόμασεν αὐτὸν Κωνσταντῖνον ΙΒ΄, τὸν ὁποῖον ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ἐλεύθεροί τε καὶ δοῦλοι περιέβαλλον διὰ πρωτοφανοῦς καὶ πραγματικῆς λατρείας.

Κατὰ Μάϊον δὲ τοῦ 1890 ἡ Πριγκήπισσα Σοφία ἐξ ἰδίας καὶ ἀνεπηρεάστου προαιρέσεως προσῆλθεν εἰς τὸ ὀρθόδοξον Δόγμα, γεγονὸς ὅπερ τὰ μέγιστα συνεκίνησε καὶ ἐνεθουσίασεν τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ ἐπέσυρε συνάμα τὴν δυσαρέσκειαν μέχρις ἀπροκαλύπτου ὀργῆς ἐξιχθεῖσαν, τοῦ Αὐτοκράτορος ἀδελφοῦ της Γουλιέλμου, θερμοῦ λάτρου καὶ φανατικοῦ ὑπερασπιστοῦ τοῦ προτεσταντικοῦ Δόγματος. Διό, καὶ ἐπί τινα χρόνον, τούτου ἕνεκα, αὕτη δὲν ἐπάτησε τὸ Γερμανικὸν ἔδαφος. Βραδύτερον ὅμως, παρελθούσης τῆς πρώτης ἐντυπώσεως καὶ δυσαρεσκείας, συνεχίσθησαν ὡς καὶ πρότερον αἱ ἐγκάρδιοι σχέσεις του Αὐτοκράτορος μετὰ τῆς ἀδελφῆς του.

Χαρίλαος Τρικούπης

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκυβέρνα τὴν Ἑλλάδα ὁ ἀμφιθαλῶς ἀριστοκράτης, ὁ πράγματι ὑπέροχος πολιτικός, ὁ Μέγας Μεσολογγίτης, ὁ Χαρίλαος Σπυρίδωνος Τρικούπης. Ἐπὶ τῇ ἀφίξει δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας τοῦ Ὑφυπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας Κόμητος Ἔρβερτ Βίσμαρκ, ὑπεδείχθη αὐτῷ παρά τινων διπλωματῶν καὶ πολιτευομένων φίλων του ὅτι, καλὸν καὶ συμφέρον θὰ ἦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν πρῶτος αὐτὸς ἐπεσκέπτετο τὸν Γερμανὸν διπλωμάτην. Ὁ Τρικούπης ὅμως ἔχων πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς ἀτομικῆς του ὑπεροχῆς καὶ περιωπῆς, καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ πρωθυπουργικοῦ ἀξιώματος στενώτατα ἐχόμενος ὅπερ τόσῳ ἐπαξίως κατεῖχεν ἀπήντησεν:

«Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἐλεύθερον Βασίλειον καὶ ἰσότιμον Κρά-
» τος πρὸς ἅπαντα ἀνεξαιρέτως τὰ λοιπά, ἰσχυρά τε καὶ με-

» γάλα, ἀνίσχυρά τε καὶ μικρά. Συνεπῶς συμφώνως πρὸς τὰ
» ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης κρατοῦντα διπλωματικὰ ἔθιμα
» καὶ αὐτῆς ὁ Πρωθυπουργὸς προηγεῖται καὶ προβαδίζει εἰς
» τὰς ἐπισήμους συγκεντρώσεις καὶ πρῶτοι ἐπισκέπτονται αὐ-
» τὸν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀφικνούμενοι ἐπίσημοι ξένοι. Ἄρα καὶ
» ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Γερμανὸς Ὑφυπουργὸς εἰς Ἀθήνας
» ἐρχόμενος τοῦτ' αὐτὸ ὀφείλει νὰ πράξῃ, ἄλλως εἰς οὐδεμίαν
» μετ' αὐτοῦ θὰ ἔλθω ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν».

Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεώς του εἰς Ἀθήνας ὁ Γερμανὸς διπλωμάτης ἔσπευσε νὰ ἐπισκεφθῇ πρῶτος τὴν Τρικούπην κατ' οἶκον,ὃν μὴ εὑρὼν ἐν αὐτῷ ἀφῆκε τὸ ἐπισκεπτήριόν του. Τὸ ἀπόγευμα αὐθημερὸν ὁ Τρικούπης ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας. Τὸν Τρικούπην ἐπεσκέφθη κατ' οἶκον καὶ ὁ Διάδοχος τῆς Ρωσσίας. Μετὰ τοῦ Πρίγκηπος δὲ τῆς Οὐαλίας Ἐδουάρδου ὁ Τρικούπης συνηντήθη ἐν τοῖς Ἀνακτόροις καὶ ἔσχε μακρὰν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν, ὅστις τὴν ἐπομένην ἐν Δεκελείᾳ ἐν στενῷ κύκλῳ ἐπανέλαβε, περὶ αὐτοῦ ὁμιλῶν, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ Πάλμεστρον λεχθὲν μετὰ τὴν λῆξιν τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τῆς κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας, παραστάντος κατ' αὐτὰς ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ, ὅτι, «**ἦτο ἀστὴρ πρώτου μεγέθους ἀνατέλλων ἐν τῷ πολιτικῷ τῆς ἐγγὺς ἀνατολῆς στερεώματι**».

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι, ὅταν ὁ Τρικούπης ἀνέλαβε κατὰ πρῶτον δημόσιον ὑπούργημα γενόμενος νεώτατος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ Κουμουνδούρου, πρῶτος αὐτὸς καθιέρωσε τὴν ἔκτοτε κρατοῦσαν τάξιν, καθ' ἣν οἱ ξένοι ἐν Ἀθήναις διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι πρῶτοι ἐπισκέπτονται τὸν νέον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργόν, καὶ οὐχὶ ἀντιθέτως, ὡς πρότερον ἐγένετο.

Εἰς γεῦμα δὲ δοθὲν παρὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας Ἔτζερτον πρὸς τιμὴν τοῦ Γερμανοῦ διπλωμάτου Ἔβερτ Βίσμαρκ παρεκάθησε καὶ ὁ Τρικούπης. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ γεύματος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ καπνίσματος, κατὰ τὴν γενομένην συνομιλίαν, ὁ Βίσμαρκ εἶπε αὐτῷ ὅτι: «Δὲν ἔπρεπε νὰ νομισθῇ
» ὅτι ὁ γάμος τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου μετὰ τῆς γερμανίδος

» πριγκηπίσσης Σοφίας, θὰ μετέβαλλε τὴν πολιτικὴν τῆς Γερ-
» μανίας ἐν τῇ Βαλκανικῇ. Ἀναμφιβόλως, ἀπήντησε ὁ Τρικούπης,
» οὔτε πιστεύεται, οὔτε ἀναμένεται τοιοῦτόν τι. Ἡ δὲ ἐκδή-
» λωσις τῆς μεγίστης χαρᾶς τοῦ Λαοῦ προῆλθεν ἀποκλειστι-
» κῶς καὶ μόνον ἐκ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως ἅς οὗ-
» τος τρέφει πρὸς τὴν δυναστείαν, καὶ δι' οὐδένα ἄλλον λό-
» γον, καὶ δι' οὐδεμίαν ἄλλην ἀπωτέραν προσδοκίαν».

Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας τῷ ἀπενεμήθη ὁ Μεγαλόσταυρος τοῦ Ἐρυθροῦ Ἀετοῦ ὃν ἐθεώρησε κατὰ τάξιν κατώτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ Μεγαλοσταύρου ἐξισουμένου πρὸς τὸν Μέλανα Ἀετόν, δι' οὗ ἐπαρασημοφόρησεν, εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοὺς γάμους τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου μεταβάντος τὸν Τοῦρκον μέγαν Βεζύρην, προσῆλθεν εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα τῶν ἀνακτόρων φέρων μόνον τὸν Ἑλληνικὸν Μεγαλόσταυρον, γεγονὸς ὅπερ ἐπροξένησε βαθυτάτην εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας ἐντύπωσιν, καὶ εὐρύτατα ὑπὸ τοῦ ξένου καὶ ἡμεδαποῦ τύπου ἐσχολιάσθη.

Μικρὸν μετὰ τὸ πέρας τῶν γαμηλίων ἑορτῶν ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε τὴν ἐν τῷ Συντάγματί του ὑπηρεσίαν ἐν τῇ ὁποίᾳ διελθὼν τοὺς μεσολαβοῦντας βαθμοὺς καὶ προαχθεὶς εἰς Συνταγματάρχην ἀνέλαβε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1890 τὴν διοίκησιν τοῦ πρώτου πεζικοῦ συντάγματος. Μετὰ δύο δὲ περίπου ἔτη προαχθεὶς εἰς Ὑποστράτηγον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1892 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ Γ' ἐν Ἀθήναις ἀρχηγείου στρατοῦ.

Οἱ γάμοι τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου, ἡ ἐπακολουθήσασα κατάταξις ἐν τῷ πυροβολικῷ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου καὶ ἐν τῷ ἱππικῷ τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου καὶ ἡ εἴσοδος τῶν Πριγκηπισσῶν εἰς τὸν κόσμον προσέδωκαν ἰδιάζουσαν κίνησιν καὶ ἀγωγὴν ἀθηναϊκοῦ ὅλως τύπου ἑορτῶν καὶ διασκεδάσεων. Οἱ χοροὶ δὲ τῶν μεγάρων τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχοντοσύνης, καθ' οὓς ὁμάδες πλουσιώτατα μετημφιεσμένων ἀμφοτέρων τῶν φύλων παρευρίσκοντο καὶ εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας ἀνερχομένων διασκεδαζούσης καὶ εὐθυμούσης ἀθηναϊκῆς νεότητος καὶ εὐγενείας, κατέστησαν περιζήτητοι καὶ ὀνομαστοί, ὡς καὶ αἱ ἀπο-

γευματιναὶ μεταξὺ ἰσοτίμων συναθροίσεις, καὶ οἱ χοροὶ τῶν παίδων.

Τῶν ἑορτῶν τούτων τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως, κατὰ τὴν τότε κρατοῦσαν αὐστηρὰν κοινωνικὴν ἐθιμοτυπίαν, ἐδίδετο διὰ τοῦ ἀνακτορικοῦ χοροῦ τῆς πρώτης τοῦ νέου ἔτους, καθ' ὃν εἰς τὰς εὐρυτάτας ἀνακτορικὰς αἰθούσας παρευρίσκετο, πλὴν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τῶν πρεσβευτῶν, ἀξιωματικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, καὶ πᾶν ὅ,τι κομψόν, ἁβρὸν καὶ πολύτιμον εἰς κάλλος καὶ εὐγένειαν περιεῖχον αἱ Ἀθῆναι, ὡς καὶ τὰ ἐν Ἀθήναις παρεπιδημοῦντα μέλη τῶν ξένων Βασιλικῶν οἴκων, καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ ὁρμούντων ξένων πολεμικῶν πλοίων, καὶ γενικῶς εἰπεῖν, πᾶν ὅ,τι εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ἡ Ἑλλὰς τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ' οὓς δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐνσκήψει ἡ τυχάρπαστος καὶ τυχοδιωκτικὴ χρησιμοθηρία. Συνεχίζοντο δὲ εἰς τὰ μέγαρα τῶν πρεσβευτῶν καὶ τῆς ἀθηναϊκῆς πραγματικῆς ἀρχοντοσύνης, ὡς τὰ τῶν Κυρ. Μαυρομιχάλη, Κολοκοτρώνη, Ἀναστ. Μεταξᾶ, Κουντουριώτη, Δραγούμη, Ρικάκη, Μανέτα, Συγγροῦ, Ἀβέρωφ, Βλάγκαλη, Ροδίου, Βούλτσου καὶ ἄλλα, τὸν Παρνασσόν, Στρατ. Λέσχην καὶ ἄλλα ἱδρύματα. Ἐτερματίζοντο δὲ διὰ τοῦ χοροῦ τῶν μετημφιεσμένων ἐν τῷ Δημοτικῷ θεάτρῳ ἐν ᾧ μετημφιεσμένοι μετέβαινον οἱ πρίγκηπες καὶ ἅπασα ἡ ἀνωτέρα τάξις. Στενοὶ δὲ κύκλοι προσκεκλημένων συνεκεντροῦντο εἰς τὸ βασιλικὸν περίπτερον ἐν Πειραιεῖ τὴν Καθαρὰν Δευτέραν, ὅπου ἑωρτάζοντο τὰ κούλουμα.

Ταύτας διεδέχοντο αἱ τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς ἱππευτικαὶ ἐκδρομαὶ τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς νεότητος, ὧν ἐλάμβανον μέρος καὶ πλεῖσται ἑλληνίδες καὶ ξέναι ἀμαζόνες, τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἡγουμένης καὶ τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου πρωτοστατοῦντος. Ὡς καὶ ἐπρωτοστάτησε καὶ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς συντάξεως τοῦ ἱστορικοῦ ἑλληνικοῦ λεξικοῦ ὑπουργοῦντος τῆς παιδείας τοῦ Στάη καὶ γενικῶς εἰς πᾶσαν κοινωνικήν, ἐπιστημονικήν, τεχνικὴν κίνησιν, σκοποῦσαν νὰ ἀνυψώσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ καὶ προόδου.

Εἰς δὲ τοὺς στρατῶνας καθιερώθη ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καθ' ἣν πρὸ μεσημβρίας μετὰ πάσης λαμπρότητος καὶ εὐθυμίας μετέβαινεν ἐκ περιτροπῆς ἅπασα ἡ Βασιλικὴ οἰκογένεια καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ ἀρχοντοσύνη εἰς τοὺς μυρτοστολίστους στρατῶνας, ὅπου ἐγένοντο ἐνθουσιωδῶς δεκταὶ ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τῶν προσκεκλημένων των, καὶ τῶν ὁπλιτῶν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς περιερχόμενος τὰς τραπέζας τῶν ἑστιωμένων στρατιωτῶν, λαμβάνων τὸ ποτήριον πλῆρες ῥητινίτου ἀπὸ τῆς χειρὸς προσφέροντος στρατιώτου προέπινεν ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν μεθ' ὧν καὶ συνέκρουε τὸ πασχαλινὸν ᾠόν, πρὸς μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ εὐθυμίαν των, καὶ μεγίστην διάθρυψιν τῆς φιλοτιμίας αὐτῶν.

Τὸ ἀπόγευμα δὲ συνεκεντροῦτο πλῆθος λαοῦ εἰς τοὺς ἑορτάζοντας στρατῶνας μεταξὺ τοὐδόποίου καὶ πλεῖστοι ὑπόδουλοι ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπίτηδες ἐλθόντες, καὶ συνευθύμουν, συνδιεσκέδαζον, συνέτρωγον, συνέπινον καὶ συνεχόρευον μετὰ τῶν ἐλευθέρων ἀδελφῶν των τῆς κοινῆς φιλτάτης πατρίδος στρατιωτῶν μέχρι βαθυτάτης νυκτός, καὶ οἵτινες ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν δούλην πατρίδα των, τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ μικρὸν ἀναπνεύσαντες, μετέδιδον τὸ πῦρ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῶν ἐθνικῶν ἰδανικῶν, τὴν θεαμοτάτην καὶ ἀμάραντον λατρείαν.

Τὸ Συλλαλητήριον τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως

Ἕνεκα τῆς ὑποβολῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Τρικούπη τοῦ νομοσχεδίου περὶ φόρου οἰκοδομῶν καὶ καταργήσεως τῶν διπυλίων τελῶν ἐν τῇ Βουλῇ πρὸς ψήφισιν, συνεκροτήθη παρὰ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ἀντικυβερνητικὸν καὶ ἀποδοκιμαστικὸν κατὰ τοῦ φόρου συλλαλητήριον ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως. Τὴν παραμονὴν τῆς συγκροτήσεώς του διαταχθεὶς παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, ὑποστρατήγου Τσαμαδοῦ, οὗτινος ἀνθυπολοχαγὸς ὢν διετέλουν ἰδιαίτερος γραμματεύς, ἀνέφερον εἰς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὅτι ἀνετέθη αὐτῷ, ὡς Ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις στρατοῦ, ἡ τήρησις τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας κατὰ τὸ συγκροτηθησόμενον τὴν

επομένην συλλατητήριον, καὶ ὅτι ἡ σχετικὴ διαταγὴ ὑπογραφεῖσα παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ ἀποσταλήσεται ὑπὸ τοῦ προσωπάρχου ἐντὸς τῆς ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον.

Τὴν ἐπαύριον Κυριακὴν 9 Ἰανουαρίου 1895, τὸ ἀπόγευμα ἐνῷ τὸ πλῆθος τῶν ἀντιπολιτευομένων διαδηλωτῶν εἶχε συγκεντρωθῆ ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, διῆλθον ἐκεῖθεν ἐφ' ἁμάξης ὁ προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν ταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ Λαπαθιώτης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Βλαχοπούλου Κ. τυγχάνοντος δευτέρου ὑπασπιστοῦ τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τούτων οἱ διαδηλωταὶ ἤρξαντο κραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἀποδοκιμάζοντες ζωηρῶς τὴν Κυβέρνησιν. Ὅτε ὁ εὐερέθιστος καὶ ὀξύθυμος ὑπολοχαγὸς αἰφνιδίως πηδήσας ἀπὸ τῆς ἁμάξης καὶ καθυβρίζων τὸ πλῆθος ἐρράπισε ἕνα τῶν ζωηροτέρων ἐκ τῶν διαδηλωτῶν, καὶ ἑτέρους ἐκτύπησεν ἐπανειλημμένως διὰ τοῦ κολεοῦ τῆς σπάθης του. Ἐκ τῆς ἀπροόπτου ἐπιθέσεως ταύτης ἐξαγριωθέντες οἱ διαδηλωταὶ ἤρξαντο ζωηρότατα θορυβοῦντες καὶ μετὰ βαρειῶν ἀπειλῶν καὶ μεγίστης ἀγανακτήσεως αὐστηρότατα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἐκφραζόμενοι. Ἐπιτροπὴ δὲ ἐξ αὐτῶν, ἐν τάχει, ἐκ τῶν σωφρονεστέρων συσταθεῖσα, μετέβη δρομαίως εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον ὅπου παρέμεινεν ὁ Διάδοχος, καὶ κατήγγειλεν αὐτῷ τὰ διατρέξαντα, ζητήσασα τελικῶς τὴν παρέμβασιν καὶ τὴν προστασίαν τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς. «Κατὰ τῶν φατριαζόντων κυ-
» βερνητικῶν ὀργάνων τῶν κακοποιησάντων νομιμόφρονας
» ἐλευθέρους πολίτας, καὶ παρεμποδισάντων, παρὰ τὸ σύν-
» ταγμα, τὴν ἐλευθέραν ἐκδήλωσιν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν φρο-
» νημάτων».

Ἕνεκα τῶν παραπόνων καὶ τῶν διαμαρτυριῶν τούτων, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἱππεύσας μετέβη συνοδευόμενος ὑπὸ μόνου τοῦ ὑπασπιστοῦ του, λοχαγοῦ Χατζηπέτρου Ε. Χρήστου εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, ὅπως προσωπικῶς ἀντιληφθῇ τῆς καταστάσεως. Ἐκεῖ ἀφιχθεὶς διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὀργάνων τῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς χωροφυλακῆς, καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς διαδηλωτὰς ὅπως ἡσύχως καὶ νομοταγῶς συνερ-

χόμενοι καὶ διατυποῦντες τὰ αἰτήματα αὐτῶν εἰς ψήφισμα, ὑποβάλωσι τοῦτο δι᾽ ὀλιγομελοῦς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν, μεθ᾽ ὃ νὰ διαλυθῶσιν ἡσύχως καὶ ἠρέμως. Ταῦτα συστήσας ἀπεσύρθη εἰς τὸν στρατῶνα τοῦ ἱππικοῦ καὶ στὰς πρὸ τῆς αὐλείου θύρας αὐτοῦ ἔφιππος ἐθεᾶτο τὰ γιγνόμενα. Οἱ διαδηλωταὶ συμμορφωθέντες πρὸς τὰς συστάσεις τοῦ Διαδόχου συνέταξαν τὸ ψήφισμα ὅπερ παραλαβοῦσα ἡ ἐκλεγεῖσα ἐπιτροπὴ μετέβη καὶ ἐπέδωκε τοῦτο εἰς τὴνκυβέρνησιν. Μετὰ τοῦτο οἱ διαδηλωταὶ ζωηρῶς ἐπευφημήσαντες τὸν Διάδοχον καὶ διαλυθέντες ἐπέστρεψαν εὐτάκτως καὶ ἡσύχως εἰς τὴν πόλιν. Ὁ δὲ Διάδοχος ἐπανελθὼν εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον διέταξε τὴν λύσιν τῆς ἐπιφυλακῆς.

Παραίτησις τοῦ Τρικούπη

Τὴν ἐπομένην τοῦ συλλαλητηρίου 10 Ἰανουαρίου ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα, συνοδευόμενος παρ᾽ ἐμοῦ, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ὑποστράτηγος Τσαμαδὸς καὶ συνειργάσθη, ὡς συνήθως, μετὰ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου ὁμαλώτατα. Τὴν ἐπομένην ἀνῆλθεν πρὸς συνεργασίαν καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς Τρικούπης, ὅστις περὶ τὸ τέλος τῆς ὁμαλῶς διεξαχθείσης συνεργασίας εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον, «ὅτι καλὸν θὰ ἦτο, νὰ παρετήρει τὸν Διάδοχον, καὶ νὰ συνίστα εἰς αὐτόν, ὅπως μὴ μεταβαίνῃ ἐφεξῆς εἰς τοὺς τόπους τῶν κομματικῶν διαμαχῶν, καὶ τῶν πολιτικῶν συλλαλητηρίων, πρὸς πρόληψιν εὐνοήτων παραπόνων καὶ ἐπιζημίων παρεξηγήσεων, ἀναλαμβάνων ὑπηρεσίαν καὶ ἐκτελῶν καθήκοντα ἀνήκοντα μόνον εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τὴν Ἀστυνομίαν». Λέγων δὲ ταῦτα ἠγνόει, ὅτι ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν εἶχε διατάξῃ τὸν Διάδοχον νὰ ἀναλάβῃ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τὴν περιφρούρησιν τῆς ἡσυχίας τῆς πόλεως καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως κατὰ τὸ συγκροτηθὲν συλλαλητήριον, ἐνέργειάν του ἣν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐλησμόνησε νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν Πρωθυπουργόν.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὅμως γνωρίζων ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ Διαδόχου τὴν πρὸς αὐτὸν δοθεῖσαν διαταγὴν τοῦ Ὑπουργοῦ

τῶν Στρατιωτικῶν, μὴ φανταζόμενος δὲ ὅτι, ὁ Τρικούπης ἠγνόει ταύτην, ἀπήντησεν ὅτι, «δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο, καθόσον ὁ Διάδοχος ἐξετέλεσε τὸ καθῆκόν του ἐνεργήσας ὡς ἐνήργησεν, ὅπερ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θὰ πράττῃ». Κατόπιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ Βασιλέως ὁ Τρικούπης ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι, «ἐπειδὴ ἐν τῷ Κυβερνήσει δὲν δύναται νὰ ἐφαρμόζῃ ἄλλα δόγματα ἢ ἐκεῖνα ἅτινα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐξέθηκεν, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ὑποβάλῃ αὐτῷ τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὸν ἀντικαταστάτην του».

Πληροφορηθεὶς τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς, μετέβην ἐσπευσμένως εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Τρικούπη καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ γραφεῖον αὐτοῦ, ἐκ τῶν οἰκειοτάτων του τυγχάνων καὶ ἀπολαύων ἀμερίστου τῆς στοργῆς καὶ ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀνταξίας του ἀδελφῆς Σοφίας, καὶ τὸν ἠρώτησα ἐὰν ἦτο ἀληθὴς ἡ ἀνὰ τὴν πόλιν διασπαρεῖσα φήμη περὶ παραιτήσεως τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐπὶ τῇ καταφατικῇ του ἀπαντήσει, ἀφηγήθην αὐτῷ τὰ πραγματικὰ γεγονότα, ἅτινα ἐν ἐκδήλῳ καὶ μεγίστῃ καταπλήξει ἀκούσας, δίδον πάντοτε ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς λόγους μου, ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν καὶ μοὶ εἶπεν: «Εἶναι ἀργὰ πλέον»· μεθ᾽ ὃ ἀπῆλθον τοῦ γραφείου τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Τρικούπη ἐπηκολούθησαν πολλαὶ καὶ ποικίλλαι διαδόσεις,ὅλαι ἀντίθετοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, περὶ μεροληπτικῆς καὶ ἐσκεμμένης κατὰ τῆς Κυβερνήσεώς του ἐπεμβάσεως τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου κατὰ τὸ συγκροτηθὲν συλλαλητήριον,καὶ πολὺς ἐν τῷ Τύπῳ ἐγένετο περὶ τούτου θόρυβος, οὗ ἕνεκα, πολλοὶ ἐπίλεκτοι τοῦ Τρικουπικοῦ κόμματος πολιτευταὶ ἐπισκεφθέντες τὸν Τρικούπην κατ᾽ οἶκον συνέστησαν θερμῶς, καὶ ζωηρῶς ἐπέμενον ὅπως τὸ Τρικουπικὸν κόμμα κηρυχθῇ ἀπροκαλύπτως κατὰ τῆς Δυναστείας, καὶ κατέλθῃ εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς μὲ τὴν σημαίαν τῆς Δημοκρατίας ἥτις, ἄλλως τε, εἶπον, ἦτο καὶ τὸ πάτριον πολίτευμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῶν ἀρχαίων καὶ κραταιῶν Ἀθηνῶν. Οὗτος ἀπήντησε μετ᾽ ἐκδήλου δυσφορίας ὅτι, «Ὁ πολιτικὸς ὅστις θὰ ἐκηρύσσετο κατὰ τῆς Δυναστείας καὶ τοῦ ἰσχύοντος Πολιτεύματος θὰ ἐζημίου ἀνυπολογίστως τὴν πα-

τρίδα. Διότι, καὶ ἐὰν τυχὸν γίνωνται σφάλματα ὑπὸ τὸ ὑφιστάμενον καθεστώς, τὰ ἀσφαλῶς καὶ ἀναποφεύκτως ἐπακολουθήσαντα μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τούτου, ἔσονται ἀφαντάστως χείρωνα. Ἡ Δημοκρατία ἵνα εὐδοκιμήσῃ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ Λαὸς καὶ πρωτίστως πολιτευόμενοι ἀνεπτυγμένοι καὶ δεόντως παρασκευασμένοι πρὸς τοῦτο».

Ὅσο δ'ἀφορᾷ τὴν Δημοκρατίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, προσέθηκε, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι: «Ἀθηναῖοι κατεστήσαντο Δημοκρατίαν οὐ τὴν εἰκῇ πολιτευομένην καὶ νομίζουσαν τὴν μὲν ἀκολασίαν ἐλευθερίαν εἶναι, τὴν δὲ ἐξουσίαν ὅ,τι βούλεταί τις ποιεῖν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τὴν τοὺς τοιούτους μὲν ἐπιτιμῶσαν, ἀριστοκρατίᾳ δὲ χρωμένην».

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπηγόρευσεν ἐφεξῆς παρομοίας συστάσεις καὶ τὴν ἐνώπιόν του παρομοίαν συζήτησιν καὶ χαιρετήσας τοὺς θερμοαίμους ἐπισκέπτας κατῆλθε σύννους καὶ σκυθρωπὸς εἰς τὸ γραφεῖόν του, ὅπου οὐδένα μέχρι τῆς ἐπομένης ἐδέχθη.

Βουλευτικαὶ ἐκλογαί. Ἀποτυχία τοῦ Τρικούπη

Τὴν παραιτηθεῖσαν Κυβέρνησιν Τρικούπη διεδέχθη ὑπηρισιακὴ τοιαύτη ὑπὸ τὸν Νικόλ. Δηλιγιάννην, τὸν ἐν Παρισίοις πρεσβευτήν, ἥτις καὶ ἐνήργησε τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Προκηρυχθεισῶν δὲ τούτων διὰ τὴν 16 Ἀπριλίου 1895, τὴν τετάρτην ἰδίου ἀνεχώρησε οὗτος εἰς Μεσσολόγγιον συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ συνυποψηφίου του Συνταγματάρχου Μακρῆ. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐκλογῶν ἐκείνων ἦτο ἡ ἀπροσδόκητος ἀποτυχία τοῦ Τρικούπη διὰ τριῶν ψήφων ἣν ἀνήγγειλεν εἰς τὴν ἀδελφήν του Σοφίαν διὰ τῆς ἑξῆς ἱστορικῆς καὶ ἀξιομνημονεύτου ἐπιστολῆς :

«Μεσολόγγιον 16 Ἀπριλίου 1895

»Σοὶ ἐτηλεγράφησα πρὸ ὀλίγου ὅτι ἀπέτυχον ἐν τῇ ἐκλογῇ. Μὴ νομίσῃς ὅτι εἶμαι κατ' ἐλάχιστον στενοχωρημένος ἐκ τῆς ἀποτυχίας, ἠξεύρεις δ' ὅτι προσαρμόζομαι πρὸς τὰς περιστάσεις οἷαι παρουσιάζονται ὡσεὶ ἦσαν τῆς ἐκλογῆς μου. Ἤδη

προτίθεμαι νὰ δηλώσω ὅτι ἀποσύρομαι ἐντελῶς τῆς πολιτικῆς. Ἐν ὅσῳ ἐξελεγόμην βουλευτὴς εἶχον ὑποχρέωσιν καὶ πρὸς τὴν ἐπαρχίαν καὶ πρὸς τοὺς μετ' ἐμοῦ πολιτευομένους ἐν τῇ βουλῇ νὰ μὴ ἀποχωρήσω τοῦ σταδίου, ἀλλ' ἀφοῦ ἤδη ἐξετέλεσα πᾶν ὅ,τι μοὶ ἐπεβάλλετο ἵνα παραμείνω ἐν αὐτῷ, οὐδεὶς δύναται νὰ παραπονεθῇ κατ' ἐμοῦ, ἂν μὴ ἀναδειχθεὶς βουλευτής, ἀποσύρωμαι εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον παύων νὰ πράττω τὰ Δημόσια.

»Περὶ τούτου μὴ κάμῃς λόγον πρὸς οὐδένα, διότι ἐπιθυμῶ ἐγὼ νὰ ἀνακοινώσω αὐτὸ πρὸς τοὺς ἔχοντας τὸ δικαίωμα νὰ ἀξιῶσιν ὅπως τοῖς δίδω ἐξηγήσεις περὶ τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν σύμπραξιν ἡμῶν ἐν τῷ συστήματι. Σοὶ τὰ γράφω δὲ ἵνα ἔχῃς πλήρη γνῶσιν περὶ τῆς μελλούσης στάσεώς μου. Περὶ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου μου θὰ ἀποφασίσω αὔριον τὴν ἡμέραν. Ἐννοεῖται δὲ ἐξ ὧν σοὶ γράφω ἀνωτέρω, ὅτι οὐδεὶς πρέπει νὰ γινώσκῃ πότε θὰ φθάσω καὶ οὐδεμία πρέπει νὰ γένηται ὑποδοχή.

ὁ ἀδελφός».

Ἐπάνοδος τοῦ Τρικούπη

Ὁ Τρικούπης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου Λαπαθιώτου καὶ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Βλαχοπούλου Κ. εἰς τὰς ἐκλογὰς παραστάντων καὶ τοῦ Π. Βάλβη τῆς ἰδιαιτέρας του ἐμπιστοσύνης ἐκ τῶν οἰκείων του, ἀναχωρήσας τὴν 17ην Ἀπριλίου ἐκ Μεσολογγίου ἀφίκετο περὶ τὴν 8 πρωϊνὴν τῆς ἐπομένης εἰς Πειραιᾶ, καὶ ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν πρὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἀποβάθραν δι' ἰδιωτικῆς λέμβου, ἀνῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ κατηυθύνθη εἰς τὸν οἶκόν του, ὅπου εἴχομεν συναθροισθῆ οἱ οἰκεῖοί του Παπαλουκᾶς Κ., Σ. Μερκούρης, Ἀναστασόπουλος Γ., ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας καί τινες ἄλλοι. Καλέσας με δὲ ἰδιαιτέρως ἐν τῷ γραφείῳ του, μὲ παρεκάλεσε νὰ μεταβῶ καὶ εἰδοποιήσω τὸν διευθυντὴν τῆς «Ἑωθινῆς» ἐφημερίδος ἐπισήμου ὀργάνου τοῦ Τρικουπικοῦ κόμματος ὅπως τάχιστα μεταβῇ παρ' αὐτῷ.

Πρὶν ἐξέλθω τοῦ γραφείου εἰσῆλθεν ἡ ἀείμνηστος ἀδελφή του Σοφία λίαν περίλυπος ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀποτυχίας

καὶ ἀπαγοητευμένη διατελοῦσα, καὶ μεταξὺ ἄλλων, ἠρώτησε τὸν ἀδελφόν της ποῖοι ἦσαν οἱ πραγματικοὶ λόγοι τῆς κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἀποτυχίας του. Οὗτος ἀπήντησε μετ᾽ ἐκδήλου πικρίας, ἀηδείας καὶ περιφρονήσεως ὅτι : «**Αὕτη ἀποκλειστικῶς καὶ ὁλοσχερῶς ὀφείλεται εἰς τὸν μανιώδη καὶ ποικίλλον πόλεμον τῆς τριαδελφίας Παπούλα καὶ τοῦ ἐξαδέλφου μας Ἰωάννου Τρικούπη**», ὃν τῇ ἐπιμονῇ της, εἶχε προσλάβει ὑποψήφιον καὶ ἀναδείξει βουλευτὴν κατὰ τὰς προηγουμένας ἐκλογὰς παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις καὶ προρρήσεις τοῦ ἰδιαιτέρου του φίλου στρατηγοῦ Ἰωαννίδου Εὐθ. καὶ ἄλλων φίλων του προυχόντων τοῦ Μεσολογγίου—«Οὗτος μετ᾽ » αὐτῶν συνεργαζόμενος καὶ συνεννοούμενος ἐμπαθῶς καὶ πα- » ρὰ πᾶσαν ὑποχρέωσιν, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν του, » πολλάκις καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας τῶν ἀδελφῶν Πα- » πούλα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν εὑρισκόμενος, ὁμιλήσας πρὸς » τὸ κάτωθεν πλῆθος δριμείας ἐξεστόμισε φράσεις, τῶν συμ- » πρακτόρων καὶ συμπαραστατῶν του ἐπικροτούντων καὶ » χειροκροτούντων, κατὰ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου του καὶ σω- » τῆρός του, αἵτινες καὶ διὰ παραρτημάτων ἑκάστοτε τὴν πό- » λιν ἐπλημμύρουν, καὶ ἱστορικαὶ ἐν Μεσολογγίῳ παραμείνα- » σαι καὶ ἔκτοτε ἀλησμόνητοι καταστᾶσαι».

Εἰς τὸν προσελθόντα δὲ μετ᾽ὀλίγον διευθυντὴν τῆς«Ἑωθινῆς»Παναγιωτίδην παρέδωκεν ὁ Τρικούπης τὴν ἑξῆς ἰδιόχειρον καὶ ἱστορικὴν δήλωσίν του πρὸς δημοσίευσιν. «Μὴ ἀνήκων εἰς » τὸ κοινοβούλιον θὰ ἀπέχω τῆς πολιτικῆς,καὶ συνιστῶ εἰς τοὺς » ὀλίγους φίλους τοῦ συστήματος βουλευτὰς ὅπως συνταχθῶσι » καὶ πολιτευθῶσιν ἐν τῇ Βουλῇ καθ᾽ ἣν ἕκαστος ἤθελε σχη- » ματίσει πεποίθησιν ὑπὲρ τῆς συμφερούσης εἰς τὸ ἔθνος πο- » λιτείας.

Ἡ δήλωσις αὐτη ἐκοινοποιήθη τὴν 19 Ἀπριλίου εἰς τοὺς προσελθόντας εἰς τὸν οἶκόν του φίλους του πολιτευομένους ἐσπευσμένως ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν των ἐπανελθόντας Δραγούμην, Καράπουλον, Καλλιφρονᾶν Δ., Καλογερόπουλον, Βουδούρην, Τσαμαδόν, Ι. ερρωτῆν, Ζέρβαν, Λομβάρδον, Ρούκην καὶ ἄλλους ἀνήκοντας εἰς τὰς ἱστορικωτέρας τῆς Ἑλλάδος οἰκογενείας καὶ πολιτικὰς προσωπικότητας ἀποτελοῦντας ἐν

τῇ ὑπερόχῳ αὐτοῦ σχολῇ μαθητεύσαντας καὶ ὧν ὁ Τρικούπης ἡγούμενος «ἔγραψε τὰς ὑψηλοτέρας καὶ ἑλληνοπρεπεστέρας » σελίδας τῆς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς κοινοβουλευτικῆς τῆς » Ἑλλάδος ἱστορίας μεταβαλὼν τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κοι- » νοβουλίου βῆμα εἰς νεωτέραν Πνῦκα ἀφ' ἧς ἠκούσθησαν ὀ- » λύμπιοι ἀγορεύσεις πράγματι ἐφάμιλλοι τῶν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς » ἀκουσθεισῶν τῆς Περικλείου ἐποχῆς τῆς ἀφθάστου καὶ ἀ- » νεσπέρου ἀθηναϊκῆς ἀκμῆς». Ἡ δήλωσις αὐτὴ ἐδημοσιεύθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν «Ἑωθινήν».Παρ' ὅλας δὲ τὰς πρὸς αὐτὸν θερμοτάτας παρακλήσεις καὶ ζωηροτάτας ἐκκλήσεις τούτων, ὡς καὶ τῶν συρρευσάντων ἐν τῷ μεταξὺ θαυμαστῶν του, καὶ τῶν οἰκείων του τὰς ἱκεσίας καὶ τὰς γονυκλισίας, ὁ Τρικούπης παρέμεινεν ἄκαμπτος καὶ ἀνένδοτος εἰς τὴν περὶ ἀποχῆς του ἐφεξῆς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς, ἅπαξ ληφθείσης ἀποφάσεώς του, καὶ ἑτοίμαζε τὰς ἀποσκευὰς αὐτοῦ πρὸς ἀναχώρησιν.

Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Τρικούπη

Ὁ Τρικούπης ἀναντιρρήτως ἦτο θαυμαστὴς καὶ φίλος τῆς Ἀγγλίας ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐπειθὲς ἑτεροκίνητον, καὶ τυφλὸν ὄργανον αὐτῆς, καὶ ἐφόσον καὶ καθόσον τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος ἐξυπηρετοῦντο καὶ ὑποστηρίζοντο ὑπὸ τῆς μεγάλης Δυνάμεως ταύτης. Ὡς ἦτο καὶ ἀπὸ πεποιθήσεως θιασώτης θερμὸς τῆς ἀποφυγῆς πάσης πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐχθρικῆς προστριβῆς.

Κατὰ τὰς ἡμέρας δὲ ἐκείνης τὰς καὶ τελευταίας τῆς ἐν Ἑλλάδι ζωῆς του, σημαίνων ὁμογενὴς τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικῆς παροικίας, παρεπιδημῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸν μέγαν πολιτικόν, ἐν τῇ γενομένῃ συζητήσει των, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶπε αὐτῷ ὅτι: «Ἀτυχῶς ἐματαίωσε τὰ σχέδια αὐτοῦ ὁ μικρολόγος καὶ ἀμβλυωπῶν Βούλγαρος Πρωθυπουργὸς Σταμπούλωφ, ὅστις μυωπάζων ἐπρόδωκε εἰς τὴν Τουρκίαν, χάριν τριῶν ἐν Μακεδονίᾳ Βερατίων, τὰς πρὸς αὐτὸν μυστικὰς προτάσεις του περὶ ἑλληνοβουλγαρικῆς κατὰ τῆς Τουρκίας συμμαχίας».

Ὁ Τρικούπης εἰς ταῦτα ἀπήντησε κατηγορηματικῶς ὅτι: « Οὔτε επρότεινα, ἀλλ' οὔτε καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ προτείνω » εἰς τὸν Σταμπούλωφ οἱανδήποτε Βαλκανικὴν κατὰ τῆς » Τουρκίας συμμαχίαν, ἀλλ' ἐπρότεινα σαφῶς καὶ ἁπλῶς ὁ- » μοσπονδίαν ἁπάντων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν καὶ τῆς » Τουρκίας πρώτης ἐν αὐτῇ συμπεριλαμβανομένης, ἵνα ἐφε- » ξῆς ἀπαλλαγῶσι ταῦτα ἀπὸ τῶν ἰδιοτελῶν καὶ ἀπαύστων » εἰς αὐτὰ ἐπεμβάσεων τῶν μεγάλων Δυνάμεων», καὶ ἐτερμάτισε τὸν λόγον κατηγορηματικῶς εἰπών:

« Ὁ Ἕλλην πολιτικὸς ὅστις θὰ ἐπρότεινεν ἢ θὰ ἐδέχετο » συμμαχίαν μετὰ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν κατὰ τῆς Τουρκίας » θὰ ἐφωρᾶτο τυφλώττων καὶ ἀνιστόρητος, καὶ τὰ μέγιστα » θὰ ἔβλαπτε καὶ ἀθεραπεύτως τὴν πατρίδα του. Διότι πρό- » κειται ἡλίου φωτεινότερον, ὅτι πᾶσα αὔξησις καὶ ἐνίσχυσις » τῶν Βαλκανικῶν Σλαυικῶν Κρατῶν τῶν προσκόπων τούτων » τοῦ πανσλαυισμοῦ, δαπάναις τῆς Τουρκίας θὰ ἦτο μεγίστη, » ὁριστική, καὶ ἀνεπανόρθωτος ζημία τῆς Ἑλλάδος, καὶ θὰ » ἀπετέλει διαρκῶς καὶ ἀπαύστως κίνδυνον αὐτῆς ταύτης τῆς » ὑπάρξεως αὐτῆς». Προφητικοὶ λόγοι μεγάλου καὶ διορατικοῦ πολιτικοῦ τοὺς ὁποίους ἡ ἐνεστῶσα πραγματικότης πληρέστατα ἐδικαίωσε καὶ ὁλοσχερῶς ἐπαλήθευσε.

« Τοὐναντίον δὲ ἡ μόνη καὶ ἐπιβαλλομένη, καὶ συμφέ- » ρουσα τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Τουρκίαν πολιτικὴ εἶναι ἡ » ἄκρως καὶ εἰλικρινῶς πρὸς αὐτὴν φιλική, ὡς καὶ τῆς Τουρ- » κίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι δὲ καὶ τῷ τυφλῷ δῆλον ὅτι, » Ἑλλὰς καὶ Τουρκία δέον νὰ χωρῶσιν ἀμοιβαίως καὶ εἰλικρι- » νῶς ὑποστηριζόμεναι, ὡς ἔχουσαι ἀμφότεραι τὸν αὐτὸν ἰ- » σχυρὸν καὶ ἀδυσώπητον ἐχθρὸν καὶ πολέμιον τὸν πανσλαυι- » σμόν.

« Ἡ δὲ ὁμαλὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ σώφρων » διαχείρισις αὐτῶν βραδέως ἀλλὰ καὶ ἀσφαλῶς θὰ πραγμα- » τοποιήσῃ, ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο, τοὺς δικαίους καὶ νομί- » μους πόθους τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς». Τοιαύτας πολιτικὰς ὑποθήκας ὁ πραγματικὸς μέγας πολιτικὸς ἀπερχόμενος τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ τοῦ κόσμου τούτου, ἀφῆκε τοῖς Ἕλ-

ληψιν ὡς ἀληθὴς Ἕλλην, πραγματικὸς πατριώτης, ὀξυδερκὴς καὶ σώφρων διπλωμάτης.

Ἀναχώρησις τοῦ Τρικούπη.

Προκειμένου νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ Τρικούπης, καὶ μὴ ὑπάρχοντος τοῦ ἀπολύτως ἀπαιτουμένου χρήματος διὰ τὸ ταξείδιον καὶ τὴν ἐν Εὐρώπῃ διαμονὴν αὐτοῦ, ἡ ἀδελφή του Σοφία ἐνεχειρίασε τὰ ἀργυρᾶ ἐπιτραπέζια σκεύη ἅτινα ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικὴ παροικία ὡς ἐνθύμημα ἐδώρησεν εἰς τὸν πατέρα της Σπυρίδωνα ἐν Ἀγγλίᾳ πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος ἐκεῖθεν ἀπερχόμενον, εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἀντὶ 25 χιλιάδων δραχμῶν, παραληφθείσας καὶ μεταφερθείσας ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας, ἃς λαβὼν ὁ πολύτιμος ἀδελφὸς ἀπῆλθε τὴν 5 Μαΐου 1895 τῆς πατρίδος, ἐπιβὰς τοῦ ἀτμοπλοίου «Δρέπανον» τῆς Ἰταλικῆς ἀτμοπλοΐας ἵνα μὴ εἰς ταύτην ζῶν ἐπανέλθῃ, ὅπερ καταπλεῦσαν εἰς Κέρκυραν παρέμεινεν ἐν τῷ λιμένι ἐπὶ τρίωρον. Ἐφ' οὗ ἀνελθὼν ὁ Θεοτόκης προσεπάθησε παντὶ σθένει νὰ πείσῃ τοῦτον, ὅπως ἀναθεωρήσῃ τὴν περὶ παραιτήσεως ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀπόφασίν του, πλὴν οὐδὲν κατώρθωσε.

Μετὰ ἓν περίπου ἔτος ἀπὸ τῆς ἀποδημίας του, τὴν 17 Μαρτίου 1896 ἐν ἀναπληρωματικῇ ἐκλογῇ, ἐξελέγη ὁ Τρικούπης βουλευτὴς Βάλτου, ἐκλογὴν ἣν ἠρνήθη ἀπολύτως καὶ ἐπιμόνως νὰ ἀποδεχθῇ. Εἰς σχετικὴν δὲ ἐπαναληπτικὴν τῆς ἀδελφῆς του Σοφίας ἐπιστολὴν ἀπαντῶν καὶ δικαιολογῶν καὶ αὖθις τὴν ἄρνησίν του κατέληγεν οὕτω: «Ἀποφασίσας μετὰ » ὥριμον σκέψιν καὶ ἐνδελεχῆ μελέτην νὰ ἀποσυρθῶ ἀπὸ » τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, μοὶ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἐ» πανέλθω ἐπ' αὐτῆς. Ἄλλως πράττων θὰ ἐφωρώμην ἐπιπό» λαιος καὶ ἀνάξιος τοῦ ὀνόματος Πολιτικός, ἐλλοχεύων δη» μοκόπος, καὶ καιροφυλακτῶν μικρόλογος κομματάρχης». Μετὰ τῆς θερμῆς παρακλήσεως ὅπως μὴ ἐπανέλθῃ πλέον αὕτη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνιαροῦ ζητήματος.

Βασιλικὴ πρόσκλησις. Θάνατος Τρικούπη.

Ἐπειδὴ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου τὰ πράγματα τῆς Πο-

λιτείας δὲν ἔβαινον καλῶς, καλέσας με ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Ὑποστράτηγος Παπαδιαμαντόπουλος τὴν 20 Μαρτίου 1896 εἰς τὸ γραφεῖόν του ὅπου μετ' ὀλίγον προσῆλθεν ἐπίσης κληθεὶς καὶ ὁ συγγενής του καὶ στενὸς καὶ ἔμπιστος τοῦ Τρικούπη φίλος Δημ. Μπούφης ἀνώτερος δικαστικὸς λειτουργὸς καὶ πρῴην Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης ἀνέθηκεν ἡμῖν ὅπως, μεταβαίνοντες παρὰ τῇ ἀ-
» δελφῇ του Σοφίᾳ ἀνακοινώσωμεν αὐτῇ κατ' ἐντολὴν τοῦ
» Βασιλέως, ὅπως εὐαρεστουμένη, διαβιβάσῃ πρὸς τὸν ἀδελ-
» φόν της τὴν θερμὴν παράκλησιν τῆς Μεγαλειότητός του,
» ὅπως ἐπιστρέψῃ ταχέως εἰς τὴν Πατρίδα, διότι ἦτο ἐπείγου-
» σα καὶ ἀπόλυτος ἐθνικὴ ἀνάγκη νὰ ἀναλάβῃ τὴν Κυβέρ-
» νησιν τῆς Χώρας».

Ἡ Σοφία πληροφορηθεῖσα τὴν ἐπίσημον ταύτην Βασιλικὴν παράκλησιν, προσεκάλεσεν ἐπειγόντως τὸν ἐξάδελφόν της Τρικούπην Κ., Λοχαγὸν τοῦ Πυροβολικοῦ, ὅστις συντάξας τὸ σχετικὸν τηλεγράφημα καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτῆς, καὶ παραλαβὼν τοῦτο μετέβη, συνοδευόμενος παρ' ἐμοῦ, εἰς τὸ τηλεγραφεῖον καὶ παρέδωκεν ἰδιοχείρως τοῦτο πρὸς ἀποστολήν.

Ἐνῷ δὲ ἀνυπομόνως ἀνεμένετο ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἀπάντησις τοῦ Τρικούπη μετὰ δύο ἡμέρας, τὴν 22 Μαρτίου 1896 Μεγάλην Παρασκευήν, δυστυχῶς καὶ ἀνελπίστως, κατέφθασε ἐπεῖγον τηλεγράφημά του ἐκ Καννῶν τῆς Γαλλίας δι' οὗ οὗτος ἐπικινδύνως νοσήσας ἐκάλει τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ πλησίον του καὶ ἔχον οὕτω: «Ἀσθενῶν ἐλθὲ πᾶσαν εὐκαιρίαν, παρακάλε-
» σε Κώσταν Τρικούπην νὰ συνοδεύσῃ, ἀσθένεια οὐχὶ σοβα-
» ρά, ἀλλὰ ἀναγκαία παρουσία σου», ἥτις καὶ ἐσπευσμένως ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ εὐγνώμονος ἐξαδέλφου της Κωνσταντίνου Τρικούπη διὰ Κάννας, ὅπου ἀφιχθεῖσα, ἐπρόφθασε τὸν ἀδελφόν της ἐπ' ὀλίγον ἐν τῇ ζωῇ, τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἐντολὰς λαβοῦσα. Τὴν 30 δὲ Μαρτίου ἔφθασε τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα πρὸς τὴν Μαρίαν Κωνστ. Τρικούπη: «Ἀγαπητός μας ἐξάδελ-
» φος ἐξέπνευσεν ἠρέμα σήμερον 6 ἑσπερινὴν ὥραν. Κα-
» ταστήσατε φίλους μας κοινωνοὺς τῆς ἡμετέρας θλίψεως.
Κωνσταντ. Τρικούπης».

Τὸν Τρικούπην θανόντα, ἡ φιλάδελφος καὶ ἀνταξία αὐτοῦ

ἀδελφή, ἐπεβίβασε ἐπὶ ἰδιαιτέρας θαλαμηγοῦ, προφρόνως προσφερθείσης παρὰ Γάλλου εὐπατρίδου,καὶ μετέφερεν εἰς Μασσαλίαν, καθ' ὁδὸν δὲ ἐχαιρετίσθη ὁ ἐπίσημος νεκρὸς παρὰ Μοίρας Γαλλικοῦ στόλου εἰς τὸ πέλαγος ἐπὶ τούτῳ ἀναχθείσης. Ἐκ Μασσαλίας ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀμερική» ἐπιβιβασθέντα τὴν 10ην Ἀπριλίου 1896 μετέφερεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν ἱστορικὴν οἰκίαν ἐν τῇ ἀνθοπληθεῖ αἰθούσῃ τῆς ὁποίας εἰς δημόσιον ἐξετέθη προσκύνημα ὁ νεκρός, πρὸ τοῦ ὁποίου παρήλασεν, ἀπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ Διαδόχου, συντετριμμένος, δακρύων καὶ πενθῶν, ἐπὶ τῇ ἐπισυμβάσῃ ἐθνικῇ συμφορᾷ, ἅπας ὁ Λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Περιχώρων.

Τὴν 11ην δὲ Ἀπριλίου περὶ τὴν 2 μ.μ. ὥραν, ἐγένετο ἡ κηδεία λαϊκωτάτη καὶ συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν τοῦ ὑψηλοῦ νεκροῦ θέλησιν, ἄνευ στρατιωτικῆς παρατάξεως, ἄνευ λόγων ἐκφωνήσεως, καὶ ἄνευ στεφάνων καταθέσεως, τοῦ ὁποίου ἡ πρόωρος πρὸς Κύριον ἀποδημία ἐγένετο πρόξενος μεγίστης καὶ ἀνυπολογίστου εἰς τὴν Πατρίδα βλάβης καὶ ζημίας.

Γεννηθεὶς τὴν 17ην Ἰουλίου 1832 ἀπέθανεν, ἑξήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη βιώσας. Κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν τὴν 27 Ἀπριλίου 1875 κληθεὶς τὸ πρῶτον ὁ Τρικούπης εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Χώρας τὴν 19 Ἀπριλίου 1895, μετὰ εἴκοσι ἔτη, ἐδήλωσεν ὅτι ἀποχωρεῖ τῆς πολιτικῆς κονίστρας.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Τρικούπη πολλὰ ἐγράφησαν καὶ πεζῶς καὶ ἐμμέτρως, ἑνὸς δὲ τῶν ποιημάτων τούτων ἡ τελευταία στροφὴ ἡ τὴν πραγματικότητα πιστῶς διερμηνεύουσα εἶχεν οὕτω:

Εἶν' ὁ ἀθάνατος νεκρὸς ποὺ κάθε μιά του λέξι
Τὴν ἔβαλε στὸ στόμα του ἁγνὴ φιλοπατρία
Κ' ἡ Πατρὶς ποὺ ἔρχεται στεφάνι νὰ τοῦ πλέξῃ
Καὶ νὰ χαράξῃ μοναχὴ στὴν πλάκα του τὴν κρύα
Ἐδῶ κοιμᾶται ἥσυχα ἕνα παιδὶ μ' ἀκόμα
Εὐλογημένο τρεῖς φορὲς τὸ ἐλαφρό του χῶμα.

Ἄξιον δὲ ἀναγραφῆς καὶ ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει τὸ γεγονὸς καθ' ὅ,ὁ ἐκβαρβαρώσας καὶ ἐκπολιτίσας τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ καὶ χαρακτηριστικὴν τοῦ ἀειμνήστου φί-

λου του καὶ πολιτικοῦ του διαδόχου Γεωργίου Θεοτόκη φράσιν, ἀπέθανε κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῆς ψάθης. Ὁ κεκτημένος ὅμως κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου κολοσσιαίαν πατρικὴν περιουσίαν ἐν Ναυπλίῳ, Ἄργει, Ἀθήναις, Αἰγίνῃ καὶ Μεσολογγίῳ.

«Τὸ μόνον δὲ ὅπερ ἔλαβον πατὴρ καὶ υἱός, καὶ οὐχὶ ἀπὸ » τοῦ ἐπισήμου Κράτους, ὅπερ τόσον ἐνθουσιωδῶς, ἀποτελε- » σματικῶς, καὶ πολυχρονίως ὑπηρέτησαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδιωτικοῦ » ἱδρύματος, τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐπι- » στρέψασα εἰς τὴν θυγατέρα καὶ ἀδελφὴν Σοφίαν τὰ ἐνεχυ- » ριασθέντα ἀργυρᾶ ἐπιτραπέζια σκεύη, ἐδώρησεν αὐτῇ τὰς » δανεισθείσας ἀπέναντι αὐτῶν, διὰ τὸ ταξείδιον τοῦ ἀδελφοῦ » της Χαριλάου 25 χιλιάδας δραχμῶν. Οἱ ψυχήν, καρδίαν, ἠθικήν, ἀρετήν, παιδείαν, χαρακτῆρα, εὐγένειαν καὶ πλοῦτον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, προφρόνως, προθύμως οἰκειοθελῶς, ἐνθουσιωδῶς, ἀφιλοκερδῶς καὶ ἑλληνοπρεπῶς προσενεγκόντες». Ἡ δὲ Σοφία Τρικούπη κόρη, ἀνεψιά, καὶ ἀδελφὴ μεγάλων Ἑλλήνων Πρωθυπουργῶν, ἔμενεν ἄνευ ἐπαρκοῦς συντάξεως ἐφ᾽ ἱκανὸν χρόνον καὶ μόνον ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Κερκυραῖος εὐπατρίδης θαυμαστής των Γεώρ. Θεοτόκης ἐπηύξησε τὴν χορηγουμένην πενιχρὰν πατρικὴν τοιαύτην.

Ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος παρατηρεῖ ὅτι : « Ὁ Περικλῆς ὁ Ξανθίππου, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας καὶ ὁ » Χαρίλαος Τρικούπης ἀποτελοῦσιν ἔνδοξον, ἀείμνηστον καὶ » ἀειφίλητον πολιτικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ Τριάδα. Ὁ μὲν πρῶ- » τος ὡς ἀναδείξας τὰς Ἀθήνας κραταιοτάτην Πολιτείαν, καὶ » μετ᾽ αὐτῶν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς δυσθεώρητον ὕψος πο- » λιτισμοῦ, ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἀναβιβάσας. Ὁ δὲ δεύτερος » ὡς θεμελιώσας καὶ ὀργανώσας σοφῶς τὴν ἀπὸ μακραίωνος » βαρβάρου δουλείας, ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα καὶ θέσας τὰς » πρώτας ἑδραίας βάσεις τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ » ὁ τρίτος ὡς ἐκβαρβαρώσας καὶ ἐκπολιτίσας τὴν Ἑλλάδα καὶ » προαγαγὼν αὐτὴν εἰς σύγχρονον Εὐρωπαϊκὸν κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Κρητική Ἐπανάστασις.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπωφελουμένη τῆς κατὰ τὸ 1889 ἐξεγέρσεως τῶν βουλευτῶν Κακούρη, Κριάρη καὶ ἄλλων τινῶν ἐπιδιωξάντων τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, καὶ ἐπὶ τῇ δικαιολογίᾳ τῆς διαταράξεως τῆς τάξεως, ἀπέστειλε στρατὸν εἰς Κρήτην καὶ κατήργησε συγχρόνως τὰ διὰ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας κατὰ τὸ 1878 παραχωρηθέντα αὐτῇ προνόμια, κατόπιν τῆς ἀρχικῶς ἐν τῷ χωρίῳ Κεφαλᾶ τοῦ Ἀποκορώνου ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῶν Κ. Μητσοτάκη δικηγόρου, Ἰ. Γ. Παπαδάκη σχολάρχου Χανίων,καὶ Ἀ.Μενεγίδου διδασκάλου, ἐπαναστάσεως.

Ὁ μεσουρανῶν τότε ἐν τῷ πολιτικῷ στερεώματι ὑπέροχος καὶ βαθυνούστατος πολιτικὸς ἀνὴρ Χαρ. Τρικούπης, εἶχεν ὡς βάσιν ἀσάλευτον τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς τὴν ἐπιμελῆ ἀποφυγὴν πάσης πρὸς τὴν Τουρκίαν προστριβῆς καὶ περιπλοκῆς, ἐφρόνει δὲ πεποιθότως καὶ ὀρθῶς ὅτι, ἡ Κρήτη ἀκραιφνῶς Ἑλληνική, καὶ ὑπὸ ἀκραιφνῶν Ἑλλήνων κατοικουμένη ἀναντιρρήτως, ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ, μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος θὰ ἡνοῦτο.

Ἐντεῦθεν ἐθεώρει ἀσύμφορον καὶ ἐπιζήμιον ἡ προσοχὴ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους νὰ ἀποσπᾶται ἑκάστοτε ἀπὸ τῶν κυρίων καὶ κρισίμων ζητημάτων καὶ νὰ στρέφηται, ἀπασχολῆται καὶ ἐμπλέκηται ἐκ μονομερῶν τοπικῶν διενέξεων καὶ προστριβῶν εἰς ἀγόνους, παρακαίρους, καὶ ῥιψοκινδύνους μετὰ τῆς Τουρκίας ἔριδας καὶ προστριβάς.

Τούτου ἕνεκα, κυβερνῶν τὴν Ἑλλάδα οὐδέποτε ἐπεδοκίμασε καὶ ηὐνόησε τὰς αὐτοβούλως καὶ παρὰ τὴν γνώμην τὰς ὑποδείξεις καὶ τὴν θέλησιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως κατὰ τῆς Τουρκίας ἑκάστοτε ἐξεγέρσεις τῶν Κρητῶν. Διὸ

καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει Πρωθυπουργὸς τυγχάνων αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε πᾶσαν ἐνθάρρυνσιν τῆς ἐπαναστάσεως θεωρῶν ταύτην παράκαιρον καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ γενικώτερα τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμφέροντα καὶ συνέστησε μετριοπάθειαν καὶ κατάπαυσιν τοῦ ἐπιζημίου κινήματος, δηλώσας συγχρόνως καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι, οὔτε καὶ ἑνὸς φυσιγγίου οὔτε καὶ μιᾶς δραχμῆς θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀποστολὴν εἰς Κρήτην καὶ ὅτι, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξήγειρεν αὐτὴν καὶ θὰ κατήρχετο εἰς πόλεμον ὅταν τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί, μόνον ταῦτα, θὰ ἐπέβαλον καὶ αἱ διεθνεῖς πολιτικαὶ περιστάσεις θὰ ηὐνόουν τοῦτο. Ἐφ᾽ ᾧ καὶ παρὰ τῶν δημοκοπούντων καὶ ῥυμουλκουμένων πολιτικῶν του ἀντιπάλων χωροφύλαξ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ Σακὴρ Πασσᾶ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ τῆς Κρήτης, ἀπεκαλεῖτο. Μομφὴν εἰς ἣν ἔδωκε τὴν ἱστορικὴν καταστᾶσαν ἔκτοτε ἀποστωματικὴν ἀπάντησιν : «Κάλλιον ἐσκεμ-» μένος τῆς Τουρκίας χωροφύλαξ,παρὰ ἀπερίσκεπτος τῆς Ἑλ-» λάδος δήμιος».

Τὸ πραξικόπημα τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐπηκολούθησε μεγίστη διάστασις καὶ αὔξουσα ἔχθρα μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, ἃς ἐκορύφωσεν ἡ πρόσκλησις τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως, καὶ ἡ μὴ συνεδρίασις αὐτῆς, καὶ αἵτινες ἐξέσπασαν εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 7)βρίου τοῦ 1895 ἧς ἡ πρώτη ἔνοπλος συνάθροισις ἐγένετο ἐν τῇ ἱστορικῇ θέσει «Κλῆμα» ὑπὸ τόν, κοινῇ ἀποφάσει τῶν συνελθόντων, ἀνακηρυχθέντα Ἀρχηγὸν τῆς μεταπολιτευτικῆς ἐπιτροπῆς Κρῆτα πατριώτην Μανοῦσον Κούνδουρον, ἥτις δι᾽ ὑπομνήματός της πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐπεδίωξεν τὴν ἀπόσεισιν τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, καὶ τὴν παραχώρησιν πλήρους αὐτονομίας εἰς τὴν Νῆσον.

Μετὰ μακροὺς δὲ καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας τῶν περὶ τὴν μεταπολιτευτικὴν ἐπιτροπὴν συσπειρωθέντων Κρητῶν ἰδίᾳ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν, κατ᾽ Αὔγουστον τοῦ 1896, τὰ αἰτήματα αὐτῶν, δυνάμει τῶν ὁποίων ὁ Γενικὸς Διοικητὴς διοριζόμενος τῇ συναινέσει τῶν Δυνάμεων διῴκει καὶ τὸν ἐν Κρήτῃ Τουρκικὸν στρατόν, ὡς καὶ περὶ ἀρνησικυρίας, πλειοψηφίας, ἀναδιοργανώσεως τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῶν Δικαστηρίων, τῇ

πιέσει τῶν Δυνάμεων, ἐγένοντο ἀποδεκτὰ παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Ἀλλ' αὕτη βαρέως φέρουσα τὰ γενόμενα καὶ φρονοῦσα ὅτι, ἐπιτυγχάνοντος τοῦ νέου πολιτεύματος ἐν Κρήτῃ, ἠδύνατο νὰ ἐπιζητηθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἡ εἰσαγωγὴ μεταρρυθμίσεων καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξώθησε τοὺς Τουρκοκρῆτας εἰς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, συστήσασα εἰς αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς πόλεις. Τούτου γενομένου, οἱ μὲν Τουρκοκρῆτες κατεῖχον τὰς πόλεις, ἡ δὲ ὕπαιθρος χώρα παρέμεινεν εἰς χεῖρας τῶν Κρητῶν· κατάστασις ἥτις ταχέως παρέλυσε τὴν δημοσίαν τάξιν. Οἱ Τουρκοκρῆτες ἐφόνευον ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν Μαυροβουνίων χωροφυλάκων ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Χανίων τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τοῦ χωρίου Γαλατᾶ. Πολυάριθμα δὲ ἐγένοντο τὰ θύματα τῆς Τουρκικῆς αἱμοδιψίας. Ἡ πόλις τῶν Χανίων ὑπὸ τῶν Τουρκοκρητῶν ἐπυρπολήθη, καὶ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς συνέπραττεν εἰς τὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν φοβερὰς αὐτῶν κακουργίας.

Τούτου ἕνεκα, ἡ κατάστασις πάλιν κατέστη κρισιμωτάτη καταλήξασα εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1897 καὶ τὴν κήρυξιν τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου καὶ μετέβησαν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὑπαξιωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ δίοπος τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ Ματάκιας παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ μικρὸν πυροβόλον ὅπερ ἀφήρεσεν ἐκ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπηρέτει. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως κατέπλευσεν εἰς Κρήτην Εὐρωπαϊκὸς στόλος καὶ συγχρόνως μετ' αὐτοῦ καὶ Μοίρα Ἑλληνικοῦ ὑπὸ τὸν Ἀντιπλοίαρχον Ῥάϊνεκ πρὸς προστασίαν τῶν γυναικοπαίδων καὶ τῶν προσφύγων, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέπλευσε καὶ ἡ τορπιλλικὴ Μοίρα ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον.

Ὁ τότε πρωθυπουργὸς Δεληγιάννης περιέπλεξε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐνέργειαν λίαν ῥιψοκίνδυνον. Διότι ἀδυνατῶν νὰ ἀντιταχθῇ καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὴν λαϊκὴν ἐξέγερσιν, καὶ ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας τῆς συσταθείσης κατὰ τὸ 1895 — ἧς ὁ ἀρχικὸς χαρακτὴρ ἦτο ἀπολύτως στρατιωτικὸς καὶ ἀναμφισβητή-

τως πατριωτικός, καὶ ἥτις βραδύτερον μετετράπη εἰς μυστικὸν σωματεῖον παρεμφερὲς τῇ Φιλικῇ ἑταιρίᾳ, περιλαμβάνον μέλη ἁπασῶν τῶν τάξεων—ῥυμουλκούμενος, κατόπιν μεγάλης διαδηλώσεως γενομένης πρὸ τῶν ἀνακτόρων ἥτις ἠξίωσε παρὰ τοῦ Βασιλέως τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἑλλάδος, ἀπέστειλε πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν Ἑλληνικὸν στράτευμα συγκείμενον ἐκ δύο Ταγμάτων πεζικοῦ, ἑνὸς Τάγματος μηχανικοῦ, καὶ μιᾶς Πυροβολαρχίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Συνταγματάρχου Βάσσου Τιμ., ὑπασπιστοῦ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου.

Οὗτος ἐπιβιβασθεὶς τὴν 1ην Φεβρουαρίου ἐν Πειραιεῖ, καὶ ἀπὸ τῆς Μήλου μέχρι τῆς Κρήτης συνοδευθεὶς παρὰ τοῦ ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Γεώργιον τορπιλλικοῦ στόλου, ἀπεβιβάσθη νύκτωρ τὴν 2 Φεβρουαρίου 1897 εἰς Κολυμπάρι, χωρίον ἀπομακρυσμένον εἰς μυχὸν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ροδώπου κείμενον, ὁπόθεν ἐδημοσίευσε τὴν προκήρυξίν του περὶ καταλήψεως τῆς Νήσου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α΄. ἔχουσαν οὕτω :

Κρῆτες !

«Τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ὑπέστητε ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου » καὶ τὰ ὁποῖα ὑφίστασθε ἔτι ἐκ τῆς ἐπικρατούσης πλήρους » ἀναρχίας ἐξήγειρον τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ τὴν συνείδησιν » τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁλοκλήρου. Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν » Ἑλλήνων καὶ Ὑψηλός μου Κύριος ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ » τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην διὰ τῆς στρατιωτικῆς » καταλήψεως τῆς Νήσου.

» Ἐν ὀνόματι τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων » Γεωργίου τοῦ Α΄. καταλαμβάνω τὴν νῆσον Κρήτην καὶ » κηρύσσω τοῦτο πρὸς τοὺς κατοίκους της ἄνευ διακρίσεως » θρησκεύματος ἢ ἐθνικότητος. Ὑπόσχομαι ἐν ὀνόματι τῆς » Μεγαλειότητός του ὅτι θὰ προστατεύσω τὴν τιμήν, τὴν ζωήν, » τὴν περιουσίαν καὶ θὰ σεβασθῶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθή-» σεις τῶν κατοίκων της φέρων πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην καὶ ἰσο-» πολιτείαν.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς
Τιμ. Βάσσος
Συνταγματάρχης»

Ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Κρήτης ἅμα τῇ ἀποβάσει τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ σύσσωμος ἐξεγερθεὶς ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐν Σούδᾳ Τουρκικῶν πλοίων καὶ τοῦ ἐν Νεοκάστρῳ Τουρκικοῦ στρατοῦ, αἱματηρὰς συνάπτων πέριξ τῶν Χανίων καὶ ἐν Ἀκρωτηρίῳ μάχας. Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς προελάσας διὰ δεξιᾶς καὶ ἐπιτυχοῦς διοικήσεως καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν, κατετρόπωσε τὸν Τουρκικὸν ἐν Βουκουλιὲς καὶ Ἀλικιανῷ. Νίκας ἃς ἀνήγγελλεν ὁ Συνταγματάρχης Βάσσος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διὰ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λακωνικοῦ τηλεγραφήματός του. «**Ἐσάρωσα τὴν πεδιάδα τῶν Βουκουλιῶν**». Ὅπερ ἡ λαϊκὴ μοῦσα μετέτρεψεν οὕτως:

Ὁ Βάσσος εἰς μίαν μόνην ὥραν,
τοὺς Νιζάμηδες ἐσάρωσε
στῶν Βουκουλιῶν τὴν χώραν.

Ἐνῷ δὲ πανωλεθρία ἠπείλει τοὺς Τούρκους πέριξ τῶν Χανίων, ὁ στόλος τῶν Δυνάμεων ἐβομβάρδισε τοὺς ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἠλία ἐπαναστάτας καὶ ἀπηγόρευσε τὰς ἐχθροπραξίας μέχρις ἀποστάσεως ἓξ χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Χανίων. Ἡ ἀπροσδόκητος παρέμβασις αὕτη τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τῶν Τούρκων ἀπέτρεψε τὴν κατάληψιν τῶν Χανίων, καὶ τὸ Κρητικὸν ζήτημα περιῆλθε πάλιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ πᾶσαν περαιτέρω ἐπιχείρησιν καὶ νὰ παραμείνῃ ἐφεξῆς ἀπρακτῶν ἐν Ἀλικιανῷ τῆς Κυδωνίας.

Τὴν 18 Φεβρουαρίου 1897 αἱ Δυνάμεις ἐπέδωκαν εἰς τὰς Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας κοινὴν διακοίνωσιν, καθ' ἣν «ἡ μὲν Κρήτη ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τότε θὰ ἠνοῦτο » μετὰ τῆς Ἑλλάδος, παρεχώρουν δ' αὐτῇ πλήρη αὐτονο» μίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου», εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας καὶ ἀπολύτως ἐπέμενον.

Μὴ γενομένης δὲ ἀποδεκτῆς παρὰ τῆς Ἑλλάδος τῆς προτάσεως ταύτης προσκληθείσης νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκεῖθεν τὰ στρατεύματά της καὶ ἀρνηθείσης νὰ πράξῃ τοῦτο, ὁ στόλος τῶν Δυνάμεων ἀπέκλεισε στενῶς τὴν Κρήτην. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος προσεκλήθη ἐντὸς 24 ὡρῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ Κρητικὰ ὕδατα, ἄλλως θὰ ἐξεβιάζετο πρὸς τοῦτο.

Οἱ Κρῆτες βουλευταὶ ἀπέστειλαν τηλεγράφημα πρὸς τὸν Βασιλέα Γεώργιον δηλοῦντες ὅτι θὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα μέχρι τῆς ὁριστικῆς τοῦ ζητήματος λύσεως. Συγχρόνως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατέφθανον πρὸς Αὐτὸν πλεῖστα τηλεγραφήματα ἐν οἷς καὶ ὑπερεκατὸν Ἄγγλων βουλευτῶν δι' ὧν παρωτρύνετο ὅπως ἀνενδότως ἐμμείνῃ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑνώσεως.

Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος Ἀρχηγός.

Ἡ Τουρκία μὴ διαθέτουσα στόλον καὶ μὴ δυναμένη νὰ ἀποστείλῃ ἀκινδύνως στρατεύματα εἰς Κρήτην πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῇ συμβουλῇ καὶ ὠθήσει τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως, προσεκάλεσε τὴν Ἑλλάδα νὰ διακόψῃ πᾶσαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἀλληλεγγύην καὶ νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἐκ Κρήτης. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν κατέστη ἀναπόφευκτος.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐρίδων καὶ τῶν ἀμοιβ ίων ἀντεγκλήσεων ἀνέκαθεν ὀλεθρίων ἐλαττωμάτων ἀποτόκων τοῦ χαρακτῆρος, τῆς φύσεως καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Ἕλληνος — τὸ φίλερι καὶ τὸ φιλόπρωτον ὁ σάραξ οὗτος ὁ αἰώνιος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς — διώρισεν Ἀρχηγὸν τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὃν διορισμὸν προθύμως καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεων οὗτος ἀπεδέχθη, ἂν καὶ ἐκ τῶν προτέρων καλῶς ἐγνώριζε ὅτι, ὁ τότε ἀνοργάνωτος, ἀπειροπόλεμος, ἀνεφοδίαστος καὶ ὀλιγάριθμος Ἑλληνικὸς στρατὸς τῆς μικρᾶς καὶ πτωχῆς Ἑλλάδος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιπαραταχθῇ ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ ὠργανωμένου, ἐμπειροπολέμου, πολυαρίθμου καὶ δαψιλῶς ἐφωδιασμένου στρατοῦ τῆς μεγάλης, κραταιᾶς καὶ πλουσίας Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οὐχ' ἧττον, ἐπειδὴ ἡ Πατρὶς διέταξεν ὡς ἀληθὴς πατριώτης καὶ στρατιώτης εὔορκος προθύμως ὑπήκουσεν.

Ἀναχωρήσας δὲ ἐξ Ἀθηνῶν ἀφίκετο τὴν 16 Ἀπριλίου

1897 εἰς Λάρισσαν καὶ ἀνέλαβε τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος, μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Σαπουντζάκην, Ὑπαρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου τὸν Ταγματάρχην τοῦ πυροβολικοῦ Γουλιμὴν Ν. καὶ Ἀρχηγὸν τῆς Ἐπιμελητείας τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Οἰκονομικοῦ Γαλάνην Ἀριστ. ἀπαρτιζομένου ἐκ δύο Μεραρχιῶν πεζικοῦ, ἑπτὰ εὐζωνικῶν Ταγμάτων, τοῦ Λόχου τῶν Φιλελλήνων, τοῦ Τάγματος τῶν Γαριβαλδινῶν, ἑνὸς Τάγματος Μηχανικοῦ, δύο Συνταγμάτων Πυροβολικοῦ, μιᾶς Μοίρας Ὀρειβατικῆς καὶ μιᾶς Τοπομαχικῆς πυροβόλων Κρούπ τῶν 10,5. Ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 40 χιλιάδας πεζῶν, 700 ἱππεῖς καὶ περὶ τὰ 100 πυροβόλα.

Ἐν Ἠπείρῳ δὲ τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα ἀπηρτίζετο ἐκ μιᾶς Μεραρχίας ἐκ τριῶν Ταξιαρχιῶν, τῆς ἠπειρωτικῆς Φάλαγγος, καὶ τοῦ Συντάγματος χωροφυλακῆς καὶ ἀστυφυλάκων, δύο Ἰλῶν Ἱππικοῦ, ἑνὸς Λόχου Μηχανικοῦ, μιᾶς μοίρας Ὀρειβατικοῦ, καὶ ἑνὸς Συντάγματος Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ, ἤτοι περὶ τὰς 20000 πεζῶν, 200 ἱππεῖς καὶ 50 πυροβόλα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Συνταγματάρχου τοῦ Πυροβολικοῦ Μάνου Θ., μὲ Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου τὸν Ἀντισυνταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ Νοταρᾶν Δ., Ὑπαρχηγὸν τὸν Ταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Λαπαθιώτην καὶ Ἀρχηγὸν τῆς Ἐπιμελητείας τὸν Ταγματάρχην τοῦ Οἰκονομικοῦ Χρηστοφῆν.

Ὁ δὲ ἐν Μακεδανίᾳ συγκεντρωθεὶς Τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἐτὲμ Πασσᾶν μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ὑποστράτηγον Ζεκκῆ Πασσᾶν ἀπηρτίζετο ἐξ 140 χιλ. στρατοῦ ἔχων εἰς πρώτην γραμμὴν ἓξ Μεραρχίας Πεζικοῦ μίαν Μεραρχίαν Ἱππικοῦ, μίαν ἀνεξάρτητον Ταξιαρχίαν Πεζικοῦ καὶ τὸ Πυροβολικὸν στρατιᾶς, ἤτοι περὶ τὰς 70 χιλ. πεζῶν, 2 χιλ. ἱππέων, περὶ τὰ 200 πυροβόλα πεδινά, 60 ὀρειβατικὰ καὶ 20 ὀβιδοβόλα καὶ 1500 ἱππεῖς.

Ὁ ἐν Ἠπείρῳ δὲ συγκεντρωθεὶς ἀπηρτίζετο ἐκ δύο Μεραρχιῶν, ἑνὸς Συντάγματος Ἱππικοῦ καὶ δύο Συνταγμάτων Πυροβολικοῦ, ἤτοι περὶ τὰς 30 χιλ. πεζῶν, 300 ἱππεῖς καὶ 50 πυροβόλα ὑπὸ τὸν Ἀντιστράτηγον Ἀχμὲτ Χιφζῆ Πασσᾶν μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Ἀχμὲτ Λουφτῆ Βέην.

῾Ο ῾Ελληνικὸς στρατὸς ἐτήρησεν ἄμυναν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐπίθεσιν ἐν ᾿Ηπείρῳ προελαύνων πρὸς τὰ ᾿Ιωάννινα καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Πίνδου ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν συγκοινωνιῶν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

῾Η τὴν ῾Ελληνικὴν Κυβέρνησιν ῥυμουλκοῦσα, καὶ Κράτος ἐν Κράτει τότε ἀποτελοῦσα ἐθνικὴ ῾Εταιρία, ἀπέστειλεν αὐτοβούλως εἰς Θεσσαλίαν ἀνταρτικὸν σῶμα ὅλως ἀνεξάρτητον ὅπερ τὴν 4 ᾿Απριλίου 1897 εἰσέβαλεν εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος. Τῆς δοθείσης εὐκαιρίας ταύτης δραχθεῖσα, ἡ ἀφορμὴν πολέμου ἐπιζητοῦσα Τουρκικὴ Κυβέρνησις διέταξε τὸν ᾿Αρχηγὸν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων ᾿Ετὲμ Πασσᾶν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸ ῾Ελληνικὸν ἔδαφος.

Μετὰ τετραήμερον δὲ σθεναρὰν ἀντίστασιν κατὰ πολυαριθμοτάτου καὶ ἐμπειροτάτου πολεμίου, ὅστις ἀποτυχὼν νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον τοῦ Δαμασίου ἐστράφη κατὰ τῆς Μελούνας, αἱ ῾Ελληνικαὶ δυνάμεις ὑπεχώρησαν καὶ αἱ Τουρκικαὶ φάλαγγες διὰ τοῦ στενοῦ αὐτῆς ἐξεχύθησαν πυκναὶ καὶ πολυάριθμοι εἰς τὴν Λαρισσαϊκὴν πεδιάδα.

Μετὰ μάχην δὲ ἐν αὐτῇ διαρκέσασαν καθ᾿ ἅπασαν τὴν ἡμέραν,ἅπας ὁ῾Ελληνικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς εἰς Λάρισσαν. ῾Η ὑποχώρησις γενομένη ἐν νυκτὶ ἐξετελέσθη κατὰ τρόπον λίαν ἄτακτον. Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 12 ᾿Απριλίου ἐγκαταλείψας τὴν Λάρισσαν,ἀφίκετο τὴν ἑσπέραν εἰς Φάρσαλον, καὶ τὴν 14 ἐγκατεστάθη ἀμυντικῶς πρὸ αὐτῆς, ἡ δὲ Ταξιαρχία Σμολένσκυ κατέλαβεν τὸ Βελεστῖνον. Τὴν 13 ᾿Απριλίου τὸ Τουρκικὸν ῾Ιππικὸν ἀγόμενον ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Συνταγματάρχου ΓκρούμκωφΠασσᾶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λάρισσαν.

᾿Επιστρέψας ἐκ Νεζεροῦ τὴν πρωΐαν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ὅπου εἶχον μεταβῆ μὲ εἰδικὴν ὑπηρεσίαν,εὗρον τὸ Σύνταγμά μου 3 Πυροβολικὸν εἰς ὃ ὑπηρέτουν ὡς ῾Υπολοχαγὸς ἕτοιμον νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ Φάρσαλα, καὶ ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν στρατώνων τέσσαρα τοπομαχικὰ πυροβόλα ἅτινα ἐπειδὴ ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ζορμπᾶς Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος δὲν ἐδέχθη τὴν αἴτησίν μου, νὰ χορηγήσῃ ζεύγη τινὰ ἐκ τῶν βλητοφόρων τῶν πυροβολαρχιῶν, ἐπρόκειτο νὰ παραμείνωσιν

λάφυρα τῷ πολεμίῳ. Μετὰ μικρὰν σύσκεψιν μετὰ τοῦ ἐνθουσιώδους καὶ ἀνδρείου ἀνθυπολοχαγοῦ Μελᾶ Π. καὶ τοῦ φιλέλληνος Σουηδοῦ ὑπολοχαγοῦ Κλέϊν ἀνέλαβον νὰ τὰ μεταφέρω ὁπωσδήποτε. Πρὸς τοῦτο συλλέξας ἐκ τοῦ νοσοκομείου ἡμιόνους τινὰς πληγωμένους καὶ προχείρως ἐπισάξας αὐτοὺς μὲ ἐφέδρους σαγὰς καὶ μετὰ τῶν δέκα ὑγιῶν ἡμιόνων οὓς ἔφερον εἰς Νεζεροῦ παρέλαβον τὰ πυροβόλα συνοδευόμενα καὶ ὁδηγούμενα ὑπὸ δέκα ἀόπλων ἐλατῶν οὓς εἶχον μεθ᾽ ἑαυτοῦ. Μετὰ πολλῶν δὲ κόπων καὶ κινδύνων καὶ εἰς ἀπόστασιν πολλῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ ἱππικοῦ τῆς οὐρᾶς τῆς ὑποχωρούσης φάλαγγος μόνος ἀνὰ τὴν ἐρημωθεῖσαν πεδιάδα μείνας καὶ μόνος βαίνων κατωρθώθη τελικῶς νὰ ἀναβιβάσω ταῦτα μέχρι τῶν ὑψωμάτων τῶν «Κυνὸς κεφαλῶν», τῶν πληγωμένων ἡμιόνων τελείως ἐξαντληθέντων καὶ κατὰ γῆς καταπεσόντων καὶ ἀφεθέντων.

Ἐκεῖθεν εἰδοποιήσας εἰς Φάρσαλα τὸ Ἀρχηγεῖον, ἀπεστάλη φάλαγξ ἐξ εἴκοσι ζευγῶν σεσαγμένων ἵππων ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Μελᾶν, ὅστις παραλαβὼν ταῦτα, καὶ βοηθούμενος καὶ παρὰ τῆς ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Βαρατάσιον Λεγεῶνα τῶν Φιλελλήνων τὰ μετέφερε εἰς Φάρσαλα πλὴν ἑνὸς εἰς τάφρον ἀνατραπέντος. Τὰ πυροβόλα ταῦτα ἠμύνθησαν κρατερῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς τοῦ Δομοκοῦ.

Ὁ πολέμιος ὅστις κατ᾽ ἀρχὰς ἐφαντάζετο ὡς εὐχερεστάτην τὴν κατατρόπωσιν καὶ ἀποσύνθεσιν τοῦ ὀλιγαριθμοτάτου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἄκοπον καὶ ἀδάπανον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος προέλασιν αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἀνδρείας ὅμως καὶ τῆς ἐπιμόνου ἀντιταχθείσης ἀντιστάσεως καὶ τῶν σοβαρωτάτων ἀπωλειῶν ἃς ὑπέστη κατ᾽ αὐτήν, ἀνακόψας τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ, ἔβαινε βραδέως καὶ διστακτικῶς καὶ μετὰ πάσης προφυλάξεως, οὗ ἕνεκα, μόλις τὴν 22 Ἀπριλίου προήλασε κατὰ τῶν Φαρσάλων, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν 15 18 καὶ 23 ἐπιτεθεὶς ἐν Βελεστίνῳ κατὰ τῆς Ταξιαρχίας Σμολένσκη, μετὰ ζωηρὰς καὶ αἱματηρὰς μάχας ἀνδρείως ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Συνταγματάρχου Γιαννηκώστα Ν., πολλὰς ἀπωλείας ὑποστάς.

Ἕνεκα δὲ τῆς βραδύτητος καὶ τῆς δυσχερείας τῆς προε-

λάσεως καὶ τῶν πολλῶν ἀπωλειῶν ἃς ὑπέστη ὁ Τουρκικὸς στρατός, ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἀντικατέστησε τὸν Ἐτὲμ Πασᾶν διὰ τοῦ Ὀσμὰν Πασᾶ τοῦ τῆς Πλεύνας περιφήμου ὑπερασπιστοῦ, ὅστις ἀφιχθεὶς εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ τὴν ἐκ Φαρσάλων ὑποχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Δομοκόν, παρέμεινεν ἐν αὐτῇ μὴ ἀναλαβὼν τὴν Διοίκησιν τοῦ ἐπιχειροῦντος στρατοῦ.

Μάχη τῶν Φαρσάλων
(23 Ἀπριλίου 1897)

Τὴν 23 Ἀπριλίου ἅμα τῇ αὐγῇ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐπετέθη κατὰ τῶν Φαρσάλων. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀγῶνος ὁ Διάδοχος ἱππεύσας τὸν πολεμικόν του ἵππον καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου του κατηυθύνθη πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς μάχης, διερχόμενος δὲ πλησίον τῆς πρὸς πυροβόλησιν τεταγμένης πυροβολαρχίας τοῦ ἀδελφοῦ του Πρίγκηπος Νικολάου καὶ ἀφιππεύσας ἠσπάσθη φιλοστόργως αὐτὸν καὶ ἀνταλλάξας ὀλίγας λέξεις, εἶπεν αὐτῷ: «καὶ τώρα εἰς τὸ καθῆκόν σου», καὶ ἱππεύσας συνέχισε τὴν πορείαν του. Μετὰ ἐπίμονον δὲ ἀντίστασιν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπενεγκοῦσαν σοβαρωτάτας εἰς τὸν πολέμιον ἀπωλείας περὶ τὸν βαθὺν ὄρθρον τῆς 24 ὑπεχώρησεν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀνενόχλητος εἰς Δομοκόν. Ἡ δὲ Ταξιαρχία Σμολένσκη ἐκ Βελεστίνου εἰς Ἁλμυρόν.

Μάχη τοῦ Δομοκοῦ
(5 Μαΐου 1897)

Τὴν πρωΐαν τῆς 5ης Μαΐου αἱ Τουρκικαὶ φάλαγγες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν Δομοκῷ χαρακωθέντων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἅτινα μετὰ ζωηροτάτην μέχρι βαθείας νυκτὸς διαρκέσασαν μάχην, καὶ μετὰ πολλὰς ἀπωλείας τῷ ἐχθρῷ προξενήσαντα, οὕτινος ἡ θέσις θὰ καθίστατο ἀκροσφαλεστάτη, ἐὰν ὁ Συνταγματάρχης Σμολένσκης μετὰ τῆς Ταξιαρχίας του μετέβαινεν εἰς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως ὡς διετάχθη, κατὰ τὸ μεσονύκτιον ὑπεχώρησε εἰς Ὄρθρυν καὶ μετὰ τὴν μάχην

τῆς 6 Μαΐου ἐν Δερβὲν Φούρκᾳ ὑπεχώρησε περὶ τὸν ὄρθρον τῆς 7 ἐκεῖθεν εἰς Ταράτσαν τῆς Λαμίας.

Καὶ οὕτω ὁ ἐλάχιστος Ἑλληνικὸς στρατὸς δεξιῶς διοικούμενος, καὶ τακτικῶς ἑλισσόμενος, καὶ ἀνδρείως καὶ ἀποτελεσματικῶς, ἀμυνόμενος καὶ ἐπιμόνως ἀμφισβητῶν βῆμα πρὸς βῆμα τὸ πάτριον ἔδαφος, διέφυγε τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣν ἐπεδίωκε καὶ βεβαίαν ἐθεώρει ὁ Τοῦρκος Ἀρχιστράτηγος.

Τὴν 8 δὲ Μαΐου ὑπεγράφη προσωρινὴ ἀνακωχὴ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, τῇ ἐντόνῳ παρεμβάσει τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Νικολάου, κατόπιν θερμοτάτης πρὸς αὐτὸν ἐκκλήσεως τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας, καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ἀξιώσεως τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατ᾽ ἐντολὴν αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις καὶ κατέστη ὁριστικὴ τὴν 22 ἰδίου.

Τὴν δὲ 2 Μαΐου ἀνακληθεὶς ὁ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Βάσσον εἰς Κρήτην ἀποσταλεὶς στρατός, καὶ ἀποσταλεὶς εἰς Μῶλον τῆς Φθιώτιδος, δὲν ἐπρόφθασεν νὰ συμμετάσχῃ τῶν ἐπιχειρήσεων, ὑπογραφείσης τῆς ἀνακωχῆς.

Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἠπείρῳ

Ἐν Ἠπείρῳ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ μεσημβρίαν τῆς 7 Ἀπριλίου διαβὰς τὸν Ἄραχθον καὶ προελάσας διὰ τοῦ Λούρου κατέλαβε τὴν Φιλιππιάδα. Τὴν 10 δὲ Ἀπριλίου ἀπόσπασμα σταλὲν εἰς Πέντε Πηγάδια καὶ ἡττηθὲν ὑπεχώρησε μετὰ τῶν λοιπῶν στρατευμάτων μέχρι Ἀράχθου, καὶ τὴν 4 Μαΐου ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἀρχικὰς θέσεις τῆς ἐξορμήσεως αὐτῶν, ὅπου καὶ ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχή.

Μετὰ διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις διαρκεσάσας ἐπὶ ἑξάμηνον χρονικὸν διάστημα καθ᾽ ὅ, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς παραμένων κατηυλισμένος ἐπὶ τῆς ἑλώδους πεδιάδος τῶν Θερμοπυλῶν δεινῶς ἐδοκιμάσθη, ἔληξαν τὴν 9 Νοεμβρίου καθ᾽ ἣν ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης, δι᾽ ἧς ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 150 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, καὶ εἰς ἐλαφρὰν τροποποίησιν τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς εἰς ὄφελος τῆς Τουρκίας, καὶ ἀμέσως ἤρξατο ἡ ἐκ-

κένωσις τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, περατωθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1898.

Ὁ δὲ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ὁ δεξιῶς στρατηγήσας, ὁ γενναίως ἀγωνισθείς, καὶ ὁ ἐντίμως ἡττηθείς, διαλυθείσης τῆς ἐπιστρατεύσεως καί, ἀπερχομένων τῶν ἐφέδρων εἰς τὰς ἑστίας αὐτῶν, ἐτερμάτισε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀποχαιρετιστήριον ὑψηλὴν Αὐτοῦ διαταγὴν διὰ τῆς ἱστορικῆς ἀξιομνημονεύτου, καὶ βαρυσημάντου ὑποσχέσεως, ἣν καὶ βραδύτερον ὁλοκληρωτικῶς ἐπραγματοποίησε, τῆς διαβεβαιούσης ὅτι, **ἐκ τῆς τέφρας τῆς ἥττης θὰ ἀνατείλῃ ὁ φοῖνιξ τῆς νίκης·**

Ἀποδοχὴ τῆς Κρητικῆς αὐτονομίας

Πρὸ τῆς κατηγορηματικῆς δηλώσεως τῶν Δυνάμεων ὅτι τότε ἡ μὲν Κρήτη ἐπ᾽ οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἡνοῦτο μετὰ τῆς Ἑλλάδος, παρεχώρουν δὲ αὐτῇ πλήρη αὐτονομίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας ἀπολύτως θὰ ἐπέμενον καὶ τῆς ἥττης τῆς Ἑλλάδος, εὑρεθέντες οἱ Κρῆτες ὁμοθύμως συνεκάλεσαν ἐν Βάμῳ γενικὴν ἐπαναστατικὴν Συνέλευσιν ἀποστείλαντες πληρεξουσίους εἰς τὸ χωρίον Ἀρμένους τοῦ Ἀποκορώνου. Οἱ δὲ ἐν Ἀκρωτηρίῳ διαμένοντες πληρεξούσιοι προθύμως προσῆλθον ὅπως συμμετάσχωσι τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, πλὴν τῆς ὑπὸ τὸν Βενιζέλον ὁμάδος ἥτις ἐπέμενε νὰ συνέλθῃ ἡ Συνέλευσις ἐν Ἀκρωτηρίῳ, λόγῳ μὲν ἵνα εὑρίσκεται ἐγγὺς τῶν Εὐρωπαίων Ναυάρχων, πράγματι δέ, ὅπως ἡ θέλησις τοῦ Λαοῦ ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐτῶν ὑπαχθῇ εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτῆς. Πρὸ τῆς ἐπιμόνου ὅμως ἀρνήσεως τῆς πλειονότητος τῶν πληρεξουσίων ἠναγκάσθη καὶ αὐτὴ νὰ κατέλθῃ εἰς Ἀρμένους.

Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς συνελθούσης Συνελεύσεως ἦτο ἡ διάψευσις τῶν παρὰ τοῦ Ἄγγλου δημοσιογράφου ἀποσταλέντων εἰς τὸν Ἀγγλικὸν τύπον, ὅτι «μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τοὺς Κρῆτας αὐτονομία, διότι ὁ Τουρκικὸς πληθυσμὸς θὰ διέτρεχε μέγιστον κίνδυνον, περίπτωσις ἥτις τὰ μέγιστα ἐξυπηρέτει τοὺς σκοποὺς τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐπιμενούσης εἰς τὸν πε-

» ριορισμὸν τοῦ πολιτεύματος. Ἡ ὑπὸ τὸν Βενιζέλον μειο-
» νότης ἐπέμενε εἰς τὴν μὴ διάψευσιν τούτων, ἀλλ᾿ ἡ πλειο-
» ψηφία ἀποδεχθεῖσα ἐκθύμως τὴν πρότασιν ἀπέστειλε τὸ σχε-
» τικὸν ψήφισμα εἰς τοὺς Προξένους καὶ τοὺς Ναυάρχους τῶν Δυνάμεων». Ἡ ἀπόφασις αὕτη προεδήλου ὅτι οἱ Κρῆτες ἐὰν παρεχωρεῖτο πλήρης αὐτονομία καὶ ἀπεχώρει ὁ Τουρκικὸς στρατός, θὰ ἀπεδέχοντο τὸ νέον πολίτευμα.

Μετὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο συνῆλθεν ἐν Ἀρχάναιςἐπισήμως ἡ Συνέλευσις τὴν 10 Αὐγούστου 1897 ἥτις μετὰ τριήμερον συζήτησιν ἀπεδέχθη τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ Χατζηδάκη πληρεξουσίου Ἡρακλείου καὶ Ν. Γ. Παπαδάκη ἐκ Κεφαλᾶ πληρεξουσίου Ἀποκορώνου ὑποβληθὲν ψήφισμα,δι᾿ οὗ ἐδηλοῦτο εἰς τὰς Δυνάμεις ὅτι γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ προκηρυχθεῖσα αὐτονομία ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἀποδοκιμασία καὶ ἔκπτωσις τοῦ Βενιζέλου

Πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην διεφώνησεν ἡ περὶ τὸν Βενιζέλον μειονότης κωλυσιεργήσασα κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτῆς, τοῦ Βενιζέλου αὐθαιρέτως διαλύσαντος τὴν συνεδρίασιν. Οὗ ἕνεκα, ὁ ἐξ Ἀποκορώνου Δ. Καλλιγιάννης ὁρμήσας μετ᾿ ἄλλων πληρεξουσίων ἐπὶ τοῦ προεδρείου ἐξύβρισε σκαιῶς τὸν Βενιζέλον διὰ τὰς αὐθαιρεσίας του, ὅστις ἐτράπη εἰς φυγὴν μετὰ τῶν δεκατεσσάρων ὀπαδῶν του φοβηθεὶς τὴν ὑπέρμετρον ἀγανάκτησιν τοῦ πλήθους, καταφυγὼν μετ᾿ αὐτῶν εἰς ἀνώγειον δωμάτιον, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ἐνεκλείσθη. Συγχρόνως πολὺ πλῆθος περικυκλῶσαν τὴν οἰκίαν καὶ συσσωρεῦσαν ξύλα εἰς τὸ ἰσόγειον, ἡτοιμάζετο νὰ πυρπολήσῃ ταύτην.

Ὅτε, οἱ ἐκ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν πληρεξούσιοι Ἀποκορώνου Ν. Γ. Παπαδάκης, Γ. Γαλάνης καὶ λοιποὶ προλαβόντες κατέλαβον μετ᾿ ἐνόπλων ὀπαδῶν των τὰς θύρας τῆς οἰκίας, δηλοῦντες εἰς τοὺς πολιορκητὰς ὅτι, ἐπ᾿ οὐδενὶ λόγῳ εἰς τοιαύτας κρισίμους τῆς Κρήτης στιγμὰς θὰ ἐπέτρεπον νὰ χυθῇ αἷμα διαφωνούντων ἐν τῇ Συνελεύσει συναδέλφων των καὶ παρεκάλεσαν αὐτοὺς νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν

καὶ νὰ ἐπιτρέψωσι εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ ἀπέλθωσι εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ὅπερ εἶχε ζητηθῆ παρ' αὐτῶν. Ἡ ἐπίκλησις αὐτὴ εἰσηκούσθη καὶ ὁ Βενιζέλος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν κατέφυγον εἰς Ἀνώγεια Μυλοποτάμου καὶ ἐκεῖθεν, ἀφοῦ ἀπεπειράθη νὰ ματαιώσῃ τὸ ἔργον τῆς Συνελεύσεως διὰ Λαϊκῶν συλλαλητηρίων, κατηυθύνθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ἐν ᾗ μὴ εἰσακουσθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας,ὅπου κατήγγειλεν ὡς ἀντεθνικοὺς τοὺς ἐν Ἀράχναις πατριώτας. Κατόπιν τῶν γεγονότων τούτων, ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξε τὸν Βενιζέλον ἔκπτωτον τοῦ προεδρικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀφήρεσεν πᾶσαν ἀπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν, ἀναγγείλασα πάντα ταῦτα εἰς τοὺς Ναυάρχους τῶν Δυνάμεων. Τὸ δὲ Κρητικὸν ζήτημα εἰσῆλθεν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ αἱ Δυνάμεις κατόπιν ἐντόνων προσπαθειῶν τῶν οἰκείων Ναυάρχων ἐξεδήλωσαν εὐμενῆ πρὸς τὴν Νῆσον αἰσθήματα.

Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀποτάξασα τὴν ἀδιάλλακτον πολιτικὴν τῆς ἐθνικῆς ἑταιρίας συνέστησε τὴν ἐν Μελιδονίῳ τοῦ Μυλοποτάμου συγκρότησιν τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ι. Σφακιανάκη, ἵνα ἐπανέλθῃ ἡ ἐν Ἀρχάναις κλονισθεῖσα Κρητικὴ σύμπνοια καὶ γαλήνη. Τὴν παραίνεσιν ταύτην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρῶτος ἔσπευσε νὰ ἀποδεχθῇ μετὰ τῶν ὁμοφρόνων του ὁ πληρεξούσιος Ν. Γ. Παπαδάκης εἷς τῶν πρωτοστατῶν ἐν τῇ Συνελεύσει ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῆς αὐτονομίας μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐθνικῆς τῆς Κρήτης ἀποκαταστάσεως. Οὕτω τελικῶς οἱ ἐν Κρήτῃ πληρεξούσιοι καὶ οἱ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπανελθόντες ἐν Μελιδονίῳ τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1897 μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ι. Σφακιανάκη ὡς Προέδρου τῆς Συνελεύσεως, διὰ νέου ψηφίσματος ἀπεδέχθησαν τὴν αὐτονομίαν. Μεθ' ὅ, ἡ συνέλευσις κατηυθύνθη εἰς τὴν ἱστορικὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου, ὅπου τὸ πρῶτον ὑψώθη ἡ σημαία τῆς Κρητικῆς αὐτονομίας. Ἐκεῖθεν δὲ τὸ Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως ἐγκατεστάθη εἰς τὸ χωρίον Πλακοῦρες τοῦ ἀκρωτηρίου Κυδωνίας.

Μικτὸν σύστημα Διοικήσεως

Ἀπὸ τῶν γεγονότων τῶν Ἀρχανῶν εἶχε διαρρεύσει

τετράμηνον, ἕνεκα δὲ τῆς παρελκύσεως τῶν διαπραγματεύσεων τῶν Δυνάμεων δὲν εἶχε δημοσιευθῆ εἰσέτι ἡ ἀπόφασις αὐτῶν περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Τὴν δὲ ὕπαιθρον ἐλυμαίνετο ἡ ἐγκληματικότης καὶ οὐδεμία ἀσφάλεια ὑπῆρχεν, καὶ ἡ δημοσία τάξις ὁλοσχερῶς ἐξηφανίσθη. Ἐκινδύνευον δὲ οἱ Κρῆτες τούτου ἕνεκα, νὰ ἐγκληθῶσιν ὡς ἀνάξιοι αὐτοδιοικήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως ἀδρανοῦν ἀπετρίβετο καὶ ἐξέπιπτε παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἐπιφανοῦς Κρητὸς πατριώτου Μανούσου Κουνδούρου ἀρχηγοῦ τῆς μεταπολιτευτικῆς ἐπιτροπῆς, τῇ συμπράξει καὶ των περὶ τὸν Ν. Γ. Παπαδάκην πληρεξουσίων, ἐπεβλήθη ἡ σύγκλησις τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως ἐν Πλιακοῦρες, πρὸς ἐντονωτέραν δρᾶσιν διὰ τὴν ταχεῖαν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Ἕνεκα ὅμως τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιτακτικῶν πληροφοριῶν, κριθείσης ἀναγκαίας τῆς ἀναβολῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, μόλις τὴν 6 Ἰουνίου 1898 κατέστη δυνατὸν νὰ συνέλθῃ αὕτη καὶ πάλιν, εἰς ἣν ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Προέδρου πρότασις ὅπως ἡ Κρήτη προσωρινῶς διοικηθῇ ὑπὸ τῶν Κρητῶν, αἱ δὲ πόλεις παρὰ Διοικητῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Σουλτάνου. Τοῦ συστήματος τούτου γεννήτωρ ἦτο ὁ Γάλλος πρόξενος Μπλάν, στενώτατα μετὰ τοῦ Βενιζέλου συνδεόμενος.

Ἡ πρότασις αὕτη προὐκάλεσε θυελλωδεστάτας συζητήσεις, ἠπειλήθη δὲ καὶ σύρραξις αἱματηρά, ἄνευ τῆς συνετῆς παρεμβάσεως τοῦ Μανούσου Κουνδούρου, τελικῶς δὲ ἐγένετο ἀποδεκτὴ πρότασις τοῦ πληρεξουσίου Ἀποκορώνου Ν. Γ. Παπαδάκη καθ' ἣν συνεστήθη δωδεκαμελὴς ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην καὶ ἐξέτασιν τοῦ προσωρινοῦ μικτοῦ συστήματος Διοικήσεως, καὶ πρότασιν τῶν χρησιμωτέρων διὰ τὸ συμφέρον τῆς Κρήτης. Τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης πλὴν τοῦ Προέδρου τῆς Συνελεύσεως Ἰ. Σφακιανάκη, Βενιζέλου καὶ λοιπῶν, συμμετεῖχον καὶ ὁ Διονύσιος Κούνδουρος καὶ ὁ Ν. Γ. Παπαδάκης. Οἱ δύο τελευταῖοι κατὰ τὰς γενομένας συζητήσεις ἐπρότειναν τὴν ἀπόρριψιν τοῦ ὑπὸ τῶν Προξένων ἐφευρεθέντος συστήματος ὡς ἐπιζημίου διὰ τὴν Κρήτην. Διότι, ἕνεκα ἐλλείψεως μέσων, τῶν Τούρκων κατεχόντων τὰς πόλεις καὶ εἰσπραττόν-

των τοὺς φόρους, τοῦτο θὰ ἀπετύγχανε καὶ ἡ δημοσία ἀσφάλεια θὰ ἐπεδεινοῦτο, καὶ τῆς ἐπιδιώξις τῆς ὁριστικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτονομίας. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐμμόνως ἀντετάχθησαν οἱ Σφακιανάκης καὶ Βενιζέλος, καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρὰ τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐπιτροπῆς τὸ προσωρινὸν πολίτευμα καί, προτάσει αὐτῆς ἡ Συνέλευσις ἐξέλεξε πενταμελὲς ἐκτελεστικὸν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σφακιανάκη πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, ὅπερ ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων του εἶχε καταδικασθῆ, ὡς ἐφεύρεσις ξένης Δυνάμεως, συμπράττοντος καὶ τοῦ Βενιζέλου, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὑπεσχημένου αὐτονόμου πολιτεύματος, καὶ τῆς ἐπικειμένης καθόδου ὡς Ἁρμοστοῦ τοῦ Πρίγκηπος Βεωργίου τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ δῆθεν προσωρινὸν πολίτευμα τοῦτο, ὅπερ συνίστα πενταμελῆ ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν περιωρισμένης νομοθετικῆς ἐργασίας,καὶ παρεῖχεν τὸ δικαίωμα εἰς μὲν τοὺς Προξένους τῶν Δυνάμεων νὰ τροποποιῶσι ταύτην, εἰς δὲ τοὺς Ναυάρχους τὸ τῆς ἀρνησικυρίας,κατεδίκαζεν ἀναγκαστικῶς τὴν ἐπαναστατικὴν Συνέλευσιν εἰς ἀργίαν, ὡς δυναμένην νὰ συνέλθῃ μόνον τῇ προσκλήσει τοῦ προέδρου, καὶ τῇ προηγουμένῃ τῶν Ναυάρχων αἰτήσει. Κατ᾿ αὐτὸ δέ, ἐν ἑκάστῳ τῶν πέντε νομῶν τῆς Κρήτης διωρίζετο ἀνώτερος Διοικητὴς ἀξιωματικὸς Εὐρωπαῖος, καὶ Νομάρχης ὅστις θὰ ἀνέφερε τῷ Διοικητῇ τὰ συμβαίνοντα. Ὁ δὲ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων θὰ ἠσκεῖτο ἐν ὀνόματι τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, ἐν τῷ μεταξύ, ἀνακαλεσασῶν τοὺς στρατούς των ἐκ Κρήτης. «Ἄλλαις ἔξεσιν ἡ Κρήτη περιέπιπτεν εἰς δουλείαν χείρονα τῆς Τουρκικῆς».

Τὸ πολίτευμα τοῦτο γηθοσύνως ἐνεστερνίσθη ὁ Βενιζέλος ὡς ὑπηρετοῦν τὰς φιλοδόξους αὐτοῦ προθέσεις, καὶ ἀποκλεῖον ἅπαντας τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ προμάχους τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας. Ἡ Συνέλευσις παραπλανηθεῖσα ἀπεδέχθη τοῦτο πλὴν τῶν πληρεξουσίων Σφακίων καὶ Ἀποκορώνου ἀπελθόντων καὶ δηλωσάντων ὅτι διαφωνοῦσι πρὸς τὰ ἀποφασισθέντα, ἐπιφυλασσομένων νὰ κρίνωσι μετὰ τὴν πρώτην ἐφαρμογὴν τῶν μέτρων. Μετὰ ταῦτα ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἠσχολήθη

εἰς τὴν νομοπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν. Ἡ κατάστασις ὅμως τῆς ὑπαίθρου χώρας ἐχειροτέρευε, διότι, κατατριβομένη καὶ χρονίζουσα αὕτη, εἰς συζητήσεις, οὐδὲν μέτρον ἐλάμβανε ὑπὲρ τοῦ Κρητικοῦ πληθυσμοῦ, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐνομοθέτει κατὰ τὰς ὑποδείξεις ἐνίων ἐκ τῶν Προξένων πρὸς μονιμοποίησιν τοῦ πολιτεύματος ὅπερ τὰ μέγιστα ἀπήρεσκεν εἰς τὸν Κρητικὸν Λαόν.

Οὕτως ἐξελίσσετο ἡ κατάστασις ὅτε οἱ Ἄγγλοι τοῦ Ἡρακλείου ἐζήτησαν τὴν παράδοσιν τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένου φορολογικοῦ γραφείου, ἀλλ᾽ οὗτοι ἠρνήθησαν, καὶ ἡ ῥῆξις ἀπροσδοκήτως ἐπῆλθε μεταξύ των τὴν 25 Ἀπριλίου 1998, ἣν ἐπηκολούθησεν ὁ φόνος τοῦ Ἄγγλου Προξένου, καὶ ὁ φόνος καὶ τραυματισμὸς τριῶν Ἄγγλων ἀξιωματικῶν, καὶ πεντήκοντα Ἄγγλων στρατιωτῶν, ἡ σφαγὴ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ Χριστιανῶν, ὁ βομβαρδισμὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν πολεμικῶν πλοίων, καὶ ἡ ἀποβίβασις ἐν αὐτῇ ἀγγλικῶν ἀγημάτων.

Τὸ ἄγγελμα τῶν συμβάντων τούτων ἐξηρέθισε σύμπαντα τὸν Κρητικὸν Λαόν, οἱ δὲ πληρεξούσιοι Μανοῦσος Κούνδουρος καὶ Ν.Γ.Παπαδάκης μετ᾽ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν ἐπὶ κεφαλῆς χιλίων ἐπαναστατῶν κατέφθασαν εἰς βοήθειαν τῶν Ἡρακλειωτῶν. Τὴν 4 δὲ Σ)βρίου ὑπεγράφη ἐν Ἀράχναις ὑπόμνημα ὑπὸ τῶν αἱρετῶν Πληρεξουσίων τῶν μεταπολιτευτικῶν ἀντιπροσώπων τῆς πολεμικῆς Συνελεύσεως τῶν παρισταμένων ἐν αὐταῖς ὁπλαρχηγῶν καὶ τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης, διαβιβασθὲν εἰς τοὺς Ναυάρχους,καὶ δι᾽οὗ ἐζητοῦντο:Α) Ἡ ὁλοσχερὴς ἀπομάκρυνσις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ Κρήτης. Β) Ἡ τιμωρία τῶν σφαγέων τοῦ Ἡρακλείου, καὶ Γ) Ἡ ἄμεσος καὶ ὁριστικὴ λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος διὰ πλήρους αὐτονομίας.

Κατόπιν τῶν γεγονότων τούτων αἱ Δυνάμεις τηλεγραφικῶς ἠξίωσαν τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ Κρήτης τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ μεταξὺ 8 καὶ 25 Σ)βρίου 1898. Αἱ φρουραὶ Χανίων, Ῥεθύμνης καὶ λοιπῶν μερῶν ἀπῆλθον, ἡ τοῦ Ἡρακλείου ὅμως δυστροπήσασα ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων διὰ τοῦ ὑποκοπάνου, καὶ ἐπιβιβασθεῖσα τῶν ἀναμενόντων ἐν τῷ λιμένι Ἡρακλείου ἐμπορικῶν πλοίων ἀπῆλθεν.Αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ

καταλυθεῖσαι ἀπῆλθον ἐπίσης ἐκεῖθεν, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ πολλαὶ χιλιάδες φανατικωτάτων Τουρκοκρητῶν.

Καὶ οὕτω ἡ Κρήτη μετὰ μακρὰν σειρὰν αἱματηρῶν κατὰ τοῦ Δεσπότου ἐπαναστάσεων, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς 20 Αὐγούστου 1645 μέχρι τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1898, κατέστη ἐλευθέρα.

Τὴν 30 δὲ Ὀκτωβρίου ἐν σώματι ἀνελθόντες εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ παρουσιασθέντες πρὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου οἱ Πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀνήγγειλαν αὐτῷ ἐπισήμως τὸν διορισμὸν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ὅστις, πρὸ πολλοῦ ἀποφασισθείς, ἐχρόνιζεν, ὡς ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῶν Δυνάμεων ἐν Κρήτῃ. Ὁ Βασιλεὺς ἀποδεχθεὶς τοῦτον ἐξέφρασε συγχρόνως καὶ τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του ἐπὶ τῇ εὐχαρίστῳ καὶ χαρμοσύνῳ ἀγγελίᾳ τῆς φιλελληνικῆς τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἀποφάσεως, τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῦ μακραίωνος καὶ ἀφορήτου Τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Κάθοδος τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου εἰς Κρήτην.

Τὴν ἡλιόλουστον καὶ ἱστορικὴν ἀλκυωνίδα ἡμέραν διά τε τὴν Κρήτην καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς 9 Δεκεμβρίου 1898 οἱ Κρῆτες τὰς γραφικὰς ἑορταστικὰς αὐτῶν στολὰς περιβεβλημένοι καί, κλάδους μύρτων καὶ δάφνης εἰς τὰς χεῖρας κρατοῦντες, ἀσφυκτικῶς εἰς Σούδαν συνέρρευσαν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α΄ κατερχομένου εἰς τὴν μεγαλόνησον ὡς Ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῶν Δυνάμεων.

Ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος φέρων τὴν στολὴν τοῦ Ναυάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ ἀποβιβασθεὶς ἐν μέσῳ ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ, ἐθνικῆς φρενίτιδος καὶ πατριωτικοῦ τῶν Κρητῶν παραληρήματος ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν Ναυάρχων τῶν προστάτιδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων Ποτιὲ τῆς Γαλλίας, Νόελ τῆς Ἀγγλίας, Μπέττολο τῆς Ἰταλίας καὶ Σκρίδλωφ τῆς Ρωσσίας, οἵτινες καὶ παρέδωκαν αὐτῷ τὴν Διοί-

κησιν τῆς Νήσου. Παρὰ τοῖς Ναυάρχοις ἵσταντο καὶ ἅπαντες οἱ Κρῆτες οἱ διακρινόμενοι εἰς τὰ ὅπλα, τοὺς ἀγῶνας, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἡγουμένου τοῦ Ἐπισκόπου Χανίων Νικηφόρου μεθ᾿ ἅπαντος τοῦ Κλήρου.

Μόλις ἐπάτησεν ὁ εὐσταλὴς καὶ ξανθὸς Ἕλλην Πρίγκηψ τῆς τυραννομάχου Κρήτης τὸ ἔνδοξον καὶ αἱματόβρεκτον χῶμα μυριόστομος ἠκούσθη ἰαχή, οὐρανομήκεις εὐασμοὶ καὶ ἐκκωφαντικαὶ ἐπευφημίαι τῶν δακρυόντων καὶ ἀλληλοασπαζομένων Κρητῶν. Καὶ οἱ ἄγριοι καὶ ἀδάμαστοι τῶν Κρητικῶν ὀρέων πολεμισταί, πᾶν τὸ ἄγριον καὶ πολεμικὸν ἀποβαλόντες, περιεβλήθησαν τὴν ἠρεμίαν, τὴν γαλήνην, τὴν γλυκύτητα, τὸ μειδίαμα καὶ τὴν ἀθωότητα σεμνῆς παρθένου, χαρακτηριστικὴ τῆς ἀληθινῆς παλληκαριᾶς, καὶ τῆς πραγματικῆς ἀνδροπρεπείας ἰδιότης καὶ ἀλάνθαστον γνώρισμα.

Ὁ δὲ γεραρὸς Ἐπίσκοπος καὶ παλαίμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας σκαπανεὺς ὁ Χανίων Νικηφόρος, ὁ Ρεθύμνης Διονύσιος, ὁ Λάμπης καὶ Σφακίων Ἀγαθάγγελος καὶ ὁ Ἱερᾶς καὶ Σιτείας Τίτος ἐν ἀκροτάτῃ καὶ εὐνοήτῳ συγκινήσει ἀναφωνοῦσι ζωηρῶς: «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

Καὶ διὰ μέσου τῶν ἀντιμετώπων στίχων τῶν παρατεταγμένων στρατευμάτων ἀπὸ τῆς Σούδας μέχρι τῶν Χανίων παρουσιαζόντων ὅπλα, ἡ ἐθνικὴ καὶ ἑλληνοπρεπὴς πομπὴ αὕτη ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὴν ἅμαξαν ἐφ᾿ ἧς ἐπέβαινεν ὁ Πρίγκηψ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν του Ἀντιπλοιάρχου Καρπούνη Θεοδ. καὶ Πλωτάρχου Λεμπέση Κιμ. ὑπὸ βροχὴν ἀνθέων καὶ μύρτων καὶ τοὺς ἤχους τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν ὁδεύουσα ἀφικνεῖται εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Χανίων ὅπου ψάλλεται δοξολογία ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Κρήτης καὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Πρίγκηπος, ἥτις ἐτερματίσθη, τοῦ Ἐπισκόπου Χανίων ἀναφωνήσαντος διὰ τοὺς πεσόντας μάρτυρας τῶν Κρητικῶν ἐπαναστάσεων τὴν εὐχὴν «Αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη» ἀκουσθεῖσαν ἐν ἀπεριγράπτῳ τοῦ ἐκκλησιάσματος συγκινήσει καὶ θρησκευτικῇ σιωπῇ, ἥτις ἐπανελήφθη παρ᾿ αὐτοῦ βροντοδεστάτῃ ἐγκάρδιος καὶ κατανυκτική.

Ἐκ τῆς Μητροπόλεως ὁ Πρίγκηψ μετέβη εἰς τὸ Διοι-

κητήριον όπου εγένετο και ή επίσημος δεξίωσις καθ' ήν ό Πρόεδρος τού Συμβουλίου των Ναυάρχων των προστατίδων Δυνάμεων Γάλλος Ναύαρχος Ποτιέ τον προσεφώνησε και ανέγνωσε το Διάγγελμα το περιέχον τους όρους υφ' ούς θά εκυβέρνα την Νήσον, έχοντας ούτω:

«1) Προσωρινή εντολή τριών ετών ανανεουμένη εάν » υπάρχη ανάγκη διά την Διοίκησιν της Νήσου, προς τον » σκοπόν της ειρηνεύσεως αυτής και της οργανώσεως των » αρχών.

» 2) Η Διοίκησις θά ετέλει υπό την Υψηλήν κυριαρχίαν » του Σουλτάνου.

» 3) Η καθιέρωσις αυτονόμου Πολιτεύματος υπό Συνε- » λεύσεως εις την οποίαν θά αντεπροσωπεύοντο πάντες οί » Κρήτες ανεξαρτήτως θρησκεύματος και εν αναλογία του » αριθμού αυτών, και

» 4) Οργάνωσις εγχωρίου Χωροφυλακής προς επιβολήν » και τήρησιν της Δημοσίας τάξεως».

Ο Πρίγκηψ απαντών ηύχαρίστησε θερμότατα τας προστάτιδας Δυνάμεις εξ ονόματος του Κρητικού Λαού, υποσχεθείς ότι θά τηρήση τας αναληφθείσας υπ' αυτού υποχρεώσεις και αμέσως βαρύγδουποι κανονιοβολισμοί των εν τω λιμένι των Χανίων ορμούντων Πολεμικών των Μεγάλων Δυνάμεων ήκούσθησαν χαιρετιζόντων την Κρητικήν Σημαίαν την υψωθείσαν εν τω ιστορικώ Πύργω του Φορκά, επισφραγίσαντες την ιστορικήν και μνημειώδη τελετήν, ομοίαν προς την Ελληνικήν, αλλά φέρουσαν εις το άνω αριστερόν λευκόν τετράγωνον ερυθρόν τον ελπιδοφόρον της Βηθλεέμ αστέρα.

Η Κρήτη τον αέρα της ελευθερίας μετά τοιούτους και τοσούτους αγώνας και ανυπολογίστους θυσίας αναπνεύσασα και υπό την Πατριωτικήν και Ελληνοπρεπή Διοίκησιν του Πρίγκηπος Γεωργίου τεθείσα, της τάξεως ολοσχερώς αποκατασταθείσης, ήρξατο αλματικώς αναλαμβάνουσα και προοδεύουσα και εισερχομένη εις τον σύγχρονον πολιτισμόν εξελισσομένη εις πρότυπον κοινωνικής ευταξίας και διοικητικής τάξεως, των κατοίκων αυτής αφιερωθέντων εφεξής εις

τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, παραδοσάντων τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ ἀναλαβόντων τὴν σκαπάνην καὶ τὸ ἄροτρον, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς εὐφόρου καὶ πλουτοφόρου Κρητικῆς γῆς φιλοπόνως καὶ ἀκαμάτως ἐπιδοθέντες, λησμονήσαντες τὸ παρελθὸν καὶ τὰς πικρίας καὶ τὰ δεινοπαθήματά των, εἰρηνικῶς διάγοντες, καὶ ἀδελφικώτατα μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν συμπατριωτῶν των συμβιοῦντες.

Ἅπασαι αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ Χωροφυλακή, διωργανώθησαν κατὰ τὸ κρατοῦν Ἑλληνικὸν σύστημα τοῦ Ἐλευθέρου Βασιλείου, καὶ διηυθύνοντο ὑπὸ Ἑλλήνων δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, πρὸς τοῦτο παρὰ τῆς Κρητικῆς πολιτείας κληθέντων.

Ἅμα δὲ τῇ καθόδῳ τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου εἰς τὴν Μεγαλόνησον πρῶτον μέλημα καὶ πρῶτον ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ σύνταξις τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Κρητικῆς πολιτείας Χάρτου, παρὰ τῆς καταρτισθείσης πρὸς τοῦτο δεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς, μεταξὺ τῶν κυρίων μελῶν τῆς ὁποίας συγκατελέγοντο ὁ Σφακιανάκης, ὁ Μανοῦσος Κούνδουρος, καὶ ὁ Βενιζέλος, ὁ καὶ εἷς τῶν κυρίων συντακτῶν καὶ εἰσηγητής του εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς ἐπιψήφισιν. «Ἐν τῷ ὁποίῳ » τῇ ἀκάμπτῳ ἐπιμονῇ αὐτοῦ ἀνεγράφη ὅτι, ἡ Κυβέρνησις » μετὰ τοῦ Ἁρμοστοῦ ἐδικαιοῦντο εἰς ὡρισμένας περιστάσεις » νὰ παύωσι τὰς ἐφημερίδας. Ὁ δὲ Ἁρμοστὴς ἐδικαιοῦτο » νὰ διορίζῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν Βουλευτῶν καὶ δημοτικῶν » ἀρχόντων. Καὶ νὰ καθορίσῃ ἁπάσας τὰς διατάξεις τοῦ Συν» τάγματος τὰς περιοριζούσας τὰς Λαϊκὰς ἐλευθερίας».

Ἐνῷ δὲ ὁ Πρίγκηψ ἀντέλεγεν ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῆς ἐλευθεροτυπίας, καὶ συνίστα ὅπως αὐτιγραφῶσιν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος τὰ περὶ Τύπου, ὁ Βενιζέλος ἐπιμόνως ἀντέστη ἰσχυρισθεὶς ὅτι, «ἡ Κρήτη δὲν ἦτο εἰσέτι ὥριμος διὰ πλήρη ἐλευθεροτυπίαν». Κατ'ἀτομικὴν δὲ ἐκλογὴν καὶ προτίμησιν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, εἰς τὴν μετὰ πεντάμηνον καταρτισθεῖσαν πρώτην Κρητικὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1899 προσελήφθη οὗτος ὡς Σύμβουλος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Βραδύτερον ὅμως, ἐπειδὴ τὰ κομματικά του συμφέροντα δὲν ἐξυπηρετοῦντο διὰ τοῦ Συντάγματος αὐτοῦ, καὶ δὲν εὐω-

δοῦντο αἱ ἀπώτεραι ἀτομικαὶ φιλοδοξίαι καὶ βλέψεις του, ἠξίωσε τὴν κατὰ τὸ κομματικόν του συμφέρον μεταρρύθμισίν του καὶ τὴν κατάργησιν τῶν ἀνωτέρω διατάξεων, καίπερ ἐλαχίστης καὶ ἀσημάντου ἐν τῇ Βουλῇ μειοψηφίας ἡγούμενος. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐγένοντο αἱ αὐθαίρετοι αὐτοῦ ἀξιώσεις παρὰ τοῦ Πρίγκηπος ἀποδεκταί, ἔχοντος πρὸς τοῦτο καὶ ἅπαντας τοὺς λοιποὺς πολιτικοὺς Ἀρχηγοὺς συμφώνους, ἐκήρυξε κατ᾽ αὐτοῦ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν μυστικὸν πόλεμον, βραδύτερον δὲ καὶ ἀπροκάλυπτον ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν τῶν ξένων ἀσπίδα καταφυγών.

Οἱ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων κατ᾽ ἀρχὰς ὑπεβοήθησαν τὴν Κρητικὴν συγκρότησιν ἐν τῇ πεποιθήσει καὶ τῷ ἀπωτέρῳ ἰδιοτελεῖ σκοπῷ ὅτι, ἡ αὐτονομία θὰ ἐπεκράτει ὡς μόνιμον καὶ ὁριστικὸν τῆς Κρήτης καθεστώς, ἥτις θὰ παρέμενε οὕτω ἄνευ ὁριστικῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ὥστε νὰ ἀποτελῇ εὔκολον λείαν καὶ εὔπεπτον βορὰν εἰς παρουσιασθησομένην κατάλληλον εὐκαιρίαν, δι᾽ ἑκάστην τῶν Δυνάμεων. Ἡ ἄρξασα δὲ καὶ προοδεύουσα ὁμαλότης καὶ ἡσυχία ἀνησύχει ταύτας καὶ ἤρξαντο ἀναμιγνυόμεναι εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Νήσου.

Ὁ Πρίγκηψ ὑπέβαλλε κατὰ ἐτήσια αὐτοῦ ταξείδια εἰς Εὐρώπην πρὸς τὰς Δυνάμεις τὰ περὶ ἑνώσεως ψηφίσματα τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως. Κατὰ τὸ τελευταῖον δὲ ταξείδιόν του ἐπληροφορήθη κατάπληκτος παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας Τιτόνι, ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν Βενιζέλον πολιτικὴ μερὶς δι᾽ ἐπισήμου ἀνακοινώσεώς της ἀντετίθετο εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, προτιμῶσα τὴν αὐτονομίαν.

Ἕνωσις τῆς Κρήτης

Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς εἰς Κρήτην καθόδου του ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος, καθ᾽ ἕκαστον θέρος ἀπερχόμενος εἰς Εὐρώπην, δὲν ἔπαυε συνιστῶν ὡς ἐπιβεβλημένην τὴν ἀνάκλησιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, ὡς ἀπακαταστάσης πλήρως τῆς τάξεως ἐν τῇ Νήσῳ. Ἀκαμάτως δὲ ἐργαζόμενος καὶ ἀκαταπαύστως ἐνεργῶν καὶ παρὰ ταῖς Κυβερνήσεσι τῶν Δυνάμεων

καὶ πλησίον τῶν Ὑψηλῶν του συγγενῶν ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Μετὰ ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας, τέλος κατὰ τὸ ταξείδιόν του τοῦ 1901 κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν ἐξάδελφόν του Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας Νικόλαον τὸν II οὗτινος εἶχε σώσει τὴν ζωὴν κατὰ τὴν εἰς Τόκιο μετάβασίν των ἀπὸ τῆς δολοφονικῆς ἀποπείρας Ἰάπωνος ἀναρχικοῦ, καὶ τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τὴν ποθητὴν ἕνωσιν. Ἐφοδιασθεὶς δὲ δι' Αὐτοκρατορικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν μετέβη ἐκ Πετρουπόλεως εἰς Παρισίοις.

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις, πληροφορηθεῖσα τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ρωσσικῆς Κυβερνήσεως, οὐδεμίαν ἔφερεν ἀντίρρησιν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν πρότασιν τῆς Συμμάχου της. Ὡς εἶχε δὲ ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἐν Εὐρώπῃ τότε, προσεδοκᾶτο ὅτι, καὶ ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις θὰ συγκατετίθετο εἰς τὴν Ρωσσικὴν πρότασιν καὶ μόνον πιθανώτατα ἡ Ἀγγλία, ἕνεκα τοῦ λιμένος τῆς Σούδας, θὰ ἀπεπειρᾶτο νὰ ἀντιδράσῃ καὶ νὰ προτάξῃ ἀντιρρήσεις εἰς ταύτην.

Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κρήτην ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος, εἰς τὸ ἅμα τῇ ἀφίξει του, συγκροτηθὲν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἔσπευσε μετ' εὐνοήτου καὶ ἐκδήλου χαρᾶς καὶ συγκινήσεως, νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς αὐτό, τὸ εὔελπι καὶ χαρμόσυνον ἀποτέλεσμα τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως ἐνεργειῶν του.

Ἀντίρρησις τοῦ Βενιζέλου. Ἀπόλυσις αὐτοῦ.

Εἰς τὴν εὐχάριστον ἀνακοίνωσιν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ἣν οἱ λοιποὶ Ὑπουργοὶ ἤκουσαν καὶ ἀπεδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ μεγίστης συγκινήσεως, μόνος ὁ Βενιζέλος ἔφερεν ἀντίρρησιν, προβαλὼν τὴν περίεργον γνώμην ὅτι, ἡ Κρήτη θὰ ἔφθανεν ἀσφαλέστερον καὶ λυσιτελέστερον εἰς τὴν ἕνωσιν, ἐὰν διήρχετο πρῶτον διὰ τοῦ σταθμοῦ τῆς κληρονομικῆς Ἡγεμονίας, ὑποδείξας συγχρόνως καὶ τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον ὡς κληρονομικὸν αὐτῆς Ἡγεμόνα. Ἀνὰ τὴν πόλιν

ὅμως διεδόθη ὅτι ὑπεστήριξε τὴν ἀνὰ τριετίαν ἐκλογὴν νέου Ἡγεμόνος.

Εἰς τὴν αἰνιγματώδη καὶ ἀπροσδόκητον ταύτην πρότασιν τοῦ Βενιζέλου ὁ Πρίγκηψ μεγάλως δυσφορήσας ἀπήντησε σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι : «Σκοπὸς τῆς εἰς Κρήτην » ἀφίξεώς μου ὡς καὶ διακαής μου πόθος εἶναι ἡ ἕνωσις » αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὐχὶ ἡ κλοπὴ τοῦ Πατρός μου » καὶ ἡ κατάτμησις τῆς Πατρίδος μου». Καὶ συνεπέρανεν εἰπών, «ἄς ἐρωτήσωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ τοὺς ἐν Ἀθή- » ναις ἄρχοντας καὶ προϊσταμένους μας, ὧν ἡ γνώμη μονα- » δικῶς καὶ τελεσιδίκως βαρύνει», ἐννοῶν τὸν Βασιλέα Πατέρα του, καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς Θεοτόκην, Δραγούμην Ράλλην καὶ Σκουλούδην, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέστειλεν ἰδιοχείρους ἐπιστολάς, ἀφηγούμενος τὰ διατρέξαντα καὶ ζητῶν τὴν γνώμην αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀντιρρήσεως καὶ προτάσεως τοῦ Βενιζέλου.

Ἅπαντες μιᾷ φωνῇ, ἀπήντησαν εἰς τὸν Πρίγκηπα κατηγορηματικῶς ὅτι, «πᾶσα ἄλλη λύσις νὰ ἐπιδιωχθῇ, πλὴν τῆς Ἡγεμονίας», δικαιολογήσαντες σαφέστατα καὶ πειστικώτατα τὴν γνώμην αὐτῶν, «ὡς κατατεμνούσης, τῆς Βενιζελικῆς προτάσεως, ἐπικινδύνως καὶ ἐπιζημίως τὸν Ἑλληνισμόν». Ὁ δὲ Βασιλεὺς Γεώργιος πλὴν τῆς ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐπιστολῆς ἣν ἀπέστειλεν, καὶ εἰς τοὺς ἑκάστοτε παρουσιαζομένους ἐνώπιον αὐτοῦ Κρῆτας, πολιτευομένους, ἀξιωματικούς, προύχοντας καὶ ἰδιώτας διὰ τόνου καὶ ὕφους θερμῆς ἐκκλήσεως ἔλεγε στερεοτύπως ὅτι : «Ἄν ὁ λόγος μου ἔχῃ σημασίαν » τινὰ καὶ ἐπιρροὴν ἐν Κρήτῃ, συνιστῶ θερμότατα νὰ παύ- » σῃ ἐφεξῆς πᾶς λόγος περὶ ἐγκαταστάσεως κληρονομικῆς » ἢ οὐ ἐν Κρήτῃ Ἡγεμονίας, ὡς ὅλως ἐπιζημίας καὶ ἀσυμφό- » ρου καὶ εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῆς μερικῶς καὶ εἰς τὰ τοῦ » Ἑλληνισμοῦ γενικῶς».

Τὰς ἀπαντήσεις ταύτας μόλις ληφθείσας ἀνεκοίνωσεν ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος εἰς τὸ ἀμέσως ἐπὶ τούτῳ συγκληθὲν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας καὶ ὁ Ἀγγλικὸς Τύπος καὶ ἰδίᾳ ὁ «Λονδίνειος Χρόνος», ὁ διερμηνεύων τὰς γνώμας τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἰσχυ-

ρίζετο ἀπροκαλύπτως καὶ ὑπεστήριζεν ἀπεριστρόφως καὶ ἐπιμόνως ὅτι, «**οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καθόσον σημαντικωτάτη μερὶς τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ ἀπέστεργε ταύτην**», ἐννοῶν καὶ ὑπαινισσόμενος προφανῶς τὴν Βενιζελικὴν μερίδα, ὑπεδείχθη παρά τε τοῦ Πρίγκηπος καὶ τῶν συνυπουργῶν του εἰς τὸν Βενιζέλον, ὡς ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ἔθνους νὰ ἀποστείλῃ πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸν Λονδίνειον Χρόνον δήλωσίν του ἐνυπόγραφον, διαψεύδουσαν, ῥητῶς τὴν ὕπαρξιν ἀνθενωτικῆς ἐν Κρήτῃ μερίδος, «ὅπερ κατηγορηματικῶς καὶ ἀνενδότως ἠρνήθη οὗτος νὰ πράξῃ».

Τούτου ἕνεκα ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος ἀπέλυσε τῆς θέσεως τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Συμβούλου τὸν Βενιζέλον, ὅστις πρὶν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Ἁρμοστιακοῦ τῆς ἀπολύσεώς του Διατάγματος, ἀπεπειράθη, πλὴν ματαίως, δι' ἀπεσταλμένου του νὰ πείσῃ τὸν Πρίγκηπα νὰ ἀποδεχθῇ τὴν παραίτησίν του. Ἵνα προφανῶς ἀποφύγῃ τὸ δυσάρεστον καὶ ἐπιζήμιον δι' αὐτὸν δικαιολογητικὸν τῆς ἀπολύσεώς του ἔχον οὕτως.

«Ἡμεῖς Πρίγκηψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος Ὕπατος
» Ἁρμοστὴς Κρήτης.

» Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 65 τοῦ Συντάγματος.
» Ἐπειδὴ ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Σύμβουλος Ἐλευθέριος Βε-
» νιζέλος ὅλως ἀναρμοδίως ὑπεστήριξε καὶ δημοσίᾳ ἐξέθηκε
» γνώμας ἐπὶ σπουδαιοτάτου ζητήματος τοῦ Τόπου ἀντιθέτως
» πρὸς τὸ Ἡμέτερον φρόνημα καὶ τὴν ἐντολὴν Ἡμῶν,

«Ἀπολύομεν αὐτὸν τοῦ Ἀξιώματος τοῦ Συμβούλου ἐπὶ
» τῆς Δικαιοσύνης.

Ἐν Χαλέπᾳ τῇ 18 Μαρτίου 1901

Γεώργιος»

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης καὶ τοῦ γεγονότος τούτου ἐγεννήθη τὸ ἄσβεστον τοῦ Βενιζέλου μῖσος κατὰ τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας ἁπάσης, ὅπερ τῇ βοηθείᾳ ἐξαιρετικῶν διεθνῶν γεγονότων καὶ τῇ προ-

στασίᾳ καὶ συμμετοχῇ τῶν ξένων ἔσχε μεγίστας καὶ ὀλεθρίας συνεπείας.

Ἐπανάστασις τοῦ Θερίσσου.

Ἔκτοτε ὁ Βενιζέλος ἐκήρυξε ἀπροκάλυπτον πλέον καὶ ἄσπονδον πόλεμον κατὰ τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, κατηγορῶν αὐτὸν ὡς ἐμφορούμενον ὑπὸ δεσποτικῶν τάσεων καί, περιφρονοῦντα τὰ δικαιώματα τοῦ Λαοῦ καί, ὑπονομεύοντα τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς τῆς χώρας. Γενομένων ὅμως ἐκλογῶν κατὰ τὸ 1903 ὁ Βενιζέλος ὑπέστη πανωλεθρίαν ὡς κερδίσας ἐκ τῶν ἑξήκοντα ἑδρῶν τῆς Κρητικῆς Βουλῆς μόνον τέσσαρας.

Τὴν 10 δὲ Μαρτίου τοῦ 1905 ἐπαναστατήσας κατὰ τῆς καθεστηκυΐας ἀρχῆς ἀπῆλθε μετὰ τῶν Φούμη καὶ Μάνου εἰς τὸ Θέρισσον ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἑξακοσίων ὀπαδῶν, καί τινων ὁπλιτῶν τῆς Χωροφυλακῆς. Τὸ κίνημα τοῦτο ηὐνοεῖτο ὑπὸ τῶν Προξένων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, τῇ συνεννοήσει, προστασίᾳ καὶ συνδρομῇ τῶν ὁποίων καὶ ἐπεχειρήθη, διαρκέσαν μέχρι τοῦ Ν)βρίου 1905.

Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ κινήματος ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Σύμβουλος Μανοῦσος Κούνδουρος ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἀπεφάσισε νὰ ἡγηθῇ τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ καὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐπαναστάτας, προσκαλέσας πρὸς τοῦτο εἰς Χανιὰ ἅπαντας τοὺς ἐπιλέκτους πολιτικοὺς καὶ ὁπλαρχηγοὺς πρὸς σύσκεψιν. Οἱ συνελθόντες ἀπεφάσισαν πρὸ πάσης ἐνεργείας, νὰ ἀποστείλωσιν εἰς Ἀθήνας τὸν ἐν Ρεθύμνῃ Εἰσαγγελέα Ν. Γ. Παπαδάκην ἵνα ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πρωθυπουργὸν Ράλλην τὴν ἀπόφασιν ταύτην. «Οὗτος παρουσιασθεὶς » πρὸ αὐτῶν ἔλαβεν κατηγορηματικὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν » καὶ ἐξώρκισαν τὸν Μανοῦνον Κούνδουρον νὰ ἀποτρέψῃ καὶ » πάντα ἄλλον ἀπὸ πάσης ἀδελφοκτόνου ἀντεπαναστάσεως».

Αἱ Δυνάμεις ἀπέστειλαν συγχρόνως ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν ἥτις μελετῶσα τὴν κατάστασιν νὰ ὑποβάλῃ ταχέως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀνακρίσεών της ἀπαγορεύσασαι πᾶσαν κατὰ τῶν

ἐπαναστατῶν ἐνέργειαν τῆς νομίμου ἀρχῆς, ἀπορρίψασαι ἀσυζητητεὶ τὴν σχετικὴν αὐτῆς αἴτησιν.

Ὁ Βενιζέλος ἐπαναστατήσας ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἑνώσεως, ἣν πρὶν ἐθεώρει καὶ ἐπολέμει ὡς πρόωρον, ὑποστηρίζων τὴν μεσολάβησιν κληρονομικῆς ἡγεμονίας ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον, ὃν νῦν κατήγγειλεν ὡς δεσποτικόν, τυραννικὸν καὶ ἀνελεύθερον. Προσεκάλει δὲ τὸν Λαὸν νὰ ἀπόσχῃ πάσης ἐκλογῆς, ἐνσπείρων οὕτω μεταξὺ τῶν ὁμονοούντων καὶ ἠδελφωμένων Κρητῶν τὸν σπόρον τῆς διχονοίας καὶ τῆς διαιρέσεως ὅστις φυτρώσας ἀπέδωκε πλουσίους τοὺς καρπούς.

Ἀποφασισθείσης δὲ παρὰ τῶν Δυνάμεων τῆς ἐνεργείας ἐκλογῶν Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἐτέθη πρὸ τοῦ Λαοῦ παρὰ μὲν τῶν Κυβερνητικῶν ἡ ἐπίτευξις τῆς Ἑνώσεως, καὶ ἡ ἀπόκρουσις πάσῃ θυσίᾳ τῆς ἐπιβολῆς παντὸς ξενικοῦ ἐλέγχου. Παρὰ δὲ τῶν Βενιζελικῶν ἡ σύνταξις νέου Πολιτεύματος παρέχοντος ἐλευθεροτυπίαν, δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, καὶ Δημοτικὰς καὶ Κοινοτικὰς ἐλευθερίας.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ὑπῆρξε θρίαμβος τῶν Κυβερνητικῶν καὶ πανωλεθρία τῶν Βενιζελικῶν. Προσκληθείσης δὲ τῆς Συνελεύσεως, τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, 30 Ἰουνίου, παρέστη καὶ ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος κυριολεκτικῶς ἀποθεωθεὶς παρ' αὐτῆς. Ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ, ἅπαντες οἱ πληρεξούσιοι ὁρκισθέντες ὑπέγραψαν ψήφισμα κηρύσσον τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Βενιζέλος ἔντρομος μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντιτάξῃ τι κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ ψηφίσματος.

Ἡ ἐπιδοθεῖσα ὅμως ἀπάντησις τῶν Δυνάμεων τὴν 10 Ἰουλίου πρὸς τὴν Κρητικὴν Κυβέρνησιν κατέλυεν οὐσιαστικῶς τὴν αὐτονομίαν διὰ τοῦ διδομένου δικαιώματος τοῖς προξένοις αὐτῶν ὅπως ἀπευθύνωνται ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Κρητικὴν Κυβέρνητιν, ὅπερ ἐσήμαινε διοικητικὸν ἔλεγχον. Ἐποιεῖτο δὲ συγχρόνως λόγον περὶ ἀναχωρήσεως τῶν ξένων Ἀξιωματικῶν ἐκ Κρήτης, περὶ αναδιοργανώσεως τῆς Χωροφυλακῆς καὶ Πολιτοφυλακῆς, αἵτινες θὰ παρεδίδοντο εἰς χεῖρας τοῦ Ἁρμοστοῦ ὅταν θὰ ἐξησφαλίζοντο τελείως οἱ

Μουσουλμάνοι. Τὴν ἑπομένην δὲ καὶ οἱ Πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσσίας καὶ Ἰταλίας ἀνελθόντες ἐν σώματι εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἀθηνῶν ἐπέδωκαν ἐπισήμως εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων ἥτις προὐξένησε κατάπληξιν.

Ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει δὲ τῶν Δυνάμεων ταύτῃ, ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ Βασιλέως, ἔλαβεν τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῇ τῆς Ἁρμοστίας. Συγχρόνως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Κρήτην τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν Μπουφίδην ὅπως ἀποπειραθῇ τὴν ὑστάτην στιγμὴν τὴν ἐπίτευξιν συνεννοήσεως μεταξὺ Πρίγκηπος Γεωργίου καὶ Βενιζέλου. Οὗτος ἀφιχθεὶς εἰς Χανιὰ ἀντελήφθη τὴν πραγματικὴν κατάστασιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, δὲν προῆλθεν δὲ εἰς οὐδεμίαν συνεννόησιν διότι, ὡς διεδόθη, διέτρεχε τὸν κίνδυνον τῆς συλλήψεως ὑπὸ τῶν Προξένων, ὡς ἀπειλῶν τὴν δημοσίαν τάξιν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ἄπρακτος, εἶπεν:

«Ὁμολογῶ ὅτι ἐπλανώμην, μοῦ ἔκαμαν ἐντύπωσιν » τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, εἶναι » ἄξιος θαυμασμοῦ. Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω δυστυχῶς τὰ αὐτὰ » καὶ διὰ τὸν Βενιζέλον».

Ἡμέρας δέ τινας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ Κρήτης τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, οἱ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων ἀνεκοίνωσαν κατ᾿ ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των τὴν ἑξῆς ἀπόφασιν αὐτῶν:

«Αἱ Προστάτιδες τῆς Κρήτης Δυνάμεις εἰς ἐκτέλεσιν » τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ὅπως λαμβάνωσιν ὑπ᾿ ὄψιν ἐν δυ- » νατῷ μέτρῳ τοὺς πόθους τῶν Κρητῶν καί, πρὸς ἀναγνώ- » ρισιν διὰ πρακτικωτέρου τρόπου τοῦ ἐνδιαφέροντος ὅπερ » ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ περὶ τῆς » εὐημερίας τῆς Κρήτης, συνεφώνησαν νὰ προτείνωσιν εἰς » Αὐτὸν ὅπως, ὁσάκις ἤθελε κενωθῇ ἡ θέσις τοῦ Ὑπάτου » Ἁρμοστοῦ, ὑποδεικνύῃ κατὰ τὴν ἐμπιστευτικὴν συνδιά- » σκεψιν μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις Πρεσβευτῶν τῶν Δυνάμεων » τὸν ἱκανὸν ὑποψήφιον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς τῶν Δυ- » νάμεων, καὶ φέρῃ ἐπισήμως τὴν τοιαύτην Αὐτοῦ ἐκλογὴν » εἰς γνῶσίν των».

» Αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις τότε, ἅμα τῇ ἐγκρίσει τῆς
» ἐκλογῆς τοῦ Βασιλέως, θὰ λαμβάνωσι μέτρα ὅπως περιβά-
» λωσι δι' ἐξουσίας ἐπὶ πενταετίαν τὸν ἐκλεγέντα Ἁρμοστήν,
» ἀνακοινοῦσαι συγχρόνως τὸν διορισμὸν τοῦ νέου Ἁρμοστοῦ
» εἰς τὸν Σουλτάνον».

Ἡ ἀνάθεσις αὕτη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἁρμοστοῦ Κρήτης εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ἐπετεύχθη κατὰ θερμὴν παράκλησιν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, γενομένην πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις παρεπιδημοῦντα, χάριν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1906 Βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδον, συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ του Χάρντεν, γενομένην παρ' ἀμφοτέρων εὐμενέστατα ἀποδεκτήν.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀνακοίνωσιν ταύτην τῶν Δυνάμεων ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς προκήρυξιν:

«Κρῆτες!

» Ἡ ἄρτι δημοσιευθεῖσα διακοίνωσις τῶν Προστατίδων
» Δυνάμεων χορηγεῖ εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὸ δι-
» καίωμα ἵνα ἐφεξῆς προτείνῃ τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν τῆς
» Κρήτης. Ἡ παραχώρησις αὕτη ἀποτελεῖ μέγα πρὸς τὴν
» τελικὴν καὶ πολυπόθητον λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος
» βῆμα.

» Μοὶ ἐπιτρέπει δὲ τὸ βαρυσήμαντον τοῦτο γεγονός, κα-
» τόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ ὁδηγιῶν Αὐ-
» τοῦ, νὰ ἀπέλθω πλέον τῆς Νήσου μὲ τὴν συνείδησίν μου
» ἤρεμον διότι πιστῶς καὶ μετὰ εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως ἐξε-
» τέλεσα τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκόν μου. Μὲ τὴν καρδίαν
» πλήρη ἐκ τῆς γλυκείας ἐλπίδος ὅτι, ἐν προσεχεῖ μέλλοντι, θὰ
» ἀνατείλῃ ἡ εὐτυχὴς ἐκείνη ἡμέρα καθ' ἣν οἱ πόθοι ἁπάν-
» των ἡμῶν ἐκπληρωθήσονται τελείως.

» Πέποιθα, ἀγαπητοὶ Κρῆτες ὅτι, τὴν ἀμετάτρεπτον περὶ
» ἀναχωρήσεως ἀπόφασίν μου, συμφώνου ὅλως πρὸς τὰς
» γνώμας καὶ ἀποφάσεις τοῦ Βασιλέως, θὰ σεβασθῶσιν οἱ
» πάντες, ἐλαυνόμενοι ὑπὸ ἀληθοῦς καὶ ἁγνοῦ πατριωτισμοῦ,
» ὅπως βέβαιος εἰμὶ ἐπίσης ὅτι, καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν τεσ-

» σάρων Προστατίδων Δυνάμεων θὰ τὰς ἀποδεχθῆτε εἰλικρινῶς.

Γεώργιος»

Ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ τὴν προκήρυξιν ταύτην δὲν κατέπαυσεν ὁ ἀναβρασμὸς καὶ ὁ κίνδυνος τῆς ἀναρχίας, ἐξέδωκε καὶ τὴν κατωτέρω δευτέραν:

«Κρῆτες!

» Μετὰ πολλῆς θλίψεως πληροφοροῦμαι ὅτι ἐγένοντο χθὲς » εἰς Ἀποκώρωνα συναθροίσεις ἔνοπλοι. Τοιαῦτα κινήματα » οὐ μόνον προσβάλλωσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ » δύνανται νὰ ζημιώσωσι σπουδαίως καὶ τῆς Κρήτης καὶ τοῦ » ἔθνους τὰ συμφέροντα. Μετ᾽ ἐπανειλημμένας καὶ θερμὰς » συμβουλάς μου καὶ ἰδίως μετὰ τὴν τελευταίαν προκήρυξιν » διὰ τῆς ὁποίας ἐγνώσθη ἡ εὐμενὴς καὶ βαρυσήμαντος τῶν » προστατίδων Δυνάμεων παραχώρησις.

»Ἡ Ὑψηλὴ τοῦ Βασιλέως θέλησις ἥτις διὰ πάντα ἀληθῆ » πατριώτην πρέπει νὰ ἀποτελῇ διαταγὴν καὶ ἡ ἐμὴ σύμ- » φωνος καὶ ἀμετάτρεπτος ἀπόφασις ἔστω σεβαστή. Οὐδενὶ » Κρητὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἀντιφρονῇ καὶ νὰ διαταράσσῃ τὴν » τάξιν. Ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος προσκαλῶ τοὺς ἐξ οἱουδή- » ποτε ἀλογίστου σκέψεως παρακινηθέντας νὰ ἐπιστρέψωσιν » ἀμέσως εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς ἑστίας των. Ἰδιαιτέρως ἀξιῶ » παρὰ τῆς Χωροφυλακῆς, ἵνα τηρήσῃ ἐπαξίως τῆς δικαίας » κεκτημένης φήμης της εἰπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε σήμερον » αὐστηρὰν πειθαρχίαν. Προλάβετε πᾶσαν παρὰ παντὸς ἀπό- » πειραν διαταράξεως τῆς τάξεως.

Γεώργιος»

Ἅμα δὲ τῇ διαδόσει τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου ἐκ Κρήτης, οἱ Κρῆτες ἀντέστησαν καὶ πολλοὶ ἔνοπλοι κατέλαβον τὰ περὶ τὴν Σούδαν μέρη—διαδοθέντος ὅτι ἐκεῖθεν θὰ ἐπεβιβάζετο οὗτος—ὅπως ἀπαγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὰ ὄρη. Γνωσθέντος ὅμως ὅτι δὲν θὰ ἐπεβιβάζετο ἐκεῖθεν, ἀλλ᾽ εἰς Χαλέπας, εἰσώρμησαν ἐν αὐτῇ καὶ συνεκρούσθησαν μετὰ τῶν ξένων στρατευμάτων, φονευθέντος κατὰ τὴν συμπλοκὴν τοῦ Καβάση τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου. Οἱ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων ἐκ τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης θορυβηθέντες

έσπευσαν έν σώματι εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πρίγκηπος καὶ προέτρεψαν αὐτὸν νὰ μὴν ἀναχωρήσῃ, καὶ νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, εἰς ἃς οὗτοι ἀπηυθύνθησαν, καὶ ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι: «αὐτοὶ ἔφερον τὴν κατάστασιν εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο». Μετ' ὀλίγον κατέφθασεν καὶ ὁ Μανοῦσος Κούνδουρος καὶ παρεκάλεσεν ἐπίσης τὸν Πρίγκηπα νὰ μὴν ἀπέλθῃ. Οὗτος ὅμως ἀντὶ ἀπαντήσεως «ἔδειξε τὸ καταπλεῦσαν εἰς Χανιὰ Ἑλληνικὸν Πολεμικὸν Ψαρρᾶ ὅπως μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς Πειραιᾶ».

Καὶ οὕτως, τὴν ἑσπέραν τῆς 12 Σ)βρίου 1906 ἐκ τῆς παραλίας τῶν ἀνακτόρων τῆς Χαλέπας ἐν μέσῳ τῶν κλαυθμῶν καὶ ὀδυρμῶν τῶν Κρητῶν χωροφυλάκων, ἐξαπατηθέντων τῶν πολιτῶν περὶ τῆς ὥρας καὶ τοῦ μέρους τῆς ἀναχωρήσεως, πρὸς πρόληψιν ἀναποφεύκτων λυπηρῶν σκηνῶν ὑπὸ τῶν ἀλλοφρονούντων Κρητῶν, ἐπιβιβασθεὶς τῶν Ψαρρῶν ἀπῆλθεν τῆς Κρήτης.

Μετά τινα χρόνον ἀντικατεστάθη ἐν τῇ ἁρμοστείᾳ ὑπὸ τοῦ Ζαΐμη, τῇ Βασιλικῇ ὑποδείξει. Κατὰ τὰς γενομένας δ' ἐκλογὰς τοῦ 1907, ὁ Βενιζέλος ὑπέστη καὶ πάλιν πανωλεθρίαν κερδίσας ὀπαδοὺς μόλις εἰς τοὺς δακτύλους τῆς μιᾶς χειρὸς μετρουμένους.

Μακεδονικὸς ἀγὼν

Ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς ἐλευθέραν Ἡγεμονίαν, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς αἰφνιδιαστικῆς παρ' αὐτῆς καταλήψεως καὶ προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, συνέστη ἐν Σόφιᾳ τὸ περίφημον Μακεδονικὸν Κομιτάτον, ὅπερ εἶχεν ὡς σκοπὸν τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, διὰ παντὸς μέσου, καὶ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, ἐξαναγκάζον καὶ τρομοκρατοῦν διαρκῶς καὶ ἀπανθρώπως τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ὅπως ἀπαρνούμενοι τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν γλῶσσάν των προσκολληθῶσι εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἰδέαν.

Αἱ βιαιοπραγίαι, αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ διώξεις τοῦ ὑπερτεροῦντος ἑλληνικοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης στοιχείου, αἱ

ἀδιακόπως καὶ ἀφιλανθρώπως συνεχιζόμεναι, ἐξηνάγκασαν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1900, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1901 καὶ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1902 νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντονώτατα καὶ πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις καὶ πρὸς τὴν Τουρκίαν, κατὰ τῆς δημιουργηθείσης εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου πρωτοφανοῦς καὶ ἀγρίας καταστάσεως ταύτης.

Ἐν Ἑλλάδι δὲ μεγίστη συγκίνησις καὶ ἀγανάκτησις κατέλαβε τοὺς πολιτικούς, τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς κοινωνικοὺς κύκλους. Ὁ δὲ Τύπος καθ' ἑκάστην ἔγραφε σφοδρὰ καὶ πύρινα ἄρθρα διὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ βασανιστήρια τῶν πολυπληθῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης, ἐγκαλῶν τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ ἀκηδείᾳ, ἀδιαφορίᾳ καὶ ὁλοσχερεῖ ἐγκαταλείψει τούτων εἰς τὴν Βουλγαρικὴν θηριωδίαν.

Κατὰ πρῶτον ἐσχηματίσθησαν ἐν Καστορίᾳ δύο Ἑλληνικὰ ἐγχώρια ἀνταρτικὰ Σώματα καὶ ἐξῆλθον εἰς τὴν ὕπαιθρον πρὸς προστασίαν τοῦ διωκωμένου Ἑλληνικοῦ στοιχείου. Τούτου ἕνεκα, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1903 ἐπλημμύρισεν ἡ Μακεδονία ἐκ Βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κρουσόβου καὶ τὴν συνέχισιν τῶν ἀπανθρώπων φόνων καὶ σκληρῶν διωγμῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, διέταξεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοὺς ἐν ταῖς δοκιμαζομέναις χώραις Ἕλληνας Προξένους ὅπως ὀργανώσωσιν ἁπανταχοῦ κέντρα ἐργασίας καὶ ἀντιδράσεως, ὧν ὁ διευθύνων νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ ὑπῆρξεν ὁ ἀμφιθαλὼς ἀριστοκράτης, ὁ δεξιὸς διπλωμάτης, ὁ ἀτρόμητος καὶ ἀληθὴς πατριώτης ὁ Ἴων Δραγούμης.

Συγχρόνως τῇ ἐνεργείᾳ καὶ τῇ ζωηρᾷ καὶ ἐπιτακτικῇ παρεμβάσει τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἀειμνήστου Θεοτόκη συνέστησε τὸ Ἑλληνικὸν Μακεδονικὸν Κομιτάτον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Συνταγματάρχου τοῦ Πυροβολικοῦ Δαγκλῆ Π. καὶ ἀπέστειλε τοὺς λοχαγὸν Παπούλαν Α., ὑπολοχαγὸν Κουντούλην Ἀ. καὶ ἀνθυπολοχαγοὺς Μελᾶν Π. τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ Κολοκοτρώνην τοῦ Πεζικοῦ, ὅπως μελετῶντες τὴν κατάστασιν ἐπιτοπίως

γνωματεύσωσι δι' ἐγγράφου ἐκθέσεώς των, ἂν τὸ ἔδαφος εἶναι πρόσφορον εἰς ἀποτελεσματικὴν κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν συμμοριῶν, καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἐνέργειαν.

Οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των διὰ Μακεδονίαν παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον Γενικὸν Διοικητὴν τοῦ στρατοῦ, ὅστις ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς μετὰ τοιούτου καὶ τοσούτου πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἑλληνοπρεποῦς ἐνδιαφέροντος, καὶ μετὰ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἐξάρσεως καὶ εὐγλωττίας, ὥστε ἐξελθόντες μετ' ἄκρας συγκινήσεως ὡμολόγουν ὅτι, τοῖς ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῶσι καὶ πιστεύσωσιν ὅτι ὁ Διάδοχος ἦτο τόσῳ καλλίρρητος ῥήτωρ.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπῆλθεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ἀπὸ τῆς εἰς Μακεδονίαν μεταβάσεώς της, τηλεγραφικὴ διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου ἀνεκάλεσε προσωρινῶς ἐν Ἀθήναις τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Μελᾶν ὅπου ἐπανελθὼν οὗτος ἐτηρεῖτο ἐνήμερος παρὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Κουντούλη περὶ τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐργασίας των ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῇ του ὁ ὑπολοχαγὸς Κουντούλης ἔγραφεν ὅτι: «Εἶχε σταλῆ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν » ἔκθεσις ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῶν τριῶν μελῶν τῆς ἐπι» τροπῆς εὐνοϊκή, καὶ ἥτις ἐπρότεινε διάφορα ληπτέα μέτρα, » ὅτι θὰ ἐξηκολούθουν παραμένοντες ἐν Μακεδονίᾳ μέχρι » τῆς λήψεως διαταγῆς ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ ὅτι ἤλπιζεν ὅτι θὰ » ἐγκριθῶσι τὰ μέτρα ἅτινα ἐπρότειναν».

Πλὴν ὁ λοχαγὸς Παπούλας, παρὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐπισήμου ἐκθέσεως, καθ' ἣν ὑπῆρχεν ἔδαφος εὐνοϊκὸν διὰ τὸν ἀγῶνα ἐν Μακεδονίᾳ, «δι' ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν μυστικῶς ἔδιδεν ἀντιθέτους πρὸς ταύτην πληροφορίας βεβαιῶν ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐν Μακεδονίᾳ», οὗ ἕνεκα ἡ Κυβέρνησις ἀνεκάλεσεν εἰς Ἀθήνας τὴν ἐπιτροπὴν ὅπως ἐξετάσῃ τὰ συμβαίνοντα.

Ὁ ὑπολοχαγὸς Κοντούλης ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου εὑρέθη πρὸ τεθολωμένης ἀτμοσφαίρας. Ὁ Πρωθυπουργὸς Θεοτόκης τὸν διαβεβαίωσε ὅτι: «Ἡ Κυβέρ» νησις εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην καὶ ἐκτίμησιν εἰς τὸν

» χαρακτῆρα καὶ τὴν κρίσιν του, καὶ ὅτι ἡ ἔκθεσίς του σοβα-
» ρῶς μελετᾶται». Ἡ Κυβέρνησις ὅμως εὑρισκομένη πρὸ τῆς διαφωνίας τῶν μελῶν τῆς ἀποστολῆς ἐδίστασε πρὸ τῆς μεγάλης εὐθύνης, οὗ ἕνεκα, ἦτο ἠναγκασμένη νὰ σκεφθῇ σοβαρῶς περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐπέδειξεν δὲ πρὸς τὸν διαμαρτυρόμενον ὑπολοχαγὸν Κοντούλην, αὐτὸς οὗτος ὁ Πρωθυπουργὸς τὴν μυστικὴν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ δυσμενῆ ἀντέκθεσιν τοῦ Λοχαγοῦ Παπούλα καὶ Ἀνθυπολοχαγοῦ Κολοκοτρώνη, ὅν, ὡς διεδόθη, παρέσυρε ὁ πρῶτος καὶ ἐκινδύνευεν οὕτως νὰ ματαιωθῇ ὁ Μακεδονικὸς ἀγών, «ὅτε νέα σθεναρὰ καὶ ἀπειλητικὴ παρέμβασις τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ἀπεσόβησε τὴν ἀπειληθεῖσαν ματαίωσιν αὐτοῦ».

Μετά τινας ἡμέρας συνηντήθη τυχαίως ὁ Ἀνθυπολοχαγὸς Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ Μελᾶ ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ἀειμνήστου πολιτικοῦ Στεφ. Δραγούμη, πενθεροῦ τοῦ δευτέρου, ὅπου οὗτος ὕβρισε δεινότατα τὸν πρῶτον καὶ κατήγγειλεν αὐτὸν ὡς καὶ τὸν Λοχαγὸν Παπούλαν, «ὡς ἐνεργήσαντας δολίως, ἀφανῶς καὶ ἀντιδραστικῶς κατὰ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ψευδῆ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν πιστοποιήσαντες». Τῆς σοβαρᾶς ἔριδος ταύτης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ μονομαχία μεταξύ των καθ' ἣν ὁ Ἀνθυπολοχαγὸς Κολοκοτρώνης ἐπληγώθη ἐλαφρῶς παρὰ τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ Μελᾶ, τοῦ Λοχαγοῦ Παπούλα ἀπόλυτον τηρήσαντος σιγήν, μὴ ἀναμιχθέντος παντελῶς εἰς τὴν ἔριδα.

Οὕτω, παρὰ τὰς μυστικὰς πληροφορίας καὶ ἀντενεργείας τοῦ Λοχαγοῦ Παπούλα, ὁ Μακεδονικὸς ἀγών, χάρις εἰς τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ Θεοτόκη, διεξήχθη ἐπωφελῶς, καὶ καθ' ὃν ὑπερεκατὸν ἀνδρεῖοι Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὑπαξιωματικοὶ καὶ πολλοὶ Στρατιῶται καὶ Πολῖται ἐφονεύθησαν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι κατετροπώθησαν, οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἀνεθάρρησαν καὶ ἐπηκολούθησε διὰ τῆς ἐποποιΐας τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτῶν. Τῆς ὁποίας πρωτουργοὶ καὶ προάγγελλοι ὑπῆρξαν ὁ Ἴων Δραγούμης καὶ ὁ Ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ Μελᾶς Παῦλος, ὅστις καὶ κατὰ

τὸν ἀγῶνα ἐνδόξως, ἀνδρείως καὶ ἑλληνοπρεπῶς ἔπεσε.

Ἐπιπροσθέτως δὲ ὁ Ἴων Δραγούμης μετὰ τοῦ συνεργάτου του Σουλιώτου Α. λοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ συνέπηξαν τὴν «ὀργάνωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἥτις ἐπέτυχε τὴν ἄμβλυνσιν τῶν κομματικῶν παθῶν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῆς πολιτικῆς συνεργασίας Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὴν σύμπραξίν των κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1912 ἐπὶ τῇ βάσει πρακτικοῦ ὁρίζοντος τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν ἑκάστης ἐθνικότητος, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία ἐπανειλημμένως ἐπεκαλέσθη κατὰ τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης κατὰ τὸ 1919 πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἑλληνικότητος Χωρῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διεκδικουμένων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος Γενικὸς Διοικητὴς τοῦ Στρατοῦ

Ἡ Κυβέρνησις Θεοτόκη ἀληθῶς καὶ πατριωτικῶς μεριμνῶσα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Στρατοῦ, διώρισε τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον Γενικὸν Διοικητὴν αὐτοῦ, ἐν ἐπιβλητικῇ τελετῇ καὶ ἐν μεγάλῃ στολῇ προσελθόντα εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1904 καὶ ἀναλαβόντα τὰ καθήκοντά του. Ὅστις τὸ βαρὺ τοῦτο ἀλλ' ἐθνικώτατον ἔργον ἐνσυνειδήτως ἀναλαβών, εἶχεν ἐν νῷ ἔναυλον καὶ τὴν Λακωνικὴν καὶ βαρυσήμαντον πρὸς τὸ ἔθνος ὑπόσχεσίν του δι' ἧς, ὡς Ἀρχηγὸς τοῦ ἐντίμως καὶ ἀνδρείως ἡττηθέντος Στρατοῦ ἐτερμάτισε τὴν ἀποχαιρετιστήριον πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του ἐφέδρους τοῦ 1897 ὑψηλὴν Αὐτοῦ διαταγήν:

«Ἀπὸ τῆς τέφρας τῆς ἥττης, θὰ ἀναθάλῃ ὁ φοῖνιξ τῆς νίκης».

Πλὴν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ Πατριωτικοῦ σκοποῦ τῆς

Κυβερνήσεως καὶ πραγματοποίησιν τῆς μεγίστης καὶ βαρυσημάντου ὑποσχέσεώς του ταύτης, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος εἶχε προφανῶς καὶ εὐνοήτως ἀνάγκην ἰσχυροῦ, φρονηματίου, ἐνθουσιῶντος, πειθαρχικοῦ καὶ ἐθνικοῦ Στρατοῦ. Ὡς ἰδιοφυὴς δὲ Στρατηγὸς καὶ ἀληθῶς κάτοχος τῆς πραγματικότητος, ἐμβριθὴς καὶ βαθὺς μελετητὴς τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἱστορίας, εὐρυτάτης ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως καὶ τέλειος γνώστης τῆς ἑλληνικῆς ψυχολογίας, ἐγνώριζεν ὅτι:

Ἵνα καταστῇ ὁ Στρατὸς τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος ἰσχυρός, φρονηματίας, ἐνθουσιώδης, πειθαρχικὸς καὶ ἐθνικός, ἔδει νὰ ἔχῃ ἄκρως ἀνεπτυγμένας τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, προσαρμοζόμενος κυρίως, πρωτίστως καὶ ἀπολύτως πρὸς τὸ πνεῦμα, τὴν ζωὴν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους. Ἔχων κοινὰς ἰδέας, κοινὰς σκέψεις, κοινὴν ἀντίληψιν καὶ κοινὰ μετ᾽ αὐτοῦ Ἰδανικά. Παραμένων ὁ Μέγας σιωπηλός, ὁ πάντοτε ἐκτελῶν καὶ μηδέποτε βουλευόμενος, τυφλῶς ὑποτασσόμενος καὶ εὐπειθῶς ὑπακούων εἰς τὴν ἑκάστοτε Κυβέρνησιν τῆς ἀνεπηρεάστου βουλήσεως, ἐλευθέρας ἐκλογῆς καὶ πραγματικῆς τοῦ Λαοῦ ἐμπιστοσύνης.

Παρασκευαζόμενος διηνεκῶς, ἀποκλειστικῶς καὶ ἀπερισπάστως διὰ τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμὸν καὶ τὸ μοναδικόν του ἔργον, ὅπερ εἶναι ἡ ἄμυνα τῆς Πατρίδος καὶ ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς. Ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ἱερὸν σύνολον ἁπασῶν τῶν θυσιῶν, ἁπασῶν τῶν προσπαθειῶν καὶ ἁπασῶν τῶν μεριμνῶν καὶ φροντίδων, ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἡ ἀναγνώρισις τῶν νομίμων δικαίων, ἡ πραγματοποίησις τῶν Ἰδανικῶν τῆς φυλῆς καὶ ἡ προάσπισις καὶ ἡ ἀκεραιότης τῆς Ἑλληνικῆς τιμῆς.

Μόρφωσις τῶν Στελεχῶν

Καλῶς δὲ γιγνώσκων, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, καὶ πάντοτε ἔχων ἔναυλον τὴν πραγματικὴν ἀΐδιον καὶ πανθομολογουμένην στρατιωτικὴν ἀλήθειαν ὅτι:«Οἷα τὰ στελέχη τοιοῦτον καὶ τὸ στράτευμα»,ἐπεδόθη ἅμ᾽ ὡς ἀνέλαβε τὴν Διοίκησιν αὐτοῦ ἀπερισπάστως, ἀκαμάτως καὶ ἐπιμόνως εἰς τὴν

μόρφωσιν καὶ τὸν ποικίλον καταρτισμὸν τῶν στελεχῶν, ἧς ἔναρξιν ἐποιήσατο ἀπὸ τῆς ἀποσπάσεως τῶν Ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῶν ἀκαθάρτων καὶ μολυσματικῶν ὀνύχων τοῦ κομματισμοῦ, καὶ τῆς ἰδιοτελοῦς, ποταπῆς καὶ ἀνελευθέρου συναλλαγῆς, καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν δυσόσμων πνιγερῶν καὶ κατασταλτικῶν παντὸς εὐγενοῦς, πατριωτικοῦ, φιλάλλου, καὶ ἐλευθέρου αἰσθήματος προθαλάμων τῆς φατρίας, ἀναδείξας τούτους εὔορκον καὶ πειθαρχικὴν τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας κρατικὴν δύναμιν, καὶ ἀναβιβάσας αὐτοὺς εἰς διακεκριμένην, περίβλεπτον, ζηλευτὴν καὶ ἀγαπητὴν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας τάξιν.

Συγκροτήσας δὲ διὰ πρώτην φορὰν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν κατὰ τὴν πραγματικὴν καὶ σύγχρονον στρατιωτικὴν ἀντίληψιν καὶ ἀνάγκην συνέταξεν, ἐπεδίωξε, καὶ ἐπέτυχε πολλὰ καὶ ποικίλα ἐπωφελῆ νομοθετήματα ἅτινα διὰ διαρκοῦς ἐνδελεχοῦς καὶ ἀμειώτου πρακτικῆς ἐφαρμογῆς συμπληρῶν, ἐμόρφωσε καὶ κατήρτισε,σὺν τῷ χρόνῳ κατὰ τὸ πλεῖστον στελέχη συνενοῦντα πρὸς τῇ γενικῇ ἀρτιότητι, καὶ τῇ εἰδικῇ ἐπαγγελματικῇ ἐκπαιδεύσει, καὶ ἀτομικῇ ἀξίᾳ, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποφάσεως καὶ γνώσεως τοῦ δίδειν διαταγὰς σαφεῖς, ἀκριβεῖς, λακωνικάς, καὶ ἐκτελεστέας καὶ μετὰ ταχύτητος ἐνεργοῦντα. Καὶ οὕτω ἱκανὰ καταστάντα νὰ ἐκπαιδεύωσι ἐν εἰρήνῃ καὶ νὰ ἄγωσιν ἐν πολέμῳ λυσιτελῶς τὸ Στράτευμα.

Ἀποκτήσαντα δὲ ταῦτα, τούτου ἕνεκα, βαθυτάτην ἐπίγνωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, μεγάλην ἀξίαν ἠθικὴν καὶ πρωτίστως σταθερότητα, ἀνεξαρτησίαν καὶ εὐθύτητα χαρακτῆρος καὶ διαύγειαν κρίσεως τοιαύτην, ὥστε, ὅταν καὶ ἡ φύσις ἐβοήθει, εὐκρινῶς ἐγνώριζον καὶ θαρρούντως ἀνελάμβανον τὰς εὐθύνας τῶν πράξεων αὐτῶν, ὁσάκις αἱ περιστάσεις ἐκάλουν καὶ ἐπέβαλλον τοῦτο. «Τὴν πρωτίστην καὶ ἀπαραίτητον ταύτην ἀρετὴν τοῦ Ἡγήτορος, τὴν ἄλλως καλουμένην ἀνδρείαν τῆς εὐθύνης, ἧς ἄνευ, πρωτοβουλία δὲν ὑφίσταται, ἡ πρωτίστη αὕτη καὶ πολύτιμος Στρατιωτικὴ ἰδιότης καὶ ἀρετή».

Ἐξαρθέντα, συνεπῶς τὰ Στελέχη, εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν προορισμοῦ ἐνέπνευσαν, εὐνοήτως, εἰς τὸ Στρά-

τευμα ἐμπιστοσύνην ἀπόλυτον, τὴν ἀπαραίτητον καὶ βαρυσήμαντον συνθήκην ταύτην πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἀποστολῆς καὶ κατέστησαν ταῦτα οὐ μόνον οἱ προγυμνασταί, ἀλλὰ καὶ οἱ διαπαιδαγωγηταὶ τῶν στρατιωτῶν ὑψώσαντα πολὺ ὑψηλὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰρήνης, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν, καταπεισθέντων ὅτι, ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδος ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἀνδροπρεποῦς αὐτῶν ἀντοχῆς εἰς τοὺς κόπους, τὰς ταλαιπωρίας καὶ τὰς παντοειδεῖς στερήσεις τοῦ πολέμου καί, ἐκ τῆς ἐπιμονῆς τῆς γενναιότητος καὶ τῆς ζέσεως αὐτῶν εἰς τὸ πῦρ, δι' ὧν φυσικῶς ἐξεπήγασε καὶ ἐδημιουργήθη ἡ ἐθελουσία καὶ ἀξιοθαύμαστος ὑποταγὴ τῶν δευτέρων εἰς τοὺς πρώτους. «Ἕνεκα τῆς ὁποίας εἰς τὸ «Ἐμπρὸς» τῶν Ἀξιωματικῶν » ἠκολούθουν ἐνθουσιώδεις καὶ ἀτρόμητοι οἱ μαχηταὶ ἐπ' » αὐτοὺς πεποιθότες καὶ αὐτοὺς πρὸς τὸν πολέμιον προσ» περῶντες».

Οὕτω μορφούμενοι καὶ καταρτιζόμενοι ἠθικῶς, θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς οἱ Ἀξιωματικοὶ καθίσταντο πράγματι ἱκανοί, τὸ μὲν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς βαρυτάτης καὶ δυσχερεστάτης ἐν ἐκστρατείᾳ ἀποστολῆς αὐτῶν, τὸ δέ, πρὸς ἐξάσκησιν καὶ ἐκγύμνασιν τοῦ Στρατεύματος, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς βαρυτάτας καὶ δυσχερεστάτας ὑποχρεώσεις, ἃς ἐπιβάλλει ὁ Ἀγών.

»Ὅστις εἶναι τρομακτικόν, φοβερόν, συνταρακτικὸν καὶ » περιπαθὲς Δρᾶμα, ἐν ᾧ συγκρούονται ἐν εὐρυτάτῃ συγ» χύσει καὶ ὑπερτάτῃ ὑπερβολῇ, αἱ ὑλικαὶ καὶ αἱ ἠθικαὶ τοῦ » ἀτόμου δυνάμεις».

Καταρτισμὸς τοῦ μαχητοῦ. Ἠθικαὶ δυνάμεις καὶ ψυχολογία αὐτοῦ.

Καταρτίζων οὕτω ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος Σῶμα Ἀξιωματικῶν ἀμοιβαίως ἐκτιμωμένων καὶ ἀδελφικῶς συνδεομένων, καὶ κεκτημένων τὴν μάθησιν, τὴν ἐξάσκησιν, τὴν ἀξιοπρέπειαν, τὴν ἀνδρείαν, τὴν κυριότητα ἑαυτοῦ, τὴν θέλησιν τῆς νίκης, καὶ χαρακτῆρα ἐμπνέοντα τοῖς πᾶσι τὴν ἐμπιστοσύνην,

ἐχαλύβδωνε δι' αὐτῶν τὸν χαρακτῆρα τῶν μαχητῶν, ἐνεπότιζεν αὐτοὺς αἰσθημάτων καθήκοντος, καὶ τιμῆς, ἀνέπτυσσεν ἐν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, ἐνέπνεεν αὐτοῖς τὴν ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τοὺς Ἀρχηγούς των, τὴν εὐτολμίαν καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν κίνδυνον, καὶ κατήρτιζε αὐτοὺς ἄνδρας πειθαρχικοὺς ἐκ πεποιθήσεως, καὶ οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης, καὶ διήγειρε μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀλληλεγγύης, «ἧς ἡ ὡραιοτέρα » ἡ εὐγενεστέρα καὶ ἡ ἐντελεστέρα μορφὴ καὶ ἐκδήλωσις εἶναι » ἡ ἐν ἐκστρατείᾳ **«συναδελφότης μάχης»** καλουμένη καὶ » ἣν ἐπαρκῶς καθορίζει τὸ ἱερὸν Δόγμα: **«Οἱ πάντες διὰ » τὸν ἕνα καὶ ὁ εἷς διὰ τοὺς πάντας»**.

Καί, συνελόντι εἰπεῖν, ἔδιδε αὐτοῖς, στερρὰν τὴν ἠθικὴν καὶ ψυχικὴν ἀγωγὴν ὥστε καὶ ὅταν διετέλουν ὑπὸ τὸ κράτος ἐξαιρετικῆς συγκινήσεως καὶ ἦσαν ἀνίκανοι πρὸς σκέψιν ἐνστίκτως ἐφέροντο πρὸς τὰ ἐμπρὸς τοὺς ἡγήτορας αὐτῶν κατὰ πόδας ἀκολουθοῦντες.

Ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ὁ μαχητὴς δὲν εἶναι μεμονωμένος, ἀλλ' ἀποτελεῖ μέρος ὁμάδος ὑφιστάμενος πλήρη τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἐν ᾧ εὑρίσκεται περιβάλλοντος. «Φέρεται πρὸς » τὰ ἐμπρὸς ἐὰν ὁ ἡγήτωρ ὁρμᾷ πρὸς τὰ πρόσω, τρέπεται » πρὸς τὰ ὀπίσω ἐὰν οὗτος τραπῇ εἰς φυγήν. Τοῦθ' ὅπερ ἀπο» τελεῖ τὸν Πανικόν».

«Ἐν τῷ πλήθει ἡ μετάδοσις τοῦ παραδείγματος κυριαρχεῖ ἀπολύτως, πάντων, πανταχοῦ καὶ πάντοτε».

Ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ὁ μαχητὴς ὑπόκειται καὶ ὑφίσταται ἁπάσας τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ ἐντυπώσεις. Οἱ «καυχώμενοι δὲ ὅτι οὐδέποτε ἐφοβήθησαν » τοῦ θανάτου ἀντιμέτωποι γενόμενοι, εἶναι καυχηματίαι » ἀναισχύντως ψευδόμενοι καὶ ἀνοήτως κομπορρημονοῦντες».

Ἅμα τῇ πρώτῃ βολῇ, τὸ κέντρον βαρύτητος τῆς μάχης μεταφέρεται πάντοτε ἐπὶ τοῦ Ἡγήτορος. Οἱ μαχηταί, φυσικοὶ καὶ ἀλάνθαστοι ψυχολόγοι, παρατηροῦσι συνεχῶς, καὶ μελετῶσιν τοῦτον, μετ' ἀπαύστου καὶ αὐξούσης προσοχῆς καὶ ἐντάσεως. Διότι κάλλιστα διαισθάνονται καὶ ἀσφαλέστατα ἀντιλαμβάνονται ὅτι, ἐκ τῆς ἐνεργείας, τῆς ἀγχινοίας, τῆς ἱκανό-

τητος, καὶ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ, ἐξαρτᾶται πρωτίστως καὶ κυρίως ἡ ὕπαρξις, ἡ τύχη, καὶ ἡ σωτηρία αὐτῶν.

Ἐκ τῆς στάσεως δὲ τοῦ Ἡγήτορος, τοῦ βλέμματος, τῶν φράσεων, τῶν μορφασμῶν, τῶν χειρονομιῶν, τῆς φαιδρότητος, τῆς σκυθρωπίας, τῆς συνοφρυώσεως καὶ τῆς συννοίας αὐτοῦ, οἱ μαχηταὶ κρίνουσιν ἀσφαλέστατα περὶ τῶν ἐξελίξεων τῆς μάχης, περὶ τῆς προβλεπομένης τελικῆς ἀποτυχίας ἢ ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ πεῖρα τῶν πολέμων ἀπέδειξε καὶ διεπίστωσε σαφέστατα καὶ πλειστάκις, ὅτι ὁ νικητὴς ὑφίσταται ἀπωλείας μεγαλειτέρας τοῦ ἡττηθέντος. Τρανωτάτη καὶ ὑποδειγματικὴ τῆς ἀληθείας ταύτης ἀπόδειξις πρόκειται ἡ ἔνδοξος μάχη τοῦ Κιλκίς. Ἄρα ὑπεισέρχεται ἵνα δώσῃ τὴν νίκην ἕτερος παράγων ὅλως διάφορος τοῦ ὑλικοῦ.

«Ὁ παράγων οὗτος εἶναι αἱ ἠθικαὶ τοῦ μαχητοῦ δυνάμεις.
» Μάχη ἀπολεσθεῖσα, εἶναι μάχη νομισθεῖσα ὅτι ἀπωλέσθη».

Οὕτω καὶ μόνον ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς καθ᾽ ὅ, «ἑκατὸν » τριάκοντα χιλιάδες Βουλγάρων ἰσχυρότατα φύσει καὶ τέχνῃ » ὠχυρωμένων ἐν Κιλκὶς καὶ Λαχανᾶ, ἐγκατέλειψαν τὸ πεδίον » τῆς μάχης, ἀφήσαντες ἀριθμόν τινα μαχητῶν νεκρῶν ἐπ᾽ αὐ- » τοῦ, πρὸ ὀλιγαριθμοτέρου ἀντιπάλου, μετ᾽ ὀλιγαριθμοτέρου » Πυροβολικοῦ καὶ μετ᾽ ἀσυγκρίτως περισσοτέρων ἐπὶ τοῦ πε- » δίου τῆς μάχης πεσόντων καὶ βαρέως τραυματισθέντων Ἀ- » ξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν. Καὶ τοῦτο προφανῶς συνέβη.

» Διότι, οἱ μὲν πρῶτοι δὲν ἐβούλοντο πλέον. Ἀπεθαρρύν- » θησαν. Ἔπαυσαν ἐπὶ τὴν νίκην ἐλπίζοντες.

» Οἱ δὲ δεύτεροι, διότι, ἠβούλοντο ἀμειώτως. Ἐθάρρουν » ἀκλονήτως. Ἐπὶ τὴν νίκην ἐπίστευον πεποιθότως.

» Καὶ διότι, χάρις εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον εἶχον » οἱ Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται ἀνεπτυγμένας τὰς ἠθι- » κὰς τοῦ ἀτόμου δυνάμεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν ἰσχυρό- » τερον παράγοντα τῆς ἐπιτυχίας, ζωογονοῦσι τὴν χρῆσιν τῶν » ὑλικῶν μέσων, καὶ δεσπόζουσι τῶν ἀποφάσεων τῶν πρώτων » καὶ διέπουσιν ἁπάσας τὰς ἐνεργείας τῶν δευτέρων.

» Αἱ δυνάμεις δ᾽ αὗται ἡδράζοντο ἐπὶ τῆς ἐκγυμνάσεως » ἐπὶ τῶν Ἡγητόρων, ἐπὶ τῶν ὅπλων, ἐπὶ τῆς σημαντικῆς

» ἐκβάσεως τῆς ἀναληφθείσης πάλης, ἐπὶ τοῦ δικαίου τῆς
» Ἰδέας ἣν αὕτη ἐξεπροσώπει. Καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Ἑαυτὸν ἐμπι-
» στοσύνης τῆς ἐνισχυθείσης διὰ τῆς καλλιεργείας, καὶ θερα-
» πείας γενναίων αἰσθημάτων, Πατριωτικῶν παραδόσεων,
» καὶ ἐθνικῶν Ἰδανικῶν.

» Καὶ πρωτίστως ἐπὶ τῆς Ἀρχηγίας μιᾶς ὑπερόχου δια-
» νοίας. Μιᾶς σιδηρᾶς θελήσεως. Μιᾶς στιβαρᾶς χειρὸς ἐνδόξου
» Βασιλέως, μεγαλοφυοῦς Στρατηλάτου, ἐξαφανίσαντος διὰ τῆς
» γοητείας ἣν ἐξήσκει τὸ φίλερι καὶ φιλόπρωτον τῶν συνερ-
» γατῶν του, βασικὰ ἐλαττώματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἠλεκ-
» τρίζοντος τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν, καὶ οἰσρηλατοῦντος τὸν
» Ἕλληνα μαχητήν, ὡς ἐνσαρκοῦντος ἁπάσας τὰς ἐλπίδας,
» ἁπάσας τὰς πεποιθήσεις, ἅπαντα τὰ Ἰδανικά, ἁπάσας τὰς
» παραδόσεις, ἁπασῶν τῶν Ἑλληνικῶν γενεῶν, ἀπὸ τῆς
» πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι τῆς πτώσεως, τοῦ
» τραγικοῦ, ἀδίκου καὶ προώρου αὐτοῦ θανάτου.

«Ἡ Τιμή, ὁ Πατριωτισμὸς καὶ τὰ ἐθνικὰ Ἰδεώδη ἐμπνέ-
» ουσι τὰς εὐγενεστέρας ἐθελοθυσίας. Ἡ Θέλησις τῆς νίκης,
» ἡ ἀμοιβαία Ἀγάπη καὶ Ὁμόνοια ἐξασφαλίζουσι τὴν ἐπιτυ-
» χίαν. Ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἀλληλεγγύη μεγαλύνουσι τὴν
» ἐνέργειαν τῆς Διοικήσεως, καὶ ἐξασφαλίζουσι τὴν συγκέν-
» τρωσιν τῶν προσπαθειῶν. Αἱ ἠθικαί, ὡς ἔπος εἰπεῖν, δυ-
» νάμεις τοῦ μαχητοῦ εἶναι ἡ κυριωτέρα ἰσχὺς αὐτοῦ».

Πειθαρχία

Ἡ Πειθαρχία ἣν ἐγκατέστησεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐν τῷ στρατῷ, ἐνέτεινεν ἁπάσας τὰς θελήσεις πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἐθέσπισεν νὰ ὑπακούωσιν οἱ διοικούμενοι εἰς τὰς ἐλαχίστας τῆς Διοικήσεως ὠθήσεις. Συναρμόζουσα δὲ τὰς προσπαθείας, «ἐξησφάλισε τῷ στρατεύματι τὴν
» συνοχήν, τὴν πρωτεύουσαν ἰσχὺν ταύτην, τὴν δίδουσαν τὴν
» μεγαλειτέραν τῆς ἐπιτυχίας ἐγγύησιν».

Διδασκόμενος δὲ κάλλιον ὁ στρατιώτης περὶ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, ἠννόησε κάλλιστα τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως τῆς Πειθαρχίας, εὑρίσκων δὲ συγχρόνως τοὺς προϊσταμένους

του εὐμενεῖς καὶ πατρικοὺς ὁδηγούς, προσηρμόζετο ἐντελέστερον καὶ προθυμότερον πρὸς τὸ καθῆκον τῆς ὑπακοῆς καὶ συνεπῶς ἐπηρεάζετο καὶ ὑπέκυπτεν ὀλιγώτερον καὶ δυσκολώτερον εἰς τοὺς ψυχικοὺς καὶ σωματικοὺς κλονισμούς.

Ἠννόησε δὲ καλῶς ὅτι, «ἐν τῇ βάσει τοῦ στρατεύματος, » ὡς καὶ πάσης κοινωνίας ἐφιεμένης νὰ ζήσῃ, καὶ λυσιτελῶς » νὰ σταδιοδρομήσῃ, ἀνάγκη ἀπόλυτος Δόγματος τάξεως, » ὅπερ ἐστὶν ἡ Πειθαρχία, ἧς σκοπὸς εἶναι ἡ τήρησις τῆς » πατρίδος μεγάλης, ἰσχυρᾶς, εὐτυχοῦς, καὶ εὐδαίμονος».

Ἐμποτισθεὶς δὲ πεποιθότως, ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι, ἡ Ἱεραρχία εἶναι ἀπαραίτητος, καὶ οὐδόλως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς Ἰσότητος, καὶ ἡ Τάξις εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς Ἐλευθερίας, ἐπείσθη καὶ ἀνεγνώρισεν ὅτι, ἡ » ὑποταγὴ οἵαν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καθώρισεν ἐν τῷ » στρατεύματι, ἦτο ἡ ὑπακοή, ἦτο ὁ κανὼν τῆς συνεργασίας » τοῦ προϊσταμένου μετὰ τοῦ ὑφισταμένου. Ὑπακούειν «ἢ » Διατάσσειν ἦτο πάντοτε ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἀναλογοῦντος ἑκά- » στῳ μέρους τοῦ κοινοῦ ἔργου ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ καθή- » κοντος. Ἦτο ἡ ἑκουσία συγκατάθεσις τοῦ ὑφισταμένου » πρὸς τὸν προϊστάμενον, καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη ἡ ἑδρα- » ζομένη καὶ ἀναπαυομένη ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ καθή- » κοντος, αἵτινες καὶ περισσότερον καὶ πραγματικώτερον ἀπε- » τέλεσαν τὴν κυρίαν καὶ πρωτεύουσαν ἰσχὺν τοῦ στρατεύ- » ματος τῆς Ἑλληνικῆς, ἐνδόξου, ὡραίας, καὶ ἀλησμονήτου » ἐκείνης ἐποχῆ»ς.

Οὕτως ἐννοηθεῖσα ἡ Πειθαρχία, ἐγένετο παρ' ὅλων προθυμότερον καὶ ἀσμενέστερον ἀποδεκτή. Ἡ πειθὼ ἀντικατέστησε τὴν τιμωρίαν, ἥτις καὶ ἐπεφυλάχθη μόνον τοῖς ἀδιορθώτοις, καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τόσον περισσότερον αὐστηροτέρα, ὅσῳ εὐχερέστερον ἠδύνατο νὰ ἀποφευχθῇ.

Εἰσήγαγε καὶ ἐπέβαλεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὸ σύστημα τῆς ἀνατροφῆς καὶ διαπαιδαγωγήσεως τοῦ στρατιώτου ὅπερ αὐτὴ αὔτη ἡ λέξις Πειθαρχία σαφῶς ἐννοεῖ καὶ πραγματικῶς σημαίνει, ὡς συντεθειμένη ἐκ τῶν λέξεων πειθὼ καὶ ἄρχειν. Ἀλλὰ πειθὼ σημαίνει πίστις μετὰ διδαχήν.

Ἄρα ἡ Πειθαρχία δέον νὰ εἶναι ὡς ἀληθῶς καὶ ἦτο,

ἑκουσία καὶ εἰς τοῦτο πεποιθότες οἱ στρατιῶται ἐπέβαλον ταύτην ἑαυτοῖς. «Ἦτοι πεισθέντες ἀπεδέχθησαν τὴν Πει-
» θαρχίαν—Ἰδέαν, ἥτις τυγχάνει ὅλως ἀντίθετος καὶ διάφο-
» ρος τῆς Πειθαρχίας—Μάστιγος».

Ἐπιπροσθέτως δὲ ἐν τῷ Ἕλληνι ἐνυπάρχει καὶ ἴδιον αἴσθημα ἰσχυρότατον καὶ ὁλοσχερῶς ἄγνωστον τοῖς πλείστοις ξένοις Λαοῖς. «Τὸ αἴσθημα τῆς ἀτομικῆς φιλοτιμίας, ὅπερ ὅμως εἶναι συγχρόνως καὶ λίαν δυσχείριστον». Τοῦτο καλῶς γνωρίζων καὶ δεξιοτέχνως χειρισθείς, ὡς βαθὺς τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς μελετητὴς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, «ἐμε-
» γαλούργησεν, Ἑαυτόν, Ἀξιωματικοὺς καὶ Ὁπλίτας ἐκ-
» λέϊσε, καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐμεγάλυνε, ηὔξησε καὶ ἐδόξασε».

Στρατὸς καὶ Ἔθνος

Ἡ Στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ἡ ὡς ἀνωτέρω ἐννοηθεῖσα καὶ θεσπισθεῖσα, ἔδωκε στρατὸν ἐθνικόν, ἐν τῇ ἀκριβεστάτῃ καὶ ἀληθεστάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ, συγκροτούμενον ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀνδρῶν ἰσάκις καὶ ὁμοίως ὑποχρέων, διὰ χρόνον ἀκριβέστατα δι᾿ ἅπαντας ἴσον, μετὰ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, μετὰ τῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων, μετὰ τῶν αὐτῶν καθηκόντων καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν θυσιῶν.

Ἁπάντων τῶν πολιτῶν ἀνεξαιρέτως διανυόντων τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπηρεσίας, ὁ Στρατὸς ἁπαξάπας ἦτο αὐτὴ αὕτη ἡ τοῦ ἐνόπλου ἔθνους εἰκών. Τοῦ Στρατοῦ δὲ καὶ τοῦ Ἔθνους συγχεομένων οὕτως ἐν τῷ αὐτῷ ὅλῳ καὶ στενῶς συγχρωτιζομένων, δὲν ἦτο πλέον ὁ πρῶτος, ὡς ἀπεκάλουν αὐτὸν ἄλλοτε, «Ἀκρόπολις ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ ἔθνους κεκλεισμένη». Ἀλλ᾿ ὡς συγκεντρῶν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἰσχυρᾷ δέσμῃ, ἁπάσας τὰς εὐφυΐας, ἁπάσας τὰς ἁρμοδιότητας, ἁπάσας τὰς γονίμους τῆς Χώρας ἐνεργείας, «Ἦτο αὐτὸ τοῦτο
» τὸ Ἔθνος προπεπονημένον καὶ προπαρεσκευασμένον πρὸς
» ἰδίαν αὐτοῦ ἄμυναν, ἀσφάλειαν καὶ προκοπήν».

Διό, καὶ ὁ ἀφυπηρετῶν Ἕλλην στρατιώτης ἦτο ἀρκούντως πρὸς ἐκστρατείαν καὶ ψυχικῶς καὶ σωματικῶς προητοιμασμένος —«Περίπτωσις ἥτις ἀποτελεῖ τὸν κύριον σκοπὸν

» καὶ τὸν πρωτεύοντα καὶ μοναδικὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως
» καὶ διατηρήσεως τοῦ συγχρόνου μονίμου στρατοῦ» — διὰ τῆς ὀργανώσεως καὶ ἐφαρμογῆς συστήματος ἐκπαιδεύσεως ὡς οἷόν τε, ψυχολογικωτέρου, καλλιτέρου, ἑλληνοπρεπεστέρου καὶ λυσιτελεστέρου. Οὗ ἕνεκα, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ προέλευσις αὐτοῦ, ὁ στρατιώτης διετήρει ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἀπερχόμενος εὐμενῆ καὶ εὐχάριστον ἀνάμνησιν καὶ ἀλησμόνητον διαπαιδαγωγικὴν ἐντύπωσιν.

«Καὶ οὕτω οἱ βαθμοφόροι πάσης τάξεως ἐκέρδισαν τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ, καὶ ἀνέπτυξαν ἐν τῇ καρδίᾳ του, τὸ αἴσθημα τῆς χρηστότητος, τῆς εἰλικρινείας, τῆς εὐθύτητος, τῆς φιλαλληλίας, τῆς συναδελφότητος, τῆς ἀνδρείας, τῆς αὐτοθυσίας, τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς φιλοπατρίας. Ἀρεταὶ αἵτινες χαρακτηρίζουσι, κοσμοῦσι, καὶ στολίζουσι τὸν πραγματικὸν καὶ ἀληθῆ στρατιώτην».

Διό, καὶ κατωρθώθη ὁ στρατὸς νὰ ἐξασκῇ ἐπὶ τοῦ ἔθνους τὴν εὐεργετικωτάτην καὶ λυσιτελεστάτην ἀληθῆ ἐπιρροὴν ταύτην, ἀποδίδων εἰς τὴν πατρίδα τὰ τέκνα αὐτοῦ βέλτιονα ἀφ' ὅ,τι παρελάμβανε ταῦτα, καὶ ἐν ταύτῃ καὶ διὰ ταύτης συνετελέσθη ἡ συγχώνευσις μεταξὺ τῶν τέως διῃρημένων κοινωνικῶν στοιχείων.

Διὰ τοῦ στρατοῦ συνετρίβη καὶ ἐξωβελίσθη ἡ ἠθική, ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ὑλικὴ ἀταξία, ἡ γεννήσασα καὶ διασπείρασα τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα κακὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Καὶ τέλος
» διεδόθη δι' αὐτοῦ εἰς τὰ πλήθη τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης,
» τῆς τάξεως καὶ τῆς ἱεραρχίας, ἧς ἄνευ, καθίσταται ἀδύνατος
» καὶ ἀπραγματοποίητος ἡ ἱκανοποίησις τῶν γενικῶν καὶ ἀτο-
» μικῶν συμφερόντων, καὶ ἡ ἐπίτευξις τῆς τῶν πάντων εὐδαι-
» μονίας καὶ ὀλβιότητος».

Ὁ Στρατιώτης μὴ ὑφιστάμενος, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς στρατιωτικῆς του ὑπηρεσίας, πλήρη ἐπίσχεσιν τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ ζωῆς, ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἑστίαν του μεγεθυνθείς, πειθαρχικὸς καὶ νομιμόφρων καὶ οὐχὶ μειωμένος, ἀπειθὴς καὶ παράνομος. Αἱ χρήσιμοι καὶ πρακτικαὶ γνώσεις, ἃς ἐν τῷ στρατῷ ἀπέκτησεν, ἑνούμεναι μετὰ τῶν

ἀστικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀναπτυχθεισῶν ἐν αὐτῷ, ἤμειβον αὐτὸν δαψιλέστατα διὰ τὸν δαπανηθέντα ἐν τῷ στρατῷ χρόνον καὶ τὴν ἀνασταλεῖσαν αὐτοῦ ἐνέργειαν.

Τοιοῦτος, ἐν ἄκρᾳ περιλήψει, κατέστη ὁ προορισμὸς τοῦ στρατοῦ ἐν τῷ ἔθνει, διὰ τῆς ἐκγυμνάσεως, τῆς διαπαιδαγωγήσεως, τῆς διοικήσεως καὶ ἐμπνεύσεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἡ πιστὴ δὲ καὶ ἀπαρέγκλιτος ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τούτων διέλυσαν πᾶσαν ἐφεξῆς μεταξὺ πολιτῶν καὶ στρατοῦ παρεννόησιν καὶ προκατάληψιν τῶν μὲν κατὰ τῶν δέ.

Ὁ Στρατὸς καὶ τὸ Ἔθνος ἐπορεύοντο πλέον ἡνωμένοι, μὴ ὄντος προσανατολισμένου τοῦ μὲν πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τοῦ δὲ πρὸς τὸ μέλλον. Μὴ τρέφοντος πλέον τοῦ μέν, πρὸς τὸ δέ, αἰσθήματα ἀμοιβαίας ἐχθρότητος, δυσμενείας καὶ δυσπιστίας. «Ἀλλ' ἀμοιβαίως ἐκτιμώμενοι καὶ τιμώμενοι», παρὰ τὴν μεσολαβήσασαν ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1909 διακοπήν, «ὁμονοοῦντες καὶ ἡνωμένοι, διεξήγαγον δύο συνεχεῖς » ἐνδόξους πολέμους, δόσαντες τὸ ὑπερήφανον, πολυσήμαν» τον, καὶ ἑλληνοπρεπὲς δικαίωμα εἰς τὸν ἔνδοξον Ἀρχιστρά» τηγον τῆς Ἑλληνικῆς πολεμικῆς ἐποποιΐας, τὸν Ἕλληνα » Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ', τὸν ἀεί» μνηστον καὶ τὸν ἀλησμόνητον, ἐκπληρώσαντα τὴν δοθεῖσαν » πρὸς τοὺς ἐντίμως ἡττηθέντας πολεμιστὰς τοῦ πολέμου τοῦ » 1897 ἀποχαιρετιστήριον ὑπόσχεσιν ὅτι :

«Ἀπὸ τῆς τέφρας τῆς ἥττης θὰ ἀναθάλῃ ὁ φοῖνιξ τῆς νίκης».

«Νὰ τερματίσῃ τὴν πρὸς τοὺς πολεμιστὰς τῶν πολέμων τῶν » 1912—1913 τοὺς ἐργάτας τῶν ἐθνικῶν θριάμβων διαταγήν » του τὴν ἀγγείλασαν τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ » Βουκουρεστίου διὰ τῆς ἱστορικῆς, λακωνικῆς, ὑπερηφάνου, » βαρυσημάντου καὶ ἀλησμονήτου φράσεως, τῆς καὶ πιστῶς » καὶ ἀληθῶς τὴν τότε πανευδαίμονα Ἑλληνικὴν πραγματι» κότητα ἑρμηνευούσαν :

»Κατεστήσαμεν τὴν Ἑλλάδα μας σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους της, καὶ τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς της».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ἐκκένωσις τῆς Κρήτης

Ἡ Κρήτη κηρυχθεῖσα ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων αὐτόνομος ἀπὸ τοῦ 1898 ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πρώτου ἡγεμόνος της, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Ὑπάτου αὐτῆς ἁρμοστοῦ, Πρίγκηπος Γεωργίου, ἀπήλαυσεν ἀναπαύσεως, ἠρεμίας, καὶ εὐδαιμονίας, αἵτινες ἦσαν αὐτῇ ἄγνωστοι ἀπὸ μακροτάτου χρόνου.

Τούτου παραιτηθέντος, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος διώρισε διάδοχον αὐτοῦ τὸν Ἀλ. Ζαΐμην, ὅπερ οὐσιαστικῶς ἐσήμαινεν ὅτι, ἡ πραγματικότης τῆς διοικήσεως διενηργεῖτο παρ᾽ ἐντολοδόχου τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Μικροῦ ἄρα ἐδεῖτο ὅπως ἦ Ἑλληνικὴ καὶ δικαίῳ, ὅπως ἦτο καὶ πράγματι.

Ὅπως δὲ ἐξασφαλισθῇ εὐτυχῶς ἡ μετάβασις αὐτη ἐν τῇ εἰρήνῃ, ἡ Κρήτη κατελήφθη ὑπὸ στρατευμάτων τῶν τεσσάρων μεγάλων Δυνάμεων Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ρωσσίας καὶ Ἰταλίας. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία ἀπεποιήθησαν νὰ συμμετάσχωσι ἵνα μὴ δυσαρεστήσωσι τὴν Τουρκίαν. Μετὰ τὴν παρέλευσιν δὲ τῶν ἐτῶν, τὰ ἀντίθετα πάθη κατεπραΰνθησαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων Ἁρμοστῶν, καὶ τὴν εὐμενῆ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων κηδεμονίαν, καὶ πλήρης ἡσυχία καὶ τάξις ἐβασίλευε καθ᾽ ἅπασαν τὴν Κρήτην.

Τούτων ἕνεκα, αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις εὑρίσκουσαι τὴν περαιτέρω συνέχισιν τῆς στρατιωτικῆς καταλήψεως αὐτῆς περιττὴν ἀπεφάσισαν τὴν 11 Μαΐου 1908 τὴν ἀνάκλησιν ἐκεῖθεν τῶν στρατευμάτων των, ὧν τὸ μὲν πρῶτον τμῆμα ἀπῆλθε τὴν 24 Ἰουλίου, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐν τῇ Νήσῳ ἐξ ἑκάστης τῶν Δυνάμεων 250 ἄνδρες περίπου ἀποτελοῦντες, τὸ δεύτερον καὶ τελευταῖον τμῆμα ὡρίσθη νὰ ἀπέλθη τὴν 24 Ιουλίου 1909.

Ἡ ἐκκένωσις οὐσιαστικῶς ἐσήμαινεν ὅτι, οἱ Κρῆτες ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ διακηρύξωσι τὴν θέλησιν αὐτῶν, ἥτις

ἀποκλειστικῶς ἦτο ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις, ἡ ὁποία ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς ἀνεξάρτητον Βασίλειον ἀνεκηρύχθη τὴν 6 Ὀκτωβρίου. Ὁ δὲ Ὕπατος Ἁρμοστὴς Ζαΐμης ἀπουσιάζων ἐπ' ἀδείᾳ, εἰδοποιήθη νὰ μὴν ἐπανέλθῃ ἐν τῇ Νήσῳ τοὐλάχιστον ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Ἁρμοστοῦ. Ἡ Κρητικὴ Βουλὴ συνεδριάσασα ἐψήφισε τὴν ἕνωσιν ἐπισήμως, καὶ αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ προσεκλήθησαν νὰ ὁμώσωσι τὸν πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ὅρκον, καὶ προσωρινὴ Κυβέρνησις ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ» ἐκ τῶν Μιχαλιδάκη, Βενιζέλου, Μανούσου Κουνδούρου καί τινων ἄλλων.

Οἱ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων πληροφορηθέντες ἐπισήμως τὰ γενόμενα ἀπήντησαν ὅτι, «ἐθεώρουν τὴν ἕνωσιν ταύτην ὡς ἐξαρτωμένην ἀπὸ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Δυνάμεων», αἵτινες καὶ διεκήρυξαν τὴν 28 Ὀκτωβρίου, «ὅτι δὲν θὰ ἀπεῖχον τοῦ νὰ » ἀντιμετωπίσωσι μετ' εὐμενείας τὴν συζήτησιν τοῦ Κρητικοῦ » ζητήματος μετὰ τῆς Τουρκίας, ἐὰν ἡ τάξις ἐτηρεῖτο ἐν τῇ » Νήσῳ καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν Ὀθωμανῶν δὲν διεκυβεύετο».

Σὺν τῇ τηρήσει τῆς τάξεως οἱ Κρῆτες ἀπεπεράτωσαν καὶ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν. Οὕτω εἰς τὰ Κρητικὰ γραμματόσημα ἐτυπώθη μελανοῖς γράμμασιν ἡ λέξις Ἑλλάς. Ἡ δημοσία δύναμις ἀνεβιβάσθη ἀπὸ 1000 εἰς 1500 ἄνδρας. Ἡ δικαιοσύνη ἀπενέμετο ἁπανταχοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία ἀνυψώθη ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Νήσου, καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἐν ὑπερτάτῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ ἀξιοθαυμάστῳ ἑορτῇ, Λαοῦ ἑορτάζοντος τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ.

Κατ' ἀρχὰς ἡ Τουρκία οὐδόλως ἐκινήθη, ἔχουσα ἄλλας ἀλλαχοῦ ἀπασχολήσεις. Ἡ δὲ Κυβέρνησις Θεοτόκη ἐμπιστευομένη εἰς τὰς καλὰς τῶν Δυνάμεων διαθέσεις καὶ μεριμνῶσα ὅπως οὐδὲν διακινδυνεύσῃ ἀπηγόρευσε πᾶσαν ἐκδήλωσιν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, θεμελιοῦσα τὴν πολιτικήν της ὡς ὁ ἀείμνηστος Τρικούπης εἰς προσέγγισιν μετὰ τῆς Τουρκίας, σκεπτομένη μάλιστα καὶ νὰ συνδράμῃ ταύτην κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ.

Αἰφνιδίως ὅμως οἱ ἐν Τουρκίᾳ κρατήσαντες καὶ ταύτην κυβερνῶντες Νεότουρκοι ἀντέταξαν λυσσώδη καὶ ἐπίμονον ἀντίδρασιν, ἧς ἕνεκα καὶ ἐδίδοντο πανταχόθεν συμβουλαὶ ὑπομονῆς καὶ ἀναμονῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀποφάσει τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ὁ Βενιζέλος ἐζήτησεν ἀπὸ τὰς τέσσαρας Μεγάλας Δυνάμεις κατηγορηματικῶς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Κρήτης, αἵτινες, καὶ παρὰ τὰς ζωηρὰς διαμαρτυρίας τῆς Τουρκίας ἐξεκένωσαν ἐκ λεπτότητος τὴν Νῆσον ἀντὶ τῆς ὁρισθείσης ἀρχικῶς 24 Ἰουλίου 1909 τὴν 27 ἰδίου, ἵνα μὴ συμπέσῃ ἡ ἐκκένωσις μετὰ τῆς ἐπετείου τῆς Νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπέστειλαν δὲ συγχρόνως ἀνὰ μίαν φυλακίδα ἑκάστη πρὸς φρούρησιν τῆς Τουρκικῆς Σημαίας καὶ ἐξασφάλισιν τῆς προστασίας τῶν Μωαμεθανῶν ἐν περιπτώσει ταραχῶν καὶ ἀπηύθυναν προκήρυξιν πρὸς τὸν Κρητικὸν Λαὸν καὶ τὰς καθεστηκυίας ἀρχάς, διαβεβαιοῦσαι τὴν ἄγρυπνον ἐπίβλεψιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως.

Στρατιωτικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1909

Τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ τὸ πατριωτικὸν παραλήρημα ὅπερ εἶχε καταλάβει τοὺς Ἕλληνας ἁπαξάπαντας ἕνεκα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διαπραττομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὀργίων εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τῆς ἐπελθούσης ἐκρήξεως τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐθνικῆς ἑταιρίας καὶ τῆς παρ' αὐτῆς ῥυμουλκήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, περιέπλεξαν τὴν μικρὰν Ἑλλάδα εἰς ἄνισον μετὰ τῆς κραταιᾶς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας μονομαχίαν, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν μὲν ἐντίμως ἡττημένη, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἥττης ὁ βαρέως φέρων τὴν ἐκ ταύτης ταπείνωσιν ἑλληνικὸς Λαὸς ἀδίκως ἀπέδωκεν εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον, τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς Πολιτικούς.

Μετὰ τὴν ἧτταν ὅμως ταύτην ἡ ἀμέριστος προσοχή, ἡ ἔντονος μέριμνα καὶ ἡ συστηματικὴ ἐργασία τῆς σώφρονος καὶ πατριωτικῆς Κυβερνήσεως Θεοτόκη ἐστράφη εἰς τὴν στρατιωτικὴν τῆς Χώρας ὀργάνωσιν καὶ παρασκευήν, προθύμως ἀσπαζομένης, πραγματοποιούσης καὶ ἐφαρμοζούσης ἅπαντα τὰ παρὰ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, Γενικοῦ Διοι-

κητοῦ τοῦ Στρατοῦ, προτεινόμενα μέτρα, δι' ὧν ὁ Στρατὸς σὺν τῷ ἀρτιωτέρῳ εἰδικῷ τε καὶ γενικῷ τῶν Στελεχῶν του καταρτισμῷ καὶ τῇ ἐντελεστέρᾳ καὶ Ἑλληνοπρεπεστέρᾳ σωματικῇ καὶ στρατιωτικῇ ἐκγυμνάσει καὶ ἠθικῇ καὶ ψυχολογικῇ διαπαιδαγωγήσει τῶν ὁπλιτῶν, ἀλματωδῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐβελτιοῦτο καὶ κατηρτίζετο, αἱ δὲ ἀποθῆκαι αὐτοῦ ἐπληροῦντο πυροβόλων, πολυβόλων, ὅπλων αὐτογεμῶν, πυρομαχικῶν, ἱματισμοῦ καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἐφοδίων καὶ χρειωδῶν.

Ἐνῷ δὲ οὕτως συνετελεῖτο εὐοιώνως καὶ μεθοδικῶς ἡ Στρατιωτικὴ ἀναδιοργάνωσις καὶ ἡ προπαρασκευὴ τοῦ Κράτους, ἡ προσάρτησις τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἡ ἀνακήρυξις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1908 καὶ ἡ ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἐν Τυρνόβῳ, ἀρχαίᾳ Βουλγαρικῇ Πρωτευούσῃ, ἀνακήρυξις τοῦ Ἡγεμόνος Φερδινάνδου εἰς Τσάρον τῶν Βουλγάρων, ἡ γενομένη ἐν τῷ Ναῷ τῶν 40 Μαρτύρων τῷ ἱδρυθέντι κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Τσάρου αὐτῶν Ἰωάν. Ἀσσὲν Β΄, ἡ ἔντασις τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἡ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων κατὰ Σ)βριον τοῦ 1908 καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἔντασις τοῦ Τουρκικοῦ φανατισμοῦ, ἐδημιούργησαν κατάστασιν ἄκρως σοβαρὰν ἣν ἐπεδείνωσεν ἡ ἀνακήρυξις ὑπὸ τῶν Κρητῶν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν καὶ τῆς ἑνώσεως τῆς Νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Τῆς ἰδιαζούσης ψυχολογικῆς καταστάσεως ταύτης τοῦ Ἔθνους ἐπωφελούμενοι ἀριθμός τις φυγοπόνων, φιλερίδων καὶ φιλοταράχων Ἀξιωματικῶν, εἰς ἀπωτέρους, ὡς κατεδείχθη τελικῶς, πολιτικοὺς σκοποὺς καὶ ἀτομικὰς βλέψεις ἀφορώντων καὶ τὴν ὑπεκκαίουσαν δεδικαιολογημένην δυσφορίαν καὶ εἰλικρινῆ ἀγανάκτησιν, διὰ τὴν Ἐθνικὴν ταπείνωσιν, ἣν ἐπηύξησε σημαντικῶς καὶ τὸ σύστημα διοικήσεως καὶ ἡ ἀλαζονεία, ἡ συμπεριφορὰ καὶ τὸ ἀψυχολόγητόν τινων ἐκ τῶν ἐν τῇ Γερμανικῇ Στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ μαθητευσάντων δοκησισόφων Ἀξιωματικῶν ἐκμεταλλευόμενοι καὶ τὸ πατριωτικόν των αἴσθημα διαθρύπτοντες, κατώρθωσαν τέλος νὰ συμπαρασύρωσι πρὸς τὸ μέρος των καὶ τοὺς ἐργατικούς,

πειθαρχικοὺς καὶ φερέλπιδας Ἀξιωματικούς, κληρονομικῶς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη λατρεύοντας. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν ἐπαναστάσεων ἰδεολόγοι νὰ τὰς ἐνεργῶσι καὶ χρησιμοθῆραι νὰ τὰς καρποῦνται καὶ ἐκμεταλλεύωνται.

Συγχρόνως δὲ καταλλήλως καλλιεργηθείς, μέγας ἀναβρασμὸς ἀνεπτύχθη ἐν Ἀθήναις καὶ παρὰ τῷ Λαῷ, οὗ ἕνεκα, κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου 1909 συλλαλητήριον συγκροτηθὲν ὑπὸ τῶν Συντεχνῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἠξίωσε τὴν λῆψιν οἰκονομικῶν καὶ ἄλλων μέτρων πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς ὡς καὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως. Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1909 ζωηρὰ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως Θεοτόκη ἐδημιουργήθη κίνησις. Εἰς δὲ τὴν κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1909 συνελθοῦσαν Βουλὴν σφοδρῶς κατ' αὐτῆς ἐπετέθη ἡ Ἀντιπολίτευσις. Κατὰ τὰ μέσα δὲ Φεβρουαρίου ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Γούναρης, ὡς μὴ γενομένων δεκτῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ νομοσχεδίων.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐπὶ τῇ διαδόσει ὅτι ὁ Θεοτόκης ἀπεφάσισε νὰ καταλίπῃ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἀπέχῃ τῆς πολιτικῆς, ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Χανίων «Σύνταγμα» ἐδημοσιεύθη ἀνταπόκρισις ἐξ Ἀθηνῶν, χαρακτηριστικὸν καὶ εὔγλωττον ἄρθρον ἀποδοθὲν εἰς τὴν γραφίδα τοῦ Βενιζέλου, ἀναδημοσιευθὲν καὶ εἰς τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας καὶ ἔχον οὕτως:

«Ἡ ἀπόφασις τοῦ κ. Θεοτόκη ὅπως καταλίπῃ τὴν ἀρχήν, »καὶ ἀπόσχῃ τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς προσωρινῶς, εἶναι πλέον »μυστικὸν τὸ ὁποῖον γνωρίζει ὅλος ὁ κόσμος. Ὅτι ἡ ἀπόφασις »αὕτη δὲν εἶναι αὐτόβουλος, ἀλλ' ἐλήφθη κατόπιν συνεννοή»σεως καὶ συμπαιγνίας μετὰ τῆς Αὐλῆς, δι' οὓς λόγους ἀνέ»πτυξα εἰς τὴν προηγουμένην μου ἀνταπόκρισιν, εἶναι τόσον » ἐπίσης γνωστόν, ὥστε εἰς μάτην προσπαθοῦν νὰ τὸ ἀποκρύ»ψωσιν οἱ στενώτερον πρὸς τὸν κ. Πρωθυπουργὸν συνδεόμενοι, »διαδίδοντες μυρίας ἄλλας ἀνυποστάτους φήμας, ὅπως θολώ»σωσι τὰ νερά. Οὕτως ἐσχάτως διέδωκαν ὅτι, ὁ κ. Πρωθυ»πουργὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Βιένην, ὅπως »συμβουλευθῇ τὸν καθηγητὴν Νόρντεν διὰ τὴν σαλευθεῖσαν »ὑγείαν του.

«Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι, ὁ κ. Πρωθυπουργὸς δυσφορεῖ
» σφόδρα ἤδη διὰ τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεώς του, καὶ διότι ἡ
» κοινὴ γνώμη καὶ ὁ Τύπος παρακολουθοῦν πλέον τόσον καλὰ
» ὅλην τὴν ἐν τοῖς πολιτικοῖς παρασκηνίοις, καὶ τοῖς αὐλικοῖς
» ἀντιθαλάμοις κίνησιν, ὥστε ἀπέκλεισαν ὅλας τὰς διεξόδους
» εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργόν, καὶ κατέστησαν σχεδὸν ἀδύνατον
» εἰς αὐτὸν τὴν φυγὴν ἐκ τῆς πολιτικῆς κονίστρας κατὰ
» τρόπον σώζοντα ὁπωσδήποτε τὰ προσχήματα.

» Μένει νὰ ἴδωμεν ὁποία θὰ ὑπάρξῃ ἡ στάσις τοῦ κ.
» Δ. Ράλλη καὶ κατὰ πόσον οὗτος θὰ δυνηθῇ ν᾽ ἀντιστῇ μέχρι
» τέλους εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς φιλαρχίας, ὃν λίαν ἐπιτηδείως
» κεντῶσι Θεοτόκης καὶ Αὐλή. Μέχρι τοῦδε ὑπάρχουσιν ἐνδεί-
» ξεις ὅτι, ὁ κ. Ράλλης διατηρεῖ τελείως τὴν νηφαλιότητά
» του καὶ ὅτι δὲν τυφλώττει πλέον, ἀλλὰ διαβλέπει ἐναργῶς
» τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν καὶ ἐπείσθη ὅτι, τὰ πράγ-
» ματα ἐν Ἑλλάδι ἔχουν χωρήσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε
» νὰ μὴ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ ἐνεργῷ πολιτικῇ προσώπων
» ἀνάστημα τόσον μέγα, τὸ ὁποῖον νὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιμετω-
» πίσῃ νικηφόρως τὴν ἐπικειμένην θύελλαν, καὶ νὰ θελήσῃ νὰ
» ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς Ἐθνικῆς θελήσεως, ἥτις δὲν ἀρκεῖται
» πλέον εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν προσωπικῶν μεταβολῶν, διὰ
» τῆς ὁποίας φενακίζεται ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐπὶ 45 ἤδη ἔτη.
» Ἀλλ᾽ ἔχει λάβει ὁριστικὰς καὶ ἀμετατρέπτους ἀποφάσεις ὅπως
» διὰ πάσης θυσίας ἐξαγνίσῃ τὴν ἐναγῆ πολιτικὴν ἀτμόσφαιραν
» προβαίνων εἰς ὅλας τὰς θυσίας αἵτινες ἤθελον κριθῇ ἀναγ-
» καῖαι. Ἀφορμὴν ὅπως ἐκραγῇ τὸ ἀπὸ πολλοῦ μυκώμενον
» ἐσωτερικὸν ἡφαίστειον θέλει δόσει ἀναμφιβόλως ἡ πανταχό-
» θεν βεβαιουμένη οὐχὶ εὐνοϊκὴ καὶ κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς πό-
» θους λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἧς τὴν ἀκεραίαν εὐ-
» θύνην μάτην θὰ προσπαθήσωσι νὰ ἀποφύγωσιν Αὐλὴ καὶ
» Κυβέρνησις, μεθ᾽ ὅλας τὰς μηχανὰς ἃς θὰ θέσωσιν εἰς ἐνέρ-
» γειαν. Ἡ Αὐλὴ ἰδία, βλέπουσα ὀγκουμένην τὴν γενικὴν ἀγα-
» νάκτησιν θὰ προσπαθήσῃ νὰ εὕρῃ τρόπον ὅπως δόσῃ διέ-
» ξοδον εἰς τοὺς συσσωρευθέντας ἀτμούς, καὶ προλάβῃ τὴν
» ἔκρηξιν.

» Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς Ἱστορίας ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προ-

» σφάτων ἀκόμη Ἐθνικῶν συμβάντων ἐξάγεται ὅτι ὁσάκις, αἱ Δυ-
» ναστεῖαι νομίσουν ὅτι κινδυνεύουσιν δὲν διστάζουσι νὰ μετέλ-
» θωσι πᾶν μέσον, ὅσον κακοῦργον καὶ ἀνήθικον ἂν ἦτο, ὅπως
» σωθῶσι. Συνήθως δὲ ὑποβάλλουσι τοὺς Λαοὺς εἰς ἀφαιμάξεις,
» ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, προκαλοῦσαι εἴτε ἐξωτερικοὺς πολέ-
» μους, εἴτε καὶ ἐσωτερικοὺς σπαραγμούς. Ἕνεκα τούτου πρέ-
» πει νὰ γίνωμεν φρόνιμοι ὡς ὄφεις ἵνα μὴ περιπέσωμεν εἰς
» τὰς φοβερὰς παγίδας.

» Ὁ Κρητικὸς Λαὸς πρὸ πάντων πρέπει ν' ἀναμετρᾷ κα-
» λῶς πᾶν βῆμά του, καὶ νὰ δυσπιστῇ πρὸς πᾶσαν εἰσήγησιν
» Αὐλικῆς προελεύσεως.

» Ἓν ἐκ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα, καθ' ἃ ἠδυνήθην νὰ
» πληροφορηθῶ, θὰ προσπαθήσῃ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν ἡ
» κακόβουλος αὕτη Ἐριννύς, θὰ εἶναι καὶ ἡ πρόκλησις ἐν
» Κρήτῃ ἐσωτερικῶν διαφωνιῶν καὶ ἀνωμαλιῶν, ὅπως, διατα-
» ρασσομένης τῆς ζηλευτῆς τάξεως, ἥτις ἤδη ἐπικρατεῖ ἐν
» Κρήτῃ δικαιολογηθῇ ἐκ σφαλμάτων δῆθεν τῶν Κρητῶν
» ἡ κακὴ τροπὴ τοῦ ζητήματός των.

» Τούτου ἕνεκα, πρέπει νὰ παρακολουθῶσιν οἱ σωφρο-
» νοῦντες ἐν Κρήτῃ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀνησυχίας πᾶν διάβη-
» μα ἢ κίνησιν τῶν αὐτόθι γνωστῶν ὀργάνων τῆς Αὐλῆς.
» Ἐνταῦθα δὲ δὲν θεωρεῖται ἄσχετος πρὸς τοιαύτην τινὰ
» ἐνέργειαν καὶ ἡ ἐκ Παρισίων ἐπάνοδος τοῦ πρίγκηπος
» Γεωργίου.

» Τελικῶς συνιστᾶται εἰς τὸν Κρητικὸν Λαόν, ὅπως ἔχῃ
» ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν διαχειριζομένην τὸν ἀγῶνά του ἐκ-
» τελεστικὴν ἐπιτροπὴν καὶ παρασκευάζηται πρὸς ἄμυναν κα-
» τὰ δυσμενοῦς τυχὸν ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων διὰ τὸ Κρη-
» τικὸν ζήτημα.»

Συγκρότησις Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου. Παραίτησις Θεοτόκη.

Ἡ εἰς τοὺς φερέλπιδας καὶ εἰλικρινεῖς Ἀξιωματικοὺς τεχνηέντως ἐμβολιασθεῖσα καὶ καλλιεργηθεῖσα δυσφορία καὶ δυσμένεια κατὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἐξεδηλώθη

μεγάλη, ἥτις ὁσημέραι μεγεθυνομένη καὶ ἐνισχυομένη κατέληξεν εἰς τὴν συγκρότησιν Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου σκοποῦντος τὴν ἐπιβολὴν εἰς ἀμφοτέρους εὐρέος μεταρρυθμιστικοῦ προγράμματος οὗτινος τὴν ἐφαρμογὴν θὰ ἐπώπτευε Στρατιωτικὴ Δικτατορία.

Τὴν Προεδρίαν τοῦ Συνδέσμου τούτου προσφερθεῖσαν πρὸς ἄλλους καὶ ἀπορριφθεῖσαν ἀπεδέχθη τελικῶς ὁ Συνταγματάρχης Ζορμπᾶς, εἷς τῶν διαπρεπεστέρων καὶ πολυμαθεστέρων Ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ, ὅστις δυσμενῶς ἀλλ' ἀδίκως, διέκειτο πρὸς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ἕνεκα τῶν κατ' αὐτοῦ διατυπωθεισῶν κατηγοριῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὑπὸ τοῦ Μεράρχου Ὑποστρατήγου Μαυρομιχάλη Γεωργ. παρ' οὗ καὶ στάσιμος ἐχαρακτηρίσθη.

Ἡ Κυβέρνησις Θεοτόκη μὴ ἀποδεχθεῖσα τὰς ἀξιώσεις τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου καὶ ἐπικειμένης τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἐξαγγελθέντος ἐνόπλου ἀντικυβερνητικοῦ συλλαλητηρίου παρῃτήθη περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου. Ταύτην διεδέχθη Κυβέρνησις Ράλλη μὲ Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τὸν Συνταγματάρχην Μανουσογιαννάκην Ε., τῶν Ναυτικῶν τὸν Ἀντιπλοίαρχον Μιαούλην Α. καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν τὸν Βουλευτὴν Νικόλ. Στράτον.

Τὴν 27 Ἰουλίου τὰ Στρατεύματα τῆς κατοχῆς ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Κρήτης, καὶ οἱ Κρῆτες ἀμέσως ἀνύψωσαν τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν κηρύξαντες τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν αὐτῆς. Ἡ Τουρκία σφοδρῶς διεμαρτυρήθη πρὸς τὰς Δυνάμεις, εἰς ἃς ἀπαντῶσα ἡ Κυβέρνησις Ράλλη ἐδήλωσεν ὅτι, «οὐδόλως ἐνέχεται καὶ ἐγκρίνει τὸ Κρητικὸν διάβημα, καὶ δὲν εἶναι ὑπεύθυνος ἐὰν οἱ Κρῆτες ἀνύψωσαν τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν».

Τὴν 18 Αὐγούστου τὴν 5 ὥραν 250 ναῦται τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἀπεβιβάσθησαν καὶ κατεβίβασαν τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν. Ὁ ἱστὸς τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος τῶν Χανίων κατερρίφθη καὶ ἱδρύθη ἐκεῖ φυλάκιον ἐξ 24 ἀνδρῶν διοικούμενον ὑπὸ Γάλλου Ὑπολοχαγοῦ, τῶν λοιπῶν ἄνευ τινὸς ἐπεισοδίου ἐπανελθόντων εἰς τὰ πλοῖά των.

Ὁ δὲ Στρατιωτικὸς σύνδεσμος τὸ καταρτισθὲν παρ' αὐ-

του πρόγραμμα τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς Χώρας ἀνήγγειλεν ὅτι ἐν ὑπομνήματι θὰ ὑπέβαλλε τοῦτο εἰς τὴν νέαν Κυβέρνησιν. Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ ταύτῃ, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον συνελθὸν ἀπεφάσισε τὴν δίωξιν τῶν Ἀξιωματικῶν τῶν ἐπαναστατικὰς τάσεις ἐκδηλωσάντων, διατάξαν τὴν σύλληψιν τῶν πρωταιτίων.

Ἅμα τῇ συλλήψει καὶ προφυλακίσει τῶν Ἀξιωματικῶν τούτων ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος ἀπεφάσισε νὰ δράσῃ. Διό, τὴν 14 Αὐγούστου ἀπηλευθερώθησαν παρ᾽ αὐτοῦ βιαίως οἱ προφυλακισθέντες. Τριμελὴς δὲ ἐπιτροπὴ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου, ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν Ὑπολοχαγῶν Φικιώρη καὶ Γουβέλη καὶ τοῦ Ὑποπλοιάρχου Χατζηκυριάκου ζητήσασα νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Πρωθυπουργὸν καὶ νὰ ἐπιδόσῃ τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ δὲν ἐγένετο ἐμφανῶς δεκτή, καὶ οὕτω ἐπῆλθεν ἡ μοιραία ρῆξις, τῶν ἐπαναστατῶν συγκεντρωθέντων ἐν Γουδὶ τὴν 15 Αὐγούστου καὶ ἐκδοσάντων τὸ ἑξῆς ἀνακοινωθέν :

« Ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος ἀπεκδύεται πάσης εὐθύ-
» νης διὰ τὴν δημιουργίαν οἱασδήποτε τυχὸν ἀνωμαλίας προ-
» κληθησομένης εἴτε πρὸς τήρησιν δῆθεν τῆς πειθαρχίας παρ᾽
» ἐκείνων οἵτινες κατέστρεψαν αὐτὴν ἐκ θεμελίων πρὸ πολλοῦ,
» εἴτε πρὸς καταδίωξιν μελῶν τοῦ Συνδέσμου ὡς δῆθεν ἐνερ-
» γούντων παρὰ τοὺς νόμους παρ᾽ ἐκείνων οἵτινες οὐδένα νό-
» μον ἐτήρησαν.»

Καὶ οὕτω τὴν πρωΐαν τῆς 15 Αὐγούστου 1909 ἡ Κυβέρνησις εὑρέθη πρὸ ἐνόπλου στάσεως τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν, ἥτις καὶ ἐπεκράτησεν, ὡς μὴ δοθείσης παρὰ τῶν ἁρμοδίων τῆς δεούσης προσοχῆς, καὶ μὴ ληφθέντος κατὰ συνέπειαν ἐγκαίρως οὐδενὸς προληπτικοῦ μέτρου, ὅπερ ἂν ἐγίνετο ἡ ἐπανάστασις ἀσφαλῶς θὰ ἀπετύγχανε.

» Καὶ οὕτω, Στρατιωτικὴ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων
» ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 11 Ἰουλίου 1908, ἥτις ὑπῆρξεν
» πρόλογος τοῦ μεγάλου δράματος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου,
» Στρατιωτικὴ ἐπανάστασις τῶν Νεοελλήνων ἐν Ἀθήναις
» τὴν 15 Αὐγούστου 1909, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ πρόλογος τοῦ Ἑλ-
» ληνικοῦ τοιούτου.»

Καὶ ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀντιμέτωποι, μεθ' ὅλης τῆς ἀγρίας ἐκδηλώσεως τῶν φυλετικῶν παθῶν, ἀνανεωθέντων, καὶ ἀφυπνισθέντων.

**Παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως Ράλλη.
Κυβέρνησις Μαυρομιχάλη.**

Ἡ Κυβέρνησις Ράλλη μὴ ἀποδεχθεῖσα τὰς ἀξιώσεις τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ εἰς ἀγεφύρωτον διάστασιν πρὸς αὐτοὺς περιελθοῦσα, παρῃτήθη. Κληθεὶς δὲ ἀμέσως παρὰ τοῦ Βασιλέως ὁ τῆς ἐπαναστάσεως τὰς ἀξιώσεις ἀποδεχόμενος Μαυρομιχάλης, δηλώσας τοῦτο δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐσχημάτισε Κυβέρνησιν προσλαβὼν ὡς Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τὸν Ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Λαπαθιώτην Λ.

Τὴν 14 7)βρίου μέγα Λαϊκὸν συλλαλητήριον ἐξ ὑπερεξήκοντα χιλιάδων πολιτῶν συνεκροτήθη εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως ὑπὸ τῶν Σωματείων, τῶν Συντεχνιῶν, καὶ τῶν Συλλόγων τοῦ ὁποίου ἡγοῦντο οἱ Πρόεδροι τῆς Συντεχνίας τῶν Κουρέων Κυριακός, τῶν Ἀρτοποιῶν Ἠλιόπουλος, τῶν Καφφεπωλῶν Παππαφώτης, καὶ ὁ Νομικὸς σύμβουλος, πρώην διευθυντὴς τῆς σταφιδικῆς Τραπέζης, Θεοδωρίδης.

Μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τῶν ὑπαιθρίων ῥητόρων ἀνεγνώσθη τὸ συνταχθὲν ψήφισμα, ὅπερ βοῇ ἐγκριθέν, τὸ παρέλαβεν ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Σωματείων, ἥτις ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ πλήθους μετέβη εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ ἐπέδωκε αὐτῷ τῷ Βασιλεῖ. «Ὅστις ἐξελθών, τῇ ἀπαιτήσει τοῦ πλήθους, εἰς τὸν ἐξώ-
» στην ἐδήλωσεν εἰς τὸ κάτωθι πλῆθος ὅτι, ἀποδέχεται τοὺς
» ὅρους τοῦ ψηφίσματος, ὅπερ ἦτο τὸ πρόγραμμα τῆς Ἐπα-
» ναστάσεως. Μετὰ τοῦτο οἱ φιλοπάτριδες διαδηλωταὶ διε-
» λύθησαν, καὶ ἡ φαυλοκρατία κατελύθη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λαὸς
» ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀξιωματικῶν παρασυρθέντες ἐγέ-
» νοντο ἀκουσίως ἡ αἰτία καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀτέρμονος καὶ
» ποικίλης κακοδαιμονίας ἀμφοτέρων».

Τῇ ἀξιώσει τῆς Ἐπαναστάσεως, παρὰ τὰς ζωηρὰς διαμαρτυρίας τῶν ἐξ ἀγαθοῦ συνειδότος, καὶ εἰλικρινοῦς προθέ-

σεως της Επαναστάσεως συμμετασχόντων Ἀξιωματικῶν, ἀπεμακρύνθησαν τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, στερηθέντες καὶ τοῦ βαθμοῦ των οἱ Πρίγκηπες, κατηργήθη ἡ Γενικὴ Διοίκησις καὶ τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Διάδοχος Κωνσταντῖνος οἰκογενειακῶς ἀναχωρήσας εἰς Εὐρώπην ἐγκατεστάθη ἐν Φραγκφούρτῃ. Κατὰ τὴν διέλευσίν του ἐκ Πατρῶν ἐγένετο αὐτῷ θερμοτάτη ὑποδοχή, καὶ προπομπή, καὶ καθ᾽ ἣν ἁπάντων εἰς γενομένην αὐτῷ προσφώνησιν εἶπε τὰς ἑξῆς ἀληθείας: «Ἡ ὑποδοχὴ » αὕτη ἔχυσε βάλσαμον παρηγορίας εἰς τὴν καρδίαν μου. » Ἐὰν μερὶς τῆς Πολιτείας ἢ τῆς Κοινωνίας δὲν ἐφέρθη » καλῶς, ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διαστρέψῃ τὸ φρόνημα τοῦ » Λαοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα. Τὸ εἶπον εἰς τὸν Βόλον, τὸ ἐπα- » παναλαμβάνω καὶ ἐδῶ. Τὸ συμφέρον τοῦ Λαοῦ εἶναι καὶ » συμφέρον τοῦ Βασιλέως. Καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Βασιλέως » εἶναι καὶ συμφέρον τοῦ Λαοῦ.»

Βραδύτερον δὲ ἐν Ρώμῃ εὑρισκόμενος προέβη εἰς τὴν ἑξῆς βαρυσήμαντον προφητικὴν δήλωσιν: «Ἀποδοκιμάζω » τὰ τῆς συγκροτήσεως Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ἐν Ἑλλάδι, » διότι τὰ κινήματα, καὶ οἱ σύνδεσμοι, καὶ τὰ πρωτόκολλα » ἀντιβαίνουσιν εἰς τὴν Πειθαρχίαν. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι τὰ ἐλα- » τήρια τὰ ὠθήσαντα τοὺς Ἀξιωματικοὺς εἰς τὰς πράξεις » ταύτας εἶναι πατριωτικά, ἀλλὰ ἡ ὁδὸς τῶν διαστάσεων δὲν ὁδη- » γεῖ εἰς τὴν συγκρότησιν Στρατοῦ πειθαρχικοῦ, καὶ ἀξίου » καλοῦ μέλλοντος. Ἀπαιτεῖται οὕτως νὰ ὑπάρχῃ ἰσχυρὰ ἔν- » οπλος Ἑλλάς, καὶ τοιαύτη ἤρχισε νὰ γίνεται διὰ τῆς Γενι- » κῆς Διοικήσεως. Εὔχομαι τὸ ἔργον αὐτὸ νὰ συμπληρωθῇ » πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀγαπητῆς μου Πατρίδος.»

Πρόσκλησις τοῦ Βενιζέλου

Αἱ σχέσεις μεταξὺ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου καὶ τῆς Κυβερνήσεως Μαυρομιχάλη ὁσημέραι ἐξετραχύνοντο, διότι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ πρώτου, ἡ δευτέρα ἔβαινε μετ' ἀπροθυμίας καὶ βραδύτητος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Προγράμματος

Ἡ δὲ Βουλὴ συγκληθεῖσα κατὰ τὰ τέλη 7)βρίου ἐξεδήλωσε σοβαρὰν κατὰ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ἀντίδρασιν, ὥστε ἐγένετο σκέψις περὶ βιαίας διαλύσεώς της, καὶ τῆς συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως. Ἀλλὰ γνωσθέντος ὅτι καὶ οἱ Κρῆτες βουλευταὶ θὰ εἰσήρχοντο ἐν αὐτῇ, ἐματαιώθη ἡ ἀπόφασις αὕτη πρὸς ἀποφυγὴν δημιουργίας νέων γεγονότων ἅτινα θὰ ἐπεδείνουν τὴν κατάστασιν.

Ἕνεκα τῶν συμβάντων τούτων ὡς καὶ τῶν ἀναπτυχθεισῶν νέων γνωμῶν ὑπὸ τῶν Ἀξιωματικῶν τῶν καλῇ τῇ πίστει καὶ πραγματικῶς εἰλικρινεῖ προθέσει μετασχόντων τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου, ἐνετάθησαν ἐπὶ τοσοῦτον αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν μελῶν του, ὥστε προέκυψε σοβαρὸς καὶ ἄμεσος κίνδυνος διαλύσεως αὐτοῦ, ὃν ἐπηύξησε καὶ τὸ ἐν Ναυστάθμῳ κίνημα τοῦ ὑποπλοιάρχου Τυπάλδου, τὸ καὶ βαρύτατα πλῆξαν τὴν αὐθεντίαν καὶ τὴν ἐπιβολήν του.

Τούτου ἕνεκα οἱ διοικοῦντες τὸν Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον προσχηματικῶς ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Γούναρην ὅπως ἀναλάβῃ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Χώρας καὶ ἐφαρμόσῃ τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ. Οὗτος ὅμως νομοταγὴς Πολιτικὸς ἀπέρριψεν ἀσυζητητὶ καὶ ἀπεριστρόφως τὴν πρότασιν, δηλώσας ῥητῶς καὶ σαφῶς ὅτι: «Εἰς τὴν Ἀρχὴν θὰ ἤρχετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τῆς Συνταγματικῆς εὐρείας, εὐθείας, καὶ ἐπιπέδου μεγάλης Λαϊκῆς Λεωφόρου, καὶ τῆς ἐλευθέρας, ἀνεπηρεάστου, καὶ σαφοῦς ἐντολῆς καὶ θελήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ».

Μετὰ τὴν ἀσφαλῶς ἀναμενομένην ἄρνησιν ταύτην, οἱ διευθύνοντες τὸν Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἰλάρχου Ζυμβρακάκη Ε. ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸν Βενιζέλον, ἐν συνεννοήσει μετ᾽ αὐτοῦ διατελοῦντες, ὅπερ ἦτο καὶ ὁ ἀπώτερος, κρύφιος, καὶ ἀληθὴς σκοπὸς καὶ τὸ ἐπιδιωκόμενον τέρμα τῶν διαφόρων ἑλιγμῶν, καὶ τῆς ἐξυφάνσεως, ἐκρήξεως καὶ ἐπικρατήσεως τῆς Ἐπαναστάσεως, πείσαντες καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπονηρεύτους, εἰλικρινεῖς καὶ εὐθεῖς Ἀξιωματικούς, προσκαλοῦντες αὐτὸν εἰς Ἀθήνας ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν τῆς Χώρας καὶ ἐφαρμόσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν πρόγραμμα. Τὴν πρόσκλησιν ταύτην τῆς Ἐπαναστάσεως μετα-

βὰς τὴν 20 Δ)βρίου εἰς Κρήτην ὁ Λοχαγὸς Κονταράτος Ἰουλ. ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ἐπισήμως.

Παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως Μαυρομιχάλη. Κυβέρνησις Δραγούμη.

Μετὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων τὴν πρωΐαν τῆς 27 Δ)βρίου 1909 ἀποβιβασθεὶς εἰς Πειραιᾶ ἀφίκετο ὁ Βενιζέλος εἰς Ἀθήνας, ὅστις ἐν τῇ Συνελεύσει τῶν προσκαλεσάντων αὐτὸν ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου Ζορμπᾶ Ν. κατεχόμενος καὶ ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐμφωλεύοντος κατὰ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας μίσους τὴν Λεοντῆν τοῦ Θερίσσου περιβεβλημένος καὶ τὴν πεπατημένην ἀκολουθῶν περιβληθεὶς διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ πληροφορηθεὶς περὶ τῆς καταστάσεως καὶ διὰ μακρῶν ἐκφράσας τὴν γνώμην του τελευτῶν ἐδήλωσεν ἀπεριφφράστως καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι: «Ἔδει νὰ συγκληθῇ Συντακτικὴ Συνέλευσις ἥτις νὰ » κλαδεύσῃ τὸ Δυναστικὸν δένδρον μέχρι τρίτης γενεᾶς. » Ἤτοι νὰ καθαίρῃ τὴν Δυναστείαν, ὡς μὴ Ἐθνικήν». Ὅπερ καὶ εὐρύτατα ἀνὰ τὴν πόλιν διεδόθη καὶ ἐπὶ πολὺ ἐκυκλοφόρησε. Δήλωσιν ἣν ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐφημερίδα του Κήρυκα κατὰ τὸ 1905 ἐν Χανίοις ἐκδοθεῖσαν καὶ ἐπανέλαβε κατὰ τὸ 1908 ἐν Ἀκρωτηρίῳ κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰς τοὺς πληρεξουσίους Ν. Γ. Παπαδάκην, Γ. Δ. Γαλάνην καὶ Σέργιον Καλλιγιαννάκην.

Εἰς τὴν πρότασιν δὲ τῆς Ἐπαναστάσεως νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἀπήντησεν ἀρνητικῶς προτάξας τὸ ἀσύμφορον τῆς πράξεως ταύτης καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὴν Ἐπανάστασιν, καὶ διὰ τὸ Κράτος, καὶ διότι ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κρήτην ἕνεκα τῶν ἐκκρεμούντων σοβαρῶν ζητημάτων. Χρησθεὶς δὲ ἐπίσημος τῆς Ἐπαναστάσεως ἀντιπρόσωπος μετὰ διαφόρους συζητήσεις μετὰ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Κομμάτων, καὶ μετ' ἀπόφασιν συγκληθέντος Συμβουλίου τοῦ Στέμματος, καὶ μετὰ συνεδρίασιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Συν-

δέσμου, ἐσχηματίσθη Κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Δραγούμην, μυστικῶς ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ὑποδειχθέντα, ἥτις καὶ ἀντικατέστησε τὴν Κυβέρνησιν Μαυρομιχάλη τὴν 18 Ἰανουαρίου 1910, «τῆς ὁποίας ἀμάραντον καὶ ὑπέρλαμπρον Ἐθνικὸν ἔργον ἦτο ἡ ἀγορὰ τοῦ καταδρομικοῦ Θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ» δι᾽ οὗ τὸ ἔνδοξον Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν ἔδρεψε τὰς Ἑλλαδοσωτείρας εὐθαλεῖς καὶ εὐανθεῖς τῆς Ἕλλης καὶ τῆς Λήμνου πολεμικὰς δάφνας».

Ἡ νέα Κυβέρνησις ἀπετελέσθη ὑπὸ τοῦ Δραγούμη Προέδρου καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν, Ἀντισυνταγματάρχου Ζορμπᾶ τῶν Στρατιωτικῶν, Μιαούλη Ἀνδ. τῶν Ναυτικῶν, Καλλέργη Δημ. τῶν Ἐξωτερικῶν, Παναγιωτοπούλου Ἀνδρ. τῆς Παιδείας, καὶ Φικιώρη Γεωρ. τῆς Δικαιοσύνης, ἥτις ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν:

α) Σεβασμὸν πρὸς τὰ τελεσθέντα ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ τῷ Στρατεύματι.

β) Ἀπονομὴν ἀμνηστείας εἰς τοὺς ἐν προφυλακίσει διατελέσαντας ἐπαναστάτας τοῦ 8)βρίου.

γ) Πρόσκλησιν ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Καὶ

δ) Ἐκκαθάρισιν ἐν τῷ Ὑπαλληλικῷ καὶ Δικαστικῷ Κλάδῳ.

Μετὰ ταῦτα, κατὰ προϋπάρχουσαν συμφωνίαν, καὶ τῇ ἐντόνῳ ἀξιώσει τῶν πολυαρίθμων ἀφατριάστων Ἀξιωματικῶν, τῶν καὶ πικρότατα μεταμεληθέντων, ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος διὰ συνταχθέντος πρακτικοῦ διελύθη τὴν 15 Μαρτίου, ἐμπιστευθεὶς τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς τὴν Κυβέρνησιν Δραγούμη ἥτις εἶχεν ὡς μοναδικὴν καὶ ἀποκλειστικὴν ἀποστολὴν τὴν παρὰ τῆς Βουλῆς ψήφισιν τοῦ προγράμματος τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου καὶ τὴν ἐνέργειαν νέων ἐκλογῶν.

Κατ᾽ Ἀπρίλιον τοῦ 1910 ἐνηργήθησαν ἐν Κρήτῃ ἐκλογαὶ Ἐθνοσυνελεύσεως καθ᾽ ἃς ἐκ τῶν 114 ἑδρῶν της ὁ Βενιζέλος ἐκέρδισε 54. Τὴν 9 δὲ Μαΐου, ἀρξαμένων τῶν συνεδριάσεων, καὶ ἐκλεγέντος Προέδρου τοῦ Μιχελιδάκη, οἱ μὲν Χριστιανοὶ Βουλευταὶ ὤμοσαν τὸν ὅρκον πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Μουσουλμάνοι ἠρνήθησαν ἀπολύτως νὰ πρά-

ξωσι τὸ αὐτό, ὅπερ προὐκάλεσε τὴν ἀξίωσιν τῶν Χριστιανῶν ὅπως ἀποκλεισθῶσιν οὗτοι ἀπὸ τῆς Συνελεύσεως.

Ἡ ἀξίωσις αὕτη ἐξήγειρε τὴν κοινὴν Μουσουλμανικὴν γνώμην, καὶ προυκάλεσε τὴν διαμαρτυρίαν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν ἀπειλὴν τῆς διακοπῆς τῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχέσεων, καὶ τὴν δήλωσιν τῶν Προξένων περὶ ἀποβάσεως στρατευμάτων τῶν Δυνάμεων καὶ κατάληψιν τῶν Τελωνείων.

Τούτου ἕνεκα, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν Μιχελιδάκην καὶ Μανοῦσον Κούνδουρον πλειοψηφοῦντας, διὰ τοῦ Ν. Γ. Παπαδάκη Εἰσαγγελέως Ρεθύμνης, θερμῶς συνέστησε, πρὸς πρόληψιν δυσαρέστων μετὰ τῆς Τουρκίας περιπλοκῶν, τὴν ἄνευ ὅρκου, παραδοχὴν τῶν Μουσουλμάνων, πληρεξουσίων ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐπικροτοῦντος καὶ τοῦ Βενιζέλου, ὅστις ὅμως βραδύτερον κατηγόρησε τὸν Βασιλέα Γεώργιον ὡς ἐπεμβάντα ἀντισυνταγματικῶς ἐν Κρήτῃ.

Μετὰ τοῦτο ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διέκοψε τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐπὶ τέσσαρας μῆνας.

Ἐνέργεια ἐκλογῶν

Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Κρητικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ὁ Βενιζέλος ἀνεχώρησε διὰ Λουτράκιον, καὶ ἐκεῖθεν, ἐπικειμένων ἐκλογῶν Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, αἵτινες ἀπεφασίσθησαν κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου συγκληθέντος Συμβουλίου τοῦ Στέμματος, ἀπῆλθεν εἰς Αὐστρίαν, Ἑλβετίαν, καὶ Ἰταλίαν.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν, τοῦ Βασιλέως Γεωργίου εὑρισκομένου ἐν Σύρῳ, ἀνεκινήθη καὶ πάλιν τὸ Δυναστικὸν ζήτημα. Ὁ δὲ Τύπος ἀπέδιδεν εἰς τὸν Βενιζέλον, σύμβουλον τυγχάνοντα τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου, ἐχθρικὰς κατὰ τῆς Βασιλείας προθέσεις, βασιζόμενος εἰς τὴν στάσιν του ἐν Κρήτῃ ἀπέναντι τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, καὶ εἴς τινας ἐπιστολάς του σταλείσας παρ᾽ αὐτοῦ ἐκ Κρήτης πρὸς τὸν δρῶντα Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον.

Εἰς ἀπάντησιν ὁ Βενιζέλος ἐδημοσίευσε περικοπὴν ἐπι-

στολῆς του πρὸ ἓξ μηνῶν πρὸς τὸν Μπενάκην ἀποσταλεῖσαν ἔχουσαν οὕτω:

« Θλίβομαι μανθάνων ὅτι εὗρεν ἀπήχησιν παρ' ἡμῖν ἡ
» παλαιὰ κατηγορία κατ' ἐμοῦ, ὡς ἀντιδυναστικοῦ. Ὄχι μό-
» νον εἶμαι φίλος τοῦ Βασιλικοῦ θεσμοῦ, ἀλλὰ καὶ στέργω
» τὴν Βασιλεύουσαν Οἰκογένειαν. Θὰ εἴμεθα μωροὶ οἱ Ἕλ-
» ληνες, ἐὰν μετὰ τὴν ἐπὶ ἥμισυ ὅλον αἰῶνα γενομένην καλ-
» λιέργειαν τοῦ σημερινοῦ Δυναστικοῦ δένδρου, τοῦ ἀποδό-
» σαντος ἤδη καρπὸν δευτέρας καὶ τρίτης γενεᾶς, ἐξερριζώ-
» ναμεν αὐτὸ διὰ νὰ φυτεύσωμεν εἰς τὴν θέσιν του νέον τὸ
» ὁποῖον καμμίαν δὲν ἔχομεν ἐγγύησιν ὅτι θὰ ἀποβῇ καλ-
» λίτερον τοῦ σημερινοῦ».

Ἡ φρᾶσίς του ὅμως ὅτι «εἶναι φίλος μόνον τοῦ Βασιλικοῦ θεσμοῦ», ἢ καὶ ἁπλῶς «στέργει τὴν Βασιλεύουσαν Δυναστείαν», ἐνίσχυσε μᾶλλον τὰς φήμας. Ἀξιώσαντος δὲ τοῦ Τύπου ὅπως ὁ Βενιζέλος δηλώσῃ κατηγορηματικῶς ὅτι εἰσερχόμενος ἐν τῇ Βουλῇ δὲν θὰ στραφῇ κατὰ τοῦ Στέμματος, ἐτήρησε σιγὴν ἰχθύος.

Διαλυθείσης τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰς ἐνεργηθείσας ἐκλογὰς τῆς 21 Αὐγούστου 1910, ἦλθε πλειοψηφῶν ὁ Θεοτόκης. Ὁ δὲ Βενιζέλος, οὗτινος ἡ ὑποψηφιότης ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου καὶ τῶν Συντεχνιῶν, ἔφερε 80 ὀπαδούς. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας, ἐξελέγησαν καί τινες Κρῆτες ἑνωτικοὶ οὓς ἡ Κυβέρνησις τῶν Νεοτούρκων ἐχαρακτήριζεν Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους, καὶ ἠπείλει βιαίαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπέμβασιν κινητοποιήσασα Στρατεύματα πρὸς τὰ Θεσσαλικὰ σύνορα ὑπὸ τὸν Τζαβὶτ Πασσᾶν, ἥτις κατέληξεν εἰς διωγμὸν τοῦ Πατριαρχείου, καὶ εἰς ἐμπορικὸν ἀποκλεισμὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Κωνσταντινουπόλει, Θεσσαλονίκῃ καὶ Σμύρνῃ, ὅστις ἤρθη περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τῇ παρεμβάσει τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Ἰωσήφ, θερμῶς παρακληθέντος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, μεθ' οὗ διὰ στενωτάτης φιλίας συνεδέετο.

Τὴν 2 7)βρίου ὁ Βενιζέλος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, καὶ μετὰ διήμερον ἀπῆλθεν εἰς Χανιά, ὅπου οἱ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων, κατὰ διαταγὴν τῶν Κυβερνήσεών των, παρεκάλεσαν

αὐτὸν νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν προτίμησίν του ἐπὶ τῆς διπλῆς ἐκλογῆς του. Οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι παραιτεῖται ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Βουλευτοῦ Κρήτης, καὶ ἀποδέχεται τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ ἕδραν. Νέα δὲ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ συνέστη μετὰ τοῦτο συγκειμένη ἐκ πολιτικῶν του φίλων.

Τὴν 17 ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐπὶ τῇ ἀφίξει του μεγάλη ἐγένετο διαδήλωσις, ἥτις τὸν συνώδευσε μέχρι τῆς Πλατείας τοῦ Συντάγματος, ὅπου ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ Μεγάλου Ξενοδοχείου ἀγορεύων, ἐπειδὴ κατὰ τὸ εἰς Εὐρώπην ταξείδιόν του ἐκ τῶν γενομένων συνομιλιῶν μετὰ διαφόρων Πολιτικῶν ἐπείσθη ὅτι, δὲν ἦτο εὔκολος ἡ κλάδευσις τοῦ Δυναστικοῦ δένδρου οὔτε μέχρι πρώτης γενεᾶς, συνέστησεν Ἀναθεωρητικὴν Βουλήν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος, ἐνθυμούμενον τὴν προτέραν δήλωσίν του, διέκοψεν αὐτὸν κραυγάζον: «Συντακτικήν», ἐπανέλαβεν οὗτος, «Ἀναθεωρητικήν», νέαι δὲ ζωηρότεραι ἀντιρρήσεις τῶν διαδηλωτῶν ἠκούσθησαν, εἰς ἃς ἀπήντησεν διὰ τόνου ἀποφασιστικοῦ τελεσιδίκως : «Εἶπον Βουλὴν Ἀναθεωρητικήν». Καὶ οἱ διαδηλωταὶ ἀπεχώρησαν διαποροῦντες καὶ διερωτώμενοι διὰ τὴν αἰφνιδίαν καὶ ἀπροσδόκητον ἀλλαγὴν τῆς γνώμης αὐτοῦ.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ Βενιζέλος συνηντήθη μετὰ διακεκριμμένου παρεπιδημοῦντος ἐν Ἀθήναις Διπλωμάτου. Ἡ συζήτησις περιεστράφη περὶ τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν καὶ τοῦ Θεσμοῦ τῆς Βασιλείας, καὶ καθ' ἣν ὁ ξένος Πρεσβευτής, τῷ ἀνεκοίνωσε τὶ εἶχεν εἴπει εἰς αὐτὸν πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ὁ ἀείμνηστος Τρικούπης. «Τὸ καθεστὼς ἡμῶν εἶ-
» ναι ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ Δημοκρατία, ὁλοσχερῶς κυ-
» βερνῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἀλλ' ἔχομεν ἀνάγκην ἑνὸς ἐγγυη-
» τοῦ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ, ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἀπέναντι τῶν
» Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην ἑνὸς
» Βασιλέως, καὶ ὁ ὑπάρχων εἶναι ἄριστος».

Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀπήντησεν ὁ Βενιζέλος, «περιο-
» ρίζεται οὗτος πολὺ εἰς τὰ ὅρια τῶν προνομίων του ὡς
» Βασιλέως Συνταγματικοῦ. Δὲν ποιεῖται ἀρκούντως αἰσθη-
» τὴν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, καὶ παρημέλησε τὰς περιστάσεις
» ὅπως ἐγκαταστήσῃ τὸ προσωπικόν του κῦρος, ὅπερ θὰ ἠδύ-

» νατο νὰ εἶναι σημαντικὸν καὶ νὰ ἐξασκηθῇ χρησίμως διὰ τὸ » καλὸν τῆς Χώρας. Ἡ Δυναστεία,—ἧς πρὸ μικροῦ εἶχε συ-» στήσει τὸ κλάδευμα μέχρι τρίτης γενεᾶς, — εἶναι ἀπαραίτη-» τος εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὁ νῦν Βασιλεὺς προσφέρει ὑπη-» ρεσίας εἰς τὴν Χώραν,τῶν ὁποίων αὕτη δὲν δύναται νὰ στε-» ρηθῇ. Ἐὰν μέλλω νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς » Ἑλλάδος, εἶμαι ἀποφασισμένος νὰ ὑποστηρίξω τὸν Θρόνον, » ὡς οἷόν τε ἐνεργητικῶς. Εἶναι ὁλοσχερῶς ἄδικον νὰ μὲ πα-» ρουσιάζωσιν ἐχθρὸν τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας». Ὅταν δὲ βραδύτερον εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις Διπλωματῶν Μεγάλης Δυνάμεως ὑπέμνησεν τὰς δηλώσεις ταύτας τοῦ Βενιζέλου εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον,ὁ πεπειραμένος καὶ ὀξυνούστατος Ἡγεμὼν ἀπήντησε μειδιῶν: «Ἂς τὸν ἴδωμεν καὶ ὡς ἀντιπολιτευόμενον καὶ τότε θὰ κρίνωμεν πραγματικώτερον καὶ ἀσφαλέστερον». Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς κατὰ Ἰούλιον μῆνα μετὰ τῶν ἀδελφῶν του εἰς Ἀθήνας, ἡ δὲ Πριγκήπισσα Σοφία ἐπανῆλθε μετά τινας ἑβδομάδας ἀργότερον.

Ὁ Βενιζέλος ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν

Ἐν τῇ πρώτῃ ἀναθεωρητικῇ Βουλῇ, ἧς Πρόεδρος ἐξελέγη τὴν 27 7]βρίου ὁ Ἔσλιν, τὰ παλαιὰ κόμματα ὑπερτέρουν σημαντικῶς κατ' ἀριθμὸν τῆς Βενιζελικῆς μερίδος. Ἐπικειμένης δὲ τῆς παραιτήσεως τῆς Κυβερνήσεως Δραγούμη ἐν ἀπογευματινῇ τῆς Βουλῆς συνεδριάσει, καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς, ὁ Βενιζέλος κομπορρημονῶν ἔλεγεν ἀπροκαλύπτως συζητῶν εἰς ἐπήκοον τῶν Βουλευτῶν ὅτι: «Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ » ἐζήτει νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον, ἐὰν δὲν » τὸν ἐκάλει νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν».

Τὴν ἑσπέραν ὅμως τῆς αὐτῆς ἡμέρας τῆς δηλώσεως ταύτης, τὴν ἐπαναστατικὴν λεοντῆν ἀποβαλὼν καὶ τὴν βασιλόφρονα ἀλωπεκῆν περιβληθείς, καὶ χειραγωγούμενος ὑπὸ φίλου του Πελοποννησίου πολιτευομένου στενώτατα πρὸς τοὺς Βασιλικοὺς κύκλους προσκειμένου, εἰσήγετο περὶ τὴν 10 ὥραν τῆς νυκτὸς διὰ τῆς ὀπισθίας θύρας τῶν Ἀνακτόρων, καὶ

προσεφώνησε τὸν Βασιλέα Γεώργιον εὐλαβῶς ἀσπασθεὶς τὴν δεξιάν, κατὰ τρόπον ἥκιστα δημοκρατικόν, καὶ ἀσύμφωνον πρὸς τὰς πρώτας περὶ κλαδεύσεως τῆς Δυναστείας δηλώσεις του καὶ συνήθη μόνον κατὰ τὰς ἐνώπιον τῶν Σουλτάνων παρουσιάσεις, οὗ ἕνεκα, ἅμα ὡς ἐγνώσθη τοῦτο, ὁ Κρεστενίτης βουλευτὴς Πύργου ἀπεσκίρτησεν ἐκ τοῦ Βενιζελικοῦ κόμματος, οὗτινος θερμὸς ἦτο ὀπαδός.

Παραιτηθείσης δὲ τῆς Κυβερνήσεως Δραγούμη—ἧς ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς Καλλέργης Δ. ἡμέρας τινὰς πρότερον ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, προσεκάλεσε τὴν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἐντοῦ Γαλλικὴν ὀργανωτικὴν ἀποστολὴν—ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἀντιλαμβανόμενος ὅτι, ἡ Κυβέρνησις ὑπὸ παλαιὸν κοινοβουλευτικὸν Ἀρχηγὸν δὲν θὰ ἐπεδοκιμάζετο ὑπὸ τοῦ Λαοῦ, εἰς ἰδιάζουσαν ψυχολογικὴν κατάστασιν διατελοῦντος, καὶ θὰ ἐγέννα νέας περιπλοκάς, ἀνέθηκε, συστάσει καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων ἁπάντων, τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν Βενιζέλον, ὅστις τὴν 6 8)βρίου σχημαματίσας τοιαύτην ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Χώρας, «ἀπαρτιζομένην ὑπὸ τῶν Δημητρα-
» κοπούλου τῆς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς τῶν Ἐξωτερι-
» κῶν, Ρέπουλη τῶν Ἐσωτερικῶν, Ἀλεξανδρῆ τῆς Παιδείας
» καὶ Κορομηλᾶ τῶν Οἰκονομικῶν, τοῦ ἰδίου κρατήσαντος
» τὰ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν».

Μὴ ἔχων δὲ τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν παλαιῶν Ἀρχηγῶν, παρ' ὧν ὅμως καὶ δὲν ἐπολεμεῖτο, «ἐζήτησε νὰ τῷ δοθῇ δι' ἀπο-
» φάσεως τῆς Βουλῆς ἐν λευκῷ ἐλευθερία ἐνεργείας, καὶ οὐ-
» χὶ ἁπλῆ ψῆφος ἀνοχῆς ὡς ἐγένετο», ὅπερ φυσικῶς δὲν ἐγένετο ἀποδεκτόν.

Ζητήσας, τούτου ἕνεκα, τὴν διάλυσιν παρὰ τοῦ Βασιλέως καὶ εὐχερῶς λαβὼν ταύτην διέλυσε τὴν Βουλήν, τὴν 25 8)βρίου 1910. Ἐνεργηθεισῶν δὲ ἐκλογῶν, καθ' ἃς ἀπέσχεν ἡ Ἀντιπολίτευσις «φρονοῦσα ὅτι ἡ διάλυσις ἐγένετο βιαίως καὶ παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ Πολιτεύματος», τὴν 28 Ν)βρίου, ὁ Βενιζέλος ἔφερεν ἐν τῇ νέᾳ Βουλῇ φίλους του Βουλευτὰς 250 ἐπὶ 362.

Τὴν 24 δὲ Ἰανουαρίου 1911 περατωθείσης τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν, ἡ συνελθοῦσα νέα Ἀναθεωρητικὴ Βουλή, καὶ ἐκλέξασα Πρόεδρον αὐτῆς τὸν Στράτον διὰ 249 ψήφων, ἐπροχώρησεν εἰς τὰς ἐργασίας της. Κατὰ τὴν πρώτην δὲ συνεδρίασιν ὁ Βενιζέλος εὑρίσκων τότε ὀρθοτάτην, νομιμωτάτην, καὶ συνταγματικωτάτην τὴν διάλυσιν τῆς προηγουμένης Βουλῆς, διεκήρυξε μεγαλοφώνως, κατηγορηματικῶς καὶ πεποιθότως ἀπὸ τοῦ Βήματος ἐν πληθούσῃ συνεδριάσει: «Εἶ-» ναι ἀδύνατος ὁ περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος τοῦ Στέμμα-» τος νὰ διαλύῃ τὴν Βουλήν.»

Ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ συνεχῶς καὶ δραστηρίως ἐργαζομένη ἐπεράτωσε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος κατὰ τὰ μέσα Μαΐου 1911, καὶ τὴν 23 ἰδίου ἐψηφίσθη αὕτη δι' ἀναστάσεως ἐν ἐπευφημίαις καὶ χειροκροτήμασι. Καθώρισε δὲ δι' ἀποφάσεώς της τὸν χρόνον τῶν ἐκλογῶν πρὸς συγκρότησιν νέας Βουλῆς. Αἱ νέαι ἐκλογαὶ ἐνηργήθησαν τὴν 12 Μαρτίου, καθ' ἃς τὰ παλαιὰ Κόμματα ὑπέστησαν πανωλεθρίαν, ἐπιτυχόντων μόνον 19 ἐκ τῶν ὑποψηφίων των, καὶ τριῶν αρήάξττωνεν, ὧν εἷς καὶ ὁ Γούναρης, ἀποτυχόντος τοῦ Ῥάλλη.

Οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ ἐν Ἀθήναις

Μετὰ τὸ κήρυγμα τῆς Ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τὸ γενόμενον ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Βουλῆς κατὰ τὸ 1909, ἡ Κρήτη διῆλθε περιπετειώδη ἀναρχικὴν περίοδον. Τὸ μέν, ἐκ τοῦ χρονισμοῦ τῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τοῦ Ἑνωτικοῦ κηρύγματος, τὸ δὲ ἐκ τῶν δυσχερειῶν ἃς συνεχῶς παρενέβαλλον αἱ ἀντιζηλίαι αὐτῶν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Νήσου.

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονὸς καθ' ὃ ἅμα τῇ ἀνακηρύξει τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης, ὁ Βενιζέλος ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Κλεμανσὼ παρακαλῶν ὅπως συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐπικαλεσθέντος τούτου ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ὁ Πρωθυπουργὸς Πουανκαρὲ ἀπαντῶν διεκήρυξεν ὅτι: «Ἡ Γαλλία μετὰ τὸ

» πάθημα τοῦ 1870 ἐγκατέλειψε τὴν αἰσθηματικὴν πολιτικήν.
» Ὡς κατ᾽ ἐξοχὴν δὲ οὖσα Μουσουλμανικὸν Κράτος δὲν δύ-
» ναται παρὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντα τῆς Τουρκίας.»

Ἡ Κρητικὴ Κυβέρνησις εὑρισκομένη πρὸ τῆς ὀδυνηρᾶς καὶ κρισίμου καταστάσεως ταύτης,ἐπωφελουμένη τῆς ἐνεργείας τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκλογῶν, προέβη εἰς τοιαύτας καὶ ἐν Κρήτῃ, καθ᾽ ἃς ἐκ τῶν 63 ἑδρῶν ἐκέρδησε τὰς 23 ὁ Βενιζέλος, ὁ Μιχελιδάκης 23, καὶ ὁ Μανοῦσος Κούνδουρος 17. Τούτους εἰδοποίησε νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Ἀθήνας καὶ διὰ πάσης θυσίας νὰ παρακαθήσωσιν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ, πραγματοποιουμένης οὕτω τῆς Ἑνώσεως, καὶ τερματιζομένης τῆς κινδυνοπληθοῦς, καὶ ἀορίστου καταστάσεως ταύτης τῆς Νήσου. Πρὸς κανονισμὸν τοῦ ζητήματος τούτου ἐξελέγη ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Βουλευτῶν Μαλιντρέτου, Ἀναγνωστάκη, Ν. Γ. Παπαδάκη, τοῦ καὶ εἰσαγγελέως Ρεθύμνης, καὶ ἄλλων, ἐπροπορεύθη δὲ τῶν λοιπῶν εἰς Ἀθήνας ὁ Ν. Γ. Παπαδάκης μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως καταστήσῃ γνωστὴν εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον καὶ τὸν Πρωθυπουργὸν Βενιζέλον τὴν ἀπόφασιν τῶν Κρητῶν καὶ τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀναγνωρίσῃ τὸ Ἑνωτικὸν καθεστώς. Μετὰ μακρὰν δὲ μετὰ τοῦ Βενιζέλου συζήτησιν συνεφωνήθη καὶ ἔγραψεν οὗτος εἰς Χανιά, ὅπως οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ ἀναχωρήσωσι δι᾽ Ἀθήνας.

Οὕτως εἶχεν ἡ ἐν Κρήτῃ κατάστασις, ὅτε ὁ περιπολῶν πρὸ τῶν Χανίων Στόλος τῶν Δυνάμεων συνέλαβεν ἐκ τῶν Κρητῶν Βουλευτῶν 19 οὓς καὶ ἐκράτησεν ἐν τοῖς πλοίοις, τῶν λοιπῶν 44 κατορθωσάντων νὰ διαλάθωσι τὴν προσοχὴν τοῦ Στόλου καὶ διὰ διαφόρων κατευθύνσεων νὰ ἀφιχθῶσιν εἰς Ἀθήνας

Περὶ τὴν 8 ἑσπερινὴν δὲ τῆς 15 Μαΐου 1912, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Βενιζέλου, οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Οὗτος ὁμιλήσας πρὸς αὐτοὺς ἐξέφρασε τὴν θλῖψίν του μὴ δυνάμενος νὰ δεχθῇ αὐτοὺς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ, καθόσον τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀφορμὴν Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἄμεσον δὲ ἐμπορικὸν ἀποκλεισμόν.Κατέληξε δὲ συμβουλεύσας τὴν ἐπιστροφὴν

των εἰς Κρήτην, τὸν σχηματισμὸν Οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως, καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἰδέας ἀποστολῆς, ἐπὶ τοῦ παρόντος, Βουλευτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλήν. Ὁ Στρατηγὸς Λυμπρίτης ἀπαντῶν ἀνέπτυξε τοὺς λόγους δι' οὓς οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς Ἀθήνας, ἄνευ ὡρισμένης λύσεως Ἐθνικῆς ἐννοίας τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βενιζέλος ἐπέμενε καὶ δι' ἀπειλῶν εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ, οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ ἐγερθέντες καὶ τῶν Βενιζελικῶν Βουλευτῶν Μαλινδρέτου Βολάνη καὶ λοιπῶν ἡγουμένων, καὶ προσεγγίσαντες πρὸς αὐτὸν ὁρμητικώτατα τῷ ὡμίλησαν μετ' ἀπροσδοκήτως αὐστηρᾶς γλώσσης, διὰ τὴν πρὸς τὴν Κρήτην ἀστοργίαν του. Τῆς συζητήσεως λαβούσης οὕτω ὀξύτατον χαρακτῆρα, τῇ ἠρέμῳ καὶ διαλλακτικῇ ἐπεμβάσει τοῦ Βουλευτοῦ Ν. Γ. Παπαδάκη, συνεφωνήθη ὅπως τὴν 17 Μαΐου δύο ἡμέρας πρὶν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς δι' ἐπιτροπῆς νὰ τῷ ἀνακοινώσωσι τὰς ἀποφάσεις των.

Παρέμβασις τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου

Ὁ Βουλευτὴς Ν. Γ. Παπαδάκης, ἅμα τῇ ἀφίξει του ἐν Ἀθήναις, παρουσιάσθη εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον καὶ ἀνέπτυξε τοὺς πόθους τῶν Κρητῶν. Μετά τινας δὲ ἡμέρας παρουσιάσθη καὶ εἰς τὸν Ἀντιβασιλέα Διάδοχον Κωνσταντῖνον, τοῦ Βασιλέως ἀπελθόντος εἰς Κοπενάγην ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ του Βασιλέως τῆς Δανίας, καὶ ἀνέφερεν αὐτῷ τὰς ἐνεργείας τοῦ Βενιζέλου, ὅστις ἀπαντῶν ζωηρῶς ἐβεβαίωσεν αὐτὸν κατηγορηματικῶς εἰπών: «Μὴ φοβεῖσθε, ἐπράξατε » καλῶς οἱ Κρῆτες νὰ ἔλθητε εἰς Ἀθήνας. Ἐμοῦ ἀσκοῦντος » τὴν Βασιλικὴν ἐξουσίαν οὐδέποτε θὰ χυθῇ Κρητικὸν αἷμα. » Εἶναι ἀτυχῶς ἀληθὲς ὅτι ὁ Πρωθυπουργὸς εἶναι πολὺ πείσμων εἰς τὰς ἰδέας του. Ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς πατήρ μου ἀναχωρῶν τῷ ἔδωκε ῥητὰς ὁδηγίας, ἃς θὰ ἐπαναλάβω καὶ ἐγώ. » Περὶ ἑνὸς νὰ εἶσθε βέβαιοι, ὅτι ἂν αἱ προσπάθειαί μας ἀποτύχωσι καὶ εὑρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σᾶς ἀπομακρύ-

» νωμεν, θὰ λύσωμεν ἀσφαλῶς καὶ τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἐκ
» τῆς παρουσίας σας».

Τὴν ἐπομένην τῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ διατρεξάντων μεταξὺ Βενιζέλου καὶ Κρητῶν Βουλευτῶν, ὁ Ν. Γ. Παπαδάκης διεβίβασε ταῦτα πρὸς τὸν Διάδοχον, τῇ ἐντόνῳ ἐπεμβάσει τοῦ ὁποίου, ὁ Βενιζέλος εἰς τὴν συνελθοῦσαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιτροπὴν ἀπαρτιζομένην ἐκ τῶν Λυμπρίτου, Πολυγεώργη, Ν. Γ. Παπαδάκη καὶ πέντε ἄλλων, ἐδήλωσεν ὅτι, ἀπεφασίσθη ἡ ἀναβολὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς διὰ τὸν 8)βριον, καὶ συνεφωνήθησαν τὰ ἑπόμενα: α) Ἡ μετάβασις τῶν Κρητῶν Βουλευτῶν εἰς
» τὸ Βουλευτήριον. β) Ἡ πρὸ τῶν Προπυλαίων παραμονή
» των, καὶ ἡ εἴσοδος προεκλεγείσης τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς, εἰς
» τὴν αἴθουσαν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὅπου τοῦτο
» θὰ ἀνέμενεν αὐτήν. γ) Ἡ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς διερμήνευ-
» σις τῶν πόθων τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ. δ) Ἡ Ἑλληνικὴ Κυ-
» βέρνησις δηλοῦσα ὅτι συμμερίζεται τοὺς Κρητικοὺς πόθους
» ἀναβάλλει τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς διὰ τὸν προσεχῆ Ὀ-
» κτώβριον». Τούτων συμφωνηθέντων, ἡ ἐπιτροπὴ ἀπῆλθε καὶ ἀνεκοίνωσε ταῦτα εἰς τοὺς λοιποὺς Κρῆτας Βουλευτάς.

Παρὰ τὴν συμφωνίαν ὅμως ταύτην, ὁ Βενιζέλος καλέσας τὸν Εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου Χατζάκον ἀνέθηκεν αὐτῷ νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῷ νόμῳ ποινικὴν διάταξιν δι' ἧς νὰ συλληφθῶσι καὶ δικασθῶσιν οἱ Κρῆτες Βουλευταί, δοὺς μάλιστα τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν Εἰσαγγελέα τῶν Ἐφετῶν Μανωλίδην νὰ ἐπιληφθῇ τῆς διώξεως. Ὁ Ὑπουργὸς ὅμως τῆς Δικαιοσύνης Δημητρακόπουλος διέταξε τὴν μὴ δίωξιν αὐτῶν, ὅστις κατὰ τὸ συγκροτηθὲν σχετικὸν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ῥιζικῶς διαφωνήσας μετὰ τοῦ Βενιζέλου παρῃτήθη, ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦ Ρακτιβάν. «Τοῦ παραιτηθέντος Ὑπουργοῦ τὰ σοφὰ
» νομοθετήματα ἐξύψωσαν τὸ γόητρον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς
» Δικαιοσύνης καὶ ἑδραίωσαν ἀξιολόγως τὴν ἀσφάλειαν τῆς
» ὑπαίθρου Χώρας, ὅπερ τὰ μέγιστα ὠφέλησε τὸν Βενιζέλον
» καὶ διεφήμισε παρὰ τῷ Λαῷ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ».

Τὴν 19 Μαΐου 1912, ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ ἀνὰ τριάδας συντεταγμένοι,

ἡγουμένων τῶν Λυμπρίτη, Πολογεώργη καὶ Ν. Γ. Παπαδάκη, κατελθόντες τοῦ Ξενοδοχείου «Πρίγκηψ Γεώργιος» διὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου κατηυθύνθησαν πρὸς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας καὶ τὰ ζωηρὰ χειροκροτήματα τοῦ πλήθους καὶ τῶν κυριῶν τῶν εἰς τοὺς ἐξώστας τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν οἰκιῶν ἀσφυκτικῶς συνωστιζομένων, φθάσαντες πρὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν,διαταγῇ τοῦ Βενιζέλου,παρὰ τὰ συμπεφωνημένα, στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἀπηγόρευσε τὴν διάβασιν αὐτῶν. Οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ διασπάσαντες διὰ τῆς βίας τὴν γραμμὴν τῶν Στρατιωτῶν, ἀποδοκιμασθέντων ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ ἐκμανέντος πλήθους, ἔφθασαν πρὸ τοῦ κιγκλιδώματος τῆς πλατείας τῆς Βουλῆς, ὅπου διασπάσαντες ὁμοίως τὴν ἀντίστασιν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς ἀστυνομίας ἔφθασαν εἰς τὰ προπύλαια τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὰ ζωηρὰ χειροκροτήματα τῶν Ἀνωτέρων Ἀξιωματικῶν. Εὐθὺς κατόπιν ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Κρητῶν Βουλευτῶν εἰσελθοῦσα εἰς τὴν Βουλὴν διερμήνευσε τοὺς πόθους τῶν Κρητῶν, μεθ᾽ ὃ ἡ Κυβέρνησις ἀνέβαλε τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς διὰ τὸν προσεχῆ 8)βριον.

Ἐνέργεια τοῦ Βενιζέλου

Ὁ Βενιζέλος ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν πεντηκοντούτης τὴν ἡλικίαν ἐστερεῖτο προφανῶς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς ἀπέναντι τῶν ἀντιπάλων του ὑπεροχῆς. Γεννηθεὶς δὲ ἐν τῇ ἐπαρχιακῇ ἀφανείᾳ καὶ τῇ πολιτικῇ ἀσημότητι, καὶ ἐν τῇ πενίᾳ αὐξηθεὶς καὶ ἀνδρωθεὶς ἐστερεῖτο οἰκογενειακῶν παραδόσεων καὶ ἀνωτέρας ἀγωγῆς, εἰδικῆς μορφώσεως, καὶ θετικῆς καὶ εὐρείας παιδείας καὶ πολιτικῆς καταρτίσεως.

Διαβιώσας δὲ ἀναγκαστικῶς ἐν τῇ μικρολόγῳ καὶ ἰδιοτύπῳ τῶν Τούρκων Βαλήδων ἀτμοσφαίρᾳ, καὶ τῷ περιβάλλοντι τῶν ἀντιθαλάμων τῆς χρησιμοθηρικῆς Τουρκικῆς διοικήσεως, ἀναποδράστως καὶ φυσικῶς ἀπέκτησε καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ πολιτεύεσθαι ταύτης. Κληθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀναλαβὼν τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἦτο φυσικῶς δυνατὸν οὔτε ἑαυτὸν νὰ μεταβάλῃ,

ἀλλ' οὔτε καὶ τὰς ἕξεις τοῦ παλαιοῦ περιβάλλοντος καὶ τὰς ἀντιθαλαμικὰς ἀντιλήψεις καὶ μεθόδους, τὰς εὑρούσας γονιμώτατον ἐν αὐτῷ ἀναπτύξεως ἔδαφος, νὰ λησμονήσῃ.

Στερεωθεὶς ὅθεν ἑδραίως διὰ τῶν νέων ἐκλογῶν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ὁλοσχερῶς τῆς καταστάσεως ἐπικρατήσας ἤρξατο συστηματικῶς καὶ ποικίλως διώκων καὶ ἀνατρέπων ἁπάσας τὰς Στρατιωτικὰς καὶ Πολιτικὰς κορυφὰς καὶ προσωπικότητας τῆς Χώρας, δραττόμενος πάσης εὐκαιρίας, χρησιμοθηρίας ἕνεκα, μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν φιλοπατρίδων χρηστῶν πατρικίων Ρέπουλη, Τσιριμώκου, Μιχαλακοπούλου, Καναβοῦ, Βουρλούμη, Παπαναστασίου, Καφαντάρη, Ἀλεξανδρῆ καὶ λοιπῶν, νὰ κεραυνοβολῇ τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους καὶ φαυλοκράτας αὐτοὺς μετὰ τοῦ παρελθόντος ν' ἀποκαλῇ. Λησμονῶν ἀλλὰ καὶ ὅλως ἀδιαφορῶν συγχρόνως διὰ τὸ πραγματικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον γεγονὸς ὅτι, μεταξὺ τῶν κυριωτέρων καὶ οἰκειοτέρων συνεργατῶν του συμπεριελαμβάνοντο ἀκριβῶς οἱ μόνοι καὶ ἀληθεῖς τῆς φαυλοκρατίας ἀντιπρόσωποι καὶ ταύτης δημιουργοὶ καὶ γεννήτορες, ὧν ἕνεκα, βασίμως καὶ ἀδιαψεύστως τὸ πολιτικὸν παρελθὸν καὶ διὰ βαρυτέρου ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ἐπωνύμου.

Ἐνῷ οἱ ἀπάτριδες φαῦλοι πληβεῖοι οἱ ὡς φαυλοκράται χαρακτηριζόμενοι καὶ ἐγκαλούμενοι ἀείμνηστοι πολιτικοὶ Τρικούπης, Λομβάρδος, Δεληγιάννης, Θεοτόκης, Ράλλης, Δραγούμης, Λεβίδης, Καράπαυλος, Καλλιφρονᾶς καὶ ἡ λοιπὴ τηλαυγὴς πολιτικὴ πλειὰς τοῦ πολιτικοῦ στερεώματος τοῦ παρελθόντος, οἵτινες φιλοτίμως καὶ ἀξιολόγως συνεχίζοντες τὸ πατριωτικὸν ἔργον τῶν πρώτων τῆς Ἑλλάδος Κυβερνητῶν, καὶ μὴ εἰσελθόντες πένητες, ἄσημοι, μονοχίτωνες, ἑτεροσάνδαλοι καὶ ἀγενεῖς ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς τοὺς τριβώνας διὰ ζακέττας ἀνταλλάξαντες, τὰ σακκίδια διὰ χαρτοφύλακος καὶ τὰς πενιχρὰς καπνοχρίστους καλύβας ἀντικαταστήσαντες μὲ καλλιμάρμαρα καὶ χρυσότευκτα μέγαρα καὶ θελξινόους, θελξιψύχους καὶ θελξικαρδίους ἐπαύλεις ἔν τε ταῖς Ἀθήναις καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀλλὰ παραλαβόντες χώραν κατηρειπωμένην, ἔρημον, καὶ πτωχοτάτην ἐκ μακροχρονίου, σκληροτάτου, αἱματηροτάτου,

καὶ σκληροτάτου ἀγῶνος ὁλοσχερῶς ἐξηντλημένην ἐξελθοῦσαν, μετὰ μακραίωνα, βάρβαρον, σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον δουλείαν, φιλοτίμως καὶ ἀόκνως ἐργαζόμενοι, καὶ αὐτὸν τὸν ὀβολὸν αὐτῆς εὐσυνειδήτως φειδωλευόμενοι, ἀλλὰ καὶ λυσιτελῶς καὶ λελογισμένως, ἐφ' ἃ ἔδει δαπανῶντες, ἀνήγειραν τὸ φιλότιμον, φιλόπατρι, ἑλληνοπρεπές, τετιμημένον, φιλόθρησκον, φιλόγλωσσον, φιλάλληλον καὶ πανωραῖον οἰκοδόμημα τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Πλουσιώτατοι δὲ καὶ ἀκμαιότατοι ἐν τῇ πράξει, τῶν κοινῶν καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πατρίδος εἰσελθόντες ἐξηντλημένοι καὶ πενέστατοι ἐπὶ τῆς ψάθης κυριολεκτικῶς ἐτελεύτησαν, καὶ μόνον χρηματικὰ δυσβάστακτα χρέη, ἀλλὰ καὶ σεβαστότατον ὄνομα καὶ ἐντιμωτάτην, καὶ πωλυζήλευτον ὑστεροφημίαν εἰς τοὺς κληρονόμους των καταλιπόντες.

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τοῦ Στρατοῦ.

Ὁ Βενιζέλος ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν προέβη εἰς ἀξιέπαινον καὶ ἀξιόλογον πρᾶξιν διορίσας κατ' Ἰούνιον τοῦ 1911 τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν τοῦ Στρατοῦ. Εἰς δὲ τοὺς Πρίγκηπας ἀπέδωκε τοὺς βαθμούς των ἀλλ' ἄνευ διοικήσεως.

Κατὰ τοῦ διορισμοῦ τούτου ἀντέδρασαν ζωηρῶς καὶ ἐπιμόνως, μὴ εἰσακουσθέντες, οἱ στενώτεροι καὶ οἰκειότεροι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί του φίλοι. Ἐν δὲ τῇ Βουλῇ ἀντέδρασαν ἐπιμόνως κατὰ τοῦ Νομοσχεδίου οἱ πρώην Πρωθυπουργοὶ καὶ Ἀρχηγοὶ κομμάτων Ῥάλλης καὶ Δραγούμης, ἐπανειλημμένως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνελθόντες εἰς τὸ βῆμα.

Ἀναλαβὼν δὲ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν προσέλαβεν ὡς σενεργάτας του τοὺς φημιζομένους τότε ὡς ἀρίστους μεταξὺ τῶν Ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων Ὅπλων καὶ Σωμάτων.

Ἀπέστειλε δὲ τοὺς διαφόρους ἀργοσχόλους τῆς Ἐπαναστάσεως δράστας, φυγοπόνους καὶ πολιτικολογοῦντας Ἀξιω-

ματικοὺς εἰς τοὺς στρατῶνας, οἵτινες βαρέως φέροντες τὴν παραγκώνισιν καὶ διάψευσιν τῶν ἐλπίδων των, ἐξύφαναν κατ' αὐτοῦ τὴν συνωμοσίαν τῆς 6 Δ)βρίου 1910, ἥτις ἐματαιώθη καὶ κατεπνίγη τῇ δραστηρίᾳ ἐνεργείᾳ τῶν φιλοτίμων καὶ ἐνόρκων 'Αξιωματικῶν, οἵτινες ἐπίγνωσιν ἔχοντες τελείαν τῆς ἱερᾶς καὶ ὑψίστης ἐθνικῆς ἀποστολῆς τοῦ 'Αξιωματικοῦ καὶ γνωρίζοντες κάλλιστα ὅτι, ἦσαν «'Αξιωματικοὶ τοῦ Βασι-» λέως, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν » Ἑλλήνων καὶ οὐχὶ τῆς δυσόσμου καὶ ἰδιοτελοῦς φατρίας», ὑπερήσπισαν τὸν ὑπονομευόμενον Πρωθυπουργὸν τῆς ἐλευθέρας θελήσεως, καὶ ἀνεπηρεάστου ἐκλογῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ὅστις ὅμως βραδύτερον τούτους μὲν ἀπηνῶς κατεδίωξεν, συνειργάσθη δὲ στενῶς μὲ τοὺς κατ' αὐτοῦ συνωμοτήσαντας, πρὸς μεγίστην βλάβην Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων, ὡς ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς παρούσης ἱστορήσεως περιτράνως καὶ σαφῶς θὰ καταδειχθῇ.

'Ιταλοτουρκικὸς πόλεμος

Κατὰ τὸ τέλος 7]βρίου 1911 ἡ 'Ιταλία μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐποφθαλμιοῦσα τὴν Λιβύην ὑπὸ τὸ πρόσχημα κακώσεων ἃς ὑπέστησαν 'Ιταλοί τινες ἔμποροι ἐν Τριπολίτιδι, ἀπηύθυνεν αὐστηρὸν τελεσίγραφον πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν, ἧς ἡ ἀπάντησις κριθεῖσα ἀνεπαρκὴς καὶ μὴ ἱκανοποιητική, προὐκάλεσε τὴν ἔκρηξιν τοῦ 'Ιταλοτουρκικοῦ πολέμου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ Ρωσσία διετέθη συμπαθῶς ὡς ἐξασθενοῦντα τὴν Τουρκίαν, ὁμοίως ἡ Γαλλία καὶ ἡ 'Αγγλία ἕνεκα παραχωρήσεως πρὸς αὐτὰς ὑπὸ τῆς 'Ιταλίας οἰκονομικῶν τινων προνομίων, ἡ δὲ Αὐστρία δυσμενῶς, εἰς τὴν ἔντονον ἀντίδρασιν τῆς ὁποίας ὀφείλεται καὶ ἡ ἀποσόβησις τῆς καταλήψεως ὑπὸ τῶν 'Ιταλῶν τῆς Χίου καὶ Λέσβου, αἵτινες ἄλλως θὰ εἶχον τὴν αὐτὴνμετὰ τῆς Δωδεκανήσου τύχην.

Τὴν 5ην 8]βρίου κατελήφθη ὑπὸ τοῦ 'Ιταλικοῦ Στρατοῦ ἡ Τριπολῖτις, γεγονὸς ὅπερ κατετάραξε τὴν Βαλκανικήν,καὶ οἱ μὲν Σέρβοι εἰσέβαλον εἰς τὴν 'Αλβανίαν πρὸς τὸ Δέλβινον

καὶ Ἀργυρόκαστρον, ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος συνεκεντρώθη εἰς Βόλον. Ἀληθὲς ἐγερτήριον πολέμου.

Ἡ Τουρκία ἔλαβεν ἐπείγοντα στρατιωτικὰ μέτρα ἀποστείλασα στρατεύματα πρὸς τὴν Ἐλασσῶνα, Γερμανοὺς Ἀξιωματικοὺς εἰς Καραμπουρνοῦ ὕπερθεν τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ Ἐνβὲρ Βέης διεξεπεραιώθη εἰς Τριπολίτιδα ἔνθα ὠργάνωσε φοβερὰν κατὰ τῶν Ἰταλῶν ἀντίστασιν.

Οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ ἀφίχθησαν εἰς Ἀθήνας ὅπως παρακαθήσωσι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ, οὓς ὁ Βενιζέλος ἀπέκλεισε ταύτης διὰ τῆς βίας. Ἡ Τουρκία ἐν δυσχερείαις εὑρισκομένη ἐξετίμησε τὴν μετριοπαθῆ ταύτην στάσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὁ δὲ ἐν Ἀθήναις Πρεσβευτής της Γκαλὴπ Βέης προέβη εἰς ἐπίσημον διαβεβαίωσιν περὶ τῶν εἰρηνικῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα προθέσεων τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, καὶ αἱ κινήσεις τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων παρὰ τὰ Θεσσαλικὰ σύνορα ἀνεκόπησαν.

Τὸ δὲ Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον μετ᾽ ἐπισημότητος ἀνήγγειλε περὶ τὰ μέσα Ν]βρίου τὸ τέλος τοῦ ἐμπορικοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀποκλεισμοῦ, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία ἐπανέλαβε καθ᾽ ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν τοὺς πλόας της μετ᾽ εὐνοήτου ἐνεργητικότητος, μετὰ δεκαοκτὼ μηνῶν ἀπηνῆ διωγμόν.

Τὴν 5 Νοεμβρίου 1911 ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας ἀνεκήρυξε τὴν προσάρτησιν τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρρηναϊκῆς εἰς τὸ Ἰταλικὸν Βασίλειον. Ὁ Ἰταλικὸς Στόλος ὅμως παρέμεινεν ἄπρακτος ἐν τῷ Ἀδριατικῷ καὶ τῷ Αἰγαίῳ. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐπεῖγεν, ὅπως ἡ Τουρκία, ὑποχρεωθῇ νὰ συνθηκολογήσῃ, ἤρξατο κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου δρῶν διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Βεράτης, κατὰ τὰ μέσα δὲ Ἀπριλίου ἐμφανισθεὶς καὶ πρὸ τῶν Δαρδανελλίων ἐβομβάρδισε τὸ Κοὺμ-Καλέ.

Κατὰ τὰ τέλη Ἀπριλίου ἐφάνη καὶ πρὸ τῶν Δωδεκανήσων καὶ κατέλαβε τὴν Ἀστυπάλαιαν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ Μαΐου ὁ Σρατηγὸς Ἀμέλιο κατέλαβε τὴν Ρόδον, περὶ τὸ τέλος δ᾽ αὐτοῦ συνεπλήρωσε τὴν κατάληψιν τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ ἀπεσύρθη εἰς Ψίνθον. Οἱ Ἕλληνες ἐπευφημήσαντες ἐνθουσιωδῶς τοὺς Ἰταλοὺς ὡς ἀπελευθερω-

τάς των τοὺς ὡδήγησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ τοὺς ἐβοήθησαν ἀποτελεσματικῶς ἐν τῇ καταδιώξει τῶν Τούρκων, οὗ ἕνεκα, μετ᾿ ὀλίγον οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Ψίνθου παρεδόθησαν. Ἡ Ἰταλοελληνικὴ αὕτη νίκη ἑωρτάσθη ἐν τῇ Νήσῳ διὰ παρατεταμένων κωδωνοκρουσιῶν, οἱ δὲ ἱερεῖς προσέφερον τοῖς νικηταῖς ἡγιασμένον ὕδωρ, καὶ ηὐχαρίστησαν μετὰ τῶν Προὐχόντων θερμότατα αὐτοὺς ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει των. Ὁ Στρατηγὸς Ἀμέλιο διεκήρυξε ἀγερώχως ὅτι: «Ἡ Ἰταλία ἀ-» κολουθεῖ τὴν ὁδὸν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαραχθεῖσαν αὐτῇ. » Διεξάγει πόλεμον δικαίου καὶ ἀγάπης καὶ οἱ ἀνδρεῖοι στρα-» τιῶται τοῦ ἀνικήτου Ἰταλικοῦ Στρατοῦ ἔδωκαν περιλάμ-» πρως τὸ μέτρον τοῦ τὶ ἠδύναντο νὰ πράξωσιν, καὶ τελευ-» τῶν διεκήρυξε τὸ τέλος τῆς Τουρκικῆς δουλείας, ἐγγυηθεὶς » τὴν προσωρινότητα τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς τῆς Νήσου ἥτις » θὰ καθίστατο αὐτόνομος». Καὶ τὸ πλῆθος ἐχειροκρότησε ζωηρότατα τὸν ἀνδρεῖον, εὐφραδῆ καὶ φιλαλήθη ἀγορητήν.

Οἱ Ἀξιωματικοὶ δὲ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἰταλοῦ Στρατηγοῦ ἤρξαντο συγχρόνως λέγοντες καὶ ἐπαναλαμβάνοντες ὅτι « θὰ κρατήσωσι τὴν Ρόδον, ποτισθεῖσαν ἀφθόνως ὑπὸ Ἰταλικοῦ αἵματος». Καὶ δικαίως καὶ ἀληθῶς ἔλεγον «ὑπῆρξαν » γὰρ κατὰ τὴν μοναδικὴν ἀψιμαχίαν τῆς Ψίνθου 5 νεκροὶ » καὶ 30 Ἰταλοὶ στρατιῶται τραυματίαι.» Αὐστηρὰ ἀστυνομία ὠργανώθη κατ᾿ ἀρχὰς μόνον τοὺς Μουσουλμάνους πιέζουσα, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς Δωδεκανήσου ἐτέθη ἔκτοτε ἐπὶ τάπητος.

Ἕνεκα τῶν δηλώσεων τούτων τῶν Ἰταλῶν Ἀξιωματικῶν, συνῆλθεν ἐν Πάτμῳ τὸ Συνέδριον τῶν Δωδεκανησίων ὅπερ φυσικώτατα διεκήρυξεν αὐτόνομον τὴν Νῆσον καὶ διεδήλωσεν ἐπισήμως τὴν στερρὰν καὶ ἔμμονον αὐτοῦ θέλησιν καὶ ἀπόφασιν τῆς μετὰ τῆς μητρός των Ἑλλάδος ἑνώσεως αὐτῶν. Ὁ Στρατηγὸς Ἀμέλιο ἠρνήθη νὰ δεχθῇ καὶ ὑποβάλῃ τῇ Κυβερνήσει του τὸ σχετικὸν ψήφισμα. Καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ πᾶν ἤλλαξε, καὶ ὁ σφοδρὸς πρὸς αὐτοὺς Ἰταλικὸς ἔρως τῶν πρώτων ἡμερῶν ἦτο πομφόλυξ, εἰς τὴν πρώτην πνοὴν διαλυθεῖσα, καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἔπαυσαν νὰ εἶναι τῶν Δωδεκανησίων ἀδελφοί.

Πρὸς καταπραΰνσιν ὅμως τοῦ ἐγερθέντος θορύβου, οἱ Ἰταλοὶ Ἀξιωματικοὶ ἐδήλωσαν καὶ ἐπανελάμβανον δηλοῦντες ὅτι «ἡ Ἰταλία δὲν θὰ κρατήσῃ τὴν Δωδεκάνησον ἡ ὁποία ἦτο μέσον καὶ οὐχὶ σκοπὸς τοῦ πολέμου.»

Ἡ Τουρκία, ἐκ τῆς ἐπερχομένης Βαλκανικῆς θυέλλης ἐξαναγκασθεῖσα, ὑπέγραψεν ἐν Λωζάννῃ τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1912, τὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας συνθήκην, δι' ἧς περιήρχοντο αὐτῇ ἡ Τριπολῖτις καὶ ἡ Κυρρηναϊκή. Ὡς ἐγγύησιν δὲ τῆς εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς αὐτῆς, καὶ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐφόσον αἱ συμμορίαι αἱ ἀνθιστάμεναι ἐν αὐτῇ δὲν ὑπετάσσοντο, θὰ ἐκράτει τὴν Δωδεκάνησον ὡς ἐνέχυρον.

Αἱ καταφθάνουσαι ἀλλεπάλληλοι ἀγγελίαι τῶν ὑπερλάμπρων νικῶν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων, καὶ ἡ θριαμβευτικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ προέλασις, ὡς ἦν φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, διήγειρεν ἀληθῆ φρενίτιδα ἐν Δωδεκανήσῳ, ἧς οἱ κάτοικοι ἀναλογιζόμενοι, καὶ δικαίως, ὅτι ἡ παρουσία τῶν Ἰταλῶν παρημπόδιζε τὴν κατάληψίν της ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, καὶ τὴν μετὰ τῆς μητρὸς ἕνωσιν, ὑπέδειξαν ἀπροκαλύπτως εἰς αὐτοὺς ὅτι ἦτο ἐνοχλητικὴ ἡ παρουσία των. Τοῦθ' ὅπερ ἐξώργιζε τὰ μέγιστα τοὺς Ἰταλούς, εἷς δὲ τῶν Στρατηγῶν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Στρατηγοῦ Ἀμέλιο, «ἠκούσθη πολλάκις μεγαλοφώνως διακη-
» ρύσσων τὴν μεγίστην εὐχαρίστησιν ἣν θὰ ᾐσθάνετο κατα-
» τασσόμενος εἰς τὸν Τουρκικὸν Στρατὸν ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς
» ἀθλίους Ἕλληνας», ὧν δὲν ἦσαν πλέον ἐξάδελφοί των οἱ Ἰταλοί, οἱ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν δῆθεν δυναστευόμενοι τῆς χθές, πράγματι δὲ τῶν Ἑλλήνων σκληροὶ δυνάσται τῆς σήμερον.

Ἐν Ρώμῃ δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς Ἰταλοτουρκικῆς συνθήκης εἰρήνης, ὁ Ἰταλὸς Πρωθυπουργὸς ἐδήλωσεν ἐπισήμως ὅτι: «Ἡ Ἰταλία οὐδέποτε ἐσκέφθη νὰ
» προσαρτήσῃ τὴν Δωδεκάνησον, δημιουργοῦσα οὕτω ἀντίθεσιν
» ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς ἀκραιφνεῖς της παραδόσεις. Ἡ κα-
» τοχὴ αὐτῆς εἶναι καθαρῶς στρατιωτική. Δὲν κατέχει τὰς
» νήσους ταύτας διὰ λογαριασμὸν τῆς Τουρκίας, διότι οὐδε-
» μίαν μυστικὴν ὑποχρέωσιν ἀνέλαβε. Ἐὰν ἡ συνθήκη εἰρή-

» νης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος θὰ ἀπεφάσιζε τὴν παρα-
» χώρησιν τῶν νήσων τούτων εἰς τὴν δευτέραν, ἡ Ἰταλικὴ
» Κυβέρνησις θὰ συνεμορφοῦτο πρὸς τὴν ρήτραν ταύτην. Ἐὰν
» ἡ τύχη τῶν νήσων ἀφεθῇ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ Ἰταλικὴ φω-
» νὴ θὰ ἀκουσθῇ ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ». Ἡ δήλωσις αὕτη ἦτο τόσον ὁριστικὴ ὥστε ἅπαντες ἐπείσθησαν. Ἀλλ' ὁ Στρατηγὸς «Ἀμέλιο ἐν τούτοις εὑρίσκετο ἐνθρονισμένος ἐν Ῥόδῳ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΗΡΩΪΚΗ ΕΠΟΠΟΙΪΑ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Συμμαχικὸς κατὰ τῆς Τουρκίας Πόλεμος

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἂν καὶ κατετρύχετο ὑπὸ σοβαρωτάτων ταραχῶν ἐν Κρήτῃ, Ὑεμένῃ, καὶ Ἀλβανίᾳ, καὶ ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἐρζεγοβίνη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, καὶ ἡ Τριπολῖτις, ἡ Κυρρηναϊκὴ καὶ ἡ Δωδεκάνησος ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, συνέχιζεν οὐχ ἧττον τὰς σκληρὰς καὶ ἀγρίας πιέσεις, ἀπηνεῖς διωγμοὺς καὶ ὠμὰς σφαγὰς κατὰ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, ὡς αἱ κατὰ τὸ 1912 ἐν Κοτσάνοις, εἶτα ἐν Ἰστὶπ καὶ ἀλλαχοῦ, οἵτινες ἀπεσκόπουν εἰς τὸν ἐκτουρκισμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης διὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως καὶ μεταναστεύσεως αὐτῶν. Τούτου ἕνεκα, αἱ σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ὁσημέραι ἐχειροτέρευον, ἐξετραχύνοντο καὶ ἐπεδεινοῦντο.

Ἡ Ῥωσσικὴ Κυβέρνησις, τὸ μέν, πρὸς δημιουργίαν ἀντιρρόπου δυνάμεως ἐν τῇ Βαλκανικῇ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ὁριστικὴν τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης προσάρτησιν, τὸ δέ, ἀποβλέπουσα καὶ καιροσκοποῦσα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς καταλήψεως τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου ἣν ἀνέκαθεν ἐπεδίωκεν, ἐκαλλιέργησε τὴν ἰδέαν καὶ ὤθησε τὰς πρωτοπόρους ὁμοφύλους της Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν εἰς ἀμοιβαίαν συνεννόησιν πρὸς περιφρούρησιν καὶ ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν τῇ Βαλκανικῇ κοινῶν συμφερόντων.

Τὴν 12 Φεβρουαρίου 1912 ἐτελέσθησαν μεγάλαι ἐν Σόφιᾳ

ἑορταὶ ἐπὶ τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ Διαδόχου Βόριδος. Αἱ ἑορταὶ εἰς ἃς παρέστησαν ὁ Διάδοχος τῆς Ἑλλάδος Κωνσταντῖνος, καὶ ὁ Σέρβος Διάδοχος Ἀλέξανδρος ἐσημείωσαν τὴν ἔναρξιν δραστηρίων διπλωματικῶν ἐνεργειῶν πρὸς συνασπισμὸν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν ἔμεινε ξένη καὶ ἀμέτοχος καὶ ἡ Ἀγγλικὴ διπλωματία, ἰδίους σκοποὺς ἐξυπηρετοῦσα καὶ ἴδια συμφέροντα θηρεύουσα.

Περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου ἡ Ρωσσικὴ Κυβέρνησις ἀπηύθυνεν ἐρωτήματα πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐπὶ τῶν διαφόρων Βαλκανικῶν ζητημάτων ἅτινα ἠδύναντο νὰ προκύψωσιν ἕνεκα τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου. Οἷον, ἐσωτερικὴ κρίσις ἐν Τουρκίᾳ, Αὐστριακὴ παρέμβασις ἐν Νόβι-Παζὰρ ἢ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἔνοπλος σύγκρουσις τῆς Τουρκίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Βουλγαρίας ἢ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου. Καὶ ἐν ἑκάστῃ τῶν περιπτώσεων τούτων μέχρι ποῦ θὰ ἀφίνοντο νὰ ἐξελιχθῶσι τὰ πράγματα, καὶ ποῖα μέτρα θὰ ἐλαμβάνοντο πρὸς ὑποστήριξιν διπλωματικῆς ἐνεργείας ἥτις θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως ἀναγκαία.

Περὶ τὰ μέσα δὲ Μαρτίου 1912 ἐπανῆλθε καὶ αὖθις ἡ Ρωσσικὴ Κυβέρνησις ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτὴν συγχρόνως ἡμέραν, τῇ ἐνεργείᾳ της, ἐπῆλθε πλήρης συνεννόησις μεταξὺ τῶν Κυβερνήσεων Σόφιας καὶ Βελιγραδίου, καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς κοινῆς ἐνεργείας, καθωρίσθησαν τὰ ἀνταλλάγματα, κατεστρώθησαν τὰ σχέδια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ ἐπῆλθε πλήρης συμφωνία τῆς δράσεως καὶ τῆς διανομῆς τῆς λείας μεταξύ των, καὶ ὑπεγράφη ἡ συνενώνουσα τοὺς Σλαύους τῆς Βαλκανικῆς ὑπὸ τὴν κηδεμονείαν της Συνθήκη συμμαχίας μεταξύ των, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας ἐπεδοκίμασεν, ὡς καὶ τὸ μυστικὸν αὐτῆς Πρωτόκολλον, ὑπεσχέθη ἀμέριστον τὴν βοήθειάν του καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν Ρωσσικὴν ἐνίσχυσιν πρὸς σύναψιν δανείου ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ καὶ ἥτις εἶχεν οὕτως:

Σερβοβουλγαρικὴ συμμαχία

Ἡ Α. Μ. ὁ Φερδινάνδος Α΄. Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, καὶ ἡ

Α. Μ. ὁ Πέτρος Α΄. Βασιλεὺς τῆς Σερβίας, πεπεισμένοι περὶ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων καὶ τῆς ὁμοιότητος τῶν τυχῶν τῶν δύο Κρατῶν καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν Λαῶν, Βουλγαρικοῦ καὶ Σερβικοῦ, καὶ ἀποφασισμένοι νὰ ὑπερασπίσωσι στερρῶς, διὰ κοινῶν δυνάμεων, τὰ συμφέροντα αὐτῶν καὶ νὰ προσπαθήσωσι νὰ φέρωσιν αὐτὰ εἰς αἴσιον τέρμα, συνομολογοῦσι τὰ ἑπόμενα.

Ἄρθρον 1.

Τὸ Βασίλειον τῆς Βουλγαρίας καὶ τὸ Βασίλειον τῆς Σερβίας ἐγγυῶνται ἀμοιβαίως τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἐδάφους των, ὑποχρεωμένα ἀπολύτως καὶ ἄνευ περιορισμοῦ οἱουδήποτε νὰ συνδράμωσιν ἄλληλα διὰ τοῦ συνόλου τῶν δυνάμεων αὐτῶν, εἰς πᾶσαν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ ἕτερον τῶν Βασιλείων ἤθελε προσβληθῆ ὑπό τινος ἢ ὑπό τινων Κρατῶν.

Ἄρθρον 2.

Τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ἀναλαμβάνουσι νὰ συνδράμωσιν ἄλληλα, διὰ τοῦ συνόλου τῶν δυνάμεων αὐτῶν, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἥν, οἱαδήποτε τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐδοκίμαζε νὰ προσαρτήσῃ ἢ νὰ καταλάβῃ, ἢ νὰ κατάσχῃ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, ἔστω καὶ προσωρινῶς, οἱονδήποτε τμῆμα τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, εὑρισκόμενον νῦν ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἐφ' ὅσον τὸ ἕτερον τῶν συμβαλλομένων μερῶν θεωρήσῃ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἀντικειμένην εἰς τὰ ζωτικὰ αὐτοῦ συμφέροντα καὶ ἀποτελοῦσαν αἰτίαν πολέμου.

Ἄρθρον 3.

Τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ὑποχρεοῦνται νὰ μὴ συνομολογήσωσιν εἰρήνην εἰμὴ ἐκ παραλλήλου καὶ κατόπιν προηγουμένης συνεννοήσεως.

Ἄρθρον 4.

Θέλει συνομολογηθῆ στρατιωτικὴ σύμβασις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξασφαλίσεως κατὰ τρόπον πλήρη καὶ συμφωνότερον πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Ἡ Σύμβασις αὐτη θέλει ὁρίσει, κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρως, ὅ,τι θέλει ἐκτελεσθῆ ἑκατέρωθεν ἐν περιπτώσει πολέμου, καθὼς καὶ πᾶν τὸ σχετιζόμενον πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, τὴν μετακίνησιν, καὶ ἐπιστράτευσιν τῶν στρατευμάτων των τὰς σχέσεις τῶν ἀνωτάτων διοικήσεων, πρέπει νὰ καθορισθῇ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης διὰ τὴν προετοιμασίαν καὶ καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Ἡ Στρατιωτικὴ σύμβασις θὰ ἀποτελέσῃ ἀναπόσπαστον μέρος τῆς παρούσης συνθήκης. Ἡ Σύνταξις αὐτῆς θέλει ἀρχίσει τὸ βραδύτερον ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης καὶ θέλει περατωθῆ ἐντὸς δύο μηνῶν.

Ἄρθρον 5.

Ἡ παροῦσα συνθήκη καὶ ἡ στρατιωτικὴ σύμβασις θέλουσιν ἰσχύει

ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῆς μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1920 συμπεριλαμβανομένης. Δὲν δύνανται δὲ νὰ παραταθῶσι πέραν τῆς προθεσμίας ταύτης εἰμὴ μετὰ συμπληρωματικὴν συνεννόησιν ἐπίτηδες κανονισθησομένην, τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν. Ἐν τούτοις εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὴν ἡμέραν τῆς λήξεως τῆς συνθήκης καὶ τῆς Στρατιωτικῆς συμβάσεως, τὰ δύο μέρη ἤθελον εὑρεθῆ ἐμπόλεμα, ἢ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐκκαθαρισθῆ ἡ ἐκ τοῦ πολέμου προκύψασα κατάστασις, ἡ συνθήκη καὶ ἡ Στρατιωτικὴ σύμβασις θέλουσι διατηρηθῆ ἐν ἰσχύει μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς Εἰρήνης ἢ τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς καταστάσεως τῆς προκυπτούσης ἐκ τοῦ πολέμου.

Ἄρθρον 6.

Ἡ παροῦσα συνθήκη θέλει συνταχθῆ εἰς δύο ἀντίτυπα.

Ἄρθρον 7.

Ἡ παροῦσα συνθήκη καὶ ἡ Στρατιωτικὴ σύμβασις δὲν δύνανται νὰ δημοσιευθῶσι ἢ κοινοποιηθῶσιν εἰς ἄλλα Κράτη, εἰμὴ κατόπιν προηγουμένης συνεννοήσεως τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν, τοῦτο δὲ ἀπὸ κοινοῦ καὶ ταυτοχρόνως.

Προηγουμένη συνεννόησις θὰ εἶναι ἐπίσης ἀναγκαία διὰ τὴν ἀποδοχὴν τρίτου τινὸς Κράτους εἰς τὴν συμμαχίαν.

Ἐγένετο ἐν Σόφιᾳ τῇ 29 Φεβρουαρίου.

Ἡ ἀνωτέρω συνθήκη ἠγνόησεν ὁλοσχερῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ διεμοίραζε τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην κατὰ τὰ συμφέροντα τῶν συμβληθέντων ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ προστασίαν τῆς Ῥωσσίας ἥτις ὑπεσχέθη αὐτοῖς ἐν ἀνάγκῃ καὶ στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐνέργειαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ πρὸς παροχὴν δανείου.

Παράρτημα μυστικὸν καθώριζε τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἠδύνατο νὰ προκύψῃ κοινὴ στρατιωτικὴ ἐνέργεια, ὁπότε ὑποχρεοῦντο νὰ συμβουλευθῶσι τὴν Ῥωσσίαν. Ἐὰν ἐπραγματοποιοῦντο αὐξήσεις ἐδαφικαί, ἡ μὲν Σερβία κατελίμπανε τῇ Βουλγαρίᾳ τὰ ἐδάφη τὰ κείμενα Α. τῆς Ῥοδόπης καὶ τοῦ Στρυμῶνος, ἡ δὲ Βουλγαρία ἀνεγνώριζε τῇ Σερβίᾳ τὰ ἐδάφη τὰ κείμενα ΒΔ. τοῦ Τσὰρ-Πλάνινα.

Ὡς πρὸς τὰ κείμενα μεταξὺ τοῦ Τσὰρ-Πλάνινα, τῆς Ῥοδόπης, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς λίμνης τῆς Ὄχριδος, ἄλλαις λέξεσι τὴν Μακεδονίαν, ἐὰν ἀνεγνωρίζετο ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς ἐπαρχίαν αὐτόνομον, αἱ δύο σύμμαχοι δυνάμεις καθώρισαν μετὰ μεγάλης ἀκριβείας καὶ

λεπτομερείας τὴν γραμμὴν διανομῆς τῶν περιοχῶν αἵτινες θὰ περιήρχοντο αὐταῖς ἀμοιβαίως κατὰ τὴν διεύθυνσιν Β Α καὶ Ν Δ τῆς Ἐγρὶ-Παλάγκας πρὸς τὴν λίμνην τῆς Ὄχριδος.

Ἐν περιπτώσει δὲ διαφορᾶς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς καὶ οἱουδήποτε τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἢ τοῦ μυστικοῦ παραρτήματος αὐτῆς, ἢ τῆς Στρατιωτικῆς συμβάσεως, τὰ δύο διαφωνοῦντα μέρη ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας, ὡς ὑπέρτατον διαιτητήν, οὗτινος ἡ ἀπόφασις θὰ ἦτο ὁριστικὴ καὶ ὑποχρεωτική.

Ἡ Στρατιωτικὴ δὲ σύμβασις ἡ ὑπογραφεῖσα τὴν 22 Μαΐου ἀντιμετώπιζεν ἁπάσας τὰς ὑποθέσεις πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ἢ παρέμβασιν τῆς Ῥουμανίας ἢ τῆς Αὐστρίας εὑρισκομένης ἐν Νόβι-Παζάρ.

Ἑλληνοβουλγαρικὴ Συμμαχία

Ὁ Βενιζέλος καθ' ὃν χρόνον ἐτελοῦντο αἱ ἀνωτέρω ζυμώσεις ἐν τῇ Βαλκανικῇ, εἰς βολιδοσκοπήσεις σχετικὰς γενομένας αὐτῷ κατηγορηματικῶς ἠρνήθη τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος.

Δικαιολογῶν δὲ τὴν ἄρνησίν του ταύτην εἰς μὲν τὸ φανερὸν ἔλεγεν ὅτι: «δὲν εἶχε συμπληρωθῆ εἰσέτι ἡ ἀναδιορ-
» γάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ ὅτι, ἀπῃτεῖτο ἡ πά-
» ροδος πενταετίας τοὐλάχιστον ὅπως καταστῇ οὗτος ἀξιόμαχος
» καὶ ἑτοιμοπόλεμος». Ἐν τῷ κύκλῳ ὅμως τῶν στενῶν του φίλων ἀπεριφράστως ἔλεγεν ὅτι: «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς θὰ
» ἡττᾶτο καθ' ὃ ἀπόλεμος, ὅπως εἶχεν ἡττηθῆ καὶ κατὰ τὸ
» 1897, ὅτι ἡ ἧττα θὰ ἐπήρχετο ἀναποφεύκτως, καὶ αὐτὸς
» δὲν ἤθελεν νὰ ἔχῃ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν εὐθύνην
» μιᾶς τοιαύτης ἥττης, συνεπῶς οὐδέποτε θὰ ἀπεφάσιζε πό-
» λεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἐφόσον αὐτὸς θὰ ἦτο ἐπὶ τῆς
» ἀρχῆς».

Ἠσχολεῖτο δὲ ἀφ' ἧς ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν περὶ τὴν συνήθη θεραπείαν τῶν ἰδίων κομματικῶν συμφερόντων, καὶ τῶν κομματικῶν φίλων αὐτοῦ, φροντίζων ἐπιμελῶς νὰ δημιουργῇ καὶ ἐφευρίσκῃ ἑκάστοτε εὐκαιρίας καὶ ἀφορμὰς νὰ ἐκτοξεύῃ πε-

πυρακτωμένους μύδρους κατὰ τῆς φαυλοκρατίας τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν φαύλων Κυβερνητῶν αὐτοῦ.

Καὶ ἐνῷ τοιουτοτρόπως ἐν τετριμμένῃ πολιτικῇ δημοκοπίᾳ καὶ κομματικῇ χρησιμοθηρίᾳ ἐξελίσσετο ἡ Διοίκησις τῆς Χώρας, αἰφνιδίως καὶ ἀπροσδοκήτως τὴν πρωΐαν τῆς 16ης Μαΐου 1912 ἀπὸ τῆς κλίνης ἐγερθεὶς ὁ Βενιζέλος εὑρέθη πρὸ τῆς τελικῆς προσκλήσεως τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως πρὸς συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας Βουλγαροσερβικὸν συνδυασμόν, ὡς ἔχοντος τούτου ἀπόλυτον καὶ ἀναπόφευκτον ἀνάγκην, τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἐπικρατοῦντος τῆς θαλάσσης, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς μεταφορᾶς Τουρκικῶν Στρατευμάτων ἀπὸ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκήν, οὗ ἄνευ, πᾶσα κατ' αὐτῆς πολεμικὴ ἐπιχείρησις καθίστατο ἐκ τῶν προτέρων καταδεδικασμένη εἰς οἰκτροτάτην ἀποτυχίαν, καὶ εἰς μέγιστον κίνδυνον θὰ ἐξέθετε τοὺς ἐργάτας αὐτῆς, ὅπως καὶ ἐμπράκτως κατεδείχθη.

Πρὸς ματαίωσιν δὲ τῆς σημαντικωτάτης συμπράξεως τῆς Ἑλλάδος, ὁ μέγας Βεζύρης Κιαμὴλ Πασσᾶς συναντήσας μετὰ πολλὰς καὶ ἐπιμόνους ἀναζητήσας τὸν ἐπίτηδες κρυπτόμενον Ἕλληνα ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτὴν Γρυπάρην ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀποχὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Σερβοβουλγαρικῆς συμμαχίας ἐπὶ τῇ ἀμέσῳ παραχωρήσει εἰς αὐτὴν τῆς Βερολινείου γραμμῆς μετὰ τῆς Κρήτης, ὅπερ ὁ Βενιζέλος ἀσυζητητὶ ἀπέρριψε.

Τὴν Βουλγαρικὴν πρότασιν ὁ Βενιζέλος, οὗ τὰς ἀποφάσεις χαρακτηρίζει ἀξιοσημείωτος προχειρολογία καὶ παλιγνωμία, ἀναιροῦντος τὴν ἑσπέραν ὅ,τι τὴν πρωΐαν ἀπεφάσισε, παρὰ τὰς πρὸ μηνῶν δηλώσεις του—συμβουλεύοντος καὶ παροτρύνοντος καὶ τοῦ κωφοῦ ἀνταποκριτοῦ τοῦ Λονδινείου Χρόνου Μπάουτσερ, μεθ' οὗ διῆλθε τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ 1911 ἐν Πηλίῳ, καὶ τῶν Βουλγάρων Βουλγαρικωτέρου, τοῦ ταφέντος ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἐπισήμως ἐν τῇ ἱστορικῇ Μονῇ τοῦ Ῥήλου, ἕνεκα τῶν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν μεγάλων ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ—ἀποδεχθεὶς εἰσῆλθε εἰς τὴν Σερβοβουλγαρικὴν κατὰ τῆς Τουρκίας συμμαχίαν—τὴν ἐν ἀπολύτῳ αὐτοῦ ἀγνοίᾳ πρὸ τριῶν μηνῶν συναφθεῖ-

σαν—ἄνευ συμφωνίας διανομῆς τῶν κατακτηθησομένων ἐδαφῶν, παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Βενιζελικοῦ Τύπου ὅτι οὗτος ὑπῆρξε ὁ κύριος συντελεστὴς καὶ μοναδικὸς αὐτῆς ἐφευρέτης.

Διό, τὴν 29 Μαΐου 1912 ὑπεγράφη ἡ Ἑλληνοβουλγαρικὴ συμμαχία ἔχουσα οὕτω:

Θεωροῦντες ὅτι τὰ δύο Βασίλεια ἐπιθυμοῦσι στερρῶς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ, καὶ δύνανται διὰ στερρᾶς ἀμυντικῆς συμμαχίας νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τοῦτο.

Θεωροῦντες ἐν συνεχείᾳ τῶν ἰδεῶν τούτων ὅτι, ἡ εἰρηνικὴ σύμπραξις τῶν διαφόρων ἐν Τουρκίᾳ ἐθνικοτήτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος πολιτικῆς πραγματικῆς καὶ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπορρεόντων ἐκ τῶν συνθηκῶν ἢ ἄλλοθεν παραχωρηθέντων εἰς τὰς Χριστιανικὰς Ἐθνότητας τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀποτελοῦσιν ἀναγκαίας συνθήκας διὰ τὴν στερεοποίησιν τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν Ἀνατολῇ.

Θεωροῦντες τέλος ὅτι, σύμπραξις τῶν δύο Βασιλείων, κατὰ τὴν ὑποδεικνυομένην ἔννοιαν, εἶναι φύσεως τοιαύτης, ἐν τῷ συμφέροντι μάλιστα τῶν καλῶν αὐτῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὥστε νὰ διευκολύνωσι καὶ νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὴν συνεννόησιν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Βουλγαρικῶν στοιχείων ἐν Τουρκίᾳ.

Ἡ Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Βουλγάρων, καὶ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ὑποσχόμεναι νὰ μὴ δώσωσιν οἱανδήποτε ἐπιθετικὴν τάσιν εἰς τὴν συμφωνίαν αὐτῶν τὴν καθαρῶς ἀμυντικὴν καὶ ἀποφασίσασαι νὰ συνομολογήσωσι συμμαχίαν εἰρήνης καὶ ἀμοιβαίας προστασίας κατὰ τοὺς ὑποδεικνυομένους κάτωθεν ὅρους, ὥρισαν τοὺς πληρεξουσίους αὐτῶν. Τὸν Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Γκέσωφ, καὶ Δ. Πανᾶν ἐν Σόφιᾳ Πρεσβευτήν.

Οἵτινες ἀνταλλάξαντες τὰ σχετικὰ αὐτῶν πληρεξούσια συνεφώνησαν τὰ ἑπόμενα:

Ἄρθρον 1.

Ἐὰν ἀντιθέτως πρὸς τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν τῶν δύο ὑψηλῶν συμβαλλομένων μερῶν, καὶ ἐναντίον τῆς στάσεως τῶν Κυβερνήσεων αὐτῶν ἀποφευγουσῶν πᾶσαν ἐπιθετικὴν πρᾶξιν καὶ πᾶσαν πρόκλησιν ἀπέναντι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ ἕτερον τῶν δύο Κρατῶν ἤθελε προσβληθῇ ὑπὸ τῆς Τουρκίας, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, εἴτε κατὰ συστηματικῆς προσβολῆς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, τὰ δύο ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη ὑποχρεοῦνται νὰ συνδράμωσιν ἀμοιβαίως ἄλληλα δι' ὁλοκλήρων τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ

κατά συνέπειαν νά μή συνομολογήσωσιν ειρήνην ειμή όμοῦ καί ἐκ συμφώνου.

Ἄρθρον 2.

Τά δύο ὑψηλά συμβαλλόμενα μέρη ὑπόσχονται ἀμοιβαίως, ἀφ' ἑνός μέν νά ἐξασκήσωσιν τήν ἠθικήν αὐτῶν ἐπιρροήν παρά τοῖς ὁμοεθνέσιν αὐτῶν ἐν Τουρκίᾳ ἵνα συντελέσωσιν εἰλικρινῶς εἰς τήν εἰρηνικήν συνύπαρξιν τῶν στοιχείων τῶν ἀποτελούντων τόν πληθυσμόν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀφ' ἑτέρου δέ νά χορηγήσωσιν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν καί νά βαδίσωσιν ἐκ συμφώνου, εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν, παρά τῇ Ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει ἤ παρά ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσιν, ἥτις θά ἐσκόπει νά ἀποκτήσῃ ἤ νά ἐξασφαλίσῃ τήν πραγματοποίησιν τῶν δικαίων τῶν ἀπορρεόντων ἐκ τῶν συνθηκῶν ἤ ἀλλέως παραχωρηθέντων εἰς Ἑλληνικάς καί Βουλγαρικάς ἐθνότητας, τήν ἐφαρμογήν τῆς πολιτικῆς ἑνότητος καί τῶν συνταγματικῶν ἐγγυήσεων.

Ἄρθρον 3.

Ἡ παροῦσα συνθήκη θέλει τηρηθῇ ἐν ἰσχύϊ ἐπί τρία ἔτη ἀπό τῆς ὑπογραφῆς αὐτῆς καί θέλει ἀνανεωθῇ σιωπηλῶς ἐπί ἕν ἔτος, πλήν ἐάν καταγγελθῇ. Ἡ καταγγελία της πρέπει νά γνωστοποιηθῇ τοὐλάχιστον ἕξ μῆνας πρό τῆς ἐκπνεύσεως τοῦ τρίτου ἔτους ἀπό τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης.

Ἄρθρον 4.

Ἡ παροῦσα συνθήκη θέλει τηρηθῇ μυστική. Δέν θά δύναται νά κοινοποιηθῇ εἰς τρίτην Δύναμιν, εἴτε ὁλοκληρωτικῶς, εἴτε ἐν μέρει, μηδέ νά δημοσιευθῇ ἐν μέρῃ, ἤ ἐν ὅλῳ, εἰμή τῇ συγκαταθέσει τῶν δύο ὑψηλῶν συμβαλλομένων μερῶν.

Ἐγένετο ἐν Σόφιᾳ τῇ 6 Μαΐου 1912

Ὁ Πληρεξούσιος τῆς Βουλγαρίας — Ὁ Πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος

Γκεσώφ — **Πανᾶς**

Μή συναφθείσης δέ καί συμμαχίας Ἑλληνοσερβικῆς, ἡ Βουλγαρία ἀπετέλεσε τό κέντρον τῆς Βαλκανικῆς συμμαχίας. Πλήν ἀνεξήγητον τῇ ἀληθείᾳ παραμένει πῶς μόνον ἡ Βουλγαρία προῆλθεν εἰς σύναψιν συμμαχίας μετά τῆς Ἑλλάδος, οὐχί δέ καί ἡ σύμμαχος αὐτῆς Σερβία, τῶν ὁποίων ἡ συνθήκη ἠγγυᾶτο τήν ἀμοιβαίαν πολιτικήν ἀνεξαρτησίαν καί τήν ἐδαφικήν αὐτῶν ἀκεραιότητα, διάταξις ἥτις δέν συμπεριελήφθη καί εἰς τήν Ἑλληνοβουλγαρικήν τοιαύτην.

Ἑλληνοβουλγαρική Στρατιωτική Σύμβασις

Ἡ ἑλληνοβουλγαρική στρατιωτική σύμβασις ἡ ὑπογραφεῖ-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

σα τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1912 ἀντιμετωπίζει ἁπάσας τὰς ὑποθέσεις πολέμου Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας κατὰ τῆς Τουρκίας, ὡς καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν συμμετοχῆς εἰς αὐτὸν καὶ τῆς Σερβίας, καὶ ἐν ᾗ ὡς κύριος σκοπὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἀναγράφεται ὅτι ἔπρεπε νὰ ἦναι, ὁπωσδήποτε, ἡ ἀπόκτησις τῆς κυριαρχίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ, καὶ ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν αὐτοῦ μεταξὺ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς Στρατιωτικῆς ταύτης συμβάσεως ὁ Βούλγαρος Πρωθυπουργὸς δηλώσας ὅτι, ἡ Ἑλλὰς μόνον διὰ τοῦ στόλου αὐτῆς θὰ ἐνίσχυε τοὺς συμμάχους εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἐζήτησε νὰ ἀναγραφῇ ἐν αὐτῇ ὅτι, αὕτη θὰ συνδράμῃ κατὰ ξηρὰν διὰ Στρατοῦ ἐκ 50 χιλιάδων, φρονῶν καὶ πιστεύων ὅτι οὗτος θὰ ἐδυσκολεύετο καὶ αὐτὰ τὰ Καμβούνια νὰ διαβῇ. Διὸ καὶ δὲν προῆλθεν μετ᾽ αὐτῆς εἰς οὐδένα καθορισμὸν διανομῆς τῶν κατακτηθησομένων χωρῶν ἐν εὐτυχεῖ τοῦ πολέμου ἐκβάσει.

Ἐπὶ τῇ ἀδεξίᾳ ὅμως καὶ μὴ διπλωματικῇ διαβεβαιώσει τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου Λοχαγοῦ Ἐπιτελοῦς Μεταξᾶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τὰς 100 χιλιάδας ἀνδρῶν, ὁ Βούλγαρος Πρωθυπουργὸς ἀνησυχήσας καὶ φοβηθεὶς ὅτι, ἰσχυρότερος Ἑλληνικὸς Στρατὸς θὰ ἠδύνατο νὰ προελάσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Τουρκίας, καὶ συνεπῶς ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ προβάλῃ ἀναντιρρήτως μεγαλειτέρας ἀξιώσεις, διακόψας ἀποτόμως τὴν συζήτησιν, ἔκλεισεν ἐσπευσμένως τὴν σύμβασιν, καὶ προυκάλεσεν, ὡς οἷόν τε τάχυον, τὴν ἐμφάνισιν τῆς παρεμβάσεως καὶ τῆς αἰτίας πολέμου.

Ἡ Ἑλλὰς ὑπογράψασα τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας Στρατιωτικὴν σύμβασιν «ὡς ἠγνόησε τοὺς ὅρους τῆς Σερβοβουλ-» γαρικῆς συνθήκης, οὕτως ἠγνόησε καὶ τὴν ὕπαρξιν τῆς » Σερβοβουλγαρικῆς Στρατιωτικῆς συμβάσεως.»

Καὶ οὕτως ἐπιπολαίως, προχειρολογικῶς καὶ ἀνασφαλίστως ἡ Ἑλλὰς συμμετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας συμμαχικοῦ πολέμου ἄνευ ὅρων καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προηγουμένης καὶ καθωρισμένης συμφωνίας περὶ τῆς διανομῆς τῶν καταληφθησομένων ἐχθρικῶν ἐδαφῶν, ἀρκεσθεῖσα ἀστόχως μόνον εἰς τὴν ὑπο-

χρέωσιν ὑποστηρίξεως τῆς Βουλγαρίας διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης ἐν εὐτυχεῖ τοῦ πολέμου ἐκβάσει. Οὗ ἕνεκα οἱ Κρῆτες Βουλευταὶ Μανοῦσος Κούνδουρος καὶ Γ. Ν. Παπαδάκης μεταβάντες εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶν διὰ τὴν συσχέτισιν ταύτην τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, καθόσον ἡ Κρήτη προσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ὡς ἰδία καὶ αὐτοτελὴς Πολιτεία σύμμαχος τῆς Ἑλλάδος ἔχουσα ἴδιον στρατὸν καὶ ὁπλισμόν. Ἐὰν δὲ δὲν ἐπήρχετο ὁ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμος, ἡ λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος θὰ ἐμείου τὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος ἐν Μακεδονίᾳ, εἰς ὄφελος τῶν συμμάχων. Οὗτος ἀνεγνώρισε τὸ γενόμενον τοῦτο λάθος, ὅπερ ὅμως κατὰ τὴν ὁμολογίαν του δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ διορθωθῇ. Διὰ τὰς γεωγραφικὰς δὲ καὶ ἱστορικὰς γνώσεις τοῦ Βενιζέλου, ὡς φαίνεται, πλὴν τῆς Κρήτης, ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἤπειρος ἦσαν διὰ τὴν Ἑλλάδα χῶραι ὁλοσχερῶς ξέναι.

Ὁ Βενιζέλος συνῆψε τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας συνθήκην μὴ ἀξιώσας νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Σερβίας ὑφισταμένης συνθήκης συμμαχίας δι' ἧς αὗται διενέμοντο μεταξύ των τὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος. Ἐνῷ συγχρόνως ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεοῦτο δι' αὐτῆς νὰ συνδράμῃ τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τῆς Τουρκίας διὰ πασῶν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεών της, ἵνα ἡ τελευταία αὕτη τελικῶς διανεμηθῇ μετὰ τῆς Σερβίας τὰς κατακτηθησομένας Τουρκικὰς ἐπαρχίας.

Οἱ ἀκάματοι ὅμως καὶ ἰδιότυποι θαυμασταὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου ἀντιτάττουσιν ὅτι εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ μεγαλοφυὲς τοῦ σχεδίου. «Διότι ἂν συνήπτετο προκαταβολικὴ » συμφωνία διανομῆς, ἡ Ἑλλὰς ἕνεκα τῆς μικρᾶς της στρατι- » ωτικῆς συμβολῆς θὰ ἐλάμβανεν ὀλιγώτερα τῶν κτηθέντων». Ἡ τοιαύτη δικαιολογία εἶναι σαθρὰ καὶ ὅλως ἀστήρικτος, ὡς προταχθεῖσα μετὰ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὀφειλόμενα εἰς ὅλως ἀπρόβλεπτα γεγονότα, καὶ ὡς παρασιωπῶσα τὴν ἰσχυροτάτην συμβολὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, τοῦ παρεμποδίσαντος τὴν μεταφορὰν ἑκατοντάδων χιλιάδων Τουρκικοῦ

Στρατοῦ ἐξ Ἀσίας εἰς τὸ Θέατρον τοῦ πολέμου, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, ὁ Βενιζέλος παντὶ μέσῳ καὶ πάσῃ μηχανῇ προσεπάθησε νὰ παρεμποδίσῃ τὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμον, οὗ ἐπιτυγχανομένου, ἡ Ἑλλὰς θὰ ὠθεῖτο ἀσφαλῶς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀλιάκμονος.

Ἕνεκα δὲ τῆς μὴ συνάψεως συμφωνίας διανομῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Συμμάχων ἀντὶ νὰ συνδυάζωνται πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἀναζητήσεως καὶ κατανικήσεως τοῦ κοινοῦ ἀντιπάλου, μετεβλήθησαν εἰς ἐπιχειρήσεις κεχωρισμένας καὶ ἀγῶνα δρόμου πρὸς κατάληψιν ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ἐχθρικῶν ἐδαφῶν, ἵνα ἕκαστος τῶν Συμμάχων ἔχῃ τὴν προτεραιότητα τῆς κατοχῆς των κατὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης.

Ἐὰν δὲ οἱ Τοῦρκοι διεξῆγον τὸν πόλεμον στρατηγικώτερον, καὶ μετὰ τὴν μάχην τῶν Γιαννιτσῶν, διαβάντες τὸν Ἀξιόν, δὲν ἠδράνουν, θὰ ἠδύναντο νὰ παρακωλύσωσιν ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας τὴν διάβασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὁπότε ἡ Θεσσαλονίκη ἀναποτρέπτως θὰ ἔπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων. Ἐὰν δὲ ἡ Βουλγαρικὴ Στρατιὰ δὲν συνετρίβετο εἰς Τσατάλτσαν, μὴ καθορισθείσης διὰ τῆς συνθήκης τῆς τύχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Βουλγαρία θὰ ἐγκαθίστατο μονίμως ἐν αὐτῇ. Διό, καὶ ὅταν εὑρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν πρὸ τῆς Τσατάλτζας, τὴν γενομένην προσφορὰν τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀποστολὴν ἑλληνικῆς ἐπικουρίας ἀσυζητητὶ ἀπέρριψεν.

Τελικῶς δὲ ἐὰν ὁ Ὕψιστος, ὁ ἀκάματος τῆς Ἑλλάδος προστάτης καὶ ὑπερασπιστὴς δὲν ἀπέστελλε τὸ ἀτύχημα τῆς V Μεραρχίας ἐν Σόροβιτς καὶ κατελαμβάνομεν τὸ Μοναστήριον ἔχοντες καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἀντὶ τῆς Ἑλληνοσερβικῆς κατὰ τῆς Βουλγαρίας συμμαχίας, θὰ συνήπτετο εὐνοήτως Σερβοβουλγαρικὴ κατὰ τῆς Ἑλλάδος τοιαύτη, ἧς αἱ ἀφάνταστοι δι᾽ αὐτὴν συνέπειαι εἶναι καὶ τῷ τυφλῷ δῆλαι.

Τὸν πόλεμον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς ἠδυνήθη πρωταγωνιστοῦσα νὰ διεξαγάγῃ τελεσφόρως καὶ εὐχερῶς χάρις εἰς τὴν φιλοπάτριδα, σώφρονα καὶ προνοητικὴν μέριμναν καὶ ἔγκαιρον φροντίδα τῆς Κυβερνήσεως Θεοτόκη, ἥτις παρὰ τὰς ἰσχυρὰς ἀντι-

δράσεις, συμπύξασα τὰς μονάδας τοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ, εἰσηγουμένου τοῦ Λοχαγοῦ τοῦ Μηχανικοῦ Λούσμανη, ἐξοικονόμησε τὸ ἀπαιτούμενον χρῆμα, ἄνευ προσθέτου ἐπιβαρύνσεως τοῦ ἰσχνοτάτου Κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Δι᾽ ἐργασίας δὲ θετικῆς, ἀθορύβου καὶ ἀδιαφημίστου ἐπλήρωσε τὰς ἀποθήκας ὅπλων αὐτογεμῶν, πολυβόλων, πυρομαχικῶν, ἱματισμοῦ καὶ λοιπῶν χρειωδῶν. Ὥπλισε τὸ πυροβολικὸν διὰ πυροβόλων ταχυπύρων καὶ συνεπλήρωσε τὴν δύναμιν τῶν ἐφίππων Σωμάτων εἰς ἵππους καὶ τῶν ὀρεινῶν σχηματισμῶν εἰς ἡμιόνους. Μέτρα κυβερνητικὰ δι᾽ ὧν συνετελέσθη ὁ ὑπέρλαμπρος Ἑλληνικὸς πολεμικὸς θρίαμβος. Ἐργασία σώφρονος καὶ πατριωτικῆς Κυβερνήσεως, ἀληθῶς πολύτιμος καὶ πραγματικῶς ἐθνική, συντελεσθεῖσα ἡσύχως καὶ ἄνευ δημοκοπικῆς διαφημίσεως, ἣν δημοκοπικῶς καὶ σκοπίμως ὁ Βενιζελικὸς τύπος ἀπέδωκεν εἰς τὸν Βενιζέλον, πρὸς τὴν ὁποίαν ὅμως πανθομολογουμένως οὗτος ἦτο ὁλοσχερῶς ξένος ὡς μὴ προμηθευθεὶς οὔτε ἓν ὅπλον, οὔτε ἓν πυροβόλον, οὔτε ἓν πολυβόλον, οὔτε ἓν φυσίγγιον, οὔτε ἕνα ἵππον, οὔτε ἕνα ἡμίονον.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αἱ μεγάλαι Δυνάμεις συνεφώνησαν νὰ παρέμβωσι συγχρόνως καὶ συντομώτατα παρὰ ταῖς Κυβερνήσεσι Σόφιας, Βελιγραδίου, Ἀθηνῶν καὶ Κεττίγνης.

«α) Ὅπως συμβουλεύσωσι νὰ μὴν ἐπιχειρήσωσί τι δυνά- » μενον νὰ διαταράξῃ τὴν εἰρήνην ἢ προσβάλῃ τὸ καθεστὼς » τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου.

»β) Ἐὰν αἱ συμβουλαὶ αὐτῶν δὲν εἰσακουσθῶσιν αἱ Δυ- » νάμεις θὰ συνενώσωσι τὰς προσπαθείας αὐτῶν ὅπως ἐντο- » πισθῇ ἡ σύρραξις καὶ θέσωσιν εἰς αὐτὴν τέρμα. Θὰ διακηρύ- » ξωσι κατηγορηματικῶς εἰς τὰ ταραχοποιὰ Κράτη ὅτι, οὐδε- » μίαν θὰ ἔχωσι νὰ ἐλπίζωσιν ἐξ ἐνδεχομένης νίκης ἐδαφικὴν » ὠφέλειαν.

»γ) Ἐὰν ἡ ἐξέλιξις τῶν γεγονότων θὰ ἐδεῖτο τῆς χρή- » σεως ἐνεργητικωτέρων μέσων, οἷα ἐπίδειξις στρατιωτικὴ ἢ » ναυτική, αἱ Δυνάμεις θὰ προστρέξωσιν εἰς ταῦτα ἀπὸ συμ- » φώνου. Καί,

»δ) Συγχρόνως, ἐπιτυγχανομένου τοῦ διαβήματος τῆς » πρώτης παραγράφου αἱ Δυνάμεις θὰ παρέμβωσι παρὰ τῇ

» Πύλη ὅπως συμβουλεύσωσι ταύτην νὰ ἐκτελέσῃ ἄνευ ἐπι-
» βραδύνσεως τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις ἃς νομοταγῶς
» ἐπιζητῶσιν οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου».

Τελεσίγραφον τῶν Συμμάχων.
Τὸ Μαυροβούνιον κηρύσσει τὸν πόλεμον

Πλὴν συμβαίνει ἐνίοτε ὥστε, τὰς μοιραίας ὁρμὰς τῶν λαῶν οὐδεμία διπλωματικὴ συμφωνία νὰ δύναται νὰ περιστείλῃ καὶ νὰ διασπείρωσιν αὗται δίκην ἀχύρων τὰ πολύμοχθα καὶ ὑστερόβουλα τῆς διπλωματίας ἔγγραφα. Καὶ οὕτω τὰ πράγματα ἠκολούθησαν τὸν μοιραῖον αὐτῶν ῥοῦν.

Ἕνεκα δὲ τῆς κρατούσης διαρκοῦς ἐν Μακεδονίᾳ κακοδιοικήσεως, ὑποθαλπομένης καὶ ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπιτεινομένης ὑπὸ τῶν ἀτελευτήτων τῶν Ἀλβανῶν ἐξεγέρσεων κατὰ τῆς Τουρκίας, προσέτι δὲ καὶ φόβῳ ἀποβάσεως Ἰταλικοῦ στρατοῦ, ἕνεκα τῆς ἐμπολέμου μετὰ τῆς Ἰταλίας καταστάσεως, ἠναγκάσθη ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις νὰ συγκεντρώσῃ ἱκανὰς ἐν Μακεδονίᾳ δυνάμεις κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1912 ἀναβιβάσασα τὰ ἐν αὐτῇ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ στρατεύματά της εἰς 150 χιλ. ἄνδρας.

Οὕτω ἡ Τουρκία τότε ἀναντιρρήτως ἦτο κυρία τῆς καταστάσεως δυναμένη ταχέως νὰ ἀντιμετωπίσῃ πᾶσαν παρουσιασθησομένην περιπέτειαν. Πλὴν μὴ δυναμένη νὰ συντηρῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον τοσαύτην δύναμιν ὑπὸ τὰ ὅπλα, συγχρόνως δὲ βεβαιωθεῖσα παρὰ τῶν ἐν ταῖς Πρωτευούσαις τῶν Βαλκανικῶν ἀντιπροσώπων της ὅτι οὐδεὶς ἠπειλεῖτο ἐκεῖθεν κίνδυνος, διέταξε τὴν ἀπόλυσιν τῶν προσκληθέντων ἐφέδρων της τὴν 12 7]βρίου 1912. Τούτου γενομένου, οἱ Βαλκανικοὶ Σύμμαχοι μετ' ὀλίγον διὰ κοινῆς τελεσιγραφικῆς διακοινώσεώς των ἠξίωσαν παρὰ τῆς Τουρκίας τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν χριστιανικῶν τῆς Μακεδονίας πληθυσμῶν, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ 23 ἄρθρου τῆς Βερολινείου συνθήκης τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν αὐτῆς, καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων ὑπὸ τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν, ὅπερ ἀνῄρει οὐσιαστικῶς τὴν Τουρκικὴν ἐν αὐτῷ κυριαρχίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπάντησις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἀλαζονικῶς ἀρνητική, ἣν ἐπηκολούθησε καὶ μερικὴ ἐν Θράκῃ ἐπιστράτευσις, καὶ τὴν 17ην Σεπτεμβρίου καὶ γενικὴ τοιαύτη, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία θεωρήσασαι ταύτην ἀφορμὴν πολέμου ἐκήρυξαν ἐπίσης ἐπειγόντως γενικὴν ἐπιστράτευσιν τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Τὸ δὲ Μαυροβούνιον ἐκήρυξε τὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον τὴν 26 7]βρίου.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ Βενιζέλος λουσθείς, παραθερίσας καὶ ἀμερίμνως διασκεδάσας ἐν Λουτρακίῳ ἐπανῆλθε εἰς Ἀθήνας. Τὴν 16 δὲ Σεπτεμβρίου συνῆλθε τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον εἰς σύσκεψιν πρὸς ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας κατέφθασεν ἡ πρόσκλησις τῆς Βουλγαρίας ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης ἐπιστρατευθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς.

Ὁ Πρωθυπουργὸς δηλώσας πεποιθότως ὅτι πᾶσα τυχὸν ἐνέργεια θὰ ἀνεβάλλετο διὰ τὴν ἄνοιξιν, ἀμελήσας νὰ λάβῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δανείου ἐκ 40 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ὅπερ εἶχε συνάψει ἡ Κυβέρνησις Μαυρομιχάλη, ἀπὸ τῆς Τραπέζης τῆς Λυωνικῆς πίστεως, δικαίωμα ὅπερ εἶχε λήξει τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1912, συνεζήτησε τὸ εἰρηνικὸν πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν σύνοδον τοῦ προσεχοῦς Νοεμβρίου, τοῦ Ῥακτιβὰν ποιησαμένου τὴν εἰσήγησιν περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας.

Ἀποφασισθείσης δὲ παρὰ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἐζητήθη καὶ ἐστάλη τηλεγραφικῶς καὶ ἡ ἔγκρισις τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, καὶ ἐκηρύχθη αὕτη τὴν ἑσπέραν τῆς 17ης μὲ ἀναβολὴν μιᾶς ἡμέρας, γενομένην δεκτὴν παρὰ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἵνα ὑπογραφῇ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ σύμβασις τῆς ἀγορᾶς τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἀνοικτῆς θαλάσσης, ὅπερ τὰ μέγιστα καὶ τοὺς συμμάχους ἐνδιέφερε καὶ συνέφερε.

Ἐπιστράτευσις καὶ Συγκέντρωσις

Κηρυχθείσης τῆς ἐπιστρατεύσεως ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς ἑπομένης οἱ ἔφεδροι προσήρχοντο εἰς τὰς τάξεις μετὰ χαρα-

κτηριστικῆς προθυμίας καὶ πρωτοφανοῦς ἐνθουσιασμοῦ. Ἐντὸς δὲ τῆς ὁριζομένης ἑξαημέρου προθεσμίας ὑπὸ τοῦ σχεδίου ἐπιστρατεύσεως αὕτη ὁμαλῶς καὶ ὁλοσχερῶς συνετελέσθη. Ἡ ἐπιστρατευθεῖσα ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα, ἐκ τριῶν πυροβολαρχιῶν ἀπαρτιζομένη, ὑπὸ τοὺς πυροβολάρχας Λοχαγοὺς Χατζηπέτρον Χρῆστ., Κοντόπουλον Νεοπτ. καὶ Κοντογούρην Χρύσανθ. καὶ ὡς Ἐπιτελῆ της τὸν ὑπολοχαγὸν Πανουργιᾶν Στυλ., ἅπαντας ἀξιωματικοὺς ἐπιστήμονας, ἀνδρείους καὶ ἀξίους ἀπογόνους ἐνδόξων προγόνων, καὶ ἱερέα τὸν Σεβάσμιον Κληρικὸν καὶ ἀληθῆ τοῦ Ὑψίστου λειτουργὸν Πατέρα Γεράσιμον, ἐφημέριον τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀπετέλει τὴν 2 Μοῖραν τοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Παρασκευόπουλον Λεων. 2 Πυροβολικοῦ Συντάγματος, ἀποτελοῦντος τὸ Πυροβολικὸν τῆς ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Καλλάρην Κωνστ. II ἐπιλέκτου Μεραρχίας τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ᾗ ὑπηρέτουν τὰ τέκνα τῆς πραγματικῆς Ἑλληνικῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀρχοντοσύνης, ἄλλα μὲν ὡς μόνιμοι Ἀξιωματικοί, ἄλλα δὲ ὡς ἔφεδροι τοιοῦτοι, ἄλλα δὲ ὡς ἔφεδροι ὑπαξιωματικοὶ καὶ ἄλλοι ὡς κληρωτοὶ καὶ ἔφεδροι ὁπλῖται. Ἡ ὁποία διὰ τὰς ὁρμητικάς, ἀκατασχέτους καὶ ἀποτελεσματικὰς κατὰ τοῦ κέντρου πάντοτε τῆς παρατάξεως ἐπιθέσεις της, ὑπὸ τῆς ἀδεκάστου καὶ διαυγοῦς κρίσεως καὶ εἰλικρινοῦς ἐκτιμήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, **«Ἡ σιδηρᾶ Μεραρχία τῶν Ἀθηνῶν» ἐπωνομάσθη.**

Περατωθείσης δὲ τῆς ἐπιστρατεύσεως ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἤρξατο συγκεντρούμενος ἐν Θεσσαλίᾳ. Διό, καὶ τὰ διάφορα Σώματα τῆς II Μεραρχίας ἤρξαντο τμηματικῶς καὶ ταῦτα ἐκεῖσε ἀναχωροῦντα. Οὕτω τὴν πρωΐαν τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1912 τὰ τύμπανα κροτοῦντα, καὶ αἱ σάλπιγγες τοῦ πεζικοῦ ἠχοῦσαι ἀνήγγειλαν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τὴν ἀναχώρησιν τῶν Πεζικῶν Συνταγμάτων, καὶ πάραυτα πλῆθος λαοῦ συναθροισθὲν ἐνθουσιῶν καὶ ἐπευφημοῦν συνώδευσε τοὺς εὐσταλεῖς πεζοὺς καὶ τοὺς εὐστρόφους καὶ θυελλόποδας εὐζώνους τοὺς κατ' ἐξοχὴν πολεμιστὰς τῆς Ἑλληνικῆς λεβεντιᾶς καὶ τῶν ἐθνικῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων. Τὸ σάλπισμα τῶν σαλπίγγων καὶ τὸν κρότον τῶν τυμπάνων ἐναλλακτικῶς διεδέχετο τὸ ἑξῆς ἐνυάλιον ᾆσμα συντεθὲν ὑπὸ τοῦ Λοχαγοῦ

Μπήτρου Γ., Διοικητοῦ τοῦ 2 Λόχου τοῦ 7 πεζικοῦ Συντάγματος.

Μάνλιχέρ μου Χαϊδεμένο
Θἄρθῃ ἡ ὥρα νὰ βροντᾷς
Καὶ θανατηφόρα βόλια
Στοὺς ἐχθρούς μας νὰ σκορπᾷς

Θἄρθῃ ἡ ὥρα ποὺ 'κεῖ πάνω
Στ' 'Αλεξάνδρου μας τὴ γῆ
Θὰ σὲ πᾶμε νὰ χορτάσῃς
Δόξα, ἐκδίκηση, τιμὴ

Κάθε βόλι φλογισμένο
Θὰ περνᾷ ἐχθρῶν κορμιὰ
Καὶ στοὺς σκλάβους θὰ σκορπίζῃ
Θάρρος καὶ παρηγοριά.

Σὰν τ' ἀδέρφι σου τὸ πρῶτο
Καρυοφύλλι τὸ βαρὺ
Ποὺ τ' ἀγάπαγαν οἱ φίλοι
Ποὺ τὸ τρέμαν οἱ ἐχθροὶ

Τέτοιο Μάνλιχερ σὲ θέλω
ἄπονο, φαρμακερὸ
Νὰ πληγώνῃς νὰ σκοτώνῃς
Τῆς Πατρίδος τὸν ἐχθρό.

Γιὰ νὰ μάθουν οἱ μεγάλοι
Γιὰ νὰ μάθουν οἱ μικροὶ
«Ὅτι ἡ 'Ελλὰς δὲν παύει
Τῶν ἡρώων νἆναι γῆ».

Τὴν 3 δὲ μ. μ. τῆς 25 ἀναζεύξασα ἀπῆλθε τῶν στρατώνων τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα, κατευθυνομένη πρὸς τὸν ἐν Ρούφ σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ὅπως ἐπιβιβασθῇ.

Ἅμα δ' ὡς ἡ φάλαγξ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λεωφόρον Κηφισσίας, καὶ τὸ βραχνὸν καὶ μελαγχολικὸν τῶν σαλπίγγων τοῦ Πυροβολικοῦ σάλπισμα ἤρξατο ἠχοῦν, οἱ κάτοικοι τῶν 'Αθηνῶν μόλις ἤκουσαν τοῦτο, ἐν ἐνθουσιώδει καὶ πατριωτικῷ συναγερμῷ, καὶ μεγίστῃ συγκινήσει διατελοῦντες, ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀναχωρήσεως τῶν διαφόρων Σωμάτων τῆς φρουρᾶς τῆς Πρωτευούσης, ἔσπευσαν ἀλλόμενοι πρὸς συνάντησιν καὶ προπομπὴν τῆς ἀπερχομένης Μοίρας.

'Επειδὴ δὲ πολλὰ τέκνα 'Αθηναϊκῶν οἰκογενειῶν ὑπηρέτουν

ἐν αὐτῇ, τάχιστα ἐσχηματίσθη φάλαγξ ἁμαξῶν παραπορευομένη τῇ Μοίρᾳ, ὧν ἐπέβαινον οἱ συγγενεῖς τῆς ἀπερχομένης Ἀθηναϊκῆς νεότητος καὶ ἑλληνικῆς ἀλκῆς. Οἱ δὲ Πυροβοληταὶ καὶ Ἐλάται τοῦ τότε πράγματι ἐπιλέκτου Σώματος τοῦ Πυροβολικοῦ ἐναλλακτικῶς μετὰ τῶν σαλπίγγων ἔψαλλον τὸ θούριον τοῦ Πυροβολικοῦ Σώματος ᾆσμα, ἔχον οὕτως:

Τὸ Πυροβολικό, τὸ Πυροβολικὸ
πόσον τὸ ἀγαπῶ.
Γιὰ τὴν Ἑλλάδα θὰ πεθάνω
στὸ κανόνι μου ἐπάνω.

Τὸ κανόνι μὲ προσμένει
σὰν πιστή μου ἐρωμένη.
Γιὰ τὴν Ἑλλάδα θὰ πεθάνω
στὸ κανόνι μου ἐπάνω.

Τὰ παράθυρα βιαίως ἠνοίγοντο, οἱ ἐξῶσται ταχέως ἐπληροῦντο καὶ αἱ ὡραῖαι καὶ πραγματικαὶ Ἑλληνίδες παρθένοι τὸ εὐῶδες μανδήλιον παλινδρομικῶς σείουσαι καὶ μὲ ἄνθη τὴν διερχομένην φάλαγγα ῥαίνουσαι, κατευόδιον αὐτῇ ἐν ἐνθουσιώδει συγκινήσει καὶ ἑτοιμοδάκρυτοι καὶ δαφνοστεφῆ τὴν νίκην καὶ εὐτυχῆ τὴν ἐπιστροφὴν διακαῶς ηὔχοντο εἰς τοὺς κάτωθεν διερχομένους τῶν αἰθουσῶν εὐγενεῖς των συντρόφους καὶ συγχορευτὰς καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων ἀνδρείους ὑπερασπιστάς.

Ἐνῷ προσεγγίζομεν πρὸς τὴν πλατεῖαν Ὁμονοίας ἐκ τοῦ βάθους τῆς Λεωφόρου Πατησίων κατήρχετο τὸ Ἱππικὸν ᾆδον τὸ Ἐθνικὸν θούριον: «Τὸ λιγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου».

Ἠκολούθει τὸ χειρουργεῖον τῆς Μεραρχίας μετὰ τῶν Νοσοκόμων ὑπὸ τοὺς ὑγειονομικοὺς Ἀξιωματικοὺς τῶν ἀγγέλων τούτων τῆς παρηγορίας, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κατακειμένων καὶ ἀλγούντων τραυματιῶν, καὶ ἅπαντες οἱ λοιποὶ σχηματισμοί. Εἰς τὸ Ροὺφ τὸ ἕτοιμον Μηχανικὸν τῆς Μεραρχίας ὑπεδέχετο μετ᾽ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ τῆς Μεραρχιακῆς οἰκογενείας τὰ ἀγαπητὰ σύμμαχα μέλη.

Οὕτω διελαύνουσα καὶ πορευομένη ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρα διὰ τῶν Λεωφόρων Κηφισσίας, Σταδίου καὶ Πειραιῶς, ἀφίκετο περὶ

τὴν δείλην εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ρούφ ὅπου ἐπιβιβασθεῖσα τῶν ἀναμενόντων συρμῶν ἀπῆλθε τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας, τὰ χειροκροτήματα καὶ τοὺς ὑστάτους ἀσπασμοὺς καὶ χειραψίας τῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 30 Σεπτεμβρίου συγεντρωθεῖσα εἰς Ὀρφανὰ ἐπορεύθη εἰς Σουκιά, ὁπόθεν τὴν 3 Οκτωβρίου, μετεστάθμευσεν εἰς Ἄργισσαν.

Στρατοὶ τῶν Ἐμπολέμων. Συγκέντρωσις καὶ ἀποστολὴ αὐτῶν

Αἱ εἰς τὰ τέσσαρα θέατρα τοῦ πολέμου δράσασαι Συμμαχικαὶ καὶ Τουρκικαὶ στρατιαὶ ἦσαν αἱ ἑπόμεναι.

Βουλγαρία

Ἀρχιστράτηγος: Στρατηγὸς Σάββωφ.

Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου: Στρατηγὸς Φίτσεφ.

1) I Στρατιὰ ἐκ τριῶν Μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κουτίντσεφ συγκεντρωθεῖσα Ν. τῆς Ὑαμπόλεως.

Ἀποστολή· Κατεύθυνσις κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἢ φθάνουσα Νοτίως τῆς ὀροσειρᾶς Σάκα - Πλάνινα - Δεμὶρ Καποῦ νὰ στραφῇ Ἀνατολικῶς πρὸς βοήθειαν τῆς III Στρατιᾶς ἢ Δυτικῶς πρὸς βοήθειαν τῆς II Στρατιᾶς.

2) II Στρατιὰ ἐκ δύο Μεραρχιῶν Πεζικοῦ καὶ μιᾶς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἰβανώφ, συγκεντρωθεῖσα περὶ τὸ Τύρνοβον - Σέϊμεν.

Ἀποστολή: Διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕβρου πρὸς Ἀδριανούπολιν.

3) III Στρατιὰ ἐκ τεσσάρων Μεραρχιῶν Πεζικοῦ καὶ μιᾶς Μεραρχίας Ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Δημητρῆεφ συγκεντρωθεῖσα Ἀνατολικῶς τοῦ Καζιλαγκάτς.

Ἀποστολή: Προέλασις πρὸς Σαράντα Ἐκκλησίας κατὰ τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν συγκοινωνίας Σαράντα Ἐκκλησίαι - Λουλὲ Μπουργκὰς ἐξ Ἀνατολῶν.

4) II Μεραρχία καὶ δύο Ταξιαρχίαι ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κοβάτσεφ συγκεντρωθεῖσαι περὶ τὴν Στενήμαχον - Χάσκοβον.

Ἀποστολή: Δυτικὴ πλαγιοφυλακὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄρδα καὶ τῆς Ῥοδόπης πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου, Δράμαν καὶ Καβάλλαν καὶ εἶτα πρὸς Α. διὰ τῆς Δ. Θράκης νὰ ἀχθῇ πρὸς τὴν Α. Θράκην.

5) VII Μεραρχία καὶ δύο Ταξιαρχίαι ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Θεοδώρωφ συγκεντρωθεῖσαι ἐν Δουπνίτσῃ.

Ἀποστολή: Ἐξασφάλισις ἀπὸ Νότου τῆς Σόφιας καὶ διὰ τῶν

κοιλάδων τοῦ Στρυμῶνος καὶ τῆς Μπρεγκλανίτσης πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

6) Στολίσκος ἐκ πέντε τορπιλοβόλων πρὸς ἄμυναν τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου.

Ἡ Βουλγαρικὴ Μεραρχία ἀπετελεῖτο ἐκ 3 Ταξιαρχιῶν ἑκάστης ἐκ 2 Συνταγμάτων, ἑκάστου ἐκ 4 Ταγμάτων· 1 Συντάγματος Πυροβολικοῦ ἐκ 3 Μοιρῶν, ἑκάστης ἐκ 3 Πυροβολαρχιῶν. 2 Λόχων Μηχανικοῦ καὶ 1 Ἐπιλαρχίας.

Ὁπλισμός.

Πεζικόν: Τυφέκιον αὐτογεμὲς Μάνλιχερ διαμετρήματος 7,5 χιλ.

Πυροβολικόν: Ταχυβόλον Σνάϊδερ - Καννὲ διαμετρήματος 75 χιλ. Καὶ βραδυβόλον Κρούπ.

Ἱππικόν: Ἀραβὶς αὐτογεμὴς 7,5 χιλ. Σπάθη.

Ἀντιταχθεῖσαι κατὰ τῶν Βουλγάρων Τουρκικαὶ δυνάμεις ἐν Θράκῃ

Ἀρχιστράτηγος: Ἀμπτουλὰχ Πασσᾶς.

1) Κατὰ τῆς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κοβάτσεφ Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς ἀντετάχθη ἡ ὑπὸ τὸν Γιαβὲρ Πασσᾶν ἐκ 16 χιλιάδων ἀνδρῶν Στρατιὰ μετὰ 3 Ὀρειβατικῶν Πυροβολαρχιῶν,συγκεντρωθεῖσα περὶ τὸ Κιρτσαλῆ καὶ τὸ ὀροπέδιον Πασμακλῆ.

2) Κατὰ τῆς ὑπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγον Σαββῶφ ὁμάδος ἐκ 3 Στρατιῶν· Τὸ Α΄ ὑπὸ τὸν Γιαβὲρ Πασσᾶν Σ. Στρατοῦ Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ Καβακλῆ καὶ Γενιτσέ. Τὸ Β΄ ὑπὸ τὸν Σεφκὲτ Τουργοὺτ Πασσᾶν Σ. Στρατοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐν Μπουνὰρ - Χισσάρ. 2 Μεραρχίαι ὑπὸ τὸν Ἀμποὺκ Πασσᾶν τοῦ Δ΄ Σ. Στρατοῦ Ἀδριανουπόλεως ἐν Λουλὲ - Μπουργκάς.

3) Τὸ φρούριον Ἀδριανουπόλεως συγχρόνου ἰσχυρᾶς ὀχυρώσεως μετὰ 4 Μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν Σουκρῆ Πασσᾶν, 200 τοπομαχικῶν πυροβόλων καὶ 300 πεδινῶν.

Ἡ Τουρκικὴ Μεραρχία ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ 3 Ταξιαρχιῶν ἑκάστης ἐκ 2 Συνταγμάτων, ἑκάστου ἐκ 4 Ταγμάτων. 1 Συντάγματος Πυροβολικοῦ ἐκ 3 Μοιρῶν, ἑκάστης ἐκ 3 Πυροβολαρχιῶν, ἐκ 1 Διλοχίας Μηχανικοῦ. Καὶ ἐκ 1 Ἐπιλαρχίας.

Ὁπλισμὸς εἰς ὅλα τὰ μέτωπα :

Πεζικόν. Τυφέκιον αὐτογεμὲς Μάουζερ διαμετρήματος 7,5 χιλ. Αἰχμηρὰ βολίς.

Πυροβολικόν: Ταχυβόλον Κρούπ διαμετρήματος 75 χιλ. καὶ βραδυβόλον Κρούπ.

Ἱππικόν: Ἀραβὶς αὐτογεμὴς Μάουεζρ διαμετρήματος 7,5 χιλ. Σπάθη.

Σερβία

Ἀρχιστράτηγος: Βασιλεὺς Πέτρος.

Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου: Στρατηγὸς Πούτνικ.

1) I Στρατιὰ ἐκ 5 Μεραρχιῶν Πεζικοῦ καὶ 1 Ἱππικοῦ, ὑπὸ τὸν Διάδοχον Ἀλέξανδρον, καὶ Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου τὸν Στρατηγὸν Βόγονιτς, συγκεντρωθεῖσα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Μοράβα.

Ἀποστολή: Δρᾶσις κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Μοράβα καὶ τοῦ Γκολέμα πρὸς Κουμάνοβον - Σκόπια - Βελεσσά.

2) II Στρατιὰ ἐκ 2 Μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Στεφάνοβιτς, συγκεντρωθεῖσα περὶ τὸ Κιουστενδίλ.

Ἀποστολή: Σύνδεσμος μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ, καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις στροφὴ πρὸς Δυσμὰς πρὸς τὴν Κοιλάδα τοῦ Κρίβα, πρὸς ἐνίσχυσιν ἐνδεχομένως τῆς I Στρατιᾶς, ἢ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν Θράκῃ δρῶντος Βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

3) III Στρατιὰ ἐκ 3 Μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Γιάκοβιτς συγκεντρωθεῖσα περὶ τὸ Κουρσούμλιε τῆς κοιλάδος τῆς Τοπόλτσης.

Ἀποστολή: Διὰ Κοσσυφοπεδίου ἀπειλοῦσα τὰς Δυτικὰς συγκοινωνίας τοῦ περὶ τὰ Σκόπια - Κουμάνοβον - Ἰστὶπ συγκεντρωθέντος Τουρκικοῦ Στρατοῦ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς I Σερβικῆς Στρατιᾶς.

4) IV Στρατιὰ ἐκ 2 Μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ζίγκοβιτς συγκεντρωθεῖσα περὶ τὸ Κραλίεβον ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Σερβικοῦ Μοράβα.

Ἀποστολή: Διὰ τοῦ Νοβιπαζὰρ πρὸς τὸ Ἀλέσιον καὶ Ἅγ. Ἰωάννην τῆς Μεδούης.

Ἡ Σερβικὴ Μεραρχία ἀπετελεῖτο ἐκ 2 Ταξιαρχιῶν, ἑκάστης ἐκ 2 Συνταγμάτων, ἑκάστου ἐκ 4 ταγμάτων. 1 Συντάγματος Πυροβολικοῦ ἐκ 3 Μοιρῶν ἑκάστης ἐκ 3 Πυροβολαρχιῶν. 1 Συντάγματος Ἱππικοῦ ἐκ 3 Ἰλῶν. Καὶ 1 Λόχου Μηχανικοῦ.

Ἡ Μεραρχία Ἱππικοῦ τοῦ Πρίγκηπος Ἀρσενίου ἀπετελεῖτο ἐκ 2 Ταξιαρχιῶν, ἑκάστης ἐκ 2 Συνταγμάτων, ἑκάστου ἐκ 4 Ἰλῶν. Καὶ ἐκ 2 ἐφίππων Πυροβολαρχιῶν.

Ὁπλισμός:

Πεζικόν: Α' Κατηγορία αὐτογεμὲς Μάουζερ διαμετρήματος 7 χ. Β' κατηγορία Μάουζερ - Κόκα.

Πυροβολικόν: Ταχυβόλον Σνάϊδερ - Καννὲ διαμετρήματος 75 χιλ.

Ἱππικόν: Ἀραβὶς αὐτογεμὴς Μάουζερ διαμετρήματος 7 χιλ. Σπάθη.

Ἀντιταχθεῖσαι κατὰ τῶν Σέρβων Τουρκικαὶ Δυνάμεις ἐν Μακεδονίᾳ

1) Τὸ ΣΤ' ὑπὸ τὸν Τζαβὶτ Πασσᾶν Σ. Στρατοῦ Μοναστηρίου.
Τὸ Ζ' ὑπὸ τὸν Φετχὶ Πασσᾶν Σ. Στρατοῦ Σκοπίων.

3) 2 Μεραρχίαι Πεζικοῦ καὶ 1 Μεραρχία Ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Φέϊκ Πασσᾶν.

Ἐκ τούτων τὸ ΣΤ′ Σ. Στρατοῦ, 2 Μεραρχίαι τοῦ Ζ′ Σ. Στρατοῦ καὶ ἡ Μεραρχία Ἱππικοῦ συνεκεντρώθησαν μεταξὺ τῶν κοιλάδων τῆς Μπρεγκαλνίτσης πρὸς Νότον, καὶ τοῦ Πετσίνα - Κρίβα πρὸς Βορρᾶν ὑπὸ τὸν Ζεκκῆ Πασσᾶν καὶ μία Μεραρχία τοῦ Ζ′ Σ. Στρατοῦ καὶ δύο ἕτεραι συνεκεντρώθησαν ἐν Κοσσυφοπεδίῳ ὑπὸ τὸν Φερὶκ — Τεφὶκ Πασσᾶν.

Κατὰ δὲ τῆς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Θεοδωρὼφ Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς, τὸ Ε′ Σ. Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Καρὰ - Σαῒτ Πασσᾶν διῃρημένον εἰς δύο τμήματα. Τὸ μέν, ἐκ 1 Μεραρχίας συγκεντρωθὲν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Στρυμῶνος ὑπὸ τὸν Ἀλῆ - Ναδὴρ Πασσᾶν. Τὸ δέ, ἐκ 4 Μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν Καρᾶ - Σαῒτ Πασσᾶν

Ἑλλὰς
Στρατιὰ Θεσσαλίας — Σύνθεσις αὐτῆς

Ἀρχηγός : Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος.

Ἐπιτελάρχης : Ὑποστράτηγος Δαγκλῆς Π.

Ὑπασπισταί : Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Λεβίδης Κ. καὶ Ἴλαρχος Καλλίνσκης Α.

Τμῆμα ἐπιχειρήσεων : Ἀντισυντ. Μηχανικοῦ Δούσμανης Β., Λοχαγοὶ Μηχανικοῦ Μεταξᾶς Ι. καὶ Στρατηγὸς Ξ. καὶ Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Πάλλης Κ.

Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν : Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Ἑξαδάκτυλος Α.

Διεύθυνσις Συγκοινωνίας Λοχαγὸς Μηχανικοῦ Παπαζαφειρόπουλος Κ.

Διοικητὴς Στρατηγείου : Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ Καρακάλος Π.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας : Ἰατρὸς Ἀναστασόπουλος Α.

Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας : Ἀντισυντ. Οἰκονομικοῦ Σουλιώτης.

Ἀξιωματικοὶ Σύνδεσμοι : Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ Βλαχόπουλος Α., Ἴλαρχος Καλλέργης Ι., Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Ραγκαβῆς καὶ Λοχαγὸς Πεζικοῦ Βερνάρδος.

1) I Μεραρχία : Μέραρχος Ὑποστράτηγος Μανουσογιαννάκης Ε. Ἐπιτελάρχης : Ἀντισυνταγμ. Πυροβολικοῦ Χαραλάμπης. Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας : Ἀρχίατρος Καμπούρογλους.

Ἐπιμελητής : Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Κολοκούβαρος Β.

Διοικητὴς Πυροβολικοῦ : Συνταγματάρχης Βαρούχας Γ.

Μοίραρχοι : 1 Μοίρας Ταγματάρχης Τριανταφυλλάκος Α., 2 Μοίρας Ταγματάρχης Γεωργακόπουλος Ν.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ:

2 Συντάγματος Συνταγματάρχης Οἰκονομίδης.
4 » » Παπακυριαζῆς Ι.
5 » » Τσακίρης.
2) ΙΙ **Μεραρχία**: Μέραρχος Ὑποστράτηγος Καλλάρης Κ.
Ἐπιτελάρχης: Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ Καραμαλίκης Ρ.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Αἰγινήτης.
Ἐπιμελητής: Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Παχυνάκης·
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ: Συνταγματάρχης Παρασκευόπουλος Λ.
Μοίραρχοι: 1 Μοίρας Ταγματάρχης Χαλκιόπουλος Γ., 2 Μοίρας Ταγματάρχης Ἰωαννίδης Ι.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ:

1 Συντάγματος Συνταγματάρχης Μέξας.
3 » » Γιαννακίτσας.
7 » » Δελαγραμμάτικας.
3 ΙΙΙ **Μεραρχία**. **Μέραρχος**: Ὑποστράτηγος Δαμιανὸς Κ.
Ἐπιτελάρχης: Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ Τρικούπης Ν.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Βλυσμᾶς Γ.
Ἐπιμελητής: Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Γεωργίου.
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ: Συνταγματάρχης Μαυρογιάννης Γ.
Μοίραρχοι: 1 Μοίρας Ταγματάρχης Εὐριπαῖος Ι., 2 Μοίρας Ταγματάρχης Μπαζαῖος Ι.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ:

6 Συντάγματος Συνταγματάρχης Δημητρακόπουλος Κ.
10 » » Παπούλας Α.
12 » » Μπαῖρας Α.
IV **Μεραρχία**. **Μέραρχος**: Ὑποστράτηγος Μοσχόπουλος Κ.
Ἐπιτελάρχης: Ἀντισυνταγμ. Μηχανικοῦ Πίσσας Ε.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Μωραΐτης.
Ἐπιμελητής: Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Μπαστουνόπουλος Ι.
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ: Συνταγ. Βουλνιώτης Κ.
Μοίραρχοι: 1 Μοίρας Ταγμ. Πετμεζᾶς Κ., 2 Μοίρας Ταγμ. Κορομηλᾶς Α.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ:

8 Συντάγματος Συνταγματάρχης Καμπάνης Α.
9 » » Ἀναγνωστόπουλος Α.
11 » » Ἀντωνιάδης Δ.
5) V **Μεραρχία**. **Μέραρχος**: Συνταγμ. Μηχανικοῦ Ματθαιόπουλος Α.
Ἐπιτελάρχης: Ἀντισυνταγμ. Μηχανικοῦ Κλαυδιανὸς Σ.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Πρασσᾶς.
Ἐπιμελητής: Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Κατωγᾶς.
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ: Ταγμ. Πάλλης Α.

Μοίραρχοι: 1 Μοίρας Ταγμ, Ταμπακόπουλος Ν., 2 Μοίρας Ταγμ. Γουβέλης Κ.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ:

16 Συντάγματος Συνταγματάρχης Καμάρας.

22 » » Καλογερᾶς

23 » » Ζούκης.

6) VI Μεραρχία. Μέραρχος: Συντ.Ἱππικοῦ Μηλιώτης Κομνηνός.

Ἐπιτελάρχης: Ταγμ. Πυροβολικοῦ Χατζανέστης Γ.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Μαργαρίτης.

Ἐπιμελητής: Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Παρασκευόπουλος.

Διοικητὴς Πυροβολικοῦ: Ταγματάρχης Βάλβης.

Μοίραρχος: Ταγμ. Παρνασίδης (1 Μοίρα Ὀρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ).

Διοικηταὶ Πεζικοῦ:

17 Συντάγματος Συνταγματάρχης Παππαρόδου.

18 » » Κυριούσης.

1 Εὐζωνικοῦ » Παπαδόπουλος.

7) VII Μεραρχία. Μέραρχος: Συνταγ Πυροβολικοῦ Κλεομένης Κ.

Ἐπιτελάρχης: Ταγμ. Μηχανικοῦ Νεγρεπόντης Ι.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας Ἀρχίατρος Λέκκας.

Ἐπιμελητής: Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Κασκαβέλης.

Διοικητὴς Πυροβολικοῦ: Ταγμ. Κούτσης καὶ Μοίραρχος τῆς μόνης Μοίρας Πεδινῆς.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ:

19 Συντάγματος Ἀντισυνταγματάρχης Τερτίπης Γ.

20 » » Σβορῶνος

21 » » Μιχαλόπουλος - Ἀρκαδικὸς

8) Ταξιαρχία Ἱππικοῦ. Ταξίαρχος: Συνταγμ. Σοῦτσος Α.

Ἐπιτελάρχης: Ἐπίλαρχος Μεταξᾶς Σ.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Βασιλείου.

Διοικηταί:

1 Συντάγματος Ἀντισυνταγματάρχης Ζαχαρόπουλος.

2 » » Καραμπαλίκης Γ.

9) Ἀπόσπασμα Συνταγμ. Γεννάδη

1 Τάγμα εὐζώνων Ταγμ. Καμπούρης Ι.

4. » » » Βέλος,

10) Ἀπόσπασμα Ἀντισυντ. Μηχανικοῦ Κωνσταντινοπούλου Κ.

3 Τάγμα Εὐζώνων Ταγμ. Λοῦρος Γ.

9 » » » Φικιώρης.

11) 1 Μοίρα Τοπομαχικοῦ Πυροβολικοῦ. 1 Τάγμα Κρητῶν καὶ 1 Τάγμα Ἐθνοφρουρῶν.

12) Ὑπηρεσία Μετόπισθεν. Διοικητὴς Συνταγμ. Μηχανικοῦ Μεσσαλᾶς Ε.

Διευθυνταὶ Ὑπηρεσιῶν: Ταγμ. Πυροβολικοῦ Χρυσανθόπουλος καὶ Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Μακρυκώστας Ι.

Διευθυνταὶ Ὑγειον. Ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Μανοῦσος Π.

Ἡ Μεραρχία ἀπετελεῖτο ἐκ 3 Συνταγμάτων Πεζικοῦ ἕκαστον ἐκ 3 Ταγμάτων, 1 Συντάγματος Πυροβολικοῦ ἐκ 2 Μοιρῶν, ἑκάστης ἐκ 3 Πυροβολαρχιῶν Ταχυβόλων Σνάϊδερ Καννὲ τῶν 75 χιλ., 1 Λόχου Μηχανικοῦ, 1 ἡμιλαρχίας, 1 Μοίρας Πυρομαχικῶν, 2 Χειρουργείων, 1 Νοσηλευτικοῦ τμήματος, 1 Μοίρας Τραυματιοφορέων Μεραρχίας καὶ 1 ἐφοδιοπομπῆς Μεραρχίας.

Ἤτοι: 63 Τάγματα Πεζικοῦ καὶ Εὐζώνων. 24 Πεδιναὶ Πυροβολαρχίαι, ταχυβόλα πυροβόλα 96, 6 Ὀρειβατικαὶ Πυροβολαρχίαι ταχυβόλα πυροβόλα 24. 54 βραδυβόλα τοπομαχικὰ Κρούπ. 11 Ἴλαι Ἱππικοῦ ὡπλισμένας δι' ἀραβίδος Μάνλιχερ-Σενάουερ. 6 Λόχοι Σκαπανέων. 2 Λόχοι Γεφυροποιῶν. Καὶ 2 Λόχοι Τηλεγραφητῶν.

Ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 95 χιλ. ἄνδρες μετὰ 120 πυροβόλων ταχυβόλων καὶ 54 βραδυβόλων.

Ἀποστολή: Προέλασις εἰς Μακεδονίαν ἐκ Νότου. Περίσφιγξις τοῦ ἐν αὐτῇ δρῶντος Τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀποκοπὴ πάσης συγκοινωνίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Αἰγιακὴν παραλίαν καὶ Θράκην.

Ὁπλισμός, εἰς ἀμφότερα τὰ Μέτωπα:

Πεζικόν: Τυφέκιον αὐτογεμὲς Μάνλιχερ-Σενάουερ διαμετρήματος 6,5 χιλ.

Πυροβολικόν. Ταχυβόλον Σνάϊδ-Καννέ, διαμετρ. 75 χιλ.

Στρατιὰ Ἠπείρου

Ἀρχηγός: Ἀντιστράτηγος Σαπουντσάκης Β.

Ἐπιτελάρχης: Ἀντισυνταγμ. Μηχανικοῦ Ἰωάννου Δ.

Ὑπασπιστής: Ἔφεδρος Ἴλαρχος Γρίβας Α.

Ἐπιτελεῖς: Ταγμ. Μηχανικοῦ Σπηλιάδης Π., Λοχαγ. Πεζικοῦ Ἀντωνιάδης Α., Λοχαγ. Μηχανικοῦ Γραμματικόπουλος, Λοχαγ. Πυροβολικοῦ Ζαφειρίου καὶ ἔφεδρος Λοχαγ. Λεωνίδας Δ., Ἴλαρχος Γαβριελάκης καὶ ὑπολ. Πεζικοῦ Πάσσαρης Μ.

Διευθυντὴς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας: Ἀρχίατρος Ἀντωνιάδης Σ.

Ἐπιμελητής: Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Λαμπρακάκης.

Διευθυντὴς Ὑπηρεσίας Μετόπισθεν: Ἀντισυνταγμ. Ἱππικοῦ Κρίτσας.

Μεραρχία Ἠπείρου: Ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ 16 Συντάγματος Πεζικοῦ. Ἀντισυνταγ. Πολιμενάκος. Τοῦ 3 ἀνεξαρτήτου Τάγματος Εὐζώνων Ταγμ. Τριαντάκης Κ., 1 Μοίρας ἐκ 3 Πεδινῶν Πυροβολαρχιῶν Ταγμ. Βλαχόπουλος Ν., 1 Μοίρας Ὀρειβατικῆς ἐκ 3 Πυροβολαρχιῶν Ταγμ. Χατζησαράντης Ι., 1 Ἴλης Ἱππικοῦ Ἴλαρχος Λάμπρος Π.,

1 Λόχου Μηχανικοῦ Λοχαγ. Ὀρφανίδης Ι. Καὶ 1 Οὐλαμοῦ Τηλεγραφητῶν Ὑπολ. Γεωργαντῆς Ι.

Ἐκ τῶν μονίμων Εὐζωνικῶν Ταγμάτων· 3 Ἀντισυνταγ. Κοντούλης Α., 7 Ἀντισυνταγ. Καπετανάκης, 10 Ἀντισυνταγ. Νικολάου. Τοῦ 2 Τάγματος Ἐθνοφρουρῶν Ἀντισυνταγ. Τζαβέλλας. Καί τινων ἀνταρτικῶν Σωμάτων ὑπὸ ἀνεξάρτητον διοίκησιν.

Ἤτοι περὶ τὰς 16 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 12 πεδινῶν καὶ 12 ὀρειβατικῶν Πυροβόλων ταχυβόλων καὶ 18 τοπομαχικῶν βραδυβόλων.

Ἀποστολή: Ἄμυνα κατὰ μῆκος τοῦ Ἀράχθου. Παρακώλυσις καὶ ἐξουδετέρωσις πάσης ἐχθρικῆς ἀποπείρας πρὸς εἰσβολὴν τοῦ πολεμίου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Κατὰ θάλασσαν
Εἰς τὸ Αἰγαῖον

Ὁ ὑπὸ τὸν Ὑποναύαρχον Κουντουριώτην Π. Στόλος ἀποτελούμενος ἐκ τῶν θωρηκτῶν Ἀβέρωφ, Ὕδρας, Ψαρρῶν καὶ Σπετσῶν. 4 Μεταγωγικῶν ἐξωπλισμένων· Ἑσπερίας, Μακεδονίας, Ἀρκαδίας καὶ Μυκάλης. 14 Ἀντιτορπιλικῶν, 2 Ὑποβρυχίων, 20 Τορπιλλοβόλων, 1 Ἀνεφοδιαστικοῦ, 1 Ναρκοβόλου, 2 Πλωτῶν Δεξαμενῶν, 1 Ὁπλιταγωγοῦ, 1 Ἀνθρακοφόρου, 1 Πετρελαιοφόρου καὶ 80 ἐπιτάκτων ἐμπορικῶν μεταφορῶν.

Εἰς τὸ Ἰόνιον

Ὁ ὑπὸ τὸν Πλοίαρχον Δαμιανὸν Ι. Στόλος ἀποτελούμενος ἐκ 4 Κανονιοφόρων· καὶ 4 Ἀτρομυοδρόμων Ἀλφειοῦ, Εὐρώτα, Πηνειοῦ καὶ Σπερχειοῦ.

Ἤτοι δύναμις ἀμφοτέρων τῶν Στόλων Ἀξιωματικῶν καὶ Πληρωμάτων περὶ τὰς 12 χιλ. ἀνδρῶν.

Ἀποστολή. Κυριαρχῶν ἀρχῆθεν τοῦ Αἰγαίου, Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ, ἀποκλεισμὸς τῶν Μικρασιατικῶν παραλίων. Παρεμπόδισις πάσης ἐκ Μ. Ἀσίας μεταφορᾶς Στρατοῦ εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν. Ἐξασφάλισις τῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον πτέρυγος τῆς προελαυνούσης πρὸς Κωνσταντινούπολιν Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς, καὶ πάσης κατὰ θάλασσαν μεταφορᾶς συμμαχικοῦ στρατοῦ καὶ ἐφοδίων.

Ἀντιταχθεῖσαι κατὰ τῆς Ἑλλάδος Τουρκικαὶ δυνάμεις
Ἐν Θεσσαλίᾳ

Ἀρχηγός: Χασὰν-Ταξὶν Πασσᾶς.
Ἐπιτελάρχης: Σεφὴκ Πασσᾶς.

Κατ' ἀρχὰς 3 Μεραρχίαι, Τάγματά τινα τῆς φρουρᾶς Θεσσαλονίκης καὶ πολλὰ Τάγματα 'Αλβανικά.

Ἤτοι ὑπὲρ τὰς 40 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 100 Πυροβόλων ταχυβόλων περίπου, καὶ ἀναλόγου Ἱππικοῦ καὶ Μηχανικοῦ.

'Εν 'Ηπείρῳ

Ἀρχηγός : 'Εσσὰτ Πασσᾶς·
Ἐπιτελάρχης : Συνταγματάρχης Φουὰτ Βέης.
Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ : Συνταγματάρχης 'Ιτζὲτ Βέης·
Διοικητὴς ὀχυρῶν :Συνταγματάρχης Βεχὴπ Βέης

1) Μεραρχία μόνιμος ἠλαττωμένης δυνάμεως ἐν Κοτσελιῷ. Διοικητὴς Γκαλὴπ Πασσᾶς 1 Μεραρχία ἐφέδρων ἠλαττωμένης δυνάμεως ἐν κάτω Ραψίστῳ Διοικητὴς Συνταγματάρχης Φετχῆ Βέης. 4 Τάγματα ἐθνοφρουρᾶς ἠλαττωμένης δυνάμεως 1 Ἴλη Ἱππικοῦ, καὶ περὶ τὰ 130 Πυροβόλα διαφόρων διαμετρημάτων ἀπὸ 87 χιλ. μέχρι 150 χιλ. Ἤτοι περὶ τὰς 15 χιλ. ἀνδρῶν!

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονὸς ὅτι σημαντικῶς ἐχαλάρου τὴν συνοχὴν τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ ἡ στράτευσις τῶν Χριστιανῶν, ὧν ἡ συμπάθεια φυσικῶς καὶ εὐνοήτως ἐστρέφετο πρὸς τὸν ὁμόθρησκον καὶ ὁμόφυλον ἀντίπαλον, ὅπερ εἰς στιγμὰς κρισίμους τὰ μέγιστα αὐτὸν ἐζημίωσε.

Κατὰ θάλασσαν

Ὁ ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Χαλὶλ Πασσᾶν Στόλος ἐκ τῶν θωρηκτῶν Μεσουδιέ, Χαϊρεδὶν-Βαρβαρόσας, Τουργοὺτ-Ρεῒς·'Ασσάρ-Τεφίκ,Φετὶχ--Μπουλὲντ καὶ Μουινὶ-Τζαφὲρ 2 Καταδρομικῶν Χαμηδιὲ καὶ Μετζητιέ, 11 'Αντιτορπιλλικῶν·30 Τορπιλλοβόλων·Καὶ 10 Μεταγωγικῶν,ὑπερέχων τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς ἀριθμὸν πυροβόλων καὶ ἐκτόπισμα.

Μαυροβούνιον

Ἀρχιστράτηγος : Ὁ Διάδοχος Δανῆλος.

1) Ι Μεραρχία ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Μαρτίνοβιτς συγκεντρωθεῖσα ἐν Δουλτσίνῳ καὶ 'Αντίβαρι.

Ἀποστολή : Δρᾶσις διὰ τῆς Νοτιοδυτικῆς τῆς Λίμνης Σκόδρας (Λαβεάτιδος) ζώνης πρὸς Σκόδραν.

2) ΙΙ Μεραρχία ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Λαζάροβιτς καὶ τμῆμα τῆς IV συγκεντρωθεῖσα ἐν Ποδγορίτσῃ·

Ἀποστολή: Δρᾶσις διὰ τῆς Βορειανατολικῆς ζώνης τῆς αὐτῆς λίμνης πρὸς Σκόδραν.

3) ΙΙΙ Μεραρχία καὶ τμῆμα τῆς ΙV ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Βούκοβιτς συγκεντρωθεῖσα περὶ τὸ Κολασίν.

Ἀποστολή: Δρᾶσις πρὸς Μπεράνα Πλάβα καὶ καὶ εἶτα πρὸς τὸ Ἰστὶπ - Διάκοβαν, καὶ διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Τάρα καὶ τοῦ Ἰμπὰρ πρὸς Νοβιπαζάρ.

Ὁπλισμός: Τυφέκιον αὐτογεμὲς Μάουζερ διαμετρήματος 7,5 χ.

Πυροβολικόν: Βραδυβόλα διαφόρων διαμετρημάτων καὶ Ταχυβόλα Κρούπ διαμερτήματος 75 χ. 1 Ἀντιταχθεῖσαι κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου Τουρκικαὶ δυνάμεις.

Ἐν Ἀλβανίᾳ

Ἀρχηγός: Χασὰν-Ριζᾶ Πασσᾶς.

ΙΙ Μεραρχίαι. Ἀποσπάσματα τοῦ ΣΤ΄ Σ. Τρατοῦ. Ἀποσπάσματα τῆς Μεραρχίας Δίβρης. Πολλὰ Ἐθελοντικὰ Ἀλβανικὰ Σώματα. Καὶ τὸ φρούριον τῆς Σκόδρας.

Ἐν Νοβιπαζάρ

Κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Βούκοβιτς Μαυροβουνίων, καὶ κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ζίβγκοβιτς Σέρβων 10 Τάγματα.

Τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν ἅπαντος τοῦ κατὰ τῶν Συμμάχων Τουρκικοῦ στρατοῦ ἤσκει ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Νιαζὴμ Πασσᾶς.

Σύνθεσις τῶν Μονάδων

Ἐκ τῶν 4 Μαυροβουνιωτῶν Μεραρχιῶν, αἱ μὲν πρῶται ἀπετελοῦντο ἐκ 3 ἑκάστη Ταξιαρχιῶν καὶ ἡ τετάρτη ἐκ δύο.

Ἑκάστη Ταξιαρχία περιελάμβανε 4-6 Τάγματα, ἕκαστον ἐκ 4-6 Λόχων. 1 Τάγμα ἐφέδρων. 1 Ἀπόσπασμα ἀνιχνευτῶν. 1 ἀπόσπασμα Σκαπανέων καὶ Τηλεγραφητῶν. 1 Ὀρειβατικὴν Πυροβολαρχίαν. 1 πυροβολαρχίαν Ὀβιδοβόλων. Καὶ 1 ἀπόσπασμα πολυβόλων.

Τὸ Πυροβολικὸν ἀπειελεῖτο ἐξ ἀριθμοῦ τινος πυροβολαρχιῶν διαφόρων διαμετρημάτων βραδυβόλων Κρούπ, καί τινων Πυροβολαρχιῶν Πεδινῶν καὶ Ὀρεινῶν Ταχυβόλων Ρωσσικῶν καὶ Ἰταλικῶν.

Τὸ Ἱππικὸν ἀπετελεῖτο ἐκ 1 Ἴλης.

Ἄνευ δὲ ὑλικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, και ἄνευ Ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας ὁ Μαυροβουνιωτικὸς Στρατὸς ἐστερεῖτο ἐπιθετικῆς ἱκανότητος.

Ἤτοι οἱ Σύμμαχοι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου παρέταξαν κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου:

Ἑλλὰς 70 τάγμ., 12 Ἴλας· 192 πυροβόλα. Συνολικῶς περὶ τὰς 120 χιλ. ἀνδρῶν.

Βουλγαρία: 232 τάγμ. 36 Ἴλας· 690 πυροβόλα. Συνολικῶς περὶ τὰς 350 χιλ. ἀνδρῶν.

Σερβία: 117 τάγμ. 42 Ἴλας. 500 πυροβόλα. Συνολικῶς περὶ τὰς 210 χιλ. ἀνδρῶν.

Μαυροβούνιον: 25 τάγμ. 1 Ἴλην 50 πυροβόλα. Συνολικῶς περὶ τὰς 35 χιλ. ἀνδρῶν.

Ὁλικὴ δύναμις 474 Τάγματα, 91 Ἴλας, 1492 πυροβόλα. Συνολικῶς περὶ τὰς 715 χιλιάδας ἀνδρῶν.

Ἡ δὲ Τουρκία ἀντέταξε κατὰ τῶν Συμμάχων 560 Τάγματα, 100 Ἴλας. 950 πυροβόλα καὶ περὶ τὰς 500 χιλ. ἀνδρῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.΄

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος εὑρισκόμενος κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν Κοπενάγῃ, ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ του Βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου, ἕνεκα τῶν ραγδαίων γεγονότων τῆς Βαλκανικῆς, καὶ κατόπιν ἐπειγούσης τηλεγραφικῆς εἰδοποιήσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἐπέσπευσε τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπάνοδόν του, ἀγνοῶν ἐν λεπτομερείᾳ τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις μεταξὺ τοῦ Ἀντιβασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ Βενιζέλου, καὶ πιστεύων εἰς φιλικὸν συμβιβασμόν, καὶ ἀποσόβησιν τοῦ πολέμου, τὴν 26 Σεπτεμβρίου ἐπιβαίνων τῆς Ἀμφιτρίτης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Πρωθυπουργὸς ἔσπευσεν εἰς προϋπάντησιν Αὐτοῦ εἰς τὴν Κόρινθον, ὃν συνήντησεν ἐν τῇ ὁμωνύμῳ διώρυγι, καὶ ἐξέθηκεν αὐτῷ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ὡς καὶ τὰ ληφθέντα μέτρα, καὶ τὰς ὑστάτας ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως, ἃς καὶ ὁλοσχερῶς ἐνέκρινε.

Εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἀθηνῶν ἐγένετο δεκτὸς παρὰ τοῦ Διαδόχου, τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τῶν Ἀνωτέρων Ἀξιωματικῶν καὶ πλήθους Λαοῦ ἐν εὐνοήτῳ συγκινήσει καὶ ἄκρᾳ σιωπῇ, προσομοιαζούσῃ πρὸς τὴν γαλήνην τὴν προηγουμένην τῆς καταιγῖδος.

Μετάβασις τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου εἰς Λάρισσαν

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος διὰ Β. Διατάγματος τῆς 27 Σεπτεμβρίου διορισθεὶς Ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Στρατοῦ ἀνεχώρησεν εἰς Λάρισσαν τὴν 2 Ὀκτωβρίου, ὅπου εἶχε προηγηθῆ τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον ἀπὸ τῆς 28 7)βρίου καὶ ἀνέλαβε τὴν Ἀρχηγίαν ἐγκαταστήσας τὸ Στρατηγεῖόν του ἐν τῇ Ἀβερωφείῳ Γεωργικῇ Σχολῇ ὁπόθεν ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

Λάρισσα, Ἀβερώφειος Γεωργικὴ Σχολή. 2 Ὀκτωβρίου 1912.

Ἀξιωματκοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Στρατιῶται!

Ἡ ἀκεραιότης τῆς Χώρας ἀπειλεῖται, τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν κινδυνεύει ἡ ὕπαρξις, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς συνεκεντρώθη εἰς τὰ σύνορα ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ Στρατοῦ τούτου ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν ηὐδόκησε νὰ τάξῃ ἐμὲ Ἀρχηγόν.

Ἀναλαμβάνω σήμερον μετὰ θάρρους καὶ πεποιθήσεως τὴν Ἀρχηγίαν ἡμῶν, διότι γνωρίζω ὅτι ἡγοῦμαι ἀνδρῶν ἀποφασισμένων νὰ καταστήσωσι σεβαστὰ τὰ δίκαιά μας. Ἡ πρὸς ἡμᾶς πεποίθησίς μου ἐνισχύεται ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ἐκ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης ἐξησκήθητε εἰς τὴν πολεμικὴν δρᾶσιν, καὶ χειρίζεσθε τὰ τελειότερα τυφέκια καὶ τὰ τελειότατα πυροβόλα.

Ἐμμείνατε μέχρι τέλους εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι διὰ τῶν ὅπλων σας θὰ ἐπιβάλετε, ὅταν διαταχθῆτε, τὴν θέλησιν τοῦ Κράτους καὶ ὅτι οὐδεμία στέρησις, οὐδὲν ἐμπόδιον εἶναι ἱκανὰ νὰ μειώσωσι τὴν δύναμιν τῆς ἀποφάσεώς σας, ἐπιμένοντες μέχρι τέλους καὶ μετὰ σιδηρᾶς πειθαρχίας, συσσωματούμενοι περὶ τὸν Ἀρχηγόν σας.

Ζήτω ὁ Βασιλεύς.

Διάδοχος Κωνσταντῖνος.

Συγκέντρωσις τοῦ Στρατοῦ Θεσσαλίας

Ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ Ἑλληνικὸς Στρατὸς συνεκεντρώθη ἐν τῷ περὶ τὴν Λάρισσαν χώρῳ Νοτίως τοῦ Πηνειοῦ καὶ προκαλυπτόμενος ὑπὸ τῆς Ι Μεραρχίας καὶ μιᾶς Ἐπιλαρχίας. Ἐπροστατεύετο δὲ ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ περιλαμβάνοντος καὶ τρία ὠχυρωμένα συγκροτήματα Ὑψωμάτων, τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τῆς Κορακόπετρας, τοῦ περὶ τὴν Λάρισσαν προγεφυρώματος, τοῦ Συγκροτήματος τῶν περὶ αὐτὴν λόφων, καὶ τοῦ

ὀρεινοῦ ὄγκου Δοβροῦτσι καταλλήλως πρὸςχρησιμοποίησιν διασκευασθέντος.

Ἡ Ι Μεραρχία ἐν τῷ χώρῳΤυρνάβου-Καζακλὰρ καὶ Βορειότερον

Ἡ ΙΙ Μεραρχία ἐν τῷ χώρῳ Τυρνάβου - Τσαταλάρ.

Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία ἐν τῷ χώρῳ Ἀλήφακα - Τουρσουνλὰρ - Κουτσόχερον.

Ἡ IV Μεραρχία ἱππασιὶ ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ ἐν τῷ χώρῳ Τσιότι - Ζάρκον - Βλοχός.

Ἡ V Μεραρχία ἐν τῷ χώρῳ Ταουσάνη - Χατζηλάρ.

Ἡ VI Μεραρχία ἐν τῷ χώρῳ Μαϊμοῦλι - Τοπουσλάρ

Ἡ VII Μεραρχία ἐν τῇ βάσει ἐξορμήσεως, Δοβροῦτσι - Ὀχυρὸν Συγκρότημα περὶ τὴν Λάρισσαν - Κορακόπετρα.

Τὸ Ἀπόσπασμα Γεννάδη ἐν Κονισκῷ.

Τὸ Ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου εἰς Δελέρια.

Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ εἰς Τσιότι.

Οὕτω ἡ Στρατιὰ ἐτάχθη ἔχουσα ἐν πρώτῃ γραμμῇ τὰς Μεραρχίας ἄκρον δεξιὸν I, II, III, IV ἄκρον ἀριστερόν.

Τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ εἰς τὸ ἀριστερὸν πλαισιουμένην ὑπὸ τῶν Εὐζωνικῶν Ἀποσπασμάτων.

Ἐν δευτέρᾳ δὲ γραμμῇ τὰς Μεραρχίας V καὶ VI, καὶ τὴν VII ἐν τῇ βάσει ἐξορμήσεως ἀπὸ Ζάρκου μέχρι τῶν Τεμπῶν.

Ἱστορικὴ Συνεδρίασις τῆς Βουλῆς

Ἡ Βουλὴ συνελθοῦσα τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1912 καὶ ἐκλέξασα διὰ παμψηφίας σχεδὸν Πρόεδρον αὐτῆς τὸν Βουλευτὴν Κερκύρας Ζαβιτσάνον,ἐκήρυξεν ἐπισήμως καὶ πανηγυρικῶς τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐδέχθη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τοὺς ἀδελφοὺς Κρῆτας Βουλευτάς. Οἵτινες ἕως τότε συγκρατούμενοι ὑπὸ τῶν διπλωματικῶν διακοινώσεων, καὶ τῶν ἀπειλῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων,τέλος ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς ὁ Θησεὺς νικητὴς τοῦ Μινωταύρου, καὶ ἐμφανισθέντες ἐν τῇ παμπλήρει αἰθούσῃ τῆς Βουλῆς, ἐγένοντο δεκτοὶ διὰ ζωηροτάτων ἐπευφημιῶν καὶ παρατεταμένων χειροκροτημάτων.

Ὁ δὲ πρωθυπουργὸς ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ἐποιήσατο τὴν ἑξῆς δήλωσιν ἐν μεγίστῃ συγκινήσει:

«Τὰ τέσσαρα Χριστιανικὰ Κράτη τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσο-
» νήσου ἡνώθησαν διὰ νὰ ἀποσπάσωσιν ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ
» ζυγοῦ τοὺς τυραννουμένους ὁμοεθνεῖς των. Ἡ Κρήτη ἀπο-

» τελεῖ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀναπόσπαστον καὶ ἀδιαίρετον » μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.» Ἐνθουσιώδη καὶ παρατεταμένα «ζήτω» καὶ ζωηρότατα χειροκροτήματα ἐκάλυψαν τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

Κήρυξις τοῦ πολέμου

Τὴν 3 Ὀκτωβρίου αἱ σχέσεις τῶν Συμμάχων μετὰ τῆς Τουρκίας διεκόπησαν—διότι εἶχε κατακρατήσει τὰ ἐν τῇ Προποντίδι καὶ τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ εὑρεθέντα Ἑλληνικὰ πλοῖα, καὶ τὰς ὑπὸ διαμετακόμισιν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Σκοπίοις πυροβολαρχίας καὶ πυρομαχικὰ τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως—ἐπιδοθέντος τοῦ Συμμαχικοῦ τελεσιγράφου καὶ ἀπελθόντων τῶν οἰκείων Πρεσβευτῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, συνελθὸν τὴν νύκτα τῆς 3 Ὀκτωβρίου καὶ συνεδριάσαν μέχρι τῆς δευτέρας πρωϊνῆς τῆς ἑπομένης, ἔλαβε τὴν ὑστάτην ἀπόφασιν τῆς κηρύξεως, μετὰ τῶν λοιπῶν συμμάχων, τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου.

Περὶ τὴν αὐγὴν δὲ τῆς ἱστορικωτάτης διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ἀλησμονήτου ἡμέρας τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1912, ὁ τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α΄ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ Αὐτοῦ γραφείῳ, ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ ἀναβλέψας πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένον καὶ εἰπὼν ἐν μεγίστῃ κατανύξει, ἀπεριγράπτῳ συγκινήσει, μὲ ἑτοιμοδακρύτους ὀφθαλμοὺς καὶ ζωηρῶς πάλλον τὸ στῆθος, «**Μὲ τὴν βοήθειάν σου Μεγαλοδύναμε**», ὑπέγραψε τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς κηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου καὶ παρέδωκεν αὐτὸ πρὸς δημοσίευσιν, ῥίψας οὕτω τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον.

Μετά τινας δὲ ἡμέρας ἀνεχώρησεν εἰς Μακεδονίαν ἵνα ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθήσῃ τὴν νικηφόρον, θριαμβευτικήν, καὶ ὑπέρλαμπρον προέλασιν τῶν ἀνδρείων Αὐτοῦ Στρατευμάτων.

Γνωσθείσης δὲ ἐν τῇ πόλει διὰ τῶν ἐφημερίδων τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, μεγίστη συγκίνησις καὶ πρωτότυπος ἐνθουσιασμὸς τοὺς πάντας καὶ τὰς πάσας κατέλαβε. Πλῆθος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων ἀσφυκτικῶς ἐπλήρωσαν τοὺς

Ναοὺς τῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν Περιχώρων, ἔνθα ἐνθερμόταται δοξολογίαι ἐψάλλοντο δι᾿ ὅλης τῆς ἡμέρας, καὶ ὁλόψυχοι εὐχαὶ καὶ δεήσεις ἀνεπέμποντο πρὸς τὸν Ὕψιστον ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων ἀδελφῶν

Προέλασις τῶν Στρατευμάτων

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, κοινοποιῶν εἰς τὸ Στράτευμα τὴν πρωΐαν τῆς 5 Ὀκτωβρίου τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, τελευτῶν συνίστα εἰς τοὺς Ἡγήτορας τῶν Μονάδων ὅπως προσφωνήσωσι καταλλήλως τοὺς ὑπ᾿ αὐτοὺς ὁπλίτας. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν ἄλλων Ἡγητόρων παρατάξας τὴν ὑπ᾿ ἐμὲ Μοῖραν ἐν τάξει πυκνῇ, προσεφώνησα αὐτήν, ἐν εὐνοήτῳ συγκινήσει οὕτως:

Ἄνδρες Πυροβοληταί,

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν δι᾿ Ὑψηλοῦ Διατάγματός Του, κηρύξας τόν πόλεμον κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ὀθωμανῶν,διατάσσει ἡμᾶς νὰ εἰσβάλωμεν εἰς τὴν Πατρῴαν κληρονομίαν καὶ ἀπελευθερώσωμεν τοὺς ὑπὸ μακραίωνα καὶ σκληρὸν δουλικὸν ζυγὸν στενάζοντας ἀδελφοὺς ἡμῶν.

Σκεπτόμενοι ὅτι, εἰς ἡμᾶς εὐτυχῶς ἔλαχεν ὁ τιμητικὸς καὶ ἐπίζηλος κλῆρος νὰ συνεχίσωμεν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν ἔνδοξον ἱστορίαν, ἧς ἑκάστη σελὶς εἶναι Αἶνος εἰς τὴν ἀνδρείαν, Παιὰν εἰς τὴν αὐτοθυσίαν, καὶ Ὕμνος εἰς τὴν φιλοπατρίαν. Καὶ βεβαιότατα θὰ τὴν συνεχίσωμεν.

Ἀναλογιζόμενοι δ᾿ὅτι, τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων τὰ βλέμματα τὴν Ἱεράν, Ἱστορικὴν καὶ Ἀείμνηστον στιγμὴν ταύτην εἶναι ἀτενῶς πρὸς ἡμᾶς ἐστραμμένα καὶ καθηλωμένα καὶ ὅλαι αἱ ἐλπίδες καὶ οἱ πόθοι των, ἀφ᾿ ἡμῶν κρέμανται. Ὅτι ἡ παμφιλτάτη Πατρίς, ὁ Γεραρὸς Βασιλεύς, καὶ ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις ἐφ᾿ ἡμῶν βασίζονται, καὶ ἐφ᾿ ἡμῶν πεποιθότως θαρροῦσι. Καὶ ἐνθυμούμενοι ὅτι, ὅστις ὑπὲρ Πίστεως Πατρίδος, καὶ Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν πέσει λαμπρῶς μετὰ θάνατον ζῇ. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Γονέων μας. Ἐμπρὸς χωρῶμεν καὶ ὡς Ἕλληνες ἀγωνισθῶμεν!

Τὰς τελευταίας λέξεις μου ταύτας ἐκάλυψαν βροντώδεις

καὶ μακραὶ ἐπευφημίαι καὶ παρατεταμένα «Ζήτω ὁ Βασιλεύς! » Ζήτω ἡ Πατρίς! Ζήτω τὸ Πυροβολικόν! Ζήτω ὁ πόλεμος! » Ἐμπρὸς ἀδέλφια».

Μεθ' ὃ ἐνθουσιωδῶς ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα προελάσασα ἀφίκετο εἰς Τύρναβον, ἔνθα καὶ παρέμεινε Ν.Δ. τῶν Στρατώνων, ἐν τάξει ἀναμονῆς συνταχθεῖσα.

Περὶ τὴν 11 δὲ πρωϊνὴν προήλασεν ὅπως διαβῇ τὰ σύνορα. Καθ' ὁδὸν οἱ πυροβοληταὶ καὶ οἱ ἐλάται ἔψαλλον ὡς γεγονὸς πλέον τὸ Θούριον ὅπερ ὁ ἐλπιδοφόρος τῆς Στρατιωτικῆς τῶν Εὐελπίδων Σχολῆς Λόχος, κατὰ τὰς πορείας του τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπαραμίλλου Διοικήσεώς της ὑπὸ τῶν Εὐπατριδῶν καὶ ἐν παντὶ διακεκριμμένων Ἀξιωματικῶν Ἀντισυνταγματάρχου τοῦ Πυροβολικοῦ Κολοκοτρώνη Π. καὶ τοῦ Ταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Τσαμαδοῦ Ν. ὧν πλὴν τῶν ἀνωτάτων ἅπαντες οἱ Ἀξιωματικοὶ τοῦ Πυροβολικοῦ, τοῦ Μηχανικοῦ καὶ ἀρκετοὶ τοῦ Πεζικοῦ καὶ τοῦ Ἱππικοῦ τῆς Στρατιᾶς ὑπῆρξαν μαθηταί, παρ' αὐτῶν διαπαιδαγωγηθέντες, ἔχον οὕτως:

Λαμπρὸν ἀνεπετάσαμεν τὸ Λάβαρον ἐκ νέου
Κι' ἐνθουσιώδεις ᾄδομεν τὸν Ὕμνον τοῦ Τυρταίου
Ἐμπρὸς υἱοὶ Ἑλλήνων τῶν δύο Κωνσταντίνων
Τὸν Θρόνον ἀναπλάσωμεν, ὡς ἄλλοτ' εὐκλεᾶ.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Ἀρχιστράτηγος! Ζήτω ὁ Πόλεμος.

Παραλλήλως τῆς φάλαγγος τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας ἐπορεύετο τὸ Πεζικόν, οὗτινος οἱ ἄνδρες ἔψαλλον τὸ Θούριον:

Μαύρ' εἶν' ἡ νύκτα στὰ βουνὰ
Στοὺς βράχους πέφτει χιόνι
Στὰ ἄγρια στὰ σκοτεινὰ
Στὲς ῥάχες, πέτρες, στὰ στενὰ
Ὁ Ἕλλην ξεσπαθώνει.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Πόλεμος! Ζήτω τὸ Πεζικόν.

Ἠκολούθει τὸ Μηχανικὸν ψάλλον τὸ Θούριον:

Τὸ λυγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου
Καὶ σὺ ντουφέκι φλογερὸν πουλί μου
Ἐσεῖς τὸν Τοῦρκο σφάξατε
Τὸν τύραννον σπαράξατε
Νὰ ζήσῃ τὸ σπαθί μου
Ν' ἀναστηθῇ ἡ Πατρίς μου.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Πόλεμος! Ζήτω τὸ Μηχανικόν.

Παρ᾽ αὐτὸ ἐπορεύετο τὸ Εὐζωνικὸν ᾆδον τὸ τῆς ἰδίας του ἐμπνεύσεως ᾆσμα:

Τώρα Σουλτᾶνε θὰ λογαριασθοῦμε
Τώρα θὰ ἰδῇς οἱ Εὔζωνοι πῶς πολεμοῦμε
Τὰ Μάνλιχερ Ντουφέκια, καὶ τοῦ Σνάϊδερ κανόνια
Θὰ σοῦ κελαϊδήσουν σὰν ἀηδόνια.

Ζήτω ἡ Ἑλλας! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Πόλεμος! Ζήτω τὸ Εὐζωνικόν!

Τὰ παρερχόμενα Σώματα ἀντεχαιρετῶντο μεταξύ των, καὶ ἐν ἄκρῳ ἐνθουσιασθμῷ, μεγάλῃ συγκινήσει, καὶ ἐκδήλῳ χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει ἐκραύγαζον: «Γειά σας Κανονιέρηδες. » Ζήτω τὸ Πυροβολικόν. Γειά σας Φαντάροι. Ζήτω τὸ Πεζι» κόν. Γειά σας Σκαπανάκια. Ζήτω τὸ Μηχανικόν. Γειά σας » Τσολιάδες. Ζήτω τὸ Εὐζωνικόν».

Ἀξιωματικοὶ δὲ Ὑπαξιωματικοὶ καὶ Ὁπλῖται τῶν διαφόρων Σωμάτων ἠσπάζοντο ἀδελφικῶς καὶ φιλοστόργως ἀλλήλους, ὑπὸ τὰς διαρκεῖς ἐπευφημίας καὶ τὰ ζωηρὰ χειροκροτήματα τῶν παρισταμένων πολιτῶν καὶ τῶν δημοσιογράφων Σπανδωνῆ καὶ ἄλλων, δακρυόντων, σκιρτώντων καὶ τοὺς πίλους παλινδρομικῶς κινούντων. «Διότι ὁ στρατὸς τότε ἦτο » ἠδελφωμένος, ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων » ἓν σῶμα καὶ μίαν ψυχὴν ἀποτελῶν.»

Ἔξωθεν τῆς πόλεως ἀνέμενε φιλόπατρις, φιλόγλωσσος, φιλόθρησκος καὶ Καθαρὸς Διδάσκαλος, καὶ οὐχὶ ἄπατρις, μισόγλωσσος, μισόθρησκος καὶ ἀκάθαρτος Μαλλιαρός, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν παρατεταγμένων παρὰ τὴν ὁδὸν μαθητῶν του, ὅστις, τῶν στραευμάτων προελαυνόντων, ἔψαλλε μετ᾽ αὐτῶν ἐν χορῷ, τὸ Αἰσχύλειον τῶν Σαλαμινομάχων ὑψηλὸν καὶ ἀθάνατον ἐνυάλιον ᾆσμα.

Ὦ! Παῖδες Ἑλλήνων ἴτε
Ἐλευθεροῦτε πατρίδ᾽, ἐλευθεροῦτε δὲ
Παῖδας, Γυναῖκας, Θεῶν τε πατρώων ἕδη
Θήκας τε προγόνων, νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Ἀρχιστράτηγος! Ζήτω ὁ Στρατός! Ζήτω ὁ πόλεμος!

Ὁ Χαιρετισμὸς τοῦ Ἀρχιστρατήγου.

Ἐνῷ οὕτω τὰ διάφορα Σώματα πρὸς τὴν μεθόριον γηθοσύνως καὶ ἀρηϊφίλως ἐπορεύοντο, κατέφθασεν ἐν καλπασμῷ ἀνδροπρεπής, ἐπιβλητικός, εὐθυτενής, χαρίεις, καὶ ὡραῖος ὁ τῶν Ἑλλήνων Ἀρχιστράτηγος Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις ἐν πλήρει συγκινήσει, καὶ ἐκδήλῳ χαρᾷ, χαιρετῶν τὰς γοργῶς παρελαυνούσας καὶ πολεμικὰ πατριωτικὰ ᾄσματα ἐνθουσιωδῶς ᾀδούσας Ἑλληνικὰς φάλαγγας ἀναφωνῶν: «Γειά σας Παλληκάρια! ῥιφθῶμεν ὡς Ἕλληνες εἰς τὸν » πόλεμον. Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν! Καλὴν ἐντάμωσιν παιδιὰ » εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ θὰ φᾶμε, θὰ πιοῦμε, θὰ » γλεντήσωμε, καὶ θὰ χορέψωμε. Ζήτω ἡ Πατρίς! Ζήτω ὁ » Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Στρατός! Ζήτω ὁ Πόλεμος».

Καὶ ἀπῆλθε καλπάζων, ἐνῷ τῶν πολεμιστῶν οἱ βροντώδεις εὐασμοὶ καὶ αἱ ἐνυάλιοι ἐπευφημίαι «Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Διάδοχος! Ζήτω ἡ Πατρίς! Ζήτω ὁ Πόλεμος.» Καὶ ἡ θερμοτάτη καὶ βροντώδης εὐχή: «Καλὴν ἀντάμωσιν λεβέντη Ἀρχιστράτηγε εἰς τὴν Θεσσαλονίκην», ἐπὶ μακρὸν ἐδόνουν τὸν ἀέρα. Ἐκδηλώσεις ὑψηλαὶ τῶν γνησίων τέκνων τῆς Φυλῆς ἥτις ἔγνω νὰ φιλοκαλῇ μετ' εὐτελείας, καὶ νὰ φιλοσοφῇ ἄνευ μαλακίας.

Πανελλήνιος Συναγερμὸς

Κατὰ τὰς ἀξιομνημονεύτους καὶ ἀλησμονήτους ἡμέρας ἐκείνας, μέγας τῇ ἀληθείᾳ, ἱστορικὸς συναγερμὸς συνεκλόνισε καὶ συνήνωσε ἅπαν τὸ Πανελλήνιον, τέταρτος αὐτός. «Μετὰ τὸν πρῶτον κατὰ τὴν Περσικὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσβολήν, τὸν δεύτερον κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐκστρατείαν. Καὶ τὸν τρίτον κατὰ τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Τούρκων Ἐπανάστασιν.

Οὕτω, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Οἰκουμένης ἀθρόα ἔσπευδον εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος, τῆς ὑπὲρ τῶν ὅλων τὸν κῦβον ῥιψάσης, τὰ ξενητευμένα αὐτῆς τέκνα. Οὗ ἕνεκα, ἐνῷ ἐθεωρεῖτο ἀκατόρθωτον, ἢ τοὐλάχιστον ὡς μέγα κατόρθωμα ἡ

παράταξις ἑκατὸν χιλιάδων, ἡ Ἑλλὰς παρέταξεν εἰς τοὺς δύο Βαλκανικοὺς πολέμους, οὓς συνεχῶς διεξήγαγε, πρωταγωνιστήσασα περὶ τὰς 300 χιλ. πολεμιστῶν. Ὅσοι δὲ δι' οἱονδήποτε λόγον ἐμποδισθέντες δὲν ἠδυνήθησαν προσωπικῶς νὰ ἀγωνισθῶσιν ὑπὸ τὴν Σημαίαν τῆς Πατρίδος ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὴν ἄφθονον τὸ χρῆμα, ἀνελθὸν εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν, πρὸς περίθαλψιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἐπιστράτων.

Τὸν πανελλήνιον αὐτὸν συναγερμὸν ἐπακριβῶς καὶ ἐπαρκῶς περιέγραψε τὸ ὑπὸ τοῦ Λαοῦ συντεθὲν καὶ ᾀδόμενον κατὰ τὰς μεγαλωστὶ μεγάλας ἡμέρας ἐκείνας ἐνυάλιον ᾆσμα ἔχον οὕτως:

Παλληκάρια!
Ὑπερήφανη ὑψώθη στὸν ἀέρα
Ἡ Γαλάζια Σημαία τοῦ Σταυροῦ.
Εἰς τὰ ὅπλα Θρακομακεδόνες
Εἰς τὰ ὅπλα Θεσσαλοί.
Εἰς τὰ ὅπλα Ἀκαρνάνες
Εἰς τὰ ὅπλα Αἰτωλοί.
Εἰς τὰ ὅπλα Εὐρυτάνες
Εἰς τὰ ὅπλα Κρητικοί.
Εἰς τὰ ὅπλα Ἠπειρῶται
Εἰς τὰ ὅπλα Μωραῖται
Εἰς τὰ ὅπλα Νησιῶται
Εἰς τὰ ὅπλα Ἀσιανοί.
Εἰς τὰ πλοῖά σας Θαλασσινοί.

Ἡ εἰσβολή.—Ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν

Τὴν 6 πρωϊνήν, συμφώνως πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ Διαδόχου, φέρουσαν ὡς κατακλεῖδα τὴν παρόρμησιν «Ἐμπρός! πάντοτ' Ἐμπρός», ἥτις κατέστη ἐφεξῆς τὸ ἱερὸν πολεμικὸν Δόγμα καὶ ἡ ἐνυάλιος ἰαχὴ τοῦ ἕλληνος πολεμιστοῦ κατὰ τὰς μάχας, ἡ Στρατιὰ ἐκ τοῦ χώρου συγκεντρώσεως ἥτις εἶχεν ἀπὸ τῆς προηγουμένης συντελεσθῆ, ὡς ἦτο τεταγμένη, προήλασε διὰ τῶν στενῶν τῆς Μελούνας καὶ τοῦ Τυρνάβου τὴν μεθόριον ἐκβιάσασα, πλήρης θάρρους, ὁρμῆς, ἀποφάσεως καὶ ἐλπίδος.

῾Η Ταξιαρχία ῾Ιππικοῦ διὰ Γρυζάνου-Γιάννου Καλύβια-Βλαχογιάννη, πρὸς τὸ Περιστέρι, καλύπτουσα τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς Στρατιᾶς.

Τὸ ᾿Απόσπασμα Κωνσταντινοπούλου διὰ τοῦ κάτω ᾿Ολύμπου πρὸς Βορρᾶν. Καὶ

Τὸ ᾿Απόσπασμα Γεννάδη διὰ Χασίων πρὸς Δισκάταν.

῾Ο Πολέμιος, μὴ προφθάσας νὰ συγκεντρωθῇ, καὶ προκαταληφθεὶς ὑπὸ τῆς ῾Ελληνικῆς προελάσεως, ἀφῆκεν ἄνευ ἐνισχύσεως τὴν ὁροθετικὴν γραμμήν, οὐδεμίαν ἐπ᾽ αὐτῆς ἀντιτάξας ἀντίστασιν. Εἰς ᾿Ελασσῶνα δὲ ἀσθενῶς ἀμυνθεὶς συνεκέντρωσεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν καὶ τὰς δυνάμεις πρὸς ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα εἰς τὰ περιώνυμα τοῦ Σαρανταπόρου Στενά.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν, προελαύνουσα ἀφίκετο καὶ ἔστη ἡ κεφαλὴ τῆς φάλαγγος τῆς ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρας πρὸ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς. ῞Οτε ὁ ἱερεὺς αὐτῆς κρατῶν τὸν Τίμιον Σταυρὸν ἐν τῇ ἀνυψωμένῃ δεξιᾷ διατόρως ἀνεφώνησε: «Παιδιά μου σταυροκοπηθῆτε».Καὶ οἱ ἄνδρες ἀφαιρέσαντες τὰ πηλήκια αὐτῶν, ἔκαμαν κατανυκτικώτατα καὶ εὐλαβέστατα τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Μεθ᾽ ὃ κατὰ τὴν ἱεράν, κατανυκτικήν, ἐπιβλητικὴν καὶ ἱστορικὴν στιγμὴν ταύτην, καὶ πάλιν δακρύβρεκτος, καὶ συγκεκινημένος ζωηρῶς ἀνεφώνησε: «Παιδιά μου! Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ῾Υψίστου καὶ μὲ τὰς εὐχὰς τῆς ᾿Εκκλησίας, ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος,᾿Εθνικῶν᾿Ιδανικῶν καὶ δουλευόντων ᾿Αδελφῶν.᾿Εμπρὸς βαδίσατε καὶ ἑλληνοπρεπῶς ἀγωνισθῆτε». Καὶ οἱ ἄνδρες στρέψαντες μὲ ἑτοιμοδακρύτους ὀφθαλμοὺς καὶ πυκνῶς, ζωηρῶς, καὶ βαθέως τὸ στέρνον παλλόμενον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν νοερῶς εἰς τοὺς φιλτάτους των ἀποστείλαντες, εὐτόλμως καὶ ἀποφασιστικῶς, ὑψαύχενες, καὶ ὑπερήφανοι πρὸς τὰ πρόσω ἐπορεύθησαν.

Καὶ οὕτω ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοῖρα πεδινοῦ Πυροβολικοῦ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 5 ᾿Οκτωμβρίου 1912 διαβᾶσα τὴν παρὰ τὸν Τύρναβον μεθόριον διὰ τῆς ὁμωνύμου στενωποῦ ἐρρίφθη, μετὰ τῆς λοιπῆς Στρατιᾶς, ἀνδρείως καὶ ἑλληνοπρεπῶς ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, ᾿Εθνικῶν ᾿Ιδανικῶν καὶ ῾Ελλήνων δου-

λειόντων εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἄγνωστον, πολυποίκιλον, πολυκύμαντον, σφοδρὰν καὶ αἱματηρὰν τοῦ πολέμου δίνην.

Οἱ δὲ ἔνδοξοι τῶν Ἑλλήνων Στρατηλάται Ἀγαμέμνων, Ἀχιλλεύς, Μιλτιάδης, Παυσανίας, Ἀριστείδης, Κίμων, Ἀγησίλαος, Ἐπαμεινώνδας, Πελοπίδας, Μ. Ἀλέξανδρος, Ἡράκλειος, Βελισσάριος, Ναρσῆς, Νικηφόρος, Τσιμισκῆς, Βασίλειος Βουλγαροκτόνος, Παλαιολόγος, Ἀνδροῦτσος, Διάκος, Κολοκοτρώνης, Καραϊσκάκης, Βότσαρης, Τζαβέλλας, Ραζηκότσικας καὶ λοιποὶ ἀπὸ τοῦ Πανθέου τῆς Ἀθανασίας, τοῦ Θριάμβου καὶ τῆς Δόξης, ἐθεῶντο συγκεκινημένοι, καὶ ἐνθουσιῶντες τὰς Ἑλληνικὰς φάλαγγας, ὑπερηφάνως πεποιθότως καὶ γοργῶς προελαυνούσας πρὸς τὰ γνώριμα αὐτοῖς πεδία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνδραγαθίας, Αὐτοθυσίας, Δόξης καὶ Ἀρετῆς.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ συμφώνως τῇ διαταγῇ τοῦ Στρατηγείου ἔστη ἐπὶ τῆς γραμμῆς Λυγαριὰ-Γκριτζόβαλι-Σκόμπα Δομένικο-Μολύγουστα-Βλαχογιάννη· ἐφ' ἧς καὶ διενυκτέρευσεν ἐν καταυλισμῷ συναγερμοῦ συνταχθεῖσα.

Ἀπόπλους τοῦ Στόλου

Συγχρόνως ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος τοῦ Αἰγαίου ὑπὸ τὸν Πλοίαρχον Κουντουριώτην Π. συνεκεντρώθη τὴν πρωΐαν τῆς 5 Ὀκτωβρίου εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Νέου Φαλήρου ὃν ἀπήρτιζον αἱ ἑξῆς τέσσαρες Μοῖραι·

α) Θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ», ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Στόλαρχος. Κυβερνήτης: Ὁ Ἀρχιεπιστολεὺς τοῦ Στόλου Ἀντιπλοίαρχος Δούσμανης Σ.

β) Θωρηκτά: «Σπέτσαι» ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Μοίραρχος Πλοίαρχος Γκίνης. Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Βουρέκας. «Ψαρρά». Κυβερνήτης Πλοίαρχος Μιαούλης Α. «Ὕδρα». Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Κοντόσταυλος Π.

γ) Ἀντιτορπιλλικὰ ἀνοικτῆς Θαλάσσης: 1) «Λέων», ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Μοίραρχος Πλοίαρχος Παπαχρήστου· Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Ραζικότσικας Ι. «Πάνθηρ». Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Μιαούλης Ἀθ. «Ἱέραξ». Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Βρατσάνος Ἀντ. «Ἀετός». Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Δουρούτης.

δ) Ἀντιτορπιλλικά. 1 ὁμάς: «Σφενδόνη». Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Ἠπίτης Ι. Διοικητὴς αὐτῆς. «Θύελλα». Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Βλαχόπουλος Α. «Λόγχη». Κυβερνήτης Ὑποπλοίαρχος Μπάτσης Α. «Ναυκρατοῦσα». Κυβερνήτης Πλωτάρχης Διόλιος Κ.

2 Ὁμάς: «**Δόξα**» Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Κριεζῆς **Α. Διοι**κητὴς αὐτῆς. «**Ἀσπίς**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Δημόπουλος. «**Νίκη**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Τυπάλδος Κ. «**Βέλος**», Κυβερνήτης Ὑποπλοίαρχος Θεοχάρης Λ. «**Νέα Γενεά**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Καλαμίδας, ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Μοίραρχος Πλοίαρχος Βρατσάνος Ι.

Τέσσαρα Γερμανικὰ Τορπιλλοβόλα. Διοικητὴς Πλωτάρχης Μαλλικόπουλος. Τοῦ ὑπ' ἀριθ 11 Κυβερνήτης Ὑποπλοίαρχος Βότσης Ν., τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 Κυβερνήτης Ὑποπλοίαρχος Ἀργυρόπουλος Π.

Ὑποβρύχιον «**Δελφίν**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Παπαρρηγόπουλος Σ.

Ναρκοβόλον «**Κανάρης**», Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Γούδας Μ.

Ἐμπορικὰ καταδρομικά: «**Μακεδονία**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Τσουκαλᾶς. «**Ἀρκαδία**», Κυβερνητὴς Ἀντιπλοίαρχος Χατζηκυριάκος Α. «**Ἑσπερία**», Κυβερνήτης Ἀντιπλοίαρχος Σέρρος. «**Μυκάλη**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Παπαβασιλείου. «**Κρήτη**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Πανουργιᾶς. Ὁπλιταγωγὸν «**Σφακτηρία**», Κυβερνήτης Πλωτάρχης Λάμπρος Δημ. «**Σάμος**», ἀνθρακοφόρον Κυβερνήτης Ἔφεδρος Πλοίαρχος Βουδούρης Σ. «**Πετρελαιοφόρον**», Κυβερνήτης Ἔφεδρος Πλοίαρχος Καλογιάννης. Πλωτὸν Νοσοκομεῖον «**Ἀμφιτρίτη**», Κυβερνήτης Πλοίαρχος Ἀγγελῆς.

Ἡ εἴδησις τοῦ ἀπόπλου τοῦ Στόλου διαδοθεῖσα ἀνὰ τὴν πόλιν διήγειρε θύελλαν χαρᾶς, καταιγίδα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπιδημίαν πατριωτικοῦ παραληρήματος. Ἄπειρον πλῆθος κόσμου συνωθεῖτο ἐφ' ἁπάσης τῆς παραλίας τοῦ Ν. Φαλήρου καὶ ἑκατοντάδες λέμβων διηυλάκουν τὸν Φαληρικὸν λιμένα σπεύσαν ἀσθμαῖνον νὰ χαιρετήσῃ ὁλοψύχως καὶ ἐγκαρδίως μὲ δακρυπλησθεῖς τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ μὲ σφοδρῶς πάλλον τὸ στῆθος τὸν κατὰ τοῦ φυλετικοῦ καὶ πατροπαραδότου ἐχθροῦ ἀποπλέοντα ἔνδοξον, ὑπερήφανον καὶ ἀνδρεῖον Ἑλληνικὸν Στόλον.

Περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν κατελθόντες εἰς Φάληρον ὁ Πρωθυπουργὸς Βενιζέλος καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Στράτος καὶ ἐπιβάντες ἀναμενούσης ἀτμακάτου ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος Ἀβέρωφ. Ὁ Ἱερεὺς τοῦ Στόλου Ἀρχιμανδρίτης Δάφνος κατὰ τὴν γενομένην δοξολογίαν, ἀπηύθυνε θερμοτάτην ἱκεσίαν πρὸς τὸν Ὕψιστον ὑπὲρ τῆς κατισχύσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων κατὰ βαρβάρου ἐχθροῦ, ἧς ἠκροάσθησαν ὁ Πρωθυπουργός, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ὁ Στόλαρχος, οἱ Ἀξιωματικοί, οἱ Ὑπαξιωματικοὶ καὶ οἱ Ναῦται γονυπετεῖς.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς κατανυκτικῆς δοξολογίας ἀνεγνώσθη

ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ἡ Λακωνική, ἱστορικὴ καὶ ἀλησμόνητος διαταγή του, ἔχουσα οὕτω:

Πρὸς
Τὸν Ἀρχηγόν, τὸ Ἐπιτελεῖον καὶ τὰ πληρώματα τοῦ Στόλου τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μοίρας τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

Ἀρχηγέ! Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Ναῦται!

Ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ Πατρὶς καλεῖ ὑμᾶς εἰς τὸ καθῆκον.

Τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διαταγῆς ταύτης ὑπεδέχθησαν τὰ πληρώματα μὲ οὐρανομήκεις ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Βασιλέως ζητωκραυγάς. Ἀκολούθως δὲ ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς τῆς Ναυαρχίδος, παιανιζούσης τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐνεχείρησεν εἰς τὸν Στόλαρχον τὸ Β. Διάταγμα τῆς εἰς Ὑποναύαρχον προαγωγῆς του γενομένης δεκτῆς ὑπὸ νέων ζητωκραυγῶν καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοβροντιῶν τῶν Θωρηκτῶν χαιρετισθείσης, μεθ' ὃ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν προσεφώνησεν τὰ παρατεταγμένα πληρώματα ὡς ἕπεται:

«Ἀρχηγέ! Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Ναῦται!

»Τέσσαρα ὀρθόδοξα Κράτη, μικρὰ καθ' ἕκαστον λόγῳ πληθυσμοῦ, μεγάλα ἐν τῇ ἑνώσει καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι, ὃν ἀνέλαβον, χωροῦσι σήμερον κατὰ τοῦ ἀλλοδόξου κατακτητοῦ, ὡς Σταυροφόροι τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ. Ὁ κατὰ τὰ σύνορα παρατεταγμένος στρατὸς προβαίνων ἐλευθερωτὴς χριστιανῶν καὶ ὁμοφύλων, ἔχει συναγωνιστὴν τὰς κραταιὰς κατὰ ξηρὰν δυνάμεις τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

»Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος καλεῖται ὅπως ἀντεπεξέλθῃ μόνος καὶ ἄνευ συναγωνιστῶν καὶ καταπολεμήσῃ τὸν κοινὸν ἐχθρόν. Τὸ ἔργον εἶναι βαρύ, ἀλλ' ἡ Πατρὶς ἐμπιστεύεται τοῦτο ὑπερήφανος εἰς τοὺς Ἀρχηγούς, τὰ Ἐπιτελεῖα καὶ τὰ Πληρώματα τοῦ Στόλου της. Καλεῖσθε νὰ ἐπιβάλλητε ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας. Καλεῖσθε νὰ παρακωλύσητε τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ παραλύσητε τὴν συμπλήρωσιν τῶν κινητοποιήσεών του, ἀσφαλίζοντες οὕτω τὴν ὁριστικὴν νίκην ἡμῶν καὶ τῶν συμμάχων καὶ φίλων στρατιωτικῶν δυνάμεων.

»Θὰ ἐπιτεθῆτε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διότι μόνη ἡ ἐπίθεσις ὀξύνει τὸν νοῦν καὶ χαλυβδώνει τὸν ἐνθουσιασμόν.

»Θὰ ἀγωνισθῆτε ἐν τῷ πελάγει ὅπερ ἀπηχεῖ τοὺς νυκτερινοὺς Παιᾶνας τῶν Ἑλληνικῶν Στόλων καὶ τὰς οἰμωγὰς τῶν συντριβέντων ἐπιδρομέων.

»Ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τοὺς ἀγῶνας ἡμῶν. Ἡ Πατρὶς ἐμπιστεύεται εἰς τὸν Στόλον τὴν τιμὴν τῆς Σημαίας της, τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὁρι-

στικῆς νίκης της, τὴν τελικὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπ' αἰώνων ὀνείρων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

»Ζήτω τὸ Ἔθνος ! Ζήτω ὁ Βασιλεύς ! Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικόν !»

Φρενῆτις ἐνθουσιασμοῦ καὶ πατριωτικὸν παραλήρημα ὑπεδέχθη τοὺς ἑλληνοπρεπεῖς καὶ ὑπερηφάνους λόγους τοῦ Ἀκαρνάνος εὐπατρίδου καὶ πραγματικοῦ Πατριώτου.

Μετ' αὐτὸν ἀπηύθυνε προσφώνησιν πρὸς τὰ Πληρώματα ὁ Πρωθυπουργός, ἔχουσαν οὕτως :

«Ἀρχηγέ! Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Ναῦται!

»Ὑπάρχουσι στιγμαὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων, κατὰ τὰς ὁποίας μετανοοῦν διὰ τὸ στάδιον τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν,πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὴν στιγμὴν ταύτην εὑρίσκομαι καὶ ἐγὼ εἰς τοιαύτην κατάστασιν. Μετανοῶ διότι εἰς τοιαύτην στιγμὴν τὸ Στάδιόν μου μὲ ἔφερε νὰ εἶμαι Ἀρχηγὸς τῆς Πολιτείας ἀντὶ νὰ εἶμαι εἷς ἐξ ὑμῶν ὅ,τι δήποτε, εἴτε Ἀξιωματικὸς εἴτε ὑπαξιωματικὸς ἢ καὶ Ναύτης ἁπλοῦς ἀκόμη.

»Ναί ! Σᾶς βεβαιῶ ὅτι ζηλεύω ὅλους σας, τὴν θέσιν καὶ τῶν ἁπλῶν ἀκόμη Ναυτῶν, διότι εἰς σᾶς ὅλους ἐμπιστεύεται σήμερον μὲ πᾶσαν αἰσιοδοξίαν ἡ Πατρὶς τὰς τύχας της.

»Κατερχόμεθα εἰς ἀγῶνα πλήρεις ἐμπιστοσύνης κατὰ ξηρὰν ὡς ἐκ τῶν συμμαχιῶν μας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἰδίαν πεποίθησιν κατὰ θάλασσαν, τῆς ὁποίας τὸν ἀγῶνα ἡ Συμμαχία ἐμπιστεύεται εἰς ὑμᾶς. Εἴμεθα δὲ πάντες πλήρεις αἰσιοδοξίας ὄχι μόνον διὰ τὸ ἄριστον ὑλικόν, ἀλλὰ προπαντὸς διὰ τὸ γενναῖον φρόνημα ὅλων ὑμῶν.

»Ἡ Πατρὶς ἀξιοῖ ἀπὸ ὑμᾶς ὄχι ἁπλῶς νὰ ἀποθάνητε ὑπὲρ αὐτῆς. Αὐτὸ θὰ ἦτο τὸ ὀλιγώτερον· ἀξιοῖ νὰ νικήσητε, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος ἐξ ὑμῶν θνήσκων ἀκόμη μίαν μόνην σκέψιν πρέπει νὰ ἔχη πῶς νὰ ἐντείνῃ τὰς δυνάμεις του μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς, ὅπως οἱ ἐναπομείναντες νικήσωσι.

»Καὶ θὰ νικήσητε! Εἶμαι ὑπερβέβαιος.

»Ζήτω τὸ Ἔθνος! Ζήτω ὁ Στόλος!»

Τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις τοῦ Πρωθυπουργοῦ συνώδευσαν οὐρανομήκεις ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Βασιλέως ζητωκραυγαί.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀτμάκατος προσήγγισε μεταφέρουσα τὸν Βασιλέα Γεώργιον ἐπὶ τοῦ Ἀβέρωφ, ἐφ' οὗ ἀνελθὼν ἀπηύθυνεν οὗτος παρὰ τὰ Πληρώματα τὴν ἑξῆς προσφώνησιν.

«Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Ναῦται!

»Ἦλθον νὰ σᾶς ἀποχαιρετήσω καὶ νὰ σᾶς εὐχηθῶ. Ἔχω πλή-

ρη πεποίθησιν ὅτι πάντες, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου θέλετε ἐκπληρώσει τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον μετὰ προθυμίας καὶ ἀφοσιώσεως. Αἱ παραδόσεις τοῦ ἡμετέρου Ναυτικοῦ εἶναι ἱεραὶ καὶ ἔνδοξοι. Σεῖς θὰ ἔχετε τὴν τιμὴν νὰ προσθέσητε καὶ ἑτέρας σελίδας δόξης εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ναυτικοῦ μας. Αἱ εὐχαὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἔθνους καὶ αἱ ἰδικαί μου σᾶς συνοδεύουν. Ὁ Θεὸς μαζύ σας. Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικόν! Ζήτω τὸ Ἔθνος!»

Τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις τοῦ Βασιλέως ἐκάλυψαν οὐρανομήκεις τῶν Πληρωμάτων ἐπευφημίαι, συγκεκινημένων μέχρι δακρύων, τὰ ὁποῖα ἀσκεπῆ καὶ ἐνθουσιῶντα ἠκροάσθησαν τὴν ἀνάκρουσιν τοῦ πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν Ἐθνικοῦ Ὕμνου, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου βροντοδεστάτη καὶ ἐλπιδοφόρος ἠκούσθη καὶ πάλιν ἡ εὐχὴ τοῦ φιλοπάτριδος καὶ πεπειραμένου τοῦ Ἔθνους Ἀρχηγοῦ: «Ζήτω τὸ Ἔθνος».

Τούτων τελεσθέντων τὴν μεσημβρίαν τῆς ἱστορικῆς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡμέρας τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1912 συγχρόνως μετὰ τοῦ κατὰ ξηρὰν Στρατοῦ τοῦ Ἔθνους ὑπερβαίνοντος τὴν μεθόριον, καὶ ὁ ἔνδοξος Ἑλληνικὸς Στόλος ἀπέπλεε «πρὸς τὴν Δόξαν, τὴν Νίκην, καὶ τὸν Θρίαμβον.»

Οἱ δὲ ἔνδοξοι τῶν Ἑλλήνων Ναύαρχοι Θεμιστοκλῆς, Εὐρυβιάδης, Κίμων, Περικλῆς, Σοφοκλῆς, Θουκιδίδης, Λύσανδρος, Καλλικρατίδας, Μίνδαρος,Κόνων, Νέαρχος, Ὠρίφας, Καλώνυμος, Νικηφόρος, Κατσώνης, Κανάρης, Μιαούλης, Ἀποστόλης, Κολανδρούτσος, Τομπάζης, Πιπίνος, καὶ λοιποὶ ἐθεῶντο συγκεκινημένοι καὶ ἐνθουσιώδεις τὸν Ἑλληνικὸν Στόλον, ὑπερηφάνως καὶ μεγαλοπρεπῶς πλέοντα πρὸς τὰ γνώριμα αὐτοῖς πελάγη τῆς Ναυτικῆς Ἑλληνικῆς Ἀνδραγαθίας, Αὐτοθυσίας, Νίκης, καὶ Ἀλκῆς.

Δρᾶσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου
Κατάληψις τῆς Λήμνου

(7 Ὀκτωβρίου 1912)

Ἡ κατάληψις τῆς Λήμνου καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀσφαλεστάτου αὐτῆς λιμένος Μούδρου ὡς βάσεως τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ ὁρμητηρίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, ἦτο ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν περιστάσεων ἀπολύτως ἐπιβε-

βλημένη καὶ ἀναπόφευκτος, ἕνεκα τῶν στρατηγικῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα ἐκέκτητο, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, καὶ τοῦ προσφόρου τοῦ σχήματος τῶν ἀκτῶν της διὰ τὴν συνολικὴν διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου.

Διό, τὴν δείλην τῆς 6 Ὀκτωβρίου ἐνεφανίσθη ὁ Ἑλληνικὸς στόλος πρὸ τοῦ Κάστρου πρωτευούσης τῆς Λήμνου. Λέμβος τοῦ «Ἀβέρωφ», ἀποσταλεῖσα μὲ λευκὴν σημαίαν μετέφερε τὸν Διοικητὴν τῆς Νήσου ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος, ὃν προσεκάλεσεν ὁ Ναύαρχος νὰ παραδόσῃ αὐτήν, ὅστις ἀρνηθεὶς νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἀπῆλθε.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ἀκτὴν Διλοχία πεζικοῦ ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Κονταράτον Ἰουλ. ὁ δὲ Στόλος εἰσπλεύσας ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν λιμένα. Τὴν πρωΐαν τῆς 8 λεμβοῦχος Κυδωνιεὺς ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος ἐπληροφορήθη τὰ συμβάντα, καὶ λαβὼν προκηρύξεις τοῦ Ναυάρχου περὶ καταλήψεως τῆς Νήσου ἐξῆλθεν εἰς Μοῦδρον. Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει δὲ τοῦ ἀγνοοῦντος τὰ συμβάντα καὶ ἀνυπομονοῦντος νὰ πληροφορηθῇ Μουδίρη εἰς ἀπάντησιν ἐκόλλησεν ἐπὶ τοῦ μετώπου του τὴν Ναυαρχικὴν προκήρυξιν. Ἐντὸς δὲ τῆς ἡμέρας ἡ φρουρὰ μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως παρεδόθη καὶ ὁ Στόλος εἰσέπλευσεν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ Μούδρου λιμένα ὅστις ἐφεξῆς ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον τοῦ Στόλου καὶ ἀπέκλεισε καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τῶν ἐχθροπραξιῶν διὰ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν του τὰ Δαρδανέλλια, ἔργον ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς γιγάντιον καὶ κινδυνοδέστατον, λυσιτελέστατα δὲ συντελεσθέν.

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Στράτος, ὀρθῶς ἀντιλαμβανόμενος τῶν πραγμάτων ἐπιμόνως ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ὅτι, «Πλὴν τῆς καταλήψεως » τῶν ἀναγκαίων διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις Νήσων τοῦ Αἰγαίου κα- » ταληφθῶσιν συγχρόνως καὶ αἱ λοιπαί». Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἀντέστη ἐπιμόνως ὁ Βενιζέλος, πεπλανημένως φρονῶν καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι, «Αἱ Νῆσοι ὁπωσδήποτε θὰ παρεχωροῦντο » εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ κατάληψις αὐτῶν θὰ ἐμείου τὰς πρὸς

» αὐτὴν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ παραχωρήσεις», ζωηρᾶς ἐκ τούτου προκυψάσης μεταξύ των διαφωνίας.

Οὕτως, ἀμβλυωπῶν καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐσφαλμένης πεποιθήσεως ταύτης ἀμετατρέπτως καὶ παθολογικῶς διατελῶν, τὴν πραγματικότητα ἀγνοῶν καὶ τὰς διπλωματικὰς δολοπλοκίας παραβλέπων ὁ Βενιζέλος ἐξηγριοῦτο αὐτόχρημα ἐκ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Στράτου, καὶ τῶν ἱκεσιῶν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν νήσων ζητούντων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Πατρίδων των ἀπὸ τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ. Πλὴν ἀλλοδαπῆς Δυνάμεως πρὸς αὐτὸν ἐπείγουσα ειδοποίησις, περὶ τῆς ἀμέσου ἀνάγκης τῆς καταλήψεως τῶν νήσων ὅλων τὸν ἐξήγαγε ἐκ τῆς πλάνης καὶ ἀπεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν.

Καὶ οὕτως ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἄνευ ἀντιστάσεως κατέλαβε τὴν 19 Ὀκτωβρίου τὰς Νήσους Ἴμβρον, Σαμοθράκην, Θάσον, καὶ Ἅγιον Στράτην. Τὴν 22 τὰ Ψαρρά. Τὴν 24 τὴν Τένεδον, ἐξ ἧς ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς Ἱστορικὸν τηλεγράφημα :

«**Α. Ε. Ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν Κωνσταντινούπολιν**

Ἀποβιβάσας τὰ στρατεύματά μου, καὶ καταλαβὼν τὴν Νῆσον, ἀναμένω τὸν στόλον Ὑμῶν.

Ναύαρχος Κουντουριώτης»

Καὶ τὴν 4 Ν]βρίου κατέλαβε τὴν Ἰκαρίαν.

Κατάληψις τῆς Σάμου

Οἱ Κρῆτες, πάντοτε ἐνισχύσαντες τὴν Ἐθνικὴν ἑνότητα καὶ τοὺς ἀγώνας—ὡς κατὰ τὸ 1887 ἐπὶ τῇ παραχωρήσει 4 βερατίων τῇ Σχισματικῇ Βουλγαρικῇ Ἐξαρχίᾳ, τῇ ὑποδείξει τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ Κρῆτες τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου συνελθόντες ἐνόπλως ὑπὸ τοὺς Ἀρχηγοὺς Μυλονογιάννην καὶ Ν. Γ. Παππαδάκην, εἰς οὓς προσετέθησαν καὶ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν Κισσάμου, Κυδωνιῶν, καὶ Σελήνου, εἰς τὰ Ἱστορικὰ Κουτσουνάρια ἠξίωσαν παρὰ τῆς Πύλης τὴν ἀνάκλησιν τῶν Βερατίων, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προνομίων τοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ καὶ ἐγένετο,—τὰ μέγιστα συνετέλεσαν καὶ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Σάμου, μὴ διστά-

σαντες νὰ διακυβεύσωσι καὶ αὐτὴν τὴν ἰδεώδη ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος των, ἧς ἀπηύλαυον διὰ τῆς ἁρμοστίας τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου.

Τὴν πρωτοβουλίαν ἔσχεν ὁ ἐκ τῶν Κυβερνητῶν τῆς Κρήτης Μανοῦσος Κούνδουρος, ὅστις μυηθεὶς εἰς τὸ παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν Σαμίων Πολιτευτῶν Σοφούλη Θ. καὶ Χατζηδάκη Ε. κίνημα ἀπέστειλεν εἰς Ἀθήνας τὸν ἐκ Κεφαλᾶ Ἀποκορώνου Βουλευτὴν Ν. Γ. Παππαδάκην, ὅπως στνεννοηθῇ διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς αὐτὸ 600 Κρητῶν δαπάναις τῆς Κρητικῆς Πολιτείας.

Ἐξ ἀκριτομυθίας δὲ μεμυημένου, ἀποκαλυφθέντων τῶν τεκταινομένων, οἱ ἐν Ἀθήναις Πρεσβευταὶ καὶ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων ἐν Κρήτῃ, ἠξίωσαν παρὰ τῶν δύο Κυβερνήσεων αὐστηρῶς τὴν ἀποχὴν τῶν Κρητῶν ἀπὸ πάσης τοιαύτης ἐνεργείας.

Καὶ ὁ μὲν Βενιζέλος διὰ δηλώσεών του μετ᾽ἀγανακτήσεως ἀπεδοκίμασε τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην κίνησιν. «Διέταξε δὲ » καὶ κατεσχέθησαν συγχρόνως τὰ εἰς Πειραιᾶ ἀποσταλέντα » ἐκ Χανίων ὅπλα, καὶ ἔγραψεν εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ φίλους του » ἐπιτάσσων αὐστηρῶς ὁλοσχερῆ ἀποχὴν ἀπὸ τῆς Σαμιακῆς » κινήσεως, ἐπισείων ἀπειλητικῶς τὴν ἐκ νέου κατοχὴν τῆς » Κρήτης ὑπὸ τῶν διεθνῶν στρατευμάτων.»

Ὁ δὲ Μανοῦσος Κούνδουρος συγχρόνως ἐδήλωσε τοῖς προξένοις: «Τὸ Σαμιακὸν ζήτημα, ἐκ λόγων ἐθνικῆς ἑνότη- » τος, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνης τῶν Κρητῶν διὰ τὴν πρόθυ- » μον εἰς τοὺς ἀγῶνάς των συμμετοχὴν τῶν Σαμίων, κατέστη » ἤδη Κρητοσαμιακόν, καὶ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον αὐτοῖς, » παρ᾽ ὅλα τὰ λαμβανόμενα ἐναντία μέτρα, νὰ ἀδιαφορήσωσι » διὰ τὴν τύχην τῶν Σαμίων. Ἐτόνισε δὲ κατηγορηματικῶς » ὅτι, καὶ μία θρὶξ τῶν Σαμίων ἐὰν ἐθίγετο ὑπὸ τῶν Τούρ- » κων τὰ ἀντίποινα θὰ τὰ ἐπλήρωναν οἱ Τοῦρκοι τῆς Κρήτης.»

Ἐνῷ ταῦτα διημοίβοντο, ὁ Σοφούλης καὶ ὁ Κρὴς ὁπλαρχηγὸς Καούδης ἀπεβιβάζοντο ἐκ Πειραιῶς εἰς Μαραθόκαμπον τῆς Σάμου περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου ἡγούμενοι ἀνταρτικοῦ Σώματος, καὶ μετ᾽ αἱματηρὰς μάχας ἐξηνάγκασαν τὸν Τουρκικὸν στρατὸν νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Βαθύ. Τῇ ἐπεμβάσει δὲ τῶν

Δυνάμεων ἐπιβιβασθεὶς οὗτος πλοίων μετεφέρθη εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀσιατικὴν ἀκτήν.

Τὴν δὲ 11 Νοεμβρίου ἡ Σαμιακὴ Συνέλευσις ἐν πληθούσῃ αὐτῆς συνεδρίᾳ, εὐλογοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Κωνσταντίνου ἀνεκήρυξεν ἐν ἐνθουσιασμῷ ἀκροτάτῳ, θερμοτάταις ἐπευφημίαις, καὶ ζωηροτάτοις χειροκροτήμασι τὴν ἕνωσιν.

Καὶ οὕτως ἡ Σάμος μετὰ τεσσάρων Αἰώνων δουλείαν ἐρρίπτετο πάλιν εἰς τὴν ποθητὴν καὶ θερμὴν ἀγκάλην τῆς φιλοστόργου Μητρὸς Ἑλλάδος.

Μοῖρα τοῦ Ἰονίου

Ἡ Μοῖρα τοῦ Ἰονίου ὑπὸ τὸν Πλοίαρχον Δαμιανὸν Ι. τὴν 2 Ὀκτωβρίου συνεκεντρώθη ἐν τῷ λιμένι τῆς Λευκάδος· ταύτην ἀπήρτιζον:

α') Αἱ Ἀτμοβάριδες **Ἄκτιον** ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Μοίραρχος. Κυβερνήτης Πλωτάρχης Λαμπαδάριος. Καὶ **Ἀμβρακία**, Κυβερνήτης Πλωτάρχης Σαχτούρης Μ. β') Κανονιοφόρος **Α**. Κυβερντήτης, Ὑποπλοίαρχος Μπούμπουλης Κ., Κανονιοφόρος **Δ**. Κυβερνήτης, Ὑποπλοίαχος Μακκᾶς γ') Οἱ Ἀτμοοδρόμωνες **Ἀλφειός**. Κυβερνήτης, Πλωτάρχης Ἀνδρεάδης. **Πηνειός**. Κυβερνήτης, Πλωτάρχης Γεωργαντᾶς. **Εὐρώτας**. Κυβερνήτης, Πλωτάρχης Ἀποστολίδης καὶ **Ἀχελῷος**. Κυβερνήτης Πλωτάρχης Μυργιαλῆς Ἰούλ.

Ἡ Μοῖρα αὐτή, ἀποτελουμένη ἐκ πεπαλαιωμένων πλοίων, ἀνέλαβεν ἔργον καὶ μέγα καὶ δυσχερές, οἷον ἡ ἐξασφάλισις τῆς μεταφορᾶς τῶν στρατευμάτων, καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ πλοὸς τῶν Ὁπλιταγωγῶν καὶ Μεταγωγικῶν, ἐκτός τε καὶ ἐντὸς τοῦ Ἀμβρακικοῦ, περίπτωσις ἥτις καθίστα τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἀπαραίτητον.

Ἐν Πρεβέζῃ ἐναυλόχουν τὰ Τουρκικὰ ἀντιτορπιλλικὰ **Τοκὰτ** καὶ **Ἀττάλεια**, καὶ δύο Κανονιοφόροι πετρελαιοκίνητοι, ἅπαντα πλοῖα νεότευκτα καὶ ταχύτατα, ἐν ὅρμῳ ἰσχυροτάτῳ, ὃν προήσπιζον κατὰ σειρὰν τὰ φρούρια καὶ ὀχυρώματα, Χαμηδιέ, Παντοκράτωρ, Ἅγ. Γεώργιος, Παλαιοσάραγα, Διοικητήριον, Βρυσούλα, Σκαφιδάκη καὶ Νικόπολις, ἐξωπλισμένα διὰ 17 πυροβόλων διαφόρων διαμετρημάτων ὧν τὰ 9 ταχυβόλα.

Ἐντὸς δὲ τοῦ Ἀμβρακικοῦ ἦσαν ἀποκεκλεισμένα τὰ ἐμ-

πορικὰ ἀτμόπλοια Πύλαρος, Ἀλκυών, Ἰσμήνη, Ἀμαλία, καὶ Ἀγγελική, δι᾽ ὧν διενηργεῖτο ἡ ἀπὸ Ἀμφιλοχίας καὶ Βονίτσης εἰς Κόπραιναν μεταφορὰ τῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ἐφοδίων. Τὰ πλοῖα ταῦτα θὰ καθίσταντο ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου, τῆς Ἑλληνικῆς Μοίρας μὴ δυναμένης ἀπὸ Λευκάδος νὰ εἰσπλεύσῃ καὶ νὰ παράσχῃ βοήθειαν, λεία εὐάλωτος τῶν Τουρκικῶν πλοίων. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ θέσις τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς θὰ καθίστατο, εὐνοήτως, λίαν δυσχερής, δεσποζομένων ὑπὸ τοῦ πολεμίου τῶν συγκοινωνιῶν ἀνεφοδιασμοῦ της.

Εἴσπλους τῶν Κανονιοφόρων Α. καὶ Δ. ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ.

Τὴν 3 Ὀκτωβρίου ἐσπευσμένη διαταγὴ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν διέτασσε τὸν ἐντὸς τοῦ Ἀμβρακικοῦ εἴσπλουν τῶν Κανονιοφόρων Α. καὶ Δ. Πρὸς τοῦτο ἐπεβιβάσθησαν ἐπ᾽ αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ παλαιοῦ Ὑπαξιωματικοῦ τοῦ Ναυτικοῦ Μηλάκια κατοίκου Ἀμφιλοχίας, πέντε πεπειραμένοι πλοηγοὶ γνωρίζοντες κάλλιστα τὸν ἐπικίνδυνον καὶ στενώτατον εἴσπλουν τοῦ κόλπου. Τὸ ἐγχείρημα ἦτο ἐκ τῶν δυσχερεστάτων, καὶ ἀπὸ Ναυτικῆς, καὶ ἀπὸ Στρατιωτικῆς ἀπόψεως.

Αἱ Κανονιοφόροι Α. καὶ Δ. ἑτοιμασθεῖσαι ἀπῆρον ἐκ Λευκάδος τὴν πρώτην μεταμεσονύκτιον ὥραν κυβερνώμεναι ὑπὸ τῶν τολμηρῶν ὑποπλοιάρχων Μακκᾶ Ν. καὶ Μπούμπουλη Κ.

Περὶ τὴν 2 ὥραν διῆλθον τὰ φρούρια Χαμηδιὲ καὶ Παντοκράτορος. Μετὰ πλοῦν δὲ ἡμισείας ὥρας παρήλλαξαν τὸ φρούριον τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Περὶ τὴν 3 πρωϊνὴν διῆλθον τὰ φρούρια Παλαιοσάραγα, Διοικητήριον καὶ Βρυσούλα.

Περὶ τὴν 3.50 διαπλεύσασαι κάτωθεν τοῦ Πυροβολείου Σκαφιδάκη ἠγκυροβόλησαν περὶ τὴν αὐγήν, εἰς Βόνισταν. Καὶ οὕτως ἐξησφαλίσθη ὁ ἐφοδιασμὸς τοῦ ἐν Ἠπείρῳ στρατοῦ καὶ συνετελέσθη ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν παραλίων Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας. Τὴν πρωΐαν δὲ ὅταν ἐγνώσθη ὅτι, αἱ Ἑλληνικαὶ Κανονιοφόροι εἶχον εἰσπλεύσει εἰς τὸν Ἀμβρακικόν, καὶ εὑρίσκοντο ἐν Βονίτσῃ, οἱ Τοῦρκοι ἐδυσπίστουν, διό-

τι δὲν ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ φαντασθῶσιν ἓν τοιοῦτον ναυτικὸν ἀνδραγάθημα, νὰ διέλθωσιν ἀπαρατήρητοι καὶ σῶαι αὗται διὰ τόσον ἐπικινδύνου στομίου καὶ ὡς πρὸς τὴν πλεῦσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀχύρωσιν αὐτοῦ.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν πληροφορηθεὶς τὸ πολεμικὸν τοῦτο ἀνδραγάθημα ἀπέστειλε τὸ κάτωθι συγχαρητήριον τηλεγράφημα ἀναγνωσθὲν ἐν ἐπιθεωρήσει τῶν Πληρωμάτων:

Ἀρχικυβερνήτην Κανονιοφόρων Βόνιτσαν

Ἐκφράζω πρὸς Ὑμᾶς καὶ Ὑποπλοίαρχον Μπούμπουλην, πρὸς τοὺς Ὑπαξιωματικοὺς καὶ Ναύτας ἀμφοτέρων τῶν Κανονιοφόρων τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐγχειρήματος ὅπερ τιμᾷ τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν. Λαμβάνω ὑπὸ σημείωσιν τὴν τόλμην τὴν σύνεσιν, καὶ τὴν Ναυτικὴν ἐμπειρίαν ἣν ἔδειξαν Ἀξιωματικοὶ καὶ Πληρώματα ἐκτελοῦντα τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον.

Ὑπουργὸς Ναυτικῶν
Ν. Στράτος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Ἱστορικωτάτη συνεδρίασις τῆς Βουλῆς

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 5 Ὀκτωβρίου ἐν τῇ Βουλῇ ἐν πληθούσῃ συνεδρίᾳ, μὲ τὰ θεωρεῖα, τοὺς διαδρόμους, τὴν αἴθουσαν καὶ τὴν προπυλαίαν πλατεῖαν αὐτῆς ἀσφυκτικῶς πλήρεις, ὁ Πρωθυπουργὸς ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ἀνέγνωσεν ἐν πληρεστάτῃ συγκινήσει τὸ πρὸς τὸν Λαὸν Βασιλικὸν Διάγγελμα ἔχον οὕτως:

Πρὸς τὸν Λαόν μου

Αἱ ἱεραὶ ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν φιλτάτην Πατρίδα, πρὸς τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας, καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπιβάλλουσι εἰς τὸ Κράτος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν εἰρηνικῶν προσπαθειῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν Χριστιανῶν, ὅπως διὰ τῶν ὅπλων θέσῃ τέρμα εἰς τὴν δυστυχίαν τὴν ὁποίαν οὗτοι ὑφίστανται ἀπὸ τόσων Αἰώνων.

Ἡ Ἑλλὰς πάνοπλος μετὰ τῶν Συμμάχων αὐτῆς ἐμπνεομένων ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων καὶ συνδεομένων διὰ κοινῶν ὑποχρεώσεων, ἀναλαμβάνει τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ἐλευθερίας τῶν καταδυναστευομένων Λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

῾Ο κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν Στρατὸς ἡμῶν ἐν πλήρει συναισθήσει τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Χριστιανωσύνην, μνήμων τῶν Ἐθνικῶν αὐτοῦ παραδόσεων καὶ ὑπερήφανος διὰ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν καὶ ἀξίαν ἀποδύεται μετὰ πίστεως εἰς τὸν ἀγῶνα ὅπως διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος ἀποδώσῃ τὴν Ἐλευθερίαν εἰς τοὺς τυραννουμένους.

Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τῶν ἀδελφῶν συμμάχων Κρατῶν θὰ ἐπιδιώξῃ πάσῃ θυσίᾳ τὸν ἱερὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἐπικαλούμενοι δὲ τὴν ἀρωγὴν τοῦ Ὑψίστου ἐν τῷ δικαιοτάτῳ ἀγῶνι τοῦ πολιτισμοῦ ἀνακράζομεν: Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω τὸ Ἔθνος.

Ἀθῆναι 5 Ὀκτωβρίου 1912

Γεώργιος»

Συγχρόνως ἀνεκοίνωσε καὶ τὸ κάτωθι ἐκ Τυρνάβου τηλεγράφημα τοῦ Διαδόχου:

«Ὑπουργὸν Στρατιωτικῶν

Ἕκτην πρωϊνὴν ἤρξατο προέλασις.1 Σύνταγμα ΙΙ Μεραρχίας κατέλαβεν ἤδη Προφήτην Ἠλίαν καὶ Λουσφάκι. 3 Σύνταγμα εἰσῆλθε Δαμάσιον διὰ Μπουγαζίου Τυρνάβου.Λοιπαὶ Μεραρχίαι προελαύνουσι.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Μετὰ τὸν Πρωθυπουργὸν παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Στράτος ἐν μεγίστῃ συγκινήσει εἶπεν:

«Ἀνακοινῶ πρὸς τὴν Βουλὴν ὅτι ὁ Στόλος τοῦ Αἰγαίου καὶ ὁ Στόλος τοῦ Ἰονίου,τεθέντες ἀπὸ πρωΐας εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, εὑρίσκονται ἐν πλῷ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν πρὸς τὴν Πατρίδα. Κοινὴ εὐχὴ τῶν Ἀρχηγῶν, τῶν Ἐπιτελείων καὶ τῶν Πληρωμάτων εἶναι ὅπως ὁ ἐχθρικὸς Στόλος ἐξέλθῃ τοῦ ὁρμητηρίου του.

Αἱ δηλώσεις αὗται ἐγένοντο δεκταὶ ἐν ἐπευφημίαις καὶ ἐκδηλώσεσι πατριωτικοῦ πραγματικοῦ παραληρήματος Βουλῆς καὶ Θεωρείων, ὧν εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ τὸ μεγαλειῶδες καὶ ἑλληνοπρεπὲς ὕψος, καὶ αἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν ἀσύγκριτον καὶ ἄφθαστον ὡραιότητα καὶ λαμπρότητα ἐθνικωτάτης εἰκόνος Ἑλλήνων, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος εἰς ἓν σῶμα καὶ μίαν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἑνωθέντων.

Τὴν ἐπομένην δὲ πολλοὶ Βουλευταὶ τὴν βουλευτικὴν τάξιν καταλιπόντες καὶ τὴν τήβεννον τοῦ νομοθέτου ἀπεκδυθέντες προσῆλθον προθύμως καὶ ἐνθουσιωδῶς εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ τὴν τετιμημένην στολὴν τοῦ Ἕλληνος πολεμιστοῦ περιβληθέντες, καὶ εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς τῶν πολυνέκρων μαχῶν τὰ στήθη των ἀνδρείως προτάξαντες.

Πρὸς
Τὴν Δόξαν καὶ τὸν Θρίαμβον. Νίκη τοῦ Σταυροῦ.
Μάχη τῆς Ἐλασσῶνος
(6 Ὀκτωβρίου 1912)

Ἅμα τῇ εἰσβολῇ τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς εἰς τὸ ἐχθρικὸν ἔδαφος διὰ τῶν μεθορίων διαβάσεων, τὰ Τουρκικὰ φυλάκια μετ᾽ ἀνταλλαγὴν πυροβολισμῶν τινων ὑποχωρήσαντα συνηνώθησαν μετὰ τῶν Μονάδων των.

Ὁ πολέμιος ἀνέμενεν ἐγκατεστημένος ἐπὶ τῆς Β. τῆς Ἐλασσῶνος ἀμυντικῆς του γραμμῆς τοῦ πυροβολικοῦ του ἐκ 4 πυροβολαρχιῶν τεταγμένου ἐπὶ τῶν ΒΔ. ὑπὲρ τὴν πόλιν ὑψωμάτων, ἅτινα κατεῖχον 4 τάγματα Πεζικοῦ, μέχρι τῶν Δ. τῆς Τσαριτσαίνης ἀντηρίδων, καὶ τῶν ΒΔ. τῆς Ἐλασσῶνος μέχρι τῆς Μονῆς Παναγίας. Προκεχωρημέναι δὲ γραμμαί του ἐκ 2 ταγμάτων πεζικοῦ ἐτάχθησαν εἰς τὰς ὑπωρείας, καὶ δὴ παρὰ τὴν Νοτίαν καὶ Ἀνατολικὴν παρυφὴν τῆς πόλεως, τοὺς ΝΔ. αὐτῆς ἀμπελῶνας καὶ τὸ Δ. αὐτῆς τμῆμα τοῦ ὁμωνύμου χειμάρρου.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ κατὰ τὴν τάξιν δεξιὸν I, II, III, καὶ IV ἀριστερὸν καὶ ὄπισθεν τῆς IV ἢ V, καὶ τῆς I ἢ VI Μεραρχία, πλαισιουμένην δεξιόθεν ὑπὸ τοῦ ἀποσπάσματος Κωνσταντινοπούλου, καὶ ἀριστερόθεν ὑπὸ τοῦ Ἀποσπάσματος Γεννάδη καὶ τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ ἐκκινήσασα περὶ τὴν 6 πρωϊνὴν προήλασε κατὰ τοῦ πολεμίου.

Περὶ τὴν 10 δὲ ἐξεχύθησαν αἱ I καὶ II Μεραρχίαι εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλασσῶνος ἀποτελοῦσαν λεκάνην πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων περιστεφομένην, καὶ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ πῦρ βληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, κατὰ τοῦ ὁποίου τὴν πρώτην βολὴν τοῦ πολέμου ἔβαλε τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Βαρούχαν Γ. 1 πυροβολικὸν Σύνταγμα τῆς I Μεραρχίας. Περὶ τὴν 11 ἡ μάχη ἐξηπλώθη καθ᾽ ἅπαν τὸ Μέτωπον καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐξήχθη εἰς τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀκμήν.

Ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοῖρα πορευομένη μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς II Μεραρχίας ἔλαβε τὴν διαταγὴν τὴν 11.30, εὑρισκομένη ἐπὶ τῶν ΝΔ. τοῦ χωρίου Ραδοβίστι, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ πολεμίου.

Ἅμα τῇ λήψει τῆς διαταγῆς ταύτης, ὁδηγήσας καὶ τάξας τὴν Μοῖραν εἰς θέσιν ἀναμονῆς, ἀπῆλθον μετὰ τοῦ ἁρμοδίου προσωπικοῦ πρὸς ἐκλογὴν τῆς καταλλήλου τοποθεσίας καὶ καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς δράσεως τῶν πυρβολαρχιῶν αὐτῆς. Μόλις δὲ ἐπερατώθησαν αἱ ἀπαιτούμεναι τεχνικαὶ παρασκευαί, ἀπέστειλα τοὺς Συνδέσμους ὅπως ὁδηγήσωσι τὰς οἰκείας πυρβολαρχίας ἐν τῇ ὁρισθείσῃ δι' ἑκάστην θέσει. Ἐπανελθόντες ὅμως οὗτοι μοὶ ἀνέφερον ἀδημονοῦντες ὅτι ἡ Μοῖρα δὲν ἀνευρέθη ἐν τῇ ὁρισθείσῃ θέσει ἀναμονῆς, καὶ ὅτι παντελῶς ἠγνόουν ἐκεῖθεν ποῦ καὶ πῶς εἶχε κατευθυνθῆ.

Μετὰ πολλὰς δὲ ἀναζητήσεις τοῦ Ἐπιτελοῦς τῆς Μοίρας Ὑπολοχαγοῦ Πανουργιᾶ Σ. καὶ τῶν Συνδέσμων μοὶ ἀνεφέρθη τελικῶς ὅτι ὁ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος Συνταγματάρχης Παρασκευόπουλος Λ. ὅλως ἀναρμοδίως, ἀντικανονικῶς καὶ ἐπιπολαίως ἐνεργήσας, ἀπέστειλεν Ἀξιωματικὸν καὶ παρέλαβε τὴν Μοῖραν ὅπως ὁδηγήσῃ ταύτην εἰς θέσιν τῆς ἰδίας του ἐκλογῆς. Ἐμπλεχθεῖσα δὲ εἰς τὰς στενὰς σκολιὰς καὶ ἀδιεξόδους τοῦ χωρίου ῥύμας παρέμεινεν αὕτη ἀκινητοῦσα καὶ ἀδρανοῦσα, ὡς μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀδιεξόδου εἰς ὃ ἐνέπεσε, μὴ μετασχοῦσα οὕτω τῆς μάχης.

Περὶ τὴν 1 μ. μ. μετὰ σθεναρὰν ἀντίστασιν ὁ πολέμιος ἤρξατο κλονιζόμενος καὶ περὶ τὴν 2 μ. μ. τραπεὶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ὑπερβὰς τὴν κορυφογραμμὴν ἐξηφανίσθη, καὶ τὸ πῦρ ὁλοσχερῶς κατέπαυσε.

Ἡ μάχη αὕτη ὅσῳ βραχυχρονία καὶ ἀσήμαντος καὶ ἂν ἦτο, εἶχεν ὅμως τὸ ἰδιάζον καὶ ἐξαιρετικὸν γνώρισμα ὅτι, ὁ Ἀρχιστράτηγος Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπίδοξος Διάδοχος Γεώργιος καὶ οἱ λοιποὶ Πρίγκηπες, ὡς καὶ ἅπαντες οἱ Ἀξιωματικοὶ ἀνώτεροί τε καὶ κατώτεροι ἐπροπορεύοντο τῶν τμημάτων των, εὐθύμως καὶ ἀνδροπρεπῶς κατὰ τοῦ πολεμίου ταῦτα ὁδηγοῦντες.

Καὶ τοῦτο συνέβη διότι, πρότερον καὶ πρὶν τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου ὁ Ἀρχιστράτηγος ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἀξιωματικοὺς ἐτόνιζεν ἰδιαζόντως καὶ ἐπιμόνως ὅτι, εἴχομεν οἱ Ἀξιωματικοὶ ἱερὰν ὑποχρέωσιν καὶ ἀπαράβατον καθῆκον, καὶ μέγιστον συμφέρον νὰ ἀποτινάξωμεν ἀπὸ τῶν ὤμων μας

τὴν ἄδικον μομφὴν τῆς ἥττης τοῦ 1897 καθ' ἥν, ὡς συμβαίνει πάντοτε εἰς παρομοίας περιστάσεις, πολλοί, ἄλλοι μὲν ἐκ προθέσεως, ἄλλοι δὲ ἐξ ἀγνοίας, ἄλλοι δὲ παραπειθόμενοι, ἀπέδωκαν ταύτην εἰς τὴν ἀτολμίαν καὶ τὴν φιλοζωΐαν τῶν Ἀξιωματικῶν, ἀσυνείδητοι ψευδεῖς, καὶ ἰδιοτελεῖς παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ διαβολεῖς αὐτῶν γενόμενοι.

Πρὸς τούτοις δέ, διότι ὁ πόλεμος ἤρξατο μὲ μίαν νίκην, ἥτις κατέρριψε τὴν κρατοῦσαν βάσκανον γνώμην ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀήττητοι, ἐκράτυνε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μαχητῶν ἐπὶ τοὺς Ἀρχηγούς των καὶ τούτων ἐπὶ τῆς μαχητικῆς ἀξίας τῶν ἀνδρῶν των, καὶ διότι, ὁ πολέμιος ἐκ ταύτης ὑποχωρῶν ὡμολόγει ὅτι «δὲν εἶναι οἱ Ἕλληνες τοῦ 1897». Αἱ ἀπώλειαι ἀνῆλθον εἰς 2 Ἀξιωματικοὺς καὶ 5 Ὁπλίτας νεκρούς, καὶ 24 τραυματίας τῆς I Μεραρχίας καὶ 35 νεκροὺς καὶ τραυματίας τῆς II. Πρῶτος δὲ ἔπεσεν ἐκ τῶν Ἀξιωματικῶν ὁ Ἀνθυπολοχαγὸς Μαυροδῆμος Ι. τῆς I Μεραρχίας, καὶ ἐκ τῶν ὁπλιτῶν ὁ Λοχίας Ῥουσάκης τῆς II Μεραρχίας.

Ὑποχωρήσαντος τοῦ πολεμίου τὸ Στράτευμα κατηυλίσθη εἰς τὴν πρὸ τῆς πόλεως πεδιάδα ὅπου παρέμεινεν ἀναπαυόμενον καὶ τὴν ἑπομένην. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐνέσκηψε πανικὸς καὶ πυροβολισμοὶ διεσταυροῦντο καθ' ἁπάσας τὰς διευθύνσεις. Μόλις δ' ἤκουσα τοὺς πυροβολισμοὺς ἐξῆλθον τοῦ ἀντισκήνου μου καὶ καλέσας τοὺς ἄνδρας παρ' ἐμοὶ τοῖς ἐξήγησα τὴν κατάστασιν, οἵτινες ἠρέμησαν καὶ ἔστησαν περὶ ἐμέ. Ὅτε προσελθὼν εἷς τῶν Λοχαγῶν τῆς παρακειμένης I Μοίρας μὲ ἠρώτησε γαλλιστὶ τί τὸ συμβαῖνον, ἀπήντησα αὐτῷ ζωηρῶς : «Καὶ κοιμώμενος καρβέλια βλέπετε εἰς τὸν ὕ» πνον σας, ἐρωτῶν πότε θὰ καταφθάσωσι τὰ μεταγωγικὰ ἐκ » Λαρίσσης τρόφιμα κομίζοντα.» Καὶ τοῦτο ἔπραξε ἵνα ἐννοήσωσιν οἱ πυροβοληταὶ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἄρτου καὶ οὐχὶ περὶ ἄλλου τινὸς σοβαροῦ γεγονότος, εἰς ξένην γλῶσσαν ἀναγγελλομένου, ὅπερ εὐνοήτως οὗτοι θὰ ὑπωπτεύοντο καὶ εἰς τοιαύτην μάλιστα τεταραγμένην νυκτερινὴν στιγμήν.

Ἔπραξα δὲ τοῦτο ἀκολουθῶν τὰς συμβουλὰς τοῦ Στρατηγοῦ πατρός μου πεπειραμένου καὶ παλαιμάχου Στρατιώτου καθ' ἅς, οὐδέποτε νὰ χρησιμοποιῶ ξένην γλῶσσαν ἐν πολέμῳ

ἐνώπιον τῶν στρατιωτῶν ἀγνοούντων ταύτην, οἵτινες κακὰ ἐκ τούτου ἀναποφεύκτως ὑποπτεύουσιν. Ὡς καὶ τοῦ πολέμου κηρυχθέντος νὰ καταργῶ τὰς προσφωνήσεις Λοχία, Δεκανέα, Πυροβολητά, Ἐλάτα, καὶ νὰ μεταχειρίζωμαι τὰ μικρὰ ὀνόματα αὐτῶν ὅπερ τὰ μέγιστα διαθρύπτει τὴν φιλοτιμίαν των, καὶ εἶναι λίαν σύμφωνον πρὸς τὴν ψυχολογίαν, τὴν ἀνατροφήν, καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἕλληνος, πειθομένου οὕτω καὶ ὑπερηφανευομένου ὅτι καὶ αὐτὸς ἀποτελεῖ, ὡς καὶ ὁ Ἀξιωματικός, παράγοντα ἐν τῇ μάχῃ, καὶ δὲν παρίσταται ἐν αὐτῇ, ὡς ἄψυχος καὶ ἑτεροκίνητος τοῦ Ζατρικίου πεσσός. Διό, καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν ἀμφοτέρων τῶν πολέμων οὔτε ἕνα λιποτάκτην ἔσχον ἢ παραπονούμενον, ἢ καὶ ἁπλῶς ἀπρόθυμον κατὰ τὰς δυσκολωτάτας πορείας καὶ τὰς πολυνέκρους μάχας. Τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας ἀποτελεσάσης οὕτω πραγματικὴν φιλόστοργον οἰκογένειαν ἀφειδῶς καὶ λυσιτελῶς ὑπὲρ Πίστεως Πατρίδος καὶ δουλευόντων Ἀδελφῶν ἀγωνισθεῖσαν.

Τὴν ἑπομένην ἐκοινοποιήθησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης αἱ ἑξῆς διαταγαί:

«Τσαρίτσαινα 7 Ὀκτωβρίου ὥρα 6 πρωϊνή.

Μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως καὶ Ἐθνικῆς ὑπερηφανείας εἶδον χθὲς τὴν ψυχραιμίαν καὶ ὁρμὴν μεθ' ὧν τὰ στρατεύματα τῆς Ι καὶ ΙΙ Μεραρχίας ἐπολέμησαν ὑπὸ τὸ πῦρ κατὰ τὴν πρὸ τῆς Ἐλασσῶνος μάχην. Ὁ Στρατὸς ἐδικαίωσε τὰς ἐπ' αὐτὸν προσδοκίας τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Πατρίδος.

Ἐπαινῶ τοὺς Ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας τῶν συμμετασχουσῶν τῆς μάχης Ι καὶ ΙΙ, βέβαιος ὢν ὅτι καὶ οἱ τῶν ἄλλων Μεραρχιῶν τὴν αὐτὴν ἐν παρομοίᾳ περιστάσει θέλουσι δείξει διαγωγήν.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

«ΙΙ Μεραρχία. Αὐθημερόν.

Εἰς τοὺς Ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας τῆς Μεραρχίας ἐκφράζω τὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὴν ψυχραιμίαν καὶ κανονικὴν διαγωγὴν τῆς σημερινῆς μάχης: ἐλπίζω ὅτι τηροῦντες τὰς λαμπρὰς ταύτας ἰδιότητας θὰ ἑφελκύσετε τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν πάντων πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης»

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης 8 8)βρίου ἡ Στρατιὰ ἀναστᾶσα πρὸς τὰ πρόσω ἐπορεύετο ἐν μεγίστῃ δυσπορίᾳ ἣν πο-

λὺ ἐπηύξανον δυσμενέσταται ἀτμοσφαιρικαὶ συνθῆκαι. Ἐνῷ δὲ ἡ κεφαλὴ τῆς πρωτοπορείας τῆς ΙΙ Μεραρχίας εἰσήρχετο εἰς τὴν Ἐλασσῶνα ἔστη, διότι διεδόθη ὅτι Χόντζας φανατικὸς ἀνελθὼν ἐπὶ παροδίου καὶ δεσπόζοντος Μιναρὲ ἔβαλλε κατὰ τῶν διερχομένων ζωηρῶς καὶ διαρκῶς. Ἐπανέλαβε δὲ τὴν πορείαν της μετά τινα χρόνον, ψευδοῦς ἀποδειχθείσης τῆς διαδόσεως ἥτις ἐμορφώθη ἐκ τοῦ κονιορτοῦ ὃν διέσπειρον αἱ προσκρούουσαι βολίδες τῶν βαλλόντων ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ Μιναρέ. Ἡ Στρατιὰ προελάσασα ἔστη μετὰ μεσημβρίαν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Δεμηράδες-Λακοῦδι-Γιαννετᾶς-Λουτρὸς ὁπόθεν τὴν ἐπομένην θὰ ἐξώρμα κατὰ τοῦ πολεμίου. Ἡ ὑπ᾿ ἐμὲ Μοίρα ἀποτελοῦσα τὸ Πυροβολικὸν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ 7 Συντάγματος, προελάσασα μετ᾿ αὐτοῦ διὰ τῆς ὁδοῦ Ἐλασσῶνος-Σερβίων, περὶ τὴν 2 μ. μ. ὥραν ἔστη καὶ κατηυλίσθη παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν ΝΔ. τοῦ ὑψομέτρου 385, περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ Σαρανταπόρου, ὅπου ἀργότερον ἀφίκετο καὶ ἡ ἑτέρα Μοίρα τοῦ Συντάγματος μετὰ τῆς Διοικήσεως.

Ἐπικειμένης δὲ τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης πρὸς ἐκβίασιν τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου, παραλαβὼν τοὺς Πυροβολάρχας τῆς Μοίρας Λοχαγοὺς Κοντόπουλον Ν., Χατζηπέτρον Χ. καὶ Κοντογούρην Χ., καὶ τὸν ἐπιτελῆ Ὑπολοχαγὸν Πανουργιᾶν Σ., μετέβην μετ᾿ αὐτῶν παρὰ τῷ Διοικητῇ τοῦ Συντάγματος, τῷ ἀντικανονικῶς καὶ ἐπιζημίως διορισθέντι συγχρόνως καὶ Ἀρχηγῷ τοῦ Πυροβολικοῦ τῶν Μεραρχιῶν, ὧν τὸ πυροβολικὸν οὐδέποτε καθίσταται ἑτεροδιοίκητον, ἀρχὴν ἣν τρανώτατα ἀπέδειξεν ἀληθεστάτην ἡ προκειμένη μάχη, καὶ εἶπον αὐτῷ ὅτι, «Καλὸν θὰ ἦτο καὶ προβλεπτικόν, παραλαμ-
» βάνων καὶ τοὺς λοιποὺς Μοιράρχους νὰ μετεβαίνομεν πρὸς
» ἀναγνώρισιν τῆς γραμμῆς τῆς πρώτης παρατάξεως τοῦ πυρο-
» βολικοῦ καὶ πρὸς χάραξιν τοῦ δρομολογίου προσπελάσεως
» τῶν πυροβολαρχιῶν, διὰ τὴν ἐπικειμένην κρίσιμον τῆς ἐπαύ-
» ριον μάχην.» Τὸ ἴδιον ὑπέδειξεν αὐτῷ τὴν πρωΐαν τῆς μάχης καὶ πολὺ πρὶν τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς καὶ ὁ Ὑποστράτηγος Καλλάρης Διοικητὴς τῆς ΙΙ Μεραρχίας.

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος καὶ Ἀρχηγὸς τοῦ Πυρ)κοῦ τῶν

Μεραρχιῶν,ὀκλαδὸν καθήμενος ἐπὶ κλινοσκεπάσματος ἐστρωμένου ἐπὶ τοῦ χλοάζοντος ἐδάφους, ἀρωματικὸν ὡς εἴωθε ποῦρον μακαρίως καὶ ἀπολαυστικῶς καπνίζων, καὶ τὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολιν» ἀναγινώσκων, μοὶ ἀπήντησεν ἀσχάλλων καὶ δυσφορῶν, ἐπὶ τῇ διακοπῇ τῆς ἐνδελεχοῦς ἀναγνώσεως, μετὰ νευρικότητος καὶ συντομίας: «Μὴν ἀνησυχῆτε Κύριε » Ταγματάρχα. Τὰ πάντα αὔριον θὰ ἐκτελεσθῶσιν ὡς ἐν τῷ » Πολυγώνῳ τῶν ἀσκήσεων τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ἀθήναις».

Καὶ ἐξηκολούθησε μετ᾽ ἀπληστίας καὶ μακαριότητος τὸ εὔοσμον ποῦρον καπνίζων καὶ φυσιγνάθως τὸν καπνὸν διὰ τῶν χειλέων ἀπολαυστικῶς προωθῶν καὶ εἰς στεφάνας αἰωρούμενον, τὰς πινακίδας τῆς ἐφημερίδος σοβαρῶς ἀναγινώσκων καὶ ἐνδελεχῶς μελετῶν. Μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Διοικητοῦ ἀπήλθομεν εἰς τὸν καταυλισμὸν τῆς Μοίρας ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ καὶ ἐκδήλῳ ἀγανακτήσει διατελοῦντες.

Μάχη τοῦ Σαρανταπόρου

(9 8)βρίου 1912)

Ὁ πολέμιος μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἐλασσῶνος ὑποχωρήσας κατέλαβε τὴν φύσει ὀχυρὰν γραμμὴν τῶν ἑκατέρωθεν τῆς Νοτίας εἰσόδου τῆς στενωποῦ τοῦ Σαρανταπόρου ὑψωμάτων Γλύκοβον-Βίγλα-Τσούκα, μήκους 9 χιλιομέτρων, διὰ τριῶν Μεραρχιῶν μετὰ 30 πεδινῶν πυροβόλων ταχυπύρων, ὀργανωθεῖσαν ἀμυντικῶς διὰ τριπλῆς σειρᾶς χαρακωμάτων ἰσχυρᾶς κατατομῆς, παρέχουσαν πρόσφορον πεδίον βολῆς Πυροβολικοῦ καὶ Πεζικοῦ, μὲ ἐξησφαλισμένην γραμμὴν ὑποχωρήσεως καὶ ἰσχυροτάτην πλευρικὴν ὑποστήριξιν, μὲ ἐπιμελέστατα παρασκευασθεῖσαν πλαγιοφύλαξιν. Συνθῆκαι καταστήσασαι ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς τὴν φύσει ὀχυρὰν τοποθεσίαν ταύτην καὶ τέχνῃ ὀχυροτάτην.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἵνα συνεχίσῃ τὴν προέλασίν της πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος ὑπεχρεοῦτο νὰ διαβῇ τὰ Καμβούνια διὰ τῆς μόνης ὑπαρχούσης ὁδοῦ καὶ ἀγούσης διὰ

τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου καὶ τῶν πρὸς Β. στενῶν τῆς Πόρτας.

Πρὸς τοῦτο τὴν 8 πρωϊνὴν τῆς 9 8)βρίου ἐκ τῆς γραμμῆς ἐξορμήσεως προήλασε κατὰ τοῦ πολεμίου κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν.

Κατὰ τοῦ κέντρου, ὅπου συνήφθη καὶ ὁ κύριος ἀγών, Ἡ Ι Μεραρχία, ἄκρον δεξιόν, διὰ Δουχλίστης-Δεμηράδες μὲ τὸ ἀριστερὸν πρὸς Βίγλαν. Ἡ ΙΙ διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῆς μὲ τὸ δεξιὸν πρὸς Βίγλαν καὶ τὸ ἀριστερὸν πρὸς Γλύκοβον. Ἡ ΙΙΙ ἀριστερόθεν τῆς ΙΙ μὲ τὸ δεξιὸν διὰ Λαλοῦδι πρὸς Γλύκοβον. Ἡ IV ὡς ἐφεδρεία ὄπισθεν τοῦ κέντρου.

Τὸ Ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου πρὸς Βλαχολίβαδον καὶ Νεοχῶρι κατὰ τοῦ δεξιοῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ πολεμίου.

Ἡ IV Μεραρχία διὰ Μόκρου πρὸς Μεταξᾶ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ πολεμίου.

Ἡ V Μεραρχία καὶ τὸ Ἀπόσπασμα Γεννάδη πρὸς τὸν παρὰ τὴν Μονὴν Ζαβούρδας πόρον τοῦ Ἀλιάκμονος.

Καὶ ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ ἐκ Δισκάτης διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ΒΔ. τῶν Καμβουνίων πρὸς Σέρβια.

Περὶ τὴν 9 τὰ πεζικὰ Συντάγματα τῆς Ι καὶ ΙΙ Μεραρχίας ἐνθουσιωδῶς καὶ ἀνδρείως προήλασαν βληθέντα ἀπὸ μακρᾶς ἀποστάσεως ὑπὸ τοῦ πολεμίου πυροβολικοῦ.Περὶ τὴν 10 δὲ εἰσελθόντα εἰς τὴν ἀπόστασιν δραστικῆς βολῆς ὑπέστησαν σφοδρότατον τὸ πῦρ του ἐπισημάναντος ἐκ τῶν προτέρων τὰ διάφορα χαρακτηριστικὰ σημεῖα τοῦ ἐδάφους ἐγένοντο δὲ αἰσθητὰ καὶ τὰ πυρὰ τοῦ πεζικοῦ του. Πολλαὶ δὲ ἑκατοντάδες πεζῶν, τεθεῖσαι, ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι, ἐκτὸς μάχης, ἐπέφερον κρίσιμον κλονισμὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παράταξιν διακυβεύσαντα τῆς μάχης τὴν ἔκβασιν. Διότι μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀκουσθῆ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυροβολικοῦ, οὗτινος ἠγνοεῖτο καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ θέσις ἐν ᾗ εὑρίσκετο.

Ὁ δὲ Ἀρχηγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος, ὁ ἡσύχως δοὺς τὰς διαβεβαιώσεις τῆς προτεραίας, ὅτι «τὰ πάντα θὰ διεξήγοντο ὡς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις

Πολυγώνῳ τοῦ Πυροβολικοῦ», τεταραγμένος ἤδη, καὶ εἰς οὐδένα σύνδεσμον εὑρισκόμενος μετὰ τοῦ λοιποῦ Πυροβολικοῦ, ἀδημονῶν καὶ διαπορῶν, διέταξε τὴν τροχάδην προέλασιν τοῦ Συντάγματος, ἀλλ' εἰς τὸ πρῶτον διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν παρεμπεσὸν ἐμπόδιον, καθόσον οὐδεμία ἀναγνώρισις εἶχε προηγηθῆ, καὶ οὐδὲν δρομολόγιον προελάσεως εἶχε χαραχθῆ, αἱ Μοῖραι ἔστησαν, καὶ οἱ πυροβοληταὶ πηδήσαντες ἀπὸ τῶν κιστῶν κατὰ γῆς, ἤρχισαν διὰ τῶν πτύων καὶ σκαπανῶν δραστηρίως καὶ φιλοτίμως ἐργαζόμενοι πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διελεύσεως τῶν ὀχημάτων. Ἐργασία ἥτις πολλάκις ἐπαναληφθεῖσα ἐπεβράδυνε πολὺ καὶ ἐπικινδύνως τὴν παράταξιν καὶ παρέμβασιν τοῦ Πυροβολικοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἀνακούφισιν τοῦ σφοδρῶς βαλλομένου, τὰ μέγιστα πιεζομένου, καὶ δεινῶς δοκιμαζομένου φιλίου πεζικοῦ. Ὁ Ἀρχιστράτηγος στήσας τὸ Στρατηγεῖόν του εἰς τὸ ὀνομαστὸν ἔκτοτε παραμεῖναν Χάνι τοῦ Χατζηγώγου ὁπόθεν διηύθυνε τὴν μάχην, σφόδρα ἀνησυχῶν, καὶ δικαίως, ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ταύτῃ στιγμῇ καὶ ἐπικινδυνωδεστάτῃ καταστάσει διὰ τὴν ἀνεξήγητον τοῦ Πυροβολικοῦ σιωπήν, ἐξαπέστειλεν ἐσπευσμένως τινὰς τῶν κατωτέρων Ἀξιωματικῶν τοῦ Ἐπιτελείου του πρὸς ἀνεύρεσιν τούτου. Εἷς τούτων, ὁ Λοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ Πάλλης Κ. συναντήσας με, ἠρώτησε τὸν λόγον τῆς βραδύτητος τῆς προελάσεως καὶ παρατάξεως τοῦ Πυροβολικοῦ, διερμηνεύσας μοι συγχρόνως καὶ τὴν μεγίστην ἀγανάκτησιν καὶ ἀνησυχίαν τοῦ Ἀρχιστρατήγου περὶ τῆς πορείας τῆς μάχης, ὡς καὶ τὴν μεγάλην καταφορὰν ἅπαντος τοῦ μαχομένου Πεζικοῦ κατὰ τοῦ σιγῶντος Πυροβολικοῦ.

Ἀφηγήθην αὐτῷ τὰ διατρέξαντα, μετὰ τῆς παρακλήσεως ὅπως ἀναφέρῃ ταῦτα ὅπου ἔδει, καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην τῆς μάχης καὶ ἐν τῇ προσπελάσει κατ' αὐτήν, ἥτις σημαντικῶς καὶ ἐπικινδύνως ἐδυσχεραίνετο, ὅτι ὁ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος ὁ καὶ Ἀρχηγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ πρὶν τῆς μάχης διορισθείς, ἀσχάλλων ἀπέρριψε τὴν πρότασίν μου περὶ ἐγκαίρου ἀπὸ τῆς προτεραίας ἀναγνωρίσεως καὶ χαράξεως τῶν δρομολογίων καὶ καθορισμὸν τῆς πρώτης τοῦ Πυροβολικοῦ παρατάξεως, ὧν γενομένων τὸ Πυροβολικὸν ἐγκαιρότατα θὰ

παρενέβαινεν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ ὑπερβολικὸν τῶν ἀπωλειῶν θὰ ἐπρολαμβάνετο μεθ' ὅλων τῶν δυσαρέστων συνεπειῶν αὐτοῦ.

Μετὰ τοῦτο, παρατάξας μετ' ὀλίγον, αὐτοβούλως τὴν Μοίραν, ἤρξάμην ἀλυσιτελῶς κατὰ τοῦ πολεμίου βάλλων ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως, ἁπλῶς καὶ μόνον ὅπως ἀκουομένης τῆς φωνῆς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυροβόλου ἐν τῷ κρισίμῳ ἀγῶνι, ἐνισχυθῇ τὸ ἠθικὸν τοῦ φιλίου Πεζικοῦ, ὅπερ καὶ πράγματι συνέβη. Μετά τινας δὲ βολὰς ἀναζεύξασα ἡ Μοίρα καὶ προελάσασα μὲ τὰς δύο Πυροβολαρχίας της, τῆς Πυροβολαρχίας Χατζηπέτρου προσωρινῶς ἀποσπασθείσης, δρομαίως παρετάχθη, αὐτοβούλως ἀποσχισθεῖσα τοῦ Συντάγματος, πρώτη ἐξ ὅλων τῆς Στρατιᾶς ἀπροκάλυπτος περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς ἀπόστασιν 2.400 μέτρων ἀπὸ τοῦ πολεμίου τοῦ ἰσχυρότατα περιχαρακωμένου.

Κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀναγνώρισίν μου πρὸς παράταξιν τῆς Μοίρας καὶ καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν Πυροβολαρχιῶν ἐπληγώθη σοβαρῶς εἰς τὴν δεξιὰν ὠμοπλάτην ὁ Σύνδεσμος τῆς Πυροβολαρχίας Κοντοπούλου Λοχίας Λογοθέτης ὑπὸ θραύσματος ὀβίδος, φονευθέντος καὶ τοῦ ἵππου του, πλησιάσας δὲ καὶ παραμυθῶν αὐτὸν μοὶ εἶπε: «Δὲν εἶναι τίποτε Κύριε Ταγματάρχα. Ζήτω ἡ Ἑλλάς», ἀρνούμενος ἐπιμόνως νὰ διακομισθῇ εἰς τὸ Χειρουργεῖον. Ὁ εἰς τὸ προσωπικὸν ἀναγνωρίσεως ἀνήκων ἐλάτης Δημήτριος Κωνσταντινίδης τοιαύτην καὶ τοσαύτην ἐπέδειξεν ἀνδρείαν κατὰ τὸ φονικώτατον πῦρ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ, ὥστε τὸν παρέλαβον ἐφεξῆς εἰς τὴν ἀτομικήν μου ὑπηρεσίαν τιμῆς καὶ ἐκτιμήσεως ἕνεκα συμμετέχοντα τοῦ λοιποῦ ἁπασῶν τῶν ἀναγνωρίσεων καὶ ἐπικινδύνων περιπετειῶν καὶ μεταφέροντα πολλάκις καὶ τὰς διαταγάς μου ἀπταίστως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαχῶν. Τὸν ἐλάτην τοῦτον συνήντησα ἀργότερον, ὑπὸ ἄλλας τραγικὰς συνθήκας, ἐξόριστος ἐν Θήρᾳ, φρουρὸν τῶν ἐκεῖ περιορισθέντων προδοτῶν, ὧν εἷς καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας.

Κατὰ τὴν προσπέλασιν τῆς Μοίρας, ἡ Πυροβολαρχία Κοντοπούλου προφθάσασα παρετάχθη καὶ ἤρξατο πάραυτα δραστικωτάτου καὶ ἀποτελεσματικοῦ κατὰ τοῦ πολεμίου Πυροβο-

λικοῦ πυρὸς τοῦ μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἀνενοχλήτως βάλλοντος κατὰ τοῦ φιλίου Πεζικοῦ. Ἡ ἑπομένη ὅμως Πυροβολαρχία Κοντογούρη κατελήφθη κατὰ τὴν προσπέλασίν της ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ καὶ τὸ μὲν προσωπικὸν αὐτῆς κατὰ τὸ πλεῖστον διεσκορπίσθη, τὰ δὲ βλητοφόρα πλὴν δύο τὰ λοιπὰ ἀνετράπησαν καὶ τὰ Πυροβόλα ἀπεζευγμένα καὶ συγκεντρωμένα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἀφέθησαν

Μεταβαίνων παρὰ τῇ ἀνωτέρῳ Πυροβολαρχίᾳ, ὅπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀντιληφθῶ τῶν συμβάντων, τόσῳ τὸ πῦρ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ κατὰ τῆς κρατερῶς καὶ ἀνδρείως κατ᾽αὐτὸν ἀντιταχθείσης Πυροβολαρχίας Κοντοπούλου καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς ἦτο σφοδρὸν ὥστε κατηυθύνθην πρός τι δένδρον ἀπωτέρω κείμενον ὅπως πρὸς στιγμὴν προφυλαχθῶ. Καταφθάσας ὅμως δρομαίως ὁ ἀνδρειότατος ἔφηβος, ἀμφιθαλῶς ἀριστοκράτης, ὁ βραδύτερον ἐν Ἠπείρῳ πεσών, Λοχίας σύνδεσμος Ζυγομαλᾶς Ἀν. μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι τὸ δένδρον ἦτο ἐπισημασμένον ὑπὸ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ, καὶ συνεπῶς λίαν ἐπικίνδυνον ὡς προκάλυμμα, καὶ ὄντως, ἅμ᾽ ἔπος ἅμ᾽ ἔργον, ὁμοβροντία ἐχθρικὴ ἐξηφάνισεν αὐτὸ σύρριζα.

Ἀφιχθεὶς παρὰ τῇ ἀνατραπείσῃ Πυροβολαρχίᾳ εὗρον τὸν Διοικητὴν αὐτῆς μετά τινων ὑπαξιωματικῶν καὶ Πυροβολητῶν, τῶν μόνων παρ᾽ αὐτῷ παραμεινάντων, τῶν λοιπῶν διασκορπισθέντων καὶ καταφυγόντων εἰς τὰς ῥωγμὰς καὶ τὰ κοιλώματα γειτονικοῦ χειμάρρου — ἀσχολουμένους ὅπως τάξωσι τὰ πυροβόλα πρὸς ἔναρξιν τοῦ πυρός.

Ἀφήσας τὸν Λοχαγόν, ὅπως ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ πολεμίου περατώσῃ τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἠσχολήθην εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ συγκέντρωσιν τῶν διασκορπισθέντων καὶ ἀπομακρυνθέντων ὁπλιτῶν, οὓς καὶ ἀπέστειλον εἰς τὰ πυροβόλα των. Ἕνα δὲ ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Πυροβολαρχίας ταύτης, ἐκ τῶν μεταγενεστέρων μεγάλων πατριωτῶν καὶ σωτήρων τῆς Ἑλλάδος, εὗρον καθήμενον εἴς τινα παρακείμενον ἐγκαταλελειμένον οἰκίσκον. Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει μου δέ, τί ἐζήτει ἐκεῖ, μοὶ ἀπήντησεν ὅτι, «εἶχε διαταγὴν τοῦ Πυροβολάρχου του νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ, ἵνα συνοδεύσῃ τὰ βλητοφόρα ἅτινα κατέκειντο ἀνατετραμμένα μετὰ τῶν ἵππων καὶ ἀμετακίνητα»· τὸν διέταξα

εὰ μεταβῇ ἀμέσως εἰς τὴν Πυροβολαρχίαν του, καὶ νὰ παύσῃ μωρολογῶν καὶ ἀνοηταίνων.

Δρᾶσις τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας
Ἀγὼν τῆς Πυροβολαρχίας Κοντοπούλου

Ἀνατραπείσης κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πορείας προσπελάσεως καὶ μικρὸν πρὸ τῆς πρὸς πυροβόλησιν τάξεως τῆς Πυροβολαρχίας Κοντογούρη, καὶ τῆς Πυροβολαρχίας Χατζηπέτρου πρὸ μικροῦ προσωρινῶς ἀποσπασθείσης, ἀπέμεινεν ἐκ τῆς Μοίρας μόνον ἡ Πυροβολαρχία Κοντοπούλου, ἥτις παραταχθεῖσα μόνη, ἤνοιξεν ἡ πρώτη ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Σαρανταπόρου ζωηρότατον, εὐστοχώτατον καὶ ἀποτελεσματικὸν κατὰ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ πῦρ, ὅπερ καὶ τάχιστα κατ' αὐτῆς συνεκέντρωσεν ἅπαν τὸ πῦρ καὶ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ. Τὰ θραύσματα καὶ αἱ βολίδες τῶν ὀβίδων του προσέκρουον πυκνῶς καὶ θορυβωδῶς ἐπὶ τῶν ἀσπιδίων τῶν πυροβόλων, ὡς ἡ χάλαζα ἐπὶ τῶν ὑελοπινάκων τῶν παραθύρων αἰφνιδίως ἐνσκηπτούσης θυέλλης. Ὁ Ἀγὼν τῆς ἐνδόξου Πυροβολαρχίας ταύτης ὑπῆρξε πράγματι ἐπικός, αὐτόχρημα ὁμηρικῶν ἡρώων. Τὰ πυροβόλα της ὑπὸ τὸν δεξιοτέχνην, ἀνδρεῖον καὶ ψύχραιμον αὐτῆς Πυροβολάρχην ἔβαλλον περὶ τὰς τέσσαρας βολὰς κατὰ λεπτόν, ἐκ τῆς ὅλως δὲ ἀσυνήθους ταχυπυρίας ταύτης, ταχέως ἐξηντλήθησαν τὰ πυρομαχικά της καὶ παρέστη ἀνάγκη ἀναχορηβίας τοιούτων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ἰδιαίτατα ἕνεκα τῆς σφοδρότητος τοῦ πυρὸς τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ, ἡ προσέγγισις τῶν ἐξευγμένων βλητοφόρων ἦτο ἀπολύτως καὶ ἀνθρωπίνως ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ ἄκρως ἐπικίνδυνος ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ταύτῃ στιγμῇ, προσεκάλεσα ἐκ τῶν ὁπλιτῶν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μὲ ἀκολουθήσωσιν ὅπως προσωπικῶς ἀναχορηγήσωμεν τὴν ὑστάτως ἀγωνιζομένην Πυςοβολαρχίαν. Ἐκ τούτων πολλοί, ὡς καὶ ἐκ τῶν ὑπαξιωματικῶν οἱ Λοχίαι Σούλης καὶ Ζυγομαλᾶς, ὁ Δεκανεὺς βολῆς Μαντᾶς καὶ ὁ Ἀνθυπασπιστὴς Ῥαγκάκος προσῆλθον προθυμότατα, ὡς καὶ ὁ ὑποκτηνίατρος τῆς Μοίρας Πετρίδης Ἰωάν., ὅστις καὶ πολλὰς βραδύτερον κατὰ τὴν προέλασιν τῆς Μοίρας ἀναγνωρίσεις καὶ

ἄλλας ἐπικινδύνους ὑπηρεσίας μαχίμου Ἀξιωματικοῦ προθύμως ἑκουσίως, καὶ ἐπιτυχῶς ἐξετέλεσε. Καὶ οὕτω διὰ τῶν χειρῶν ὑπὸ χάλαζαν ἀληθῶς ἐχθρικῶν ὀβίδων, μεταφέροντες τὰ πυρομαχικὰ ἀνεχορηγήσαμεν τὴν Πυροβολαρχίαν, ἥτις καὶ ἐπανέλαβε μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως, ἀνδρείας καὶ ἀποτελεσματικότητος τὸ διακοπὲν κατὰ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ εὔστοχον αὐτῆς πῦρ. Ἅμα δ' ὡς, ἐξαντληθέντων τῶν πυρομαχικῶν, διεκόπη τὸ πῦρ τῆς Πυροβολαρχίας ταύτης, ὁ Πυροβολάρχης της Κοντόπουλος Ν. παρ' ὅλην τὴν σφοδρότητα τοῦ πολεμίου πυρός, προσελθὼν εἰς τὰ πυροβόλα του διένειμε σιγαρέττα εἰς τοὺς Πυροβολητὰς οἵτινες, ἐπὶ τῇ ἐξαιρετικῇ καὶ φιλόφρονι ταύτῃ πράξει τοῦ Διοικητοῦ των, ἐξέσπασαν εἰς βροντώδεις ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπευφημίας. Τῇ προτροπῇ του δὲ ἐγερθέντες ὄρθιοι οὗτοι ἔψαλλον ἀσκεπεῖς μὲ τὸ πηλήκιον ἐν τῇ ἀνυψωμένῃ δεξιᾷ, ὑπὸ τὸ πολέμιον πῦρ, τὸν ἀθάνατον καὶ ὑψηλὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐθνικὸν ὕμνον:

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴ
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
Ποὺ μὲ βιὰ μετρᾷ τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ
καὶ σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη
Χαῖρ' ὢ! χαῖρ' Ἐλευθεριά.

Τὸν ὕμνον τοῦτον ἐπηκολούθησαν ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς τῆς παρατάξεως τῆς Μοίρας βροντώδη καὶ ἐπανειλημμένα «Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Ἀρχιστράτηγος! Ζήτω τὸ Πυροβολικόν».

Ὑψηλότερον, Μεγαλοπρεπέστερον, Ἀνδρειότερον, Ἀξιοθαυμαστότερον, Ὑπερηφανότερον καὶ Ἀξιομνημονευτότερον θέαμα καὶ ἄκουσμα καὶ ἕνεκα τῆς στιγμῆς καὶ ἕνεκα τοῦ τόπου, καὶ ἕνεκα τῆς περιστάσεως, ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ καὶ ἡ ὑψιπεστέρα φαντασία, καὶ ὁ μελιρρητότερος ῥήτωρ νὰ ἐξυμνήσῃ καὶ ὁ καλλιεπέστερος κάλαμος νὰ περιγράψῃ.

Ἅμα δὲ τῇ ἐπαναλήψει τοῦ πυρὸς πληγωθέντος τοῦ σκο-

πεντοῦ τοῦ τετάρτου πυροβόλου της, ἀντικατέστησα αὐτὸν προσωπικῶς, μὴ διακοπέντος οὕτω τοῦ πυρός του μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀντικαταστάτου του.

Τόσῳ δὲ τὸ πῦρ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ ἦτο ζωηρόν, πυκνὸν καὶ διαρκές, ὥστε, εἰς ἀπόστασιν πλέον τῶν πεντακοσίων μέτρων πέριξ τῆς ἀνδρείως καὶ ἀπεγνωσμένως ἀγωνιζομένης Μοίρας, εἶχε σχηματισθῆ αὐτόχρημα ἀπόλυτον κενόν, διακοπείσης τῆς κυκλοφορίας, καὶ πάσης μετ' αὐτῆς ἐπικοινωνίας παντὸς ἐμψύχου ὄντος, οὗ ἕνεκα, ἐρωτήσας ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας τὶς ἡ οὕτως ἀγωνιζομένη Μοῖρα, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ἦτο ἡ ὑπ' ἐμέ, ἀνέκραξε: «Δὲν θὰ ἐπανίδωμεν πλέον τὸν Γιᾶννον». Ἐνῷ δὲ ὑστάτως αὕτη ἠγωνίζετο καὶ δὲν εἶχεν, ἀλλ' οὔτε ἔβλεπε τὸν βοηθήσαντα, αἴφνης καὶ ἀπροσδοκήτως ἐθεάθη ἐν μεμηκυσμένῳ καλπασμῷ ἐπερχομένη ἡ ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Γιαννηκώσταν Κ., ἄξιον υἱὸν τοῦ νικητοῦ τοῦ Βελεστίνου Ὑποστρατήγου Γιαννηκώστα Νικολ., καὶ τοῦ ἐπιλέκτου τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως Στρατηγοῦ Γιαννηκώστα Κ. πεδινὴ Πυροβολαρχία, ἥτις παραταχθεῖσα διὰ τοῦ εὐστόχου αὐτῆς πυρὸς τὰ μέγιστα ἐβοήθησε καὶ ἀνεκούφισε αὐτήν.

Προϊούσης τῆς μάχης ἀφικνοῦντο ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ πυρὸς καὶ αἱ λοιπαὶ Μοῖραι καὶ τὰ λοιπὰ διάφορα τῆς ἐπιθέσεως Σώματα. Ἀπὸ τῆς 1 δὲ μ.μ. ὥρας, ἡ μάχη ἤρξατο λαμβάνουσα χαρακτῆρα κρισιμώτατον μετ' αὐξούσης ἐντάσεως σφοδρότητος καὶ ὁρμῆς, καὶ καθ' ἥν, ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ μετ' ἀπαραμίλλου ἀλκῆς ἐπιτιθεμένη, καὶ ῥαγδαίως προελαύνουσα, δεξιῶς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Διαδόχου Κωνσταντίνου στρατηγουμένη, ὑπὸ τῆς ἀνδρώδους καὶ περικαλλοῦς αὐτοῦ μορφῆς ἐμψυχουμένη, καὶ ὑπὸ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ οἰσρηλατουμένη, καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Πριγκήπων, Στρατηγῶν καὶ Ἀξιωματικῶν αὐτῆς παραδειγματιζομένη καὶ φρονηματιζομένη, ἀκάθεκτος προσήγγιζε τὴν παράταξιν τοῦ ἰσχυρώτατα περιχαρακωμένου καὶ ἀνδρείως ἀμυνομένου πολεμίου, δεινῶς αὐτὸν πανταχόθεν καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς πιέζουσα, μέχρις ὅτου, τοῦ σκότους ἐπελθόντος, καὶ διακοπέντος τοῦ πυρὸς τὰ στρατεύματα παρέμειναν εἰς ἀπόστασιν 400 μέτρων ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τόπου ἀγραυλοῦντα.

Συγχρόνως διέταξα τὴν μετατόπισιν τῆς Πυροβολαρχίας Κοντοπούλου παρὰ τὴν Πυροβολαρχίαν Κοντογούρη, εὑρισκομένην ἐν τῇ κοίτῃ ἀβαθεστάτου γειτονικοῦ χειμάρρου, ἥτις ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Ἀνθυπασπιστοῦ Ρογκάκου ὑπὸ αἰφνίδιον καὶ σφοδρότατον πῦρ τοῦ πολεμίου πυροβολικοῦ.

Περὶ τὸ Μεσονύκτιον ἐκοινοποιήθησαν αἱ ἑξῆς διαταγαί:

«Γενικὸν Στρατηγεῖον
Χάνι Χατζηγώγου 9 8)βρίου

Πρὸς ἁπάσας τὰς Μεραρχίας

Κοινοποιήσατε εἰς τὸ στράτευμα ὅτι, ἡ σημερινὴ ἀνδρεία του, καὶ αἱ ἐπιτυχίαι του μοῦ δίδουσι τὴν πεποίθησιν τελικῆς νίκης δι' αὔριον.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

«Ἡ ΙΙ Μεραρχία
Μεσονύκτιον 9 8)βρίου

Πρὸς
Τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα

Ἡ Μεραρχία θὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῆς 6 πρωϊνῆς ἐπιθετικῶς συμφώνως πρὸς τὴν πρωϊνὴν διαταγήν μου.

Ἡ VI Μεραρχία διετάχθη νὰ παραμείνῃ ὄπισθεν τῆς ΙΙ εἰς Χάνι Χατζῆ—Γώγου ὡς Γενικὴ Ἐφεδρεία.

Τὸ Πυροβολικὸν διετάχθη νὰ ἀναπτύξῃ ἐνωρὶς ἁπάσας τὰς δυνάμεις του.

Ὁ Μέραρχος
Κωνστ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας ὁ μὲν Ὑποδιοικητὴς τοῦ Συντάγματος Ἀντισυνταγ. Λελάκης Ἰ. παρέμεινε μετ' αὐτῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὁ δὲ Διοικητὴς Συνταγματάρχης Παρασκευόπουλος Λ. δὲν ἑωράθη ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα κατέστη δυνατόν, μετ' ἐπανειλημμένην ἀπόπειραν, νὰ συνδεθῶ μετ' αὐτοῦ, ὡς μὴ κοινοποιήσαντος τὸν σταθμόν τουπαραμονῆς καὶ διοικήσεως κατὰ τὴν μάχην, τυγχάνοντος οὕτως κατ' αὐτὴν ἀγνώστου διαμονῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Μοῖρα εὑρίσκετο ἐντελῶς μεμονωμένη καὶ ἀσύνδετος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἠναγκάσθην κατὰ τὴν νύκτα νὰ τοποθετήσω σκοποὺς πυροβολητὰς πρὸς πρόληψιν παντὸς ἀπευκταίου καὶ πρὸς ἔγκαιρον εἰδοποίησιν παντὸς ἐνδεχομένου.

Περὶ τὴν 4 δὲ ὥραν πρωϊνὴν εἷς τῶν σκοπῶν προσελθὼν

μὲ εἰδοποίησεν ὅτι, καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν ἠκούοντο βήματα, ψιθυρισμοὶ καὶ σιγηλαὶ ἀκατάληπτοι ὁμιλίαι, μεταβὰς δὲ πρὸς τὴν ὑποδειχθεῖσαν διεύθυνσιν συνήντησα Κυρίας Ἀθηναίας γνωστοτάτας μοι νοσοκόμους,ἀνηκούσας εἰς τὸ τμῆμα τοῦ νοσοκομείου τῆς Πριγκηπίσσης Ἀλίκης μεθ' ἧς ἀναζητοῦσαι μετὰ τῶν νοσοκόμων ὑπηρετῶν ἀνεύρισκον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τραυματίας καὶ διὰ φορείων διεκόμιζον αὐτοὺς εἰς τὰ μετόπισθεν. Διασώσασαι οὕτω πολλοὺς ἐντὸς χανδάκων καὶ χαραδρίων κατακειμένους ἀπὸ βεβαιοτάτου ἐξ αἱμορραγίας καὶ μολύνσεως θανάτου, μεταξὺ δὲ τῶν τραυματιῶν τῆς μάχης συνηριθμοῦντο καὶ οἱ Τρύφων Τριανταφυλλάκος καὶ Φίλιππος Δραγούμης, υἱοὶ φαυλοκρατῶν πολιτευομένων, δεχθέντες σφαίρας εἰς τὰ στήθη ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισθέντες ἐνῷ υἱοὶ τῶν χρηστοκρατῶν συνέλεγον σφαιρίδια διὰ τὰς κάλπας τῶν πατέρων καὶ τὰ ἄνθη τῶν ἐν τοῖς καφωδείοις τῆς Πρωτευούσης αὐλητρίδων καὶ χορευτριῶν. Αἱ πλεῖσται δὲ τῶν νοσοκόμων ἀδελφῶν μετὰ τῆς ὑψηλῆς διευθυντρίας βραδύτερον ὡς προδότιδες εἰς νήσους καὶ τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξωρίσθησαν.

Τὴν πρωΐαν δὲ ἀφίκετο ὁ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶχον ἀποσύρει τὴν Μοίραν, μυρόεν ποῦρον, ὡς εἴωθεν, ἀπολαυστικῶς καπνίζων, ὅστις μετά τινας ἀτέχνους, ἀκαίρους καὶ ἀσημάντους ὑποδείξεις, καὶ ἐπιπολαίας καὶ ἀδικαιολογήτους παρατηρήσεις κινησάσης τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν δυσφορίαν Ἀξιωματικῶν τε καὶ ὁπλιτῶν, τοῦ Ἐπιτελοῦς τῆς Μοίρας Ὑπολοχαγοῦ Πανουργιᾶ ἐκδηλώσαντος ζωηρότερον καὶ ἐμφανέστερον τὴν ἀγανάκτησίν του, καὶ ἐπισήμως ὑποβαλόντος μοι ἐπὶ τόπου παράπονα κατ' αὐτοῦ, ἀπῆλθε. Καὶ ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἐπικρατούσης πυκνοτάτης ὁμίχλης, ἡ διακοπεῖσα ἐκ τῆς ἀπροόπτου καὶ ἀπροσδοκήτου παρεμβάσεώς του τεχνικὴ προετοιμασία πρὸς παράταξιν τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας πρὸς μάχην, καὶ εἰς διάφορον τῆς προτεραίας θέσιν, ἵνα ἐξαναγκασθῇ ὁ πολέμιος νὰ προβῇ ὑπὸ τὸ πῦρ αὐτῆς εἰς νέον κανονισμὸν τῆς βολῆς αὐτοῦ.

Ἐνῷ δὲ ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα ταχθεῖσα πρὸς πυροβόλησιν ἀνέ-

μενε τὴν διάλυσιν τῆς ὁμίχλης ἵνα ἐπαναλάβῃ κατὰ τοῦ πολεμίου τὸ πῦρ, προσκαλέσας με ὁ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας Ὑποστράτηγος Καλλάρης, ἀφοῦ μὲ συνεχάρη θερμότατα διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν δρᾶσιν τῆς Μοίρας καὶ τὴν ἀνδρείαν στάσιν αὐτῆς, πρώτης παραταχθείσης κατὰ τὸν κρισιμώτατον τῆς προηγουμένης ἀγῶνα, διέταξεν ὅπως ὑποχωροῦντος τοῦ πολεμίου ἑνωθῇ αὕτη μὲ τὸ 3 Πεζικὸν Σύνταγμα καὶ καταδιώξῃ αὐτὸν κατὰ πόδας.

Ἡ ὑποχώρησις τοῦ πολεμίου, ἧς ἔναρξις ἐγένετο περὶ τὴν 7 ὥραν, τοῦ πυροβολικοῦ του βάλλοντος ζωηρῶς καθ᾽ ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐπῆλθε καὶ ἕνεκα τῆς κατὰ μέτωπον μεγίστης πιέσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τοῦ ἐπιτυχοῦς κυκλωτικοῦ ἑλιγμοῦ ἐκτελεσθέντος νύκτωρ ἐν ἀπεριγράπτῳ δυσκολίᾳ ἐπιτρεπούσῃ τὴν κατ᾽ ἄτομον μόνον πορείαν, ἀδιαπεράστῳ σκότει καὶ ἀπαύστῳ ὑετῷ καὶ συνεχεῖ πρὸς τὸν πολέμιον συγκρούσει διὰ Μόκρου-Μεταξᾶ τῆς ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Μοσχόπουλον Κ. IV Μεραρχίας ἀχθείσης εἰς Ῥάχοβον νοτίως τῶν Στενῶν τῆς Πόρτας ἐγγύτατα τῆς μοναδικῆς γραμμῆς ὑποχωρήσεώς του, ἐξ οὗ ἠναγκάσθη οὗτος τὴν νύκτα τῆς 9 8)βρίου νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκεῖθεν ἐσπευσμένως πρὸς Βορρᾶν. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἡ IV Μεραρχία ἐπωνομάσθη ἄκαμπτος.

Προσβληθεὶς δὲ παρ᾽ αὐτῆς Ἀνατολικῶς τοῦ Ῥαχόβου μετ᾽ἀπεγνωσμένον δίωρον ἀγῶνα,πολλὰς ἐκ τῆς δεξιᾶς δράσεως τῆς ὑπὸ τὸν Ταγμ.Παρνασσίδην᾽ΟρειβατικῆςΜοίρας Πυροβολικοῦ ὑποστὰς ἀπωλείας, ἐγκαταλείψας 24 πυροβόλα μετὰ τῶν κλείστρων αὐτῶν, σχεδὸν ἅπαν τὸ πυροβολικόν του, καὶ ἅπαντα τὰ μεταγωγικά του, τῶν ἐλατῶν ἀποκοψάντων τὰς σειράδας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐτράπη φεύγων ἀποσυντεθημένος πρὸς τὰ Σέρβια. Ἐκεῖθεν μετὰ τῶν ἐρχομένων πρὸς ἐνίσχυσίν των νέων δυνάμεων πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα, ὃν διέβη, μὴ παρεμποδισθεὶς παρὰ τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ, μὴ προφθασάσης νὰ καταλάβῃ τὴν γέφυραν αὐτοῦ, ὡς πληροφορηθεῖσα παρὰ τοῦ Στρατηγείου βραδέως, τὴν ἐκ Σαρανταπόρου τοῦ πολεμίου φυγήν.καὶ μὴ ἐχούσης τούτου ἕνεκα τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον πρὸς τοῦτο,ἐνΛαζαράδες εὑρισκομένης.Ὅπου κατὰ τὴν ζωηρὰν ὁλοήμερον μάχην τῆς προηγουμένης,περὶ τὴν 7 ἑσπερι-

νὴν ἀτάκτως ὑποχωροῦντα πρὸς Λοζανὴν τὰ δύο εὐζωνικὰ Τάγματα,ὁ Διοικητὴς αὐτῆς Συνταγματάρχης Σοῦτσος Α. ἁρπάσας τὴν σημαίαν τοῦ ἑνὸς καὶ εἰς τὸ μέσον τῶνΕὐζώνων ῥιφθεὶς δι' ἐνθουσιώδους καὶ πατριωτικῆς προσλαλιᾶς συνεκράτησε ταῦτα.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ 3 Συντάγματος τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας ταχέως προήλασε καταδιῶκον τὸν πολέμιον, ἐν τῇ θέσει δὲ Καστανιᾷ συνεκρούσθη πρὸς ἐχθρικὸν τμῆμα ὅπερ διεσκόρπισε συλλαβὸν 21 'Αξιωματικοὺς καὶ περὶ τοὺς 100 'Οπλίτας αἰχμαλώτους. Περαιτέρω δὲ κατέλαβε τὸν καταυλισμὸν τοῦ πολεμίου ὅπου εὗρε πλεῖστα μυρωδικά, τροφές, καὶ ἱματισμόν, μεθ' ὃ ἐξηκολούθησε τὴν δίωξιν καθ' ἣν στιγμὴν διήρχετο διὰ τοῦ ἀμέσως μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς στενωποῦ πεδίου, ἔνθα ἐπῆλθε ἡ σύρραξις τῆς IV Μεραρχίας μετὰ τοῦ ὑποχωροῦντος πολεμίου, ἐφ' οὗ πλεῖστοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι εἰσέτι κατέκειντο αἱμόφυρτοι, ἐπιθανατίως ῥέγχοντες, καὶ βαθύτατα στενάζοντες, καὶ τὰς χεῖρας σπασμωδικῶς κινοῦντες καὶ ὑψοῦντες, χωρικοὶ ἐκ Σερβίων προερχόμενοι μὲ ἐπληροφόρησαν ὅτι, ἱκανὸς Τουρκικὸς στρατὸς ἀσύντακτος ἐν τῇ πόλει παραμείνας καὶ θέσας πῦρ εἰς τὴν 'Ελληνικὴν συνοικίαν καὶ κατακρεουργήσας ἀπανθρώπως τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ πρὸ ἡμερῶν καθειργμένουςπερὶτοὺς 20 προὔχοντας τῶνΣερβίων, Μόκρου καὶ Μεταξάδων, ἐτράπη πρὸ μικροῦ φεύγων πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ 'Αλιάκμονος. Μετά τινα δὲ χρόνον ἡ πρωτοπορεία τῆς II Μεραρχίας εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε τὰ Σέρβια, τοῦ Πυροβολικοῦ της καταυλισθέντος ἔξωθεν τῆς πόλεως.

Διὰ τὰ περιώνυμα ταῦτα στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, μετ' ἐπιτόπιον μελέτην καὶ ἐξέτασιν, δύο ξέναι στρατιωτικαὶ αὐθεντίαι, ὁ μὲν εἷς, ὁ Γερμανὸς Στρατηγὸς Φὸν Ντὲρ Γκὸλτς ὀργανωτὴς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐγνωμάτευσεν ὅτι, ταῦτα θὰ ἀπετέλουν τὸν τάφον τοῦ 'Ελληνικοῦ στρατοῦ. 'Ο δὲ ἕτερος, ὁ Γάλλος Στρατηγὸς 'Εντοῦ ὀργανωτὴς τοῦ 'Ελληνικοῦ στρατοῦ, ἐγνωμάτευσεν ὅτι, ἀποτελοῦσιν ἐμπόδιον ὅπερ μετὰ δίμηνον ἀγῶνα καὶ μετὰ σοβαρωτάτας ἀπωλείας θὰ καθίστατο ἴσως πιθανὴ ἡ διάβασις αὐτῶν.

'Ο παρεμβὰς ὅμως τρίτος, ὁ 'Αρχιστράτηγος τῶν 'Ελλήνων ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, διαφωνῶν πρὸς ἀμφοτέρους,

καὶ ἀποδείξας ἐμπράκτως ἐσφαλμένας τὰς γνώμας αὐτῶν ὡς ἀγνοούντων τὴν Ἑλληνικὴν ψυχολογίαν, φιλοπατρίαν, ἀνδρείαν καὶ ὁρμὴν ἐξεβίασε ταῦτα διὰ τῆς ἑλληνικῆς λόγχης ἐντὸς 24 ὡρῶν, μὲ ἀπωλείας 20 περίπου Ἀξιωματικῶν νεκρῶν καὶ 26 τραυματιῶν, καὶ 130 νεκρῶν καὶ πολλῶν τραυματιῶν ὁπλιτῶν.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἧττα καὶ ἡ φυγὴ τοῦ πολεμίου καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐντύπωσις τοῦ Τούρκου Ἀρχηγοῦ, ὥστε οὗτος ἀνακράξας καὶ τηλεγραφήσας «Τετέλεσται,» ἐκ Κοζάνης ὅπου εἶχε στήσει τὸ Στρατηγεῖόν του ἐσπευσμένως μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του πρὸς Θεσσαλονίκην ἐτράπη.

Εἰς τὰ στενὰ ταῦτα τὰς σιδηρὰς πύλας τῶν ἀρχαίων προσέκοψε καὶ ὁ Μέγας τῶν Περσῶν Βασιλεὺς Ξέρξης κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπερχόμενος, ἀναγκασθεὶς νὰ διέλθῃ τὰ Καμβούνια ἀνατολικώτερον διὰ τῶν στενῶν τῆς Πέτρας. Ἐπίσης καὶ οἱ Ρωμαῖοι Στρατηγοὶ Μάρκος Φίλιππος, καὶ Παῦλος Αἰμίλιος κατὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως ἐπερχόμενοι πρὸ αὐτῶν καθηλωθέντες, καὶ διὰ κυκλωτικοῦ ἑλιγμοῦ ταῦτα ἐκπορθήσαντες.

Τὸ στρατιωτικὸν τοῦτο Ἑλληνικὸν κατόρθωμα φέρεται ἐν τῇ ἐνδόξῳ στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ αἴγλῆεν καὶ ἔνδοξον ὄνομα. «Ἡ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου». Ἡ νίκη αὕτη ἡ αὐθημερὸν κερδηθεῖσα ἀποτελεῖ ἀξιοθαύμαστον, ἀξιοζήλευτον, καὶ βαρυσήμαντον πολεμικὸν καὶ πολιτικὸν γεγονὸς σχὸν ὡς συνέπειαν τὴν παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρώτου κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν καὶ τὰ μέγιστα ἐπιδράσασαν ἐπὶ τῆς τύχης Ἑλλάδος τε καὶ Βουλγαρίας.

Τὴν 11 δὲ 8)βρίου ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ κατέλαβε τὴν Κοζάνην ὅπου τὴν πρωΐαν τῆς 15 μετέβη καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.

Ἐπὶ τῇ περιφανεστάτῃ νίκῃ ταύτῃ ἐκοινοποιήθησαν αἱ ἑξῆς διαταγαί:

«Πρὸς Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας

Ἡ Α. Μ. Ὁ Βασιλεὺς μὲ διέταξε νὰ ἐκφράσω πρὸς τὸν ὑπ' ἐμὲ στρατὸν τὴν ὑψηλὴν Αὐτοῦ εὐαρέσκειαν καὶ τὸν θαυμασμὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ διαβιβάσω πρὸς αὐτὸν εὐχαριστίας.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀπευθύνω πρὸς τὸν στρατόνμου τὰ ἑξῆς.

Αἴσθημα ἀγαλλιάσεως καὶ ὑπερηφανείας μὲ κατέχει διὰ τὴν περιφανῆ νίκην ἣν κατήγαγε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ κατέχοντος ὀχυρωτάτας θέσεις, ἃς πεισματωδῶς ὑπεστήριζε. Ἡ νίκη τοῦ Σαρανταπόρου ἀπέδειξε τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τοῦ ἕλληνος στρατιώτου, ὅστις ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Πατρίδα καθήκοντος καθίσταται ἀπαράμιλλος οὐ μόνον ἐν τῇ ἀμύνῃ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπιθέσει.

Ὁ γενναῖος στρατός μουᾶς ἔχῃ ὡς σύνθημα Ἐμπρὸς πάντοτε. Τοιοῦτον σύνθημα ἄγει ἀσφαλῶς πρὸς τὴν νίκην, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἱερωτέρων καθηκόντων καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἁγνωτέρων μας ἰδεωδῶν.

Βέβαιος ὢν ὅτι οὐδεὶς θὰ παρεκκλίνῃ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἐκφράζω πρὸς τὸν ὑπ' ἐμὲ στρατὸν τὰ θερμά μου συγχαρητήρια.

Θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ διότι ἡγοῦμαι τοιούτου στρατοῦ ἐμπνεομένου ὑπὸ τῶν ἱερωτέρων αἰσθημάτων.

Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ἡ Πατρίς!

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

«Ἀρχηγὸν στρατοῦ Θεσσαλίας

Κυβέρνησις συγχαίρει ὑμετέραν ὑψηλότητα καὶ γενναῖον στρατὸν ἐπὶ λαμπρᾷ νίκῃ.

Πρωθυπουργὸς Βενιζέλος»

«Ἡ ΙΙ Μεραρχία

Πρὸς τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα

Συμπληρωθείσης λαμπρῶς τῇ συμπράξει καὶ τῶν λοιπῶν Μεραρχιῶν τῆς διαβάσεως τῶν Στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου, ἀπευθύνω πρὸς τὰ στρατεύματα τῆς ΙΙ Μεραρχίας τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τάξιν ἣν ἐπεδείξαντο κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δυσχεροῦς ταύτης ἐπιχειρήσεως.

Μετὰ τὴν ἀξιοσημείωτον ταύτην ἐπιτυχίαν οὐδεὶς δισταγμὸς πλέον ἐπιτρέπεται περὶ τῆς εὐτυχοῦς ἀποπερατώσεως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν τόσον γενναίως τὸ αἷμα τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐχύθη.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Τηλεγραφήματα τῆς Κυβερνήσεως

Ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Στρατηγείου περὶ δείλην ὀψίαν τῆς 10 8)βρίου εἰς Σέρβια, εἰσέτι καιόμενα, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔλαβε τηλεγράφηματοῦ Ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶ, δι' οὗ ὑπεδεικνύετο αὐτῷ νὰ κατευθυνθῇ εὐθέως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἔχον οὕτως:

«Α. Β. Ὑψηλότητα Διάδοχον Κωνσταντῖνον

Φρονῶ ὅτι πρέπει κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ ἐντείνωμεν ἡμετέρας ἐνεργείας ὅπως καταληφθῇ τάχιστα Θεσσαλονίκη, καὶ ἵνα μὴ ἡμέτερα ἀποτελέσματα ἔλθωσι πολὺ ὕστερον ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῶν Συμμάχων.

Κορομηλᾶς»

Τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα ἠκολούθησε τὸ κατωτέρω τοῦ Βενιζέλου, ληφθὲν ἐν Κοζάνῃ:

«Α. Β. Υ. Διάδοχον Κωνσταντῖνον

«Ἀναμένω νὰ μοὶ γνωρίσητε περαιτέρω διεύθυνσιν ἣν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ προέλασις τοῦ στρατοῦ Θεσσαλίας. Παρακαλῶ μόνον νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν ὅτι σπουδαῖοι πολιτικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουσι νὰ εὑρεθῶμεν μίαν ὥραν ταχύτερον εἰς Θεσσαλονίκην.

Βενιζέλος»

Ὁ Ἀρχιστράτηγος, ἐπειδὴ κύριος καὶ πρώτιστος σκοπὸς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἦτο, εἶναι καὶ ἔσεται, ἡ ἀναζήτησις, ἡ καταπολέμησις, καὶ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ πολεμίου, καὶ οὐχὶ ἡ κατάληψις πόλεων, ἀφ' ἑαυτῆς μετὰ ταῦτα ἐπερχομένη καὶ ὅτι ἡ ὁριστικὴ καὶ ἀναμφισβήτητος νίκη μόνον διὰ τούτου κατακτᾶται, ἀπήντησε λακωνικῶς ὅτι: «Ἡ κατεύθυνσις τῆς ὑποχωρήσεως, καὶ αἱ προθέσεις τοῦ πολεμίου θὰ κανονίσωσι τὴν προέλασιν καὶ τὴν κατεύθυνσιν καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιᾶς». Παρεκάλεσε δέ, τελευτῶν, τὴν Κυβέρνησιν: «Νὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ ἀναρμοδίως γνωματεύουσα καὶ ἐκ τοῦ μακρόθεν ἀναμιγνυομένη εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις». Ἐπὶ τοῦ λογικωτάτου καὶ εὐγλώττου τηλεγραφήματος τούτου ἡ Κυβέρνησις ἐτήρησεν ἀπόλυτον σιγήν.

Διότι, προφανῶς καὶ ἀναποφεύκτως, ἂν κατὰ τὴν παράδοξον, ἀναρμοδίαν καὶ ἐπιπολαίαν διαταγὴν ταύτην τῆς Κυβερνήσεως, ἡ Στρατιὰ κατηυθύνετο εὐθὺς κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, χωρὶς προηγουμένως νὰ κατανικήσῃ ὁριστικῶς καὶ ἐξουδετερώσῃ τελεσιδίκως τὸν πολέμιον, ἀσφαλῶς θὰ προσεβάλλετο αὕτη παρ' αὐτοῦ ἢ πλευρικῶς ἢ ἐκ τῶν νώτων ἢ καὶ ἀμφοτέρωθεν. Περίπτωσις, τῆς ὁποίας αἱ συνέπειαι εὐνοήτως θὰ ἦσαν σοβαρώταται καὶ ὀλεθριώταται, διακυβεύουσαι καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἑλληνικῆς στρατιᾶς, καὶ ἀναμφι-

σβητήτως ἐπάγουσαι καὶ τὴν πτῶσιν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων.

Ἅμα δὲ τὸ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον ἀφίχθη εἰς Κοζάνην τὴν 11 8)βρίου καὶ ἀνακτῆσαν τὴν μετὰ τοῦ πολεμίου ἐπαφήν, ἐπληροφορήθη ἀσφαλῶς παρὰ τῶν ἀναγνωρίσεων τοῦ Ἱππικοῦ ὅτι, ὁ πολέμιος διὰ Βερροίας κατηυθύνετο ταχέως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην διέταξε πάραυτα, ἄνευ ἀναρμοδίας Κυβερνητικῆς προτροπῆς, καὶ ὑποδείξεως, τὴν κατ᾽ αὐτοῦ προέλασιν. Ἐν Κοζάνῃ τὴν διοίκησιν τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ ἀνέλαβεν ὁ Ἀντισυντ. Καραμαλίκης Γ., τοῦ Συνταγματάρχου Σούτσου διορισθέντος συνδέσμου μετὰ τοῦ Σερβικοῦ Στρατηγείου.

Προέλασις τῆς Στρατιᾶς

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σαρανταπόρου ἡ ὑπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγον Διάδοχον Κωνσταντῖνον ἀγομένη, φρονηματιζομένη, καὶ οἰσρηλατουμένη μεγάλη, ἔνδοξοςκαὶ δαφνηφόρος Ἑλληνικὴ Στρατιά, ἡ διοικουμένη ὑπὸ τῶν ἀνδρείων, τετιμημένων, φιλοπατρίδων καὶ ἐνθουσιωδῶν Ἑλλήνων Στρατηγῶν καὶ Ἀξιωματικῶν, ὧν πολλοὶ ὑπηρετοῦσιν εἰσέτι εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ, καὶ οἵτινες ἀναμφιβόλως καὶ εὐνοήτως μετὰ πλείστης συγκινήσεως καὶ νοσταλγίας, θὰ ἀναμιμνήσκονται, στρέφοντες τὸν νοῦν πρὸς τὰ ὀπίσω, καθ᾽ ὃ συνεργάται καὶ συναθληταὶ τῶν ὡραίων καὶ ὑπερλάμπρων ἡμερῶν τῆς Ἐθνικῆς δόξης, τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς Συναδελφικῆς ἀγάπης, κατὰ πόδας καὶ ἀπηνῶς καταδιώκουσα τὸν ἀτάκτως καὶ ἐσπευμένως ὑποχωροῦντα πολέμιον, διέσχιζε θριαμβευτικῶς τὰ Μακεδονικὰ πεδία, τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους σαλπίζουσα, τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς δωροῦσα, καὶ τὴν χαρὰν εἰς τὰς τεθλιμμένας ψυχὰς διασπείρουσα τῶν ὑπὸ τὸν βάρβαρον καὶ μακραίωνα ζυγὸν δουλευόντων Ἑλλήνων.

Κατὰ τὴν ἀλησμόνητον, μεγαλοπρεπῆ, καὶ ἀπερίγραπτον θριαμβευτικὴν πορείαν ταύτην παριστάμεθα ἅπαντες ἀπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου μέχρι τοῦ τελευταίου μαχητοῦ ἄγαυδοι καὶ τεθαμβωμένοι, πρὸ τοῦ ὀνειρώδους, πρωτοφανοῦς, ἀπαραμί-

λου καὶ συγκινητικοῦ θεάματος, καθ' ὅ, ἀπὸ τῶν Πόλεων, Κωμοπόλεων, Χωρίων καὶ Συνοικισμῶν τῆς ἐλευθερουμένης, ἱστορικῆς καὶ πολυμνήτου Ἑλληνικῆς Χώρας.

Οἱ μὲν ἱερεῖς τὰς ἐπισήμους ἱερατικάς των στολὰς περιβεβλημένοι, τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τὸν τίμιον Σταυρόν, καὶ τὰ Ἅγια Ἑξαπτέρυγα εἰς τὰς ἀνυψωμένας χεῖρας κρατοῦντες, ψάλλοντες καὶ ἀναφωνοῦντες «Χριστὸς ἀνέστη ἀδελφοί», ηὐλόγουν καὶ ἡγιασμένῳ ὕδατι ἐρράντιζον τὴν γοργῶς παρελαύνουσαν δαφνοστεφῆ καὶ καλλίνικον Ἐθνικὴν Στρατιάν.

Οἱ δὲ ἄνδρες, ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ, ἐν τελείᾳ φρενίτιδι, ἐν γενικῷ συναγερμῷ, καὶ ἐν ἑορταστικῇ περιβολῇ, κομίζοντες ἄρτον, γλυκίσματα, ὀπώρας καὶ ὕδωρ ψυχρόν, μετ' ἀδελφικῶν ἀσπασμῶν προφρόνως καὶ στοργικῶς παρέδιδον ταῦτα εἰς τοὺς πεινῶντας, διψῶντας καὶ καταπεπονημένους ἐκ τῶν σφοδρῶν μαχῶν, τῶν μακρῶν ἀγρυπνιῶν, τῆς ὁλοσχεροῦς ἀσιτίας, καὶ τῶν ἐσπευσμένων πορειῶν ἐλευθερωτὰς ἀδελφούς των πολεμιστάς.

Αἱ δὲ γυναῖκες, τὰς γραφικὰς Μακεδονικὰς ἀμφιέσεις των φέρουσαι, ἐκ χαρᾶς σκιρτῶσαι, χορεύουσαι καὶ ᾄδουσαι, ἔρραινον δι' ἀνθέων τοὺς ἐλευθερωτὰς καὶ προστάτας των Ἀρχιστράτηγον, Στρατηγούς, Ἀξιωματικοὺς καὶ Ὁπλίτας ἄκρως συγκεκινημένους καὶ δακρύοντας πρὸ τῆς τοιαύτης καὶ τοσαύτης πατριωτικῆς καὶ ἐπάγλου ἐθνικῆς εἰκόνος εὑρεθέντας.

Καὶ οὕτως χωροῦσα ἡ ἔνοπλος, ἡ κραταιά, ἡ εὐδαίμων, ἡ νικηφόρος, ἡ δαφνοστεφὴς καὶ ἡ ἀδελφωμένη Ἑλλάς, μὲ τὰς ἀνθοστεφεῖς καὶ διατρύτους ἐκ τῶν ἐχθρικῶν βολῶν, τῶν ἡρωϊκῶν της Συνταγμάτων Σημαίας ἀναπεπταμένας, ἀνεμιζομένας καὶ κυματιζούσας, καὶ διαβᾶσα τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν φυλετικὸν ἐχθρὸν καταδιώκουσα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐλευθεροῦσα, κατηυθύνθη πρὸς τὴν Κοζάνην.

Μάχη τοῦ Τριποτάμου
(15 Ὀκτωβρίου 1912)

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σαρανταπόρου ἡ Τουρκικὴ Στρα-

τιὰ διηρέθη ὑποχωροῦσα εἰς δύο τμήματα, ἐνισχυόμενα κατὰ τὴν ὑποχώρησιν. Ἐκ τούτων τὸ μὲν ἓν κατηυθύνθη πρὸς τὴν Φλώριναν-Μοναστήριον, τὸ δὲ ἕτερον πρὸς Βέρροιαν καὶ Γιαννιτσᾶ, μεθ' οὗ ἡνώθησαν καὶ δύο Συντάγματα μετὰ μιᾶς Πυροβολαρχίας, ἐξ Αἰκατερίνης ὑποχωρήσαντα.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἀνακτήσασα τὴν μετὰ τοῦ πολεμίου ἐπαφὴν ἐστράφη πρὸς Βέρροιαν καὶ Γιαννιστᾶ. Ἡ ΙΙ Μεραρίχα προήλασε κατὰ τοῦ ἐν τῇ στενωπῷ τοῦ Τριποτάμου, καὶ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Καστανιᾶς, παρὰ τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐγκατεστημένου πολεμίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ εἰσῆλθε τὴν νύκτα τῆς 14 8)βρίου. Τὴν πρωΐαν τῆς 15 τὰ πεζικὰ Συντάγματα αὐτῆς ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τῆς 1 Μοίρας ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Χαλκιόπουλον μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῖς ἀνδρείας καὶ ὁρμῆς ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ὠχυρωμένου πολεμίου. Τῆς μάχης ἀκμαζούσης εἰσῆλθεν ἐν τῇ στενωπῷ καὶ συμμετέσχε αὐτῆς, καὶ ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα μόνον διὰ τῆς Πυροβολαρχίας Κοντογούρη. Μετὰ πεντάωρον ζωηρὰν ἀντίστασιν περὶ τὴν 2 μ. μ., ἕνεκα τῆς προβαινούσης κυκλωτικῆς κινήσεως τῶν φαλάγγων τῆς Ι καὶ IV Μεραρχιῶν, ὁ πολέμιος ἐτράπη εἰς φυγήν, ἐγκαταλείψας 8 βλητοφόρα, πρὸς Βέρροιαν ἐν ᾗ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν ἡ IV Μεραρχία εἰσῆλθε τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

Ἡ δὲ ὑπ' ἐμὲ Μοίρα προελάσασα περὶ τὴν 5 μ. μ. ὥραν ἔστη εἰς φάλαγγα πορείας ἐζευγμένη ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ Βερμίου ὄρους διηκούσης ὁδοῦ,καταστραφεισῶν ὑπὸ τοῦ ὑποχωροῦντος πολεμίου τῶν ἐπ' αὐτῆς γεφυρῶν, ἀναμένουσα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν εἴδησιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς συγκοινωνίας ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὴν προέλασιν αὐτῆς.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος, περιπλανηθεὶς ἐπὶ μακρὸν ἀνὰ τὰς ἀτραποὺς τοῦ Βερμίου ὄρους, μὴ ἔχων ποῦ νὰ καταλύσῃ, τελικῶς κατέληξεν εἰς παρακείμενον τῆς φάλαγγος τῆς Μοίρας παρόδιον οἰκίσκον ἐγκαταλελειμμένον καὶ ἄσκεπῆ, μετὰ τοῦ ἐπιδόξου Διαδόχου Γεωργίου. Ἐν αὐτῷ ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, Ἀρχιστράτηγος τοῦ νικηφόρου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ οἰκογενειακῶς ἐπίστρατος καὶ ἐμπόλεμος, μετὰ τοῦ υἱοῦ του Γεωργίου δειπνήσαντες μὲ τεμάχιον ξηροῦ ἄρ-

του καὶ τυροῦ, καὶ ποτήριον ὕδατος πιόντες, διῆλθον τὴν νύκτα κατὰ γῆς κατακλιθέντες, μόνον τὸν μανδύαν των ὡς στρωμνὴν καὶ σκέπασμα ἔχοντες. Καθ᾽ ὃν χρόνον οἱ μεγάλοι καὶ πολεμοχαρεῖς πατριῶται οἱ οἰκογενειακῶς ἀστράτευτοι καὶ ἀπόλεμοι, οἱ αὐστηροὶ Κάτωνες τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς φαυλοκρατίας τοῦ παρελθόντος ἀπηνεῖς διῶκται καὶ τιμωροὶ μετὰ υἱῶν τε καὶ οἰκείων ἐπὶ μαλακῶν ἐκ πτίλων στρωμνῶν, καὶ ἐν πέντε σισσύραις ἐγκεκορδυλωμένοι ἐν θαλπωρῇ μακαρίως ἐρρόγχαζον, λουκουλλικώτατα εὐωχηθέντες καὶ βακχικώτατα πιόντες.

Ἐν τῷ οἰκήματι τούτῳ, ὡς φαίνεται, εἶχε ἐγκαταστήσει καὶ νυκτερινὴν λιποταξίας σχολήν, ὅπως βραδύτερον ὁ ἀνερυθριάστως ὀργιάζων κομματικὸς φανατισμός, ἡ προσωπικὴ ἐμπάθεια, καὶ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοτέλεια ἀνέγραφεν εἰς τὸν Βενιζελικὸν Τύπον ὅτι «ὁ Κωνσταντῖνος ἐδίδασκε τὴν λιποταξίαν εἰς τὸ στράτευμα». Ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης βεβαίως ὁ στρατὸς ἐλιποτάκτησεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐκεῖθεν εἰς Ἰώαννινα, Καστορίαν, Κορυτσᾶν, Ἰωάννινα, Κιλκίς, Κρέσναν, Σιμιτλῆ, Πέτσοβον καὶ ἄνω Τζουμαγιᾶν. Ὁπόθεν ἀσφαλῶς καὶ εἰς Σόφιαν θὰ ἐλιποτάκτει ἐὰν δὲν παρενέβαινεν ἡ συνομολόγησις τῆς ἀνακωχῆς.

Πρὸς παρέλευσιν δὲ τοῦ ἀνιαροῦ τῆς ἀνιαρωτάτης ἀναμονῆς χρόνου, καὶ ἵνα τηρῆται τ ὸ προσωπικὸν ἄγρυπνον, παρερχόμενος τὴν φάλαγγα συνωμίλουν μετὰ τῶν πυροβολητῶν καὶ ἐλατῶν. Εἰς ἕνα δὲ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων τῆς Πυροβολαρχίας Κοντοπούλου, Γεωργιάδην Δ. ὀνομαζόμενον, μὴ ἔχων τὶ νὰ εἴπω, τὸν ἠρώτησα, πῶς θὰ μετεφέρομεν ἐνδεχομένως τὰ πυροβόλα εἰς Ἀθήνας, ἀφοῦ ἀπωλέσαμεν τόσον ἀριθμὸν ἵππων κατὰ τὰς μάχας, ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός, καὶ ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν τῶν ἀδιαλείπτων καὶ μακρῶν πορειῶν, διὰ μέσου ἀγρῶν καὶ διαφόρων δυσποριῶν, οὗτος μοὶ ἀπήντησεν ἀφελῶς: «Καὶ ἐγὼ δὲν γνωρίζω, Κύριε Ταγματάρχα, θὰ γίνῃ ὅ,τι διατάξετε.»

Ἅμα δ᾽ ὡς ἤρξατο ὑποφώσκουσα ἡ ῥοδοδάκτυλος ἠώς, ἀποκατασταθείσης τῆς συγκοινωνίας, ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοῖρα συνέχισε τὴν προέλασίν της. Ἐνῷ δὲ διήρχετο δενδροσκεπὲς

τμῆμα τῆς ὀρεινῆς ὁδοῦ, συμπατριώτης μου Ῥουμελιώτης Αἰτωλὸς πυροβολητής, ὅστις εἶχεν ἀναρριχηθῆ, κατὰ τὸ πάτριον αἰτωλικὸν ἔθιμον, καθ' ὃ μετὰ τὴν μάχην οἱ πολεμισταὶ παρέδιδον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους δι' ᾀσμάτων ταύτην, ἐξυμνοῦντες τὸν Ὅμηρον μιμούμενοι, ἐπὶ ὑψηλῆς ἐλάτης ἠκούσθη ᾄδων τὸ τῆς Ρούμελης γνωστὸν ᾆσμα, ἐπικαίρως παρ' αὐτοῦ τροποποιηθὲν κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αὐτοῦ στίχους καὶ ἔχον οὕτως:

Τὸ λέει Μάνα μ' τὸ λέει
Τὸ λέει ὁ κοῦκος στὸ βουνὸ
κ' ἡ πέρδικα στὰ πλάγια
Τὸ λέει κι' ὁ πετροκότσυφας
Ψηλὰ στὸ κορφοβοῦνι
πῶς μπήκαμε μέσ' τὴν Τουρκιὰ
τραβᾶμε γιὰ τὴν Πόλι
καὶ τὴν ἁγιὰ Σοφιὰ
Ζήτω ἡ Ἑλλάς. Εὖγε Κῶτσο.

Ἅπασα ἡ φάλαγξ ἐνθουσιωδῶς ἐχαιρέτησε καὶ ζωηρῶς ἐπευφήμησε τὸν Ῥουμελιώτην τραγουδιστὴν διὰ παρατεταμένων εὐασμῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἥτις ἀπαύστως προελαύνουσα, καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς στενωποῦ συναντηθεῖσα μὲ ἀνταρτικὸν σῶμα καλογήρων, ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Τρικκάλων Ἄνθιμον, τὰς ἀθανάτους καὶ ὑψηλὰς παραδόσεις τοῦ φιλοπάτριδος Ἑλληνικοῦ κλήρου ἀκολουθοῦντες, ἀφίκετο τὴν 16 8)βρίου περὶ λύχνων ἀφὰς εἰς Βέρροιαν καταυλισθεῖσα παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ Α. τῆς πόλεως. Τὴν ἐπομένην δὲ περὶ τὴν 10 π.μ. ὥραν εἰσῆλθον μετὰ τῶν Ἀξιωματικῶν τῆς Μοίρας εἰς τὴν Πόλιν καὶ παρέστημεν εἰς τὴν γενομένην εὐχαριστήριον ἐπὶ ταῖς νίκαις πρὸς τὸν Ὕψιστον, τὸν ἀκάματον τῆς Ἑλλάδος προστάτην, κατανυκτικὴν ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Βερροίας δοξολογίαν, εἰς ἣν προσῆλθον καὶ οἱ πολεμοχαρεῖς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τηλέμαχοι πολεμισταί, μυρτοστόλιστοι, μυρόεντες, εὐτραφεῖς καὶ νωπῶς ἐξηρισμένοι. Ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος προσελθὼν βραδύτερον εἰς τὸν καταυλισμὸν τοῦ 6 Συντάγματος, οὗτινος οἱ ἄνδρες κατέκειντο ἐκ τῆς συνεχοῦς καταδιώξεως τοῦ πολεμίου σφόδρα κεκμηκότες καὶ νήστεις, συνηντήθη μετὰ τοῦ Διοικητοῦ του Συνταγματάρχου Δημητρα-

κοπούλου Κ. ὅστις τῷ εἶπε: «Ἦτο ἀναγκαία ἡ παρουσία σας Ὑψηλότατε». Ἀντιληφθεὶς ὁ Διάδοχος τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως, ἀπήντησεν: «Ὅλοι εἴμεθα ἐξηντλημένοι καὶ πεινασμένοι, ἀλλ' ὅ,τι χάνομεν εἰς ἱδρῶτα, κόπους, καὶ ταλαιπωρίας τὸ κερδίζομεν εἰς αἷμα. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην θὰ ἀναπαυθῶμεν, θὰ χορτάσωμεν, θὰ πιοῦμε καὶ θὰ χορέψουμε». Οἱ μαχηταὶ ἀκούσαντες ταῦτα καὶ ἀναστάντες ἐπευφήμησαν ζωηρῶς τὸν Ἀρχιστράτηγον.

Τὴν ἑπομένην τῆς εἰς Βέρροιαν ἀφίξεως τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας καὶ μετὰ τὴν γενομένην δοξολογίαν, ἐνῷ ἐπεθεώρουν τὸν ὄρχον καὶ τοὺς ἵππους, προσελθὼν ὁ ἐλάτης Γεωργιάδης μεθ' οὗ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἐπὶ τοῦ Βερμίου ὄρους εἶχον συνάψει τὸν διάλογον, περὶ τῆς εἰς Ἀθήνας μεταφορᾶς τῶν πυροβόλων, μοὶ ἀνέφερε συγκεκινημένος λίαν, ὅτι, εἶδε καθ' ὕπνους τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἐνδεδυμένον τὴν ἐπίσημον τοῦ Ἀρχιερέως στολήν, ὅστις προσελθὼν εἰς τὸν καταυλισμὸν καὶ καθήσας ἐπὶ μιᾶς τῶν ἑδρῶν τοῦ κυλλίβαντος ἑνὸς τῶν πυροβόλων, ἀποτανθεὶς πρὸς αὐτὸν τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Μὴν ἀσχολῆσθε διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πυροβόλων σας εἰς Ἀθήνας, διότι ἐγὼ θὰ σᾶς παραδώσω τὴν ἡμέραν τῆς ὀνομαστικῆς μου ἑορτῆς τὴν πόλιν μου Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν θὰ μεταβῆτε θαλασσίως εἰς τὸν Πειραιᾶ.» Ἀπαντήσας μὲ εὐνόητον συγκίνησιν, ὑπεσχέθην αὐτῷ ὅτι, ἂν τὸ ὄνειρόν του πραγματοποιηθῇ, θὰ τῷ ἔδιδον χιλίας δραχμὰς ἵνα διασκεδάσῃ μετὰ τῶν φίλων του συστρατιωτῶν, ὡς καὶ μίαν πολιτικὴν ἐνδυμασίαν καινουργῆ ἅμα θὰ ἀπελύετο τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ.

Τὸ ὄνειρον τοῦτο τοῦ ἐλάτου διηγήθην εἰς τὸν Λοχαγὸν Κοντόπουλον, ὡς καὶ εἰς τὸν ἱερέα τῆς Μοίρας Ἀρχιμανδρίτην Γεράσιμον, ὅστις πεποιθότως τὸ ἐπίστευσε καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι: «Ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀφεύκτως θὰ ἐπραγματοποιεῖτο».

Μεταβὰς δὲ ἀργότερον εἰς τὴν πόλιν, διηγήθην τὸ ὄνειρον τοῦτο εἰς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὅστις τὸ ἤκουσε μετὰ βαθυτάτης θρησκευτικῆς εὐλαβείας, ἀποκαλυφθεὶς δὲ

καὶ ἀναβλέψας, καὶ σταυροκοπηθεὶς εἶπε: «Μὲ τὴν βοήθειάν σου Ἅγιε Δημήνριε».

Προέλασις τῆς V Μεραρχίας

Ἡ V Μεραρχία, ἀποτελοῦσα τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῆς Στρατιᾶς, προελάσασα ἐκ Κοζάνης καὶ διανυκτερεύσασα τὴν 15 Ὀκτωβρίου εἰς Καϊλάρια, τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης περὶ τὴν 9 πρωϊνὴν ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐν Ναλμπάνκιοϊ ἐγκατεστημένου ἀποσπάσματος τοῦ πολεμίου, συγκειμένου ἐκ 4 Ταγμάτων Πεζικοῦ, σώματος ἀτάκτων μετὰ δύο πυροβολαρχιῶν καὶ μιᾶς ἴλης Ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Ἀλῆ Βέην. Μετὰ πεντάωρον αἱματηρὸν ἀγῶνα,ὁ πολέμιος ἐκτοπισθεὶς ἐτράπη φεύγων ἀτάκτως πρὸς τὸ Σόροβιτς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης ὁ Συνταγματάρχης Σκουμπουρδῆς, Ὑπασπιστὴς τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, κατὰ διαταγήν του ἀπέστειλεν εἰς Κοζάνην τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Συνταγματάρχην Ματθαιόπουλον, Διοικητὴν V Μεραρχίας

Α. Μ. ἀφιχθεὶς Κοζάνην ζητεῖ ἐπειγόντως πληροφορίας περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς μάχης. Ἀναφέρατε κατὰ διαταγήν του.

Ὑπασπιστὴς Σκουμπουρδῆς».

Περὶ τὴν δείλην τῆς 16 ὁ Συνταγματάρχης Ματθαιόπουλος ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα :

«Α. Μ. Βασιλέα

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα ὅτι, ταύτην τὴν στιγμὴν ὁ ἐχθρὸς προσβληθεὶς ῥαγδαίως κατὰ μέτωπον καὶ πλευρικῶς ὑπὸ τμημάτων τῆς ὑπ' ἐμὲ Μεραρχίας ἐγκατέλιπε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ναλμπάνκιοϊ, τραπεὶς ἐν ἀταξίᾳ καὶ πανικῷ πρὸς τὸ Σόροβιτς. Καταδιώκω αὐτόν.

Μέραρχος Ματθαιόπουλος»

Ἅμα τῇ λήψει τοῦ τηλεγραφήματος τούτου, ὁ Βασιλεὺς διέταξεν ὅπως ἅπαντα τὰ αὐτοκίνητα μετὰ τοῦ ἰδικοῦ του ἐπὶ κεφαλῆς ἀναχωρήσωσιν εἰς Ναλμπάνκιοϊ πρὸς μεταφορὰν τῶν τραυματιῶν. Συγχρόνως ἀφιχθεὶς εἰς Κοζάνην ὁ ἐκ τῶν ἐπιτελῶν τῆς V Μεραρχίας Λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ Δροσόπουλος, παρέδωκε τῷ Βασιλεῖ δύο Τουρκικὰς σημαίας,λάφυρα

τῆς μάχης, ὅστις ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα :

«Κοζάνη 8,5 ἑσπέρας. Κύριον Βενιζέλον Πρωθυπουργὸν Ἀθήνας

Ἀριστερὰ πτέρυξ στρατοῦ νικήσασα σήμερον καὶ καταδιώξασα τὸν πολέμιον ἐκ Ναλμπάνκιοϊ μετὰ πεισματώδη μάχην ἐκυρίευσε τὰς Σημαίας δύο Τουρκικῶν Ταγμάτων τὰς ὁποίας κομίσας μοὶ παρέδωκεν ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τοῦ Διοικητοῦ αὐτῆς Ματθαιοπούλου.

Ἐπίσης ὁ Διάδοχος μοὶ παρέδωσε τὴν Σημαίαν τοῦ Τάγματος τῆς Δράμας, κυριευθεῖσαν κατὰ τὴν μάχην τῶν Σερβίων.

Τὰ ἔνδοξα ταῦτα τρόπαια τοῦ γενναίου στρατοῦ μας μὲ πληροῦσι χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας, ἃς σπεύδω νὰ μεταδώσω εἰς Ὑμᾶς καὶ τὸν Λαόν μου.

Γεώργιος»

Μάχη τῆς Αἰκατερίνης
(15—16 8)βρίου)

Τὴν 15 8)βρίου περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν ἡ VII Μεραρχία τοῦ ἄκρου δεξιοῦ, προελαύνουσα πρὸς Αἰκατερίνην,συνήντησε τὸν πολέμιον ἐγκατεστημένον παρὰ τὴν Α. ἔξοδον τῆς στενωποῦ τῆς Πέτρας μετὰ πυροβολικοῦ παρὰ τὴν θέσιν Κολοκοῦρι, καθ' οὗ καὶ ἐρρωμένως ἐπετέθη. Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἡ μάχη διεκόπη καὶ ἐπανελήφθη τὴν ἑπομένην ἅμα τῇ ἕῳ, καθ' ἣν ἔπεσεν ἀνδρείως ὁ Διοικητὴς τοῦ 20 Συντάγματος ἀντισυνταγματάρχης Σβορῶνος. Μετὰ ζωηρὰν δὲ ἀντίστασιν ὁ πολέμιος ἡττηθεὶς καὶ καταδιωκόμενος ὑπεχώρησε φεύγων πρὸς Μόλωβον-Γιδᾶ, ἑνωθεὶς μετὰ τῆς λοιπῆς διὰ Κασταναιᾶς-Βερροίας ὑποχωρούσης ὑπὸ τὸν Χασὰν Ταξὶν Πασσᾶν Στρατιᾶς. Ἡ VII Μεραρχία εἰσῆλθεν περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς Αἰκατερίνην,γενομένη ἐνθουσιωδέστατα ὑπὸ τῶν κατοίκων δεκτή. Ἐκεῖθεν προελάσασα δι' Ἐλευθεροχωρίου καὶ εἰς Ἀλιάκμονα τὴν ἑσπέραν τῆς 18 ἀφιχθεῖσα, ἐστάθμευσεν ἀνεξηγήτως μέχρι τῆς πρωΐας τῆς 20.

Ἀπομάκρυνσις τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ—Χαμὶτ ἐκ Θεσσαλονίκης

Ἕνεκα τῆς ῥαγδαίας κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπελάσεως

τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, οἱ Νεότουρκοι φοβηθέντες μήπως ὁ ἔκπτωτος Σουλτάνος Ἀβδοὺλ-Χαμίτ, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐκθρονίσεώς του, ἀσφαλείας ἕνεκα, μετεφέρθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐνεκλείσθη μετὰ τῆς ἀκολουθίας καὶ τοῦ χαρεμίου του ἐν τῇ ἐπαύλει Ἀλατίνῃ, πέσει εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων αἰχμάλωτος, ὅπερ θὰ εἶχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Λαοῦ, ἀπεμάκρυναν αὐτὸν ἐκ Θεσσαλονίκης ἐν τάχει.

Πρὸς τοῦτο ἐσπευσμένως τὴν ἑσπέραν τῆς 16 8)βρίου κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλακὶς τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας Λορελάϋ, ἐφ᾿ ἧς διὰ νυκτὸς ἐπεβιβάσθη. Μαθὼν δὲ τὴν αἰτίαν τῆς αἰφνιδίας καὶ ἐσπευσμένης ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης ἀπομακρύνσεώς του εἶπε περιλύπως κινῶν τὴν κεφαλὴν τὰ ἑξῆς ἀξιομνημόνευτα: «Ἀφοῦ κατώρθωσαν οἱ Νεότουρκοι νὰ συνενώσωσι Ἕλληνας, Σέρβους καὶ Βουλγάρους εἰς ὁμόνοιαν καὶ συμμαχίαν κατὰ τῆς Τουρκίας, ὁ ὄλεθρος αὐτῆς εἶναι ἀσφαλής, προσεχὴς καὶ ἀναπόφευκτος».

Τορπιλισμὸς τοῦ Τουρκικοῦ Θωρηκτοῦ Φετὶχ—ἱ—Μπουλέντ

Τῆς VII Μεραρχίας προελαυνούσης διὰ τῆς Μακεδονικῆς παραλίας, ἄκρου δεξιοῦ τῆς Στρατιᾶς διαβάσης τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, τὸ ὁπλιταγωγὸν Σφακτηρία καὶ τὰ τορπιλλοβόλα 11 μὲ Κυβερνήτην τὸν ὑποπλοίαρχον Βότσην καὶ Ὕπαρχον τὸν Σημαιοφόρον Χαντσίσκον καὶ 15 διετάχθησαν νὰ καταπλεύσωσιν εἰς τὸν ὅρμον τῆς Αἰκατερίνης πρὸς προστασίαν τῆς παραλιακῆς συγκοινωνίας της καὶ ἐπιτήρησιν τοῦ ἐπισιτισμοῦ καὶ ἀνεφοδιασμοῦ αὐτῆς.

Ὁ Κυβερνήτης τοῦ Τορπιλλοβόλου 11 Ὑποπλοίαρχος Βότσης Ν. ἐξῃτήσατο τὴν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναυλοχοῦντος Τουρκικοῦ Θωρηκτοῦ Φετὶχ-ι-Μπουλέντ, ἥτις καὶ τῷ ἐδόθη τὴν 17 8)βρίου. Ἀπομακρυνόμενος δὲ περὶ τὴν δείλην τῆς ἐπομένης ἐκ τοῦ ὅρμου τοῦ Λιτοχωρίου ὁ τολμηρὸς Ὑδραῖος εὐπατρίδης ὑποπλοίαρχος ἀπεχαιρέτησε τοὺς συναδέλφους του τῆς

Σφακτηρίας καὶ τοῦ Τορπιλλοβόλου 15, διὰ τοῦ Ἑλληνοπρεποῦς σήματος. «Τὸ Τορπιλλοβόλον 11, πρὶν ἀποπειραθῇ νὰ γράψῃ μίαν σελίδα τῆς ἱστορίας τοῦ πολέμου, σᾶς ἀποχαιρετᾷ», οἵτινες ἀπήντησαν εὐχόμενοι ἐγκαρδιώτατα καλὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν ἀπερχόμενον συνάδελφόν των.

Ἀπέπλευσαν ἐκ Σκάλας Ἐλευθεροχωρίου τὴν 8 ἑσπερινὴν ἀφίχθη περὶ τὴν 11 ἔξωθεν τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης, διολισθῆσαν δὲ ἐν αὐτῷ ἀπαρατήρητον τὴν 11,35 ἔστη εἰς ἀπόστασιν 150 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Θωρηκτοῦ ἠγκυροβολημένου ἔξω τοῦ κυματοθραύστου, καὶ πρὸ τοῦ Δυτικοῦ αὐτοῦ ἄκρου, ὁπόθεν καὶ ἐξεσφενδόνισε κατ' αὐτοῦ δύο ἐκ τῶν τορπιλλῶν του, αἵτινες τὸ ἔπληξαν κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν μετὰ ζωηροτάτου κρότου, ὅπερ πάραυτα ἤρξατο βυθιζόμενον. Στρέψαν δὲ ἵνα ἀπομακρυνθῇ τοῦ λιμένος ἐξαπέλυσε καὶ τὴν τρίτην τορπίλλην του, ἥτις ἀστοχήσασα ἐξερράγη μετὰ ἐκκωφαντικοῦ πατάγου ἐπὶ τοῦ κυματοθραύστου τοῦ λιμένος.

Ἅμα τῷ πρώτῳ τορπιλλισμῷ, τὸ πλήρωμα τοῦ θωρηκτοῦ ἀφυπνισθὲν αἰφνιδίως ἐτράπη εἰς φυγὴν προσπαθοῦν νὰ διασωθῇ. Μετά τινα δὲ λεπτὰ ἐκ τοῦ πολεμικοῦ ἐφαίνοντο μόνον τὰ ἐπίμηλα τῶν ἱστῶν του ἐξέχοντα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο τὸ Τορπιλλοβόλον 11 ἐξῆλθε τοῦ λιμένος πάλιν ἀπαρατήρητον, εἰδοποιῆσαν τοὺς ἀγρυπνοῦντας φρουροὺς τοῦ Καραμπουρνοῦ διὰ μιᾶς βολῆς τοῦ μικροῦ πρῳραίου πυροβόλου του.

Τὸ γεγονὸς τῆς καταβυθίσεως τοῦ Φετὶχ-ι-Μπουλέντ ἐτηλεγραφήθη τὴν ἑπομένην εἰς τὸν Στόλον τοῦ Αἰγαίου. Ἀνεγνώσθη δὲ ἐν ἐπιθεωρήσει τῶν Πληρωμάτων πάντων τῶν πλοίων, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, ἡ τηλεγραφικὴ ἀναφορὰ τοῦ Ὑποπλοιάρχου Βότση, ἡ ἐξιστοροῦσα τὸ Ναυτικὸν ἀνδραγάθημα.

Μάχη τῶν Γιαννιτσῶν
(19—20 8]βρίου 1912)

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τριποτάμου προήλασε πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Καμπανίας Α. τῆς Βερροίας,

ἀπολέσασα πᾶσαν μετὰ τοῦ πολεμίου ἐπαφήν, ἕνεκα τῆς προελάσεως τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ πρὸς Ναλμπάνκιοϊ. Τὸ ἐπιτελεῖον, στηριζόμενον εἰς ἐπισφαλεῖς καὶ ἀνεξακριβώτους πληροφορίας, παρ᾽ ἀνεπισήμων πηγῶν προερχομένας καὶ συλλεγομένας, ἐπείσθη μέχρι τοιούτου σημείου ὅτι ὁ πολέμιος ὑπεχώρησε πρὸς τὸ Πλατὺ καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τῇ στενωπῷ μεταξὺ τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ τῆς κάτω λίμνης τῆς ἔνθεν καὶ ἔνθεν σχηματιζομένης καὶ φρασσομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Λουδίου, ὥστε διετάχθη τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀναγνωρίσεων τῆς ΙΙ Μεραρχίας νὰ ἀποσταλῇ ἀπ᾽ εὐθείας εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον μέχρι τῆς 3 ὥρας τῆς ἑσπέρας τῆς 19 8)βρίου εἰς Γιαννιτσᾶ ἔνθα θὰ ἀφικνεῖτο τοῦτο διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ ἐκ Βερτικόπ.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ πόλις τῶν Γιαννιτσῶν ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς Τούρκοις ὡς ἱερά, διότι ἐν αὐτῇ ἐγκατεστάθη καὶ ἐτάφη μετὰ τῆς οἰκογενείας του ὁ ὀνομαστὸς τῶν Τούρκων Στρατηγὸς Χατζῆ—Ἀμὲτ—Ἐβρενὸζ, ὁ πρῶτος τῆς Μακεδονίας κατακτητής, ὡς καὶ ὁ Σὲχ—Λεαῆ διδάσκαλος τῶν τέκνων του ὁ ἔχων παρὰ τοῖς Τούρκοις φήμην Ὁσίου καὶ Δικαίου ἀνδρός, ὁ Χασὰν—Ταξὶν Πασσᾶς ἀπεφάσισε φανατικῶς νὰ ὑπερασπίσῃ ταύτην.

Ἐκεῖ, ἕνεκα τῆς ῥαγδαίας, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σαρανταπόρου, προελάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, καὶ τοῦ ἐπικρεμασθέντος, ἐκ ταύτης, ἐπὶ τῆς Θεσσαλονίκης κινδύνου, ὁ Ἀρχιστράτηγος Ἀλῆ—Ριζᾶ Πασσᾶς, ἐκ τῆς Τουρκικῆς Στρατιᾶς τῆς διατεθείσης πρὸς Ἰστὶπ—Ραδοβίτζαν, ἵνα ἀντιταχθῇ ἐν ταῖς κοιλᾶσι τῶν ποταμῶν Στρυμῶνος καὶ Μπρεγκαλνίτσας κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀνακαλέσας ἀπέστειλε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Χασὰν—Ταξὶν Πασσᾶ τρεῖς Μεραρχίας τοῦ Ε΄ Σ. Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ναδὶρ Πασσᾶν, ὡς καί τινα Τάγματα τῆς φρουρᾶς Θεσσαλονίκης.

Αἱ Τουρκικαὶ δυνάμεις ἀνερχόμεναι εἰς ὑπερτριάκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν μὲ 30 Πυροβόλα καὶ πολλὰ πολυβόλα ἐτάχθησαν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς διηκούσης ἀπὸ τῶν Β. τοῦ Πυλωρίτη ὑψωμάτων διὰ Γιαννιτσῶν μέχρι τῆς ὁμωνύμου λί-

μνης» φύσει ὀχυρᾶς, καὶ ἐνισχυθείσης διὰ διπλῆς σειρᾶς χαρακωμάτων ἰσχυρᾶς κατατομῆς.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἐκκινήσασα ἐκ τοῦ καταυλισμοῦ της ἐν ἀπεριγράπτῳ δυσπορίᾳ πορευομένη κατηυθύνετο ἐκ Β. πρὸς Α. κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν.

Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία, ἄκρον δεξιόν, διὰ τῆς γεφύρας Μπαλούτσης—Νοτίας παρυφῆς τῶν Γιαννιτσῶν πρὸς Τσέκρι.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία διὰ τῆς ἁμαξιτῆς καὶ τῆς πόλεως τῶν Γιαννιτσῶν πρὸς Ἁγ. Ἀποστόλους.

Ἡ IV Μεραρχία διὰ Βουδρίστας—Ἐσκιζέ—Δάσος Β. Γιαννιτσῶν πρὸς Τσαουσλῆ.

Ἡ VI Μεραρχία, ἄκρον ἀριστερόν, διὰ Κισσαλὰρ—Κρουσσὰρ—Πυλωρίτη πρὸς Ῥάμελ.

Καὶ ἡ Ι Μεραρχία γενικὴ ἐφεδρεία ὄπισθεν τῆς ΙΙΙ.

Ἡ παρουσία τοῦ πολεμίου ἐν Γιαννιτσᾷ ἐγνώσθη ὑπὸ χωρικοῦ προσελθόντος καὶ εἰδοποιήσαντος τὸ Στρατηγεῖον τῆς IV Μεραρχίας, ὅπερ ἐπληροφόρησε τὴν ΙΙ Μεραρχίαν, ἤδη γνωρίζουσαν τοῦτο, διότι, τὸ Ἱππικόν της ὑπὸ τὸν τολμηρὸν Ὑπίλαρχον Ψύχαν Σ. ἀφιχθὲν πλησίον τοῦ ποταμοῦ Μπαλάνιστα ἀντελήφθη ἐν τῇ ὁμίχλῃ γειτνίασιν πολεμίου Ἱππικοῦ, καὶ τεθὲν εἰς καταδίωξίν του ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν ἀποσπάσματος πολεμίου πεζικοῦ γενομένου ἀντιληπτοῦ μόλις ἐξ ἀποστάσεως 100 μέτρων, τῆς πυκνοτάτης ὁμίχλης ἕνεκα. Τὸ Ἱππικὸν ἀνδρείως ἐπεζομάχησεν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ φιλίου πεζικοῦ.

Οὕτως,αἰφνιδίως ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως προσκρούσασα ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἐπέπεσε κατὰ τοῦ πολεμίου ἀκατασχέτως τὴν πρωΐαν τῆς 19 8)βρίου κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν.

VII Μεραρχία, ἄκρον δεξιόν,—Ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου—ΙΙΙ, ΙΙ, IV, Μεραρχία, ἄκρον ἀριστερόν. Καὶ Ι Μεραρχία γενικὴ ἐφεδρεία ὄπισθεν τῆς Ι.

Ὁ Διάδοχος ἔστησε τὸ Στρατηγεῖόν του παρὰ χθαμαλὸν λόφον ὁπόθεν ἐπεσκόπει τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης, διευθύνων τὴν ἐπίθεσιν, καὶ διελθὼν ἄγρυπνος τὴν νύκτα, συντάσσων καὶ ἀποστέλλων πρὸς τὰς Μεραρχίας τὰς διαταγάς του.

Ὁ πολέμιος ἀντέταξεν ἐρρωμένην ἀντίστασιν. Μέχρι δὲ

τῆς ἑσπέρας ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἀπώθησε τὰ προεστηκότα τμήματα τοῦ πολεμίου, προσεγγίσασα πρὸς τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεώς του, καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετ᾽ αὐτοῦ.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς παραμονῆς τῆς μάχης ἰσχυρὰ λάμψις αἰφνιδίως ἑωράθη καὶ ζωηρὸς κρότος ἠκούσθη κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐπροκάλεσε τὴν ἀνήσυχον περιέργειαν τοῦ Στρατεύματος, ἀγνοοῦντος τὴν ἀφορμήν.

Ἅμα δὲ τῇ ἕῳ γνωσθέντος τοῦ ναυτικοῦ ἀνδραγαθήματος,ὅπερ ἦτο ἡ ἀφορμὴ τούτου, τοῦ Ὑποπλοιάρχου Βότση, ἐγένετο παρ᾽ αὐτοῦ δεκτὸν μὲ οὐρανομήκεις καὶ ἐπανειλημμένας ἐπευφημίας ὑπὲρ τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ τοῦ συνεχίζοντος ἐναμίλλως τὴν ἐποποιΐαν τῶν ἐνδόξων Ναυμάχων τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως. Συγχρόνως δὲ ἐκοινοποιήθη καὶ ἡ κατάληψις τῶν Βοδενῶν γενομένη τὸ ἀπόγευμα τῆς προτεραίας. Εὐχάριστα πολεμικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἔτι πλέον ἐπέρρωσαν, τὸ ἀκμαῖον ἄλλωστε, πολεμικὸν μένος τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν καὶ ἐμείωσαν ἔτι μᾶλλον τὸ μειωμένον ἠθικὸν τοῦ πολεμίου.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς μάχης τὸ πυροβολικὸν ἐτάχθη ἐντεῦθεν τοῦ βαθυπυθμένου ποταμοῦ τῶν Γιαννιτσῶν Μογλένιτσα, διότι ἡ ἐπισήμανσις ὑπὸ τοῦ πολεμίου πυροβολικοῦ τῆς μοναδικῆς ἐπ᾽ αὐτοῦ γεφύρας καθίστα τὴν δι᾽ αὐτῆς διάβασιν τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ ἐν ἡμέρᾳ ἀπολύτως ἀδύνατον, τινὲς τῶν Πυροβολαρχιῶν τοῦ ὁποίου ἔβαλλον ἐκ μακροτάτης ἀποστάσεως ἀλυσιτελῶς. Ἡ δὲ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρα ἔστη προκεκαλυμμένη καὶ ἀδρανοῦσα ἐν Μπουργκὰς. Παρ᾽ αὐτὴν δὲ κατέφθασε καὶ παρέμεινεν ἐπίσης ἀδρανοῦν καὶ τὸ 10 Πεζικὸν Σύνταγμα ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Παπούλαν Α.

Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρα διαταχθεῖσα πρώτη διέβη τὴν γέφυραν καὶ προελάσασα ὑπὸ ῥαγδαίαν βροχὴν καὶ ἐν ψηλαφητῷ σκότει—δύο κηρίων μόνον τὴν πορείαν αὐτῆς ἀμυδρότατα καὶ ὑποτρεμόντως φωτιζόντων—καὶ διελθοῦσα διὰ σειρᾶς γεφυριδίων ὀλίγον τοῦ μετατροχίου τῶν ὀχημάτων πλατυτέρων, καὶ οὐδενὸς ὀχήματος κατὰ θείαν ἀν-

τίληψιν ἀνατραπέντος, παρετάχθη ἀκάλυπτος εἰς δύο καὶ ἥμισυ χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ πολεμίου, ἐν ἀβαθεῖ καὶ μακροτάτῃ ἀρδευτικῇ τάφρῳ, ἔνθα καὶ περιεχαρακώθη, τῶν πυροβολητῶν προθυμότατα καὶ φιλοτιμώτατα συνεχῶς ἐργασθέντων ὑπὸ ἀκατάπαυστον ῥαγδαίαν βροχήν, μέχρι τοῦ λυκαυγοῦς. Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἁπάσας τὰς μάχας τοῦ Μακεδονικοῦ Θεάτρου τοῦ πολέμου ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοίρα ἐτάχθη ἄνευ προκαλύψεως, ὁ Διάδοχος ὠνόμασεν αὐτὴν«ἡ ἀκάλυπτος Μοίρα»ἐπίθετον ὅπερ ἔκτοτε τῇ παρέμεινεν.

Σὺν τῇ διαταγῇ τῆς νυκτερινῆς προελάσεως τῆς Μοίρας πρὸς Γιαννιτσᾶ, ἐκοινοποιήθη συγχρόνως παρὰ τῆς Διοικήσεως ὅτι, τὸ 10 Πεζικὸν Σύνταγμα ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Παπούλαν θὰ ἐπροκάλυπτε καὶ θὰ ὑπεστήριζε τὸ πυροβολικόν. Πλὴν ἅμα τῇ περατώσει τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Μοίρας, καὶ τῶν προκαταρκτικῶν τῆς ἐκτελεσθησομένης βολῆς, περὶ τὴν αὐγὴν ἐπροχώρησα ἀναζητῶν τὸ καλύπτον τὸ πυροβολικὸν 10 Πεζικὸν Σύνταγμα, ἀλλ' οὔτε ἕνα ἄνδρα αὐτοῦ συναντήσας, ὅπερ κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς ἐθεάθη προσερχόμενον, συνεκρότησα στήριγμα ἀσφαλείας τῆς Μοίρας, ἐκ τῶν πλεοναζόντων πυροβολητῶν αὐτῆς.

Ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ Πεζικοῦ βλέπω ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ πορευόμενον τὸν Λοχαγὸν τοῦ Πεζικοῦ Βλαχογιάννην Γεώργ. ἡγούμενον τοῦ Λόχου του, ὃν πλησιάσας, καὶ ἐρωτήσας ποῦ μετέβαινε, μοὶ ἀπήντησε, κατ' ἀνωτέραν διαταγήν, εἰς Γιαννιτσᾶ. Ἀπορήσας ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ ἀπεμακρύνθην διερωτόμενος ἂν καὶ πῶς ἦσαν βέβαιοι οἱ διατάξαντες αὐτόν, ὅτι ὁ πολέμιος ἐγκανέλειψε ταῦτα.

Μόλις δὲ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Μοίραν κατέφθασεν ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Φασιανὸς σύνδεσμος αὐτῆς μετὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Συντάγματος, καὶ μοὶ ἐκοινοποίησε τὴν διαταγὴν τοῦ Διοικητοῦ ὅπως, ἀποσύρων ταύτην ἐκ τῆς θέσεως πυροβολήσεως, καὶ τάσσων ἐν φάλαγγι κατὰ πυροβόλον ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ,ἀναμένω ἕτοιμος πρὸς ἐκκίνησιν διὰ τὰΓιαννιτσᾶ, μεθ' ὃ ἀπῆλθε.

Δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω ποῖον Σωκρατικὸν δαιμόνιον

ἀκατανικήτως μὲ ἀπέτρεπε καὶ μὲ παρημπόδιζε νὰ ἐκτελέσω τὴν ὀλεθρίαν καὶ περίεργον διαταγὴν ταύτην, καὶ ἀπεφάσισα ἀνεκλήτως νὰ ἀναμείνω ἐπί τινα χρόνον, μέχρις ὅτου τελείως ἡ ἡμέρα ἀνατείλῃ, καὶ ἡ κατάστασις διευκρινισθῇ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀφίκετο πάλιν ὁ Σύνδεσμος ἀνθυπολοχαγὸς καὶ μοὶ μετεβίβασε τὴν ἔντονον διαταγὴν τοῦ Διοικητοῦ, ὅπως ἐκτελέσω πάραυτα τὴν προηγουμένην διαταγήν του, σὺν τῇ ἀπειλητικῇ προσθήκῃ ὅτι, ἐρχόμενος ὁ ἴδιος θὰ μοὶ ἀφήρει, ὡς ἀπειθήσαντι, τὴν διοίκησιν τῆς Μοίρας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, «ἠρέσκετο γὰρ πάντοτε ἀβλαβῶς νὰ ἀπειλῇ καὶ εὐθύμως νὰ κομπορρημονῇ». Ἀπήντησα ξηρῶς: «ἔχει καλῶς», καὶ ἀπέπεμψα ἀποτόμως καὶ ὀργίλως τὸν ἀνεύθυνον ἄλλως τε καὶ πρόθυμον στρατιώτην τῆς εὐθύμου ἀπειλῆς κομιστήν.

Ἅμα τῇ ἀπομακρύνσει τοῦ συνδέσμου περὶ τὴν ἕκτην καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν πρωϊνὴν φάλαγξ φιλίου πεζικοῦ διερχομένη διὰ τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ τῶν Γιαννιτσῶν ἐβλήθη ὑπὸ τοῦ πολεμίου πυροβολικοῦ, καθ' οὗ πάραυτα ἡ πανέτοιμος Μοίρα ἐπετέθη καὶ ἤρξατο οὕτως λυσσώδης, ὑπὲρ τῶν ὅλων, μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων πυροβολικῶν ἀγρία ἀλλὰ καὶ ὑπέροχος ἐν τῇ ἀγριότητι αὐτῆς μονομαχία, ἥτις μετ' ὀλίγον ἐπεξετάθη ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς γραμμῆς. Ὁ δὲ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος, οἴκοθεν ἐννοεῖται, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἦλθεν ἐπὶ τόπου νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπειλήν του, ἀλλ' οὔτε καὶ προσήγγισε κἂν πρὸς τὴν Μοίραν, καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπερτάτου αὐτῆς ἀγῶνος. Τὸ δὲ πεζικὸν ἐρρωμένως ἐπιτεθέν, ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ ὑποστηριζόμενον ἐξετόπιζε τὸν πολέμιον ἀπὸ τῶν πλείστων χαρακωμάτων τῆς πρώτης γραμμῆς.

Ἕκαστος φαντάζεται, ἂν δύναται, τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας αἵτινες ἀναποφεύκτως θὰ ἐπηκολούθουν, ὅταν, ἐκτελουμένης τῆς διαταγῆς τοῦ Διοικητοῦ, τὸ πολέμιον Πυροβολικὸν θὰ κατελάμβανε τὴν Μοίραν καὶ τὸ λοιπὸν Σύνταγμα ἐν φάλαγγι κατὰ πυροβόλον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐζευγμένον καὶ ἕτοιμον πρὸς πορείαν. Βραδύτερον ὅμως ἐπληροφορήθην ὅτι, ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξεδόθη ἐκ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου. Παρα-

μένει οὐχ ἧττον ἀνεξήγητον, πῶς καὶ διατί, οἱ ἰδιοτύπως ἐπίλεκτοι τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, οἱ οὐδέποτε κατὰ τὰς ἀναγνωρίσεις καὶ κατὰ τὰς μάχας θεαθέντες, ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς ἀναπαύσεως, τῆς θαλπωρῆς καὶ τῆς ἡσυχίας, ἐφαντάσθησαν ὅτι ὁ πολέμιος ἐγκατέλειπε τὰ Γιαννιτσᾶ.

Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, προσῆλθον εἰς τὸ παρατηρητήριόν μου κυκλούμενον ὑπὸ λάκκου, ἐπίτηδες ὀρυχθέντος, καθόσον τὸ πεδίον ἐφ᾽ οὗ ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρα ἐτέτακτο ἦτο ἐπὶ μακρότατον διάστημα ἀμφοτέρωθεν ἐντελῶς ἐπίπεδον, ὅπερ δὲν ἐχρησιμοποίησα κατὰ τὴν μάχην, ὡς ἡμιπληρωθὲν βροχίου ὕδατος, ὁ Ζωγράφος Ροϊλὸς ἄοπλος, ὅπως λάβῃ σκαρίφημα τῆς μάχης, καὶ ὁ ποιητὴς Ματσούκας δι᾽ ὅπλου Μάνλιχερ καὶ περιστρόφου ὡπλισμένος καὶ μὲ χακὶ ἐνδυμασίαν περιβεβλημένος, γοργῷ τῷ βήματι πορευόμενοι ἀπὸ τοῦ 7 Πεζικοῦ Συντάγματος, ὅστις καὶ ἐνθουσιωδῶς καὶ συγκινητικῶς Ἀξιωματικούς τε καὶ πυροβολητὰς προσεφώνησε καὶ παρώτρυνε εὐγλώττως καὶ ἐμπνευσμένως τὸ Πυροβολικὸν ἐξύμνησε.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς προσφωνήσεως, συνέστησα εἰς τοὺς φίλους ἐπισκέπτας νὰ ἀπομακρυνθῶσι τῆς Μοίρας, διότι ἐφαίνοντο μὴ ἔχοντες ἰδέαν πυροβολικῶν μονομαχούντων. Ἀλλ᾽ ἀμφότεροι ἀσχάλλοντες καὶ διαμαρτυρόμενοι ἤκουσαν τὴν συμβουλήν μου καὶ δυσανασχετοῦντες παρέμειναν.

Ζητήσας ὅθεν αὐτοῖς συγγνώμην διὰ τὴν ἐνοχλητικὴν σύστασίν μου, καὶ ἀφήσας αὐτοὺς παρὰ τὸ παρατηρητήριον μετέβην ὄπισθεν ὀχήματος τῆς πυροβολαρχίας Κοντοπούλου, ὁπόθεν προκαλυπτόμενος διηύθυνον τὴν βολὴν τῆς ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρας. Μόλις δὲ ἤρξατο ἡ μονομαχία τῶν δύο ἀντιπάλων πυροβολικῶν, καὶ αἱ πρῶται ῥιπαὶ τοῦ πολεμίου ἐβρυχῶντο, αἱ ὀβίδες ἐμυάλιζον καὶ τὰ θραύσματα ῥοχθίζοντα ἐνέσκηπτον σμηνοειδῶς ἐπὶ τῶν ἀσπιδίων τῶν πυροβόλων καὶ τὰ πέριξ, οἱ δύο ἐπισκέπται προχείρως κατέφυγον ἐν σπουδῇ εἰς τὸν λάκκον τοῦ παρατηρητηρίου καὶ παραμείναντες ἐντὸς αὐτοῦ μέχρι τοῦ μέσου πεπληρωμένου ὕδατος, ἐξῆλθον περὶ τὸ τέλος τῆς σφοδρᾶς μονομαχίας κατὰ μεσολαβήσασαν ἀραίωσιν τοῦ πυρὸς μέχρι ὀσφύος διάβροχοι, ῥιγῶντες, βήχοντες καὶ πταρ-

νιζόμενοι, ἀπομακρυνθέντες τοῦ μαχομένου πυροβολικοῦ.

Ἄφιξις τοῦ Ἀρχιστρατήγου

Ὁ Ἀγὼν ἐπανελήφθη τὴν «πρωΐαν μετὰ μείζονος σφοδρότητος», καὶ ὁ πολέμιος ἐξετοπίσθη ἀπὸ πολλῶν χαρακωμάτων τῆς πρώτης γραμμῆς, ἀλλ' εἴχετο στερρῶς τῶν δύο ἄλλων καὶ ἐνιαχοῦ τοῦ μετώπου ἀντεπετίθετο.

Προϊούσης δὲ τῆς λυσσαλέας πάλης, ἀφικνοῦντο ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τῆς γραμμῆς, τῆς μάχης, καὶ μετεῖχεν αὐτῆς εὐτόλμως καὶ ἐνθουσιωδῶς, καὶ ἄλλαι Μονάδες τῶν διαφόρων ὅπλων. Ὅτε περὶ τὴν 9ην ὥραν ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κρισίμου ἀγῶνος, τῇ ὑπερτάτῃ ἐντάσει τοῦ πυρός, καὶ τῇ κρισιμωτάτῃ αὐτοῦ φάσει, βροντωδεστάτη τῶν μαχητῶν ἰαχή, ἐνθουσιώδεις εὐασμοί, καὶ ἰσχυρόταται ἐπευφημίαι: «Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Ἀρχιστράτηγος», ἀνήγγειλαν τὴν ἐγγύτατα τῆς γραμμῆς τῆς μάχης διέλευσιν Αὐτοῦ, ἐφίππου μεγαλοπρεπῶς βάδην παρελαύνοντος πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῶν μαχομένων, ὅστις εἰς τὰς παρὰ τὴν ὑπ' ἐμὲ Μοίραν ἀκροτάτως ἀγωνιζομένην, ἐθεᾶτο τὸ μεγαλειῶδες καὶ φοβερὸν τῆς πάλης τοῦ πυροβολικοῦ θέαμα.

Ὅτε, εἷς τῶν πυροβολητῶν τοῦ στηρίγματος, ἀποσυρθεὶς ἀπὸ τῆς γραμμῆς τῆς μάχης, καὶ τὸ ὅπλον ἐν τῇ δεξιᾷ κρατῶν πλησιάζει θαρραλέως πρὸς τὸν Διάδοχον καὶ εὐπαρρησιάστως καὶ ἐπειγόμενος τὸν ἐρωτᾷ: «Πῶς πηγαίνει ἡ μάχη Ὑψηλότατε;» Ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ καλωσύνης, ἀγαθότητος καὶ προσηνείας, καὶ ἐν ἐκδήλῳ χαρᾷ ἀπὸ τοῦ πολεμιστηρίου καὶ πομπικοῦ του ἵππου ἐπιβλητικός, ἀρρενωπός, καὶ ἡλιοκαής, μετὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ καὶ καλοκαγάθου μειδιάματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐλαφρῶς διαστέλλον τὰ χείλη, ἐπιχαρίτως εἰς δύο ἐπεράστους γελασίνους περατούμενον ἀπεσβύννετο, μεγαλοφώνως καὶ ἐπιτακτικῶς, ἐνῷ πέριξ αὐτοῦ αἱ ὁμοβροντίαι ἐβρυχῶντο, αἱ ὀβίδες ἐμυάλιζον, τὰ θραύσματα ἐρρόχθιζον καὶ αἱ βολίδες ὡς ὄφεις ἰοβόλοι ἐσύριττον, ἀπήντησε:

«Νικῶμεν. Κτυπᾶτε παιδιά! Ἐπάνω τους παλληκάρια!

Τοὺς ἐφάγαμε τούς....» καὶ ἐξέφερε τὴν παροιμιώδη ἔκτοτε καταστᾶσαν φρᾶσιν ἐν τῷ στρατεύματι καὶ κατὰ τὰς μάχας ἐπαναλαμβανομένην. Ταῦτα εἰπὼν καὶ πτερνίσας τὸν ἀνυπομονοῦντα ἵππον του καὶ γηθοσύνως διὰ τῆς παλλομένης δεξιᾶς χαιρετῶν φιλοστόργως τοὺς μαχομένους, ἀπῆλθεν ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τοῦ Πυροβολικοῦ, μεγαλοπρεπῶς καλπάζων καὶ ἀλλόμενος. Ἀπωτέρω δὲ προσερχόμενος ἀπεσταλμένος παρὰ τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας νὰ ἀναφέρῃ αὐτῷ ὁ Ἴλαρχος Καψαμπέλης βληθεὶς ὑπὸ θραύσματος εἰς τὸ μέτωπον νεκρὸς ἀπὸ τοῦ ἵππου κατέπεσεν. Ἀπωτέρω δὲ Διάδοχος ἀφιππεύσας ἀνεμίχθη μετὰ τῶν πολεμιστῶν καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατακείμενοι καὶ βαθέως στενάζοντες τραυματίαι, μόλις ἔβλεπον Αὐτὸν προσερχόμενον καὶ πατρικῶς αὐτοὺς θωπεύοντα καὶ ἐνθαρρύνοντα, ἐνθουσιωδῶς δακρύοντες ἐπευφήμουν, λησμονοῦντες καὶ θλίψιν, καὶ πόνον καί, τὸν περὶ αὐτοὺς ἐπιμόνως καὶ λαιμάργως πτερυγίζοντα θάνατον περιφρονοῦντες.

Ὁ δὲ ἐρωτήσας Πυροβολητὴς ἀκούσας τὴν φρᾶσιν τοῦ Διαδόχου, καὶ ταύτην ζωηρῶς ἐπαναλαμβάνων, καὶ ἐκ χαρᾶς σκιρτῶν, εἰς τὴν γραμμὴν τῆς μάχης ἀστραπιαίως ἐπιστρέψας μετέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς παραμαχομένους πολεμιστάς. Ἥτις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἀκαριαίως διαδοθεῖσα ἐφ᾽ ὅλης τῆς γραμμῆς τῆς μάχης καί, ἀφαντάστως ἠλεκτρίσασα, ἐμψυχώσασα καὶ ἐνθουσιάσασα αὐτούς, τελικῶς καὶ τὴν νίκην τοῖς ἔδωκε.

Καὶ οὕτως ἅπαξ ἔτι ἐπιστοποιήθη τὸ παρὰ τῆς Στρατιωτικῆς Ἱστορίας διδασκόμενον ὅτι: «Ἐν τῇ κρισίμῳ καὶ ὑπερτάτῃ τῆς πάλης στιγμῇ, μία ἐπιτυχὴς καὶ ἐπίκαιρος φρᾶσις καὶ χειρονομία τοῦ Ἀρχηγοῦ, καὶ ἧτταν ἀρξαμένην εἰς νίκην μετατρέπει».

Τόσος δὲ ἦτο ὁ ἔξαλλος ἐνθουσιασμὸς ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς λαϊκῆς καὶ ψυχολογικῆς ταύτης φράσεως τοῦ Διαδόχου, ὥστε ἐπισκοπῶν τὰ ἀποτελέσματα τῆς βολῆς τῆς ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρας, παρετήρησε ἔκπληκτος καὶ Βορείως τῆς πόλεως τῶν Γιαννιτσῶν καὶ εἰς 1000 μέτρα περίπου ἀπὸ τῆς γραμμῆς τοῦ πολεμίου, ὁλόκληρον Μοῖραν πεδινοῦ πυροβολικοῦ γοργῶς ἐλισσομένην. Ἐκλαβὼν δὲ ταύτην ὡς ἐχθρικήν, διέταξα τὴν κατεύ-

θυνσιν τῶν πυρῶν ὁλοκλήρου τῆς Μοίρας κατ' αὐτῆς. Πρὶν ὅμως οἱ Σύνδεσμοι ἀπέλθωσιν εἰς τὰς οἰκείας Πυροβολαρχίας πρὸς μεταβίβασιν τῆς διαταγῆς μου ταύτης, παρετήρησα ἀπροσδοκήτως καὶ ἐκπληκτικῶς τὴν Μοῖραν ταύτην πρὸς πυροβόλησιν ταχθεῖσαν καὶ τοῦ πυρὸς κατὰ τοῦ πολεμίου ἀρξαμένην, διὸ καὶ ἐσπευσμένως ἀνέστειλα τὴν διαταγὴν τῆς κατ' αὐτῆς ὀλεθρίας ἐπιθέσεώς μου. Μετὰ μεγάλης δὲ καὶ εὐνοήτου εὐχαριστήσεως μετ' ὀλίγον ἐπληροφορήθην ὅτι ἡ Μοῖρα αὕτη ἤγετο ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ μου φίλου καὶ ἀγαπητοῦ συμμαθητοῦ μου, τοῦ Ταγματάρχου Πετμεζᾶ Κ., ἥτις ἐπὶ τῇ διαδόσει τῆς φράσεως τοῦ Διαδόχου αὐτοβούλως καὶ ἀσυγκρατήτως προήλασεν. Αὐθορμήτως δὲ καὶ χαίρων ἐψιθύρισεν: «Εὖγε! ἀνδρεῖε φίλε!»

Εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον καὶ εἰς τὴν ὑψιπετεστέραν φαντασίαν καὶ τὸν γλαφυρότερον κάλαμον, καὶ τὸν μελιρρητότερον ῥήτορα, ἔστω καὶ ἀμυδρότατα, νὰ περιγράψῃ καὶ ἀκροθιγῶς νὰ παραστήσῃ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν, τὴν πνευματικὴν ὑπερέντασιν, τὴν νευρικὴν ὑπερδιέγερσιν, καὶ τὴν ὑψίστην ἀνησυχίαν, ἐν ᾗ διατελεῖ ὁ Ἡγήτωρ μονάδος, παλαιούσης ἐν τῇ μάχῃ, καὶ δὴ καθ' ἣν στιγμήν, πρόκειται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ πλάστιγξ νὰ κλίνῃ ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς τῶν ἀγωνιζομένων καὶ μέχρις ἐσχάτων κατ' ἀλλήλων πολεμούντων, ὅπως ἐπρόκειτο ἐν τῇ προκειμένῃ μάχῃ.

Ὑπὸ τοιούτων ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς ἀπεριγράπτων καὶ ἀνησύχων αἰσθημάτων καὶ σκέψεων καὶ ἐγὼ κατεχόμενος, ὅτε διατάξας τὴν ἀναχορηγίαν τῶν Πυροβολαρχιῶν τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας, ἐξαντληθέντων τῶν πυρομαχικῶν των ἕνεκα τῆς ὅλως ἀσυνήθους ταχυπυρίας καὶ νευρικότητος μεθ' ἧς αὗται διεξῆγον τὸν ὑπέρτατον καὶ κρίσιμον ἀγῶνα, ἤκουσα φωνὰς βροντώδεις, καὶ θόρυβον μέγαν, ἀνησυχήσας δὲ τὰ μέγιστα καὶ στρέψας τεταραγμένος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω εἶδον ἔκπληκτος τοὺς ἐλάτας τῶν βλητοφόρων ἀναχορηγίας, ἄπωθεν ... ῥυτῆρος προσπελάζοντας πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς παρατάξεως τῶν πυροβολαρχιῶν των, ἄνωθεν τῶν γυμνῶν κεφαλῶν των τὰ πηλίκια ταχέως περιστρέφοντας καὶ ζωηρῶς κραυγά-

ζοντας: «Ζήτω τὸ Πυροβολικόν! Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Διάδοχος!»

Συγχρόνως δὲ βλέπω καὶ τὸν ἱπποκόμον μου Κωνσταντινίδην, τὸν ἀνδρειότατον τοῦ Σαρανταπόρου πολεμιστήν, ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ μου ἵππου «Μεσολόγγιον» ὀνομαζομένου, ὄνομα ἰδιαιτέρας μου πατρίδος, ἄπο ῥυτῆρος τρέχοντα καὶ μόλις ἐγγὺς γενόμενον χαιρετήσαντα καὶ κραυγάσαντα: «Ζήτω ἡ Πατρίς! Ζήτω ὁ Κῶτσος! Ζήτω τὸ Πυροβολικόν!» «Κύριε Ταγματάρχα ἐνικήσαμεν, οἱ Τοῦρκοι φεύγουν ὡς λαγοί»· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀφίππευσε.

Αἰτία δὲ τῆς περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν τῆς 20 8)βρίου προτροπάδην πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀξιοῦ γέφυραν τοῦ Μεντεσελῆ φυγῆς τῶν Τούρκων ἦσαν τὰ σύγχρονα γεγονότα καθ᾿ ἅ:

Ἐνῷ ἡ VII Μεραρχία τοῦ ἄκρου δεξιοῦ τὴν πρωΐαν τῆς 20 ἐκτοπίσασα τὸν πολέμιον ἐκ τοῦ χώρου Πλατῆ, προήλασε κατὰ τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ Λουδία, καθ᾿ ἧς τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Μιχαλόπουλον Ἀρκαδικὸν Ν. 21 Σύνταγμα αὐτῆς, ἡγουμένου τοῦ Ταγματάρχου Καραγιαννοπούλου μετα τοιαύτης ὁρμῆς καὶ ἀποφασιστικότητος ἐπετέθη, συμπραττούσης καὶ τῆς προπομποῦ τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ 3 ἴλης ὑπὸ τὸν Ὑπίλαρχον Μελᾶν Β. ἀνδρείως πεζομαχησάσης, ὥστε ὁ πολέμιος ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ εὐστόχου πυρὸς τοῦ Πυροβολικοῦ της πανικοβληθεὶς ἐτράπη φεύγων πρὸς τὸ χωρίον Κριτσιλάρ, καὶ ἐν τῇ ἀλλοφροσύνῃ του μὴ θέσας πῦρ εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων ὑπονομευθεῖσαν γέφυραν πρὸς ἀνατίναξιν αὐτῆς, ἀφῆκε ταύτην ἀνέπαφον. Τὸ 1 Εὐζωνικὸν Σύνταγμα ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Ἀντισυνταγματάρχην Παπαδόπουλον Διον. τῆς VI Μεραρχίας τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ ἤρξατο περὶ τὴν 10 ὥραν ἐκτελοῦν κυκλωτικὴν κίνησιν ἀπὸ τοῦ Πυλωράκι κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς Τουρκικῆς παρατάξεως καὶ ἠπείλει ἀμέσως τὰ νῶτα αὐτῆς. «Συγχρόνως ἠκούσθη ἀγρία καὶ κεραυνοβόλος τῶν ἀλλοφρονουσῶν ἐκ τῆς διαδοθείσης φράσεως τοῦ Διαδόχου, Μεραρχιῶν τοῦ κέντρου ἡ ἰαχή, αἵτινες μὲ ἐφ᾿ ὅπλου λόγχην προτεταμένην, μὲ τοὺς Ἀξιωματικούς των, ἀνωτέρους τε καὶ κατωτέρους, ἐπὶ κεφαλῆς ξιφήρεις καὶ «Ἐμπρός!

βοήθει Παντοδύναμε» διατόρως κραυγάζοντας, τοὺς ἐλευθερίους πολιορκημένους κατὰ τὴν περίφημον ἔξοδον τοῦ ἡρωϊκοῦ Μεσολογγίου μιμουμένους, τὸν πολέμιον διὰ τῆς σπάθης δεικνυοντας, τῶν σαλπιστῶν τὴν ἔφοδον γοργῶς σαλπιζόντων, τῶν μαχητῶν τὴν περιώνυμον καταστᾶσαν φρᾶσιν τοῦ Διαδόχου πολλαπλῶς καὶ βροντοφώνως ἐπαναλαμβανόντων, ἐπάτησαν θριαμβευτικῶς τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν, ἐφ᾽ ἧς, οἱ μὲν μαχηταὶ μὲ ζωηρῶς τὸ στῆθος πάλλόμενον καὶ ἀσθμαίνοντες τὰ νικηφόρα ὅπλα των ὑψώσαντες, οἱ δὲ Ἀξιωματικοὶ τὰ γυμνὰ ἔνδοξα καὶ τετιμημένα ξίφη των, ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, τῆς Πίστεως, τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἑλληνοπρεπῶς πολλαπλᾶ καὶ βροντωδέστατα «Ζήτω» ἐξεφώνησαν, τῶν σαλπιστῶν ἐρρύθμως τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Σημαίας τὸ ἐμβατήριον σαλπιζόντων.

Αἱ ἀπώλειαι τῆς Ἑλληνικῆς στρατιᾶς ἀνῆλθον κατὰ τὴν μάχην ταύτην εἰς 30 Ἀξιωματικοὺς τραυματίας καὶ νεκρούς, μεταξὺ τῶν τελευταίων καὶ οἱ Ταγματάρχαι Ἠλιόπουλος καὶ Γεωργούλης, ἀνδρειότατα ἀγωνισθέντες, καὶ εἰς δισχιλίους ὁπλίτας νεκροὺς καὶ τραμματίας.

Καταδίωξις τοῦ πολεμίου

Μετ᾽ ὀλίγον ἐπείγουσα διαταγὴ ἐπέτασσεν ὅπως ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρα,ἑνουμένη μετὰ τοῦ 1 Πεζικοῦ Συντάγματος ἀποτελοῦσα τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῆς ΙΙ Μεραρχίας, καταδιώξῃ τὸν ἀτάκτως ὑποχωροῦντα πολέμιον, ἥτις ἀναζεύξασα, ἐκάλπασε ζωηρῶς ἐπευφημοῦσα πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδόν, ἐφ᾽ ἧς εἰς φάλαγγα κατὰ πυροβόλον ἐτάχθη. Ἐκεῖ προσῆλθε συγχρόνως καὶ ὁ ἱερεὺς αὐτῆς, ὅστις διὰ πρώτην φορὰν ἀπουσίασεν ἀπὸ τὴν γραμμὴν τῆς μαχομένης Μοίρας, ἐπὶ κεφαλῆς δεκάδος καλλιφώνων ἐλατῶν, οὓς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διημέρου σφοδρᾶς πάλης παραμείνας ἐπίτηδες εἰς τὰ μεταγωγικὰ ἐξήσκησεν αὐτοὺς νὰ ψάλλωσιν τὸν πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἱστορικὸν Ὕμνον τὸν συντεθέντα ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ νίκῃ τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν καὶ Ἀβάρων.

Μόλις δὲ ἡ φάλαγξ ἐσχηματίσθη προήλασε μὲ τὰ πυροβό-

λα εἰσέτι θερμὰ καὶ ἀτμίζοντα διὰ τῆς ὁδοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁποίας κατέκειντο πλῆθος κατακερματισμένων σωμάτων ἐντὸς κατερύθρου ἐκ τοῦ αἵματος βροχίου ὕδατος, καὶ τῆς θέσεως ἔνθα ἐτέτακτο τὸ πολέμιον Πυροβολικὸν ἀνεσκαμμένης, τῶν πυροβόλων ἀνατετραμμένων καὶ ἵππων κατακερματισμένων πρὸς τὴν ἁλωθεῖσαν αἱματόβρεκτον καὶ νεκροπληθῆ τῶν Γιαννιτσῶν πόλιν, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν Σεβάσμιον αὐτῆς ἱερέα ὅστις τὸν τίμιον Σταυρὸν κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ ζωηρῶς μετὰ τοῦ χοροῦ τῶν ἐλατῶν κατανικτικώτατα ἔψαλλε:

Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ Πόλις σου Θεοτόκε
Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον·
ἵνα κράζω σοι Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε.

Καὶ διὰ μέσου τῶν σταυροκοπουμένων, γονυπετῶν, συγκεκινημένων καὶ δακρυόντων κατοίκων τε καὶ ποκελιστῶν εὐλαβῶς καὶ ὑπερηφάνως ἡ νικήτρια Μοίρα, χωροῦσα, τῶν πολεμίων στρατευμάτων διαλυθέντων, λάφυρα δὲ ἀφέντων 14 πυροβόλα, 10 πολυβόλα καὶ 3 χιλ. αἰχμαλώτων, ὧν πλεῖστοι Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὁπλῖται μεταβάντες εἰς Θεσσαλονίκην περιεβλήθησαν πολιτικὴν ἐνδυμασίαν, ἀφίκετο περὶ δείλην ὀψίαν μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, συλλαβούσης καθ' ὁδὸν πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ συλλεξάσης μέγαν ἀριθμὸν ὅπλων ἀπορριφθέντων, καὶ ποικίλλου ἄλλου ὑλικοῦ, εἰς Ἁγ. Ἀποστόλους τὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου περιώνυμον καὶ περίλαμπρον πρωτεύουσαν Πέλλαν, ἔνθα ἀκολουθοῦσα αὕτη πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως τὸ Πάτριον Δόγμα. **Ἀπὸ Θεοῦ ἄρχεσθαι καὶ εἰς Θεὸν Τελευτᾶν·** ἔστη καὶ ἐψάλη καὶ ἀνεπέμφθη πρὸς τὸν Ὕψιστον, τὸν ἀκάματον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων προστάτην καὶ προασπιστὴν θερμοτάτη εὐχαριστήριος ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ καὶ ἀξιολογωτάτῃ νίκῃ δοξολογία, ὅπως καὶ πρὸ τῆς μάχης εἶχεν ὑπὲρ τῆς νίκης θερμοτάτη πρὸς Αὐτὸν δέησις ἀπευθυνθῆ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας ὁ ἱερεὺς ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς πυροβολητὰς τὴν συνήθη του προσλαλιὰν καὶ τὰ θερμότατα συγχαρητήριά του ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ νίκῃ.

Μεθ' ὃ προσεφώνησα τὴν Μοίραν, πρὸς τιμὴντοῦ ἀξίου τοῦ Ὑψίστου λειτουργοῦ, καὶ γενικῶς τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ὡς ἕπεται:

«Ἄνδρες Πυροβοληταί,

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἑλληνικὸς Κλῆρος, ὁ διασώσας ἄσβεστον τὸ πῦρ, ὁ διαφυλάξας ἀμόλυντον τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, ὁ τηρήσας ἀμείωτον τὴν Ἐθνικὴν συνείδησιν, καὶ ὁ σπείρας τὸν σπόρον ἐξ οὗ ἀνεβλάστησε τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας, ἔδωκε ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἐθνομάρτυρος τοῦ Ἐθνικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ μέχρι τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν Αἰμ.λιανοῦ μακρὰν σειρὰν μαρτύρων Ἐθνικῶν, ἀξίων τοῦ Ὑψίστου λειτουργῶν, ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, Θρησκείας καὶ Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν ἡρωϊκῶς μαρτυρησάντων, καὶ ἀτελεύτητον πλῆθος ἱερέων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προμαχησάντων, καθ' ἁπάσας τὰς Ἐθνικὰς περιπετείας.

Ὑπὲρ πίστεως, ἐλευθερίας δούλων ἀδελφῶν, καὶ ἡμεῖς προμαχοῦντες, ἑλληνοπρεπῶς τὸν θάνατον ἀντιμετωπίζοντες, καὶ ἀνδροπρεπῶς πίπτοντες ἔχομεν ἀνδρεῖον παραστάτην, θερμὸν ἐμψυχωτήν, καὶ θρησκευτικὸν παραμυθητὴν τὸν Σεβάσμιον τῆς Μοίρας Ἱερέα πατέρα Γεράσιμον ὅστις, κατὰ μὲν τὰς μάχας μεθ' ἡμῶν συμπολεμεῖ, κατὰ δὲ τὰς ἀναπαύλας μᾶς παρέχει τὴν θρησκευτικὴν παραμυθίαν, καὶ μᾶς καθοδηγεῖ εἰς τὴν ἀνελλιπῆ ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν μας καθηκόντων, κατὰ τὰς ἀξιοθαυμάστους προγονικάς μας παραδόσεις. Εὐχαριστοῦντες ὅθεν αὐτὸν ἐγκαρδίως, ἀναφωνήσωμεν ἅπαντες ὁμοῦ ζωηρῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς: Ζήτω! χιλιάκις ὁ Σεβάσμιος καὶ ἔνδοξος Ἑλληνικὸς Κλῆρος».

Ἔκρινα καλὸν ἀνωτέρω, κατὰ τὸ μέτρον τῶν μικρῶν μου δυνάμεων, καὶ τῶν πτωχοτάτων γλωσσικῶν μου γνώσεων νὰ περιγράψω ἐφ' ἅπαξ ἀνεπαρκῶς καὶ ἐν ἄκρᾳ περιλήψει καὶ μικρογραφίᾳ, τὰ ἐξελισσόμενα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπρόοπτα καὶ ποικίλα γεγονότα, ἵνα γνωσθῇ ἔστω καὶ ἀτελῶς καὶ ἀτέχνως ὑπὸ ποίας καὶ ὁπόσας περιστάσεις εὑρίσκετο ὁ Ἡγήτωρ Μονάδος καὶ γενικῶς ὁ πολεμιστής, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ ὁπόσον τολμηρός, ἀνόητος, ἄδικος καὶ ἀσυνείδητος φωρᾶται καὶ εἶναι, ὁ αὐθεντικὰς ἐπιφέρων κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς, τῆς ἐνεργείας, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, μακρὰν τῶν γεγονότων εὑρισκόμενος, καὶ ὁλοσχερῶς ἀγνοῶν τὰς συνθήκας τοῦ ἀγῶνος, τὸ περιβάλλον, τὴν ψυχολογίαν, τὰς δυσχερείας, τὰ ἀπρόοπτα, καὶ ἰδίᾳ τὴν αὐτόκλητον καὶ ἰδιότροπον τῆς μάχης ἐπισκέπτριαν, τὴν Τύχην.

Ὁ Διάδοχος εἰσῆλθεν εἰς τὰ Γιαννιτσᾶ περὶ δείλην ὀψίαν σφοδρῶς πυρέσσων, ἔνθα καὶ ἐγκατέστησε τὸ Στρατηγεῖόν του.

Ἐπὶ τῇ περιφανεῖ νίκῃ τῶν Γιαννιτσῶν, ἐκοινοποιήθησαν αἱ ἑξῆς διαταγαί:

«Ἡ II Μεραρχία
Πρὸς
Τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα

Κατωτέρω κοινοποιῶ τὴν σημερινὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὅπως κοινοποιηθῇ εἰς τὰ Στρατεύματα διὰ τῆς ἡμερησίας ὑμῶν διαταγῆς.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Στρατιῶται!

Ἡ Νίκη τῶν Γιαννιτσῶν συμπληροῖ τὴν νίκην τοῦ Σαρανταπόρου, καὶ ἀποτελεῖ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν νέον τίτλον τιμῆς καὶ δόξης. Ἀγωνισθέντες ἐπὶ διήμερον κατὰ πολυαρίθμου ἐχθροῦ, κατέχοντος ἰσχυροτάτας θέσεις, κατετροπώσατε τοῦτον, ὑπερβάντες ὅλας τὰς δυσχερείας, ὑποστάντες ὅλας τὰς στερήσεις.

Ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ καθῆκον, ἡ καρτερία, καὶ ἡ ἀνδρεία ὑμῶν θὰ χαράξωσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους, νέας λαμπρὰς σελίδας. Αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ὑπερήφανον νὰ εἶμαι ἐπικεφαλῆς τοιούτου στρατοῦ, καὶ ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι οὗτος μετὰ τῆς αὐτῆς καρτερίας καὶ γενναιότητος ἀγωνιζόμενος θὰ ἀποπερατώσῃ νικηφόρως τὸν ἀγῶνα.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος

Ἐν Γιαννιτσᾷ τῇ 22 8)βρίου 1912»

«Τὸ
Γενικὸν Στρατηγεῖον Στρατοῦ Θεσσαλίας
Πρὸς
Τὰς Μεραρχίας

«Κατωτέρω κοινοποιῶ ὑμῖν ὡς ἔχει τὴν πρός με ἐπιστολὴν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως, ἣν κοινοποιεῖτε εἰς τὰ ὑφ' ὑμᾶς Σώματα:

Πρὸς
Τὴν Α.Β.Υ. τὸν Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνον καὶ Ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιχειροῦντος Στρατοῦ.

Νὰ ἐκφράσητε τὸν θαυμασμόν μου, καὶ τὴν ἄκραν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν ὑπὸ τὴν ἐξαίρετον Διοίκησίν σου Στρατόν, ὅστις διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῶν θυσιῶν του, καὶ τῆς αὐταπαρνήσεώς του ἐτίμησε τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα.

Ἡ Μεγάλη μάχη τῆς χθὲς ἀπέδειξεν καὶ πάλιν τὴν ἀξίαν του, καὶ τὴν Στρατιωτικὴν ἀρετὴν τῶν τε Ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν.

Ὁ Θεὸς νὰ εἶναι μαζί σας.

Βέρροια 21 8)βρίου 1912
Γεώργιος
Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Διχάλωσις ὁδῶν 23 8)βρίου

Ἡ ΙΙ Μεραρχία
Πρὸς
Τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα

Κατωτέρω κοινοποιῶ ὑμῖν ψήφισμα τοῦ Δημάρχου καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηναίων κοινοποιηθέντος μοι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 509 διαταγῆς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου».

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Α.Β.Υ. Διάδοχον

Κοζάνην

«Ὁ Δήμαρχος καὶ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀθηναίων, συνελθόντες εἰς ἔκτακτον ἐπὶ τούτῳ συνεδρίασιν, ἐψήφισαν ὁμοφώνως νὰ ὑποβάλωσι πρὸς τὴν Α.Β.Υ. ἐκ μέρους τοῦ Δήμου καὶ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν τῆς γενετείρας Ὑμῶν, συγχαρητήρια ἐπὶ ταῖς λαμπραῖς νίκαις, τὰς ὁποίας κατήγαγε, μὲ τὴν εὐλαβῆ παράκλησιν ὅπως ταῦτα διαβιβασθῶσι καὶ πρὸς τὸν γενναῖον Ἑλληνικὸν Στρατόν.

Πρὸς ἀνάμνησιν τῶν εὐτυχῶν τούτων ἡμερῶν μετωνομάσθη ἡ Λεωφόρος Κηφισσίας εἰς Λεωφόρον Κωνσταντίνου τοῦ Διαδόχου.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου
Ι. Σόλων
Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων
Σ. Μερκούρης»

Τὰ συγχαρητήρια τοῦ Δημάρχου καὶ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων οἱ πολεμισταὶ ἐχαιρέτησαν διὰ ζωηρῶν ἐπευφημιῶν.

Ἡ VII Βουλγαρικὴ Μεραρχία

Διὰ τῆς ἀνακλήσεως τῶν τριῶν Μεραρχιῶν ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς Στρατιᾶς τῆς ἀντιταχθείσης κατὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Στρυμῶνος καὶ Μπρεγκαλνίτσας, καὶ ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ὑπὸ τὸν Χασὰν-Ταξὶν Πασ-

σὰν στρατοῦ εἰς Γιαννιτσᾶ, ἀφεθείσης ἐλευθέρας τῆς ὁδοῦ, ἡ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Θεοδορὼφ VII ἐπίλεκτος βουλγαρικὴ Μεραρχία κατηυθύνετο ἀμαχητὶ καὶ ἀνεμποδίστως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, σπεύδουσα πρὸς κατάληψιν αὐτῆς.

Τὸ σοβαρὸν γεγονὸς τοῦτο ἐγνώσθη διότι ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶς, προσκαλέσας τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου διηύθυνε τὴν ὁμώνυμον ὀργάνωσιν, εἰς Ἀθήνας ἐπανακάμψαντα, ἅμα τῇ διακοπῇ τῶν σχέσεων καὶ τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου, λοχαγὸν τοῦ Πεζικοῦ Νικολαΐδην Ἀθ., συνεργάτην τοῦ Ἴωνος Δραγούμη, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχε λόγους νὰ ἀνησυχῇ περὶ τῶν προθέσεων καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Θεοδορὼφ Βουλγαρικης Στρατιᾶς καὶ ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἐξακρίβωσιν αὐτῶν.

Πρὸς τοῦτο, διορισθεὶς ὡς δεύτερος σύνδεσμος παρὰ τῷ Σερβικῷ Στρατηγείῳ, ἀνεχώρησεν εἰς Σόφιαν, ὅπου, ἐφοδιασθεὶς μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἔγγραφα παρὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ἀνεχώρησεν ἀμέσως πρὸς συνάντησιν τοῦ Σερβικοῦ Στρατοῦ εἰς Κιουστενδὶλ ἀφιχθεὶς τὴν πρωΐαν τῆς 19 Ὀκτωβρίου. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη παρ' Ἀξιωματικῶν τῶν Σερβικῶν Στρατευμάτων, ἅτινα σιδηροδρομικῶς μετεφέροντο εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅτι, μικρὸν τμῆμα τῆς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Θεοδωρὼφ Βουλγαρικῆς δυνάμεως εὑρίσκετο ἐν Τσάρεβῳ-Σέλῳ, τὸ λοιπὸν δὲ ἐπορεύετο ἐσπευσμένως πρὸς Νότον ἄνευ ἀναπαύσεως, μὴ συναντῆσαν σημαντικὴν ἀντίστασιν τοῦ πολεμίου.

Ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν διὰ Κατὶν-Μὸς καὶ Τσέρνα ὁ διακεκριμμένος Λοχαγὸς καὶ ἀψηφῶν, καὶ χιόνας καὶ ψῦχος καὶ δυσπορίαν, ἀφίκετο εἰς Τσάρεβο-Σέλο πρὸς συνάντησιν τοῦ ΣτρατηγοῦΘεοδωρώφ. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ πληροφορηθῇ τι περὶ αὐτοῦ, τῶν Βουλγάρων Ἀξιωματικῶν τηρησάντων προθετικὴν ἄγνοιαν, ἀνεχώρησε δι' ἄνω Τζουμαγιᾶν, ἀφιχθεὶς τὴν μεσημβρίαν τῆς 21. Ἐνῷ εἰσήρχετο εἰς τὴν πόλιν, νέος τις Ἕλλην, πλησιάσας τοῦτον, ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι πρὸ μικροῦ διῆλθεν ἐκεῖθεν ἐπ' αὐτοκινήτου ὁ Βούλγαρος Διάδοχος Βόρις κατευθυνόμενος πρὸς τὸ Δεμὶρ-Ἰσσάρ.

Ἐξερχόμενος δὲ τοῦ Φρουραρχείου ὅπου μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Φρουράρχου, συνηντήθη μετὰ Ἕλληνος ἰατροῦ ὑπηρετοῦντος ὡς ἐφέδρου ἐν τῇ VII Βουλγαρικῇ Μεραρχίᾳ, ὅστις ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι, «ἅπασαι αἱ ἐμπιστευτικαὶ διαταγαὶ τοῦ Βουλγάρου Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν συνίστων ἐντόνως τὴν καταβολὴν πάσης προσπαθείας, ἵνα αἱ Μακεδονικαὶ πόλεις καὶ πρὸ πάντων ἡ Θεσσαλονίκη καταληφθῶσι πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων». Ἐπεβεβαίωσε δὲ καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Βούλγαρος Διάδοχος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Ράτζο Πετρώφ, καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Βουλγάρου Πρεσβευτοῦ Στάντετς, ἐφέδρου Ἰλάρχου, εἶχε διέλθει ἐκ Τζουμαγιᾶς, προσθέσας ὅτι εἶδεν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον, εἰς ὃ διέμεναν, καὶ ἄνδρας τῆς Βουλγαρικῆς Βασιλικῆς φρουρᾶς ὁδηγοῦντας πολυτελῆ Βασιλικὴν ἅμαξαν, ἧς ἐπιβαίνων ὁ Βούλγαρος Διάδοχος θὰ εἰσήρχετο ἐπισήμως καὶ πομπικῶς εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Θεσσαλονίκην. Ὅπως ὁ Βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐσχεδίαζε νὰ εἰσέλθῃ θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν φέρων στέμμα καὶ φορῶν στολὴν Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἣν εἶχε καὶ προετοιμάσει μὲ αὐτὴν φωτογραφηθείς.

Ἐκ Κιουστενδὶλ ἐπειδὴ ὁ Βούλγαρος τηλεγραφητὴς ἠρνήθη νὰ δεχθῇ κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημά του πρὸς τὸν Ἕλληνα ἐν Σόφιᾳ Πρεσβευτήν, ἀπέστειλεν αὐτῷ ταχυδρομικῶς ἐπιστολὴν ἱστοροῦσαν ὅσα ἐκεῖ ἀντελήφθη. Καὶ ἐν Τσάρεβω-Σέλω τὸ αὐτὸ συνέβη, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ὅμως ἐπιμονῆς του ὁ τηλεγραφητὴς συνήνεσε τὸ μὲν κρυπτογραφικὸν πρὸς τὸν Πρεσβευτὴν Πανᾶν τηλεγράφημα νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὸ Βουλγαρικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, εἰς δὲ τὸν Πρεσβευτὴν ἀνοικτὸν τοιοῦτον, δι᾽ οὗ παρεκαλεῖτο ὅπως ζητήσῃ τὸ κρυπτογραφικόν, δι᾽ οὗ ἔδιδεν αὐτῷ τὰς νεωτέρας πληροφορίας, καὶ συγχρόνως τῷ ἀπαντήσῃ εἰς Ἄνω-Τζουμαγιᾶν ὅπου μετέβαινε, περὶ τῆς λήψεως τῶν τηλεγραφημάτων του.

Εἰς Ἄνω-Τζουμαγιᾶν ἀφιχθεὶς καὶ μὴ λαβὼν καμμίαν ἀπάντησιν τοῦ Πρέσβεως, καὶ ὑποπτεύσας βασίμως ὅτι δὲν ἐπεδίδοντο αὐτῷ τὰ τηλεγραφήματά του, ἀνεχώρησε τὴν νύκτα τῆς 21 ἐφ᾽ ἁμάξης, ἐν σφοδροτάτῃ θυέλλῃ, καὶ πυκνοτάτῃ χιόνι, εἰς Δούπνιτσαν, ὅπου ἐπιβὰς τοῦ σιδηροδρόμου

μετέβη εἰς Σόφιαν καὶ ἀνεκοίνωσε τὰ συμβάντα εἰς τὸν Ἕλληνα Πρεσβευτήν, ὅστις δι' ἐπείγοντος τηλεγραφήματός του εἰδοποίησε περὶ αὐτῶν τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Διάδοχον.

Αἰφνιδιασμὸς τῆς Μεραρχίας

Ἐκ Κοζάνης ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ στραφεῖσα ΒΑ. καὶ ἀκολουθήσασα τὸν ὑποχωρήσαντα κύριον ὄγκον τῆς Τουρκικῆς Στρατιᾶς, ἤχθη πρὸς Βέρροιαν-πεδιάδα Θεσσαλονίκης, καλυπτομένη Β. πρὸς τὸ Ὑψίπεδον τοῦ Μοναστηρίου ὑπὸ τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ, καὶ τῆς V Μεραρχίας Νοτίως δὲ ὑπὸ τῆς VII Μεραρχίας προελασάσης δι' Ἐλασσῶνος-Ἐλευθεροχωρίου-Στενῶν-Πέτρας πρὸς Αἰκατερίνην.

Ἡ V Μεραρχία τὴν 17 8)βρίου, προελάσασα μετὰ τὴν φονικὴν καὶ σθεναρὰν μάχην τοῦ Ναλμπάνκιοϊ, τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ ἀνακληθείσης εἰς Βέρροιαν πρὸς κάλυψιν τοῦ μετώπου τῆς προελαυνούσης στρατιᾶς, κατέλαβε τὴν ἑσπέραν τῆς 18 ἀμαχητὶ τὸ Σόροβιτς καὶ τὸ Ἐξισοῦ, κυριεύσασα εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ πρώτου πολλὰς φορτηγὰς ἁμάξας ποικίλου εἴδους ἐπισιτισμοῦ.

Ἐκεῖθεν προελάσασα κατέλαβε τὴν ἔξοδον τῆς στενωποῦ Κιρλῆ-Δερβὲν καὶ τὰ περὶ τὴν Μπάνιτσαν ὑψώματα, θέσεις δεσποζούσας τοῦ κόμβου τῶν ἀπὸ Μοναστηρίου πρὸς Θεσσαλονίκην καὶ Κοζάνην σιδηροδρομικῆς καὶ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Ἐκεῖ προσελθὼν ὁ Βούλγαρος Ἀρχικομιτατζῆς Τσακαράλωφ ἐπληροφόρησε τὸν Μέραρχον ὅτι, ἐν Μοναστηρίῳ ὑπῆρχεν ἐλαχίστη ἀναξία λόγου Τουρκικὴ δύναμις, καθόσον αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ πολεμίου εὑρίσκοντο περὶ τὸν Περλεπὲν ὅπου ὑπεχώρησαν μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Κουμανόβου κατὰ τῶν Σέρβων ἀγωνιζόμεναι.

Εἰς τὰς πληροφορίας ταύτας δοὺς πίστιν ὁ Μέραρχος, παρὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ σωφρόνως τολμηροῦ διοικητοῦ τῆς Μοίρας Πυροβολικοῦ Ταγματάρχου Γουβέλη ὅτι, ἀποστολὴ τῆς Μεραρχίας ἦτο κυρίως ἡ πλαγιοφύλαξις τῆς Στρατιᾶς διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ κόμβου τῶν πρὸς τὴν Α. Μακεδονίαν συγκοινωνιῶν, ἂν καὶ ἡ διαταγὴ τοῦ Στρατηγείου δὲν ἀπέκλειε

καὶ προέλασιν πρὸς τὸ Μοναστήριον, διέταξεν ὅπως ἡ Μεραρχία, ἀνερχομένη εἰς 5 χιλιάδας, ἧς σημαντικὸν τμῆμα ἀπουσίαζε, νὰ ᾖ ἑτοίμη ὅπως προελάσῃ πρὸς τὸ Μοναστήριον.

Τὴν 21 ὅμως 8)βρίου, ἑπομένης τῆς μάχης τῶν Γιαννιτσῶν, τὸ ἀνιχνεῦον ἱππικόν της ἐπληροφόρησεν αὐτὴν ὅτι, ὁ πολέμιος ἐθεάθη κατερχόμενος πρὸς τὴν Μπάνιτσαν, ὅπου καὶ μετ' ὀλίγον προσεβλήθη ὑπὸ ἰσχυρῶν δυνάμεων τοῦ ὑπὸ τὸν Τζαβὶτ Πασσᾶν ΣΤ′ Σ. στρατοῦ. Ἡ V Μεραρχία ἀντετάχθη πεισμόνως κατ' αὐτοῦ, περὶ τὴν ἑσπέραν δὲ ἀπωθήθη πρὸς Νότον, ἐγκατασταθεῖσα ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν ὑψωμάτων Σόροβιτζ-Σωτήρ, στηρίζουσα τὸ μὲν δεξιόν της ἐπὶ τῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου, τὸ δὲ ἀριστερὸν εἰς τὸ ἕλος Ῥοῦντνικ, ἔνθα καὶ ἀνέμενεν ἀποφασιστικῶς τὸν πολέμιον.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης 22 8)βρίου ὁ πολέμιος ἤρξατο τῆς κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεως μετὰ μεγάλης σφοδρότητος, διαρκεσάσης ἀδιακόπου καὶ ἀδιαπτώτως μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 23 χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκτόπισίν της, ἐνεργησάσης καὶ ἐπιτυχεῖς κατ' αὐτοῦ ἀντεπιθέσεις μετ' ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας.

Περὶ τὸν ὄρθρον δὲ τῆς 24, δι' ἀτραποῦ, ὑπαρχούσης ἐν τῷ ἕλει Ῥοῦντνικ, λόχος Τουρκαλβανῶν μετὰ πολυβόλων, διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τοῦ τεταγμένου πρὸς φρούρησιν αὐτῆς Ἑλληνικοῦ λόχου, διολισθήσας ἀπαρατήρητος ἤχθη εἰς τὰ νῶτα τῆς λίαν καταπεπονημένης ἐκ τοῦ πολυημέρου καὶ ἀδιακόπου ἀγῶνος, καὶ τῆς συνεχοῦς ἀϋπνίας Μεραρχίας, καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ καταυλισμοῦ τοῦ Στρατηγείου της ἀπόστασιν.

Περὶ τὴν χαραυγὴν ἤρξατο οὗτος ἐξαφνικοῦ πυρὸς κατὰ τοῦ Στρατηγείου, καὶ τῶν πλησίον αὐτοῦ κατηυλισμένων Διλοχίας τοῦ Μηχανικοῦ. καὶ τῶν Πυροβολαρχιῶν Κοσκινᾶ καὶ Δαλλαπόρτα τῆς ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Ταμπακόπουλον Ν. Πεδινῆς Μοίρας. Αἱ Πυροβολαρχίαι αὗται ἠγωνίσθησαν μετ' ἀπαραμίλλου ἀνδρείας καὶ ἀσυνήθους αὐτοθυσίας. Οἱ Ἀξιωματικοί, οἱ Ὑπαξιωματικοὶ καὶ οἱ Ὁπλῖται πεσόντες παρὰ τὰ πυροβόλα των ἔγραψαν χρυσοῖς γράμμασι μίαν τῶν

ἡρωϊκωτέρων, λαμπροτέρων καὶ Ἑλληνοπρεπεστέρων σελίδων τοῦ τετιμημένου Ἑλληνικοῦ Πυροβολικοῦ.

Οἱ Πυροβολάρχαι Λοχαγοὶ Δαλλαπόρτας Σ. καὶ Κοσκινᾶς Θ., οἱ Οὐλαμαγοὶ Ἀνθυπολοχαγοὶ Καθήκουρης καὶ Οἰκονομόπουλος, καὶ ὁ Ἐπιτελὴς τῆς Μοίρας Δούκας Α. οἱ λόγῳ γενεᾶς, μαθήσεως, ἀτομικῆς ἀξίας καὶ συνειδήσεως καθήκοντος διακεκριμένοι Ἀξιωματικοὶ τυγχάνοντες τοῦ Πυροβολικοῦ μετὰ τῶν ἀνδρῶν των, ἐν Σόροβιτς κεῖνται ὑπέροχον, ἀξιοζήλευτον καὶ ἀξιομνημόνευτον τοῖς Ἕλλησι πυροβοληταῖς παράδειγμα εἰς τὸ διηνεκὲς προκείμενοι.

Τὸ λοιπὸν τῆς Μεραρχίας, ἐν οἰμωγῇ εὐχωλῇ ὀλλύντων ὀλλυμένων, καθ' ὁμάδας ἀτάκτους ἐτράπη δι' Ἐβελίστας φεῦγον πρὸς τὴν Κοζάνην, τοῦ πολεμίου ἐξ ἀποστάσεως διὰ μικρῶν δυνάμεων παρακολουθήσαντος μέχρι τινὸς τοῦτο. Αἱ δὲ ἀπώλειαι ἀνῆλθον εἰς 40 Ἀξιωματικοὺς νεκροὺς καὶ τραυματίας καὶ εἰς 400 ὁπλίτας νεκροὺς καὶ τραυματίας.

Ἐκ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ δὲ καὶ τῆς ἀτάκτου ὑποχωρήσεως εἰς Κοζάνην τῆς V Μεραρχίας, ἐνῷ ἡ Στρατιὰ μετὰ τὴν νίκην τῶν Γιαννιτσῶν ῥαγδαίως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην κατηυθύνετο, ἡ Κυβέρνησις καταταραχθεῖσα, τῇ εἰσηγήσει τῶν στρατιωτικῶν της συμβούλων, τὴν δίκην βατράχων εἰς ἕλος κανονισμῶν, δοκησισοφίας, καὶ ἀπολεμίας ἀρρύθμως καὶ δυσήχως κοαζόντων, πάλιν ὅλως ἀναρμοδίως καὶ ἐπιπολαίως τηλεγραφικῶς διέταξε τὸν Διάδοχον: «Νὰ ἀποσπάσῃ δύο Μεραρ-
» χίας, ὧν μία ἀπαραιτήτως ἔδει νὰ εἶναι ἡ II, αἵτινες μετα-
» βαίνουσαι εἰς Αἰκατερίνην θὰ μετεφέροντο σιδηροδρομικῶς
» εἰς Λάρισσαν, πρὸς προστασίαν καὶ διάσωσιν τῶν Ἀθηνῶν.»

Ὁ Διάδοχος χαρακτηρίσας παιδαριώδη τὴν διαταγὴν ταύτην, ὅπως καὶ ἦτο, δὲν τὴν ἐξετέλεσεν μὴ δόσας οὐδεμίαν ἀπάντησιν, ἕκαστος δὲ φαντάζεται τί θὰ ἐπηκολούθει ἐκτελουμένη. Καὶ ἡ Στρατιὰ συνέχισε τὴν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης θριαμβευτικήν της προέλασιν, εἰς ἣν μετ' ὀλίγον πρὸ τῶν Βουλγάρων δαφνοστεφὴς εἰσῆλθε.

Πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ Δόγματος τῆς σπονδυλικῆς στήλης

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 24 Ὀκτωβρίου ὁ Ναύαρχος Κουν-

τουριώτης, παρακληθείς, κατόπιν ἐνεργειῶν τῶν κατοίκων Καβάλλας, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν Ἀθήνας

Διερμηνεὺς Προξενείου Καβάλλας ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι, Τουρκικὸς στρατὸς ἐν ἀποσυνθέσει. Οἱ κάτοικοι Καβάλλας Χριστιανοί τε καὶ Ὀθωμανοὶ συνελθόντες, ἀπεφάσισαν παράδοσιν πόλεως. Παραμένει αὐτόθι ἐξ Ἀρχῶν μόνον Διοικητής.

Στρατιῶται ἀφωπλίσθησαν, ἐφόρεσαν πολιτικὰς ἐνδυμασίας, ἀπεφάσισαν νὰ τυφεκίσωσι πάντα στρατιώτην, ὅστις τυχὸν ἤθελε πυροβολήσῃ ἐναντίον στρατοῦ καταλήψεως. Οἱ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι ἐδήλωσαν ὅτι, προτιμῶσι κατάληψιν παρὰ Ἑλλάδος μὴ ἐπιθυμοῦντες Βουλγάρων.

Ναύαρχος Κουντουριώτης»

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο προεκλήθη ὑπὸ τῶν κατοίκων, μετὰ τὴν νίκην τῶν Γιαννιτσῶν, καὶ ἐπικειμένης τῆς παραδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπιδιωκόντων τὴν παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς Καβάλλας. Ὁ δὲ Ναύαρχος Κουντουριώτης ἐπροκάλει προφανῶς διὰ τοῦ τηλεγραφήματός του τὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς κατάληψιν τῆς Ἑλληνικωτάτης πόλεως δι᾽ ἀγήματος ὄντος ἀρκετοῦ πρὸς τοῦτο μετὰ τὰς πληροφορίας τῶν κατοίκων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, προσβληθεῖσα ἀνιάτως ὑπὸ τῆς νόσου τῆς πολιτικῆς τῆς σπονδυλικῆς στήλης, οὐ μόνον δὲν συνεμορφώθη πρὸς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Ναυάρχου, ἀλλὰ καὶ ἐπετίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος:

«Ἀρχηγὸν στόλου Αἰγαίου

Ποιούμεθα τὴν παρατήρησιν ὅτι, τηλεγράφημα οἷον τὸ περὶ Καβάλλας δὲν ἔπρεπε νὰ τηλεγραφηθῇ ἀνοικτόν.

Ὑπουργὸς Στράτος»

Καὶ οὕτω ἡ Καβάλλα, ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, μετά τινας ἡμέρας κατελήφθη ὑπὸ συμμορίας Κομιτατζήδων ὑπὸ τὸν Τουρνοπῆεφ, ἥτις καὶ ἐλεηλάτησε ταύτην, καὶ ἀπεγύμνωσε τοὺς Ἕλληνας κατοίκους της καὶ κατέσφαξεν ὠμῶς τοὺς Τούρκους. Μετ᾽ ὀλίγον δὲ ἀφίκετο καὶ Βουλγαρικὸς στρατὸς καὶ ἐγκατεστάθη πλῆρες δίκτυον Βουλγαρικῆς διοικήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Προέλασις κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης

Τὴν ἐπομένην τῆς μάχης τῶν Γιαννιτσῶν διαταχθείσης τῆς κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης προελάσεως, ἡ Στρατιὰ κατηυθύνθη πρὸς τὸν Ἀξιὸν ποταμόν, καὶ τὴν 23 Ὀκτωβρίου ἔστη κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης αὐτοῦ, ἀναμένουσα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς καταστραφείσης συγκοινωνίας.

Τὸ τετιμημένον δὲ Ἑλληνικὸν Μηχανικὸν ὑπὸ τοὺς Ταγματάρχας Γίδαν Δ. καὶ Ζαγοραῖον Ν. καὶ Λοχαγὸν Βλάσην, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς ἑκάστοτε πολεμικὰς ἀνάγκας ἀνελάμβανεν ἐκ περιτροπῆς δεξιῶς καὶ ἀνδρείως τὴν σκαπάνην, τὸ πτύον, τὸν πέλεκυν καὶ τὸ ὅπλον, δι᾽ ἀφαντάστων κόπων καὶ ἀπιστεύτων δυσχερειῶν νυχθημερὸν ἐργασθέν, ἔπηξε γεφύρας ἐν Βαλμάδᾳ καὶ Κουλακιᾷ, ἐπεσκεύασε καὶ ἐπέστρωσε τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν καὶ τὰς ὁδικὰς τὰς παρὰ τοῦ πολεμίου βλαβείσας, ὑψίστας οὕτω παρασχὸν πραγματικὰς καὶ ἀληθεῖς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος, συντελεσθείσης ἐγκαίρως δι᾽ αὐτῶν τῆς διεκπεραιώσεως τῆς Στρατιᾶς εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην.

Τῆς συγκοινωνίας οὕτω ἀποκατασταθείσης, ἡ ΙΙ Μεραρχία ἐκοινοποίησεν εἰς τὰ ὑπ᾽ αὐτὴν Σώματα τὴν 25 Ὀκτωβρίου, ἅμα τῇ αὐγῇ, τὴν κάτωθι διαταγήν:

«Ἡ ΙΙ Μεραρχία
Πρὸς τὰ ὑπ᾽ αὐτὴν Σώματα

α) Ὁ ἐχθρὸς ἀνηγγέλθη εἰς Γραδομπόρι-Νεοχώρι-Δαουτλῆ καὶ ὑψώματα ΒΑ. Θεσσαλονίκης.

β) Ἡ Στρατιὰ θὰ διαβῇ σήμερον τὸν Ἀξιὸν καὶ θὰ ἀναπτυχθῇ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τεκελῆ-Καβακλῆ-Βαθύλακα-Ἀλῆ Χατζαλάρ.

γ) Ἡ Μεραρχία, διερχομένη διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας καὶ διὰ τοῦ χωρίου Βαθύλακα, θὰ συγκεντρωθῇ Δ. τοῦ Γκορδίνου.

Ἀναγνωρίσεις εἰς Πουρνάρι καὶ Δαουτλῆ. Πρὸς τοῦτο, τὰ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν ἤδη τεταγμένα 3 Σύνταγμα Πεζικοῦ Συνταγματάρχης Γιαννακίτσας Ι. καὶ 2 Μοῖρα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ Ταγματάρχης Ἰωαννίδης Ἰωάν., ἀποτελοῦντα ἐμπροσθοφυλακὴν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πρώτου, διέρχεται τὴν γέφυραν τὴν 6 πρωϊνὴν καὶ τάσσεται πέραν ταύτης παρὰ τὴν συνάντησιν τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης-Σκοπίων Α. τοῦ Τοψὶν πρὸς κάλυψιν τῆς διαβάσεως τῆς Μεραρχίας.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα, κατὰ τὴν ταχθεῖσαν ὑπὸ τῆς Μεραρχίας ὥραν, διέβη τὸν Ἀξιόν. Μικρὸν δὲ μετὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ, διελθὼν πλησίον αὐτῆς ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος καὶ πλησιάσας με μὲ ἐχαιρέτησε μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ προσηνείας. Κατὰ τὰς ὀλίγας δὲ λέξεις ἃς ἀντηλλάξαμεν περὶ τῆς καταστάσεως, τῷ εἶπον τελικῶς ὅτι, ἔπρεπε νὰ σταθμεύσωμέν που, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν, προσβληθέντες ἐκ δυσεντερίας, ὑπέφερον πολὺ καὶ ἀλγεινότατα, καὶ μοὶ ἀπήντησεν ἐπὶ λέξει: «Καλῶς γινώσκω τοῦτο, καὶ ἐγὼ αὐτὸς πάσχω ἐπίσης » ἐκ τῆς αὐτῆς νόσου, ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, οἱ ἀγαπητοὶ καὶ » εἰλικρινεῖς σύμμαχοί μας, ἀμαχητὶ καὶ ἀνεμποδίστως σπεύ-» δουσι πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ πρέπει, πάσῃ θυσίᾳ, νὰ » τὴν καταλάβωμεν πρὸ αὐτῶν, ὁπότε θὰ φροντίσωμεν καὶ » περὶ τῆς ὑγείας μας». Καὶ προσθέσας: «Πέπεισμαι ὅτι ὁ Παν-» άγαθος Θεὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων Ὕψιστος » προστάτης θὰ μᾶς βοηθήσῃ πρὸς τοῦτο», ἀπῆλθε.

Ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, πορευθεῖσα διὰ Τοψὶν ὑπὸ χειμαρρώδη βροχήν, ἀφίκετο περὶ δείλην ὀψίαν εἰς τὸ χωρίον Βαθύλακα, ὅπου καὶ κατηυλίσθη, ἐν σχηματισμῷ συναγερμοῦ συνταχθεῖσα.

Παράδοσις τῆς Θεσσαλονίκης

Ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἐλάμβανε τὰς τελευταίας αὐτῆς διατάξεις διὰ τὴν κατὰ τοῦ πολεμίου προέλασιν, ὑπερασπίζοντος τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν 25 Ὀκτωβρίου τὸ ἀπόγευμα

περὶ τὴν 3 ὥραν ὀξὺς ἠκούσθη εἰς τὰς παρὰ τὸ Τεκελῆ προφυλακὰς συριγμὸς σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ, ἐρχομένου ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ φέροντος λευκὴν σημαίαν, ὅστις καὶ ἐσταμάτησε, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν σκοπῶν εὐζώνων τῆς Ταξιαρχίας Κωνσταντινοπούλου Κ., ὅστις πλησιάσας πρὸς αὐτὸν ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ ἐπιβαίνοντος Πρυτάνεως τοῦ Προξενικοῦ Σώματος Ἄγγλου ἐν Θεσσαλονίκῃ Προξένου Σὰμβ ὅτι, οἱ Πρόξενοι Ἀγγλίας, Γαλλίας Ζουσσελὲν καὶ Αὐστρίας Κὰρλ καὶ ὁ Φρούραρχος Θεσσαλονίκης Ναδὶρ Πασσᾶς ἐπεθύμουν νὰ συναντήσωσι τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἵνα συνεννοηθῶσι μετ᾽ αὐτοῦ πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Κωνσταντινόπουλος, παρακαλέσας τοὺς ἐπισήμους ἐπισκέπτας νὰ ἀναμείνωσι, παραλαβὼν καὶ τὸν τολμηρὸν καὶ γλωσσομαθῆ Ἴλαρχον Μεταξᾶν Μενέλ., ἐπιβὰς τῆς ἀτμομηχανῆς, ἔσπευσεν ὁλαταχῶς εἰς Τοψὶν καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Διάδοχον ἀνέφερεν αὐτῷ τὰ διατρέξαντα, ὅστις διέταξε τοῦτον νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ παραλαμβάνων τοὺς Προξένους καὶ τὸν Φρούραρχον Θεσσαλονίκης ὁδηγήσῃ τούτους ἐνώπιόν του.

Ὁ Ἄγγλος πρόξενος, ἀφιχθείσης τῆς ἐπιτροπῆς εἰς Τοψίν, ἐδήλωσε τῷ Διαδόχῳ ὅτι: συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τοῦ Βαλῆ Θεσσαλονίκης Δόκτωρος Νιαζήμ, ἐξέχοντος μέλους τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομιτάτου, πρὸς πρόληψιν ἀσκόπου αἱματοχυσίας, καὶ τῶν μεγάλων ζημιῶν μάχης δοθησομένης εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως, συνέστησεν εἰς τὸν Τοῦρκον Ἀρχηγὸν νὰ παραιτηθῇ τοῦ περαιτέρω ἀγῶνος. Οὗτος συνήνεσεν ἐπὶ τῷ ὅρῳ: «Νὰ ἀποσυρθῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐνόπλου » καὶ ἁπασῶν τῶν στρατιωτικῶν τιμῶν, εἰς Καραμπουρνοῦ, » ἔνθα νὰ παραμείνῃ μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου, καὶ συνά- » ψεως τῆς εἰρήνης.»

Ὁ Διάδοχος ἀπήντησε: «Δέχομαι προθυμώτατα τὴν κα- » τάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, πρὸς ἀποσόβησιν ματαίας αἱ- » ματοχυσίας καὶ ἀποφυγὴν μεγάλων ζημιῶν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ » ἀφοπλισμοῦ καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, » καὶ τῆς ἀδείας ὅπως οἱ Τοῦρκοι Ἀξιωματικοὶ φέρωσι τὰ » ξίφη των, καὶ παραμείνωσιν ἐλεύθεροι ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῷ

» λόγῳ τῆς τιμῆς των ὅτι, θὰ ἀπέχωσι διαρκοῦντος τοῦ πολέ-
» μου πάσης κατὰ τῶν συμμάχων ἐχθρικῆς πράξεως.»

Ὁ Φρούραρχος Θεσσαλονίκης ἀπήντησεν ὅτι: «Εἶναι ἀ-
» παραίτητον νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἀπάντησιν τῆς Ὑψηλότητός
» του εἰς τὸν Ἀρχηγὸν Χασὰν-Ταξὶν Πασσᾶν.» Ὁ Διάδοχος ἀπήντησε: «Πράξατε ὅ,τι ἐγκρίνετε, θὰ σᾶς ἀναμένω μέχρι
» τῆς 6 πρωϊνῆς τῆς αὔριον, μεθ' ἣν ὁ στρατός μου θὰ συνε-
» χίσῃ τὴν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης προέλασίν του.» Οἱ Πρόξενοι καὶ ὁ Ναδὶρ Πασσᾶς, μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην,ἀπῆλθον εἰς Θεσσαλονίκην.

Τὴν ἑσπέραν δὲ περὶ τὴν 10 ὥραν παρὰ τοῦ Στρατηγείου ἐκοινοποιήθη ἡ διαταγὴ τῆς διὰ τὴν ἐπαύριον ἅμα τῇ αὐγῇ συνεχίσεως τῆς προελάσεως κατὰ τοῦ πολεμίου, κατέχοντος γραμμὴν διήκουσαν ἀπὸ τῶν Στρατώνων Πυροβολικοῦ καὶ Ἱππικοῦ Β. Θεσσαλονίκης-Νεοχωρούδας-Γραδιμπόρ, τῆς προεστηκυίας αὐτοῦ γραμμῆς ἐκτεινομένης ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ἄνωθεν τῆς γραμμῆς Χαρμάνκιοϊ-Δουδουλὰρ-Τρία Χάνια, εἰς θέσεις ἀμυντικῶς κατηρτισμένας.

Εἰς δὲ τὰς Μεραρχίας ΙΙ καὶ VI ἀνετέθη ἡ κυκλωτικὴ κίνησις καὶ ἡ προσβολὴ τοῦ πολεμίου ἐκ τῶν νώτων, καὶ ἡ ἀποκοπὴ τῆς ὑποχωρήσεως αὐτοῦ, ὑπὸ μὲν τῆς ΙΙ Μεραρχίας διὰ Τζουμᾶ καὶ Δαουτλῆ πρὸς Μπάλτσαν καὶ Ἀϊβαλῆ, ὑπὸ δὲ τῆς ΙV Μεραρχίας διὰ Ῥαχμανλῆ πρὸς Ἀρακλῆ.

Περὶ τὴν 6 πρωϊνὴν τῆς 26, ἐπιστρέψας ὁ Φρούραρχος Θεσσαλονίκης, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Καραπιπέρη, διατελοῦντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐδήλωσεν ὅτι, «ὁ Τοῦρκος Ἀρχηγὸς ἀπεδέχετο τὴν
» παράδοσιν τῶν ὅπλων, πλὴν πέντε χιλιάδων, προοριζομένων
» διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν φρούρησιν τῶν λοιπῶν ἀόπλων
» καὶ τὴν ἐκγύμνασιν τῶν νεοσυλλέκτων.» Λαβὼν δὲ τὴν τελεσίδικον ἀπάντησιν ὅτι: «Οὐδεμία τροποποίησις τῶν ἀρχικῶν
» ὅρων γίνεται ἀποδεκτή, καὶ δίωρον προθεσμίαν» πρὸςνέαν
» μετὰ τοῦ Τούρκου Ἀρχηγοῦ συνεννόησιν ἀπῆλθε. Παρελθούσης δὲ τῆς προθεσμίας, καὶ οὐδενὸς ἐμφανισθέντος, ἡ προέλασις τῆς Στρατιᾶς ἤρξατο περὶ τὴν 9 ὥραν τῆς πρωΐας.

Τούτων συντελεσθέντων, ἔφθασεν εἰς Γιδᾶ τὸ κατωτέρω πρὸς τὸν Διάδοχον τηλεγράφημα τοῦ Βενιζέλου :

« Ἀρχηγὸν Στρατοῦ
Παραγγέλλεσθε νὰ ἀποδεχθῆτε προσφερομένην ὑμῖν παράδοσιν τῆς Θεσσαλονίκην καὶ νὰ εἰσέλθετε εἰς ταύτην ἄνευ χρονοτριβῆς. Καθιστῶ ὑμᾶς ὑπεύθυνον διὰ πᾶσαν ἀναβολήν, ἔστω καὶ στιγμῆς.
Ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν
Ἐλ. Βενιζέλος»

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐν Γιδᾷ τηλεγραφητοῦ ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον, ὅστις ἀναγνώσας αὐτὸ καὶ εἰπὼν εἰς ἐπήκοον τῶν παρισταμένων, ἐν οἷς καὶ ὁ Λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ Δαραλέξης Α. : «Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ ἴδῃ ὁ Διάδοχος», τὸ ἔθηκεν εἰς τὸ θυλάκιόν του».

Ἀρξαμένης τῆς κυκλωτικῆς κινήσεως τῆς ΙΙ Μεραρχίας, ἡ ὑπ᾿ ἐμὲ Μοῖρα προελάσασα ἐν τῇ ἐμπροσθοφυλακῇ ἀφίκετο εἰς τὸν Ἐχέδωρον ποταμὸν περὶ τὴν 10 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 26, οὗτινος ἡ πλημμύρα ἐκ τῶν ἀδιακόπων ῥαγδαίων βροχῶν κατέστησε τὴν διάβασίν του λίαν δυσχερῆ καὶ ἐπικίνδυνον. Οὐχ ἧττον ἔχουσα τὴν διαταγὴν νὰ φθάσῃ ὁπωσδήποτε εἰς τὸ χωρίον Ἀποστολάρ, ἂν καὶ εἶχεν ἀπολέσει πέραν τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἵππων της, καὶ μὲ φόρτον ἐκστρατείας ὑπερπλήρη, ἀνωτέρας ὅμως δυνάμεως βοηθούσης, θαρραλέως ῥιφθεῖσα,εἰς τὸν παφλάζοντα,καὶ ὁρμητικώτατα ῥέοντα ποταμόν,διέβη τοῦτον ἄνευ τινὸς ἀπευκταίου,τῶν ἵππων βυθισθέντων μέχρι τῶν ὠμοπλατῶν, τῶν ἐλατῶν μέχρι τῶν μηρῶν, τῶν στομάτων τῶν πυροβόλων, ὡς οἷόν τε, ἀνυψωμένων, καὶ μετὰ προσθέτου βάρους πλείστων στρατιωτῶν τοῦ Πεζικοῦ ἀνελθόντων ἐπὶ τῶν κιστῶν τῶν βλητοφόρων ὡς μὴ δυναμένων ἄλλως εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην νὰ διεκπεραιωθῶσι. Διαβᾶσα δὲ τὸν ποταμὸν καὶ προελάσασα, ἀφίκετο εἰς τὸ χωρίον Ἀποστολὰρ ὅπου καὶ ἐπ᾿ ὀλίγον ἐστάθμευσε. Συνεχίσασα δὲ τὴν πορείαν της, συνηντήθη ἔξωθεν αὐτοῦ τὸ πρῶτον μετὰ Σερβικῶν καὶ Βουλγαρικῶν ἀποσπασμάτων, καὶ περὶ τὴν δείλην ἀφίκετο εἰς τὸ χωρίον Μπάλτζαν, εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ὁποίου καὶ κατηυλίσθη.

Ἐμφάνισις τῶν Βουλγάρων

Ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ περὶ τὴν 2 μ.μ. ὥραν ἐλάμβανεν ἀπέναντι τοῦ πολεμίου τὰς τελευταίας αὐτῆς διατάξεις, ὅπως ἐπιτεθῇ κατ᾽ αὐτοῦ, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ταξιαρχίας ἱππικοῦ Συνταγματάρχου Καραμαλίκη Γ. ὅτι, περίπολος αὐτῆς περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν Α. τοῦ Ἀποστολὰρ συναντηθεῖσα μετὰ φάλαγγος Σερβικοῦ καὶ Βουλγαρικοῦ Ἱππικοῦ, ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ Διοικητοῦ της ὅτι, ἠκολούθει ὄπισθεν εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν μικτὴ Σερβοβουλγαρικὴ Ταξιαρχία καὶ μετ᾽ αὐτὴν εἰς τρίωρον ἀπόστασιν Βουλγαρικὴ Μεραρχία.

Ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων δὲ βραδύτερον τοῦ Γιαννίκιοϊ, ὁ Ταξίαρχος διακρίνας τὴν Βουλγαρικὴν φάλαγγα καὶ σπεύσας μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του, συνηντήθη μετὰ τοῦ Διοικητοῦ της Στρατηγοῦ Θεοδωρώφ, ἀκολουθουμένου καὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Πριγκήπων Βόριδος Διαδόχου καὶ Κυρίλλου, ὅστις ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι: «Ἐπειδὴ τὸ προπορευόμενον ἱππικόν του ἐκανονιοβολήθη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, θὰ προσβάλῃ τοῦτον τὴν ἐπομένην». Ὁ Ἕλλην Ταξίαρχος, βεβαιώσας αὐτὸν ὅτι «ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐκύκλωσεν τὸν Τουρκικόν, καὶ ὅτι καλῶς θὰ ἔπραττεν νὰ μὴ κοπιάσῃ ματαίως καὶ ἀσκόπως προελαύνων», ἀπῆλθε.

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, κατανοήσας πληρέστατα τὰς προθέσεις καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Βουλγάρου Στρατηγοῦ, ἀπέστειλεν ἀμέσως πρὸς αὐτὸν τὴν κάτωθι ἐπιστολήν:

«Στρατηγέ μου

Ἐπληροφορήθην πρὸ ὀλίγου ὅτι τὸ ἱππικόν σας ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Ἀποστολάρ, καὶ ὅτι τὸ ἀκολουθεῖτε ἀπὸ ἀποστάσεως 8 χιλιομέτρων διευθυνόμενος εἰς Θεσσαλονίκην. Σᾶς ἐκφράζω τὴν εὐχαρίστησίν μου δι᾽ αὐτὴν τὴν συνάντησιν τῶν στρατευμάτων μας. Ἔχω δὲ τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω ὑμῖν ὅτι, εὑρίσκομαι ἤδη μεθ᾽ ὅλου τοῦ στρατοῦ μου πρὸ αὐτῆς τῆς πόλεως, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα θὰ εἰσέλθω σήμερον τὸ ἑσπέρας εἰς αὐτήν, μὴ προβλέπων καμμίαν σπουδαίαν ἀντίστασιν.

Ἔσπευσα νὰ ἀνακοινώσω ὑμῖν τὴν πληροφορίαν ταύτην, ὅπως ἀπαλλάξητε τοὺς ἄνδρας σας τῆς περαιτέρω μέχρι Θεσσαλονίκης πορείας.

Ἐὰν τὸ νομίζετε πλέον σκόπιμον, διευθύνατε τὰς δυνάμεις σας ἐκεῖ ὅπου ἡ στρατηγικὴ ἀνάγκη εἶναι πλέον ἀπαιτητή.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Μικρὸν μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς, Τοῦρκος Ἀξιωματικὸς μετὰ κήρυκος, προσελθὼν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμμὴν παρὰ τὸ χωρίον Βουδουλάρ, παρέδωκεν εἰς τὸν Ταγματάρχην τοῦ 19 Συντάγματος Παπαδόπουλον ἐπιστολὴν τοῦ Τούρκου Ἀρχηγοῦ, ἥτις τάχιστα ἀπεστάλη εἰς τὸ Στρατηγεῖον, ἔχουσα οὕτω:

«Α.Β.Υ. Τὸν Πρίγκηπα Κωνσταντῖνον Ἀρχηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω τὴν ὑμετέραν ὑψηλότητα ὅτι ἀποδέχομαι τὴν πρότασιν τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητος ἥτις μοὶ ἐγένετο χθές. Παρακαλῶ ὅπως ἀνακοπῇ ἡ κίνησις τῆς στρατιᾶς τῆς Μπάλτσας.

Χασὰν—Ταξὶν Πασσᾶς
Στρατηγὸς Μεραρχίας καὶ Διοικητὴς τοῦ Η΄ Σ.Στρατοῦ»

Ἤτοι ὁ Τοῦρκος Ἀρχηγός, ἀποδεχθεὶς πάντας τοὺς ὅρους τοῦ Ἕλληνος Ἀρχιστρατήγου, παρεδίδετο αἰχμάλωτος μεθ' ἅπαντος τοῦ στρατοῦ του.

Τούτων γενομένων, ὁ Διάδοχος ἀνέστειλε τὴν περαιτέρω προέλασιν τῆς Στρατιᾶς, πλὴν τῆς Εὐζωνικῆς Ταξιαρχίας Κωνσταντινοπούλου καὶ τῆς VII Μεραρχίας τοῦ ἄκρου δεξιοῦ, αἵτινες συνέχισαν τὴν πορείαν των μέχρι τῶν προθύρων τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπέστειλε δὲ τοὺς ἐπιτελεῖς Ἀντισυνταγματάρχην Δούσμανην Β. καὶ Λοχαγὸν Μεταξᾶν Ἰωάν., ὅπως, ὡς πληρεξούσιοι αὐτοῦ, ὑπογράψωσι τὸ Πρωτόκολλον παραδόσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ τῆς Θεσσαλονίκης.

Τῶν πληρεξουσίων ἀπελθόντων πρὸς συνάντησιν τοῦ Τούρκου Ἀρχηγοῦ, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀπέστειλε πρὸς τὸν Βούλγαρον στρατηγὸν Θεοδωρὼφ ἐπειγόντως τὴν κάτωθι δευτέραν ἐπιστολήν:

«26—10—12 ὥρα 7 μ.μ.

Ἀγαπητέ μοι Στρατηγέ,

Ἑπόμενος τῇ ἐπιστολῇ τὴν ὁποίαν σᾶς ἀπέστειλα σήμερον τὸ

ἀπόγευμα, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι, ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανικῶν δυνάμεων, αἵτινες μοὶ ἀντιτάσσονται Χασὰν—Ταξὶν Πασσᾶς παρεδόθη εἰς ἐμὲ μετὰ τῶν στρατευμάτων του, ὡς καὶ ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως. Κατέχω τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ταύτης διὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς μου καὶ προτίθεμαι νὰ εἰσέλθω εἰς αὐτὴν αὔριον τὴν πρωΐαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ μου.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων
Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Ὑπογραφὴ Πρωτοκόλλου Παραδόσεως

Οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ἀφίκοντο τὴν 9 ἑσπερινὴν εἰς τὸ Τουρκικὸν Διοικητήριον καὶ μετὰ δίωρον συζήτησιν συνετάχθη καὶ ὑπεγράφη τὸ ἱστορικὸν Πρωτόκολλον παραδόσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἔχον οὕτως.

«Μεταξὺ τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς Α. Ε. τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ συνεφωνήθησαν τὰ κάτωθι:

Ἄρθ. 1) Τὰ ὅπλα τῶν Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν θὰ παραληφθῶσι καὶ θὰ τεθῶσιν ἐν ἀποθήκῃ, θὰ φρουρηθῶσιν δὲ ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ θὰ συνταχθῇ ἰδιαίτερον πρωτόκολλον.

Ἄρθ. 2) Οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται θὰ στρατωνισθῶσι μέρος μὲν εἰς Καραμπουρνοῦ, μέρος δὲ εἰς τοὺς στρατῶνας Πυροβολικοῦ τοὺς καλουμένους Τοπτσίν. Θὰ τρέφωνται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν Θεσσαλονίκης.

Ἄρθ. 3) Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης παραδίδεται εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν μέχρι τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης.

Ἄρθ. 4) Πάντες οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ οἱ Ἀξιωματικοὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ διατηρήσωσι τὰ ξίφη των καὶ νὰ ὦσιν ἐλεύθεροι ἐν Θεσσαλονίκῃ. Οὗτοι θὰ δώσωσι λόγον τιμῆς, ὅτι δὲν θὰ λάβωσι πλέον τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρόντος πολέμου.

Ἄρθ. 5) Ἅπαντες οἱ ἀνώτεροι πολιτικοὶ βαθμοῦχοι καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Βιλαετίου θὰ ὦσιν ἐλεύθεροι.

Ἄρθ. 6) Οἱ χωροφύλακες καὶ οἱ ἀστυνομικοὶ θὰ φέρωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν.

Ἄρθ. 7) Τὸ Καραμπουρνοῦ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατάλυμα τῶν ἀφωπλισμένων Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν. Τὰ πυροβόλα καὶ τὰ πολεμικὰ μηχανήματα τοῦ Καραμπουρνοῦ θὰ τεθῶσιν ἐκτὸς χρήσεως ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ θὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν δύναμιν.

"Αρθ. 8. Τὰ ἐν ἄρθρῳ 1 διαλαμβανόμενα θὰ ἐκτελεσθῶσι ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῶν δύο ἡμερῶν, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς αὔριον Σάββατον 27 Ὀκτωβρίου 1912. Ἡ προθεσμία αὕτη δύναται ἀκόμη νὰ παραταθῇ τῇ συγκαταθέσει τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

"Αρθ. 9) Ἡ κατάστασις αὕτη θὰ τηρηθῇ μέχρι συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης.

"Αρθ. 10) Οἱ Χωροφύλακες καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Ἀστυνομία θὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως.

Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ
Χασὰν Ταξὶν

Οἱ Πληρεξούσιοι τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου τῆς Ἑλλάδος
Β. Δούσμανης
Ἰ. Μεταξᾶς»

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρωτοκόλλου τούτου, ἐξεδόθη ἡ ἑξῆς διαταγή:

«Θεσσαλονίκη 26-10-12, ὥρα 12 ἑσπερινή.

Πρὸς τὰς Μεραρχίας Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, IV καὶ VII, Ταξιαρχίαν Κωνσταντινοπούλου καὶ Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

Συνθηκολογήσαντος καὶ παραδοθέντος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ πέριξ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἀναστέλλονται αἱ ἐχθροπραξίαι κατ' αὐτοῦ

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Ἅμα τῇ ἀναγνώσει τῆς διαταγῆς ταύτης ἐνθουσιωδῶς, ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Χριστιανωσύνης οἱ πολεμισταὶ ἀνεβόησαν.

Ὁ παραδοθεὶς Τουρκικὸς στρατὸς ἀνήρχετο περίπου εἰς 25 χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ εἰς 1000 περίπου Ἀξιωματικοὺς μετὰ 70 πυροβόλων, 30 πολυβόλων, 70 χιλιάδων τυφεκίων, 1200 ἵππων, καὶ πλῆθος ἄλλου παντοειδοῦς ὑλικοῦ.

Εἶτα δὲ ἐκανονίσθησαν αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῶν Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν· καὶ ἄλλων ζητημάτων, συνταχθέντος τοῦ κάτωθι Πρωτοκόλλου Παραρτήματος:

«**Πρωτόκολλον-Παράρτημα**

"Αρθ. 1) Δύο Τάγματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ εἰσέλθωσι μετὰ μεσημβρίαν σήμερον εἰς τὴν πόλιν καὶ θὰ καταλύσωσιν εἰς τοὺς στρατῶνας Πεξικοῦ.

"Αρθ. 2) Ἡ συντήρησις τῶν Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν, τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑποζυγίων θὰ γίνεται τῇ συνδρομῇ τοῦ Δημαρχείου διὰ τῶν ἐπιτοπίων Ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἀναγκαία δαπάνη θὰ ἐπιβαρύνῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Θὰ ἀρχίσῃ δὲ ἡ διατροφὴ εὐθὺς ὡς ζητηθῇ ἐπισήμως.

"Αρθ. 3) Τρεῖς χιλιάδες Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν θὰ ἀφεθῶσιν ἔνοπλοι ὅπως φέρωσιν εἰς πέρας τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν ὑπολοίπων. Ἀφοῦ δὲ ἅπαξ ἐκεῖνοι ἀφοπλισθῶσι καὶ οὗτοι θὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν. Ἡ κάθαρσις τῶν ἀποτεθησομένων ὅπλων θὰ γίνεται τῇ φροντίδι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ ἀφοπλισμὸς θὰ πραγματοποιηθῇ παρουσίᾳ δύο ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

"Αρθ. 4) Ὁ Διοικητὴς τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων θὰ δόσῃ αὐστηρὰς διαταγὰς ὅπως ἅπαντες οἱ χωρικοί, ὡς καὶ οἱ ἀφοπλισθέντες στρατιῶται, αἱ ἰδιοκτησίαι καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν μὴ προσβληθῶσι παρ' οὐδεμιᾶς συμμορίας, ἀλλ' ὅπως τύχωσι σεβασμοῦ παρὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων.

"Αρθ. 5) Θὰ δοθῇ αὐστηρὰ διαταγὴ νὰ ληφθῇ μεγάλη φροντὶς ὅπως καταστῶσι σεβασταὶ αἱ παραδόσεις, τὰ ἔθιμα καὶ ἡ θρησκεία τῶν κατοίκων, τὰ δὲ θρησκευτικὰ δικαστήρια ὅλων τῶν θρησκειῶν ἐξακολουθήσωσι λειτουργοῦντα.

"Αρθ. 6) Ἡ ὑπηρεσία τοῦ τελωνείου δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ λειτουργῇ μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Ὁμοίως ἡ ὑπηρεσία τοῦ δημοσίου χρέους καὶ ἡ τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 27 Ὀκτωβρίου 1912

Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ
Χασὰν Ταξὶν
Οἱ Πληρεξούσιοι τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου τῆς Ἑλλάδος
Β. Δούσμανης Ἀντισυνταγματάρχης
Ἰ. Μεταξᾶς Λοχαγός».

Καὶ οὕτως ἐτερματίσθησαν αἱ διαπραγματεύσεις, δι' ὧν ἡ Θεσσαλονίκη, μετὰ πέντε αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἁλώσεώς της ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐγένετο πάλιν Ἑλληνική. Καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐστέφθησαν δι' ἐπιτυχίας ἐξόχως λαμπρᾶς, λίαν σημαντικῆς, καὶ ἱστορικωτάτης, καὶ τὸ ἐν Βερροίᾳ ὄνειρον τοῦ ἐλάτου Γεωργιάδου ἐπηλήθευσε.

Περὶ τὸν ὄρθρον δὲ τῆς 27 8)βρίου ἀπεστάλη ἐκ τοῦ Στρατηγείου τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Α. Μ. Βασιλέα Γεώργιον

Γιδᾶ

Χθὲς τὴν ἑσπέραν ὑπεγράφη ἐν Θεσσαλονίκῃ σύμβασις παρα-

δόσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, τῆς πόλεως, καὶ τοῦ Καραμπουρνοῦ. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς δυνάμεως 25 χιλ. καταθέτει τὰ ὅπλα, ἀποκαθιστάμενος αἰχμάλωτος.

Οἱ Ἀξιωματικοὶ θὰ τηρήσωσι τὰ ξίφη των, παραμένοντες ἐλεύθεροι ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς αὐτῶν, ὅτι δὲν θὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν παρόντα πόλεμον.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 27 8)βρίου ἡμέραν Παρασκευὴν ὁ Ταξίαρχος τῶν Εὐζώνων Ἀντισυνταγματάρχης Κωνσταντινόπουλος, παραλαβὼν τὸ Ἐπιτελεῖόν του, διήλασε διὰ τῶν κεντρικωτέρων ὁδῶν τῆς Θεσσαλονίκης. Περὶ δὲ τὴν 2 μ.μ. ὥραν εἰσῆλθον πτερόεντες οἱ εὔζωνοι τῆς Ταξιαρχίας, εἰς οὓς ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων ὑποδοχὴ αὐτόχρημα ἀποθεωτική. Ὁ δὲ Διοικητὴς αὐτῶν ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ φρουράρχου αὐτῆς, πρῶτος αὐτός, μετὰ πέντε αἰώνων δουλείαν, τῆς ἐλευθερίας τὸ φῶς ἰδούσης καὶ τὸν ἀέρα ἀναπνευσάσης. Ἡ δὲ VII Μεραρχία κατηυλίσθη παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μοναστηρίου.

Τὴν ἑπομένην δὲ ἀφιχθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὁ Ρακτιβὰν ὡς Γενικὸς Διοικητὴς Μακεδονίας.

Ἑορτασμὸς ἐν Ἀθήναις

Ἐπὶ τῇ ἐπισήμῳ ἀγγελίᾳ τῆς ἁλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ἐξεδόθη Κυβερνητικὸν ἀνακοινωθέν, ἀπὸ δὲ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν τὴν πρωΐαν τῆς 28 8)βρίου 101 κανονοβολισμοὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν καὶ ἐχαιρέτησαν τὸ ἔνδοξον καὶ πανευτυχὲς ἐθνικὸν γεγονός.

Θύελλα ἐνθουσιασμοῦ ἐξέσπασεν ἀνὰ τὴν πόλιν, οἱ κώδωνες τῶν Ναῶν ἤρχισαν ἠχοῦντες χαρμοσύνως καὶ ἐκκωφαντικῶς. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ πάσης ἡλικίας ὑπὸ πατριωτικοῦ παραληρήματος καταληφθέντες ἐξεχύθησαν ὡς ἀλλόφρονες τρέχοντες ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας, ἀσπαζόμενοι καὶ συγχαίροντες ἀλλήλους καὶ κραυγάζοντες: «Καὶ στὴν Πόλι γρήγορα νὰ δόσῃ ὁ θεός».

Ὁ δὲ Δήμαρχος Ἀθηναίων ἐξέδωκε τὴν πρωΐαν τῆς 28 τὸ κάτωθι ἀνακοινωθέν:

«Πρὸς τὸν Λαὸν
Ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ τῶν Ἀθηνῶν καλεῖ τὸν Λαὸν τῆς Πρωτευούσης ὅπως σήμερον τὴν 10 π.μ. ὥραν προσέλθῃ εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν καὶ παραστῇ εἰς τὴν δοξολογίαν ἐπὶ τῷ μεγάλῳ Ἐθνικῷ γεγονότι τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Δήμαρχος
Σ. Μερκούρης»

Κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν δὲ ὥραν ἐπίσημοι καὶ Λαὸς προσῆλθον ἀγαλλόμενοι, γελαστοὶ καὶ ἐνθουσιῶντες εἰς τὸν Μητροπολιτὸν Ναὸν ἀποπνικτικῶς συνωστιζόμενοι, καὶ ἠκροάσθησαν τῆς δοξολογίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Ὕψιστον Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων προστάτην παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπευθυνθείσης εὐχαριστίας ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ Ἐθνικῷ γεγονότι.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας ὁ Δήμαρχος, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Λαοῦ, μετέβη καὶ συνεχάρη τὸν Πρωθυπουργόν, καὶ τοὺς Πρεσβευτὰς τῶν Συμμάχων Κρατῶν, καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου παιανιζούσης τῆς Μουσικῆς ἐθνικὰ ἐμβατήρια κατηυθύνθη πρὸς τὸ Δημαρχεῖον, εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ὁποίου ἐξελθὼν περιστοιχούμενος ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, εἰς τὸ κάτωθι συνωθούμενον πυκνότατον πλῆθος ἔλεξε τάδε:

«Ἀγαπητὲ Λαὲ
Τὰ χαρμόσυνα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ πανηγυρίζει μαζῆ σας, εὔχομαι νὰ συνεχισθῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε, οὐδεὶς τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν μας νὰ μείνῃ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἀγρίων βαρβάρων.

«Εὔχομαι καὶ ἐλπίζω ἐφ' ὅσον βλέπω τοιοῦτον Λαόν, ὅστις ἀπεδείχθη λαμπρὸς στρατιώτης ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γενναίου Ἀρχηγοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ὅτι θὰ συνεχισθῶσι τὰ χαρμόσυνα γεγονότα.

Ζήτω τὸ ἔθνος! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Διάδοχος»

Μετὰ τοῦτο τὸ πλῆθος διεσπάρη ἀνὰ τὴν πόλιν, τὰ καφενεῖα, τὰ ζυθοπωλεῖα καὶ τὰ ἑστιατόρια καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν διασκεδάζον, εὐθυμοῦν, καὶ ὑπὲρ τοῦ Διαδόχου, τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ τῶν Ὁπλιτῶν τῶν γενναίων τῆς Πατρίδος προμάχων συγκρούων τὰ ἰσοχειλῶς πλήρη ποτήρια καὶ εὐγνωμόνως ὑπὲρ αὐτῶν προπίνον.

Τὸ ἀπόγευμα, ἐν πληθούσῃ συνεδρίᾳ τῆς Βουλῆς, ὁ Πρωθυπουργὸς ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ἀνεκοίνωσεν ἐπισήμως εἰς τὸ ἐθνικὸν συνέδριον τὸ τηλεγράφημα τοῦ Διαδόχου, τὸ ἀναγγεῖλαν τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μέσῳ ἐνθουσιωδεστάτων ἐκδηλώσεων, ζωηροτάτων χειροκροτημάτων, καὶ βροντωδεστάτων ἐπευφημιῶν Βουλῆς τε καὶ Θεωρείων, ἔκπαγλον καὶ ἀπερίγραπτον πατριωτικὴν εἰκόνα Ἑλλήνων ὁμονοούντων ἀποτελεσασῶν.

Μετὰ τὸν Πρωθυπουργὸν παρελθόντες ἐπὶ τὸ βῆμα οἱ λοιποὶ πολιτικοὶ Ἀρχηγοὶ Θεοτόκης, Ράλλης, Δραγούμης, Μαυρομιχάλης, Δημητρακόπουλος καὶ Γούναρης, ἐνθουσιωδέστατα ἐξύμνησαν τὸ μέγα ἐθνικὸν γεγονός, καὶ διὰ θερμοτάτων φράσεων ἐξῆραν τὴν στρατηγικότητα τοῦ Ἀρχιστρατήγου, καὶ τὴν ἀνδρείαν, τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν διοικούντων τε καὶ διοικουμένων.

Πλῆθος τηλεγραφημάτων ἔκ τε τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν Νικητὴν Στρατηλάτην, ὧν πρῶτα κατέφθασαν τὰ κάτωθι:

«Α.Β.Υ. Διάδοχον Κωνσταντῖνον

Θεσσαλονίκην

Πρυτανεία καὶ Σύγκλητος χαιρετίζομεν Ὑμετέραν Ὑψηλότητα μετὰ θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης.

Πρύτανις Πανεπιστημίου

Θ. Ζαΐμης»

«Α.Β.Υ. Διάδοχον Κωνσταντῖνον

Θεσσαλονίκην

Ὁ Ἀθηναϊκὸς Λαός, καὶ ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ Ἀθηναίων πανηγυρίζουσι τὸ μέγα γεγονὸς τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ.

Συγχαίρει δὲ καὶ θαυμάζει τὸν Ἀρχιστράτηγον Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου καὶ τὸν γενναῖον στρατόν του διὰ τὰς συνεχεῖς νίκας του.

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων

Σ. Μερκούρης

Ὁ Πρόεδρος Δημοτικοῦ Συμβουλίου

Ἰ. Σόλων»

«Α.Β.Υ. Κωνσταντῖνον Διάδοχον

Θεσσαλονίκην

Δικηγορικὸς σύλλογος Ἀθηνῶν ὑποβάλλει Ὑμετέρᾳ Ὑψηλότητι καὶ γενναίῳ στρατεύματι συγχαρητήρια ἐθνικῆς εὐφροσύνης ἐπὶ κλεινῇ νικηφόρῳ στρατείᾳ, εὐχόμενος ὑμῖν καὶ Πατρίδι ἀπαύστους ἡμέρας μεγαλείου καὶ δόξης

Ὁ Προεδρεύων
Α. Μάτεσης»

«Α.Β.Υ. Διάδοχον Κωνσταντῖνον

Θεσσαλονίκην

Ἐπὶ χαρμοσύνῳ ἀναγγελίᾳ μεγάλου γεγονότος εἰσόδου σας Θεσσαλονίκην, φωτίζοντος μὲ νέαν λάμψιν ἱστορίαν ἑλληνικοῦ ἡρωϊσμοῦ, καὶ διανοίγοντος νέον ὁρίζοντα εἰς τὴν ζωὴν τῆς φιλτάτης πατρίδος, οἱ Συντάκται καὶ οἱ Ἀνταποκριταὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, συναισθανόμενοι μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν παλμὸν τοῦ ὡραίου θριάμβου, πέμπουν συγχαρητήριον εὐχὴν πρός Σέ, τὸν συμβολίζοντα τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, ὡς καὶ ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν εἰς τὸν γενναῖον στρατόν μας.

Εἴθε ἡ μεγάλη νίκη νὰ συνοδεύῃ πάντοτε τὰ βήματά σας πρὸς ἀναστήλωσιν τοῦ μεγαλείου τῆς ὡραίας Πατρίδος.

Σύνδεσμος Ἑλληνικοῦ Τύπου»

Εἴσοδος τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου εἰς Θεσσαλονίκην

Τὴν νύκτα τῆς 27 8]βρίου περὶ τὴν 11 ὥραν ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, καλέσας ἐπειγόντως τὸν Φρούραρχον Ἀντισυνταγματάρχην Κωνσταντινόπουλον εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἐν ᾗ παρευρίσκετο καὶ ὁ διορισθεὶς Νομάρχης Θεσσαλονίκης Ἀργυρόπουλος, ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι: «Ἀπόσπασμα Βουλγαρικὸν ἀφιχθέν, προὐτίθετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, ἴσως μάλιστα τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ εἰσέρχεται». Ἅμα τῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ, τὸ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Λοῦρον Γ. Εὐζωνικὸν Τάγμα, εἰς ὃ ὑπηρέτει καὶ ὁ βουλγαρομαθεὶς ἀνδρεῖος Λοχαγὸς Κουρέβελης Σ., διαταχθέν, μετέβη ἐσπευσμένως εἰς Γαϊλαντζίκ, ὅπου ὁ τελευταῖος ἐδήλωσε τῷ Διοικητῇ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος ὅτι: «Καθιστᾷ αὐτὸν ὑπεύθυνον διὰ τὰ συμβησόμενα, διότι θὰ παρεμποδίσῃ διὰ τῶν ὅπλων πᾶσαν ἀπόπειραν εἰσόδου του εἰς τὴν πόλιν», ὅστις ἐπὶ τῇ σαφεῖ ἀπειλῇ ταύτῃ, ἀνέκοψε τὴν προέλασιν αὐ-

τοῦ. Συγχρόνως δὲ καὶ τὸ 19 Σύνταγμα τῆς VII Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. Μιχαλόπουλον Ἀρκαδικὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρῶν ἀφιχθὲν ἀνέκοψε πᾶσαν Βουλγαρικὴν πρὸς τὴν πόλιν προέλασιν.

Ὁ δὲ Ὑπασπιστὴς τῆς Εὐζωνικῆς Ταξιαρχίας Ὑπολοχαγὸς Παππαβιέρος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ταξιάρχου Κωνσταντινοπούλου ἐπιβὰς ἀτμομηχανῆς ἀνεχώρησε ἐσπευσμένως εἰς Τοψίν, ὅπου παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ Διαδόχου ἀνέφερεν αὐτῷ τὰ συμβάντα, ἀναμείνας τὰς διαταγάς του.

Ὁ Διάδοχος ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ, ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 28 8)βρίου εἰσῆλθεν ἀνεπισήμως καὶ αἰφνιδίως εἰς Θεσσαλονίκην ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου καὶ ἰδιοτύπου συγκινήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ τῶν τυχαίως παρατυχόντων πολιτῶν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφίξεώς του. Ἄλλοι ἐφίλουν τὰ ὑποδήματα καὶ ἄλλοι τὸν μανδύαν του, ἄλλοι ἔπιπτον εἰς τὰ γόνατα κατὰ τὴν διάβασίν του, ἄλλοι ὠρχοῦντο, ἄλλοι ἔψαλλον, ἄλλοι ᾖδον, ἄλλοι ἐσκίρτουν, ἄλλοι ἐπευφήμουν, καὶ ἅπαντες ἐδάκρυον.

Πρὸ τοῦ μεγάρου τῆς Διοικήσεως ἔστη ὁ Διάδοχος, καὶ παρήλασεν ἐνώπιόν του ἡ εἰσελθοῦσα Ι Μεραρχία ὑπὸ τὸν ἀνδρειότατον καὶ τετιμημένον Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην, τὸν ἀληθῆ Κρῆτα, μὲ τὰς ἐνδόξους καὶ διατρήτους αὐτῆς Σημαίας ὑπερηφάνως ἀναπεπταμένας, ἀλλοφρονικῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐπευφημουμένη.

Μετὰ ταῦτα, εἰσῆλθεν ἐν τῷ Διοικητηρίῳ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ὁποίου προσελθὼν ὁ Χασὰν—Ταξὶν Πασσᾶς Ἀρχηγὸς τῶν παραδοθέντων Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων παρέδωκεν αὐτῷ τὸ ξίφος του, τῷ εὐτυχεῖ νικητῇ, ὅστις ὅμως γενναιοφρόνως καὶ Βασιλικῶς φερόμενος δὲν τὸ ἐδέχθη, σφίξας φιλικώτατα αὐτοῦ τὴν χεῖρα. Ἔπραξε δὲ πᾶν τὸ ἀνθρωπίνως δυνατὸν ὅπως καταστήσῃ τὴν θλίψιν τοῦ ἡττημένου αἰχμαλώτου ἀντιπάλου του, ὡς οἷόν τε, μετριωτέραν καὶ ἧττον ἀλγεινήν. Μεθ' ὃ μετέβη εἰς τὴν ἔπαυλιν Μοντιάνο, ἐν ᾗ ἐγκατεστάθη. Λαβὼν δὲ γνῶσιν τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος τοῦ Πρωθυπουργοῦ, εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, ἀπέστειλεν ἀμέσως τὸ ἑπόμενον ἀξιομνημόνευτον τηλεγράφημα:

«Ὑπουργὸν Στρατιωτικῶν

Ἀθήνας

«Συναισθάνομαι πλήρως τὴν εὐθύνην ἣν φέρω, καὶ παρακαλῶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ μοῦ ὑπομιμνήσκετε τοῦτο δι' οἱανδήποτε ὑπόθεσιν. Ἐὰν ὤφειλον ἢ οὒ νὰ ἀποδεχθῶ παράδοσιν Θεσσαλονίκης, εἶμαι ὁ μόνος ἁρμόδιος νὰ κρίνω εὑρισκόμενος ἐπὶ τόπου ἐπιβάλλων τοὺς ὅρους. Ἀπόδειξις ἐπιτευχθὲν ἀποτέλεσμα.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ ἐπιπολαία διαταγὴ τοῦ Πρωθυπουργοῦ της, διότι προφανέστατα, ἐὰν ἐξετελεῖτο καὶ παρέμενον ἐν Καραμπουρνοῦ πέντε χιλ. ἐνόπλων Τούρκων στρατιωτῶν θὰ ἐπηκολούθουν ἀναποφεύκτως τὰ ἑξῆς σοβαρώτατα: 1) Δυσχερὴς ἡ προέλασις τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς πρὸς Μοναστήριον εἰς βοήθειαν καὶ σωτηρίαν τῶν Σέρβων ἐπικινδύνως ἐμπλακέντων εἰς τὴν ἑλώδη κοιλάδα τοῦ Ἐριγῶνος. 2) Δυσχερεστέρα ἡ μετάβασις τῶν τριῶν Μεραρχιῶν εἰς Ἤπειρον πρὸς ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων. 3). Δυσχερεστάτη ἡ κατάπνιξις τῆς σκευωρηθείσης συνωμοσίας τῆς 12 Ν)βρίου μεταξὺ Τούρκων καὶ Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὴν νύκτα τῆς ὁποίας συνελήφθησαν παρὰ τῆς II Μεραρχίας δισχίλιοι Τοῦρκοι Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὑπάλληλοι καὶ ὑπερπεντακόσιοι Κομιτατζῆδες τῶν Σανδάσκυ εἰς Θεσσαλονίκην, κρύφα εἰσελθόντες, καὶ εἰς τὸ Βουλγαρικὸν Λύκειον καὶ τὴν Βουλγαρικὴν συνοικίαν ἀποκρυπτόμενοι, φέροντες βαθύτατον πώγωνα Ἀθηναίου σοφιστοῦ καὶ πηλήκιον μαθητοῦ τοῦ Βουλγαρικοῦ Λυκείου. Περιπέτειαι, ὧν αἱ σοβαρώταται συνέπειαι πρόκεινται εὐνόητοι.

Ἐπὶ τῇ κοινοποιήσει τῆς διαταγῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν κατὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ πέριξ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ἡ II Μεραρχία ἐξέδωκε τὰς ἑξῆς διαταγάς:

«II Μεραρχία

Μπάλτσα 27 8)βρίου 1912

Διαταγὴ σταθμεύσεως

1) Ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς παρεδόθη εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν Α.Β.Υ. τὸν διάδοχον.

Διετάχθη ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν.

2) Ἡ ΙΙ Μεραρχία θὰ σταθμεύσῃ ὡς ἑξῆς. Τὰ 1 καὶ 3 Συντάγματα Πεζικοῦ, ἡ Ὀρειβατικὴ Μοίρα, τὰ Χειρουργεῖα, καὶ ἡ Μοίρα τῶν Τραυματιοφόρων εἰς Δερμίγκλαβα. Διοικητὴς τῆς σταθμεύσεως ὁ Διοικητὴς τοῦ 1 Συντάγματος Πεζικοῦ Συνταγματάρχης Μέξας.

Προφυλακαὶ πρὸς διεύθυνσιν Ἀϊβάτι—Καλύβια.

Τὸ 7 Σύνταγμα Πεζικοῦ, 2 Σύνταγμα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ, Μηχανικὸν καὶ ἱππικὸν εἰς Μπάλτζαν. Διοικητὴς ἐπισταθμεύσεως, ὁ Διοικητὴς τοῦ 7 Συντάγματος Πεζικοῦ Συνταγματάρχης Δελαγραμμάτικας, μέχρις ἀφίξεως τοῦ Διοικητοῦ τοῦ 2 Συντάγματος Πυροβολικοῦ Συνταγματάρχου Παρασκευοπούλου.

Προφυλακαὶ πρὸς διεύθυνσιν Γραδομπόρι—Ἀκμπουνάρ.

3) Διατροφὴ παρὰ τῶν κατοίκων μερίμνῃ τῶν Σωμάτων, ἐπὶ πληρωμῇ πάντοτε.

4) Θὰ διαμένω εἰς Μπάλτζαν.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«ΙΙ Μεραρχία Μπάλτσα 27 8)βρίου 1912

Συγχαίρω τὰ στρατεύματα τῆς Μεραρχίας μου οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνδρείαν ἣν ἐπεδείξαντο καθ' ἁπάσας τὰς μάχας καθ' ἃς ἡ Μεραρχία εἶχε τὴν τιμὴν νὰ πολεμήσῃ πάντοτε εἰς πρώτην γραμμήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πειθαρχίαν μεθ' ἧς ὑπέστησαν πάσας τὰς στερήσεις καὶ κακουχίας τοῦ πολέμου.

Ἀνασταλεισῶν ἤδη τῶν ἐχθροπραξιῶν κατὰ τοῦ Στρατοῦ Θεσσαλονίκης, τὰ Σώματα θέλουσιν ἐπιδοθῆ μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν περισυλλογὴν αὐτῶν καὶ πλήρη ἀνασύνταξιν, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον ὁ πόλεμος δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι.

Ἐπιθυμῶ ὅπως οἱ Σωματάρχαι παρουσιάσωσι τὰ στρατεύματά των ὑπόδειγμα καλῆς καὶ ἀξιοπρεποῦς συμπεριφορᾶς καὶ τάξεως τόσον ἀπέναντι τῶν κατοίκων, ὅσον καὶ ἀπέναντι τῶν τε Συμμάχων καὶ τῶν ἀντιπάλων μας, διότι πρέπει πάντες νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται μὲ τὴν τιμὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«ΙΙ Μεραρχία Μπάλτσα 27 8)βρίου 1912

Διαταγὴ διὰ τοὺς κ. Ἀξιωματικοὺς

Ὡς πάντες ἀντελήφθητε, τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα ἐν πολέμῳ ἀποκτῶνται μόνον διὰ μεγάλων θυσιῶν.

Ἡ χθεσινὴ κοπιωδεστάτη κυκλωτικὴ πορεία τῆς Μεραρχίας ὑ-

κοθέτω ὅτι δὲν εἶναι ἀμέτοχος τοῦ λαμπροῦ ἀποτελέσματος τῆς αἰχμαλωσίας ὁλοκλήρου τοῦ Στρατοῦ Θεσσαλονίκης.

Τὸν σκοπὸν τῶν ὑψίστων τούτων προσπαθειῶν δὲν ἀντιλαμβάνονται συνήθως οἱ ἁπλοῖ στρατιῶται, οἵτινες τὰς στερήσεις καὶ τοὺς κόπους μετὰ δυσθυμίας ὑφίστανται. Ἔργον καὶ καθῆκον τῶν Ἀξιωματικῶν εἶναι νὰ δίδωσι τὸ παράδειγμα τῆς καρτερίας καὶ αἰσιοδοξίας, καὶ νὰ διαφωτίζωσι τὰ Στρατεύματά των περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν κόπων των.

Οὐδεμία στέρησις καὶ κακουχία μένει ἄνευ ἀμοιβῆς.

Πρωτίστη ὅμως πρὸς τοῦτο ἀνάγκη ἐπιβάλλεται ὅπως οἱ Ἀξιωματικοὶ τηρῶσι τὰ στρατεύματά των εἰς τὰς χεῖράς των, μὴ ἀνεχόμενοι οὐδεμίαν ἀταξίαν ἐξ ἐκείνων αἵτινες παρετηρήθησαν ἀτυχῶς κατὰ τὰς προηγηθείσας πορείας, ἰδιαίτατα τὰς προελάσεις καὶ διελεύσεις διὰ χωρίων, διότι τὸ τοιοῦτον ἐπιφέρει τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ στρατεύματος καὶ καταστρέφει τὸ ἀξιόμαχον αὐτοῦ. Ἐπιθυμῶ ὅπως κατὰ τὰς πορείας οὐδεὶς ἀπομακρύνεται τῶν τάξεών του καὶ πέποιθα ὅτι, οἱ Ἀξιωματικοὶ καλῶς κατανοοῦντες τὴν σημασίαν τούτου θέλουσι τὸ ἐξασφαλίσει διὰ τῆς ἀτομικῆς ἐπιβολῆς των ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν των.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης»

Ἡ Βουλγαρικὴ Μεραρχία

Ἡ προελαύνουσα Βουλγαρικὴ Μεραρχία, ἀπαρτιζομένη ἐκ 3 Ταξιαρχιῶν Πεζικοῦ, 1 Συντάγματος Ἱππικοῦ, 1 Συντάγματος Πυροβολικοῦ ταχυβόλων καὶ 1 Τάγματος Μηχανικοῦ κατηυλίσθη τὴν ἑσπέραν τῆς 26 Ὀκτωβρίου παρὰ τὴν Νοτίαν ἔξοδον τοῦ Χωρίου Γιουβέσνα. Τὴν ἑπομένην κατευθυνομένη πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀνεπτύσσετο πρὸ τοῦ Ἀϊβάτι, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο Τουρκικὰ στρατεύματα,ἀναμένοντα τὴν στιγμὴν πρὸς κατάθεσιν τῶν ὅπλων των.

Ὁ Διοικητὴς τῆς ΙΙ Μεραρχίας Ὑποστράτηγος Καλλάρης, ἐννοήσας τὰς προθέσεις τοῦ εὐφυοφανοῦς Βουλγάρου συναδέλφου του, προσποιουμένου ὅτι ἠγνόει τὴν παράδοσιν τῶν Τούρκων, καὶ ἐπειγομένου νὰ συνάψῃ μάχην εἰκονικὴν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς ἀπόκτησιν δικαιώματος συγκατοχῆς, προσεκάλεσε τοῦτον νὰ ἀνακόψῃ τὰς πρὸς μάχην διατάξεις του, τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς προηγουμένης παραδοθέντων εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Βούλγαρος Στρατηγός, οὐχ ἧττον, συνέχισε τὴν πρὸς μάχην ἀνάπτυξιν τῆς Μεραρχίας του, ὑπερβὰς καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γραμμήν, ὁπότε, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἐβλήθη τὸ προπορευόμενον ἱππικόν του ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἀϊβάτι ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Πυροβολικοῦ, ἤρξατο περὶ τὴν 9 πρωϊνὴν βάλλον διὰ τοῦ Πυροβολικοῦ του κατὰ τῶν ἀφωπλισμένων πλέον Τούρκων. Ἐπίμεμπτος καὶ ἀχαρακτήριστος ἐνέργεια, ἥτις κατέπαυσε τῇ ἐντόνῳ ἐπεμβάσει τῆς VII καὶ II Μεραρχίας, τοῦ Πυροβολικοῦ αὐτῆς ἀπειλητικὴν στάσιν λαβόντος.

Μετὰ τοῦτο ὁ Βούλγαρος Στρατηγὸς ὡς ἀνδρεῖος νικητὴς ἀπέστειλε πληρεξουσίους πρὸς τὸν Χασὰν-Ταξὶν Πασσᾶν, ἀξιώσαντας νὰ ὑπογράψῃ καὶ μετ' αὐτοῦ πρωτόκολλον παραδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ὅμοιον πρὸς τὸ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπογραφέν, ἵνα εἰσέλθῃ ἰσοτίμως μετ' αὐτῶν ἐν τῇ πόλει. Ὁ Τοῦρκος ὅμως Ἀρχηγὸς οὐ μόνον ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως τὴν ἰταμὴν ἀξίωσιν ταύτην τοῦ Βουλγάρου Στρατηγοῦ, ἀλλὰ καὶ ζωηρότατα διεμαρτυρήθη πρὸς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον διὰ τὴν ἀχαρακτήριστον καὶ ἄνανδρον, ὡς τὴν ἀπεκάλεσεν, ἐπίθεσιν αὐτοῦ κατὰ στρατεύματος παραδοθέντος ἤδη καὶ ἀδυνατοῦντος νὰ ἀμυνθῇ. Βραδύτερον δέ, ἑλληνομαθέστατος ὤν, ἐδήλωσε σχετικῶς: «Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐπήραμεν τὴν Θεσσαλονίκην πρὸ 500 ἐτῶν, εἰς αὐτοὺς ἦτο δίκαιον νὰ τὴν παραδώσωμεν.»

Περὶ τὴν μεσημβρίαν δὲ τῆς 28, μετὰ τὴν γενομένην δοξολογίαν ἐπὶ τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐδέχθη ἐν τῷ Στρατηγείῳ του εἰς ἀκρόασιν τὸν Στρατηγὸν Θεοδωρώφ, καὶ τὸν ἔφεδρον Ἴλαρχον Στάντσεφ, Πρεσβευτὴν τῆς Βουλγαρίας ἐν Παρισίοις, προοριζόμενον ὡς Διοικητὴν τῆς Θεσσαλονίκης, προσωπικὸν φίλον τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου, καὶ συνοδὸν τῶν Βουλγάρων Πριγκήπων. Κατὰ τὴν γενομένην συζήτησιν, προέβαλεν οὗτος, ὡς σύμμαχος, τὴν ἀξίωσιν τῆς ἐπὶ ἴσοις ὅροις κατοχῆς τῆς Θεσσαλονίκης, βεβαιώσας ἀνερυθριάστως καὶ ψευδῶς ὅτι, τὴν ἰδίαν πρωΐαν συνῆψε σοβαρὰν πρὸς τοὺς Τούρκους μάχην εἰς τὰ πρόθυρα αὐτῆς. Δηλαδὴ τὸν ὀλιγόλεπτον προθετικὸν καὶ ἄν-

ανδρον κανονιοβολισμὸν κατὰ τῶν αἰχμαλώτων ἀόπλων Τουρκικῶν στρατευμάτων.

῾Ο Διάδοχος ἐξέφρασε μετὰ περισσῆς εἰρωνείας τὴν πλήρη καὶ ἀπροκάλυπτον ἔκπληξίν του, ἐπὶ τῇ παραδόξῳ καὶ ἰταμῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ, ἀφοῦ ἅπας ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἶχε παραδοθῆ, ὡς εἶπεν, εἰς αὐτὸν ἄνευ ὅρων, ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς προηγουμένης. ῾Ο Βούλγαρος Στρατηγὸς ἐνδυθεὶς τὴν λεοντῆν ὑπέδειξεν εὐσχήμως καὶ σαφῶς ὅτι, «δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ δεχθῇ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν», προσθέσας συγχρόνως ὅτι, «δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραμείνωσιν ἔξω τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν βροχὴν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Βασιλέως του, οἱ συνοδεύοντες τὴν Μεραρχίαν του».

῾Ο Διάδοχος ἀπαντῶν ἐδήλωσεν ὅτι,«προθύμως καὶ εὐχαρίστως θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Βουλγάρους Πρίγκηπας νὰ εἰσέλθωσι πάραυτα εἰς τὴν πόλιν», ἠρνήθη ὅμως διὰ τρόπου αὐστηροῦ καὶ κατηγορηματικοῦ τὴν εἴσοδον Βουλγαρικῶν στρατευμάτων ἐν αὐτῇ.

῾Ο Βούλγαρος Στρατηγὸς καλῶς ἐννοήσας ὅτι, ὁ Διάδοχος ἦτο ἀποφασισμένος καὶ ἕτοιμος νὰ ἀμφισβητήσῃ καὶ διὰ τῶν ὅπλων εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν πόλιν, τὴν λεοντῆν ἀπεκδυθεὶς καὶ τὴν ἀλωπεκῆν περιβληθείς, καὶ ἀναβάλλων εἰς τὸ μέλλον τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀπωτέρων του σκοπῶν, ἐζήτησε φιλικῶς πλέον, παρακαλέσας νὰ ἐπιτραπῇ ἡ εἴσοδος εἰς δύο μόνον Τάγματα ἐξαιρετικῶς, ὡς ἐβεβαίωσε, ταλαιπωρηθέντα, καὶ τὰ μέγιστα, δοκιμασθέντα, ὡς φιλοξενούμενα ὑπὸ τοῦ συμμάχου ῾Ελληνικοῦ στρατοῦ. ῞Οπερ ἐγένετο ἀποδεκτόν, ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς εγκρίσεως ὑπὸ τῆς ῾Ελληνικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ζητηθεῖσα τάχιστα τηλεγραφικῶς ἐδόθη.

῾Η ἀποδοχὴ αὕτη ἐκοινοποιήθη διὰ διαταγῆς τοῦ ᾿Αρχιστρατήγου πρὸς τὸ Φρουραρχεῖον Θεσσαλονίκης καὶ τὰς Ι καὶ VII Μεραρχίας, ἐχούσης οὕτω : «Κατόπιν αἰτήσεως τοῦ » Βουλγάρου Στρατηγοῦ Θεοδωρώφ, ἐπετράπη ἡ εἴσοδος εἰς » τὴν Θεσσαλονίκην δύο Ταγμάτων τῆς VII Βουλγαρικῆς Με» ραρχίας, ἅτινα τεχνηέντως καὶ ὑπούλως ηὐξήθησαν μετ᾽ὀλί» γον εἰς ὁλόκληρον τὴν Μεραρχίαν,καὶ ὁ στρατωνισμὸς αὐτῶν

» ἐν τῇ Βουλγαρικῇ τῆς πόλεως συνοικίᾳ, ἅτινα καθ' ἑκά-
» στην θὰ ἀποστέλλουν σύνδεσμον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Φρου-
» ραρχεῖον, ὅπως λαμβάνωσι τὰς διαταγὰς τοῦ Ἕλληνος Ἀρ-
» χιστρατήγου.»

Θριαμβευτικὴ εἴσοδος εἰς Θεσσαλονίκην τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α'. Καὶ ἐπιβλητικὸς εἴσπλους εἰς τὸν λιμένα τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας

Τὴν ἡλιόλουστον πρωΐαν τῆς μεγαλωστὶ μεγάλης, σημαντικῶς σημαντικῆς, σωτηρίως σωτηρίας καὶ πολλαπλῶς ἱστορικῆς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡμέρας τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1912, μετὰ πέντε Αἰώνων βάρβαρον, βαρεῖαν, σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον δουλείαν, ὑφ' ἣν οὗτος ἐστέναζεν, ὁ ἀείμνηστος τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς Γεώργιος Α' ἔφιππος, περιστοιχούμενος ὑπὸ τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, ἐνδόξου Ἀρχηγοῦ τῆς δαφνοστεφοῦς Ἑλληνικῆς στρατιᾶς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τοῦ ἐπιδόξου Διαδόχου Γεωργίου, τῶν λοιπῶν Πριγκήπων καὶ μεγάλου Ἐπιτελείου ἐξ Ἑλλήνων δαφνοστεφῶν Στρατηγῶν καὶ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων Ἀξιωματικῶν ἀποτελούμενον, Μεγαλοπρεπής, Ἀκτινοβόλος, Ὑπερήφανος, Φαιδρός, Ἑτοιμοδάκρυτος καὶ Ἐπιβλητικὸς ἡγούμενος τῶν ἐνδόξων νικηφόρων Ἑλληνικῶν φαλάγγων μὲ τὰς τετιμημένας καὶ διατρύτους ἐκ τῶν ἐχθρικῶν βολίδων, τῶν ἡρωϊκῶν των Συνταγμάτων κυανολεύκους τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Σημαίας, δαφνοστεφεῖς, ἀνθοπληθεῖς, καὶ ἀναπεπταμένας, ὑπὸ τῆς δροσερᾶς καὶ ἁπαλῆς τοῦ Θερμαϊκοῦ αὔρας ἐλαφρῶς θωπευομένας καὶ ὑποκιματιζούσας, φιλοστόργως καὶ ὑπερηφάνως ὑπὸ ἡλιοκαῶν πολεμιστῶν κρατουμένας, κατηυθύνετο βραδέως, ἡγεμονικῶς, πομπικῶς καὶ ἐπισήμως πρὸς τὴν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ὁμότιμον καὶ ὁμότυχον τῆς ἐνδόξου πολυυμνήτου καὶ πολυποθήτου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πόλεως τῆς πεφημισμένης Βασιλευούσης ἔνδοξον, πολυύμνητον καὶ πολυπόθητον τοῦ Κασσάνδρου πόλιν, τὴν Συμβασιλεύουσαν Θεσσαλονίκην.

Πλῆθος ἄπειρον, πολύμορφον, πολύχρωμον καὶ πολύγλωσ-

σον, βομβύζον ἀνὰ τὰς λεωφόρους, τὰς ὁδούς, τὰς ρύμας, τὰς ἀγυιάς, καὶ τὰς ἀτραποὺς τῆς πόλεως ἀπὸ βαθυτάτου ὄρθρου ἀποπνικτικῶς συνωθεῖτο καὶ συνωστίζετο. Ἅπαντες δὲ οἱ διδάσκαλοι καὶ ἅπασαι αἱ διδασκάλισσαι, οἱ τρόφιμοι, καὶ οἱ φοιτηταὶ ἁπάντων τῶν σχολείων τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐθνοτήτων καὶ παροικιῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἑορταστικῶς ἐνδεδυμένοι καὶ πολλὰ καὶ ποικίλα ἄνθη ἀνὰ χεῖρας κρατοῦντες, κατὰ σχολὴν παρετάσσοντο. Καὶ 30 χιλιάδες Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν μετὰ ὑπερχιλίων Ἀξιωματικῶν παντὸς ὅπλου, Σώματος καὶ Ὑπηρεσίας, καὶ πλείστων Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων θεαταὶ ἀκούσιοι καὶ βαρυπενθεῖς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς πυλαίας τῆς πόλεως Λεωφόρου παρίσταντο.

Μόλις δὲ ὁ τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς μετὰ τῆς Ὑψηλῆς, Ἐπισήμου καὶ Πομπικῆς αὐτοῦ ἀκολουθίας ὑπερέβη τὸν οὐδὸν τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως, τὸ ἄπειρον καὶ ἀνάμικτον ἐκεῖνο πλῆθος ἐκσπᾶσαν εἰς βροντωδεστάτας καὶ ἀπαύστους ἐπευφημίας, ἤρξατο πυκνῶς ραῖνον Αὐτὸν δι' ἀνθέων ποικιλοχρώμων καὶ εὐόσμων, καὶ ἐν ἐξάλλῳ πρωτοφανεῖ ἐνθουσιασμῷ, καὶ πατριωτικῷ παραληρήματι ψάλλον:

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ
καὶ σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη
Χαῖρ' ὦ Χαῖρ' Ἐλευθεριά.

Χαῖρε Βασιλεῦ Ἑλλήνων
Χαῖρε Ἄνασσα σεπτὴ
Θρόνος σας εἶν' τῶν Ἑλλήνων
ἡ καρδία ἡ θερμή.

Ἑλλὰς Πατρίδα μας γλυκειὰ
πατρίδ' ἀγαπημένη
σ' ὅλο τὸν κόσμο ξακουστὴ
καὶ πολυζηλεμένη.

Τὸ βλοσυρὸν τῶν βλεμμάτων, ἡ νευρικὴ σύσπασις τῶν παρειῶν, καὶ ἡ ξηρὰ καὶ δύσκολος κατάποσις τῶν παρισταμένων ἀσπόνδων φίλων, καὶ ἀφοσιωμένων ἐχθρῶν συμμάχων μας Βουλγάρων, ἐπρόδιδον εὐγλώττως καὶ ἐπαρκῶς τὸ εἰς τὸ στῆθος αὐτῶν ἀκοιμήτως ὑποκαῖον, καὶ ἀθορύβως κοχλάζον

μῖσός των, καὶ τὶ κατὰ φρένα καὶ θυμὸν ἐμερμύριζον, ἐπὶ τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἣν ἐθεώρουν ἀσφαλῆ καὶ ἄκοπον τοῦ πολέμου Βουλγαρικὴν λείαν.

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐνθουσιώδους θορύβου, καὶ τῶν φρενήρων ἐπευφημιῶν, τῶν μουσικῶν παιανιζουσῶν, τῶν σαλπίγγων ἠχουσῶν, καὶ τῶν τυμπάνων κροτούντων, τὸ Βασιλικὸν ἐμβατήριον, ὁ εὐτυχὴς τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς ἐνθουσιωδῶς, εὐφροσύνως, μειλιχίως, ἀγαλλόμενος καὶ μειδιῶν τὸ νικηφόρον στράτευμα καὶ τὸ ἑορτάζον πλῆθος χαιρετῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν περιμάχητον Μακεδονικὴν Πρωτεύουσαν, καὶ διελαύνων διὰ τῆς παραλιακῆς λεωφόρου, ἥτις εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀγρὸν πυκνῶς ἐκ κατερύθρων μηκώνων ἐσπαρμένον, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπ᾿ αὐτῆς κατακειμένων φεσίων, ὑποχρεωτικὸν κατὰ τὴν δουλείαν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς χριστιανούς, τὰ ὁποῖα εἶχον οὗτοι ἀπορρίψει, τῆς ἐλευθερίας τὸν ἀέρα μόλις ἀναπνεύσαντες.

Στὰς δὲ παρὰ τὸν λευκὸν πύργον ἐθεᾶτο ἀτενῶς, συγκεκινημένος καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυπληθεῖς, τὴν πρὸ αὐτοῦ ἐξελισσομένην ἔκπαγλον καὶ μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα τῆς παρελάσεως τῶν ἡλιοκαῶν καὶ νικηφόρων στρατευμάτων Του, καὶ τοῦ ἐξ ἐνθουσιασμοῦ παραληροῦντος ἐλευθερωθέντος πλήθους. Περατωθείσης τῆς παρελάσεως ἀπεχώρησεν εἰς τὸ γραφικὸν καὶ ἀρχοντικὸν Μέγαρον τοῦ Θεσσαλονικέως Ἕλληνος εὐπατρίδου καὶ θερμοῦ πατριώτου Κλέωνος Χατζηλαζάρου, προθύμως καὶ εὐγενῶς τεθέντος εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Μεγαλειότητός Του.

Τὴν θριαμβευτικὴν τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως εἴσοδον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐπηκολούθησεν ὁ ἐπιβλητικὸς εἴσπλους εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς, τῆς ἀειμνήστου Βασιλίσσης Ὄλγας, ἐπιβαινούσης τῆς θαλαμηγοῦ «Σφακτηρίας», ἣν ἠκολούθουν κατὰ παραγωγὴν ὑπερεξήκοντα Ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια ἑορταστικῶς σημαιοστόλιστα, ἅτινα, τῶν σειρήνων των ἀδιακόπως καὶ ἰσχυρῶς συριττουσῶν, μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐπιβλητικῶς εἰς τὸν λιμένα εἰσήρχοντο.

Ὁ εἴσπλους ὁ πομπικός, καὶ μεγαλειώδης τόσων Ἑλλη-

νικῶν ἀτμοπλοίων, καὶ τὸ ἀληθῶς ἔκπαγλον καὶ πραγματικῶς ἐπιβλητικὸν αὐτὸ θέαμα ἐπλήρωσε δακρύων πατριωτικῆς συγκινήσεως τοὺς ὀφθαλμούς, ἐπροκάλεσεν ἔξαλλον καὶ δυσπερίγραπτον τὸν ἐνθουσιασμόν, καὶ ἐγιγάντωσε καὶ ἐχαλύβδωσε τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανείας Ἑλλήνων τε καὶ Ἑλληνίδων. Τὰ πλοῖα τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο ἠγκυροβόλησαν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ λιμένος, τῆς παραλιακῆς λεωφόρου ἀντιμέτωπα. Οἱ ἐπ' αὐτῆς δὲ ἱστάμενοι Ἕλληνες, Βούλγαροι, Τοῦρκοι, Ἰσραηλῖται καὶ Εὐρωπαῖοι κατάπληκτοι ἀπεθαύμαζον τὸ ἀποκαλυφθὲν Ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος μεγαλεῖον.

Περατωθείσης τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀλησμονήτου τελετῆς ταύτης, στρατιῶται καὶ πολῖται μὲ τοὺς βραχίονας περιπλέγδην καθ' ὁμίλους ἀναμίκτους ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας ἐτράπησαν, ζωηρῶς καὶ φαιδρῶς ἐθνικὰ θούρια ᾄδοντες.

Μετὰ ὥραν εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τὰ δύο Βουλγαρικὰ Τάγματα, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντα τοὺς Βουλγάρους Πρίγκηπας Βόριδα καὶ Κύριλλον, οἵτινες κατηυθύνθησαν πρὸς τὸ Βουλγαρικὸν Προξενεῖον ἔνθα καὶ κατέλυσαν. Ὁ δὲ Βούλγαρος Στρατηγὸς Θεοδωρὼφ ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς ὅσον πομπῶδες τόσον καὶ μωρὸν τηλεγράφημα:

«Α. Μ. Βασιλέα Φερδινάνδον

Σόφιαν

«Καταλαβὼν τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ κρατερὰν μάχην, τίθημι αὐτὴν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος.

Στρατηγὸς Θεοδωρώφ»

Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ὁλόκληρον δίκτυον Κρατικῆς Βουλγαρικῆς ὑπηρεσίας ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ταχυδρομείου μέχρι τῆς ἀποστολῆς Λιμενάρχου.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης οἱ Βούλγαροι Πρίγκηπες ἐπεσκέφθησαν ἐν τῷ στρατηγείῳ τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον ὅστις δεχθεὶς αὐτοὺς φιλικώτατα εἶπεν: «Ὡς εὖ παρέστητε ἀγαπητοί ξένοι μου», ὅπερ εὐνοήτως, λίαν δυσαρέστως εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν ἤχησε. Μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἐπεσκέφθησαν τὸν Βασιλέα Γεώργιον, οἵτινες κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐπισκέψεώς των εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι «ὁ Βασιλεὺς πατήρ των ἀπεφάσισε νὰ οἰκοδομήσῃ Ἀνάκτορον ἐν Θεσσαλονίκῃ». Ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ

ταύτῃ, ὁ ὀξύνους καὶ πολύπειρος Ἡγεμὼν ἀπήντησε: «Εἶναι περιττὸν νὰ ὑποστῇ ἡ Μεγαλειότης του τὰς μεγάλας δαπάνας τούτου, διότι θὰ τὸν φιλοξενῶ ἐγὼ ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ μου».

Τὴν ἑπομένην ἡ Ταξιαρχία τῶν Εὐζώνων μετεστάθμευσε εἰς Γευγελῆν, καταλαβοῦσα τὴν μέχρι Στρωμνίτσης ὕπαιθρον χώραν, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς μετὰ τῶν Βουλγάρων συρράξεως. Φρούραρχος δὲ Θεσσαλονίκης διωρίσθη ὁ Συνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ Κλεομένης, ἀντικατασταθεὶς ἐν τῇ Διοικήσει τῆς VII Μεραρχίας ὑπὸ τοῦ Συνταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Σωτήλη Ν.

Εἴσοδος εἰς Θεσσαλονίκην τῆς ΙΙ Μεραρχιας

Τὴν 30 8)βρίου ἐκοινοποιήθη ἡ κάτωθι διαταγή:

«Ἡ ΙΙ Μεραρχία
Πρὸς
τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα

Ἡ Μεραρχία θὰ μετασταθμεύσῃ σήμερον εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀμφότεραι αἱ φάλαγγες αὐτῆς αἱ σταθμεύουσαι ἐν Μπάλτζᾳ καὶ Δρεμίγκλαβα θὰ συνενωθῶσιν εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα ἡ ἡμιονικὴ ὁδὸς Μπάλτζας-Θεσσαλονίκης συναντᾷ τὴν ἁμαξιτὴν Σερρῶν-Θεσσαλονίκης. Τὸ Πυροβολικὸν φθάσαν εἰς τὸ ῥηθὲν σημεῖον θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γενικὴν φάλαγγα

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Ἡ Φάλαγξ σχηματισθεῖσα κατηυθύνθη πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, περὶ τὴν 3 δὲ μ. μ. ὥραν, αἱ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ παιανίζουσαι, αἱ σάλπιγγες ἠχοῦσαι, τὰ τύμπανα κροτοῦντα, τὰ πυροβόλα βροντωδῶς κυλινδούμενα. καὶ αἱ ὁπλαὶ τῶν ἵππων ἠχηρῶς τὸ ἔδαφος κτυπῶσαι, ἀνήγγειλαν τὴν προσέγγισιν τῆς κονιορτοβριθοῦς, ἡλιοκαοῦς, καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν τραχυνθείσης ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον καὶ διακεκριμμένον Ὑποστράτηγον Καλλάρην, ΙΙ Μεραρχίας τῶν Ἀθηνῶν, τουπίκλην σιδηρᾶς, εἰς πυκνὰς φάλαγγας ἐσχηματισμένης καὶ γοργῶς καὶ ἐριγδούπως προελαυνούσης.

Οἱ πολεμισταὶ μὲ τὰ ὑπόθερμα ἐκ τοῦ ταχέως πυρὸς τῆς μάχης ὅπλα ἐπ᾽ ὤμου, μὲ τὰ στόμια τῶν κανῶν των μυρτοστόλιστα, τὰ πυροβόλα ἔτι θερμὰ καὶ ἀτμίζοντα δαφνοστεφῆ, μὲ τὰ προμετωπίδια καὶ τὰ προστήθαια τῶν ἵππων ἀνθοστεφῆ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν γενναίων καὶ τετιμημένων Ἀξιωματικῶν των γυμνὸν τὸ ἔνδοξον καὶ ἐχθροκτόνον ξῖφος κρατούντων, ὑψαύχενες, ἀνθηροί, γελαστοί, ἡλιοκαεῖς, εὐσταλεῖς, ἱπτάμενοι μᾶλλον ἢ πορευόμενοι, καὶ ἔξαλλοι ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἔψαλλον ζωηρῶς καὶ ἐναλλακτικῶς τὰ ἀθάνατα καὶ ὑπέροχα ἐθνικὰ θούρια,τὰ γαλουχήσαντα, λικνίσαντα, ἐμπνεύσαντα, αὐξήσαντα καὶ ἀνδρώσαντα τὴν προγονόπληκτον Ἑλληνικὴν νεότητα καὶ ἀλκὴν ἐλευθέραν τε καὶ δούλην, κατὰ τὸν μακρὸν ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, καὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας χρόνον, μέχρι τοῦ ἑορτασθέντος ὑπερλάμπρου Ἑλληνικοῦ θριάμβου.

Τὸ λιγηρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου
καὶ σὺ τουφέκι φλογερὸν πουλί μου
ἐσεῖς τὸν Τοῦρκον 'σφάξατε
τὸν τύραννον 'σπαράξατε.

Μαύρ' εἶν' ἡ νύκτα στὰ βουνὰ
στοὺς βράχους πέφτει χιόνι
στ' ἄγρια στὰ σκοτεινὰ
στῆς ράχες, πέτρες, στὰ βουνὰ
ὁ Ἕλλην ξεσπαθώνει.

Σώπα κυρὰ Δέσποινα μὴν κλαῖς
καὶ μὴ πολυδακρύζῃς
πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς
Γενήκανε δικά σου.

Τῇ ἀληθείᾳ οὐδέποτε ἄλλοτε τὰ Ἐθνικὰ ταῦτα θούρια ἐψάλησαν ἐνθουσιωδέστερον οὐσιωδέστερον, ἐπικαιρότερον, πραγματικώτερον, ὑπερηφανότερον, καὶ ἑλληνοπρεπέστερον, οὗ ἕνεκα ἐπληροῦντο δακρύων οἱ ὀφθαλμοί,ἐσκίρτα ἡ καρδία, ἐκολποῦτο τὸ στῆθος, ἐταχύνετο ἡ ἀναπνοή, ἠγάλλετο ἡ ψυχή, ἠνορθοῦτο ἡ κεφαλή, καὶ τὰ ἀναζῶντα μεγαλεῖα τοῦ παρελθόντος ἐλπιδοφόρως ἀνεπόλει ὁ νοῦς, ἐκ πατριωτικῆς συγκινήσεως καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας τῶν θεατῶν.

Τὸ ἔκπαγλον, ὑψηλὸν καὶ ἀλησμόνητον θέαμα τῆς παρελάσεως τῆς ἠδελφωμένης, ἠνωμένης καὶ σφριγώσης ἐνόπλου καὶ δαφνοστεφοῦς Ἑλλάδος εἰς νικηφόρους Μεραρχίας, Ταξιαρχίας καὶ Συντάγματα συντεταγμένης καὶ ἐκστρατευούσης, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀείμνησνον ὑπέροχον Βασιλέα της Γεώργιον Α΄, ἐπλήρουν πλείστης εὐφροσύνης, ἀφάτου χαρᾶς, ἀνεκφράστου συγκινήσεως, ὑψίστου ἐνθουσιασμοῦ, καὶ μεγίστης Ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ψυχήν τε καὶ καρδίαν παντὸς γνησίου, ἀληθοῦς καὶ πραγματικοῦ Ἕλληνος, καὶ πάσης γνησίας, ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς Ἑλληνίδος.

Καὶ ἡ ΙΙ Μεραρχία οὕτως μετὰ τῶν ἄλλων θριαμβευτικῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην εἰσελθοῦσα καὶ διὰ τῆς θριαμβευτικῆς ἀψῖδος τοῦ Γαλερίου διελθοῦσα, κατηυνθύνθη εἰς τοὺς στρατῶνας ὅπου καὶ κατέλυσε, τῆς ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρας καταυλισθείσης εἰς τὴν πρὸ τῶν στρατώνων εὐρυτάτην πλατεῖαν. Τὴν δὲ 3 Ν)βρίου τὸ 7 πεζικὸν Σύνταγμα αὐτῆς ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Δελαγραμμάτικαν Ν., ἐπιβιβασθὲν ἀπῆλθεν εἰς Χῖον ὅπως συμμετάσχῃ τῶν κατὰ τῆς ἐν αὐτῇ Τουρκικῆς φρουρᾶς ἐπιχειρήσεων. Ὁπόθεν, μετ᾽ ἀποτελεσματικὴν καὶ μακρὰν δρᾶσιν παραδοθέντος τοῦ πολεμίου, ἀναχωρῆσαν τὴν 25 Δ)βρίου 1912, ἀπεβιβάσθη εἰς Πρέβεζαν τὴν 29 καὶ προήλασεν εἰς Μανωλιάσαν.

Τὰ ὑπέρλαμπρα καὶ εὐτυχῆ γεγονότα ταῦτα τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ὅπως βραδύτερον καὶ τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας τοιούτου, παρήγαγεν πλουσίαν τῆς Δημοτικῆς ποιήσεως τὴν βλάστησιν. Εἷς δὲ χωρικὸς τοῦ παρὰ τὴν Καρδίτσαν χωρίον Μουζάκι, τὴν γοργήν, ῥαγδαίαν, καὶ νικηφόρον προέλασιν τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ΄ εἰς Θεσσαλονίκην τὴν διηώνισε διὰ τοῦ ἑξῆς πραγματικοῦ καὶ ἀπαραμίλλου Σιμωνιδείου ἀληθῶς ἐπιγράμματος:

Ἕνας μεγάλος Βασιλῆας ὡσὰν ἀετὸς διαβαίνει
Ὅσο νὰ βγῆς νὰ τὸν ἰδῆς στὴ Σαλονίκη μπαίνει.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὴν 29 Μαρτίου 1430, καθ᾽ ἣν ὁ ἁλώσας αὐτὴν Σουλτάνος Μουρὰτ ὁ Β΄ ὑπέστειλεν, ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει ἐν τῷ Ἑπταπυργίῳ, τὴν κιτρινομέλαιναν, τὴν φέρουσαν εἰς ἑκάστην τῶν

τεσσάρων γωνιῶν αὐτῆς τὸ γράμμα Β, ἀρχικὸν τῆς ἱστορικῆς καὶ μεγαλειώδους φράσεως «Βασιλεύς, Βασιλέων, Βασιλεύων, Βασιλευόντων», τοῦ δικεφάλου Βυζαντινοῦ Ἀετοῦ Ἑλληνικὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Σημαίαν, καὶ ἀνύψωσε τὴν Ἐρυθρὰν τῆς Ἡμισελήνου.

Τὴν μεσημβρίαν δὲ τῆς 29 8)βρίου 1912, μετὰ 482 ἔτη ὁ τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α΄ ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει ὑπέστειλε τὴν Ἐρυθρὰν τῆς Ἡμισελήνου Σημαίαν, ἐν ἀληθῇ κοσμοπλημμύρᾳ, καὶ παρουσίᾳ τῶν Ἑλλήνων Βασιλικῶν Πριγκήπων, Στρατηγῶν, Ἀνωτέρων καὶ Κατωτέρων Ἀξιωματικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἀξιωματούχων καὶ πλήθους Λαοῦ ἐν μέσῳ μακροτάτων καὶ ζωηροτάτων ἐπευφημιῶν, καὶ ἀνύψωσε τὴν Κυανόλευκον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Σημαίαν, ὑπὸ τὸν κρότον τῶν Πυροβόλων τοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Βαρούχαν Γ. πρώτου Πυροβολικοῦ Συντάγματος, τῆς ὑπὸ τὸν τετιμημένον Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην Ε. Μεραρχίας, τῆς ἐπονομασθείσης πολεμικῆς ἀρετῆς ἕνεκα Πτερωτῆς.

Αὐθημερὸν ὁ Ἀρχιστράτηγος διώρισε τὸν Ὑποστάτηγον Πρίγκηπα Νικόλαον Γενικὸν Διοικητὴν Θεσσαλονίκης μὲ Ἐπιτελεῖς τὸν Ἀντισυντ. τοῦ Πυροβολικοῦ Βλαχόπουλον. Α. καὶ Ταγματ. τοῦ Μηχανικοῦ Σκοῦφον Γ., τοῦ διορισμοῦ του κοινοποιηθέντος εἰς τὸ Στράτευμα διὰ τῆς κατωτέρω διαταγῆς τῆς ΙΙ Μεραρχίας:

«Ἡ ΙΙ Μεραρχία

Πρὸς Ἅπαντα τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα

Κατωτέρω κοινοποιῶ ὑμῖν, ὡς ἔχει, τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 διαταγὴν τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 3 Νοεμβρίου 1912

Κ. Καλλάρης

Ὑποστράτηγος

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω ὑμῖν ὅτι διωρίσθην παρὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν Στρατευμάτων τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου Στρατιωτικὸς Διοικητὴς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν πέριξ.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 1 Ν)βρίου 1912

Νικόλαος

Ὑποστράτηγος»

Προληφθεῖσα Ἑλληνοβουλγαρικὴ σύρραξις

Τὴν ἑσπέραν τῆς 30 8)βρίου, ἐνῷ ἐδειπνοῦμεν εἰς τὸ κεντρικὸν τῆς πόλεως ἑστιατόριον πολλοὶ Ἀξιωματικοί, εἰσῆλθεν ὁμὰς Βουλγάρων τοιούτων,οἵτινες μετ᾽ ἀρκετὴν γενναίαν πόσιν ἤρξαντο ἀναγώγως, προθετικῶς καὶ προκλητικῶς ᾄδοντες ᾆσμα Βουλγαρικῆς συνθέσεως διὰ τὴν Θεσσαλονίκην λίαν ἐξυβριστικὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας. Διότι ὁ σκώληξ τοῦ φυλετικοῦ μίσους ἄγρυπνος ἐνεφώλευεν ἐν τῇ συμμαχικῇ ὀπώρᾳ, τοῦ ὁποίου ἅμα μετεφράσθη ἡμῖν ἡ ἔννοια παρ᾽ ὁμογενοῦς ἰατροῦ, ἐν τῷ Βουλγαρικῷ στρατῷ ὑπηρετοῦντος, μεγάλως ἐξερισθέντες, μικροῦ δεῖν, συνεπλεκόμεθα φονικώτατα μετὰ τῶν προκλητικῶν καὶ βαναύσων ὑβριστῶν συμμάχων. Ἀπροσδόκητος ὅμως καὶ ἔγκαιρος, κατ᾽ ἀνωτέραν ὤθησιν, ἐμφάνισις Σέρβου ἱερέως, ὅστις ἀντιληφθεὶς τὰ πνεύματα, καὶ τὴν ἐπικρεμαμένην σύρραξιν, ἀναβὰς ἐπὶ τραπέζης ὡμίλησε τόσῳ πειστικῶς καὶ σωφρόνως περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης συμπνοίας, ἀγάπης καὶ εἰλικρινοῦς συνεργασίας, μεταξὺ τῶν συμμάχων, ἀκμάζοντος τοῦ κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ πολέμου των, καὶ ἀποφυγῆς πάσης μεταξύ των ἐπιβλαβοῦς ἔριδος, ὥστε ἀπεσοβήθη ἡ πρὸς στιγμὴν ἐπαπειληθεῖσα σύρραξις, καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἀπήλθομεν τοῦ ἑστιατορίου.

Τὴν ἑπομένην τὸ ἀπόγευμα, ἕνεκα τοῦ ἀνωτέρου ἐπεισοδίου, καὶ πρὸς πρόληψιν παρομοίων ἐν τῷ μέλλοντι, ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Θεσσαλονίκης ὑποστράτηγος Πρίγκηψ Νικόλαος συγκεντρώσας, κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου, τοὺς Ἀξιωματικοὺς ἐν τῇ λέσχῃ τῆς πόλεως ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς διὰ μακρῶν, τονίσας ἰδίᾳ τὸ μέγα καὶ ἀληθὲς συμφέρον ὅπερ εἴχομεν νὰ ἀποφύγωμεν τότε, οἱανδήποτε μετὰ τῶν Βουλγάρων πρόωρον καὶ ἐπιζημίαν προστριβὴν καὶ ἔριδα. Σύστασις ἥτις αὐστηρῶς καὶ ἐπιμελῶς παρὰ τῶν Ἀξιωματικῶν ἐτηρήθη.

Μεταβὰς δὲ μετέπειτα παρὰ τῷ Διαδόχῳ, ἀφηγήθην αὐτῷ, ὡς αὐτόπτης μάρτυς καὶ συμμέτοχος, πῶς ἀληθῶς προὐκλήθη τὸ σοβαρὸν ἐπεισόδιον, ὅστις τελευτῶν μοὶ εἶπε: «Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, μόνον διὰ πολέμου θὰ ἀπαλλαγῶμεν τῶν

Βουλγάρων, ὃν προσεχῶς θὰ ἐπιχειρήσωμεν ἀναποφεύκτως καὶ ἐν δέοντι χρόνῳ».

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος ἐδεξιώθη ἐν τῇ λέσχῃ τοὺς Βουλγάρους Πρίγκηπας Βόριν καὶ Κύριλλον μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐγενείας, ἀρχοντωσύνης καὶ λεπτότητος, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, θερμαὶ ἀντηλλάγησαν προπόσεις ὑπὲρ τῶν Βασιλέων Γεωργίου καὶ Φερδινάνδου, Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, Ἑλληνικοῦ καὶ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἡ δεξίωσις αὕτη ἔσχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τῆς ὑφισταμένης ἐντάσεως τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων, ἥτις ὅμως ὑπῆρξε βραχυτάτης διαρκείας.

Οὕτω, μετ' ὀλίγον οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἁγ. Σοφίαν, ἐν ᾗ ἐστρατωνίσθη λόχος Βουλγαρικός, ἀπαγορευθείσης τῆς εἰσόδου εἰς πάντα. Εἰς τὸν γράφοντα δὲ τὰς γραμμὰς ταύτας,ἐπιχειρήσαντα νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν περίφημον Ναόν, ὁ Βούλγαρος σκοπὸς ἐπρότεινεν ἀπειλητικῶς τὸ λογχοφόρον ὅπλον, ἀπαγορεύσας σκαιότατα τὴν εἴσοδον. Τὴν στιγμὴν ταύτην διήρχετο Ἑλληνικὴ περίπολος, ἥτις ἔσπευσεν ἀπειλητική, ἣν διέταξα καὶ ἀπῆλθε πρὸς πρόληψιν συγκρούσεως. Εἰς δὲ τὸν προσελθόντα Βούλγαρον Λοχαγὸν καὶ ἀποπειραθέντα νὰ δικαιολογήσῃ τὸν σκοπόν, ἀπήντησα ξηρῶς ὅτι, «ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ πρὸς σύμμαχον Ἀξιωματικὸν εἶναι ἐπίψογος καὶ ἥκιστα ἐποικοδομητικὴ εἰς τὴν συμμαχικὴν φιλίαν καὶ ἀλληλεγγύην», καὶ ἀπῆλθον.

Ἐν Λαγκαδᾷ, ὃν κατέλαβεν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς πρῶτος, τῶν Βουλγάρων διελθόντων ἐκεῖθεν τὴν προηγουμένην χωρὶς νὰ καταλάβωσι τοῦτον, τὴν ἐπομένην τῆς καταλήψεως καταφθάσας ὁ Ἀρχικομιτατζῆς Δομπαλάκωφ, ὅστις προηγουμένως διελθὼν ἐκ τοῦ χωρίου Σωχὸς διέπραξεν ὄργια κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, ἠξίωσε τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος, ἐκδηλώσας ἀπόφασιν ἐπιθέσεως. Ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος, πρὸς πρόληψιν προώρου ἀναφλέξεως, διέταξε τὴν ἐκεῖθεν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀποσπάσματος. Παρομοίων δὲ γεγονότων ἀτέρμων σειρὰ ἐπηκολούθησεν.

Κατάληψις τοῦ Ἁγίου Ὄρους

Ἀπόσπασμα τῆς VII Βουλγαρικῆς Μεραρχίας, διαταχθὲν ἔβαινεν ὁλοταχῶς πρὸς κατάληψιν τῆς ἱερᾶς Ἐθνικῆς Χερσονήσου, ἐν ᾗ αἱ ἱστορικαὶ Μοναὶ διετήρησαν ἀναλλοίωτον καὶ θερμὴν τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ζωηροτάτην τὴν Ἐθνικὴν Ἰδέαν καὶ ἀμείωτον τὸ Ἑλληνικὸν αἴσθημα καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας, καὶ τοὺς πρὸ αὐτῆς, τῶν καθημερινῶν πολιτικῶν μεταβολῶν, αἵτινες ἐπήρχοντο διαρκούσης τῆς μακρᾶς ἀγωνίας τοῦ ἐξωτερικῶς τε καὶ ἐσωτερικῶς χειμαζομένου, καὶ πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ βαίνοντος Ἑλληνικοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.

Τὸ σοβαρώτατον γεγονὸς τοῦτο, πληροφορηθεῖσα ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐπειδὴ ὁ χρόνος ἐπεῖγε, καὶ ἡ ἀπὸ ξηρᾶς ἐνέργεια ἦτο προφανέστατα ἀλυσιτελής, ἀνετέθη εἰς τὸν Στόλον ἡ τόσον σοβαρὰ ἀπὸ πολιτικῆς τε καὶ Ἐθνικῆς ἀπόψεως ἀποτροπὴ τούτου διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ Ἄθω.

Πρὸς τοῦτο, τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τὸ μεσονύκτιον τῆς 1 Ν)βρίου ἀπέστειλε πρὸς τὸν Στόλαρχον τὴν ἑπομένην τηλεγραφικὴν διαταγήν.

«Ὑποναύαρχον Κουντουριώτην Μοῦδρον

Ἀνάγκη Ἐθνικὴ ἀπόλυτος ὅπως καταπλεύσητε Ἄθω ἀμέσως. Πρὸς τοῦτο ἅμα λήψει διαταγῆς προβῆτε συγκέντρωσιν δύο Λόχων ἀγήματος καὶ μετὰ Μοίρας Στόλου, οὐδ' ὥραν χάνοντες, προβῆτε κατάληψιν Ἁγίου Ὄρους.

Ν. Στρᾶτος»

Ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης, ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος, ἐνεργῶν μετὰ πάσης καὶ ἀξιοθαυμάστου ταχύτητος, συνεκρότησε Μοῖραν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸ Θωρηκτὸν Ἀβέρωφ, τὰ ἀνιχνευτικὰ Πάνθηρα καὶ Ἱέρακα, καὶ τὸ ἀντιτορπιλλικὸν Θύελλαν, ἐφ' ἧς ἐπέβη ναυτικὸν ἄγημα ἐκ 500 ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν τολμηρὸν Ἀντιπλοίαρχον Κουρμούλην Τ.

Ἡ Μοῖρα ἀποπλεύσασα εἰς Λῆμνον ὁλοταχῶς μετὰ τρεῖς καὶ ἡμίσειαν ὥρας κατέπλευσεν εἰς Δάφνην ὅπου περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀπεβιβάσθη μικρὸν τμῆμα τοῦ ἀγήματος ὑπὸ τὰς

ζωηροτάτας ἐπευφημίας τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἔζησαν μὲν ὑπὸ τὴν δουλείαν ἐπὶ αἰῶνας, διετήρησαν ὅμως πάντοτε ἀμείωτον καὶ ζωηροτέραν καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν πίστεως, τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναβιώσεως τοῦ ὑποδούλου Γένους καὶ τῆς πολιτικῆς του ἐλευθερίας, ὅπερ ἀνελθὼν εἰς Καρυάς, κατέλυσε τὰς Ὀθωμανικὰς ἀρχάς, διακηρύξαν τὴν κατοχὴν τῆς ἱερᾶς Χερσονήσου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου Α΄.

Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀγήματος μετὰ δύο ὥρας ἀποβιβασθέν, τῆς Μοίρας κατευθυνθείσης εἰς τὸν ὅρμον Ἀμαλιανὴ παρὰ τὸ σημεῖον τῆς ἀκτῆς ἔνθα τερματίζεται ἡ αὖλαξ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως τῶν Περσῶν Ξέρξου, κατέλαβε τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα πρὸς παρεμπόδισιν πάσης Βουλγαρικῆς προέλασεως καὶ ἐπιδρομῆς. Τὴν ἑπομένην Τάγμα πεζικοῦ ἀφίχθη καὶ ἀποβιβασθὲν ἀντικατέστησε τὸ ναυτικὸν ἄγημα, τὸ δὲ Βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα ἀνακόψαν τὴν πρὸς τὸν Ἄθων πορείαν του ἐπέστρεψεν εἰς Νιγρίταν.

Συγκρότησις Τμήματος Στρατιᾶς

Προκειμένου ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος νὰ προελάσῃ κατὰ τοῦ Μοναστηρίου, συνεκρότησεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν ἐνεδρευόντων Βουλγάρων, Τμῆμα Στρατιᾶς ἐκ τῶν Μεραρχιῶν ΙΙ καὶ VII ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Καλλάρην Κ. ὅστις ἐκοινοποίησε τὰς κάτωθι διαταγὰς τὰς εἰλικρινεῖς συμμαχικὰς προθέσεις τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως διαπιστούσας κατόπιν ψευδῶν παραπόνων τὴν ἄτεγκτον πραγματικότητα ἀνερυθριάστως διαστρεβλούντων καὶ τὴν ἀλήθειαν αἱματηρῶς μαστιγούντων τοῦ Βουλγάρου Στρατηγοῦ Θεοδωρώφ.

Ὁ

Διοικητὴς Τμήματος Στρατιᾶς Θεσσαλονίκης

Πρὸς

Ἅπαντα τὰ ὑπ' αὐτὸν Σώματα

Κοινοποιήσατε διὰ τῆς ἡμερησίας ὑμῶν διαταγῆς τὴν πρὸς ὑ-

μᾶς κατωτέρω κοινοποιουμένην ὑπ' ἀριθ. 2 διαταγὴν τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 1 Ν]βρίου 1912

Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος

Ἀφορμὴν λαμβάνων ἐξ ἑνὸς ἐγγράφου τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Βουλγαρικῶν Στρατευμάτων, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος παραπονεῖται κατὰ τῆς συμπεριφορᾶς τινων ἐκ τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν πρὸς συναδέλφους των Βουλγάρους, οὐ μόνον ὁπλίτας ἀλλὰ καὶ Ἀξιωματικοὺς ἀκόμη, ἐντέλλομαι διὰ τοῦ αὐστηροτέρου τρόπου ὅπως διατάξητε τὰ ὑφ' ὑμᾶς Στρατεύματα νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς τοὺς Βουλγάρους ὅπως ἁρμόζῃ νὰ συμπεριφέρωνται ἀπέναντι Συμμάχων καὶ χριστιανικῶν Λαῶν καὶ νὰ κατανοήσωσι καλῶς ὅτι, ἡ πρὸς αὐτοὺς Συμμαχία ἥτις ἐπετεύχθη μετὰ τοσούτων δυσχερειῶν καὶ μόχθων, ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη λίθον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ᾠκοδομήθη τὸ μέγα ἔργον τῆς σήμερον καὶ ὅτι πᾶσα διχόνοια ἢ ἀφορμὴ παρεξηγήσεων ἀντιστρατεύονται πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο καί, πρέπει νὰ καταπολεμηθῇ δραστηρίως καὶ νὰ ἐκλείψῃ πρόρριζα διὰ τῆς ἀμοιβαίας προσεγγίσεως καὶ τῆς ἐν καλῇ πίστει συνεννοήσεως.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 1 Ν)βρίου 1912

Νικόλαος
Ὑποστράτηγος

Τὸ
Τμῆμα Στρατιᾶς Θεσσαλονίκης
Πρὸς
Τὰ ὑπ' αὐτὸ Σώματα

Κατόπιν ἑτέρας ὑπ' ἀριθ. 3 διαταγῆς τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης κοινοποιήσατε εἰς τὰ ὑφ' ὑμᾶς Σώματα ἐν γενικῇ προσκλήσει εἰς ἐπήκοον πάντων καὶ κατ' ἐπανάληψιν τὰ ἑξῆς.

Τὰ μέχρι τοῦδε ἐπιτευχθέντα τοσοῦτον εὐχάριστα ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἐλάμπρυναν τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν ἐκραταίωσαν τὸ Ἐθνικόν μας γόητρον καὶ ἀνύψωσαν εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων τὴν αὐτοθυσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Πρέπει πάντες νὰ κατανοήσωσιν ὅτι προῆλθον διὰ τῆς κοινῆς συνεννοήσεως καὶ κοινῆς συμπράξεως τῶν φίλων καὶ Συμμάχων ἡμῶν. Καθῆκον ἀπαραίτητον ἑπομένως ἔχομεν ὄχι μόνον νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς μετὰ τῶν Συμμάχων καὶ φίλων ἡμῶν προστριβάς, αἵτινες δυνατὸν νὰ γεννήσωσι παρεξηγήσεις, ὄχι μόνον νὰ μὴ εἴμεθα ἀδιάφοροι πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας νὰ ἐπιδαψιλεύωμεν αὐτοῖς πά-

σαν περιποίησιν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ Ἐθνικόν μας συμφέρον, οὕτω θέλομεν καταλήξει εἰς αἴσιον ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον οἱ χριστιανικοὶ Λαοὶ διὰ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπιδιώκουσι.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 2 Ν)βρίου 1912
Νικόλαος
Ὑποστράτηγος

Τὸ
Τμῆμα Στρατιᾶς Θεσσαλονίκης
Πρὸς
Τοὺς Διοικητὰς τῶν Σωμάτων ΙΙ καὶ VII Μεραρχιῶν

Κατόπιν τῆς χθεσινῆς διαταγῆς μου, θέλετε προσκαλέσει τοὺς ὑφ' ὑμᾶς Ἀξιωματικοὺς καὶ ἀναπτύξει εἰς αὐτοὺς τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἔχει ὁ ἡμέτερος Στρατὸς πρὸς τὸν ἐνταῦθα φιλοξενούμενον Βουλγαρικόν, καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῶν ὁποίων ὀφείλουσιν Ἀξιωματικοί, Ὑπαξιωματικοὶ καὶ Στρατιῶται πρὸς τὸν Σύμμαχον καὶ φίλον τοῦτον Στρατόν. Θέλετε ἐπιμείνει δὲ ὅπως οἱ ἄνδρες τῶν ὑφ' ὑμᾶς Σωμάτων καὶ Ὑπηρεσιῶν μεταβάλωσι τρόπον τοῦ φέρεσθαι καὶ προσοικειωθῶσι περισσότερον τοὺς Συναδέλφους αὐτῶν Βουλγάρους, μετὰ τῶν ὁποίων κοινὴ ἀνάγκη καὶ κοινὸν συμφέρον μᾶς συνδέει εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα.

Πολλάκις ἠκούσθησαν Ἀξιωματικοὶ καὶ Στρατιῶται τοῦ ἡμετέρου Στρατεύματος ἐκφραζόμενοι οὐχὶ εὐπρεπῶς περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ, καὶ ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸν κατακτητικοὺς σκοπούς.

Καταβάλατε ὅθεν πᾶσαν προσπάθειαν, ἐντὸς ἐννοεῖται τῶν ὁρίων τῆς ἀξιοπρεπείας, ὅπως ἀρθῶσιν αἱ παρεξηγήσεις καὶ ἐκλείψει ἡ ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς ἡμῶν γεννηθεῖσα εἰς τοὺς συναδέλφους Βουλγάρους δεδικαιολογημένη δυσφορία.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 4 Ν)βρίου 1912
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.΄

Προέλασις κατὰ τοῦ Μοναστηρίου

Διαταχθείσης τῆς προελάσεως πρὸς τὸ Μοναστήριον, ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἑδρεύουσα Ι Μεραρχία ἐξέδοτο τὴν κάτωθι ἀξιόλογον καὶ ἀξιομνημόνευτον διαταγήν :

«Θεσσαλονίκη τῇ 30 8]βρίου 1912 "Ωρᾳ 4.30 πρωΐας

Πρὸς ἅπαντα τὰ Σώματα τῆς Μεραρχίας

α) Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς κοινοποιεῖ ὅτι ἐνῷ ὁ στρατός μας ἐβάδιζε νικηφόρως πρὸς Θεσσαλονίκην ἡ V Μεραρχία παραμείνασα παρὰ τὸ Σόροβιτς ὅπως καλύπτῃ τὸ ἀριστερόν μας πλευρόν, κατὰ τὴν νύκτα προσεβλήθη αἰφνιδίως ὑπὸ ἐχθροῦ προερχομένου ἐκ Μοναστηρίου καὶ μὴ δυνηθεῖσα νὰ κρατήσῃ τὰς θέσεις της ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

β) Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς προτίθεται ὅπως ὁ Στρατὸς στραφῇ πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων συστρατιωτῶν μας καὶ συντρίψῃ τὸν ἐκ Μοναστηρίου προερχόμενον ἐχθρόν, ὅπως συνέτριψε καὶ ἐξεμηδένισεν εἰς Σαραντάπορον, καὶ Γιαννιτσᾶ τὸν ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ Στρυμῶνος προερχόμενον.

γ) Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς γνωρίζει ὅτι ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν στρατὸν νέους κόπους καὶ νέας θυσίας, ἀλλ᾽ ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν ὑπάρχει Ἕλλην ὅστις νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ συνδράμωμεν τοὺς συναδέλφους μας. Ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι, Ἀξιωματικοί, Ὑπαξιωματικοὶ καὶ Στρατιῶται αἰσθάνονται ὡς χρέος τιμῆς νὰ ἐπιβάλωμεν καὶ εἰς Σόροβιτς τὴν ὑπεροχὴν τῶν ὅπλων μας, ὅπως τὴν ἐπεβάλομεν παντοῦ μέχρι τοῦδε, καί, νὰ κρατήσωμεν παντοῦ ὑψηλὰ τὸ γόητρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀκεραίαν τὴν δόξαν τοῦ Στρατοῦ μας.

δ) Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς πέποιθεν ὅτι, παρ᾽ ὅλους τοὺς κόπους καὶ στερήσεις καὶ τὰς θυσίας τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ὑποστῶμεν, τὸ Στράτευμα ὁλόκληρον θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου τὸν ἠκολούθησε μέχρι τοῦδε.

ε) Τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην θὰ ἀναλάβῃ ἡ Στρατιὰ τοῦ κέντρου ἀποτελουμένη ἐκ τῶν I, III, II, καὶ VI Μεραρχιῶν καὶ ἑνὸς

Συντάγματος Ἱππικοῦ, στρεφομένη κατὰ τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Μοναστηρίου ἐχθροῦ, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου ἐν συμπράξει καὶ τῆς V Μεραρχίας ὑπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ Συνταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Γεννάδη Στ. ἐνισχυομένης ὑπὸ τοῦ μέχρι τοῦδε ἀποσπάσματος τούτου καὶ τῶν ἀποσταλεισῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἐνισχύσεων.

Τμῆμα Στρατιᾶς ἀποτελούμενον ἐκ τῆς ΙΙ καὶ VII Μεραρχιῶν, τοῦ Ἀποσπάσματος Κωνσταντοπούλου, καὶ ἑνὸς Συντάγματος Ἱππικοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ὑποστρατήγου Καλλάρη Κ. θὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ κατακτήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ συμφώνως πρὸς τὰς γενικὰς περὶ τούτου ὁδηγίας τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ.

στ) Ἔναρξις τῆς κινήσεως ταύτης τῆς Στρατιᾶς τοῦ κέντρου γενήσεται ἀπὸ σήμερον καὶ κατὰ τὸ παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου καθορισθὲν δρομολόγιον.

Ε. Μανουσογιαννάκης
Ὑποστράτηγος»

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἐκκινήσασα διὰ Γιαννιτσῶν—Ἐδέσσης κατηυθύνθη πρὸς τὸ Μοναστήριον. Κατὰ τὴν προέλασίν της ἡ V Μεραρχία συναντήσασα τὸν πολέμιον τὴν 3 Νοεμβρίου ἐγκατεστημένον εἰς τὰ περὶ τὸ Κόμμανον ὑψώματα ἀμυντικῶς κατηρτισμένα καὶ ἐπιτεθεῖσα ἐρρωμένως κατ᾽ αὐτοῦ μετὰ διήμερον ἀγῶνα ἔτρεψε τοῦτον εἰς φυγήν, ἐγκαταλείψαντα δύο πεδινὰ πυροβόλα.

Τὴν νίκην ταύτην μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Σόροβιτς, ὁ Μέραρχος Συνταγματάρχης Γεννάδης, ὁ ἀντικαταστήσας τὸν Συνταγματάρχην Ματθαιόπουλον, ἀνήγγειλε τηλεγραφικῶς εἰς τὸν Διάδοχον, ὅστις ἀπήντησε διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος.

»Συνταγματάρχην Γεννάδην

Συγχαίρω. V Μεραρχία ἀπέπλυνε τελευταίαν ἧττάν της.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Αἱ ΙΙΙ, VI, IV Μεραρχίαι ἐξετόπισαν τὸν πολέμιον ἐκ τῶν θέσεών του περὶ τὸ Ὄστροβον ἀμυντικῶς κατηρτισμένων τὴν 4 Ν)βρίου. Ἡ VI Μεραρχία μετὰ τοῦ 1 Ἱππικοῦ Συντάγματος ἐκ τῶν περὶ τὸ Γκορνίτσοβον τὴν 5 Ν)βρίου.

Ἡ IV Μεραρχία ἐκ τῆς στενωποῦ τοῦ Κιρλῆ-Δερβὲν τὴν 6 Ν)βρίου. Καὶ τὸ 1 Ἱππικὸν Σύνταγμα, τῆς Ταξιαρχίας Ἱπ-

πικοῦ οὐσιαστικῶς διαλυθείσης, ἐκ Γκορνιτσόβου κατευθυνόμενον πρὸς Φλώριναν, τὴν πρωΐαν τῆς 7 Ν)βρίου καὶ πληροφορηθὲν ὑπὸ τοῦ πρὸς Μοναστήριον ἀναγνωρίζοντος καὶ τολμηρῶς μέχρι Κλαμπουτσίτας ἀχθέντος ὑπιλάρχου Σπυροπούλου Ν. ὅτι, φάλαγξ Τουρκική, ἄνευ συνοχῆς, κατηυθύνετο ἐπίσης πρὸς Φλώριναν,καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς καμπῆς τοῦ Ἐριγῶνος ἐθεάθη ἡ ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα Ἀρσένιον Μεραρχία Σερβικοῦ Ἱππικοῦ ἐκεῖσε ἐπίσης κατευθυνομένη, σπεῦσαν περὶ τὴν μεσημβρίαν κατέλαβε τὴν Φλώριναν, τοῦ Ἐπιλάρχου Ἄρτη ἄγοντος τὴν προπομπὸν καὶ μετὰ δεξιότητος καὶ τόλμης ἐνεργήσαντος, τῆς Τουρκικῆς φρουρᾶς παραδοθείσης καὶ ἐγκλεισθείσης ὑπὸ φρούρησιν εἰς τοὺς στρατῶνας. Εἰς δὲ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς πόλεως κατέσχεν ὑπερεκατὸν ἁμάξας πλήρεις παντοίου ὑλικοῦ.

Περὶ τὴν δείλην ἀφίκετο Ἴλη Σερβικοῦ Ἱππικοῦ, ἧς ὁ Διοικητὴς βαρέως φέρων, καὶ ἀσχάλλων, ὡς κατόπιν ἑορτῆς ἀφιχθείς, διενυκτέρευσεν, τῇ ἀδείᾳ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Συντάγματος Ἀντισυνταγ. Ζαχαροπούλου, ὡς φιλοξενούμενος ἐν τῇ πόλει. Περὶ τὸ μεσονύκτιον δὲ ἀφιχθὲν τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Καμπάνην 8 Σύνταγμα Πεζικοῦ τῆς IV Μεραρχίας ἀντικατέστησε τὸ Ἱππικὸν Σύνταγμα, ὅπερ προελάσαν κατέσχεν ἐπὶ τῆς πρὸς Ποσιδέρι ἀγούσης 20 Πεδινὰ Πυροβόλα, ἅτινα οἱ Τοῦρκοι πυροβοληταί, μαθόντες τὴν κατάληψιν τῆς Φλωρίνης, ἐγκατέλειψαν ἀποκόψαντες τὰς σειράδας καὶ εἰς φυγὴν τραπέντες. Τὴν 10 δὲ Ν)βρίου τὸ ἀπόγευμα κατέλαβε τὴν Καστορίαν, τοῦ ὑπιλάρχου Νικολαΐδη Π. προπορευομένου καὶ μετὰ δεξιότητος καὶ τόλμης ἐνεργήσαντος, ὅπου ὁ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματος Ἀντισυνταγμ. Ζαχαρακόπουλος ἔλαβε τὴν κάτωθι ἰδιόχειρον ἐπιστολὴν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου.

«Κύριε Συνταγματάρχα,

Ἡ ἐνέργεια ὑμῶν κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Φλωρίνης, μοὶ ἐνεποίησε λίαν εὐχάριστον ἐντύπωσιν. Εὐελπιστῶ ὅτι, τὸ Ἱππικὸν ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ἡγεσίαν ὑμῶν θὰ δρᾷ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι μετὰ τῆς αὐτῆς πρωτοβουλίας, τόλμης καὶ ἀποφασιστικότητος.

Φλώρινα 8—XI—12

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Ἐν Φλωρίνῃ λαβὼν ὁ Διάδοχος τὴν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Στρατηγοῦ προαγωγήν του, ἀπέστειλε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα :

«Α. Μ. Βασιλέα

Θεσσαλονίκην

Μόλις ἔλαβον προαγωγήν μου, βαθέως συγκεκινημένος καὶ εὐγνώμων.

Ντῖνος»

Προέλασις καὶ δράσις τῶν Σέρβων

Κηρυχθέντος τοῦ πολέμου, ὁ Σερβικὸς στρατὸς τὴν 5 8)βρίου ἤρξατο τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών του οὕτως :

Ἡ I Στρατιὰ ἐκ Βράνιας προελάσασα πρὸς Νότον συνῆψεν, ἐπικουρούσης καὶ τῆς II Στρατιᾶς, τὴν 12ην 8)βρίου τὴν παρὰ τὸ Κουμάνοβον μάχην καθ' ἣν ἡ ὑπὸ τὸν Ζεκῆ Πασσᾶν Τουρκικὴ Στρατιὰ ἀποκλεισθείσης τῆς γραμμῆς ὑποχωρήσεως αὐτῆς, διὰ Γκοστιβὰρ καὶ διὰ Βελεσσῶν—Στενῶν Μπαμπούνας ὑπεχώρησε πρὸς τὸ Μοναστήριον.

Ἡ II Στρατιὰ ἐκ Κουρσούμλιε προήλασε διὰ τοῦ αὐχένος Μερδὰρ πρὸς τὸ Κοσσυφοπέδιον, συμπλακεῖσα δὲ Α. τοῦ Ποδονιέβου μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν Φ ρὴκ Τεφὴκ Πασσᾶν Στρατιᾶς, καὶ ἀπωθήσασα ταύτην διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Λὰμπ ἐπορεύθη πρὸς τὴν Πριστίναν καὶ κατέλαβε ταύτην. Ἐκεῖθεν τμῆμα αὐτῆς κατηυθύνθη πρὸς Ζιλὰν—Κουμάνοβον, ἕτερον πρὸς Κότσανικ—Σκόπια, ἅτινα κατέλαβε τὴν 15, καὶ τὴν 17 τὰ Βελεστά,καὶ μικτὸν ἀπόσπασμά της πρὸς τὴν Πρισρέρην.

Κρίσιμος ἡ θέσις τῶν Σέρβων. Ἡ Ἑλληνικὴ σωτηρία

Ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ νικήτρια πρὸς τὸ ὑψίπεδον τῆς Αυγκιστίδος—Πελαγωνίας προήλαυνε, διεκυβεύετο περὶ τὸ Μοναστήριον σοβαρώτατα ἡ τύχη τοῦ Συμμαχικοῦ ἀγῶνος ἐν Μακεδονίᾳ. Διότι, ὁ Τοῦρκος Ἀρχιστράτηγος Ἀλῆ Ῥιζᾶ Πασᾶς μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ Κουμάνοβον καὶ τὸν Περλεπὲν κατώρθωσεν ὡς ἐκ τῆς βραδύτητος τῶν Σέρβων, νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τὸ Μοναστήριον τὸ ὑπὸ τὸν Τζαβὴτ Πασσᾶν ΣΤ' Σ. Στρατοῦ, τὸ ὑπὸ τὸν Ζεκῆ Πασσᾶν Ζ' μέρος τοῦ ὑπὸ τὸν Καρᾶ Σαῒτ Πασᾶν Ε' καὶ τὰς ἐφεδρικὰς Μεραρχίας, ἀποτελεσθείσης οὕτω δυνάμεως ἐξ 60 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ ἰσχυροῦ Πυροβολικοῦ καὶ ἐγκατασταθείσης εἰς θέσεις ἀμυντικῶς κατηρτισμένας.

Ὁ Σερβικὸς Στρατὸς ἀποτελούμενος ἐκ τῶν I καὶ III Στρατιῶν μετὰ δέκα ὅλας ἡμέρας ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Περλεπέ, τὴν 31 8)βρίου, προελάσας, προσέκρουσε τὴν 3 Ν)βρίου εἰς ἰσχυροτάτην ἀντίστασιν τοῦ πολεμίου, συνάψας μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τέσσαρα ἡμερονύκτια σκληρότατον

καὶ αἱματηρὸν ἀγῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐξάντλησις καὶ ἡ ἀποθάρρυνσίς του ἐξεδηλώθη ἐμφανέστατα διὰ τῆς σημαντικῆς μειώσεως τῆς ἐνεργητικότητος καὶ τῆς αὐξούσης ἀπροθυμίας του. Καὶ τοῦτο. διότι :

α) Αἱ γραμμαὶ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ του ἦσαν ἐπιμηκέσταται.

β) Τὰ μέσα μεταφορῶν δὲν ὑπῆρχον.

γ) Αἱ ἐδαφικαὶ συνθῆκαι διαβιώσεως ἦσαν αὐτῷ δυσμενέσταται καὶ ἑλικτικῶς δυσχερέσταται, ὑποχρεοῦσαι τοῦτον νὰ παραμένῃ εἰς τὰ νοσωδέστατα καὶ θανατηφόρα τοῦ ἐριγῶνος ἕλη καὶ

δ) Αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ καὶ γενικῶς αἱ καιρικαὶ συνθῆκαι δυσμενέσταται οὖσαι, καθόσον χιὼν παχυτάτη καλύπτουσα τὸ ὑψίπεδον τῆς Πελαγωνίας, καὶ πυκνοτάτη ὁμίχλη ἐπ' αὐτοῦ καθημένη, ἀπηγόρευον αὐτῷ πᾶσαν παρατήρησιν.

Ἡ θέσις τούτων ἁπάντων ἕνεκα, τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ εἶχε περιπέσει ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς εἰς κρισιμώτατον ἀπροχώρητον τὸν ὁλοσχερῆ του ὄλεθρον ἐξαγγέλλοντα. Ἡ αἰφνιδία ὅμως ἐμφάνισις τὴν 6 Ν)βρίου τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς προελαυνούσης διὰ τῶν διόδων τῆς Μπανίτσης καὶ Γκορνιτσόβου πρὸς τὸ ὑψίπεδον τοῦ Μοναστηρίου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀναθαρρήσας πολέμιος ἡτοιμάζετο δι' ἀντεπιθέσεως νὰ καταφέρῃ καίριον κατ' αὐτοῦ πλῆγμα, καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκύψασα ἄμεσος ἀπειλὴ τῶν νώτων καὶ τῶν συγκοινωνιῶν του, καὶ τῶν πρὸς Ἀλβανίαν γραμμῶν ὑποχωρήσεώς του, ἠνάγκασε τὸν Ἀλῆ Ριζᾶ Πασσᾶν νὰ διακόψῃ ἀποτόμως τὸν πρὸς τοὺς Σέρβους ἀγῶνα, νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ Μοναστήριον, ὑποσχεθέντας, παρὰ τὴν συμμαχικὴν ἀλληλεγγύην, νὰ ἀπόσχωσι πάσης κατ' αὐτοῦ καταδιώξεως, καὶ ἐσπευσμένως νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸ ὑψίπεδον τῆς Κορυτσᾶς, τῆς μὲν ἀριστερᾶς πτέρυγος διὰ Διαβατοῦ—Ρέσνας, τοῦ δὲ κέντρου καὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος καὶ τῆς ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων δυνάμεώς του διὰ Φλωρίνης—Ποσιδερίου—Μπεγλίτσης καταδιωκόμενος κατὰ πόδας ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἱππικοῦ Συντάγματος.

Οἱ δὲ Σέρβοι οὐδεμίαν κατὰ τοῦ πολεμίου ἐνεργήσαντες, κατὰ τὰ προσυμφωνηθέντα, καταδίωξιν, καὶ κατ' οὐσίαν περατώσαντες τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήσεις των, ἠσχολήθησαν δραστηρίως εἰς τὴν κατοχὴν τῶν περιφερειῶν Πρέσπας, Ἀχρίδος καὶ Δίβρης, ἐν αἷς ἐφήρμοσαν τυραννίαν κατὰ πολὺ τῆς τε Τουρκικῆς καὶ τῆς Βουλγαρικῆς ἡνωμένων σκληροτέραν καὶ βαρβαροτέραν ἐξιχθεῖσαν μέχρι τῆς ἀφαιρέσεως τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν καταστημάτων, τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς χρήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς οἰκογενείαις, καὶ κατ' οἶκον καὶ καθ' ὁδόν, ὡς καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἀκολουθίας ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ναοῖς.

Ἡ δὲ IV Σερβικὴ Στρατιὰ κατετμήθη εἰς δύο φάλαγγας, ὧν ἡ μὲν μία προήλασε πρὸς Νόβι Παζάρ, καὶ ἐκεῖθεν διὰ Μητροβίτσης, καταληφθείσης ἀπὸ τῆς προηγουμένης ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων πρὸς τὸ

Ἰπέκ. Ἡ δὲ ἑτέρα ἀπὸ Ποζέγκας διὰ Γιαβὸρ πρὸς Σιενίτσαν καὶ διὰ Νόβα—Βαρὸς πρὸς Κρεπόλιε, καταληφθέντος οὕτως ἅπαντος τοῦ Σαντζακίου τοῦ Νοβιπαζάρ.

Τούτων τελεσθέντων τὸ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον μετὰ τῶν Ι καὶ IV Μεραρχιῶν, ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν τῆς διατροφῆς καὶ συντηρήσεως, καὶ τῆς ἐλλείψεως μέσων συγκοινωνιακῶν ἐπαρκῶν, ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην. Παρέμειναν δὲ ἀπέναντι τοῦ πολεμίου ἡ ΙΙΙ Μεραρχία, ὁρμητικὴ ἐπονομασθεῖσα, πολεμικῆς ἀρετῆς ἕνεκα, ἐν Καστορίᾳ, ἡ V ἐν Κοζάνῃ μὲ τὰ δύο εὔζωνικὰ Τάγματά της ἐν Ἀνασελίτσῃ καὶ τὸ 1 Ἱππικὸν Σύνταγμα ἐν Μπεγλίτσῃ, ἀποτελέσασαι διὰ τῆς διαταγῆς τῆς 19 Ν)βρίου τμῆμα Στρατιᾶς ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον καὶ διακεκριμμένον Ὑποστράτηγον Δαμιανὸν Κ.

Συνομολογηθείσης δὲ δεκαημέρου, 20—30 Ν)βρίου, μονομεροῦς ἀνακωχῆς μεταξὺ Σερβοβουλγάρων καὶ Τούρκων, ἅπας ὁ περὶ τὴν Κορυτσᾶν Τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Τζαβὶτ Πασᾶν, τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἀλῆ Ριζᾶ Πασᾶ ἀποχωρήσαντος εἰς Βεράτιον καὶ τοῦ Ζεκκῆ Πασσᾶ εἰς Αὐλῶνα, ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν προφυλακῶν, καὶ προελάσας κατέλαβε τὴν 29 Ν)βρίου τὸ ὑψίπεδον τῆς Μπελίτσης.

Ἐπιτεθεῖσα ὅμως τὴν 5 Δ)βρίου ἐρρωμένως ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιά, καὶ συνάψασα τὴν μάχην Πολόσκας—Μπιγλίτσης, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκεῖθεν, καταδιωκόμενον, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἀνακωχευσάντων Σέρβων, πρὸς τὰς διαβάσεις τῆς Μορόβας, Τσαγκόνι καὶ Τράγου Πέτραν, ΒΔ. τῆς Μπραδβίτσης, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθη. Μετὰ σφοδρὰν δὲ μάχην ἡττηθεὶς ὁ πολέμιος ὑπεχώρησεν, ἐγκαταλείψας τρία πεδινὰ πυροβόλα, διὰ Κορυτσᾶς, καταληφθείσης ὑπὸ τοῦ 12 Συντάγματος, καὶ τῆς διαβάσεως Κιάρρι πρὸς τὸ ὑψίπεδον τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Ἄψου τῆς Ἐρσέκας, καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ 1 Ἱππικοῦ Συντάγματος μέχρι τῶν διόδων Κιάρι, παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἄψου Ν. Ἐλμὲς παρὰ τὸ Κίναμι.

Καὶ οὕτως ἔληξαν νικηφόρως καὶ δαφνοστεφῶς αἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τελευταίου πεσόντος τοῦ ἀνδρείου Ἀνθυπολοχαγοῦ Βλασσοπούλου Ν. Μεσολογγίτου, καὶ ὁ ὀξυδερκὴς καὶ προβλεπτικὸς Ἀρχιστρά-

τηγος Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐπεδόθη συντόνως εἰς τὸν ἀνεφοδιασμόν, τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κενῶν τοῦ Στρατοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ διὰ τὸν προβλεπόμενον ὑπὲρ τῶν ὅλων νέον ἀγῶνα.

Προέλασις καὶ δρᾶσις τῶν Μαυροβουνίων

Κηρυχθέντος τοῦ πολέμου ὁ Μαυροβουνιώτικος στρατὸς ἤρξατο τῆς πολεμικῆς του δράσεως εἰς δύο θέατρα ἐπιχειρήσεων χωριζομένων ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς σειρᾶς τῶν Βορείων Ἀλβανικῶν Ἄλπεων.

α) Περὶ τὴν λίμνην τῆς Σκόδρας·

β) Πρὸς τὸ Σαντζάκιον τοῦ Νοβιπαζάρ.

Ἐν τῷ πρώτῳ ΝΔ. τῆς λίμνης ἡ 1 Μεραρχία ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Μαρτίνοβιτς, ἐκ Δουλτσίνου καὶ Ἀντιβάρεως διέβη τὴν 27 7)βρίου τὴν μεθόριον εἰς δύο σημεῖα. Τῆς μὲν κυρίας φάλαγγος διὰ πορείας πρὸς τὴν ΝΔ. ἀκτὴν τῆς λίμνης·Τῆς δὲ δευτερευούσης διὰ γεφύρας πηχθείσης ἐπὶ τοῦ Βογιάνα.Ἀπόπειρα αἰφνιδιαστικῆς νυκτερινῆς καταλήψεως τοῦ Ταραμπὸς ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐρρωμένως, τῶν ἐπιτεθέντων ὑποστάντων σοβαρωτάτας ἀπωλείας.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία καὶ Τμήματα τῆς IV ἐν τῇ ΒΑ. τῆς λίμνης ζώνῃ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Λαζάροβιτς τὴν 26 7)βρίου ἐκ Ποδγορίτσης προελάσασα καὶ ἁλώσασα τὰ παραμεθόρια τοῦ πολεμίου ὀχυρὰ συνεκεντρώθη ἐν Κόπλικ, ἵνα προελάσῃ κατὰ τῆς Σκόδρας·

Ἡ Σκόδρα ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ὀργανωτοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ Στρατηγοῦ Φὸν ντὲρ Γκὸλτς περιελάμβανε τὰ ὀχυρὰ Γκολέμι, Μπανιαντζίλι, Ὄμπλικα καὶ Ταραμπὸς ὡς κέντρα ἀμύνης. Πλαγιοφύλαξις δὲ πρὸ τῆς μετωπικῆς γραμμῆς καθίστα τὴν προέλασιν τοῦ ἐπιτιθεμένου ἀδύνατον. Ἡ ὅλη ὀχύρωσις ἔφερε 60 φρουριακὰ πυροβόλα, 100 πολυβόλα, καὶ ἠμύνετο ὑπὸ δυνάμεως 15 χιλ. ἀνδρῶν ὑπὸ τοὺς Στρατηγοὺς Ἐσσὰτ Πασᾶν,καὶ Χασὰν Ριζᾶ Πασᾶν, ἐπολιόρκησαν δ' αὐτὴν 20 χιλ. Μαυροβούνιοι εἰς οὓς προσετέθη Σερβικὸν στράτευμα ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ζουράκοβιτς, μετὰ τὴν κατάληψιν παρ' αὐτοῦ του Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Μεδούης καὶ τοῦ Ἀλεσίου.

Κατὰ τὴν δεκαήμερον τοῦ Ν)βρίου 1912 ἀνακωχὴν μεταξὺ Σερβοβουλγάρων καὶ Τούρκων ὁ Βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου Νικόλαος ἔπεμψε πρὸς τὸν Στρατηγὸν Χασὰν ΡιζᾶΠασᾶν Διοικητὴν τοῦ φρουρίου Ταραμπὸς ἐπιστολὴν πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγουσαν:

«Ἡ ἀντίστασις ὑμῶν εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ.Ἀλλ' αἱ προσπάθειαί σας εἶναι μάταιαι. Δὲν θὰ δυνηθῆτε νὰ ἀνθέξητε ἐναντίον τῆς πείνης καὶ τοῦ χρόνου. Παραδοθῆτε. Εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας, εἰς Κουμάνοβον οἱ ἀδελφοί σας ἔχουσιν ἡττηθῆ».

Εἰς ταῦτα ὁ Χασὰν Ριζᾶ Βέης ἀπήντησεν: «Εἶμαι κύριος ἐν τῷ φρουρίῳ μου. Ἐφ' ὅσον ζῶ τὸ Ταραμπὸς δὲν θὰ παραδοθῇ. Τὸ Ταραμπὸς κατὰ τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ἔχει ἤδη σώσει τὴν τιμὴν τῶν Τουρκικῶν ὅπλων».

Πρὸς τὸ Σαντζάκιον τέλος τοῦ Νοβιπαζὰρ ἔδρασεν ἡ ΙΙΙ Μεραρχία καὶ μέρος τῆς IV ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Βούκοβιτς. Ἡ δύναμις αὕτη διῃρέθη εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μέν, προήλασε τὴν 26 7)βρίου διὰ Βερόνας καὶ Πλάβας πρὸς τὸ Ἰπέκ, ὅπερ καὶ κατέλαβεν. Ἐκεῖθεν προελάσαν κατέλαβε τὴν Διάκοβαν ὅπου συνηντήθη μετὰ Σερβικῆς φάλαγγος προερχομένης ἐκ Πρισρένης. Τὸ δέ, προελάσαν κατέλαβε τὴν Μητροβίτσαν πρὸ τῶν Σέρβων. Συγχρόνως ἀπὸ Βορρᾶ ἔδρα ἡ Δ' Σερβικὴ Στρατιὰ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ζίγκοβιτς.

Ἐκ Διακόβης Σέρβοι καὶ Μαυροβούνιοι διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίνου καὶ διὰ τῆς Μιρδιτίας προήλασαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκητῶν τῆς Σκόδρας καὶ ἐπέκτασιν τῆς δράσεως τῶν Σέρβων Νοτιώτερον πρὸς τὸ Δυρράχιον.

Κατάληψις τῆς Λέσβου

Τὴν 7 ἑσπερινὴν ὥραν τῆς 7 Νοεμβρίου 1912, ὁ ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Κουντουριώτην Ἑλληνικὸς Στόλος ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν Θωρηκτῶν Ἀβέρωφ, Σπετσῶν, Ὕδρας καὶ Ψαρρῶν, τῶν ἀντιτορπιλλικῶν Ἱέρακος, Νίκης, Ἀσπίδος, τοῦ Ναρκοβόλου Κανάρη, τῶν Τορπιλλοβόλων 12 καὶ 14 καὶ τοῦ ὁπλιταγωγοῦ Πέλοπος, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον δύο Λόχοι ἀγημάτων, ἐξελιμενίσθη τοῦ Μούδρου πλέων πρὸς κατάληψιν τῆς νήσου Λέσβου καὶ τὴν 8 πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς Μυτιλήνης, τῶν Μωαμεθανῶν ἑορταζόντων ἀμερίμνως καὶ ἡσύχως τὸ Κουρμπὰν—Μπαϊράμ.

Ἀπερίγραπτος ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς πόλεως· αἰφνιδίως αἱ οἰκίαι καὶ τὰ καταστήματα ἐσημαιοστολίσθησαν δι' ἑλληνικῶν σημαιῶν, οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἤχουν χαρμοσύνως, οἱ κάτοικοι ἀπὸ τῆς παραλίας καὶ τῶν παρ' αὐτὴν οἰκιῶν ἐπευφήμουν ζωηρότατα, λέμβοι δὲ πεπληρωμέναι παρ' ἑλλήνων ἀνευφημούντων καὶ σειόντων μι-

κρὰς Ἑλληνικὰς σημαίας περιεκύκλωσαν τὰ Ἑλληνικὰ πολεμικά, ἐν πατριωτικῷ παραληρήματι διατελοῦντες.

Μετὰ τὴν ἀγκυροβολίαν λέμβος τῆς Ναυαρχίδος ἐφ' ἧς ἐπέβαινεν Ἀξιωματικὸς προσήγγισεν εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου ἀποβιβασθεὶς προσεκάλεσε κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναυάρχου ἐπὶ τοῦ Ἀβέρωφ τὸν Πολιτικὸν καὶ Στρατιωτικὸν Διοικητὴν τῆς Νήσου πρὸς συνεννόησιν διὰ τὴν παράδοσιν αὐτῆς. Ἡ λέμβος ἐπέστρεψε μεταφέρουσα ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος τὸν Μητροπολίτην, τὸν Δήμαρχον, καὶ τὸν Διοικητὴν τῆς Μυτιλήνης Ἐρὰμ Βέην.

Οὗτος ἐζήτησεν προθεσμίαν 24 ὡρῶν ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Κυβερνήσεώς του, ἀπορριφθείσης ὅμως ἀσυζητητὶ τῆς προτάσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου, ἐζήτησεν ὅπως ἡ φρουρὰ μεταφερθῇ ἐπὶ Ἑλληνικῶν πλοίων μετὰ τῶν ὅπλων της εἰς τὴν Μικρασιατικὴν ἀκτήν, ἀλλ' ἀπερρίφθη καὶ αὕτη, τοῦ Ναυάρχου ἀξιώσαντος τὴν ἄμεσον παράδοσιν τῆς πόλεως καὶ τῆς φρουρᾶς.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως ἡτοιμάζετο νὰ ἀποσυρθῇ, τοῦ Διοικητοῦ της Ταγματάρχου Ἀβδοὺλ Γκανῆ Βέη θεωρήσαντος ἀνωφελῆ καὶ ἄσκοπον πᾶσαν ἐν αὐτῇ ἀντίστασιν ἐζητήθη δὲ τετράωρος προθεσμία ὅπως ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν πρὸ τῆς ἀποβιβάσεως τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Περιορισθείσης δὲ ταύτης ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου εἰς τὸ ἥμισυ, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 8 Ν)βρίου ἤρξατο ἡ ἀποβίβασις αὐτῶν καὶ κατέλαβον τὴν Μυτιλήνην, τὸ Πλωμάριον καὶ τὴν Γέραν.

Ὁ Διοικητὴς τῆς Νήσου, οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἡ Χωροφυλακὴ ᾐχμαλωτίσθησαν, ὁ δὲ Τουρκικὸς στρατὸς ἀπαρτιζόμενος ἐκ δύο χιλιάδων στρατιωτῶν καὶ 500 ἐθελοντῶν ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Νήσου πρὸς τὸ ὀρεινὸν καὶ ὀχυρὸν χωρίον Κλαπάδο. Περὶ τὴν 3 ἀπογευματινὴν κατέπλευσεν ἡ Ἑσπερία καὶ ἡ Μακεδονία ἐφ' ἧς ἐπέβαινεν τὸ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Μανουσάκην Τάγμα ἀποβιβασθὲν εἰς τὴν πόλιν.

Περὶ τὴν 10 δὲ ἑσπερινὴν τῆς 8 8)βρίου ὁ Στόλος ἀπῆρεν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Μυτιλήνης, ἀνατεθείσης τῆς περαιτέρω διεξαγωγῆς τῆς κατὰ θάλασσαν ἐνεργείας εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Πλοί-

αρχον Δαμιανὸν Ι. Μοῖραν τῶν Εὐδρόμων ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐξωπλισμένων Ἐμπορικῶν Μακεδονίας, Ἀθηνῶν, Θεμιστοκλέους, Ἑσπερίας, Ἀρκαδίας καὶ Μυκάλης, σχηματισθεῖσαν μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Μοίρας τοῦ Ἰονίου.

Μετά τινας ἡμέρας ἀφίκοντο εἰς Μυτιλήνην δυὸ Τάγματα καὶ μιὰ Ὀρειβατικὴ Πυροβολαρχία ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Πεζικοῦ Συρμακέζην Α. ὅστις ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς ὅλης δυνάμεως, ἀνερχομένης εἰς τρεῖς περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ πολεμίου, ὅστις μετὰ τριήμερον κραταιὸν ἀγῶνα τὴν 5 Δ)βρίου ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ.

Καὶ οὕτω κατέστη πάλιν Ἑλληνικὴ ἡ ὡραία πατρὶς τῆς Σαπφοῦς καὶ τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Αἰκατερίνης, θυγατρὸς τοῦ αὐθέντου τῆς Λέσβου Δορίνου Γατελούζου, ἀποθανούσης τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Θεοδώρας θυγατρὸς τοῦ Κόμητος τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας Λεονάρδου Τόκου. Στολίσκος Βυζαντινῶν Δρομώνων διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Δρουγγαρίου, καὶ εἶτα Μεγάλου Δουκὸς τοῦ Στόλου Λουκᾶ Νοταρᾶ, τοῦ τελευταίου Βυζαντινοῦ Ναυάρχου, μετέφερε τὸν Δεσπότην Κωνσταντῖνον τὸν κατὰ τὴν ἅλωσιν πεσόντα εἶτα τελευταῖονΑὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἐν τῷ λιμένι τῆς Μυτιλήνης διὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων του. Ἡ τελευταία δὲ φρουρὰ Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἥτις ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον πρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, ὑπῆρξεν ἡ τιμητικὴ φρουρὰ ἥτις παρέστη εἰς τὸν τελεσθέντα γάμον ἐντὸς τοῦ ἔτι διασωζομένου φραγκικοῦ φρουρίου.

Τορπιλλισμὸς Τουρκικῆς κανονιοφόρου ἐν Κυδωνίαις

Ὁ Ὑποπλοίαρχος Ἀργυρόπουλος Π. Κυβερνήτης τοῦ Τορπιλλοβόλου 14 ᾐτήσατο ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς εἰς Μοῦδρον ἀφίξεώς του ἀπὸ τὸν Ναύαρχον Κουντουριώτην, ὅπως τῷ ἀνατεθῇ νυκτερινή τις ἐπιχείρησις κατά τινος τῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Ὁ Ναύαρχος συγχαρεὶς τὸν Ὑποπλοίαρχον διὰ τὴν προθυμίαν του, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐξετέλει τὴν παράκλησιν αὐτοῦ.

Ἐκ πληροφοριῶν ἀσφαλῶν ἐγνώσθη ὅτι ἐν τῷ λιμένι τῶν

Κυδωνιῶν ἐναυλόχει Τουρκικὴ Κανονιοφόρος. Ὅτε δὲ ὁ Στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ Μούδρου τὴν ἑσπέραν τῆς 7 Ν)βρίου πρὸς κατάληψιν τῆς Λέσβου, ἠκολούθησαν αὐτὸν καὶ τὰ Τορπιλλοβόλα 12 καὶ 14. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς του ἐν Μυτιλήνῃ ὁ Ὑποπλοίαρχος Ἀργυρόπουλος Π. ἀπηύθυνε τὸ ἑξῆς σῆμα, μὴ τυχὸν ἀπαντήσεως, πρὸς τὸν Ναύαρχον:

«Ἐκ θετικῶν πληροφοριῶν Τουρκικὴ Κανονιοφόρος εὑρίσκεται εἰς Ἀϊβαλί, παρακαλοῦμεν ἐπιτρέψατε μεταβῶμεν, προσβάλλωμεν καὶ συλλάβωμεν ταύτην».

Διαταχθέντων δὲ τῶν πλοίων μετὰ τὴν ἀποβίβασιν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Μυτιλήνης νὰ ἐπαναπλεύσωσιν εἰς Μοῦδρον ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ναύαρχον:

«Κύριε Ἀρχηγέ,

Ἂν καὶ αἱ πρὸ εἰκοσαημέρου παρακλήσεις μου ἀπέβησαν ἄσκοποι, ἐν τούτοις θεωρῶ καθῆκόν μου ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐνταῦθα κατάπλου ἡμῶν καὶ πάλιν νὰ καταστήσω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι, ὑπευθύνως ἀναλαμβάνω τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ τορπιλλισμοῦ τῶν ἐν τῷ λιμένι Σμύρνης Τουρκικῶν πλοίων καὶ τὴν τῆς συλλήψεως τῆς ἐν Ἀϊβαλῇ Κανονονιοφόρου.

Μυτιλήνη 8—11—12

Εὐπειθέστατος
Π. Ἀργυρόπουλος»

Περὶ τὴν ἑσπέραν ἀπέπλευσεν ὁ Στόλος, ἐκραγείσης δὲ τρικυμίας, τὸ Τορπιλλοβόλον 14 μετὰ μέγιστον κίνδυνον κατώρθωσε μόλις διασωθὲν νὰ ἀγκυροβολήσῃ πρὸ τοῦ χωρίου Πέτρα. Ἀποπλεῦσαν δ' ἐκεῖθεν, συμπαραλαβὸν καὶ Κυδωνιέα πλοηγὸν καὶ καταληφθὲν ὑπὸ τῆς νυκτὸς ἀπέναντι τῶν Μοσχονησίων καὶ τοῦ λιμένος τῶν Κυδωνιῶν, εἰσῆλθεν περὶ τὴν πρώτην μετὰ τὸ Μεσονύκτιον ἐν αὐτῷ. Τὸ πλήρωμα τῆς Τουρκικῆς Κανονιοφόρου Τραπεζοῦς, ἥτις εἶχε μεθορμισθῆ πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν εἰς τὸ Νότιον ἄκρον τοῦ λιμένος παρὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Νικόλαος, ἀντιληφθὲν, ἕνεκα τοῦ σεληνόφωτος, τὴν εἴσοδον τοῦ Τορπιλλοβόλου, ἀφοῦ προηγουμένως ἤνοιξε τοὺς κρουνοὺς κατακλύσεως, ἐπιβὰν λέμβου κατέφυγεν ἐν σπουδῇ εἰς τὴν ξηράν. Ἄγημα ἐξ ὀκτὼ ναυτῶν ὑπὸ τὸν

Ὕπαρχον Σημαιοφόρον Κονιάλην ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς Κανονιοφόρου, τοῦ Κυβερνήτου αὐτῆς Πλωτάρχου Ἐμὶρ Μαχρῆ Ἐφένδη μὴ ἐγκαταλείψαντος τὸ πλοῖόν του καὶ ἐγκλεισθέντος ἔν τινι δωματίῳ ἀπεγνωσμένως στηρίζοντος τὴν θύραν ἵνα μὴ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ὠθήσεις τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὕδωρ κατέκλυζε τὴν Κανονιοφόρον, καὶ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἤρχισαν πῦρ πυκνὸν κατὰ τοῦ πληρώματος, τὸ Τορπιλλοβόλον ὑποχωρῆσαν περὶ τὴν 2 ὥραν, ἐτορπίλλισε τὴν Τουρκικὴν Κανονιοφόρον, ἥτις διελύθη εἰς συντρίμματα μετὰ τοῦ Κυβερνήτου της συμμερισθέντος τὴν τύχην της. Τὸ δὲ Τορπιλλοβόλον ἀποπλεῦσαν ἐκ τοῦ λιμένος τῶν Κυδωνιῶν κατέπλευσεν εἰς τὸ ὁρμητήριον τοῦ Μούδρου.

Ἐπὶ τῷ πολεμικῷ κατορθώματι τούτῳ ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου ἀπέστειλε τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα:

«Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν

Ἀθήνας

Χθὲς νύκτα Τορπιλλοβόλον 14 εἰσελθὸν Ἀϊβαλῆ ἐπετέθη κατὰ Τουρκικῆς Κανονιοφόρου, πλήρωμα τῆς ὁποίας, ἅμα ἐμφανίσει, ἐγκατέλειψεν ἀνοῖξαν κρουνοὺς κατακλύσεως. Τορπιλλοβόλον παρεβλήθη καὶ ἄγημα ὑπὸ Ὕπαρχον ἐπέβη αὐτῆς, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντος ἀγήματος ἐμφράξαι εἰμὴ μίαν ὀπήν. Κανονιοφόρος ἤρξατο βυθιζομένη. διὸ μετὰ ἀνάκλησιν ἀγήματος ἐτορπιλλίσθη παρὰ Τορπιλλοβόλου καὶ ἀνετινάχθη.

Κουντουριώτης»

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀπεστάλη ἡ ἑξῆς ἀπάντησις:

«Ἀρχηγὸν Στόλου

Πρὸς τὸν Κυβερνήτην, τὸν Ὕπαρχον καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ Τορπιλλοβόλου 14 καταστρέψαντας δι' ἐπιθέσεως τὴν ἐν Κυδωνίαις Τουρκικὴν Κανονιοφόρον, ἐκφράζω τὴν ἄκραν εὐαρέσκειάν μου καὶ τὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ ἐκτελεσθεῖσαν ὑπὲρ πατρίδος πρᾶξιν.

Ὑπουργὸς Στράτος»

Κατάληψις τῆς Χίου

Περὶ τὸ Μεσονύκτιον τῆς 10 Ν)βρίου 1912, Μοίρα εὐ-

δρόμων ὑπὸ τὸν Πλοίαρχον Δαμιανὸν Ἰ. ἀποτελουμένη ἐκ τῆς Ἑσπερίας Μοιραρχίδος, Μακεδονίας, Ἀρκαδίας καὶ Μυκάλης καὶ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ Κεραυνοῦ, ἀποπλεύσασα ἐκ Μυτιλήνης, συνοδεύουσα ἑπτὰ ὁπλιταγωγά, ἐφ᾿ ὧν ἐπέβαινε τὸ 7 Πεζικὸν Σύνταγμα τῆς II Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Δελαγραμμάτικαν, τὴν 6 πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Χίου. Λέμβος δὲ τῆς Ἑσπερίας ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ἀποβάθραν Ἀξιωματικὸν κομίζοντα πρόσκλησιν τοῦ Μοιράρχου πρὸς τὰς Τουρκικὰς ἀρχάς, ὅπως παραδόσωσι τὴν νῆσον ἐντὸς τριῶν ὡρῶν.

Τῆς λέμβου ἐπιβάντες ὁ Μητροπολίτης καὶ ὁ Δήμαρχος Χίου ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς Ἑσπερίας καὶ ἐπέδωκαν τὴν ἀπάντησιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Ζιχνῆ Βέη ὅπως ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπόσπονδος καὶ ἔνοπλος εἰς Μ. Ἀσίαν, ἥτις καὶ ἀπερρίφθη ἀσυζητητὶ παρὰ τοῦ Ἕλληνος Μοιράρχου, ἀποφασίσαντος νὰ ἀποβιβάσῃ τὸ ἀπόσπασμα εἰς τὴν Ν. τῆς πόλεως Παραλίαν Κοντάρι, ὅπου περὶ τὴν 2 μ.μ. ὥραν ἤρξατο ἡ ἀποβίβασις αὐτοῦ.

Ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Ζιχνῆ Βέην Τουρκικὸς στρατὸς ἀνερχόμενος εἰς δύο περίπου χιλιάδας ἐγκατεστάθη εἰς τὸ ἐγγὺς τῆς παραλίας Κοντάρι πυκνότατον δάσος τῶν κήπων τῆς Χίου, κατασκευάσας καὶ πρόχειρα χαρακώματα. Μόλις προσήγγισαν αἱ πρῶται ἀποβατικαὶ λέμβοι, ἐφ᾿ ὧν ἐπέβαινε τὸ ὑπὸ τὸν Ὑποπλοίαρχον Δεμέστιχαν ναυτικὸν ἄγημα, ἤρξατο κατ᾿ αὐτοῦ ζωηρότατον πῦρ. Παρεμβὰν δὲ τὸ Πυροβολικὸν τῶν Εὐδρόμων καὶ ἰδίᾳ τῆς Μακεδονίας ὑπεστήριξε λυσιτελῶς τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος, διασκορπίσαν τὸν πολέμιον, ἥτις καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας ὁλοσχερῶς συνετελέσθη.

Κατὰ τὴν νύκτα ὁ πολέμιος ὑπεχώρησε πρὸς τὴν ὑπερκειμένην ὀροσειρὰν καταλαβὼν τὰς θέσεις Αἶπος, Ἅγιοι Πατέρες, Πιτυός, Καρδαμύλη καὶ Βολυσσός. Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν γενόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων ἐνθουσιωδέστατα δεκτός. Τὴν ἑπομένην προήλασε κατὰ τοῦ πολεμίου ἐγκατεστημένου εἰς θέσεις ἀμυντικῶς πληρέστατα ὠργανωμένας ἀπὸ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου, οὗ ἕνεκα μετά τινας σφοδρὰς ἐπιθέ-

σεις, ἀνεστάλη πᾶσα κατ᾽ αὐτοῦ ἐνέργεια μέχρι τῆς ἀφίξεως ἐνισχύσεων, ἀλλ᾽ ὅστις ἐβάλλετο καθημερινῶς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν Εὐδρόμων.

Ἀποπερατωθεισῶν τῶν ἐν Λέσβῳ ἐπιχειρήσεων, ἀπεστάλησαν ἐκεῖθεν εἰς Χῖον πρὸς ἐνίσχυσιν δύο Τάγματα Πεζικοῦ μετὰ οὐλαμοῦ Πυροβολικοῦ. Τὴν 21 δὲ προελάσαν τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα καὶ κυκλῶσαν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ πολεμίου, ἠνάγκασε τὸν Ζιχνῆ Βέην νὰ παραδοθῇ μετὰ τοῦ ὑπ᾽ αὐτὸν στρατεύματος ἄνευ ὅρων.

Καὶ οὕτως ἡ ὡραία Πατρὶς τοῦ Θείου Ὁμήρου ἐπανῆλθε μετὰ μακρὰν δουλείαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος καὶ συνεπληρώθη ἡ κατάληψις τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου πλὴν τῆς Δωδεκανήσου κατεχομένης ὑπὸ τῶν φραστικῶς δυναστευομένων τῆς χθὲς καὶ πραγματικῶς δυναστῶν τῆς σήμερον. Ἐν Χίῳ διασώζεται ὁ τάφος τοῦ Τούρκου Ναυάρχου Καρὰ-Ἀλῆ Πασσᾶ τοῦ φονευθέντος ὑπὸ θραύσματος πυριφλεγοῦς κεραίας καταπεσόντος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ἐκ τῆς πυρποληθείσης Ναυαρχίδος του, ὑπὸ τοῦ ἥρωος Κανάρη, ἐφ᾽ οὗ ὑπάρχει τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

Μνημεῖον ἔνθα ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ τοῦ ἐπιφανεστάτου ἐν Βεζύραις Ναυάρχου Νουσοὺχ-Ζαδὲ-Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅστις ἀναδειχθεὶς ἀκαταγώνιστος, μεγίστας παρέσχεν ἐκδουλεύσεις, πλείστας δὲ καὶ πολυτιμωτάτας διὰ τῆς φυσικῆς γενναιότητος, τῆς ἐν γένει ἀξίας, καὶ τῆς μεγάλης, ἐν τῇ περὶ τὰ ναυτικὰ ἐπιστήμῃ πείρας αὐτοῦ ὑπηρεσίας, τῇ Πίστει καὶ τῷ Κράτει, ἔνδοξον εὗρε θάνατον ὁ ἀείμνηστος ἐπιβαίνων τῆς Ναυαρχίδος «Ταγάρ-ὶ-Σανὶ» ὅτε αὕτη ἠγκυροβόλει ἔμπροσθεν τῆς Νήσου Χίου, ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τοῦ Κράτους μαχόμενος κατὰ ῥαδιούργων στασιαστῶν. Ἀνηγέρθη δ᾽ὁ τύμβος οὗτος πρὸς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου ἀγήρω καὶδόξαν ἧς ἐδείχθη ἀντάξιος. Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη. Ἐν ἔτει 1237».

Τουρκοβουλγαρικὴ Συνωμοσία

Τὴν 12 Νοεμβρίου 1912 ἀνεκαλύφθη συνωμοσία ἐξυφανθεῖσα ὑπὸ Τούρκων Ἀξιωματικῶν αἰχμαλώτων ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐλευθέρων ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς των, ἐν συνεννοήσει μετὰ Βουλγάρων Κομιτατζήδων πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Ἑλλη-

νικοῦ καθεστῶτος. Οὗτοι μεταχειριζόμενοι τὰ διαβατήρια τῶν Τούρκων προσφύγων, ἐσκόπουν φυγαδεύοντες δι' αὐτῶν τοὺς Τούρκους στρατιώτας νὰ σχηματίσωσι συμμορίας πρὸς διατάραξιν τῆς τάξεως καὶ ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Τῇ κεραυνοβόλῳ ὅμως ἐνεργείᾳ τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης Πρίγκηπος Νικολάου, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν, καθ' ἣν ἐπρωτοστάτησεν ἡ II Μεραρχία συνελήφθησαν αὐτονυκτὶ ἅπαντες οἱ Τοῦρκοι Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὑπάλληλοι ἀνερχόμενοι εἰς δισχιλίους περίπου, ἐν οἷς καὶ ἀρκετοὶ μετημφιεσμένοι εἰς χανουμίσσας πρὸς διαφυγὴν τῆς συλλήψεως, οἵτινες ὑπὸ συνοδείαν ἐπιβιβασθέντες πλοίων μετεφέρθησαν εἰς Φάληρον.

Μεταξὺ τῶν συλληφθέντων συγκατελέγετο καὶ ὁ ἰατρὸς Νιαζὴμ Βέης, τέως Βαλῆς Θεσσαλονίκης ἐκ τῶν κυρίων πρωτεργατῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1908, δράσας ζωηρῶς καὶ λυσιτελῶς διὰ τὴν Συνταγματικὴν μεταπολίτευσιν, παραμείνας ἐν Θεσσαλονίκῃ ὡς μέλος τῆς Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου. Οὗτος μετ' ὀλίγον ἀφέθη ἐλεύθερος ἐπὶ σημαντικῇ τῶν Νεοτούρκων ὑποσχέσει μὴ ἐκτελεσθείσῃ.

Συνελήφθησαν ἐπίσης καὶ πολλοὶ Κομιτατζῆδες, τοῦ Σανδάσκη μετ' αὐτοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰσελθόντες καὶ διαμένοντες ἐν τῇ Βουλγαρικῇ συνοικίᾳ, καὶ ἐν τῷ Βουλγαρικῷ Λυκείῳ ὡς μαθηταὶ ἐγγραφέντες, πηλήκιον μαθητοῦ φέροντες, καὶ πώγωνα ἀρχαίου Ἀθηναίου σοφιστοῦ ἀκαθάρτως τρέφοντες καὶ μεταβαλόντες τοῦτο εἰς ἐργοστάσιον χειροβομβίδων, καὶ διδακτήριον τῆς χρήσεως αὐτῶν, κατὰ τῶν συμμάχων Ἑλλήνων.

Προέλασις καὶ δρᾶσις τῶν Βουλγάρων

Κηρυχθέντος τοῦ πολέμου, ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἔνθα εἶχον συγκεντρωθῆ αἱ ὑπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγον Σαβὼφ τρεῖς Βουλγαρικαὶ Στρατιαὶ ἤρξαντο τῶν ἐπιχειρήσεων οὕτω:

Ἡ II ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἰβανὼφ προελάσασα κατὰ μῆκος τῶν κοιλάδων τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ Τούντζα πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, προσέκρουσεν ἐπὶ τοῦ ὀχυροῦ τῶν Λύκων. Δ. τοῦ Μουσταφᾶ περὶ τὸ Ὀρτάκιοϊ, ὠργανωμένης τοποθεσίας τοῦ Παπᾶ-Τεπέ, καὶ τοῦ ὀχυ-

ρου Καρτὰλ-Τεπέ, μεθ' ὃ ἐπολιόρκησε τὴν Ἀνδριανούπολιν.

Ἡ Ι ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κουτίντσεφ προελάσασα Α. τοῦ Τούντζα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Λαχανᾶ-Βαϊσάλ, ἀπέκρουσε τὸν πολέμιον παρὰ τὸ Σελίολου, μεθ' ὃ διῃρέθη εἰς δύο ἄνισα τμήματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἔλασσον συμμετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὸ δὲ μεῖζον κατηυθύνθη πρὸς τὰ ΝΑ., συνεργασθὲν βραδύτερον μετὰ τῆς ΙΙΙ Στρατιᾶς ἐν Λουλὲ-Μπουργκὰς καὶ Τσατάλτζᾳ.

Μάχη τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Ἡ ΙΙΙ Στρατιὰ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ῥάτκο Δημητρίεφ προελάσασα διὰ τεσσάρων φαλάγγων πρὸς Σαράντα Ἐκκλησίας, συνῆψε παρ' αὐτὰς μετὰ τοῦ Α΄ Τουρκικοῦ Σ. Στρατοῦ, Τμημάτων τοῦ Γ΄ καὶ ἐφεδρικῆς Μεραρχίας τοῦ ΙΣΤ΄ τὴν ὁμώνυμον μάχην, ἥτις κατ' ἀρχὰς διεξήχθη ἀμφοτέρωθεν μετὰ φανατικῆς λύσσης. Ἀπειληθείσης ὅμως περὶ τὴν δείλην τῆς δεξιᾶς Τουρκικῆς πτέρυγος, ἡ ἐφεδρικὴ Μεραρχία ἔπαθε πανικόν, ὅστις μεταδοθεὶς καὶ εἰς τὴν λοιπὴν παράταξιν ἐπέφερε περὶ τὴν ἑσπέραν τὴν φυγὴν ἅπαντος τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, μὴ ἐνεργηθείσης οὐδεμιᾶς παρὰ τῶν Βουλγάρων καταδιώξεως. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν τακτικὴν ἣν ἐχαρακτήριζεν ἀπηνὴς καὶ ἄπαυστος κατὰ τοῦ ὑποχωροῦντος πολεμίου καταδίωξις καὶ διαρκὴς ἐπίθεσις ἥτις ὀξύνει τὴν διάνοιαν, ἀναπτύσσει τὴν πρωτοβουλίαν, ἐξάπτει τὴν τόλμην καὶ ἄγει εἰς τὸ ὑπέρτατον τὴν αὐτοθυσίαν.

Μάχη τοῦ Λουλὲ-Μπουργκὰς

Ἡ ὑπὸ τὸν Ἀβδουλὰχ Πασσᾶν Ἀνατολικὴ Τουρκικὴ Στρατιὰ ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν Α΄, Β΄, Γ΄, καὶ Δ΄ Σ. Στρατοῦ καὶ Μεραρχίας Ἱππικοῦ ἀνασυνταχθεῖσα ἐγκατεστάθη περὶ τὸ Λουλὲ-Μπουργκάς, ἐπὶ τῆς γραμμῆς Α. Καραγάτς-Ντεριζλὶ-Βίζα-Γιουβαλὶκ-Σαράϊα, ἄνευ ἀξιολόγου ἀμυντικοῦ καταρτισμοῦ.

Τὴν πρωΐαν τῆς 14 8)βρίου αἱ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ῥάτκο Δημητρῆεφ ΙΙΙ, καὶ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κουτίντσεφ Ι Βουλγαρικαὶ Στρατιαὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἔχουσαι ἀξιόλογον ὑπεροχὴν Πυροβολικοῦ. Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς μάχης ἡ VI Μεραρχία τῆς Ι Στρατιᾶς κατέλαβε τὸ Λουλὲ-Μπουργκάς, τὴν νύκτα ὅμως, ἐπιτεθέντων τῶν Τούρκων αὕτη ἐτράπη εἰς φυγὴν συγκρατηθεῖσα τελικῶς ὑπὸ τῆς Ι Μεραρχίας. Τὸ ἑσπέρας δὲ τῆς 17 τὸ ἀριστερὸν τῆς Τουρκικῆς παρατάξεως κλονισθὲν ἐτράπη κατὰ τὴν νύκτα εἰς ἄτακτον φυγήν, ἥτις ἐπέφερε καὶ τὴν τοῦ δεξιοῦ, ὅπερ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκεί-

νης λυσιτελῶς κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐμάχετο, ἐγκαταλειφθέντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 150 πυροβόλων καὶ περὶ τὰς 25 χιλ. νεκρῶν καὶ τραυματιῶν, ἀπέναντι 16 χιλ. Βουλγάρων τοιούτων.

Διαρκοῦντος τοῦ τριημέρου σφοδροῦ ἀγῶνος ἡ Χ Βουλγαρικὴ Μεραρχία καὶ Μεραρχία Ἱππικοῦ, τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς Βουλγαρικῆς παρατάξεως ἀποτελοῦσαι, καὶ ἀπέναντι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Λουλὲ-Μπουργκὰς εὑρισκόμεναι, ἐθεῶντο τὸν τριήμερον ἀγῶνα ἀπαθῶς καὶ ἀδρανοῦσαι, ἐνῷ δρῶσαι ἠδύναντο νὰ ἀπειλήσωσι τὰ νῶτα τῶν Τούρκων καὶ κυκλοῦσαι αὐτοὺς νὰ τοὺς ἐξαναγκάσωσιν εἰς παράδοσιν.

Μάχη τῆς Τσατάλτζας. Ἥττα τῶν Βουλγάρων

Οἱ Βούλγαροι καὶ πάλιν οὐδεμίαν ἐνήργησαν κατὰ τοῦ πολεμίου καταδίωξιν ὅστις ἀνενόχλητος ἐγκατεστάθη ἐν Τσατάλτζᾳ ἐπὶ τῶν ἐσπευσμένως ἐπισκευασθέντων χαρακωμάτων τῶν κατὰ τὸν Ῥωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878 ἀνεγερθέντων.

Ἡ Γραμμὴ τῆς Τσατάλτζας, περὶ τὰ 35 χιλιόμετρα ἐκτάσεως, ἐρειδομένη πρὸς μὲν τὸν Εὔξεινον Πόντον ἐπὶ τοῦ Καραμπουρνοῦ, πρὸς δὲ τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, ἐπὶ τοῦ ἕλους Μπουγιοὺκ-Τσεκμιτσέ, καλύπτεται ὑπὸ σειρᾶς προεστηκότων ὑψωμάτων διηκούσης ἀπὸ τῶν Δέρκων μέχρι Γκιαοὺρ-Μαγιέρ.

Τὴν 4 Ν)βρίου ἡ Βουλγαρικὴ Στρατιὰ ἀπαρτιζομένη ἐξ 150 χιλ. ἀνδρῶν περίπου μετὰ 600 πυροβόλων ἐπετέθη κατὰ τοῦ ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Νιαζὴμ Πασσᾶ καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Περτὲβ Πασσᾶ, Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀνερχομένου εἰς 80 περίπου χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 300 πυροβόλων, ἐνισχυομένου ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου.

Μετ' ἐπανειλημμένον ἡμερονύκτιον διαρκῆ, σκληρὸν καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα, καθ' ὃν οἱ Τοῦρκοι ἠμύνθησαν μετ' ἀξιοθαυμάστου αὐτοθυσίας, ἀνδρείας, καὶ ἐπιμονῆς, οἱ Βούλγαροι τὴν 6 Ν)βρίου ἀπεκρούσθησαν ὁριστικῶς. Διωχθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγκατεστάθησαν τελικῶς ἐπὶ τῶν Ὑψωμάτων τῶν διηκόντων ἀπὸ τῶν Δέρκων τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Καλλικρατείας τῆς Προποντίδος.

Ἀπὸ τῆς 8 δὲ Ν)βρίου ἐπῆλθε σιωπηρὰ ἀναστολὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐπιδημία δὲ χολέρας ἐκραγεῖσα καὶ ἐκταθεῖσα τάχιστα ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατῷ, καὶ μεταδοθεῖσα καὶ εἰς τὸν Βουλγαρικὸν ἐπέφερε δεινὸν ὄλεθρον εἰς ἀμφοτέρους. Τὴν 2 Δ)βρίου ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἐκπροσωποῦσα καὶ τὴν Σερβικὴν καὶ τὴν Μαυροβουνιωτικὴν ὑπέγραψε μετὰ τῆς Τουρκικῆς δίμηνον ἀνακωχὴν ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους :

α) Οἱ Στρατοὶ τῶν ἐμπολέμων θὰ παραμείνωσιν εἰς τὰς θέσεις των.

β) Αἱ πολιορκούμεναι ὀχυραὶ θέσεις δὲν θὰ ἀνεφοδιασθῶσιν.

γ) Αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις θὰ ἀρχίσωσιν ἐν Λονδίνῳ τὴν 3 Δ)βρίου.

Ἡ Ἑλλὰς ἀποκρούσασα τὰς ἰδιαιτέρας προτάσεις τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Κιαμὴλ Πασσᾶ ὑπισχνουμένου τὴν πλήρη ἱκανοποίησιν τῶν ἀξιώσεων αὐτῆς, ἐὰν ὑπέγραφε τὴν ἀνακωχὴν καὶ ἀπέσυρε τὸν στόλον της ἐκ τοῦ Αἰγαίου, περίπτωσις ἥτις θὰ ἀπήλασσεν αὐτὴν τῶν μεταγενεστέρων ἀγώνων καὶ θυσιῶν της, καὶ θὰ ἐξηφάνιζε πάντα Βουλγαρικὸν κίνδυνον, συνέχισε τὸν πόλεμον. Εἰς τὴν συμμαχικὴν ταύτην εὐθύτητα, ἡ Βουλγαρία συμπεριεφέρθη βραδύτερον Μογγολικώτατα.

Πολιορκία τῆς Ἀδριανουπόλεως

Ἡ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἰβανὼφ II Βουλγαρικὴ Στρατιὰ προήλασε κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη, ἐν Εὐρώπῃ, ἀπὸ τοῦ 1361 Πρωτεύουσα τῶν Σουλτάνων, ἀφ' ἧς ουτοι ὁρμώμενοι ἐπεξέτειναν ῥαγδαίως τὴν κατακτητικήν των σταδιοδρομίαν.

Τὸ ἀμυντικὸν αὐτῆς συγκρότημα διῃρεῖτο ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου καὶ τῶν παραποτάμων του Ἄρδα καὶ Τούντσα εἰς τέσσαρας διακεκριμμένους τομεῖς Ἀνατολικόν, Νότιον, Δυτικὸν καὶ Βόρειον, ὑπηρεσπίζετο δὲ ἐξ 80 χιλ. ἀνδρῶν περίπου μετὰ 200 τοπομαχικῶν πυροβόλων καὶ 150 πεδινῶν περίπου, ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον πολεμιστὴν καὶ δεξιοτέχνην Στρατηγὸν Σουκρῆ Πασσᾶν.

Οἱ Βούλγαροι ἤρξαντο τῆς πολιορκίας τὴν 14 8)βρίου ἀνερχόμενοι εἰς 90 χιλ. ἄνδρας μετὰ 300 πυροβόλων, εἰς οὓς προσετέθησαν τὴν 23 Ὀκτωβρίου καὶ 25 χιλ. Σέρβοι ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Στεπάνοβιτς μετὰ βαρέος πυροβολικοῦ, οὕτινος ἐστεροῦντο ὁλοσχερῶς οἱ Βούλγαροι. Ἀπὸ τοῦ ὄρθρου δὲ τῆς 26 Ὀ)βρίου μέχρι τῆς 21 Ν)βρίου, ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς 10)ημέρου ἀνακωχῆς, κατόπιν πολλῶν ἐπιθέσεων καὶ σφοδροτάτων βομβαρδισμῶν, οὗτοι οὐδὲν κατώρθωσαν.

Ἡ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κοβάτσεφ ἀνεξάρτητος Ὁμὰς διῃρέθη εἰς τρεῖς φάλαγγας ἐξ ὧν, ἡ μὲν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Γκένεφ ἐτράπη Νοτίως πρὸς Καρτσαλῆ-Μενσταλῆ-Γκουμουλτσίναν. Ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Ἱππικοῦ Τάνεφ περιλαμβάνουσα τὸ Ἱππικὸν μετὰ Πυροβολικοῦ καὶ Πεζικοῦ κατηυθύνθη πρὸς Φερεντὶκ-Δεδεαγάτς. Ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κοβάτσεφ διὰ τῶν κοιλάδων Ταμπρᾶς-Τσεπελάρε πρὸς τὸ ὑψίπεδον Πασμακλῆ-Ἰσμιλάε καὶ ἐκεῖθεν διὰ Μπουκίων-Δράμας-Καβάλλας πρὸς Ξάνθην-Γκουμουλτζίναν-Φερεντζίκ.

Ἐκκαθαρισθείσης οὕτω τῆς περιοχῆς τῆς Ῥοδόπης, καὶ τῆς

παρὰ τὸ Αἰγαῖον ζώνης, ὁ ὑπὸ τὸν Γιαβὲρ Πασσᾶν Τουρκικὸς στρατὸς ἀπωθήθη πρὸς τὸν κάτω Ἕβρον, μεταξὺ Φερεντζὶκ καὶ Σουφλίου, ὅπου συναφθείσης τῆς παρὰ τὸ Μερχαμλὶ μάχης, καθ' ἣν ὁ πολέμιος κυκλωθεὶς πανταχόθεν παρεδόθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀνερχόμενος εἰς 10 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 265 Ἀξιωματικῶν καὶ χιλιάδων παρακολουθούντων γυναικοπαίδων.

Ἡ ἀνεξάρτητος Ὁμὰς τοῦ Στρατηγοῦ Θεωδώρωφ κατετμήθη εἰς δύο φάλαγγας, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἐλάσσων προήλασε διὰ Τσάρεβο-Σέλο πρὸς Κότσανα-Ἰστίπ, καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Στρώμνιτσαν-Δοϊράνην. Ἡ δὲ μείζων, διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμῶνος καὶ Σερρῶν προήλασε πρὸς Θεσσαλονίκην, ἀποσπάσασα πλαγιοφυλακὴν πρὸς Μαχομίαν-Νευροκόπιον κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Νέστου.

Αἱ φάλαγγες αὗται συνήντησαν ἀσήμαντον ἀντίστασιν παρὰ τὰ Κότσανα καὶ τὸ Κρούπνικ, καθόσον τὸ ὑπὸ τὸν Καρᾶ-Σαΐτ Πασᾶν Ε´ Τουρκικὸν Σ. Στρατοῦ τὸ ὁρισθὲν ὅπως ἀντιταχθῇ κατ' αὐτῶν, ἐστράφη διὰ τοῦ μείζονος τμήματός του ὑπὸ τὸν Ναδιρ Πασσᾶν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, σπεῦσαν εἰς βοήθειαν τοῦ Χασὰν Ταξὶν Πασσᾶ ἐν Γιαννιτσᾷ, διὰ δὲ τοῦ ἐλάσσωνος πρὸς τὸν Περλεπέν.

Ἕνεκα τῆς σοβαρᾶς ἥττης ἣν ὑπέστη ἡ Βουλγαρικὴ Στρατιὰ ἐν Τσατάλτζᾳ περιελθοῦσα εἰς δυσχερεστάτην θέσιν, ἐκλήθησαν νέαι δυνάμεις εἰς ἐνίσχυσίν της καὶ εἰς ἐξασφάλισιν ἀπὸ πάσης τυχὸν πλευρικῆς ἐπιθέσεως τοῦ πολιορκοῦντος τὴν Ἀδριανούπολιν στρατοῦ, ἐν αἷς ἡ ἐν Ξάνθῃ Μεραρχία Κοβάτσεφ καὶ ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐλλοχεύουσα VII Μεραρχία, ἥτις ἐπιβασθεῖσα, πλὴν ἑνὸς Τάγματος ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Λαζάρωφ, τὴν μεσημβρίαν τῆς 14 Ν)βρίου 17 ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων, ὧν ἡγεῖτο ἡ Μυκάλη, τῇ συνοδείᾳ Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἀπεβιβάσθη, τῆς διευθύνσεως τῆς ἀποβιβάσεως ἀνατεθείσης εἰς τὸν τολμηρὸν καὶ πεπειραμένης συνέσεως ναυτικὸν Ἀντιπλοίαρχον Γούδαν, ἐντὸς 22 ὡρῶν εἰς Δεδεαγάτς. Εἶναι δὲ περιττὸν νὰ ἀναγραφῇ ὅτι ἡ ἀπελθοῦσα Μεραρχία ἀντικατεστάθη διὰ Κομιτατζήδων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὅρμος τοῦ Δεδεαγάτς κεῖται ἐπὶ τῆς ἀναπεπταμένης πρὸς Νότον ἀμμώδους Θρακικῆς παραλίας, ἐγγύτατα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕβρου, καὶ τοῦ μακρὰν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἡ ἀποβίβασις ἐντὸς τόσῳ μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ὁλοκλήρου Μεραρχίας, μετὰ τῶν μεταγωγικῶν της, ὅπου τὰ ὁπλιταγωγὰ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀγκυροβολήσωσιν ἐγγύτερον τῶν χιλίων μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἀποτελεῖ ἀληθῶς σημαντικὸν ναυτικὸν κατόρθωμα τιμῆσαν τὴν δεξιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ τὸ ὁποῖον οἱ ἀποβιβασθέντες Βούλγαροι ἐπανειλημμένως ζωηρῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐπευφήμισαν.

Ἄφιξις εἰς Θεσσαλονίκην τοῦ Στρατηγοῦ Χασαπτσιέφ

Ἀπελθόντος τοῦ Στρατηγοῦ Θεοδώρωφ μετὰ τῆς VII

Μεραρχίας εἰς Δεδεαγὰτς τὴν διοίκησιν τῆς παραμεινάσης ἐν Θεσσαλονίκῃ Βουλγαρικῆς δυνάμεως ἀνέλαβεν ὁ Στρατηγὸς Ἀνδρέεφ, πράγματι ὅμως ῥυθμιστὴς τῶν πραγμάτων ἦτο ὁ Στρατηγὸς Πετρώφ, συνοδὸς τῶν Βουλγάρων Πριγκήπων, στερούμενος ὁλοσχερῶς πάσης διπλωματικότητος, καὶ συμπεριφερόμενος μετ᾽ ἀπροκαλύπτου καὶ ἐπιμόνου ἐχθρότητος εἰς τὰ ἑκάστοτε ἀναφυόμενα ζητήματα τὰ ἐπιδεκτικὰ φιλικῆς λύσεως. Γεγονὸς ὅπερ τὴν κρίσιμον κατάστασιν κατέστησεν κρισιμωτέραν.

Εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ μετ᾽ ὀλίγον ἀπεστάλη ὁ Στρατηγὸς Χασαπτσῆεφ τέως ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτής, τοῦ ὁποίου κατ᾽ ἀρχὰς ἡ στάσις ὑπῆρξε λογική. Οὕτω διὰ τὸ ζήτημα τῆς κατοχῆς τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης-Σερρῶν, τοῦ ὁποίου κατεῖχεν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τμῆμα μέχρι τοῦ 14 χιλιομέτρου, κατὰ τὰς ἀρχὰς Δ)βρίου ἀξιώσαντος τοῦ Στρατηγοῦ Πετρώφ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκεῖθεν, καὶ ἐκ τῆς δοθείσης ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως ἐπέκειτο ἄφευκτος σύρραξις, προελήφθη αὕτη, διότι ὁ Στρατηγὸς Χασαπτσῆεφ ἀπηγόρευσε πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν, δηλώσας ὅτι τὸ ζήτημα θὰ ἐλύετο διπλωματικῶς.

Ἐπισκεφθεὶς δὲ τὸν Πρίγκηπα Νικόλαον ἐξέφρασεν αὐτῷ τὴν λύπην του διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν προκατόχων του, ἀναγνωρίσας καὶ βεβαιώσας ὅτι εἶναι μεγίστη ἀνάγκη καὶ ὕψιστον συμφέρον μεταξὺ τῶν Συμμάχων νὰ ὑφίστανται ἀδιατάρακτοι καὶ εἰλικρινεῖς σχέσεις.

Πλὴν μετ᾽ ὀλίγον ἀφανὴς καὶ ἄσπονδος πόλεμος ἤρξατο διεξαγόμενος μεταξὺ τῆς πονηρίας, τῆς ἀσυνειδησίας, τοῦ ψεύδους, τῆς διαστροφῆς καὶ τῆς ἀλαζονίας τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ Χασαπτσῆεφ, χαρακτηριστικὰ τῆς Βουλγαρικῆς φυλῆς, καὶ τῆς εἰλικρινείας, τῆς ἐντιμότητος, τῆς εὐθύτητος, τῆς μετριοπαθείας καὶ τῆς διπλωματικότητος τοῦ Ἕλληνος Στρατηγοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, χαρακτηριστικὰ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἅτινα διέλυον τὰς βδελυρὰς μηχανορραφίας, καὶ τοὺς σκοτίους σκοποὺς τοῦ ἀντιπάλου του, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ᾽ ἣν μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του τεταπεινωμένος ἐξεδιώχθη ἐκ Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τῆς ΙΙ Μεραρχίας Ὑποστρατήγου Καλλάρη.

Θάνατος τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'

Τὴν 15 Ν)βρίου 1912 ὁ τηλέγραφος ἀνήγγειλε τὴν θλιβερὰν εἴδησιν τοῦ θανάτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ Γ' τοῦ Πάνυ. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ γηραιοῦ ἐθνάρχου, ὁ ὁποῖος δὶς ἀνελθὼν τὰς βαθμίδας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου διεκυβέρνησε τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν, καὶ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον δεξιώτατα, ὁ Στρατὸς καὶ ὁ Στόλος ἐπένθησαν ἐπὶ δεκαπενθήμερον. Μέχρι δὲ τῆς καταθέσεως εἰς τὸ ἐν Βαλουκλῇ ἐθνικὸν νεκροταφεῖον τοῦ σεπτοῦ λειψάνου τοῦ γεραροῦ Πατριάρχου τὸ Ἑλληνικὸν πυροβόλον ἐκρότει ἔν τε τῇ ξηρᾷ καὶ τῇ θαλάσσῃ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἐπικρατοῦντος πραγματικοῦ καὶ ἐθνικοῦ πένθους.

Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις αἰσιοδοξοῦσα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πρὸ τῆς Τσατάλτζης τεταγμένου ἤδη Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, καὶ θεωροῦσα βεβαίαν καὶ προσεχεστάτην τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τὴν Βασιλεύουσαν, εἶχεν ἀπευθύνει πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διακοίνωσιν, δι' ἧς ἐκάλει αὐτὴν νὰ ἀξιώσῃ παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Βουλγάρου ἐξάρχου εἰς τὸν ἄμεσον καθαγιασμὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὡς ἐβεβαιοῦτο ἐπιμόνως, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ὁδηγίας ὅπως, οὐ μόνον εἰς τοῦτο προθύμως συναινέσῃ, ἀλλὰ πλειοδοτοῦσα καὶ τὸ Σχίσμα ἔτι, τῆς παρὰ τοὺς κανόνας τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποσπασθείσης ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο κηρυχθείσης σχισματικῆς, καταργήσῃ. Αἱ Βουλγαρικαὶ ὅμως προβλέψεις δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, καὶ συνεπῶς οὔτε καὶ αἱ ἐξ Ἀθηνῶν ἀφελεῖς καὶ ἁπλοϊκαὶ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὁδηγίαι αὐτῆς.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι, ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Ἰωακεὶμ δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ μετάσχῃ τῶν ἱεροτελεστιῶν, καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἅμα καὶ πολιτικῶν πράξεων, αἵτινες μετὰ το-

σαύτης καὶ τοιαύτης ἐπιπολαιότητος ἀπεφασίζοντο καὶ ἀπεστέλλοντο ἐξ Ἀθηνῶν. Πλεῖστα δὲ κατὰ τὸν μακρόν του βίον ἐπιδειξάμενος ὁ Μέγας Πατριάρχης πάντοτε δείγματα ἐκτάκτου διπλωματικῆς δεξιότητος θὰ ἐχειρίζετο καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο βεβαιότατα, κατὰ πάντα ἄλλον τρόπον, πλὴν τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ὑποδεικνυομένου.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως καὶ ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ θλιβερὸν γεγονὸς καθ' ὃ τὸ Ἔθνος εἰς κρισιμώτατον σταθμὸν τῆς σταδιοδρομίας του ἀπώλεσε τὰς δύο πεπειραμένας καὶ φωτεινοτάτας αὐτοῦ κορυφάς. Τὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ τὸν Γ΄ τὸν Πάνυ καὶ τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α΄.

Ἄφιξις τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου εἰς Θεσσαλονίκην

Ἀγγελθέντος ἐπισήμως ὅτι, ὁ Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος θὰ ἀφικνεῖτο τὴν πρωΐαν τῆς 4 Δ)βρίου εἰς Θεσσαλονίκην, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος μετὰ τῶν Πριγκήπων καὶ τῆς ἀκολουθίας Του μετέβη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς αὐτοῦ δὲν ἦτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Σύμμαχον Βασιλέα, ὁπότε θὰ ἐγίνετο ἐπισήμως δεκτὸς ὡς ξένος του, ἀλλὰ διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἦτο συγκάτοχος καὶ συγκυρίαρχος τῆς πόλεως, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης φιλοξένου ὑποδοχῆς, κατῆλθε τοῦ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ, εἰς τὸν προτελευταῖον ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης σταθμόν, ὅπου ἐπιβὰς αὐτοκινήτου εἰσῆλθε εἰς τὴν πόλιν, ἐν χαρακτηριστικῇ καὶ ἐκδήλῳ τῶν κατοίκων ψυχρότητι καὶ ἀδιαφορίᾳ καὶ κατηυθύνθη εἰς τὸ Βουλγαρικὸν Προξενεῖον, πρὸ τοῦ ὁποίου παρατεταγμένος Βουλγαρικὸς Λόχος ἀπέδωκε τὰς τιμάς, ἔνθα καὶ κατέλυσε. Πληροφορηθεὶς ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος τοῦτο ἀπῆλθε μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σταθμοῦ καὶ διερχόμενος πρὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ Προξενείου εἶδεν αὐτὸν ἐπιθεωροῦντα τὴν τιμητικὴν φρουράν του.

Ὁ Βούλγαρος Βασιλεὺς ἐπεσκέφθη τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὴν ἐπομένην γενόμενος δεκτὸς παρ' αὐτοῦ μετὰ τῆς χαρακτηρισάσης αὐτὸν φιλοφροσύνης, εὐγενείας καὶ ἀριστοκρατι-

κότητος, παρακαθήσας εἰς τὸ Βασιλικὸν πρόγευμα. Μεθ' ὃ κατὰ τὴν γενομένην μακρὰν ἰδιαιτέραν μεταξύ των συνδιάλεξιν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων «ὁ Ἕλλην Βασιλεὺς ἐδήλωσεν εἰς τὸν Βούλγαρον Βασιλέα κατηγορηματικῶς καὶ ἀπεριστρόφως ὅτι, ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο καὶ ἔσεται Ἑλληνική».

Τὴν ἑπομένην, ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ἀμφότεροι οἱ Βασιλεῖς παρέστησαν μετὰ τῶν Πριγκήπων καὶ τῆς ἀκολουθίας των κατὰ τὴν ψαλεῖσαν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ δοξολογίαν ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσσίας Νικολάου, μεθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὸν Βασιλέα Φερδινάνδον, ὅστις κατὰ τὴν βραχυτάτην ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμονήν του, ἐπανειλημμένας καὶ μακρὰς ἔσχε συνεντεύξεις μετὰ τοῦ Προξένου τῆς Αὐστρίας Κὰρλ ὁ ὁποῖος ἔπεμψε μακρὰ καὶ ἐπείγοντα πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του τηλεγραφήματα.

Τὴν νύκτα δὲ τῆς 6 Δ)βρίου λαβὼν τρισεπεῖγον παρὰ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως τηλεγράφημα ὁ Βασιλεὺς Φερδινάνδος ἀνεχώρησεν αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὸν Βασιλέα Γεώργιον. Τὴν ἑπομένην μεταβάντες εἰς τὰ Ἀνάκτορα οἱ Βούλγαροι Πρίγκηπες καὶ ἀποχαιρετήσαντες αὐτὸν καὶ τοὺς Πρίγκηπας, ἐπειγόντως καὶ οὗτοι ἀνεχώρησαν ἐκ Θεσσαλονίκης.

Κατάστασις τῶν ἐμπολέμων. Μεσολάβησις τῶν Δυνάμεων

Ἀρξαμένων τῶν πολεμικῶν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπιχειρήσεων τὴν 5 8)βρίου οἱ Ἕλληνες προήλασαν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, οἱ Βούλγαροι κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, οἱ Σέρβοι κατὰ τῶν Σκοπίων, οἱ Μαυροβούνιοι κατὰ τῆς Σκόδρας, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὸν Ἑλλήσποντον.

Περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ 8)βρίου, ἀληθὴς σταυροφορία, καὶ ῥαγδαία νίκη τοῦ Τιμίου Σταυροῦ κατὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου εἶχε συντελεσθῇ. Οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν Θεσσαλονίκην, οἱ Σέρβοι τὰ Σκόπια, καὶ μετ' ὀλίγον τὸ Μοναστήριον, οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν,

προελάσαντες μέχρι Τσατάλτζης ἰσχυρῶς ἀμυνομένης εἰς ἀπόστασιν 40 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρκουν τὴν Σκόδραν. Ὁ δὲ Τσάρος τῶν Βουλγάρων ἠτοιμάζετο νὰ στεφθῇ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ διὰ τοῦ Στέμματος τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων τὴν στολὴν αὐτῶν περιβεβλημένος, μεθ' ὧν ἐκ τῶν προτέρων εἶχε φωτογραφηθῆ. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος εἶχεν ἀπελευθερώσει τὴν Λῆμνον, τὴν Θάσον, τὴν Ἴμβρον καὶ τὴν Σαμοθράκην, δὲν κατέλαβε δὲ καὶ τὴν Καβάλλαν ὡς ἀπορριφθείσης παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὀργίλως τῆς σχετικῆς αἰτήσεως τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτου.

Τούτων ἕνεκα ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων. Ἡ δὲ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, πρὸς πρόληψιν γενικωτέρας περιπλοκῆς τῆς καταστάσεως, ἀπειληθείσης Αὐστρορρωσσικῆς ῥήξεως ἐπὶ τῇ καταλήψει τοῦ Δυρραχίου ὑπὸ τῶν Σέρβων καὶ προληφθείσης διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν ἐκεῖθεν, εἰσηγήθη τὴν σύγκλησιν Εὐρωπαϊκῆς ἐν Λονδίνῳ συνδιασκέψεως πρὸς διακανονισμὸν τοῦ Βαλκανικοῦ ζητήματος. Γενομένης δεκτῆς τῆς προτάσεως ταύτης παρὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων τὴν 13 Ν)βρίου εἰσηγήσει τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως προσεκλήθησαν ὅπως συμμετάσχωσι τῆς συνδιασκέψεως καὶ οἱ ἐμπόλεμοι ὡς σύμβουλοι ἐν αὐτῇ.

Συγκρότησις τῆς Ἑλληνικῆς Ἀποστολῆς

Κοινοποιηθείσης τῆς προσκλήσεως τῶν Δυνάμεων πρὸς τοὺς ἐμπολέμους καὶ προκειμένου νὰ συσταθῇ ἡ διπλωματικὴ ἀποστολὴ καὶ ἀναχωρήσῃ διὰ Λονδῖνον συνεκροτήθη Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καθ' ὅ, ἕνεκα τῶν μεγάλων ὑποχωρήσεων ἃς διετύπωσεν ὁ Βενιζέλος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶ διημείφθη δριμυτάτη στιχομυθία.

Τῇ ἐπεμβάσει ὅμως τῶν λοιπῶν Ὑπουργῶν κατηυνάσθησαν τὰ πνεύματα αὐτῶν, ἐπῆλθεν ἠρεμία, ἡ συνεδρίασις συνεχίσθη, καὶ τὸ γεγονὸς ἀπεσιωπήθη μὴ σχὸν περαιτέρω συνεπείας.

Εἰς προηγούμενον δὲ Ὑπουργικὸν συμβούλιον καθ' ὃ ὁ Ρέπουλης κατεφέρθη ἐναντίον τῆς Βουλγαρικῆς κακοπιστίας καὶ ἀπληστίας,καὶ ὁ Διομήδης ὡμίλησε ζωηρῶς περὶ τῆς ἀνάγκης νὰ μὴ ἀπολέσωμεν τὰς Σέρρας καὶ τὸ Παγγαῖον ἐξηρεθίσθη ἐπὶ τοσοῦτον ὁ Βενιζέλος ὥστε μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Συμβουλίου ἀπελθόντων τῶν Ὑπουργῶν εἰς τὸν παραμείναντα Στράτον εἶπεν ἐν ὀργῇ: «Μὲ τοιαύτας παιδαριώδεις συζητήσεις κατέστησαν μερικοὶ Ὑπουργοὶ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον Δημοτικὸν σχολεῖον».

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀποστολὴ ἀπηρτίσθη ἐκ τῶν Βενιζέλου ὡς Ἀρχηγοῦ, Σκουλούδη, Γενναδίου Πρεσβευτοῦ ἐν Λονδίνῳ, Στρέϊτ Πρεσβευτοῦ ἐν Βιέννῃ,Πολίτου καθηγητοῦ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῇ Νομικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, Ὑποστρατήγου Δαγκλῆ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου καί τινων ἄλλων κατωτέρων διπλωματικῶν Ὑπαλλήλων καὶ Ἀξιωματικῶν.

Τὴν ἐπομένην ὁ Βενιζέλος συνοδευόμενος παρὰ τοῦ Κορομηλᾶ ἐπεσκέφθη κατ' οἶκον τὸν Σκουλούδην καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι, ἔλαβε πρὸ μικροῦ τηλεγράφημα ἐκ Σόφιας ἀγγέλλον ὅτι. «Ἂν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων ὁ Βενιζέλος μεταβῇ εἰς Λονδῖνον, προτίθεται νὰ μεταβῇ εἰς συνάντησίν του ἐκεῖσε καὶ ὁ Γκέσωφ, εἰδοποιῶν σχετικῶς καὶ τὸν Πάσιτς», ὑποπτευόμενος ὅτι θὰ ἠρνεῖτο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ συμμετάσχῃ οὗτος τῆς ἀποστολῆς. Ὁ Σκουλούδης ὅμως, ἀνώτερος τοιούτων μικροφιλοτιμιῶν, προέτρεψε τὸν Βενιζέλον ὁπωσδήποτε νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον, διότι ἐπωφελὲς θὰ ἦτο ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ γνωρισθῇ προσωπικῶς μετὰ τῶν Κυβερνώντων τὴν Εὐρώπην ἀνδρῶν, καὶ οὕτως ἡ ἀποστολὴ κατηρτίσθη τελικῶς ὡς ἀνωτέρω.

Ἐπειδὴ δὲ ἐξερχόμενος ὁ Βενιζέλος τοῦ γραφείου του, ηὐχαρίστησεν αὐτὸν θερμῶς καὶ πάλιν διὰ τὴν συμμετοχήν του, εἶπεν αὐτῷ: «Ἄφετε τὰς εὐχαριστίας, δὲν εἶναι καιρὸς διὰ προσωπικὰ ζητήματα, νὰ ἐξασφαλίσητε μόνον τὴν κατοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης, διότι ἄνευ αὐτῆς δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα». Ἐπὶ τῇ συμβουλῇ ταύτῃ ὁ ἀκολουθῶν Κορομηλᾶς διὰ ταχειῶν ἐπινεύσεων τῆς κεφα-

λῆς ἀλλὰ καὶ σιωπῶν,συγκατένευε θερμότατα εἰς τὰ περὶ Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ Σκουλούδηλεχθέντα, ὅστις εἶχεν ἐγκαίρως πληροφορηθῆ τὰ ἐν τῷ Ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ συμβάντα, καὶ τὰ μεταξὺ Βενιζέλου καὶ Κορομηλᾶ διαμειφθέντα, καὶ τὴν προκαλέσασαν ταῦτα αἰτίαν, ἥτις ἐξεδηλώθη ἔπειτα ἐν Λονδίνῳ νοσηρότερον καὶ κινδυνωδέστερον.

Περὶ τὸ τέλος Ν)βρίου ἀπῆλθεν ἡ Ἑλληνικὴ ἀποστολὴ εἰς Λονδῖνον, ὅπου εἶχον συγχρόνως ἀφιχθῆ καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ὑπὸ τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς Δάνεφ, ἡ Σερβικὴ ὑπὸ τὸν Νοβάκοβιτς, καὶ ἡ Τουρκικὴ ὑπὸ τὸν Ρεσὴτ Πασσᾶν.

Ἡ Συνδιάσκεψις ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τὴν 3 Δ)βρίου ἑπομένης τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας, ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου, τοῦ Ἄγγλου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν χαιρετίσαντος τοὺς ἀντιπροσώπους διὰ προσλαλιᾶς ἥτις ἐτερματίσθη διὰ τῆς φράσεως: «Ἐὰν ἡ διάσκεψίς σας ἀπολήξῃ εἰς τὴν εἰρήνην, θὰ ἐξασφαλίσῃ αὕτη τὸν σεβασμὸν τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ Βαλκανικὰ Κράτη».

Αἱ συζητήσεις ἤρξαντο μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπίβλεψιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ τῆς Ἑλλάδος μὴ ὑπογραψάσης τὴν ἀνακωχήν, ἀνεβλήθησαν αὗται, διότι ὁ Τοῦρκος πληρεξούσιος Ρεσὶτ Πασσᾶς μὴ ὢν ἐξουσιοδοτημένος νὰ συζητήσῃ καὶ μετ' αὐτῆς, ἐζήτησε συμπληρωματικὰς παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του ὁδηγίας. Ἐν τούτῳ ὅμως τῷ μεταξὺ ἐγένετο συζήτησις περὶ τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν πολιορκουμένων πόλεων Ἀδριανουπόλεως, Ἰωαννίνων καὶ Σκόδρας.

Τὴν 10 Δ)βρίου, τοῦ Τούρκου ἀντιπροσώπου σχόντος πληρεξουσιότητα παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του, οἱ Βαλκανικοὶ Σύμμαχοι διετύπωσαν τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, συμφωνοῦντες ὅπως ἡ Τουρκία ἀποσυρθῇ μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφ' ὧν οὗτος ἀπήντησεν ὅτι: «Ἡ Τουρκία εἶναι πρόθυμος νὰ συζητήσῃ περὶ εὐρειῶν μεταρρυθμίσεων, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ περὶ ἐδαφικῶν παραχωρήσεων», καὶ ἀνεφέρθη συγχρόνως πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του. Ἕνεκα δὲ τῆς βασικῆς των

διαφορᾶς ταύτης, αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν καὶ ἀπεφασίσθη οἱ διαφωνοῦντες νὰ ἀποτανθῶσιν εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις.

Βενιζελικαὶ χίμαιραι

Ὁ Βενιζέλος ἐμπλέξας ἐπιπολαίως καὶ προχειρολογικῶς τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον ἄνευ ὅρων, καὶ προηγουμένης συμφωνίας διανομῆς τῶν κατακτηθησομένων, ἐν νίκῃ, ἐδαφῶν, προσεπάθησε, μετὰ τὰς ῥαγδαίας πολεμικὰς ἐπιτυχίας, νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Βουλγαρίας, παρεμβάλλων τὰς διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Σερβοβουλγαρικῇ συμβάσει, καὶ προτείνων τοιαύτην, ἐφ᾽ ἧς οἱ τέσσαρες νικηταί, τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν Στενῶν ἀποτελούσης Κράτος διεθνές, θὰ ἀπήρτιζον ὄγκον ἐπιβάλλοντα εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τὸν σεβασμὸν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, κακῶς ἀντιγράψας καὶ παρεννοήσας τὸ σχέδιον τοῦ Μεγάλου Μεσολογγίτου τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, φρονῶν ἀφελῶς καὶ ἀνιστορήτως ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Σλαυϊσμὸς συνδεδεμένοι ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ, θὰ ὠργάνουν τελικῶς τὴν Ἀνατολὴν ἐπὶ τῶν τουρκικῶν ἐρειπίων.

Ἡ Βουλγαρία ὅμως ἄνευ περιστροφῶν ἀπέκρουσε διαρρήδην τὰς προτάσεις ταύτας τῆς Βενιζελικῆς ἀφελείας, ἐμφορουμένη καὶ δεσποζομένη ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀξιοῦσα τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν μετὰ τοῦ Μοναστηρίου καὶ διακηρύττουσα ὅτι, ἡ Ἑλλὰς λαμβάνουσα τὰς Νήσους, τὴν Κρήτην καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Αἰγαίου, αὐτῆς κατεχούσης συγχρόνως τὴν παραλίαν τῆς τε Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἱκανῶς θὰ ἠμείβετο, καὶ ὑποστηρίζουσα ὅτι, ἡ Τουρκία ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τῶν ἀναγκαίων μεταρρυθμίσεων, ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ εἶναι κατὰ προτίμησιν Ρωσσικὴ ἢ Τουρκικὴ—ἵνα μὴ εἶναι ἀναμφιβόλως Ἑλληνικὴ—δυναμένη ὅμως νὰ καταστῇ οὕτως ἡμέραν τινὰ Βουλγαρική. Διότι ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἡττημένης Τουρκίας, θὰ ἐξηκολούθει ἡ σχετικὴ Βουλγαρικὴ προπαγάνδα ὅπως ἡμέραν τινὰ ὁ Τσάρος τῶν Βουλγάρων θέσῃ τελικῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς

του τὸ Στέμμα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, γεγονὸς ἔστω καὶ προσωρινῶς ἀναβαλλόμενον.

Προσθετικῶς δὲ ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις προὔβαλε καὶ τὴν ἀξίωσιν τῆς στρατιωτικῆς ἀναλογίας πρὸς τὰ ἀποκτηθέντα ὠφελήματα, ἐκθειάζουσα τὰς ἀποφασιστικὰς νίκας ἃς ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς ἤρατο, καὶ ὧν ἕνεκα ἐθραύσθη ἡ στρατιωτικὴ τῆς Τουρκίας ἰσχύς,ὅπερ ὅμως ἀληθῶς δὲν θὰ συνέβαινεν ἂν ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος δὲν παρημπόδιζε τὴν διεκπεραίωσιν εἰς Θράκην ἁπασῶν τῶν ἐκ Μ. Ἀσίας κληθεισῶν μεγίστων ἐνισχύσεων, οὗ ἄνευ, ὁ συμμαχικὸς πόλεμος ἀναντιρρήτως πρὸς ὄφελος τῆς Τουρκίας θὰ ἐτερματίζετο.

Καὶ παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἄτεγκτον καὶ εὔγλωττον πραγματικότητα ταύτην, ὁ Βενιζέλος εἰς Λονδῖνον μεταβὰς παρουσίασε φαινόμενον πολιτικῆς ἀντιλήψεως καὶ συμπεριφορᾶς αὐτόχρημα πρωτοφανὲς καὶ ἀνεξήγητον. Διότι, κατὰ τὰς μακρὰς διακοπὰς τῶν ἐργασιῶν τῆς συνδιασκέψεως, συχνὰς λαμβάνων συνεντεύξεις μετὰ τοῦ Βουλγάρου πληρεξουσίου Δάνεφ εἰς αἰσθητὰς προέβαινεν ὑποχωρήσεις μὴ λαμβάνων οὐδεμίαν ἀπάντησιν, ἐτήρει δὲ ἀπέναντί του στάσιν ὑφισταμένου, ὥστε ὁ τελευταῖος οὗτος ἐφαίνετο ὡς ὁ πραγματικὸς ἡγέτης τῆς βαλκανικῆς ἀντιπροσωπείας. Γεγονότα τὰ ὁποῖα ἠνάγκασαν τὸν ἐν Λονδίνῳ Γάλλον Πρεσβευτὴν Καμπὸν μετὰ δυσφορίας πολλάκις νὰ δηλώσῃ ὅτι: «Ἡ σπουδὴ καὶ ἡ πρωτοφανὴς ἀνεξήγητος προθυμία μεθ' ὧν ὁ Βενιζέλος προέβαινεν ἑκάστοτε εἰς διαφόρους πρὸς τὸν σύμμαχόν του ὑποχωρήσεις, καὶ πρὸ πάσης ἐνίοτε διατυπώσεως αὐτῶν, καθίστα ἀνίσχυρον τὴν Γαλλικὴν διπλωματίαν νὰ ὑποστηρίξῃ, ὡς προὐτίθετο, τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα».

Ὡς βραδύτερον καὶ κατὰ τὸ Ἠπειρωτικὸν ζήτημα ἐξεδήλωσεν προθύμως καὶ ἀπροκαλύπτως τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἑλλάδος ὅπως παραχωρηθῇ ἡ Β. Ἤπειρος τῇ Ἀλβανίᾳ, δι' ἣν ὁ Κλεμανσὼ ἐν τῇ ἐφημερίδι του «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος» σφόδρα ἔψεξε καὶ αὐστηρῶς ἐκάκισε. «Τὴν περίεργον καὶ ἀκατανόητον νόσον ταύτην, ἣν ἀθεραπεύτως ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ὁ Βενιζέλος ἐνόσει».

Ἀνακοινώσεις Σκουλούδη

Περὶ τῶν παραδόξων ἀντιλήψεων καὶ ἐπιζημίων γνωμῶν ἃς ἐνεφάνιζεν ὁ Βενιζέλος ἐν Λονδίνῳ,ὁ ἀείμνηστος Σκουλούδης εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας εἶπεν ἐπὶ λέξει, τὰ ἑξῆς: «Μιᾷ τῶν ἑσπερῶν ἦλθεν εἰς τὸ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ Κλάριτζ γραφεῖόν μου εἷς τῶν Ἀξιωματικῶν τῆς ἀποστολῆς, ὅστις λίαν συγκεκινημένος μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι, διατελοῦσιν ἐν μεγίστῃ ἀνησυχίᾳ καὶ συγκινήσει τὰ στρατιωτικὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς διότι, κατὰ τὴν μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου ἑκάστοτε συνομιλίαν των ἀντιλαμβάνονται καθαρώτατα ὅτι οὗτος κατέχεται ὑπὸ ὑπερβολικῆς ἐνδοτικότητος, ὡς πρὸς τὸν κανονισμὸν τῶν μετὰ τῆς Βουλγαρίας συνόρων, καὶ ἰδιαίτατα ὡς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ φοβοῦνται μήπως διαπράξῃ ἀνεπανόρθωτον ἐθνικὸν κακὸν κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν.

»Ἀπήντησα αὐτῷ ὅτι ἀδυνατῶ ὁλοσχερῶς νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ Πρόεδρος σκέπτεται κἂν περὶ παραχωρήσεως τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τοὺς Βουλγάρους, καθ᾽ ὅσον ἐκ τῶν συζητήσεων τῶν γενομένων ἑκάστοτε μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἀποστολῆς, οὐδόλως ἀντελήφθην ὅτι κρατοῦσι παρ᾽ αὐτῷ αἱ τάσεις καὶ προθέσεις αἱ τόσῳ ἀνησυχοῦσαι τοὺς Ἀξιωματικούς.

»Καὶ ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἔχετε ἁπτὰ παραδείγματα, καὶ ἀναμφισβητήτους ἀποδείξεις,δικαιολογούσας τοὺς φόβους σας,σᾶς συνιστῶ θερμῶς νὰ μὴ κατέχεσθε ὑπὸ τοιούτων ὑπονοιῶν, καὶ νὰ καταλήγετε εἰς συμπεράσματα οὐχὶ μόνον σοβαρώτατα προσβλητικὰ διὰ τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνα καὶ ἐπιζήμια ἐὰν ἔφθανον εἰς τὰ ὦτα τῆς Βουλγαρικῆς Ἀποστολῆς.

»Ὁ νυκτερινὸς ἐπισκέπτης μου Ἀξιωματικὸς ἀπήντησε: Τὰ δεδόμενα τὰ πραγματικὰ ἐφ᾽ ὧν στηρίζομεν τοὺς βασίμους φόβους μας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ὁ Πρόεδρος κατὰ τὰς μεθ᾽ ἡμῶν συνεργασίας του, σχετικῶς πρὸς τὴν διανομὴν τῶν κατακτηθέντων μερῶν καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, κατ᾽ ἀρχὰς μὲν περιωρίζετο νὰ μᾶς λέγῃ ὅτι: Δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερβολικοὶ εἰς τὰς ἀξιώσεις μας καὶ δὲν εἶναι πολιτικὸν νὰ

τὰ θέλωμεν ὅλα ἰδικά μας. Ἔπειτα δὲ μᾶς εἶπεν ὅτι: Πέραν τοῦ Ἀλιάκμονος δὲν εἶναι Ἑλλάς. Προχθὲς δὲ σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς μᾶς εἶπεν ὅτι: Ἡ Θεσσαλονίκη δὲν εἶναι πόλις Ἑλληνική, εἶναι Ἑβραιούπολις, ὡς ἔχουσα 70 χιλ. Ἑβραίων καὶ 10 χιλ. Ἑλλήνων, καὶ δὲν ἐννοεῖ αὐτὴν τὴν ψύχωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ διὰ τὴν πόλιν ταύτην.

»Ταῦτα τὰ πραγματικὰ γεγονότα μᾶς ἀνησύχησαν καὶ μᾶς ἀνησυχοῦσιν εὐλόγως, γνωρίζοντες δὲ πόσον σέβεται τὴν γνώμην σας, πιθανὸν δὲ καὶ νὰ τὴν φοβῆται, σᾶς παρακαλοῦμεν θερμῶς ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, νὰ παρεμβῆτε ἐνεργῶς ὅπως προληφθῇ ἡ ἐπαπειλουμένη ἀνυπολόγιστος ἐθνικὴ ζημία. Σᾶς βεβαιῶ, ἀπήντησα, ὅτι θὰ πράξω ἐν προκειμένῳ πᾶν τὸ ἀπ᾽ ἐμοῦ ἐξαρτώμενον, ἂν καὶ φρονῶ πεποιθότως ὅτι, ἡ Θεσσαλονίκη δὲν διατρέχει κανένα κίνδυνον, ἐφ᾽ ὅσον ἐν αὐτῇ εὑρίσκεται ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὅστις ἀναντιρρήτως καὶ ἀποφασιστικῶς παραμένει ἐν αὐτῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρείων καὶ φιλοπατρίδων Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν, οἵτινες καὶ τὴν κατέκτησαν, ἵνα μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ τὴν καταλάβῃ ἄλλος.

»Ἐπίσης τὴν μεθεπομένην ἑσπέραν περὶ τὸ μεσονύκτιον μὲ ἐπεσκέφθησαν ἐν τῷ γραφείῳ μου ὁ Στρέϊτ καὶ ὁ Πολίτης, οἵτινες ἀνησυχοῦντες μοὶ ἀνεκοίνωσαν ὅτι, ὁ Βενιζέλος μετὰ τὴν τελευταῖαν ἐπίσκεψιν τοῦ Δάνεφ ἐφωρᾶτο ὑποχωρητικώτατος πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων, κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας δὲ μετ᾽ αὐτῶν συνομιλίας του, ὄχι μόνον ἠμφισβήτησε τὴν ἑλληνικότητα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐκδήλως δυσφορεῖ εἰς τὸν ἀντιλέγοντα, ἀλλ᾽ ἀνεπιφυλάκτως καὶ ἀπεριστρόφως ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀμφιβόλου χρησιμότητος καὶ ὠφελείας τὴν ὁποίαν θὰ προσεπόριζε τῇ Ἑλλάδι ἡ κατοχὴ αὐτῆς».

Κατὰ τὰ τέλη Δ)βρίου 1912 ἐδόθη ἡ ἀπάντησις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς διατυπωθείσας ἀξιώσεις τῶν συμμάχων, μὴ γενομένη παρ᾽ αὐτῶν ἀποδεκτή. Ἐπειδὴ δὲ ἠπειλεῖτο διακοπὴ τῶν διαπραγματεύσεων, οἱ ἐμπόλεμοι ἐζήτησαν τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες μετ᾽ ἐπανειλημμένας συνεννοήσεις κατ᾽ ἐπίφασιν συμφωνοῦσαι, κατὰ βάθος ὅμως

ὁλοσχερῶς διαφωνοῦσαι, ἀπηύθυναν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου 1913 συλλογικὴν διακοίνωσιν πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν δι᾽ ἧς συνίστων αὐτῇ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς συμμάχους ἅπασαν μὲν τὴν χώραν τὴν Δ. τῆς Ἀδριανουπόλεως κειμένην τὰς δὲ Νήσους νὰ παραδόσῃ εἰς αὐτάς.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀπήντησε κατὰ τὰ μέσα Ἰανουαρίου καταφατικῶς, οὗ ἕνεκα, καὶ ἀνετράπη ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων Ἀρχηγῶν Σεφκὲτ Πασᾶ καὶ Ἐμβὲρ Βέη, ὅστις καὶ ἰδιοχείρως, εἰσβαλὼν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἐφόνευσε διὰ περιστρόφου τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν Νιαζὴμ Πασσᾶν, ἐσχηματίσθη δὲ Κυβέρνησις μὲ πρόγραμμα μέχρις ἐσχάτων πολέμου.

Κατόπιν τῶν γεγονότων τούτων, μὴ δοθείσης καὶ οὐδεμιᾶς ἀπαντήσεως εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν Δυνάμεων παρὰ τῆς νέας Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, οἱ Βαλκανικοὶ σύμμαχοι περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου διακόψαντες τὰς διαπραγματεύσεις, ἀνεχώρησαν ἐπ᾽ οἴκου.

Ἐν Λονδίνῳ δὲ παρέμεινε ὁ Σκουλούδης ὡς Ἀρχηγὸς τῆς Ἀποστολῆς τῆς μετὰ τῶν Τούρκων εἰρήνης ἐπιμόνως ἀρνηθεὶς νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰς μετὰ τῆς Βουλγαρίας διαπραγματεύσεις. Ὁ δὲ Βενιζέλος ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνοδευθεὶς μέχρι Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Στρέϊτ, διῆλθε διὰ Βελιγραδίου ὅπου δὲν ὡμίλησε μετ᾽ οὐδενὸς περὶ Ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας ἣν ἐθεώρει ἀνέφικτον, μὴ συμφωνῶν μετὰ τῶν προτεινόντων αὐτήν, πιστεύων καὶ προτιμῶν τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴν συνεννόησιν.

Ἐκ Βελιγραδίου μετέβη εἰς Σόφιαν ὅπου ἐπίσης δὲν ὡμίλησε μετ᾽ οὐδενὸς περὶ Ἑλληνοβουλγαρικῆς συνεννοήσεως, καὶ μόνον τὸν Ρῶσσον Πρεσβευτὴν ἀπεπειράθη νὰ πείσῃ ὅτι ὁ κόλπος τοῦ Ὀρφανοῦ ἦτο κατάλληλος νὰ περιλάβῃ ἐμπορικὸν καὶ Βουλγαρικὸν πολεμικὸν λιμένα. Ἐκεῖθεν κατηυθύνθη εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον ὡμίλησε μετ᾽ αὐτοῦ περὶ τῆς καταστάσεως. Μετὰ τὴν ἀκρόασίν του παρὰ τῷ Βασιλεῖ συνηντήθη καὶ μετὰ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, ὅστις περιέγραψεν αὐτῷ τὴν κατάστασιν καὶ τῷ διε-

τύπωσε τὴν ἀνάγκην τῆς μετὰ τῆς Σερβίας συνεννοήσεως, πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ διαγραφομένου καὶ μεγεθυνομένου ὁσημέραι Βουλγαρικοῦ κινδύνου, μὴ συμφωνήσας πρὸς τὰς γνώμας ταύτας.

Ἐπίσκεψις τῶν Σωματαρχῶν

Τὴν ἐπομένην ἐπεσκέφθησαν τὸν Βενιζέλον ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἐν ᾧ κατέλυσεν ὁμὰς Ἀξιωματικῶν Διοικητῶν Μονάδων καὶ Ἐπιτελῶν αὐτῶν, οὓς ἠρώτησεν οὗτος ὁποῖον ἦτο τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατεύματος. Ἅπαντες, μιᾷ φωνῇ, ἀπήντησαν ὑπερηφάνως καὶ πεποιθότως ὅτι, τὸ ἠθικὸν τῶν μαχητῶν ἦτο ἄριστον καὶ σταθερὸν καὶ μεγίστη καὶ ἀπόλυτος ἡ ἐμπιστοσύνη των εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον Διάδοχον, τοὺς Στρατηγοὺς καὶ τοὺς Ἀξιωματικούς των, βεβαιώσαντες ἅμα αὐτὸν ὅτι, ἀνυπομόνως ἀνέμενον τὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἀκάθεκτοι πρὸς Σόφιαν προελάσωσι.

Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ ὁ Βενιζέλος ἐγερθεὶς ἐν ὀργῇ καὶ κινῶν τὴν κεφαλήν, καὶ ζωηρῶς καὶ ἀτάκτως τὰς χεῖρας, μὲ τὸν δείκτην τῆς δεξιᾶς τεταμένον, καὶ μὲ φωνὴν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βραχνὴν καὶ διακοπτομένην, εἶπε:

«Εἴπατε εἰς τὸ Στράτευμα ἐκ μέρους μου ὅτι, ἕως ἐδῶ φθάνει τὸ χέρι μας, οὔτε δυνάμεθα, οὔτε θὰ προχωρήσωμεν περαιτέρω»,καὶ προσθέσας καί τινας ἄλλας λέξεις σιγηλὰς καὶ ἀκατανοήτους ἐσιώπησε καθεσθείς. Καὶ τὴν ἐπομένην ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀξιωματικοὶ κατάπληκτοι ἐκ τῶν ἀπροσδοκήτων, ἀπροκαλύπτων καὶ ἀπεριστρόφων τοῦ Πρωθυπουργοῦ δηλώσεων τούτων, ἐγερθέντες συγχρόνως ἐν ἐκδήλῳ δυσφορίᾳ καὶ ἀγανακτήσει ἐπιδεικτικῶς ἀπῆλθον. Ἅμα δ᾽ ὡς ἐξῆλθον τῆς αἰθούσης ὁ ἐκ τῶν ἐπισκεπτῶν Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ Πετμεζᾶς Κ. εἶπε πικροχόλως μειδιῶν καὶ κινῶν τὴν κεφαλήν: «Ἰδοὺ Κυβερνήτης καὶ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀποπειρώμενος διὰ τῶν Σωματαρχῶν τοῦ Στρατεύματος νὰ ἐνσπείρῃ εἰς αὐτὸ τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ τὴν ἀποκαρδίωσιν. Πλὴν τοὺς λόγους του ἀκάρπως δαπανᾷ διότι

δὲν θὰ τὸν ἀκούσωμεν», ὅπερ ἐπεδοκίμασαν ἅπαντες ζωηρότατα.

Ὁ Βούλγαρος Ἀρχιστράτηγος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ Λονδίνου τῶν Βαλκανικῶν ἀντιπροσώπων, ἐκπροσωπῶν καὶ τοὺς Σέρβους καὶ Μαυροβουνίους, κατήγγειλε τὴν ἀνακωχὴν καὶ εἰδοποίησε τὸν πολέμιον περὶ τῆς διακοπῆς της καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἐπεδόθη ἡ ἀπάντησις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις δὲν ἐλήφθη ὑπ᾽ ὄψιν, καὶ ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν κατέστη ἀναπόφευκτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Κατὰ τὴν μελέτην καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ἐπειδὴ τὸ μὲν Ἐπιτελεῖον ἔκρινεν ὅτι, τελεσιδίκως ἡ τύχη τοῦ πολέμου θὰ ἐκρίνετο ἐν Μακεδονίᾳ, ἡ δὲ Κυβέρνησις πεποιθότως ἐπίστευεν ὅτι ἡ Ἤπειρος ὡς ἐπιδικασθεῖσα τῇ Ἑλλάδι διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878, οὐδένα διέτρεχε κίνδυνον καθωρίσθη ὅπως διεξαχθῇ ἐπιθετικὸς καὶ πρωτεύων ἀγὼν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀμυντικὸς δὲ καὶ δευτερεύων ἐν Ἠπείρῳ. Τούτου ἕνεκα ἡ Ἠπειρωτικὴ Στρατιὰ ἀπηρτίσθη ἐκ τῆς κατωτέρω μικρᾶς δυνάμεως:

Συγκρότησις Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς

«Ἀρχηγός, Ἀντιστράτηγος Σαπουντζάκης Κ.

Ἐπιτελάρχης, Ἀντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ Ἰωάννου Δ.

Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ, Συνταγματάρχης Παπαδόπουλος Ν.

Ἐπιτελεῖς, Ταγματάρχης Μηχανικοῦ Σπηλιάδης Π. καὶ Λοχαγὸς Γραμματικόπουλος, Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Ζαφειρίου Ν. καὶ ἔφεδρος Λοχαγὸς Λεωνίδας Δ. Λοχαγὸς Πεζικοῦ. Ἀντωνιάδης Α. καὶ Ὑπολοχαγὸς Πάσσαρης Μ. καὶ Ἴλαρχος Γαβριηλάκης.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας, Ἀρχίατρος Ἀντωνιάδης Σ.

Ἐπιμελητής. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Λαμπράκης Ν.

Ὑπασπιστής, Ἴλαρχος Γρίβας.

Διευθυντὴς Ὑπηρεσίας Μετόπισθεν, Ἀντισυνταγματάρχης Ἱππικοῦ, Κρίτσας Κ.

15 Σύνταγμα Πεζικοῦ. Διοικητὴς Ἀντισυνταγματάρχης Πολυμενάκος.

3 Εὐζωνικὸν Τάγμα μόνιμον. Διοικητὴς Ἀντισυνταγματάρχης Κοντούλης Α.

7 Εὐζωνικὸν Τάγμα μόνιμον. Διοικητὴς Ἀντισυνταγματάρχης Καπετανάκης Σ.

10 Εὐζωνικὸν Τάγμα μόνιμον· Διοικητὴς Ἀντισυνταγματάρχης Νικολάου Κ.

3 Εὐζωνικὸν ἀνεξάρτητον Τάγμα· Διοικητὴς Ταγματάρχης Τριαντάκης Κ.

Τάγμα Ἐθνοφρουρῶν. Διοικητής, Ταγματάρχης Τζαβέλλας

Μοῖρα Ὀρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ ἐκ 3 Πυροβολαρχιῶν. Μοίραρχος Ταγματάρχης Χατζησαράντης Ι.

Μοῖρα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ ἐκ 3 Πυροβολαρχιῶν, Μοίραρχος Βλαχόπουλος Ν.

Λόχος Σκαπανέων. Διοικητής, Λοχαγὸς Ὀρφανίδης Ἰ.

Ἴλη Ἱππικοῦ. Διοικητής, Ἴλαρχος Λάμπρος Π.

Οὐλαμὸς τηλεγραφητῶν. Διοικητής, Ὑπολοχαγὸς Γεωργαντᾶς Ἰ

Ἤτοι περὶ τὰς 10 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 24 ταχυβόλων πυροβόλων καὶ 4 τοπομαχικῶν βραδυβόλων.

Συγκρότησις Τουρκικῆς Στρατιᾶς

Ἀρχηγός· Ἐσσὰτ Πασσᾶς

Ἐπιτελάρχης. Συνταγματάρχης Φουὰτ Βέης.

Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ. Συνταγματάρχης Ἰτζὲτ Βέης.

Διοικητὴς Ὀχυρῶν. Συνταγματάρχης Βεχὴπ Βέης.

1 Μεραρχία μόνιμος ἠλαττωμένης δυνάμεως ἐν Κοτσελιῷ. Διοικητὴς Γκαλὴπ Πασσᾶς.

1 Μεραρχία ἐφέδρων ἠλαττωμένης δυνάμεως ἐν Κάτῳ Ῥαψίστᾳ. Διοικητὴς Συνταγματ. Φετχῆ Βέης.

4 Τάγματα Ἐθνοφρουρᾶς ἠλαττωμένης δυνάμεως.

1 Ἴλη Ἱππικοῦ.

Ἤτοι περὶ τὰς 15 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 130 περίπου πυροβόλων διαφόρων διαμετρημάτων ἀπὸ 87 χιλ. μέχρι 150 χιλ.

Πλὴν ἡ ἐξέλιξις τῶν γεγονότων κατέδειξε καὶ τὸ Ἐπιτελεῖον ἀπατηθέν, ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν δυνάμεων, ἀνεπαρκῶν καταδειχθεισῶν, καὶ ὡς πρὸς τὸν διεξαχθησόμενον ἀγῶνα. Καὶ τὴν Κυβέρνησιν ὁλοσχερῶς πλανηθεῖσαν ὡς πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς τύχης τῆς Ἠπείρου διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης, ἕνεκα τῶν ἐμφανισθέντων κινδύνων οὓς αὕτη διέτρεχεν ὑπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας, ἀποβλεπουσῶν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς Ἀλβανίας εἰς ἀνεξάρτητον Ἡγεμονίαν.

Ἡ ἀσήμαντος δὲ διατεθεῖσα δύναμις αὕτη, καὶ αἱ συνθῆκαι ὑφ᾽ ἃς θὰ διεξήγετο ὁ ἀγὼν τῶν Συμμάχων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, συγκεντρώσαντος τὰς κυρίας δυνάμεις του ἐν Μακε-

δονία, συνετέλεσαν ὥστε ἡ ἐν Ἠπείρῳ Στρατιὰ νὰ ἀποτελέσῃ ἀνεξάρτητον τμῆμα ὑπὸ διοίκησιν ὁλοσχερῶς κεχωρισμένην τῆς γενικῆς τοῦ ἐμπολέμου στρατοῦ διοικήσεως. Εἰς τοῦτο δὲ προσθετικῶς συνετέλει καὶ ἡ τοῦ ἐδάφους διαμόρφωσις, ὡς διαχειριζομένων τῶν δύο θεάτρων τῶν ἐπιχειρήσεων δι' ὀροσειρῶν δυσβάτων καὶ διά τινων μόνον ἡμιονικῶν ὁδῶν συγκοινωνούντων. Τῆς Στρατιᾶς ταύτης ἡ δρᾶσις ἐξελίχθη ὡς ἕπεται :

Μάχαι περὶ τὸ Κιλμπερίνι
(Κουμουτζάδες-Γρίμποβο-Ἰμαρέτ).
(8-12 8)βρίου 1912)

Ἡ Ἀποστολὴ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἠπείρου συγκεντρωθέντος ἐν τῇ περιοχῇ Ἀννίνου-Κομπότι-Σελάϊδα ΝΑ. τῆς Ἄρτης, ἦτο αὐστηρῶς ἡ ἄμυνα κατὰ μῆκος τοῦ Ἀράχθου, καὶ ἡ παρεμπόδισις πάσης εἰσβολῆς τοῦ πολεμίου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης ὁ Ἀρχηγὸς αὐτοῦ ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν κατάληψιν τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τοῦ Ξηροβουνίου, καὶ τῶν πρὸς τὰ Ἰωάννινα διόδων, ὅπου μεταφερομένης τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς, θὰ ἀπεκτῶντο καὶ ἐδαφικὰ πλεονεκτήματα καὶ μικροτέρα ἀνάπτυξις ἀμυντικοῦ μετώπου. Συγχρόνως δὲ ἡ βάσις ἐξορμήσεως ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Πέτα διὰ τοῦ Πετροβουνίου καὶ διήκουσα μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀράχθου, ὄντος ἐπιβοηθητικοῦ ἀμυντικοῦ κωλύματος πρὸς Δυσμάς, θὰ κατείχετο ὑπὸ τῆς ΙΙ Τοπομαχικῆς Μοίρας Πυροβολικοῦ καί τινων δευτερευουσῶν ἐφεδρικῶν τμημάτων.

Τούτου ἕνεκα, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διαβὰς τὴν μεθόριον τὴν 7 8)βρίου, μετὰ μικρὰν ἐπὶ τοῦ Ἀράχθου ἀντίστασιν τοῦ πολεμίου, προελάσας μετὰ διήμερον ἀγῶνα ἤχθη μέχρι τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κελμπερίνι, καὶ ἐκτοπίσας τὸν πολέμιον κατέλαβεν ταῦτα διὰ τριῶν μικτῶν ἀποσπασμάτων. Τοῦ Α΄ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Καπετανάκην καταλαβόντος τὴν στενωπὸν τῶν Κουμουντζάδων, τοῦ Β΄ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην

Πολυμενάκου καταλαβόντος τὸ μέτωπον Γκρίμποβον-Ἰμαρέτ, καὶ τοῦ Γ΄ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Κοντούλην Α. καταλαβόντος Νοτιώτερον τὰς πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτης προσβάσεις τῶν Ὑψωμάτων. Ναυτικὸν δὲ ἄγημα κατέλαβε τὴν Σαλαώραν.

Ὁ πολέμιος συγκεντρωθεὶς καὶ ἐνεργήσας δι' Ἀλβανικοῦ Σώματος προηγουμένως μεθυσθέντος κατὰ τὴν θυελλώδη νύκτα τῆς 10 8)βρίου ἐπιθετικὴν ἐπιστροφήν, ἀνέτρεψε τὰς ἐν Γριμπόβῳ-Ἰμαρὲτ προφυλακὰς τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος, κατασφαγέντων τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους δι' ἀπάτης Ἀλβανοὶ προσήγγισαν ἀνυπόπτους τὴν Ἑλληνικὴν ὁμιλοῦντες, καὶ καταλαβὼν τὸ ὕψωμα 425 προήλασε ῥαγδαίως περαιτέρω.

Πολλὰ τμήματα τῆς οὕτως αἰφνιδιασθείσης καθ' ὕπνους ἐν σκοτεινοτάτῃ καὶ βροχερωτάτῃ νυκτὶ Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐτράπησαν πρὸς τὴν Ἄρταν, καὶ ἠπειλεῖτο γενικὴ αὐτῆς φυγή, τῆς καταστάσεως περιελθούσης οὕτω εἰς ἀκροσφαλέστατον σημεῖον. Διεσώθη δὲ αὕτη τῇ προσωπικῇ καὶ τολμηρᾷ παρεμβάσει τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Β΄ Ἀποσπάσματος Ἀντισυνταγματάρχου Πολυμενάκου, ἰδιαίτατα δὲ τῇ δεξιᾷ ἐνεργείᾳ, ἀπαραμίλλῳ ψυχραιμίᾳ καὶ ὑποδειγματικῇ ἀνδρείᾳ τοῦ Ταγματάρχου Διοικητοῦ τοῦ 3 τάγματος, Δούλη, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ὑπολοχαγοῦ Κοσμοπούλου Δημ. Διοικητοῦ τοῦ 9 Λόχου προσβληθέντος ἐκ Κουματσάδων καὶ Κιλμπερίνης κορυφῆς τοῦ Γριμπόβου, καὶ Λοχαγοῦ Νικάκη Δ. Διοικητοῦ τοῦ 12 Λόχου προσβληθέντος ἐκ Χανοπούλου καὶ Στριβίνας, τῶν μόνων παραμεινάντων συντεταγμένων, ἀπαραμίλλως ἀγωνισθέντων καὶ ἀπωθησάντων τὸν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν θέσεων ἐγκατασταθέντα πολέμιον, ἀνακαταληφθέντος τοῦ ὑψώματος 425, παρεμποδισάντων τῶν Τουρκικῶν φαλάγγων τὴν ἕνωσιν, καὶ ἀποκατασταθείσης οὕτω τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐπὶ τῆς γραμμῆς Γρίμποβον-Κιάφα. Περὶ τὸν ὄρθρον δὲ τῆς 11 ἐξετέλεσεν ὁ πολέμιος, ἐπανελθὼν μᾶλλον συντεταγμένος, νέαν ἐπιθετικὴν ἐπιστροφήν, ὁλοσχερῶς ἀποτυχοῦσαν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν δὲ ὑποστὰς ἐρρωμένην ἐπίθεσιν ἐγκατέλειπε τὸ ἀπόγευμα τὴν Στριβίναν καὶ Φιλιππιάδα τραπεὶς φεύγων πρὸς τὰ Πέντε-Πηγάδια.

Δύναταί τις εἰπεῖν, εὑρισκόμενος ὁλόσωμος ἐν τῇ ἀληθείᾳ ὅτι, ἡ ψυχραιμία, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ δεξιὰ ἐνέργεια τοῦ Ταγματάρχου Δούλη, τοῦ Λοχαγοῦ Νικάκη καὶ Ὑπολοχαγοῦ Κοσμοπούλου Δημ. ἔσωσαν τὸν Ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα, ἀπέτρεψαν ὕψιστον κίνδυνον, καὶ ἐπρόλαβαν τὴν σοβαρωτάτην ἐπίδρασιν ἣν θὰ ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ἡ κατάληψις τῆς Ἄρτης ὑπὸ τοῦ πολεμίου, καὶ ἡ προέλασίς του ἐκεῖθεν ἀκωλύτως πρὸς τὴν Στερρεὰν Ἑλλάδα.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο τοῦ Γριμπόβου ἐπέδρασε σημαντικῶς καὶ ἐμφανῶς ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατεύματος καὶ κατέστησεν ἐπισφαλῆ τὴν θέσιν τῆς Ἄρτης, οὗ ἕνεκα, ἐζητήθη, ἐπειγόντως, καὶ διετάχθη τάχιστα ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἠπειρωτικῆς στρατιᾶς διὰ τοῦ 1 Συντάγματος τῶν Κρητῶν ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Συνανιώτην Λ.

Ἡ ποιότης τοῦ Συντάγματος τούτου ὡς πολεμιστῶν ὑπῆρξεν ἀρίστη, ἰδίως διακριθέντος τοῦ 1 ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Ῥήγαν Τάγματος αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὑπηρέτουν καὶ οἱ ἐξ Ἀμερικῆς ἐλθόντες ἐθελονταί, οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς τῶν Ὑπαξιωματικῶν, καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς 5 τάξεως τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων, ὧν πολλοὶ ἔπεσαν ἡρωϊκώτατα ἀγωνισθέντες, ὡς ἀποτελουμένου ἐκ γεγυμνασμένων κληρωτῶν καὶ ἐφέδρων τῆς Κρητικῆς Πολιτείας.

Ἔλειπεν ὅμως ἀπ' αὐτοῦ ἡ ἀντίληψις τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἰδιοτύπου στρατιωτικῆς πειθαρχίας,τῆς ἀποτελούσης τὸ πρώτιστον καὶ σημαντικώτατον ἐχέγγυον τῆς συνοχῆς καὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς δράσεως,ἀπότοκος ἀναπόφευκτος οὖσα,τῶν μακρῶν καὶ κληρονομικῶν ἕξεων τοῦ κατὰ βούλησιν τῶν ἀνταρτῶν μάχεσθαι,μὴ ἐξοβελισθεῖσα,χρόνου ἕνεκα,παρ' ὅλην τὴν ἐκγύμνασιν αὐτῶν ἐν Κρήτῃ παρὰ τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν. Ὅπως ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, τῶν αὐτῶν λόγων ἕνεκα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπειθάρχητοι ἦσαν καὶ οἱ ἥρωες Ἀρχηγοὶ καὶ οἱ ὁπλῖται τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

Ἡ κληρονομικὴ αὕτη ἀπειθαρχία τῶν Κρητῶν στρατιωτῶν κατέστησε φυσικῶς δυσχερεστάτην τὴν διοίκησιν των, ἥτις καὶ συνετέλεσεν ὥστε, μεμονωμέναι τινὲς ἀνταρτικαὶ πράξεις ἐνίων τμημάτων νὰ χαρακτηρίσωσι δυσμενῶς, ἀλλ'

ἀδίκως τοὺς Κρῆτας. Ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη, ἄλλως τε, πασιφανῶς ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἀπωλειῶν ἃς τὸ Κρητικὸν Σύνταγμα τοῦτο ὑπέστη, καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐκ Κρήτης προσελθόντων πολεμιστῶν, τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐξ ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης μεγίστας θυσίας ὑποστάντων, καὶ σημαντικωτάτας κατὰ τὸν ἀγῶνα ὑπηρεσίας συνεχῶς προσενεγκόντων.

Ἡ ἄφιξις τοῦ Συντάγματος τῶν Κρητῶν εἰς Ἄρταν γνωσθεῖσα ἐνίσχυσε σημαντικῶς τὸ ἠθικὸν τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς, καὶ ἐνεψύχωσε καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐπτοημένους κατοίκους, ἐπηύξησε δὲ καὶ τὴν ὁρμητικότητα τοῦ Ἐπιτελάρχου ὅστις ἀπετέλει τότε τὸν κυριώτερον παράγοντα τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων. Καθόσον τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελάρχου ἐναλλαγὴ τῆς γραφίδος τοῦ Ἐπιτελοῦς μὲ τὴν σπάθην τοῦ πολεμιστοῦ.

Μάχη τῆς Νικοπόλεως
(20 8)βρίου 1912)

Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ ἐν Κιάφᾳ, καὶ τὴν ὑποχώρησίν του εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν νώτων τῆς Ἑλληνικῆς στρατιᾶς ἀπὸ πάσης ἐκ Πρεβέζης ἐπιθέσεως, ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Σπηλιάδην, ὑπαρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Δούλην 3 Τάγματος τοῦ 15 Συντάγματος καὶ ἑνὸς ἑτέρου Λόχου, μιᾶς Μοίρας πεδινοῦ Πυροβολικοῦ, ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Ἀναγνωσταρᾶν Εὐγέν., ἑνὸς ἀνταρτικοῦ ἀποσπάσματος 300 Κρητῶν ὑπὸ τὸν Μάνον Κ. καὶ ἑνὸς ἀνταρτικοῦ ἀποσπάσματος ὑπὸ τὸν Ζαχαράκην προελάσαν ἐκ Λούρου τὴν πρωΐαν τῆς 20 8)βρίου, προσέβαλε τὸν ἐπὶ τῶν Β. τοῦ θεάτρου τῆς Νικοπόλεως ὑψωμάτων ἐγκατεστημένον πολέμιον, ἐπὶ γραμμῆς ἀμφοτέρωθεν εἰς τὴν θάλασσαν ληγούσης, ὁπόθεν μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν μέχρι τῆς 2 μ. μ. ὥρας παραταθεῖσαν, ἀπειληθείσης τῆς γραμ-

μῆς ὑποχωρήσεώς του, ἐτράπη πρὸς τὴν Πρέβεζαν, καὶ ἐγκλεισθεὶς ἐν τῷ φρουρίῳ ἡτοιμάζετο πρὸς ἄμυναν.

Οἱ Πρόξενοι ὅμως Αὐστρίας Μάϊζνερ, Ρωσσίας Κέφερης καὶ Ἀγγλίας Κονεμένος πρὸς πρόληψιν ματαίας αἱματοχυσίας καὶ σοβαρῶν τῆς πόλεως καταστροφῶν, τῇ παρακλήσει τοῦ Δημάρχου Χαλὴλ βέη καὶ ἄλλων προκρίτων συνέστησαν εἰς τὸν Διοικητὴν Πρεβέζης Χασὰν-Χαερὶ Βέην, παροχῇ τῆς μεσολαβήσεώς των, νὰ παραδόσῃ τὴν πόλιν. Οὗτος παρεδέχθη τὴν πρότασίν των ταύτην ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ σεβασμοῦ τῆς θρησκείας καὶ τῆς περιουσίας τῶν Ὀθωμανῶν, τῆς τιμῆς τῶν Χαρεμίων, τοῦ δικαιώματος τοῦ φέρειν τὴν σπάθην οἱ Ἀξιωματικοί, καὶ τῆς μεσολαβήσεως αὐτῶν, ὅπως ὁ αἰχμάλωτος Τουρκικὸς στρατὸς διατελῇ ὑπὸ συνθήκας,ὡς οἷόντε,καλάς.

Μετὰ τοῦτο οἱ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων μεταβάντες παρὰ τῷ Διοικητῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀποσπάσματος ἐπρότειναν, ἐν ὀνόματι τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ, ἐπὶ τοῖς ἀνωτέρω ὅροις τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν κατάθεσιν τῶν ὅπλων. Γενομένων δὲ δεκτῶν τῶν ὅρων ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Ταγματάρχου τὴν 2 μ.μ. τῆς 21 8)βρίου 1912 ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἡγουμένων τοῦ 9 Λόχου ὑπὸ τὸν Ὑπολοχαγὸν Κοσμόπουλον καὶ τοῦ 12 ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Νικάκην Δ. εἰσῆλθε εἰς τὴν Πρέβεζαν γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ Ἀρχιερέως Ἰωακεὶμ ἡγουμένου, καὶ ῥαντίζοντος ἡγιασμένῳ ὕδατι τὸν παρελαύνοντα νικητὴν καὶ δαφνοστεφῆ Ἑλληνικὸν Στρατόν. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ Στρατεύματος Ταγματάρχης Μεχμὲτ-Ἀσὰφ μετὰ 57 Ἀξιωματικῶν καὶ ὑπερχιλίων Στρατιωτῶν ἐπιβιβασθεὶς μεταγωγικῶν μετεφέρθη ἐκ Πρεβέζης ἀλλαχοῦ. Εἰς χεῖρας τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων περιῆλθε σημαντικὸν πολεμικὸν ὑλικόν, ἡ κανονιοφόρος Τοκὰτ καὶ τὸ ἀντιτορπιλλικὸν Ἀτάλεια, εἰς Νικόπολιν μετονομασθέν. Αὐθημερὸν δὲ τὸ 10 Εὐζωνικὸν Τάγμα κατέλαβε τὸ Β. τῆς Ἄρτης Ἀνῶγι σημαντικὸν σημεῖον ἐξασφαλίσεως τοῦ δεξιοῦ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, τοῦ ἀριστεροῦ αὐτῆς ἐξασφαλισθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνταρτικοῦ Σώματος τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Μαλάμου Χ. Περὶ τὴν δείλην δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ

ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς Ἀντιστράτηγος Σαπουντζάκης Κ. μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του, ἧς ἡ ἅλωσις ὑπῆρξε ἀξιόλογον πολεμικὸν γεγονός, ἐξασφαλίσαν τελεσιδίκως τὰ νῶτα τῆς Ἠπειρωτικῆς στρατιᾶς.

Κατάληψις τῶν Πέντε Πηγαδίων
(25 8)βρίου 1912)

Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα μετὰ τὴν ἐκ Γκριμπόβου ἀπώθησίν των συνετάχθησαν ἐν τῇ ὀχυρᾷ θέσει, φύσει τε καὶ τέχνῃ, Πέντε Πηγάδια, καὶ εἰς τὰ προεστηκότα ὑψώματα τὰ διήκοντα ἀπὸ Παναγιᾶς μέχρι Κλεισούρας, ἀνερχόμενα εἰς 10 περίπου χιλιάδας μετὰ δύο πυροβολαρχιῶν καὶ συνεχῶς ἐνισχυόμενα.

Ἡ Ἠπειρωτικὴ Στρατιὰ ἐνισχυθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ 1 Συντάγματος τῶν Κρητῶν, προήλασε πρὸς Χάνι-Κραβασαρᾶ-Ἀνώγια. Ἀπὸ τῆς 22 δὲ 8)βρίου συνήπτοντο μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων τοπικαὶ συγκρούσεις, καὶ περιπόλων ἀναγνωρίσεως εἰς διάφορα τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως σημεῖα. Κατά τινα τῶν ὁποίων ὁ παρευρισκόμενος Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου Ἰωάννου ἀνέθηκεν, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀρχηγοῦ, εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ 15 Συντάγματος Ἀντισυνταγ. Πολυμενάκον, τὴν ἐκτέλεσιν νυκτερινῆς κατὰ τοῦ πολεμίου ἐπιθέσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τελευταῖος ἠξίωσεν ἔγγραφον πρὸς τοῦτο διαταγὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ ἀπεκλήθη παρὰ τοῦ ὀργισθέντος Ἐπιτελάρχου «Ἄτολμος».

Αὐτόβουλος δὲ ἐνέργεια τοῦ ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Τρυπογεῶργον Εὐζωνικοῦ Λόχου, τοῦ δεξιοῦ τῆς παρατάξεως ἐπὶ τοῦ Ξηροβουνίου, μετὰ γενναιότητος καὶ ἑτοιμότητος ἐκτελεσθεῖσα, ἠπείλησε τὸ πλευρὸν τοῦ εἰς Πέντε Πηγάδια πολεμίου. Συγχρόνως δὲ νυκτερινὸς τυφεκοβολισμὸς προκληθεὶς ἐν τῇ γραμμῇ προκαλύψεως τοῦ 15 Συντάγματος, ἐμβαλὼν τὸν πολέμιον εἰς ὑπονοίας νυκτερινῆς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος ἐπιθέσεως, συνετέλεσαν ὥστε, νὰ ἐγκαταλείψῃ οὗτος ἀμαχητὶ τὰ Πέντε-Πηγάδια, καὶ ὑποχωρήσας νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Πεστὰ-Λαγάτορα-Κανέτα.

῾Η κατάληψις τούτων θεωρουμένων ὡς θέσεως δυσπορθήτου, ἐγένετο δι᾽ αὐτοβούλου προωθήσεως τῶν Πεζικῶν Συνταγμάτων εἰδοποιηθέντων παρὰ τῶν περιπόλων, περὶ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ πολεμίου, καὶ τὴν ὁποίαν τὸ ᾽Επιτελεῖον ἔμαθε μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των περὶ τὸν ἀμυντικὸν στρατῶνα, καὶ ἥτις ὑπῆρξε δι᾽ αὐτὸ ἀνέλπιστος, μὴ φανταζόμενον ὅτι ὁ πολέμιος θὰ ἐγκατελίμπανεν ἀμαχητὶ θέσιν τόσῳ, φύσει καὶ τέχνῃ, ὀχυράν.

Συγχρόνως ᾽Απόσπασμα ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον ᾽Αντισυνταγματάρχην Μήτσαν Σ. ἀντάξιον γόνον πολεμικῆς γενεᾶς προήλασε κατὰ τοῦ Μετσόβου, καθ᾽ οὗ ἐπετέθη τὴν πρωΐαν τῆς 31 8)βρίου περὶ τὴν δείλην, μετ᾽ ἀγῶνα ζωηρὸν ἐκτοπῖσαν τὸν πολέμιον κατέλαβε τοῦτο, ἀποκροῦσαν τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθετικὰς αὐτοῦ ἐπιστροφάς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ Ν)βρίου ἀνταρτικὸν Σῶμα ὑπὸ τὸν Μοίραρχον Σπυρομήλιον ἀποβιβασθὲν εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς Χειμάρρας Σπηλιὰν καὶ προελάσαν κατέλαβε ταύτην.

Εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια ἡ ᾽Ηπειρωτικὴ Στρατιὰ παρέμεινε περὶ τὸν μῆνα ὑπὸ ξύλινα παραπήγματα, ἀναμένουσα τὴν διασκευὴν τῆς ὁδοῦ Χάνι-Κραβασαρᾶ-Πέντε Πηγάδια πρὸς διέλευσιν τοῦ πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τὸ ὁποῖον θὰ ὑπεστήριζε τὴν κατὰ τῶν Πεστῶν ἐπίθεσιν αὐτῆς.

Περὶ τὰ τέλη δὲ Νοεμβρίου διασκευασθείσης τῆς ὁδοῦ διετάχθη ἡ Πεδινὴ Μοίρα Πυροβολικοῦ νὰ ἀνέλθῃ εἰς Πέντε Πηγάδια. ᾽Επειδὴ δὲ ὁ Διοικητὴς αὐτῆς Ταγματ. Βλαχόπουλος Ν. ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ διασκευὴ αὐτῆς δὲν ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὴν διέλευσιν τοῦ Πυροβολικοῦ, ἐντὸς τοῦ Παραπήγματος τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Συντάγματος τῶν Κρητῶν Συνανιώτη καὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ, διεδραματίσθη βιαία σκηνὴ μεταξὺ τοῦ Μοιράρχου χαρακτηρίζοντος ἀδύνατον τὴν ἄνοδον τῆς Μοίρας εἰς Πέντε Πηγάδια καὶ τοῦ ᾽Επιτελάρχου τῆς Στρατιᾶς ᾽Αντισυνταγ. ᾽Ιωάννου, ὅστις θυμωθεὶς τελικῶς εἶπεν αὐτῷ: «Εἶσαι ἄτολμος. ῎Αν αὔριον τὴν ὀγδόην πρωϊνὴν ἡ Μοίρα δὲν εἶναι ἐπάνω, θὰ ἔχῃς σοβαρὰς συνεπείας». Τὴν ἐπομένην ἡ Μοίρα ἀπὸ τῆς 7 πρωΐνῆς εὑρίσκετο ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ᾽Επιτελάρχου ὁρισθείσῃ θέσει.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Πέντε Πηγαδίων ἡ Διοίκησις τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς κατένειμε ταύτην εἰς δύο μικτὰ Ἀποσπάσματα. Τὸ μέν, ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. Κοντούλην Α. ἀποτελούμενον ἐκ 4 Εὐζωνικῶν Ταγμάτων καὶ μιᾶς Ὀρειβατικῆς Πυροβολαρχίας ἔχον ὡς Τομέα ἐνεργείας τὴν γραμμὴν Ἄραχθος-Ξεροβοῦνι. Τὸ δέ, ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. Συνανιώτην ἀπαρτιζόμενον ἐκ 2 Συνταγμάτων Πεζικοῦ καὶ μιᾶς Πεδινῆς καὶ μιᾶς Ὀρειβατικῆς Μοίρας Πυροβολικοῦ, ἔχον ὡς τομέα ἐνεργείας Πέντε Πηγάδια-Ἁμαξιτὸς Πρεβέζης-Ἰωαννίνων.

Προβιβασμὸς τοῦ Ἀρχιστρατήγου

Τῆς Βουλῆς συνελθούσης ὁ Πρωθυπουργός, μὴ προβλεπομένης ἐν τῷ ὀργανισμῷ θέσεως Στρατηγοῦ, ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ὑπέβαλεν πρὸς κύρωσιν τὸ Β. Διάταγμα τοῦ προβιβασμοῦ τοῦ Διαδόχου, εὑρισκομένου ἐν Φλωρίνῃ, εἰς Στρατηγὸν ἐξάρας συγχρόνως τὴν στρατηγικότητα Αὐτοῦ.

Τὸν Πρωθυπουργὸν κατελθόντα τοῦ βήματος, διεδέχθησαν οἱ πολιτικοὶ Ἀρχηγοὶ Θεοτόκης, Ράλλης, Δραγούμης, Δημητρακόπουλος καὶ Γούναρης,οἵτινες πλέξαντες δι᾽ ἐμπνευσμένων φράσεων τὸ ἐγκώμιον τοῦ πατριωτισμοῦ του, καὶ ἐκφράσαντες τὸν θαυμασμόν των πρὸς τὴν στρατηγικότητα τοῦ τροπαιούχου Στρατηλάτου, διηρμήνευσαν τελευτῶντες τὴν μεγάλην πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους.

Μετὰ τοῦτο ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων ἔδωκε τὴν ὁμόθυμον ἔγκρισιν αὐτῆς ἐν μέσῳ ἠπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ, ζωηρῶν ἐπευφημιῶν καὶ βροντωδῶν χειροκροτημάτων βουλευτῶν τε καὶ θεωρείων.

Ἡ Κυβερνητικὴ ἀνακοίνωσις τοῦ προβιβασμοῦ καὶ τὸ Β. Διάταγμα αὐτοῦ ἔχουσιν οὕτως:

«Α. Β. Υ. Στρατηγὸν Κωνσταντῖνον Διάδοχον Θρόνου
Φλώριναν

Εὐχαρίστως ἀνακοινῶν κατωτέρω Βασιλικὸν Διάταγμα περὶ προβιβασμοῦ Ὑψηλότητος Ὑμῶν εἰς Στρατηγόν, παρακαλῶ Αὐτὴν νὰ δεχθῇ τὰ συγχαρητήρια τῆς Κυβερνήσεως.

Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν
Ἐλ. Κ. Βενιζέλος»

«Γεώργιος Α'
Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν:

Προβιβάζομεν τὴν Α. Β. Υ. τὸν Ἀντιστράτηγον Διάδοχον τοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Στρατηγοῦ, τιμῆς ἕνεκεν, διὰ τὰς ἐξόχους πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας Του, καὶ τὰς παρασχεθείσας ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὸν διεξαγόμενον πόλεμον.

Ὁ Ἡμέτερος ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργὸς θέλει δημοσιεύσει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα, ὅπερ ὑποβληθήσεται ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῆς Βουλῆς, ἅμα συνερχομένης.

Ὁ Πρόεδρος
Ε. Κ. Βενιζέλος

Τὰ Μέλη
Λ. Κορομηλᾶς, Ἐμ. Ρέπουλης, Ι. Τσιριμῶκος, Α. Διομήδης. Α. Μιχαλακόπουλος, Ν. Στράτος

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 8 Ν)βρίου 1912
Γεώργιος»

Ὁ Διάδοχος ἀπήντησε θερμότατα εὐχαριστῶν.

Μετάβασις τῆς ΙΙ Μεραρχίας εἰς Ἤπειρον

Περατωθεισῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήσεων, διετάχθη ἡ ΙΙ Μεραρχία νὰ μεταβῇ εἰς Ἤπειρον. Ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ ταύτῃ ἐξεδόθη ἡ ἑξῆς διαταγή.

« Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Στρατιῶται!

Νέας θυσίας ζητεῖ παρ' ἡμῶν ἡ Πατρίς.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας ἣν ὑπὸ τὴν δαφνοστεφῆ Ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Διαδόχου, μετὰ τῆς λοιπῆς Στρατιᾶς ἐνδόξως ἐπεράτωσε, εἶναι ἀνάγκη νὰ καθαρισθῇ ἐντελῶς καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Ἡρωϊκῆς Ἠπείρου. Πρὸς τοῦτο ἀπῃτήθησαν δυνάμεις νέαι, εἰς ἡμᾶς δὲ ἔλαχεν ἡ ὑψίστη τιμὴ νὰ ἐνισχύσωμεν τὸν στρατὸν τοῦ Δυτικοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου.

Δὲν σᾶς λανθάνει βεβαίως τὸ ὕψος τῆς νέας καὶ μεγάλης ταύτης ἀποστολῆς τῆς ΙΙ Μεραρχίας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι συνεχίζοντες τοὺς ἄθλους ἐπὶ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους, θέλετε συνεχίσει λαμπρῶς τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τῆς Μεραρχίας. Συμπληροῦντες δὲ οὕτω τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν στεναζουσῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, θέλετε ἐπιστρέψει εἰς τὴν ἑστίαν σας, ἀποφέροντες τὴν αἰωνίαν καὶ γλυκυτάτην ἀνάμνησιν ὅτι περιεφέρατε τὴν δᾷδα τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ Νότου πρὸς Βορρᾶν, καὶ ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς τῆς Δούλης Ἑλλάδος.

Εἶμαι εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος συμμετέχων διὰ τῆς Μεραρ-

χίας μου τῆς μοναδικῆς ταύτης ἐπιχειρήσεως. Ἐπικαλούμενος δὲ ὅλας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς δυνάμεις σας, πρὸς εὐτυχῆ ἀποπεράτωσιν αὐτῆς, σᾶς καλῶ νὰ ἀναφωνήσητε:

Ζήτω ἐς ἀεὶ ἡ ἀκατάβλητος ΙΙ Σιδηρᾶ Μεραρχία.

Θεσσαλονίκη, 15 Ν)βρίου 1912

Ὁ Μέραρχος

Κ. Καλλάρης

Ὑποστράτηγος».

Τὴν 15 Ν)βρίου ἤρξατο ἡ ΙΙ Μεραρχία ἐπιβιβαζομένη μετ᾽ αὐτῆς δέ, καὶ ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρα καταλιποῦσα κατ᾽ ἀνωτέραν διαταγὴν τὴν Πυροβολαρχίαν Κοντογούρη ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τῆς ἐπιβιβάσεως περατωθείσης, ἀνεχώρησε κατευθυνομένη διὰ Πειραιῶς εἰς Πρέβεζαν. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἐφ᾽ οὗ ἐπέβην μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Μοίρας ἐπεβιβάσθη καὶ ἡ Πυροβολαρχία Κοντοπούλου, καὶ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος.

Μόλις δὲ ἀπῆρε τὸ ἀτμόπλοιον προσελθὼν ὁ ἐνυπνιαστὴς τῆς Βερροίας ἐλάτης Γεωργιάδης Δ. μοὶ ὑπέμνησε τὸ ὄνειρόν του, καὶ τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ, τῆς διὰ θαλάσσης δηλαδὴ μεταβάσεως τῆς Μοίρας εἰς Πειραιᾶ, μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐφανέρωσεν αὐτῷ καθ᾽ ὕπνους ἐν Βερροίᾳ.

Ἐγερθεὶς καὶ θωπεύσας φιλικώτατα καὶ ἐν ἄκρᾳ συγκινήσει αὐτόν, ὡμολόγησα τὴν ἀλήθειαν τοῦ γεγονότος καὶ τὴν πραγματοποίησίν του, καὶ ἐκτελῶν τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν μου τῷ ἔδωκα τὰς ἃς ὑπεσχέθην αὐτῷ χιλίας δραχμὰς ἵνα μετὰ τῶν φίλων του διασκεδάσῃ, καὶ βραδύτερον ἅμα ἀπελύθη καὶ τὴν καινουργῆ πολιτικὴν ἐνδυμασίαν.

Διηγήθην δὲ τὸ θεῖον ὄνειρον καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστον πλήρη ἐπαλήθευσίν του εἰς τὸν συνταξειδεύοντα Ἱεράρχην, ὅστις, ἐπὶ τῷ τελεσθέντι θαύματι, εὐλαβῶς, θερμῶς καὶ ἐν ἄκρᾳ συγκινήσει ἐδόξασε καὶ ηὐχαρίστησε τὸν Ὕψιστον. Ἐξ Ἠπείρου δὲ μόλις ἀφιχθεὶς ἀνήγγειλα τοῦτο δι᾽ ἐπιστολῶν μου εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὴν Μητρόπολιν Ἀθηνῶν, λαβὼν παρ᾽ ἀμφοτέρων ἐνθουσιώδεις καὶ ἐνθαρρυντικὰς ἐπὶ τῷ θαύματι ἀπαντήσεις, καὶ θρησκευτικὰς καὶ πατριωτικὰς παρορμήσεις.

Παράπλους ἱστορικῶν καὶ τρισενδόξων Τόπων

Τοῦ ἀτμοπλοίου ἐφ' οὗ ἐπέβαινον μετὰ τοῦ 'Επιτελείου τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας καὶ τῆς Πυροβολαρχίας Κοντοπούλου, παραπλέοντος τὸ 'Αρτεμίσιον, 'Αξιωματικὸς κατὰ διαταγήν μου, περιέγραψεν εἰς τοὺς Πυροβολητὰς καὶ ἐλάτας τὸ μέγα παρ' αὐτὸ τελεσθὲν παρὰ τῶν ἐνδόξων προγόνων μας ἀνδραγάθημα τῆς καταναυμαχήσεως ὑπὸ τοῦ 'Αθηναϊκοῦ Στόλου ὃν ἐκυβέρνα ὁ Μέγας τῶν 'Αθηναίων Ναύαρχος Θεμιστοκλῆς ὁ Νεοκλέους, τοῦ ἰσχυροτάτου Στόλου τοῦ Ξέρξου τοῦ Μεγάλου τῶν Περσῶν Βασιλέως.

Μετ' ὀλίγον δὲ εἰσπλεύσαντες εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον ἀντικρύσαμεν τὰς ἱστορικὰς Θερμοπύλας, ὅπου ἐνδόξως ἀγωνισθεὶς ἔπεσε μετὰ τῶν τριακοσίων ἀθανάτων ὁ Μέγας ἀθάνατος τῆς Σπάρτης Βασιλεὺς Λεωνίδας ὁ 'Αναξανδρίδου. Ἕτερος 'Αξιωματικὸς ἀνέπτυξεν εἰς τοὺς πολεμιστὰς ἀπογόνους τὸ ἀπαράμιλλον τῶν Θερμοπυλῶν ἀνδραγάθημα, ὅπερ ὁ Σιμωνίδης ὁ ἐπιγραμματοποιὸς ἀμιμήτως εἰς τὸ περίφημον δίστιχόν του περιέλαβε καὶ ἀπηθανάτισε.

Ὦ ξεῖν ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε κείμεθα
Τοῖς 'κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

Ὅπερ δεόντως καὶ εὐφραδῶς εἰς αὐτοὺς ἐξήγησε.

Ἔνδοξοι καὶ ἱστορικοὶ Τόποι Ἑλληνικῆς ἀνδρείας, ὑψίστης φιλοπατρίας, καὶ ἐθνικῆς ἀρετῆς, ἔνθα ἀπεκρούσθη δουλεία ἐπερχομένη.

Πρὸ αὐτῶν δὲ ἀντικρύσαμεν τὴν γέφυραν τῆς 'Αλαμάνας πρὸ τῆς μάχης τῆς ὁποίας ὁ 'Αθανάσιος Διάκος προσφωνῶν τοὺς συμπολεμιστάς του εἶπεν:

'Αρραβωνιάσθη σήμερα τὸ Χάρο ἡ ζωή μας
Ὅλοι θὰ πέσωμεν ἐδῶ, ἀλλ' ὄχι κ' ἡ τιμή μας.

Ζωγρηθεὶς δὲ, θραυσθείσης τῆς πάλλας του, ὁ νεώτερος οὗτος Λεωνίδας καὶ ἐν Λαμίᾳ διοβελισθεὶς ζῶν καὶ μαρτυρικῶς ἐπὶ τοῦ ὀβελοῦ θνήσκων ἀπήγγειλε νοσταλγικῶς καὶ περιπαθῶς τὸ ἐκφράσαν ἅπαν τὸ ἄλγος, καὶ τὴν λύπην τῆς προώρως θνησκούσης νεότητος καὶ ἁρματωλικῆς λεβεντιᾶς ᾆσμα:

Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριὰ καὶ βγάζ' ἡ γῆ χορτάρι.

Οὕτω ὁ Στόλος ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ἡ ΙΙ Μεραρχία πλέων διὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ τὴν πρωΐαν τῆς 18 Ν)βρίου κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς ὑπὸ τὰς ζωηρὰς ἐπευφημίας καὶ τὰ βροντώδη χειροκροτήματα τοῦ Πειραϊκοῦ Λαοῦ, καὶ τὰς εὐχὰς καὶ συγκινήσεις τῶν ἐξ 'Αθηνῶν κατελθόντων συγγενῶν καὶ φίλων τῶν πολεμιστῶν καὶ τοὺς χαιρετιστηρίους ὀξεῖς ἤχους τῶν σειρήνων τῶν ἐλλιμενισμένων πολυπληθῶν ἀτμο-

πλοίων. Ὅπου παραμείνας ἐπὶ 24 ὥρας, καὶ συντελεσθέντος τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ της, καὶ τῆς ὑπ ἐμὲ Μοίρας συμπληρωσάσης τὰ κενὰ αὐτῆς εἰς ἄνδρας, ἵππους, πυρομαχικὰ καὶ ὀχήματα καὶ λοιπὰ ἐφόδια καὶ παραλαβούσης ἀντὶ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ παραμεινάσης Πυροβολαρχίας Κοντογούρη ἑτέραν ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Ἀμβράσογλουν, τὴν μεσημβρίαν τῆς 19 Ν)βρίου ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν της πρὸς Πρέβεζαν.

Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 20 Ν)βρίου ὁ Στόλος παραπλέων τὰ Αἰτωλικὰ παράλια ἀντίκρυσε τὴν ἀκτὴν τῆς Καλυδωνίας, ἡ Αἰολίδος πεδιάδος ἔνθα ἐξετιλίχθη ἡ κυρία καὶ τελευταία πρᾶξις τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως δράματος.

Ὅτε διέταξα τὴν ἔγερσιν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν περὶ ἐμὲ συγκέντρωσίν των καὶ ἔδειξα αὐτοῖς τὴν περιώνυμον νησίδα Κλείσοβαν, ἐξηγήσας, ὡς τυγχάνων γέννημα καὶ θρέμμα τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, ὅτι, ἐν αὐτῇ τὴν 25 Μαρτίου 1826 ὁ Τζαβέλας μετὰ τῶν ὁμοτίμων του Τσαγκαράκη, Μακρυνιώτη, Σιδέρη, Μπουσμπουρέλη, Τρικούπη, Δάτσικα καὶ Ράπεση προυχόντων καὶ πρωταθλητῶν Μεσολογγιτῶν μὲ τὸ τρίτον τῶν τριακοσίων, τὴν μὲν πρωΐαν ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς δισχιλίους Ἀλβανοὺς τοῦ Στρατάρχου Κιουταχῆ, σοβαρῶς καὶ τοῦτον κατὰ τὸ γαστροκνήμιον τραυματίσαντες, τὸ δὲ ἀπόγευμα ἐπαισχύντως κατετρόπωσαν τοὺς τρισχιλίους τοῦ Ἰμπραῒμ παλαιμάχους Ἄραβας ὑπὸ Γάλλων Ἀξιωματικῶν ἀγομένους καὶ τὸν Ἀρχηγὸν αὐτῶν Χουσεῒν Βέην γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Αἰγυπτίου Πρίγκηπος Ἀρχηγοῦ των, νεκρὸν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν κατέρριψαν, καὶ εἰς λίμνην αἵματος ταύτην μετέβαλον.

Μετὰ τὴν Κλείσοβαν ἐφάνη τὸ περιώνυμον Βασιλάδι ὅπου μὲ τὸ τέταρτον τῶν τριακοσίων ὁ Ἀθανάσιος Ραζηκότσικας Ἀρχηγὸς τῶν Μεσολογγιτῶν τὴν 20 Ἰουλίου 1822 μετὰ πυκνότατον καὶ πολύωρον βομβαρδισμὸν τοῦ ἐξ 80 πολεμικῶν πλοίων ὑπὸ τὸν Χοσρὲφ Πασσᾶν Τουρκικοῦ στόλου, ἀπέκρουσε τὰς ἐπὶ διήμερον λυσσώδεις ἐπιθέσεις του, παρεμποδίσας τὸν εἴσπλουν ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ ὑπερεκατὸν κανονιοφόρων λέμβων του. Γεγονὸς ὅπερ ὑπῆρξε τὸ ἑδραῖον βάθρον τῆς ἀειθαλοῦς τοῦ Μεσολογγίου δόξης, καὶ τῆς περιποθήτου τῆς Ἑλλάδος ἐλευθερίας.

Μετὰ τὸ Βασίλαδι ἐφάνη ὁ περίφημος Ντολμᾶς, ἔνθα ὁ πανωραῖος ἥρως Λιάκατας Κάλλεσος, διὰ τοῦτο ἐπανομαζόμενος, ἐπίθετον ὅπερ ἡμεῖς οἱ Αἰτωλοὶ δίδομεν εἰς τὸν ὡραιότερον καὶ ἀγαπητότερον τοῦ ποιμνίου κριόν, μὲ 200 Αἰτωλικιώτας πολεμιστὰς τὴν 28 Φεβρουαρίου 1826, ἀντέστη κατὰ 4 χιλιάδων Τούρκων ὑπὸ τὸν ἐξωμότην Γάλλον Συνταγματάρχην Σολιμὰν ἡρωϊκώτατα μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ των πεσόντας.

Καὶ εἰς τὸ βάθος ἡ Πόλις ἔνθα ἀπετινάχθη δουλεία πρὸ αἰώ-

νων ὑφισταμένη, ἐν ᾗ ἐλπιδοφόρως ἐφύη, εὐρώστως ηὐξήθη καὶ εὐώσμως ἤνθισε τὸ δένδρον τῆς Φιλοπατρίας, τῆς Αὐτοθυσίας, καὶ τῆς Ἑλληνοπρεποῦς Ἀρετῆς, τὸ Ἀθάνατον καὶ Ἡρωϊκὸν Μεσολόγγιον, ἡ Πόλις τῶν Ἐλευθέρων πολιορκημένων, οἵτινες διὰ τοῦ προὔχοντός των καὶ πρωταθλητοῦ Σπυρ. Τσαγγαράκη πρὸς μητρὸς πάππου μου συμπαριστάμενων καὶ τῶν ὁμοτίμων του Μακρυνιώτη, Σιδέρη, Τρικούπη, Δεληγιώργη, Ράπεση καὶ Δάτσικα, εἰς τὴν ἑβδόμην πρότασιν τοῦ Ἰμπαῖμ Πασσᾶ περὶ παραδόσεως τοῦ Μεσολογγίου, ὑπισχνουμένου νὰ μεταφέρῃ ἅπαντας τοὺς κατοίκους μετὰ τῶν ὑπαρχόντων των ἀσφαλῶς εἰς Ζάκυνθον, ἄλλως προφητεύοντος ὅτι θὰ χαθῶσι καὶ τὰ κόκκαλά των ἐν αὐτῷ θὰ σπαρῶσι, ἔδωκαν Ἑλληνοπρεπῶς τὴν τελεσίδικον ἀπάντησιν, τὴν διακηρυχθεῖσαν ὡς ἱερὸν καὶ ἀπαράβατον ὑπὸ τῶν Μεσολογγιτῶν Δόγμα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πρώτης πολιορκίας.

«Ἡμεῖς οἱ Μεσολογγῖται, εἶπα·ε εἰς τὸν Πασσᾶν σας, τὰ κλειδιὰ τοῦ Κάστρου τὰ ἔχομεν κρεμασμένα στὴν μπούκα τοῦ καρυοφυλλιοῦ μας, καὶ ἂν τὰ θέλῃ,ἂς ἔλθῃ νὰ τὰ πάρῃ·Δὲν μᾶς μέλλει διὰ τὸν χαμόν μας. Κι' ἀπ' τὰ σκόρπια κόκκαλά μας θὰ βγῇ ἡ Λευθεριά μας».

Ἀπάντησις ἱστορικὴ ἔκτοτε παραμείνασα, ἐπανάληψις τῆς παρὰ τοῦ Λεωνίδα ἐν Θερμοπύλαις δοθείσης εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μεγάλου τῶν Περσῶν Βασιλέως Ξέρξου περὶ παραδόσεως τῶν ὅπλων, εἰπόντος «Μολὼν λαβέ».Καὶ τῆς παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ΙΑ' δοθείσης εἰς τὴν περὶ παραδόσεως τῆς Βασιλευούσης τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Β' πρότασιν, εἰπόντος: «Τὴν πόλιν οὐ σοὶ δίδομεν, κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες ἀποθανοῦμεν, καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Τὴν τελευταίαν φράσιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τῶν Μεσολογγιομάχων ὁ γράφων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὑπέροχον Ὕμνον του ἐν Ζακύνθῳ Ἐθνικὸς ποιητὴς Σολωμός, ὡς ἱστορεῖται, τὴν περιέλαβεν εἰς στίχον, ὅστις ἀργότερον ἐθεσπίσθη ὡς Ἐθνικὸς τῶν Ἑλλήνων Ὕμνος.

Διέταξα τὴν ἔγερσιν τῶν ἀνδρῶν μόλις ἀντικρύσαμεν τὴν ἔνδοξον καὶ ἀθάνατον πόλιν καὶ μετὰ ἐπανειλημμένα,«Ζήτω χιλιάκις τὸ Μεσολόγγιον ,ὑπέμνησα αὐτοῖς ὅτι, τὴν ἑσπέραν τῆς 10 Ἀπριλίου,Σάββατον τοῦ Λαζάρου, 1826, ὡς μοὶ διηγεῖτο πολλάκις ὁ πρὸς μητρὸς πάππος μου Σπυρ. Τσαγγαράκης καὶ οἱ ἐπιζήσαντες στενοὶ συγγενεῖς του πρωταθληταὶ πολεμισταὶ Μακρυνιώτης Ι., Ραζηκότσικας καὶ Ράπεσης μετὰ μακρὰν τριπλῆν πολιορκίαν, τῶν πάντων στερηθέντες, μετὰ κατανυκτικὴν δοξολογίαν ἐν τῷ Ἱστορικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος ἐξώρμησαν οἱ πολιορκούμενοι Μεσολλογῖται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀνδρείου Ἀρχηγοῦ των Ἀθ. Ραζηκότσικα, συμπορευομένων ἐνόπλων καὶ τῶν 80 περιφήμων Μεσολογγιτισσῶν Ἀμαζόνων, ὧν μία καὶ ἡ πρὸς μητρὸς Μάμμη μου Βασιλικὴ Τσαγγαράκη τὸ γένος Μακρυνιώτη κραυγάζουσαι ζωηρῶς καὶ εὐτόλμως. «Θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους !

Ζήτω ἡ 'Ελευθερία! Ζήτω ἡ 'Ελλάς! Βοήθει Παντοδύναμε! Βοήθει Θεοτόκε!» 'Εξώρμησαν ἀκαθέκτως εἰς τὴν περίφημον,ἀπαράμιλλον πανένδοξον, ἀθάνατον καὶ κοσμοϊστορικὴν 'Ελλαδοσώτειραν "Εξοδον,μεθ' ἣν ἡ ἔνδοξοςΠόλις ὑπὸ τὰ ἐρείπιά της ἐτάφη.'Αλλ'ὁ πένθιμος κανονιοβολισμὸς τῆς καθόδου τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὸν τάφον,ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ ἡ χαρμόσυνος ὁμοβροντία τῆς ἀναστάσεως τῆς 'Ελλάδος ἐξ αὐτοῦ.

'Αληθῶς καὶ πραγματικῶς ἀπαράμιλλον καὶ πρωτοφανὲς αὐτοθυσίας, ἡρωϊσμοῦ καὶ φιλοπατρίας ἀνδραγάθημα, ἡ πολιορκία καὶ ἡ "Εξοδος τοῦ Μεσολογγίου τυγχάνει. 'Η δὲ Αἰτωλικὴ 'Αρματωλικὴ Μοῦσα, ἡ ἀκραιφνῶς 'Ελληνικὴ εἰς 'Ομηρικὸν ὕφος καὶ ὕψος ἐξόχως τὴν περιέγραψε καὶ τὴν ἀπηθανάτισε διὰ τῶν κάτωθι ᾀσμάτων:

Τῆς πρώτης πολιορκίας

«Νἆμουν πουλὶ νὰ πέταγα τοῦ ψήλου
Ν' ἀγνάντευα τὴ Ρούμελη, τὸ μαῦρο Μεσολόγγι
Ποὺ πολεμᾷ μὲ τὴν Τουρκιὰ μὲ τέσσαρες Πασσάδες
Κι' οἱ πρῶτοι τῆς 'Αρβανιτιᾶς μὲ δώδεκα χιλιάδες
Ποὺ στένουν τόπια τῆς Στεριᾶς καράβια τοῦ πελάγου
Πέφτουν οἱ μπάλες σὰ βροχή, ἡ μπόμπες σὰ χαλάζι
Κι' αὐτὰ τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος τῆς θαλάσσης.

Τῆς δευτέρας πολιορκίας

«Μπραῒμ Πασσᾶς συντάζεται σαράντ' ὀχτὼ χιλιάδες
Στὴν Πάτρα μπαρκαρίζεται, στὸ Βασιλάδ' ἀράζει
Πολλὰ τὰ ἔτη Κιουταχῆ, καλῶς τὸν 'Ιμπραΐμη
Μπραΐμη μου, τί θέλεις δῶ, ἐδῶ στὸ Βασιλάδι;
'Εδῶ δὲν εἶναι Νιόκαστρο, Κορώνη καὶ Μεθώνη,
'Εδῶ τὸ λένε Κάρλελι, τὸ λένε Μεσολόγγι
Ποὺ πολεμάει ὁ Κιουταχῆς μ' ἑξῆντα δυὸ χιλιάδες.
Σήκω Μπραῒμ φεῦγ' ἀπ' ἐδῶ φεῦγ' ἀπ' τὸ Βασιλάδι
Νὰ μὴ χαθῆ τ' ἀσκέρι σου καὶ σένα τὸ κεφάλι
Τί λὲς ἐδῶ μπρὲ Κιουταχῆ, τί λὲς αὐτοῦ Βεζύρη,
"Ολο τ' ἀσκέρι νὰ χαθῆ κι' ἐμένα τὸ κεφάλι
Στὸ Μεσολόγγι θὲ νὰ μπῶ νὰ στήσω τὸ τσαντῆρι·
Νὰ πάρω τοὺς Γκιαούρηδες νὰ στείλω στὸ Μεσῆρι.

Τῆς ἐξόδου, ᾆσμα τῶν Μεσολογγιτῶν ὀνομαζόμενον, ἡ «Μεσολογγιάς»

"Ενα Σαββάτο διάβαινα ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι
"Ηταν Σαββάτ' ἀποβραδύς, ἀνήμερα Λαζάρου
Κι' ἔπιασε μιὰ ψιλὴ βροχή, κ' ἦταν λαμπρὸ φεγγάρι
Κι' ἄκουσα μαῦρα κλάϊματα, γυναίκια μοιρολόγια
Κλαῖνε μανάδες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὲ μάνες

Κ' ἡ ἀδερφὲς γιὰ τσ' ἀδερφούς, πάλι ἀδελφοὺς δὲν κάνουν
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ σκοτωμό, μηδὲ γιὰ τὴν ἀρρώστια
Μὸν' κλαῖνε ποὺ τοὺς ἔλλειψε ὁ ζαϊρὲς τρεῖς μήνους
Δίχως ψωμί, δίχως νερό, καὶ δίχως καὶ μεντάτι
Φάγανε γάτες καὶ σκυλιὰ κι' ἄλογα καὶ μουλάρια
Οἱ Στρατηγοὶ συνάχθηκαν στὴν ἐπιτροπὴ νὰ πάνε
Στοῦ Παπαδιαμαντόπουλου καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ τόπου
Συνέλευσι νὰ κάνουνε, τὸ πῶς νὰ πορευτοῦνε
Τὸ πῶς νὰ νταγιαντήσουνε μ' ἕνα Σουλτὰν Μαχμούτη
Κι' ἕνας τὸν ἄλλον ἔλεγε κι' ἕνας τὸν ἄλλον λέγει
Παιδιὰ νὰ προσκυνήσουμε, παιδιὰ νὰ μὴ χαθοῦμε
Κι' ὁ Κότσικας τοὺς φώναξε κι' ὁ Κότσικας τοὺς λέγει
Τιγάρις εἶμαι νοιόνυφη νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω ;
Παιδιά μ' νὰ νταγιαντήσουμε ἀκόμη μιὰ βδομάδα
Θ' ἀρθοῦν τὰ Σπετσοῦδρέϊκα κι' αὐτὸς ὁ Μιαούλης
Καὶ θὰ μᾶς φέρη ζαϊρέ, θὲ νἄρθη καὶ μεντάτι
Μεντάτια θὰ μᾶς ἔρθουνε κι' ἀπ' τὸν Καραϊσκάκη
Ὁ Κότσικας κιαλάριζε ἀπ' τὴ μεγάλη τάπια
Τὸ τί κακὸ ποὺ γίνεται ἔξω στὸ Βασιλάδι.
«Νὰ στείλωμε μιὰ πάσσαρα χαμπέρι νὰ μᾶς φέρη
Μὴν ἦλθαν τὰ Σπετσοῦδρέϊκα κι' αὐτὸς ὁ Μιαούλης
Τί λὲς Θανάση Κότσικα, μεγάλε Ἀρχηγέ μας
Ποῦ θὲ νὰ πάη πάσσαρα ποῦ θὲ νὰ πάη πριάρι
Μποστὰ 'ναι τ' Ἀλτζερίνικα καὶ πίσω οἱ Τριπολῖνοι
Καὶ μέσ' τὴ λίμνη τσάταρες λάντσες τῶν καραβιῶνε
Κι' ὅλο τριγύρω στέκεται ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου
Θανάσης Κότσικας φώναξε, Θανάσης Κότσικας λέει
Γιὰ μάστε τὰ μικρὰ παιδιά, βάλτε τα στὰ ζεμπίλια
Καὶ μάστε καὶ τοὺς γέροντας, ἀρρώστους λαβωμένους
Βάλτε τους στὸ Τσιπχανέ, στὸ μῦλο νὰ καοῦνε
Νὰ μὴ τοὺς εὕρ' ἡ Ἀραπιὰ καὶ τοὺς περιφρονέψη
Θανάσης Κότσικας φώναξε, Θανάσης Κότσικας λέει
Ἦρθ' ὁ καιρὸς τοῦ χωρισμοῦ ποὺ θ' ἀποχωριστοῦμε
Παιδιά μ' νὰ μεταλάβουμε, νὰ ξιμολογηθοῦμε.
Ἐπῆγαν καὶ συνάχτηκαν στὸ ἔρημο Σεράγι
Φιλεῖ ἡ μάνα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάνα.
Στὶς πέντε ἀρχινήσανε, στὶς ἕξη φτάν' ἡ ὥρα
Καὶ στὶς ἑφτὰ ἐκάνανε τὸ φοβερὸ γιουροῦσι
Τρεῖς κολονοῦλες ἔγιναν, μέσ' τοῦ Μακρῆ τὴ τάπια
Ποιὸς ἔχει ἀτσάλι στὴν καρδιὰ νὰ στέκεται νὰ βλέπη
Χέρια μὲ χέρια πιάστηκαν, μὲ τὰ σπαθιὰ χτυπιοῦνται
Τὸν Κότσικα σκοτώσανε, τὸν Κότσικα βαροῦνε
Καί, πάλι πίσω, φώναξαν τσακίσαν τὸ γεφύρι .

Καὶ μέσ' στὴ Χώρα μπήκανε, καὶ μέσ' τὸ κάστρο πᾶνε
Ἄλλοι τραβοῦν τὴ θάλασσα κι' ἄλλοι τὴ ράχι, ράχι
Πᾶνε καὶ στὴ Τερίμπελε, πᾶνε καὶ στὴ Λουνέττα
Βρίσκουν 'Αράβους κι' 'Αλβανοὺς ποὺ τἄχανε πιασμένα
Ὅσοι πῆραν τὸ βουνό, βουνὸ τὸν Ἅγιο Συμεῶνα
Εὑρῆκαν τὸ Μουστάμπεη, τὴ ράχη εἶχε πιασμένα
Μιὰ μπαταριὰ τοὺς ἔδωκε τοὺς κόβει μέσ' στὴ μέση
Τότ' ὁ Μακρῆς τοὺς φώναξε, τότ' ὁ Μακρῆς τοὺς λέει
Παιδιά μου, Ρουμελιῶτες μου καὶ σεῖς παιδιὰ δικά μου
Τραβᾶτε τὰ λαμπρὰ σπαθιὰ νὰ μὴ μᾶς πάρ' ἡ μέρα
Καὶ τὰ σπαθιὰ τραβήξανε, πετᾶνε τὰ ντουφέκια
Σὰν τὰ λιοντάρια ρίχτηκαν καὶ σὰν ἀετοὶ περάσαν
Τότ' ὁ Μουστάμπεης φώναξε. Κονιάροι καὶ 'Αρβανίτες
Κάνετε τόπο νὰ διαβοῦν γιατ' εἶναι πεινασμένοι
Δὲν συλλογιῶνται θάνατο, κούρασμα δὲν φοβοῦνται
Κι' ἀφοῦ τοὺς ἐξημέρωσε κι' ἀφοῦ τοὺς πῆρ' ἡ μέρα
Ἄλλοι διψᾶνε γιὰ νερό, κι' ἄλλοι ψωμὶ ζητᾶνε
Πάλι ὁ Μακρῆς τοὺς φώναξε πάλι ὁ Μακρῆς τοὺς λέει
Παιδιά μ' νὰ νταγιαντήσωμε στὸν Πλάτανο νὰ πᾶμε
Νὰ μετρηθοῦμε μιὰ φορὰ νὰ δοῦμε ποιοὶ μᾶς λείπουν
Μήπως μᾶς λείπουν ἑκατὸ τιγάρις καὶ διακόσιοι
Πέντε χιλιάδες εἴμαστε καὶ μείναμ' ἑφτακόσιοι
Παιδιά μ' μᾶς λείπ' ὁ Κότσικας μᾶς λείπ' ὁ 'Αρχηγός μας.

Τοιούτων προγόνων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων ὑπὸ τὴν 'Αρχηγίαν τοῦ Ἕλληνος τῶν Ἑλλήνων Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ', Διαδόχου Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Παλαιολόγου, οἱ ἀπόγονοι 'Αξιωματικοὶ ἄγοντες τὰς Ἑλληνικὰς φάλαγγας συνέχιζον τὴν 'Εθνικὴν πορείαν, τὴν δαφνοστεφῆ σταδιοδρομίαν, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πολεμικὴν ἀρετήν.

Καὶ οὕτως πλέων ὁ Στόλος ἠγκυροβόλησε περὶ τὴν δείλην τῆς 20 Ν)βρίου 1912 εἰς Πρέβεζαν, καὶ τὴν 23 τῆς Μεραρχίας ἀποβιβασθείσης μετὰ ἡμερησίαν ἀνάπαυλαν τὰ διάφορα Σώματα αὐτῆς κατηυθύνθησαν εἰς τὸν χῶρον συγκεντρώσεως Φιλιππιάδα-Στριβίνα σπεύδοντα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς μαχομένης 'Ηπειρωτικῆς Στρατιᾶς.

Ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα παραμείνασα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς ΙΙ Μεραρχίας, τῆς ἑτέρας ὑπαχθείσης ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῆς Στρατιᾶς 'Ηπείρου, ἀναζεύξασα καὶ διελθοῦσα τὴν Νικόπολιν, κατηυθύνθη μετὰ τοῦ 3 πεζικοῦ Συντάγματος εἰς

Φιλιππιάδα. Μόλις δὲ ἀντικρύσαμεν τὸ περιώνυμον Σοῦλι καὶ τὰ ἱστορικὰ Κιοῦγγι καὶ Ζάλογγον, Ἀξιωματικὸς ἐξιστόρησε καὶ ἐξύμνησεν εὐφραδέστατα τοὺς ἡρωϊκοὺς τοῦ Σουλίου ἀγῶνας. Ὁμὰς δὲ παρακολουθούντων ἐγχωρίων ἔψαλλε τὸ μελλοθάνατον ᾆσμα, τὸ ὁποῖον αἱ γυναῖκες τῶν εἰς ταῦτα καταφυγόντων Σουλιωτῶν, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων τοῦ αἱμοβόρου τῆς Ἠπείρου τυράννου Ἀλῆ Πασσᾶ Τεπελενλῆ Ἀλβανῶν, σύρουσαι τὸν πολυθρύλλητον, ἀείμνηστον, ἀειθαύμαστον προθανάτιον χορόν, ὅστις φέρεται ἐν τῇ πολεμικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, μὲ τὸ δεδοξασμένον, ὑπέρλαμπρον, καὶ ἱερὸν ὄνομα «Ὁ Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου», καθ' ὃν ἑκάστη ἡγουμένη τοῦ χοροῦ μόλις προσήγγιζεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, ἐρρίπτετο κατὰ κρημνῶν, φέρουσα ἐν τῇ ἀγκάλῃ τὸ τέκνον της. Προτιμήσασαι οὕτω τὸν ἔντιμον καὶ ἔνδοξον τῆς ἐλευθερίας θάνατον, τῆς ἀδόξου καὶ ἀτίμου τῆς δουλείας ζωῆς, ᾄδουσαι τὸ ἑξῆς ὑπερόχως ὑπέροχον, ἀπαραμίλλως ἀπαράμιλλον, καὶ Ἑλληνοπρεπῶς Ἑλληνοπρεπὲς προθανάτιον ᾆσμα:

Ἔχε γειὰ γλυκειὰ ζωὴ
Ἔχετε γειὰ βρυσοῦλες
λόγγοι βουνὰ βραχοῦλες
Καὶ σὺ δύστυχη Πατρίδα
Ἔχε γειὰ παντοτεινή.

Στὴν στεριὰ δὲν ζῇ τὸ ψάρι
Οὐδ' ἄνθος στὴν ἀμμουδιὰ
Αἱ Σουλιώτισσες δὲν μάθανε
Γιὰ νὰ ζοῦνε στὴ σκλαβιά.

Ἡ περιληπτικὴ ἀφήγησις τοιούτων καὶ τοσούτων Ἐθνικῶν μεγαλουργημάτων καὶ ἀτομικῶν ἀνδραγαθιῶν, τὰ μέγιστα ἀνύψωσε τὴν Ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, ἐχαλύβδωσε τὸ ἠθικόν, καὶ ἐγιγάντωσε τὸ πολεμικὸν μένος τῶν ὑπ' ἐμὲ πολεμιστῶν.

Ἀπόβασις εἰς Ἁγ. Σαράντα. Προέλασις πρὸς Δέλβινον

Τὸ 1 πεζικὸν Σύνταγμα ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Μέ-

ξαν τῆς II Μεραρχίας μετὰ πεδινῆς Πυροβολαρχίας βραδυβόλων διετάχθη ἐκ Πειραιῶς νὰ μεταβῇ εἰς Αὐλῶνα. Ἀλλ' ἐπικρατήσαντος παρὰ τῇ Κυβερνήσει τοῦ πολιτικοῦ Δόγματος τῆς εὐχεροῦς καὶ προθύμου παραχωρήσεως εἰς πάντα αἰτοῦντα, παρεμβάσει τῆς Ἰταλικῆς Πρεσβείας, πληροφορηθείσης σχετικῶς ἐξ ἀκριτομυθίας Ἑλληνικῆς, ἐματαιώθη ἡ ἐπιχείρησις αὕτη. Καὶ τὴν 24 Ν)βρίου ἀπεβιβάσθη εἰς Ἁγ. Σαράντα, τὸ μέν, ἵνα ἐξαναγκασθῇ ὁ πολέμιος νὰ ἀποσπάσῃ ἐκεῖσε δυνάμεις ἐκ τοῦ Μετώπου, τὸ δέ, ἵνα καταστῇ στενώτερος ὁ ἀποκλεισμός, ἡ παρεμπόδισις τοῦ ἐπισιτισμοῦ ἐντελεστέρα, καὶ διὰ προελάσεως πρὸς τὸ Δέλβινον ἀπειληθῶσι τὰ νῶτα αὐτοῦ. Μετὰ διήμερον, τὸ 1 Σύνταγμα προελάσαν, ἀλλὰ μὴ λαβὸν τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα ἀσφαλείας, αἰφνιδιασθὲν κατὰ τὴν προέλασιν ὑπὸ πολεμίου ἀποσπάσματος μετὰ πυροβολικοῦ καὶ ἐξ ἀπίνης προσβληθέν, ὑπεχώρησεν ἀτάκτως, ὑποστὰν σημαντικὴν φθορὰν καὶ ἠθικὸν κλονισμόν. Ἐν σπουδῇ δὲ ἐπιβιβασθὲν τῶν πλοίων μετεφέρθη ἐξ Ἁγ. Σαράντα εἰς Κέρκυραν ὅπου ἀνασυνταχθέν, καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐπιβιβασθὲν πλοίων ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Διαλέτην Φ., τοῦ Διοικητοῦ του σοβαρῶς ἀσθενήσαντος καὶ εἰς Κέρκυραν παραμείναντος, μετεφέρθη εἰς Πρέβεζαν καὶ ἐκεῖθεν προελάσαν ἀφίκετο εἰς Ἄνω Θωρακῆσι τοῦ Τομάρου καὶ ἡνώθη μετὰ τῆς Μεραρχίας του.

Μάχη Δρίσκου-Κοντοβράκι
(24-28 Ν)βρίου 1912)

Τὸ ὑπὸ τὸν Ζακύνθιον εὐπατρίδην Ρώμαν Α. συγκροτηθὲν ἐθελοντικὸν Γαριβαλδινὸν Σῶμα καί τινα Κρητικὰ ἀντάρτικὰ ἑνωθέντα μετὰ τμήματος τακτικοῦ στρατοῦ ἀπετέλεσαν ἐν Μακεδονίᾳ τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. τοῦ Πυροβολικοῦ Ἠπίτην Α. Ἀπόσπασμα, ὅπερ κατέλαβε τὴν Σιάτισταν καὶ τὰ Γρεβενά.

Ἐκεῖθεν κατηυθύνθη πρὸς τὸ Μέτσοβον, οὗτινος ἡ κατάληψις μετὰ ζωηρὸν ἀγῶνα, κατὰ πολυαριθμοτέρου ἐχθροῦ, ὑπὸ τοῦ πατροπαραδότως ἀνδρείου πολεμιστοῦ Ἀντισυνταγ.

τοῦ Πυροβολικοῦ Μήτσα Στ. εἶναι ἰσότιμος καὶ ἰσωφελής, διὰ τὸν ἐν γένει ἀγῶνα, πρὸς τὴν κατάληψιν τοῦ Γκριμπόβου καὶ τῆς Πρεβέζης, ὡς παρεμποδισθείσης τῆς προελάσεως τοῦ πολεμίου πρὸς Καλαμπάκαν, ὅπου ἀφίκετο διὰ Καλαμπάκας καὶ Μαλακασίου πορευθὲν καὶ τὸ Γαριβαλδινὸν Σῶμα ὑπὸ τὸν περιώνυμον Ἰταλὸν Στρατηγὸν Ῥιτσιώτην Γαριβάλδην, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πιπῖνον. Ἀφιχθεὶς δὲ ἐκεῖ καὶ ὁ Συνταγ. τοῦ Μηχανικοῦ Ματθαιόπουλος ἐξ Ἀθηνῶν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. τοῦ Πυροβολικοῦ Μήτσαν Α. ἀποσπάσματος καὶ τῶν λοιπῶν ἐθελοντικῶν Σωμάτων.

Τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγ. τοῦ Μηχανικοῦ Κόρακαν Α. ἐθελοντικὸν Σῶμα μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Τρυπογεῶργον Εὐζωνικοῦ Λόχου ἐπιτεθὲν τὴν πρωΐαν τῆς 26 Ν)βρίου κατὰ τοῦ πολεμίου καὶ ἐκτοπίσαν τοῦτον ἐκ τῆς γεφύρας Παππαστάθη, κατέλαβε περὶ τὴν μεσημβρίαν τὸ χωρίον Κοντοβράκι.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 25 Ν)βρίου τὰ ὑπὸ τὸν Α. Ρώμαν καὶ Πιπῖνον Γαριβάλδην Σώματα ἐπιτεθέντα κατὰ τοῦ Δρίσκου, καὶ ἐκτοπίσαντα τὸν πολέμιον, πολλὰς ἀπωλείας ὑποστάντα, κατέλαβον τοῦτον, ἀποκατασταθείσης τῆς συνεχείας τῆς γραμμῆς Δρίσκου-Κοντοβράκι ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως.

Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως τῆς 26 Ν)βρίου ἀφίκοντο ἐκ Μακεδονίας ὑποχωροῦντα εἰς Ἤπειρον ἰσχυρὰ τμήματα τῆς ὑπὸ τὸν Τζαβὴτ Πασσᾶν Τουρκικῆς Στρατιᾶς κομίζοντα καὶ τὰ ἐν Σόροβιτς ἁλωθέντα Ἑλληνικὰ πυροβόλα. Τὴν πρωΐαν τῆς 27 ὁ πολέμιος ἀντεπετέθη κατὰ τῆς γραμμῆς Δρίσκου-Κοντοβράκι, καὶ μετὰ αἱματηρὰν σύρραξιν, ἡ θέσις τῶν ἀμυνομένων ἐν Κοντοβράκι κατέστη δυσχερής.

Ἅμα τῇ αὐγῇ δὲ τῆς 28 Ν)βρίου ὁ σημαντικῶς ἐνισχυθεὶς πολέμιος ἐπετέθη ἐρρωμένως, καὶ συνήφθη λυσσώδης ἀγὼν σῶμα πρὸς σῶμα μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν ἀνασπασάντων τὰς μαχαίρας ἃς ἔφερον ἐν τῷ ζωστῆρι. Ἀπειληθείσης δὲ τῆς γραμμῆς ὑποχωρήσεως τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως καὶ ὄλεθρον ἀληθῶς ὑπὸ τῶν εἰς χεῖρας τοῦ πολεμίου Ἑλληνικῶν πυροβόλων ὑποστάσης, ὑπεχώρησεν αὕτη κυριολεκτικῶς ἀποδεκατισθεῖσα.

Ὁ ἀγὼν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γαριβαλδινοῦ Σώματος ὑπῆρξεν αὐτόχρημα ὁμηρικός, ἀποτελῶν ἡρωϊκὴν ἀληθῶς καὶ ἔνδοξον σελίδα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Ὁ δὲ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐπαξίως ἐκτιμῶν καὶ τιμῶν τοῦτον ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀρχηγόν του τὸ ἑξῆς λακωνικὸν καὶ εὔγλωττον τηλεγράφημα :

«Ἀλέξανδρον Ρώμαν **Βίγλαν Δρίσκον**

Εὖγε **Γαριβαλδινοὶ**

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Ἰταλοὶ Γαριβαλδινοὶ ἀρνηθέντες νὰ πολεμήσωσι πρὸς τοὺς ἀδελφούς των Ἀλβανούς, ὡς εἶπον, ἀπέσχον ταύτης, μεθ' ἣν τὸ ὑπὸ τὸν Ῥώμαν ἀπεχώρησεν εἰς Μέτσοβον.

Μάχη τῶν Πεστῶν
(28 Ν)βρίου 1912)

Ἀφιχθεῖσα ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα εἰς Φιλιππιάδα καὶ ἐν καταυλισμῷ συναγερμοῦ διανυκτερεύσασα, τὴν πρωΐαν ἀναζεύξασα ἀφίκετο περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς Χάνι Σεφὶκ καὶ μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς μάχης τῶν Πεστῶν, χωρίου εὑρισκομένου ἐπὶ τῶν Νοτίων κλιτύων τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, ὑψόμ. 750, χωριζομένου ἀπὸ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου Ξηροβοῦνι, τοῦ ὁποίου τὰ ἀντερείσματα καταλήγοντα εἰς ἐπίμηκες ὀροπέδιον ἀποτελοῦσι τὰ Πέντε Πηγάδια, δι' ὧν διέρχεται παλαιὰ καρροποίητος πρὸς Ἰωάννινα ὁδός, διὰ βαθείας κοιλάδος σχηματιζομένης ὑπὸ δύο προεχουσῶν, τῶν Πέντε Πηγαδίων, καὶ τῶν ὑψωμάτων ἐφ' ὧν τὰ χωρία Σηλίβανι καὶ Βαρλάμι. Μεταξὺ δὲ τοῦ ὄρους τῶν Πεστῶν καὶ τοῦ Τομάρου διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Πρεβέζης-Ἰωαννίνων.

Πρὸς ἄμυναν τῶν δύο τούτων διαβάσεων ὁ πολέμιος κατέλαβε τελικῶς τὴν γραμμὴν Χάνι Ἐμὶν Ἀγᾶ-Λαγάτορας-Πεστὰ-Πέραμα Μπράσκιοϊ δι' ἐπαρκοῦς δυνάμεως πεζικοῦ καὶ δύο Πυροβολαρχιῶν.

Ἅμα τῇ ἕω τῆς 30 Ν)βρίου 1912 τὸ Α΄ μικτὸν Ἀπόσπασμα

της Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς μετὰ μιᾶς Ὀρειβατικῆς Πυροβολαρχίας ἐπετέθη διὰ τοῦ Περάματος Μπράσκιοϊ κατὰ τῶν ΒΔ. τῶν Πεστῶν ὑψωμάτων τῆς Ἀετορράχης, ἐφ' ἧς ὁ πολέμιος εἶχε συγκεντρώσει τὰς περισσοτέρας του δυνάμεις.

Τὸ Β΄ μικτὸν ἀπόσπασμα αὐτῆς ἀπησχόλησε τὸ μέτωπον τοῦ πολεμίου Πεστὰ-Λαγάτορα.

Καὶ ἡ ΙΙ Μεραρχία ἐπετέθη κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ πολεμίου κατὰ τὴν γραμμὴν Λαγάτορα-Μοῦλες, τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας συμμετασχούσης τῆς ἐπιθέσεως διὰ τῶν Πυροβολαρχιῶν Κοντοπούλου καὶ Χατζηπέτρου συμπραττούσης καὶ τῆς πεδινῆς Μοίρας Ταγμ. Βλαχοπούλου τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ταχθείσης παρὰ τὸ χωρίον Σηλίβανι.

Περὶ τὰς πρώτας μεσημβρινὰς ὥρας τὸ πρῶτον μικτὸν ἀπόσπασμα, μετὰ σκληρότατον ἀγῶνα καὶ μὲ πολλὰς ἀπωλείας, κατώρθωσε νὰ ἀναρριχηθῇ ἐπὶ τῆς Βορείας κλιτύος τῆς Ἀετορράχης, περὶ δὲ τὴν δείλην κατέστη κύριον αὐτῆς, τοῦ πολεμίου ὑποχωρήσαντος πρὸς τὰς πρὸ τοῦ Μπιζανίου ἰσχυρὰς αὐτοῦ θέσεις.

Τὸ κέντρον τῆς ἐπιθέσεως ἀπασχολοῦν τὸν πολέμιον πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπιθέσεως τῆς δεξιᾶς Πτέρυγος καὶ προελαῦνον βαθμιαίως, κατώρθωσε περὶ τὴν ἑσπέραν νὰ ἁλώσῃ διὰ τῆς λόγχης ἁπάσας τὰς γραμμὰς τοῦ πολεμίου. Κατὰ τὴν νύκτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ χωρίον Πεστά, ὑποχωρήσαντος αὐτοῦ, ἅμα τῇ ὑποχωρήσει τῆς ἀριστερᾶς του πτέρυγος, ἐγκαταλείψαντος καὶ ἅπαντα αὐτοῦ τὰ Πυροβόλα, ὧν δύο φανατικῶς ἀγωνιζόμενος μόνος ὑπηρέτει εἷς ἄραψ Λοχίας εὑρεθεὶς ἐφ' ἑνὸς τούτων ψυχορραγῶν.

Ἡ μάχη τῶν Πεστῶν διεξαχθεῖσα μετ' ἀπαραμίλλου ἀνδρείας καὶ μεγίστων ἀπωλειῶν, καθ' ἣν διέλαμψε ἡ Εὐζωνικὴ ἀνδρεία καὶ αὐτοθυσία καὶ ἀνέζησαν αἱ ἁρματωλικαὶ τῆς Φυλῆς παραδόσεις καὶ εὐτόλμως ἡγούμενος τοῦ 7 Εὐζωνικοῦ Τάγματος, ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Καπετανάκης, ἔλαβε βαρύτατον τοῦ θώρακος διαμπερὲς τραῦμα, ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὰ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων ὀχυρὰ ἐκτεινόμενα ἀπὸ Γαρδίκι ἄκρον δεξιόν, Πέραμα, Καστρίτσα, Μπιζάνι, Δουργούτη, Τσούκα, Ἁγ. Σάββας, Ἅγ.

Νικόλαος, Σαδοβίτσα ἄκρον ἀριστερόν, ὧν ἐδέσποζεν ὁ κόμβος τοῦ Μπιζανίου καὶ τὰ περὶ αὐτὸ ὀχυρὰ Καστρίτσα καὶ Ἅγ. Νικόλαος, καταρτισθέντα ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Ὀργανωτοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ Στρατηγοῦ Φὸν ντὲρ Γκόλτς, καὶ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ὀχυρωτικῆς τῆς τότε ἐποχῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀποτελοῦντα, ποιήσαντες, ὡς εἰώθασιν, οἱ Τοῦρκοι, χρῆσιν τῆς βαθείας προκαλύψεως, διὰ τῶν δευτερευόντων ἀγώνων τοῦ Γκριμπόβου, Πέντε Πηγαδίων, καὶ Πεστῶν,τὴν κυρίαν ἄμυνάν των πρὸ τοῦ Μπιζανίου προτάξαντες.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀνύψωσε τὰ μέγιστα τὸ ἠθικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος, καὶ ἐμείωσεν οὐσιωδέστατα τὸ τοῦ Τουρκικοῦ, οὗτινος ἡ δύναμις ἤρχισεν ἔκτοτε, μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν τελικῶς ἐκ Μακεδονίας ὑποχωρησάντων, νὰ μειοῦται ὁσημέραι, καθόσον οἱ Ἀλβανοὶ ἀπογοητευθέντες, ἤρχισαν ὁμαδικῶς ἐγκαταλείποντες τὰς τάξεις των, τρεπόμενοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀλβανίας πρὸς ἄμυναν καὶ προστασίαν τῶν ἰδίων των ἑστιῶν.

Οὕτω ὑποχωρήσαντος καὶ ἐγκατασταθέντος ἀμυντικῶς τοῦ πολεμίου, ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις προωθήθη ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κατσανοχώρια ἄκρον δεξιόν, καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ Λόχου Τρυπογεώργου καὶ ἀνταρτικοῦ Ἀποσπάσματος, Ἀετορράχη, Θωρακῆσι, Μανωλιάσα,Ὀλίτσικα, Κοπάνι ἄκρον ἀριστερόν, καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἐθελοντικοῦ Σώματος τοῦ Ἀντισυνταγ. τοῦ Μηχανικοῦ Μαλάμου Χ. Ὄπισθεν δὲ τῆς ἑνώσεως τῆς ὁδοῦ Πρεβέζης Ἰωαννίνων, καὶ τῆς ἡμιονικῆς Πέντε Πηγαδίων - Ἰωαννίνων ἐγκατεστάθησαν δύο λόχοι τοῦ 15 Πεζικοῦ Συντάγματος πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ φρούρησιν αὐτῶν. Ὅτε δὲ αἰφνιδίως ἐπιθετικὴ Τουρκικὴ ἀναγνώρισις προελάσασα ἐπυροβολήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σκοπῶν, οἱ δύο λόχοι προελάσαντες ἀπέκρουσαν τὸν πολέμιον, εἰς ἄτακτον φυγὴν τραπέντα.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνωτέρω συμπλοκῆς, ἡ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Βλαχόπουλον Ν. Πεδινὴ Μοῖρα, ἄνευ προηγουμένης ἀναγνωρίσεως καὶ ἀντιλήψεως τοῦ ἀσημάντου γεγονότος τούτου, λαβοῦσα τὰ κλεῖστρα καὶ ἐγκαταλείψασα τὰ πυροβόλα ἐπὶ τόπου ὑπεχώρησεν εἰς Μοῦλες. Ὅπου ὁ Μοί-

ραρχος ἀνέφερεν εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ ἀποσπάσματος Ἀντισυνταγματάρχην Συνανιώτην, ὅτι σφοδροτάτη ἐπίθεσις διεξήγετο εἰς τὸ Μέτωπον, καὶ ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἐνισχύσεως. Διαταχθεὶς δὲ παρ' αὐτοῦ μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν εἰς τὰ πυροβόλα του ὅπου ἀπόλυτος ἐπεκράτει ἡσυχία καὶ ὁλοσχερὴς ἀσφάλεια.

Ναυμαχία τῆς Ἕλλης
(3 Δ)βρίου 1912)

Ἡ Ναυμαχία καθ' ἣν ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως τὸ πρῶτον θὰ ἀντεμετωπίζοντο καὶ πάλιν οἱ Στόλοι τῶν ἀσπόνδων καὶ φυλετικῶν ἐχθρῶν, ἥτις θὰ ἔκρινε καὶ τὴν τύχην τοῦ ὅλου συμμαχικοῦ ἀγῶνος, ἀνεμένετο παρὰ φίλων τε καὶ ἐχθρῶν μετὰ μεγίστης νευρικότητος καὶ εὐνοήτου συγκινήσεως. Πλὴν ὁ χρόνος παρήρχετο καὶ ἡ ἡμέρα τῆς σοβαρωτάτης καὶ μεγίστης κρίσεως δὲν ἀνέτελλε. Συναφθείσης ὅμως ἀνακωχῆς μεταξὺ τῆς Βουλγαρίας, ἐκπροσωπούσης Σερβίαν τε καὶ Μαυροβούνιον, καὶ τοῦ πολεμίου, ὁ Τουρκικὸς Στόλος παρασκευαζόμενος δραστηρίως συνεκεντροῦτο ἐσπευσμένως ἐν τῷ λιμένι τοῦ Ναγαρᾶ.

Τὴν 1 δὲ Δ)βρίου αἰφνιδία καὶ ἀσυνήθης κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας κίνησις τῶν ἐχθρικῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἐξερχομένων τῶν Στενῶν, καὶ ἐν σπουδῇ ἐπαναπλεόντων εἰς αὐτά, παρετηρήθη. Καὶ ἡ περὶ τὴν μεσημβρίαν δὲ ἐμφάνισις τοῦ καταδρομικοῦ Μεσουδιὲ παραπλέοντος τὴν ἀκτὴν τῆς Καλλιπόλεως, καὶ ἡ μετ' ἀνταλλαγὴν βολῶν τινων μετὰ τῶν περιπολούντων Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἐπιστροφή του εἰς τὰ Στενά, προανήγγειλαν τὴν ἐπικειμένην τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου ἔξοδον.

Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ πρὸς τὸν Στόλαρχον τῶν κινήσεων τούτων τοῦ πολεμίου, ὁ πανέτοιμος Ἑλληνικὸς Στόλος ἀπάρας ἐξῆλθε τοῦ λιμένος τοῦ Μούδρου πλέων πρὸς τὰ Στενά, ὅπου ἑνωθεὶς μετὰ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἐποιεῖτο διαδρομὰς μέχρι τῆς 2 Δ)βρίου. Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 3 ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν Θωρηκτῶν Ἀβέρωφ, Σπετσῶν, Ψαρρῶν καὶ Ὕδρας καὶ

ἐκ τῶν Ἀντιτορπιλλικῶν Λέοντος, Πάνθηρος, Ἱέρακος καὶ Ἀετοῦ, ἐνῷ ἔπλεε μεταξὺ Ἴμβρου καὶ Θρακικῆς Χερσονήσου, περὶ τὴν 9 ὥραν ἐνεφανίσθη παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἕλλης ἐξερχόμενος τῶν Στενῶν ὁ ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Χαλὴλ Πασσᾶν Τουρκικὸς Στόλος ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν θωρηκτῶν Μπαρμπαρόσα ναυαρχίδος, Τουργοὺτ-Ρεΐς, Μεσουδιὲ-ὶ-Τεφήκ, εὐδρόμου Μετζητιέ, καί τινων ἀντιτορπιλλικῶν.

Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ πολεμίου Στόλου ὁ Στόλαρχος διεβίβασε τὴν ἑξῆς τηλεγραφικὴν διαταγὴν πρὸς τὸν Στόλον:

«Πλοῖα Στόλου

Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ Βασιλέως, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Δικαίου, πλέω μὲ ὁρμὴν ἀκατάσχετον, μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Γένους.

Ναύαρχος Κουντουριώτης»

Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐπροκάλεσε ῥίγη συγκινήσεως καὶ κύματα ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὰ πληρώματα ἁπάντων τῶν πλοίων ἐγγύς τε καὶ μακρὰν δρώντων. Ἡ ἱερά, ἡ σοβαρά, καὶ ἡ κρίσιμος στιγμὴ τῆς συναντήσεως τῶν δύο Στόλων ἐπὶ τέλους ἐπέστη, καὶ ἅπαντες ἡτοιμάσθησαν διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ὅστις θὰ ἔκρινε τὴν τύχην τῆς φιλτάτης Πατρίδος.

Τὴν 9.25 ἤρξατο λυσσώδης μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων Στόλων ναυμαχία, μειωθείσης βαθμηδὸν τῆς μεταξύ των ἀποστάσεως εἰς 4 χιλιόμετρα, καθ' ἣν ὁ πολέμιος, μεθ' ἡμισείας ὥρας ἀγῶνα, σοβαρωτάτας ὑποστὰς ζημίας, πρύμναν ἀνακρούσας, ἐτράπη εἰς φυγήν, διωκόμενος πρὸς τὰ Στενά, τὴν 10.25 δὲ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναγαρᾶ πανικόβλητος ἠγκυροβόλησε.

Ὁ δὲ νικητὴς Ἑλληνικὸς Στόλος περὶ δείλην ὀψίαν σημαιοστόλιστος καὶ ὑπερήφανος εἰς Μοῦδρον κατέπλευσεν, Ἑλληνοπρεπῶς συνεχίσας τοὺς κατὰ θάλασσαν θριάμβους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ, προσθέσας εἰς τὴν ὑπέρλαμπρον καὶ ἔνδοξον πολεμικήν του ἱστορίαν σελίδα ἥτις φέρεται μὲ τὸ αἴγλῆεν καὶ δεδοξασμένον ὄνομα «Ναυμαχία τῆς Ἕλλης».

Ὁ Ναύαρχος ἐκ Μούδρου ἀπέστειλε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τηλεγραφικὴν ἔκθεσιν τῆς ναυμαχίας, ἥτις ἐ-

τερματίζετο διὰ τῆς μεγαλειώδους καὶ ἀλησμονήτου φράσεως, τὴν τότε Ἑλληνικὴν πραγματικότητα πιστῶς διερμηνευούσης:

«Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν Ἀθήνας
Ἐνθουσιασμὸς καὶ ἀνδρεία πάντων ἀνεξαιρέτως ἀνωτέρα περιγραφῆς. Ἐπυροβόλουν ζητωκραυγάζοντες. Ψυχραιμία καὶ ἀκρίβεια θωρηκτῶν θαυμασία.
Ναύαρχος Κουντουριώτης»

Τὸ μέγα γεγονὸς τοῦτο, γνωστὸν γενόμενον εἰς τὴν πόλιν, ἀνακοινωθὲν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Στράτου, παρήγαγε φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ καὶ αὐτόχρημα πατριωτικὸν παραλήρημα. Οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν ἤχουν χαρμοσύνως, πλήθη Λαοῦ ἀλλοφρονοῦντες ἔσπευδον εἰς τοὺς Ναοὺς ὅπως εὐχαριστήσωσι τὸν Κύριον ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ νίκῃ. Ἡ Βουλὴ κατὰ τὴν συνεδρίασίν της, ἀγγελθείσης ἐπισήμως παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν τῆς μεγάλης νίκης, παρουσίασε τὴν συνήθη εἰκόνα Ἑλλήνων ἡνωμένων, καὶ ὑπὲρ Πατρίδος προμαχούντων, δυσκολώτατα περιγραφομένην. Πλεῖστοι ἔσπευσαν νὰ τηλεγραφήσωσι συγχαίροντες θερμότατα τὸν νικητὴν Ναύαρχον καὶ τὸν τροπαιοφόρον Στόλον, ὧν πρῶτος ὁ Βασιλεύς, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος, ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς.

Κοινοποιηθείσης τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης 4 Δ)βρίου ἑορτὴν τῆς Ἁγ. Βαρβάρας, προστάτιδος τοῦ Πυροβολικοῦ, εἰς τὸ Στράτευμα τῆς Ἠπείρου τῆς ἐκβάσεως τῆς Ναυμαχίας τῆς Ἕλλης, μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας, τῆς γενομένης ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Πυροβολικοῦ, συναθροίσας τὴν ὑπ' ἐμὲ Μοίραν προσεφώνησα ταύτην οὕτως:

«Ἄνδρες Πυροβοληταί!
Ὅπως ἡμεῖς, συνεχίζοντες κατὰ ξηρὰν τὴν ἔνδοξον πολεμικὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος, τὴν ὁποίαν παρέδωκαν καὶ ἐνεπιστεύθησαν ἡμῖν οἱ ἔνδοξοι τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως Στρατάρχαι, τὸν φυλετικὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον κατανικῶμεν, οὕτω καὶ οἱ ἐν ὅπλοις φίλτατοι ἀδελφοὶ ἡμῶν τοῦ Ναυτικοῦ, συνεχίζοντες καὶ οὗτοι τὴν ἔνδοξον κατὰ θάλασσαν τοιαύτην, τὴν ὁποίαν παρέδωκαν καὶ ἐνεπιστεύθησαν αὐτοῖς οἱ ἔνδοξοί της Στόλαρχοι, κατεναυμάχησαν χθὲς παρὰ τὴν Ἕλλην τὸν ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Χαλὴλ Πασσᾶν Τουρκικὸν

Στόλον, εἰς ἐπωνείδιστον πρὸς τὰ Δαρδανέλλια φυγὴν τραπέντα.

Δόξα καὶ τιμὴ καὶ αΐδιος εὐγνωμοσύνη εἰς τοὺς ἀνδρείους καὶ φιλτάτους τῆς πατρίδος Ναυμάχους.

Χίλια ζήτω ὑπὲρ τοῦ ἐνδόξου καὶ δαφνοστεφοῦς Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ».

Θερμόταται καὶ ζωηραὶ ἐπευφημίαι τῶν πυροβολητῶν ὑπὲρ τοῦ Ναυτικοῦ διεδέχθησαν τοὺς τελευταίους μου λόγους. Καθ' ὅλην δὲ τὴν παράταξιν οἱ μαχηταὶ σκιρτῶντες, ἀγαλλόμενοι καὶ ἐνθουσιασμένοι ἐκραύγαζον: «Ὁ Στόλος νικᾷ! Ζήτω τὸ Ναυτικόν!» Τὸ δὲ Πυροβολικὸν ἐχαιρέτησε τὴν πολυσήμαντον νίκην διὰ τῶν κεκανονισμένων βολῶν.

Μετὰ τοῦτο ἡ Μοίρα ἀναζεύξασα προήλασε πρὸς Ἐμὶν Ἀγᾶ ὅπου ἀφιχθεῖσα περὶ τὴν δείλην ἐν σχηματισμῷ συναγερμοῦ κατηυλίσθη, ἀναμένουσα τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ πρὸς ἄνοδον ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Τομάρου παρὰ τὸ χωρίον Θωρακῆσι.

Διαταγὴ ὑποχωρήσεως

Τὴν 10 Δ)βρίου προσελθὼν ὁ ἐνυπνιαστὴς τῆς Βερροίας ἐλάτης Γεωργιάδης Δ. μοὶ ἀνέφερεν ὅτι, εἶδε τὴν προηγουμένην νύκτα καθ' ὕπνους τὸν Ἅγ. Νικόλαον ὅστις τῷ εἶπε: «Θὰ διαταχθῆτε νὰ ὑποχωρήσητε, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸ πράξητε, διότι ἐγὼ θὰ σᾶς δόσω τὰ Ἰωάννινα». Συγκεκινημένος εὐνοήτως, διηγήθην τὸ ὄνειρον τοῦ ἐλάτου εἰς τὸν Λοχαγὸν Κοντόπουλον καὶ τὸν ἱερέα τῆς Μοίρας πατέρα Γεράσιμον κατὰ τὸ πρόγευμα, ὅστις μοὶ ἀπήντησε πεποιθότως: «Ἅμα διαταχθῶμεν πρὸς ὑποχώρησιν, νὰ πράξωμεν ἐπακριβῶς ὅ,τι ὁ Ἅγιος Νικόλαος μᾶς παρήγγειλε». Καὶ ἐν κατανύξει ἐδόξασε τὸν Κύριον, τῆς Ἑλλάδος προστάτην ἀκάματον.

Ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν τῶν σκληρῶν καὶ αἱματηρῶν νυχθημέρων ἀγώνων τῆς Ἀετορράχης καὶ Μανωλιάσας καὶ ἐκ τῶν ἐπειγουσῶν ἀναφορῶν τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ Συνταγμ. Παρασκευοπούλου Λ., βεβαιοῦντος ὅτι, τὸ Πυροβολικὸν δὲν ἦτο ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς οὐσιαστικῶς ἐλαττωθείσης δυνάμεώς της μὴ ὑφισταμένης σχεδὸν

II Μεραρχίας, καθόσον ἐκ τῶν Συνταγμάτων αὐτῆς τὸ μὲν 7 εὑρίσκετο εἰς Χῖον, τὸ δὲ 1 μετεφέρθη εἰς Κέρκυραν, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς Ἁγ. Σαράντα καὶ Δέλβινον τὸ δὲ 3 εἶχεν ἐκ τῶν ἀπωλεῶν ἀποδεκατισθῇ ἐπηρεασθὲν τὸ Ἀρχηγεῖον τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς, ἐμελέτησε τὴν ὑποχώρησιν αὐτῆς εἰς Πέντε Πηγάδια, ἀρχῆς γενομένης διὰ τῆς διαταγῆς ὑποχωρήσεως τῆς II Μεραρχίας εἰς Σπαρτίτσι-Καστράκι.

Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 11 Δ)βρίου ὅλως αἰφνιδίως καὶ ἀπροσδοκήτως καὶ πρὸς μεγάλην ἡμῶν κατάπληξιν καὶ ἀγανάκτησιν, διετάχθη ἡ ὑποχώρησις τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας πρὸς τὸ Χάνι-Σεφήκ. Ἐπὶ τῇ κοινοποιήσει τῆς διαταγῆς ταύτης ἅπαν τὸ προσωπικὸν αὐτῆς βαθμοφόροι τε καὶ ὁπλῖται δακρύοντες καὶ ἐξωργισμένοι ἐξηγέρθησαν ἐπιφόβως ἀρνούμενοι κατηγορηματικῶς νὰ ὑποχωρήσωσι.

Μεταβὰς παρὰ τῷ Διοικητῇ τοῦ Συντάγματος καὶ Ἀρχηγῷ τοῦ Πυροβολικοῦ εἶπον αὐτῷ, ἐν εὐνοήτῳ συγκινήσει καὶ ταραχῇ, ὅτι «τὰ πυροβόλα τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἔστρεψαν τὰ νῶτα πρὸς τὸν πολέμιον καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονικὴν ἐκστρατείαν, καὶ βεβαίως δὲν θὰ πράξωσιν ἄλλως καὶ ἐν Ἠπείρῳ». Συγχρόνως ἀφίκετο καὶ ὁ Ὑπίλαρχος Σκανδάλης, ὅστις διεβίβασε τὴν σύστασιν τοῦ Ὑποστρατήγου Καλλάρη ὅπως τὸ Πυροβολικὸν παραμείνῃ εἰς τὰς θέσεις του.

Παρεμβάντος δὲ τοῦ Ὑποδιοικητοῦ τοῦ Συντάγματος Ἀντισυνταγματάρχου Λελάκη Ι. καὶ ἄλλων Ἀξιωματικῶν καὶ πρὸς πρόληψιν δυσαρέστων σκηνῶν ἐπωφελῶν τῷ πολεμίῳ, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσανασχετοῦντες καὶ σφόδρα τεταραγμένοι ὑπεχωρήσαμεν ἑκόντες ἄκοντες εἰς τὸ ἡμίωρον ἀπέχον Χάνι-Σεφίκ, ὅπου περὶ ὄρθρον βαθὺν ἀφίκετο καὶ ἡ παρὰ τὴν Κανέταν τεταγμένη Πυροβολαρχία Ἰσχομάχου.

Τὴν 10 δὲ τῆς νυκτὸς ἐκ τῆς ὑποχωρήσεως εἰς Κανέτας τῆς Πυροβολαρχίας Ἰσχομάχου, γνωστῆς γενομένης τῷ **Α'** μικτῷ Ἀποσπάσματι τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Πυροβολικοῦ, ὁ Ὑπασπιστὴς αὐτοῦ Λοχαγὸς Κορτσᾶς Γ., σχὼν τὴν ἀξιέπαινον καὶ εὔτολμον πρωτοβουλίαν, καλέσας εἰς τὸ τηλέφωνον τὸν ἐπιτελῆ Λοχαγὸν Ἀντωνιάδην, διερμήνευσεν αὐτῷ τὴν ἔκπληξιν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ Πεζικοῦ ἐπὶ ταύτῃ καὶ τῷ

συνέστησε ὅπως προσέλθῃ εἰς τὴν γραμμὴν ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς καὶ ἀντιλαμβανόμενος προσωπικῶς τῆς καταστάσεως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ μικτοῦ Ἀποσπάσματος Ἀντισυνταγματάρχου Σινανιώτη, ἐγκρίναντος τὴν πρωΐαν τὰς ἐνεργείας ταύτας τοῦ ὑπασπιστοῦ του.

Πράγματι τὴν ἑπομένην περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἀνῆλθεν ὁ Ἀρχηγὸς εἰς Χάνι-Φτελιᾶς, συνηντήθη μετ᾽ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ὑποστρατήγου Καλλάρη. Τῆς συναντήσεως ταύτης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἀνάκλησις τῆς διαταγῆς ὑποχωρήσεως, ἡ παραμονὴ τῶν Στρατευμάτων εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἡ ἐπιστροφὴ τῆς ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρας περὶ τὴν δείλην εἰς Ἐμὶν-Ἀγᾶ.

Προέλασις πρὸς Θερακῆσι

Ἐκεῖθεν μετὰ ὀλιγόστιγμον στάθμευσιν προελάσασα ἡ ὑπ᾽ ἐμὲ Μοίρα ἤρξατο ἀνερχομένη τὴν 12 Δ)βρίου ἡμέραν τῶν γενεθλίων τοῦ Βασιλέως Γεωργίου μετὰ δύο πυροβολαρχιῶν τῆς Πρώτης Μοίρας τοῦ Συντάγματος ἐπὶ ὀροπεδίου τοῦ Τομάρου παρὰ τὸ ἀποτεφρωμένον χωρίον Θερακῆσι, τοῦ Μπιζανίου κατέναντι. Ἔνθα περιχαρακωθεῖσα παρέμεινε τοπομαχικῶς ἀγωνιζομένη μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ περιωνύμου ὀχυροῦ. Ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Βλαχόπουλον Ν. Μοίρα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς παρετάχθη ἐπὶ τοῦ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Τομάρου, καὶ ἀμέσως δεξιόθεν τῆς εἰς Ἰωάννινα ἀγούσης πεδίου, καὶ πρὸ τῆς θέσεως Αὐγό.

Μόλις δὲ τὴν 13 εἶχεν ἀποπερατωθῇ ἡ ἄνοδος τῶν Πυροβολαρχιῶν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου, κατέφθασεν ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀντισυνταγ. τοῦ Μηχανικοῦ Ἰωάννου Δημ. Ἐπιτελάρχου τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς καὶ μοὶ ἀνήγγειλε κατὰ διαταγήν του ὅπως ἡ Μοίρα ἀρχίσῃ τὸ πῦρ κατὰ τοῦ πολεμίου, καθ᾽ οὗ καὶ τὸ ὑπ᾽ αὐτὸν Ἀπόσπασμα, διότι ἐναλλὰξ ἀπὸ Ἐπιτελάρχης ἐγένετο Ἀρχηγὸς Τμήματος, συγχρόνως θὰ ἐπετίθετο, εἰς ὃν ἀπήντησα ὅτι ἡ Μοίρα δὲν ἦτο ἕτοιμος πρὸς δρᾶσιν.

Ἀπελθέντος τοῦ ἀγγελιαφόρου Ἀνθυπολοχαγοῦ μετ᾽ ὀλίγον

κατέφθασε σπεύδων ὁ Ἐπιτελάρχης καὶ διημείφθη μεταξύ μας ὁ ἑξῆς χαρακτηριστικὸς διάλογος.

Ἐπιτελ.—Ἀρχίσατε, παρακαλῶ, Ταγματάρχα ἀμέσως τὸ πῦρ κατὰ τοῦ πολεμίου, καὶ συγχρόνως θὰ ἐπιτεθῇ καὶ τὸ ὑπ' ἐμὲ ἀπόσπασμα.

Ἐγώ.—Εἶναι ἀδύνατος ἡ ἔναρξις τοῦ πυρὸς πρὶν ἡ Μοίρα προκαλυφθῇ

Ἐπιτελ.—Πρέπει νὰ γνωρίζητε, ἀπήντησεν ὀργίλως, ὅτι ὅλοι δὲν φονεύονται ἐν τῇ μάχῃ.

Ἐγώ.—Καλῶς γνωρίζω τοῦτο, ἀλλ' ἄνευ προκαλύψεως, δὲν δύναμαι ν' ἀρχίσω τὸ πῦρ.

Ἐπιτελ.—Τότε εἴπατε καθαρὰ ὅτι κήδεσθε τῆς ζωῆς σας, καὶ τῶν ὑφ' ὑμᾶς.

Ἐγώ.—Τὸ πῦρ, εἶπον μετὰ τὴν φρᾶσιν ταύτην, ἧς εὐνόητον τὸ νόημα καὶ ὁ σκοπός, ὅπερ ἀντιμετωπίσαμεν καὶ ὑπέστημεν ἐγὼ καὶ οἱ ὑπ' ἐμὲ κατὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ μάχας, μέχρι σήμερον δὲν ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωσιν οἱ ἐν Ἠπείρῳ πολεμοῦντες. Ἡ προκάλυψις δὲν ἀποσκοπεῖ, ὅπως νομίζετε, τὴν προφύλαξιν τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν τῆς Μοίρας, ἀλλὰ τὴν ἀπόκρυψιν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Ὑλικοῦ, ἥτις ἐξαναγκάζει τὸν πολέμιον, καὶ πολλὰ πυρομαχικὰ ἀκάρπως καὶ ἀβεβαίως νὰ δαπανήσ., καὶ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτὸν νὰ κρατῇ περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς βολῆς του, καὶ ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ἀβεβαιότητι περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων των ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου.

Κατὰ τὴν δήλωσιν δὲ τὴν ἐπίσημον ἣν ἐποιήσατο εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας ὁ Συνταγματάρχης Βεχὴπ Βέης γενικὸς Διοικητὴς τῶν ὀχυρῶν τοῦ Μπιζανίου ἐν Ἀθήναις βραδύτερον.«Τὰ ἀποτελέσματα τῆς βολῆς τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας ἦσαν αὐτόχρημα φρικαλέα, μέχρι δὲ τῆς πτώσεως τοῦ Μπιζανίου, πρὸς μεγάλην του ἀπογοήτευσιν, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀνακαλυφθῇ ἡ θέσις ἐν ᾗ ἦτο ἐγκατεστημένη καὶ ἀφ' ἧς ἔβαλλεν αὕτη».

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν διαλογικὴν συζήτησιν ταύτην παρενέβαλεν ὅτι αὐτὸς ἐξετέλεσε καὶ ἄλλην κατὰ τοῦ πολεμίου ἐπίθεσιν καθ' ἣν εἶχε μὲν πολλὰς ἀπωλείας ἀλλ' ἀπέδειξεν εἰς αὐτὸν ὅτι, οἱ Ἕλληνες δὲν φοβοῦνται τὸν θάνατον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πολεμοῦντες. Ἀπήντησα αὐτῷ ὅτι. Τὸ πλῆθος τῶν ἀπωλειῶν πιστοποιεῖ μέν, ἀσφαλέστατα καὶ ἐμπράκτως τὴν ἀνδρείαν τῶν διοικουμένων, ὄχι ὅμως καὶ τὴν στρατηγικότητα τοῦ Διοικοῦντος. Καὶ προσέθηκα τελικῶς ὅτι, «ἐὰν δὲν ἐφαρμοσθῶσιν αἱ σχετικαὶ περὶ τῆς βολῆς τοῦ Πυροβολικοῦ διατάξεις, παρακαλῶ νὰ παραλάβῃ ἄλλος τὴν Μοίραν ὅπως ἐκτελέσῃ ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε».

Καὶ οὕτως ἡ ἄσκοπος καὶ ἐπιζημία αἱματοχυσία ἐματαιώθη. Ὡς ἦσαν τοιαῦται καὶ ἅπασαι αἱ κατὰ τοῦ Μπιζανίου

ἐπιθέσεις αἱ γενόμεναι ἀνδρείως βεβαίως καὶ μετ᾽ αὐτοθυσίας, ἀλλὰ καὶ μονομερῶς, ἀσυνδυάστως καὶ κυρίως ἄνευ χρησιμοποιήσεως τοῦ ἑλιγμοῦ, καὶ τοῦ σοφοῦ στρατιωτικοῦ ἀποφθέγματος καθ᾽ ὃ «ἡ πρόνοια καὶ ἡ σύνεσις ἀποτελοῦσι πάντοτε τὸν μείζονα συντελεστὴν τῆς ἐπιτυχίας». Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο συνεπρογευματίσαμεν φιλικώτατα ἐν τῇ σκηνῇ μου.

Δυνάμεις τῶν ἀντιπάλων

Ὁ ἐν Μπιζανίῳ καὶ τοῖς πέριξ αὐτοῦ ὀχυροῖς πολιορκηθεὶς ὑπὸ τὸν Ἐσσὰτ Πασσᾶν Τουρκικὸς Στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ δύο Μεραρχιῶν Πεζικοῦ ἠλαττωμένης δυνάμεως, καὶ τεσσάρων Συνταγμάτων Ἐθνοφρουρῶν ἠλαττωμένης ἐπίσης δυνάμεως, μιᾶς Ἴλης Ἱππικοῦ καὶ ἔκ τινων Ἀλβανικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 15 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 130 πυροβόλων διαμετρήματος ἀπὸ 8,7 μέχρι 150 χιλ., ὧν τρεῖς πυροβολαρχίαι ταχυβόλων. Εἰς τὴν δύναμιν ταύτην προσετέθησαν 15 χιλ. ὑπὸ τὸν Ζεκκῆ καὶ Τζεβὰτ Πασσᾶν μετὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐκ Μακεδονίας τῆς ὑπὸ τὸν Τζαβὶτ Πασσᾶν δυνάμεως προελασάσης μέχρι Λιασκοβικίου καὶ ἐκεῖθεν κατευθυνθείσης πρὸς τὸ Βεράτιον, ἅμα τῇ προελάσει κατ᾽ αὐτῆς τοῦ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Δαμιανὸν τμήματος Στρατιᾶς.

Ὁ δὲ πολιορκητικὸς Ἑλληνικὸς Στρατὸς ὑπὸ τὸν Ἀντιστράτηγον Σαπουντζάκην Κ. ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς, τῆς ΙΙ Μεραρχίας, τοῦ ἀνταρτικοῦ Σώματος τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Μαλάμου Χρηστ. καὶ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου τοῦ Πυροβολικοῦ Ἠπίτου Ἀν. ἀνήρχετο εἰς 18 χιλ. περίπου μαχητῶν μετὰ 4 Μοιρῶν ταχυβόλων, ὧν τρεῖς Πεδιναὶ καὶ μία Ὀρειβατική, ἤτοι 36 πεδινῶν καὶ 12 ὀρειβατικῶν πυροβόλων καὶ 4 τοπομαχικῶν βραδυβόλων. Εἰς ταύτην βραδύτερον προσετέθησαν καὶ αἱ IV καὶ VI Μεραρχίαι καὶ ἓν Σύνταγμα Ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Πιερράκον Μαυρομιχάλην Π. Ἤτοι ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 35 χιλ. μαχητῶν μετὰ 60 πεδινῶν καὶ 12 ὀρειβατικῶν ταχυβόλων καὶ 4 τοπομαχικῶν βραδυβόλων.

Τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς εἰς Ἄνω Θερακῆσι ἐγκαταστάσεως

τῆς Μοίρας ἑσπέραν, ἀπόσπασμα ἀτάκτων Ἀλβανῶν διολισθεῖσαν ἀθορύβως καὶ ἀθεάτως ἀπὸ τῆς Δοδώνης νύκτωρ διὰ στενῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Τομάρου διαβάσεως Δόντι καλουμένης, ἐπετέθη αἰφνιδίως κατὰ τῆς ἀνυπόπτου Μοίρας, καὶ τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ Μπιζανίου συμμετέχοντος, ἥτις τῇ βοηθείᾳ καὶ τῇ παρεμβάσει ἀποσπάσματος 1 εὐζωνικοῦ ὑπὸ τοὺς ἀνδρείους Ταγματάρχην Διαλέτην Φωκ. καὶ ὑπολοχαγὸν Γιώτην Α., πολύωρον ἐν τῷ σκότει συνάψαντας ἐκ τοῦ συστάδην πεζομαχίαν ἔτρεψαν τελικῶς τὸν ἐπιδρομέα εἰς φυγὴν πολλὰς ὑποστάντα ἀπωλείας. Ἀμφότεροι κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, βραδύτερον ἀνταξίως πρὸς τὴν Αἰτωλικὴν αὐτῶν καταγωγὴν καὶ συμφώνως πρὸς τὴν Ῥουμελιώτικην παράδοσιν ἡρωϊκώτατα ἔπεσαν.

Ἅμα δὲ τοῖς πρώτοις πυροβολισμοῖς τοῦ ἐπιδρομέως ἡ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τομάρου παρατεταγμένη Μοίρα ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Βλαχόπουλον Ν. ὑπεχώρησεν εἰς Λαγάτορα, ἀντικατασταθεῖσα ἐπειγόντως κατὰ τὴν νύκτα ὑφ' ἑνὸς οὐλαμοῦ τῆς Πυροβολαρχίας Πετμεζᾶ Ἀντ. ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Παπαγιαννόπουλον Β. καὶ μιᾶς Ἴλης ὑπὸ τὸν Ἴλαρχον Λάμπρον. Κατὰ τὴν δείλην δὲ τῆς ἑπομένης κατόπιν αὐστηρᾶς ἐπιτιμήσεως τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν της θέσιν.

Αἱ ἀπόπειραι καὶ αἱ σφοδραὶ νυκτεριναὶ τῶν ἀτάκτων Ἀλβανῶν ἐπιθέσεις ἐν ἐκνευριστικῇ ἐγρηγόρσει καὶ ταλαιπωρίᾳ τὴν Ἑλληνικὴν παράταξιν κρατοῦσαι ἐσυνεχίσθησαν ἀδιακόπως μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰανουαρίου. Ἀφιχθεὶς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς Ἐμὶν Ἀγᾶ ὁ Λοχαγὸς Γιαννηκώστας μετὰ τῆς Πυροβολαρχίας του τὴν ἑπομένην τῆς ἀφίξεώς του ἔσπευσε νὰ μὲ ἐπισκεφθῇ ἐπὶ τοῦ Τομάρου συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Γάλλου Λοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ Πάλ, ἐλθόντος ὡς ἀντιπροσώπου τῶν ἐργοστασίων Σνάϊδερ—Κανέ, ἵνα πληροφορηθῇ, καὶ προσωπικῶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθήσῃ τὴν λειτουργίαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ταχυβόλων πυροβόλων τοῦ Οἴκου τούτου, κατὰ πρώτην φορὰν ἐν πολέμῳ καὶ ταῖς κακουχίαις αὐτοῦ δοκιμαζομένων, οὓς καὶ ἐκράτησα εἰς τὸ λιτὸν τῆς ἐκστρατείας δεῖπνον.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἤρξατο ἡ συνήθης νυκτερινὴ ἐπίθεσις τῶν ἀτάκτων Ἀλβανῶν, ὅτε οἱ δύο ἐπισκέπται ἠρώτησαν ἔκπληκτοι τὶ τὸ συμβαῖνον καὶ πόθεν οἱ πυροβολισμοὶ ἐκεῖνοι προήρχοντο. Παρεμβὰς δὲ ὁ ἐκ τῶν συνδαιτημόνων ὑπολοχαγὸς Πανουργιᾶς ἐπιτελὴς τῆς Μοίρας ἐπληροφόρησεν αὐτοὺς ὅτι ἦτο ἡ συνήθης νυκτερινὴ φιλόμουσος Ἀλβανικὴ συναυλία, ὡς ἀπεκλήθη αὕτη ὑπὸ τῶν πυροβολητῶν, καὶ ἐξήγησεν αὐτοῖς τὸ συμβαῖνον, ἥτις μετά τινα χρόνον τῇ βαθυφώνῳ παρεμβάσει τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀνθυπολοχαγὸν Παππαγιαννόπουλον Βρασίδαν, ἀντικαταστήσαντα τὸν ἀσθενήσαντα Ὑπολοχαγὸν Γιαλίστραν, Οὐλαμοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ παρὰ τὴν Κανέταν καὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρὸς τοῦτο ταχθέντος τῆς Πυροβολαρχίας Πετμεζᾶ Ἀν. ὡς συνήθως κατέπαυσεν, ἵνα ἐπαναληφθῇ ἀκριβῶς κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἐπομένης ἑσπέρας ὥραν, οὗ ἕνεκα, οἱ πυροβοληταὶ ἔλεγον: «ὁ Βρασίδας βρέμεται, κατακλιθῶμεν καὶ κοιμηθῶμεν ἥσυχοι καὶ ἀμέριμνοι».

Μετὰ ἑξαήμερον δὲ συνεχῆ ἀγῶνα τῆς II Μεραρχίας καὶ μεγάλων ἀπωλειῶν αὐτῆς, ὁ πολέμιος ἐρρίφθη κάτω τῶν περὶ τὴν Μανωλιάσαν ὑψωμάτων. Κατὰ τὰς μάχας ταύτας διὰ νὰ ἀραιῶνται οἱ πολεμισταὶ πρὸς μείωσιν τῶν ἀπωλειῶν ἐξεφωνήθη τὸ πρῶτον ἡ κραυγὴ «Ἀέρα» ἥτις καὶ παρέμεινεν ἐφεξῆς κατὰ τὰς ἐπιθέσεις ὡς ἐννάλιος ἰαχὴ τῶν πολεμιστῶν. Οἱ δὲ Ἑπτανήσιοι στρατιῶται καὶ δὴ οἱ Κεφαλλῆνες ὡς καὶ οἱ εὔζωνοι καὶ πεζοὶ Αἰτωλοὶ καὶ Ἀκαρνᾶνες πολλάκις ἐθεάθησαν κατὰ τὰς συρράξεις πάλλοντες ἀμφιστόμους μαχαίρας, ἃς κατὰ τὸ πάτριον ἔθος ἔφερον ἐν τῇ ζώνῃ ὑπὸ τὸ χιτώνιον ἀνηρτημένας. Τούτων τελεσθέντων ἐκοινοποιήθη ἡ ἑξῆς διαταγὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Στρατιᾶς Ἠπείρου.

«Πρὸς

Ἅπαντα τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας

Γνωρίζω εἰς τὸ Στράτευμα ὅτι ἐκτὸς τῆς IV Μεραρχίας ἥτις ἔρχεται εἰς ἐνίσχυσιν ἡμῶν, διετάχθη ἡ ἀναχώρησις πρὸς τοῦτο καὶ τῆς VI Μεραρχίας. Συνεπῶς μετά τινας ἡμέρας ἡ δύναμις τοῦ ἐν Ἠπείρῳ Στρατεύματος ἔσται λίαν ἰσχυρὰ καὶ θὰ δυνηθῇ τοῦτο νὰ βαδίσῃ ταχέως πρὸς τὴν τελικὴν νίκην, συμπληροῦν τὰς μέχρι τοῦδε νικηφόρους προελάσεις του.

Τὰ μέχρι τοῦδε κατακτηθέντα τμήματα ἐδάφους τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης χώρας ἐποτίσθησαν δι' ἀφθόνου αἵματος. Οἱ ἄνδρες τοῦ Στρατεύματος μαρτυρικὰς ὑπέστησαν δοκιμασίας καὶ στερήσεις Τηρήσατε ὅθεν πάσῃ θυσίᾳ τὸ κατεχόμενον ἰσχυρότατον Μέτωπον, ἐνισχύσατε τὸ ἠθικὸν τῶν ἀνδρῶν διὰ προτροπῶν καὶ ἐνθαρρύνσεως. Ἐμπνεύσατε πνεῦμα ἐπιθέσεως πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς κλονισμοῦ καὶ τάσεως πρὸς ἀδικαιολόγητον ὑποχώρησιν.

Πέποιθα εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ ἐξορκίζω αὐτοὺς νὰ μετέλθωσι πᾶν μέσον ὅπως πάντες οἱ ὑπὸ τὰς διαταγάς των τηρήσωσι τὸν ὅρκον τοῦ στρατιώτου, ἕτοιμοι νὰ χύσωσι τὸ αἷμά των ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συνεχίσωσι τὰς λαμπρὰς σελίδας τῶν ἐνδόξων ἀγώνων τοῦ Ἔθνους.

Ἡ ἀνωτέρω διαταγὴ ἡμῶν κοινοποιηθήτω εἰς ἅπαντα τὰ Σώματα διὰ τοὺς Ἀξιωματικοὺς μόνον.

Ὁ Ἀντιστράτηγος Ἀρχηγὸς
Κ. Β. Σαπουντζάκης»

Ἔναρξις Ἐπιχειρήσεων

Διαταχθείσης δὲ τὴν 14 Δ)βρίου τῆς ἐνάρξεως τῶν κατὰ τοῦ Μπιζανίου ἐπιχειρήσεων, συντελεσθείσης τῆς περισχέσεως, καὶ μικρὸν πρὸ αὐτῆς, τὸ προσωπικὸν τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας συνηθροίσθη περὶ ἐμὲ καὶ τοὺς Πυροβολάρχας του καὶ ἠκροάσθη εὐλαβῶς τῆς ψαλλείσης πρὸς τὸν Ὕψιστον δεήσεως ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως καὶ τῆς ταχείας τελικῶς τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων νίκης. Μεθ' ὃ ἠκροάσθησαν οἱ ἄνδρες ἐν μεγίστῃ συγκινήσει, θρησκευτικῇ κατανύξει καὶ πλήρει ἠρεμίᾳ καὶ γαλήνῃ τῆς θρησκευτικῆς προσλαλιᾶς τοῦ ἱερέως τῆς Μοίρας Πατρὸς Γερασίμου. Τὴν ἐπιβολὴν δὲ τὴν παρηγορίαν, τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν ἐλπίδα ἣν ἐμπνέει ἡ Θρησκεία ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ μόνον εἰς τοιαύτας σοβαρὰς περιστάσεις καὶ τοιαύτας κρισίμους στιγμὰς δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ, νὰ ἐννοήσῃ, νὰ παραδεχθῇ καὶ δεόντως νὰ ἐκτιμήσῃ.

Οἱ δὲ νεωτερίζοντες καὶ περιφρονοῦντες ὡς ὀπισθοδρομικὸν ἀναχρονισμὸν τοῦ Λαοῦ τὴν θρησκοληψίαν, τὴν ἀ-

κραν εὐσέβειαν καὶ τὴν φανατικὴν καὶ ἀμείωτον ἐπιμονήν του εἰς τὰς πατρίους καὶ θρησκευτικὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἐθνικὰ ἰδανικὰ καὶ τὴν ἀκλόνητον πεποίθησίν του ἐπὶ τῆς ἀποτελεσματικῆς συμμετοχῆς καὶ παρεμβάσεως τοῦ Θείου εἰς ἁπάσας αὐτοῦ τὰς πράξεις καὶ περιπετείας κατεργάζονται ἀσυνειδήτως, ἐνόχως καὶ ἀνοσίως τὴν ἐξαφάνισιν ἐξόχων καὶ πρωτευουσῶν Ἑλληνικῶν πατροπαραδότων ἀρετῶν, τὴν ἐκφαύλισιν τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, τὴν διάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας καὶ τὴν χαλάρωσιν τῆς ἐθνικῆς συνοχῆς καὶ ἑνότητος.

Βάθρα, μετὰ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἑδραῖα καὶ ἀδιάσειστα, ἐφ᾽ ὧν στηριζομένη ἡ Ἑλληνικὴ φυλή, ἀπὸ αἰώνων πορεύεται ἀκλόνητος καὶ ἀνεπηρέαστος, εὐσταθὴς καὶ ἀνεμπόδιστος, παρὰ πᾶσαν ἑκάστοτε ἀτυχίαν καὶ παρὰ πᾶν παρεμβαλλόμενον ἐμπόδιον, ἑξάκις πεσοῦσα καὶ ἑξάκις ἀκατάβλητος ἀναστᾶσα, τὴν εὐρεῖαν λεωφόρον τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς προορισμοῦ ὃν ἔταξεν αὐτῇ ὁ Ὕψιστος τοῦ ὁποίου τὴν ἀληθῆ Πίστιν καὶ Λατρείαν διέδωκεν ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην πᾶσαν ἡ θεοπρεπὴς Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἐστερέωσεν ἀσαλεύτως ὁ ἄφθαστος, ὁ ἀπαράμιλλος καὶ ὁ ἀνέσπερος ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς κατανυκτικῆς καὶ ἐπιβλητικῆς ἱεροτελεστίας ταύτης ὡς ἔπραττον πρὸ πάσης ἐνάρξεως μάχης ὡς καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς, προσεφώνησα τὴν ὑπ᾽ ἐμὲ Μοῖραν, εἰπὼν τοιαῦτα:

«Ἄνδρες Πυροβοληταί!

Ἡ Μοίρα νικηφόρως διελάσασα, ἐν τῇ ἐμπροσθοφυλακῇ πάντοτε πρωτοποροῦσα καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως διαρκῶς ἀγωνιζομένη, τὰ Μακεδονικὰ πεδία, ἐστεφανωμένη μὲ τὴν δάφνην τοῦ Ὀλύμπου τοῦ ὑψιβρεμέτου καὶ ἐριγδούπου Διὸς κατοικίας, ὑπερήφανος καὶ νικήτρια τὴν 30 8)βρίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν θρυλλικὴν Πρωτεύουσαν τῆς Πατρίδος τοῦ ἐνδόξου Βασιλέως μας Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου τὴν συμβασιλεύουσαν Θεσσαλονίκην.

Πέπεισμαι ἀκραδάντως ὅτι, συνεχίζουσα καὶ εἰς τὰ Ἠπειρωτικὰ ὄρη καὶ πεδία τοὺς λαμπροὺς αὐτῆς ἀγῶνας ἐστεφανωμένη καὶ μὲ τὴν δάφνην τοῦ ἱεροῦ τοῦ Δωδωναίου Διὸς καὶ Πελασγικοῦ, θὰ εἰσέλθῃ ὑπερήφανος καὶ νικήτρια καὶ εἰς τὴν θρυλλικὴν πρωτεύουσαν τῆς Πατρίδος τοῦ ἐνδόξου Βασιλέως μας Πύρρου

τὰ Ἰωάννινα. Ζήτω ἡ Πατρίς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Στρατός! Ζήτω τὸ Πυροβολικόν!»

Μεθ' ὅ, ὅμιλος Ρουμελιωτῶν Πυροβολητῶν συμπατριωτῶν μου προγονοπλήκτων, γαλουχηθέντων, λικνισθέντων, αὐξηθέντων καὶ ἀνδρωθέντων μὲ τὰ ἐνθουσιώδη, πατριωτικά, ἀνδροπρεπῆ, ὑπερήφανα καὶ μισοτύραννα ἁρματωλικὰ τῆς ἀδαμάστου, Ἑλληνοπρεποῦς καὶ Τουρκοφάγου Ρούμελης ᾄσματα, καὶ τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀϊδίους παραδόσεις καὶ τὰ Ἐθνικὰ ἰδανικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ἔψαλεν ἐνθουσιωδῶς τῶν Στερεοελλαδιτῶν τὸ γνωστὸν μισοτύραννον καὶ τυραννοκτόνον ᾆσμα:

Μιὰ προσταγὴ μεγάλη πρόσταζ' ὁ Βασιλειᾶς
Βάλτε φωτιὰ στὰ τόπια κάψτε τὰ Γιάννενα
Τὸν Σουλτάνο, τοὺς Πασσάδες κι' ὅλη τὴν Τουρκιά.

Καὶ τέλος ὁ ἱερεὺς ὑψώσας διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν Τίμιον Σταυρὸν ἐν ἀκροτάτῃ καὶ εὐνοήτῳ ἁπάντων σιγῇ καὶ συγκινήσει ἰσχυρῶς ἐκραύγασε «Παλληκάρια! Ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν καί, δούλων Ἀδελφῶν, ὡς λέοντες ἀγωνισθῆτε». Καὶ ἀνῆλθε μετὰ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας εἰς τὸ παρατηρητήριον τῆς Μοίρας, ἐπὶ παρακειμένου λόφου ἐγκατεστημένου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐθεᾶτο καὶ ἠκούετο τὸ ἀρξάμενον μεγαλειῶδες ἀλλὰ καὶ ἄγριον καὶ τρομερὸν τῆς μονομαχίας τοῦ Πυροβολικοῦ θέαμα καὶ ἄκουσμα, ἐμπήξας φύλακα ἡμῶν προστάτην τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἐπὶ τοῦ προκαλυπτηρίου αὐτοῦ προπετάσματος, παρὰ τὸ τοῦ Μοιράρχου πολεμικὸν ἀντίσημον.

Σὺν τῇ ἀναφωνήσει τῇ ἱκετευτικῇ τοῦ ἱερέως «Ἅγιε Νικόλαε βοήθει», δοθέντος παρ' ἐμοῦ τοῦ σημείου τῆς ἐνάρξεως τοῦ πυρός, ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα διὰ τῶν τριῶν Πυροβολαρχιῶν της, ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην καὶ δεξιὰν διεύθυνσιν τῶν ἱκανῶν, ἀνδρείων, καὶ παλαιμάχων Πυροβολαρχῶν-των Λοχαγῶν Κοντοπούλου Ν., Χατζηπέτρου Χρ. καὶ Ὑπολοχαγοῦ Πανουργιᾶ Σ., ἀξίων ἀπογόνων ἡρώων ἐθνικῶν, συνεχίζουσα τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἔνδοξον αὐτῆς δρᾶσιν, ἐξηκολούθησε γράφουσα διὰ τῆς πυρίνης τῶν πυροβόλων των γραφίδος, ὑπερλάμπρους καὶ ὑπερόχους σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς πολεμικῆς δράσεως καὶ στρατιωτικῆς ἀρετῆς τοῦ τετιμημένου καὶ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ Πυ-

ροβολικοῦ, τῆς εὐδαίμονος Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, αἵτινες φέρονται ἐν τῇ μακραίωνι καὶ ὑπερλαμπροτάτῃ τῆς Ἑλλάδος ἱστορίᾳ, μὲ τὸ σεπτόν, αἰγλῆεν, ἀειθαλές, ἀμάραντον καὶ ἀλησμόνητον ὄνομα «Πολιορκία καὶ ἅλωσις τῶν Ἰωαννίνων, τῆς θρυλλικῆς, πολυημνήτου, πολυζηλεύτου, καὶ πολυποθήτου τῆς Ἠπείρου νύμφης».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄

Περιώνυμος τῶν Ἰωαννίνων πολιορκία

Καὶ οὕτως ἤρξατο ἡ περιώνυμος, μακρά, πολυπαθής, καὶ πολύνεκρος τῶν Ἰωαννίνων πολιορκία, καθ᾽ ἣν, ἐν χειμῶνι ἀκμάζοντι, καὶ ἐξαιρετικῶς δριμεῖ, τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα καθηλωμένα ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων, τῶν χαραδρῶν, καὶ τῶν κορυφῶν τῶν ἀξένων, ἀποτόμων, δυσπροσίτων καὶ χιονοσκεπῶν, τῆς τραχυτάτης καὶ δυσπόρου Ἠπείρου ὀρέων, ἄνευ θερμάνσεως, ἄνευ σκηνῶν, ἄνευ ἀντισκήνων, ἵνα μὴ δι᾽ αὐτῶν παρέχεται στόχος εἰς τὸ ἐγγὺς ἀγρυπνοῦν πολέμιον ἐπὶ τοῦ Μπιζανίου Πυροβολικόν, συνῆπτον πολυώρους, καὶ συνεχεῖς ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς πολυνέκρους μάχας.

Πολλάκις δὲ παρέμενον ἐπὶ ἡμέρας ἄσιτα καὶ ἀνύδρευτα ἐπὶ τοῦ συχνότατα πεπηγότος, καὶ ἐντεῦθεν ὀλισθηροτάτου ὀρεινοῦ ἐδάφους, σοῦ ἕνεκα ὄχι μόνον ἡ συγκοινωνία μετὰ τῶν πέριξ καὶ ἡ κυκλοφορία ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παραμικρά, προσεκτική, καὶ δή, ἀκροβατικὴ κίνησις εἰς μὲν τοὺς ἄνδρας καθίστατο δυσχερεστάτη καὶ ἄκρως κινδυνώδης, εἰς δὲ τοὺς ἵππους καὶ ἡμιόνους ἀπολύτως ἀδύνατος.

Αἱ δυσμενέσταται δὲ τῆς καθόλου διαβιώσεως συνθῆκαι αὗται, ὁ ἀνεπαρκέστατος καὶ ἀθλιέστατος ἐπισιτισμός, ἡ αὐτόχρημα γυμνήτευσις τῶν ἀνδρῶν, προὐκάλεσαν δυσώδη φθει-

ρίασιν καὶ ἀνέπτυξαν ποικίλας καὶ θανατηφόρους νόσους, καὶ σοβαρώτατα κρυολογήματα, καὶ ἰδιαίτατα τὰ ἀπαίσια κρυοπαγήματα, ὑφ' ὧν καὶ ἐγὼ αὐτὸς μετ' ἄλλων Ἀξιωματικῶν ἐπικινδύνως προσεβλήθην, ἅτινα ἐπέφερον συχνότατα τὴν πτῶσιν τῶν δακτύλων, ἰδίως τῶν ποδῶν, ὡς καὶ τὸν ἀκρωτηριασμόν, ἔστιν ὅτε, τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν τῶν μαχητῶν, οἵτινες καθ' ἑκατοντάδας φθειριῶντες, ἀλγοῦντες καὶ ἀναισθητοῦντες, διεκομίζοντο εἰς τὰ χειρουργεῖα καὶ τὰ νοσοκομεῖα τῶν μετόπισθεν.

Τούτων ἕνεκα, ἡ Ἠπειρωτικὴ Στρατιά, μικροῦ δεῖν, διελύετο. Συνεκρατεῖτο δὲ μόνον ἐκ τῆς σκοπίμου διαδόσεως τῶν πρώτων ἀφυπνιζομένων καὶ τελευταίων καθευδόντων, πρώτων πεινώντων καὶ τελευταίων ἐσθιόντων, τῶν συμπασχόντων, συνασθενούντων, καὶ συνθνησκόντων Ἀξιωματικῶν της ὅτι, ἀναχωρήσας ἐκ Θεσσαλονίκης ἀνεμένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν εἰς Πρέβεζαν ὁ δαφνοστεφὴς Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖον, ὁ σεβασμός, ἡ λατρεία, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀφοσίωσις, ἡ πεποίθησις καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ στρατεύματος ἦτο ἀπαράμιλλος, ἀπεριόριστος, διαρκὴς καὶ ἀμείωτος, ὡς καὶ ἡ ἀνάμνησίς του, τόσον τραγικῶς, ἀδίκως καὶ προώρως ἀπελθόντος τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Κόσμου, τῶν ἀληθῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀνταξίων του συμπολεμιστῶν ἐσαεὶ τοιαύτη θὰ παραμείνῃ.

Κατὰ τὰς σκληρὰς ἡμέρας ἐκείνας, ὁ ἐν Λονδίνῳ μεταβὰς Βενιζέλος καὶ ἐγγὺς γενόμενος τῆς πραγματικότητος, καὶ ἀντιληφθεὶς τὰς διαθέσεις τῶν Συμμάχων τῆς Ἑλλάδος, τὰς προθέσεις καὶ τὰς μηχανορραφίας τῶν τρίτων, καὶ τὸν μέγιστον κίνδυνον ὃν διέτρεχεν, ἕνεκα τούτων, ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ ἐν Ἠπείρῳ ἀγῶνος, ἐτηλεγράφει: «Ἡ ἐπιδίκασις τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀμφισβητεῖται. Ἐνισχύσατε πάσῃ δυνάμει τὸν στρατὸν Ἠπείρου». Ὁ δὲ ἐν Βιέννῃ Πρεσβευτὴς Σρέϊτ ἐτηλεγράφει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐπειγόντως ὅτι: «Ἡ παράτασις τῆς πολιορκίας τῆς Σκόδρας καὶ τῶν Ἰωαννίνων ἐνισχύει τὴν Αὐστριακὴν Κυβέρνησιν εἰς τὸ σχέδιόν της νὰ περιλάβῃ τὰς δύο ταύτας πόλεις εἰς τὴν Ἀλβανικὴν Ἡγεμονίαν».

᾿Αμηχανῶν δὲ καὶ περίφοβος, ἔπεμπεν ἐπανειλημμένα καὶ τρισεπείγοντα τηλεγραφήματα διὰ τοῦ προσωρινοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Στράτου Ν., ἀναπληρωτοῦ του, δι᾿ ὧν ἐποιεῖτο θερμοτάτην σύστασιν καὶ ἐπείγουσαν ἔκκλησιν εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ πατριωτισμὸν τῶν ᾿Αξιωματικῶν τοῦ ἐν ᾿Ηπείρῳ τραχύτατα καὶ αἱματηρότατα μαχομένου στρατοῦ—ὧν τὸ προδοτικὸν ἔνστικτον, ὡς φαίνεται, τότε καθεῦδον, ἀφυπνίσθη, ὡς γνωστόν, βραδύτερον—ὅπως ὡς τάχιστα καὶ πάσῃ θυσίᾳ καὶ πρὶν τῆς ἁλώσεως τῆς ᾿Αδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἁλωθῶσι τὰ ᾿Ιωάννινα, οὗ ἄνευ, ὡς ἀνησύχως, ἀλλὰ καὶ ἀληθῶς ὡμολόγει καὶ ἐτόνιζεν, ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος θὰ καθίστατο ἀληθῶς ἀπελπιστική, καὶ αὐτόχρημα τραγική, καὶ τὸ μέγα ἔργον τοῦ στρατοῦ της ὁλοσχερῶς θὰ ἀνετρέπετο καὶ θὰ ἐξεμηδενίζετο. «Καὶ ἡ ἔκκλησίς του ἐξετελέσθη κατὰ γράμμα παρὰ τῶν ᾿Αξιωματικῶν, πρὸς οὓς ἀπηυθύνετο, καὶ τὸ ἔργον τῶν στρατιωτῶν της διεσώθη.

Τούτων ἕνεκα διετάχθη ἡ IV Μεραρχία νὰ μεταβῇ εἰς Ἤπειρον· ἀποβιβασθεῖσα δὲ τὴν 11 Δ)βρίου εἰς Πρέβεζαν συνεκεντρώθη τὴν 22 εἰς ᾿Εμὶν ᾿Αγᾶ. ᾿Επίσης διαταχθεῖσα καὶ ἡ VI Μεραρχία νὰ μεταβῇ ἐκεῖσε ἀπεβιβάσθη τὴν 31 Δ)βρίου εἰς Πρέβεζαν, καὶ τὴν 2 ᾿Ιανουαρίου 1913 συνεκεντρώθη εἰς τὴν Κορύτανην. Συγχρόνως κατέφθασεν εἰς Πρέβεζαν ἓν Σύνταγμα Ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν ᾿Αντισυνταγ. Πιερράκον Μαυρομιχάλην Π.

Τὴν 23 Δ)βρίου ὁ Διοικητὴς τῆς II Μεραρχίας Ὑποστράτηγος Καλλάρης Κ. διορισθεὶς ᾿Αρχηγὸς τοῦ ᾿Επιτελείου τῆς ᾿Ηπειρωτικῆς Στρατιᾶς, τοῦ τέως τοιούτου ᾿Αντισυνταγ. ᾿Ιωάννου ἀναλαβόντος τὴν Διοίκησιν τῶν τεσσάρων Εὐζωνικῶν Ταγμάτων, ἀντὶ τοῦ ᾿Αντισυνταγματάρχου Κοντούλη Α., δὶς βαρέως τραυματισθέντος, παραδίδων τὴν Διοίκησιν αὐτῆς εἰς τὸν Συνταγμ. Γιαννακίτσαν, ἀπηύθυνε αὐτῇ τὴν ἑξῆς ἀξιόλογον ἀποχαιρετιστήριον διαταγήν :

«Πρὸς ἅπαντα τὰ Σώματα

᾿Αναλαμβάνων τὰ καθήκοντα τοῦ ᾿Αρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ ᾿Επιτελείου τῆς Στρατιᾶς ᾿Ηπείρου, παραδίδω ἀπὸ σήμερον τὴν διοίκησιν τῆς II Μεραρχίας. Δὲν δύναμαι νὰ ἀποκρύψω τὴν θλίψιν ἣν αἱ-

σθάνομαι ἀποχωριζόμενος τῶν γενναίων στρατευμάτων μεθ' ὧν συνεμερίσθην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου τούτου τὴν δόξαν τῶν νικῶν, ὡς καὶ τὰς συγκινήσεις, καὶ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ πολέμου.

Εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδίας τοὺς Διοικητὰς τῶν Σωμάτων, τοὺς Ἀξιωματικούς, Ὑπαξιωματικούς, καὶ τοὺς Στρατιώτας διὰ τὴν γενναίαν καὶ ὁλόψυχον συνδρομὴν ἣν μοὶ παρέσχον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς μου.

Ἂς εἶναι βέβαιοι ὅτι, ὁ πρώην Στρατηγός των, χωρὶς νὰ παραβλέψῃ τὰ πρὸς τὴν Στρατιὰν ἐπιβαλλόμενα χρέη του, θὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ στοργῆς τὴν περαιτέρω πορείαν τῆς Μεραρχίας του, μεθ' ἧς ἀλησμονήτους ἔζησεν ἡμέρας.

Εἴθε ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ σκέπῃ ὑμᾶς, καὶ νὰ ὁδηγῇ σταθερῶς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δόξης, καὶ τοῦ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκοντος.

Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Δράσις τῆς ΙΙ Μεραρχίας

Ἡ ΙΙ Μεραρχία πρώτη κατὰ τὰ μέσα Ν)βρίου ἐκ Μακεδονίας εἰς Ἤπειρον μεταβᾶσα, διεξήγαγεν ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς μακρότατον καὶ σκληρότατον διττὸν ἀγῶνα, καὶ κατὰ τοῦ ἐξαιρετικοῦ χειμῶνος, καὶ κατὰ τοῦ φανατικοῦ, ἀνδρείου καὶ πείσμονος πολεμίου, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῇ ἀνδρείας, καρτερίας, ἐπιμονῆς, καὶ ἀποφάσεως, καὶ καθ' ὃν πολλάκις τὰ ὑπόλοιπα πολλῶν λόχων τῶν Συνταγμάτων της 3 καὶ 1, τοῦ 7 μεταβάντος εἰς Χίον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ν)βρίου, μετὰ μάχην σκληρὰν καὶ αἱματηρὰν ἑνούμενα, μόλις ἀπήρτιζον εἰς ἄνδρας καὶ στελέχη ἕνα καὶ μόνον τοιοῦτον.

Ἐν τῷ μεταξύ, λαβὼν ἐπιστολὴν τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου ἐκ Θεσσαλονίκης, δι' ἧς μὲ παρεκάλει, κατ' ἐντολὴν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, νὰ τῷ ἐκθέσω τὰ συμβαίνοντα ἐν Ἠπείρῳ, ἀπέστειλα εἰς ἀμφοτέρους ἐκθέσεις περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, γνωματεύων συγχρόνως καὶ ἐπιμόνως ὅτι, μόνον ἡ ἄφιξις ἐν Ἠπείρῳ τοῦ Διαδόχου θὰ ἐπέφερεν ἀσφαλὲς καὶ ταχὺ τὸ ποθούμενον τέρμα. Ἀπέστειλα συγχρόνως καὶ λεπτομερὲς τοπογραφικὸν αὐτοσχέδιον τοῦ Μπιζανίου καὶ τῶν πέριξ ὀχυρῶν, πεδίων, λόφων

καὶ διαβάσεων, ὧν ἠξίωσαν τῶν πασιγνώστων τούτων τὴν ἀνακάλυψιν μεταγενέστεροι πολὺ βραδύτερον εἰς Ἤπειρον ἐλθόντες καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀνευθύνως, ἀσημάντως καὶ ἀφανῶς ἐκ τοῦ γραφείου μετασχόντες, καὶ ἀκρίτως διαρκῶς κρίνοντες καὶ τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας μωρῶς κατακρίνοντες.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἀντιπάλων εἰς τὰς νέας γραμμάς, αἱ ἐπιθέσεις συνεχίσθησαν εἰς διάφορα σημεῖα αἱματηραὶ καὶ πολύνεκροι, ἰδίως δὲ εἰς τὴν περιώνυμον καταστᾶσαν Μανωλιάσαν, καθ' ἃς ἀνδρείως καὶ Ἑλληνοπρεπῶς ἔπεσαν, ὡς καὶ ἐν Σαρανταπόρῳ καὶ Γιαννιτσᾷ, πολλὰ τέκνα Ἀθηναίων εὐγενῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μεράρχου Ἀνθυπολοχαγὸς Καλλάρης Σ., πεσὼν κατὰ τὴν σύρραξιν τῆς 6 Δ)βρίου, ἰδιαζόντως διακριθείς.

Ὁ Στρατηγὸς πατὴρ πληροφορηθεὶς τὸν θάνατον τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ υἱοῦ ἔσπευσεν εἰς τὴν σκηνὴν ἐν ᾗ ἔκειτο ὁ νεκρὸς καὶ κύψας καὶ ἀσπασθεὶς αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον θερμῶς καὶ φιλοστόργως δακρύων εἶπεν: «Ἡ ἡμέρα αὕτη παιδί μου εἶναι ἡμέρα εὐτυχίας διὰ τὸν Στρατηγόν, καὶ δυστυχίας διὰ τὸν πατέρα. Ἀνθυπολοχαγὲ Καλλάρη! Ἐξετέλεσας λαμπρὰ τὸ καθῆκον σου. Εὖγε! Αἰωνία σου ἡ μνήμη παιδί μου». Κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔπεσεν ἀνδρείως καὶ ὁ Ἄγγλος εὐπατρίδης ἐθελοντὴς Νιούμπολτ, θερμὸς φιλέλλην τῶν Βυρωνείων φιλελληνικῶν παραδόσεων λάτρης καὶ συνεχιστής.

Ταῦτα συνέβαινον ἐν τῷ νοσοπληθεῖ, αἱματηρῷ καὶ θανατοπλήκτῳ Μετώπῳ καθ' ὃν χρόνον πολλοὶ τῶν Ἀθηνῶν κεκραξιδάμαι, ὡς καὶ υἱοί, συγγενεῖς, καὶ φίλοι μεγαλοσχήμων πολιτικῶν καὶ πολεμοχαρῶν ἀστρατεύτων, θερμοτάτων διὰ τῶν λόγων πατριωτῶν, ἀσυστόλως συγχρόνως ἐμπορευομένων καὶ θησαυριζόντων, διεσκέδαζον ἐν θαλπωρῇ, ἀναπαύσει, εὐωχίᾳ, καὶ ἀπολαύσει παντὸς ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὑλικοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τοῖς κινηματογράφοις, ζαχαροπλαστείοις, ἑστιατορίοις, ζυθοπωλείοις, χορευτηρίοις καὶ καταγωγίοις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡγούμενοι θορυβωδῶς, λόγοις τε καὶ κραυγαῖς, ἀγρίως, καὶ αἱμοδιψῶς τῶν ἑκάστοτε ἀνὰ τὰς λεωφόρους καὶ ὁδοὺς διαδηλώσεων, αἵτινες ὠργανοῦντο, ἅμα τῇ χαρμοσύνῳ ἀγγελίᾳ τῶν πολεμικῶν θριάμβων, οὓς οἱ πραγματικοὶ

αὐτῶν ἐργάται, οἱ γνήσιοι Ἕλληνες, καὶ ἀνδρεῖοι πολεμισταὶ συχνοὺς κατήγαγον ἐν τοῖς αἱματοβρέκτοις πεδίοις τῶν μαχῶν, καὶ τοὺς ὁποίους ἀνήγγελλον μετριοφρόνως, χαμηλοφώνως, λακωνικῶς καὶ ἀκομπάστως.

Ἄξιον παρατηρήσεως καὶ ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ παραδειγματικὸν καὶ χαρακτηριστικὸν γεγονὸς καθ' ὅ, πλὴν τοῦ ἀληθῶς καὶ παραφόρως ἀνδρείου Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς Ἀντισυνταγμ. τοῦ Μηχανικοῦ Ἰωάννου Δ. ὅστις οὐ μόνον τὴν γραμμὴν τῆς μάχης συχνὰ ἐπεσκέπτετο, ἀλλὰ καὶ ἡγεῖτο ἀποσπάσματος κατὰ τοῦ πολεμίου πρωτοπορῶν, ἂν καὶ «Ἀνδρεία ἄνευ συνέσεως, ὡραῖον ἄνθος ἄνευ ὀσμῆς». Καὶ τοῦ Ταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Σπηλιάδου Ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου ἡγηθέντος τῆς ἐπὶ Πρέβεζαν ἐπιθέσεως, τοῦ Λοχαγοῦ τοῦ Πεζικοῦ Ἀντωνιάδου Α. καὶ τοῦ ἐφέδρου Λοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ Λεωνίδα Δ., καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σκληροτάτου καὶ αἱματηροτάτου ἀγῶνος, οὐδὲν ἕτερον τῶν Μελῶν τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς μάχης δὲν ἐθεάθη, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλ' ἀναπαυόμενα, εὐωχούμενα καὶ ἐποχούμενα εἰς τὰ ἐν Φιλιππιάδι ὑπερμετόπισθεν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς, ἐσχολίαζον αὐστηρῶς τὰς ἐνεργείας τῶν ἐν τοῖς ὑπερμετέμπροσθεν ἀγωνιζομένων, ἀσχάλλοντα καὶ δυσφοροῦντα διὰ τὴν βραδύτητα τῆς πτώσεως τοῦ δυσπροσίτου ὀχυροῦ, καὶ τῆς ἁλώσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐπειγόμενα εἰς τὴν Πρωτεύουσαν νικηφόροι καὶ δαφνοστεφεῖς νὰ ἐπανακάμψωσι, θριαμβευτικῶς παρελαύνοντες.

Ἐκ τούτων ὅμως βραδύτερον, ὡς γνωστόν, ἐξεκολάφθησαν σημαίνοντες παράγοντες τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, μεγάλοι πατριῶται καὶ σωτῆρες τῆς στεναζούσης ὑπὸ τὸ πέλμα τῆς ἀπολυταρχικῆς τυραννίας δυστήνου Ἑλλάδος, ἐξ ὧν μάλιστα εἷς, ὁ καὶ πάντων ἀορατώτερος καὶ εἰς τὰ ἐπιτελεῖα καὶ τὰ μετόπισθεν ἰδιοφυῶς ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1897 διολισθήσας καὶ παρεισφρύσας, ἐπρωτοστάτησεν κατὰ τὸν ἀπηνῆ διωγμὸν τῶν πορθητῶν τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τῶν Ἰωαννίνων, τῶν νικητῶν τοῦ Σαρανταπόρου, τῶν Γιαννιτσῶν,

τοῦ Κιλκίς, τῆς Δοϊράνης, τοῦ Σιμιτλῆ, τοῦ Πετσόβου, τοῦ Χασὰν Πασσᾶ καὶ λοιπῶν περιωνύμων τόπων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς δόξης, καὶ στρατιωτικῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐθνικῶν θριάμβων κυρίων καὶ πρωτίστων ἐργατῶν καὶ συντελεστῶν, τῶν ἐξαγορασθέντων, ὡς γνωστόν, μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ ἀειμνήστου-Ἀρχηγοῦ των, καὶ ἀτίμως τὴν Ἑλλάδα, ὑπὲρ ἧς ὅμως πατροπαραδότως καὶ ἀφειδῶς πάντοτε, πανταχοῦ, καὶ ἐν παντὶ ἐπρομάχησαν, εἰς τὸν ξένον προδοσάντων, καθ' ὧν καὶ διάγγελμα ἐξαπελύθη δι' οὗ ἐγνωστοποιεῖτο τοῖς ἕλλησιν ὅτι: «Δὲν ἦσαν οὗτοι ἕλληνες», καὶ προσεκαλοῦντο αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ ἐσωτερικοῦ τε καὶ ἐξωτερικοῦ νὰ μὴν ἐκδίδωσι δι' αὐτοὺς διαβατήρια.

Ἀνασύνθεσις τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς.

Ἡ Ἠπειρωτικὴ Στρατιὰ ἐνισχυθεῖσα καὶ διὰ τῶν IV καὶ VI Μεραρχιῶν συνετέθη ἐκ τῆς Μεραρχίας Ἠπείρου, συγκροτηθείσης ἐκ τοῦ 15 Συντάγματος Πεζικοῦ, τοῦ 1 Συντάγματος Κρητῶν, τῶν τεσσάρων Εὐζωνικῶν Ταγμάτων καὶ μιᾶς Πεδινῆς Μοίρας Πυροβολικοῦ, τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, τῆς VI Μεραρχίας ἀποτελεσάσης τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως. Ἐκ τῶν II καὶ IV Μεραρχιῶν καὶ τοῦ Ἀποσπάσματος Ἠπίτου καὶ Μαλάμου.

Οὕτω συγκροτηθείσης τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ἡ Διοίκησις αὐτῆς παρεσκεύαζε γενικὴν κατὰ τοῦ Μπιζανίου ἐπίθεσιν.

Χριστούγεννα καὶ Πρωτοχρονιὰ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης

Ἐπὶ τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας τῆς καθαρῶς οἰκογενειακῆς, καὶ μεγάλης ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων, ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα, ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν ἐν τοῖς πολέμοις οἰκογένειαν ἀποτελέσασα, συνεκεντρώθη περὶ ἐμὲ καὶ τοὺς Πυροβολάρχας της ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Τομάρου Ἄνω Θωρακῆσι ὑπὸ ψῦχος ἀφόρητον, χιόνα πυκνήν, καὶ δαιμονιωδῶς στροβιλιζομένην, καὶ ἠκροάσθη ἐν ἄκρᾳ κατανύξει καὶ βαθυτάτῃ πίστει τῆς

ἀκολουθίας τῆς ἁγιωτάτης ἡμέρας τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, μεθ' ἥν, μεταλαβόντων τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, προσεφώνησα αὐτοὺς οὕτως:

«Ἄνδρες Πυροβοληταί!

Ὡς οἱ ποιμένες τῆς Γραφῆς ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἰουδαίας ἀγραυλοῦντες εἶδον ἀνατείλαντα τὸν ὁδηγὸν τῶν Μάγων ἀστέρα ἄγγελον τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Τομάρου ἀγραυλοῦντες, βλέπομεν τὸν ἀστέρα τῆς ἐλευθερίας τῆς πολυποθήτου καὶ μεγαλοψύχου Ἠπείρου ἀνατέλλοντα.

Σᾶς εὔχομαι ἐπὶ τῇ σημερινῇ μεγάλῃ χριστιανικῇ ἑορτῇ ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας ἔτη πολλὰ καὶ εὐτυχῆ, φίλτατοι συστρατιῶται, καὶ ἀνδρεῖοι συμπολεμισταί.

Κατὰ τὸ προσεχὲς δὲ ἔτος, ὅτε θὰ ἑορτάζετε τὰ Χριστούγεννα ἐν τῇ θαλπωρῇ τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν φιλοστόργων οἰκογενειῶν σας, στρέφοντες τὸν νοῦν πρὸς τὰ ὀπίσω, θὰ ἐνθυμηθῆτε ἀναμφιβόλως τὴν σημερινὴν ἡμέραν καὶ τὰς ἀνδραγαθίας σας, ὑπερήφανοι διότι μὲ τὸν Ἑλληνικὸν νοῦν, μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν, καὶ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν καρδίαν σκεπτόμενοι, καὶ ἐνεργοῦντες,τὰ Ἐθνικὰ ἰδανικὰ φανατικῶς λατρεύοντες,καὶ εἰς τὴν πραγματοποίησίν των πεποιθότως πιστεύοντες, καὶ τὰ πάντα προφρόνως δι'αὐτὴν θυσιάζοντες ἐπλουτήσατε τὴν ὑπέρλαμπρον Ἐθνικήν μας ἱστορίαν διὰ σελίδων ἀνταξίων τῶν μεγάλων μας προγόνων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων καὶ ἐδώκατε τὴν ἐλευθερίαν εἰς δούλους ἀδελφούς. Ζήτω ἡ Πατρίς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ἡ Χριστιανωσύνη».

Μεθ' ὅ, ἀφοῦ οἱ Πυροβοληταὶ καὶ οἱ Ἐλάται ἡγουμένου τοῦ Ἱερέως καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν ἔψαλλον τὸ «Χριστὸς γεννᾶται σήμερον ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει», διένειμα εἰς αὐτοὺς χριστόψωμα τὰ ὁποῖα εὐγενεῖς τῶν Ἀθηνῶν Δέσποιναι καὶ Δεσποινίδες ἐκεῖθεν ἄφθονα πρὸς τοῦτο μοὶ εἶχον ἀποστείλει.

Μετ' ὀλίγον πρὸς διακοπὴν τῆς ἑορτῆς, τὸ μισόχριστον Πυροβολικὸν τοῦ Μπιζανίου ἤρξατο σφοδροτάτης ἐπιθέσεως καθ' ἣν τὸ Ἑλληνικὸν Πυροβολικὸν μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ σφοδρότητος, εὐστοχίας καὶ ἀποτελεσματικότητος ἀντεπεξῆλθε, ἑνὸς βλητοφόρου τῆς πυροβολαρχίας Χατζηπέτρου ὑπὸ ἐχθρικῆς ὀβίδος ἐκτιναχθέντος εἰς τὸν ἀέρα, καὶ τριῶν πυροβολητῶν πληγωθέντων, ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τῶν λοιπῶν συναδέλφων των.Τερματισθείσης δὲ τῆς μονομαχίας ταύτης, οἱ

ἄνδρες παρεκάθισαν εἰς ἀδελφικὸν ἑορταστικὸν γεῦμα μέχρις ἑσπέρας εὐθυμοῦντες, ᾄδοντες καὶ χορεύοντες.

Πρωτοχρονιά

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ δὲ τῆς πρώτης τοῦ νέου ἔτους 1913 ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ἐκοινοποίησε τὴν κάτωθι διαταγήν :

«Πρὸς Ἅπαντα τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας

Ἐπὶ τῷ Νέῳ ἔτει 1913 ἀπευθύνω πρὸς τὸν ὑπ'ἐμὲ Στρατὸν ἐγκαρδίους εὐχὰς ὅπως διέλθητε τοῦτο πάντες ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐτυχίᾳ. Ἐκφράζω δὲ ἅμα τὴν ἄκραν ἐαυρέσκειάν μου διὰ τοὺς ἐπὶ τρίμηνον νικηφόρους ἀγῶνάς του καὶ ἐγκαρτερήσεις,καὶ τὰς ἐν γένει κακουχίας. Πεποιθὼς ὅτι δὲν ἀπέχει πολὺ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἡ τελικὴ νίκη θὰ στέψῃ τὰ ὅπλα σας.

Κ. Β. Σαπουντζάκης
Ἀντιστράτηγος»

Ἀνατειλάσης δὲ τῆς πρώτης τοῦ Νέου ἔτους ὑπὸ τὰς αὐτὰς καιρικὰς συνθήκας καὶ στερήσεις, ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοίρα συγκεντρωθεῖσα ἠκροάσθη τῆς ψαλλείσης ἀκολουθίας καὶ τῆς προσλαλιᾶς τοῦ Ἱερέως της, μεθ' ἣν προσεφώνησα ταύτην οὕτως:

«Ἄνδρες Πυροβοληταί !

Πέρυσιν ἡ Μοίρα ἐχαιρέτησε καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν δι' ἀσφαίρων βολῶν τῶν Πυροβόλων της τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἐκπνεύσαντος ἔτους 1912, ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν Νυμφῶν λόφου ἐν Ἀθήναις. Σήμερον χαιρετᾷ καὶ ἀναγγέλλει διὰ τῶν ἐνσφαίρων ὁμοβροντιῶν τῶν ἐνδόξων καὶ ἐχθροφθόρων πυροβολαρχιῶν της τὴν ἀνατολὴν τοῦ νέου ἔτους 1913 ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ δυσβάτου, δυσχειμέρου καὶ χιονοπλήκτου Τομάρου πρὸς τὸ πολέμιον Πυροβολικὸν τοῦ Μπιζανίου, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας δούλων ἀδελφῶν, καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν Ἐθνικῶν ἰδανικῶν Ἑλληνοπρεπῶς μονομαχοῦσα.

Σᾶς εὔχομαι ὁλοψύχως, φίλτατοι συστρατιῶται, καὶ γενναῖοι συμπολεμισταὶ ὑγιὲς καὶ εὐτυχὲς τὸ ἀνατέλλον νέον ἔτος, σὺν τῇ ἀπολαύσει παντὸς ἀγαθοῦ, ἔχων ἀκλόνητον πεποίθησιν ὅτι, τάχιστα καὶ ἡ Δωδωναία τῆς νίκης δάφνη ὡς καὶ ἡ τοῦ Ὀλύμπου ἐν Μακε-

δονίᾳ, θὰ στέψῃ τὰ τετιμημένα μας πυροβόλα καὶ τὰ ἀνδροπρεπῆ σας μέτωπα».

Μεθ' ὅ, ἀφοῦ οἱ Πυροβοληταὶ μετὰ τῶν 'Αξιωματικῶν ἡγουμένου τοῦ Ἱερέως ἔψαλλον τὸ «Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται Γεννάρης ξημερώνει!» διένειμα εἰς τοὺς Πυροβολητὰς τῆς αὐτῆς ὡς ἀνωτέρω προελεύσεως Χριστόψωμα καὶ σταφίδας.

Μετ' ὀλίγον σφοδροτάτη ἐπίθεσις τοῦ ἀλλοδόξου Πυροβολικοῦ τοῦ Μπιζανίου πρὸς διακοπὴν τῆς ἑορτῆς, ἤρξατο, καθ' ἣν τὸ Ἑλληνικὸν Πυροβολικόν, κατὰ τὰ εἰωθότα, ἀντεπεξῆλθε, τεσσάρων πυροβολητῶν, ἐκ τῆς διαρρήξεως ἐφ' ἑνὸς τῶν πυροβόλων τῆς Πυροβολαρχίας Κοντοπούλου ἐχθρικῆς ὀβίδος πληγωθέντων, ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τῶν λοιπῶν συναδέλφων των. Περατωθείσης δὲ τῆς μονομαχίας ταύτης, οἱ ἄνδρες τῆς Μοίρας παρεκάθησαν εἰς ἀδελφικὸν ἑορταστικὸν γεῦμα μέχρις ἑσπέρας εὐθυμοῦντες, ᾄδοντες καὶ χορεύοντες.

Οὕτω, συντόμως καὶ ἀτέχνως εἰπεῖν, ἐν τῷ μέσῳ χιόνων παγετῶν, καὶ στερήσεων χειμῶνος ἐκτάκτως δριμέος καὶ ἀκμάζοντος, καὶ νυκτερινῶν καὶ ἡμερινῶν ὁμοβροντιῶν, οἱ πρόμαχοι τῆς Πατρίδος, ὡς ἀληθεῖς Ἕλληνες, ἑώρτασαν τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιάν, καὶ τὰ Θεοφάνεια, τὰς μεγίστας καὶ κατ' ἐξοχὴν οἰκογενειακὰς τῆς 'Ορθοδοξίας ἑορτάς, καθ' ὃν χρόνον οἱ κοσμοπολῖται τῶν 'Αθηνῶν κεκραξιδάμαι, μὲ τὸν κτηνώδη στόμαχον, καὶ ὑλιστικὸν θυλάκιον σκεπτόμενοι, ἐκορδάκιζον παννυχίως καὶ ἀσέμνως εἰς τὰ νυκτερινὰ τῶν 'Αθηνῶν μεμολυσμένα ὑπόγεια κέντρα τὸν Ἕλληνα ἐπαγγελλόμενοι, τὸν πατριώτην ὑποκρινόμενοι καὶ τὰ θυλάκια σκοτεινῶς καὶ ἀπλήστως πληροῦντες.

Ἔξοδος τοῦ Καταδρομικοῦ Χαμηδιὲ

Τὴν νύκτα τῆς 1 'Ιανουαρίου 1913 τὸ Τουρκικὸν Καταδρομικὸν Χαμηδιέ, ὑπὸ τὸν Πλοίαρχον Ρεοὺφ Βέην,ἐπωφελούμενον τοῦ σκότους τῆς ὁμιχλώδους νυκτός, διολισθῆσαν ἀπαρατήρητον παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Θρακικῆς Χερσοννήσου, καὶ διὰ πάσης ταχύτητος πλεῦσαν εὑρέθη μακρὰν πάσης μετὰ Ἑλ-

ληνικῶν πολεμικῶν συναντήσεως. Περὶ τὴν μεσημβρίαν δὲ τῆς 2 Ἰανουαρίου ἀφίκετο πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Σύρου, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκετο ἠγκυροβολημένον παρὰ τὴν θέσιν Ψαράδικα τὸ ἐξωπλισμένον ὁπλιταγωγὸν Μακεδονία, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Πλωτάρχου Τσουκαλᾶ Λ., πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ βλαβέντος πηδαλίου του. Ὁ Τοῦρκος Πλοίαρχος ἠξίωσε διὰ σήματος τὴν παράδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ὁπλιταγωγοῦ, μὴ λαβὼν δὲ οὐδεμίαν ἀπάντησιν, ἐζήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ παραπλεύρως ἠγκυροβολημένου Ἀγγλικοῦ φορτηγοῦ.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ὁ Πλωτάρχης Τσουκαλᾶς παραμείνας μόνος ἐπὶ τοῦ ὁπλιταγωγοῦ του διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Πληρώματος, τὴν μετακόμισιν τῶν κλείστρων τῶν πυροβόλων, καὶ παντὸς ἑτέρου ἀντικειμένου δυναμένου νὰ μεταφερθῇ καὶ τὸ ἄνοιγμα τῶν κρουνῶν κατακλύσεως, καὶ τὸ πλοῖον ἤρξατο βυθυζόμενον. Ἀπομακρυθέντος τοῦ Ἀγγλικοῦ, τὸ Τουρκικὸν ἤρξατο τοῦ βομβαρδισμοῦ διαρκέσαντος ἐπὶ δεκάλεπτον, καθ᾽ ὃν ἐβλήθησαν κατὰ τῆς Μακεδονίας ὑπερπεντήκοντα βολαί, μεθ᾽ ὃ διὰ πάσης ταχύτητος ἀπεμακρύνθη, ἀφῆσαν τὴν ἡμιβυθισμένην Μακεδονίαν πυρπολουμένην καὶ ὑποστᾶσαν βλάβας αἵτινες ἐντὸς δεκαημέρου ὁλοσχερῶς ἐπεδιωρθώθησαν.

Ἐκ Σύρου τὸ Τουρκικὸν Καταδρομικὸν κατηυθύνθη εἰς Βυρηττὸν ἔνθα ἠνθράκευσε,καὶ μετὰ βραχυτάτην διαμονὴν κατέπλευσεν εἰς Πόρτ-Σαΐτ, ὁπόθεν ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἐρυθραίαν διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, ἣν διελθὸν πάλιν μετὰ μικρὰν διαμονὴν ἐν Χοδεΐδα κατέπλευσεν εἰς Μελίτην,ὅπου καὶ παρέμεινεν ἐπὶ τετραήμερον,κακοκαιρίας ἕνεκα. Ἐκεῖθεν ἀποπλεῦσαν τὴν 3 Φεβρουαρίου κατηυθύνθη εἰς Φιέρρην τῆς Ἀλβανίας,ὅπου συναντηθέντος τοῦ Κυβερνήτου μετὰ τοῦ ἐκ Μακεδονίας ὑποχωρήσαντος καὶ ἀποκλεισθέντος ἐπὶ κεφαλῆς 25 χιλ. Τουρκικοῦ στρατοῦ Τζαβὶτ Πασσᾶ καὶ μεταβιβάσαντος αὐτῷ τὰς διαταγὰς τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐτράπη πρὸς τὸ Δυρράχιον ὅπου ἐμφανισθὲν τὴν 27 Φεβρουαρίου καὶ βαλὸν κατὰ τῆς πόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτὴν κατηυλισμένων Σερβικῶν στρατευμάτων βολὰς τινὰς κατηυθύνθη εἶτα,βυθίσαν καθ᾽ ὁδὸν τὸ μεταγωγικὸν Λέρον,πρὸς τὸν ὅρμον τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Μεδούης ἔνθα ἐμβο-

βάρδισεν Ἑλληνικὰ μεταγωγικὰ ἀποβιβάζοντα Σερβικὰ στρατεύματα μετὰ πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ἐπενεγκὸν εἴς τινα σημαντικὰς ζημίας.

Ἐκεῖθεν κατηυθύνθη πάλιν εἰς Βηρυττόν, βλαβείσης δὲ τῆς μηχανῆς του κατέπλευσεν εἰς Πὸρτ-Σάϊτ καὶ διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ κατέφυγεν εἰς τὴν ἐρυθραίαν, ὅπου ἀποκλεισθὲν ὑπὸ στολίσκου ἀπαρτιζομένου ἐκ τοῦ θωρηκτοῦ Ὕδρας, καὶ τῶν ἀντιτροπιλλικῶν Κεραυνοῦ καὶ Δόξης παρέμεινε μέχρι τῆς ὑπογραφῆς ἐν Λονδίνῳ τῆς προκαταρκτικῆς μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκης εἰρήνης.

Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Χαμηδιὲ κατετάραξε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις διέταξε τὸν Ναύαρχον Κουντουριώτην, ὅπως καταπλεύσῃ μεθ᾽ ἅπαντος τοῦ Στόλου εἰς Σῦρον. Οὗτος ὅμως ἐπικειμένης τῆς ἐξόδου τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου, δὲν ἐξετέλεσεν τὴν ἐπιπολαίαν διαταγὴν ταύτην, ὡς ἔπραξεν καὶ ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης, διατάξας μόνον τὰ ἀντιτορπιλλικὰ Λόγχην, Θύελλαν, Δόξαν καὶ Βέλλος νὰ πλεύσωσι πρὸς τὰ στενὰ Χίου καὶ Ψαρρῶν, καὶ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ καταδρομικοῦ ἐπαναπλέοντος τυχὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἣν τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα ἐπεκύρωσεν ὁλοσχερῶς κατέδειξε τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν τοῦ ὑπευθύνου καὶ ἁρμοδίου Ναυάρχου καὶ τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὸ ἀτερμάτιστον τῆς ἀνευθύνου καὶ ἀναρμοδίας Κυβερνήσεως.

Ἐπίσης ἕνεκα τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης ἀπεμακρύνθησαν ἐκ Φαλήρου καὶ οἱ Τοῦρκοι αἰχμάλωτοι Ἀξιωματικοὶ ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ Ἀκταίῳ διαμένοντες, μεταφερθέντες, ἀσφαλείας ἕνεκεν, εἰς Κεφαλληνίαν.

Ναυμαχία τῆς Λήμνου
(5 Ἰανουαρίου 1913)

Τὴν νύκτα τῆς 4 Ἰανουαρίου 1913 παρετηρήθη ἔκτακτος κίνησις τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τὸ καταδρομικὸν Μεσουδιὲ ἐξελθὸν τῶν Στενῶν καὶ γενόμενον ἀντιληπτὸν ὑπὸ τοῦ περιπολοῦντος ἀντιτορπιλλικοῦ Ἀσπὶς ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Στενά.

Τὴν 8 πρωϊνὴν δὲ τῆς 5 τὸ ἀντιτορπιλλικὸν Λέων ἀνήγγειλεν τὴν ἔξοδον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ ταύτῃ ὁ Στόλαρχος ἀπήντησε. «Ὁ Ναύαρχος εὔχεται τὴν καλὴν ἡμέραν εἰς τὰ γενναῖα Ἐπιτελεῖα καὶ Πληρώματα».

Περὶ τὴν 10 δὲ ὥραν ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἐξεκολπίζετο ἐκ τοῦ ὅρμου τοῦ Μούδρου, καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐθεάθη ὁ Τουρκικὸς εἰς τὸ ὕψος τῆς Ν.Α. ἄκρας τῆς Λήμνου τῆς καλουμένης Εἰρήνης ὑπὸ τὸν Πλοίαρχον Ταχὶρ Βέην ὑψώσαντα ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος τοῦ Μπαρμπαρὸς τὸ σῆμα τοῦ Χαϊρεδὶν Μπαρμπαρὸς Ναυάρχου τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου κατὰ τὸν ΙΣΤ′ Αἰῶνα, παραληφθὲν ἐκ τοῦ Ναυτικοῦ Μουσείου, τοῦ ἄραντος τὴν περιφανῆ κατὰ τοῦ Βενετοῦ Ναυάρχου Ἀνδρέα Δόρια νίκην, ἧς ἕνεκα ἡ Τουρκία κατέστη ἀπόλυτος τῆς Θαλάσσης κυρίαρχος.Τὴν Ναυαρχίδα ἠκολούθουν κατὰ σειρὰν τὰ θωρηκτὰ Τουργοὺτ-Ρεΐς, Μεσουδιὲ καὶ Μετζηδιὲ μετὰ ἓξ ἀντιτορπιλλικῶν.

Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐχθρικοῦ Στόλου διετάχθη πολεμικὴ ἔγερσις καὶ ὁ Ναύαρχος ἀπέστειλε τὴν ἑπομένην διαταγήν:

«Πλοῖα Στόλου

Ἔχετε ὑπ' ὄψει τὸ παράγγελμα τῆς 3 Δ]βρίου. Ἡ σημερινὴ Ναυμαχία θὰ κρίνῃ τὴν τύχην τοῦ ὅλου πολέμου. Πολεμήσατε ὡς λέοντες.

Ναύαρχος Κουντουριώτης».

Τὰ συναισθήματα τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ τῶν Πληρωμάτων ἀναλογιζομένων ὅτι ἡ σύρραξις τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀποφασιστική, συνετέλεσαν ὥστε αἱ πρὸ τῆς κρισιμωτάτης ναυμαχίας στιγμαὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Στόλῳ, νὰ παρέλθωσι ἐν ἀκροτάτῃ σιγῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπολύτῳ ψυχραιμίᾳ καὶ πεποιθήσει. Ἅπαντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθῆκόν των ἐν τῇ ἰσοτίμῳ, ἰσοτέχνῳ καὶ ἰσοβαρεῖ πρὸς τὴν τῆς Σαλαμῖνος, ἐπικειμένῃ ναυμαχίᾳ, κερδίζοντες ἢ τὴν νίκην ἢ τὸν ἔνδοξον θάνατον, ἥτις καὶ θὰ ἐτερμάτιζεν οὐ μόνον τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ τὸν ὅλον συμμαχικὸν πόλεμον, οὗ αἱ συνέπειαι καὶ τὰ ἐπακόλουθα συνεζητοῦντο ἔτι ἐν Λονδίνῳ.

Τὴν 11. 30′ ἐκρότησε τὸ πρῶτον ἐχθρικὸν πυροβόλον,μετ' ὀλίγον ἀπήντα τὸ Ἑλληνικόν, ἐνῷ συγχρόνως ὁ Ναύαρχος ἀ-

νήγγειλε τὸ γεγονὸς τοῦτο πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν διὰ τῆς λακωνικῆς φράσεως «Ἀρχίζομεν». Εἰς ἣν ὁ δεύτερος ἀπήντησεν. «Ὁ Θεὸς μαζῆ σας». Μέχρι τῆς μεσημβρίας ἐξηκολούθησε ἡ ἐκ παρατάξεως λυσσώδης μάχη, ὅτε τὸ Καταδρομικὸν Μεσουδιὲ ἐτράπη εἰς φυγήν, μετ' ὀλίγον δὲ ἠκολούθησαν τοῦτο ἐν τῇ φυγῇ ἡ Ναυαρχὶς ὁ Μαρμπαρὸς καὶ Τουργοὺτ-Ρεΐς.

Τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου τραπέντος εἰς φυγὴν ὁ Ἑλληνικὸς κατεδίωξεν αὐτὸν ἐπὶ δίωρον τελικῶς εἰσελθόντα εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἀγκυροβολήσαντα κατησχυμένον καὶ δεινῶς τετραυματισμένον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναγαρᾶ ὅπου καὶ μέχρι τῆς συνάψεως τῆς εἰρήνης ἀπρακτῶν παρέμεινε.

Περὶ τὴν δείλην ὀψίαν ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος παιανιζούσης τῆς μουσικῆς τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον καὶ τὰ Ἐθνικὰ θούρια σημαιοστόλιστος καὶ ὑπερήφανος πλέων εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μούδρου, ὁ δὲ Ναύαρχος ἀνήγγειλε τὸ ἐθνικὸν γεγονὸς διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος.

«Ὥρα 5.10 μ. μ. Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν. Ἀθήνας.

«Ἐχθρικὸν Στόλον διευθυθέντα εἰς Λῆμνον κατεναυμαχήσαμεν καὶ κατεδιώξαμεν μέχρι Στενῶν, ἐν οἷς καὶ κατέφυγεν ἐν ἀταξίᾳ. Διάρκεια ναυμαχίας τρίωρος: Ἔχομεν μόνον τραυματίαν ἐλαφρῶς δίοπον Φιλιγκάτην Ἀγγελῆν. Ζημίαι «Ἀβέρωφ» ἐπουσιωδέστατοι, μαχητικὴ δύναμις πλοίου ἀνέπαφος.

Ναύαρχος Κουντουριώτης»

Ἐπὶ τῇ περιλάμπρῳ καὶ σημαντικωτάτῃ νίκῃ ταύτῃ ἀπεστάλησαν τῷ Ναυάρχῳ πλεῖστα τηλεγραφικὰ συγχαρητήρια ἐν οἷς πρῶτα τὰ ἑπόμενα.

«Ὑποναύαρχον Κουντουριώτην

Συγχαίρω Ὑμᾶς, Ἀξιωματικούς, καὶ Ναύτας. Εὔχομαι Στόλος πάντοτε κύριος θαλάσσης.

Γεώργιος»

«Ὑποναύαρχον Κουντουριώτην.

Ἐγὼ καὶ ὁ στρατὸς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου συγχαίρομεν ἀπὸ καρδίας ὑμᾶς καὶ Ναυτικὸν ἐπὶ χθεσινῇ ἐκβάσει ναυμαχίας, εὐχόμενος ἵνα νίκη στέφῃ πάντοτε ὅπλα σας. Ζήτω ὁ Στόλος.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

«Ὑποναύαρχον Κουντουριώτην.
Συγχαίρω ὑμᾶς καὶ Στόλον διὰ νέαν προστεθεῖσαν σελίδα δόξης ναυτικοῦ Ἑλλάδος.
Πρίγκηψ Γεώργιος Ἀντιναύαρχος»

«Ἀρχηγὸν Στόλου Αἰγαίον.
Δὲν εὑρίσκω λέξιν κατάλληλον πρὸς ἔκφρασιν θαυμασμοῦ μου διὰ τὴν γενναιότητα τῶν νικητῶν καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ Ἔθνους διὰ τὴν ἐπικαιρότητα τῆς νίκης.
Ὑπουργὸς Ναυτικῶν
Στράτος»

«Ἀρχηγὸν Στόλου.
Κυβέρνησις συγχαίρει ὁλοψύχως ὑμᾶς καὶ Στόλον, χαιρετίζουσα μεθ' ὑπερηφανείας τὰ γενναῖα τέκνα τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα κατετρόπωσαν τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς χθές.
Προεδρεύων Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου
Λ. Κορομηλᾶς»

«Ναύαρχον Κουντουριώτην.
Συγχαρητήρια ἔνθερμα πρὸς ὑμᾶς καὶ πρὸς πάντας ὑμετέρους συμμαχητὰς ἐπὶ περιφανεῖ καὶ ἀποτελεσματικῇ νίκῃ.
Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης
Σ. Δραγούμης»

Τὸ ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς μέγα γεγονὸς τοῦτο ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Στράτος σκιρτῶν ἔσπευσε εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικὴν Ἀποστολήν. Γνωσθὲν δὲ εἰς τὴν πόλιν παρήγαγε φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἐπανελήφθησαν αἱ αὐταὶ καὶ μείζονες ἀκόμη αἱ σκηναὶ τῆς ἀγγελίας τῶν προηγηθέντων πολεμικῶν μεγαλουργημάτων. Πρωτεύουσα, Ἐπαρχίαι, καὶ Κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ διετέλουν ἐπὶ πολὺ εἰς ἀπερίγραπτον πατριωτικὸν παραλήρημα Ἑλλήνων εὐτυχούντων.

Ἐνῷ δὲ ἡ Στρατιὰ δραστηρίως προητοιμάζετο διὰ τὴν γενικὴν κατὰ τοῦ Μπιζανίου ἐπίθεσιν, αἰφνιδίως ἐκοινοποιήθη εἰς αὐτὴν τὸ χαρμόσυνον καὶ βαρυσήμαντον ἄγγελμα τῆς Ἑλληνικῆς νίκης κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λήμνου. Ἅπαν τὸ στράτευμα ἔξαλλον ἐξ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγαλλιάσεως ἐχαιρέτησε μὲ ἐνθουσιώδεις εὐασμούς, καὶ ζωηρότατα χειροκροτή-

ματα τὸ νέον ἀνδραγάθημα τοῦ στρατοῦ τῆς θαλάσσης. Καθ' ἅπασαν τὴν παράταξιν οἱ μαχηταὶ ἀσπαζόμενοι ἀλλήλους ἐκραύγαζον. «Ὁ Στόλος νικᾷ. Ζήτω τὸ ἔνδοξον Ἑλληνικὸν Ναυτικόν!» Τὸ δὲ πυροβολικὸν ἐχαιρέτησε τὴν πολυσήμαντον νίκην διὰ τῶν κανονισμένων βολῶν. Συγχρόνως συναθροίσας τὴν ὑπ' ἐμὲ Μοίραν προσεφώνηνε αὐτὴν οὕτως:

«Ἄνδρες Πυροβοληταί!

Νέαν σημαντικωτάτην καὶ τελεσίδικον νίκην ἰσότιμον καὶ ἰσοβαρῆ πρὸς τὴν τῆς Σαλαμῖνος, κατήγαγε παρὰ τὴν Λῆμνον ὁ ἔνδοξος καὶ ἀήττητος Στόλος τῆς φιλτάτης Πατρίδος, μεθ' ἣν εἰς ἐπαίσχυντον τραπεὶς φυγὴν ὁ πολέμιος ἔντρομος εἰς Ναγαρᾶν ὁριστικῶς ἠγκυροβόλησε. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς ἀνδρείους τοῦ Ναυτικοῦ συναδέλφους καὶ συμπολεμιστάς μας. Πολαπλᾶ Εὐοί! Εὐάν! Εὖγε, καὶ ἄπειρα ὑπὲρ αὐτῶν Ζήτω».

Τοὺς τελευταίους τούτους λόγους μου διεδέχθησαν θερμόταται ὑπὲρ τοῦ Ναυτικοῦ ἐπευφημίαι καὶ ζωηρὰ τῶν πυροβολητῶν χειροκροτήματα.

Ἀντικατάστασις τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς

Ἐπειδὴ ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς στερούμενος ἰσχυρᾶς βουλήσεως, ἐπηρεάζετο ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου του τοῦ ὁποίου τὰ μέλη δὲν ἐχαρακτήριζεν ἡ ἁρμονία σχέσεων, ἡ ταυτότης τῶν ἀντιλήψεων, καὶ ἡ σύμπτωσις τῶν ἰδεῶν, καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελάρχου, οὗτινος τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις ἐχαρακτήριζε ἰδιότυπος ἰσχυρογνωμοσύνη, τὰς ἐν Ἠπείρῳ ἐπιχειρήσεις δὲν διεῖπε μία ἀνωτέρα θέλησις, εἷς ἄρχων νοῦς καὶ μία στιβαρὰ χείρ. Ἡ χαρακτηρίζουσα δὲ συνεπῶς ταύτας πλήρης ἀπουσία συνδυασμοῦ καὶ ἑνιαίου πνεύματος, καὶ ἐπίμονος παραμέλησις τοῦ ἑλιγμοῦ, καθίστων φανερῶς προβληματικὴν τὴν ἔκβασιν τῆς Ἠπειρωτικῆς ἐκστρατείας, παρ' ὅλας τὰς ἀποσταλείσας ἐνισχύσεις. Περίπτωσις ἥτις ἐδημιούργησε μέγιστον κίνδυνον, ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας τριῶν ἐπιλέκτων Μεραρχιῶν ἐκ Μακεδονίας, εὑρισκομένης ὑπὸ τὴν Βουλγαρικὴν ἐπιβουλὴν καὶ ἀπειλήν.

Τούτου ἕνεκα, ἡ Κυβέρνησις δικαίως ἀνησυχοῦσα, καὶ λογικώτατα πεποιθυῖα ὅτι μόνον ἡ ἀνάληψις τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ Διαδόχου, θὰ ἐπέφερε τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα ταχύ, ἀπεφάσισε τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς. Πρὸς τοῦτο, ὁ προσωρινὸς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Στράτος, ἔγραψεν ἐπιστολὴν ἐμπιστευτικὴν πρὸς τὸν Διάδοχον, ἐν ᾗ ἐξέθετε τὰς σκέψεις καὶ τοὺς βασίμους φόβους τῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ στρατιωτικῆς καταστάσεως καὶ τελικῶς παρεκάλει αὐτὸν ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν καὶ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ στρατοῦ, ἣν ἡ μεγίστη ἐθνικὴ ἀνάγκη ἐπέβαλλε. Ὁ Διάδοχος ἀναγνωρίζων καὶ παραδεχόμενος τὰς σκέψεις τῆς Κυβερνήσεως παρεδέχθη ἀνενδοιάστως τὴν πρότασιν αὐτῆς.

Ἀνατεθείσης ὅθεν τῆς ἀρχηγίας τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἠπείρου εἰς τὸν Διάδοχον, ἡ Κυβέρνησις τὴν 3 Ἰανουαρίου 1913 ἀνεκάλεσεν εἰς Ἀθήνας τὸν τέως Ἀρχηγὸν Ἀντιστράτηγον Σαπουντζάκην Κ. Οὗτος βαθύτατα πληγεὶς ἐκ τῆς δυσμενοῦς Κυβερνητικῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἀπετάνθη τηλεγραφικῶς πρὸς τὸν Διάδοχον τὸν ἄλλοτε Ὑψηλὸν μαθητήν του πικρῶς κατὰ τῆς Κυβερνήσεως παραπονούμενος διὰ τὴν ἀνάκλησίν του, ἣν καὶ βαρύτατα ἔφερε.

Ὁ Ὑψηλὸς μαθητὴς μετὰ τῆς χαρακτηρισάσης αὐτὸν πάντοτε μεγαλοψυχίας, ἀμνησικακίας, ἀγαθοψυχίας καὶ καλωσύνης, μὴ λησμονήσας τὸν διδάσκαλον, ἀνέστειλε τὴν διαταγὴν τῆς ἀνακλήσεώς του, καὶ διέταξε τὴν παραμονήν του ἐν τῇ διοικήσει τῆς στρατιᾶς μέχρι τῆς εἰς Ἤπειρον ἀφίξεώς του.

Γενικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Μπιζανίου
(7 Ἰανουαρίου 1913)

Παραμείνας ἐν τῇ Διοικήσει τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ὁ Ἀντιστράτηγος Σαπουντζάκης, τὴν πρωῒαν τῆς 7 Ἰανουαρίου ἐνήργησε γενικὴν κατὰ τοῦ Μπιζανίου ἐπίθεσιν, ἣν πρὸ ἡμερῶν παρεσκεύαζε.

Ἡ Στρατιὰ ἔχουσα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς παρατάξεως τὴν ΙΙ Μεραρχίαν ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Γιαννακίτσαν, χωριζομέ-

νην ἀπὸ μὲν τῆς ἀριστερόθεν αὐτῆς τεταγμένης IV Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Ἀντωνιάδην Β. διὰ τῆς ὁδοῦ Φιλιππιάδος-Ἰωαννίνων ἀπὸ δὲ τῶν δεξιόθεν αὐτῆς τεταγμένου, ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Μοσχόπουλον Τμήματος, VIII Μεραρχίας καὶ 4 Εὐζωνικῶν Ταγμάτων,καὶ VI Μεραρχίας διὰ τῆς ἡμιονικῆς ὁδοῦ Κατκόβου-Νισίστης προήλασε κατὰ τοῦ πολεμίου περὶ τὴν μεσημβρίαν,μετὰ προηγηθέντα ἀπὸ πρωΐας σφοδρότατον κανονιοβολισμόν. Καὶ τὸ μὲν τμῆμα ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Μοσχόπουλον ἐπορεύθη δι᾿ Ἀετορράχης, ἡ VI Μεραρχία κατὰ τῆς Καστρίτσης, ἡ II Μεραρχία διὰ τῆς πεδιάδος Δ. τοῦ Μπιζανίου, ἡ IV Μεραρχία διὰ Μανωλιάσης, καὶ τὸ Ἀνταρτικὸν Σῶμα Μαλάμου διὰ Τσούκας καὶ Ἁγ. Νικολάου.

Ἡ ἐπίθεσις διεξήχθη μετὰ τῆς συνήθους ἀνδρείας, αὐτοθυσίας, ὁρμῆς, καὶ ἐπιμονῆς, ἀλλ᾿ ἄνευ συνδυασμοῦ μὲ ἑλιγμόν, χαρακτηριστικὸν διαρκὲς ἁπασῶν τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν ἀφίκετο ἐγγύτατα τοῦ πυροβολείου τῆς Καστρίτσης, ἐγκαταλειφθέντος ὑπὸ τῶν πολεμίων πυροβολητῶν, ἡ II Μεραρχία κατέλαβε τὴν θέσιν Αὐγό, καὶ ἡ IV Μεραρχία χαρακώματά τινα Δυτικῶς τῆς Μανωλιάσας. Ἐνσκήψαντος δὲ τὴν νύκτα χειμαρρώδους ὑετοῦ συνεχισθέντος καὶ τὴν ἑπομένην καὶ ἐξαπλωθείσης κατ᾿ αὐτὴν πυκνοτάτης καὶ ἀδιαπεράστου ὁμίχλης, ἀνεκόπη ἡ παραιτέρω προέλασις καὶ ἡ Στρατιὰ παρέμεινεν ἐπὶ τῶν καταληφθεισῶν θέσεων, ἄνευ καὶ πάλιν οὐσιαστικοῦ ἀποτελέσματος.

Παθὼν ἐκ τῶν δεινῶν ταλαιπωριῶν, τῆς διαρκοῦς ἀγρυπνίας, καὶ τοῦ δριμυτάτου χειμῶνος καὶ ἐγώ,μετὰ πλείστων ἄλλων ἐκ τῶν ὑπ᾿ ἐμὲ βαθμοφόρων καὶ πυροβολητῶν, ἐκ κρυολογημάτων, ῥευματισμῶν, φλεβίτιδος καὶ ὀξείας δυσεντερίας, μετὰ φιλόστοργον περίθαλψιν τοῦ ὑπιάτρου τῆς ὑπ᾿ ἐμὲ Μοίρας διακεκριμμένου ἐπιστήμονος καὶ θερμοῦ πατριώτου ἐφέδρου Ἀντωνιάδου Κ. πρὸς τὸν ὁποῖον πολλὰς καὶ ἀλησμονήτους χάριτας ὤφειλεν αὐτη,διεκομίσθην κακῶς ἔχων καὶ ἀνυποφόρως ἀλγῶν πρὸς νοσηλείαν εἰς τὸ ἐν Πρεβέζῃ Ὁλλανδικὸν Νοσοκομεῖον διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἱκανωτάτου Δόκτορος Μπίρνες ντὲ Χάν. Οἱ ἐν τῷ Νοσοκομείῳ τούτῳ νοσηλευθέντες

ὀφείλομεν ἀμέριστον εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν ἐρίτιμον ἀριστοκράτιδα Κυρίαν Ποταμιάνου σύζυγον τοῦ διακεκριμμένου Πολιτευτοῦ καὶ Νομομαθοῦς Ἡλ. Ποταμιάνου διὰ τὰς μητρικὰς περιποιήσεις καὶ φιλανθρώπους περὶ ἡμῶν μερίμνας της.

Ἀπὸ τῆς ἀνόδου δὲ τῶν δύο Μοιρῶν τοῦ Συντάγματος ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Τομάρου Ἄνω Θωρακῆσι, ἐφ᾽ οὗ διεξήγαγον σφοδροτάτους νυκτερινοὺς καὶ ἡμερινοὺς ἀγῶνας, ὁ Διοικητὴς αὐτοῦ Συνταγματάρχης Παρασκευόπουλος Λ. παρέμενε διαρκῶς ἐν Ἐμὶν-Ἀγᾶ, θέσει δίωρον περίπου ἀπεχούσῃ ἀπὸ τὴν τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν πυροβολαρχιῶν, ὅπου παρέμενον καὶ τὰ μεταγωγικά, καὶ κατὰ διαταγήν του, καὶ αὐτὴ ἡ ὑγειονομικὴ τοῦ Συντάγματος ὑπηρεσία. Διαταχθεὶς δὲ νὰ ἔλθῃ ἐγγύτερον τοῦ μαχομένου καὶ συχνῶς αἰφνιδιαζομένου πυροβολικοῦ παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Στρατιᾶς, ἀπήντησε ὅτι: «Ἀρχηγὸς τυγχάνων τοῦ πυροβολικοῦ τῆς Στρατιᾶς ἔπρεπε νὰ παραμένῃ παρὰ τῷ Στρατηγείῳ ἐν Φιλιππιάδι», καὶ ἐξηκολούθησε διατρίβων μετὰ τοῦ Ὑποδιοικητοῦ τοῦ Συντάγματος Ἀντισυνταγματάρχου Λελάκη Ι. ἐν Ἐμὶν-Ἀγᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ΄

Ἄφιξις τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου εἰς Ἤπειρον

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου ἀνεχώρησεν ὁ Διάδοχος ἐκ Θεσσαλονίκης κατευθυνόμενος εἰς Ἤπειρον. Προσεγγίσας δὲ εἰς Λαύριον ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶν, μεθ᾿ οὗ συνεδέετο καὶ διὰ προσωπικῆς φιλίας. Οὗτος φοβούμενος ἐνδεχομένην ἀποτυχίαν του ἐν Ἠπείρῳ, καὶ τὰς δυσαρέστους διὰ τὴν στρατιωτικὴν φήμην τῆς Ὑψηλότητός του συνεπείας της, ἐπηρεασμένος τυγχάνων ἀπὸ τὴν γνώμην τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, καὶ μάλιστα τοῦ Συνταγματάρχου Μπορντώ, ὅσ ις ἀπροκαλύπτως καὶ δημοσίᾳ ἐγνωμάτευσεν ὅτι: «Ὁ Διάδοχος θὰ ἐματαιοπόνει, διότι τὸ Μπιζάνι εἶναι φρούριον ἀπόρθητον», ἐχαρακτήρισεν ὡς τρέλλαν τὴν ἐκεῖ μετάβασίν του. Ὁ Διάδοχος γελάσας τὸν συνήθη πλατὺν καὶ ἀθῶον γέλωτά του τὸν ἐβεβαίωσε, θωπεύων ἅμα αὐτὸν φιλικῶς ἐπὶ τοῦ ὤμου, ὅτι ἀδικαιολογήτως φοβεῖται διότι «Ὡς ἐπλανᾶτο ὁ Στρατηγὸς Ἐντοῦ διὰ τὴν ἐκβίασιν τοῦ Σαρανταπόρου, οὕτως πλανᾶται καὶ ὁ Συνταγματάρχης Μπορντὼ διὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Μπιζανίου». Τελικῶς δὲ τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶχε τελείως τὰς φρένας του ὑποσχεθεὶς ἅμα ὅτι ἐν καιρῷ θὰ τῷ ὑπενθύμιζε τοῦτο.

Ἀναχωρήσας ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἐκ Λαυρίου τὴν ἑσπέραν τῆς 5 Ἰανουαρίου ἀπεβιβάσθη τὴν δείλην τῆς 6 μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του εἰς Πρέβεζαν, ἔνθα ἐδέχθη τοὺς ἐν Ἀθήναις Στρατιωτικοὺς ἀκολούθους τῶν Δυνάμεων. Λόγου δὲ γενομένου περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπὶ τῇ βεβαιώσει αὐτοῦ ὅτι, τὸ Μπιζάνι θὰ τὸ ἐξεπόρθει ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, τοῦθ᾿ ὅπερ οὗτοι ἐθεώρουν ἀδύνατον, ὁ Αὐστριακὸς ἀκόλουθος Συνταγματάρχης Τσίρσκη εἶπεν: «Ἂν συμβῇ ὅπως ἡ Ὑψηλότης σας προλέγῃ θὰ σᾶς βγάλω τὸ καπέλο» Ὁ Διάδοχος τῷ ἀπήντησεν

ὅτι «ἐν καιρῷ θὰ τῷ ὑπενθύμιζε τὴν δήλωσίν του ταύτην». Περαιωθείσης δὲ τῆς ἀκροάσεως παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ παραμείνωσιν ἐν Πρεβέζῃ, μέχρι νεωτέρας του εἰδοποιήσεως, μὴ ἐπιθυμῶν διὰ λόγους εὐνοήτους νὰ παρευρίσκωνται οὗτοι, καὶ μάλιστα ὁ Ἰταλὸς καὶ ὁ Αὐστριακὸς ἐν τῷ χώρῳ τῆς μάχης.

Πληροφορηθεὶς δὲ ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος τὴν εἰς τὸ Ὁλλανδικὸν Νοσοκομεῖον παραμονήν μου, μὲ ἐπεσκέφθη ἐν αὐτῷ, καὶ ἀφοῦ μὲ ἠρώτησε μετὰ τοῦ συνήθους φιλικωτάτου ἐνδιαφέροντος περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας μου, καὶ τῆς διαβιώσεώς μου ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων, ἀγρίων καὶ ἀφιλοξένων τῆς Ἠπείρου ὀρέων, μοὶ εἶπε γελῶν καὶ χαίρων: «Ἦλθα βλέπεις Γιάννο, διὰ νὰ πάρω τὰ Γιάννενα». Τῷ ἀπήντησα: «Καὶ εἶναι ὁ μόνος τρόπος Ὑψηλότατε διὰ νὰ παρθοῦν».

Τῷ διηγήθην συγχρόνως καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ ἐλάτου Γεωργιάδου Δ. καθ' ὅ: «Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τὸν εἰδοποίησε καθ' ὕπνους νὰ μὴν ὑποχωρήσωμεν, διότι αὐτὸς θὰ μᾶς ἔδιδε τὰ Ἰωάννινα», ὅπερ ἤκουσε μετὰ μεγίστης εὐλαβείας καὶ μεγίστης συγκινήσεως, καὶ ἀναβλέψας καὶ σταυροκοπηθεὶς εἶπε: «Μὲ τὴν βοήθειάν σου Ἅγιε Νικόλαε θὰ πάρωμεν τὰ Γιάννενα, ὅπως μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐπήραμεν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην».

Μετὰ τοῦτο ἔστρεψε τὸν λόγον ἐπὶ τῶν γενομένων ἐπιχειρήσεων, ἃς τῷ περιέγραψα ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, καθορίσας συγχρόνως καὶ τὰ κατὰ τὴν κρίσιν μου διαπραχθέντα κατ' αὐτὰς τακτικὰ σφάλματα, ὧν ἡ πρωτίστη καὶ κυριωτάτη ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ἡ ἔλλειψις πρωτοβουλίας τῆς Διοικήσεως, ἡ δεσποτικὴ καὶ ἐπιβαλλομένη ἰσχυρογνωμοσύνη τοῦ Ἐπιτελάρχου, αἱ διϊστάμεναι ἀντιλήψεις τῶν Ἐπιτελῶν, ἡ ἐντελὴς ἄγνοια, καὶ ἡ ὁλοσχερὴς παραμέρισις τοῦ ἑλιγμοῦ, καὶ τῆς τακτικῆς ἀπάτης.

Ἐξήγησα δὲ αὐτῷ καὶ προφορικῶς τὴν τοπογραφίαν τῶν ἐπιμάχων μερῶν, ὧν αὐτοσχέδια καὶ ἔκθεσιν τῷ εἶχον ἀποστείλει, κατ' ἐντολήν του, ἐπανειλημμένως εἰς Θεσσαλονίκην ἅτινα καὶ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, σχεδιασθέντα κατόπιν λεπτομερῶν, ἀκριβῶν καὶ παρακεκινδυνευμένων ἀναγνωρίσεων γενομένων παρ' ἐμοῦ, τῶν Πυροβολαρχῶν, τῶν Ἐπιτελῶν τῆς Μοί-

ρας Ὑπολοχαγοῦ Πανουργιᾶ Σ. καὶ Ἐφέδρου Ὑπολοχαγοῦ Σαμουήλη Σ. καὶ τοῦ ἐν τῷ Ἐπιτελείῳ τῆς ΙΙ Μεραρχίας ὑπηρετοῦντος καλλιτέχνου Λύτρα Π. Ἀπερχόμενος δὲ καὶ ἀποχαιρετῶν με φιλικώτατα, καὶ εὐχόμενος «καλὴν ἐντάμωσιν εἰς τὰ Γιάννενα» συνέστησε θερμότατα εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Νοσοκομείου Ὁλλανδὸν εὐπατρίδην, ὅπως καταβάλῃ ἰδιάζουσαν φροντίδα πρὸς ταχεῖαν ἀποκατάστασιν τῆς σοβαρῶς κλονισθείσης ὑγείας μου. Καὶ τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας του διαβιβάσας δι᾽ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐρίτιμον κυρίαν Ποταμιάνου διὰ τὰς μητρικὰς πρὸς τοὺς νοσηλευομένους μερίμνας της, ἃς τῷ ἀφηγήθην.

Ἡ ἄφιξις τοῦ Διαδόχου εἰς Πρέβεζαν γενομένη ἀστραπιαίως γνωστὴ εἰς τὰ μετέμπροσθεν, ἐξεδίωξε, ὡς διὰ μαγείας, τὸν δεινὸν ἐφιάλτην τὸν πιέζοντα τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν, ἀνεκούφισε τὰς ψυχάς, ἐπέρρωσε τὰς καρδίας, καὶ ἐγιγάντωσε τὸ θάρρος αὐτῶν. Ἀντιθέτως δὲ ἐνέσπειρε τὴν λύπην, διέδωκε τὴν μελαγχολίαν, ἐμεγέθυνε τὴν ἀπογοήτευσιν καί, ὡλοκλήρωσε τὴν ἀποθάρρυνσιν τοῦ πολεμίου.

Ἐκ Πρεβέζης αὐθημερὸν ἐξέδωκε τὴν κάτωθι διαταγήν :

«Ἀντιστράτηγον Σαπουντζάκην

Διαταγὴ Στρατιᾶς

Ἀναλαβὼν τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς καὶ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ διακόψω τὴν κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἀρξαμένην ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς θέσεως Μπιζάνι καὶ πρὸς Β. καὶ Δ. αὐτοῦ τοιούτων, διατάσσω τὴν ἐξακολούθησιν.

Αὔριον θὰ παραστῶ αὐτοπροσώπως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὸ τοιοῦτον νὰ ἀνακοινωθῇ πάραυτα εἰς τὰ ὑφ᾽ ὑμᾶς στρατεύματα.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Τὴν πρωΐαν τῆς 8 ἀνεχώρησεν εἰς Φιλιππιάδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χάνι Φτελιᾶς καὶ τὰ Στενὰ Φουάτ, διεξαγομένης μάχης ἐν τῇ ἀριστερᾷ πτέρυγι, ἔνθα συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Σαπουντζάκη καὶ τοῦ Ὑποστρατήγου Καλλάρη Ἐπιτελάρχου συνεζήτησεν μετ᾽ αὐτῶν ἐπ᾽ ἀρκετὸν περὶ τῆς καταστάσεως. Ἐμφανισθεὶς δὲ εὐθυτενής, ἀρρενωπός, ἀκμαῖος καὶ μειδιῶν ἀπροσδοκήτως καὶ αἰφνιδίως ἐν τῷ μέσῳ τῶν πο-

λεμιστῶν, ἐχαιρετήθη παρ' αὐτῶν διὰ ζωηροτάτων καὶ παρατεταμένων ἐπευφημιῶν, καὶ θερμοτάτων ἐκδηλώσεων ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς λατρείας, ἐξάλλου ἀγαλλιάσεως καὶ ἀσαλεύτου πεποιθήσεως ἐπὶ τῆς προσεχοῦς, περιφανοῦς καὶ τελικῆς τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων νίκης.

Μεθ' ὃ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Φιλιππιάδα ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς διαταγήν :

«Πρὸς τὴν Στρατιὰν Ἠπείρου

Ἡ Μεραρχία Ἠπείρου μετονομάζεται VIII Μεραρχία. Ἡ VI καὶ VIII ἀποτελέσωσι Στρατιὰν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀντιστρατήγου Σαπουντζάκη. Τὴν Διοίκησιν τῆς II Μεραρχίας ἀναλαμβάνει ὁ Ὑποστράτηγος Καλλάρης. Τὴν Διοίκησιν τῆς IV ὁ Ὑποστράτηγος Μουχόπουλος.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἅμ' ὡς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν καὶ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Θεάτρου πολέμου καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ, ἐπεδόθη δραστηρίως καὶ ἀκαμάτως εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ ἀνασύνδεσιν τοῦ χαλαρωθέντος Στρατεύματος. Καταβαλὼν δὲ ἀτρύτους κόπους, καὶ μεγίστας φροντίδας, νυχθημερὸν ἀσχολούμενος, διὰ τὴν βελτίωσιν καὶ ἐπάρκειαν τῆς διατροφῆς, τὴν ἀντικατάστασιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ἐφθαρμένου καὶ κατερρακωμένου ἱματισμοῦ, καὶ τῆς σεσηπυίας καὶ διατρύτου ὑποδήσεως, καὶ τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς τε σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας αὐτοῦ, τῆς συμπληρώσεως τῶν κενῶν, καὶ τοῦ ὁδικοῦ συμπλέγματος ἐν τῷ χώρῳ τῆς μάχης.

Κατώρθωσεν οὕτω, μετὰ δεκαπενθήμερον μόλις ἀπὸ τῆς εἰς Ἤπειρον ἀφίξεώς του, ἡ ὄψις, ἡ παράστασις, καὶ τὸ ἠθικὸν τῶν πολεμιστῶν τόσον νὰ βελτιωθῇ, ὥστε ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς ἀγνώριστοι νὰ καταστῶσιν οὗτοι. Τέλος ἡ ἀνάληψις τῆς ἀρχῆς ὑπὸ μιᾶς στιβαρᾶς χειρός, μιᾶς ἀκαμάτου θελήσεως καὶ μιᾶς φωτεινῆς κρίσεως ἤγαγε ταχέως εἰς τὸν τελικὸν θρίαμβον.

Ἐπιστολαὶ τῶν ἀντιπάλων Ἀρχηγῶν

Τὴν 17 Ἰανουαρίου 1913 ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος

ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῶν Τουρκικῶν Στρατευμάτων τὴν κάτωθι γενναιόφρονα ἐπιστολήν :

«Πρὸς
Τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Ἐσσὰτ Πασσᾶν, Διοικητὴν τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ Ἰωαννίνων.

Ἐξοχώτατε !

Ἐπιθυμῶ, ὅπως, ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀποφύγω, πρὸ τῆς ἀποφασιστικῆς ἐφόδου, τὴν χύσιν αἵματος τόσων γενναίων στρατιωτῶν, καὶ ἀπαλλάξω συγχρόνως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων τῶν καταστροφῶν αἵτινες ἐπακολουθοῦσι κατόπιν μιᾶς μάχης πρὸ τῶν θυρῶν τῆς πόλεως, ἀπευθύνομαι πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα.

Ἔλαβον τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα διὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ στρατός μου τῆς Κορυτσᾶς ἀφαιρεῖ πᾶσαν ἐλπίδα ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου στρατοῦ νὰ ἀποφύγῃ τὴν τελικὴν παράδοσιν τῆς πόλεως.

Ἐξ ἄλλου ἐγένετο βεβαίως γνωστὸν εἰς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅτι, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου, ἡ Κυβέρνησίς σας παρῃτήθη τοῦ δικαιώματος ἐπὶ πάντων τῶν ἐδαφῶν τῶν περιλαμβανομένων μεταξὺ τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ὅθεν εἶναι χαμένη διὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Συνεπείᾳ τούτου δὲν βλέπω πλέον λόγον νὰ ἐπιμείνητε εἰς τὴν ἄμυναν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐὰν πρόκηται διὰ τὴν τιμὴν τῶν στρατευμάτων, εἶμαι διατεθειμένος, ἐὰν μοὶ παραδοθῇ ἡ πόλις πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀποφασιστικῆς ἐφόδου νὰ ἐπιτρέψω εἰς τὰ στρατεύματά σας νὰ ἐξέλθωσιν αὐτῆς μεθ' ὅλων των τῶν ὅπλων καὶ ἐφοδίων καὶ μεταφερθῶσιν εἰς τὸ συμπεφωνημένον σημεῖον.

Συγχρόνως ἐγγυῶμαι ὅτι, ἡ ζωή, ἡ θρησκεία καὶ ἡ περιουσία τῶν Μουσουλμάνων θὰ γίνωσι σεβασταί. Ἡ ἐλπὶς ὅτι, ἡ συνομολόγησις τῆς εἰρήνης εἶναι προσεχὴς καὶ ὅτι θὰ δυνηθῆτε οὕτως νὰ κρατήσητε τὰ Ἰωάννινα εἶναι ματαία. Κατόπιν πληροφοριῶν μου αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης διεκόπησαν, καὶ τὰ τελευταῖα ἐπελθόντα γεγονότα ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ πιστεύσῃ τις εἰς μίαν προσεχῆ ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης.

Παρὰ τὴν ἀνδρείαν τοῦ στρατοῦ τῆς Ὑμετέρας ἐξοχότητος, οὗτος εἶναι προωρισμένος ἀναποφεύκτως διὰ τὴν καταστροφὴν ἢ τὴν παράδοσιν.

Ἡ ἀπώλεια ἄλλως τε τῶν Ἰωαννίνων δὲν δύναται νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ἀφοῦ ἡ Ὑμετέρα Κυβέρνησις ἔχει ἤδη ἀποφασίσει ὁπωσδήποτε νὰ τὴν παραδώσῃ. Ἔχω δὲ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἀκλόνητον θέλησιν νὰ καταλάβω τὴν πόλιν.

Ἐὰν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἀποδέχεται κατ' ἀρχὴν τὰς προτά-

σεις μου, παρακαλεῖται νὰ ἀποστείλῃ διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ Ἰωαννίνων πρὸς τὰς προφυλακάς μας ἕνα Ἀξιωματικὸν ἐπιτετραμμένον ὅπως συνεννοηθῇ ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς συμφωνίας.

Δεχθῆτε Ἐξοχώτατε τὴν ἔκφρασιν τῆς μεγάλης πρὸς Ὑμᾶς ἐκτιμήσεώς μου.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Ὁ Ἐσσὰτ Πασσᾶς, Στρατιωτικὴ Προσωπικότης ὡμολογημένης ἱκανότητος, μαθήσεως, ἐνεργείας, εὐσταθείας, εὐγενείας καὶ φιλανθρωπίας ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς ἀντιαξίαν ἀπάντησιν:

«Γενικὸν Στρατηγεῖον.

Πρός

Τὴν Αὐτοῦ Βασιλικὴν Ὑψηλότητα τὸν Πρίγκηπα Κωνσταντῖνον, Δοῦκα τῆς Σπάρτης, Ἀρχιστράτηγον τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Ὑψηλότατε!

Ἔλαβον ὑπ' ὄψιν μου τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Βασιλική σας Ὑψηλότης εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀποστείλῃ ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Φέρω εὐσεβάστως εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετέρας Βασιλικῆς Ὑψηλότητος ὅτι ἐναντίον τῶν γενομένων ἀποπειρῶν ὑπὸ τοῦ γενναίου Σας στρατοῦ, ἔχω, χάρις εἰς τὸν Θεόν, λάβει ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα διὰ νὰ ἀμυνθῶ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Εἶμαι εὐγνώμων εἰς τὴν ὑμετέραν Βασιλικὴν Ὑψηλότητα διὰ τὴν πεποίθησιν ἣν ἔχει εἰς τὸν στρατόν μου, ὅστις θὰ κάμῃ τὸ καθῆκόν του θυσιαζόμενος μέχρι τοῦ τελευταίου ἀνδρός, καὶ ἀμυνόμενος μέχρι τοῦ τελευταίου φυσιγγίου, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν καὶ δόξαν του. Ἡ ἀνθρωπότης καὶ ὁ πολιτισμὸς δὲν κατηγορῶσιν οὔτε ἐμέ, οὔτε τὸν στρατόν μου διὰ τὸ χυθὲν αἷμα, καὶ δι' ἐκεῖνο ὅπερ θέλει χυθῇ ἀκόμη εἰς τὸ μέλλον. Τὸ δίκαιον καὶ ἡ δικαιοσύνη θὰ ἀποδόσῃ τὴν εὐθύνην ταύτην εἰς ἐκείνους οἵτινες ἦσαν αἰτία τοῦ πολέμου τούτου.

Εὐχαριστῶ τὴν Ὑμετέραν Βασιλικὴν Ὑψηλότητα διὰ τὰ εὐγενῆ Της αἰσθήματα, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ Τῇ ὑποβάλω τὰ σέβη μου, καὶ Τὴν παρακαλῶ ὅπως δεχθῇ τὴν βεβαίωσιν τῆς πρὸς Αὐτὴν ἐκτιμήσεώς μου.

Ἐσσὰτ

Διοικητὴς Στρατοῦ Ἰωαννίνων»

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπάντησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Τουρκικῶν Στρατευμάτων Ἐσσὰτ Πασσᾶ, συνεχίσθησαν ἐντονώταται καὶ ἀδιάκοποι αἱ προπαρασκευαὶ διὰ τὴν γενικὴν κατὰ τῶν

Ἰωαννίνων ἐπίθεσιν. Καθ' ἃς ἐξηκολούθησαν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς παρατάξεως ἡμεριναὶ καὶ νυκτεριναὶ αἱματηραὶ συγκρούσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν ἐσημειώθη σημαντικὴ συγκέντρωσις ἐχθρικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐνεργήσασαι σθεναρὰν παρὰ τὸ Μέτσοβον ἐπίθεσιν, ἠνάγκασαν τὴν Ἑλληνικὴν δύναμιν νὰ συμπτυχθῇ, ἐστάλησαν ἐνισχύσεις ἐκ Θεσσαλονίκης αἵτινες μετ' αὐτῆς ἀπετέλεσαν μικτὴν Ταξιαρχίαν ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Πεζικοῦ Παππακυριαζῆν Ι. Εἰς Ἐμὶν-Ἀγᾶ δὲ κατέφθασε Μοῖρα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Πάλλην Α.

Ἄφιξις τοῦ Βενιζέλου εἰς Ἤπειρον

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου ἀφίκετο εἰς Ἤπειρον ἐκ Λονδίνου ἐπανακάμψας ὁ Βενιζέλος συνοδευόμενος παρὰ τοῦ Προσωπάρχου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν Ἀντισυνταγματάρχου Νίδερ Κ. Εἰς Φιλιππιάδα συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου, τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου, καὶ τοῦ ἐπιδόξου Διαδόχου Γεωργίου, μετέβησαν εἰς Ἐμὶν-Ἀγᾶ, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς παρατάξεως, κατευθυνθέντες εἰς τὸ παρατηρητήριον τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας ἐγκατεστημένον ἐπὶ τῆς τελευταίας πρὸς τὴν Πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων, ἀριστερόθεν τοῦ εἰσιόντος ἐν αὐτῇ, καὶ κατέναντι τοῦ Μπιζανίου ὀρεινῆς κορυφῆς, ἔνθα καὶ τὸ ἐρημοκκλήσιον Ἁγία Τριάς.

Γενομένης δὲ ἀντιληπτῆς τῆς ὁμάδος τῶν ἀναβαινόντων, ἐκ τῆς μελαίνης περιβολῆς τοῦ Βενιζέλου, τὸ πολέμιον πυροβολικὸν τοῦ Μπιζανίου ἤρξατο ζωηρῶς βάλλον κατ' αὐτῆς. Ἐκ θραύσματος δὲ μιᾶς τῶν ὀβίδων ἐπληγώθη ὁ ἐπίδοξος Διάδοχος Γεώργιος εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρός, θραυσθέντος καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ προσδεδεμένου ὡρολογίου του.

Ἐκ τοῦ σοβαροῦ γεγονότος τούτου πτοηθείς, ὡς καὶ τῶν τραχειῶν συνθηκῶν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος ἐπηρεασθείς, ὡς φαίνεται, ὁ Βενιζέλος εἶπεν εἰς τὸν Διάδοχον: «Τὰ Γιάννενα δὲν παίρνονται Ὑψηλότατε καὶ πρέπει νὰ λυθῇ ἡ πολιορκία». Ὁ Διάδοχος ἐν ἐκδήλῳ καταπλήξει καὶ δυσφορίᾳ ζωηρῶς ἀπήντησε: «Τί λέγετε Πρόεδρέ μου! Τὰ Γιάννενα θὰ τὰ πάρω,

καὶ ταχέως μάλιστα, μὲ αὐτὰ τὰ παλληκάρια!» Τὴν ἑπομένην δὲ διηγήθη τὴν πεφοβισμένην ταύτην γνώμην καὶ καταπληκτικὴν πρότασιν τοῦ Βενιζέλου εἰς τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Μαλάμον καί τινας ἄλλους Ἀνωτέρους Ἀξιωματικούς, ἣν μετὰ καταπλήξεως καὶ ἀγανακτήσεως ἤκουσαν καὶ μετὰ μεγίστης αὐστηρότητος εἰς βάρος τοῦ τρομοκρατηθέντος Πρωθυπουργοῦ ταύτην ἐσχολίασαν, ὅστις τὴν ἑπομένην ἀνεχώρησεν ἐπανακάμπτων εἰς Ἀθήνας.

Τὰ ἀνταρτικὰ Σώματα

Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλλων ἀνταρτικῶν Σωμάτων τῶν ἐν Ἠπείρῳ δρασάντων μεγίστας καὶ ποικίλλας ὑπηρεσίας προσέφερε τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Μαλάμον Χ. τοιοῦτον. Ὅστις ὠργάνωσεν ὑπηρεσίαν πληροφοριῶν ὅλως ἰδιαιτέρας σημασίας, δεξιότητος, καὶ λυσιτελείας, διαρκῶς καὶ ἀπροσκόπτως μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ ἀγῶνος λειτουργήσασαν. Ἐγκαταστήσας πρακτικὸν καὶ ἰδιοφυὲς δίκτυον κατασκοπείας ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ εἰς τὰς πέριξ κωμοπόλεις, χωρία, καὶ συνοικισμούς.

Αἱ πληροφορίαι καὶ τὰ τοπογραφικὰ σκαριφήματα τὰ παρ' αὐτοῦ ἑκάστοτε ἀποστελλόμενα, ἦσαν τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἀκριβείας καὶ σπουδαιότητος ὥστε, οἱ Διοικηταὶ τῶν Μονάδων τοῦ Μετώπου πλὴν τῆς λεπτομεροῦς τοπογραφίας τοῦ ἐχθρικοῦ ἐδάφους, εἴμεθα τελείως ἐνήμεροι καὶ τῆς ἑκάστοτε δυνάμεως τοῦ πολεμίου καὶ τῶν μετατοπίσεών του, ὡς καὶ τοῦ ἠθικοῦ, τῆς σιτίσεως, καὶ τῶν μετόπισθεν αὐτοῦ. Εἰς τὰς ἀκριβεστάτας δὲ καὶ ἐγκαίρους πληροφορίας ταύτας ὠφείλετο κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ ἀκίνδυνος διαμονὴ καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ ὑπ' ἐμὲ Πυροβολικοῦ τοῦ ἐγκατεστημένου ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Τομάρου Ἄνω Θωρακῆσι, ἀπὸ τῶν συχνῶν καὶ σφοδρῶν νυκτερινῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀτάκτων Ἀλβανικῶν τῶν ἐπὶ μῆνα διαρκεσασῶν.

Ἐπιπροσθέτως, πλὴν τῶν πληροφοριῶν καὶ τῆς κατασκοπείας, ἀνελθὼν καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς ἰδιαιτέρας του Πατρίδος τοῦ ἱστορικοῦ Σουλίου καὶ καταλαβὼν τὸ χωρίον Πλέσσα διέ-

κοψεν ὁλοσχερῶς τὴν συγκοινωνίαν Ἰωαννίνων-Παραμυθιᾶς, προφυλάξας οὕτω καὶ ἐξασφαλίσας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως.

Ἕνεκα δὲ τῶν πολυτίμων, καὶ ἐπωφελῶν ὑπηρεσιῶν ἃς προσέφερε τόσῳ δαψιλῶς καὶ ἀδιακόπως ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Μαλάμος Χ. καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν πειθαρχικώτατον ἀνταρτικὸν Σῶμα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς, τιμῆς, ἐκτιμήσεως, ὠφελιμότητος καὶ ἀμοιβῆς ἕνεκα, ἅμ' ὡς ἀφίχθη καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων ὁ Διάδοχος, ἐνῷ κατήργησε καὶ διέλυσε τὰ λοιπὰ ἀνταρτικὰ Σώματα, ὡς οὐ μόνον ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καί πως ἐπιβλαβῆ ἔστιν ὅτε εἰς τὸν ἀγῶνα καταστάντα, τὸ ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ οὐ μόνον διετήρησεν ἀλλὰ καὶ διὰ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἐνίσχυσεν, οὗτινος κατὰ τὴν γενομένην ἀποφασιστικὴν καὶ τελικὴν ἐπίθεσιν ἐποιήσατο οὗτος δεξιωτάτην αἰφνιδιαστικὴν καὶ ἀπροσδόκητον χρῆσιν, ἥτις διηυκόλυνε τὰ μέγιστα τὴν προέλασιν τῶν ἐπιτεθεισῶν κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ πολεμίου Ἑλληνικῶν φαλάγγων.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀντισυνταγ. Μαλάμου Χ. κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ἐνέχει καὶ τὸ ἑξῆς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὅτι, κατ' ἀξιοπερίεργον σύμπτωσιν, ὁ Γενάρχης τῆς ἀρχοντικῆς ἁρματωλικῆς τοῦ Σουλίου οἰκογενείας τῶν Μαλαμαίων, καὶ Ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἁρματωλῶν Μαλάμος Χρῆστος πρῶτος ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἠπείρου ἐπαναστατήσας κατὰ τὸ 1585 κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκυρίευσε τὴν Ἄρταν καὶ ἐπολιόρκησε τὰ Ἰωάννινα. Ἀνδραγάθημα ὅπερ ἡ Λαϊκὴ Μοῦσα δι' ᾄσματος παρέδωκε τοῖς μεταγενεστέροις πρεπόντως ἐξυμνοῦσα τοῦτο, ὅπερ καὶ μέχρι τῆς σήμερον διασωθὲν συχνάκις ὑπὸ τῶν Ἠπειρωτῶν κατὰ τὰς πανηγύρεις ᾄδεται.

Ὁ δὲ Ἀντισυνταγ. Μαλάμος τελευταῖος κατ' εὐθεῖαν καὶ ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου τὸν βίον αἰφνιδίως τερματίσας, τῆς ἡρωϊκῆς οἰκογενείας ἀπόγονος, καὶ ὁμώνυμος τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Χρῆστος ὀνομαζόμενος, ἡγούμενος ἐπίσης Σώματος Σουλιωτῶν ἁρματωλῶν, Ἑλληνοπρεπῶς, ἐπιδεξίως, καὶ

ἀποτελεσματικῶς ἐργασθείς, μοχθήσας, καὶ ἀγωνισθείς, σημαντικῶς εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς θρυλλικῆς πόλεως συνέπραξεν, εἰς ἣν καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ μαχητῶν καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Σώματός του ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐνδόξου Ἀρχηγοῦ Κωνσταντίνου ΙΒ΄ νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος εἰσῆλθε.

Ἐκκένωσις τῶν Νοσοκομείων

Ἐπικειμένης τῆς γενικῆς κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐπιθέσεως, τὸ Στρατηγεῖον διέταξε τὴν ἐκκένωσιν τῶν Νοσοκομείων καὶ διακομιδὴν τῶν ἀσθενῶν εἰς Ἀθήνας. Διακομιζόμενος δὲ καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν ἄλλων Ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν ἀπέστειλα τὴν 16 Φεβρουαρίου πρὸς τὴν ὑπ᾽ ἐμὲ Μοῖραν τὴν κάτωθι ἀποχαιρετιστήριον προσφώνησιν :

«Ἄνδρες Πυροβοληταί!

Διακομιζόμενος κατ᾽ ἀνωτέραν διαταγὴν αὔριον, μετ᾽ ἄλλων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν εἰς Ἀθήνας ἐγκαρδίους σᾶς ἀποστέλλω χαιρετισμούς, ἀνδρεῖοι συμπολεμισταὶ καὶ πρωταθληταὶ συνεργάται ἀφ᾽ ἡμῶν προσωρινῶς μετ᾽ ἀνεκφράστου καὶ εὐνοήτου λύπης ἀκουσίως ἀποχωριζόμενος.

Μετὰ τὴν προσεχεστάτην καὶ βεβαιοτάτην Ἠπειρωτικὴν νίκην σας, καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου θὰ ἐκκαθαρίσωμεν ὁριστικῶς τοὺς προαιωνίους λογαριασμούς, μὲ τοὺς σφαγεῖς τῆς Νιγρήτης, τοὺς θρασεῖς καὶ αἱμοσταγεῖς ἀσπόνδους φίλους μας καὶ ἀφωσιωμένους ἐχθρούς μας τοὺς Βουλγάρους.

Μυριάκις Ζήτω ἡ ἀνδρεία 2 Μοῖρα τοῦ Β΄ Συντάγματος Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ, τῆς ΙΙ Σιδηρᾶς τῶν Ἀθηνῶν Μεραρχίας.

Ὁ Μοίραρχος
Ἰωάν. Ἐ. Ἰωαννίδης
Ταγματάρχης»

Ἅλωσις τῶν Ἰωαννίνων

Τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων ἀπετέλει μέγα κεχαρακωμένον στρατόπεδον, περιμέτρου 80 χιλιομέτρων περίπου, ἀπαρτιζόμενον ἐξ ὑψωμάτων φύσει ὀχυρῶν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποκρήμνων, ἐφ᾽ ὧν ἐπεκάθηντο συγκροτήματα

Πυροβολείων καὶ χαρακωμάτων πεζικοῦ ἀμοιβαίως ὑποστηριζόμενα καί, ἀποκλείοντα τὰς πρὸς τὰ Ἰωάννινα ἀγούσας.

Τὰ ἰσχυρότερα καὶ πολυπληθέστερα τῶν συγκροτημάτων τούτων εὑρίσκοντο ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Μπιζανίου τοῦ Νοτίου Μετώπου δεσπόζοντα τῆς ὁδοῦ Πρεβέζης—Ἰωαννίνων, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Μετώπου ἀπὸ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων μέχρι τῶν Σεργιανῶν.

Ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν καὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στρατιᾶς ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος τὴν 10 Ἰανουαρίου, μέχρι τῆς 10 Φεβρουαρίου, τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο περιορισθεισῶν εἰς μικρὰς ἀψιμαχίας καὶ καθημερινὰς ὀλιγοώρους μονομαχίας πυροβολικοῦ,ἐμελέτησεν ἐνδελεχῶς καὶ παρεσκεύασε τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων.

Γνωρίζων δὲ ὅτι, τὰ φρούρια δὲν πίπτουσι διὰ δοκησισόφιον θεωριῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς πείνης καὶ τοῦ ἑλιγμοῦ, ἤτοι τῆς τακτικῆς ἀπάτης, ῥαγδαίως, δεξιῶς καὶ μυστικῶς ἐκτελουμένης, ἅτινα εὐφυῶς ἐμελέτησε καὶ ἐκανόνισεν οὗτος, καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν δεξιῶς καὶ λυσιτελῶς ἐξετέλεσαν.

Πρὸς τοῦτο, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀντισυνταγ. Μαλάμον Ἀρχηγὸν τοῦ ὁμωνύμου ἀνταρτικοῦ Σώματος τὴν καταστροφὴν τῶν Τουρκικῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἀλευρομύλων τῶν ἐφοδιαζόντων τὸ Τουρκικὸν στράτευμα. Ἐντολὴ ἥτις ἐκτελεσθεῖσα τάχιστα καὶ εὐχερῶς, ἐπήνεγκε δεινὸν λιμὸν ἔν τε τῷ Τουρκικῷ στρατῷ καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν πέριξ χωρίων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπισταμένη καὶ λεπτομερὴς μελέτη τῆς κατὰ τοῦ Νοτίου καὶ Ἀνατολικοῦ Μετώπου ἐπιθέσεως Μπιζάνι-Καστρίτσα κατέδειξεν ὅτι, ἡ ἐκπόρθησίς των θὰ ἀπῄτει μεγάλας θυσίας, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισεν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Δυτικοῦ Μετώπου, ἐπίσης ἰσχυροῦ, ἀλλ' ἀσθενέστερον φυλασσομένου καὶ χαλαρώτερον ἐπαγρυπνουμένου.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως ἐνίσχυσε τὴν ἐντύπωσιν παρὰ τῷ πολεμίῳ ὅτι, ἡ ἐπίθεσις θὰ ἐνηργεῖτο κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ μετώπου ἐνδυναμώσας πρὸς τοῦτο τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὴν ἀποτελέσασαν τὸ πρῶτον τμῆμα Στρα-

τιᾶς ὑπὸ τὸν Ἀντιστράτηγον Σαπουντζάκην, διὰ βαρέος καὶ πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἐντείνας τὴν ἐν αὐτῇ κατασκευὴν ὁδῶν, καὶ διατάξας τὴν προέλασιν ἐκ Μετσόβου τῆς μικτῆς Ταξιαρχίας Παπακυριαζῆ Ι. πρὸς κατάληψιν τοῦ Δρίσκου.

Συνεκέντρωσε δὲ εἰς τὸ ἀριστερὸν μετὰ ταχύτητος, μυστικότητος καὶ ἀφανείας, ὡς οἷόν τε πλείονας δυνάμεις, ἀφήσας ἀνέπαφα, πρὸς παραπλάνησιν τοῦ πολεμίου, τὰ ἀπέναντι καὶ ἐν ἐπαφῇ μετ᾽ αὐτοῦ τμήματα τοῦ δεξιοῦ, τάξας τὴν ΙΙ Μεραρχίαν ἐν τῷ κέντρῳ σύνδεσμον τῶν δύο τμημάτων Στρατιᾶς.

Διέταξε, πρὸς καθήλωσιν ἐπὶ τόπου τῶν μακρὰν τοῦ φρουρίου εὑρισκομένων ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἐπίδειξιν ἀποβάσεως δυνάμεως σκοπίμως διαφημισθείσης ἰσχυρᾶς, εἰς Ἅγ. Σαράντα, ἐνέργεια ἥτις οὐ μόνον καθήλωσε τὰς περὶ τὸ Δέλβινον τοιαύτας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνίσχυσίν των ἐπροκάλεσε ἐκ Μπιζανίου. Πρὸς ἐξαπάτησιν δὲ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπιθέσεως διέταξε τὴν 17 προέλασιν τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας ἐκ Κορυτσᾶς καὶ ἀποσπάσματος τῆς V Μεραρχίας ἐκ Φούρκας, μετὰ ὀκταήμερον τὸ ταχύτερον δυναμένων νὰ μετάσχωσι τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Ἰωαννίνων.

Συγκεντρώσας οὕτω εἰς τὸ ἀριστερὸν 25 τάγματα καὶ 6 ὀρειβατικὰς πυροβολαρχίας κατένειμε ταῦτα εἰς τρεῖς φάλαγγας ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Μοσχόπουλον δεύτερον τμῆμα Στρατιᾶς ἀποτελεσάσας. Ἐκ τούτων, ἡ Α΄ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Ἀντωνιάδην καὶ ἡ Β΄ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Γιαννακίτσαν συνεκεντρώθησαν ἐντὸς τῆς στενωποῦ τῆς Μανωλιάσας, ἡ δὲ Γ΄ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Δελαγραμμάτικαν παρακάμψασα τὴν 18 Φεβρουαρίου ΝΔ. τὸν Τόμαρον ἤχθη τὴν ἐπομένην περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν εἰς τὸ παρὰ τὴν Πλέσσαν χωρίον Μπαοσούς.

Ἐνῷ ἐξετελεῖτο ἡ κίνησις αὐτη, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς προσοχῆς τοῦ πολεμίου ἀπ᾽ αὐτῆς τὴν πρωΐαν τῆς 19 σφοδρότατος ἐνηργήθη βομβαρδισμὸς δι᾽ ἅπαντος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ διὰ πυρῶν πεζικοῦ κατὰ τοῦ Νοτίου καὶ Ἀνατολικοῦ ἐχθρικοῦ Μετώπου, ὅστις συνεχίσθη ἀραιότερος καὶ καθ᾽ ὅλην τὴν νύκτα. Συγχρόνως δὲ διετάχθη καὶ ἐπίθεσις τῆς μικτῆς

ταξιαρχίας Παππακυριαζῆ Ι. πρὸς κατάληψιν τοῦ Δρίσκου καὶ Κοντοβράκι.

Τὴν 20 διετάχθη γενικὴ ἐπίθεσις διὰ τῆς ἑξῆς ἀξιομνημονεύτου καὶ ὑπερόχου διαταγῆς:

«Ἐμὶν-Ἀγᾶ 19—2—13
Ὥρα 10 ἑσπερινή.

Πρὸς
Τὰ τμήματα Στρατιᾶς καὶ ΙΙ Μεραρχίαν.

Κοινοποιήσατε εἰς ἅπαντας, Ἀξιωματικούς, Ὑπαξιωματικούς, καὶ Στρατιώτας ὅτι ἀπὸ ὅλους μαζῆ καὶ ἕκαστον ἰδιαιτέρως, περιμένω νὰ καταβάλωσι ἅπασαν τὴν δύναμίν των διὰ νὰ δόσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μας τὴν πρὸ καιροῦ ἀναμενομένην νίκην. Τὸ γενικὸν σύνθημα ἔστω: Ἐξόντωσις τοῦ ἐχθροῦ.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Κατὰ ταύτην, τὸ δεξιὸν διεξήγαγε ἀγῶνα κατατριβῆς, προελαῦνον βραδέως κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Μετώπου. Τὸ κέντρον ἀπησχόλησε τὸν πολέμιον διὰ τῶν πυρῶν του. Τὸ πυροβολικὸν ἐνήργησε σφοδρότατον βομβαρδισμόν. Καὶ τὸ ἀριστερὸν ἐπετέθη κατὰ τοῦ Δυτικοῦ Μετώπου πρὸς διάσπασιν αὐτοῦ.

Ἐκτέλεσις τοῦ αἰφνιδιασμοῦ

Ἡ τρίτη φάλαγξ προήλασε ἐκ Μπαοσοὺς τὴν 10 ἑσπερινὴν τῆς 19. Τὸ Σύνταγμα Διαλέτη κατελθὸν τὴν χαράδραν ἤχθη εἰς τὸ ἀπέναντι χωρίον Κωστάνιανη, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχον τὴν Διλοχίαν Σαγιᾶ, ὅστις ἐπὶ δίμηνον ὡς ἔγγιστα φρουρήσας ἐν Πλέσσᾳ καὶ παρατηρήσας ὅτι, ὁσάκις κατὰ τὴν νύκτα κατήρχετο τουρκικὴ περίπολος εἰς τὸ χωρίον ἀγρίως καὶ θορυβωδῶς ὑλάκτουν οἱ ποιμενικοὶ κύνες, ἔσχεν τὴν ἐφυᾶ ἔμπνευσιν, τὰ μέγιστα συντελέσασαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς φίλους χωρικοὺς νὰ ἐγκλείσωσι ἅπαντας τοὺς κύνας εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν οἰκιῶν των ὅπερ προθύμως καὶ ἐπιμελῶς ἔπραξαν, ἵνα μὴ διὰ τῶν ὑλακῶν των προδόσωσιν τὴν προσέγγισιν τῆς φάλαγγος εἰς τοὺς ἄνωθεν τοῦ χωρίου ἐγκατεστημένους πολεμίους.

Τὴν 7 πρωϊνὴν τῆς 20 ἐξώρμησαν τὰ τρία τμήματα τῆς Γ' φάλαγγος, καὶ ἡ μὲν προπορευομένη Διλοχία Σαγιᾶ κατηυθύνθη πρὸς τὸν αὐχένα Μοσπίνας, προσεγγίσασα δὲ ἀθορύβως τὰς ἐχθρικὰς θέσεις καὶ ἐρρωμένως ἐπιτεθεῖσα διὰ τῆς λόγχης, ἐξετόπισε τὸν αἰφνιδιασθέντα πολέμιον, ὅστις ἐτράπη φεύγων πρὸς τὴν Σαδοβίτσαν.

Συγχρόνως τὸ Τάγμα Κουβέλη προσέβαλε τὴν Τσούκαν, ἥτις προσβληθεῖσα οὕτως πλευρικῶς καὶ κατὰ μέτωπον ἐγκατελείφθη παρὰ τοῦ πολεμίου τραπέντος εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Λουρούτην.

Τὸ Ἀπόσπασμα Μαλάμου μετὰ τοῦ Τάγματος Μανουσάκη προελάσαν κατὰ τοῦ Ἁγίου Βλάση, βαλλόμενον σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς Σαδοβίτσης, καὶ προσβαλὸν ἐρρωμένως τὸν πολέμιον μετὰ δίωρον πεισματώδη ἀγῶνα κατέλαβε τὸ χωρίον διὰ τῆς λόγχης, τοῦ πολεμίου τραπέντος εἰς φυγήν.

Τὸ Τάγμα Δέγγλερη ἀντιληφθὲν τὴν ἅλωσιν τῆς Τσούκας ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κατατμηθὲν κατὰ τὴν προέλασιν εἰς δύο Τμήματα ὑπὸ τοὺς Λοχαγοὺς Ἀποστόλου καὶ Μπουκουβάλαν Κ. ὅστις κατηυθύνθη πρὸς τὰς ΝΔ. τοῦ Ἁγίου Σάββα κλιτύας δεσποζούσας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κατεχομένας ὑπὸ πυροβολικοῦ, ἃς μετ' ἀγῶνα ζωηρὸν διὰ τῆς λόγχης κατέλαβε. Περὶ τὴν 10 δὲ πρωϊνὴν κατελήφθη διὰ τῆς λόγχης ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὑπὸ τοῦ Λοχαγοῦ Ἀποστόλου, πρώτου ἀνελθόντος ἐπὶ τοῦ ὀχυροῦ καὶ πεσόντος ἀναισθήτου ἐκ τῆς κοπώσεως, συντρέχοντος διὰ τοῦ εὐστόχου του πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἀπὸ τοῦ χωρίου Πλέσσα βάλλοντος, τοῦ ἐχθροῦ τραπέντος εἰς φυγήν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τσούκας ἡ Διλοχία Σαγιᾶ βαλλομένη σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς Σαδοβίτσης προήλασε φανερῶς κατὰ τῆς Λουρούτης. Ἡ ἐπίθεσις ὑπὸ τὸν σωφρόνως τολμηρὸν Λοχαγὸν Σαγιᾶν Α. διεξήχθη μετὰ μεγάλης σφοδρότητος καὶ ἐπιμονῆς, τοῦ πολεμίου ἀντιτάξαντος ἐρρωμένην καὶ λυσσώδη ἀντίστασιν, καὶ περὶ τὴν 1 μ. μ. κατέλαβε τὸ ὀχύρωμα ἐξαντλήσασα ἅπαντα τὰ πυρομαχικά της. Ἡ ἐπέμβασις δὲ τῶν προστρεξάντων Λόχων Μπήτρου Γ. καὶ Ῥοκᾶ Κ., κομισάντων καὶ πυρομαχικά, ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν καὶ ἀσφαλῆ κατοχὴν τοῦ ὀχυροῦ, ἥτις

ἐπήνεγκε παρὰ τοῦ πολεμίου καὶ τὴν ἀμαχητὶ ἐγκατάλειψιν τῆς Σαδοβίτσης.

Ἡ Μάχη αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἧς αἱ ἀπώλειαι ἀνῆλθον τῶν μὲν Τούρκων εἰς 23 μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Φρούραρχος τῆς Τσούκας νεκρός, καὶ ὁ λοχαγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Ἐσσὰτ Πασσᾶ Κεμαλεδὶν-Σαμῆ Βέης τραυματίας ἀπολέσας ἕνα τῶν βραχιόνων του, καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν νοσοκομεῖον νοσηλευθείς, ὁ μετέπειτα θερμὸς καὶ φανατικὸς τοῦ Μουσταφᾶ-Κεμὰλ συνεργάτης, καὶ νῦν Πρεσβευτὴς αὐτοῦ ἐν Βερολίνῳ.

Τῶν δὲ Ἑλλήνων ἀνῆλθον εἰς 15 μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀνθυπολοχαγὸς Γάσπαρης, βαρέως τραυματισθείς, ὁ καὶ τελευταῖος τοῦ παρόντος πολέμου τραυματίας.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Δουρούτης ἡ Γ΄ φάλαγξ κατηυλίσθη παρὰ τὸ χωρίον Κοσμηρᾶ.

Ἡ Α΄ φάλαγξ συγχρόνως ἐξορμήσασα κατέλαβε ὁλόκληρον τὴν Μανωλιάσαν μετὰ τῶν ἐπ᾿ αὐτῆς ὀχυρῶν τοῦ πολεμίου.

Ἡ Β΄ φάλαγξ, τῇ ὑποστηρίξει τῆς Α΄, καὶ τοῦ εὐστόχου πυρὸς τῆς πυροβολαρχίας Βούλτσου, ἧς ἓν τῶν πυροβόλων ἠχρηστεύθη ὑπὸ Τουρκικῆς ὀβίδος, ἐνσφηνωθείσης ἐν τῷ κοίλῳ αὐτοῦ, προήλασε πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Δωδώνης δι᾿ ἧς πορευθεῖσα ἀφίκετο περὶ τὴν 5 μ. μ. εἰς Ἅγιον Νικόλαον περὶ τὸν ὁποῖον καὶ κατηυλίσθη. Ἐκεῖθεν τὸ Σύνταγμα Παππαδοπούλου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχον τὸ Τάγμα Βελισσαρίου, προήλασε πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τάξαν προφυλακὰς πρὸ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀποκόψαν τὴν μετ᾿ αὐτῶν τηλεφωνικὴν τοῦ Μπιζανίου συγκοινωνίαν.

Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ὁ Γενικὸς Διοικητὴς τῶν ὀχυρῶν Συνταγματάρχης Βεχὴπ Βέης κατελθὼν ἐκ Μπιζανίου ἵνα μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα, καὶ εὑρεθεὶς ἀπροσδοκήτως πρὸ τῶν ἑλληνικῶν προφυλακῶν, ἐπιβὰς λέμβου, μετέβη διὰ τῆς λίμνης καὶ ἀνέφερε τῷ Ἀρχηγῷ τὴν κρίσιμον κατάστασιν.

Ὁ Τοῦρκος Ἀρχηγὸς Ἐσσὰτ Πασσᾶς ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ διὰ Σουλτανικοῦ Ἰραδὲ εἶχεν ἐπονομασθῆ Γαζῆς διὰ τὴν ἀνδρείαν ἀντίστασίν του, ἀποβαλὼν πᾶσαν πλέον ἐλπίδα περαι-

τέρω ἀντιστάσεως παρεκάλεσε τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις Προξένους τῶν Δυνάμεων ὅπως μεσολαβήσωσι παρὰ τῷ Διαδόχῳ Κωνσταντίνῳ διὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Οὗτοι ἀποδεχθέντες τὴν παράκλησιν συνέταξαν τὴν κάτωθι ἐπιστολήν.

«Ἰωάννινα 20 2—13
Ὥρα 9 ἑσπερινὴ

Ὑψηλότατε!

Ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι Πρόξενοι ὑποβάλλομεν μετὰ σεβασμοῦ εἰς τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλότητα τὰ ἑξῆς:

Ὁ Διοικητὴς τῶν Αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἐξοχώτατος Ἐσσὰτ Πασσᾶς, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἄσκοπον αἱματοχυσίαν, μᾶς ἐπεφόρτισε νὰ παρέμβωμεν καὶ διευκολύνωμεν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως.

Παρακαλοῦμεν Ὑμᾶς ἵνα διατάξητε καὶ παύσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι.

Ἀνάλογοι διαταγαὶ ἐδόθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐσσὰτ Πασσᾶ.

Οἱ ὑπογεγραμμένοι θὰ ἦσαν ἰδιαιτέρως εὐγνώμονες ἐὰν ἐγνώριζεν ἡμῖν ἡ Ὑψηλότης Σας διὰ Κηρύκων τὰς ἀποφάσεις της.

Οἱ Πρόξενοι

Ρωσσίας Σοκοτίν, Αὐστρίας Μπελίνσκυ, Ἀγγλίας Κυπριώτης,
Γαλλίας Δυσσάπ».

Παραλαβόντες τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν οἱ Λοχαγοὶ Ρεοὺφ Βέης, ἀνεψιὸς τοῦ Ἐσσὰτ καὶ Ταλαὰτ Βέης ὑπασπιστής του ὡς ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ καὶ ἐπιβάντες ἁμάξης φερούσης λευκὴν σημαίαν, μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν Προξένων καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Γερβασίου ἀφίκοντο περὶ τὴν 10 ἑσπερινὴν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς προφυλακὰς καὶ τὴν ἐνεχείρησαν εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Συντάγματος Παπαδόπουλον, ὅστις συνοδείᾳ τοῦ Ταγματάρχου Βελισσαρίου, ἀπέστειλεν αὐτούς, ἐπιβάντας αὐτοκινήτου, εἰς τὸ ἐν Ἐμὶν-Ἀγᾶ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον.

Τὸ χαρμόσυνον γεγονὸς τοῦτο ἔσπευσε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Διάδοχον ὁ Ὑποστράτηγος Μοσχόπουλος διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεφωνήματος:

«Α. Β. Υ. Διάδοχον Ἀρχηγὸν Στρατοῦ Ἐμὶν-Ἀγᾶ

Ἐπιτροπὴ ἐξ ἀντιπροσώπων Στρατηγοῦ Ἐσσάτ, Προξένων, καὶ Μητροπολίτου παρουσιασθεῖσα ἐνώπιον ἡμετέρου στρατεύματος εὑρι

σκομένου ἔξωθι πόλεως Ἰωαννίνων ἐν θέσει Ἅγιος Ἰωάννης, ἐνεχείρισεν ἔγγραφον διευθυνόμενον Α. Β. Υ. Διάδοχον ἀφορῶν παράδοσιν πόλεως καὶ Στρατοῦ. Ταγματάρχης Βελισσαρίου διετάχθη συνοδεύση ἐπιτροπὴν ἐνώπιον Υ. Β. Ὑψηλότητος. Στρατὸς πανηγυρίζει.

Διοικητὴς ΙΙ Στρατιᾶς
Κ. Μοσχόπουλος
Ὑποστράτηγος»

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀφιχθεῖσα εἰς Ἐμὶν-Ἀγᾶ παρουσιάσθη πρὸς τὸν Διάδοχον καὶ παρέδωκε τὴν ἐπιστολὴν τῶν Προξένων γενομένη εὐμενέστατα παρ᾽ αὐτοῦ δεκτὴ ὅστις ἀναγνώσας τὸ περιεχόμενον ἔγραψεν τὴν κάτωθι ἀπάντησιν:

«Π ρ ὸ ς
Τοὺς κ. κ. Προξένους τῶν Μ. Δυνάμεων.

Ἰωάννινα

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Διάδοχος τῆς Ἑλλάδος δηλοῖ, εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐγγράφου Ὑμῶν ὅτι δέχεται τὴν παράκλησιν τοῦ Ἐσσὰτ Πασσᾶ περὶ παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ φρουρίων, καὶ θεωρεῖ πᾶν στράτευμα Τουρκικὸν ὅπερ, εὑρισκόμενον πρὸ ἡμετέρων δυνάμεων, ἤθελεν ὑψώσει λευκὴν Σημαίαν, καὶ παραδόσει τὰ ὅπλα ὡς αἰχμάλωτον πολέμου. Ὡς πρὸς τὴν ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν λυπεῖται διότι ἀδυνατεῖ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν, καθόσον Σώματα στρατοῦ διαταχθέντα ἀπὸ τοῦ Μεσονυκτίου νὰ προελάσωσιν εὑρίσκονται ἤδη εἰς θέσεις, μετὰ τῶν ὁποίων ἡ ἄμεσος συνεννόησις εἶναι ἀπολύτως δυσχερής.

Ἀρχιστράτηγος Κωνσταντῖνος Διάδοχος τῆς Ἑλλάδος».

Οἱ ἀπεσταλμένοι λαβόντες τὴν ἀπάντησιν τοῦ Διαδόχου ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐπέδωκαν ταύτην εἰς τὸν Ἐσσὰτ Πασσᾶν ὅστις διέταξε τὴν παράδοσιν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἅτινα ὑψοῦντα λευκὴν σημαίαν παρεδίδοντο εἰς τὰ προελαύνοντα Ἑλληνικά.

Ὁ Διάδοχος ἀπελθόντων τῶν ἀντιπροσώπων ἀπέστειλε τὸ κάτωθι τρισεπεῖγον τηλεγράφημα :

«Α. Μ. Βασιλέα Θεσσαλονίκην.

Ἁλωθέντος ὑπὸ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὁλοκλήρου Δυτικοῦ Μετώπου τοῦ φρουρίου Ἰωαννίνων καὶ κυκλωθείσης τῆς γραμμῆς ἐρυμάτων τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Καστρίτσης, ὁ Ἐσσὰτ Πασσᾶς μοὶ ἐδήλωσεν ταύ-

την τὴν στιγμὴν ὅτι ὁ στρατός του παραδίδεται αἰχμάλωτος πολέμου. Λεπτομερείας μεγάλης νίκης τοῦ ἀνδρείου στρατοῦ μας τηλεγραφήσω προσεχῶς.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Περὶ δὲ τὴν 5 πρωϊνὴν ἀπεστάλη πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν τηλεγραφικῶς πλήρης περιγραφὴ τοῦ συντελεσθέντος ἐθνικοῦ μεγαλουργήματος.

Ὁ Φρούραρχος τοῦ Μπιζανίου Συνταγμ. Φουὰτ Μπέης λαβὼν παρὰ τοῦ Ἐσσὰτ τὴν διαταγὴν τῆς παραδόσεως τοῦ περιωνύμου ὀχυροῦ ἀπέστειλε τὴν αὐγὴν τῆς 21 Φεβρουαρίου τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος, τεταγμένον ἀπέναντι αὐτοῦ, Ἀντισυνταγμ. Σινανιώτην Λ.

«Π ρ ὸ ς

Τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Διοικητὴν τῶν ἀπέναντι τοῦ Μπιζανίου στρατευμάτων.

Σᾶς ἀναφέρω ὅτι, διετάχθην ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ μου νὰ παραδώσω τὸ φρούριον τοῦ Μπιζανίου.

Λυποῦμαι διότι δὲν ἐφονεύθην μετὰ τῶν ἀνδρείως ἀνθισταμένων στρατιωτῶν μου. Ἐν τούτοις ὅμως φρονῶ ὅτι, ἡ παράδοσις τοῦ στρατοῦ μου θέλει διεξαχθῇ καθ' ὅλους τοὺς τύπους τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, καὶ τάξεως ἡ ὁποία ἰδιαζόντως διακρίνεται παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ.

Ὁ Διοικητὴς τῆς φρουρᾶς Μπιζανίου
Φουὰτ Βέης»

Περὶ τὴν δείλην τῆς 21 Φεβρουαρίου ἐπανελθόντες εἰς Ἐμὶν-Ἀγᾶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἐσσὰτ ὑπέγραψαν τὸ πρωτόκολλον τῆς παραδόσεως, περιέχοντος τοὺς ἑξῆς ὅρους:

α) Τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων παραδίδεται εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν.

β) Τὰ σήμερον ἐν τῷ φρουρίῳ εὑρισκόμενα στρατεύματα παραδίδονται ὡς αἰχμάλωτα πολέμου.

γ) Ἅπαν τὸ πολεμικὸν ὑλικόν, ὅπλα, Σημαῖαι, καὶ ἵπποι τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν στρατόν, παρεδόθησαν τῷ Ἑλληνικῷ στρατεύματι εἰς ἣν κατάστασιν εὑρίσκονται.

δ) Πάντες οἱ Ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, οἱ πληγωμένοι καὶ οἱ ἀσθενεῖς ὑπάγονται εἰς τὸν νόμον τοῦ πολέμου.

Αὐθημερὸν δὲ οἱ ἐν Πρεβέζῃ παραμένοντες στρατιωτικοὶ Ἀκόλουθοι τῶν ἐν Ἀθήναις Πρεσβειῶν ἀνελθόντες εἰς Ἐμὶν-Ἀγᾶ συνεχάρησαν τὸν Διάδοχον διὰ τὸν πολεμικόν του ἆθλον. Οὗτος εὐχαριστῶν ὑπέμνησεν εἰς τὸν Αὐστριακὸν Ἀκόλουθον Συνταγματάρχην Τσίρσκυ τὴν ὑπόσχεσιν ἣν τῷ εἶχε δόσῃ ἐν Πρεβέζῃ ἂν ἔπιπτε τὸ Μπιζάνιον, ὅστις ἀπήντησεν: «Ὄχι μόνον ἀποκαλύπτομαι Ὑψηλότατε πρὸ τοῦ ἄθλου σας ἀλλὰ καὶ καταθέτω τὸν πῖλον μου κατὰ γῆς». Ὅπερ καὶ ἔπραξε.

Ἡ νίκη τῶν Ἰωαννίνων ἐπεσφράγισε τὴν σειρὰν τῶν λαμπρῶν καὶ ἐνδόξων νικῶν Ἑλασσῶνος, Σαρανταπόρου, Τριποτάμου, Αἰκατερίνης, Γιαννιτσῶν, Φλωρίνης, Κομάνου, Κελμπερίνι, Νικοπόλεως, Μετσόβου, Μανωλιάσσας καὶ Ἀετορράχης.

Καὶ οὕτω ὁ Ἑλληνικὸς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγὼν ἤρξατο καὶ ἔληξε διὰ δύο πολεμικῶν μεγαλουργημάτων ἅτινα φέρονται ἐν τῇ ὑπερλάμπρῳ καὶ μακραίωνι Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς μὲ τὰ αἰγλήεντα καὶ ἀείμνηστα ὀνόματα. «Πτῶσις τοῦ Σαρανταπόρου» καὶ «Ἅλωσις τῶν Ἰωαννίνων».

Στρατιωτικὰ ἀνδραγαθήματα ὀφειλόμενα εἰς τὴν Στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν, τὴν σιδηρᾶν χεῖρα, καὶ τὴν ἄκαμπτον θέλησιν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου. Εἰς τὴν δεξιὰν διοίκησιν καὶ σύντονον ἐνέργειαν τῶν Ἑλλήνων Στρατηγῶν. Εἰς τὴν φιλοπατρίαν, τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν, ἑκάστου ἐκτελέσαντος ὡς ἄριστα τὸ καθῆκον του. Καὶ εἰς τὴν πεφημισμένην ὀξύαιχμον καὶ ἀλύγιστον Ἑλληνικὴν λόγχην.

Τούτων συντελεσθέντων, τὴν πρωΐαν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀλησμονήτου 21 Φεβρουαρίου ἐπὶ τοῦ χιονοσκεποῦς Μπιζανίου καὶ τῶν λοιπῶν ὀχυρῶν τῆς πολεμίας παρατάξεως, ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τοῖς πέριξ Χωρίοις ἐκυμάτιζε πλῆθος λευκῶν Σημαιῶν, εὐφρόσυνον, χαρμόσυνον, καὶ ἀνακουφιστικὸν σῆμα, ἀναγγέλλον τὴν κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας, τὸ τέρμα τῶν ἀγρυπνιῶν, τὴν λῆξιν τῶν κακουχιῶν, καὶ τὴν παράδοσιν, μετὰ Αἰῶνας πέντε, εἰς τοὺς γνησίους κληρονόμους τῆς Πρωτευούσης τοῦ Ἕλληνος Βασιλέως Πύρρου, καὶ Καθέδρας τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ Τεμπενλελῆ, καὶ τῆς περικαλλοῦς Αἰ-

τωλίδος Βασιλικῆς τοῦ πεφημισμένου τῆς Ῥούμελης ἁρματωλοῦ Κίτσου ἀδελφῆς, τῆς οἰκτρῶς, καὶ ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ καὶ τελείᾳ ἐγκαταλείψει ἐν Αἰτωλικῷ τῇ Πατρίδι της τὸν βίον τερματισάσης, τῶν πολυφιλήτων, τῶν πολυποθήτων καὶ πολυϋμνήτων Ἰωαννίνων, εἰς ἃ εἰσῆλθε τὴν 9 πρωϊνὴν τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Πιερράκον-Μαυρομιχάλην Ἱππικὸν Σύνταγμα, ὅπερ κατέλαβε τὰ δημόσια καταστήματα, καὶ ἀνέλαβε, κατ' αὐστηρὰν διαταγὴν τοῦ Διαδόχου, τὴν περιφρούρησιν τοῦ Ἐσσὰτ Πασσᾶ ἀπὸ πάσης τυχὸν βιαιοπραγίας παντὸς φανατικοῦ. Στρατιωτικὸς δὲ Διοικητὴς διωρίσθη ὁ Συνταγμ. τοῦ Ἱππικοῦ Σοῦτσος Α.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος λαβὼν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ χαρμόσυνον τηλεγράφημα τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, ἀγγέλλοντος τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων, πλήρης χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀνέκραξεν: «Ἔτσι πέφτουν τὰ Κάστρα, μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ πολεμιστοῦ καὶ ὄχι μὲ τὴν πένναν τοῦ Διπλωμάτου». Προσθέσας: «Τὸν Διάδοχον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸν ἐπροβίβασα εἰς Στρατηγόν, μετὰ τὴν κατάληψιν δὲ τῶν Ἰωαννίνων, θὰ τῷ παραχωρήσω καὶ τὸν Θρόνον, διότι δικαιωματικῶς τῷ ἀνήκει». Ὅπερ μετ' ὀλίγον ἐπραγματοποιήθη ἀλλ' ὑπὸ συνθήκας ἀπαισίας καὶ φρικτάς.

Καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορθητήν, ἐπὶ τῷ γηθοσύνῳ Ἐθνικῷ μεγαλουργήματι, ὑπερεπίθερμον τηλεγράφημα δι' οὗ ὁ φιλότεκνος Πατὴρ συνεχαίρετο τὸν φιλοπάτορα Υἱὸν διὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ἔγκαιρον νίκην τῆς Ἑλλάδος Σώτειραν, ἔχον οὕτως:

«Πρὸς
Τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνον, καὶ Ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιχειροῦντος Στρατοῦ
Ἰωάννινα.

Συγχαίρω ἐγκαρδίως καθὼς καὶ τὸν ἀνδρεῖον Στρατὸν διὰ τὴν περιφανῆ νίκην. Ἡ Πατρὶς σᾶς εὐγνωμονεῖ, καὶ θέλει διατηρήσει ἐσαεὶ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἡρωϊκῶς ὑπὲρ αὐτῆς πεσόντων, καὶ ἀγωνισθέντων. Εἶμαι Ὑπερήφανος διὰ τὸ ἀπαράμιλλον κατόρθωμα, ὅπερ προσθέτει λαμπρὰν σελίδα εἰς τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους.

Γεώργιος»

Συγχρόνως ἀπέστειλε καὶ τὰ δύο ἑπόμενα τηλεγραφήματα:

«Κύριον Πρωθυπουργόν. 'Αθήνας

Δόξα τῷ 'Υψίστῳ διὰ τὸν γενναῖον θρίαμβον τοῦ ἀνδρείου στρατοῦ μας. Συγχαίρω μετὰ μεγάλης συγκινήσεως τὴν Κυβέρνησιν. Εἶμαι ὑπερήφανος διὰ τὴν νέαν 'Εθνικὴν δόξαν.

Γεώργιος»

«'Υποναύαρχον Κουντουριώτην Μοῦδρον

Συγχαίρω ὑμᾶς καὶ Ναυτικὸν διὰ τὸν μέγαν θρίαμβον τοῦ Στρατοῦ μας. Μετὰ διήμερον πεισματώδη μάχην 'Ιωάννινα παρεδόθησαν Ζήτω ἡ Πατρίς!

Πέμπω τοὺς ἐγκαρδίους χαιρετισμούς μου. Χαιρετήσατε 'Εθνικὸν γεγονὸς διὰ κεκανονισμένων βολῶν.

Γεώργιος»

Καὶ ὁ ἔνδοξος Στόλος ἐπανηγύρισε διὰ κανονιοβολισμῶν καὶ δοξολογίας τὴν νέαν νίκην τοῦ κατὰ ξηρὰν Στρατοῦ, ὡς αὐτὸς ἐπανηγύρισε τὰς νίκας αὐτοῦ κατὰ θάλασσαν.

Ὁ 'Αρχιστράτηγος αὐθημερὸν ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Στράτευμα τὴν ἑξῆς, ἐπὶ τῇ μεγάλῃ νίκῃ, ἡμερησίαν διαταγήν:

«'Αξιωματικοί! 'Υπαξιωματικοί! καὶ Στρατιῶται!

Ἡ Ἅλωσις τοῦ Φρουρίου τῶν 'Ιωαννίνων προσέθεσε μίαν ἀκόμη περίλαμπρον νίκην εἰς τὰ ἔνδοξα κατορθώματά σας.

'Αφοῦ διεσχίσατε τὴν Μακεδονίαν ὁλόκληρον καὶ συνετρίψατε δύο ἐχθρικὰς Στρατιάς, ἡλώσατε εἰς ἐπισφράγισιν τῶν κατορθωμάτων τούτων καὶ Φρούριον ὅπερ ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητον.

Αἱ μεγάλαι στερήσεις καὶ αἱ κακουχίαι τὰς ὁποίας μετὰ τοσαύτης καρτερίας ὑπέσθητε ἁμιλλῶνται πρὸς τὴν ἀνδρείαν σας.

Αἱ Σημαῖαι σας ἐκαλύφθησαν μὲ νέαν δόξαν. Ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος θαυμάζει τὸ κατόρθωμά σας. 'Εγὼ δὲ ὑπερήφανος διότι ἡγοῦμαι τοιούτου Στρατοῦ, ἐκφράζω τὴν πλήρη εὐαρέσκειάν μου.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονὸς ὅτι, μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν τοῦ χρονισμοῦ τῆς ἁλώσεως τῶν 'Ιωαννίνων, ἦτο ἡ ἔλλειψις ὀβιδοβόλων ταχυπύρων τῶν 150 χιλ. ἥτις ἐγένετο λίαν αἰσθητὴ καὶ κατὰ τὸν Βουλγαρικὸν πόλε-

μον, δι᾽ ὧν ἐπιμόνως ἐζήτησαν, ἐν καιρῷ, οἱ ὀργανούμενοι Ἕλληνες Πυροβοληταί, νὰ ὁπλισθῇ τὸ Πυροβολικόν. Ἀλλ᾽ οἱ ὀργανοῦντες Γάλλοι Πυροβοληταὶ ἀνενδότως εἰς τοῦτο ἀντέστησαν δηλώσαντες ἀλαζονικῶς καὶ ἀτέχνως, ὅτι ἦτο ὑπεραρκετὸν τὸ «Ἑβδομήκοντα πέντε των» ἐννοοῦντες τὸ Γαλλικὸν ταχύπυρον πεδινὸν πυροροβόλον τῶν 75 χιλ., παραβλέποντες μυωπικῶς τὴν διαφορὰν τοῦ βεληνεκοῦς τῶν δύο διαμετρημάτων καὶ τὴν τῆς ῥύμης τῶν δύο βλημάτων των. Ἀλήθειαν καὶ πραγματικότητα ἣν πικρῶς, ὀδυνηρῶς καὶ ἐπικινδύνως ἐδοκίμασαν, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ποκέμου, εὑρεθέντες ἄνευ βαρέως πυροβολικοῦ πρὸ ἀντιπάλου πολουσίως διὰ τοιούτων ὡπλισμένου.

Ἑορτασμὸς ἐν Ἀθήναις

Ἀγγελθείσης ἐπισήμως τὴν πρωΐαν τῆς 21 Φεβρουαρίου ἐν Ἀθήναις τῆς πτώσεως τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν 101 κανονιοβολισμοὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν καὶ ἐχαιρέτησαν τὸ ἔνδοξον καὶ πανευτυχὲς Ἐθνικὸν Μεγαλούργημα.

Καταιγὶς ἐνθουσιασμοῦ ἐξέσπασεν αἰφνιδίως ἀνὰ τὴν πόλιν, ἅπαντες οἱ κώδωνες τῶν Ναῶν ἤρξαντο χαρμοσύνως καὶ ποικιλλοφώνως ἠχοῦντες. Ἁπαξάπαντες οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ πάσης ἡλικίας ὑπὸ ἐπιδημίας πατριωτικοῦ παραληρήματος καταληφθέντες ἐξεχύθησαν ἀλλόφρονες καὶ ἐξεστηκότες, καὶ ἔτρεχον ἀνὰ τὰς λεωφόρους, τὰς πλατείας, καὶ τὰς ὁδοὺς ἀσπαζόμενοι καὶ συγχαίροντες ἀλλήλους καὶ συγκεκινημένοι φωνάζοντες: «Καὶ στὴν Πόλι καὶ στὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς γρήγορα».

Τὸ ἀπόγευμα δὲ ἐν πληθούσῃ συνεδριάσει τῆς Βουλῆς ὁ Πρωθυπουργὸς ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ Βῆμα ἀνήγγειλεν ἐπισήμως τὸ ὑπέρλαμπρον Ἐθνικὸν ἀνδραγάθημα ἐν ζητωκραυγαῖς, χειροκροτήμασι, καὶ ἀλλοφροσύνῃ Βουλευτῶν καὶ Θεωρείων, ὃν διαδεχθέντες ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ οἱ λοιποὶ Πολιτικοὶ Ἀρχηγοὶ ἐξύμνησαν διὰ θερμοτάτων λέξεων θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης τὸν Ἀρχιστράτηγον, τοὺς Στρατηγούς, τοὺς Ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς Ὁπλίτας τῆς εὐδαίμονος Πατρίδος.

Μετὰ τοῦτο ἅπασα ἡ Βουλή, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸ Προεδρεῖον, τὴν Κυβέρνησιν καὶ τοὺς Πολιτικοὺς Ἀρχηγοὺς — ὑπέροχον καὶ ὑπέρλαμπρον εἰκόνα Ἑλλήνων ἡνωμένων καὶ ὁμονοούντων ἀποτελοῦντας — ἀκολουθοῦντος πλήθους Λαοῦ ἐπευφημοῦντος, σκιρτῶντος, παραληροῦντος καὶ ἀλαλλάζοντος, κατηυθύνθη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν ἔνθα ἀνεπέμφθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, πρὸς τὸν Ὕψιστον τὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἀκάματον προστάτην καὶ θερμὸν ἀντιλήπτορα, ὑπερθερμοτάτη καὶ εὐγνώμων εὐχαριστία ἐπὶ τῇ ὑπερλάμπρῳ νίκῃ τῶν ἀνδρείων τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος προμάχων.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Δοξολογίας ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν εὐφημοῦντος καὶ χειροκροτοῦντος, καὶ τῆς μουσικῆς τοῦ Δήμου παιανιζούσης τὸ Ἐθνικὸν Θούριον «Τὸ λιγυρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου», μετέβη εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ συνεχάρη τὴν Πριγκήπισσαν Σοφίαν, προσφανήσας αὐτὴν οὕτως:

«Ὑψηλοτάτη

Ἡ Δημοτικὴ ἀρχὴ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Λαοῦ παρουσιάζεται ἐνώπιον τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος ὅπως ὑποβάλῃ τὰ θερμότατα συγχαρητήριά του ἐπὶ τῇ νέᾳ περιφανεῖ νίκῃ τὴν ὁποίαν ἤρεν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μεγάλου Στρατηλάτου τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου ὁ ἀνδρεῖος στρατός μας.

Ὁ Ἀθηναϊκὸς Λαὸς δι' ἐμοῦ ἔρχεται νὰ διατρανώσῃ τὴν μεγάλην εὐγνωμοσύνην, καὶ τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὸν Διάδοχον διὰ τὸν μεγάλον θρίαμβον τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Πρωτευούσης τῆς Ἠπείρου πρὸς τὴν ὁποίαν στρέφεται ἡ ψυχὴ ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εὔχομαι δὲ ὅπως εὐτυχήσωμεν νὰ ὁδηγηθῶμεν ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. μέχρι Κωνσταντινουπόλεως».

Ἡ Πριγκήπισσα Σοφία εὐχαριστήσασα θερμότατα τὸν Δήμαρχον διὰ τὰ συγχαρητήρια τὰ πρὸς αὐτὴν ἀπευθυνθέντα, ηὐχήθη ὅπως ὁ ἀνδρεῖος Ἑλληνικὸς Στρατὸς συνεχίσῃ τὸ ἐλευθερωτικόν του ἔργον.

Ἐκ τῶν Ἀνακτόρων ἡ διαδήλωσις ἡγουμένου τοῦ Δημάρχου κατέρχεται τὴν Λεωφόρον Σταδίου ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς καὶ τὰ Ἐθνικὰ θούρια ᾄσματα τῶν διαδηλω-

τῶν, καταλήξασα εἰς τὸ Δημαρχεῖον, εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ὁποίου ἐξελθὼν ὁ Δήμαρχος περιστοιχούμενος ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἔλεξε τάδε:

«Ἀγαπητοὶ Συμπολῖται!

Σᾶς συγχαίρω διὰ τοὺς νέους θριάμβους τοῦ ἡρωϊκοῦ στρατοῦ μας καὶ τὸν ἔνδοξον Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον.

Ἐλπίζω καὶ εὔχομαι, ὅταν ἐπιστέψουν μὲ τὸ καλό, νὰ δυνηθῶμεν νὰ τοὺς διοργανώσωμεν ἀποθεωτικὴν ὑποδοχήν. Καὶ ὅταν ἀναπαυθῶσι ἐλπίζω καὶ εὔχομαι νὰ συνεχίσωσι τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας των διὰ νὰ μὴ μείνῃ οὔτε εἰς Ἕλλην δοῦλος. Καὶ στὴν Πόλι καὶ τὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ νὰ δώσῃ ὁ Θεός».

Ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῶν Ἰωαννίνων πλεῖστα ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἐνθουσιώδη τηλεγραφήματα διερμηνεύοντα τὸν θαυμασμὸν πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον, καὶ ἐξυμνοῦντα τὴν ἀνδρείαν, τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν. ὧν πρῶτα τὰ κάτωθι:

«Α. Β. Ὑψηλότητα Διάδοχον Κωνσταντῖνον Ἀρχιστράτηγον, Ἰωάννινα.

Οὐρρά! Οὐρρά! Οὐρρά!

Δὲν ἐφανταζόμην ὅτι οἱ φιλήσυχοι καὶ εἰρηνικοὶ περιπατηταὶ τῆς Σπανιάδας θὰ ἀπεδεικνύοντο τόσῳ ἀνδρεῖοι πολεμισταί.

Γουλιέλμος Β'»

«Α. Β. Υ. Διάδοχον Κωνσταντῖνον Ἰωάννινα

Διερμηνεύω τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους πρὸς τὸν δαφνηφόρον Στρατηλάτην καὶ τὸν γενναῖον στρατὸν διὰ τὸ Ἐθνικὸν Τρόπαιον ὅπερ ἔστησαν ἐπὶ τοῦ Φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐλ. Βενιζέλος»

«Α. Β. Υ. Διάδοχον Ἀρχιστράτηγον Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἰωάννινα.

Ὁ Νέος μέγας θρίαμβος τὸν ὁποῖον ὑπὸ τὴν ἡρωϊκὴν Ὑμῶν Ἀρχηγίαν κατήγαγε ὁ γενναῖος Ἑλληνικὸς Στρατὸς εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν γῆν ἀνακτήσας καὶ ἀποδόσας εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν πόλιν τῶν ὀνείρων καὶ τῶν παραδόσεων τῆς Φυλῆς κρατεῖ ἔξαλλον ἐξ ἐνθουσιασμοῦ τὴν Ἑλληνικὴν Πρωτεύουσαν, πανηγυρίζουσαν ταύτην τὴν στιγμὴν ἐπὶ τῷ ἐνδόξῳ γεγονότι.

Ὁ Δήμαρχος καὶ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀθηναίων μετὰ πάνδημον δοξολογίαν τελεσθεῖσαν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ, συνελθόντες εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν, σπεύδουσι νὰ διερμηνεύσωσι ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Λαοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ, πρὸς τὴν Α. Β. Ὑψηλότητα καὶ τὸν ὑπ' αὐτὴν Στρα-

τὸν ἐπὶ τῇ περιλάμπρῳ νίκῃ, ἡ ὁποία πληροῖ ἀγαλλιάσεως τὴν Ἐθνικὴν ψυχήν.

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων
Σ. Μερκούρης
Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου
Ι. Σόλων»

«Α. Β. Υ. Ἀρχιστράτηγον Κωνσταντῖνον. Ἰωάννινα.

Πρὸς τὸν Νικητὴν Στρατηλάτην Ἐλευθερωτὴν ἀλυτρώτου Πατρίδος, καὶ ἡρωϊκὸν Ἐθνικὸν Στρατόν, ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος Ἀθηνῶν, ὑποβάλλει συγχαρητήρια Ἐθνικῆς ὑπερηφανείας διὰ τὴν περιφανῆ νίκην, ἐπιστέφουσαν ἐνδόξους ἄθλους ἐν τῇ ὁρμῇ πρὸς τὸν δρόμον τῶν μεγάλων τοῦ Ἔθνους θριάμβων.

Ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος Ἀθηνῶν
Α. Μάτεσης»

Θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου εἰς Ἰωάννινα

Τὴν ἡλιόλουστον πρωΐαν, περὶ τὴν 10 ὥραν, τῆς μεγαλωστὶ μεγάλης, σωτηρίως σωτηρίας καὶ ἱστορικῶς ἱστορικῆς ἡμέρας τῆς 22 Φεβρουαρίου 1913 τὴν ὁποίαν ἐπὶ Αἰῶνας γενεαὶ ἐπὶ γενεῶν, τὸν Τύραννον κατὰ τὸν παγερὸν καὶ σκοτεινὸν τῆς δουλείας χειμῶνα δουλεύουσαι, ἐναγωνίως ἀνέμενον ὀπτασιαζόμεναι, εἰσήρχετο εἰς τὰ θρυλλικὰ καὶ ἐξακουσμένα Γιάννενα, Νικητής, Ἀκτινοβόλος, Δαφνοστεφής, Τροπαιοῦχος καὶ Ὡραῖος, ῥαινόμενος μὲ ἄνθη μύρτου, καὶ ὄρυζαν, Ῥουμελιωτικὸν ἔθιμον, σύμβολον πίστεως, μακροβιότητος καὶ εὐδαιμονίας, ὁ πρῶτος Ἕλλην Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου καὶ ὁμώνυμος τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Μαρμαρωμένου Βασιληᾶ, ἐπιβαίνων τοῦ πολεμικοῦ του Ἵππου, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν Πριγκήπων Ἀνδρέου, Χριστοφόρου, ἐπιδόξου Διαδόχου Γεωργίου, Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἐπιτελείου, καὶ τῶν Πριγκηπισσῶν Ἑλένης καὶ Ἀλίκης Διευθυντριῶν Νοσοκομείων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν παλαιμάχων, ἀνδρείων, φιλοπατρίδων καὶ πραγματικῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλλάδος Ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἐπαξίως ἡγοῦντο τῆς ἐνόπλου Ἑλληνικῆς νεότητος καὶ ἀλκῆς, μὲ τὰς δια-

τρύτους τῶν Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων Κυανολεύκους τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Σημαίας ἀναπεπταμένας καὶ ἐλαφρῶς ὑπὸ τῆς ἀπογείου αὔρας τῶν ἀκροκεραυνίων ἀνεμιζομένας, μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὰ πυροβόλα ἐστεφανωμένα, μὲ τὴν δάφνην τοῦ ἱεροῦ τοῦ Μαντείου τοῦ Δωδωναίου Διὸς καὶ Πελασγικοῦ, προηγουμένης Ἴλης Ἱππικοῦ καὶ ἑπομένου Οὐλαμοῦ ποδηλατῶν, Εὐζωνικοῦ, Πεζικοῦ, Μηχανικοῦ καὶ Πυροβολικοῦ, ζωηρῶς, χαρμοσύνως καὶ ἐνθουσιωδῶς ᾀδούσης τὸ Ἐθνικὸν Θούριον καὶ τὸν πρὸς τὴν Θεομήτορα πολυσήμαντον, συγκινητικὴν καὶ προφητικὴν ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς βασιλευούσης ἐλπιδοφόρον παραμυθιτικὴν προτροπήν:

Τὸ λιγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου
Καὶ σὺ Ντουφέκι, φλογερὸν πουλί μου,
Ἐσεῖς τὸν Τοῦρκον σφάξατε,
Τὸν Τύραννον σπαράξατε.

Σώπα Κυρὰ Δέσποινα μὴν κλαῖς
καὶ μὴ πολυδακρύζεις.
Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς
Πάλι δικά σου θἆναι.

Εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως ἀνέμενον τὸν πορθητὴν ὁ Μητροπολίτης Γερβάσιος μεθ᾽ ἅπαντος τοῦ Κλήρου μὲ τὰ ἅγια ἑξαπτέρυγα, ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητής, οἱ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰσραηλιτικῆς καὶ Ὀθωμανικῆς Κοινότητος. Προσεγγίσαντος τοῦ Διαδόχου ὁ Μητροπολίτης ἐν ἀκροτάτῃ ἐκδήλῳ συγκινήσει ἀπηύθυνεν αὐτῷ τὴν ὑπέροχον Λακωνικὴν προσφώνησιν. «Μὲ παλμοὺς εὐγνωμοσύνης, Ὑψηλότατε, ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ὑποδέχεται τὸν Νικητὴν Ἀρχιστράτηγον. Ἦλθες, εἶδες, ἐνίκησες».

Ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ἑορταστικῶς ἐνδεδυμένοι ὑπεδέχθησαν ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ, πατριωτικῷ παραληρήματι, ἀπεριγράπτῳ χαρᾷ καὶ ὑπερτάτῃ ἀγαλλιάσει, ἀλλήλους ἀσπαζόμενοι, καὶ ἀναφωνοῦντες «Χριστὸς ἀνέστη ἀδελφοί», καὶ μὲ οὐρανομήκεις εὐασμοὺς καὶ βροντώδεις ἐπευφημίας, τὸν θρυλλικὸν Ἀρχιστράτηγον, καὶ τοὺς ἐνδόξους καὶ δαφνοστεφεῖς νικητὰς ἀδελ-

φούς των, ὑπὸ τὰς χαρμοσύνους ὁμοβροντίας τῶν πυροβόλων τῆς Σιδηρᾶς ΙΙ Μεραρχίας τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν ἀκατάπαυστον χαρμόσυνον ἦχον τῶν κωδώνων τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὰ πελάγη τῶν κυανολεύκων μικρῶν σημαιῶν παλινδρομικῶς κινουμένων, τῶν σαλπίγγων ζωηρῶς τὸ τῆς Σημαίας ἐμβατήριον ἠχουσῶν, καὶ τῶν Μουσικῶν ἐναλλὰξ παιανιζουσῶν τὸν Ὑψηλὸν πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν Ἐθνικὸν Ὕμνον, καὶ τὰ Ἐθνικὰ Θούρια.

Ἡ πομπὴ κατηυθύνθη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν ἔνθα ἀνεπέμφθη εὐχαριστήριος πρὸς τὸν Ὕψιστον θερμοτάτη δοξολογία, ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ θρυλλικοῦ τούτου βήματος τῆς Ἠπείρου, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ προσφιλέστερος βωμὸς ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων. Ἐκεῖθεν ὁ Διάδοχος κατηυθύνθη εἰς τὸ Μέγαρον τῆς Διοικήσεως ἔνθα κατέλυσε, διελαύνων δι' ὁδῶν μεταβληθεισῶν εἰς ἀγρὸν κατερύθρων μηκώνων ἐκ τῶν καταρριφθέντων ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν πολυαρίθμων φεσίων, τοῦ τῆς δουλείας καλύμματος.

Τὸ ἀπόγευμα δὲ ὑψώθη ὑπὸ τοὺς πανηγυρικοὺς κρότους τῶν δαφνοστεφῶν τῆς ΙΙ Μεραρχίας πυροβόλων ἐν τῷ πολυθρυλλήτῳ τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ Φρουρίῳ, ὑπὸ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου μετὰ 483 ἔτη ἡ Κυανόλευκος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Σημαία, καὶ ὑπεστάλη ἡ Ἐρυθρὰ τῆς Ἡμισελήνου, ἥτις ἀνυψώθη ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ Β΄ Σινὰν Πασσᾶ τὴν 9 8)βρίου 1430 καὶ ὑπεστάλη ἡ τετράβητος τῶν Ἑλλήνων Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων Κιτρινομέλαινα τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ.

Ἡ ὑπέρλαμπρος καὶ ἀλησμόνητος Ἐθνικὴ ἑορτὴ αὕτη ἐτερματίσθη δι' ἐπιβλητικῆς λιτανείας καθ' ἣν περιήχθη ἀνὰ τὴν πόλιν ἡ εἰκὼν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἠκολούθησεν ὁ Μητροπολίτης μεθ' ἅπαντος τοῦ Κλήρου, ὁ Διάδοχος, οἱ Πρίγκηπες, αἱ Πριγκήπισσαι, οἱ Ἀξιωματικοί, ὁ Στρατὸς καὶ ἅπας ὁ Λαός.

Αὐθημερὸν δὲ ἐξεδόθη τὸ κάτωθι διάγγελμα:

«Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας πρὸς τοὺς Ἠπειρώτας.

Ἡ θέλησις καὶ ἡ γενναιότης τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς κατάκτησιν τῆς Ἠπείρου.

Τίμιον Ἑλληνικὸν αἷμα ἐχύθη ἐν πολλαῖς μάχαις διὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην.

Τὸν ἀγῶνα ἀνελάβομεν πρὸς προάσπισιν τοῦ δικαίου τῶν Ἐθνῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου καὶ ὡς πολίτου.

Διὸ καὶ εἰσελαύνων εἰς τὰ Ἰωάννινα διακηρύττω ὅτι, ἐγγυῶμαι εἰς πάντας, ἀνεξαρτήτως θρησκείας καὶ ἐθνότητος, ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς, καὶ περιουσίας. Ἀλλὰ πᾶς ὁ ἐπιχειρήσων νὰ διαταράξῃ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν ἢ ὁπωσδήποτε ἀντιστρατευθῇ εἰς τὰς διαταγάς μου καὶ τοὺς Νόμους τῆς Ἑλλάδος θέλει τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς.

Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως κηρύττω τὸν Στρατιωτικὸν Νόμον μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως.

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ περιέχονται ἐν ἰδιαιτέρᾳ προκηρύξει.

Πέποιθα ὅτι, πάντες ἀνεξαιρέτως συναισθανόμενοι τὰς μεγάλας εὐθύνας τῶν πράξεων αὐτῶν θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν παγίωσιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ πόλει, θέλουσι παράσχει μοι πρόθυμον συνδρομὴν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου μου.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 21 Φεβρουαρίου 1913

Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Ἡ μετὰ μακρὰν προσδοκίαν καὶ ἀγωνίαν ἅλωσις τῶν Ἰωαννίνων τῆς θρυλλικῆς πόλεως καὶ Πρωτευούσης τῆς πολυπαθοῦς Ἠπείρου, ἔσχε ζωηρότατον ἀντίλαλον εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, καὶ συνεκίνησε βαθύτατα τὴν Λαϊκὴν ψυχήν.

Ἀνύψωσε δὲ καὶ ἐδόξασεν ἔτι πλέον τὸ ἤδη ἔνδοξον ὄνομα τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, διότι ἡ Ἤπειρος οὖσα ἓν τῶν λίκνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ δοῦσα ἀνδρείους καὶ ἐνδόξους ἐθνικοὺς ἥρωας, δεσπόζει, ὡς ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, τῆς καρδίας τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων.

Διὸ καὶ ἡ Λαϊκὴ Μοῦσα δὲν ἔμεινεν ἀσυγκίνητος. Πολλὰ ποιήματα συνέθεσεν, ὧν τὸ ἐξοχώτερον ᾀδόμενον κατὰ τὸν χορόν, ὃν καὶ ὁ Διάδοχος ἐν Ἰωαννίνοις Ἑλληνοπρεπῶς ἔσυρεν, αὐτοῦ ᾀδομένου, ἔχον οὕτως:

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα
Σῦρε τσούπρα μ' τὸ χορό,

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα μάτια πολλὰ τὸ λένε
Μάτια πολλὰ τὸ λένε ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.
Τὸ λὲν πουλιὰ π' τὰ Γρεβενὰ
Κι' ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου
Ποὺ τἄχει διώξ' ἡ παγωνιὰ
Κι' ἀνατριχίλα φόβου
Τὸ λένε χτύποι καὶ βροντὲς
Τὸ λένε καὶ ἡ καμπάνες
Τὸ λένε καὶ χαρούμενες
Καὶ μαυροφόραις Μάνες
Τὸ λένε κ' ἡ Γιαννιώτισσες ποῦ ζῆσαν χρόνια φόβου.
Τὸ λένε κ' ἡ Σουλιώτισσες στοὺς βράχους τοῦ Ζαλόγγου.
Τὰ πήραμε βροντοφωνεῖ τὸ κάθε παλληκάρι
Τὰ πήραμε βροντοφωνεῖ τοῦ Θρόνου τὸ καμάρι
Σ' αὐτὸν ποὺ σέρνει τὸ χορὸ τοῦ πρέπουνε τραγούδια
Τοῦ πρέπουν κι' ἀπ' τὰ Γιάννενα τὰ πιὸ καλὰ λουλούδια
Σ' αὐτὸν ποὺ σέρνει τὸ χορὸ ἀξίζει δόξα κι' ἄλλη
Τοῦ πρέπει κι' Αὐτοκράτορος Κορώνα γιὰ νὰ βάλῃ.

Ὁ δὲ κορυφαῖος τῶν συγχρόνων Ἑλληνιστῶν, καὶ πραγματικῶς φιλέλλην, ὁ πολὺς Οὔλριχ φὸν Βιλαμόβιτς-Μπελλεντὸρφ συνέθεσε καὶ ἐδημοσίευσε ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῶν Ἰωαννίνων τὸ ἑπόμενον φιλελληνικὸν καὶ ἀληθῶς ὑπέροχον ἐπίγραμμα εἰς ὁμηρικὸν ὕφος.

Δίης ἐν Τιμαρίοις δρυὸς ἀκρεμόνεσσι πελειάς.
Ἄδει γαυρίουσα ὕμνον ἐλευθερίης,
Ζεῦ! Ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικὲ δέρκεο χαίρων,
Οἵη τῆς καινῆς Ἑλλάδος ἠνορέη
Καὶ συνεορτάζουσ' ἐπινίκεια πάντες ἐπ' Αἶαν
Ἑλλήνων Ὅσσοι καὶ Διὸς εἰσὶ φίλοι.

Βουλγαρικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Νιγρίτης

Τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας τῆς ἁλώσεως τῶν Ἰωαννίνων Βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα συγκείμενον ἐκ Τάγματος Πεζικοῦ, Ἴλης Ἱππικοῦ, καὶ Οὐλαμοῦ Πυροβολικοῦ αἰφνιδίως καὶ προδοτικῶς ἐπετέθη κατὰ τῆς Νιγρίτης κατεχομένης ὑπὸ Διλοχίας Ἑλληνικοῦ Πεζικοῦ. Τὸ Βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα ἀπεκρούσθη ὑποστὰν ἀπωλείας. Τὴν ἐπαύριον ἐνισχυθὲν ὑπὸ μιᾶς Πυροβο-

λαρχίας ἐπανέλαβε τὴν ἐπίθεσιν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας αἱματηρότερον ἀποκρουόμενον, μόλις δὲ ἐθεάθησαν ἐπερχόμεναι Ἑλληνικαὶ ἐνισχύσεις ὑπεχώρησεν ἐσπευμένως.

Ἡ ἀγγελία τῆς ἁλώσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἔφθασεν ἐν Θεσσαλονίκῃ συγχρόνως μετὰ τῆς ἀγγελίας τῆς αἰφνιδίας Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Νιγρίτης ὡς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν διαπραχθέντων ἀφαντάστων καὶ ἰδιοτύπων Βουλγαρικῶν βανδαλισμῶν, ὡς ὁ πνιγμὸς δέκα προὐχόντων καὶ τοῦ ἱερέως ἐν τῷ Στρυμῶνι ῥιφθέντων καὶ φερόντων μεγάλους λίθους εἰς τὸν τράχηλον δεδεμένους.

Τὴν ἑπομένην δὲ μεγαλειώδης συνεκροτήθη διαδήλωσις ἧς μετέσχε καὶ ἅπασα ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως πρὸς ἑορτασμὸν τῆς περιφανεστάτης Ἑλληνικῆς νίκης, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπειλητικὴν διαμαρτυρίαν καὶ εὔγλωττον ἐπίδειξιν κατὰ τῆς Βουλγαρικῆς κακοπιστίας, δολιότητος καὶ θηριωδίας. Τῆς διαδηλώσεως ταύτης μετέσχον καὶ τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ τότε εὑρεθέντα τμήματα Σερβικοῦ στρατοῦ διαμετακομιζόμενα δι' Ἑλληνικῶν πλοίων εἰς Δυρράχιον.

Ἡ ἅλωσις τῆς περιλαλήτου τῶν Ἰωαννίνων πόλεως, διὰ μόνου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἡ ἐπακολουθήσασα τὴν τῆς ἐν θρυλλικότητι ἀδελφῆς της Θεσσαλονίκης, παρήγαγε μεγίστην καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐντύπωσιν καὶ ηὔξησε σημαντικῶς τὴν φήμην τῆς ἐμπραγμάτου Ἑλληνικῆς στρατηγικότητος καὶ ἀνδρείας.

Ἡ δὲ ἐν Τσατάλτζᾳ ἧττα τῶν Βουλγάρων, καὶ ἡ ἀντοχὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καίπερ ὑπὸ τῶν Σέρβων σημαντικώτατα βοηθουμένων, ὑπετίμησε τὰ μέγιστα τὰς τεχνηέντως διατυμπανισθείσας καὶ διαφημισθείσας τῶν αὐτοκληθέντων Πρώσσων τῆς Ἀνατολῆς τοιαύτας.

Φαντάζεταί τις εὐχερῶς τὶ θὰ ἐπηκολούθει, ἐὰν ἡ πτῶσις τῆς Ἀδριανουπόλεωςπροηγεῖτο τῆς τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ πομου ἐνδεχόμενον, διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῶν ὁποίων εἶχε μεταφερθῆ εἰς Ἤπειρον ἅπας ὁ Στρατὸς τῆς Μακεδονίας, πλὴν δύο Μεραρχιῶν, καὶ τὸ ὁποῖον ἡ προχειρολογία, ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Βενιζέλου δὲν κατεδέχθη ἐν καιρῷ νὰ ὑπολογίσῃ καὶ σταθμίσῃ. Καὶ ὁπόση καὶ ὁποία Ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται εἰς τὸν ἐγκαίρως ταῦτα

ἐκπορθήσαντα Διάδοχον Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ.

Τῇ ἀληθείᾳ, ὁ μελετῶν ἐμβριθῶς, ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως τὰ πεπραγμένα τῶν διαφόρων τελευταίων πολέμων καὶ περιπετειῶν τῆς Ἑλλάδος πείθεται ἀκραδάντως ὅτι, πολὺ δυστυχῶς αἷμα Ἑλληνικὸν ἐχύθη ματαίως, ἀσκόπως, καὶ ἀνωφελῶς, καὶ πολλὰ ὁριστικῶς καὶ ἀνεκκλήτως ἀπωλέσθησαν ἐκ τῆς ἐπιπολαιότητος, τῆς προχειρολογίας καὶ τοῦ ὑστερικοῦ πείσματος τοῦ Βενιζέλου.

Μεταφορὰ τῶν αἰχμαλώτων

Ἡ παραδοθεῖσα Τουρκικὴ φρουρὰ τῆς Ἠπείρου ἀνήρχετο εἰς 32 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 500 Ἀξιωματικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ὑποφρούραρχος τοῦ Μπιζανίου γηραιὸς Σαδὴκ Βέης παλαίμαχος τῆς ὑπὸ τὸν Ὀσμὰν Πασσᾶν περιφήμου ἀμύνης τῆς Πλεύνας κατὰ τὸν Ῥωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878, ὅστις δακρύων καὶ ὀλοφυρόμενος ἐταλάνιζεν ἑαυτόν, ὡς καταστὰς περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του αἰχμάλωτος, καὶ 130 πυροβόλων παντὸς διαμετρήματος, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἐν Σόροβιτς εἰς χεῖρας τοῦ πολεμίου πεσόντα 4 Ἑλληνικά, μικροῦ τμήματος αὐτῆς διαφυγόντος καὶ κατευθυνθέντος εἰς Ἀλβανίαν. Μετά τινας δὲ ἡμέρας μετεφέρθη εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὁ δὲ Ἀρχηγὸς αὐτῆς Ἐσσὰτ Πασσᾶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Συνταγματάρχου Βεχὴπ Βέη Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Ὀχυρῶν τῆς Ἠπείρου, καὶ τοῦ Ἐπιτελείου του ἀποτελουμένου ἐξ 25 Ἀξιωματικῶν ἐπιβιβασθεὶς εἰς Πρέβεζαν, ἀφίκετο τὴν 11 Μαρτίου εἰς Πειραιᾶ.

Ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὑπεδέχθη αὐτὸν ὁ Συνταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Κοντογιάννης Π. ὅστις ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι ἔχει ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως νὰ προϋπαντήσῃ, τιμῆς ἕνεκα, ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου τὸν γενναῖον τῶν Ἰωαννίνων ὑπερασπιστήν, ὅστις κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου μετεχειρίσθη τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἠπείρου μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος.

Ἐδήλωσε δὲ αὐτῷ συγχρόνως ὅτι, ἡ Κυβέρνησις διέθεσεν ὡς κατάλυμα αὐτοῦ τὰς αἰθούσας τοῦ Μεγάλου ἐν Κηφησσίᾳ Ξενοδοχείου Μελᾶ, ὅπου ἠδύνατο νὰ συμπεριλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὅσους ἐκ τῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Ἐπιτελείου του ἐπεθύμει.

Μόλις δὲ ἐξῆλθε τοῦ Λιμεναρχείου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἀναμένοντος πυκνοῦ πλήθους διὰ ζωηροτάτων χειροκροτημάτων. Ἐκπλαγεὶς δὲ ἐπὶ τούτῳ, ἠρώτησεν ἀνησύχως τὸν ξεναγοῦντα Συνταγματάρχην τὶ ἐσήμαινον ταῦτα. Οὗτος ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι, ὁ Λαὸς χαιρετᾷ θαυμάζων τὸν γενναῖον Στρατηγόν. «Καὶ ἐγώ, ἀπήντησε, θαυμάζω τὰ αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ὅστις μεγαλοφρόνως χαιρετᾷ καὶ ἐπευφημεῖ τοὺς ἡττημένους μετριάζων οὕτω τὴν ἄμετρον πικρίαν τῆς ἥττης των».

Ἐπιβὰς δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βεχὴπ Βέη καὶ τεσσάρων ἀνωτέρων Ἀξιωματικῶν τοῦ Ἐπιτελείου του τοῦ ἀναμένοντος αὐτοκινήτου ἀνῆλθεν εἰς Κηφισσίαν ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης, τῶν λοιπῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Ἐπιτελείου του ἐγκατασταθέντων ἐν Πειραιεῖ.

Προέλασις πρὸς τὴν Αὐλῶνα. Καταδίωξις τοῦ πολεμίου

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἰωαννίνων, ἥτις ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως πολεμικὸν ἀνδραγάθημα ἐπισῦραν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν διεθνῆ ἐκτίμησιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ τὸν Ἡγήτορα αὐτοῦ, κατελήφθησαν ἡ Παραμυθιά, ἡ Πάργα καὶ οἱ Φιλιάτες, μέχρι δὲ τοῦ τέλους Φεβρουαρίου κατελήφθη ἅπασα ἡ μέχρι Θυάμιδος ποταμοῦ Ἠπειρωτικὴ Χώρα.

Ὁ Διάδοχος ὀρθότατα σκεπτόμενος καὶ πολιτικώτατα προβλέπων καὶ ὑπολογίζων, διέταξε προέλασιν πρὸς τὴν Αὐλῶνα, ὅπου καὶ οὗτος θὰ μετέβαινε, ὁρίσας διὰ τὴν κατάληψιν καὶ κατοχήν της τὴν VIII Μεραρχίαν. Ἡτοιμάζετο δὲ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀργυρόκαστρον ὁρισθὲν ὡς ἐνδιάμεσος σταθμός, ὅπου τοῦ εἶχε προετοιμασθῇ καὶ κατάλυμα. Προέβη δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν φρονῶν ὅτι, ἡ Ἑλλὰς κατέχουσα τὴν Αὐλῶνα θὰ ἠδύνατο βραδύτερον νὰ ἐκκενώσῃ ταύτην

λαμβάνουσα ὡς ἀντάλλαγμα τὴν κατοχὴν τῆς Χειμάρρας καὶ τοῦ Ἀργυροκάστρου μετὰ τῆς ὁμωνύμου κοιλάδος.

Πλὴν ὁ Βενιζέλος παρημπόδισε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, καταπείσας τὸν Διάδοχον ὅτι, βραδύτερον θὰ ἐπετυγχάνετο τὸ τοιοῦτον διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ. Τὸ μόνον ὅμως ὅπερ ἐπετεύχθη βραδύτερον διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἦτο ἡ ὁριστικὴ καὶ ἀνέκκλητος ἀπώλεια τῆς Βορείου Ἠπείρου σὺν τῇ παραχωρήσει εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνηκούσης πρὸ τῆς Αὐλῶνος νησίδος Σάσωνος ἐν ᾗ τελικῶς ἐγκατασταθεῖσα ἡ Ἰταλία μετέβαλε ταύτην εἰς Γιβραλτὰρ τοῦ Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ὑπὸ τὸν Ἐσσὰτ Πασσᾶν Τουρκικῶν Στρατευμάτων, τμῆμα τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀλῆ Ῥιζᾶ Πασσᾶν Στρατοῦ τοῦ καταφυγόντος εἰς Ἰωάννινα ἀποχωρισθὲν ἐτράπη ἐκεῖθεν ἀποσυντεθημένον πρὸς τὸ Ἀργυρόκαστρον, οὗτινος ἡ ὀπισθοφυλακὴ ἐκ δισχιλίων ἀνδρῶν μετὰ δύο ὀρειβατικῶν πυροβόλων ἔστη παρὰ τὸ Χάνι τῆς Κακαβίτσας. Τμῆμα δὲ τοῦ ὑπὸ τὸν Τζαβὴτ Πασσᾶν ἀποχωρισθὲν ὑπεχώρησε πέραν τῆς Κλεισούρας κατευθυνόμενον πρὸς τὸ Βεράτιον, οὗτινος ἡ ὀπισθοφυλακὴ περὶ τὰς δύο καὶ ἡμίσειαν χιλιάδας ἀνδρῶν ἔστη ἐν αὐτῇ.

Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία καταδιώκουσα τὸν Τζαβὶτ Πασσᾶν καὶ καταλαβοῦσα τὴν Πρεμετὴν συνέχισε τὴν προέλασίν της πρὸς τὴν Κλεισούραν ἣν καὶ κατέλαβε.

Ἡ VIII Μεραρχία καταδιώκουσα τὸν Ἀλῆ Ῥιζᾶ Πασσᾶν κατενίκησε τοῦτον παρὰ τὴν Ἀρίνισταν, ὑποχωρήσαντα πρὸς τὸ Ἀργυρόκαστρον καταλιπόντα περὶ τοὺς 600 αἰχμαλώτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 30 Ἀξιωματικοί, προελάσασα δὲ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν κατέλαβε ταύτην.

Τὸ Ἀπόσπασμα τοῦ Συνταγματάρχου Ἠπίτου προήλασεν ἐκ Φιλιατῶν εἰς Ἁγ. Σαράντα καὶ Δέλβινον.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία συγκεντρωθεῖσα εἰς τὸ Μπεσδοῦνι ἠκολούθησε τὴν VIII ἵνα συντρέξῃ ταύτην ἐν περιπτώσει σοβαρᾶς ἀντιστάσεως τοῦ πολεμίου, καὶ προελάσασα ἀφικετο εἰς τὴν Διχάλωσιν τῶν ὁδῶν Δελβίνου-Ἀργυροκάστρου. Ἐκεῖθεν δι' Ἀργυροκάστρου καὶ Δελβίνου κατηυθύνθη πρὸς τοὺς Ἁγ. Σαράντα ὅπου ἀφίκετο τὴν 19 Μαρτίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ΄

Ἀγγελία τῆς δολοφονίας τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α΄

Ἐνῷ δὲ εἰσέτι ἤγοντο τὰ ἐπινίκεια τῆς ἁλώσεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ δαφνοστεφὴς Ἑλληνικὴ Στρατιὰ κατεδίωκε κατὰ πόδας τὰ λείψανα τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, τὴν ἑσπέραν τῆς 5 Μαρτίου ἔλαβεν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος τὴν τρομερὰν καὶ ἀνέλπιστον ἀγγελίαν, τὴν ἐπιβεβαιώσασαν ἐπισήμως τὴν προηγηθεῖσαν ἀνεπίσημον πληροφορίαν τοῦ τηλεγραφείου Θεσσαλονίκης, τῆς δολοφονίας τοῦ Πατρός του Βασιλέως Γεωργίου, διαπραχθείσης ἐν Θεσσαλονίκῃ περὶ τὴν 5 μ.μ. ὥραν, πεσόντος ἐν αὐτῇ τὴν κατάκτησίν της διαπιστῶν, καὶ ταύτην τὴν Συμβασιλεύουσαν ὑπερασπιζομένου, ὡς ἔπεσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁ ΙΑ΄ τὴν 29 Μαΐου 1453 τὴν Βασιλεύουσαν ὑπερασπιζόμενος, τὴν ὁποίαν τὴν ἑπομένην ἐσπευσμένως ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Ἀθήνας ἀναχωρῶν, ἀνήγγειλε πρὸς τὸ Στράτευμα διὰ τοῦ ἑξῆς Διαγγέλματος Αὐτοῦ :

«Πρὸς τὸν Στρατόν μου!

Ἀπαίσιον ἀνοσιούργημα κατὰ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τῆς Α. Μ. τοῦ Ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄ ἐστέρησε πάντας ἡμᾶς τοῦ Ἀρχηγοῦ μας εἰς στιγμὰς κρισιμωτάτας δι᾽ ὁλόκληρον τὸ Γένος.

Καλοῦμαι ἤδη ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας νὰ διαδεχθῶ τὸν Βασιλέα Πατέρα Μου ἐπὶ τοῦ χηρεύοντος Θρόνου τὸν ὁποῖον ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐδόξασε καὶ ἐτίμησεν.

Ἀγγέλλων τοῦτο πρὸς τὸν Στρατόν Μου,εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσα ὁλόκληρον τὸν βίον Μου, μὲ τὸν ὁποῖον ἀτυχεῖς καὶ εὐτυχεῖς πόλεμοι ἀδιαρρήκτως μὲ συνέδεσαν, ἀρθείσης πρὸ πολλοῦ πάσης παρεξηγήσεως τοῦ παρελθόντος. Δηλῶ πρὸς τὸν Στρατὸν ὅτι, ἡγούμενος πάντοτε αὐτοῦ δὲν θὰ παύσω μεριμνῶν περὶ τῆς προόδου αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Στόλου τῶν ὁποίων τὰ ἔνδοξα κατορθώματα ἐμεγάλωσαν καὶ ἐλάμπρυναν τὴν Πατρίδα μας.

Κωνσταντῖνος Β».

Συγχρόνως δὲ διὰ διαταγῆς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου τῆς 6 Μαρτίου συνέστη τμῆμα Στρατιᾶς ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Δαγκλῆν Π. ἐκ τῶν Μεραρχιῶν ΙΙΙ καὶ VIII, ἑνὸς Συντάγματος Ἱππικοῦ,τοῦ Ἀποσπάσματος τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου Ἠπίτου, καὶ τοῦ Ἀποσπάσματος τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου Πετρίδου Π. εἰς ὃ ἀνετέθη ἡ ἐξασφάλισις τῆς κατοχῆς τῆς Ἠπείρου.

Εἰς τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς τοῦτο ὑπήχθη καὶ ἡ ΙΙ Μεραρχία μέχρις ἐπιβιβάσεώς της διὰ Θεσσαλονίκην.

Τὸ δὲ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς τηλεγραφικὴν ἐγκύκλιον διαταγήν:

«Πρὸς

Ἁπάσας τὰς Στρατιωτικὰς Ἀρχάς·

Ἀπὸ τῆς 6 τρέχοντος πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ Πυροβολικὸν θὰ ῥίπτῃ μίαν βολὴν πυροβόλου ἀνὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τῆς Δύσεως τοῦ ἡλίου.

1ον) Τὸ πένθος τῶν Σημαιῶν αἵτινες θέλουσιν ἀναρτᾶσθαι μεσίστιοι περιβεβλημέναι διὰ τοῦ κεκανονισμένου πένθους θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἀπὸ τῆς 6ης τρέχοντος.

2ον) Οἱ Ἀξιωματικοὶ θέλουσι φέρει: α) ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος περιβραχιόνιον πένθιμον ἐπὶ τρεῖς μῆνας. β) Τὸν ἀορτῆρα τῆς σπάθης περιτυλιγμένον διὰ πενθίμου μέλανος ὑφάσματος ἐπὶ ἕνα μῆνα. γ) Οἱ Ὑπασπισταί,οἱ Ἐπιτελεῖς καὶ οἱ ἐν γένει φέροντες ἀμφιμασχάλια Ἀξιωματικοὶ θὰ φέρωσι ταῦτα περιτυλιγμένα διὰ τοῦ αὐτοῦ πενθίμου ὑφάσματος ἐπὶ ἕνα ὡσαύτως μῆνα. Καὶ

3ον) Ἐν μεγάλῃ στολῇ ἐκ κυανῆς ὀρφνῆς ἐρέας οἱ Ἀξιωματικοὶ θὰ φέρωσι τὰς ἐπωμίδας περιτυλιγμένας διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω πενθίμου μέλανος ὑφάσματος ἐπὶ ἕνα μῆνα».

Ἡ δὲ ΙΙ Μεραρχία ἐκοινοποίησε τὴν κάτωθι διαταγήν :

«Πρὸς

Ἅπαντα τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας,

Τελουμένης αὔριον ἐν Ἀθήναις περὶ ὥραν 10 π. μ. τῆς κηδείας τῆς Α. Μ. τοῦ Ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου, τὰ Σώματα τῆς Μεραρχίας θέλουσι παραταχθῇ ἐν ὅπλοις τὴν 10 παρὰ τέταρτον τῆς πρωΐας πρὸ τοῦ καταυλισμοῦ αὐτῶν, οἱ δὲ Ἱερεῖς τῶν Συνταγμάτων θέλουσι ψάλλει τὴν 10 π. μ. ἀκριβῶς ἐπιμνημόσυνον δέησιν.

Ἡ ἐνταῦθα ἡμιπυροβολαρχία κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν καὶ ἀπὸ τῆς παραλίας θὰ ῥίψῃ 21 βολὰς πρὸς τὴν θάλασσαν.

Αἱ φρουραὶ καὶ τὰ βαδίζοντα τμήματα πλὴν τῶν σκοπῶν καὶ περιπόλων θὰ φέρωσι τὰ ὅπλα ὑπὸ μάλης καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν.

Ἀπαγορεύονται καθ'ὅλους τοὺς καταυλισμοὺς καὶ εἰς τὸ ἐπίνειον τῶν Ἁγ. Σαράντα τὰ ᾄσματα. Τὰ δὲ ποτοπωλεῖα τοῦ ἐπινείου θέλουσιν εἶσθαι κλεισμένα ἀπὸ τῆς 10 π. μ. μέχρι τῆς 5 μ. μ. τῇ ἐπιβλέψει τῆς Στρατονομικῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλάρης
Ὑποστράτηγος»

Ἡ δολοφονία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου

Ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας καὶ ἀκοίμητος φρουρὸς αὐτῆς. Ἔλαβε δὲ τὴν ἀπόφασιν ταύτην διότι, ὡς παλαίμαχος καὶ πεπειραμένος τῆς διπλωματίας μαχητὴς ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι, τὸ μόνον ὅπερ θὰ ἐξηνάγκαζεν αὐτὴν νὰ ἀναθεωρήσῃ τὸ προπολεμικὸν καθεστὼς καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς ἦτο τὸ τετελεσμένον γεγονός. Περίπτωσις ἥτις ἐνισχύετο σημαντικῶς καὶ ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ κύρους τῆς Προσωπικότητός του,καὶ τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ ὧν ἀπελάμβανε παρὰ τῶνἩγεμόνων καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων. Ἐπιπροσθέτως δὲ ὅπως προλάβῃ καὶ ἀποσοβήσῃ πᾶσαν ὑποχώρησιν τοῦ Βενιζέλου, ἣν διῃσθάνοντο καὶ ἀνέμενον πάντες κατόπιν τῆς ἐν Λονδίνῳ ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων συμπεριφορᾶς του, οἵτινες πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως ἐξεδήλουν συνεχῶς καὶ ἀπαισίως τὰς περὶ τῆς Θεσσαλονίκης προθέσεις καὶ ἐπιθυμίας των.

Ἀλλ' ἐπέπρωτο δυστυχῶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῇ ἐλευθερωθείσῃ μετὰ πέντε Αἰώνων βάρβαρον καὶ σκληρὰν δουλείαν, διὰ τῆς θυσίας πλείστων ἑκατομβῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ Στρατιωτῶν, μετὰ τεσσάρων μηνῶν διαμονὴν ἐν αὐτῇ νὰ πέσῃ ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς θῦμα στυγερᾶς δολοφονίας.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἀπαισίας διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὰς τύχας αὐτοῦ ἡμέραν τῆς 5 Μαρτίου 1913 ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς ἐγερθεὶς τῆς κλίνης ἐξαιρετικῶς εὔθυμος καὶ ῥαδινὸς ἐδέχθη περὶ τὴν 11 ὥραν εἰς ἀκρόασιν τὸν Διοικητὴν τῆς πρὸ

δύο ἡμερῶν καταπλευσάσης εἰς Θεσσαλονίκην Γερμανικῆς Μοίρας Πλοίαρχον Φὸν Γκόπφεν, Κυβερνήτην τοῦ ἱστορικοῦ καταστάντος βραδύτερον καταδρομικοῦ Γκέμπεν.

Τὴν Μεσημβρίαν κατὰ τὸ πρόγευμα ἀνέθηκεν εἰς τὸν Πρίγκηπα Νικόλαον νὰ σχεδιάσῃ ἰδιαίτερον παράσημον στρατιωτικῆς ἀρετῆς ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ κατ' αὐτὴν μεμαρτυρημένως ἀριστεύσαντας Ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας, καὶ ἕτερον εἰδικὸν τοιοῦτον διὰ τοὺς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν Ἀρχηγοὺς Διάδοχον Κωνσταντῖνον καὶ Ὑποναύαρχον Κουντουριώτην.

Τὸ ἀπόγευμα συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ὑπασπιστοῦ του Ταγματάρχου Φραγκούδη Ι. ἐξῆλθεν, ὡς συνήθιζεν, εἰς περίπατον ἀνὰ τὴν πόλιν κατευθυνθεὶς πρὸς τὴν ἔπαυλιν Ἀλατίνι. Περὶ τὴν 5 μ.μ. ὥραν ἐπιστρέφων εἰς τὸ Ἀνάκτορόν του, ὁ ἀπαίσιος κακοῦργος Σχινᾶς πρῴην δημοδιδάσκαλος, παραφυλάττων εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ, μόλις ὁ Βασιλεὺς διῆλθε πρὸ αὐτοῦ πυροβολήσας αὐτὸν διὰ πιστολίου ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐγγύτατα ἐτραυμάτισεν αὐτὸν θανασίμως.

Σὺν τῇ διαδόσει τοῦ ἀνεκφράστου Ἐθνικοῦ κακουργήματος ἐν Θεσσαλονίκῃ, διεσπάρη καὶ ἡ φήμη ὅτι Βουλγαρικὴ χεὶρ ὥπλισε καὶ ὤθησεν τὸν μιαρὸν δολοφόνον εἰς τὸ φρικαλέον καὶ ἀποτρόπαιον κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὀλέθριον ἔγκλημα. Ἕνεκα δὲ τῆς φήμης ταύτης Ἀξιωματικοί τε καὶ Ὁπλῖται σπεύσαντες εἰς τοὺς στρατῶνας ἐν ἀπεριγράπτῳ λύσσῃ καὶ φρενήρει ἐξεγέρσει, καὶ λαβόντες τὰ ὅπλα, ἡτοιμάσθησαν νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐξοντώσωσιν αὐτούς.

Συγχρόνως παρὰ προσδραμόντος Ὁπλίτου ἐπληροφορήθη ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Μεγάρου του ἀναπαυόμενος ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος τὴν δολοφονικὴν ἀπόπειραν. Ἐπιβὰς δὲ αὐτοκινήτου μετέβη ἐσπευμένως εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ὅπου εἶχε μεταφερθῆ παρ' Ἀξιωματικῶν ὁ Βασιλεὺς Πατήρ του, εὗρεν δὲ αὐτὸν νεκρὸν ἐπὶ τῆς κλίνης ἐκτάδην κείμενον μετὰ ὥραν ἀπὸ τοῦ τραυματισμοῦ του ἐκπνεύσαντα.

Παρὰ τὴν ἄφατον ὅμως υἱϊκὴν ὀδύνην του, εἶχε τὴν ἑτοιμότητα τοῦ πνεύματος νὰ δηλώσῃ διὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου του Ταγματάρχου Βλαχοπούλου Α. καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς

Ἀστυνομίας, προστρέξαντας εἰς τὸ Νοσοκομεῖον, εἰς τὸ Στράτευμα καὶ τὸν Λαόν, καὶ προσωπικῶς νὰ βεβαιώσῃ τοὺς Ἀνωτέρους Ἀξιωματικοὺς τοὺς ἐκεῖ συναθροισθέντας ὅτι «ὁ δολοφόνος εἶναι Ἕλλην καὶ θὰ πατάξῃ διὰ πᾶσαν τυχὸν ἀταξίαν αὐστηρότατα τοὺς ὑπαιτίους», κατηύνασε τῆς ἐξεγερθείσης φρουρᾶς καὶ τοῦ Λαοῦ τὰ πνεύματα καὶ ἔσωσεν ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς τὴν κατάστασιν, καὶ ἐπρόλαβε διεθνεῖς ἐνεργείας ἀφαντάστως διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπιζημίας, πᾶσαν ξένην ἐπέμβασιν πρὸς ἐπαναφορὰν δῆθεν τῆς τάξεως, καὶ πᾶσαν Βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἅπας σχεδὸν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ἐν Ἠπείρῳ ἀπησχολημένος. Ὅτι δὲ ἡ δολοφονία ἦτο προμελετημένη καὶ προεσχεδιασμένη εἶναι ὑπόθεσις γειτονεύουσα πολὺ πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ σώτειρα ἑτοιμότης, ἡ ὀξύνοια καὶ ἡ πολιτικὴ προορατικότης τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου ἐν τῇ προκειμένῃ κρισιμωτάτῃ περιστάσει ἦτο μεγίστη καὶ πρόδηλος, ὅστις, καὶ γενικῶς, κατὰ τὴν ταραχωδεστάτην καὶ κινδυνώδη ἐποχὴν ἐκείνην ὡς Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Θεσσαλονίκης προσέφερεν ἐθνικὰς ὑπηρεσίας ἀληθῶς καὶ ἀναντιρρήτως μεγίστας καὶ ἀλησμονήτους. Διαχειριζόμενος καὶ διεκπεραιῶν μετὰ μεγίστης διπλωματικότητος, εὐστροφίας, εὐσταθείας, λεπτότητος καὶ δικαιοσύνης τὰ ἀλλεπάλληλα παρουσιαζόμενα διάφορα ἀκανθώδη ζητήματα φυλετικά, θρησκευτικά, οἰκονομικὰ καὶ διοικητικὰ πληθυσμῶν ξένων, ἑτεροθρήσκων καὶ ἀλλογλώσσων. Ἐν τῷ μέσῳ συνωμοσιῶν ἀλληλοδιαδόχων, κατορθώσας νὰ ἐπιβάλῃ τὸ κράτος τοῦ Νόμου τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἰσοπολιτείας, κατὰ τρόπον προλαμβάνοντα καὶ ματαιοῦντα τὰς πρὸ τῶν Δικαστηρίων αἰτιάσεις, καὶ ἐξουδετεροῦντα τὰς πλεκτάνας τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως διαρκῶς βυσσοδομούντων.

Διότι, ἡ βαθέως ἐρριζωμένη ἐχθρότης τῶν Βουλγάρων, ἰδίως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς καὶ ἐπιβολῆς τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας εἶχε προκαλέσει καὶ ἐπιβάλλει συνεχεῖς, ἀγρίους, καὶ ἐξοντωτικοὺς μεταξὺ τῶν δύο Φυλῶν πολέμους, οὐδέποτε κατέπαυσεν ἀλλ' ἐκάθευδε κατὰ τὴν μακραίωνα Τουρκικὴν δουλείαν. Μόλις ὅμως ἀμφό-

τεραι ἀπετίναξαν ταύτην ἀφυπνίσθη μετὰ τοῦ αὐτοῦ φανατισμοῦ, ἀγριότητος καὶ ὁρμῆς, καὶ ὁ σκορπίος τοῦ Βουλγαρικοῦ μίσους ὁ ὑπνώττων ἐν τῇ συμμαχικῇ ἀνθοδέσμῃ ἐπρόβαλε τὸ ἰοβόλον αὐτοῦ κέντρον.

Ἐκ τοῦ Νοσοκομείου ὁ νεκρὸς τοῦ Βασιλέως, περατωθείσης τῆς ταριχεύσεως, περὶ τὴν 11 ὥραν ἑσπερινὴν μετεφέρθη ἐπὶ φορείου κρατουμένου ὑπὸ Ἀξιωματικῶν εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὅπου ἐψάλησαν αἱ πρῶται νεκρώσιμοι εὐχαὶ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γενναδίου.

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονὸς ὅτι, τὴν προτεραίαν τῆς δολοφονίας,ἀναχωρούσης τῆς Πριγκηπίσσης Ἑλένης εἰς Βιέννην πρὸς συνάντησιν τῶν τέκνων της ἐκ Πετρουπόλεως ἐκεῖ κατελθόντων, εἷς ἐκ τῶν παραστάντων Ἀξιωματικῶν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν κατὰ τὴν προπομπήν της, εἶπεν ὅτι ἐν τῷ κουρείῳ ὅπου εἶχε μεταβῆ καὶ ἐξηρίσθη, ἤκουσε τὸν κουρέα ἐν συζητήσει μετά τινος τῶν παρευρισκομένων ἐν αὐτῷ πολιτῶν εἰπόντα ὅτι «τὴν ἐπομένην θὰ συνέβαινε σοβαρὸν ἐν τῇ πόλει γεγονός».

Τὰ μέλη τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας μετὰ τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας ἐπιβάντα τῆς Βασιλικῆς θαλαμηγοῦ Ἀμφιτρίτης τὴν μεθεπομένην τῆς δολοφονίας κατέφθασαν εἰς Θεσσελονίκην. Ὁ Βασιλεὺς δὲ Κωνσταντῖνος ἀφιχθεὶς τὴν 7 Μαρτίου εἰς Ἀθήνας ἐξ Ἠπείρου καὶ τὴν ἐπομένην ὁρκισθεὶς ἐν τῇ Βουλῇ τὸν πρὸς τὸ Σύνταγμα νενομισμένον ὅρκον ἀνεχώρησεν εἰς Θεσσαλονίκην δι᾽ ἀντιτορπιλλικοῦ.

Παρελάσαντος δὲ πρὸ τοῦ νεκροῦ τοῦ Βασιλέως ἅπαντος τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Λαοῦ Θεσσαλονίκης, οὗτος ἐτέθη ἐπὶ κιλλίβαντος πυροβόλου καλυφθεὶς διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας καὶ μετεφέρθη τὴν 12 Μαρτίου ἐπὶ τῆς Βασιλικῆς θαλαμηγοῦ ἐν μέσῳ παρατεταγμένου στρατοῦ καὶ ἀγημάτων Ῥωσσικῶν, Ἀγγλικῶν, καὶ Γερμανικῶν ἐπίτιμος Ναύαρχος αὐτῶν τυγχάνων.

Ἀνακοινωθὲν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου

Ἀγγελθείσης εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς δολοφονίας τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου συνεκλήθη πάραυτα τὸ Ὑπουρ-

γικὸν Συμβούλιον εἰς σύσκεψιν μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἐξεδόθη τὸ κάτωθι ἀνακοινωθέν:

«Συντετριμμένον ὑπὸ ὀδύνης τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἀγγέλλει εἰς τὸν Λαὸν τὸν θάνατον τῆς Α. Μ. τοῦ Δημοφιλοῦς Βασιλέως Γεωργίου Α΄.

Κακοῦργοι χεῖρες παραφρόνων ἐδολοφόνησαν σήμερον ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν Βασιλέα, βυθίσασαι εἰς βαθύτατον πένθος ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος, ἐν ἡμέραις ἀγαλλιάσεως, διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν πανελληνίων πόθων.

Ἡ δολοφονικὴ ἐπίθεσις ἐγένετο περὶ ὥραν 5 μ. μ. τῆς σήμερον ἐν περιπάτῳ διὰ περιστρόφου.

Ἡ Α. Μ. ἐξέπνευσε μετὰ μίαν ὥραν.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἔσπευσε νὰ ἀνακοινώσῃ αὐθωρεὶ τὸ ὀδυνηρὸν ἄγγελμα εἰς τὴν Α. Μ. τὸν νέον Βασιλέα Κωνσταντῖνον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Μαρτίου 1913.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Βενιζέλος, Κορομηλᾶς, Ρέπουλης, Τσιριμῶκος, Διομήδης, Μιχαλακόπουλος, Στράτος».

Ἀπὸ τοῦ βήματος δὲ τῆς πληθούσης καὶ βαθύτατα πενθούσης Βουλῆς ὁ Πρωθυπουργὸς Βενιζέλος καὶ οἱ λοιποὶ Πολιτικοὶ Ἀρχηγοὶ Θεοτόκης, Ῥάλλης, Μαυρομιχάλης, Δημητρακόπουλος καὶ Γούναρης ἐξύμνησαν τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν φιλοπατρίαν διὰ θερμοτάτων καὶ ἐμπνευσμένων φράσεων τοῦ Νεομάρτυρος Βασιλέως καὶ τὸ μέγα δυστύχημα τῆς Ἑλλάδος διὰ συγκινητικῶν λέξεων περιέγραψαν.

Μεταφορὰ τοῦ νεκροῦ εἰς Ἀθήνας

Περὶ δείλην ὀψίαν τῆς 12 Μαρτίου ἡ θαλαμηγὸς Ἀμφιτρύτη φέρουσα τὴν Σεπτὴν Βασιλικὴν σωρὸν ἀπέπλευσε διὰ Πειραιᾶ συνοδευομένη ὑπὸ τῶν καταπλευσάντων εἰς Θεσσαλονίκην ξένων πολεμικῶν, καὶ ὡσεὶ ἐπένθει καὶ ἡ φύσις, πυκνοτάτη ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ τὸ πέλαγος διεχύθη ὁμίχλη, ὡς ἀποχαιρετιστήριος τιμὴ πρὸς τὸν Μέγαν Νεκρόν, ἥτις σπανιώτατα ἐμφανίζεται ἐν τῷ αἰθρίῳ καὶ κυανῷ τῆς Ἑλλάδος Οὐρανῷ, καὶ ἰδιαίτατα κατὰ τὰς Νοτίας αὐτῆς ἀκτάς.

Ἡ θαλαμηγὸς κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ περὶ τὴν μεσημ-

βρίαν τῆς 13 Μαρτίου. Τὴν 15 ἀπεβιβάσθη ὁ νεκρός, γενόμενος δεκτὸς παρὰ τῶν κατοίκων μετὰ βαρυτάτου πένθους καὶ μεγίστης ὀδύνης, καὶ μεταφερθεὶς εἰς Ἀθήνας κατετέθη εἰς δημόσιον προσκύνημα ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τιμητικῶς φρουρούμενος ὑπὸ Ἀξιωματικῶν ἐναλλασσομένων.

Ἅπας ὁ Λαὸς Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ περιχώρων, καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν πλεῖστοι ἀφιχθέντες βαρυπενθεῖς καὶ βαρυαλγοῦντες ἐν ὀδυρμοῖς, θρήνοις καὶ δακρύοις ἐπὶ πέντε ἡμέρας παρελαύνοντες ἔκυπτον εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν προσκυνοῦντες πρὸ τοῦ Ὑψηλοῦ καὶ Σεπτοῦ Νεκροῦ, τοῦ μεταγενεστέρου τούτου μεγαλομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ἐν ἄκρᾳ κατανύξει, ἀληθεῖ συντριβῇ καὶ ἀπεριγράπτῳ λύπῃ, καταθέτοντες ἐπὶ τοῦ φερέτρου του θαλερὸν καὶ ἀρτιδρεπῆ δάφνης καὶ ἐλαίας κλάδον. Ἅπαντα τὰ δημόσια κέντρα καὶ ἐντευκτήρια τῆς Πρωτευούσης παρέμενον εἰς ἔνδειξιν πένθους κλειστά, χαρακτηριστικὴ δὲ καὶ καταφανὴς λύπη ἐξηπλώθη καὶ ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῇ.

Τοῦ Ἔθνους ἡ λύπη καὶ τὸ ἄλγος ὑπῆρξεν ἀληθεστάτη καὶ βαθυτάτη, κατανοοῦντος πληρέστατα τὴν αὐτοθυσίαν τοῦ Βασιλέως Του, ὅστις ἐξ αἰσθήματος ὑπερτάτου πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τὸν Λαόν Του καθήκοντος προσέφερε πρὸς αὐτὸ τὴν ζωήν Του, τῆς τιμῆς καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὁποίου εἶχε τάξει ἑαυτὸν πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον φύλακα καὶ ἀκοίμητον καὶ γενναῖον φρουρόν.

Τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου ὁ θάνατος ἐπιπροσθέτως ἐπῆλθεν εἰς ἐποχὴν καθ᾽ ἣν ἀκριβῶς ἡ Ἑλλὰς εἶχε τὰ μέγιστα ἀνάγκην τῆς πείρας, τῆς περινοίας, τῆς ψυχραιμίας, τῆς εὐστροφίας, τῶν φώτων καὶ τῆς διπλωματικότητος Αὐτοῦ, κατὰ τήν, μετ᾽ οὐ πολύ, ἐπελθοῦσαν παγκόσμιον ἀναστάτωσιν, πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν διπλωματικῶν πλεκτανῶν, καὶ συμφεροντολογικῶν ἐνεδρῶν τῶν ἀλλοδαπῶν, καὶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς χρησιμοθηρίας, τῆς δημοκοπίας, καὶ πολιτικῆς, κομματικῆς καὶ ἀτομικῆς ἰδιοτελείας τῶν ἡμεδαπῶν.

Ὅ,τι δὲ ἐβεβαίου συχνάκις ὁμιλῶν ὁ ἀείμνηστος Νεομάρτυς Βασιλεὺς ἦτο ὅτι: «Μόνον νεκρὸς θὰ ἀπεμακρύνετο

ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Θεσσαλονίκης, ἅπαξ ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου στρατοῦ Του καταληφθείσης, ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθείς». Δυστυχῶς ἡ δήλωσίς Του ἐπηλήθευσεν, ὑπὸ τραγικάς, ἀποτροπαίας καὶ ἀνελπίστους ὅμως συνθήκας πραγματοποιηθεῖσα.

Ἡ Κηδεία

Λήξάσης τῆς Λαϊκῆς παρελάσεως καὶ τοῦ προσκυνήματος πρὸ τοῦ Μεγάλου Νεκροῦ, τὴν πρωΐαν τῆς 20 Μαρτίου ἐγένετο ἡ κηδεία Του πραγματικῶς Λαϊκωτάτη.

Ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ διὰ τὴν ἱερουργίαν παρέστησαν περὶ τοὺς ἑξήκοντα Μητροπολῖται καὶ Ἐπίσκοποι, καὶ πλεῖστοι Ἱερεῖς καὶ Διάκονοι, πέριξ τοῦ Νεκροῦ ταχθέντες.

Ἡ Βουλὴ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Ζαβιτσάνον, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, καὶ αἱ ξέναι Ἀποστολαί. Ἡ Ἀγγλικὴ ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα τοῦ Τέκ, ἡ Γερμανικὴ ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα τῆς Πρωσσίας Ἐρρῖκον, ἡ Ρωσσικὴ ὑπὸ τὸν Μέγαν Δοῦκα Κύριλλον, ἡ Δανικὴ ὑπὸ τὸν Πρίγκηπα Βαλδεμάρ, ἡ Ἱσπανικὴ ὑπὸ τὸν Ἰνφάντην Δὸν Κάρολον, ἡ Αὐστριακὴ ὑπὸ τὸν Βαρῶνον Μπούριαν, ἡ Γαλλικὴ ὑπὸ τὸν γνωστὸν Ζοννάρ, ἡ Σερβικὴ ὑπὸ τὸν Διάδοχον Ἀλέξανδρον, καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ὑπὸ τὸν Διάδοχον Πρίγκηπα Βόριν.

Περὶ τὴν 10 ὥραν προσῆλθεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἰς τὸν βραχίονά του στηρίζων τὴν Βασίλισσαν Ὄλγαν, εἵπετο ὁ Διάδοχος Γεώργιος στηρίζων εἰς τὸν βραχίονα του τὴν Βασίλισσαν Σοφίαν καὶ ἠκολούθουν οἱ λοιποὶ Πρίγκηπες καὶ Πριγκήπισσαι τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου.

Ἤρξατο ἐπιβλητικὴ καὶ σεμνὴ ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, καθ' ἣν τοὺς φρουροῦντας τὸν νεκρὸν τοῦ Βασιλέως Ἀξιωματικοὺς ἀντικατέστησαν οἱ Ὑπασπισταί Του. Καὶ ὅταν ὁ Μητροπολίτης Θεόκλητος ἀπήγγειλε : «Ὅτι σὺ εἶ ἡ Ἀνάστασις, ἡ ζωὴ καὶ ἡ Ἀνάπαυσις», ἅπαν τὸ ποικίλον Ἐκκλησίασμα ἐγονυπέτησε καὶ ἐν τῇ ἀπολύτῳ καὶ ἱερωτάτῃ καὶ ἐπιβλητικωτάτῃ εἰκόνι ταύτῃ ἠκούετο μόνον σιγαλὸς

θρῆνος, κοπετός, καὶ κλαυθμὸς τῆς ἀειμνήστου Βασιλίσσης Ὄλγας.

Περατωθείσης δὲ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, ὁ Μητροπολίτης ἀπεχαιρέτησε τὸν νεκρὸν Βασιλέα, εἰπὼν ταῦτα:

«Μεγαλειότατε!
Ὁ Ἀπερχόμενος εἰς τὸν τάφον Βασιλεὺς ἡμῶν εἶναι ἄξιος στεφάνου μάρτυρος, καθόσον ἔπεσεν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως, ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, ὑπὲρ τοῦ Περιουσίου Του Λαοῦ τοῦ Ἐλευθέρου καὶ τοῦ Δούλου.
Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃ τὴν ἀγάπην Του πρὸς αὐτήν, καὶ πάντοτε θὰ μνημονεύῃ αὐτὸν ὡς Μέγα Βασιλέα. Αἰωνία του ἡ μνήμη».

Τούτων τελεσθέντων οἱ φιλοπάτορες Υἱοὶ βαστάζοντες διὰ τῶν χειρῶν τὸ φέρετρον τοῦ φιλοτέκνου Πατρὸς μετέφεραν αὐτὸ καὶ ἀπέθεσαν ἐπὶ κιλλίβαντος Πυροβόλου καλυφθέντος διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας. Καὶ ἡ πομπὴ κατὰ τὴν κεκανονισμένην τάξιν, προηγουμένου τοῦ Δανοῦ ἱερέως, τοῦ Βασιλέως κρατοῦντος τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὸ μάλης καὶ ἑπομένου μελανείμονος τοῦ ἵππου Του, κατηυθύνθη διὰ τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ καὶ Σταδίου πρὸς τὸν Σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Λαρίσσης.

Τὰς στρατιωτικὰς ἐπικηδείους τιμὰς ἀπέδωκεν ἡ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Μοσχόπουλον IV Μεραρχία ἐξ Ἠπείρου πρὸς τοῦτο εἰς Ἀθήνας μετακληθεῖσα, ἐν Πρεβέζῃ ἐπιβιβασθεῖσα, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῇ μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἰωαννίνων.

Πλῆθος ἀμέτρητον ἠκολούθησε σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις συντετριμμένον ὑπὸ πραγματικῆς καὶ ἀπεριγράπτου λύπης, καὶ ἀληθοῦς καὶ μεγάλου πένθους τὸν νεκρὸν τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ γεραροῦ βασιλέως Του. Τῆς πομπῆς ἀφιχθείσης εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ὁ νεκρὸς μετεφέρθη εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν ἅμαξαν, καταλλήλως διασκευασθεῖσαν, καὶ ὁ συρμὸς ἐξεκίνησε πρὸς τὴν Δεκέλειαν, τῶν δαφνοστεφῶν Ἑλληνικῶν πυροβόλων τῆς IV Μεραρχίας χαιρετώντων τὸ ὕστατον τὸν ἐκ τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ κόσμου τούτου ἀπερχόμενον φιλοπάτριδα καὶ φιλόλαον Βασιλέα Ἀρχηγόν του.

Εἰς Δεκέλειαν μεταφερθεὶς ὁ νεκρὸς κατετέθη ἐν τῷ Βασιλικῷ Μαυσωλείῳ, ἐνῷ φεῦ! ἐπέπρωτο νὰ ταφῶσι μόνον ὁ Πάππος καὶ ὁ Ἔγγονος ἀμφότεροι αἰφνιδίως καὶ ἀνελπίστως τελευτήσαντες, ὁ μὲν ὑπὸ ἀνισορρόπου διπόδου βληθείς, ὁ δὲ ὑπὸ λυσσῶντος τετραπόδου δηχθείς.

Ὁ ἀπαίσιος δολοφόνος βραδύτερον κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ἥτις διεξήχθη μετὰ πρωτοτύπου ἐπιπολαιότητος καὶ χαρακτηριστικῆς ἀδεξιότητος, τελικῶς καὶ ἐξαφανισθεῖσα, διαλαθών, ὡς διεδόθη, τὴν προσοχὴν τῶν φρουρῶν του, πηδήσας ἀπὸ τοῦ παραθύρου τοῦ διαδρόμου τῶν δικαστηρίων καὶ πεσὼν ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἔμεινε νεκρός.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος μεῖραξ ἔτι μετακληθεὶς ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας πρὸς διακυβέρνησιν Λαοῦ τὸν ὁποῖον ἐσπάρασσεν ἐπανάστασις ἐσωτερική, μόλις δὲ ἐξελθόντος ἐξ ἐπαναστάσεως κατ᾽ ὠμοῦ τυράννου, ἀνέλαβεν ἔργον τὰ μάλιστα δυσχερές. Ξένος πρὸς τὸν Λαόν Του, πρὸς τὸ θρήσκευμα, πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, πρὸς τὸ κλῖμα, καὶ τὴν ἱστορίαν του, οὐ μόνον ἠδυνήθη νὰ συγκρατηθῇ ἐπὶ τοῦ σαλευομένου Θρόνου Του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ καὶ θεμελιώσῃ τὴν Δυναστείαν Του, ἥτις ἐδραιώθη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Λαοῦ, διότι ἀπέδειξε καὶ ἔπεισεν ὅτι ᾐσθάνετο, ἠγάπα καὶ συνεπόνει μετὰ τῆς Χώρας τῆς ὁποίας τὰς βλέψεις ἐξυπηρέτησε τὰ μάλιστα τελεσφόρως. Ἡ Ἱστορία ψυχρῶς καὶ ἀμερολήπτως κρίνουσα θὰ ἐκδόσῃ τὴν αὐθεντικήν της ἀπόφασιν περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Ὅστις ἔγνω νὰ οἰακοστροφῇ τὸ σκάφος τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας διὰ μέσου θυελλῶν καὶ καταιγίδων κατὰ τρόπον ἰδιοφυῶς ἀριστοτεχνικὸν καὶ ἐπιτυχῆ, ὥστε ἀντιπαρήρχοντο αὗται χωρὶς νὰ κλονίσωσι τῆς Χώρας τὴν ἤρεμον ζωὴν καὶ τοῦ Βασιλείου τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ μεγίστη δὲ τῶν πολιτικῶν ἀρετῶν του, ἦτο ὅτι ἐγνώριζε νὰ ὑπολογίζῃ τὰς συνεπείας καὶ ἀπὸ τῶν συμπερασμάτων κατηύθυνε τὰς πράξεις αὐτοῦ.

Εἶχε δὲ τὴν εὐτυχίαν νὰ συνδέσῃ τὴν ζωήν Του μετὰ

Ἡγεμονίδος ὑπερόχου ἐν ἀρεταῖς ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς Βασιλικαῖς, καταστὰς ἀρχηγὸς οἰκογενείας πράγματι Ἑλληνικῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ὑπερηφανευόμενος ἔλεγεν: «Ἡ Δυναστεία μου εἶναι Ἑλληνικωτάτη, καὶ ἐν ταῖς καρδίας τῶν τέκνων μου εἶναι ἡ λέξις Ἑλλὰς βαθύτατα ἐγκεχαραγμένη».

Ηὔξησε τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, τῆς Θεσσαλίας, καὶ τῆς Ἄρτης καὶ ἐπέτυχε τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης. Ἡ δὲ ἀνταξία σύζυγός Του, Βασίλισσα Ὄλγα, τύπος ἀγαθότητος, φιλαλληλίας, στοργῆς καὶ ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς χριστιανῆς, ἐδίδαξε τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐξημεροῦσα καὶ ἐξαγνίζουσα τὴν Χώραν.

Ὁ Ἑλληνικὸς Βασιλικὸς Οἶκος ὃν ἵδρυσεν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος, προσέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ σπανιώτατον καὶ πολυτιμότατον ἐφόδιον ὅτι «Ἡ τιμὴ αὐτοῦ οὐδέποτε ἐμολύνθη δι' οἱουδήποτε σκανδάλου».

Ἁπλοῦς, καὶ πραγματικῶς δημοκρατικὸς ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος δοξάζων πεποιθότως ὅτι, «ἡ ἰσχύς του ἐνέκειτο ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ λαοῦ Του» ἠγαπήθη παρ' αὐτοῦ. Ἀναντιρρήτως ὑπῆρξεν ἰσχυρότατος καὶ δεξιώτατος πολιτικὸς Νοῦς, καὶ ἐξαιρετικὴ διπλωματικὴ Προσωπικότης.

Ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν Κόδρος ἔπεσεν ὡς ὁ χρησμὸς ὑπέδειξε ἵνα σώσῃ τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἔπεσε προασπίζων τὰς τελευταίας Πατρῴας κτήσεις. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἔπεσε προασπίζων τὰς ἀνακτωμένας τοιαύτας, σφραγίσας διὰ τοῦ τιμιωτάτου αἵματός του τὴν Ἱστορίαν πεντηκονταετοῦς Βασιλείας ἀγώνων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὰ μάλιστα δυσχερῶν.

Ἐλθὼν ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἀφιερώσῃ τὴν ζωήν Του πᾶσαν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν Ἑλλήνων, ὑπερβάλλων δὲ τὴν ὑπόσχεσίν Του ἔδωκε ταύτην ὑπὲρ αὐτῶν, παραδοὺς εἰς τὸν Διάδοχόν Του, τὸ αἱμάσσον στέμμα, ἀπῆλθεν εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν, ὅπου οἱ πάντες ἀπέρχονται, μηδενὸς ἐπανερχομένου, ἀποκομίζων μεθ' ἑαυτοῦ θερμοτάτην, διαρκῆ, ἀμείωτον καὶ ἀνθηρὰν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων.

Ἡ τελευταία δὲ παράγραφος τῆς διαθήκης Του πρὸς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον ἀφιερωμένη ἀποδεικνύει ἐναργέστατα

τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην του, τὴν διαυγῆ του κρίσιν, καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν στοργὴν πατρὸς πρὸς τὰ τέκνα του ἔχουσα οὕτως:

«Εἰς τὸν ἀγαπητόν μου Ντῖνον θέλω νὰ εἴπω: Ἀγάπα τὴν ἀγαπητὴν μικρὰν Πατρίδα σου, ἐξ ὅλης καρδίας ὑπηρέτησέ την, καὶ τὸν ἀγαπητὸν Λαόν σου μὲ ἐνδόμυχον καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην καὶ πίστιν. Τὸ αὐτὸ ἂς κάμουν καὶ οἱ ἀγαπητοί σου ἀδελφοί.

Ἔχε θάρρος, ἀλλ' ἔχε καὶ ὑπομονήν, μὴ σπεύδῃς ποτὲ ὑπὲρ τὸ μέτρον. Ἄφησε καλλίτερα νὰ περάσῃ ἡ νύκτα πρὶν πάρῃς τὴν ἀπόφασίν σου. Μὴ ὀργίζεσαι, καὶ μὴ ἀφήσῃς τὸν ἥλιον νὰ δύσῃ ἐπὶ τῆς ὀργῆς σου.

Ἔσο ἤρεμος τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν σκέψιν, καὶ μὴ λησμονήσῃς ποτὲ ὅτι βασιλεύεις, ἐπὶ λαοῦ μεσημβρινοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργὴ καὶ τὸ εὐέξαπτον ἀκαριαίως ἀναφλέγονται, καὶ ὁ ὁποῖος εἰς τοιαύτην στιγμὴν δύναται νὰ εἴπῃ καὶ νὰ πράξῃ πολλά, τὰ ὁποῖα τὴν ἐπομένην στιγμὴν λησμονεῖ πάλιν.

Διὰ τοῦτο μὴ θυμώνῃς ποτέ, καὶ μὴ λησμονῇς ὅτι συχνάκις εἶναι καλλίτερον νὰ ὑποφέρῃ ὁ Βασιλεὺς ὁ ἴδιος ἔστω καὶ ἠθικῶς, παρὰ νὰ ὑποφέρῃ ὁ Λαὸς καὶ ὁ Τόπος.

Ἐπίσης τὰ συμφέροντα τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ Τόπου πρέπει νὰ προηγῶνται παντὸς ἄλλου συμφέροντος. Ἐνθυμοῦ τοῦτο πάντοτε ἀγαπητέ μου Ντῖνο, καὶ ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἀπεράντῳ χάριτί του καὶ ἀγαθότητι θὰ σὲ εὐλογήσῃ καὶ θὰ σὲ βοηθήσῃ εἰς τὸ βαρύ σου ἔργον καὶ τὸ πλῆρες εὐθυνῶν ἀξίωμά σου.

Δόσε εἰς τὰ παιδιά σου καλήν, ὑγιᾶ, καὶ Ἑλληνικὴν ἀνατροφήν. Ὀφείλουν νὰ εἶναι Ἕλληνες καὶ τίποτε ἄλλο».

Ὁρκωμοσία τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου

Τὴν ἐπομένην τῆς ἐσπευσμένης εἰς Ἀθήνας ἀφίξεώς του 8 Μαρτίου, μετέβη ἐπισήμως, μυχιαίτατα ἀλγῶν καὶ βαρύτατα πενθῶν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Σοφίας εἰς τὴν Βουλήν, καὶ ὀμώσας ἐν πληθούσῃ συνεδρίᾳ τὸν νενομισμένον Συνταγματικὸν ὅρκον ἀνέλαβε τὰ Βασιλικά του καθήκοντα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς Του ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ Λαοῦ Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒ',πρὸς συνέχισιν τῆς διαδοχικῆς σειρᾶς τῶν ἐνδόξων τοῦ Βυζαντίου Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων.

Ὅπως ὅτε ἐπῆλθεν ἡ μοιραία τοῦ Γένους ἀνάστασις

κατὰ τῷ 1821 , ἡ Λαϊκὴ ψυχὴ διέβλεπεν ἐπάνοδον ἀρχαίων ἡμερῶν καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ Θρόνου τῶν Παλαιολόγων. Ἡ δὲ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς ἀνεγνώρισεν ὡς Ἀστικὸν Κώδικα αὐτὸν ἐκεῖνον ὅστις ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων τὴν πηγὴν ἔχων, διετηρήθη ἐν ἰσχύει καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μακραίωνος δουλείας.

Διό, καὶ ἡ πρώτη ἐν Ἐπιδαύρῳ, Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἐξέδοτο τόδε τὸ ψήφισμα:«Αἱ πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι βάσιν ἔχουσι τοὺς Νόμους τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων. Ἐθνικὰ ἰδεώδη,τὰ ὁποῖα οὐδεμία χρησιμοθηρικὴ διδασκαλία,οὐδεμία σκόπιμος ὑποτίμησις, καὶ οὐδεμία ὀπισθόβουλος λοιδωρία δύναται νὰ μαράνῃ καὶ νὰ ἐκριζώσῃ ἐκ τῆς Λαϊκῆς ψυχῆς, ἅτινα καὶ θὰ παραμείνωσιν ἀκμαῖα, ἀειθαλῆ καὶ ἀμείωτα μέχρις ὅτου ἀφεύκτως ἐπιστῇ ἡ εἱμαρμένη στιγμὴ τῆς ὁλοσχεροῦς πραγματοποιήσεως αὐτῶν.

Ἐπιστροφὴ εἰς Μακεδονίαν

Περατωθείσης νικηφόρως τῆς Ἠπειρωτικῆς ἐκστρατείας ἡ ἀπὸ 19 Μαρτίου ἐν Ἁγ. Σαράντα ἐπισταθμεύουσα ΙΙ Μεραρχία εἰδοποιήθη νὰ ᾖ ἑτοίμη πρὸς ἀναχώρησιν διὰ Θεσσαλονίκην. Τὴν 28 δὲ διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν διέταξεν ὅπως ἀποπλεύσῃ, τῆς ἐπιβιβάσεως ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἑπομένης.

Πρὸ τοῦ ἀπόπλου δὲ ἐκοινοποιήθη ἡ ἑξῆς διαταγή:

«Ἡ ΙΙ Μεραρχία
Πρὸς
Τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας.

Κατὰ τὴν πολύμοχθον καὶ δαφνηφόρον δρᾶσιν τῆς Μεραρχίας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ μετὰ τὴν κατάκτησιν δύο Πρωτευουσῶν καλούμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὰ ἀνακτηθέντα Ἑλληνικὰ ἐδάφη ἐπανερχόμενοι εἰς Μακεδονίαν.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία προπορευθεῖσα καὶ πρωτοστατήσασα εἰς τὰς ἐνδόξους ταύτας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις,διατρέξασα διὰ τῶν Ταγμάτων αὐτῆς ὁλόκληρον τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ἀπὸ Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας μέχρι τῶν Ἀσιατικῶν παραλίων, πανταχοῦ παροῦσα καὶ παν-

ταχοῦ περιαγαγοῦσα τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν, ὡς προεῖπον ὑμῖν κατὰ τὴν εἰς Μακεδονίαν ἀναχώρησίν μας, μετὰ χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας προσφέρεται νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον της ἐν Μακεδονίᾳ αὖθις, καὶ ὅπου ἀλλοῦ ἡ Πατρὶς λάβει ἀνάγκην τῆς προθυμίας τῶν τέκνων της.

Ὑπὸ τοιούτων αἰσθημάτων ἐμπνεόμενοι,εἶμαι βέβαιος,ὅτι ἐμμένοντες μέχρι τέλους εἰς τὸν καλὸν ὑπὲρ τῆς προσφιλεστάτης Πατρίδος μας ἀγῶνα θέλετε καὶ τώρα,ὡς πάντοτε,δόσει ὑπέροχα δείγματα ἀφοσιώσεως, ἀντοχῆς καὶ γενναιότητος οὐ μόνον ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ὡς μέχρι τοῦδε ἐπράξατε, ἀλλὰ καὶ ἔναντι τῶν ἰδίων σας αἰσθημάτων καὶ συμφερόντων.

Ἡ Α Μ. ὁ Βασιλεὺς ἀμείβων τοὺς κόπους τούτους καὶ τὴν αὐταπάρνησίν σας ηὐδόκησε νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως ἐν δέοντι μέτρῳ καὶ ἐκ περιτροπῆς ἐπανίδητε πρὸς καιρὸν τὰς ἑστίας σας, διὰ τῆς λήψεως ἀδειῶν, οἱ μᾶλλον ἔχοντες ἀνάγκην τοιούτων.

Οἱ Διοικηταί σας ἐξουσιοδοτήθησαν ἤδη νὰ κανονίσωσι τὰς ἀδείας ταύτας ἐν τῇ πρεπούσῃ ἀναλογίᾳ καὶ σειρᾷ.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Ἡ ΙΙ Μεραρχία ἀποπλεύσασα ἐξ Ἁγίων Σαράντα, τὴν πρωΐαν τῆς 4 Ἀπριλίου ἀπεβιβάσθη εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ τὴν ἐπομένην ἐκοινοποιήθη ἡ ἑξῆς διαταγὴ διὰ τοὺς Ἀξιωματικούς:

«Ἀφιχθέντων ἡμῶν εἰς Θεσσαλονίκην πρῶτον καθῆκόν μας εἶναι ἡ ἀπόδοσις τοῦ ὀφειλομένου φόρου Σεβασμοῦ, Εὐλαβείας καὶ Ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Ἀειμνήστου καὶ Ἐνδόξου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄.

Ἐφ' ᾧ σήμερον τὴν 4 μ.μ. ὥραν πάντες οἱ μὴ κωλυόμενοι Ἀξιωματικοὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Διοικητῶν τῶν Σωμάτων καὶ Ὑπηρεσιῶν θέλουσι συναθροισθῇ εἰς τὴν πρὸ τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητηρίου Πλατεῖαν ἀναμένοντες ὅπως ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν μου μεταβῶμεν ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς ἔπεσε, πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου.

Οἱ κ. Ἀξιωματικοὶ θέλουσι βαδίσει κατὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας ὡς ὁ Κανονισμὸς ὁρίζει, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ τάξιν θέλουσι ταχθῇ πρὸ τῆς θέσεως ἣν καθηγίασε τὸ αἷμα τοῦ Βασιλέως μας.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Δι' ἀξιοθαυμάστου δ' ὄντως δραστηριότητος καὶ ἀπαραμίλλου ταχύτητος ἄνευ στιγμῆς ἀναπαύσεως, ὧν ἀπόδειξις ἀναμφισβήτητος πρόκειται τὸ γεγονὸς καθ' ὅ, ἓν τῶν Πεζικῶν Συνταγμάτων τῆς III Μεραρχίας ἀναχωρῆσαν ἐκ Μακεδονίας πρὸς ἐνίσχυσιν διὰ ξηρᾶς, καὶ ἀφιχθὲν εἰς Ἤπειρον μικρὸν μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἰωαννίνων, χωρὶς νὰ ἀνακόψῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ. διελθὸν διὰ τῆς πόλεως κατηυθύνθη εὐθὺς εἰς Πρέβεζαν ὅπου ἐπιβιβασθὲν ἀτμοπλοίων ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην, μετεφέρθησαν καὶ αἱ λοιπαὶ Μεραρχίαι πλὴν τῆς VIII παραμεινάσης πρὸς φρούρησιν ἐν Ἠπείρῳ.

Ὅταν δὲ ἀργότερον πεσούσης τῆς Ἀδριανουπόλεως μετεφέρθησαν ἐν τάχει καὶ αἱ Βουλγαρικαὶ δυνάμεις ἐκ Θράκης εἰς Μακεδονίαν, ἡ Στρατηγικὴ παράταξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ εἶχεν ὁλοσχερῶς συντελεσθῆ,καὶ οὕτως ἀπεσοβήθη ὁ ἐπικρεμασθεὶς κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης κίνδυνος, ἕνεκα τῆς μεταφορᾶς εἰς Ἤπειρον τοῦ ἐπιλέκτου μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, καθορισθείσης τῆς διατάξεως τοῦ στρατοῦ οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ βαδίσῃ εἴτε πρὸς τὸν Στρυμῶνα, εἴτε μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Στρυμῶνος πρὸς Βορρᾶν. Ἡ II Μεραρχία ἐγκατεστάθη ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἀσβεστοχῶρι, καὶ Καπουντζῆδες. Ἑτοίμη πρὸς πορείαν εἴτε διὰ Κλείσαλη, εἴτε διὰ Καβαλὰρ καὶ Λαγκαδᾶ. Συγχρόνως δὲ ἐκοινοποιήθη ἡ κατωτέρω διαταγὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὰς Μεραρχίας:

«Πρὸς

Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας.

Πληροφοροῦμαι ὅτι Ἀξιωματικοὶ διαμένοντες μετὰ τμημάτων στρατοῦ εἰς χωρία ὧν πολλοὶ κάτοικοι τυγχάνουσι σχηματικοί, οἷον Γορνότοβο, Παζέλι, Ἀενόζι, Τσεγόν, δι' ἐνεργείας προπαγανδιστικῆς συνετέλεσαν οὕτως ὥστε οἱ εἰρημένοι σχισματικοὶ νὰ ὑποβάλωσιν αἰτήσεις περὶ ἐπανόδου των εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἐκδόσατε ἑπομένως εἰς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς αὐστηρὰς διαταγὰς ὅπως οὗτοι ἀπέχωσι πάσης τοιαύτης ἐνεργείας, ἥτις εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις πρόξενοι μεγάλης ζημίας γενήσεται.

Ἀπ' ἐναντίας συστήσατε αὐτοῖς ὅπως, εἰς πᾶσαν παρουσιασθησομένην περίστασιν καθιστῶσιν γνωστὸν εἰς τοὺς σχισματικοὺς ὅτι,ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ ὅτι κατὰ παντὸς ζητοῦντος νὰ

ἐπηρεάσῃ αὐτὴν δύναται νὰ ζητῶσι τὴν προστασίαν τῶν Ἀρχῶν.
Κωνσταντῖνος»

Ὁ δὲ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Θεσσαλονίκης ἐκοινοποίησε τὴν κάτωθι διαταγήν:

«Πρὸς
Ἅπαντα τὰ Σώματα

Σχετικῶς πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους Λαοὺς τοὺς διαμένοντας ἐν τοῖς ὑφ' ἡμῶν κατεχομένοις διαμερίσμασι δέον νὰ ἀπαιτῆται ἀπόλυτος σεβασμὸς πρὸς τὰς ἕξεις αὐτῶν, δέον νὰ ἀπαγορευθῇ πᾶσα ἀνάμιξις εἰς τὴν θρησκείαν ἢ τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας, τοῦ τοιούτου ἄλλωστε ἀντιτιθεμένου πρὸς τὸ ἀνεξίθρησκον καὶ κατ' ἐξοχὴν φιλελεύθερον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐξ ἄλλου ὅμως δέον αὐστηρῶς νὰ ἀπαγορεύεται καὶ πᾶσα προπαγανδιστικὴ ἐνέργεια εἴτε πολιτικὴ εἴτε θρησκευτικὴ ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων Λαῶν.

Νικόλαος»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν΄

Ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἅλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως

Διαλυθείσης τὴν 16 Ἰανουαρίου τῆς ἐν Λονδίνῳ συνδιασκέψεως εἰρήνης μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν Συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας, τὴν 7 Φεβρουαρίου 1913 ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι ἐφ' ὅλου τοῦ Τουρκοβουλγαρικοῦ Μετώπου μετὰ μεγίστης σφοδρότητος.

Μὴ ἐπιτραπέντος τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνακωχῆς, τὸ ἠθικὸν τῆς φρουρᾶς της, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφίμων, καὶ λοιπῶν στερήσεων αἰσθητῶς ἐμειώθη.

Ἐν δυσχερεῖ δὲ θέσει εὑρεθείς, τούτου ἕνεκα, ὁ γενναῖος τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπερασπιστὴς Σουκρῆ Πασσᾶς, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ διὰ Σουλτανικοῦ Ἰρραδὲ εἶχεν ἐπονομασθῆ Γαζῆς ἕνεκα τῆς ἀνδρείας του ἀντιστάσεως, ἐπεχείρησεν τὴν 13 Φεβρουαρίου ἀπεγνωσμένην ἔξοδον ἀποτυχοῦσαν μετὰ σημαντι-

κῶν ἀπωλειῶν. Τὴν ἑπομένην οἱ Βούλγαροι ἐνήργησαν ἀντεπίθεσιν ἥτις ἔσχε τὴν αὐτὴν τύχην.

Αἱ συμπράττουσαι Στρατιαὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀνελθοῦσαι ἡ μὲν Βουλγαρικὴ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἰβάνωφ ἐκ 120 χιλ. ἀνδρῶν μετὰ 400 πεδινῶν πυροβόλων, ἡ δὲ Σερβικὴ εἰς 40 χιλ. ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Στεπάνοβιτς μετὰ 90 τοπομαχικῶν τοιούτων, ἀπεφασίσθη νὰ ἐνεργήσωσι γενικὴν κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ τομέως ἐπίθεσιν, μᾶλλον εὐαλώτου ὡς εὐπροσπελαστοτέρου καὶ ἐγγυτέρου τῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου ἡ ΒΔ. προέχουσα ἐξελέγη παρὰ τῆς Διοικήσεως ὡς σημεῖον τῆς ἀποφασιστικῆς ἐφόδου.

Ἡ ἐπίθεσις ἤρξατο περὶ ὄρθον βαθὺν τῆς 24 Μαρτίου καὶ μετὰ 48ωρον γενικὴν καὶ λυσσαλέαν ἐκ τοῦ συστάδην ἐνιαχοῦ πάλην, καθ' ἣν τὸ τοπομαχικὸν πυροβολικὸν τῶν Σέρβων ἐπέφερε μεγίστην καταστροφὴν εἰς τὰ Τουρκικὰ πυροβολεῖα καὶ δεινὸν ὄλεθρον εἰς τὰς Τουρκικὰς τάξεις, τὴν πρωΐαν τῆς 26 Μαρτίου 1913,τούτου ἕνεκα, ὑψώθη λευκὴ Σημαία ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος Παπὰζ-Τεπέ. Ἀπεσταλμένος δὲ τοῦ Σουκρῆ Πασσᾶ προσελθὼν παρὰ τῷ Σέρβῳ Συνταγματάρχῃ Μιλοβὶν Γαβρίλοβιτς Διοικητοῦ τοῦ 20 Πεζικοῦ Συντάγματος καταλαβόντος τὸν ἀνωτέρω προμαχῶνα καὶ κατευθυνομένου πρὸς τὸ Χαδιρλίκ, παρεκάλεσεν αὐτὸν ὅπως εἰδοποιήσῃ τὸν Σέρβον Στρατηγὸν Στεπάνοβιτς, ὃν ἀνεγνώριζεν ὡς τὸν ἁλωτὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως, νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ τὴν παράδοσιν αὐτῆς. Εἰς τὸν ἀνωτέρω Συνταγματάρχην παρεδόθη μετ' ὀλίγον ὁ Τοῦρκος Ἀρχηγός. Οἱ δὲ αἰχμαλωτισθέντες ἀνῆλθον εἰς 2 χιλ. Ἀξιωματικούς, ὧν 20 ἀνώτατοι,60 χιλ. ἄνδρας καὶ 600 πυροβόλα τοπομαχικὰ καὶ πεδινά.

Ἡ πτῶσις τῆς Ἀδριανουπόλεως ἑωρτάσθη εἰς ἁπάσας τὰς Σλαυϊκὰς Χώρας εἰς ἀπάντησιν τῆς Ἑλληνικῆς ἑορτῆς διὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν Μόσχᾳ δὲ ἐγένετο καὶ μεγάλη διαδήλωσις, καθ' ἣν ὁ Δήμαρχος αὐτῆς Γκουτσχὼφ ἐξέφρασε τὴν θερμοτάτην εὐχήν, ὅπως ἡ ἑορτὴ αὕτη διὰ τὰς ἐν Ἀδριανουπόλει δραπείσας δάφνας ἀποτελέσῃ τὸν πρόλογον προσεχοῦς ἑορτῆς διὰ τὰς δρεφθησομένας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ἐπιτεθέντες καὶ μὴ δυνηθέντες οἱ Βούλγαροι νὰ

ἀνατρέψωσι τὰ χαρακώματα τῆς Τσατάλτσης,ὡς καὶ τὸ Διπλωματικὸν ὀχύρωμα τὸ προφυλάσσον αὐτήν, ἐστράφησαν μετὰ πολλῆς ζέσεως καὶ ἀποφασιστικότητος πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἂν δὲ καὶ ἡ Σκόδρα ἀνθίστατο εἰσέτι κατὰ τῶν Μαυροβουνίων, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὁ πόλεμος οὐσιαστικῶς ἐπερατώθη, καὶ ἐπῆλθε σιωπηρὰ αὐτόματος ἐκεχειρία, καὶ ἡ στιγμὴ τῶν διαπραγματεύσεων. Ἤγουν τὸ μέγα παιγνίδιον τῶν ἀντιθέτων εἶχεν ἐπιστῆ, καὶ ἡ ὁποία εὗρε :

Τοὺς μὲν Βουλγάρους ἐγκατεστημένους ἐφ᾽ ἁπάσης τῆς περιοχῆς Ν. τῆς Τσατάλτσης μέχρι Ῥαιδεστοῦ, καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ μέχρι Καλλιπόλεως, ἐν Κιλκίς, Δοϊράνῃ, Καβάλλᾳ, Δράμᾳ, Σέρραις, Στρωμνίτσῃ καὶ Πετριτσίῳ. Τοὺς Ἕλληνας ἐν Θεσσαλονίκῃ, Φλωρίνῃ, Ἐδέσσῃ, Καστορίᾳ, Ἰωαννίνοις, Χίῳ, Μυτιλήνῃ, Σάμῳ καὶ Κρήτῃ. Καὶ τοὺς Σέρβους ἐν Μοναστηρίῳ,Κομμάνῳ, Γευγελῇ καὶ ἀλλαχοῦ, κατακτήσεις πολέμου.

Ἡ μεταπολεμικὴ κατάστασις αὕτη, ἐὰν παρέμενεν ἀμετάβλητος, καὶ διὰ τὸ ἀμετάβλητον τῆς ὁποίας ὁ Βενιζέλος μετ᾽ ἀνενδότου καὶ πεισματικῆς ἐπιμονῆς ἐκίνησε πάντα λίθον, πάντα μετεχειρίσθη τρόπον, καὶ πᾶν μετῆλθε μέσον, ἀναποφεύκτως καὶ ταχέως θὰ ἐσήμαινε τὸν ὁριστικὸν καὶ ἀμετάκλητον τῆς Ἑλλάδος ὄλεθρον, καὶ τὸν ἐθνικὸν καὶ φυλετικόν της θὰ ὤρυσσε τάφον, καὶ δή, κυρίως καὶ πρωτίστως διὰ τῶν ἰδίων της χειρῶν παρασκευασθέντα καὶ ὀρυχθέντα.

Ἡ περίστασις δ᾽ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς διαφορᾶς ἀντιλήψεων καὶ διαστάσεως γνωμῶν μεταξὺ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ Βενιζέλου. Τοῦ μέν, ἀκλονήτως πιστεύοντος καὶ φανατικῶς λατρεύοντος τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικά, τοῦ δέ, ἀπροκαλύπτως καὶ ἐπισήμως ἀποκηρύσσοντος, καὶ ἐμπαικτικῶς καὶ ὠργίλως προγονοπληξίαν ταῦτα ἀποκαλοῦντος, καὶ ἡ ἀφύπνισις τῆς κατὰ τῆς Δυναστείας ἐχθρότητος καὶ μίσους αὐτοῦ τῆς ἐν Κρήτῃ γεννηθείσης.

Γνωσθεισῶν δὲ ἐν Ἀθήναις τῶν ἐν Λονδίνῳ ὑποχωρητικῶν διαθέσεων καὶ ἐκδηλώσεων τοῦ Βενιζέλου πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ τῶν παρ᾽ αὐτοῦ ἐπανειλημμένως πρὸς τὰ μέλη τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Ἀποστολῆς λεχθέντων,μετὰ τῆς συγ-

χρόνου διαδόσεως ὅτι, ἡ Αὐστρία ἐπρότεινεν ὅπως ἡ Βουλγαρία παραχωρήσῃ τὴν Σιλίστριαν τῇ Ρουμανίᾳ λαμβάνουσα εἰς ἀντάλλαγμα τὴν Θεσσαλονίκην, προὐξένησαν, ὡς ἦν φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, ἐν Ἀθήναις μεγίστην συγκίνησιν καὶ ἀνυπολόγιστον κατάπληξιν.

Ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἐθνικὸν αἴσθημα ἐπ᾿ οὐδενὶ λόγῳ παρεδέχοντο τὴν ἐγκατάλειψιν χώρας ἀνακτηθείσης δι᾿ αἱματηροτάτων ἀγώνων, καὶ τὴν παράδοσιν πληθυσμοῦ ἀκραιφνῶς Ἑλληνικοῦ εἰς προαιώνιον φυλετικὸν ἐχθρόν, τοῦ Τούρκου ἀγριώτερον, σκληρότερον καὶ αἱμοδιψέστερον. Φρασσομένης οὕτω ἐσαεὶ τῆς λεωφόρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἀκτῶν παραμεινασῶν διὰ μέσου τῶν Αἰώνων, Ἑλληνικῶν, παρὰ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλλας ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς, καταπιέσεις καὶ διωγμούς, τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπερ ἐσήμαινε τελεσίδικον ἐθνικὴν καταστροφὴν καὶ θραῦσιν τῶν πτερύγων τῆς Μεγάλης Ἰδέας, καὶ δή, ἐν πλήρει θριάμβῳ καὶ ἐνδοξοτάτῃ νίκῃ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς Τύπος ὁ ὀρθοφρονῶν, ὁ μὴ δουλεύων τυφλῶς καὶ ἀσυνειδήτως εἰς τὸν κομματισμόν, πάσης πολιτικῆς ἀποχρώσεως, ὁ ἐπισταμένως, ἀνεπηρεάστως, καὶ ἀπὸ περιωπῆς μελετῶν καὶ κρίνων περὶ τῶν ὑψίστων καὶ πρωτίστης σημασίας ἐθνικῶν ζητημάτων, σύσσωμος ἐξεγερθείς, συνίστα θερμῶς, ἐπιμόνως, καὶ ἀπαύστως ὅτι, διὰ τὰς μελλοντικὰς τῆς Ἑλλάδος ἐθνικὰς βλέψεις, καὶ ἰδιαίτατα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ διατήρησιν τῆς διὰ τοῦ πολέμου ἀνακτηθείσης μερικῆς ἐθνικῆς κληρονομίας ἐπεβάλλετο ἀναποδράστως, ὅπως τὰ σύνορα αὐτῆς ὁρισθῶσι τοὐλάχιστον ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ Νέστου.

Οἱ Βούλγαροι ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ

Οἱ Βούλγαροι καταλαβόντες τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἐπεδόθησαν ἐν σπουδῇ καὶ παντοιοτρόπως εἰς τὸν ἐκβουλγαρισμὸν αὐτῆς, μετενεγκόντες πλείστας οἰκογενείας ἐκ τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας, ὥστε ἐν Σέρραις ἐντὸς δύο μηνῶν ὁ πλη-

θυσμὸς κατέστη ἀνάμικτος, ἐνῷ ἐπὶ Τουρκοκρατίας οὐδεμία Βουλγαρικὴ οἰκογένεια ὑπῆρχεν ἐν αὐταῖς.

Ἐφήρμοσαν δὲ ἀπερίγραπτον βαρβαρότητα διοικήσεως καὶ μετεχειρίσθησαν κατάπτυστα ἀνθελληνικὰ μέσα ἐξιχθέντα μέχρι τοῦ σημείου ὥστε, ὅταν ἠγγέλθησαν αἱ κατὰ θάλασσαν Ἑλληνικαὶ νίκαι, ὁ ἐν Σέρραις Ἑλληνισμὸς ἔσπευσεν ἐνθουσιωδῶς νὰ πανηγυρίσῃ λαμπρῶς τὸ ὑψίστης σημασίας συμμαχικὸν γεγονὸς τοῦτο, ἀναθέσας εἰς τὸν Γυμνασιάρχην τοῦ Ἑλληνικοῦ τῆς πόλεως Γυμνασίου Παπαπαῦλον Λεων. νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν τῆς μεγάλης ἑορτῆς.

Μετὰ τὴν τελετὴν ἐκλήθη οὗτος ἐπειγόντως παρὰ τοῦ Βουλγάρου τῆς πόλεως Διοικητοῦ, ὅστις τῷ ἀπέτεινε χυδαιοτάτας ὑβριστικὰς παρατηρήσεις, εἰς ἃς ὁ Ἕλλην Γυμνασιάρχης ἀπήντησε θαρραλεώτατα εἰπὼν ὅτι: «Ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος διὰ τῶν ἐνδόξων νικῶν του ὠφέλησε τὰ μέγιστα τοὺς συμμάχους», πλέξας τὸ ἐγκώμιον τῶν νικῶν αὐτοῦ, οὗ ἕνεκα ἐφρόνει ὅτι, «εἰς οὐδὲν ἡμάρτησεν». Ὁ Βούλγαρος Διοικητὴς μετὰ Μογγολικῆς ὄντως ἀναισχυντίας εἶπεν αὐτῷ ὀργίλως. «Σὲ συγχωρῶ διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φοράν, ἀλλ' ἂν ἐπαναληφθῇ τὸ τοιοῦτον θὰ σοῦ κόψω τὴν γλῶσσαν».

Ἀποστολὴ Ἐπιτροπῆς εἰς Ἀθήνας. Ἡ Σπονδυλικὴ στήλη

Οἱ ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ Ἕλληνες βλέποντες τὴν καθημερινὴν αὔξησιν τῶν Βουλγάρων ἐν Σέρραις καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῶν Βουγαρικῶν ἀρχῶν πρὸς αὐτούς, συνέστησαν ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Γυμνασιάρχου Σερρῶν Παπαπαύλου Λ., Προέδρου, τοῦ ἐν Ἀθήναις Λυκειάρχου Δελλίου Ἰωάνν. ἐκ Σιατίστης, καί τινων ἄλλων προκρίτων ἐκ Δράμας καὶ Καβάλλας, εἰς ἣν ἀνέθηκαν ὅπως μεταβαίνουσα εἰς Ἀθήνας παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ καθιστῶσα αὐτῷ γνωστὴν τὴν κατάστασιν καθικετεύσῃ τοῦτον ὅπως ληφθῇ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως σύντονος φροντὶς καὶ καταβληθῇ δραστηρία ἐνέργεια ἵνα, αἱ Ἑλληνικώταται αὐτῶν Πατρίδες μὴ ἀφεθῶσιν ὑπὸ

τὴν Βουλγαρικὴν δουλείαν, τῆς Τουρκικῆς μυριάκις βαρβαρωτέραν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη διελθοῦσα ἐκ Θεσσαλονίκης παρουσιάσθη εἰς τὸν ἀείμνηστον Βασιλέα Γεώργιον ζητήσασα τὴν γνώμην Αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου· ὅστις παρέπεμψεν αὐτὴν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ θωπεύων οἰκείως εἰς τὸν ὦμον τὸν Πρόεδρον Παπαπαῦλον Λ. εἶπεν αὐτῷ : «Παιδί μου σὲ συμβουλεύω νὰ μὴ ἐπιστρέψῃς εἰς τὰς Σέρρας, διότι οἱ Βούλγαροι εἶναι κακοί».

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀφιχθεῖσα εἰς τὰς Ἀθήνας ἐζήτησεν ἀκρόασιν παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ, ὅστις προφασιζόμενος τὰς πολλάς του ἀσχολίας καὶ ἔλλειψιν διαθεσίμου χρόνου δὲν τὴν ἐδέχθη συστήσας νὰ παραδόσῃ τὸ ὑπόμνημά της εἰς τὸν Γραμματέα του Μαρκαντωνάκην Κ. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδήλωσεν ὅτι, ἐντολὴν εἶχε, νὰ ἴδῃ αὐτὸν καὶ οὐχὶ τὸν Γραμματέα του, εἰδ᾽ ἄλλως θὰ καταθέσῃ τὴν ἐντολήν, καὶ μεταβᾶσα παρὰ τῷ διευθυντῇ τοῦ «Ἐμπρὸς» Καλαποθάκῃ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Τύπου. Τοῦτο μαθὼν ὁ Βενιζέλος, πρὸς πρόληψιν τοῦ προκληθησομένου θορύβου, ἔσπευσε νὰ διαμηνύσῃ αὐτῇ ὅτι θὰ τὴν ἐδέχετο εἰς ὡρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν εἰς ἓν τῶν γραφείων τῆς Βουλῆς. Πρὸ τῆς συνεντεύξεως ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπεσκέφθη καὶ τοὺς λοιποὺς Πολιτικοὺς Ἀρχηγούς, εἰς δὲ τὸν Θεοτόκην ἀνακοίνωσε καὶ τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῆς συνεντεύξεως.

Τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν μετέβη ἡ Ἐπιτροπὴ εἰς τὸ ὁρισθὲν γραφεῖον, ὅπου ἐκ τῆς Αἰθούσης τῆς συνεδριαζούσης Βουλῆς προσῆλθε καὶ ὁ Βενιζέλος ἔχων ἐκ δεξιῶν τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν Ῥέπουλην καὶ ἐξ ἀριστερῶν τὸν τῆς Δικαιοσύνης Ῥακτιβάν. Μεταξὺ δ᾽ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς διημείφθη ὁ ἑξῆς ἀξιομνημόνευτος διάλογος.

Παπαπαύλου: Κύριε Πρόεδρε. Ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατακτηθείσης Ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι δεινὴ καὶ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου θὰ ἀπολέσῃ τὸν Ἐθνισμόν του ἐπικαλούμεθα πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ δυστυχήματος τούτου τὴν παρέμβασιν καὶ προστασίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Βενιζέλος : Τί νὰ σᾶς κάμω ἐγὼ ἀφοῦ οἱ παλαιοὶ Πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐφρόντισαν διὰ τὴν Μακεδονίαν ; Τί θέλετε, νὰ κάμω

ἀδελφοκτόνον πόλεμον ; Ἀλλὰ σκεφθῆτε καλῶς ὅτι, θὰ ἀντιμετωπίσωμεν 300 χιλ. λογχῶν. Σᾶς συμβουλεύω νὰ δεχθῆτε τὴν κατάστασιν ἐπὶ 15 ἔτη.Θὰ σᾶς στείλω καλοὺς Προξένους εἰς ὅσους θὰ παραμείνετε διὰ νὰ σᾶς προστατεύωσιν ἀπὸ πάσης Βουλγαρικῆς πιέσεως καὶ αὐθαιρεσίας, εἰς ὅσους δὲ ἀποδημήσετε θὰ σᾶς παραχωρήσω γαίας ἐν Κοζάνῃ καὶ Νιαούσῃ καὶ σπόρον καπνοῦ Καβάλλας ἵνα ἐπιδοθῆτε εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ.

Παπαπαύλου: Ἐν πρώτοις δὲν εἶναι ἀληθές, Κύριε Πρόεδρε, ὅτι οἱ παλαιοὶ πολιτικοὶ δὲν εἰργάσθησαν διὰ τὴν Μακεδονίαν, διότι τῇ ἀόκνῳ καὶ ἀδιακόπῳ μερίμνῃ αὐτῶν, καὶ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον καὶ Νοσοκομεῖον καὶ Πτωχοκομεῖον καὶ διάφορα ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἀνήγειραν καὶ συνετήρουν ἐν Σέρραις καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἀκμαιότατος ἐπεκράτει, ἐκλιπούσης πάσης Βουλγαρικῆς προπαγάνδας. Μᾶς συμβουλεύετε νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὸν Βουλγαρικὸν ζυγόν. Διατί νὰ ὑποκύψωμεν ; Μήπως ἐνικήθημέν που κατὰ τὸν κοινὸν συμμαχικὸν πόλεμον; Ὁ Στόλος μας, δὲν ἔδρασεν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Συμμάχων ἀποκόψας πᾶσαν θαλασσίαν συγκοινωνίαν !

Βενιζέλος: Μὴν ὁμιλεῖτε περὶ τοῦ Στόλου μας ὡς ποιηταί, διότι ὁ Στόλος μας ὠφέλησε μόνον τὴν Ἑλλάδα.

Δέλλιος : Δὲν θὰ ἀκούσωμεν τὰς συμβουλάς σας, Κύριε Πρόεδρε, διότι δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ δὲν ἀποτελοῦμεν μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατὰ τὰς δηλώσεις σας. Εἴμεθα δὲ ὑποχρεωμένοι πρὸς σωτηρίαν τοῦ κινδυνεύοντος ἐθνισμοῦ μας, νὰ ζητήσωμεν ἐν ἀνάγκῃ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας, διότι εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ ζήσωμεν ὑπ' αὐτὴν ὡς Ἕλληνες καὶ οὐχὶ ὡς Βούλγαροι. (Ἐπὶ τῇ δηλώσει ταύτῃ τὰ νεῦρα τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἐξέσπασαν, καὶ μὲ πρωτοφανῆ ὀργὴν ἐκτύπησε ζωηρῶς τὸν γρόνθον ἐπὶ τῆς τραπέζης). Μὴ θυμώνετε Κύριε Πρόεδρε, ἐπειδὴ ἀγωνιζόμεθα πάσῃ θυσίᾳ νὰ μὴ γίνωμεν Βούλγαροι,ἀφοῦ ἐπὶ τόσα ἔτη ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐμείναμεν Ἕλληνες παλαίοντες κατὰ τῶν Βουλγάρων διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου·Ἄλλως τε,Κύριε Πρόεδρε, ἐὰν ἡ Βουλγαρία δηλώσῃ ὑμῖν ὅτι, παραιτεῖται τῆς κατοχῆς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἐπὶ ἀνταλλάγματι νὰ δοθῇ αὐτῇ ἡ Κρήτη, θὰ σᾶς ἤκουον οἱ Κρῆτες νὰ γίνωσιν Βούλγαροι, πολὺ πλέον ἡμῶν, οἵτινες διετηρήσαμεν τὸν Ἐθνισμόν μας ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων καίπερ δολοφονούμενοι παρ' αὐτῶν καθ' ἑκάστην;

Τούτων λεχθέντων, ὁ Βενιζέλος ἀποτόμως ἐγκατέλιπε τὴν Ἐπιτροπὴν μετὰ τῶν δύο ἀφώνων συμπαραστατῶν του Ὑπουργῶν, καὶ εἰσῆλθε πλήρης ὀργῆς εἰς τὴν Αἴθουσαν τῆς συνεδριαζούσης Βουλῆς καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ βήματος προέβη εἰς τὴν περίφημον δήλωσιν ὑπὸ τὴν ἀπερίγραπτον κα-

τάπληξιν τῆς Βουλῆς καὶ τῶν Θεωρείων ὅτι: «Καὶ εἰρηνικῶς καὶ ἑκουσίως προσφερομένας τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην δὲν θὰ τὰς ἐδεχόμην, καθόσον δὲν θὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλὰς σπονδυλικὴν στήλην». Ὅτε, ὁ ἀείμνηστος Θεοτόκης ὑποπτεύσας τὴν ἀφορμὴν τῆς ὀργῆς του, ἐγερθεὶς εὐθυτενὴς καὶ ἐπιβλητικὸς τῷ ἔκαμε τὴν περιλάλητον παρατήρησιν: «Μὴ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὀργῆς προβαίνετε εἰς τοιαύτας δηλώσεις ἀντεθνικάς».

Ὁ Πρωθυπουργὸς ὑπὸ τὸ πλῆγμα τῆς αὐστηρᾶς παρατηρήσεως ταύτης, συνέχισεν εἰς τόνον χαμηλότερον ὅτι: «Δὲν ἔχω καμμίαν ἀπαίτησιν ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμῶνος ἐδαφῶν, οὐχὶ διότι ἡ Βουλγαρία ἐπρόβαλε τὴν κατοχήν των, ἀλλὰ διότι θὰ εἴμεθα ἐν αὐτοῖς συνεσφιγμένοι ἐκ λόγων γεωγραφικῶν. Δὲν θὰ ἐδεχόμην τοιαύτην ὁροθέτησιν πλήρη κινδύνων διὰ τὴν Ἑλλάδα. Διότι, ἐὰν ἐμέλλομεν νὰ ἐκταθῶμεν ἄνευ διακοπῆς τῆς συνεχείας κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης ἵνα περιλάβωμεν ἅπαντας τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Θράκης, ἡ Ἑλλὰς οὕτως ἐπιμήκης, χωρὶς νὰ κατέχῃ σπονδυλικὴν στήλην κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης θὰ ἦτο ἀσθενεστέρα παρὰ ἐὰν τὰ σύνορα αὐτῆς ἐστρογγυλεύοντο κατ' ἄλλην διεύθυνσιν».

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀντιπολίτευσις ἐπὶ τῆς κατηγορηματικῆς ταύτης δηλώσεως, κατήγγειλε τὸν Βενιζέλον «ὡς μὴ ἐννοοῦντα ποσῶς τοὺς Ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ τῶν Ἑλλήνων», ἀπεκάλεσε ταῦτα ὀργίλως καὶ ἐμπαικτικῶς «Προγονοπληξίαν, καὶ τοὺς εἰς ταῦτα πιστεύοντας εὐρωτιῶντας προγονοπλήκτους», προσθέσας στομφικῶς, προλέγων οἰκογενειακὴν Βενιζελικὴν Δυναστείαν ἐν Ἑλλάδι, ὅτι: «Καὶ εἰς τοὺς υἱούς του θὰ ἄφηνεν εὐχὴν καὶ κατάραν τὴν αὐτὴν ὁδὸν νὰ ἀκολουθήσωσιν».

Ἀπελπισθεῖσα ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἀπεφάσισε νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν παρέμβασίν του, μεταβαίνουσα πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Ἤπειρον, ἀλλὰ μὴ ἐπιτραπείσης παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεώς της, παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σέρρας, ἀγγελθείσης τῆς ἀπαισίας δολοφονίας τοῦ ἀειμνήστου Βασι-

λέως Γεωργίου ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐσπευσμένως ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, παρέμεινε καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν του ἐγένετο δεκτὴ παρ᾽ αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν ἀκρόασιν, ὁ ἄλλοτε παιδαγωγὸς τῶν τέκνων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου Δέλλιος περιέγραψε τὴν δεινὴν συμφορὰν ἥτις ἠπείλει τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τὴν ἀπελπιστικὴν ἀπάντησιν ἣν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ καθικέτευσε τοῦτον ὅπως παρέμβῃ. Ὁ Βασιλεὺς ἔχων ἐνώπιόν του ἀνεπτυγμένον τὸν χάρτην τῆς Μακεδονίας καὶ σημειῶν διὰ μολυβδίδος τὰ ὀχυρὰ σημεῖα τὰ παρὰ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενα καὶ χαμηλοφώνως μονολογῶν, οὐδεμίαν ἔδωκεν αὐτῷ ἀπάντησιν.

Ὅτε δὲ ὁ Δέλλιος ἐπεκαλέσθη «μίαν θερμὴν ἐλπίδα ἀπέναντι τῆς ψυχρᾶς καὶ ἀπογοητευτικῆς στάσεως τοῦ Βενιζέλου», ἀντὶ ἀπαντήσεως ἔδωκεν αὐτοῖς ζωηρῶς τὴν χεῖρα εἰπὼν αὐτολεξεί: «Πηγαίνετε φίλοι μου διότι μὲ ἀναμένει παραπλεύρως ὁ Μητροπολίτης Πελαγωνίας, καὶ ἀρκεσθῆτε εἰς τὴν διαβεβαίωσίν μου ὅτι, τὸ ἐνδιαφέρον μου διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν εἶναι μεγαλείτερον ἀπὸ τὸ ἰδικόν σας»-

Περατωθείσης τῆς ἀποστολῆς της, ἡ Ἐπιτροπὴ συντόμως ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ Πρόεδρος δὲ αὐτῆς Παπαπαύλου μὴ ἀκούσας τὴν συμβουλὴν τοῦ πεπειραμένου Βασιλέως Γεωργίου, μόλις ἐπάτησε τὸν πόδα ἐν Σέρραις αἱμοδιψῶς καὶ ἀπανθρώπως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεσφάγη.

Μετά τινας δὲ ἡμέρας, ἐν συνομιλίᾳ μετὰ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας, ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐχαρακτήρισε τὰς δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Μακεδόνων τουλάχιστον ἀφελεῖς, τὴν πραγματικότητα παραγνωρίζοντος, καὶ τὴν Βουλγαρικὴν διανοητικότητα παραβλέποντος. Χαρακτηριστικῶς δὲ μειδιῶν, διότι ὁ Βενιζέλος εὕρισκε, καὶ ἀπεκάλει ἀδελφοκτόνον τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον, μετὰ ὀλιγόστιγμον σιωπήν, εἶπε τὴν χαρακτηριστικὴν καὶ ἀξιομνημόνευτον φράσιν: «Τὴν Καβάλλαν θέλει ὁ Φερδινάνδος, ἀλλὰ θὰ τοῦ μπῶ καβάλλα». Πρόρρησις

τὴν ὁποίαν ἡ τοῦ ἀμέσου μέλλοντος πραγματικότης ὁλοσχερῶς ἐπηλήθευσε.

Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ

Προγονοπληξίαν ὀργίλως καὶ ἐμπαικτικῶς ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ Βήματος τοῦ Ἐθνικοῦ Συνεδρίου ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ ἀπεκάλεσε, καὶ δή, ἐν ἡμέραις ὑπερλάμπρων νικῶν καὶ Ἐθνικῶν θριάμβων, καθ' οὓς ταῦτα ἤρξαντο ἀπὸ τῆς σφαίρας τοῦ ἰδανικοῦ πρὸς τὸ ἐπίπεδον κατερχόμενα τῆς πραγματικότητος καὶ πλουσίως πραγματοποιούμενα.

Ἀλλ' ἡ πάτριος Ἱστορία αὐθεντικῶς πιστοποιεῖ καὶ σαφῶς διδάσκει ὅτι, εἰς τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ καὶ εἰς τὰ σεπτὰ σύμβολα καὶ ἐνθύμια αὐτῶν, ὀφείλει ἀποκλειστικῶς καὶ μοναδικῶς ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ τὴν ἔνδοξον, δαφνοστεφῆ, καὶ ἀπαρεμπόδιστον φωτεινὴν αὐτῆς σταδιοδρομίαν, τὰ φανατικῶς λατρευθέντα, καὶ ζηλοτύπως διαφυλαχθέντα καὶ περιφρουρηθέντα ἀφ' ἧς ἡμέρας αὕτη ἐπὶ τῆς κονίστρας τοῦ Κόσμου ἐνεφανίσθη.

Αἱ Ἐθνικαὶ παραδόσεις ἀπαρτίζουσι αὐτὴν ταύτην τὴν σύνθεσιν τῆς Φυλῆς, καὶ βαρύνουσιν ὁλοκληρωτικῶς ἐπ' αὐτῆς, τὸν ἀληθῆ ὁδηγόν της ἀποτελοῦσαι. Ἄνευ αὐτῶν καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐπίτευξις οἱασδήποτε προόδου. Φυλὴ παύσασα νὰ ἔχῃ Ἰδανικὰ περιπίπτει ταχέως εἰς τὴν τάξιν τοῦ δούλου.

Καθ' ἁπάσας τὰς ἱστορικὰς καὶ μεγάλας τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς περιπετείας, Λαός, Ποιηταὶ καὶ Πεζογράφοι ἐμπνευσμένως ἐξύμνησαν ταῦτα, καὶ ἀσάλευτα καὶ ἀμείωτα τὴν εἰς αὐτὰ Ἐθνικὴν πεποίθησιν καὶ ἐμπιστοσύνην διεκήρυξαν.

Κατὰ τοὺς μικρὸν πρὸ τῆς ἁλώσεως χρόνους ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐν Χρησμοῖς καὶ Λογίοις προῃσθάνετο τὴν πτῶσιν. «Οἱ Μάντεις πολλὰ ἀπαίσια ἐπεθείαζον, κατὰ τὸν Κριτόβουλον, Λόγιά τε παλαιὰ ᾔδετο καὶ χρησμοὶ ἀνηρευνῶντο εἰς οὐδὲν χρηστὸν φέροντα». Ὅταν δὲ ἐπῆλθον οἱ χαλεποὶ χρόνοι, καὶ ἡ ὑπερήφανος καὶ ὑπερτέρου πολιτισμοῦ Ἑλληνικὴ

Φυλή, ἐταπεινώθη καὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸν βάρβαρον Ἀσιανὸν ἐπιδρομέα κατακτητήν, ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολυάριθμοι Ὕμνοι συνετάχθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν καταστροφήν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ Λαϊκὰ ᾄσματα, διότι μόνον ταῦτα ἐκφράζουσι μὲ βαθεῖαν ἁπλότητα συναίσθημα ἐγκαρτερήσεως πρὸς τὰ μεγάλα Ἐθνικὰ δεινά, καὶ βεβαίαν τὴν ἐλπίδα τοῦ δουλωθέντος Γένους, περὶ Ἐλευθερίας καὶ ἀνορθώσεως.

Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἀνέστη ἐχόμενον ἀκλονήτως, στενῶς καὶ ἀμειώτως τῶν ὑψηλῶν του Ἰδανικῶν, τῆς Πατρίου Γλώσσης καὶ τῆς Θρησκείας του, ἀκραδάντως πιστεῦον εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος Θεανθρώπου, τὴν Πίστιν καὶ τὴν Διδασκαλίαν τοῦ ὁποίου διεφύλαξε ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ καὶ διελάλησεν ἡ θεοπρεπὴς Ἑλληνικὴ Γλῶσσα.

Εἶναι ἀληθῶς ἄξιον θαυμασμοῦ ὅτι τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ ἀμάραντο καὶ θαλερὰ ἤνθισαν καθ᾽ ὃν χρόνον τὸ Ἔθνος ἐφαίνετο ἀπολέσαν τὰ πάντα πεσσούσης τῆς Βασιλευούσης, καὶ οὐδαμόθεν ὑπέφωσκέ τις ἐλπίδος ἀκτίς. Διότι εἶναι ἀπόρρητον τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, καθ' ὅ, ἐν μέσῳ τοῦ σκότους καὶ τοῦ ἐρέβους πολυταράχων καιρῶν, ἡ ὀπτασία τοῦ παρελθόντος τυγχάνει διὰ τὸν Ἕλληνα φωτεινὴ καὶ ἀνέσπερος λαμπάς, φωτίζουσα καὶ καθοδηγοῦσα αὐτὸν πρὸς τοὺς νέους ὁρίζοντας τῆς παλιγγενεσίας.

Διὰ τοῦτο, εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐγεννήθησαν αἴσιαι περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ Ἔθνους ἐλπίδες, καὶ ἐρριζώθη ἡ πεποίθησις παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ Λαῷ ὅτι, «ἀφεύκτως διὰ τῆς σπάθης θὰ ἀνακτήσῃ τὴν διὰ τῆς σπάθης ἁρπασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πατρικὴν κληρονομίαν».

Οὕτω παρὰ τοῦ Λαοῦ διεπλάσσετο ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἥτις παρὰ πᾶσαν ἐπίσημον ἢ ἀνεπίσημον, ἡμεδαπὴν ἢ ἀλλοδαπὴν ἀντίδρασιν, ὑπῆρξεν, ὑπάρχει, καὶ ὑπάρξει, ἡ πολυτιμοτάτη, ἡ ὑπερτάτη, ἡ τιμιοτάτη καὶ ἡ προσφιλεστάτη τῶν Ἐθνικῶν παραδόσεων, ὑποθηκῶν καὶ πεποιθήσεων, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ κορύφωμα τῶν περὶ ἐλευθερίας πόθων καὶ προσδοκιῶν, καὶ ἥτις ὥρισεν ὁ Ὕψιστος ἐν

εἱμαρτῷ χρόνῳ ὁλοκληρωτικῶς νὰ πραγματοποιηθῇ. Τὰς Ὑψηλὰς δὲ βουλὰς καὶ ἀποφάσεις Αὐτοῦ οὐδεὶς θνητὸς δύναται νὰ ἀναστείλῃ καὶ νὰ ματαιώσῃ.

Τὴν Λαϊκὴν πεποίθησιν, τῆς διὰ τῆς σπάθης ἀνακτήσεως τῶν δι' αὐτῆς ἀφαιρεθέντων ἐκφράζουσιν εὐγλωττώτατα καὶ συγκινητικώτατα τὰ ἑξῆς δύο ᾄσματα, ἡ «Ἁγία Σοφία» καὶ ὁ «Τελευταῖος Παλαιολόγος».

Ἁγία Σοφία

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ Γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια.
Σημαίνει καὶ ἡ Ἁγιὰ Σοφιὰ τὸ Μέγα Μοναστῆρι.
Μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἑξῆντα δυὸ καμπάνες.
Κάθε Καμπάνα καὶ Παπᾶς, κάθε Παπᾶς καὶ Διάκος.
Ψάλλει ζερβὰ ὁ Βασιληᾶς, δεξιὰ ὁ Πατριάρχης.
κι' ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμῳδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολῶναις
Νὰ μποῦμε στὸ Χερουβικὸ καὶ νὰ βγῇ ὁ Βασιλέας (1).
Φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' Ἀρχαγγέλου στόμα
«Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι' ἂς χαμηλώσουν τ' ἅγια.
Παπάδες πάρτε τὰ Ἱερά, καὶ σεῖς κεριὰ σβεσθῆτε
Γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλι νὰ τουρκέψῃ.
Μόν' στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιὰ νὰ 'ρθοῦνε τρία καράβια,
Τὄνα νὰ πάρῃ τὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
Τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο τὴν Ἅγια Τράπεζά μας,
Μὴν μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν».
Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, κι' ἐδάκρυσαν ἡ εἰκόνες.
Σώπασε Κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύζῃς
Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς πάλι δικά σας εἶναι».

Ὁ Τελευταῖος Παλαιολόγος

(Διάλογος Μάμμης καὶ ἐγγόνου)

«Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου Γιαγιὰ τὸν Βασιλέα
Ἢ μήπως καὶ σὲ φάνηκε, σὰν ὄνειρο νὰ ποῦμε
Σὰν παραμύθι τάχα;
Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου ὡσὰν καὶ σένα Νέα
Γιὰ νὰ γεννῶ 'κατὸ χρονῶν, κι' ἀκόμα τὸ θυμοῦμαι
Στὴν Πύλη, στὴν Χρυσόπορτα, στὸν Πύργο ἀπὸ κάτω

---

(1) Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ Τοῦρκοι εἰσήλασαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ διεκόπη ἡ Λειτουργία, καθ' ἣν στιγμὴν ἐψάλλετο ἡ περικοπὴ τοῦ Χερουβικοῦ: «Ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξάμενοι».

Εἶν' ἕνα σπήλαιο πλατὺ στρωμένο σὰν Παλάτι.
Σὰν Ἅγιο Παρεκκλῆσι.
Κανένας Τοῦρκος δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῇ κοντά Του,
κανεὶς τῆς σιδηρόφρακτης νὰ βρῇ τὸ μονοπάτι.
Νὰ πᾷ νὰ τὸ μιάνῃ.
Μόνο κανένας Χριστιανός, κανένας ποὺ τὸ ξέρει,
Περνᾷ π' αὐτοῦ κρυφά, κρυφά, καὶ τὸ σταυρό του κάνει.
Μὲ φόβο καὶ μ' ἐλπίδα.
Ἔτσι κι' ἐγὼ βαστούμενη στὸ Πατρικό μου χέρι
Ἐπῆγα καὶ προσκύνησα. Καὶ ἐδ' αὐτοῦ μ' ἐφάνη
Ὄχι μ' ἐφάνη. Εἶδα.
Μέσ' τὸ σκοτάδι τὸ βαθὺ ἕν ἄστρο σὰν λιχνάρι
σὰν μιὰ φλόγα μυστική, ἀπ' τὸ Θεὸ ἀναμμένη
γαλάζια λάμψι χύνει
Καὶ φέγγει τὴν λευκόχλωμη τοῦ Βασιλέα χάρι
Ποὺ μὲ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένος μένει.
στὴν ἀργυρή Του κλίνη.
Ἀπέθανε Γιαγιᾶ ; Ποτέ. Παιδάκι μου κοιμᾶται
στὰ στήθη τ' ὁ Σταυραετός, στὰ πόδια του προβάλλει
Δικέφαλο ξεφτέρι.

. . . .

Καὶ θἄρθῃ ναὶ Γιαγιάκα μου; Θἄρθῃ παιδί μου θἄρθῃ.
Καὶ ὅταν ἔρθῃ. Τί χαρὰ στὴν Γῆ, στὴν Οἰκουμένη.
Σ' ὅσους θὰ ζοῦνε τότε.
Ὅταν τρανέψῃς Γυιόκα μου, κι' ἀρματωθῇς, καὶ κάμῃς
Τὸν ὅρκο στὴν Ἐλευθεριὰ σὺ κι' ὅλη ἡ Νεολαία
Νὰ σώσητε τὴ χώρα.
Τότε θὲ ν' ἄρθ' ὁ Ἄγγελος κι' Ἀγγελικαὶ δυνάμεις
Γιὰ νὰ μποῦνε νὰ ξυπνήσουνε, νὰ ποῦν στὸ Βασιλέα
Πῶς ἦλθε πειὰ ἡ ὥρα.
Κι' ὁ Βασιληᾶς θὰ σηκωθῇ, τὴν σπάθα του θὰ δράξῃ.
Καὶ Στρατηγός σας θὲ νὰ μπῇ στὸ πρῶτο του Βασίλειο
Τὸν Τοῦρκο νὰ χτυπήσῃ.
Καὶ χτύπα, χτύπα θὰ τὸν πᾷ μακρυὰ νὰ τὸν πετάξῃ
Πίσω στὴν κόκκινη Μηλιά, καὶ πίσ' ἀπὸ τὸν Ἥλιο.

Πατρὶς

Ἡ παγκόσμιος Ἱστορία σαφῶς καὶ ἀδιαψεύστως μαρτυρεῖ ὅτι, αἱ Φυλαὶ δὲν ζῶσι, δὲν ἀκμάζουσι, καὶ δὲν σταδιοδρομοῦσι ὡς Κράτος, ἀλλὰ μοναδικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς

ὡς Πατρίς. Διὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἄφθαστοι μεγαλοφυΐαι τῶν Αἰώνων καὶ τῆς Οἰκουμένης μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως ἐδογμάτιζον. Οὕτω ὁ Θεῖος Πλάτων, δίδων τὸν ὑπέροχον καὶ ἀκριβῆ ὁρισμὸν αὐτῆς, ἔγραψε:

«Καὶ πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ Προγόνων ἁπάντων τιμιώτερον, καὶ σεμνότερον, καὶ ἁγιώτερόν ἐστιν ἡ Πατρίς, καὶ ἐι μείζονι μοίρᾳ, καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι».

Ὁ ὑψιπέτης Ὅμηρος ἔψαλλεν:

«Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρης!»

Ὁ Σοφοκλῆς ἐδίδασκεν:

«Οὐδὲν γλύκιον τῆς Πατρίδος!»

Ὁ Τυρταῖος ἐδογμάτιζεν:

«Ὁ ὑπὲρ Πατρίδος θάνατος τυγχάνει τὸ ὕψιστον τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν».

Ὁ Αἰσχύλος ὁ τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος ἀνδρεῖος μαχητὴς ἐσάλπισεν:

«Ὦ! παῖδες Ἑλλήνων ἴτε. Ἐλευθεροῦτε Πατρίδα, ἐλευθεροῦτε δὲ παῖδας, γυναῖκας καὶ Θεῶν τε πατρῴων ἕδη. Θήκας τε Προγόνων. νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών».

Ὁ Ἱπποκράτης καθώριζε:

«Θάνατος εὐθάνατος, ὑπὲρ Πατρίδος θνήσκειν».

Ὁ Πλούταρχος ἐβεβαίου:

«Φιλῶ τέκνα; ἀλλὰ Πατρίδ' ἐμὴν μᾶλλον φιλῶ».

Ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐν τῇ τραγῳδίᾳ του «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι», εἰσάγει τὴν Ἰφιγένειαν θυγατέρα τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἀρχηγοῦ τῆς εἰς Τροίαν ἐκστρατείας καὶ τῆς Κληταιμνήστρας πρὸς εὐόδωσιν αὐτῆς θυσιαζομένην ὑπὲρ τῆς Πατρίδος της Ἑλλάδος καὶ λέγουσαν:

Δίδωμι σῶμα τοὐμὸν Ἑλλάδι
Θύετ' ἐκπορθεῖτε Τροίαν, ταῦτα γὰρ μνημεῖά μου.
διὰ μακροῦ, καὶ παῖδες οὗτοι; καὶ γάμοι, καὶ δόξ' ἐμή.
Βαρβάρων Ἕλληνες ἄρχειν εἰκός, ἀλλ' οὐ βάρβαροι
Μῆτερ Ἑλλήνων· τὸ γὰρ Δοῦλον οἱ δ' Ἐλεύθεροι.

Τούτου δ' ἕνεκα ὁ Ἀχιλλεὺς ἀποθαυμάζων τῆς ὑπερόχου Ἑλληνίδος κόρης τὸ γενναῖον φρόνημα καὶ τὴν ὑψηλὴν φιλοπατρίαν ἀναφωνεῖ:

«Ζηλῶ σοῦ μὲν Ἑλλάδα, Ἑλλάδος δὲ σέ!»

Ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς ἀπαρνήσεως τῶν Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν

Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἀφ' ἧς παρουσιάσθη ἐπὶ τῆς κοσμικῆς σκηνῆς λατρεύουσα τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ θερμῶς, ἐπιμόνως, φανατικῶς, καὶ ἀμειώτως, καὶ ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῶν τὰ πάντα δαπανῶσα καὶ τὰ πάντα ὑφισταμένη, ἔγραψε τὴν Ἐποποιΐαν τῆς Τροίας, τῶν Μηδικῶν πολέμων, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως, καὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

Παύουσα δὲ νὰ λατρεύῃ, καὶ ἀπαρνουμένη ταῦτα θὰ περιπέσῃ ἀσφαλῶς καὶ ἀναποφεύκτως εἰς τὸν ὑλικώτερον Ὑλισμόν. Ἡ Χρυσοπληξία δέ, ἡ Χρυσοθηρία καὶ ἡ Χρησιμοθηρία θὰ ἀντικαταστήσωσι ταῦτα μεθ' ὅλων τῶν ὀλεθρίων καὶ εὐνοήτων συνεπειῶν.

Ἡ ἀνωτέρα σκέψις μὲ τὸν Ἑλληνικὸν νοῦν, ἡ ὑψηλὴ συγκίνησις μὲ τὴν Ἑλληνικὴν καρδίαν, καὶ ἡ θεία ὀνειροπόλησις μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν, θὰ ἀντικατασταθῶσι μὲ τὴν εὐτελῆ σκέψιν, τὴν φαύλην συγκίνησιν, καὶ τὴν κτηνώδη ὀνειροπόλησιν τοῦ θηλακίου καὶ τοῦ στομάχου.

Θεὸς τῶν Ἑλλήνων δὲν θὰ εἶναι ὁ γλυκὺς Ναζωραῖος ἀλλ' ὁ Κερδῷος Ἑρμῆς. Πατρὶς δὲν θὰ εἶναι ἡ φιλτάτη Ἑλλάς, ἀλλὰ τὸ Χρηματιστήριον. Καὶ ὁ μόνος προορισμός, ἡ διαρκὴς ἀπασχόλησις, ἡ ἀδιάκοπος μέριμνα καὶ ὁ διακαὴς αὐτῶν πόθος ἔσται τὸ εὐθηνὰ ἀγοράζειν καὶ τὸ αἰσχροκερδῶς πωλεῖν.

Ἀναντιρρήτως διὰ τῆς ἀπαρνήσεως τῶν Ἐθνικῶν παραδόσεων, καὶ τῆς ἀποκρούσεως τῶν Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν ὑπὸ τῶν Ἐπισήμων καὶ Κυβερνητῶν, διὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἐκφαυλίσεως τῆς πατρίου Γλώσσης ὑπὸ τοῦ δυσόσμου ἐσμοῦ τῶν ἀκαθάρτων Μαλλιαρῶν, καὶ διὰ τῆς διακωμωδήσεως καὶ ἐξευτελισμοῦ τῆς Θρησκείας ὑπὸ τῶν ἐνσκυψάντων συγχρονιζομένων Νεοελλήνων τὸν πατριώτην ἐπαγγελλομένων καὶ τὸν Ἕλληνα

ὑποκρινομένων, ἡ ἀμάθεια, ἡ ἐκφαύλησις, ἡ ἐξουθένωσις καὶ ἡ ταπείνωσις τῶν Ἑλλήνων ἔσται προσεχής, ἀσφαλὴς καὶ ἀναπότρεπτος.

Καὶ τὸ ὡραῖον Ἐθνικὸν Οἰκοδόμημα ἐκ θεμελίων θὰ καταρριφθῇ, διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὁποίου ἐνθουσιωδῶς, ἀκαμάτως καὶ τελεσφόρως εἰργάσθη ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ ἀληθὴς Χριστιανός, ὁ πραγματικὸς πατριώτης καὶ ὁ θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῆς πατρίου γλώσσης, ἣν καὶ εὐχερῶς ὡμίλει καὶ ἀπταίστως ἔγραφεν, ὡς ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ αὐθεντικῶς διαπιστοῖ.

Ὅτε ὁ Πάπας Ρώμης Πῖος ΙΒ΄ ἀνήγγειλε τὴν εἰς τὸν Παπικὸν Θρόνον ἀνάρρησίν του εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον δι᾽ ἐπιστολῆς γεγραμμένης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἀπέστειλεν αὐτῷ τὴν κατωτέρω ἀπάντησιν ἐν τῇ αὐτῇ γλώσσῃ ἰδιοχείρως παρ᾽ αὐτοῦ γεγραμμένην. Καὶ ὁ ἑωρακὼςμ εμαρτύρηκε.

«Κωνσταντῖνος Ἑλλήνων Βασιλεὺς
Πίῳ τῷ ΙΒ΄ Πάπᾳ Ῥώμης
Εὖ πράττειν

Ὡς ἄσμενος ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν τῆς Σῆς Ἁγιότητος, τὴν ἀνάρρησίν Σου ὡς Ὑπάτου Ἀρχιερέως τῆς Πρεσβυτέρας Ρώμης εὐαγγελιζομένην.

Οἶδα γὰρ οἷος ἀρετῆς καὶ σοφίας κόσμος τὴν Σὴν κορυφὴν κοσμεῖ, ὡς καὶ οὐδεὶς ἕτερος δίκαιος ἐστὶν ἐν τοῖς νῦν καιροῖς ἐπὶ τοῦ Ῥωμαίου Θρόνου καθέζεσθαι εἰς ὃν Σὲ ἡ τοῦ Θεοῦ Πρόνοια ἐταμιεύσατο.

Πέποιθα δὲ τῇ δικαιοσύνῃ, τῇ μετριότητι καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὅσαι Σοὶ πρόσεισι, συμβαλέσθαι εἰς ἀκμὴν καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἧς προΐστασαι Ἐκκλησίας.

Χάριτας δ᾽ ἅμα ὁμολογῶ τῇ Ἁγιότητί Σου, ἀνθ᾽ ὧν ηὖξω ἀγαθῶν ἐμοί τε, Τῷ Ἐμῷ Οἴκῳ καὶ παντὶ τῷ Ἑλληνικῷ, καὶ τὰς ἴσας εὐχὰς ἀντιδιδοὺς εὐσεβάστως πάνυ ὑποφαίνομαι.

Κωνσταντῖνος Β».

Ἀντίληψις καὶ ἀπόφασις τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου

Τοιαύτην πεποίθησιν περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοιαύτην ἀντίληψιν περὶ τῶν Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν, πρὸς πάντας δια-

φωνῶν, ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ βήματος τοῦ Ἐθνικοῦ Συνεδρίου ὀργίλως διεκήρυξεν. Ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀληθὴς στρατιώτης, ἐνθουσιώδης πατριώτης, τῶν Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν φανατικὸς θαυμαστής, θερμὸς λάτρης καὶ ἀνδρεῖος ὑπερασπιστής, ὁ τερματίζων τὴν συχνοτάτην συζήτησιν περὶ Ἰδανικῶν πάντοτε διὰ τοῦ Δόγματος «Ἑλλὰς ἄνευ Κωνσταντινουπόλεως, Βασιλεὺς ἄνευ Στέμματος» καὶ ὡς βαθὺς μελετητὴς καὶ γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ψυχολογίας τῆς πιστοποιούσης ὅτι, «δὲν ὑπῆρχεν Ἕλλην σοφὸς ἢ ἀπαίδευτος, μέγας ἢ μικρός, ἄρχων ἢ ἀρχόμενος, νέος ἢ γέρων, πλούσιος ἢ πένης μὴ λατρεύων διακαῶς ταῦτα, ἄλλα κατὰ φρένα καὶ θυμὸν ἐμερμύριζεν.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκ πολλῶν ἁπτοτάτων καὶ ὀφθαλμοφανεστάτων ἀποδείξεων, χαρακτηριστικῶν καὶ σαφῶν ἐνεργειῶν, ἡλίου φαεινότερον κατεδεικνύετο ποῦ κατέτεινον αἱ προθέσεις, ποῦ ἀπεσκόπουν αἱ βλέψεις, καὶ τὶ ἐχάλκευον τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων τὰ ἀδεξίως συγκαλυπτόμενα, καὶ πόσον μακρὰν τῆς πραγματικότητος εὑρίσκοντο αἱ ἀφελέσταται τοῦ Βενιζέλου θεωρίαι, περὶ Βαλκανικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ Βουλγαρικῆς συνεργασίας, καὶ προβλέπων τὰ μέλλοντα γενέσθαι, ὡς προνοητικὸς Στρατηγὸς καὶ ὀξυδερκὴς διπλωμάτης ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐδράττετο πάσης εὐκαιρίας νὰ καθιστᾷ τὴν ἀκροσφαλῆ κατάστασιν ταύτην γνωστὴν ἀδιακόπως εἰς τοὺς Ἀνωτέρους Ἀξιωματικούς, τονίζων αὐτοῖς συνάμα καὶ τὴν ἀναπόδραστον καὶ ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πολέμου, τῆς κατεχούσης τὸ ἰσχυρότατον Κιλκὶς τὸ μόλις 14 χιλιόμετρα τῆς Θεσσαλονίκης ἀπέχον, καὶ ταύτης δεσπόζον, ἥτις ταχέως καὶ ἀναποφεύκτως θὰ ἔπιπτεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν.

Τὰ δὲ Ἑλληνικὰ ὅρια ἀναγκαστικῶς καὶ ἀναποτρέπτως θὰ ὑπεχώρουν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ἀλιάκμονος πέραν τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορικὴ πολυμάθεια τοῦ Βενιζέλου δὲν ἔβλεπεν Ἑλληνισμὸν οὔτε διὰ τῆς ἀθλάστου οὔτε διὰ τῆς τεθλασμένης. «Ἦγουν, μετὰ τοιούτους καὶ τοσούτους ἀγῶνας, μετὰ τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἀπωλείας, μετὰ τοιαύτας καὶ τοσαύτας πε-

ριπετείας, καὶ μετὰ τοιαύτας καὶ τοσαύτας δαπάνας, ἡ Ἑλλὰς θὰ κατέληγεν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Βερολίνου, ἣν προθυμώτατα παρεχώρει ἡ Τουρκία, μετὰ τῆς Κρήτης, ἵνα μὴ αὕτη συμμεθέξῃ εἰς τὴν κατ' αὐτῆς Σερβοβουλγαρικὴν συμμαχίαν».

Σὺν τῇ ὀδυνηροτάτῃ ὅμως προσθήκῃ ὅτι, Ἑλληνικώταται χῶραι, τῇ πρωτίστῃ, κυρίᾳ, καὶ ἀποτελεσματικῇ συνεργασίᾳ, καὶ συνδρομῇ, κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἀποσπασθεῖσαι, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὑπῆρχον πλεῖσται καὶ βάσιμοι πιθανότητες καὶ ἐλπίδες νὰ περιήρχοντο ἡμέραν τινὰ βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς εἰς αὐτήν, ἐτύγχανον κατειλημμέναι ὑπὸ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων προσκόπων τῆς Ρωσσίας καὶ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ὀργάνων πειθηνίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπεκλείετο ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως πᾶσα ἐλπὶς μελλοντικῆς αὐτῶν ἀποσπάσεως. Ὀφθαλμοφανεστάτην καὶ σκληροτάτην πραγματικότητα τὴν ὁποίαν ἡ διπλωματικὴ τοῦ Βενιζέλου ὀξυδέρκεια δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐδέχετο κἂν περὶ αὐτῆς νὰ συζητήσῃ καὶ ἀκούσῃ.

Πλὴν τὰ σχέδια καὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου διηυκόλυνε καὶ πάλιν, «ὁ Ὕψιστος, ὅστις ἰδιαιτέρως ἀγαπᾷ, σκέπει καὶ προστατεύει τὴν Ἑλλάδα, διότι τὴν ἀληθῆ Αὐτοῦ Πίστιν καὶ Λατρείαν διέδωκεν ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην ἅπασαν ἡ θεοπρεπής, ἀείζωος καὶ ἀκατάλυτος Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, καὶ ἐστερρέωσεν ἀϊδίως καὶ ἀδιασείστως ὁ ἀνέσπερος, ὁ ἀπαράμιλλος καὶ ὁ ἄφθαστος Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἀποφασίσας ὥστε:

1) Οἱ Σέρβοι νὰ ἀρνηθῶσιν, ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς αὐτονομίας τῆς Ἀλβανίας γενομένης εἰς αὐτοὺς ἐδαφικῆς ζημίας, τὴν ἐφαρμογὴν τῆς προσυμφωνηθείσης μετὰ τῶν Βουλγάρων συμβάσεως διαναμῆς τῶν κατακτηθέντων Τουρκικῶν ἐδαφῶν. Καί.

2) Οἱ Βούλγαροι νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ ἀκαταλογίστου ἀλαζωνικῆς καθ' ὅλων αὐτοπεποιθήσεως καὶ ὑπεροχῆς, καὶ κτηνώδους λαιμαργίας νὰ καταβροχθίσωσι τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα».

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οἱ Ἀξιωματικοὶ

Ἡ περὶ τῶν Βουλγαρικῶν προθέσεων πεποίθησις αὕτη τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἡ ἐπὶ ἀκαταμαχήτων καὶ πειστικωτάτων ἐρειδομένη ἐπιχειρημάτων, ἡ ἀποκαλύπτουσα καταφανῆ καὶ ἀναμφισβήτητον τὸν ἐπικρεμάμενον ἐπὶ τῆς Πατρίδος ὁριστικὸν ὄλεθρον ἐγένετο ἀπεριφράστως καὶ πεποιθότως ἀποδεκτὴ ὁμοθυμαδόν, παρ' ἁπάντων τῶν Ἀξιωματικῶν συνομολογούντων, καὶ συμπαραδεχομένων μετ' αὐτοῦ ὡς ἐπιβεβλημένον, ἀναπόφευκτον καὶ ἐπείγοντα τὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμον.

Διό, καὶ ἤρξαντο ἀθορύβως, ἀδιακόπως, καὶ ἀποτελεσματικῶς κατηχοῦντες, ἐμποτίζοντες, ἐμπνέοντες καὶ παρασκευάζοντες τὸ Στράτευμα διὰ τὸν ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς ὑπὲρ τῶν ὅλων κατὰ τῆς Βουλγαρίας Ἑλλαδοσώστην ἀγῶνα. Τὸν ὁποῖον πόλεμον ἡ ἔμμονος πολιτικὴ ἀμβλυωπία, καὶ ἡ ἰδιοτύπως νοσοῦσα τοῦ Βενιζέλου διπλωματικὴ φαντασία, ἐνῷ ἡ ἀνωτέρα ἐπέμβασις τοῦ φιλέλληνος Ὑψίστου ἀπεφάσισε καὶ ἔπεμψε πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξαγωγὴν αὐτῆς ἐκ τοῦ ἀδιεξόδου εἰς ὃ παρ' αὐτοῦ ἐνεπλάκη, αὐτὸς θνητὸς ὤν, ἀντιτασσόμενος ἐπιμόνως καὶ παθολογικῶς εἰς τὰς Θείας Αὐτοῦ βουλὰς καὶ ἀποφάσεις, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, καὶ μετεχειρίσθη πᾶν μέσον καὶ πᾶσαν μηχανὴν ἵνα ματαιώσῃ.

Ματαίωσις Ἑλληνοτουρκικῆς συνεννοήσεως

Ὅταν αἱ μετὰ τῶν Βουλγάρων προστριβαὶ αἱ ἀρξάμεναι ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ὁσημέραι ἐκτραχυνόμεναι ἐξήγγελλον εἰς τοὺς ὀρθοφρονοῦντας σαφῶς καὶ ἀναποφεύκτως τὴν μετ' αὐτῶν προσεχῆ καὶ ἀναπόδραστον σύρραξιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Πρόξενος Ἰωαννίνων Φορέστης, παρὰ τῷ πολιτικῷ τμήματι τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ὑπηρετῶν καὶ στενῶς συνδεόμενος μετὰ τοῦ γενναίου ὑπερασπιστοῦ τῶν Ἰωαννίνων αἰχμαλώτου Στρατηγοῦ Ἐσσὰτ Πασσᾶ, ὑπέβαλε τὴν γνώμην εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου Ὑποστράτηγον

Δούσμανην, τὴν διὰ μεσολαβήσεως τοῦ Τούρκου Στρατηγοῦ ἐπίτευξιν συνεννοήσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

Ἐγκριθείσης τῆς γνώμης ταύτης, ὁ Φορέστης τὴν ἀνεκοίνωσεν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸν Ἐσσὰτ Πασσᾶν, ὅστις εὑρὼν ταύτην ἐπωφελῆ δι' ἀμφότερα τὰ Κράτη προθύμως καὶ ἄνευ βραδύτητος ἀνέφερε σχετικῶς πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του μετὰ τῆς ἀποχρώσης δικαιολογίας, ἀποστείλας συγχρόνως καὶ τὸν ἀδελφόν του Βεχὴπ Βέην εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τοῦτο.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἔσπευσε νὰ τηλεγραφήσῃ αὐτῷ, ἀποδεχθεῖσα τὴν πρότασιν, ὅπως ὡς ἐπίσημος ἀντιπρόσωπός της προβῇ ταχέως εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῆς. Διότι ἐπείγετο καὶ αὕτη, τοῦ πολέμου κηρυσσομένου, νὰ διατάξῃ τὴν προέλασιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένης.

Πλήν, ἡ ἀπροθυμία, καὶ ἡ προσπάθεια ἡ νοσηρὰ τοῦ Βενιζέλου ἐπιμόνως καὶ ἀναποτρέπτως ἀποβλέποντος εἰς τὴν πάσῃ θυσίᾳ ἀποτροπὴν τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πολέμου, ἀνέβαλλε πρὸς ζημίαν τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων συστηματικῶς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν λῆψιν ἀποφάσεως μέχρις ὅτου, τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πολέμου κηρυχθέντος, ἔπαυσε καὶ πᾶς περὶ τοῦ ζητήματος λόγος. Περὶ τὸ τέλος ὅμως τοῦ πολέμου τούτου οἱ Τοῦρκοι αὐτοβούλως ὑπερβάντες τὴν γραμμὴν Αἴνου-Μηδείας καὶ προελάσαντες κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, τοὺς Βουλγάρους ἐκεῖθεν ἐκδιώξαντες.

Ἐπίσημοι Βουλγαρικαὶ προθέσεις καὶ προφητεῖαι

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἐπικειμένης τῆς συνάψεως τῆς μεταξὺ Τουρκίας καὶ Συμμάχων εἰρήνης, τὰ Βουλγαρικὰ στρατεύματα ἤρξαντο μεταφερόμενα ἐκ Τσατάλτσης καὶ Ἀδριανουπόλεως ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων.

Τὰ αἰσθήματα, αἱ προθέσεις, καὶ αἱ πεποιθήσεις τῶν Βουλγάρων Ἀρχηγῶν ἀπέναντι τῶν Συμμάχων των σαφῶς καὶ ἀρκούντως καταδείκνυνται ἐκ τῶν κατωτέρω ἐπισήμων αὐτῶν δηλώσεων.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Σάββωφ ἐν ἐμπιστευτικῇ πρὸς τὸν Βούλγαρον Πρωθυπουργὸν Γκέσωφ ἐπιστολῇ του τῆς 23 Ἀπριλίου 1913 ἔγραφε:

«Ὁ πόλεμος μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Σέρβων καὶ Ἑλλήνων καθίσταται ἀναπόφευκτος. Τὸ στράτευμα θὰ ἀποδεχθῇ ἐνθουσιωδῶς τοῦτον, καὶ θὰ ἀγωνισθῇ δι' ὅλων του τῶν δυνάμεων κατὰ τῶν δύο ἀπίστων συμμάχων. Πᾶσα παραχώρησις γενομένη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς δολίους συμμάχους θὰ προκαλέσῃ βαθυτάτην δυσαρέσκειαν εἰς τὸ στράτευμα τὴν ὁποίαν οὐδὲν θὰ δυνηθῇ νὰ κατευνάσῃ.

«Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου, πρόκειται περὶ ζητήματος ἐπηρεάζοντος ζωτικώτατα τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος, ἀναγομένου εἰς ζήτημα ὑπεροχῆς ἐν τοῖς Βαλκανίοις. Ἡ στιγμὴ εἶναι εὐνοϊκὴ ἵνα ἐπωφεληθῶμεν τῶν προφάσεων ἃς παρέχουσι ἡμῖν οἱ σύμμαχοί μας, καὶ θέσωμεν εἰς κίνησιν ὅλας ἡμῶν τὰς δυνάμεις ἵνα ἐξασφαλίσωμεν τὴν ἡγεμονίαν τῆς χώρας μας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μετὰ ἓν ἢ δύο ἔτη ἔσται ἀδύνατον, διότι ἡ Εὐρώπη δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τοῦτο.

«Δέον ἑπομένως νὰ θέσωμεν εἰς ἐνέργειαν ὅλην μας τὴν πανουργίαν ὅπως προκαλέσωμεν ἔνοπλον πρὸς τοὺς συμμάχους σύγκρουσιν, οὓς κατανικῶντας θὰ τοῖς ἀφαιρέσωμεν διὰ παντὸς πᾶσαν ἐλπίδα παρεμβολῆς οἱουδήποτε ἐμποδίου, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν μας ὀνείρων. Ἔσται ἀσυγχώρητον σφάλμα ἡμῶν νὰ ἀφήσωμεν νὰ μᾶς διαφύγῃ ἡ ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὴ στιγμὴ αὕτη, ὁ πόλεμος οὗτος δὲν θὰ εἶναι μακρᾶς διαρκείας. Κατὰ τὰς στρατιωτικὰς πληροφορίας ἃς ἔλαβον ὡς πρὸς τὴν μελλοντικὴν ταύτην ἐπιχείρησιν, οἱ Ἕλληνες θὰ ἀπολέσωσι τὴν μετὰ τῶν Σέρβων ἐπαφὴν μετὰ τετραήμερον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ θὰ περιέλθωσι εἰς τόσῳ δύσκολον θέσιν ὥστε, θὰ ζητήσωσι τὴν σύναψιν χωριστῆς εἰρήνης πρὸς σωτηρίαν των.

Κατόπιν τὰ στρατεύματά μας θὰ στραφῶσιν κατὰ τῶν Σέρβων οἵτινες δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ ἀντιστῶσιν εἰς οὐδὲν σημεῖον».

Ἐκ τῆς X Μεραρχίας Μπρατισίλωφ, ἡ μὲν Ταξιαρχία τοῦ Συνταγματάρχου Ἰβανὼφ παρέμεινε ἐπὶ τῆς γραμμῆς Αἴνου-Μηδείας, ἡ δὲ Ταξιαρχία τοῦ Συνταγματάρχου Πετὲφ μετεφέρθη εἰς Σέρρας, προσκολληθεῖσα παρὰ τῇ II Στρατιᾷ τοῦ Ἀντιστρατήγου Ἰβανώφ, τὴν ὁποίαν ἐπισκεφθεὶς οὗτος, συνοδευόμενος καὶ παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου του Ὑποστρατήγου Ζεγκώφ, τοῦ μετέπειτα Ἀρχιστρατήγου κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, καὶ προσφωνήσας αὐτήν, μεταξὺ ἄλλων εἶπε καὶ τὰ

ἑξῆς χαρακτηριστικὰ τῆς Βουλγαρικῆς μωροαλαζονίας. «Ἐκ τῶν τριῶν συμμάχων ὁ καταδειχθεὶς ἀπατεὼν καὶ ἄπληστος ἡ Ἑλλάς, πρέπει νὰ τιμωρηθῇ. Ἀλλὰ σᾶς λυποῦμαι ἀπὸ καρδίας, διότι ἀπέναντί σας δὲν ἔχετε ἄνδρας ἀλλὰ λαγωούς,οἱ ὁποῖοι ἅμα τῇ πρώτῃ βολῇ θὰ τραπῶσιν εἰς ἐπαίσχυντον φυγὴν ἀπορρίπτοντες τὰ ὅπλα, καὶ συνεπῶς οὐδένα ἐξ αὐτῶν θὰ συλλάβητε αἰχμάλωτον». Ἐτερμάτισε δὲ τὴν εὔγλωττον καὶ προφητικὴν προσφώνησίν του διαβεβαιώσας αὐτοὺς μετὰ τῆς συνήθους εἰς τοὺς Βουλγάρους ἀλαζονικῆς ἐπιπολαιότητος εἰπών: «Λίαν προσεχῶς καὶ εἰς 24 ὥρας θὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τῆς Βουλγαρικῆς Θεσσαλονίκης».

Τὰς δηλώσεις ταύτας τοῦ Ἀρχηγοῦ των, οἱ Βούλγαροι στρατιῶται ψυχολογικώτεροι καὶ διορατικώτεροι αὐτοῦ τυγχάνοντες, ἤκουσαν μετὰ χαρακτηριστικῆς σιωπῆς,κάτω νεύοντες, ὁλοσχερῶς ῥάθυμοι καὶ ἐκδήλως σκυθρωποί. Πλὴν ὁ προσφωνήσας μεγαλαυχίας καὶ φλύαρος Στρατηγὸς ἐτηλεγράφησεν πομπωδῶς πρὸς τὸν Βασιλέα του Φερδινάνδον: «Οἱ στρατιῶται μετὰ τὴν προσφώνησίν μου ἐξέσπασαν εἰς ἐνθουσιώδεις, ζωηράς, καὶ ἐπανειλημμένας ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως των ἐπευφημίας, συγχρόνως δηλώσαντες ἀποφασιστικῶς καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι ἀναμένουσιν ἐναγωνίως τὰς διαταγὰς τῆς Μεγαλειότητός Σου, ἵνα ἐπιτεθῶσι καὶ τιμωρήσωσιν αὐστηρῶς καὶ πρεπόντως τοὺς μοχθηρούς, ἀπλήστους, καὶ δειλοὺς ἐχθρούς των τοὺς ἀτίμους Ἕλληνας.

Αἰφνιδιαστικὴ Βουλγαρικὴ ἐπίθεσις ἐν Παγγαίῳ (8—9 Μαΐου 1913)

Οἱ Βούλγαροι συνεχίζοντες τοὺς παρασπόνδους κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποσπασμάτων αἰφνιδιασμούς, ἐπετέθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου κατὰ τοῦ ἐν Τσάγεζι Ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος. Μετ᾽ ἀγῶνα δὲ ἡμερήσιον οἱ ἄνδρες τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος αἰχμαλωτισθέντες, ἀφέθησαν τὴν ἐπομένην ἐλεύθεροι.

Μετὰ τὴν μεταφορὰν δὲ εἰς Μακεδονίαν, ἐκ μὲν τῆς Ἠπείρου, τῶν Ἰωαννίνων ἁλωθέντων, τῶν Ἑλληνικῶν Μεραρ-

χιῶν, ἐκ δὲ τῆς Θράκης, τῆς Ἀδριανουπόλεως πεσούσης, τῶν Βουλγαρικῶν τοιούτων, αἱ συγκρούσεις ἐπήρχοντο σοβαρώτεραι καὶ αἱματηρότεραι, καταλήξασαι εἰς τὴν μεγάλην σύρραξιν τοῦ Παγγαίου.

Οὕτω, τὴν 26 Ἀπριλίου ἰσχυρὸν Βουλγαρικὸν τμῆμα ἐπετέθη αἰφνιδίως κατὰ τοῦ ἐν Σαπικόβῳ Ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος. Ἡ μάχη ἀρξαμένη ἅμα τῇ ἕῳ παρετάθη μέχρι δείλης ὀψίας, ἀποκρουσθέντων τῶν Βουλγάρων. Ἐμελετᾶτο δὲ παρ' αὐτῶν ἐπέκτασις τῆς συρράξεως, ἥτις ἀπεσοβήθη ἐκ τῆς αὐστηρᾶς στάσεως τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Ὑποστρατήγου Μανουσογιαννάκη ἀπειλήσαντος ἀπεριστρόφως γενικὴν προέλασιν.

Τὴν 8 Μαΐου περὶ τὴν 7 ὥραν πρωϊνήν, ἰσχυρὰ Βουλγαρικὰ ἀποσπάσματα μετὰ σημαντικοῦ πυροβολικοῦ ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς τὸ μέν, κατὰ τοῦ ἐν Τόβλιανῃ Ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος πρὸς κατάληψιν τῆς παρακειμένης γεφύρας Βουλτσίτσης, τὸ δέ, τῆς παρὰ τὸ Ῥοδολεῖβος γεφύρας Κοτσάκι, ἀμφοτέρων ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίστα. Συγχρόνως Μοίρα ἀπαρτιζομένη ἐκ τοῦ θωρηκτοῦ Σπετσῶν καὶ τῶν Ἀντιτορπιλλικῶν Ἀσπίδος καὶ Ναυκρατούσης κατέπλευσεν εἰς τὸ Τσάγεζι, καὶ τὸ ὁπλιταγωγὸν Κανάρης εἰς τὸν λιμένα Ἐλευθεροπόλεως.

Τὰ Ἑλληνικὰ ἀποσπάσματα ἀπέκρουσαν, ὡς πάντοτε, ἀνδρείως τὰς Βουλγαρικὰς ἐπιθέσεις. Καταφθασασῶν δὲ ἀμφοτέρωθεν ἐνισχύσεων, ἡ σύγκρουσις μετετράπη εἰς μάχην πραγματικήν, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι αἰσθητῶς ὑπερτέρουν εἰς πεζικὸν καὶ πυροβολικόν, τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Βούρλην Συντάγματος καὶ τῆς Πυροβολαρχίας Κανάρη.

Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς ἑπομένης προσδραμόντων ἐκ Δράμας σιδηροδρομικῶς ἑτέρων δύο Βουλγαρικῶν Συνταγμάτων, ἐνηργήθη σφοδρὰ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, ὅπερ μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν περὶ τὴν δείλην ὑπεχώρησεν ἀτάκτως. Καταφθάσαντος δὲ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Παυλόπουλον Δ. 21 Συντάγματος καὶ ἐρρωμένως διὰ τῆς λόγχης ἐπιτεθέντος ἀνεκόπη ἡ προέλασις τοῦ πολεμίου, ὅστις ἐγκατεστάθη ἐπὶ τῶν ἐπιμάχων γεφυρῶν Κω-

τσάκι καὶ Βουλτίτσης, τῶν ὑψωμάτων τῆς Ἀναλήψεως, καὶ τῶν παρὰ τὸ Παγγαῖον χωρίων τῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατεχομένων.

Τὴν μεθεπομένην Μοῖρα ἐκ τῶν Θωρηκτῶν Ἀβέρωφ καὶ Ψαρρῶν, καί τινων Ἀντιτορπιλλικῶν παραπλέουσα τὴν Καβάλλαν εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης καὶ διευθυνομένη ἀπὸ τῆς Θάσου εἰς τὰς Ἐλευθεράς, ἐβλήθη ὑπὸ τοῦ φρουριακοῦ καὶ τοῦ πεδινοῦ Βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ ἀνεπιτυχῶς. Ἡ Μοῖρα χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν της πρὸς τὰς Ἐλευθερὰς ὅπου παραμείνασα ἐπ' ὀλίγον κατηυθύνθη εἶτα πρὸς τὴν Λῆμνον.

Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως συνῆλθε τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον εἰς σύσκεψιν μεθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀνεχώρησε τὴν μεσημβρίαν τῆς 9 Μαΐου συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου, τῶν Ὑπασπιστῶν του Ἰλάρχου Καλλίνσκη καὶ Λοχαγοῦ Λεβίδου καὶ τοῦ Ἐπιτελείου σιδηροδρομικῶς εἰς Χαλκίδα, ὅπου ἐπιβὰς τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ 1. άνθηρος ἀπέπλευσεν ὁλοταχῶς εἰς Θεσσαλονίκην,ὅπου ἀφίκετο περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἐπομένης.

Συναντηθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ καὶ συνομιλήσας μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν γεγονότων, ἀνεχώρησεν μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου εἰς Τσάγεζι ἔνθα πληροφορηθεὶς περὶ τῶν συμπλοκῶν ἐπανῆλθε εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἡ στάσις τοῦ Βενιζέλου

Ὁ Βενιζέλος ταραχθεὶς μεγάλως ἐκ τῶν πρώτων καταφθασασῶν δυσαρέστων πληροφοριῶν περὶ τῶν συμπλοκῶν συνέταξε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα πρὸς τὸν Βασιλέα ὅπερ διὰ τοῦ Προσωπάρχου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν Ἀντισυνταγματάρχου Νίδερ ἀπέστειλεν τὴν 9 ἑσπερινὴν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ὅπως ἀποσταλῇ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου εἰς τὸν ἐν πλῷ εὑρισκόμενον Πάνθηρα.

«Α. Μ. Βασιλέα.

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως τὸ Παγγαῖον ἔδει νὰ ἐγκαταλειφθῇ καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο διετάχθη ὁ ἀπόπλους μεταγωγικῶν πρὸς

μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην. Ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Σερβίας ἔδει νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν ὡς ἄκαρποι. Καὶ ὅτι ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν τηλεγραφικῶς παρὰ τῆς Βουλγαρίας τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν τοῦ Σαράβωφ πρὸς περαίωσιν τοῦ ζητήματος τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων.

Ε. Βενιζέλος»

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ὁ Στράτος ἀπηγόρευσε νὰ σταλῇ, εἰς δὲ τὸ μετὰ μίαν ὥραν συνελθὸν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἔκαμε ζωηροτάτην κατὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ συζήτησιν ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Κορομηλᾶ σιγῶντος καὶ κατανεύοντος, ἰδίως δὲ ὑπὸ τοῦ Τσιριμώκου ὅστις ζωηρῶς ἠρώτησε τελικῶς: «Τί μέγα συνέβη κ. Πρόεδρε ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ὥστε ἐνῷ ὁ Βασιλεὺς ἀνεχώρησε σύμφωνος μεθ' ἡμῶν, νὰ τοῦ ἀναγγείλωμεν ἐντὸς δεκαώρου ῥιζικὴν ἀλλαγὴν πολιτικῆς, ἐν Ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως προεδρευομένου πρὸ μικροῦ χρόνου ἀποφασισθείσης;»

Πρὸ τῆς σφοδρᾶς ἀντιδράσεως ταύτης τῶν Ὑπουργῶν εὑρεθεὶς ὁ Βενιζέλος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ὀλεθρίου τηλεγραφήματος ἀπεσοβήθη. Ὁ δὲ Ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶς ἔσπευσε νὰ τηλεγραφήσῃ πρὸς τοὺς ἐν Βελιγραδίῳ Ἕλληνας ἀντιπροσώπους νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν σύναψιν τῆς μετὰ τῆς Σερβίας συμμαχικῆς συνθήκης.

Μετὰ τοῦτο, φοβούμενος ὁ Βενιζέλος μήπως ἡ πολεμικότης τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν ἐξωθήσῃ τὰ πράγματα εἰς πόλεμον, μετὰ δύο ἡμέρας ἔσπευσε εἰς Θεσσαλονίκην συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ῥακτιβάν, ὅπου ἀφίκοντο καὶ ὁ Σαράβωφ τέως ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτής, καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Ἰβάνωφ Ἀρχηγὸς τῆς ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων ΙΙ Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς μετὰ τοῦ Ὑπασπιστοῦ του Λοχαγοῦ Μαρκώλεφ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Βουλγαρίας, ὅστις μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Συνταγματάρχου Δούσμανη Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου μετά τινας συσκέψεις κατέληξαν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τὴν 21 Μαΐου συμβάσεως καθοριζούσης οὐδετέραν ζώνην διαχωρίσεως τῶν συμμάχων Στρατῶν, μὴ ἀποτελοῦσαν ὅμως προδεδικασμένον, διὰ μέλλουσαν Ἑλ-

ληνοβουλγαρικὴν μεθόριον, τὴν ὁποίαν ὅμως οἱ Βούλγαροι κακοπίστως, ὡς εἰώθασι, φερόμενοι, δὲν ἐφήρμοσαν ὁλοκληρωτικῶς, ὡς μὴ ἐκκενώσαντες, συμφώνως πρὸς ταύτην, πολλὰ τῶν ἐν αὐτῷ χωρίων ὑπ' αὐτῶν καταληφθέντων.

Κατόπιν τούτου ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις ἐτροποποιήθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας ταύτης μετωπικῆς γραμμῆς ἀκολουθήσασα τὴν κατεύθυνσιν Κόλπος Ὀρφανοῦ-Λίμνη Βόλβη-Λίμνη Λαγκαδᾶ-ὑψώματα Βορείως Θεσσαλονίκης-Καρασοῦλι. Τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἐξασφαλίζοντος τὸ δεξιὸν αὐτῆς.

Ἡ ὀνομαστικὴ ἑορτὴ τοῦ Βασιλέως ἑωρτάσθη ἐν Θεσσαλονίκῃ μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ παρασημοφορήσας τοὺς Μεράρχους ἀπέστειλε αὐτοῖς τὴν κάτωθι ἐπιστολήν:

«Ἀγαπητέ μοι Στρατηγέ,

Ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἑορτῇ μου ἐπιθυμῶ νὰ δόσω ὑμῖν δεῖγμα τῆς εὐαρεσκείας μου καὶ εἰς τὸ Στράτευμα τὸ ὁποῖον τόσον ἐπιτυχῶς καὶ ἀνδρείως ἐδιοικήσατε κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου. Ἀπονέμω ὑμῖν τὸν Ἀνώτερον Ταξιάρχην τοῦ Βασιλικοῦ Μου Τάγματος τοῦ Σωτῆρος.

Ἡ ἀπονομὴ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου παρασήμου ἐξωτερικεύει τὸν θαυμασμὸν τοῦ Ἔθνους διὰ τὰς ἐνδόξους σελίδας τὰς ὁποίας χρυσοῖς γράμμασι ἐχαράξατε εἰς τὴν Στρατιωτικὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος. Ἐφ' ᾧ ἐκφράζω ὑμῖν τὰς Βασιλικάς μου εὐχαριστίας.

Τὰ διάσημα θέλουσιν ἀποσταλεῖ ὑμῖν ἐξ Ἀθηνῶν.

Θεσσαλονίκη 21 Μαΐου 1913

Κωνσταντῖνος Β.»

Βενιζελικὴ εὐχὴ

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου τῆς οὐδετέρας ζώνης ἐδόθη ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπίσημον γεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν Βουλγάρων ἀντιπροσώπων, καθ' ὃ ὁ Βενιζέλος προπίνων ὑπὲρ τοῦ Ἀντιστρατήγου Ἰβάνωφ πρὸς μεγάλην κατάπληξιν καὶ ἔκδηλον δυσφορίαν τῶν Ἑλλήνων συνδαιτυμόνων ηὐχήθη ὅπως «ἡ ὁρισθεῖσα διὰ τῆς συμβάσεως προσωρινὴ γραμμὴ παραμείνῃ ἡ ὁριστικὴ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας μεθόριος».

Σὺν τῇ διαπύρῳ ταύτῃ εὐχῇ, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ γεύμα-

τος, ὁ Βενιζέλος ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σαράβωφ ὅπως συγχρόνως συνέλθῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ διάσκεψις πρὸς διακανονισμὸν τοῦ ζητήματος τῆς διανομῆς τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν λαβὼν ἀόριστον ἀπάντησιν, τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἄλλα μερμυριζούσης κατὰ φρένα καὶ θυμόν.

Γνωσθείσης ἐν τῷ κύκλῳ τῶν Ἀξιωματικῶν τῆς προπόσεως τοῦ Βενιζέλου, παρήχθη τοιαύτη ἀγανάκτησις, ὥστε πολλοὶ Ἀνώτεροι Ἀξιωματικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, μεταβάντες παρὰ τῷ Βασιλεῖ διεμαρτυρήθημεν κατ' αὐτῆς ἐντονώτατα. Ὁ Βασιλεύς, ὡς πάντοτε, γαλήνιος καὶ ἀτάραχος καὶ μὲ τὸ σύνηθες καλοκάγαθον μειδίαμα εἰς τὰ χείλη του ἐπανθοῦν εἶπε :

«Ἡσυχάσατε φίλοι μου. Εἶναι βεβαίως λυπηρὸν διότι ὁ Πρωθυπουργὸς ἀρέσκεται νὰ ἀγνοῇ τὴν πραγματικότητα καὶ τὸν ἐλλοχεύοντα ἐν τῇ συμμαχικῇ ὀπώρᾳ ἀχόρταστον Βουλγαρικὸν σκώληκα. Τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς δυσχεροῦς θέσεως ἐν ᾗ εὑρισκόμεθα δὲν θὰ τὴν δόσῃ οἱαδήποτε προποσιακὴ εὐχή, οὔτε αἱ συμβάσεις τῶν Διπλωματῶν, καὶ τῶν Ἐπιτελείων τὰ πρωτόκολλα.

Ἀλλ' ἡ τοῦ Ἕλληνος εὐζώνου ὀξύαιχμος καὶ ἀλύγιστος λόγχη. Τὸ τοῦ Ἕλληνος πυροβολητοῦ βαθύφωνον καὶ εὔθυβολον πυροβόλον. Καὶ ἡ τοῦ Ἕλληνος ἱππέως ἡ βαρεῖα καὶ κοπτερὰ σπάθη. Ὅπως ἔλυσαν πρὸ μικροῦ καὶ τὸ Ἠπειρωτικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐθεώρει ὁ Πρωθυπουργὸς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἐξησφαλισμένον διὰ τῆς μακαρίτιδος Βερολινείου συνθήκης.

Ὁ πόλεμος εἶναι ἀναπόφευκτος. Ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος, οἱ Ἀξιωματικοί, καὶ ἡ ἀνδρεία, ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ ὁρμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος ὑπόσχονται κατηγορηματικῶς καὶ ἐγγυῶνται ἐπισήμως διὰ τὴν Ἑλλαδοσώτειραν νίκην».

Ἐνῷ ταῦτα ὁ Βενιζέλος ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἰβανὼφ προπίνων ηὔχετο, καὶ εἰς τὸν Σαράβωφ ἐπρότεινε, συγχρόνως σμῆνος πυκνὸν εὐσταλῶν Βουλγάρων ἐφήβων φερόντων πράσινα πηλίκια μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἐθνοσήμου ἐνέσκηψεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, προάγγελοι τῶν μετὰ μῆνα ἐπακολουθησάντων γεγονότων. Οὗτοι διατριβόντες ἐν τῷ Βουλγαρικῷ Λυκείῳ ἠσκοῦντο νυχθημερὸν εἰς τὸν χειρισμὸν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν χειροβομβίδων διὰ τοὺς προσεχεῖς πολεμικοὺς σκοπούς.

Ταῦτα εὐχηθεὶς καὶ διαπράξας ὁ Βενιζέλος ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸ τέλος Μαΐου ᾤχετο ἀπιὼν Ἀθήναζε. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ Ἰουνίου ἀνεχώρησεν καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐκεῖθεν, καὶ ἐγὼ μετ' αὐτοῦ εἰς Αἰδηψὸν ἀποβιβασθεὶς πρὸς λουτροθεραπείαν.

Ἀποστολὴ εἰς Εὐρώπην

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπὶ τῇ ἀνόδου Του εἰς τὸν Θρόνον ἀπέστειλε κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου δύο Ἀποστολὰς εἰς τὰς Πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης, ὅπως ἀναγγείλῃ ταύτην εἰς τοὺς Ἡγεμόνας αὐτῆς, καὶ συγχρόνως ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῶν Δυνάμεων καὶ ἐπικαλεσθῇ τὴν εὐμένειαν καὶ τὴν ὑποστήριξίν των διὰ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα.

Τῶν Ἀποστολῶν τούτων ἡγήθησαν δύο τῶν ἐπισημοτέρων Προσωπικοτήτων τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ κόσμου πρώην Πρωθυπουργοί. Ὁ Γεώργιος Θεοτόκης διὰ τὴν Γερμανίαν, Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης διὰ τὴν Ρωσσίαν καὶ Αὐστρίαν.

Ὁ μὲν πρῶτος ἐγένετο εὐμενέστατα δεκτὸς ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα ὁ Γερμανὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς ἰσχυρὰ ἤδη καὶ οὖσα ἡ μόνη μὴ Σλαυϊκὴ Δύναμις ἐν Ἀνατολῇ, ἠδύνατο νὰ καταστῇ σημαντικὸν κατὰ τοῦ Σλαυϊσμοῦ πρόχωμα. Δηλώσας συγχρόνως ὅτι, ἡ Γερμανία ἀποδέχεται οὐχὶ μόνον τὴν παραχώρησιν τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ ἁπασῶν τῶν Νήσων πλὴν τῆς Ἴμβρου καὶ Τενέδου».

Προσκληθεὶς δὲ παρέστη εἰς γεῦμα δοθὲν ὑπὸ τοῦ 2 Συντάγματος τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς οὗτινος ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐτύγχανεν ἐπίτιμος Διοικητής, καὶ κατὰ τὸ ὁποῖον «ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατηγὸς Μόλτκε ἤγειρε θερμοτάτην πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρείου καὶ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ».

Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ῥώμην ὅπου διεξήγαγεν ἀκανθώδεις καὶ κοπιώδεις συζητήσεις μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ. Καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παρισίους ὅπου τῷ ἐγένετο λαμ-

πρὰ ὑποδοχή, καὶ ἔλαβεν προφορικὰς διαβεβαιώσεις ὅτι, «ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο βασίμως ἐπὶ τῆς Γαλλίας νὰ ὑπολογίζῃ».

Ὁ Ζαΐμης μετέβη εἰς Πετρούπολιν ὅπου, ἡ μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ συζήτησίς του περιωρίσθη αὐστηρῶς ἐν ὁρίοις γενικωτάτοις. Ἐκεῖθεν κατηυθύνθη εἰς Βιέννην ὅπου ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, «διατὶ ἡ Ἑλλὰς ἐπεθύμει νὰ παραμείνῃ ἐλευθέρα» ἀπήντησεν : «Δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ πράξωμεν. Δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν συμπαθείας, δὲν εἴμεθα ὅμως ἀρκούντως ἰσχυροὶ ὥστε νὰ ἔχωμεν συμμαχίας».

Συνθήκη τοῦ Λονδίνου

Ἡ Κυβέρνησις τῶν Νεοτούρκων, ἡ διὰ πραξικοπήματος αἱματηροῦ ἀνελθοῦσα εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐβράδυνε ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ πεισθῇ ὅτι, πᾶσα περαιτέρω ἀντίστασις ἦτο ἀνωφελής, ἡ δὲ παράτασις τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως θὰ ἐδημιούργει τῇ Τουρκίᾳ μόνον μεγαλειτέρους κινδύνους, οὗ ἕνεκα ἐπεκαλέσθη τὴν παρέμβασιν τῶν Δυνάμεων πρὸς σύναψιν τῆς εἰρήνης.

Αἱ Δυνάμεις ἀποδεχθεῖσαι τὴν Τουρκικὴν παράκλησιν, προέβησαν τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς ἁλώσεως τῶν Ἰωαννίνων εἰς διάβημα πρὸς τοὺς Βαλκανικοὺς συμμάχους ζητοῦσαι νὰ μάθωσιν ὑπὸ ποίους ὅρους θὰ ἀπεδέχοντο τὴν εἰρήνην. Οὗτοι ἀπαντῶντες τὴν 1 Μαρτίου ἀπεδέχοντο τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους:

α) Παράδοσις ἁπάσης τῆς χώρας τῆς κειμένης Δ. τῆς γραμμῆς Ῥαιδεστοῦ—Μηδείας. Καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Σκόδρας.
β) Παραχώρησις τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Κρήτης.
γ) Πληρωμὴ ἀποζημιώσεως.
δ) Διακανονισμὸς ἐν τῇ ὁριστικῇ συνθήκῃ τοῦ ζητήματος τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀπομεινάντων ὑπηκόων τῶν Βαλκανίων, ἐμπόριον, προνόμια καὶ λοιπά. Καὶ
ε) Κατὰ τὸ διάστημα τῶν διαπραγματεύσεων αἱ ἐπιχειρήσεις δὲν θὰ διακοπῶσι.

Τὴν 7ην Μαρτίου ὁ Γάλλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν

Ζοννὰρ εἰς ἀπάντησιν, ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις, Βελιγραδίῳ, Σόφιᾳ καὶ Κετίγνῃ Γάλλους Πρεσβευτὰς τοὺς προκαταρκτικοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ἐφ' ὧν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις συνεφώνησαν τελεσιδίκως πρὸς ἀποφυγὴν γενικωτέρων περιπλοκῶν.

Τὴν 23 Μαρτίου ἡ Τουρκία ἀπαντῶσα ἐδήλωσεν ὅτι, ἀποδέχεται τούτους. Τὴν 8 δὲ Ἀπριλίου καὶ οἱ Βαλκανικοὶ Σύμμαχοι ἔπραξαν ὁμοίως ἐξαναγκασθέντες, κατόπιν τελεσιγραφικῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, δηλοῦντος ὅτι «εἶναι ἄσκοπος ἡ περαιτέρω παραμονὴ ἐν Λονδίνῳ τῶν ἀντιπροσώπων των μὴ σκοπούντων νὰ προβῶσιν εἰς ἄμεσον ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης».

Τὴν ἐπαύριον τῆς ὑπογραφῆς ἠλώθη ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων ἡ Σκόδρα, παραδοθέντος τοῦ φρουρίου Ταραμπός, κατόπιν αἱματηρῶν ἐφόδων, ἕνεκα τῆς πείνης, διὰ συμφωνίας δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ ἀνδρεῖος ὑπερασπιστὴς Χασὰν Ριζᾶ Βέης, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ διὰ Σουλτανικοῦ Ἰρραδὲ εἶχεν ἐπονομασθῆ Γαζῆς διὰ τὴν ἀνδρείαν ἀντίστασίν του—μετὰ τοῦ στρατοῦ του καὶ τῶν πεδινῶν πυροβόλων καὶ πολυβόλων διὰ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης καὶ Τυρράνων ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἡ ἀπήχησις τῆς πτώσεως τῆς Σκόδρας παρὰ ταῖς Σλαυϊκαῖς χώραις ὑπῆρξεν οἵα καὶ ἡ τῆς πτώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὴν ὁποίαν, περιελθοῦσαν δι' ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Ἀλβανίαν, οἱ Μαυροβούνιοι κατόπιν ναυτικῆς ἐπιδείξεως τῶν Στόλων τῶν Δυνάμεων, εἰς ἣν δὲν μετέσχεν ὁ Ρωσσικός, ἐξηναγκάσθησαν, ζωηρῶς διαμαρτυρόμενοι, νὰ ἐκκενώσωσι, ἣν κατέλαβον Εὐρωπαϊκὰ ἀγήματα.

Τὴν 17 δὲ Μαΐου ὑπεγράφη ἐν Λονδίνῳ, μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ἡ Συνθήκη εἰρήνης, ἔχουσα οὕτω :

α) Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων τῆς παρούσης Συνθήκης, ἀποκαθίσταται εἰρήνη καὶ φιλία μεταξὺ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου τῆς Τουρκίας ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν Α. Μ. τῶν Συμμάχων Ἡγεμόνων ἀφ' ἑτέρου, ὡς καὶ μεταξὺ τῶν Διαδόχων καὶ κληρονόμων αὐτῶν, τῶν Κρατῶν καὶ τῶν οἰκείων ὑπηκόων ἐσαεί.

β) Παραχωροῦνται εἰς τοὺς Συμμάχους ἅπαντα τὰ ἐν Εὐρώπῃ Τουρκικὰ ἐδάφη Δυτικῶς τῆς γραμμῆς Αἴνου—Μηδείας πλὴν τῆς Ἀλβανίας.

γ) Ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ Σύμμαχοι Ἡγεμόνες ἐπαφίησιν εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν φροντίδα τοῦ κανονισμοῦ πρὸς καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ πάντων τῶν ἄλλων ζητημάτων τῶν ἀφορώντων τὴν Ἀλβανίαν.

δ) Ὁ Σουλτάνος παραχωρεῖ εἰς τοὺς Συμμάχους Ἡγεμόνας τὴν Νῆσον Κρήτην, καὶ παραιτεῖται ὑπὲρ αὐτῶν πάντων τῶν δικαιωμάτων κυριαρχίας καὶ ἄλλων ἅτινα κατεῖχεν ἐπὶ τῆς Νήσου ταύτης.

ε) Ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ Σύμμαχοι Ἡγεμόνες ἐμπιστεύονται εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν φροντῖδα τοῦ κανονισμοῦ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, τῶν προκυπτόντων ἐκ τῆς τερματιζομένης ἐμπολέμου καταστάσεως καὶ τῶν ἐδαφικῶν παραχωρήσεων τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν εἰς τὴν Διεθνῆ Ἐπιτροπήν, τὴν συγκαλουμένην ἐν Παρισίοις, παρ' ᾗ ἐξουσιοδοτήθησαν ἀντιπρόσωποι αὐτῶν.

Αὐθημερὸν δὲ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνωτέρω συνθήκης, οἱ Τοῦρκοι ἀντιπρόσωποι ἀνεχώρησαν ἐκ Λονδίνου, καὶ ἡ Τουρκία ἐξ Εὐρώπης. Διό, καὶ ἡ ἡμερομηνία αὕτη τῆς οριστικῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου ἀποτελεῖ μεγάλην χρονολογίαν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

Τὴν ἑπομένην τῆς ὑπογραφῆς οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος Σκουλούδης καὶ Στρέϊτ διαμαρτυρηθέντες ἐδήλωσαν ὅτι «ὑπέγραψαν ὑποκύψαντες εἰς τὴν ἀσκηθεῖσαν ἐπ' αὐτῶν πίεσιν. Εἶχον δὲ νὰ διατυπώσωσι κατηγορηματικὰς ἐπιφυλάξεις, ἐφ' ὅσον ἐγκατελείποντο διὰ τῆς ὑπογραφείσης συνθήκης ἑκατοντάδες χιλιάδων Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ὅπως ἐπίσης ἀφήνοντο ἀκαθόριστα πλῆθος προβλημάτων, ὡς τὰ τῆς πολιτογραφήσεως, συμμετοχῆς εἰς τὸ χρέος καὶ ἄλλα».

Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ὑπογραφῆς τῆς προκαταρκιτκῆς εἰρήνης, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Στόλον τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Ὑποναύαρχον Ἀρχηγὸν Αἰγαίου

Μοῦδρον

Ἀγγέλλω ὑμῖν ὅτι προκαταρκτικὴ εἰρήνη ὑπεγράφη σήμερον 12.50' μ. μ. ἐν Λονδίνῳ.

Ὑπογραφὴ εἰρήνης τερματίζει στάδιον κοπιωδεστάτων ἀσχολιῶν τοῦ ὑφ' ὑμᾶς Στόλου, ἀφοῦ ὁριστικὴ ἧττα ἀντιπάλου Στόλου εἶχεν ἀπὸ καιροῦ τερματίσει τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας.

Αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν ἀγαλλίασιν ἀγγέλων εἰς Ὑμᾶς, τὰ Ἐπιτελεῖα καὶ τὰ Πληρώματα τοῦ Στόλου τὴν εἴδησιν, ἥτις ἐξασφαλίζει πλέον ὑμῖν τὴν δικαίαν ἀνάπαυσιν μετ' ἀγῶνα πολύμηνον, παρασχόντα Πατρίδι τὸ δικαίωμα ἵνα καυχᾶται διὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν καρτερίαν καὶ ἀδαμαστον φιλοπατρίαν τῆς ἀείποτε καὶ ἐσαεὶ ἐνδόξου ναυτικῆς δυνάμεως.

Ν. Στράτος
Ὑπουργὸς Ναυτικῶν»

Ὁ Στόλαρχος, ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος, ἀπηύθυνε τὴν ἑξῆς ἡμερησίαν διαταγὴν πρὸς τὸν Στόλον:

«Ἡμερησία διαταγὴ

Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Ναῦται!

Ἡ ἀφοσίωσίς σας εἰς τὸ καθῆκον, καὶ ἡ γενναιότης σας συνετέλεσαν, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, νὰ καταναυμαχήσωμεν δὶς τὸν ἐχθρικὸν Στόλον καὶ νὰ κυριαρχήσωμεν τοῦ Αἰγαίου. Τὸ δίκαιον ἦτο ὑπὲρ ἡμῶν καὶ εἴχομεν πεποίθησιν εἰς τὴν νίκην καὶ ἐνικήσαμεν.

Εἶμαι ὑπερήφανος διότι ἄρχω ἀνδρῶν γενναίων, οἵτινες πάντες ἐξεπλήρωσαν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκόν των προθύμως καὶ ὑπέμειναν ἐπὶ ὀκτάμηνον ἀγογγύστως τοὺς κόπους καὶ τὰς κακουχίας τοῦ νικηφόρου ἡμῶν ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως δούλων ἀδελφῶν.

Σᾶς εὐγνομονῶ διὰ τὴν πολύτιμον συνδρομὴν ἣν μοὶ παρέσχετε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου ὅπερ μοὶ ἀνέθηκεν ὁ Ἀείμνηστος Βασιλεύς. Θὰ διατηρήσω δὲ μέχρι τέλους τοῦ βίου μου τὴν ὡραίαν ἀνάμνησιν τῶν στιγμῶν ἐκείνων, κατὰ τὰς ὁποίας ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ ἐζητωκραυγάζατε ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ἂς μείνουν δὲ αἱ στιγμαὶ αὗται παράδειγμα παντοτεινὸν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ἡ Πατρίς!

Ἐν Λιμένι Μούδρου 19 Μαΐου 1913.

Π. Κουντουριώτης
Ὑποναύαρχος»

Ὁ Νικητής

Τὸν πόλεμον τοῦτον πρωτίστως καὶ κυρίως ἡ Ἑλλὰς ἤγαγεν εἰς αἴσιον καὶ ἔνδοξον πέρας. Διότι

Α) Ὁ μὲν Βουλγαρικὸς Στρατὸς μετὰ τετραήμερον ἀγῶνα ἡττηθεὶς κατὰ κράτος ἐν Τσατάλτσᾳ καὶ ὑποχωρήσας κατέλαβε τὰ ὑψώματα τὰ διήκοντα ἀπὸ τὴν Δέρκων τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Καλλικρατείας τῆς Προποντίδος. Τὴν 20 δὲ Δ)βρίου ἡ Βουλγαρία συνῆψε μετὰ τῆς Τουρκίας δίμηνον ἀνακωχὴν ὡς ἐκπρόσωπος καὶ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου. Ἡ Ἑλλὰς δὲ συνέχισε μόνη ἀποφασιστικῶς καὶ νικηφόρως τὸν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ πόλεμον.

Β) Ἕνεκα τῆς ραγδαίας κατὰ τῶν Γιαννιτσῶν ἐπελάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὁ Τοῦρκος Ἀρχιστράτηγος Ἀλῆ Ριζᾶ Πασσᾶς ἠναγκάσθη πρὸς ἀντιμετώπισιν καὶ ἀποσόβησιν τοῦ ἐπικρεμασθέντος ἐπὶ τῆς Θεσσαλονίκης κινδύνου, νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Στρατιᾶς τοῦ Στρυμῶνος ἐπειγόντως τρεῖς Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Ναδὶρ Πασσᾶν εἰς Γιαννιτσᾶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Χασὰν Ταξὶν Πασσᾶ. Γεγονὸς ὅπερ ἀπήλλαξε τὸν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Θεοδόρωφ Βουλγαρικὸν Στρατὸν τῆς κρισιμωτάτης θέσεως ἐν ᾗ ἀσφαλῶς θὰ περιήρχετο συντόμως, ὡς εὑρισκόμενος ἐξηπλωμένος πρὸς κατάληψιν τῶν κοιλάδων Νέστου, Στρυμῶνος καὶ Μπρεγλανίτσης, ἀπέναντι τοῦ Ε΄ Τουρκικοῦ Σώματος Στρατοῦ. Ἐπέτρεψε δ' αὐτῷ ἡγουμένῳ τῆς VII Βουλγαρικῆς Μεραρχίας, νὰ βαδίσῃ ἀμαχητί, ἀνεμποδίστως καὶ ὁλοταχῶς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, πρὸ τῆς ὁποίας ἀφίκετο τὴν 27 8)βρίου, πλὴν κατόπιν ἑορτῆς.

Γ) Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ν)βρίου 1912 ὁ Σερβικὸς Στρατὸς ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν Α΄ καὶ Γ΄ Στρατιῶν εὑρισκόμενος εἰς σκληρὸν καὶ λίαν ἐπικίνδυνον πολυήμερον ἀγῶνα πρὸς τὸν ὑπὸ τὸν Ἀλῆ Ριζᾶ Πασᾶν ἐξ 60 χιλ. μαχητῶν Τουρκικόν, μετ' ἰσχυροῦ Πυροβολικοῦ, διέτρεχε μέγιστον κίνδυνον διότι 1) Αἱ γραμμαὶ ἀνεφοδιασμοῦ του ἦσαν ἐπιμηκέσταται, 2) Τὰ μέσα μεταφορᾶς δὲν ὑπῆρχον, 3) Αἱ ἐδαφικαὶ συνθῆκαι ἦσαν δι' αὐτὸν ὑγιεινῶς δυσμενέσταται καὶ ἑλικτικῶς δυσχερέσταται ὑποχρεούμενον νὰ παραμένῃ εἰς τὰ ἕλη τοῦ Ἐριγῶνος. 4) Αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ καὶ γενικῶς αἱ καιρικαὶ συνθῆκαι δυσμενέσταται οὖσαι, καθόσον χιὼν παχυτάτη ἐκάλυπτε τὸ ὑψίπεδον τῆς Πελαγωνίας καὶ παγερωτάτη καὶ πυκνοτάτη ἐπ' αὐτοῦ ὁμίχλη ἐπικαθημένη, ἀπηγόρευε πᾶσαν παρατήρησιν.

Ἡ θέσις τούτων ἁπάντων ἕνεκα, τοῦ Σερβικοῦ Στρατοῦ ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς εἶχε φθάσει εἰς κρισιμώτατον ἀπροχώρητον τὸν ὁλοσχερῆ αὐτοῦ ὄλεθρον ἐξαγγέλλον. Ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ταύτῃ διὰ τοὺς Σέρβους στιγμῇ, ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς σωτὴρ παρουσιάσθη ἡ ὑπὸ τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον ἀγομένη νικηφόρος Ἑλληνικὴ Στρατιά, ἥτις ἅμα τῇ ἁλώσει τῆς Θεσσαλονίκης ἐτράπη ραγδαίως Βορείως πρὸς τὸ ὑψίπεδον τοῦ Μοναστηρίου, ἑλισσομένη κατ' ἐσωτερικὴν γραμμήν, καὶ κατευθυνομένη πρὸς τὰς γραμμὰς ὑποχωρήσεως τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ. Τοῦθ' ὅπερ ἐ-

ξηνάγκασε τὸν 'Αλῆ Ριζᾶ Πασσᾶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικειμένης ἀναποφεύκτου κυκλώσεώς του νὰ διακόψῃ ἀποτόμως τὴν εὐέλπιδα πρὸς τοὺς Σέρβους μάχην καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐσπευσμένως πρὸς τὸ ὑψίπεδον τῆς Κορυτσᾶς. Περίπτωσις ἥτις ἐξήγαγε τὸν Σερβικὸν Στρατὸν ἐκ τῆς κρισιμωτάτης καὶ κινδυνωδεστάτης θέσεως ἐν ᾗ περιεπλάκη.

Δ) 'Ο 'Ελληνικὸς Στρατὸς διαδοχικῶς ἀντιμετώπισεν ἀνδρείως καὶ νικηφόρως ἅπασαν τὴν ὑπὸ τὸν 'Αλῆ Ριζᾶ Πασσᾶν Δυτικὴν τῶν Τούρκων Στρατιάν. 'Ενῷ ὁ Βουλγαρικὸς Στρατὸς κατενικήθη ὑπὸ τῆς ὑπὸ τὸν 'Αβδουλὰχ Πασσᾶν 'Ανατολικῆς Στρατιᾶς. Τελικῶς δὲ ἡ ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν Σέρβων ἀντιταχθεῖσα Τουρκικὴ Στρατιά, ΣΤ', Η' καὶ ὑπόλοιπον τοῦ Ε' Σώματος Στρατοῦ, ὡς καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς κατὰ τῶν 'Ελλήνων ὑπὸ τὸν Χασὰν Ταξὶν Πασσᾶν ἀντιταχθείσης, ὑποχωροῦσαι πρὸς Κορυτσᾶν κατεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Ιππικοῦ, καὶ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς τοῦ ἀνδρείου καὶ τετιμημένου 'Υποστρατήγου Δαμιανοῦ, οὗτινος ἡ ΙΙΙ Μεραρχία, ὁρμητικὴ ἐπονομασθεῖσα, πολεμικῆς ἀρετῆς ἕνεκα προελάσασα. μέχρι Κλεισούρας, ἐπέφερε τὴν ἀποσύνθεσιν οὕτως ἅπαντος τοῦ ὑποχωροῦντος πολεμίου, οὗ τμῆμα κατηυθύνθη πρὸς τὴν 'Αλβανίαν καὶ τμῆμα πρὸς τὰ 'Ιωάννινα.

Ε) 'Ο 'Ελληνικὸς τῆς 'Ηπείρου Στρατός, ἐπολιόρκησε καὶ κατενίκησε τὸν ὑπὸ τὸν 'Εσσὰτ Πασσᾶν Τουρκικὸν Στρατόν, καὶ ἥλωσε τὰ 'Ιωάννινα, αἰχμαλωτισθέντος τοῦ ἐν 'Ηπείρῳ δρῶντος Τουρκικοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ ἐκ Μακεδονίας ἐκεῖ καταφυγόντος, ἀγαγὼν οὕτως εἰς αἴσιον πέρας τοὺς ἀντικειμενικούς του σκοποὺς εἰς ἀμφότερα τὰ θέατρα τοῦ πολέμου.

ΣΤ') 'Ο δὲ 'Ελληνικὸς Στόλος κυριαρχήσας ἀρχῆθεν τοῦ Αἰγαίου, καὶ δὶς καταναυμαχήσας τὸν Τουρκικόν, παρεκώλυσε τὴν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην μεταφορὰν τῶν ἐν 'Εφέσῳ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' Τουρκικῶν Σωμάτων Στρατοῦ. 'Εξησφάλισεν ἀπολύτως τὴν πρὸς τὸ Αἰγαῖον δεξιὰν Πτέρυγα τῶν πρὸς Κωνσταντινούπολιν προελαυνουσῶν Α' καὶ Γ' Βουλγαρικῶν Στρατιῶν, καὶ διέσωσεν ἀπὸ βέβαιον κίνδυνον τὰς ἐν Μπουλαΐρ ἐγκατεστημένας δυνάμεις τῆς Πτέρυγος ταύτης. Γενικῶς δὲ ἐξησφάλισε τὰς κατὰ θάλασσαν μεταφορὰς Στρατοῦ καὶ ἐπιτηδείων. Προφανῶς δὲ καὶ ἀναντιρρήτως ἄνευ τῆς ἐνδόξου δράσεως τοῦ 'Ελληνικοῦ Στόλου, πρόκειται εὐνόητον, ποία θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ πολέμου καὶ τῶν Βαλκανικῶν Συμμάχων. 'Επαληθεύσαντος ἅπαξ ἔτι τοῦ Ναπολεοντείου Δόγματος καθ' ὅ, «Τὸ μυστικὸν τοῦ πολέμου εἶναι μυστικὸν τῶν συγκοινωνιῶν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ξ'

ΔΙΑΣΥΜΜΑΧΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Σύναψις Ἑλληνοσερβικῆς Συμμαχίας

Ἕνεκα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἀλβανίας αὐτονόμου δι' ἀποφάσεως τῆς ἐν Λονδίνῳ συνδιασκέψεως τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ Σερβία ἀπεμακρύνετο τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, στερουμένη οὕτω τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν παρ' αὐτῆς κατεχομένων ἐδαφῶν. Τούτου ἕνεκα, ἐζήτησε παρὰ τῆς Βουλγαρίας ὁροθέτησιν πρὸς Ἀνατολὰς διάφορον τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τῆς Σερβοβουλγαρικῆς συνθήκης, ἀξιοῦσα τὴν εἰς αὐτὴν παραχώρησιν ἁπάσης τῆς ζώνης τῆς τεθείσης ὑπὸ τὴν διαιτησίαν τῆς Ρωσσίας.

Ἐν γνώσει τούτων διατελῶν ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος, καὶ ἐκ τῆς ἐγγυτάτης πραγματικότητος κάλλιστα εἰδὼς τὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀδηφάγους βλέψεις, καὶ καταχθονίους σκοποὺς τῆς Βουλγαρίας, συνέλαβε πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς συνάψεως συμμαχίας μετὰ τῆς Σερβίας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κινδύνου ἐπαπειλουμένης, πρὸς ματαίωσιν τῶν καταβροχθιστικῶν Βουλγαρικῶν σχεδίων.

Οὕτως ἐχούσης τῆς καταστάσεως, κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου 1913 ἐπισκεφθεὶς τὸν Πρίγκηπα Νικόλαον ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Σερβίας Μπαλούχτσιτς καὶ μετέπειτα Πρέσβυς ἐν Ἀθήναις, πρῶτος ἀνέπτυξεν αὐτῷ ἀπροκαλύπτως τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς συνάψεως Ἑλληνοσερβικῆς κατὰ τῆς Βουλγαρίας συμμαχίας.

Τῆς περιστάσεως ταύτης δραχθεὶς ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, καὶ τῇ ἐγκρίσει τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ἀνεκοίνωσε δι' ἐπιστολῆς του τὴν

ἀνωτέρω γνώμην τοῦ Σέρβου Διπλωμάτου πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶν, ὅστις ἐνθουσιωδέστατα ταύτην ἀσπασθείς, καὶ συστήσας αὐτῷ νὰ συνεχίσῃ δραστηρίως τὰς διαπραγματεύσεις, ἔσπευσε συγχρόνως καὶ νὰ τηλεγραφήσῃ πρὸς τὸν ἐν Βελιγραδίῳ Ἕλληνα Πρεσβευτὴν Ἀλεξανδρόπουλον, ὅπως ἐν οἰκείᾳ καὶ ἀνεπισήμῳ συνομιλίᾳ καὶ ἐξ ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, ἵνα τὰ πρῶτα μυστικὰ διαβήματα γίνωσι παρὰ τῆς Σερβίας, ἐρωτήσῃ τὸν Γενικὸν Γραμματέα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, «Ἐὰν ἡ Σερβικὴ Κυβέρνησις δὲν εὕρισκεν ὅτι, τὸ μόνον μέσον ἐξασφαλίσεως τῆς εἰρήνης τοῦ μέλλοντος, καὶ ἀποτροπῆς τοῦ κινδύνου δημιουργίας πολὺ μεγάλης Βουλγαρίας, ἥτις ἐν προσεχεῖ μέλλοντι θὰ ἀπεπειρᾶτο νὰ προσβάλῃ Ἑλλάδα τε καὶ Σερβίαν, θὰ ἦτο ἡ εἰλικρινὴς συνεννόησις μεταξύ των, καὶ ἡ ὁποία ἔδει νὰ συντελεσθῇ ταχέως καὶ νὰ ἀποσκοπῇ τὴν διατήρησιν τῶν Σερβικῶν καὶ Ἑλληνικῶν τμημάτων τῶν κατακτηθέντων ἐδαφῶν».

Τὴν 25 Φεβρουαρίου ὁ Πρίγκηψ Διάδοχος τῆς Σερβίας Ἀλέξανδρος ἐλθὼν εἰς Θεσσαλονίκην ἔσχε συνέντευξιν ἐντὸς τοῦ σιδηροδρομικοῦ ὀχήματος μετὰ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶς εἶχεν ἀνακοινώσει προηγουμένως τὰ ἑξῆς: «Εἶχε συνομιλήσει μετὰ τοῦ Σέρβου ἐν Ἀθήναις Πρεσβευτοῦ, καὶ συνεφώνησαν ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἀνάγκης γραμμῆς διαχωρίσεως ἀποκαθιστώσης τὴν ἰσορροπίαν ἐν τοῖς Βαλκανίοις καὶ ἀποσοβούσης τὸν κίνδυνον πολὺ μεγάλης Βουλγαρίας».

«Ὁ Σέρβος Πρεσβευτὴς ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι, τὸ πρακτικὸν μέσον ἐπιτεύξεως τούτου ἦτο νὰ κρατήσῃ ἕκαστος ὅ,τι κατεῖχε, ὅπερ ἔδιδε τῇ Σερβίᾳ τὸ Μοναστήριον καὶ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀξιοῦ μέχρι Γευγελῆς. Ὁ Κορομηλᾶς ἠξίωσε τὴν παραχώρησιν τῆς Γευγελῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπερ θὰ ἐπέφερεν διαφωνίαν, ἢ θὰ κατέληγεν ἴσως εἰς συμφωνίαν δι᾽ ἀμοιβαίων παραχωρήσεων. Εἶναι εὐνόητον πῶς ἡ συμφωνία θὰ φέρῃ τὴν ἐγγύησιν ὅτι, ἡ Σερβία θὰ ὑπεστήριζε καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν γενικὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴν γραμμήν, ὡς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐπίσης διὰ τῶν ὅπλων θὰ ὑπεστήριζε τὴν γενι-

κὴν Σερβοβουλγαρικὴν γραμμήν, ἑπομένως ἡ ἐνέργεια ἔσται ἡ ἑξῆς :

«Θὰ δηλωθῇ τῇ Βουλγαρίᾳ ὅτι, τὰ ζητήματα διανομῆς τῶν κατακτηθέντων ἐδαφῶν δὲν θὰ ἀποφασισθῶσι διὰ συζητήσεως μεταξὺ τῶν δύο, ὡς αὕτη ἠξίου, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν τεσσάρων συμμάχων. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας θὰ παρουσιασθῶμεν πάντοτε ἡνωμένοι Σερβία καὶ Ἑλλὰς πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπαιτήσεων ἡμῶν. Ἡ δὲ Βουλγαρία θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐκτὸς ἐὰν προτιμήσῃ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας συγχρόνως».

Περαίνων δὲ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τὰς ἀνακοινώσεις του ταύτας προσέθηκεν : «Ἔχω ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ μεγάλα διπλωματικὰ προσόντα τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ διεξαγάγητε καλῶς τὴν διαπραγμάτευσιν Ὑμῶν, μετὰ τοῦ Σέρβου Βασιλικοῦ Πρίγκηπος καὶ θὰ ἀπομείνῃ μόνον ἡ ἐπικύρωσις τῆς συνεννοήσεως».

Ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κορομηλᾶν ἐξιστορῶν ἐν πλάτει τὰ διαμειφθέντα μετὰ τοῦ Σέρβου Διαδόχου, ἣν ἐχαρακτήρισεν οὗτος ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν, ἀποδεχόμενος ἀνεπιφυλάκτως τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ὅπερ κεφαλαιωδῶς καθώριζεν : «Ἡ Ἀδριανούπολις εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ Μοναστήριον εἰς τὴν Σερβίαν. Μέτωπον Ἑλληνοσερβικὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἤδη ἰσχυρᾶς ἐν Θρᾴκῃ, καὶ ἐγγύτατα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ στάσις τοῦ Βενιζέλου

Ὁ Βενιζέλος προερχόμενος ἐκ Λονδίνου κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1913, διῆλθεν ἐκ Θεσσαλονίκης ὅπου ἔσχε μακρὰν μετὰ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου συνέντευξιν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπληροφορήθη ἔκπληκτος τὸ κρίσιμον τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν σχέσεων, ὁλοταχῶς βαινουσῶν εἰς ἄφευκτον προσεχῆ ῥῆξιν.

Προσκεκολλημένος ὅμως τυγχάνων εἰς τὴν φρούδην ἐλ-

πίδα, τὴν ἄτεγκτον πραγματικότητα ἀψηφῶν, καὶ τὴν Ἱστορίαν παρορῶν, τῆς διατηρήσεως μονίμου Βαλκανικοῦ συνδέσμου, ἕτοιμος πρὸς τοῦτο νὰ προβῇ εἰς ποικίλλας σημαντικὰς παραχωρήσεις πρὸς κορεσμὸν τῆς Βουλγαρικῆς βουλιμίας καὶ ἀποφυγὴν πάσης μετ' αὐτῆς ρήξεως, ἀρχὴν ποιησάμενος μετὰ δεκαπενθήμερον μόλις ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου διὰ τῆς ἐπισήμου δηλώσεως ὅτι παραιτεῖται τῶν ἐπὶ τῆς Θράκης Ἑλληνικῶν ἀξιώσεων, ἀπέκρουσε κατηγορηματικῶς πᾶσαν μετὰ τῆς Σερβίας συνεννόησιν.

Ἡ ψύχωσις αὕτη τοῦ Βενιζέλου ἐξήχθη μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν Πρίγκηπα Νικόλαον, ὅπως ἀποσύρῃ τὰ Ἑλληνικὰ Τμήματα ἐξ ἁπασῶν τῶν θέσεων ἐν αἷς εἶχον ἐπέλθει συμπλοκαὶ μετὰ τῶν Βουλγάρων. Ζητηθείσης ὅμως ἐγγράφου διαταγῆς του πρὸς τοῦτο, ἵνα καλυφθῇ ἡ εὐθύνη τῆς πράξεως ταύτης τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου ἀπέναντι τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἠρνήθη ρητῶς νὰ πράξῃ τοῦτο.

Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐξαναγκασθεὶς ἐκ τοῦ διαγραφομένου κινδύνου τῆς συγκεντρώσεως, μετὰ τὴν ἀναμενομένην ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἅπαντος τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ μετὰ πολλὰς καὶ ἐπιμόνους συζητήσεις καὶ συστάσεις τοῦ Κορομηλᾶ, τελικῶς πεισθεὶς περὶ τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ κατορθωτοῦ τοῦ πράγματος, ἐξουσιοδότησε τὸν Πρίγκηπα Νικόλαον νὰ συνεχίσῃ τὰς μετὰ τῶν Σέρβων συνεννοήσεις του.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Βουλγαρίας προέβη ἐν Λονδίνῳ εἰς δυσμενεστάτας κατὰ τῆς Σερβίας δηλώσεις, ἃς ἐπηκολούθησαν καὶ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Βουλῇ τοιαῦται καθ' ἃς διεκηρύχθη ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς ταχείας συνάψεως μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνης, καθόσον ἐπεῖγε καὶ ἐπεβάλλετο ὁ κανονισμὸς τῶν μετὰ τῆς Σερβίας λογαριασμῶν, ἡ ὁποία ἔπρεπε, παντὶ μέσῳ καὶ πάσῃ μηχανῇ, νὰ παραιτηθῇ ὁριστικῶς τῆς ἰδέας δημιουργίας μεγάλης Σερβίας. Συγχρόνως δὲ καὶ ἅπας ὁ Βουλγαρικὸς Τύπος ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὸν αὐτὸν τόνον σφοδρότατα ἐδημοσίευε κατ' αὐτῆς ἄρθρα.

Ὁ Σέρβος Πρωθυπουργὸς Πάσιτς, ὁ μέχρι τότε ἐφεκτι-

κὸς διὰ τὴν σύναψιν Ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ διαρρήξῃ τὰς μετὰ Σλαυϊκοῦ ἔθνους σχέσεις, καὶ φοβούμενος νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Ρώσσου Αὐτοκράτορος ἀναδόχου καὶ κηδεμόνος τυγχάνοντος τῆς Σερβοβουλγαρικῆς συμμαχίας, εὑρεθεὶς πρὸ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἀπροσδοκήτου ἐχθρικῆς στάσεως ἁπαξαπάσης τῆς κοινῆς Βουλγαρικῆς γνώμης ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου, παραιτήσας τὴν ἐφεκτικότητα ἠσπάσθη ἀνεπιφυλάκτως τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας.

Τότε ὑπῆρξεν ἡ κατάλληλος ψυχολογικὴ στιγμὴ πρὸς ὑπογραφὴν τῆς συμμαχικῆς Ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης. Ἐὰν δὲ τότε ὑπεγράφετο αὕτη, θὰ ἦτο σημαντικῶς ἐπωφελεστέρα τῆς βραδύτερον ὑπογραφείσης διὰ τὴν Ἑλλάδα τῆς ὁποίας εἶχεν ἀνάγκην ἡ Σερβία πρὸς ἀπόκρουσιν παντὸς Βουλγαρικοῦ αἰφνιδιασμοῦ. Πλὴν ὁ Βενιζέλος ἐξακολουθῶν νὰ νοσῇ ἀνιάτως τὴν νόσον τῆς χιμαιρικῆς ἐλπίδος τῆς διατηρήσεως τοῦ Βαλκανικοῦ συνδέσμου, ἀνέβαλλε τὴν σύναψιν τῆς μετὰ τῆς Σερβίας συνεννοήσεως σκοπίμως καὶ σχολαστικῶς ἐξονυχίζων καὶ ἐπαναμελετῶν ταύτην.

Καὶ οὕτως, ὡς διὰ τῆς ἐπιπολαίας καὶ ἀμελετήτου σπουδῆς του τῆς ὑπογραφῆς τῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας συνθήκης ἐπικινδύνως τὴν Ἑλλάδα ἐξέθηκεν, οὕτω καὶ τώρα διὰ τῆς ἀδικαιολογήτου ἐπιφυλακτικότητός του καὶ ἀμβλυωπούσης ἄλλοτε ἐπιβραδύνσεως καὶ ἄλλοτε σπουδῆς του, σημαντικῶς ταύτην ἐζημίωσε. Καθόσον, ἐνῷ ἐν Βελιγραδίῳ ὁ Ταγματάρχης Στρατηγὸς εἶχε κερδίσει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὴν πόλιν τῆς Δοϊράνης μετὰ τῆς ὁμωνύμου λίμνης, ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ Βενιζέλος διὰ τῆς σπουδῆς του, ἐχάρισε ταύτην μετὰ τοῦ ἡμίσεος τῆς λίμνης εἰς τὴν Σερβίαν.

Ἀναντιρρήτως ἀλλαχοῦ ὁ πολιτικὸς ὅστις θὰ ἐφωρᾶτο οὑτωσὶ πολιτικῶς μυωπάζων καὶ ἱστορικῶς νοσῶν, ἐπὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης σημασίας ἐθνικῶν ζητημάτων, θὰ κατερρίπτετο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, θὰ ἀπεκλείετο ἀπὸ τῆς πολιτικῆς κονίστρας, καὶ τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ στάδιον ὁριστικῶς, ἀνεκκλήτως καὶ ἀδόξως θὰ ἐτερματίζετο.

Ὑπογραφὴ προκαταρκτικοῦ Πρωτοκόλλου

Μετὰ μακρὰς καὶ ἀκανθώδεις διαπραγματεύσεις, τὴν 22 Ἀπριλίου ὑπεγράφη τὸ προκαταρκτικὸν Πρωτόκολλον περὶ συνάψεως συμμαχίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας οὕτινος οἱ κυριώτεροι ὅροι ἔχουσιν οὕτως.

«Ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ κ. Λάμπρος Κορομηλᾶς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ κ. Ματθαῖος Μπόσκοβιτς Πρεσβευτὴς τῆς Σερβίας ἐν Ἀθήναις, ἐνεργοῦντες ἐν ὀνόματι τῶν Κυβερνήσεών των, καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τὰς ὁποίας κατέχουσι, συνῆλθον εἰς συνδιάσκεψιν καὶ συνεφώνησαν τὰ ἑξῆς:

1) Αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας ἀναλαμβάνουσιν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνομολογήσωσι καὶ ὑπογράψωσι συνθήκην φιλίας καὶ συμφωνίας ἀμυντικῆς ἐντὸς προθεσμίας εἴκοσιν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς παρούσης πράξεως.

2) Ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ θέλει συνομολογηθῇ ὅτι, αἱ δύο Κυβερνήσεις θὰ παράσχωσιν ἀμοιβαίαν βοήθειαν ὅπως ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία ἀποκτήσωσι κοινὰ σύνορα Δυτικῶς τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, καὶ ὅτι ἡ ὁροθέτησις τῶν νέων συνόρων θὰ κανονισθῇ κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πραγματικῆς κατοχῆς.

3) Αἱ Κυβερνήσεις Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀκολουθήσωσι τὴν αὐτὴν πορείαν, καὶ νὰ παράσχωσι ἀλλήλαις σταθερὰν βοήθειαν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις αἵτινες θὰ ἀρχίσωσι διὰ τὴν διανομὴν τῶν ἐδαφῶν τῶν παραχωρηθέντων ὑπὸ τῆς Τουρκίας, νὰ ὑποστηρίξωσι δὲ ἀμοιβαίως τὰ ὡς ἀνωτέρω καθορισθέντα σύνορα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας, Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας.

4) Στρατιωτικὴ σύμβασις θέλει συνομολογηθῇ ἐντὸς βραχυτάτης προθεσμίας πρὸς προετοιμασίαν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων ἀμυντικῶν μέσων διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο Κρατῶν, ἄνευ προκλήσεως ἐκ μέρους του ἤθελεν ὑποστεῖ ἐπίθεσιν ὑπὸ τρίτης Δυνάμεως.

5) Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχῃ πάσας τὰς εὐκολίας καὶ ἐγγυηθῇ ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν διὰ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τοῦ ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ Σερβικοῦ ἐμπορίου διὰ τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ διὰ τῶν ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Σκόπια καὶ Μοναστήριον σιδηροδρομικῶν γραμμῶν.

6) Ἡ παροῦσα πρᾶξις θέλει τηρηθῆ αὐστηρῶς μυστική.
Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Ἀπριλίου 1913
Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος
Λ. Α. Κορομηλᾶς
Ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Σερβίας
Μ. Μπόσκοβιτς

Ἑλληνοσερβικὴ συμμαχία

Τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου 17 Μαΐου, ὁ Βούλγαρος Πρωθυπουργὸς Γκέσσωφ, ὁ ἀνὴρ τῆς Βαλκανικῆς συμμαχίας, παρῃτήθη τῆς ἀρχῆς καὶ ἐκλήθη παρὰ τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀδιαλλάκτων Δάνεφ, ὁ ἀνὴρ τοῦ Λονδίνου, ὁ ὠθήσας τὸν Βενιζέλον μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὡς καὶ οἱ αἱματηροὶ Βουλγαρικοὶ αἰφνιδιασμοὶ τοῦ Παγγαίου, παρ' ὅλον τὸν καθορισμὸν οὐδετέρας ζώνης, καὶ παρ' ὅλας τὰς προποσιακὰς εὐχὰς τοῦ Βενιζέλου ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως αὐτῆς ὡς μονίμου Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεθορίου, ὀλίγιστα χιλιόμετρα τῆς Θεσσαλονίκης ἀπεχούσης, ἔπεισαν τελεσιδίκως τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὸν μή, ὡς ὁ Πρωθυπουργός του, οὐρανοβατοῦντα, ἀλλ' ὁλόσωμον ἐν τῇ πεζῇ καὶ ἀτέγκτῳ πραγματικότητι εὑρισκόμενον, καὶ καλῶς εἰδότα τὴν ἀχόρταστον βουλιμίαν καὶ τὴν ἰδιότυπον νοοτροπίαν τῶν Βουλγάρων περὶ τῶν προσεχέστατα συμβησομένων, καὶ ἡτοιμάζετο δραστηρίως πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν αὐτῶν.

Τὴν 19 δὲ Μαΐου 1913 ὑπεγράφη ἐπειγόντως ἡ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἀμυντικὴ συμμαχία ἔχουσα οὕτως.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας θεωροῦντες ὅτι ἔχουσι καθῆκον νὰ ἐπαγρυπνῶσι ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν Λαῶν των, καὶ ἐπὶ τῆς ἡσυχίας τῶν Βασιλείων των. Θεωροῦντες, ἐπὶ πλέον, ἐν τῇ σταθερᾷ αὐτῶν ἐπιθυμίᾳ πρὸς διατήρησιν εἰρήνης διαρκοῦς ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ, ὅτι τὸ λυσιτελέστερον μέσον πρὸς τοῦτο εἶναι νὰ συνδεθῶσιν διὰ στενῆς ἀμυντικῆς συμμαχίας.

Ἀπεφάσισαν νὰ συνομολογήσωσι συμμαχίαν εἰρήνης, φιλίας, καὶ ἀμοιβαίας προστασίας, ὑποσχόμενοι ὅπως οὐδέποτε δώσωσι ἔννοιαν ἐπι-

θετικὴν εἰς τὴν καθαρῶς ἀμυντικὴν συμμαχίαν των, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ διώρισαν ὡς πληρεξουσίους των.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων τὸν κ. Ἰωάννην Ἀλεξανδρόπουλον Πρεσβευτὴν αὐτοῦ ἐν Βελιγραδίῳ, Ταξιάρχην τοῦ Β. Τάγματος τοῦ Σωτῆρος, ἀνώτερον Ταξιάρχην τοῦ Β. Τάγματος τοῦ Ταχόβου.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας τὸν κ. Ματθαῖον Μπούκοβιτς Πρεσβευτὴν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, ἀνώτερον Ταξιάρχην τοῦ Β. Τάγματος τοῦ Σωτῆρος.

Οἵτινες ἀφοῦ ἀντήλλαξαν τὰ πληρεξούσια αὐτῶν ἔγγραφα εὑρεθέντα ἐν τάξει συνεφώνησαν σήμερον τὰ ἑξῆς:

1) Τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη συνομολογοῦσι ῥητῶς ἀμοιβαίαν ἐγγύησιν τῶν κτήσεών των καὶ ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο Βασιλείων ἤθελεν ὑποστεῖ ἐπίθεσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκ μέρους του προκλήσεως, ὅπως παράσχωσιν ἀμοιβαίαν βοήθειαν δι' ὅλων τῶν ἐνόπλων δυνάμεών των, συνομολογήσωσι δ' ἀκολούθως εἰρήνην μόνον ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκ συμφώνου.

2) Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἐδαφῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἅτινα μετὰ τὸ πέρας τοῦ παρόντος πολέμου θέλουσιν ἐκχωρηθῆ εἰς τὰ Βαλκανικὰ Κράτη διὰ τῆς μετὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους συνθήκης περὶ εἰρήνης, τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως εἰς οὐδεμίαν ἔλθωσιν ἰδιαιτέραν συνεννόησιν μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ὅπως παρέχωσι πρὸς ἄλληλα σταθερὰν βοήθειαν καί, ὅπως ἐνεργῶσι πάντοτε ἐκ συμφώνου, ὑποστηρίζοντα ἀμοιβαίως τὰς ἐδαφικὰς αὐτῶν διεκδικήσεις καὶ τὰς κάτωθι καθοριζομένας ὁροθετικὰς γραμμάς.

3) Τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη θεωροῦντα ὅτι εἶναι συμφέρον ζωτικὸν τῶν Βασιλείων των ὅπως οὐδὲν ἕτερον Κράτος παρεμβληθῇ μεταξὺ τῶν οἰκείων αὐτῶν κτήσεων πρὸς Δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, δηλοῦσιν ὅτι, θὰ συνδράμωσιν ἄλληλα ἵνα ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία ἀποκτήσωσιν κοινὴν συνοριακὴν γραμμήν.

Ἡ συνοριακὴ αὕτη γραμμὴ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πραγματικῆς κατοχῆς, θὰ ἀναχωρῇ ἀπὸ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῆς ὀροσειρᾶς Κάμνα, καθορίζουσα τὸ Λεκανοπέδιον τοῦ Ἄνω Σκοῦμπι, θὰ παρακάμπτῃ τὴν λίμνην τῆς Ὀχρίδος, θὰ συναντᾷ τὴν Δυτικὴν ὄχθην τῆς λίμνης Πρέσπας, εἰς τὸ χωρίον Κοῦσκο, καὶ τὴν Ἀνατολικὴν ὄχθην εἰς τὸ Κάτω Δούπλιανι, θὰ διέρχηται πλησίον τοῦ Ῥαχμανλῆ, θὰ ἀκολουθῇ τὴν γραμμὴν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ὑδάτων μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἐριγῶνος καὶ Μογγλενίτσας καὶ θὰ καταλήγῃ εἰς τὸν ποταμὸν Ἀξιὸν εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων περίπου πρὸς Νότον τῆς Γευγελῆς, συμφώνως πρὸς τὴν γραμμὴν τὴν καθοριζομένην ἐν λεπτομερείᾳ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1 Παραρτήματι τῆς παρούσης συνθήκης.

4) Τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη συνομολογοῦσιν ὅτι, αἱ συνοριακαὶ γραμμαὶ Ἑλληνοβουλγαρικὴ καὶ Σερβοβουλγαρικὴ θέλουσι

καθορισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς πραγματικῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἰσορροπίας τῶν τριῶν Κρατῶν ὡς ἕπεται:

Ἡ Ἀνατολικὴ Σερβικὴ συνοριακὴ γραμμὴ θ' ἀκολουθῇ ἀπὸ τῆς Γευγελῆς τοῦ ροῦν τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ Βοζίνια-Ντερέ, θὰ ἀνέρχηται τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ διερχομένη διὰ τῶν ὑψομέτρων 120, 350, 754, 895, 571 καὶ τῶν ποταμῶν Κρίβα, Λααβίτσα, Μπρεγάλνιτσα καὶ Ζλετόφσκα, θὰ διευθύνεται πρὸς σημεῖόν τι τῶν παλαιῶν Τουρκοβολγαρικῶν συνόρων ἐπὶ τῆς Ὀζογγόφσκας Πλανίνας, ὑψόμετρον 2225 συμφώνως πρὸς τὴν γραμμὴν τὴν καθοριζομένην ἐν λεπτομερείᾳ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 Παραρτήματι τῆς παρούσης συνθήκης.

Ἡ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν Ἑλληνικὴ Συνοριακὴ γραμμὴ θ' ἀφίνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Σερβικῶν Στρατευμάτων κατεχόμενα ἐδάφη ἀπέναντι τῆς Γευγελῆς καὶ τοῦ Δαβιδόβου μέχρι τοῦ ὄρους Μπέλες καὶ τῆς λίμνης Δοϊράνης, ἀκολούθως διερχομένη πρὸς Νότον τοῦ Κιλκὶς θὰ διασχίζῃ τὸν ποταμὸν Στρυμῶνα Βορείως τῆς Γεφύρας Ὀρλιακο καὶ θὰ κατευθύνεται διὰ τῆς λίμνης Ἀχινοῦ καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίστου εἰς τὴν θάλασσαν, ὀλίγον τι πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ κόλπου τῶν Ἐλευθερῶν, συμφώνως πρὸς τὴν γραμμὴν τὴν καθοριζομένην ἐν λεπτομερείᾳ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 3 Παραρτήματι τῆς παρούσης συνθήκης.

5) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐγεννᾶτο διαφωνία τις μετὰ τῆς Βουλγαρίας καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἄνω καθοριζομένας Συνοριακὰς γραμμάς, πᾶσα δὲ φιλικὴ διευθέτησις καθίστατο ἀδύνατος, τὰ Δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη ἐπιφυλάσσονται νὰ προτείνωσι ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκ συμφώνου εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπως ἡ διαφορὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν μεσολάβησιν ἢ τὴν διαιτησίαν τῶν Ἡγεμόνων τῶν Δυνάμεων τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως ἢ τῶν Ἀρχηγῶν ἄλλων Κρατῶν. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Βουλγαρία ἠρνεῖτο νὰ ἀποδεχθῇ τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ εἰρηνικοῦ διακανονισμοῦ καὶ ἐλάμβανε στάσιν ἀπειλητικὴν ἐναντίον ἑνὸς τῶν δύο Βασιλείων, ἢ ἐπεχείρει νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἀξιώσεις της διὰ τῆς βίας, τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη ἀναλαμβάνουσιν ἐπισήμως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχωσι ἀλλήλοις βοήθειαν διὰ τοῦ συνόλου τῶν δυνάμεών των καὶ νὰ συνομολογήσωσιν ἀκολούθως εἰρήνην μόνον ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκ συμφώνου.

6) Πρὸς προετοιμασίαν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν Στρατιωτικῶν μέτρων ἀμύνης θέλει συνομολογηθῇ σύμβασις Στρατιωτικὴ ἐντὸς βραχυτάτης προθεσμίας ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς παρούσης Συνθήκης.

7) Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἡ Κυβέρνησίς Του παράσχῃ πάσας τὰς ἀναγκαίας εὐκολίας καὶ ἐγγυηθῇ ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν διὰ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τοῦ ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ Σερβικοῦ ἐμπορίου διὰ τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ διὰ τῶν ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Σκόπια καὶ Μοναστήριον σιδηροδρομικῶν γραμμῶν

Ἡ Ἐλευθερία αὕτη ἔσται, ὡς οἷον τε, εὐρυτέρα, ἀρκεῖ μόνον νὰ συμβιβάζεται πρὸς τὴν πλήρη καὶ ὁλοκληρωτικὴν ἐνάσκησιν τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας.

Εἰδικὴ σύμβασις θέλει συνομολογηθῆ μεταξὺ τῶν δύο Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἀπὸ σήμερον πρὸς διακανονισμὸν τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος ἄρθρου.

8) Τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη συνομολογοῦσιν ὅπως, ἅμα τῷ ὁριστικῷ διακανονισμῷ πάντων τῶν ἐκ τοῦ παρόντος πολέμου ἀπορρεόντων ζητημάτων, τὰ Γενικὰ Ἐπιτελεῖα τῶν δύο Στρατῶν συνεννοηθῶσι πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ διακανονίσωσι παραλλήλως τὴν αὔξησιν τῶν Στρατιωτικῶν δυνάμεων ἑκάστου Κράτους.

9) Τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη συνομολογοῦσι προσέτι ὅπως, ἅμα τῷ ὁριστικῷ διακανονισμῷ πάντων τῶν ἐκ τοῦ παρόντος πολέμου ἀπορρεόντων ζητημάτων, προβῶσι ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκ συμφώνου εἰς τὴν μελέτην σχεδίων τελωνιακῆς συμβάσεως πρὸς στενωτέραν σύσφυγξιν τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχέσεων τῶν δύο Χωρῶν.

10) Ἡ ἰσχὺς τῆς παρούσης Συνθήκης ἄρξεται ἅμα τῇ ὑπογραφῇ αὐτῆς, δὲν δύναται δὲ αὕτη νὰ καταγγελθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως δεκαετίας. Ἡ πρὸς παῦσιν τῆς ἰσχύος αὐτῆς πρόθεσις δέον νὰ κοινοποιηθῇ ἓξ μῆνας πρότερον παρὰ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν πρὸς τὸ ἕτερον, παραλειπομένου δὲ τούτου, ἡ συμφωνία θὰ ἐξακολουθήσῃ δεσμεύουσα τὰ δύο Κράτη μέχρι τῆς παρελεύσεως ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταγγελίας.

11) Ἡ παροῦσα συνθήκη τηρηθήσεται αὐστηρῶς μυστική. Δὲν δύναται δὲ νὰ ἀνακοινωθῇ εἴτε ἐξ ὁλοκλήρου εἴτε ἐν μέρει εἰς ἄλλην τινὰ δύναμιν, εἰμὴ τῇ συγκαταθέσει τῶν δύο Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν.

Ἐπικυρωθήσεται δέ, ὅσον ἔνεστι τάχιστα καί, αἱ ἐπικυρώσεις ἀνταλλαγήσονται ἐν Ἀθήναις.

Εἰς πίστωσιν οἱ οἰκεῖοι Πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν τὴν παροῦσαν συνθήκην καὶ ἐπέθηκαν τὰς σφραγῖδας αὐτῶν.

Ἐγένετο ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς διπλοῦν τῇ δεκάτῃ ἐνάτῃ Μαΐου τοῦ ἔτους χιλιοστοῦ ἐνεακοσιοστοῦ δεκάτου τρίτου.

Ὁ Πληρεξούσιος τῆς Σερβίας	Ὁ Πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος
Μ. Μπόσκοβιτς	Ἰωάν. Ἀλεξανδρόπουλος

Συγχρόνως ὑπεγράφη μυστικὴ δήλωσις προσηρτημένη εἰς τὴν Συνθήκην Συμμαχίας καὶ φιλίας ἧς ὁ σημαντικώτερος ὅρος ἔχει οὕτως.

Τῆς ἀρχῆς Αὐτονόμου Ἀλβανίας γενομένης ἀποδεκτῆς παρ' ὅλων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὰ δύο Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη, τῆς συμφωνίας ἅπαξ συντελεσθείσης ὡς πρὸς τὰ Σύνορα τῆς νέας ταύτης Χώρας, ὑπόσχονται ἀμοιβαίως νὰ συνδράμωσιν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην καὶ ἕνεκα τῶν εἰδικῶν αὐτῶν συμφερόντων ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τούτων τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας ἀποφασίζουσιν ὅτι, τὰ ἐδάφη τὰ κείμενα Β. γραμ-

μῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ Σεμήνου ἀκολουθούσης τὸν ποταμὸν τοῦτον μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ Δέβολι, καὶ λαμβανούσης ἐκεῖθεν τὰ ὑψώματα τὰ πλησιέστατα τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου, μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ Κάμα Νοτίως τῆς λίμνης Ὄχριδος θὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν Σερβικὴν σφαῖραν ἐπιρροῆς. Τὰ ἐδάφη τὰ κείμενα Νοτίως τῆς γραμμῆς ταύτης θὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς.

Ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς ἀνωτέρω συνθήκης, ὁ ἐν Βιέννῃ Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Στρέϊτ κατ᾽ ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἀνεκοίνωσιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκον Ἰωσὴφ τὰ ἑξῆς : «Ἡ ἁρπακτικὴ πολιτικὴ τῆς Βουλγαρίας ἔσχεν ὡς φυσικὸν ἀποτέλεσμα τὴν προσέγγισιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς νομίμου ἀμύνης των κατ᾽ ἐνδεχομένης ἀπὸ μέρους τῆς Βουλγαρίας προσβολῆς. Ἡ προσέγγισις αὕτη εἶναι συμπτωματική. «Τὸ ἐλπίζω, ἀπήντησε ζωηρῶς ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅτι ἡ προσέγγισις αὕτη εἶναι συμπτωματικὴ μόνον, καὶ τοιαύτη θὰ παραμείνῃ».

Ἑλληνοσερβικὴ Στρατιωτικὴ σύμβασις

«Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας ἐπιθυμοῦντες νὰ συμπληρώσωσι τὴν μεταξὺ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Σερβίας συνομολογηθεῖσαν συνθήκην συμμαχίας διὰ συμβάσεως στρατιωτικῆς διώρισαν ὡς Πληρεξουσίους των.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων τὸν Λοχαγὸν τῶν Ἐπιτελῶν Ξενοφῶντα Στρατηγόν.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας τοὺς Συνταγματάρχας Πέτσιτς καὶ Τουφέγκτιτς.

Οἵτινες ἀνακοινώσαντες πρὸς ἀλλήλους τὰ πληρεξούσια αὐτῶν εὑρεθέντα ἐν τάξει συνεφώνησαν τὰ ἑπόμενα.

1) Ἐν περιπτώσει πολέμου μεταξὺ τοῦ ἑνὸς τῶν συμμάχων Κρατῶν καὶ τρίτης Δυνάμεως, ἐκραγέντος ὑπὸ τὰς περιστάσεις τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας συνθήκης συμμαχίας, ἢ ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως ἐξ ἀπίνης σημαντικῶν δυνάμεων δύο Μεραρχιῶν κατ᾽ ἐλάχιστον, τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἢ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ, τὰ δύο Κράτη Ἑλλὰς καὶ Σερβία ὑπόσχονται πρὸς ἄλληλα ἀμοιβαίαν στρατιωτικὴν ὑποστήριξιν, ἡ μὲν Ἑλλὰς δι᾽ ὅλων αὐτῆς τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, ἡ δὲ Σερβία δι᾽ ὅλων τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεών της.

2) Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν

καὶ ἂν ἀρχίσωσιν αὐται, ἡ Ἑλλὰς ὑποχρεοῦται νὰ ἔχῃ στρατὸν ἐξ 90 χιλ. μαχητῶν συγκεντρωμένον μεταξὺ τοῦ ὄρους Παγγαίου, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Γουμενίτσης. Ἡ δὲ Σερβία ἐξ 100 χιλ. μαχητῶν συγκεντρωμένον ἐν ταῖς περιφερείαις Γευγελῆς, Βελεσσῶν, Κουμανόβου καὶ Πιρότ. Ἤτοι ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Ἑλλήνων, Ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ, τῶν δύο στρατῶν σχηματιζόντων οὕτω κοινὸν Μέτωπον κατὰ μῆκος τοῦ ἀντιτεταγμένου Βουλγαρικοῦ Μετώπου. Ἐπὶ πλέον ἡ Ἑλλὰς ὑποχρεοῦται νὰ ἔχῃ συγχρόνως τὸν Στόλον της ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἕτοιμον πρὸς ἐνέργειαν.

3) Τὰ δύο Κράτη ὑποχρεοῦνται νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ζώνην τῶν ἐπιχειρήσεων τὰς ὑπολοίπους στρατιωτικὰς αὐτῶν δυνάμεις, εὐθὺς ὡς αὗται καθίστανται διαθέσιμοι.

4) Δὲν ἐπιτρέπεται ἐλάττωσις τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 2 ἀναφερομένων δυνάμεων, εἴτε δι' ἀποστρατεύσεως, εἴτε δι' ἀποστολῆς Στρατευμάτων ἀλλαχοῦ, πλὴν μόνον κατόπιν ἐγγράφου συμφωνίας τῶν Γενικῶν Ἐπιτελείων τῶν Στρατῶν τῶν δύο Συμμάχων Κρατῶν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἐν τῇ προβλεπομένῃ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 1 περιπτώσει εὑρίσκεται συγχρόνως εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀμυνθῇ ἐναντίον ἐπιθέσεως ἄλλης ἢ τῆς Βουλγαρίας Δυνάμεως, θὰ ὑποχρεοῦται νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας προσβαλλομένης ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας δι' ἀριθμοῦ Στρατευμάτων καθοριζομένων διὰ κοινῆς συμφωνίας, ἐν δέοντι χρόνῳ, μεταξὺ τῶν δύο Ἐπιτελείων, ἀναλόγως τῆς Στρατιωτικῆς καταστάσεως καὶ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἐδάφους τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Τανάπαλιν, ἐὰν ἡ Σερβία εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀμυνθῇ ἐναντίον ἐπιθέσεως ἄλλης ἢ τῆς Βουλγαρίας Δυνάμεως θὰ ὑποχρεοῦται νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος, προσβαλλομένης ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας δι' ἀριθμοῦ Στρατευμάτων καθοριζομένου διὰ κοινῆς συμφωνίας, ἐν δέοντι χρόνῳ, μεταξὺ τῶν δύο Γενικῶν Ἐπιτελείων, ἀναλόγως τῆς Στρατιωτικῆς καταστάσεως καὶ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἐδάφους τοῦ Βασιλείου τῆς Σερβίας.

5) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ ἓν τῶν Συμβαλλομένων Μερῶν ἐκήρυττε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας ἢ ἐναντίον ἄλλης Δυνάμεως ἄνευ προηγουμένης συμφωνίας καὶ συναινέσεως τοῦ ἑτέρου τῶν Συμβαλλομένων Μερῶν, τοῦτο θέλει ἀπαλλαγῆ τῶν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τῆς παρούσης Συμβάσεως ἐπιβαλλομένων ὑποχρεώσεων. Ἀλλ' ὀφείλει νὰ τηρήσῃ εὐμενῆ οὐδετερότητα πρὸς τὸν Σύμμαχόν του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ θέλει ὑπέχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιστρατεύσῃ ἀμέσως, ἡ μὲν Ἑλλὰς τοὐλάχιστον 40 χιλ. μαχητῶν, ἡ δὲ Σερβία τοὐλάχιστον 50 χιλ. μαχητῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προστατεύσῃ τὴν οὐδετερότητά του καὶ συνεπῶς τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεων τοῦ Συμμάχου Στρατοῦ.

6.) Αἱ ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας Στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις θὰ βασίζωνται ἐπὶ κοινοῦ σχεδίου ἐπιχειρήσεων. Τὸ σχέδιον τῶν ἐπιχειρήσεων

θά κατηρτισθῆ ὑπὸ τῶν οἰκείων Γενικῶν Ἐπιτελείων τῶν δύο Κρατῶν, ἢ ὑπὸ τῶν Ἀντιπροσώπων αὐτῶν, δύναται δὲ νὰ μεταρρυθμισθῆ βραδύτερον συνεπεία μεταβολῆς τῆς Στρατιωτικῆς καταστάσεως διὰ κοινῆς ἐγγράφου συμφωνίας τῶν δύο Γενικῶν Ἐπιτελείων.

7)Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν οἱαδήποτε καὶ ἂν ἡ ἡ πορεία τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ οἱαδήποτε καὶ ἂν ὦσι τὰ μέρη δι' ὧν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων διέρχονται τὰ στρατεύματα τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν Συμμάχων Κρατῶν, καὶ οἱαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ πόλεις, τὰ χωρία, ἢ αἱ θέσεις αἵτινες θέλουσι καταληφθῆ ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ Στρατευμάτων χάριν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν, ἡ ὁριστικὴ κατοχὴ τῆς χώρας τῆς κειμένης πέραν τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἀφ' ἑνός, καὶ Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου συνοριακῆς γραμμῆς τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τῆς Ἑλληνοσερβικῆς Συνθήκης Συμμαχίας, ἧς ἡ παροῦσα σύμβασις ἀποτελεῖ συμπλήρωμα, κανονίζεται ὡς ἑξῆς.

Ἡ Ἑλλὰς δικαιοῦται νὰ καταλάβῃ ὁριστικῶς καὶ νὰ προσαρτήσῃ τὴν χώραν τὴν κειμένην Νοτίως καὶ Ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς, ἥτις ἀναχωροῦσα ἐκ σημείου ἐπὶ τοῦ Ἀξιοῦ κειμένου ἀμέσως πρὸς Βορρᾶν τοῦ Σεχόβου, διέρχεται μεταξὺ τῶν χωρίων Βαγορδίτσα καὶ Ματσικόβου, εἶτα διὰ τῆς κορυφογραμμῆς μεταξὺ τῶν χωρίων Σελεμλῆ καὶ Δαουτλῆ, διευθύνεται πρὸς τὰ ὑψώματα 535, 227, διασχίζει τὴν λίμνην καὶ κατευθυνομένη πρὸς τὰ Ὑψόμετρον 208 καὶ ἀκολούθως πρὸς τὰ Ὑψόμετρα 397, 1594, κορυφογραμμὴν τοῦ Ὄρους Κερκίνη (Μπέλες), κορυφογραμμὴν 1800 Μ.Βορειοδυτικῶς τοῦ Καράχιοϊ μέχρι τοῦ ὑψομέτρον 2194. Περελίκ.

Ἡ Σερβία δικαιοῦται νὰ καταλάβῃ ὁριστικῶς καὶ νὰ προσαρτήσῃ τὴν Χώραν τὴν κειμένην Βορείως καὶ Βορειοδυτικῶς τῆς εἰρημένης γραμμῆς.

Ἡ Ἑλλὰς στέργει ὅπως ἡ Σερβία καταλάβῃ ἐδαφικὴν ζώνην πλάτους δέκα χιλιομέτρων κειμένην ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νέστου Βορείως τῆς Ξάνθης καὶ Ἀνατολικῶς τοῦ Μπουρνοῦ Γκιολοῦ. Ἡ Σερβία ἀφ' ἑτέρου ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιτρέψῃ ἐλευθερίαν διόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ μέσου τῆς ζώνης ταύτης καὶ δηλοῖ ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν ἐφ' ὅλου τοῦ ἐδάφους τοῦ κειμένου πρὸς Ἀνατολὰς τῆς ζώνης ταύτης καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἐπ' αὐτοῦ ἀξίωσιν.

Σημαντικὴ καινοτομία ἐν τῇ Στρατιωτικῇ ταύτῃ Συμβάσει· εἶναι τὰ μάλιστα ἐκπληκτικὸν διατὶ δὲν ἀνεγράφη ἐν αὐτῇ τῇ Συνθήκῃ Συμμαχίας. Τὴν 14 Μαΐου ἡ Σερβία ἐζήτησεν ἔξοδον ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ ὁ Βενιζέλος συγκατετέθη καὶ ἀνεγράφη ἡ ἀνωτέρω παράγραφος εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον.

Ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὑπέδειξε καὶ ἠξίωσε τὴν εὐρεῖαν ταύτην διατύπωσιν,δοὺς ρητὰς ὁδηγίας εἰς τὸν Λοχαγὸν Στρατηγὸν τὴν

διαφυλάττουσαν τὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος ἐφ' ἁπάσης τῆς Θράκης καὶ πέραν, ἥτις εὕρηται πολὺ μακρὰν τοῦ Δόγματος τῆς Σπονδυλικῆς στήλης τοῦ Βενιζέλου.

Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο στρατῶν καταλάβῃ μέρος τῆς Χώρας, Πόλεις ἢ Χωρία κείμενα ἐν τῇ ζώνῃ, ἥτις δέον νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἑτέρου Στρατοῦ, ὀφείλει νὰ ἐκκενώσῃ ταῦτα εὐθὺς ὡς ἤθελεν αἰτήσει τοῦτο ὁ Στρατὸς ὅστις συμφώνως πρὸς τὸ προηγούμενον ἐδάφιον, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς κατοχῆς αὐτοῦ.

8) Τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Συμμάχων Στρατῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἐχουσῶν ὡς τελικὸν σκοπὸν τὴν καταστροφὴν τῶν Στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Βουλγαρίας, ἐὰν ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο Στρατῶν ἀδυνατῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ θεάτρου ἐπιχειρήσεων, ὑποχρεοῦται νὰ δεχθῇ τὴν βοήθειαν ἑτέρου Στρατοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Θεάτρου ἐπιχειρήσεων. Ἀλλ' ὁ Στρατὸς ὅστις ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Θεάτρῳ ἐπιχειρήσεων ὑποχρεοῦται νὰ προσδράμῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἑτέρου, ἀνεξαρτήτως ἂν ἡ βοήθεια αὕτη ἤθελεν ἢ μὴ αἰτηθῇ, ἵνα οὕτω διὰ κοινῆς ἐνεργείας τῶν δύο συμμάχων Στρατῶν ἐξαναγκασθῇ ἡ Βουλγαρία νὰ ὑποκύψῃ εἰς τοὺς ἐπιβληθησομένους ὑπὸ τῶν Συμμάχων Κρατῶν ὅρους καὶ συνάψῃ Εἰρήνην.

9) Οὐδέτερος τῶν δύο Συμμάχων Στρατῶν δύναται νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν διαρκείας πλέον τῶν 24 ὡρῶν, ἢ νὰ ἀναστείλῃ σιωπηρῶς τὰς ἐχθροπραξίας.

Ἀνακωχὴ διαρκείας μακροτέρας τῶν 24 ὡρῶν δύναται νὰ συναφθῇ μόνον κατόπιν ἐγγράφου κοινῆς συμφωνίας τῶν δύο Συμμάχων Κρατῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ δέον νὰ καθορισθῶσι συγχρόνως οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς.

10) Τὰ Συμμαχικὰ Στρατεύματα θὰ ἀπολαύωσιν ἀμοιβαίως τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου συμβαλλομένου Μέρους,ὅλων τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν ἀπονεμομένων εἰς τὰ Στρατεύματα τῆς Χώρας (Ἐθνικά), ὑπὸ τῶν ἐν ἰσχύϊ νόμων καὶ διαταγμάτων, ἐξαιρέσει ἐπιτάξεων καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συντήρησιν ἐν γένει τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, τὴν Ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν, τὰς μεταφορὰς τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν, τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν, τὰς μεταφορὰς παντὸς ὑλικοῦ καὶ τῶν προμηθειῶν τῶν προωρισμένων πρὸς χρῆσιν τῶν Στρατευμάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αἱ Στρατιωτικαὶ καὶ Πολιτικαὶ Ἀρχαὶ τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν ὑποχρεοῦνται νὰ παράσχωσι πᾶσαν συνδρομὴν καὶ ὑπηρεσίαν αἰτουμένην ὑπὸ τῶν Συμμαχικῶν Στρατευμάτων.

Ἡ πληρωμὴ τῶν γενομένων ἀγορῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Στρατοῦ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο Συμμάχων Κρατῶν εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου, δέον νὰ γίνεται τακτικῶς τοῖς μετρητοῖς, κατὰ τὰς ἀγοραίας τιμάς. Ἡ πληρωμὴ δύναται ἐξαιρετικῶς νὰ γίνῃ διὰ γραμματίων εἰς τὴν

διάθεσιν τοῦ Συμμαχικοῦ Στρατοῦ ἐπὶ τῇ αἰτήσει του, ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν τοῦ ἑτέρου Συμμάχου.

Ἡ τρέχουσα τιμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Σερβικοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος ἢ χαρτονομισμάτων θὰ καθορισθῇ διὰ κοινῆς συμφωνίας ὑπὸ τῶν δύο Συμμάχων Κυβερνήσεων. Ἐννοεῖται ὅτι, ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν ἅτινα ἀφῃρέθησαν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατέχονται ὑπὸ τῶν Συμμαχικῶν Στρατῶν, τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ἀπολαύουσι καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν Στρατευμάτων των, τῶν ὑπὸ τοῦ Δικαίου τοῦ πολέμου ἀναγνωριζομένων δικαιωμάτων.

Ἑκάτερος τῶν Συμμάχων στρατῶν ἀπολαύει τῶν προνομίων τούτων μόνον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζώνην κατοχῆς, ὡς αὕτη καθορίζεται ἐν τῷ ἄρθρῳ 6 τῆς παρούσης Συμβάσεως. Τὰ ἔξοδα μεταφορᾶς τῶν Στρατευμάτων, παντὸς ἀναγκαίου ὑλικοῦ ἐν γένει, τῶν λαφύρων πολέμου κλπ. διὰ τῶν σιδηροδρόμων ἢ διὰ πλοίων θέλουσι βαρύνει ἐκεῖνο τῶν Συμβαλλομένων Κρατῶν, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὁποίου αἱ μεταφοραὶ αὗται ἤθελον διενεργηθῇ

11) Τὰ λάφυρα πολέμου ἀνήκουσιν εἰς τὸν λαβόντα αὐτὰ Συμμαχικὸν Στρατόν.

Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὰ λάφυρα ληφθῶσιν ἐν κοινῇ τῶν Συμμαχικῶν Στρατευμάτων μάχῃ, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, θὰ διανεμηθῶσιν ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαχητῶν τῶν δύο Στρατῶν, οἵτινες συμμετέσχον εἰς τὴν μάχην.

12) Ἡ παροῦσα Σύμβασις ἰσχύει ἐφ' ὅσον παραμένει ἐν ἰσχύει καὶ ἡ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας Συνθήκη Συμμαχίας, ἧς ἀποτελεῖ συμπλήρωμα.

Τὸ ἄρθρον 2 τῆς παρούσης Συμβάσεως δύναται τὰ τροποποιηθῇ διὰ κοινῆς ἐγγράφου Συμφωνίας τῶν Γενικῶν Ἐπιτελείων τῶν οἰκείων δύο Κρατῶν μετὰ τὴν λῆξιν τῆς παρούσης κρίσεως καὶ ἀφοῦ διαταχθῇ ἀποστράτευσις.

13) Ἡ ἰσχὺς τῆς παρούσης Συμβάσεως ἄρχεται ἀφ' ἧς ἡμέρας τύχῃ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας, ἢ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων τῶν Συμμάχων Κρατῶν.

Εἰς πίστωσιν, ἡ παροῦσα Σύμβασις ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν Πληρεξουσίων.

Ἐγένετο εἰς διπλοῦν ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ δεκάτῃ ἐνάτῃ Μαΐου τοῦ ἔτους 1913.

Οἱ Πληρεξούσιοι τῆς Σερβίας

Πέσιτς, Τουφέκτιτς

Ὁ Πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος

Ξ. Στρατηγὸς

Δὲν ὑπάρχει οὐδὲν τὸ κοινὸν μεταξὺ τῆς Συνθήκης καὶ τῆς Συμβάσεως τοῦ 1913 ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν Συνθηκῶν τοῦ Μαρτίου καὶ Μαΐου ἀφ' ἑτέρου. Αἱ μέν, καθώριζον τὴν Συμφωνίαν τῆς Σερβίας καὶ Ἑλλάδος μετὰ τῆς Βουλγαρίας, αἱ δὲ κατηυθύνοντο κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Αἱ μέν, τοὐλάχιστον ἡ Σερβοβουλγαρική, καθώριζε διαιτησίαν τῆς Ρωσσίας ἐν περιπτώσει διαφωνίας. Αἱ ἄλλαι καθώριζον διαιτησίαν τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως ἢ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν ἄλλων Κρατῶν.

Τὰ προηγηθέντα τῆς συρράξεως

Πρὸς πρόληψιν τῆς ἐπερχομένης θυέλλης, οἱ Πρωθυπουργοὶ τῆς Βουλγαρίας Γκέσσωφ καὶ τῆς Σερβίας Πάσιτς συναντηθέντες εἰς Τσάριβροδ συνεφώνησαν ὅπως συναντηθῶσιν οἱ Πρωθυπουργοὶ τῶν Συμμάχων Κρατῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἢ ἐν Πετρουπόλει, ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη τῆς Ῥωσσικῆς διαιτησίας. Πλὴν τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου, μὴ ἐγκρίναντος τὴν πολιτικὴν τοῦ Γκέσσωφ, οὗτος παρῃτήθη ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδιαλλάκτου Δάνεφ, γεγονὸς ὅπερ κατέστησε τὴν κακὴν κατάστασιν χείρονα. Οὗ ἕνεκα, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας παρεμβαίνων προσεκάλεσε τοὺς Συμμάχους Πρωθυπουργοὺς εἰς Πετρούπολιν, ἀπευθύνας συγχρόνως καὶ ἐπείγοντα τηλεγραφήματα πρὸς τοὺς Βασιλεῖς τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας.

Ἡ συζήτησις ὅμως ἐπὶ τῶν ὅρων ἐφ' ὧν θὰ ἐφηρμόζετο ἡ Ῥωσσικὴ διαιτησία ὑπῆρξε λίαν ἀκανθώδης, καθόσον συμφώνως πρὸς τὴν Σερβοβουλγαρικὴν Συνθήκην, ἡ Βουλγαρία ἠξίου ὅπως αὕτη στηριχθῇ ἐπὶ ταύτης. Ἡ δὲ Σερβία ἠξίου ὅπως ἡ διαιτησία ᾖ γενική, ἤγουν, νὰ ἐξετάσῃ ἅπασαν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τὴν ἀποδεχομένην ἀρχῆθεν τὴν ἀρχὴν κοινῆς Ἑλληνοσερβικῆς μεθορίου, περὶ ἧς ὅμως οὐδεὶς ἐν τῇ Σερβοβουλγαρικῇ Συνθήκῃ τοῦ 1912 ἐγένετο λόγος.

Συγχρόνως ὁ Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας ἀπαντῶν εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας ἐδήλου ὅτι, ἠδυνάτει νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς ἀδελφοὺς Μακεδόνας, ποιούμενος συγχρόνως ἔκκλησιν εἰς τὸ παρελθόν, καὶ εἰς τὴν ἀνά-

μνησιν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας ἀπαντῶν ἐνδιέτριβεν εἰς μακρὸν ἐγκλητήριον κατὰ τῶν ὑπερφιάλων τῆς Βουλγαρίας ἀξιώσεων.

Τελικῶς ἀπεφασίσθη ἡ εἰς Πετρούπολιν μετάβασις τῶν Συμμάχων Πρωθυπουργῶν. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ὅμως ὁ Βούλγαρος Πρωθυπουργὸς Δάνεφ ἠρώτησε τὸν Σέρβον Πρωθυπουργὸν Πάσιτς, ἐὰν ἀπεδέχετο τὴν Ῥωσσικὴν διαιτησίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Σερβοβουλγαρικῆς Συνθήκης τοῦ 1912. Ὁ Σέρβος Πρωθυπουργὸς ἀντερώτησε τὸν ἐρωτῶντα ἐὰν ἀπεδέχετο τὴν διαιτησίαν ἐπὶ βάσεως νέας καὶ εὐρείας, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ζωτικωτάτων τῆς Σερβίας συμφερόντων.

Ταυτοχρόνως συνεκροτεῖτο Συμβούλιον τοῦ Στέμματος ἐν Βράνιᾳ, τοῦ ὁποίου προήδρευσεν ὁ Βασιλεὺς Φερδινάνδος, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ἀπηυθύνθη θερμοτάτη πάνδημος Βουλγαρικὴ ἔκκλησις πρὸς τὸν Ὑψηλὸν Διαιτητήν, δι' ἧς ἐξεφράζετο ἡ βάσιμος ἐλπὶς ὅτι, ἡ κρίσις Αὐτοῦ θὰ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν Συνθήκην ἧς ἦτο ὁ ἐκ τῶν προτέρων φύλαξ καὶ φρουρός.

Κατὰ τὴν ὑστάτην ὅμως στιγμὴν ταύτην ὁ Σέρβος Πρωθυπουργὸς Πάσιτς ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν τῆς ὑπ' αὐτὸν Κυβερνήσεως μὴ στέργων νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν. Καὶ ὁ Βενιζέλος παρ' ὅλα ταῦτα ἡτοίμαζεν ἐπιμόνως τὰς ἀποσκευάς του διὰ τὴν εἰς Πετρούπολιν μετάβασίν του, ἀποδεχθεὶς τὴν ἐπιζημιωτάτην διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀξίωσιν τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως κεχωρισμένης διαιτησίας Ἑλληνοβουλγαρικῆς καὶ Σερβοβουλγαρικῆς.

Ἐνῷ τοιαῦτα ἐτελοῦντο ἐν τῷ Διπλωματικῷ πεδίῳ τῶν τριῶν Κρατῶν, ἐν τῷ πολεμικῷ τοιούτῳ ἡ συγκρότησις καὶ ἡ παράταξις τῶν Στρατευμάτων ἦτο ἡ ἐπομένη:

Συγκρότησις καὶ παράταξις τοῦ Σερβικοῦ Στρατοῦ

Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς Πέτρος
Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου Βοϊβόδας Ποῦτνικ
Α' Στρατιὰ
Διοικητής. Ὁ Διάδοχος Ἀλέξανδρος
Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου. Ὑποστράτηγος Βοΐστιτς Π.

α'.) Μεραρχία Δουνάβεως. Διοικητὴς Ὑποστρ. Γιούρτσιτς Π. (Πρώτης κλήσεως).

Κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως, καὶ ἑκατέρωθεν τῆς ἁμαξιτῆς Κουμάνοβο-Κιουστενδίλ.

β'.) Μεραρχία Δουνάβεως. Διοικητὴς Ὑποστρ. Ῥήσλιτς Μ. (Δευτέρας κλήσεως). Ὡς ἀνωτέρω

γ'.) Μεραρχία Σουμάδια. Διοικητὴς Συνταγματ. Τέρτσιτς Μ. (Πρώτης κλήσεως). Παρὰ τὸ Γκρούι.

δ'.) Μεραρχία Μοράβα. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Νέντιτς (Δευτέρας κλήσεως). ΝΑ. τοῦ Κράτοβο.

ε') Μεραρχία Μαυροβουνίων. Ἐφεδρεία

Β' Στρατιὰ

Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Στεπάνοβιτς Σ.

Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου **Συνταγματάρχης Σιβάνοβιτς Μ.**

α'.) Μεραρχία Τιμόκ. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Κόντιτς. (Πρώτης κλήσεως). Παρὰ τὸ Πιρότ.

β'.) Φρουρὰ Πιρότ. Ἀπόσπασμα εἰς Βλάσταιναν. Περιχαρακωμένον στρατόπεδον Ζαγιτσάρ.

Γ' Στρατιὰ

Διοικητὴς Ὑποστράτηγος **Γιανίκοβιτς**

Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου **Συνταγματάρχης Πέσσιτς Α.**

α'.) Μεραρχία Δρίνα. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Χάτσιτς Ε. (Πρώτης κλήσεως). Παρὰ τὸ Μπαγοσλόβεκ καὶ ἑκατέρωθεν τῆς ἁμαξιτῆς Βελεσσὰ-Ἰστίπ.

β'.) Μεραρχία Μοράβα. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Γκοΐκοβιτς Ἠ. (Πρώτης κλήσεως) Παρὰ τὴν ὁδὸν πρὸς Τουμαλί, ὡς ἐφεδρεία τῆς Στρατιᾶς.

γ'.) Μεραρχία Ἱππικοῦ. Παρὰ τὸ Μπαρπάρεβο.

δ'.) Μεραρχία Τιμόκ. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Μιλουτίνοβιτς Δ. (Δευτέρας κλήσεως). Παρὰ τὸ Σχόμπα-Δράγεβο.

Εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου

α'.) Μεραρχία Ἱππικοῦ Διοικητὴς Πρίγκηψ Ἀρσένιος.

β'.) Μεραρχία Σουμάδια. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Μαρίνοβιτς Μ. (Δευτέρας κλήσεως).

Ἀλβανικὰ σύνορα

Ταξιαρχία **Μοράβα.** Διοικητὴς Συνταγματάρχης Πόποβιτς Μ. (Πρώτης κλήσεως).

Κατοχὴ κατακτηθέντων Μερῶν

α΄.) Μεραρχία Δρίνα. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Νταάνοβιτς **Μ.** (Δευτέρας κλήσεως).

β΄.) Φρουρὰ Τσαγετσάρ. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Ἀράτσιτς.

Συγκρότησις καὶ παράταξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ

Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ΙΒ΄

Ἐπιτελάρχης. Συνταγματάρχης Μηχανικοῦ Δούσμανης Β.
Ὑπασπισταί. Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Λεβίδης Κ. καὶ **Ἴλαρχος Καλίνσκης Α.**

Τμῆμα ἐπιχειρήσεων. Ταγματάρχης Μηχανικοῦ Μεταξᾶς Ἰ. καὶ Στρατηγὸς Ξ. Πυροβολικοῦ Πάλης Κ.

Διοικητὴς Σρατηγείου. Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ Καράμαλος Π.

Διευθυντὴς Τηλεγραφικῆς Ὑπηρεσίας. Ταγματάρχης Μηχανικοῦ Παπαζαφειρόπουλος Κ. καὶ Μομφερράτος Τ.

Διευθυντὴς Γραφείου Πυρομαχικῶν. Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Ῥακτιβὰν Ε.

Διευθυντὴς Γραφείου Πληροφοριῶν. Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Ἐξαδάκτυλος Α.

Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας. Συνταγματάρχης Οἰκονομικοῦ Σουλιώτης.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἐπίατρος Ἀναστασόπουλος Α. καὶ Ἰατρὸς Ῥαυτάνης Δ.

Σύνδεσμοι μετὰ τῶν Μεραρχιῶν. ΛοχαχὸςΠυροβολικοῦ Ῥαγκαβῆς Ν. Πεζικοῦ Βερνάρδος Ε. Ἴλαρχος Καλλέργης Ι καὶ Ὑπίλαρχος Στάϊκος Σ.

Προσκεκολλημένοι Πρίγκηψ Νικόλαος μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του καὶ οἱ Ἀντιπλοίαρχοι Παπαρηγόπουλος Σ. καὶ Κριεζῆς Α.

α΄.) Ι Μεραρχία. Μέραρχος. Ὑποστράτηγος Μανουσογιαννάκης. Ε. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Πυροβολικοῦ Χαραλάμπης **Α.**

Διοικηταὶ Πεζικοῦ. Συνταγματάρχης Οἰκονομίδης Α. 2 Συντάγματος
» Παπακυριαζῆς Ι. 4 »
» Τσακίρης 5 »

Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Συνταγματάρχης Βαρούχης Γ. **Μοίραρχοι.** Ἀντισυνταγματάρχαι Πετμεζᾶς Κ. καὶ Κορομηλᾶς Α.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Κουρτάκης Ἐπιμελητής. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Κολοκούβαρος Β.

Τεταγμένη μεταξὺ τῆς λίμνης Βόλβης καὶ λίμνης Λαχανᾶ.

β΄.) ΙΙ Μεραρχία. Μέραρχος. Ὑποστρ. Καλλάρης Κ. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματάρχης Μηχανικοῦ Παπαβασιλείου Ι.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ. Ἀντισυνταγμ. Χριστοδούλου 1 Συντάγματος
Συνταγματάρχης Γιαννακίτσας 3 »
Ἀντισυνταγμ.Καραγιαννόπουλος 7 »
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Συνταγματάρχης Παπαδόπουλος Ν. **Μοίραρχοι**. Ταγματάρχαι Βλαχόπουλος Ν. καὶ Ἰωαννίδης Ι.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Αἰγινήτης. **Ἐπιμελητής**. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Θεοδοσόπουλος.

Τεταγμένη ἐν Θεσσαλονίκῃ-Χαρμάνκιοϊ.

γ'.) III Μεραρχία. Μέραρχος. Ὑποστράτηγος Δαμιανὸς Κ. **Ἐπιτελάρχης**. Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ Τρικούπης Ν.
Διοικηταὶ Πεζικοῦ. Συνταγματάρχης Ἀλεξόπουλος Γ. 6 Συντάγ.
» Παπούλας Α. 10 »
» Κούρτης 12 »
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Συνταγματατάρχης Μαυρογιάννης Γ. **Μοίραρχοι**. Ταγματάρχαι Εὐριπαῖος Ι., καὶ Μπαζαῖος Ι.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Βλυσμᾶς Γ. Ἐπιμελητής. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Γεωργίου.

Τεταγμένη ἐν Τοψὶν-Βαθύλακα.

δ'.) IV Μεραρχία. Μέραρχος. Ὑποστράτηγος Μοσχόπουλος Κ. **Ἐπιτελάρχης**. Ταγματάρχης Πεζικοῦ Σκαρπαλέζος.
Διοικηταὶ Πεζικοῦ. Συνταγματάρχης Καμπάνης Α. 8 Συντάγματος.
» Ἀναγνωστόπουλος Α. 9 »
» Καΐρης Μ. 11 »
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Συνταγματάρχης Χατζόπουλος Ι. Μοίραρχοι. Ταγματάρχαι Κατσανάκος Κ. καὶ Χαλκιόπουλος Γ.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἰατρὸς Τσουνούκας Β. Ἐπιμελητής. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Μπαστουνόπουλος Ι.

Τεταγμένη ἐν Ἀϊβάτι-Μπάλτσα-Δουδουλάρ.

ε'.) V Μεραρχία. Μέραρχος. Συνταγματάρχης Γεννάδης Σ. **Ἐπιτελάρχης**. Ταγματάρχης Μηχανικοῦ Χουδάλης Λ.
Διοικηταὶ Πεζικοῦ. Συνταγματάρχης Χατζηγιάννης 16 Συντάγμ.
» Καμάρας 22 »
» Ζούκης 23 »
Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Ἀντισυνταγματάρχης Σισίνης Δ. **Μοίραρχος**. Ταγματάρχης Τουρνάκης Γ.
Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Πρασσᾶς. Ἐπιμελητής. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Κατωγᾶς.

Τεταγμένη ἐν Νάρες-Γόρδινο.

στ'.) VI Μεραρχία. Μέραρχος. Συνταγματάρχης Δελαγραμμάτικας Ν. **Ἐπιτελάρχης**. Ἀντισυνταγματάρχης Πυροβολικοῦ Χατζηανέστης Γ.
Διοικηταὶ Πεζικοῦ. Συνταγματάρχης Παπαρόδου 17 Συντάγμ
» Παναγιωτόπουλος 18 »
» Παπαδόπουλος Δ. 1 Εὐζωνικοῦ

Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Ἀντισυνταγματάρχης Βάλβης. Μοίραρχος Ἀντισυνταγματάρχης Παρνασίδης Κ.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Μαργαρίτης· Ἐπιμελητὴς Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Παρασκευόπουλος Κ.

Τεταγμένη ἐν Λαϊνᾶ-Γαλαντσίκ.

ζ'.) VII Μεραρχία. Μέραρχος. Συνταγματάρχης Σωτήλης Ν. Ἐπιτελάρχης. Ταγματάρχης Μηχανικοῦ Νεγρεπόντης Ι.

Διοικηταὶ Πεζικοῦ. Συνταγματάρχης Πολυμενάκος 19 Συντάγματος
» Βούρλης 20 »
Μιχαλόπουλος Ἀρκαδικὸς 21 »

Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Ἀντισυνταγματάρχης Κούτσης Π. Μοίραρχοι. Ταγματάρχαι Ρέγκλης Τ. καὶ Κανάρης Α.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Λέκκας Σ. Ἐπιμελητής. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Κασκαβέλης.

Τεταγμένη μεταξὺ Σκάλας Σταυροῦ καὶ λίμνης Βόλβης.

η'). X Μεραρχία. Μέραρχος. Συνταγματάρχης Παρασκευόπουλος Α. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ ΓεωργιάδηςΙ.

Διοικηταὶ Εὐζωνικοῦ. Ἀντισυνταγματάρχης Λοῦρος Κ. 8 Συντάγματος.
» Φικιώρης Ι. 4 »
» Κωνσταντινόπουλος Κ. 5 »

Διοικητὴς Πυροβολικοῦ. Ἀντισυνταγματάρχης Γεωργακόπουλος Ν. Μοίραρχοι. Ταγματάρχαι Χατζησαράντης Ι. καὶ Γουβέλης Κ.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἰατρὸς Λαζαρίδης. Ἐπιμηλητής. Λοχαγὸς Οἰκονομικοῦ Λιδωρίκης Α.

Τεταγμένη ἐν Γουμενίτσῃ—Ὀρυζάρτι.

θ'). Ταξιαρχία Ἱππικοῦ. Ταξίαρχος. Συνταγματάρχης Ζαχαρόπουλος. Ἐπιτελάρχης. Ἴλαρχος Σπυρόπουλος Ν.

Διοικηταί. Συνταγματάρχης Μεταξᾶς Γ. 1 Συντάγματος.
» Πιερράκος-Μαυρομιχάλης Π. 2 »

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Βασιλείου.

Τεταγμένη ἐν Γευγελῆ.

Ὑπηρεσία Μετόπισθεν. Διευθυντής. Συνταγματάρχης Μηχανικοῦ Μεσσαλᾶς Ε.

Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Χωματιανὸς Σ.

Σύνθεσις Ἑλληνικῆς Μεραρχίας. Τρία Συντάγματα Πεζικοῦ, ἐκ τριῶν Ταγμάτων ἕκαστον. Σύνταγμα Πυροβολικοῦ ἐκ δύο Μοιρῶν, ἑκάστης ἐκ τριῶν Πυροβολαρχιῶν ταχυβόλων: Λόχος Μηχανικοῦ. Ἡμιλαρχία.

Ὁλικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὀκτὼ Μεραρχίαι Πεζικοῦ. Τέσσαρα Συντάγματα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ. Τρεῖς Μοῖραι Ὀρειβατικοῦ. Ὀκτὼ λόχοι Μηχανικοῦ. Ταξιαρχία Ἱππικοῦ. Ἤτοι 72 Τάγ-

ματα Πεζικοῦ. 24 Πεδιναὶ Πυροβολαρχίαι. 9 Ὀρειβατικαί. Καὶ 8 Ἴλαι.

Συγκρότησις καὶ παράταξις τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ

Ἀρχιστράτηγος Ἀντιστράτηγος Σαββώφ. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀντιστράτηγος Ράτκο Δημητρίεφ.

Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου. Ὑποστράτηγος Φίτσεφ.

Ἀπέναντι τῶν Σέρβων

Α΄ Στρατιὰ

Διοικητής. Ἀντιστράτηγος Κουτίντσεφ

Ἀποτελοῦσα τὸ ἄκρον δεξιόν, ἀπαρτιζομένη ἐκ δύο Μεραρχιῶν περὶ τὸ Βιδίνιον. Ἐν τῇ γραμμῇ Μπελογράνιτσα-Κούλα, ἀπέναντι τοῦ Κνιάγεβιτς καὶ Ζαϊτσίρ.

Γ΄ Στρατιὰ

Διοικητής. Ἀντιστράτηγος Ράτκο Δημητρίεφ

Ἀπαρτιζομένη ἐκ τριῶν Μεραρχιῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Δραγομὰν-Σλιβνίτσα-Σόφια.

Ε΄ Στρατιὰ

Διοικητής. Ἀντιστράτηγος Ζεγκώφ

Ἀπαρτιζομένη ἐκ τριῶν Μεραρχιῶν ἐν τῷ ὑψιπέδῳ Τρν, ἐπὶ τῆς γραμμῆς Σόφια-Πιρὸτ μετ' ἀποσπασμάτων εἰς Ρούϊ ἀπέναντι τῆς Βλάσταινας.

Δ΄ Στρατιὰ

Διοικητής. Ἀντιστράτηγος Κουβάτσεφ. Βραδύτερον Ἀντιστράτ. Σαββώφ

Ἀπαρτιζομένη ἐκ τεσσάρων Μεραρχιῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κιουστενδὶλ-Κότσανα.

Ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων

Β΄ Στρατιὰ

Διοικητὴς Ἀντιστράτηγος Ἰβανώφ

Ἀπαρτιζομένη ἐξ ἓξ Μεραρχιῶν II, III, VII, XI, X καὶ Μακεδονικῆς Μεραρχίας. Ἐπὶ τῆς γραμμῆς Δοϊράνη, Κιλκὶς-Λαχανᾶ, Καβάλλα.

Σύνθεσις Βουλγαρικῆς Μεραρχίας. Τρεῖς Ταξιαρχίαι Πεζικοῦ ἑκάστη ἐκ δύο Συνταγμάτων ἕκαστον ἐκ τεσσάρων Ταγμάτων. Σύνταγμα Πυροβολικοῦ ἐκ τριῶν Μοιρῶν, ἑκάστη ἐκ τριῶν Πυροβολαρχιῶν. Λόχος Μηχανικοῦ, Ἴλη Ἱππικοῦ.

Ἤτοι ἡ Βουλγαρικὴ Μεραρχία ἦτο ἰσχυροτέρα τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς Πεζικὸν καὶ Ἱππικόν, καὶ κατὰ τὸ τρίτον εἰς Πυροβολικόν·

Κατὰ τὴν ἔναρξιν δὲ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς ἐπιτεθείσης Ἑλληνι-

κῆς Στρατιᾶς ἀντετάχθη ἀμυνομένη ἡ ἑξῆς Βουλγαρικὴ δύναμις ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κιλκὶς-Λαχανᾶ.

Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Σαράβωφ ἐξ 6 Συνταγμάτων, ἤτοι 24 Ταγμάτων.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Κοβάτσεφ ἐξ 6 Συνταγμάτων ἤτοι 24 Ταγμάτων

Ἡ ΧΙ Μεραρχία ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Μπέλωφ ἐκ 4 Συνταγμάτων ἤτοι 16 Ταγμάτων.

Μία Ταξιαρχία ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Πετὲφ ἐκ 2 Συνταγμάτων ἤτοι 8 Ταγμάτων.

Καὶ τρία Ἐφεδρικὰ Τάγματα.

Ἤτοι 75 Τάγματα μετὰ 27 Πεδινῶν Πυροβολαρχιῶν, 108 Πυροβόλα. 4 Ὀρειβατικῶν, 20 Πυροβόλα· 28 Τοπομαχικὰ Πυροβόλα καὶ. 1 Σύνταγμα Ἱππικοῦ. Δηλαδὴ ἴση περίπου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν εἰς Πεζικὸν καὶ Πεδινὸν καὶ Ὀρειβατικὸν Πυροβολικὸν καὶ Ἱππικόν, ἀλλ' ἄνευ Τοπομαχικοῦ Πυροβολικοῦ·

Αἰφνιδιαστικὴ Βουλγαρικὴ ἐπίθεσις
Κήρυξις τοῦ πολέμου

Ἐνῷ ὅμως οὕτως ἐξηκολούθουν αἱ διπλωματικαὶ συζητήσεις, καὶ οὕτως ἐξελίσσοντο ἐν τῷ φανερῷ τὰ πράγματα, καὶ ζωηραὶ ἦσαν αἱ ἐντυπώσεις τοῦ συμμαχικοῦ συμποσίου καὶ ἔναυλος ἐβόμβει εἰς τὰ ὦτα τῶν συνδαιτυμόνων ἡ περίφημος προποσιακὴ τοῦ Βενιζέλου εὐχή, καὶ εὐπίστως καὶ ἠρέμως οὗτος ἡτοιμάζετο ἐπειγόντως νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, τὴν νύκτα τῆς 16 Ἰουνίου 1913 παρασπόνδως, δολοφονικῶς καὶ ἐξ ἀπίνης, τῇ διαταγῇ τοῦ Βουλγάρου Ἀρχιστρατήγου, τῇ ἐγκρίσει τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου καὶ τῆς Σχισματικῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἡ ἰοβόλος ἔχιδνα ἡ ἐλλοχεύουσα ἐν τῷ Συμμαχικῷ ἀνθῶνι, ὁ Βουλγαρικὸς Στρατός, ἐρρωμένως προσέβαλε τὰς ἐν τῷ Παγγαίῳ Ἑλληνικὰς προφυλακὰς καὶ τὴν ἑπομένην καὶ τὰς ἐν Νιγρίτῃ σταθμευούσας. Συγχρόνως δὲ τὸ Ἀντιτορπιλλικὸν Λέων ὑπὸ Κυβερνήτην τὸν Ἀντιπλοίαρχον Ῥαζηκότσικαν Ι. καταπλεῦσαν εἰς Ἐλευθερὰς πρὸς παραλαβὴν Λόχου πεζικοῦ ἀπομονωθέντος, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιβιβασθεὶς ἱστιοφόρου ἀπεβιβάσθη εἰς Θάσον καὶ Σκάλαν Σταυροῦ τοῦ Ἄθω ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν, προσεβλήθη ὑπὸ Βουλγαρικῆς πυροβολαρχίας τὴν ὁποίαν κατέστρεψε τὸ εὔστοχον τῶν πυ-

ροβόλων του πῦρ. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου πανικοβληθέντες οἱ Βούλγαροι τῆς Καβάλλας ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν.

Διαβὰς δὲ τὸν Ἀξιὸν ἐπετέθη καὶ κατὰ τῶν Σέρβων ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς Γευγελῆς ἣν καὶ κατέλαβε, μὴ κατορθώσας ὅμως νὰ καταλάβῃ τὴν γέφυραν τῆς Μποέμτσας ἐν τῷ σημείῳ ἑνώσεως τῶν δύο συμμάχων στρατῶν, ἵνα διαχωρίσῃ τούτους.

Συγχρόνως δὲ ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις μαστιγοῦσα αἱματηρῶς, ὡς εἴωθε, τὴν ἀλήθειαν ἀπέστειλε διαμαρτυρίαν πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις κατηγοροῦσα τὴν Ἑλλάδα καὶ Σερβίαν διὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν τῶν στρατευμάτων των κατὰ τοῦ συμμάχου των Βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Εἰς τοῦτο ἀπήντησαν αὗται ἀποκαλοῦσαι τὴν Βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν αὐθάδη τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πραγματικῶν γεγονότων διαστροφέα.

Τὸ κτύπημα ῥαγδαίως κατεφέρθη καὶ τὸ ἐγχείρημα καλῶς καθωρίσθη. Διότι, αὐτοῦ ἐπιτυγχάνοντος, οἱ μὲν Ἕλληνες θὰ ἀπωθοῦντο πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ Σέρβοι πρὸς τὰ Σκόπια καὶ τὰ ὄρη. Καταλαμβανομένου δὲ καὶ τοῦ Μοναστηρίου, θὰ κατεῖχον οἱ Βούλγαροι ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν καὶ θὰ ἐδέσποζον τῶν Βαλκανίων. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἡ Ἑλλὰς θὰ εἶχεν ἐκ Θεσσαλονίκης ἐκδιωχθῆ.

Ἀλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ Βουλγάρων, ἄλλα δὲ Κωνσταντῖνος κελεύει

Ταυτοχρόνως καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ παραμένων Ἀρχηγὸς τῆς ἐν αὐτῇ ἐνεδρευούσης Βουλγαρικῆς Στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος Ἀντιστράτηγος Χασαπτσίεφ, ἐζήτησε παρὰ τῆς διευθύνσεως τῶν σιδηροδρόμων συρμὸν ἐφ' οὗ ἐπιβιβαζόμενος μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του καὶ τῶν ἀποσκευῶν του νὰ ἀπέλθῃ τῆς πόλεως. Εὔγλωττον καὶ ἀναμφισβήτητον πειστήριον τῶν Βουλγαρικῶν σκοπῶν καὶ ἀποφάσεων.

Ἀγγελθείσης δὲ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀνεχώρησε τὸ ἀπόγευμα τῆς 17 ἐπειγόντως εἰς Χαλκίδα σιδηροδρομικῶς, ὅπου ἐπιβὰς τῆς ἀναμενούσης ὑπὸ ἀτμὸν θαλαμηγοῦ Σφακτηρίας μετὰ τοῦ

διορισθέντος Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας Δραγούμη Σ. ὁλοταχῶς ἀπέπλευσε διὰ Θεσσαλονίκην.

Ὁ δὲ Πρωθυπουργός, ἐνῷ ὁ Ἐπιτελάρχης Συνταγματάρχης Δούσμανης ἐζήτησε ἐπανειλημμένως νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἄμεσος ἐκκαθάρισις τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τῆς Βουλγαρικῆς φρουρᾶς, ἀνέβαλε τὴν ἔγκρισιν. Ὅτε, παρεμβάντος τοῦ Στράτου, καὶ δηλώσαντος αὐτῷ ἐντόνως ὅτι «ἂν ἡ Θεσσαλονίκη γίνῃ πεδίον μακροτέρου τῆς ἡμέρας ἀγῶνος, θὰ παραχθῇ ἡ ἐντύπωσις ταραχῶν, καὶ θὰ διευκολυνθῇ οὕτω ἡ ἐκεῖ ἐμφάνισις σημαίας Μεγάλης Δυνάμεως». Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἔπεισε τὸν Βενιζέλον νὰ ἐγκρίνῃ τὴν αἴτησιν τοῦ Ἐπιτελάρχου.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὡς ἐγνώσθη κατόπιν, ἡ Αὐστρία εἶχε προτείνει τὴν ἀποστολὴν πολεμικῶν εἰς Θεσσαλονίκην χάριν τῆς τάξεως, τὴν ὁποίαν ἐματαίωσεν ἡ ῥαγδαία ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Τὴν ἑσπέραν δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Βενιζέλος κατελήφθη ὑπὸ τοιούτου φόβου, ὥστε δὲν ἐτόλμα νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Στρατηγείου πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ συμβαινόντων, φοβούμενος δυσαρέστους εἰδήσεις.

Εἰς τὸ ἐπειγόντως δὲ συγκληθὲν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον προσεκλήθη καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις δι' ὑπηρεσίαν εὑρισκόμενος Ταγματάρχης τοῦ Ἐπιτελείου Πάλλης Κ.

Εἰς τοῦτον προσελθόντα ὁ Βενιζέλος εἶπε τεθορυβημένος καὶ ἀσχάλλων τὰ ἑξῆς: «Μάρτυς μου ὁ Θεὸς κ. Πάλλη ὅτι οὔτε ἠθέλησα ἐγὼ τὸν πόλεμον τοῦτον οὔτε τὸν ἐπιδοκιμάζω. Ὁ Βασιλεὺς καὶ σεῖς οἱ Ἀξιωματικοὶ τὸν ἐπεδιώξατε. Ἀλλ' ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι πῶς νομίζετε ὅτι θὰ νικήσετε τοὺς Βουλγάρους». Καὶ τοῦτο ἐφρόνει, διότι τοιαύτας εἰσηγήσεις εἰσηγήθη αὐτῷ ἡ Γαλλικὴ Στρατιωτικὴ Ἀποστολή, ἥτις ἐθεώρει τοὺς Βουλγάρους ἀηττήτους, ὡς ἐθεώρει καὶ τὸ Σαραντάπορον ἀδιάβατον, καὶ τὸ Μπιζάνι ἀπόρθητον. Ὁ Ταγματάρχης Πάλλης τῷ ἔδωκε τὰς δεούσας ἐξηγήσεις καὶ καθησυχαστικὰς διαβεβαιώσεις, ἃς ἡ ἄμεσος πραγματικότης ὁλοσχερῶς ἐπηλήθευσε. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν δὲ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὁ Βενιζέλος κατελήφθη ὑπὸ ἀκαταμαχήτου ὑπνηλίας.

Ἐκκαθάρισις τῆς Θεσσαλονίκης

Ληφθείσης ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆς Κυβερνητικῆς ἐγκρίσεως τῆς ἐκκαθαρίσεως, ὁ Διοικητὴς τῆς ἐν αὐτῇ ἑδρευούσης ΙΙ Μεραρχίας Ὑποστράτηγος Καλλάρης Κ. ἀπέστειλε ἐπειγόντως τὴν κατωτέρω τελεσιγραφικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Βούλγαρον Στρατηγὸν Χασαπτσῆεφ:

«Στρατηγέ μου!

Τῶν Βουλγαρικῶν Στρατευμάτων ἀρξαμένων τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐναντίον τῶν ἡμετέρων, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅπως ἐγκαταλίπετε τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς παρούσης. Τὰ ὅπλα τῶν Στρατευμάτων σας θὰ παραδοθῶσιν εἰς Ἀξιωματικοὺς ὁρισθέντας πρὸς τοῦτο. Οἱ Ἀξιωματικοί σας δύνανται νὰ τηρήσωσι τὰ ξίφη των. Εἰδικὴ ἁμαξοστιχοία θέλει φέρει τὰ ὑμέτερα Στρατεύματα μέχρι τῶν προφυλακῶν μας, ληφθέντων τῶν σχετικῶν μέτρων διὰ τὴν ἀσφάλειάν των.

Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἄνω προθεσμίας, θὰ ἀναγκασθῶ, πρὸς μεγάλην μου λύπην, νὰ διατάξω ὅπως θεωρήσωμεν τὰ Στρατεύματά σας ὡς ἐχθρικά.

Στρατηγὸς Καλλάρης»

Δοθείσης ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως, ὁ Ὑποστράτηγος Καλλάρης τὸ ὡρολόγιόν του ἀνὰ χεῖρας κρατῶν τὴν 7 ὥραν, τοῦ Ἡλίου δύοντος, ἔδωκε τὴν ἱστορικὴν καὶ ἀλησμόνητον διαταγὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως, καὶ ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ὑπεστέλλετο ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία, τῆς τιμητικῆς φρουρᾶς της παρουσιαζούσης ὅπλα καὶ τῶν σαλπίγγων ἠχουσῶν τὸ ἐμβατήριον αὐτῆς, ἠκούσθη καὶ ἡ πρώτη βολὴ τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας κατὰ τῶν Στρατώνων ἐν οἷς ὠχυρώθησαν τὰ Βουλγαρικὰ Στρατεύματα βαλλομένη, ἧς προεισαγωγὴ ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὴν 1 μ. μ. ὥραν γενομένη σύρραξις ἀποσπάσματος ὑπὸ τὸν Ἴλαρχον Πεβερέτον Α. τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ μετὰ τοῦ φυλακίου ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

Καὶ οὕτως ἤρξατο ἡ ἱστορικὴ ἐπίθεσις ἥτις δι' ἐνεργείας σώφρονος, ψυχραίμου καὶ ῥαγδαίας καθ' ἣν διέλαμψε καὶ πάλιν ἡ ὀξυδέρκεια, ἡ σύνεσις καὶ δραστηριότης τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Πρίγκηπος Νικολάου δι' ὅλης τῆς νυκτὸς διαρκέσασα περὶ τὴν 8 πρωϊνὴν κατέληξεν εἰς τὴν ἀπολύμανσιν τῆς πο-

λυφέρνου καὶ περιμαχήτου τοῦ Θερμαϊκοῦ νύμφης, ἀπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἄγους, αἰχμαλωτισθείσης ἁπάσης τῆς ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Λαζάρωφ Βουλγαρικῆς δυνάμεως ἐκ 1300 ἀνδρῶν συγκειμένης τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἐν αὐτῇ ἐλλοχευούσης, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς τὴν πρωΐαν τῆς 18 Ἰουνίου 1913 ἡ Σφακτηρία ἐφ' ἧς ἐπέβαινον ὁ Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Μακεδονίας Στέφανος Δραγούμης εἰσήρχετο εἰς τὸν λιμένα.

Ὁ Βασιλεὺς ἀποβιβασθεὶς καὶ μαθὼν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐσταυροκοπήθη καὶ εἶπεν: «Εὖγε! μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καλῶς ἠρχίσαμεν καὶ καλῶς θὰ τελειώσωμεν».

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν τόσῳ πεπεισμένοι ὅτι διὰ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ τῆς 16 ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης θὰ συνετελεῖτο τάχιστα καὶ ἀσφαλέστατα, ὥστε, ἀπελαυνόμενος ἐκ Θεσσαλονίκης τὴν 17 Ἰουνίου ὁ Βούλγαρος Στρατηγὸς Χασαπτσῆεφ εἶπεν εἰς τοὺς Ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐν τῇ πόλει Βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος:«Τὰ γεγονότα ἐπισπεύδονται.Τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ μικρόν μας τμῆμα θὰ εὑρεθῇ προσωρινῶς εἰς μέγαν κίνδυνον. Εἶμαι διατεθειμένος νὰ σᾶς ὑπογράψω τὰ φύλλα πορείας σας ὅπως ἐγκαταλείψητε τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐὰν ὅμως εἶσθε ἀποφασισμένοι νὰ ἀντισταθῆτε, σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι ἐντὸς 9 ὡρῶν ὁ Βουλγαρικὸς Στρατὸς θὰ εὑρίσκεται ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ».

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ πιστοποιῆσαν ἐμπραγμάτως τὴν ἀξιοθαύμαστον σκοπευτικὴν δεινότητα τῶν Ἑλλήνων πυροβολητῶν γεγονὸς καθ' ὅ, προβλεπομένης πρὸ ἡμερῶν τῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἀναποφεύκτου προσεχοῦς συρράξεως,διαταχθεὶς καθώρισα τὰς θέσεις τῶν πυροβόλων τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας εἰς ἣν εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν ἐν τῇ πόλει Στρατώνων. Ἀρξαμένης δὲ τῆς ἐπιθέσεως, ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ πυρὸς αὐτῆς ἦτο τοιαύτη ὥστε, οὐδεμία τῶν ἀπὸ τῆς Ἁγ.Παρασκευῆς ἔνθα ἐτέτακτο ἡ πυροβολαρχία Χατζηπέτρου χιλιόμετρον ἀπέχουσα καὶ τῶν λοιπῶν ἐξ ἄλλων σημείων τῆς πόλεως βαλλομένων ὀβίδων παρεξέκλινέ πως ἐπὶ τῶν οἰκιῶν τῶν συνεχομένων μετὰ τῶν Βουλγαρικῶν Στρατώνων, ἀλλ' ἅπασαι μέχρι μιᾶς τούτους προσέβαλεν αὐτοὺς κα-

τερειπώσασαι,καὶ ἐξηνάγκασαν τρομοκρατηθέντας τοὺς ἀμυνομένους ἄνευ ὅρων νὰ παραδοθῶσι.

Τὴν πρωΐαν τῆς 18 Ἰουνίου ἐξεδόθησαν αἱ κάτωθι διαταγαί:

«ΙΙ. Μεραρχία

Ἐκφράζω πρὸς τοὺς Διοικητὰς καὶ τὰ Στρατεύματα τῆς ὑπ' ἐμὲ Μεραρχίας τὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ἀντοχήν, τὴν προθυμίαν, καὶ τὴν τάξιν ἣν ἐπεδείξαντο κατὰ τὴν δυσχερῆ ἐνέργειαν τῆς 17 Ἰουνίου, καθ' ἣν ἐν μέσῳ πολυδαιδάλων ὁδῶν μεγάλης πόλεως, ἀπέναντι ἐχθροῦ ἐν στερρεοῖς κτιρίοις ὠχυρωμένου, κατώρθωσαν ἐν μιᾷ νυκτὶ νὰ κυριεύσωσι πάντα ταῦτα τὰ καταφύγια, καθαρίσαντες τελείως τὴν Θεσσαλονίκην καὶ αἰχμαλωτίσαντες περὶ τοὺς 1200 Στρατιώτας καὶ πάντας τοὺς Ἀξιωματικοὺς καὶ προσθέσαντες οὕτω μίαν ἀκόμη σελίδα εἰς τὴν ἔνδοξον τῆς Μεραρχίας ἱστορίαν.

Κωνστ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«ΙΙ Μεραρχία

Ἡ μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, ἀποφασιστικότητος καὶ δεξιότητος ἐνεργηθεῖσα αἰχμαλωσία τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Βουλγαρικῆς δυνάμεως, διήγειρε τὴν γενικὴν κατάπληξιν καὶ τὸν δίκαιον θαυμασμόν.

Τὸ συντελεσθὲν ἔργον ἀνήκει ἀκέραιον σχεδὸν εἰς τὰ ὑπ' ἐμὲ Στρατεύματα καὶ δὴ εἰς τὸ 1 καὶ 3 Συντάγματα Πεζικοῦ, 2 Σύνταγμα πυροβολικοῦ καὶ 2 Λόχον Μηχανικοῦ καὶ ἀποτελεῖ εὐοίωνον ἀπαρχὴν ἀγῶνος ἐναντίον νέου ἐχθροῦ.

Ἐξαιρετικῆς ἰδιαιτέρας μνείας κατὰ τὴν εὐκλεᾶ ταύτην ἐνέργειαν τῆς Μεραρχίας κρίνω τὸν Διοικητὴν τοῦ 3 Συντάγματος Πεζικοῦ Συνταγματάρχην Γιαννακίτσαν Ἰωάν. εἰς τὴν δραστηριότητα, ἀποφασιστικότητα καὶ εὔστοχον ἐνέργειαν τοῦ ὁποίου,κατὰ τὸ πλεῖστον, ὀφείλεται τὸ προμνησθὲν εὐχάριστον ἀποτέλεσμα.

Κωνστ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«Ἡ ΙΙ Μεραρχία
Πρὸς
Ἅπαντα τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα

Κατωτέρω κοινοποιῶ ὑμῖν συγχαρητήρια πρὸς τὴν Μεραρχίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως διὰ τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀγῶνά της.

Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«Συγχαίρω τὴν Μεραρχίαν διὰ τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀγῶνά της. Πέπεισμαι ὅτι δὲν θὰ φεισθῇ κόπων ὅπως συμμετάσχῃ εἰς τὸν ἐνδεχόμενον αὔριον ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἀναλαβὼν δὲ τὴν Ἀρχιστρατηγίαν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἰς Θεσσαλονίκην ἀποβιβασθείς, ἐξέδωκεν αὐθημερὸν τὴν Μεσημβρίαν τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Πρὸς
Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

1) Ἡ ΙΙ Μεραρχία μετὰ τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς μετὰ ἀγῶνα καθ' ὅλην τὴν νύκτα ᾐχμαλώτισαν τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ Βουλγαρικὰ Στρατεύματα καὶ ἐξεκαθάρισαν τὴν πόλιν. Ἐχθρικὰ ἀποσπάσματα ἐπροχώρησαν χθὲς διὰ Νιγρίτης καὶ Μπέροβας πρὸς Νότον. Ἐχθρικὰ ἀποσπάσματα δυνάμεως 2—3 Ταγμάτων ἐπιτεθέντα χθὲς κατὰ τῶν προφυλακῶν τῆς Χ Μεραρχίας εἰς Καρασοῦλι ἀπεκρούσθησαν. Ἐχθρικαὶ δυνάμεις ὅλων τῶν ὅπλων εὑρίσκονται παρὰ τὸ Κιλκίς.

2) Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν.

3) Ἡ VII Μεραρχία ἀφίνουσα ἓν Σύνταγμα Πεζικοῦ μετὰ Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ εἰς Ἀσπρόβαλτον πρὸς κάλυψιν τοῦ δεξιοῦ της πλευροῦ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Στόλου νὰ ἐπιτεθῇ διὰ Μπουλὰρ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Νιγρίτης, ἀρχίζουσα ἀπὸ σήμερον τὴν προέλασίν της πρὸς Μπουλάρ. Εἰς τὴν ἐκτίμησίν της ἐναπόκειται νὰ διατάξῃ προέλασιν καὶ τοῦ εἰς Ἀσπρόβαλτον ἀποσπάσματος.

4) Ἡ Ι Μεραρχία νὰ ἐπιτεθῇ πρὸς τὴν διεύθυνσιν Μπέροβας προελαύνουσα σήμερον τὸ πολὺ μέχρι Καρᾶ—Ὀμερλῆ. Τὸ Πεδινόν της Πυροβολικὸν νὰ τὸ ἀποστείλῃ σήμερον εἰς τὴν VI Μεραρχίαν.

5) Ἡ ΙΙ Μεραρχία μετὰ τῆς Μοίρας Πυροβολικοῦ Βλαχοπούλου νὰ προχωρήσῃ ἀμέσως σήμερον καὶ νὰ σταθμεύσῃ μεταξὺ Μπάλτζας καὶ Αἰβάτι, παραδίδουσα τὴν φρουρὰν Θεσσαλονίκης εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς Φρουρᾶς Θεσσαλονίκης.

6) Αἱ Μεραρχίαι VI, IV, V, III καὶ Χ νὰ παραμείνωσιν εἰς τὰς θέσεις των σήμερον.

7) Αἱ Μεραρχίαι, ἰδίως δὲ αἱ Ι καὶ VII, νὰ τηρῶσι κατὰ τὴν προέλασιν διαρκῆ τηλεγραφικὸν ἢ τηλεφωνικὸν σταθμὸν σύνδεσμον μετὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου.

Ἐπίσης αἱ γειτονικαὶ Μεραρχίαι νὰ συνδέωνται δι' οἱουδήποτε μέσου μεταξύ των.

Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ νὰ φροντίσῃ νὰ συνδέεται μετὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου διὰ τῆς πλησιεστέρας Μεραρχίας δι' ἧς νὰ μοὶ ἀ-

ποστείλῃ τὰς εἰδήσεις. Ἅπασαι αἱ Μεραρχίαι καὶ ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει των ὅτι ἀπόψε ἑσπέρας θὰ ἐκδόσω διαταγὴν ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν αὔριον.

8) Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον θὰ μείνῃ σήμερον εἰς Θεσσαλονίκην.

Θεσσαλονίκη 18 Ἰουνίου 1913.

Κωνσταντῖνος Β.

Ἡ στάσις τοῦ Βενιζέλου

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ σοβαρώτατα καὶ ραγδαίως ἐκτυλιχθέντα ἐκ Βουλγαρικῆς δολιότητος καὶ προθέσεως εὔγλωττα καὶ σαφῆ γεγονότα ταῦτα, ὁ Βενιζέλος ἐπεδίωκε πεισμόνως διπλωματικὸν τῶν πραγμάτων συμβιβασμὸν καὶ τὴν εἰς Πετρούπολιν μετάβασιν διὰ τὴν τελεσίδικον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας διαιτησίαν, οὗτινος ἦτο ἐκ τῶν προτέρων γνωστὴ ἡ εὐνοϊκὴ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ἐπίσημος αὐτοῦ γνώμη.

Εὑρεθεὶς ὅμως πρὸ τῆς ἀκάμπτου καὶ ἀπειλητικῆς στάσεως τῶν Σωματαρχῶν καὶ Ἀξιωματικῶν, μὴ ἐννοούντων ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀπολέσωσι τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς πολύτιμον εὐκαιρίαν καὶ τῆς ἀκλονήτου καὶ ἀμετατρέπτου ἀποφάσεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅστις τελείως ἀδιαφορῶν διὰ τὰς πολιτικὰς γνώμας, τὰς ἐνδομύχους διαθέσεις καὶ τὰς ἀπωτέρω βλέψεις τοῦ Πρωθυπουργοῦ του, ἅμα τῇ εἰς Θεσσαλονίκην ἀφίξει του, τὴν πρωΐαν τῆς 18 Ἰουνίου ἀπηύθυνεν ἀμελλητὶ πρὸς τὸ Στράτευμα διαταγὰς ἀπροκαλύπτων καὶ ἐπισήμων κατὰ τῶν Βουλγάρων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὧν ἡ δύναμις ἀνήρχετο εἰς 130 χιλ. περίπου ἀνδρῶν μετὰ 180 πυροβόλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς τοπομαχικῶν.

Καὶ οὕτως ὁ Βενιζέλος ἐξηναγκάσθη ἑκὼν ἄκων καὶ μνησικακῶν κατά τε τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν νὰ ὑποκύψῃ. Καὶ μετὰ τρεῖς ὅλας ἡμέρας ἀπὸ τῆς δολίας Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως, καὶ δύο μετὰ τὴν προέλασιν τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς ἐκηρύχθη καὶ ἐπισήμως, ὁ ἱερός, ὁ φυλετικὸς καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν ὅλων κατὰ τῆς Βουλγαρίας πράγματι Ἑλλαδοσώστης πόλεμος. Καὶ τὸν ὁποῖον ἀναγγέλλων οὗτος ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, ὑπὸ τοῦ Ράλλη προκληθείς, σκοπίμως

καὶ εὐνοήτως ἐδήλωσεν ἀποκαλύπτως ὅτι «αὐτὸς οὔτε ἐπεδίωξε τὸν πόλεμον τοῦτον, οὔτε καὶ εὐθύνεται διὰ τὴν κήρυξιν αὐτοῦ». Ἐπιρρίπτων τοιουτοτρόπως ἐμμέσως τὴν εὐθύνην τούτου ἐπὶ τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν Αὐτοῦ. Ἀγνοῶν καὶ ὑποτιμῶν τὴν ἀξίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ ἔχων, ὡς κατ' ἰδίαν ἐδήλου, πεποίθησιν μόνον ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ. Ἡ ἄμεσος ὅμως πραγματικότης τὸν διέψευσε παταγωδῶς κατ' ἀμφότερα. Μετὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς ἐξέδωκεν ἐκ Μπάλτζης τὸ κατωτέρω ἱστορικὸν καὶ μεγαλειῶδες πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν Ὑψηλὸν Βασιλικὸν Διάγγελμα Αὐτοῦ.

«Πρὸς τὸν Λαόν μου!

Εἰς νέον ἀγῶνα καλῶ τὸν Λαόν μου. Συμμαχήσαντες μετὰ τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Κρατῶν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν πασχόντων ἀδελφῶν ηὐτυχήσαμεν νὰ ἴδωμεν τὸν κοινὸν ἀγῶνα στεφανούμενον ὑπὸ τῆς νίκης καὶ καταλύσαντα τὴν τυραννίαν, τὰ Ἑλληνικὰ δὲ ὅπλα θριαμβεύοντα κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἡ ἡττηθεῖσα Αὐτοκρατορία παρεχώρησεν ἀδιαιρέτως εἰς τοὺς Συμμάχους τὸ ἀπελευθερωθὲν ἔδαφος. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Ἑλλάς, δικαία καθὼς πάντοτε, συμφώνους ἔχουσα καὶ τοὺς δύο ἄλλους τῶν συμμάχων, ἠθέλησε φιλικὴν τὴν διανομὴν τοῦ ἀπελευθερωθέντος ἐδάφους κατὰ λόγον τῶν δικαιωμάτων ἑκάστου, προτείνασα καὶ τὴν ὑπὸ διαιτησίας κρίσιν τῶν διαφορῶν, ἄπληστος Σύμμαχος ἡ Βουλγαρία ἀρνηθεῖσα πᾶσαν συνεννόησιν καὶ διαιτησίαν,ἐπεζήτησε νὰ σφετερισθῇ κατὰ τὸ πλεῖστον μόνη αὐτὴ τοὺς καρποὺς τῆς κοινῆς νίκης, μήτε δίκαιον μήτε δικαιώματα ἐθνολογικὰ ἀναγνωρίζουσα εἰς τοὺς ἄλλους,μήτε τὰς θυσίας αὐτῶν, μήτε οὐδεμίαν ἄλλην λογικὴν ἀνάγκην ἰσορροπίας. Καμετελθοῦσα πάντα δόλον καὶ αὐθαιρεσίαν, ἐπιλήσμων τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ σκοποῦ τοῦ πολέμου, ἐπιλήσμων τῶν πρὸς τοὺς Συμμάχους ὑποχρεώσεων, ἐπιλήσμων τῶν διδαγμάτων τῆς πικρᾶς πείρας, ἣν ἔχουν οἱ Χριστιανικοὶ Λαοὶ τῆς Χερσονήσου, ἐκ τῶν διχονοιῶν των ἐν τῷ παρελθόντι καὶ τῶν λαμπρῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα παρήγαγεν ἡ συνεργασία αὐτῶν, ἔφθασε νὰ ἐπιχειρήσῃ μισέλευθρον πόλεμον, στρέψασα τὰ ὅπλα κατὰ τῶν τέως Συμμάχων, ὅπως καταπατήσῃ καὶ ἰδιοποιηθῇ τὰ δικαιώματα τούτων, στιγματίζουσα τὴν ἱερότητα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος.

Ἐνώπιον τῆς ἀχαρακτηρίστου ταύτης συμπεριφορᾶς τῆς Βουλγαρίας τὸ καθῆκον τῶν λοιπῶν Συμμάχων ἦτο σαφῶς διαγεγραμμένον. Ἐπεβάλλετο εἰς αὐτοὺς πυκνοῦντας τὴν τάξιν νὰ διατηρήσουν τὴν ἕνωσίν των, ὅπως ἀνταπεξέλθουν κατὰ τῆς ἀκορέστου πλεονεξίας τῆς τέως Συμμάχου καὶ ἀμυνθοῦν ὑπὲρ τῶν ζωτικῶν αὐτῶν συμ-

φερόντων, πλήττοντες τὰς ἀξιώσεις πρὸς ἡγεμονίαν καὶ ἀσφαλίζοντες τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶτ Κρατῶν τοῦ Αἵμου, τόσον ἀναγκαίαν διὰ τὴν εἰρηνικὴν αὐτῶν συμβίωσιν.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐν στενῇ μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου ἀλληλεγγύῃ, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ἱερότητα τοῦ σκοποῦ, ἀναλαμβάνει τὰ ὅπλα εἰς νέον ἀγῶνα ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν.

Ὁ Στρατός μου τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης,ὁ ἀναδείξας τὴν Ἑλλάδα μεγαλειτέραν καλεῖται νὰ συνεχίσῃ τοὺς τετιμημένους ἀγῶνάς του καὶ σώσῃ ἀπελευθερωθέντας ἐκ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας ἀδελφούς μας ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης νέας καὶ δεινοτάτης δουλείας.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, εἰς ἑδραίαν στηριζόμενον πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ δικαίου του καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Στρατοῦ, τοῦ κλεΐσαντος τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ ἀναβιβάσαντος τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ ὕψος τῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων καὶ τῆς περιλάμπρου αὐτῆς ἱστορίας οὐδαμῶς καὶ πάλιν, εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος, θὰ φεισθῇ θυσίας εἰς εὐόδωσιν καὶ τοῦ νέου ἀγῶνος, τοῦ συμπληροῦντος καὶ ἐξασφαλίζοντος τὸ ἀπελευθερωτικὸν ἔργον τοῦ πρώτου.

Εἶναι καὶ ὁ ἀγὼν οὗτος εὐλογητὸς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὅσον καὶ ὁ πρῶτος, καὶ τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ ἐπικαλοῦμαι «Ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ τὸν Κύριον καὶ ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Ὑψίστου οὐ μὴ σαλευθῇ».

Ζήτω ἡ μεγαλυνθεῖσα Ἑλλάς!
Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος!
Ἐν Μπάλτσᾳ τῇ 19 Ἰουνίου 1913.

Κωνσταντῖνος Β.»

Παράταξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κατενώπιον τοῦ Κιλκὶς καὶ τοῦ Λαχανᾶ

Ἡ παράταξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κατενώπιον τοῦ Κιλκὶς καὶ τοῦ Λαχανᾶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κατ᾿ αὐτοῦ προελάσεως ἦτο ἡ ἑπομένη:

I Μεραρχία ἐν Καρασμιρῇ.
II » » Μπάλτσᾳ.
III » » Σαρὶ—Παζάρ.
IV » » Πουρνάρ.
V » » Νάρες.
VI » » Ἀσβεστοχῶρι.
VII » » Μοσλάρ.
X » » Μποέμτσᾳ.
Ταξιαρχία Ἱππικοῦ ἐν Σαρὶ—Παζάρ.

Διαταγὴ τῆς προελάσεως

Ὁ Ἀρχιστράτηγος τὴν 8 ἑσπερινὴν τῆς 18 Ἰουνίου 1913 ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς ἱστορικὴν καὶ ἀξιομνημόνευτον διαταγὴν τῆς προελάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς:

«Πρὸς
Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

Ἡ VII Μεραρχία νὰ προελάσῃ πρὸς τὴν Νιγρίταν καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἔτι περαιτέρω.

Ἡ I Μεραρχία νὰ ἐκκινήσῃ τὴν 5 πρωϊνὴν καὶ νὰ προελάσῃ διὰ Βισώκας καὶ Ζαρόβου πρὸς τὴν γραμμὴν Λαχανᾶ—Λιγκοβάνη καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ στραφῇ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀριστεροῦ τῆς VI Μεραρχίας.

Ἡ VI Μεραρχία νὰ προελάσῃ ἀπὸ Ἀϊβάτι ἐκκινοῦσα τὴν 5 πρωϊνὴν διὰ Γιουβέσνας πρὸς τὸ ὕψωμα 605.

Ἡ II Μεραρχία τὴν αὐτὴν ὥραν νὰ ἐκκινήσῃ ἐκ Μπάλτζας καὶ νὰ προελάσῃ διὰ Δαουτλῆ καὶ Γενῆ—Μαχαλᾶ, συναντῶσα δὲ τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐπιτεθῇ ἀναπτυσσομένη μὲ τὸ ἀριστερόν της πρὸς τὰ Ἀνατολικῶς τοῦ Σκρίκιοϊ ὑψώματα.

Ἡ IV Μεραρχία νὰ ἐκκινήσῃ τὴν 7 πρωϊνὴν ἐκ Δαουτλῆ καὶ νὰ προελάσῃ διὰ Σαλαμανλῆ καὶ Ἀχτσὲ—Κλησέ, ἐπιτιθεμένη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ εὑρισκομένη διὰ τοῦ δεξιοῦ αὐτῆς εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς II Μεραρχίας καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸν πρὸς τὰ μεταξὺ Σαρίκιοϊ καὶ Σαριγκὸλ ὑψώματα.

Ἡ V Μεραρχία νὰ ἐκκινήσῃ ἐκ Νάρες τὴν 7 πρωϊνὴν καὶ νὰ προελάσῃ Ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Ἀτζὶ—Γκιὸλ διὰ τοῦ ὑψώματος 250 πρὸς Κιλκίς, νὰ ἐπιτεθῇ δὲ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐὰν τὸν συναντήσῃ, ἀναπτυσσομένη μὲ τὸ δεξιὸν αὐτῆς ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς IV καὶ μὲ τὸ ἀριστερόν της πρὸς Κιλκίς.

Ἡ III Μεραρχία νὰ ἐκκινήσῃ ἐκ τοῦ Ὑψώματος 248 Βορείως Βαθύλακος τὴν 5 πρωϊνὴν καὶ νὰ προελάσῃ δι' Ἀβρὶτ—Ἰσσὰρ πρὸς Κιλκὶς συναντῶσα δὲ τὸν ἐχθρὸν νὰ ἀναπτυχθῇ πρὸς ἐπίθεσιν μὲ τὸ δεξιὸν αὐτῆς πρὸς Κιλκίς.

Ἡ X Μεραρχία νὰ διέλθῃ τὸν Ἀξιὸν καὶ ἐκκινοῦσα ἐκ Καρασοῦλι τὴν 8 πρωϊνὴν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν παρὰ τὸ Καλίνοβο καὶ Β. αὐτοῦ ἐχθρικῶν τμημάτων.

Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ νὰ διευθυνθῇ πρὸς Κοτζᾶ—Ἀμερλῆ—Κρέτς, κανονίζουσα τὴν πορείαν της ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς III Μεραρχίας, καὶ νὰ συνενώσῃ τὴν III μετὰ τῆς X Μεραρχίας. Νὰ ἐξακριβώσῃ δι' ἀναγνωρίσεως ἂν ὑπάρχωσιν ἐχθρικαὶ δυνάμεις

μεταξὺ Κιλκὶς—Κιλινδὲρ καὶ Κιλινδὲρ—Καλίνοβο, ἢ ἂν κινῶνται τοιαῦται ἐπὶ τῆς ἐκ Δοϊράνης πρὸς Κιλκὶς ὁδοῦ.

Θεσσαλονίκη 18 Ἰουνίου 1913.

Κωνσταντῖνος Β.»

Προέλασις τῆς Στρατιᾶς. Προσφώνησις τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου

Προσφωνῶν ὁ Βασιλεὺς Ἀρχιστράτηγος τοὺς Στρατηγούς, Ἀξιωματικοὺς καὶ Ὁπλίτας τῶν προελαυνουσῶν κατὰ τοῦ πολεμίου ἀηττήτων καὶ ἐμπειροπολέμων Ἑλληνικῶν Μεραρχιῶν μετ' ἄκρου ἐνθουσιασμοῦ, ἐκδήλου συγκινήσεως, ἑτοιμοδακρύτων ὀφθαλμῶν καὶ μὲ ῥήματα βροντώδη, εἶπε:

«Συνάδελφοι καὶ Συμπολεμισταί!

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βασιλέως Κόδρου μέχρι σήμερον, οὐδεὶς Ἕλλην Βασιλεὺς καὶ οὐδεὶς Ἕλλην Στρατηγὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς μαλακῆς, ἠρέμου καὶ καθαρᾶς τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας κλίνης. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σκληροῦ, ταραχώδους, καὶ αἱματοβρέκτου τῆς μάχης πεδίου, ὑπὲρ Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἀγωνιζόμενοι καὶ προμαχοῦντες.

Ἐμπρὸς φιλοπάτριδες Ἕλληνες Στρατηγοὶ καὶ Ἀξιωματικοί! Ἐμπρὸς Ἀγαπητοὶ Συνάδελφοι! Ἐμπρὸς λεοντόκαρδοι Ἕλληνες ὁπλῖται! Ὁ κύβος ἐρρίφθη. Ἀποδυθῶμεν Ἑλληνοπρεπῶς εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων Ἑλλαδοσώστην ἀγῶνα.

Ἀναλογισθῶμεν δ' ὅτι, οἱ ἔνδοξοι ἡμῶν πρόγονοι καὶ δαφνοστεφεῖς Στρατηλάται καὶ Στόλαρχοι ὑπέρλαμπροι νικηταὶ ἀπὸ τοῦ Μαραθῶνος μέχρι τοῦ Μπιζανίου, καὶ ἀπὸ τῆς Σαλαμῖνος μέχρι Λήμνου, ἀπὸ τοῦ Πανθέου τῆς Ἀθανασίας καὶ τῆς Δόξης ἀγαλλόμενοι καὶ συγκεκινημένοι ἀποθαυμάζουσιν, ἐπευφημοῦσι, καὶ χειροκροτοῦσι τὴν ἀνίκητον καὶ δαφνοστεφῆ Ἑλληνικὴν Στρατιάν, καὶ τὸν ἔνδοξον καὶ τροπαιοφόρον Ἑλληνικὸν Στόλον τῆς φιλτάτης Πατρίδος.

Καὶ ὁ ἔνδοξος ἡμῶν Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν Β', ὑπερήφανος θεᾶται καὶ συγκεκινημένος παρακολουθεῖ τὰς τετιμημένας καὶ δεδοξασμένας Ἑλληνικὰς φάλαγγας ἀγερώχως, ἀνδρείως, καὶ ὁρμητικῶς προελαυνούσας καὶ δεξιῶς ἑλισσομένας, μὲ τὰς κυανολεύκους τοῦ τιμίου Σταυροῦ Σημαίας των ἀναπεπταμένας ὑπερηφάνους, ἐν τῷ αὐτῷ ἀκριβῶς πεδίῳ ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρὸ χιλίων ὀγδοήκοντα ἐτῶν, καὶ αὐτὸς ἄγων τοὺς ἀηττήτους Βυζαντινοὺς Ἀετούς, κατήγαγε κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, τῷ Κλειδίῳ, ἀμυνομένου τὴν περιώνυμον, ὑπέρλαμπρον καὶ ἀλησμόνητον νίκην, ἧς ἕνεκα καὶ Βουλγαροκτόνος ἐπωνομάσθη.

Ὅσοι μὲν ἐξ ἡμῶν ἐπιζήσομεν θὰ συνεορτάσωμεν τὰ ἐπινίκεια τῆς σωτηρίας διὰ τὴν Πατρίδα μεγάλης νίκης. Ὅσοι δὲ πέσομεν χαρμοσύνως θὰ ἀναγγείλωμεν εἰς τοὺς Μεγάλους μας Προγόνους τὸν θρίαμβον τῶν ἀνταξίων των Ἀπογόνων, Προγόνων καὶ αὐτῶν καταστάντων».

Καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ ἱππεύσας τὸν ὑπερήφανον καὶ ἀνυπομόνως διὰ τῶν ὁπλῶν τὸ ἔδαφος πλήσσοντα ἱστορικὸν πολεμικόν του ἵππον, τὸν εἰς τὰ πεδία τῶν ἐνδόξων καὶ ἀϊδίων μαχῶν, ὑπὸ τῶν πολεμιστῶν Βουκεφάλαν ἐπονομασθέντα, ἔστι ἀτενῶς καὶ ὑπερηφάνως ἀποθαυμάζων τὴν ἐξελισσομένην ἀνὰ τὸ εὐρὺ τῆς μάχης πεδίον, ἔκπαγλον, ἀπερίγραπτον καὶ ἀλησμόνητον Ἑλληνικὴν πολεμικὴν εἰκόνα, καθ' ἥν:

Αἱ Ἑλληνικαὶ Φάλαγγες ἔχουσαι ἀναπεπταμένας τὰς ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν διατρύτους καὶ δαφνοστεφεῖς αὐτῶν Σημαίας, τὰς φερούσας ἁρμονικῶς καὶ εἰς σχῆμα Σταυροῦ συνδυασμένα τὰ χρώματα τῆς ἡμερότητος καὶ ἁγνότητος, καὶ τοῦ γελαστοῦ καὶ αἰθρίου τῆς Ἑλλάδος οὐρανοῦ, ἁπαλῶς θωπευομένας καὶ ἐλαφρῶς κυμαινομένας ὑπὸ τῆς δροσολούστου καὶ ζειδώρου τοῦ Θερμαϊκοῦ αὔρας, ὑψαύχενες, γοργόποδες, καὶ ἐρίγδουποι προελαύνουσαι ἐπευφήμουν τὸν Ἀρχιστράτηγον Ἕλληνα τῶν Ἑλλήνων Βασιλέα, στεντορείως, ἐξάλλως καὶ διαρκῶς κραυγάζουσαι. Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Στρατός! Θάνατος εἰς τοὺς Βουλγάρους! Τῶν μὲν Ἀξιωματικῶν τὰ γυμνὰ ξίφη, τῶν δὲ ὁπλιτῶν τὰ λογχοφόρα ὅπλα ἀνυψούντων καὶ βροντωδῶς ψαλλόντων, ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος καὶ Ἑστιῶν κατὰ τοῦ πολεμίου προελαυνόντων τὸ ἐνυάλιον ᾆσμα.

Ἐμπρὸς καὶ ἂν ὅλοι ταφῶμεν μαζῆ
Ὅστις πέσει λαμπρῶς μετὰ θάνατον ζῆ.

Τὸ ὁποῖον ἔψαλλε κατὰ τὰς παρελάσεις καὶ πορείας, ὁ ἐλπιδοφόρος τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς Λόχος τῆς πανωραίας, πανευδαίμονος καὶ πανυμνήτου Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπηρέτουν ὡς εὐέλπιδες τὰ τέκνα τῆς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς Ἑλληνικῆς Ἀριστοκρατίας, Εὐγενίας, καὶ Ἀρχοντοσύνης, ὧν πρῶτα ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου καὶ οἱ Βασιλικοὶ Πρίγκηπες ἀντάξιοι Αὐτοῦ ἀδελφοί.

Πρὸς τὴν Δόξαν καὶ τὸν Θρίαμβον
Νίκη τοῦ Πολιτισμοῦ

Μάχη τοῦ Κιλκὶς Λαχανᾶ
(19—20—21 Ἰουνίου 1931)

Τούτων γενομένων ὁ Ἕλλην τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς καὶ εὐτυχὴς Ἀρχιστράτηγος Μεγαλοπρεπής, Φωτοβόλος, Λαμπρὸς καὶ Ὡραῖος ἐκάλπασε πρὸς τὸν χρυσότευκτον καὶ περιπόθητον Ναὸν τῆς Νίκης, πήξας τὸ ἔνδοξον Αὐτοῦ Στρατηγεῖον εἰς τὴν Ἱστορικὴν καὶ ἀλησμόνητον κωμόπολιν τὴν περίφημον καὶ πασίγνωστον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Μπάλτζαν.

Οἱ δὲ Ἕλληνες πολεμισταί, τῶν Εὐζώνων ᾀδόντων τὸ ἐνυάλιον Αἰτωλικὸν ἁρματωλικὸν ᾆσμα :

Ὁ Θάνατος στὸν πόλεμο εἶναι ζωὴ αἰώνια
Ποῦ σκύβουν καὶ τὴν προσκυνοῦν μ' εὐλάβεια τὰ χρόνια.

ἐνθουσιωδῶς, ἀνδρείως καὶ ἀποφασιστικῶς, προήλασαν.

Οἰστρηλατούμενοι δὲ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἐνδόξου καὶ λατρευτοῦ των Ἀρχηγοῦ καὶ τῶν Βασιλικῶν Πριγκήπων, καὶ παραδειγματιζόμενοι, φρονηματιζόμενοι καὶ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῶν φιλοπατρίδων, ἀνδρείων, καὶ τετιμημένων τῆς Ἑλλάδος τῶν Ἑλλήνων Στρατηγῶν καὶ Ἀξιωματικῶν εἰς τὸ παράγγελμα αὐτῶν.

Ἐμπρὸς διὰ τῆς λόγχης

Τῶν σαλπιστῶν τὴν ἔφοδον σαλπιζόντων, καὶ τῶν μουσικῶν τὸν ἐθνικὸν Ὕμνον παιανιζουσῶν, ἐφώρμησαν τῶν Ἀξιωματικῶν Ἀνωτέρων τε καὶ Κατωτέρων πρωτοπορούντων, καὶ τούτους προσπερῶντες, ἐνυαλίως ἀλλαλάζοντες καὶ στεντωρίως κραυγάζοντες: Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Θάνατος εἰς τοὺς Βουλγάρους!, ἀκάθεκτοι κατ' αὐτῶν τὴν πρωΐαν τῆς ἱστορικωτάτης καὶ κρισιμωτάτης διὰ τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡμέρας τῆς 19 Ἰουνίου 1913.

Τοῦθ' ὅπερ ἡ Ι Μεραρχία προανήγγειλε τηλεφωνήσασα πρὸς τὰ Συντάγματά της περὶ δείλην ὀψίαν τῆς 18 Ἰουνίου:

«Ὁ Κουμπάρος ἔφθασεν· αὔριον ἀρχίζει ὁ χορὸς τῶν Ἀρκουδιαρέων». Τὸ τηλεφώνημα τοῦτο συλλαβόντες οἱ Βούλγαροι ἐν Λυγκοβάνῃ καὶ ἐκλαβόντες αὐτὸ ὡς συνθηματικὸν ἠρώτουν τοὺς ἐν τῷ Βουλγαρικῷ Στρατῷ ὑπηρετοῦντας Ἕλληνας ἐκ Βουλγαρίας τί ἐσήμαινε καὶ ποῖος εἶναι ὁ Κουμπάρος, ἀπαντήσαντας, εὐνοήτως, ὅτι ἀγνοοῦσι καὶ τὸ ὁποῖον ἡ πραγματικότης τάχιστα τοῖς ἐξήγησε.

Πρώτη ἡμέρα τῆς μάχης

Ἅμα τῇ προελάσει τὴν πρωΐαν τῆς 17 Ἰουνίου ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ προσέκρουσε πρὸς τὴν παράταξιν τοῦ πολεμίου, ὅστις εἶχε συγκεντρώσει τὸ πλεῖστον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ πρὸ τοῦ κέντρου τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, προτιθέμενος αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης νὰ ἐπιπέσῃ, καὶ ἀπώθησε τοῦτον καθ' ἅπαν τὸ μέτωπον. Οὕτω:

Ἡ VII Μεραρχία τοῦ ἄκρου δεξιοῦ ἐξετόπισε τὸν πολέμιον ἐκ Σουλόβου—Καρασοῦλι—καὶ Ὑψώματος 500 τοῦ Βερτίσκου ὄρους, τραπέντα πρὸς τὴν Νιγρίταν.

Ἡ Ι Μεραρχία ἀριστερόθεν αὐτῆς δρῶσα ἐξετόπισε τὸν πολέμιον ἐκ Μπισόκας—Ζαρόχου—Μπέροβας, τραπέντα πρὸς Λαχανᾶν.

Ἡ VI Μεραρχία διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ προελάσασα ἐξετόπισε τὸν πολέμιον ἐκ τῶν Ὑψωμάτων 605 καὶ 544 Β. τῆς Γιουβέσνας, τραπέντα πρὸς τὴν Λιγκοβάνην.

Αἱ τέσσαρες κεντρικαὶ Μεραρχίαι II, IV, V, III, κατέλαβον ἅπαν τὸ Ν. τοῦ Κιλκὶς ἔδαφος ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ Ἐχεδώρου καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀφιχθεῖσαι εἰς 6 χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ὀχυρῶν τοῦ Κιλκίς.

Ἡ Χ Μεραρχία τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ διὰ τῆς Γεφύρας τῆς Μποέμτσας διεκπεραιωθεῖσα εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀξιοῦ προσεβλήθη παρὰ μικροῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος τοῦ πολεμίου ἐγκατεστημένου ἐπὶ τῶν λόφων Σπὰτς—Τεπέ· ἀντὶ δὲ ν' ἀντιτάξῃ κατ' αὐτοῦ μικρὰν δύναμιν, τὸ πολὺ τὴν ἐμπροσθοφυλακήν της, καὶ ὑπὸ τὴν προκάλυψιν αὐτῆς ἡ κυρία δύναμίς της νὰ διαρρεύσῃ πρὸς Κιλκὶς καὶ συμμετάσχῃ τοῦ κρι-

σιμωτάτου ἀγῶνος, προσβάλλουσα τὸν πολέμιον ἐκ τοῦ πλευροῦ, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καθηλώθη ἐπὶ τόπου μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος συμπλακεῖσα, τοῦ ἐκπληρώσαντος οὕτω πληρέστατα τὴν ἀποστολήν του.

Τούτου ἕνεκα, ὁ 'Αρχιστράτηγος ἀπέστειλε αὐτῇ τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Λίαν ἐπείγουσα. Χ Μεραρχίαν.

Μὴ κατατρίβεσθε εἰς μάταιον ἀγῶνα. Σπεύσατε εἰς Κιλκίς, ἔνθα ὁ κρίσιμος ἀγών.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 20, ἀπέστειλε τὰ ἑξῆς τηλεγραφήματα:

«Α. Μ. Βασίλισσαν

Δεκέλειαν.

Μάχη διήρκεσεν ἅπασαν τὴν ἡμέραν χθές. Βούλγαροι ἀπωθήθησαν μὲ μεγάλας ἀπωλείας. Τέσσαρες ἐκ τῶν Μεραρχιῶν μου περιεκύκλωσαν τὸ Κιλκίς, τὸ ὁποῖον ἐλπίζω νὰ καταλάβω σήμερον. Πλεῖσται τῶν θέσεων κατελήφθησαν διὰ τῆς λόγχης ὑπὸ τῶν ἀνδρείων στρατιωτῶν μου. 'Εκυριεύσαμεν δύο τηλεβόλα μετὰ ὀχημάτων πυρομαχικῶν, πολλὰ Μαξίμ, σωροὺς ὅπλων. 'Απώλειαι σοβαραί, οὐχὶ ὅμως ὑπερβολικαί. Συνταγματάρχης Συντάγματός μου ἐφονεύθη, ἕκτη Μεραρχία ἀπώλεσε τρεῖς Διοικητὰς Πεζικοῦ καὶ ἕνα Πυροβολικοῦ. 'Επίθεσις ἐξακολουθεῖ σήμερον. Παρακάλει Θεὸν ἐπιτύχωμεν 'Ηθικὸν στρατευμάτων θαυμάσιον. Σέρβοι νικῶσι Βουλγάρους καθ' ὅλην γραμμήν. Τηλεγράφησε Θεσσαλονίκην. Φιλιά.

Ντῖνος»

«'Ελευθέριον Βενιζέλον Πρωθυπουργόν. 'Αθήνας.

Οἱ συλληφθέντες Βούλγαροι αἰχμάλωτοι κατὰ τὴν χθεσινὴν μάχην 19 ἐπληροφόρησαν ὅτι, ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς ἡτοίμαζεν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπερ βεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὰ Στρατεύματα τοῦ ἀριστεροῦ ἡμῶν πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης συνήντησαν προελαύνοντα μεγάλα τμήματα Βουλγαρικοῦ στρατοῦ εὐθὺς πρὸ τῶν προφυλακῶν των. Τὰ γεγονότα ταῦτα συνδυαζόμενα μετὰ τῶν ἐκ Σόφιας εἰδήσεων ὅτι,ὁ Σάβωφ ἐδήλωσεν ὅτι,θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, προτοῦ φθάσωσιν ἀκόμη ἐκεῖ αἱ εἰδήσεις περὶ αἰχμαλωτίσεως τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀποδεικνύ-

ωσιν τὴν δολίαν πρόθεσιν τῆς Βουλγαρίας, ἐπιζητούσης νὰ ὑφαρπάσῃ τὰ παρ' ἡμῶν κατεχόμενα τμήματα τῆς χώρας.

Κωνσταντῖνος Β.»

Δευτέρα ἡμέρα τῆς μάχης

Κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης 20'Ιουνίου ἡ προέλασις ὑπὸ τὸ σφοδρότατον καὶ εὐστοχώτατον πῦρ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ ἐσυνεχίσθη καθ' ἅπαν τὸ μέτωπον. Οὕτω:

Ἡ VII Μεραρχία τοῦ ἄκρου δεξιοῦ, αἰχμαλωτίσασα τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Σιμηνὼφ Σύνταγμα, κατέλαβε τὴν Νιγρίταν πυρπολουμένην.

Ἡ I Μεραρχία ἀπώθησε τὸν πολέμιον πρὸς τὸν Λαχανᾶν καὶ

Ἡ VI ἀριστερόθεν αὐτῆς κατέλαβε τὴν Λιγκοβάνην. Ἀμφότεραι περισφίγγουσαι αὐτὸν ἀπὸ Νότου καὶ Δυσμῶν.

Κατὰ τὴν προέλασιν ταύτην ἔπεσεν, ἀκατασχέτως ἡγούμενος τῆς Μοίρας του Πυροβολικοῦ ὁ ἀνδρεῖος Ἀντισυνταγματάρχης Κορομηλᾶς Α. συνεχίσας τὴν ἀνδραγαθίαν τῶν ἐν Σόροβιτς πεσόντων συναδέλφων του πυροβολητῶν.

Αἱ IV, V καὶ III Μεραρχίαι τοῦ κέντρου, συνέχισαν τὴν προέλασίν των πρὸς τὸ Κιλκίς, ἀποκρούσασαι τελεσφόρως ἀλλεπαλλήλους τοῦ πολεμίου ἀντεπιθέσεις κατὰ τῶν πτερύγων, καὶ κατορθώσασαι νὰ προσεγγίσωσι τὴν τοποθεσίαν τοῦ Κιλκὶς εἰς ἀπόστασιν ἐφόδου καὶ νὰ περιβάλωσι τὰς δύο αὐτῆς Πτέρυγας.

Μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ Τάγματος καὶ Πυροβολαρχίας ἐκδιώξαν τὸν πολέμιον ἐκ Γευγελῆς καὶ διεκπεραιωθὲν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ συνηνώθη μετὰ τῆς προελαυνούσης Μεραρχίας του. Ἐπιτεθέντος δὲ τοῦ πολεμίου τὴν 21 πάλιν κατ' αὐτῆς ἀπεκρούσθη τελικῶς ὑπὸ ἀποσπάσματος ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπελθόντος, συγκειμένου ἐκ τοῦ 28 Συντάγματος Πεζικοῦ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Ζέρβον Α. καὶ Ναυτικοῦ Ἀγήματος ὑπὸ τὸν Ἀντιπλοίαρχον Τυπάλδον Κ.

Ἡ X Μεραρχία μὴ εὑρισκομένη εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ πολεμίου ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἑσπέρας ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ

τοῦ ἐν Καλινόβῳ καὶ Β Δ. αὐτοῦ εὑρισκομένου πολεμίου ἀποστέλλει μόνον τὸ 5 Σύνταγμα Εὐζωνικὸν ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Κωνσταντινόπουλον ὅπερ ἐκτοπίσαν τὸν πολέμιον ἐκ τῶν λόφων Σπὰτς-Τεπὲ καὶ στραφὲν Α. πρὸς τὸ Καλίνοβον καὶ ἐπιτεθὲν κατ᾽ αὐτοῦ ἐρρωμένως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγήν, μεθ' ὃ ἀνεκλήθη παρὰ τῇ Μεραρχίᾳ ἥτις παρέμεινεν εἰς τὰς θέσεις της ὁλοσχερῶς ἀκινητοῦσα καὶ ἀδρανοῦσα.

Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ δρῶσα Δ. τοῦ Κιλκὶς ἐπεβράδυνε καὶ ἀνέκοψε τὴν πορείαν φάλαγγος ἐχθρικῆς ἐκ Κυλινδὶρ κατερχομένης πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν Κιλκὶς ἀγωνιζομένου πολεμίου.

Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ διαγραφομένου χρονισμοῦ τοῦ ἀγῶνος ὅστις μοιραίως θὰ ἦγεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ΙΙΙ Σερβικῆς Στρατιᾶς, ἥτις κατακοπείσης τῆς Μεραρχίας τοῦ Τιμόκ᾽ ὑπεχώρησεν ἐσπευσμένως ὄπισθεν τῆς Μπρεγλανίτσης, ἣν θὰ ἐπηκολούθει καὶ ἡ τῆς Ἑλληνικῆς, ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπέστειλε κατὰ τὴν νύκτα τῆς 20 τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Πρὸς
Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας
Αὔριον ἀξιῶ τὴν πτῶσιν τοῦ Κιλκίς.
Κωνσταντῖνος Β.»

Τρίτη ἡμέρα τῆς μάχης

Διό, τὴν Τρίτην ἡμέραν τῆς μάχης 21 Ἰουνίου ἐσυνεχίσθη ἡ προέλασις τῆς Στρατιᾶς μετὰ μείζονος λύσσης καὶ ὁρμῆς παρ᾽ ὅλας τὰς σοβαρωτάτας ἀπωλείας καὶ τὴν ἀκρoτάτην καταπόνησιν τῶν μαχητῶν, ὧν ὁ ἡρωϊσμὸς καὶ ἡ αὐτοθυσία ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος καὶ ἀξία ὑψίστου θαυμασμοῦ. Παρ᾽ ὅλην δὲ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασιν τοῦ πολεμίου περὶ τὴν 9ην πρωϊνὴν ἡλώθη ἅπασα ἡ πρὸ τοῦ Κιλκὶς σειρὰ τῶν χαρακωμάτων αὐτοῦ.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία δίδει τὴν νίκην

Ἡ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κιλκὶς δρᾶσις τῆς ΙΙ Μεραρχίας

ὑπὸ τὴν δαφνοστεφῆ, τετιμημένην καὶ ἔνδοξον Σημαίαν τῆς ὁποίας εἶχον τὴν ὑψίστην τιμὴν καὶ τὴν ἄρρητον εὐτυχίαν καὶ ἐγὼ κατὰ τὰς προγονικὰς τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Γραβιᾶς παραδόσεις μου τὸ κατὰ δύναμιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀθορύβως, ἀφειδῶς, καὶ ἀκομπάστως νὰ ἀγωνισθῶ, καταδεικνύεται αὐθεντικῶς καὶ σαφέστατα εἰς τὰ κάτωθι παρατιθέμενα μεταξὺ τοῦ Διοικητοῦ αὐτῆς τετιμημένου Ὑποστρατήγου Καλλάρη, καὶ τοῦ ἐνδόξου Βασιλέως Κωνσταντίνου ἀνταλλαγέντα ἐπίσημα κατὰ τὸν ἀγῶνα τηλεγραφήματα.

Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Βουλγαρικῆς φρουρᾶς, ἡ ΙΙ Μεραρχία ἀνασυνταχθεῖσα καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐξελάσασα τὴν.4 ὥραν ἑσπερινὴν τῆς 18 Ἰουνίου ἀφίκετο εἰς τὸ χωρίον Ἀϊβάτι παρὰ τὴν Μπάλτζαν,περὶ τὴν 11.30′ ὥραν ἑσπερινὴν ἔνθα καὶ κατηυλίσθη.

Ἐκεῖθεν τὴν 4 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 19 ἐξελάσασα ἀφίκετο εἰς τὸ χωρίον Δεμίγκλαβα ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ κατηυλίσθη. Ἐκεῖθεν ἐξελάσασα ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 20 Ἰουνίου ἀφίκετο περὶ ὥραν 1.30 μ. μ. ἐπὶ τῶν Β Δ. τοῦ χωρίου Γενῆ—Μαχαλᾶ ὑψώματά των καὶ ἀκριβῶς τοῦ Κιλκὶς κατέναντι.

Ἐκεῖθεν προελάσασα συνήντησε τὸν πολέμιον ἐπὶ τῶν Α. τοῦ χωρίου Ἀρμπάκιοϊ ὑψωμάτων ἰσχυρώτατα ἐγκατεστημένου καὶ ἀποφασιστικῶς ἀναμένοντα· ὃν ἐρρωμενέστατα προβαλόντα τὰ 1 καὶ 7 Συντάγματα Πεζικοῦ διὰ τῆς λόγχης ἐξετόπισαν αὐτὸν εἰς φυγὴν ἄτακτον τραπέντα. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπεσεν ὁ ἀνδρεῖος Αἰτωλὸς Ταγματάρχης Διαλέτης Φ. ἀκατασχέτως τοῦ Τάγματός του ἡγούμενος καὶ τὰς Ρουμελιώτικας παραδόσεις συνεχίζων.

Ἡ δὲ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα Πυροβολικοῦ τὰ μέγιστα εἰς τοῦτο συνέβαλε μετὰ τῆς συνήθους αὐτῇ εὐστοχίας, ἐπιμονῆς καὶ ἀποφασιστικότητος μέχρι τέλους ἀγωνισθεῖσα.

Περὶ τὴν 7.30′ δὲ ὥραν ἑσπερινὴν τῆς 20 Ἰουνίου ἡ ΙΙ Μεραρχία ἐπεχείρησε νυκτερινὴν προέλασιν ἐπιτεθεῖσα σφοδρῶς κατὰ τοῦ πολεμίου ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ σκότους. Προϊούσης δὲ τῆς ἐπιθέσεως ἀφίκετο εἰς τὴν πεδιάδα. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐπιχείρησιν, ὡς ἐκ τῆς ἐ-

πελεύσεως τοῦ φωτός, καὶ ἰδιαίτατα, ἕνεκα τῶν μεγίστων ἐδαφικῶν δυσχερειῶν ἃς ἀτερμόνως τὸ Πυροβολικὸν αὐτῆς κατ' αὐτὴν συνήντα.

Τὴν νύκτα δὲ τῆς 20 Ἰουνίου ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπηύθυνε αὐτῇ ἐκ Μπάλτσης τὴν ἑπομένην τηλεγραφικὴν διαταγήν του:

«Ἐπεῖγον.

ΙΙ Μεραρχίαν 20 Ἰουνίου.
Ὥρᾳ 11 τῆς νυκτός.

1). Ὁ ἐχθρὸς ἀνθίσταται περὶ τὸ Κιλκίς. Κατὰ πληροφορίας Ἱππικοῦ, τὸ δεξιὸν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως εὑρίσκεται ἐπὶ ὑψωμάτων Α. Ἀρμαντζῆ. Εἰς Βεργάτωρ ἐχθρικὸν Τάγμα μετὰ Πυροβολαρχίας.

2). Αἱ Μεραρχίαι θὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἐπίθεσιν αὔριον ἅμα τῇ ἕῳ.

3). Κατὰ τὴν νύκτα νὰ λάβωσιν ὄπισθεν τοῦ Μετώπου ὅλας τὰς προκαταρκτικὰς διατάξεις τῆς ἐφόδου. Ἤτοι συμπλησίασιν πυροβολικοῦ, ἐφεδρειῶν καὶ λοιπά.

4). Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία νὰ μεριμνήσῃ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐκ τῆς διευθύνσεως Βεργάτωρ.

5). Ἡ ΙΙ Μεραρχία νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει της ὅτι αὔριον ἐντὸς τῆς ἡμέρας θὰ καταφθάσῃ εἰς τὸ δεξιὸν αὐτῆς ἡ VI Μεραρχία ἐκ Λιγκοβάνης, νὰ ἀποστείλῃ δὲ ἐγκαίρως ἀναγνωρίσεις, ὅπως συνδεθῇ μετ' αὐτῆς καὶ θέσῃ ταύτην ἐν γνώσει τακτικῆς καταστάσεως.

Κωνσταντῖνος Β».

Τὸ κρυπτογραφικὸν τοῦτο τηλεγράφημα δὲν ἠδυνήθη ἀμέσως νὰ ἀποκρυπτογραφήσῃ ἡ ΙΙ Μεραρχία, ἕνεκα παραπλανήσεως τοῦ κομιστοῦ τοῦ κρυπτογραφικοῦ της Λεξικοῦ, ἐμφανισθέντος εἰς τὸ Στρατηγεῖόν της τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης περὶ τὴν 8.30′ ὥραν καθ' ἣν ἡ ἐπίθεσις αὐτῆς εὑρίσκετο ἐν πλήρει ζέσει καὶ ἀκμῇ. Ὁ Στρατηγὸς Καλλάρης ἀπέστειλε πάραυτα τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Λίαν ἐπεῖγον.

Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον.

Διατασσόμενα ὑπὸ διαταγῆς σας ἐπιχειρήσεων, ἣν τώρα μόλις ἠδυνήθην μεταφράσω εἶχον ἤδη ἐκτελεσθῆ οἴκοθεν Νύκτωρ προήλασε πεζικόν μου πρὸς Κιλκίς, καὶ διετάχθη πυροβολικόν μου προελάσῃ.

Τρίτην πρωϊνὴν ἐξηκολούθησε ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν.

Ταύτη τῇ στιγμῇ 8.30′ πρωϊνῇ, Ι Σύνταγμα Πεζικοῦ κραυγάζον στεντορείως Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Θάνατος εἰς τοὺς Βουλγάρους! ἐπιτίθεται ραγδαίως ἐκτοπίζον ἐχθρὸν ἐκ χαρακωμάτων αὐτοῦ.

Προχώρησις γενικεύεται.

Ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ πρὸς Κιλκίς.

Διέταξα προχώρησιν Πυροβολικοῦ μου, δυσχερεστάτην ὅμως ἕνεκα ἐδάφους

Ὥρα 2 ἐξακολουθεῖ κατάστασις προοδευτικῶς εὐχάριστος.

Στρατηγὸς Καλλάρης»

Κατὰ τὴν νυκτερινὴν προέλασιν ταύτην ἔπεσεν ὁ Διοικητὴς τοῦ 7 Συντάγματος Ἀντισυνταγματάρχης Καραγιαννόπουλος ἀκατασχέτως ἡγούμενος τοῦ ἀνδρείου Συντάγματός του τὰ τρία τέταρτα τῆς δυνάμεώς του ἐπὶ τοῦ αἱματοβρέκτου πεδίου τῆς μάχης καταλιπόντος.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τοῦ Στρατηγοῦ Καλλάρη διεσταυρώθη καθ᾿ ὁδὸν μεθ᾿ ἑτέρου τοῦ Ἀρχιστρατήγου σταλέντος τὴν 8.40′ πρωϊνὴν ὅστις διετέλει ἐν ἀγνοίᾳ τῆς διαμορφωθείσης τακτικῆς καταστάσεως.

«Λίαν ἐπεῖγον.

21 Ἰουνίου ὥρα 8,40′ πρωΐας.

ΙΙ Μεραρχίαν

Ἀναφέρατε ἂν ἠδυνήθητε νὰ προχωρήσητε τὸ Πυροβολικόν σας, ἢ ἂν θὰ κατορθώσῃ νὰ προχωρήσῃ τὴν ἡμέραν. ὅπερ ἀπαραίτητον εἰς τὴν τακτικὴν κατάστασιν. Ἀπὸ δραστηρίαν προχώρησιν ΙΙ Μεραρχίας ἐναντίον τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως ἀναμένω ἔκβ σιν ἀγῶνος.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ὅταν τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὴν ΙΙ Μεραρχίαν, ἡ τακτικὴ κατάστασις εἶχε πλέον τελείως διευκρινισθῇ καὶ ὁ Διοικητὴς αὐτῆς πρῶτος ἀγγέλων τὴν νίκην ἀπέστειλε τὴν 9.40′ τῆς πρωΐας πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον τὸ ἑξῆς τρισεπεῖγον ἱστορικόν, πολυσήμαντον καὶ χαρμόσυνον τηλεγράφημα:

«Τρισεπεῖγον.

Α. Μ. Βασιλέαν Κωνσταντῖνον.

Ἀγγέλλω νίκην Κιλκίς. Ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ ἐγκαταλείψας ὠχυρωμένας θέσεις. Ἤδη ἐγκαταλείπει καὶ πόλιν. Πλευρικὴ ραγδαία ἐπίθε-

-σις Μεραρχίας μου ἐδικαίωσε προσδοκίας σας, ἐπενεγκοῦσα ἀποφασιστικὴν ἔκβασιν ἀγῶνος.

Στρατηγὸς Καλλάρης».

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔχων τὸ γραφεῖόν του ἔξωθι οἰνοπωλείου τινὸς τοῦ χωρίου, ἀποσφραγίσας καὶ ἀναγνώσας τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀνεσκίρτησεν ἐκ χαρᾶς, ἐξέφερε τὴν περίφημον φρᾶσιν τῶν Γιαννιτσῶν, ἐνηγκαλίσθη καὶ ἠσπάσθη θερμῶς τὸν κομιστὴν Δεκανέα, στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν οἰνοπώλην εἶπε:

«Φέρε κάπελα νὰ πιοῦμε, βάλε καὶ τὸ δικό σου, ἐνίκησαν τὰ παλληκάρια μου».

Ταυτοχρόνως δὲ προήγαγεν τὸν κομιστὴν Δεκανέα τοῦ Μηχανικοῦ ἐπὶ τόπου εἰς Λοχίαν. Πάραυτα δὲ ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Μπάλτσα 10,40' πρωΐας 21 Ἰουνίου

Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

Κιλκὶς καταλαμβάνεται. Ἐχθρὸς καταδιώκεται. Ἐξακριβώσατε διεύθυνσιν ὑποχωρήσεως. Καταδιώξατε ἀπεινῶς καὶ ἀνδρείως.

Κωνσταντῖνος Β».

Πρὸς τὴν αὐτὴν Ταξιαρχίαν μετ' ὀλίγον κατόπιν ἀναφορῶν της ἐκληφθεῖσαν ὡς μὴ δρῶσαν μετὰ σφοδρότητος ἐξαπέλυσε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ·

Δὲν πρέπει νὰ σκέπτεσθε ἐπιβράδυνσιν πορείας ἐχθρικοῦ Συντάγματος Ἱππικοῦ ἀλλὰ καταστροφήν του. Εἶναι ἀπὸ τὰς σπανίας εὐκαιρίας δι' Ἱππικόν.Ζωογωνηθεῖτε ἐπὶ τέλους. Θάρρος καὶ ἀπόφασις!.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν 1 δὲ μ. μ. ὥραν τῆς 21 Ἰουνίου ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐξέπεμψε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Πρὸς

Τὰς ΙΙ. ΙΙΙ, VΙ, V καὶ Χ Μεραρχίας καὶ Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

Καταδιώξατε κατὰ πόδας ἐχθρὸν παντὶ σθένει μέχρι τελείας ἐξαντλήσεώς σας.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἡ X Μεραρχία ἀντὶ ὡς διετάχθη, νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ὑποχωρήσεως τοῦ πολεμίου, πορεύεται βραδύτατα πρὸς Γιάννες, καὶ περὶ δείλην ὀψίαν σταθμεύει παρὰ τὸ Γκο˙βαλλάντσι μακρὰν τοῦ πολεμίου, μὴ ἐλθοῦσα εἰς οὐδεμίαν ἐπαφὴν μετὰ τῶν λοιπῶν Μεραρχιῶν. Καὶ οὕτως ἐκ τῆς ἀδρανείας της ἡ δεξιὰ πτέρυξ τοῦ πολεμίου ὑπεχώρησεν ἀνενόχλητος εἰς Δοϊράνην, ἀποφυγοῦσα τὴν πλήρη καταστροφήν.

Εἰς τὸ Δεξιὸν τὴν πρωΐαν κατὰ προμεσονύκτιον διαταγὴν τοῦ Στρατηγείου κατηρτίσθη ἀπόσπασμα ἐκ δύο συνταγμάτων ἐκ τῆς I καὶ VI Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Μέραρχον τῆς VI ὅπερ κατηυθύνθη πρὸς τὸ Κιλκὶς ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ πολεμίου.

Περὶ τὴν 10 ὥραν πρωϊνὴν κατέφθασε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα τοῦ Ἀρχιστρατήγου :

«Πρὸς
Τὴν I καὶ VI Μεραρχίαν.

Κιλκὶς καταλαμβάνεται. Ἀποστολὴ Ἀποσπάσματος ὑπὸ Διοικητὴν VI Μεραρχίας περιττή. Ἑπομένως Τμήματα παραμείνωσιν ὑπὸ διαταγὰς Μεραρχιῶν των πρὸς ταχυτέραν καὶ ἀποτελεσματικωτέραν ἐπίτευξιν νίκης. Κωνσταντῖνος Β.»

Τούτου γενομένου περὶ τὴν 3 μ. μ. ἡ I καὶ VI Μεραρχία ἐπετέθησαν ἐρρωμένως κατὰ τοῦ πολεμίου καὶ περὶ τὴν 4 μ.μ. ὥραν ὁ ἐχθρὸς ἐκτοπισθεὶς ἔφευγε πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἐὰν δὲ ἡ VII Μεραρχία ἐνήργει δραστηρίως κατὰ τοῦ πρὸ τῆς παρατάξεώς της διερχομένου καὶ πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Ὄρλιακο τραπέντος πολεμίου, ἡ καταστροφὴ τῆς ἀριστερᾶς ἐχθρικῆς πτέρυγος ἦτο ἀναπόφευκτος ἥτις οὕτως ὡς καὶ ἡ δεξιὰ ἀνεμπόδιστος πρὸς Σέρρας ὑπεχώρησε.

Περὶ τὴν 4.15΄ ὥραν ἑσπερινὴν τῆς 21 Ἰουνίου ἐλήφθη εἰς τὸ Στρατηγεῖον τὸ ἑξῆς ἐκ Λιγκοβάνης τηλεγράφημα:

«Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον.

Μετὰ ἰσχυρὰν ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ γραμμὴ Λιγκοβάνης-Λαγκαδᾶ ἐκυριεύθη ὑπὸ VI καὶ I Μεραρχίας. Ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς Ὄρλιακο. Ἐγνωστοποίησα τοῦτο εἰς VII Μεραρχίαν. Μέγας Ἀριθμὸς Ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν ἐκτὸς μάχης.

Ε. Μανουσογιαννάκης»

Καὶ οὕτως, μετὰ τριήμερον σκληρὸν καὶ πολύνεκρον ἀγῶνα ἅπας ὁ Βουλγαρικὸς Στρατὸς συσσώμως τρέμων ποδηνέμως ἔφευγεν ὡς ἕπεται.

Γενικὴ ἀκατάσχετος φυγὴ

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἐκ τῶν πρώτων παλινδρομικῶν κινήσεων τῶν συγκρουομένων κρίνων, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ΙΙ Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς Ἀντιστράτηγος Ἰβανὼφ δι' ἐπείγοντος καὶ ἐνθουσιωδεστάτου τηλεγραφήματος μετὰ τῆς συνήθους Βουλγαρικῆς ἐπιπολαιότητος, ἐγωπληθείας καὶ κομπορρημοσύνης συντεταγμένον, πρὸς τὸν Βασιλέα Φερδινάνδον ἀνήγγειλε τὴν περιφανεστάτην τῶν Βουλγαρικῶν ὅπλων νίκην. Τὴν 21 δὲ λίαν πρωῒ κατέφθασαν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ τὰ Βασιλικὰ συγχαρητήρια, ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ νίκῃ καὶ ἀπαραμίλλῳ ἀνδρείᾳ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ.

Δύο ὅμως ὥρας μετὰ τὴν λῆψιν τῶν Βασιλικῶν συγχαρητηρίων, ἀπαραμίλλως ἔφευγεν, ὁ ἀπαραμίλλως ἀνδρεῖος Βουλγαρικὸς Στρατὸς πανικόβλητος.

Τὰ ὑψώματα ἐπληρώθησαν Βουλγάρων στρατιωτῶν οἵτινες ἔφευγον δίκην σπιφῶν κατατετρομαγμένων νησσῶν ὑπὸ ἱέρακος καταδιωκομένων, κραυγάζοντες: «Αὐτοὶ εἶναι οἱ λαγωοί, ὡς τοὺς ἐβεβαίωσεν ὁ Ἀρχηγός των, ἢ λύκοι λυσσῶντες»; Ὁ ὑψωθεὶς ἐκ τῆς ποδηνέμου φυγῆς των πυκνὸς κονιορτὸς ἐκάλυψε τὸν ὁρίζοντα καὶ ἐσκίασε τὸν ἥλιον. Ἔντρομοι οἱ φεύγοντες ἀπέρριπτον γυλιούς, μανδύας, σακκίδια, ὅπλα καὶ πᾶν τὸ ὁπωσδήποτε μειοῦν καὶ δυσχεραῖνον τὴν φυγήν των.

Πεζικόν, Ἱππικόν, Πυροβολικόν, καὶ Ὀχηματικὸν ἔφευγον ἐν ἐξάλλῳ, ἀκατασχέτῳ καὶ ἀπεριγράπτῳ συγχύσει διαγκωνιζόμενα, πρὸς τὰς δημοσίας ὁδούς. Τὸ πᾶν ἀλλοφρόνως καὶ ἀστραπιαίως ἔφευγεν. Ἐγκατελείφθησαν Χάρται, δίοπτρα, ξίφη Ἀξιωματικῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα εἴδη ποικίλλης χρείας.

Τὸ Πυροβολικὸν τοῦ Λαχανᾶ ἐτράπη εἰς ἀκατάσχετον φυγὴν ἐν μεμηκυσμένῳ καλπασμῷ, πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Ὀρλια-

κο,καταδιωκόμενον ἀπηνέστατα ὑπὸ τοῦ εὐστόχου, ἀκαταπαύστου καὶ φονικωτάτου πυρὸς τοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Βαρούχαν Γ. 1 Πυροβολικοῦ Συντάγματος, καὶ ἰδίως τῆς ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Πετμεζᾶν Κ. Μοίρας αὐτοῦ. Ἔφευγε παραφρόνως καταπατῶν τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς τραυματίας τῶν Χειρουργείων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων, διῆλθε,ἀνατρέψαν ἁμάξας καὶ πᾶν τὸ προστυχὸν ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον.

Πρώτη ἡ V Μεραρχία, ἡ ἐν Σόροβιτς ἀτυχήσασα, ὑπερλάμπρως ἀγωνισθεῖσα εἰσῆλθεν εἰς τὸ πυρπολούμενον Κιλκίς ὅπου ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν, τῆς ταραχῆς, τῆς ἐξάψεως τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν μαχητῶν, καὶ τῶν κατοίκων, ὁ ἐκ τῶν Ἐπιτελῶν αὐτῆς Λοχαγὸς Μαργαρίτης Ε. καὶ τῆς γραφίδος τοῦ Ἐπιτελοῦς δεξιός, καὶ τῆς σπάθης τοῦ πολεμιστοῦ ἀνδρεῖος χειριστής, ἔσχε τὴν ἑτοιμότητα τοῦ πνεύματος νὰ συγκροτήσῃ τμῆμα ἐξ ὑπερτριακοσίων ἀνδρῶν διαφόρων Λόχων καὶ δι᾽ αὐτῶν νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τοῦ πυρὸς τὴν καταδίωξιν τοῦ φεύγοντος πολεμίου, ἀποσοβήσας οὕτω πᾶσαν τυχὸν ἐπιθετικήν του ἐπιστροφήν, καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὴν διασπορὰν καὶ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν φυγὴν αὐτοῦ.

Ἐκ δὲ τῶν μετὰ Χριστὸν προφητῶν Βουλγάρων Στρατηγῶν. «Ὁ μὲν Ἀρχιστράτηγος Σαββὼφ ὁ προφητεύσας ὅτι, μετὰ τέσσαρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἡμέρας οἱ Ἕλληνες χάνοντες τὸν μετὰ τῶν Σέρβων σύνδεσμον γονυκλινεῖς πρὸς σωτηρίαν των θὰ ἐκλιπαρήσωσι τὴν εἰρήνην, ἀκριβῶς μετὰ τετραήμερον, κατὰ κράτος ἐν Κιλκὶς ἡττηθείς, καθῃρεῖτο περίλυπος τῆς Ἀρχιστρατηγείας ἀνατεθείσης εἰς τὸν Ἀντιστράτηγον Ῥάτκο Δημητρίεφ. Ὁ Ἀντιστράτηγος Χασαπτσῆεφ ὅστις ἀπελαυνόμενος ἐκ Θεσσαλονίκης, καὶ ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐν αὐτῇ παραμείναντος ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Λαζάρωφ Τάγματος, καὶ προφητεύσας ὅτι,ὁ Βουλγαρικὸς Στρατὸς θὰ εὑρίσκετο εἰς ἐννέα ὥρας ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης, ἀκριβῶς ἐντὸς ἐννέα ὡρῶν ποδηνέμως καὶ ἀσθμαίνων εἰς Σόφιαν κατέφυγε. Ὁ δὲ Ἰβανὼφ ὁ προφητεύσας ὅτι,ἐντὸς 24 ὡρῶν θὰ εὑρίσκετο ἐντὸς τῆς Βουλγαρικῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ἀποκαλέσας τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας

ατίμους, καὶ δειλοὺς λαγωούς,λαγοπρεπῶς ἐπ' αὐτοκινήτου ἐκ Σερρῶν μετὰ τοῦ Ὑπασπιστοῦ του Λοχαγοῦ Μαρκόλεφ κρατοῦντος προτεταμένον τὸ περίστροφον πρὸς διάνοιξιν τῆς ὁδοῦ καὶ διευκόλυνσιν τῆς φυγῆς, αὐθημερὸν εἰς ἄνω Τσουμαγιᾶν κάθυγρος ἀφίκετο, εὐθέως πρὸς τὸ λουτρὸν κατευθυνθείς. Τοῦτον ἠκολούθησε ὁμοιοτρόπως φεῦγον καὶ τὸ Ἐπιτελεῖόν του ἅπαξάπαν».

Ἡμερήσιαι διαταγαὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης

Ἡ ΙΙ Μεραρχία καταδιώξασα τὸν πολέμιον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης,καὶ ἀνασυνταχθεῖσα περὶ τὴν 5.30′ ἑσπερινὴν συνεκεντρώθη μεταξὺ Σαρίκιοϊ καὶ Σετρόβου, ἐνῷ αἱ φλόγες τοῦ καιομένου καὶ κενωθέντος κατοίκων Κιλκὶς ὑψοῦντο πρὸς τὸν οὐρανόν· ὁπόθεν ὁ Ὑποστράτηγος Καλλάρης ἐξέδωκε πρὸς τὰ νικηφόρα Στρατεύματα τῆς ΙΙ Μεραρχίας αὐθημερόν, ἐνῷ τὸ αἱματόβρεκτον καὶ πτωματοπληθὲς πεδίον τῆς μάχης διετέλει εἰσέτι θερμὸν καὶ ἀχνίζον, τὴν ἑξῆς ἀξιομνημόνευτον διαταγήν του:

«ΙΙ Μεραρχία Σαρίκιοϊ 21 Ἰουνίου 1913 ὥρᾳ 9 ἑσπέρας

Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὁπλῖται!

Ὁ Σημερινὸς θρίαμβός σας ἀποτελεῖ τὴν ἐνδοξοτέραν τῶν δαφνῶν τὰς ὁποίας ἀκουράστως δρέπετε ἀπὸ ἐννέα μηνῶν εἰς τὰ πεδία τῆς Μακεδονίας καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου.

Διὰ τῆς ἀνδρείας σας σήμερον τὰ Στρατεύματα τῆς ΙΙ Μεραρχίας ἐπέφερον ἀποφασιστικὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος, τὴν ὁποίαν προσεδόκα ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν καὶ τὸ Ἔθνος.

Σᾶς σφίγγω θερμῶς τὴν χεῖρα γενναῖα τέκνα τῆς Μεγάλης Πατρίδος μας. Εἰς τὴν Ἱστορίαν σας ἐγράψατε μίαν Δόξαν. Τὴν Νίκην τοῦ Κιλκίς.

Στρατηγὸς Καλλάρης»

Δι' ἑτέρας δὲ ἡμερησίας διαταγῆς του προήγαγεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοὺς διακριθέντας κατ' αὐτὴν ὁπλίτας.Εἷς δὲ Λόχος τοῦ 1 Πεζικοῦ Συντάγματος εὑρέθη μετὰ τὴν διαταγὴν ταύτην παρουσιάζων τὸ πρωτοφανὲς εἰς τὰ πολεμικὰ χρονικὰ φαινόμενον. «Ὡς ἀποτελούμενος ὁλόκληρος ἐκ Δεκα-

νέων διακεκριμμένως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης προαχθέντων».

Τὴν ἐπομένην δὲ ἐξέδωκε τὰς ἑξῆς διαταγάς:

«ΙΙ Μεραρχία. Μιορκοὺτ 22 Ἰουνίου 1913

Ἡμερησία διαταγὴ

Κατὰ τὴν χθεσινὴν μάχην τοῦ Κιλκὶς τὰ Στρατεύματα τῆς ὑπ' ἐμὲ Μεραρχίας ἐπέφερον διὰ τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπεμβάσεώς των τὴν ἔκλαμπρον ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος μετ' αὐταπαρνήσεως δικαίως ἐπισύρει θερμὴν τὴν εὐαρέσκειάν μου.

Ἰδιαιτέρας μνείας κρίνω ἀξίους.

1) Τὸν Διοικητὴν τοῦ 1 Συντάγματος Πεζικοῦ Ταγματάρχην Χριστοδούλου Ν. ὅστις ἀπτόητος ἀπέναντι τοῦ κινδύνου ὑπὸ θύελλαν σφαιρῶν καὶ ὀβίδων συνήρπασε τὸ Σύνταγμά του πρὸς τὰ ἐμπρὸς κυριεύσας διὰ τῆς λόγχης τρεῖς διαδοχικὰς γραμμὰς ὀχυρωτάτων χαρακωμάτων θραύσας οὕτω τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπενεγκὼν τὸν ὁριστικὸν κλονισμὸν αὐτοῦ.

2) Τοὺς Ἀξιωματικοὺς τοῦ 1 Συντάγματος Πεζικοῦ. Λοχαγὸν Σκυρρὸν Ν. Ὑπολοχαγὸν Ὀλύμπιον Χ. καὶ ἔφεδρον Ἀνθυπολοχαγὸν Σπεράντζαν Α.

Τοῦ 3 Συντάγματος Πεζικοῦ. Λοχαγὸν Κοντογιάννην Μ. Ἀνθυπολοχαγὸν Βλάχον Γ. καὶ Σκούταρην Ν.

Τοῦ 7 Συντάγματος Πεζικοῦ. Ἀνθυπολοχαγὸν Ἀθανασόπουλον Σ. καὶ ἔφεδρον Ἀνθυπολοχαγὸν Παπακωνσταντίνου, οἵτινες διεκρίθησαν διὰ τὴν ἀνδρείαν των, καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν των οὓς παρέσυρον εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ κινδύνου.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«ΙΙ Μεραρχία

Προσθήκη ἡμερησίας διαταγῆς τῆς 22 Ἰουνίου 1913

Κατόπιν ἐξακριβωθεισῶν πληροφοριῶν μου κρίνω ἐπίσης ἀξίους ἰδιαιτέρας μνείας, ἐκ τῶν πρώτων, τὸν Ταγματάρχην τοῦ 3 Πεζικοῦ Συντάγματος Τσιριγώτην Κ. ὅστις μετὰ τοῦ Τάγματός του τεταγμένου εἰς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως ἀπέκρουσεν ἰσχυρὰς προσπαθείας τοῦ ἐχθροῦ διευθυνομένας κατὰ τῆς δεξιᾶς ἡμῶν Πτέρυγος, ἀναλαβὼν ἐγκαίρως μετὰ τόλμης καὶ ἀποφασιστικότητος τὴν ἀντεπίθεσιν καὶ ἐξασφαλίσας οὕτω τὴν ἐνέργειαν τῶν λοιπῶν Στρατευμάτων τῆς Μεραρχίας.

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης Ὑποστράτηγος»

Τὸ Πεδίον τῆς μάχης

Τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντα ἡμιμόνιμα χαρακώματα ἐξετείνετο ἐπὶ πλάτους 20 χιλιομέτρων καὶ βάθους 6 μὲ δύο ὀχυρωτάτους κόμβους. Τὸ Κιλκὶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς εὐρέως ἀντερείσματος κείμενον μεταξὺ τῆς λίμνης Ἀματόβου καὶ Ἐχεδώρου ποταμοῦ ἀπεριορίστου καὶ ἀνεμποδίστου θέας, ἰδανικὸν παρατηρητήριον ἀποτελοῦν, οὗτινος ἡ ὀχύρωσις ἔχουσα σχῆμα πετάλου ἀπήρτιζε σύμπλεγμα ὀχυρώσεως συγκείμενον ἐκ 15 περιφράκτων περιβολῶν ἰσχυροτάτης κατατομῆς ἐπὶ ὁμαλωτάτης κλίσεως ὁλοσχερῶς ἀποκεκαλυμμένης, μετὰ προσβάσεων καὶ ὁδεύσεων ἐπακριβῶς ἐπισεσημασμένας, ἦτο ἰσάξιον πρὸς τὰ ὀχυρώτατα πεδία μάχης τὰ ὑπὸ τῆς Στρατιωτικῆς ἱστορίας ἀναγραφόμενα, ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς Μακεδονικὸν ἀντίτυπον αὐτῶν ἀποτελοῦν, πρὸς συντέλεσιν τοῦ ὁποίου οἱ Βούλγαροι εὐθὺς ἀπὸ τῆς καταλήψεώς του ἀπαύστως καὶ ἀόκνως εἰργάσθησαν.

Τὸ Κιλκὶς ὑπερησπίζετο ἡ κυρία Βουλγαρικὴ δύναμις περὶ τὰς 50 χιλ. μαχητῶν, καὶ καθ' οὗ ἐπετέθησαν τέσσαρες Ἑλληνικαὶ Μεραρχίαι, ὧν μία καὶ ἡ II Μεραρχία τῶν Ἀθηνῶν, ἰσάριθμον δύναμιν περίπου πρὸς τοὺς ἀμυνομένους ἀποτελοῦσαι μετ' ὀλιγωτέρου ὅμως πεδινοῦ Πυροβολικοῦ καὶ παντελῶς ἄνευ Φρουριακοῦ τοιούτου.

Καὶ τὸν Λαχανᾶν ἰσχυροτάτην τοποθεσίαν ἰσαξίως ὀχυρωθεῖσαν καὶ δεσπόζουσαν τῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης-Σερρῶν, φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυρὰν οὖσαν καὶ καταστᾶσαν, καθ' οὗ ἐπετέθησαν αἱ I καὶ VI Μεραρχίαι ἰσάριθμον πρὸς τὸν πολέμιον, δύναμιν καὶ αὗται ἀποτελοῦσαι μετ' ὀλιγωτέρου ἐπίσης Πυροβολικοῦ.

Διεξαγωγὴ τῆς μάχης

Ὁ Ἀγὼν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρξε καθ' ἅπαν τὸ Μέτωπον σφοδρότατος, σκληρότατος, αἱματηρότατος καὶ λυσσωδέστατος. Αἱ Ἑλληνικαὶ φάλαγγες, ὁρμητικαὶ ὡς ἡ θύελλα καὶ ἀποφασιστικαὶ ὡς ὁ Λέων, ἀκράτητοι καὶ ἀπτόητοι συμ-

παρέσυρον πρὸ αὐτῶν πᾶν τὸ προστυχόν, θριαμβευτικῶς καὶ ῥαγδαίως βαίνουσαι κατὰ τῶν φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυρωτάτων τοποθεσιῶν καὶ θέσεων, ἐν δυσπορίᾳ σχεδὸν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ Πυροβολικοῦ ἀδύνατον καθιστῶσαν, καὶ μόνον τῇ ἀκαταπονήτῳ καὶ δεξιωτάτῳ ἐργασίᾳ καὶ ἀφαντάστῳ αὐτοθυσίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Μηχανικοῦ ὑπὸ βροχὴν βολίδων καὶ χάλαζαν ὀβίδων καὶ σοβαρωτάτων ἀπωλειῶν δυνατὴν καταστᾶσαν.

Αἱ ἐχθρικαὶ θέσεις αἱ ἄριστα, ἐκλεγεῖσαι, τεχνικώτατα ὀχυρωθεῖσαι, καὶ μετὰ μανίας, φανατικότητος καὶ ἀνδρείας ἀληθῶς ὑποδειγματικῆς ὑπερασπιζόμεναι ἔπιπτον αἱ μέν, μετὰ τὰς δέ, πρὸ τῆς ἀλυγισίας τῆς ὀξυαίχμου Ἑλληνικῆς λόγχης καὶ τῆς λαιλαπώδους σφοδρότητος καὶ ὁρμῆς τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος καὶ ἀλκῆς.

Ἕκαστος Ἀξιωματικὸς καὶ ἕκαστος ὁπλίτης ἀπεδείχθη κατὰ τὴν μάχην ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς Ὁμηρικὸς Ἀχιλλεύς. Μάτην οἱ Στρατιῶται ἱκέτευον τοὺς Ἀξιωματικοὺς νὰ μὴν ἐκτίθενται πρωτοπορούντες, καὶ μάτην οἱ Ἀξιωματικοὶ προέτρεπον τοὺς Στρατιώτας νὰ προβαίνωσι προκεκαλυμμένοι. Ἐν τῷ αἱματηροτάτῳ καὶ ὑπερτάτῳ ἀγῶνι ἡ προφύλαξις ἀμφοτέρων καὶ ἄγνωστος καὶ ἀκατανόητος ἦτο. Ἡ λυσσαλέα πάλη ὑπῆρξεν ἀληθὴς ἅμιλλα θανάτου τῶν φιλομητόρων τέκνων διὰ τὴν ζωὴν τῆς φιλοτέκνου μητρός. Ἐπολέμησαν ὡς ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται καὶ ἀνέζησε πράγματι ἡ ἐποχὴ τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν, τοῦ Γρανικοῦ, τῶν Ἀρβύλων, τοῦ Κλειδίου, τῶν Δερβενακίων, τῆς Γραβιᾶς, τῆς Ἀραχώβης, τοῦ Βασιλαδίου, τοῦ Ντολμᾶ, τῆς Κλεισόβης καὶ τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ βολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυροβολικοῦ ἦτο ἀπαραμίλλως εὔστοχος καὶ τὰ μέγιστα φονική. Τὰ ἰσχυρὰ Βουλγαρικὰ χαρακώματα ὀρθίως βάλλοντος, εὑρέθησαν κατὰ τὴν κατάληψίν των πεπληρωμένα κατακερματισμένων σωμάτων, καὶ ἐκ σαρκῶν καὶ αἱμάτων ἁπανταχοῦ κατάστικτα, καὶ τὸ πέριξ αὐτῶν ἔδαφος κατεσπαρμένον ἐκ πτωμάτων καὶ βαρύτατα πληγωμένων, καὶ πολλῶν ζευγῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων σφιγκτῶς ἐνηγκαλισμένων καὶ ἀμοιβαίως λογχισμένων. Μετα-

ξὺ δ᾽ αὐτῶν εὑρέθησαν ἐσφαγμένοι δίκην ἀμνῶν, οὓς Αἰτωλοὶ καὶ Ἀκαρνᾶνες μαχηταὶ οἱ «ἀεὶ σιδηροφοροῦντες καὶ ληϊζόμενοι» ἀφέντες τὰ ὅπλα καὶ τὰς ὑπὸ τὸ χιτώνιον ἀπὸ τοῦ ζωστῆρος κατὰ τὸ πάτριον ἔθος κρεμαμένας ἀμφιστόμους μαχαίρας ἀνασπάσαντες καὶ εἰς χεῖρας ἐλθόντες ἀγρίως κατέσφαξαν.

Τοιοῦτος δὲ καὶ τοσοῦτος τρόμος εἶχε καταλάβει τοὺς Βουλγάρους στρατιώτας ἐκ τῆς ἀγρίας ταύτης εἰκόνος τῆς φονικωτάτης δράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυροβολικοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς λόγχης καὶ τῆς ἀμφιστόμου μαχαίρας ὥστε, κατὰ τὰς μεταγενεστέρας κατ᾽ αὐτῶν ἐπιθέσεις μόλις ἡ πρώτη Ἑλληχικὴ ὀβὶς διερρηγνύετο οὗτοι κραυγάζοντες: «Γκρέσκα Ἀρτιλέρια»(Ἑλληνικὸν Πυροβολικὸν)πανικόβλητοι εἰς ἄτακτον φυγὴν σποράδην ἐτρέποντο. Τοῦτ᾽ αὐτὸ ἔπραττον τὰ πάντα ἀπορρίπτοντες μόλις τὸ Ἑλληνικὸν Πεζικὸν καὶ οἱ Εὔζωνοι ἀφικνούμενοι εἰς ἀπόστασιν ἐφόδου ἀπὸ τῶν Βουλγαρικῶν ὀχυρωμάτων ἔθετον τὴν λόγχην ἐφ᾽ ὅπλου.

Πράγματι, ὅστις εἶχε τὴν ἄρρητον εὐτυχίαν νὰ ἴδῃ τὴν ἔνοπλον Ἑλλάδα ὁμονοοῦσαν, ἡνωμένην, καὶ ἠδελφωμένην, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ θρυλλικοῦ αὐτῆς Βασιλέως Ἀρχιστρατήγου ἀκαθέκτως καὶ ἀνδροπρεπῶς κατὰ τῶν φυλετικῶν της ἐχθρῶν ὁρμῶσαν, καὶ τὸν λαιμάργως περὶ αὐτὴν πτερυγίζοντα θάνατον Ἑλληνοπρεπῶς περιφρονοῦσαν, ᾐσθάνετο ταχυτάτους πατριωτικοὺς παλμούς, ὑπερτάτην Ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ μεγίστην ἀτομικὴν φιλαυτίαν.

Ἐκ τῆς τριημέρου ὁμηρικῆς ταύτης πάλης ἀνέκτησε ἡ λόγχη τὴν παλαιάν της δόξαν, φήμην, καὶ ἀκμήν. Διότι ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν αὐτογεμῶν ὅπλων, ἕνεκα τοῦ μεγάλου αὐτῶν βεληνεκοῦς, ἐθεωρήθη ἡ χρῆσις αὐτῆς ἀπὸ τοὺς ἐκ τοῦ Γραφείου κρίνοντας, ὡς εἰς τὴν ἱστορίαν πλέον ἀνήκουσα, μεταπεσοῦσα εἰς κοπτερὸν δευτερευούσης χρήσεως ἐργαλεῖον. Ὁ Κωνσταντῖνος ὅμως ἄλλως φρονῶν ἐβεβαίου ὅτι: «Μεθ᾽ ὅλας τὰς ἐπελθούσας καὶ ἐπελευσομένας τοῦ ἐκηβόλου ὅπλου τελειοποιήσεις, τῆς λόγχης ἡ ἀξία ὡς ἀγχεμάχου οὐδέποτε θὰ καταπέσῃ καὶ πάντοτε αὐτὴ τὸ τελευταῖον κτύπημα θὰ καταφέρῃ».

Ὁ δὲ Γάλλος Ταγματάρχης Σαρπὶ μέλος τῆς ὑπὸ τὸν

Στρατηγὸν Ἐντοῦ Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς ἀποστολῆς καὶ Ὑπασπιστὴς αὐτοῦ, μεταβὰς καὶ μελετήσας ἐπιτοπίως τὴν μάχην τοῦ Κιλκὶς καὶ ὁμιλῶν περὶ τοῦ κατ' αὐτὴν θριάμβου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἐβεβαίωσεν ὅτι. «Ἡ ὀχυρωτικὴ ἀπώλεσε πλέον τὴν ἀξίαν της, ἡ λόγχη κατίσχυσε πάσης τακτικῆς. Ἡ μάχη τοῦ Κιλκὶς ἀποτελεῖ θρίαμβον τῆς λόγχης, καὶ θὰ σημειωθῇ ὡς ἱστορικὸν τοῦ Αἰῶνος γεγονός».

Αἱ δυνάμεις τοῦ πολεμίου τοῦ φοβερῶς ὠχυρωμένου καὶ ἀφειδῶς καθωπλισμένου δι' ἁπάντων τῶν ἐκηβόλων καὶ ἀγχεμάχων ὅπλων τῆς ἐποχῆς, ἦσαν καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ πυροβολικὸν ἀνώτεροι τῶν Ἑλληνικῶν. Πλὴν πάντοτε οἱ Ἕλληνες ἠγωνίσθησαν ὀλιγώτεροι κατὰ πλειόνων, καὶ ἡ νίκη ἔκλινεν ὑπὲρ αὐτῶν.

Διότι ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ διὰ μέσου τῶν Αἰώνων οὐδέποτε ἐβασίσθη ἐπὶ τοῦ ποσοῦ, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ πάντοτε ἐπὶ τοῦ ποιοῦ, καὶ Δόγμα, ἱερὸν καὶ ἀπαράβατον αὐτῆς ὑπῆρξεν, οὐχὶ πόσος εἶναι,ἀλλὰ ποῦ εἶναι ὁ πολέμιος.Πάντοτε τὸ ποιόν, ἡ ἐθελοθυσία, ὁ ἱερὸς ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ὅρκος ἦσαν, εἰσὶ καὶ ἔσονται αἱ ἰσχυρότεραι τοῦ Ἕλληνος μαχητοῦ δυνάμεις.

Διό, καὶ ὁ ἔνδοξος τῶν Μυρίων Ἀρχηγός, ὁ μέγας φιλόσοφος, ὁ τοῦ Σωκράτους πεφιλημένος μαθητής, ὁ ὡραῖος Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου ἐκ πείρας διεκήρυξεν: «Οὔτε πλῆθος ἐστὶν οὔτε ἰσχὺς ἡ ἐν πολέμῳ τὰς νίκας ποιοῦσα, ἀλλ' ὁπότεροι ἄν, σὺν τοῖς Θεοῖς, ταῖς ψυχαῖς ἐρρωμενέστεροι ἴωσιν ἐπὶ τοῖς πολεμίοις, τούτους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ἀντίοι οὐ δέχονται».

Ἀληθῶς ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν κατὰ τὸν σκληρότατον τριήμερον ἀγῶνα τοῦτον, καθ' ἣν διεπιστώθη αὐθεντικῶς, καὶ διέλαμψεν ἄπλετος καὶ τηλαυγὴς ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοθυσία, ἡ φιλοπατρία, καὶ ἡ ἀνδροπρέπεια συνεκλόνισε τὴν καρδίαν, συνεκίνησε τὴν ψυχήν, ἐξῆρε τὴν φαντασίαν, καὶ ἔφερε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς θαλερὰ τὰ δάκρυα παντὸς ἀληθοῦς καὶ πραγματικοῦ Πατριώτου, καὶ πάσης ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς Πατριώτιδος, τῶν ἐχόντων Φυλετικὸν Δόγμα«ἢ Τὰν ἢ ἐπὶ Τᾶς».

Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Κιλκὶς οἱ Ἕλληνες ἔδρεψαν ἀμάραντον

καὶ πολυζήλευτον τὴν δάφνην τῆς Νίκης, ἥτις τὰ πτερὰ αὐτῆς ἐκεῖ ἀποθέσασα καὶ ἄπτερος καταστᾶσα, ἐφεξῆς μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν φαλάγγων συμπορευομένη καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἠδελφωμένη, μονίμως μετ᾽ αὐτῶν συνεδιαιτᾶτο καὶ κατὰ τὰς μάχας εὔχαρις καὶ εὐπετὴς αὐτῶν ἐπροπορεύετο.

Καὶ τοῦτο. Διότι ἐστρατήγει «Ἐκεῖνος» εἰς ὃν συνεκεντροῦντο ἅπαντα τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικά, τοῦ ὁποίου τὴν κεφαλήν, ἐκ τῆς ἐνδόξου καὶ περιλάμπρου ἐκβάσεως τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ἐλάμπρυνεν ὁ φωτοστέφανος τῶν στρατιωτικῶν θρύλλων, ἰδιαίτατα προσφιλῶν καὶ σεβαστῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν, καὶ τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἐγκωμιαζόντων καὶ ἐν τοῖς μεγάροις τῶν πλουσίων, καὶ ἐν ταῖς καλύβαις τῶν πτωχῶν, τὸ ἀδάμαστον τοῦ θάρρους, τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν πατρικὴν διὰ τοὺς στρατιώτας στοργὴν καὶ μέριμναν Αὐτοῦ.

Ὅστις ἡγεῖτο Στρατηγῶν εἰδότων νὰ ὁδηγῶσι, οἵτινες ὡδήγουν Ἀξιωματικοὺς εἰδότας νὰ διοικῶσιν, οἵτινες διῴκουν μαχητὰς εἰδότας νὰ μάχωνται. Καὶ κυρίως καὶ πρωτίστως διότι ἐστρατήγει ἠδελφωμένων Ἑλλήνων εἰδότων νὰ πειθαρχῶσι, νὰ ἐκτελῶσι, νὰ ἄρχωσι καὶ νὰ ἄρχωνται.

Ὁποίαν δὲ καὶ ὁπόσην κέκτηται σημασίαν ἐπὶ τῶν μαχητῶν ἡ προσωπικότης τοῦ Ἀρχηγοῦ, σαφῶς καὶ ἐπακριβῶς καθορίζει τὸ Ξενοφώντιον ἀπόφθεγμα:

«Κάλλιον στρατόπεδον Ἐλάφων Λέοντος στρατηγοῦντος
Παρὰ στρατόπεδον Λεόντων Ἐλάφου στρατηγούσης».

Τοσαύτην δὲ καὶ τοιαύτην ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐν τῇ φαντασίᾳ καὶ τῇ ψυχῇ τῶν μαχητῶν ἐξήσκει ἐπιρροήν, ἰδιότης καὶ πλεονέκτημα τοῦ ὑπερόχου Ἀρχηγοῦ, ὥστε οὗτοι ὁπτοσιαζόμενοι ἐβεβαίουν πεποιθότως ὅτι, εἶδον αὐτὸν πολλάκις εἰς εὔζωνον μετημφιεσμένον καὶ μετ᾽ αὐτῶν εἰς τὰς μάχας ἀγωνιζόμενον, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀνερχόμενον καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν κατερχόμενον πρὸς κατόπτευσιν καὶ ἀνακάλυψιν τοῦ πολεμίου. Ἐξ οὗ καὶ ἡ Λαϊκὴ Μοῦσα συνέθεσε τὸ ἑξῆς ποίημα:

Τὸ Ρηγόπουλο

Ποιὸ Ῥηγόπουλο ἀναβαίνει στὸ ψηλὸ αὐτὸ Βουνό;
Καὶ ἀντίκρυ του προβαίνει τὸ φεγγάρι τ' ἀργυρό;
Σὲ γνωρίζω, εἶσ' ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει πάντα μπρὸς
τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος Βασιληᾶς ὁ λατρευτὸς
Τὸ βαρὺ ἀνέβασμά σου σᾶν νὰ χύνῃ γύρω φῶς
Λάμπουν ὅλοι οἱ τόποι κάτω καὶ ψηλὰ ὁ οὐρανὸς
Δυὸ βουνὰ παραμερίζουν δυὸ ποτάμια σταματοῦν
Καὶ δυὸ πλάτανοι λυγίζουν, ταπεινὰ σὲ χαιρετοῦν.

Ἡ Νίκη τοῦ Κιλκὶς

Ἡ νίκη τοῦ Κιλκὶς ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως κοσμοϊστορικὸν μεγαλούργημα, καὶ θαυμαστὸν κατόρθωμα ἀπαράμιλλον ἐν τῇ Γενικῇ Στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ.

Διὰ τῆς νίκης τοῦ Κιλκὶς καὶ τῶν ὁμοπατρίων καὶ ἰσοτίμων ἀδελφῶν της τοῦ Σαρανταπόρου καὶ τοῦ Μπιζανίου ἐπετεύχθη ἡ ἐξασφάλισις ὁριστικῶς καὶ ἀδιαφιλονικήτως τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν μεγάλων καὶ πολυνέκρων τῆς Ἑλλάδος ἀγώνων.

Αἱ τρεῖς αὗται ὁμοπάτριαι ἀδελφαὶ νίκαι ἀποτελοῦσι περίλαμπρον τρίδυμον σελίδα ἐν τῇ Στρατιωτικῇ καὶ Πολιτικῇ τῆς Ἑλλάδος μακραίωνι Ἱστορίᾳ, καὶ ἤνοιξαν διάπλατα τὴν χρυσότευκτον Πύλην δι' ἧς αὕτη ἔνδοξος καὶ δαφνοστεφὴς εἰς τὸ Πάνθεον τῆς Δόξης, τοῦ Θριάμβου, τῆς Εὐδαιμονίας, καὶ Ἀθανασίας ὑψαύχην, ἀκτινοβόλος καὶ αἰγλήεσσα εἰσῆλθε.

Διὰ τῆς νίκης τοῦ Κιλκὶς ἡ Μεγάλη Ἰδέα ὑπὸ ταύτης χειραγωγουμένη κατήρχετο εὐσταθῶς ἀπὸ τῆς Σφαίρας τοῦ Ἰδανικοῦ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς πραγματικότητος, καὶ ἠνοίγετο δι' αὐτῆς ἡ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μεγάλη καὶ πολυπόθητος Λεωφόρος, καὶ ἤρχιζεν ἀνατέλλουσα ἡ πλήρης πραγματοποίησις τῆς θρυλλικῆς φημηγορίας. «Κωνσταντῖνος ἔκτισε. Κωνσταντῖνος ἀπώλεσε. Κωνσταντῖνος ἀνέκτησε».

Ἡ νίκη τοῦ Κιλκὶς ὑπῆρξε ἆθλος Ἡρακλέους ἀληθὴς ἐξαγορασθεὶς διὰ μεγίστων θυσιῶν ἀνελθουσῶν εἰς δώδεκα περίπου χιλιάδας ὁπλιτῶν νεκρῶν, τραυματιῶν καὶ ἐξαφανισθέντων, καὶ δύο περίπου ἑκατοντάδας Ἀξιωματικῶν τραυματιῶν

καὶ νεκρῶν. Καὶ μεταξὺ τῶν τελευταίων, οἱ Σωματάρχαι Καμπάνης, Παπακυριαζῆς, Καραγιαννόπουλος, Καμάρας, Ἰατρίδης, Κοτήφαρης, Κατσιμίδης, Διαλέτης, Χαντζόπουλος τοῦ Πεζικοῦ καὶ Κορομηλᾶς τοῦ Πυροβολικοῦ.

Δόξα καὶ Τιμὴ εἰς τοὺς μεγάλους τούτος νεκρούς, καὶ ἀμάραντος ἔσται αὐτῶν ἡ μνήμη καὶ ἀΐδιος καὶ ἀμείωτος ἡ πρὸς αὐτοὺς Ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη. Τοὺς μεγάλους Στρατιώτας, τοὺς πρωτεργάτας καὶ πρωταθλητὰς τῆς νίκης, καὶ ἀληθεῖς καὶ πραγματικοὺς τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος Σωτῆρας. Οἵτινες καὶ ἀποθανόντες ζῶσι. «Διότι ἡ Ἑλλὰς τοὺς ἀγαθοὺς οὔ φησὶ ποτ' εἶναι θνητούς».

Ἕνεκα δὲ τῶν μεγίστων καὶ ἀπαραδειγματίστων ἀπωλειῶν τῶν Ἀξιωματικῶν Ἀνωτέρων καὶ Κατωτέρων ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς τρισεπείγουσαν διαταγὴν περὶ ἀφαιρέσεως τῶν διακριτικῶν σημείων τῆς στολῆς καὶ τοῦ πιληκίου τὴν ἐπαύριον τῆς νίκης, ἵνα μὴ ἐκ τῆς λάμψεως αὐτῶν ἐφεξῆς εὐχερὴς στόχος εἰς τὰς ἐπὶ τούτῳ ὀργανωθείσης ἐκ σκοπευτῶν ἐνωματίας τοῦ πολεμίου γίγνωνται οὗτοι.

«Πρὸς
Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ

Ἀπὸ τοῦ Στρατηγοῦ μέχρις Ἀνθυπολοχαγοῦ ἀφαιρέσατε τὰ γαλόνια ἀπὸ τοῦ πιληκίου καὶ πᾶν διακριτικὸν καὶ στίλβον ἀπὸ τοῦ χιτωνίου σημεῖον. Ὁ παραβάτης τιμωρήσεται αὐστηρῶς.

Κωνσταντῖνος Β.»

Οὕτως ἐκ τῶν μεγίστων ἀπωλειῶν, ἡ στολὴ τοῦ Ἕλληνος Ἀξιωματικοῦ ἐπὶ ἐνδοξοτάτου καὶ λαμπροτάτου πεδίου μάχης τροποποιηθεῖσα ἔδει, ἥρμοζε, καὶ ἐπεβάλλετο ἀμετάβλητος ἐσαεὶ νὰ παραμείνῃ, ὡς ὑπομιμνήσκουσα καὶ ἐκπροσωποῦσα μίαν τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδραγαθιῶν, μίαν τῶν λαμπροτέρων νικῶν καὶ μίαν τῶν εὐτυχεστέρων ἐποχῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τῶν Ἀξιωματικῶν της καὶ τοῦ Στρατοῦ αὐτῆς, ὅπως εἰς ἅπαντα τὰ Κράτη θρησκευτικῶς τερεῖται εἰς παρομοίας περιπτώσεις.

Ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Κιλκὶς ὁ Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς τὴν ἐπαύριον αὐτῆς ἀπηύθυνε πρὸς τὸ νικηφόρον Στράτευμα Αὐ-

τοῦ μετὰ στρατιωτικῆς λακωνικότητος τὴν ἑξῆς ὑπέροχον καὶ ἐνθουσιώδη διαταγήν:

«Πρὸς
Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ

Εἰς τὸν ἀνδρεῖον Στρατόν Μου τὸν ἐπιδείξαντα τοσοῦτον ἡρωϊσμὸν κατὰ τὰς μάχας τῶν ἡμερῶν τούτων, τὸν συντρίψαντα τὸν ἐχθρὸν ὁπουδήποτε καὶ ἂν τὸν συνήντησε, ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν μου, καὶ τὴν ὑφερηφάνειάν Μου διότι ἡγοῦμαι αὐτοῦ.

Κωνσταντῖνος Β.»

Οἱ μαχηταὶ ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς ἀνευφημίσαντες βροντωδῶς, ἐπωνόμασαν τὸν Ἀρχιστράτηγον Κωνσταντῖνον ΙΒ΄ Βουλγαροκτόνον.

Συγχαρητήρια τηλεγραφήματα

Ἐπὶ τῇ περιλάμπρῳ καὶ σωτηρίᾳ νίκῃ τοῦ Κιλκὶς πλεῖστα συγχαρητήρια τηλεγραφήματα ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν δαφνοστεφῆ Ἀρχιστράτηγον Βασιλέα, ὧν πρῶτα τὰ κατωτέρω:

«Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον Μπάλτσαν

Ἡ καρδία τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἔθνους πλήρης χαρᾶς, ὑπερηφανείας καὶ θαυμασμοῦ παρακολουθεῖ μετὰ συγκινήσεως καὶ στοργῆς τὸν ἀρξάμενον μεγάλον ἀγῶνα τοῦ ὁποίου τὴν ἡγεσίαν μετὰ κραταρᾶς θελήσεως καὶ ἀκλονήτου πίστεως ἀνέλαβεν εἰς χεῖράς Της ἡ ὑμετέρα Μεγαλειότης.

Ἡ ἐμπιστοσύνη ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀναγεννηθείσης Φυλῆς μας ὑπῆρξε δι' Ὑμᾶς, Μεγαλειότατε, εἷς τῶν μεγίστων παραγόντων τῆς νίκης ἥτις ἔστεψε μέχρι τοῦδε τὰ Ἐθνικὰ ὅπλα.

Τὸ Ἔθνος ὑπερήφανον διότι ὁ στρατός του ἀνεδείχθη ἀντάξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Ἀρχηγοῦ του, περιβάλλον πάντας τοὺς μαχομένους στρατιώτας τῆς Πατρίδος δι' αἰσθημάτων βαθείας καὶ ἀτελειώτου εὐγνωμοσύνης, ἀποδέχεται ὅτι, τὸ τίμιον αἷμα τὸ ὁποῖον ἀπαύστως προσφέρεται εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας θὰ καταστήσῃ σεβαστὰ εἰς τὰς συνειδήσεις πάντων τὰ ἱστορικὰ δίκαια ἡμῶν.

Αἱ δὲ θυσίαι τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν ἐκ νέου εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ἀπροσδόκητος ἐπιβουλὴ καὶ μισαρὰ προδοσία ἱερῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων, θὰ ἀποδόσωσι εἰς τὴν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς

δεινότερον τυραννηθεῖσαν χώραν τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐημερίας, τῆς προόδου, καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

22—6—13.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς
Κ. Ζαβιτσιάνος»

Εἰς τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα ἀπεστάλη ἡ ἑξῆς Βασιλικὴ ἀπάντησις:

«Μπάλτσα 22 Ἰουνίου 1913,
Πρόεδρον Βουλῆς
Ἀθήνας

Εὐχαριστῶ διὰ συγχαρητήρια Βουλῆς. Εἶμαι εὐτυχὴς διότι διοικῶ στρατὸν εἰς τὸν ὁποῖον τὸ Ἔθνος δύναται νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην.

Κωνσταντῖνος Β.»

«Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον Μπάλτσαν

Ἐπαγγελλόμενος μετὰ Σεβασμιωτάτων Συνοδικῶν ἐν μέσῳ πυκνοῦ ἐκκλησιάσματος ἐδοξολογήσαμεν σήμερον Θεὸν Πατέρα ἡμῶν δωρούμενον Βασιλεῖ νίκας κατὰ βαρβάρων καὶ θαυμαστῶς δοξάσαντα Ἑλλάδα.

Συγχαίροντες ὁλοψύχως ἐνδόξῳ Στρατηλάτῃ ἀηττήτου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διαπύρως εὐχόμεθα Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι ἐν θριάμβοις Ἑλληνικῶν ὅπλων συντελέσαι ἐλευθέρωσιν πάντων τυραννουμένων ἀδελφῶν, καὶ δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένη Βασιλεύειν ἐπὶ μήκιστον μεγάλης Πατρίδος.

Ὁ Ἀθηνῶν Θεόκλητος»

«Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον Μπάλτσαν.

Τὰ ὑπεράνθρωπα κατορθώματα τοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Υ. Μ στρατοῦ κρατοῦν εἰς βαθυτάτην συγκίνησιν καὶ ἔξαλλον ἐνθουσιασμὸν τὴν Πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Αἱ χρυσαῖ σελίδες αἱ γραφόμεναι εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς Βασιλικῆς χειρὸς Ὑμῶν διαλαλοῦν τὴν ἀναγέννησιν τῆς Φυλῆς καὶ γεννοῦν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς καρδίας παλμοὺς ἀρρήτου χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου.

Ὁ ἄπειρος θαυμασμὸς τὸν ὁποῖον οἱ Πανέλληνες αἰσθάνονται διὰ τὸν ὑπέροχον Βασιλέα των εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἐκδήλωσις τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Ὑμετέραν Βασιλικὴν Μεγαλειότητα τὴν ὁποίαν περιβάλλει ἡ αἴγλη τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν παραδόσεων.

Ὑπὸ τὴν δύναμιν τῶν αἰσθημάτων τούτων ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν

ὑποβάλλει εὐλαβῶς διὰ τῆς Δημοτικῆς αὐτῆς ἀρχῆς κατὰ τὰς ἱερὰς ταύτας στιγμὰς πρὸς τὴν Υ.Μ. τὰς εὐχάς της ὅπως ὁ πολεμιστὴς Βασιλεὺς ὁδηγήσῃ τὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς νέας ἐνδόξους νίκας καὶ αναφωνεῖ μετὰ συμπάσης τῆς Φυλῆς: Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Στρατός!
Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων — Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου
Σ. Μερκούρης — Ι. Σόλων»

Ἐγκατάλειψις ἐπισήμων Βουλγαρικῶν ἐγγράφων

Οἱ Βούλγαροι ἐγκαταλείψαντες πανικόβλητοι προτροπάδην τὸ Κιλκὶς ἐμπρήσαντες τοῦτο, ἐν τῇ ἀλλοφροσύνῃ των, ἐγκατέλιπον ἐν τῷ Διοικητηρίῳ δύο διαταγὰς δι' ὧν καταδείκνυται, ἡλίου φαεινότερον, ὅτι εἶχον παρασκευάσει γενικὴν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ἐπίθεσιν, ἣν προέλαβε καὶ ἐγκαίρως ἐματαίωσεν ἡ ῥαγδαία κατ' αὐτῶν προέλασις τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἐκ τούτων, ἡ μέν, ἡμερησία διαταγὴ τοῦ 30 Συντάγματος τοῦ Ζαρόβσκη ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ ἡμερομηνίαν 16 Ἰουνίου 7 ὥραν ἑσπερινήν, δηλαδὴ τρεῖς ὅλας ἡμέρας πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς προελάσεως εἶχεν οὕτως:

«Αἱ περὶ τοῦ ἐχθροῦ εἰδήσεις παραμένουσιν αἱ αὐταὶ ὡς ἐν τῇ ὑπ' ἀριθμὸν 3 διαταγῇ τοῦ Συντάγματος. Ἡ Στρατιὰ θὰ προελάσῃ διὰ νὰ πιέσῃ τὸν ἐχθρόν. Ἀριστερᾷ θὰ δράσῃ ἡ Ταξιαρχία Πετέφ.»

Ἡ δὲ διαταγὴ τοῦ Στρατηγοῦ Σαράβωφ πρὸς τὴν II Μεραρχίαν ἐκδοθεῖσα τὴν 18 Ἰουνίου εἶχεν οὕτως:

«Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν πρὸς γνῶσίν σας ὅτι: Αὔριον 6 πρωϊνὴν 19 τρέχοντος ὁ Διοικητὴς τῆς III Ταξιαρχίας θὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων παρὰ τὸ Καρασοῦλι. Εἰς τὴν ἐπίθεσιν θὰ λάβῃ μέρος καὶ τὸ Τάγμα τοῦ 29 Συντάγματος Ἰαμπόλεως καὶ πυροβολαρχία ταχυβόλων.

Εὑρέθη ἐπίσης εἰς τὸ θυλάκιον φονευθέντος Βουλγάρου Ὑπολοχαγοῦ ἐπιστολὴ ἀπευθυνομένη πρὸς φίλον του εἰς Σόφιαν γραφεῖσα τὴν προηγουμένην τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως, ἧς ἡ τελευταία παράγραφος εἶχεν οὕτως. «Τὸ Κιλκὶς κατέστη ἀπόρθητον. Ἐδῶ ἠνοίχθη ὁ τάφος τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ὅμως οἱ Ἕλληνες δυνηθῶσι νὰ διασπάσωσι τὴν γραμμὴν Κιλκὶς—Λαχανᾶ τάχιστα θὰ μᾶς δεχθῇ ἡ Σόφια».

Ἕκαστος φαντάζεται εὐχερέστατα ὁποία καὶ ὁπόση συμ-

φορὰ θὰ ἐνέσκυπτεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἑλλάδος ἐὰν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἡγούμενος τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς δὲν ἐπετίθετο ῥαγδαίως καὶ ἐγκαίρως κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἀφίετο ὁ Βενιζέλος ἐλεύθερος καὶ ἀνενόχλητος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς μετὰ τῶν Βουλγάρων μεγαλεπιβούλους διαπραγματεύσεις του περὶ μεταβάσεως εἰς Πετρούπολιν πρὸς διπλωματικὴν λύσιν τῶν διαφορῶν τῶν Συμμάχων τῇ διαιτησίᾳ τοῦ Ρώσσου Αὐτοκράτορος.

Μάχη τῆς Δοϊράνης
(22—23 Ἰουνίου)

Μετὰ τὸν τριήμερον Ὁμηρικὸν ἀγῶνα τὸν καταλήξαντα εἰς τὸν ἱστορικὸν Ἑλληνικὸν θρίαμβον, καὶ εἰς τὴν κατὰ κράτος ἱστορικὴν Βουλγαρικὴν ἧτταν τοῦ Κιλκὶς—Λαχανᾶ, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς τάχιστα ἀνασυνταχθείς, οὐδὲ στιγμὴν ἀναπαύσεως λαβών, καὶ παρὰ τὸν μέγιστον κάματον αὐτοῦ ἐκ τῆς νυχθημερὸν διὰ τῆς λόγχης γιγαντομαχίας, τὸν ὑπέρτατον καὶ σκληρότατον συνεχίζων ἀγῶνα ὥρμησεν ἀποφασιστικῶς καὶ ἀκαθέκτως κατὰ τοῦ πολεμίου, κατὰ πόδας αὐτὸν ἀπεινῶς διώκων, ὅστις πανικόβλητος φεύγων κατετμήθη εἰς δύο φάλαγγας, ὧν ἡ μέν, ἐτράπη πρὸς Δοϊράνην, ἡ δέ, ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἰβανὼφ πρὸς Σέρρας καὶ Δεμὶρ—Ἰσσάρ. Ἰσχυρὰ δὲ ὀπισθοφυλακὴ ταύτης ἐκ 15 χιλιάδων ἀνδρῶν περίπου κατέλαβε τὴν γραμμὴν Γιάννες—Ἰρικλί.

Ἑτέρα δὲ ἰσχυρὰ φάλαγξ κατέλαβε τὴν γραμμὴν τῶν Ν. τῆς Δοϊράνης ὑψωμάτων παρὰ τὸ χωρίον Βλαδαγιαὶ φύσει ὀχυρώτατα ὄντα, κατεστάθησαν ἐκ τῶν προτέρων καὶ τέχνῃ τοιαῦτα, ὡς καὶ τὰ στενὰ τοῦ Σιδηροκάστρου. Τὸ Κλειδίον τῶν Βυζαντινῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ συνέχισε τὴν πρὸς Β. προέλασιν αὐτῆς. Ἡ μὲν VII Μεραρχία πρὸς τὸ ἄκρον δεξιόν, ἡ δὲ I καὶ VI πρὸς τὸ Δεμὶρ-Ἰσσάρ, αἱ δὲ V,II,IV,III καὶ X πρὸς τὴν Δοϊράνην.

Συγχρόνως αἱ Μεραρχίαι I, VI, καὶ VII, Τμῆμα Στρατιᾶς ἀποτελέσασαι, ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑποστρα-

τήγου Μανουσογιαννάκη, πρὸς ὃν ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐκοινοποίησε τὴν κάτωθι διαταγὴν περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐπιχειρήσεων, πρὸς κανονισμὸν τῆς προελάσεως τοῦ ὑπ' αὐτὸν τμήματος Στρατιᾶς:

«Πρὸς τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς.

Κύριος σκοπὸς τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Στρατοῦ Μου εἶναι νὰ συντρίψῃ τὸν ἀπέναντι ἡμῶν Βουλγαρικὸν Στρατόν, νὰ ἀπορρίψῃ αὐτόν, εἴτε πέραν τοῦ Στρυμῶνος πρὸς Α., εἴτε πρὸς Β. διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμῶνος, καὶ νὰ στραφῇ ἔπειτα διὰ τοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλειτέρου μέρους τῶν Μεραρχιῶν εἰς βοήθειαν τῶν πρὸς τὸ Ἰστὶπ μαχομένων Σέρβων.

Ἡ ἐνέργεια ἑπομένως τῶν ὑφ' ὑμᾶς Μεραρχιῶν σκοπὸν ἔχει νὰ ἐκδιώξῃ τὰς Β. τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ὑπαρχούσας ἐχθρικὰς δυνάμεις πέραν τοῦ Στρυμῶνος καὶ νὰ ἀποκόψῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐν Δοβᾶ-Τεπὲ ἐχθρικῶν τμημάτων. Πρὸς τοῦτο ἀφήνοντες τμῆμα ἢ ἐν ἀνάγκῃ τὸ ὅλον τῆς VII Μεραρχίας Δ. τῆς Γεφύρας τοῦ Ὄρλιακο, θὰ ἐπιτεθῆτε μὲ τὴν μίαν τῶν Μεραρχιῶν διὰ Καγιακλῆ, καὶ μὲ τὴν ἑτέραν πρὸς τὴν Γέφυραν Ὀρμανλῆ.

Μετὰ τὴν πέραν τοῦ Στρυμῶνος ἐκδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀναλόγως τῆς καταστάσεως, αἱ ὑφ' ὑμᾶς Μεραρχίαι δέον νὰ ὦσιν ἕτοιμαι ὅπως, εἴτε διαβῶσι τὸν Στρυμῶνα, εἴτε διὰ τμήματος αὐτῶν βαδίσωσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης πρὸς ἀποκοπὴν τοῦ εἰς Δοβᾶ-Τεπὲ ὑποχωροῦντος ἐχθροῦ.

Τὰς ἐπιχειρήσεις ὑμῶν ἀρχίσατε αὔριον 23 Ἰουνίου λίαν ἐνωρίς. Δόσατε αὐστηρὰς διαταγὰς ὥστε νὰ ὑπάρχῃ διαρκὴς συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ Στρατηγείου μου καὶ ὑμῶν, καὶ νὰ εὑρίσκωμαι εἰς διαρκῆ γνῶσιν τῆς προόδου τῶν ἐπιχειρήσεών σας.

Κωνσταντῖνος Β'»

Τὴν 22 Ἰουνίου ἡ VII Μεραρχία ἐπιτεθεῖσα ἀπώθησε τὸν πολέμιον πέραν τοῦ Στρυμῶνος, ὅστις καταστρέψας τὰς ἐπ' αὐτοῦ γεφύρας Κομάριανης καὶ Ὄρλιακο ἐτράπη φεύγων πρὸς τὰς Σέρρας.

Αἱ δὲ III καὶ X Μεραρχίαι σφοδρῶς ἐπιτεθεῖσαι κατὰ τοῦ πολεμίου τοῦ κατέχοντος τὰ Ν. τῆς λίμνης τῆς Δοϊράνης ὑψώματα, ἐφ' ὧν οὗτος ἀντέταξεν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 22 συνεχισθεῖσαν καὶ τὴν ἑπομένην καθ' ἣν συμμετέσχε καὶ ἡ V Μεραρχία. Ἀλλὰ περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν ἐνίσχυσε τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὸ 5 Εὐζωνικὸν Σύνταγ-

μα ἡγουμένου τοῦ Τάγματος Κουρέβελη τοῦ παλαιμάχου τοῦ Βελεστίνου τραυματίου, ὅστις προπορευόμενος ἔφιππος ἀκαθέκτως ὡδήγησεν αὐτὸ κατὰ τοῦ πολεμίου· ἐγγύτατα δὲ γενόμενος αὐτοῦ ἀνετράπη ἐκ τοῦ ἵππου του τραυματισθεὶς βαρέως ὑπὸ θραύσματος ὀβίδος κατὰ τὸ ἀριστερὸν γόνυ, τὰ μέγιστα συντελέσας εἰς τὴν νίκην. Ὁ πολέμιος ἀποκαμὼν ἐκ τῆς εὐστοχωτάτης βολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυροβολικοῦ, καὶ φόβῳ καὶ τρόμῳ συσχεθεὶς ἐκ τῆς ἐπερχομένης καὶ προσεγγιζούσης ὀξυαίχμου καὶ ἀλυγίστου Ἑλληνικῆς λόγχης, καὶ ἀμφιστόμου μαχαίρας ἃς ὀδυνηρῶς εἶχε δοκιμάσει ἤδη, εἰς ἄτακτον πρὸς Στρώμνιτσαν ἐτράπη φυγήν, ἀπηνέστατα ὑπὸ πυρπολοῦντα ἥλιον καὶ ἀφόρητον δίψαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν διωκόμενος.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην συνελήφθησαν πολλοὶ Βούλγαροι αἰχμάλωτοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον καὶ ἀρκετοὶ Ἕλληνες Βούλγαροι ὑπήκοοι. Ἡ στιγμὴ τῆς συναντήσεως καὶ ἀναγνωρίσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν παρουσίασεν μεγαλειώδη εἰκόνα ἀφθάστου καὶ συγκινητικοῦ πατριωτισμοῦ ἰδιάζουσαν τοῖς Ἕλλησι. Ἀπέρριψαν ἀμέσως τὴν ἡττημένην Στρατιωτικὴν Βουλγαρικὴν Στολήν, καὶ περιβληθέντες τὴν νικηφόρον Ἑλληνικὴν καὶ ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βασιλέως κατετάχθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς φάλαγγας ἀνδρειότατα καὶ ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν Βουλγάρων μετὰ ἀδελφῶν των ἐφεξῆς ἀγωνισθέντες.

Πρωτότυπος Ἀρχιστρατήγου καὶ Μαχητῶν παρασημοφόρησις

Τῆς μάχης ταύτης συμμετέσχε καὶ ἡ III Βουλγαρικὴ Μεραρχία, ἧς οἱ ἄνδρες εἶχον παρασημοφορηθῆ διὰ τοῦ Μεταλλίου ἀνδρείας, ἰδιαιτέρως κοπέντος, ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὡς κατ' αὐτὴν ἀριστεύσαντες. Ἡ Μεραρχία αὕτη κυριολεκτικῶς κατεκόπη ὑπὸ τῶν μαχητῶν τῆς III Ἑλληνικῆς Μεραρχίας, οἵτινες ἀφαιρέσαντες τὰ Μετάλλια ἀνδρείας ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πεσόντων ἀνδρῶν της, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ διαρκούσης αὐτῆς, ἑαυτοὺς ἰδιοχείρως ἐπαρασημοφόρησαν, ἐπὶ τοῦ στήθους των ταῦτα ἀναρτήσαντες, ὡς καὶ

τὸν Ἀρχιστράτηγόν των Βασιλέα ἀποστείλαντες αὐτῷ ἓν τῶν παρασήμων τούτων, μετὰ τοῦ ἑξῆς Διπλώματος:

«Ἡμεῖς οἱ ὁπλῖται τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας ἀπονέμομεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῷ Μεγάλῳ Ἀρχηγῷ μας τὸ παράσημον τοῦ Φερδινάνδου, ἐπονομάζοντες αὐτὸν Βουλγαροκτόνον».

Τὸ παράσημον τοῦτο, καὶ ἕνεκα τῆς προελεύσεως, καὶ ἕνεκα τῶν περιστάσεων καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀπονομῆς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐθεώρει τὸ τιμιώτερον καὶ πολυτιμότερον τῶν παρασήμων Του. «Τῇ ἀληθείᾳ πρωτοφανής, ἰδιότυπος, ἀξιοθαύμαστος, καὶ ἀξιοζήλευτος αὐτοπαρασημοφόρησις ὁπλιτῶν, καὶ μοναδικὸν καὶ πρωτότυπον παράδειγμα τῆς παγκοσμίου Στρατιωτικῆς Ἱστορίας παρασημοφορήσεως Ἀρχιστρατήγου ὑπὸ τῶν Στρατιωτῶν αὐτοῦ».

Ἐν δὲ τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ τῆς Δοϊράνης ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν ὑποχωρησάντων Βουλγάρων μέγισται ποσότητες παντοειδῶν τροφίμων πάσης χρήσεως. Καθόσον, καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ἡ Δοϊράνη ἀπετέλει τὸ Γενικὸν κέντρον ἐφοδιασμοῦ, καὶ τῶν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ὡς καὶ τῶν κατὰ τοῦ Ἰστὶπ καὶ τῶν Κοτσάνων δρώντων Βουλγαρικῶν Στρατευμάτων. Περίπτωσις ἥτις ὑπῆρξε καὶ εἷς τῶν πρωτευόντων λόγων τῆς ἀπεγνωσμένης Βουλγαρικῆς ἀντιστάσεως εἴς τε τὸ Κιλκὶς ὡς καὶ εἰς τὰ Ν. τῆς Δοϊράνης ὑψώματα, καὶ τῆς φοβερᾶς ὀχυρώσεώς των, καὶ ὧν ἡ κατάληψις ὑπῆρξε σημαντικωτάτη, ὡς στερηθείσης τῆς παρὰ τὸ Ἰστὶπ δρώσης Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς τοῦ ἐφοδιασμοῦ της καὶ τῆς γραμμῆς τῶν συγκοινωνιῶν της. Τοῦ διὰ Κιουστενδὴλ ἢ Τσουμαγιᾶς τοιούτου ὄντος σφόδρα δυσχεροῦς ἂν ὄχι καὶ ἀδυνάτου.

Ἐπίσης ἐγκατελείφθη ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ σκευοφόρος μετὰ περιέργου φορτίου ἐκ ποιμενικῶν κωδωνίσκων τοὺς ὁποίους, ὡς ἐγνώσθη παρ᾽ αἰχμαλώτων Ἑλλήνων ἐν τῷ Βουλγαρικῷ στρατῷ ὑπηρετησάντων, ἐσκόπουν οἱ Βούλγαροι Ἀξιωματικοὶ κρεμῶντες ταῦτα εἰς τοὺς τραχήλους τῶν αἰχμαλωτισθησομένων Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν ἀγεληδόν, δίκην τράγων, νὰ ὁδηγήσωσιν αὐτοὺς κωδωνοφόρους εἰς Σόφιαν. Χαρακτηριστικὸν εὔγλωττον τῆς Μογγολικῆς των νοοτροπίας καὶ βαρβαρότητος.

«Ἀλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ τῶν Βουλγάρων Ἀξιωματικῶν, ἄλλα δὲ ἡ Ἑλληνικὴ λόγχη κελεύει».

Πλὴν οἱ πεπολιτισμένοι Ἕλληνες συνάδελφοί των αἰχμαλώτους συλλαβόντες τοὺς πρωτοτύπους ἐφευρέτας τῆς πρωτοφανοῦς ἀποφάσεως καὶ κτηνοπρεποῦς διαπομπεύσεως ταύτης, ἐπεριποιήθησαν καὶ παρηγόρησαν αὐτούς, ἐν τῇ ἀτυχίᾳ των κατὰ τὰς εὐγενεῖς, φιλαλλήλους καὶ φιλανθρώπους τῆς Ἑλληνικῆς ξενίας παραδόσεις.

Ἡ Ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ΄ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

Μάχαι τοῦ Κλειδίου
(29 Ἰουλίου 1014-27 Ἰουνίου 1913)

Ἐν τῇ στενωπῷ τῆς Στρωμνίτσης (Στρυμωνιάδος) καὶ εἰς τὸ ἐν τῇ θέσει αὐτῆς Κλειδίον, παρὰ τὸ σημερινὸν Σιδηρόκαστρον, ἀνεγερθὲν τεῖχος, ὁ Τσάρος τῶν Βουλγάρων Σαμουὴλ κρατερῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἠμύνετο κατὰ τῶν σφοδροτάτων ἐπιθέσεων τοῦ Ἕλληνος Αὐτοκράτορος Βασιλείου Β΄. τοῦ Μακεδόνος.

Ὅτε, ὁ ἱκανώτατος αὐτοῦ Στρατηγὸς Ξιφίας ὑπερβὰς ἐν πάσῃ μυστικότητι καὶ ἀφανείᾳ τὸ Μεσημβρινῶς τοῦ Κλειδίου ὄρος Βαλαθίσταν ἐπέπεσε τὴν αὐγὴν τῆς 29 Ἰουλίου 1014 κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκ τῶν νώτων, οἵτινες κατάπληκτοι ἐκ τῆς αἰφνιδίας καὶ ἀπροσδοκήτου προσβολῆς εἰς ἄτακτον ἐτράπησαν φυγήν, ἐγκαταλιπόντες τὸ τεῖχος, καὶ πλείστους νεκροὺς καὶ αἰχμαλώτους ἀφέντες. Ἀπηνέστατα δὲ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Ξιφίου καταδιωκόμενοι μόλις ἐλάχιστοι ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ ὀλέθρου διεσώθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Τσάρος Σαμουὴλ τῇ βοηθείᾳ τοῦ υἱοῦ του εἰς Πρίλαπον μεταφερθείς.

Ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ τὰ μέγιστα ἐξωργισμένος ἐκ τῶν ἀπεριγράπτων ὠμοτήτων καὶ ἀπαύστων προδοσιῶν τῶν Βουλγάρων, ἰδιότητας ἃς καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἀπέβαλον, «φύσιν γὰρ πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ῥάδιον», παρατάξας τοὺς αἰχμα-

λώτους ἀνερχομένους εἰς 15 χιλιάδας κατὰ Λόχους ἐξ 100 ἀνδρῶν διέταξε νὰ τυφλωθῶσιν οἱ 99 ἑκάστου Λόχου, τοῦ δὲ ἑκατοστοῦ νὰ ἐξορυχθῇ ὁ ἕτερος ὀφθαλμός, ὅπως δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς τῶν λοιπῶν, οὕτως δ' ἔχοντας ἀπέπεμψεν εἰς Πρίλαπον πρὸς τὸν Τσάρον Σαμουήλ, ὅστις ἅμ' ὡς εἶδε τὸ οἰκτρὸν καὶ πρωτοφανὲς τοῦτο θέαμα λιποθυμήσας καὶ τὴν καρδίαν παθὼν μετὰ δύο ἡμέρας ἐξέπνευσε.

Ἐκ τῆς περιφανοῦς νίκης ταύτης καὶ τοῦ καθολικοῦ τῶν Βουλγάρων ὀλέθρου ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς λαμπροτέρας Δυναστείας τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ἐπωνομάσθη καὶ ἀναγράφεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ «Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος».

Ἐν τῷ αὐτῷ ἀκριβῶς πεδίῳ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ ἔτους ἐποχὴν καὶ διὰ τὸν αὐτὸν τοῦ ὀλέθρου λόγον μετὰ ἕνδεκα Αἰῶνας ὁ Ἕλλην τῶν Ἑλλήνων Ἀρχιστράτηγος ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπωνομάσθη καὶ ἀναγράφεται ἐν τῇ Ἱστορίᾳ «Κωνσταντῖνος ΙΒ' ὁ Βουλγαροκτόνος».

Μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης ταύτης ὁ Ἀρχιστράτητος ἐκοινοποίησε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Πρὸς Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ

Ἐκδόσατε αὐστηροτάτας διαταγὰς εἰς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς ὅπως ἀποφύγωσιν ἐπιμελῶς τὴν πυρπόλησιν Χωρίων, ἀποτρέψωσι δὲ καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἀπὸ παρομοίων πράξεων, αἵτινες μόνον ἀποτέλεσμα ἔχουσι τὴν δημιουργίαν πολυαρίθμων προσφύγων μεγάλως δυσχεραινόντων τὰς ἐνεργείας καὶ κινήσεις τῆς Στρατιᾶς. Προστατεύσατε πάντας τοὺς φιλησύχους κατοίκους ἀνεξαρτήτως θρησκεύματος καὶ Ἐθνότητος, μόνον δὲ τοὺς ἐνόπλως ἀνθισταμένους καὶ τοὺς ὑποκινοῦντας ἐξέγερσιν τιμωρήσατε παραδειγματικῶς.

Ἀξιῶ τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς Μου ταύτης.

Κωνσταντῖνος Β.»

Μάχη τῆς Στρωμνίτσης
(27 Ἰουνίου 1913)

Μετὰ τὴν κατὰ κράτος ἧτταν του ἐπὶ τῶν Ν. τῆς Δοϊράνης ὑψωμάτων καὶ τῶν στενῶν τοῦ Σιδηροκάστρου, ὁ Βουλγαρικὸς Στρατὸς ἀντέταξε σφοδροτάτην καὶ πεισματωδεστά-

την ἀντίστασιν ἐπὶ τῶν Στενῶν τῆς Κερκίνης (Μπέλες) καὶ κυρίως ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῆς ἀγούσης ἀπὸ Δοϊράνης πρὸς Στρώμνιτσαν, καὶ ἡττηθεὶς ἐτράπη πρὸς Στρώμνιτσαν, εἰς τὰ στενὰ τῆς ὁποίας ἀπεπειράθη ἀντίστασιν ἀπεγνωσμένην.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ προελάσασα ἀκαθέκτως, καὶ νύκτωρ γενομένη ἐγγύτατα τῶν Βουλγαρικῶν χαρακωμάτων, ἅμα τῇ αὐγῇ, λαύρως κατὰ τοῦ πολεμίου διὰ τῆς λόγχης ἐφορμήσασα ἐξηνάγκασεν αὐτόν, κατόπιν σοβαρῶν ἀπωλειῶν, νὰ ἐγκαταλείψῃ ταῦτα. Ἐκ τῆς συνεχοῦς δὲ καὶ ἀπαύστου ἐπιθέσεως, καὶ ἀπηνοῦς κατὰ πόδας καταδιώξεως μετετράπη ἡ ὑποχώρησίς του εἰς ἀποσυνθετικὴν φυγήν, ἐγκαταλείψαντος πυροβόλα, ὅπλα, πάμπολλα μεταγωγικὰ πυρομαχικῶν, καὶ πλῆθος ποικίλου ὑλικοῦ, καὶ παντοειδῶν τροφίμων.

Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα συνεχίζοντα τὴν προέλασίν των ἄνευ ἀντιστάσεως, κατέλαβον τὸ Κοστούρινον, ὑψηλὴν καὶ ὀχυρὰν θέσιν δεσπόζουσαν τῆς ἐξόδου τῶν Στενῶν καὶ κατεδίωξαν τὸν πολέμιον φεύγοντα πρὸς Μπέροβον, Πέτσεβον, καὶ Πετρίτσιον. Τοῦ εἰς Ἰστὶπ ἀπέναντι τῶν Σέρβων τεταγμένου ὑποχωρήσαντος ἀμαχητεὶ πρὸς Τσάρεβο-Σέλο καὶ Πέτσεβον.

Ἡ ἄμυνα τῶν στενῶν τῆς Κερκίνης (Μπέλες) εἶχε μεγίστην σημασίαν διὰ τὸν πολέμιον, καθόσον, ἡ δι' αὐτῶν διάβασις τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, καὶ ἡ πρὸς Στρώμνιτσαν, Ῥοβίσταν, καὶ Ἰστὶπ προέλασις αὐτῶν, ἔθετεν εἰς κίνδυνον αὐτὴν ταύτην τὴν ὕπαρξιν τῆς IV Βουλγαρικῆς στρατιᾶς, καὶ τὸ ἀπέναντι τῶν Σέρβων ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον μέτωπόν της, θὰ προσεβάλλετο ἐκ τῶν νώτων, ὅπερ θὰ ἐπέφερε τὸν ἀναπόφευκτον ὄλεθρον αὐτῆς.

Τούτου ἕνεκα, οἱ Βούλγαροι ἐγκατέλειψαν ἐγκαιρότατα τὰς πρὸ τοῦ Ἰστὶπ θέσεις αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀποκοπῇ ἡ ὑποχώρησίς των, ὑπὸ τῶν ἀπὸ Δοϊράνης ἐπερχομένων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἀπεγνωσμένως τῶν στενῶν τῆς Κερκίνης (Μπέλες) ἀμυνθέντες, ἐνισχύσαντες ταῦτα δι' ἰσχυρῶν χαρακωμάτων καὶ διὰ νωπῶν καὶ ἀθίκτων στρατευμάτων.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως τυγχάνει τὸ γεγονὸς καθ' ὅ, ἐνῷ τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα αἱματηρότατα καὶ λυσσωδέστατα

ἠγωνίζοντο πρὸς ἐκβίασιν τῶν στενῶν τούτων, ἡ Βουλγαρικὴ στρατιὰ συνεπλήρωσε τὴν ἐξ Ἰστὶπ ὑποχώρησίν της χωρὶς τὸ παράπαν ὑπὸ τῶν Σέρβων νὰ ἐνοχληθῇ.

Τὴν 26 Ἰουνίου ἡ Ἑλληνικὴ στρατιὰ συνέχισε τὴν ἐπιθετικὴν προέλασίν της. Τὴν 10 δὲ ὥραν νυκτερινὴν ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου πρὸς τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ ἡ ἑξῆς διαταγή:

«Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

1) Ὁ τῆς διαβάσεως τῆς Στρωμνίτσης ἀμυνθεὶς ἐχθρὸς συγκείμενος ἐκ τῆς VI Βουλγαρικῆς Μεραρχίας, Τμημάτων τῆς XIII καὶ τῆς III, ἡττηθεὶς ὑπεχώρησεν ἀτάκτως διὰ Στρωμνίτσης πρὸς Πέτσεβο, καὶ Πετρίτσιον ἀπολέσας 9 πυροβόλα.

Ὁ εἰς Ἰστὶπ Βουλγαρικὸς στρατὸς συγκείμενος ἐκ τῶν Μεραρχιῶν II, VII, VIII καὶ XII ὑπεχώρησε σχεδὸν ἀμαχητί, κατόπιν τῆς προελάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, καὶ διηυθύνθη ἐν μέρει πρὸς τὸ Τσάρεβο-Σέλο, καὶ ἐν μέρει πρὸς Μπέρεβον καὶ Πέτσεβον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ. Ὁ Β. τοῦ Δεμὶρ-Ἰσσὰρ ἐχθρικὸς στρατὸς παραμένει εἰς τὴν θέσιν του.

2) Τὸ πρὸς τὴν Στρώμνιτσαν ἐπιχειροῦν μέρος τοῦ Στρατοῦ ἡμῶν θὰ ἀναπτυχθῇ ἐκεῖ. Τὸ ἀπέναντι τοῦ Δεμὶρ-Ἰσσὰρ θὰ ἐπιχειρήσῃ κατὰ τοῦ ἔναντι ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Οἱ Σέρβοι ἐξακολουθοῦν διώκοντες μὲ τὸ δεξιὸν πρὸς Ραδοβίσταν, καὶ Μεραρχίαν Ἱππικοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Στρωμνίτσης.

3) Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ, νὰ μεταβῇ εἰς Στρώμνιτσαν καὶ ἀφοῦ λάβῃ ἐκεῖ τὰς νεωτέρας εἰδήσεις τῶν Μεραρχιῶν νὰ διευθύνῃ ἀναγνώρισιν Ἀξιωματικοῦ πρὸς Ραδοβίσταν, νὰ διευθύνῃ τὴν πρὸς τὴν Στρώμνιτσαν Ἴλην της πρὸς Μπέροβον, καὶ νὰ διευθυνθῇ μὲ τὰς ὑπολοίπους πέντε Ἴλας πρὸς Πετρίτσιον.

4) Νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς Στρώμνιτσαν σταθμὸν συγκεντρώσεως πληροφοριῶν ὑπὸ Ἀξιωματικόν, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ διευθύνωνται πάντοθεν κατ' εὐθεῖαν αἱ εἰδήσεις, καὶ ὅστις νὰ τὰς ἀποστέλλῃ τηλεγραφικῶς εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον.

5) Ἡ Ταξιαρχία νὰ παραλάβῃ μέχρι Στρωμνίτσης καὶ τοὺς δύο σταθμοὺς ἀσυρμάτου. Νὰ στήσῃ τὸν ἕνα εἰς Στρώμνιτσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ σταθμοῦ συγκεντρώσεως πληροφοριῶν, καὶ νὰ συμπεριλάβῃ τὸν ἕτερον ἀσύρματον μεθ' ἑαυτῆς. Αἱ εἰδήσεις ἂν εἶναι σπουδαῖαι νὰ στέλλωνται κρυπτογραφικῶς.

6) Τὸ Γενικὸν Σρατηγεῖον αὔριον θὰ παραμείνῃ εἰς τὸν Σιδηροδρομικὸν Σταθμὸν Δοϊράνης.

Κωνσταντῖνος Β.»

Μάχη τοῦ Δεμὶρ-Ἰσσὰρ
(26-27 Ἰουνίου)

Ἐν συνεχείᾳ τοῦ θριάμβου τῆς νίκης τῆς Στρωμνίτσης καταληφθείσης τὴν 27 Ἰουνίου, τὸ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην Τμῆμα στρατιᾶς ἐκ τῶν I, VI καὶ ΑΙΙ Μεραρχίας συγκείμενον, ἐπετέθη κατὰ τῶν συγκεντρωθέντων ἐκ Κιλκίς, Λαχανᾶ, καὶ Νιγρίτης ἡττηθέντων Βουλγαρικῶν στρατευμάτων, καὶ πάντων τῶν ὑπολειφθέντων εἰς Σέρρας καὶ Καβάλλαν, καταληφθεῖσαν ὑπὸ ἀγημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, παρὰ τὸ Δεμὶρ-Ἰσσάρ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμῶνος, καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Κλεισούρας, Δερβένι, τὸ Κλειδίον τῶν Βυζαντινῶν, θέσιν ὀχυρωθεῖσαν καὶ ἐξοπλισθεῖσαν διὰ βαρέων πυροβόλων ἀνερχομένων εἰς 44 Τάγματα περίπου.

Ἡ προέλασις τοῦ Πεζικοῦ ἀνεκόπη ἕνεκα τοῦ μεγάλου βεληνεκοῦς τῶν τοπομαχικῶν Βουλγαρικῶν πυροβόλων, καθ' ὧν οὐδὲν ἠδύνατο τὸ πεδινὸν Ἑλληνικὸν πυροβολικόν, οὗ ἕνεκα, ὁ ἀγὼν διεκόπη ἀναποφάσιστος. Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως, προστασίᾳ τοῦ σκότους, προελάσαν τοῦτο προσήγγισε τὸν πολέμιον εἰς τὴν ἀπόστασιν τῆς δραστικῆς βολῆς του.

Ἅμα δὲ τῇ αὐγῇ, ἐπαναληφθείσης τῆς μάχης, ἡ εὔστοχος βολὴ αὐτοῦ, καὶ ἡ ὁρμητικότης τῆς λόγχης τοῦ Πεζικοῦ ἐξετόπισαν τὸν πολέμιον ἐκ τῶν θέσεών του, καὶ ἀπώθησαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμῶνος. Ὅστις φεύγων ἀνετίναξεν ἓν τῶν τόξων τῆς ἐπ' αὐτοῦ σιδηροδρομικῆς γεφύρας, καὶ οὕτως πρὸς στιγμὴν ἀνεκόπη ἡ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ὁρμή, ἅτινα προήλασαν μετὰ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Ἀπόσπασμα δὲ τοῦ τμήματος στρατιᾶς ἐπὶ στηθείσης λεμβοζεύκτου γεφύρας διελθὸν τοῦτον συνέχισε τὴν καταδίωξιν τοῦ πολεμίου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης.

Διαρκούσης τῆς μάχης τοῦ Δεμὶρ-Ἰσσὰρ ἐπιμήκης φάλαγξ πολεμία ἐξ ὅλων τῶν ὅπλων ὑποχωρήσασα ἐξ Ἰστὶπ ἐθεάθη κατευθυνομένη διὰ Στρωμνίτσης πρὸς τὸ Πετρίτσιον. Ἡ IV Μεραρχία Ὑποστρατήγου Μοσχοπούλου, ἂν καὶ διε-

τάχθη νὰ παραμείνῃ εἰς τὰς θέσεις της μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦ Κωστορίνου ὑπὸ τῆς III καὶ VI Μεραρχίας, κατῆλθεν πρωτοβούλως ἐκ τῶν βορείων προπόδων τῆς Κερκίνης(Μπέλες)περὶ τὴν δείλην εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σοσίτσα,παραποτάμου τοῦ Στρυμῶνος.Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς ἑπομένης τὸ 8 Σύνταγμα αὐτῆς ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Καλκαντῆν Λ. εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ αὐτοβούλως ἐπετέθη κατὰ πυκνὰς φάλαγγας κατὰ τοῦ προσεγγίζοντος πολεμίου. Συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Σαγιᾶν Λ. 1 Τάγμα τοῦ 11 Συντάγματος εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦΣοσίτσα, λιμνάζοντος καὶ ἰλυοπληθοῦς, διέρχεται αὐτὸν ἐπίσης αὐτοβούλως κατευθυνθὲν πρὸς τὸν πολέμιον τῶν ἀνδρῶν βυθισθέντων εἰς τὸ ὕδωρ μέχρις ὀσφύος, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔφθασαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην γυμνόποδες, τῶν ἀρβηλῶν προσκολληθεισῶν ἐν τῇ πυκνοτάτῃ ἰλύϊ τοῦ πυθμένος, εἰς οὓς παρεχώρησαν προθύμως τὰ σανδάλιά των οἱ Τοῦρκοι περίοικοι.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ὁ πολέμιος κρατερώτατα ἀμυνθεὶς κατὰ τῆς ἐρρωμένης κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεως τοῦ 8 Συντάγματος καὶ τὴν τελευταίαν ὀβίδα του βαλών, ἐτράπη φεύγων πρὸς τὰ ὄρη ἐγκαταλείψας 20 πυροβόλα μετὰ τῶν βλητοφόρων των, 220 ὀχήματα περιέχοντα πλῆρες χειρουργεῖον, ἀποσκευάς, τροφὰς καὶ πλείστους ἄνδρας αἰχμαλώτους. Αἱ ἀπώλειαι δὲ τοῦ 8 Συντάγματος ἀνῆλθον εἰς 7 Ἀξιωματικοὺς τραυματίας καὶ 2 νεκρούς, τοὺς Λοχαγοὺς Χρυσομάλην καὶ Παπαλουκᾶν, καὶ 330 ὁπλίτας τραυματίας καὶ 150 νεκρούς.

Καὶ οὕτως ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐφεξῆς νικηφόρως κατεδίωκεν τὴν ἐκ τεσσάρων Μεραρχιῶν Στρατιὰν τοῦ Ἰβανὼφ ἐξ 80 ταγμάτων ἀποτελουμένας, ἀλλὰ καὶ τρεῖς Μεραρχίας τῆς IV Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς ἐξ 62 ταγμάτων συγκειμένας τὰς ἀκεραίως καὶ ἀνενοχλήτως ἐξ Ἰστὶπ Σερβικῇ ἀδρανείᾳ ὑποχωρησάσας.

Μετὰ τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ προήλασεν.Καὶ ἡ μὲν I καὶ VI Μεραρχία προήλασαν κατὰ μῆκος τοῦΣτρυμῶνος.Ἡ VII διαβᾶσα τὸν Στρυμῶνα πρὸς Σέρρας καὶ Δράμαν.Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ πρὸς Πετρίτσιον, Σερμπάνοβον καὶ δεξιὰν ὄχθην τοῦ

Στρυμῶνος. Ἡ IV διὰ Γιαννίκοϊ πρὸς τὰ Νότια τοῦ Μπαΐ-κοβο. Ἡ II πρὸς Γιαννίκιοϊ. Ἡ V διὰ Μπάσκας, Γαβρόβου, Σμόλνερι πρὸς Κοναρίνι. Ἡ III παρέμεινεν εἰς Στρώμνιτσαν μετὰ τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ τῆς X, ἥτις προήλασε πρὸς Χαμζαλῆ. Ἡ VII ἔπαυσεν ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ τμήματος Στρατιᾶς Μανουσογιαννάκη.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τὴν ὑπ' ἐμὲ Μοῖραν διῴκει προσωρινῶς ὁ παλαίμαχος τοῦ Βελεστίνου τραυματίας Ταγματάρχης Χατζηδημητρίου, καθόσον διακόψας τὴν ἐν Αἰδηψῷ λουτροθεραπείαν μου, ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως ἔσπευσα εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς συνάντησιν αὐτῆς· ὅπου ἀφιχθεὶς τὴν 8 τῆς ἑσπέρας τῆς 18 Ἰουνίου, τρίωρον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς II Μεραρχίας, ἀπῆλθον ἀμέσως μετά τινων Εὐρωπαίων δημοσιογράφων γνωστῶν μοι ἀπὸ τῆς Ἠπειρωτικῆς ἐκστρατείας πρὸς συνάντησίν της. Κοιμηθεὶς δὲ ἐν τῷ ὑγρῷ ὑπαίθρῳ ἀμέσως μετὰ τὰ θερμότατα τῆς Αἰδηψοῦ λουτρὰ καὶ προσβληθεὶς ὀξύτερον ὑπὸ τῶν ρευματισμῶν καὶ τῆς ἰσχιάδος καὶ μὴ δυνάμενος, τούτου ἕνεκα, οὔτε νὰ ἱππεύσω, οὔτε νὰ πεζοπορήσω, προήλαυνον ἐπιβαίνων διτρόχου.

Ἡ ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κιλκὶς καθ' ἣν συνέχισε τὴν ἔνδοξον αὐτῆς δρᾶσιν προελάσασα καὶ διὰ Δοϊράνης εἰς Δεναλῆ ἀφιχθεῖσα προσεκολλήθη εἰς τὴν III Μεραρχίαν, τῆς II πορευθείσης διὰ τοῦ ὄρους Κερκίνης, μεθ' ἧς καὶ πάλιν ἡνώθη τὴν 28 Ἰουνίου ἐν Γιαννίκιοϊ.

Ἀσθενήσαντος δὲ σοβαρῶς καὶ τοῦ Ταγματάρχου Χατζηδημητρίου καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ ἐν Πετριτσίῳ Θεραπευτήριον, τὴν Διοίκησιν αὐτῆς ἀνέλαβε προσωρινῶς ὁ ἐκ τῶν Πυροβολαρχῶν της διακεκριμμένος Πυροβολητὴς Λοχαγὸς Ἀθανασιάδης, ἣν καὶ ἠκολούθησα ἐπὶ τοῦ διτρόχου μεταφερόμενος.

Τὴν ἐπομένην τῆς καταλήψεως τῆς Στρωμνίτσης ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς διαταγήν :

«Πρὸς Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

1) Ἐχθρικὸς Στρατὸς φεύγων πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔσφαξεν ἐν Δεμὶρ-Ἰσσὰρ τὸν Μητροπολίτην, δύο Ἱερεῖς καὶ ἑκατὸν Προκρίτους, ἐβίασε γυναῖκας, ἔκαυσε τὴν Ἑλληνικὴν συνοικίαν Σερρῶν μετὰ πολλῶν κατοίκων, ὁσημέραι ἀφικνοῦνται εἰδήσεις περὶ δῃώσεων.

2) Ἐντέλλομαι ὅπως ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐφαρμόσῃ τὸν Στρατιωτικὸν Νόμον, ἡμεῖς δὲν θὰ πράξωμεν οὔτε σφαγάς, οὔτε δῃώσεις· Ἀπορῶ ὅμως πῶς συλλαμβάνονται κάτοικοι Βούλγαροι μὴ στρατιωτικοί, Κομιτατζῆδες, μὲ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας καὶ δὲν ἐφαρμόζεται ἀμέσως ὁ Στρατιωτικὸς Νόμος, ἀλλὰ ἀποστέλλονται πρὸς τὰ ὀπίσω ὡς αἰχμάλωτοι, ὡς νὰ ἦσαν στρατιωτικοί.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἡ Βουλγαρικὴ θηριωδία

Ἐκ τῶν Βουλγάρων ὅσοι κατάγονται ἐξ Ἑλλήνων ἔχουσι μὲν τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλ' ἔχουσι συγχρόνως καὶ τὸν φανατισμὸν τοῦ ἀρνησιπάτριδος. Ὅσοι δὲ κατάγονται ἐκ τῶν ἀρχικῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα ἐπιδραμόντων καὶ ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντων Μογγόλων, εἶναι ὑποτυπώδεις τύποι ἀνθρώπου στερούμενοι διανοήσεως, καὶ δρῶντες διὰ τῶν ἀγρίων ἐνστίκτων. Διό, καὶ ἀγνοοῦντες τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἡμερότητα τῆς διανοήσεως, χρῶνται τῆς σκληρότητος καὶ τῆς αἱμοβορίας τοῦ ἀνελεήμονος ἐνστίκτου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς κατισχύσεως. Οὕτω καὶ μόνον δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι τα ἰδιότυπα καὶ πρωτοφανῆ ἐν τῇ συλλήψει καὶ ἀπαραδειγμάτιστα ἐν τῇ ἐκτελέσει διαπραχθέντα παρ' αὐτῶν ὄργια.

Τούτου ἕνεκα, τὰ Βουλγαρικὰ στρατεύματα καὶ τὸ ἀπαραίτητον καὶ ἀντάξιον αὐτῶν συμπλήρωμα οἱ Κομιτατζῆδες, εἰσερχόμενα, τούτων ἡγουμένων, εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ χωρία τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὡς ἐν Λυγκοβάνῃ καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας συμμαχικὸν πόλεμον, μετὰ πολλὰς καὶ ποικίλας ὠμοτάτας βασάνους, ἐπέρων ἐν στόματι μαχαίρας ἥβηδὸν τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐσώζοντο ἀπὸ τοῦ δεινοῦ ὀλέθρου μόνον ὁσάκις μετὰ τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων συνέπιπτε νὰ εἰσέρχωνται συγχρόνως εἰς ταύτας καὶ Ἑλληνικά, ἅτινα καὶ πολλάκις εἰς χεῖρας ἦλθον μετὰ τῶν αἱμοβόρων σφαγέων πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνισχύρων καὶ ἀόπλων θυμάτων.

Κατὰ τὸν παρόντα δὲ πόλεμον πανταχοῦ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἡττηθέντες καὶ προτροπάδην φεύγοντες παρέ-

διδον εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον πόλεις καὶ χωρία καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς τὸν ἀπανθρωπότερον καὶ πρωτοτυπότερον ὄλεθρον, ἀφιλανθρώπως καὶ αἱμοβόρως τελικῶς αὐτοὺς κατασφάζοντες.

Οὕτω τὴν Μπογδάντσαν, καὶ τὴν Νιγρίταν, καὶ ἅπασαν τὴν περιοχήν των μετέβαλον εἰς ἄμορφα καὶ καπνίζοντα ἐρείπια· παῖδας δὲ γέροντας καὶ ἀναπήρους ἀγρίως κατέσφαξαν. Τῆς Νιγρίτης δὲ πολλοὺς προὔχοντας γυμνώσαντες, δέσαντες, διὰ πετρελαίου ἀλείψαντες, καὶ πῦρ εἰς αὐτοὺς θέντες, καὶ αὐτῶν ζώντων καιομένων, τὰς γυναῖκας, ἀδελφάς, καὶ θυγατέρας ὁλογύμνους καὶ φερούσας κώδωνας ἀπὸ τῆς ζώνης τῆς ὀσφύος κρεμαμένους, ὑπεχρέωσαν νὰ ᾄδωσι, γύρῳ τῶν ἀνημμένων ἐμψύχων λαμπάδων ὀρχούμεναι, ἐξ ὧν τελικῶς πλεῖσται ὠμῶς κατεσφάγησαν, αἱ ὀλίγισται δέ, αἱ τὸν ὄλεθρον τυχαίως διαφυγοῦσαι, παράφρονες εἰς Θεσσαλονίκην μετήχθησαν.

Ἐν Σιδηροκάστρῳ συλλαβόντες τὸν Μητροπολίτην Γεννάδιον καὶ πολλὰς γυναῖκας, ὧν ἀρκεταὶ ἔγγυοι, τοῦτον μὲν κατεκρεούργησαν μετὰ ἑκατὸν προὐχόντων, ἀφοῦ προηγουμένως κατὰ βοστρύχους τὸν πώγωνα βιαίως ἀπέσπασαν μετὰ τῆς σιαγῶνος, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξαν, καὶ τὰ ὦτα καὶ τὴν ῥίνα τῷ ἀπέκοψαν. Ἐκείνας δὲ κατεκερμάτισαν, ἀφοῦ προηγουμένως τῶν ἐγγύων τὰς γαστέρας σχίσαντες, καὶ ἐκ τῆς μήτρας τὰ ἔμβρυα ἀποσπάσαντες, κατέκοψαν ὁμοίως καὶ ταῦτα.

Δὲν ἐγνώσθη δὲ ἂν ὁ βάρβαρος Βούλγαρος Ἀρχηγὸς τὸν βάρβαρον Τσάρον του Κροῦμον μιμούμενος μετέβαλε τὸ κρανίον τοῦ μάρτυρος Ἱεράρχου εἰς ποτήριον πίνων δι' αὐτοῦ, ὡς ἐκεῖνος, τὸ τοῦ Νικηφόρου Α΄ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος, τὸν οἶνον ὁλονυκτίως κραιπαλῶν.

Τέλος ἐνέπρησαν τὰς Σέρρας καὶ τὸ Δοξάτον καὶ πλεῖστα ἄλλα περὶ αὐτὰς χωρία, καὶ κατέσφαξαν σχεδὸν ἅπαντας τοὺς κατοίκους. τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν 3 χιλιάδων κατοίκων αὐτοῦ ἀπέμειναν ζῶντες μόνον 120, ὡς καὶ ὅσους συνήντων καθ' ὁδόν, κατὰ τὸ πλεῖστον παιδία καὶ γυναῖκας προσφύγων μετὰ θηριωδίας καὶ αἱμοδιψίας πρωτακούστου κατέκοπτον.

Τὰ προελαύνοντα δὲ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, ὑπεδέχοντο οἱ ἐναπομείναντες κάτοικοι πάσης φυλῆς καὶ θρησκεύματος ὡς ἀληθῆ αὐτῶν σωτῆρα. Οὕτω ἐκ Δοϊράνης πλεῖστοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες Ἕλληνες, Τοῦρκοι καὶ Ἰσραηλῖται προσῆλθον Ἑλληνικὰς Σημαίας κρατοῦντες εἰλικρινῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς τὸν Βασιλέα ἐπευφημοῦντες καὶ μετὰ δακρύων ἐξέφρασαν πρὸς τὴν Μεγαλειότητά Του τὴν θερμοτάτην αὐτῶν εὐγνωμοσύνην διότι ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ἀπάνθρωπον καὶ βάρβαρον τῶν Βουλγάρων ζυγόν.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐν ἄκρᾳ συγκινήσει πληροφορηθεὶς τὰ Βουλγαρικὰ κακουργήματα διέταξε πάραυτα τὴν ἀπόδοσιν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς τῶν Τεμενῶν των, ἅτινα οἱ Βούλγαροι εἶχον μετατρέψει εἰς Καφενεῖα καὶ Σταύλους, ὡς καὶ τὴν ἀνελλιπῆ καὶ ἐπαρκῆ χορήγησιν τροφῆς καὶ ἱματισμοῦ εἰς τὰς πέντε χιλιάδας χήρας καὶ ὀρφανὰ τῶν Βουλγάρων, ἀξιοθρήνητα θύματα τῶν ὁποίων ἀναιτίως, ἀγρίως καὶ ἀντιχριστιανικῶς τοὺς προστάτας αὐτῶν εἶχον οὗτοι κατακρεουργήσει.

Τὴν 4 δὲ Ἰουλίου διελθόντες ἐκ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, προερχόμενοι ἐκ Σερρῶν οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πρόξενοι Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας, ὅπου εἶχον μεταβῆ πρὸς βεβαίωσιν ἐξ αὐτοψίας τῆς Βουλγαρικῆς κακουργίας καὶ βαρβαρότητος, ἀνεκοίνωσαν τῷ Βασιλεῖ ὅτι, οἱ γενόμενοι ἐμπρησμοί, αἱ καταστροφαὶ καὶ σφαγαὶ ἦσαν ἀφάνταστοι, ἀπείρως ἀνώτεροι τῶν ἀγγελθέντων καὶ περιγραφέντων. Καὶ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐφωράθησαν, ὅτι εἶναι τὸ μόνον Ἔθνος ἐν Εὐρώπῃ τὸ ὁποῖον εἶναι ὁλοσχερῶς ξένον πρὸς τὸν Δυτικὸν πολιτισμόν. Ἕνεκα δὲ τῶν Βουλγαρικῶν φρικαλεοτήτων τούτων ἀπεστάλη ἐκ τοῦ Στρατηγείου τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα :

«Ἐπεῖγον Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν.

Ἕκτη Μεραρχία ἀναφέρει ὅτι, Βούλγαροι στρατιῶται τῇ διαταγῇ Λοχαγοῦ τινὸς τῆς Χωροφυλακῆς συνέλεξαν εἰς τὸ προαύλιον τῆς Βουλγαρικῆς Σχολῆς τὸν Μητροπολίτην τοῦ Δεμίρ - Ἰσσάρ, δύο Ἱερεῖς καὶ ἄνω τῶν ἑκατὸν προκρίτους τοὺς ὁποίους κατέσφαξαν. Ἡ Μεραρχία διέταξε τὴν ἐκταφὴν τῶν πτωμάτων καὶ ἐβεβαιώθη τὸ ἔγκλημα. Πλὴν τούτου ἐβίασαν παρθένους καὶ τὰς ἀντιστάσας κατέσφα-

ξαν. Διαμαρτυρηθῆτε κατ' ἐντολήν μου εἰς ἀντιπροσώπους τῶν πεπολιτισμένων Δυνάμεων, ἐναντίον τῶν ἀνθρωπομόρφων τούτων τεράτων, καθὼς καὶ εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ὁλόκληρον, καὶ δηλώσατε ὅτι, θὰ ἀναγκασθῶ, μετὰ λύπης μου, νὰ προβῶ εἰς ἀντίποινα, ὅπως ἐμπνεύσω τὸν φόβον καὶ σκέψιν τινὰ πρὸ τῆς τελέσεως τοιούτων ἐγκλημάτων. Οἱ Βούλγαροι ἐπισκιάζουσιν ὅλας τὰς φρικαλεότητας τῶν βαρβάρων ἐπιδρομέων τοῦ παρελθόντος καὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι, δὲν ἔχουσι πλέον τὸ δικαίωμα νὰ συγκαταλέγωνται μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων Λαῶν. Κωνσταντῖνος Β.»

Ὕμνος πρὸς τοὺς πεσόντας

Ἀφιχθείσης τῆς II Μεραρχίας βορείως τῆς Λάσνιστας καὶ Γιανήκιοϊ ἐξεδόθησαν αἱ κάτωθι αὐτῆς διαταγαί :

«II Μεραρχία Β. Λάσνιστας 29 Ἰουνίου 1913.

Ἡμερησία Διαταγὴ

Οἱ μέχρι σήμερον ἀγῶνες τῆς Μεραρχίας μου κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀποτελοῦσιν ἔνδοξον συνέχειαν τῶν θριάμβων αὐτῆς κατὰ τῶν Τούρκων.

Διὰ τὰς νίκας τὰ Στρατεύματα τῆς Μεραρχίας ὑπεβλήθησαν εἰς μεγάλας θυσίας. Ἀλλὰ καὶ αἱ νίκαι ἀποκτῶνται μόνον διὰ θυσιῶν. Εἰς ἡμᾶς δὲ ἐπιβάλλεται εὐγνώμων μνήμη καὶ θαυμασμὸς πρὸς τοὺς ὑπὲρ Πατρίδος πεσόντας ἀνδρείους συστρατιώτας, ὧν ὁ θάνατος πρέπει νὰ εἶναι ὁ φάρος πρὸς τὴν νίκην καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους.

Τὰ ἔνδοξα ὀνόματα αὐτῶν ἀναγράφων παραδίδω εἰς τὴν ἀθανασίαν. Ἔπεσον μαχόμενοι ὑπὲρ Πατρίδος οἱ κάτωθι Ἀξιωματικοί :

Τοῦ 1 Συντάγματος πεζικοῦ. Ταγματάρχης Διαλέτης Φ. ἐν Ἀρμπάκιοϊ
» » » Λοχαγὸς Γιώτης Ἀναστ. ἐν Κιλκὶς
» » » » Ὑπολοχαγὸς Στρεβίνας Εὐθ. » »
» » » » Ἔφεδ. Ἀνθ)γὸς Παπαθεοφίλου Ν. »
» » » » » » Βαρουξῆς Ἀθ. » »
» » » » » Ἀνθ)στὴς Γιοῦργος Κ. ἐν Ἀρμπάκιοϊ
Τοῦ 3ου Συντάγματος πεζικοῦ. Ὑπολ)γὸς Παπαζαχαρίας Σ. ἐν Κιλκὶς
Τοῦ 7 » » Ἀντισυν)ρχης Καραγιαννόπουλος Κ. » »
» » » » Ὑπολοχαγὸς Λούκας Γ. » »
» » » » Ἀνθυπολοχαγὸς Μαρκαντωνάκης Κ. »
Καισάριος
» » » » Ἔφεδρ. Ἀνθ)γὸς Ἀγγελόπουλος Κ. »
» » » » » » Βαχλιώτης Ν. » »
» » » » Ἀνθυπασπιστὴς Χριστοδούλου Β. » »
» » » » » Κάγγος Γ. » »

Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

«ΙΙ Μεραρχία Β Λασνίτσας 30 Ἰουνίου 1913.
Πρὸς
Ἅπαντα τὰ Σώματα τῆς Μεραρχίας.

Οἱ μέχρι τοῦδε νικηφόροι ἀγῶνές σας ἐναντίον τοῦ ἀπαισίου ἐχθροῦ μας σᾶς ἔπεισαν ὅτι, οἱ Βούλγαροι εἶναι γενναῖοι μόνον ἐναντίον τῶν ἱερέων, γυναικῶν καὶ ἀόπλων πληθυσμῶν τοὺς ὁποίους σφάζουσι φεύγοντες πρὸ τῶν ὅπλων σας. Πιστεύω νὰ ἐννοήσατε καλῶς τὸν χαρακτῆρά των· ἀνθίστανται κατ' ἀρχὰς καὶ γίνονται ἀπειλητικοί, ἀναλαμβάνοντες μάλιστα καὶ ἀντεπιθέσεις ὅπως πτοήσωσι τὸν ἀντίπαλόν των,ὅταν ὅμως ἴδουν ὅτι,τὰ τεχνάσματα αὐτὰ δὲν λαμβάνονται ὑπὸ σημείωσιν καὶ ἡ ἐπίθεσις ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμον της, καταλαμβάνονται ὑπὸ δέους καὶ τρέπονται εἰς ἐπαίσχυντον φυγήν.

Εἰς τὸ Κιλκὶς μολονότι ἦσαν πολυαριθμότεροι ἡμῶν καὶ κατεῖχον θέσεις μοναδικὰς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μαχῶν, ὑπεχώρησαν προτροπάδην καὶ τὰς ἐγκατέλειψαν χάρις εἰς τὴν ἀτρόμητον προέλασίν μας. Παρετηρήθη δὲ ὅτι, ὁσάκις ἐπεχείρουν ἐπίθεσίν τινα ἐὰν οἱ ἡμέτεροι χωρὶς νὰ ἀναμείνουν αὐτοὺς ἔκαμνον ἀμέσως ἀντεπίθεσιν ἐτρέποντο ἀμέσως εἰς φυγὴν καὶ διελύοντο.

Τὰ μαθήματα ταῦτα τῆς πείρας τὰ ὁποῖα ἀπεκτήσατε μαχόμενοι σᾶς εἶναι πολύτιμον ἐφόδιον διὰ τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἀνδρεία σας τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ἡ δικαία χεὶρ τοῦ Ὑψίστου, ἔχετε ἀπόλυτον πεποίθησιν ὅτι θὰ ὑπερισχύσῃ μέχρι τέλους ἐναντίον τοῦ ἅρπαγος καὶ δολίου ἐχθροῦ μας, ὅστις ποτὲ δὲν ἐγνώρισε τί εἶναι τιμή!

Ὁ Μέραρχος
Κ. Καλλάρης
Ὑποστράτηγος»

Ἡ Δρᾶσις τῶν Σέρβων

Γενικῶς εἰπεῖν,ἡ κατεύθυνσις καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν Ἡγητόρων τῆς Σερβικῆς πολιτικῆς, καὶ ἡ δρᾶσις καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Ἀρχηγῶν τοῦ Σερβικοῦ Στρατοῦ καθ' ἁπάσας τὰς πολιτικάς των περαστάσεις καὶ καθ' ἁπάσας τὰς πολεμικάς των ἐνεργείας ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1918 ἀπεσκόπουν πάντοτε ἀποκλειστικῶς καὶ μοναδικῶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῆς Σερβίας καὶ τὴν ἄμυναν αὐτῆς καὶ μόνης, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ διὰ καταφώρου καὶ παρασπόνδου παραβάσεως τῶν πρὸς ἄλλους συμμαχικῶν των ὑποχρεώσεων καὶ καθηκόντων.

Οὕτως,ἐνῷ οἱ Βούλγαροι ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς Μεραρχίας

Τιμόκ, ἀποτελούσης τὸ δεξιὸν τῆς III Σερβικῆς Στρατιᾶς, κατέκοψαν καὶ διεσκόρπισαν ταύτην ὑποστᾶσαν δεινὴν ἧτταν, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἐσπευσμένην ὑποχώρησιν ὁλοκλήρου τῆς Στρατιᾶς ὄπισθεν τοῦ ποταμοῦ Μπρεγλάνιτσα ὅπου καὶ ἐτήρησεν αὕτη ἄμυναν ὁλοσχερῶς παθητικήν, αἰφνιδίως τὰ νικηφόρα Βουλγαρικὰ Στρατεύματα τοῦ Ἰστὶπ καὶ τῶν Κοτσάνων ὑπεχώρησαν δρομαίως, ὡς πληροφορηθέντα τὴν ῥαγδαίαν ἐπέλασιν καὶ τὴν ἀκάθεκτον ἐπίθεσιν τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς κατὰ τοῦ Κιλκὶς καὶ τοῦ Λαχανᾶ, καὶ τὴν ταύτην ἐπακολουθήσασαν ὁλοσχερῆ καὶ περιφανῆ αὐτῆς νίκην.

Ὁ Σερβικὸς Στρατὸς ὅμως ἀπαλλαγεὶς οὕτω διὰ τῆς Ἑλληνικῆς λόγχης καὶ ἀνδρείας τῆς μεγάλης Βουλγαρικῆς πιέσεως καὶ σοβαρᾶς ἀπειλῆς, ἀντὶ πάραυτα νὰ ἀναλάβῃ, ὡς ἐπιτακτικῶς ἐπεβάλλετο, ἀναποφεύκτως ὑπεχρεοῦτο καὶ βασίμως ἀνεμένετο, δραστηρίαν τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ πολεμίου, ὅπως συγκρατήσῃ καὶ καθηλώσῃ τοῦτον ἐν Ἰστὶπ μέχρις ὅτου ἡ νικηφόρος Ἑλληνικὴ Στρατιά, διαβαίνουσα τὴν στενωπὸν τῆς Στρωμνίτσης, ἀποκόψῃ τὴν μόνην ἀπομείνασαν αὐτῷ διὰ Πετσέβου γραμμὴν ὑποχωρήσεως, ἀντιθέτως καθηλωθεὶς ἐπὶ τόπου καὶ ἀδρανήσας ἐπ' ἀρκετόν, ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τοῦ Μετώπου του ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ θερινῆς ἡμέρας ἀνενόχλητος. Μεθ' ὃ ἐτράπη πρὸς Βορρᾶν συγκεντρούμενος καὶ ἀποφεύγων προφανῶς τὴν μετὰ τοῦ Συμμάχου του Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ συνένωσίν του.

Καὶ ἐνῷ ταῦτα ἐσκεμμένως διέπραξαν οἱ Σέρβοι, οὐχ' ἧττον ᾐτιῶντο ἀτόπως καὶ σκοπίμως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διότι ἐξ ὑπαιτιότητος δῆθεν αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἤτοι, ἄλλαις λέξεσιν, ἠξίουν παραδόξως, αὐτῶν καθηλωμένων καὶ ἀδρανούντων, νὰ προελάσῃ ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ πρὸς τὸ δεξιόν των πρὸς ἐπίτευξιν τῆς στρατηγικῆς τῶν δύο Συμμάχων Στρατῶν ἐπαφῆς. Παρὰ πᾶσαν ὅμως Σερβικὴν αἰτίασιν, πρὸς τὴν πραγματικότητα προδηλότατα ἀντικειμένην, ἡ ἀναμφισβήτητος ἀλήθεια εἶναι ὅτι, διὰ τῆς Ἑλληνικῆς νίκης τοῦ Κιλκίς, ὁ μὲν Σερβικὸς Στρατὸς ἀπηλλάγη τῆς ἐπικινδύνου Βουλγαρικῆς πιέσεως, ὁ δὲ Ρουμανικὸς ἀφέθη ἐλεύθερος νὰ σκεφθῇ πότε θὰ ἦτο συμφέ-

ρον του νὰ ἀναμιχθῇ, ὡς οἷόν τε, ἀδαπανώτερον εἰς τὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμον προσβάλλων ταύτην ἐκ τῶν νώτων.

Ὁ Πολέμιος καταδιωκόμενος ἐτράπη ἀποσυντεθειμένος μὲ τὴν II μὲν Μεραρχίαν του, τὸ ἥμισυ τῆς VI, καὶ τμήματα τῆς III πρὸς τὸ Πέτσεβον. Μὲ τὴν VII δέ, III, καὶ τὰ ἡμίση τῶν VI, X, καὶ XIII πρὸς τὴν Κρέσναν, διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμῶνος, δυνάμεις ἀνερχομένας εἰς 70 Τάγματα.Μέ τινα δὲ Τμήματα καὶ πρὸς τὸ Νευροκόπιον.

Ἡ δὲ καταδιώκουσα Ἑλληνικὴ Στρατιὰ προελαύνουσα πρὸς Βορρᾶν κατετμήθη εἰς τρία Τμήματα. Δεξιόθεν ἡ VII Μεραρχία προελαύνουσα πρὸς Δράμαν καὶ Νευροκόπιον, καὶ καλύπτουσα τὸ δεξιὸν τῆς Στρατιᾶς. Ἐν τῷ κέντρῳ αἱ I, II, IV, V καὶ VI Μεραρχίαι. Καὶ ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ προελαύνουσα διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμῶνος πρὸς Δούπνιτσαν. Ἀριστερόθεν αἱ III καὶ X Μεραρχίαι Τμῆμα Στρατιᾶς ἀποτελοῦσαι ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Διαμιανὸν προελαύνουσαι πρὸς Πέτσεβον, καὶ διὰ Παντσαρέβου πρὸς Τσουμαγιᾶν. Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ ἐκ Πετριτσίου ἠσφάλιζε τὰ νῶτα καὶ τὰ πλευρὰ τῆς προελαυνούσης Στρατιᾶς.

Ἡ VIII Μεραρχία προήλασε πρὸς Δεμὶρ-Ἰσὰρ καὶ Σέρρας, ἐκ Καβάλλας ἔνθα τὴν 6 Ἰουλίου ἐξ Ἠπείρου ἀφίκετο.

Προέλασις πρὸς Κρέσναν

Τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς παρασπόνδως ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τῆς Συμμάχου της Σερβικῆς, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, παρ' ὅλον τὸν προφανῆ κίνδυνον, πεποιθὼς ἀκλονήτως ἐπὶ τῆς ἀνδρείας τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν, ἀνέλαβεν ἀτομικὸν καὶ μεμονωμένον κατὰ τοῦ πολεμίου ἀγῶνα, ὃν ἐξηκολούθησεν ἀπηνῶς διώκων πρὸς Βορρᾶν, τῶν Μεραρχιῶν ἑλισσομένων κατὰ τὴν τακτικὴν κατάστασιν τῆς ἡμέρας, μὴ ἐπιτρέπων εἰς αὐτὸν οὐδὲ στιγμὴν ἀναπαύσεως καὶ ἀνασυντάξεως, καὶ ὅστις κατὰ τὴν ἄτακτον φυγήν του, ἐγκατελίμπανεν καθ' ὁδὸν ἀπαύστως, πυροβόλα, ὅπλα, πυρομαχικά, τρόφιμα, ὑλικὸν στρατοπεδείας, μηχανήματα ἀσυρμάτου,

καὶ ὑγειονομικὰ ὀχήματα, ἀπτὰ καὶ ἀναμφισβήτητα τεκμήρια τοῦ καταλαβόντος αὐτὸν πανικοῦ.

Τὴν 30 Ἰουνίου ἡ ὑποχώρησις τοῦ πολεμίου συνεχίζεται πρὸς τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας καὶ πρὸς τὸ Πέτσοβο, ὃν κατὰ πόδας ἀκολουθεῖ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός. Ἡ δὲ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν προελαύνουσα VII Μεραρχία ἐπιτεθεῖσα κατ' αὐτοῦ τὴν πρωΐαν τῆς 1 Ἰουλίου μετὰ πεισματώδη μάχην παρὰ τὴν Ἁλιστράτην καὶ Κριτσόβην διαρκέσασαν μέχρι τῆς δείλης ἔτρεψε τοῦτον εἰς φυγήν, ὅστις ἐν διασπορᾷ ἔφυγε πρὸς τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις τοῦ Μόκρου, ἐκεῖθεν δὲ διὰ Προνίκιοϊ πρὸς τὰ παλαιὰ Βουλγαρικὰ σύνορα. Ἡ δὲ VIII Μεραρχία κατέλαβε τὴν Δράμαν ἧς ὁ Μητροπολίτης, καὶ ἅπαντες οἱ κάτοικοι Ἕλληνες, Τοῦρκοι, καὶ Ἰσραηλῖται μετὰ δακρύων καὶ ἀπεριγράπτου ἀγαλλιάσεως ὑπεδέχθησαν ὡς Σωτῆρας τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας ἐγκαίρως σώσαντας αὐτοὺς ἐκ βεβαίας ἐξοντώσεως, καταφιλοῦντες τὰς χεῖρας Ἀξιωματικῶν τε καὶ Στρατιωτῶν.

Αἱ Μεραρχίαι τοῦ κέντρου προελάσασαι τὴν 2 Ἰουλίου ἀφίκοντο ἐπὶ τῆς γραμμῆς Σούσιστα-Β.Μενελίκου-Λιβούνοβο, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Στρυμῶνος.

Ἡ X Μεραρχία κατηυλίσθη ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Μυτεριτσόμ.

Ἡ VII Μεραρχία προελάσασα συνῆψε, παρὰ τὴν Μπαμπίναν, θέσιν κειμένην ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σερρῶν διὰ Βροντοῦς πρὸς Νευροκόπιον ὁδοῦ, ἡμερησίαν λυσσώδη μάχην, καὶ κατανικήσασα, καὶ ἐκτοπίσασα τὸν πολέμιον ἐκ τῶν θέσεων αὐτοῦ, κατέλαβε τὸ Μελένικον ἀμαχητεί.

Διάβημα τοῦ Ῥουμανικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου

Ἀφιχθέντος τοῦ Ταγματάρχου τοῦ Ῥουμανικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ῥασκάνο εἰς τὸ ἐν Χαντζῆ - Μπεϊλὶκ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον πρὸς συνεννόησιν, ἀπεστάλη ἐκεῖθεν παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα:

«Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Ἀθήνας. 3 Ἰουλίου.

Ἀφιχθεὶς χθὲς ἐνταῦθα Ταγματάρχης Ῥουμάνος ἀνεχώρησε σή-

μερον. Οὐδεμίαν ἐντολὴν εἶχε νὰ συνάψῃ στρατιωτικὴν σύμβασιν. Ἁπλῶς ἦλθε νὰ ἐκθέσῃ τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν Ρουμανικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς Σόφιαν, καὶ μάθῃ τὰς σκέψεις ἡμῶν περὶ τῶν ἐπιχειρήσεών μας, ζητήσῃ δὲ νὰ κανονισθῇ συνεννόησις μεταξὺ τῶν δύο Στρατιῶν κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, μέχρις οὗ περὶ τὴν 14 Ἰουλίου αἱ δύο Στρατιαὶ πλησιάσωσιν εἰς ἀπόστασιν 30 χιλιομέτρων περὶ τὴν Σόφιαν, ὁπότε θὰ ἔλθωσιν εἰς ἄμεσον ἐπαφήν.

Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Ρουμανικὴ Κυβέρνησις ἀρνεῖται ὑπογραφὴν στρατιωτικῆς μεθ' ἡμῶν συμβάσεως, τότε καὶ ἡμεῖς οὐδόλως δεσμευόμεθα νὰ κανονίσωμεν μετὰ τῶν Σέρβων τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἀπαιτήσεις ἡμῶν, ἀνεξαρτήτως τῶν Ρουμανικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ἡμῶν, θεωρῶ ὀρθὸν νὰ γνωσθῇ ὅτι, ἂν πρὸ τοῦ πολέμου αὗται ἐξικνοῦντο μέχρι τοῦ Νέστου, δὲν εἶναι δυνατὸν νῦν νὰ παραμείνωσιν αἱ αὐταὶ μετὰ τόσας θυσίας αἵματος, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν ἐκ νέου οἱ Ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ εἰς τοὺς σφαγεῖς αὐτῶν.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν ἑπομένην δὲ ἐκοινοποιήθη ἡ ἑπομένη διαταγὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου:

«Πρὸς

Ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

Ἡμερησία διαταγὴ δι' ὁλόκληρον τὸ στράτευμα. Νὰ κοινοποιηθῇ ἀμέσως.

Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Στρατιῶται!

Εἰσερχόμεθα σήμερον εἰς νέαν φάσιν τοῦ πολέμου. Μέχρι τοῦδε ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑποστὰς βαρείας δοκιμασίας κατέφερε καίριον πλῆγμα εἰς τὸν ἐχθρικὸν στρατόν. Χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν σας καὶ τὴν καρτερίαν σας, ἡ ἐκστρατεία ἔλαβεν αἰσίαν τροπὴν ὑπὲρ ἡμῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη. Διὰ νὰ καταβληθῇ ὁριστικῶς ὁ προαιώνιος ἡμῶν ἐχθρός, καὶ ἐξασφαλισθῶσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος οἱ καρποὶ τῆς νίκης χρειάζονται νέοι ἀγῶνες καὶ νέαι θυσίαι.

Γνωρίζω τοὺς κόπους καὶ τὰ δεινοπαθήματά σας, ἀλλὰ προσβλέπω μετὰ πεποιθήσεως πρὸς σᾶς, ὅτι θὰ ἐντείνητε τὰς προσπαθείας σας διὰ νὰ καταφέρητε τὸ τελειωτικὸν κτύπημα. Ἤδη ὁ Σερβικὸς στρατὸς συναθροίζεται πρὸς ἐπίθεσιν. Ὁ Ρουμανικὸς στρατὸς 200 χιλιάδων διέβη τὼν Δούναβιν βαδίζων πρὸς τὴν Σόφιαν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ὑστερήσωμεν ἡμεῖς. Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοτιμία θὰ τὸ δείξῃ. Λοιπὸν θάρρος ὅπως πάντοτε καὶ ἐμπρός.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν 4 Ἰουλίου τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ προήλασε

πρὸς Πέτσοβον ὅπως ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς III Σερβικῆς Στρατιᾶς.

Περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν ἀπεστάλη πρὸς αὐτὸ ἡ ἑξῆς διαταγή:

«Πρὸς
Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ.

Λοχαγὸς Ραγκαβῆς τηλεγραφεῖ ὅτι, ἡ III Σερβικὴ Στρατιὰ θὰ καταλάβῃ σήμερον τὸ μέτωπον Τσούκα-Γκολὲκ-Ντούλιστα 16 χιλιόμετρα ΒΑ. Κοτσάνων. Ἡ Μεραρχία Σερβικοῦ Ἱππικοῦ θὰ σαρώσῃ τὸ διαμέρισμα Πλασκοβίτσης, καὶ θὰ ἐπιζητήσῃ σύνδεσμον μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ σας. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἀπέναντί σας μεγάλαι ἐχθρικαὶ δυνάμεις. Ἐμψυχώσατε Διοικητὴν δεκάτης Μεραρχίας.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἡ διαταγὴ αὕτη ἀπεστάλη διότι, ὁ Συνταγματάρχης Παρασκευόπουλος Λ. Διοικητὴς τῆς X Μεραρχίας ἀποτελούσης μέρος τοῦ τμήματος Στρατιᾶς Δαμιανοῦ διαταχθεὶς νὰ ἐπιτεθῇ δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγήν, προτάξας τὴν δυσπορείαν τοῦ ἐδάφους καὶ ζητήσας τὴν συνδρομὴν καὶ τῆς III Μεραρχίας. Ἡ VII Μεραρχία τὴν 5 Ἰουλίου, μετὰ ἑξάωρον λυσσώδη πάλην παρὰ τὴν Κοπρίβλιανην Νοτίως τοῦ Νευροκοπίου, ἤρατο περιφανῆ νίκην καὶ κατέλαβε τὸ Νευροκόπιον. Εἰς δὲ τὰς καταληφθείσας Σέρρας αἵτινες παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, ὁ φεύγων πολέμιος κατέλιπεν ἄθικτον τὸ ἀρχεῖον τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατηγείου, ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ διαταγῶν τοῦ ὁποίου, ἀπεδείχθη ἅπαξ ἔτι σαφέστατα ὅτι αἱ ἐπιθέσεις τοῦ Παγγαίου κατ᾽ ἀνωτέραν διαταγὴν ἐξετελέσθησαν.

Εὑρέθησαν δὲ ἐν αὐτῷ καὶ ἐκθέσεις τοῦ Στρατηγοῦ Χασαπτσῆεφ διαβεβαιοῦντος τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὡς καὶ πληροφορίας περὶ καταβυθίσεως τοῦ ἐν τῷ λιμένι τῆς Θεσσαλονίκης ναυλοχοῦντος Ἑλληνικοῦ Θωρηκτοῦ. Ἀνεγράφοντο δὲ καὶ ἀνευλαβεῖς ἐκφράσεις περὶ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης.

Ταῦτα ἐβυσσοδομοῦντο κατὰ τῆς Ἑλλάδος καθ᾽ ἣν στιγμὴν ἡ Διπλωματικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Βενιζέλου ἐπεδίωκεν ἐπιμόνως διπλωματικὸν τῶν πραγμάτων διακανονισμόν, καὶ ἐδήλου ἀπὸ τοῦ Βήματος τῆς Βουλῆς ἐν πληθούσῃ συνεδρίᾳ ὅτι, «οὐ-

τε ἐπεδίωξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, οὔτε ηὐθύνετο διὰ τὴν κήρυξιν αὐτοῦ».

Εἰς τὸ αὐτὸ ἀρχεῖον εὑρέθη καὶ τὸ κατωτέρω ἐπίσημον κείμενον ἐμπιστευτικῆς διαταγῆς τῆς ΙΙ Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς, ἔχον οὕτω:

«Ἐμπιστευτικόν.

Διαταγὴ Β΄ Στρατιᾶς Ἀριθ. 81.

Σέρραι 21 Μαΐου 1913.

Κοινοποίησις Μαχητικῆς Δυνάμεως.

Συμφώνως πρὸς τὴν διαταγὴν τῆς Β΄ Στρατιᾶς ὑπ' ἀριθ. 234 ἀπὸ 19 ὁδεύοντος μηνὸς καὶ τὰ τηλεγραφήματα ὑπ' ἀριθ. 4557. 1705 καὶ 4707 τοῦ Ἐπιτελείου ἰδίας Στρατιᾶς ἡ μάχιμος δύναμις τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιᾶς (Ἀντιστράτηγος Ἰβανὼφ) ἀποτελεῖται ὡς ἀκολούθως.

ΙΙΙ Βαλκανικὴ Μεραρχία, 2 καὶ 3 Ταξιαρχία καὶ μία Ταξιαρχία ἐκ τῆς ΙΙ Θρᾳκικῆς Μεραρχίας πεζικοῦ.ΧΙ Μεραρχία Πεζικοῦ 55,56 καὶ 57 Συντάγματα Πεζικοῦ.Μία Ταξιαρχία τῆς Χ Μεραρχίας μετὰ 3 Πυρβολαρχιῶν Ταχυβόλων.Ἀνεξάρτητος Ταξιαρχία Σερρῶν 67 καὶ 68 Συντάγματα Πεζικοῦ. Ἀνεξάρτητος Ταξιαρχία Δράμας 69 καὶ 70 Συντάγματα Πεζικοῦ. 7 Συμπληρωματικὸν Σύνταγμα. 5 Μεθοριακὸν Τάγμα. 10 Συμπληρωματικὸν Τάγμα.2 Σύνταγμα Πυροβολικοῦ βραδυβόλων. 7 Σύνταγμα Πυροβολικοῦ βραδυβόλων. 1 Σύνταγμα Πυροβολικοῦ Θρᾳκικόν, 3 Πυρβολαρχίαι ταχυβόλων. Ἡ Μοῖρα τῶν Ταχυβόλων ὀβιδοβόλων τοῦ 8 Πυροβολικοῦ Συντάγματος. Μία Πυρβολαρχία Ταχυβόλων τῶν 10,5. Ἑπτὰ ἶλαι Πεζοπόροι καὶ ἑπτὰ ἔφιπποι ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἱππικοῦ αἱ 1, 3, 5, 6, 7, 8, καὶ 11 ἶλαι.

Διὰ τὸν Διοικητὴν Ἀρχηγὸν τῆς Στρατιᾶς

Ἐκ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου

Συνταγματάρχης Ζιέκωφ

Διὰ τὸν Ἐπιτελάρχην

Ἐκ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου

Ἀντισυνταγματάρχης Ποππώφ».

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπίσημον κατάστασιν τῆς 21 Μαΐου 1913 προσετέθη ἀργότερον καὶ ἡ VI Μεραρχία.

Ὥστε κατὰ τὰς ἐπισήμους Βουλγαρικὰς πηγὰς αἱ Βουλγαρικαὶ δυνάμεις κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ πολέμου ἀνήρχοντο:

Πεζικόν. εἰς 80 Τάγματα ἐξ ὑπερχιλίων ἀνδρῶν ἕκαστον καὶ 7 ἶλας πεζοπόρους, τὸ ὅλον 88 περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν.

Μηχανικόν. Τὸ 3 Τάγμα Σκαπανέων.

Ἱππικόν. 10 Σύνταγμα καὶ 7 ἶλαι 1, 3, 5, 6, 7, 8 καὶ 10.

Πυροβολικόν. 108 Πυρβόλα Κροὺπ πεδινά. 84 Πυρβόλα Σνάϊδερ

πεδινὰ ταχυβόλα. 12 Πυροβόλα Σνάϊδερ ὀρειβατικὰ Ταχυβόλα. 4 Πυροβόλα Σνάϊδερ τῶν 10.5. 8 Ὀβιδοβόλα.

Ταῦτα ἀσχέτως πρὸς ἄλλας ἐπαυξήσεις αἵτινες ἐγένοντο μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου διὰ συμπληρωματικῶν Ταγμάτων τῶν Συνταγμάτων τῶν VII καὶ VIII Μεραρχιῶν.

Αἱ δυνάμεις αὗται εἰς ἃς βραδύτερον προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ἀνεβίβαζον τὸν ἀριθμὸν τοῦ κατὰ κράτους ἡττηθέντος Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ εἰς ὑπερεκατὸν τριάκοντα χιλιάδας καὶ ὑπερδιακόσια πυροβόλα διαφόρων διαμετρημάτων, δηλαδὴ σημαντικῶς ἀνώτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ».

Τὴν 6ην Ἰουλίου ἡ VII Μεραρχία προελαύνουσα κατὰ τοῦ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Νέστου πολεμίου κατετρόπωσε τοῦτον παρὰ τὸ Νευροκόπιον τραπέντα ἐν ἀποσυνθέσει πρὸς τὴν Μαχομίαν, ἐγγὺς τῆς ὁποίας κατέλαβεν 24 πυροβόλα, ἅτινα οἱ Βούλγαροι πυροβοληταὶ ἐν τῷ πανικῷ των ἀφῆκαν πεπληρωμένα.

Μάχη Πετσόβου
(7 Ἰουλίου)

Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ τὴν 7 Ἰουλίου μετὰ λυσσωδέστατον καὶ αἱματηρότατον μέχρι βαθυτάτης νυκτὸς ἀγῶνα, κατέλαβε τὰ πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς Πέτσοβον - Οὔμπλιανι ὑψώματα. Τὴν 2 ὥραν πρωϊνὴν ἐπιχειρήσας ὁ πολέμιος ἀντεπίθεσιν ἀπεκρούσθη. Ἡ IV Μεραρχία μετὰ σφοδρὰν μάχην κατέλαβε τὴν κορυφὴν Ροσαλίν, γεγονὸς ὅπερ ὁ Διοικητὴς αὐτῆς ἀνήγγειλε τῷ Βασιλεῖ διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος:

«Α. Μ. Βασιλέα 8—7—13. 4 ἑσπερινή. Ροσαλίν.

IV Μεραρχία μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα κατετρόπωσε τὸν ἐχθρὸν κατέχοντα θέσεις φύσει καὶ τέχνῃ ὠχυρωμένας καὶ κατέλαβε τὸ Ροσαλίν.

Ὑποστράτηγος Μοσχόπουλος»

Ἡ Κεντρικὴ Στρατιὰ ἐξεδίωξε τὸν πολέμιον ἐξ ὅλων τῶν πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Στενῶν τῆς Κρέσνας θέσεων αὐτοῦ. Ἡ

Χ Μεραρχία έφθασεν εἰς τὸ ὑψόμετρον 1900. Ὁ πολέμιος ἐτάχθη ἐπὶ τῶν ΒΔ. τοῦ 1900 κορυφογραμμῶν, ὁπόθεν ἐκτοπισθεὶς ἀπεσύρθη ἐπὶ τῆς δευτέρας γραμμῆς διηκούσης Βορείως τοῦ Πετσόβου καὶ Σπικόβου, ὑψώματα 1650 ἀμυντικῶς ἰσχυρότατα εἰς πέντε ἀλληλοδιαδόχους καὶ ὑπερκειμένας σειρὰς χαρακωμάτων.

Ἡ ἐπίθεσις ἀρξαμένη τὴν 4 πρωϊνὴν ἐπερατώθη τὴν 8 ἑσπερινήν, διεξαχθεῖσα μετ᾽ ἀφαντάστου πείσματος καὶ μεγίστων ἀμφοτέρωθεν ἀπωλειῶν. Ἡ ἀκάθεκτος ὁρμὴ τῶν Εὐζώνων ὑπῆρξεν ἱστορικὴ καὶ ἀπαράμιλλος, οἵτινες εἰς πολλὰ σημεῖα κυριολεκτικῶς ἀνερριχήθησαν ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ὀπούκοβιτζ, ἐπάτησαν καὶ κατέλαβον τὰς πέντε ἀλλεπαλλήλους σειρὰς τῶν ἰσχυρῶν χαρακωμάτων κατόπιν διαδοχικῶν διὰ τῆς λόγχης λυσσαλέων καὶ αἱματηροτάτων ἐφόδων. Ὁ πολέμιος τελικῶς κατὰ κράτος ἡττηθεὶς πανικόβλητος ἐτράπη φεύγων πρὸς Βορρᾶν.

Οἱ Βούλγαροι ὑποχωροῦντες κατὰ μῆκος τοῦ Στρυμῶνος ἐμόλυνον τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν φρεάτων τῆς κοιλάδος ρίπτοντες ἐν αὐτοῖς πτώματα ἐκ χολέρας θανόντων στρατιωτῶν. Οὗ ἕνεκα ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ ἠναγκασμένη νὰ ὑδρεύεται ἐκ τῶν συναντωμένων καθ᾽ ὁδὸν ἐπὶ τῶν βράχων κρηνῶν καὶ βραστοῦ ὕδατος, ὑπέφερε τὰ μέγιστα ἐκ δίψης, ἣν τὸ ἀνυπόφορον καῦμα τοῦ θερινοῦ Ἡλίου, ὅπερ κυριολεκτικῶς ἤναπτε καὶ ἐπύρωνε βράχους τε καὶ ἔδαφος, καθίστα καυστικωτέραν καὶ αὐτόχρημα ἀπογνωστικήν. Ὥστε καὶ μεθ᾽ ὅλην τὴν ποταμοῦ καὶ φρεάτων μόλυνσιν, ἐγὼ αὐτὸς ἀπεριγράπτως ὑπὸ τῆς δίψης κατατρυχόμενος καὶ καταιαιόμενος, τυφλῶς, ἀσυνειδήτως, καὶ ἀκατασχέτως εἰς τὸν προστυχόντα ρύακα μετὰ ζωώδους ὁρμῆς ἐρρίφθην τὸν χολερικὸν κίνδυνον ἀψηφῶν, ἵνα τὸ ἀνέκφραστον καὶ τυραννικὸν αὐτῆς αἴσθημα πρὸς στιγμὴν καταπαύσω. Σχετικῶς ἐξεδόθη ἡ ἑξῆς διαταγή:

«Γενικὸν Στρατηγεῖον

Πρὸς ἁπάσας τὰς Μεραρχίας.

Κατὰ πληροφορίας λιποτακτῶν, Βούλγαροι ρίπτουν ἐντὸς τῶν φρεάτων πτώματα ἀποβιωσάντων ἐκ χολέρας. Ἀπαγορεύσατε πᾶσαν χρῆσιν φρεατίου ὕδατος διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐρευνήσατε

εἰς τὰ κατὰ μῆκος τοῦ Στρυμῶνος συναντώμενα φρέατα, ἂν τοῦτο ἔχεται ἀληθείας ὁπότε ἀναφέρατε πάραυτα.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν διοίκησιν τῆς II Μεραρχίας ἀφιχθείσης ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Μπροστνίτσας ἀνέλαβεν ὁ Συνταγματάρχης Γιαννακίτσας, τοῦ Ὑποστρατήγου Καλλάρη συμπαρασυρθέντος ὑπὸ τοῦ καταπεσόντος ἵππου του καὶ παθόντος θλᾶσιν τοῦ ταρσοῦ,καὶ μεταφερθέντος ἐν τῇ ἀγκάλῃ τῶν Λοχαγῶν τοῦ Ἐπιτελείου του Δραΐκη Ἰωάν. τοῦ Μηχανικοῦ καὶ Σκανδάλη τοῦ Ἱππικοῦ ἐκ τοῦ μέρους τῆς πτώσεως εἰς τὸ τροχοφόρον εἰς ὃ ἐπιβιβασθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς νοσηλείαν. Ἡ δὲ ὑπ' ἐμὲ Μοίρα προσκολληθεῖσα εἰς τὴν I Μεραρχίαν κατηυθύνθη εἰς Γιαννίκιοϊ ὁπόθεν ἐπὶ κεφαλῆς ἅπαντος τοῦ Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τῆς Στρατιᾶς ῥιψοκινδύνως ἀλλ' ἀναποτρέπτως, ὡς μὴ ὑπαρχούσης ἄλλης ὁδοῦ βατῆς εἰς Πεδινὸν Πυροβολικόν, εἰσῆλθεν εἰς τὰ περιώνυμα στενὰ τῆς Κρέσνας.

Τὴν 8 Ἰουλίου ἡ III Μεραρχία μετὰ σφοδρὸν ἀγῶνα κατέλαβε τὰ Ὑψώματα Β. 1450 μεταξὺ Μπεγλάνιτσα, καὶ Ζελένιτσα εἰς τὸ ὕψος Τσέρβικ-Ροζνόφτσι. Ἡ X Μεραρχία μετὰ σφοδρὰν μάχην κατέλαβε τὸ Μπούκοβικ.

Τὴν 9 Ἰουλίου ἡ ὁμὰς τῶν Μεραρχιῶν τοῦ κέντρου προπαρεσκεύαζε τὴν διάβασιν τῶν στενῶν τῆς Κρέσνας. Πρὸς ἄμεσον δὲ σύμπραξιν μετὰ τῆς δεξιᾶς Σερβικῆς Πτέρυγος ἡ IV Μεραρχία ἐτέθη ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Ὑποστρατήγου Δαμιανοῦ ἵνα αἱ τρεῖς Μεραρχίαι III, IV καὶ X ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ κατὰ τῶν Σέρβων μαχομένου Βουλγαρικοῦ στρατοῦ μετὰ τὴν ἐκτόπισιν τοῦ πολεμίου ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων 1900, καὶ τῆς ἀπωθήσεως ὑπὸ τῆς IV Μεραρχίας τοῦ πρὸς Β. τοῦ Ὑψώματος 1257 ἐγκατεστημένου τοιούτου.

Τὴν 10 Ἰουλίου τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ ἐπετέθη κατὰ τοῦ πολεμίου διὰ μὲν τῆς III Μεραρχίας πρὸς Τσούκαν-Γκολέκ, διὰ δὲ τῆς X μεταξὺ τῆς Τσούκας Γκολὲκ καὶ Τσάρεβο-Σέλο, καὶ διὰ τῆς IV πρὸς Τσάρεβο-Σέλο, εἰδοποιηθείσης περὶ τούτου τῆς III Σερβικῆς Στρατιᾶς. Ὁ πολέμιος ἀπω-

θηθεὶς συνεκεντρώθη εἰς τὰ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ ὑψώματος Λέσκα καὶ Χασὰν-Πασσᾶ τελευταῖα αὐτοῦ ὀχυρώματα.

Συγχρόνως ἐχθρικαὶ δυνάμεις ἀνεγνωρίσθησαν παρὰ τὸ Σιμιτλῆ, ἰσχυρὰ δὲ αὐτῶν Τμήματα εὑρισκόμενα ἐπὶ τῆς γραμμῆς 1257-Ρούγεν-Ζονάγια-Ράγλοβον ἀνέκοψαν τὴν προέλασιν τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Δαμιανοῦ. Ὁ δὲ ἀπέναντι τῆς VII Μεραρχίας πολέμιος διασκορπισθεὶς ὑπεχώρησε πρὸς Τζουμαγιᾶν. Ἡ VIII Μεραρχία προελάσασα ἐκ Καβάλλας διὰ Σαρὶ-Σαμπὰν καί, διαβᾶσα τὸν Νέστον κατέλαβε τὴν Ξάνθην. Ἡ X Μεραρχία προήλασεν ὄπισθεν τῆς κορυφῆς 1900. Τὴν 11 δὲ ἑσπερινὴν ὥραν ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Πρὸς τὴν VII Μεραρχίαν.

1) Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμῶν ἡ III Σερβικὴ Στρατιὰ ἐπετέθη σήμερον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ κατέχοντος τὴν Τζούκα-Γολὲκ καὶ τὰ πρὸ τοῦ Τσάρεβο-Σέλο ὑψώματα. Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ ἐπετέθη ἐπίσης ἐκ διευθύνσεως Παντζαρέβο. Ὁ ἀπέναντι τοῦ κέντρου ἡμῶν ἐχθρὸς ὑπεχώρησε πρὸς Σιμιτλῆ. Ἡμέτερα ἀποσπάσματα κατέλαβον τὴν Βορείαν ἔξοδον τῆς Στενωποῦ Κρέσνας.

2) Τὸ ἀριστερὸν ἡμῶν θὰ ἐξακολουθήση αὔριον τὴν ἐπίθεσιν. Τὸ κέντρον θὰ προπαρασκευάση τὴν ἐκ τῆς στενωποῦ ἔξοδον ὅπως προσβάλῃ διὰ συγκεντρωμένων δυνάμεων τὰς παρὰ τὸ Σιμιτλῆ ἐχθρικὰς δυνάμεις.

3) Ἡ VII Μεραρχία ἐκπληρώσασα τὴν πρώτην αὐτῆς ἐντολὴν τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νέστου καὶ προστασίας τοῦ δεξιοῦ τοῦ Στρατοῦ, νὰ διευθυνθῇ ἤδη μετὰ τοῦ ἀποσπάσματος τῆς VI Μεραρχίας πρὸς Σιμιτλῆ, ἵνα διευκολύνῃ τὴν πρὸς Β. προέλασιν τοῦ κέντρου.

4) Διὰ τὴν προστασίαν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τοῦ πλευροῦ αὐτῆς νὰ σχηματίσῃ ἡ Μεραρχία μικτὴν Ταξιαρχίαν ἐκ τοῦ 15 Συντάγματος Πεζικοῦ καὶ ἑνὸς τῶν Συνταγμάτων της, Τμήματος Ἱππικοῦ καὶ ἅπαντος τοῦ Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ, ἂν τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν Μεραρχίαν διὰ τῆς ὁδοῦ πρὸς Σιμιτλῆ, ἄλλως νὰ ἀφήσῃ δύο μόνον Πεδινὰς Πυροβολαρχίας. Ἡ Ταξιαρχία αὕτη ἀφήνουσα ἀνάλογον Τμῆμα εἰς Νευροκόπιον νὰ συγκεντρώσῃ τὸ πλεῖστον τῶν δυνάμεών της εἰς Μαχομίαν καὶ νὰ προστατεύσῃ τὴν Μεραρχίαν ἐκ τῆς διευθύνσεως Tατὰρ-Παζαρτζίκ. Πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν νὰ ἀποστείλῃ ἀναγνωρίσεις εἰς μεγάλην ἀπόστασιν.

5) Ἡ VII Μεραρχία νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει της ὅτι, μετὰ τὴν παρὰ τὸ Σιμιτλῆ ἄφιξίν της θὰ ἐφοδιάζεται διὰ τῆς μεγάλης πρὸς Δεμίρ-

Ἰσσὰρ ἁμαξιτοῦ,νὰ κανονίσῃ δὲ ἀναλόγως τὴν κίνησιν τῶν ἐφοδιοπομπῶν αὐτῆς, ἀφίνουσα κατὰ προτίμησιν τὸ τροχαῖον ὑλικὸν πρὸς χρῆσιν τῆς ἐν Μαχομίᾳ μικτῆς Ταξιαρχίας, τὸ δὲ πλεονάζον ὀχηματικὸν ν' ἀποστείλῃ διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς Δεμὶρ-Ἰσσὰρ καὶ Κρέσναν.
Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν 11 Ἰουλίου τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Γενικὸν Στρατηγεῖον Λίαν ἐπεῖγον.

Κατάστασις σήμερον πρωΐας. Ὁ ἐχθρὸς κατέχει μέτωπον 1257 Ρούγεν-1415 Ζαμάγκα, Παντζάρεβο, Ἰστέβνικ, Γκολέκ. IV Μεραρχία κατέχει λόφους Ν. Ρούγεν. X Μεραρχία εἶναι ἐνσφηνωμένη μεταξὺ ἐχθρικῶν θέσεων. Ἔχει ἐπισύρει ἐφ' ἑαυτῆς ἀρκετὰς δυνάμεις ἐνισχυομένας χθὲς μέχρι βαθείας νυκτὸς καὶ ἀπώθησε νυκτερινὴν ἐπίθεσιν ἐχθροῦ. Ἔχει χρησιμοποιήσει ἁπάσας δυνάμεις αὐτῆς πρὸς τήρησιν τῆς ἀρίστης θέσεως ἣν κατέχει. IV καὶ X Μεραρχίαι εὑρίσκουσι μεγίστας δυσχερείας εἰς προχώρησιν. X ζητεῖ συνδρομὴν ἀπὸ III. Τρίτη Σερβικὴ Στρατιὰ ἐξακολουθεῖ ζητοῦσα ἐπιμόνως ὅπως III Μεραρχία ἐπιτεθῇ κατὰ Γκολέκ, Τσάρεβο-Σέλο. Τοιουτοτρόπως ὡς ἐκ τῶν δυνάμεων, τῶν θέσεων τοῦ ἐχθροῦ καί, τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, Τμῆμα Στρατιᾶς κατέλαβεν ὑπερβολικὸν Μέτωπον, ἡ δὲ συγκέντρωσις αὐτοῦ εἰς χῶρον,ὡς ἀνέφερον ὑμῖν, θὰ ἀπαιτήσῃ πολὺν χρόνον καὶ πολλὰς θυσίας.

Ἐὰν εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ ταχεῖα ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Μετώπου Γκολέκ, Τσάρεβο-Σέλο, τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς νὰ ἐνισχυθῇ ἐκ τῆς κεντρικῆς ὁμάδος Μεραρχιῶν.

Βορείως 1450, 7, π.μ.

Τμῆμα Στρατιᾶς
Δαμιανὸς Ὑποστράτηγος»

Αὐθημερὸν ἡ X Μεραρχία διαταχθεῖσα νὰ ἐπιτεθῇ ἀποστέλλει τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Λοῦρον Γ. 4 Εὐζωνικὸν Σύνταγμα, ὅπερ ἀκατασχέτως ὁρμῆσαν ἐξετόπισε τὸν πολέμιον ἀπὸ τῶν πρώτων του ὀχυρωμάτων. Ἐπελθούσης ὅμως τῆς νυκτὸς διέκοψε τὸν ἀγῶνα,διότι οἱ ἄνδρες του εἶχον δαπανήσει ἅπαντα τὰ πυρομαχικά των καὶ ἦσαν νήστεις, διψαλέοι, καὶ κατάκοποι.

Τὴν 1 ὥραν τῆς πρωΐας τῆς 12 Ἰουλίου ἀποστέλλεται καὶ τὸ 5 Εὐζωνικὸν Σύνταγμα ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Κωνσταντινόπουλον Κ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Στρατηγεῖον

τῆς Χ Μεραρχίας εὑρίσκετο πολὺ μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ὄπισθεν τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου 1900 τὰ δύο ἀνωτέρω Συντάγματα ἀπετέλεσαν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ τελευταίου προελάσαν πρὸς Τσέρνικ.

Οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς μετέφερον βαρὺ Πυροβολικὸν καὶ ἰσχυρὰς πεζικὰς δυνάμεις. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 12 Ἰουλίου ἕνεκα τῆς σημαντικῆς ἐνισχύσεως τοῦ πολεμίου πᾶσα προέλασις κατέστη ἀνθρωπίνως ἀδύνανος, καὶ ἕνεκα τῶν ἀφαντάστων ἀπωλειῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐνίσχυσις ἦτο ἀδύνατος, διότι ὁ μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς μάχης εὑρισκόμενος Μέραρχος ἐκράτει παρ' ἑαυτῷ ἓν Σύνταγμα Εὐζωνικὸν καὶ ἓν Τάγμα Πεζικοῦ. Περὶ τὴν 1 δὲ πρωϊνὴν τῆς 13 Ἰουλίου τὸ ἀπόσπασμα διαταχθὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὕπερθεν τῆς τοποθεσίας Βλάχικες Καλύβες προτέραν αὐτοῦ θέσιν.

Ἂν ἡ μάχη αὕτη ἀπέβαινεν ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων, ὡς πράγματι θὰ συνέβαινεν ἂν ἡ Διοίκησις τῆς Χ Μεραρχίας ἐνήργει στρατηγικῶς καὶ νουνεχῶς, ὡς ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν ἐκτυλιχθέντων γεγονότων σαφῶς κατεδείχθη, ὁ Βουλγαρικὸς Στρατὸς θὰ συνετρίβετο, καὶ θὰ ἔμενεν ἄνευ ἐρείσματος.

Τότε ἡ μὲν Χ Μεραρχία ἐνεργοῦσα ἀριστερόθεν κυκλικῶς, καὶ τὸ ἀριστερόθεν αὐτῆς Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ κατὰ μέτωπον ἐπιτιθέμενον κατὰ τοῦ χωρίου Τσάρεβο-Σέλο ἢ Σουλτάνκιοϊ θὰ ἐπέφερον τὴν εὐχερῆ κατάληψιν τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν ἐπιτηδείων τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν τελείαν αὐτῶν ἀποσύνθεσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀρχιστράτηγος ἠννόησεν ὅτι αἱ διαταγαί του περὶ συμπράξεως τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Δαμιανοῦ μετὰ τῶν Σέρβων παρεξηγήθησαν ἐξέδωκε τὴν ἑπομένην διαταγήν:

«Πρὸς τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ.

Ἔχετε παρεξηγήσει τὴν ἐντολήν μου περὶ συμπράξεως μετὰ τῶν Σέρβων. Ἐπανορθώσατε πάραυτα γενομένην πρὸς Σέρβους δήλωσιν ὅτι ἔχετε διαταγὰς νὰ ἐπιτεθῆτε μόνον ὅταν ἀρχίσῃ ὑποχώρησις τοῦ ἐχθροῦ. Τοὐναντίον δηλώσατε ὅτι, εὐθὺς ὡς ἀντιληφθῆτε μάχην, θὰ ἐπιτεθῆτε μεθ' ὅλων τῶν διαθεσίμων δυνάμεών σας. Ἐντολή μου εἶναι νὰ συγκεντρώσητε, ὡς τάχιστα, τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς καὶ νὰ ἐπιτεθῆτε μὲ τὸ ἀριστερόν σας πρὸς

Τσούκα-Γκολέκ. Συνεννοηθῆτε μετὰ Σέρβων, ὅπως ἐπίθεσις γίνῃ ταυτόχρονος, ἂν δὲ ἀντιληφθῆτε μάχην πρὸ τῆς ἐπιτεύξεως συνεννοήσεως, ἐπιτεθῆτε καὶ πρὸ τῆς συγκεντρώσεως ὁλοκλήρου τμήματος Στρατιᾶς διευθύνοντες ὅμως ὅλας τὰς δυνάμεις πρὸς τὸν ἀγῶνα.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν 11 ὥραν πρωϊνὴν ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Πρὸς Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ.

Πρὸς διευκόλυνσιν προχωρήσεως Τμήματος Στρατιᾶς διετάχθη Στρατιὰ κέντρου νὰ προχωρήσῃ. I Μεραρχία νὰ ἐξέλθῃ τῆς στενωποῦ καὶ νὰ ἐπιτεθῇ πρὸς Σιμιτλῆ. II Μεραρχία νὰ προχωρήσῃ εἰς Σούσισταν καὶ ἐκεῖθεν ἀναλόγως τῆς περιστάσεως νὰ συνδράμῃ τὸν ἀγῶνα τῆς I Μεραρχίας ἢ τῆς IV. Τὸ τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει ὅτι, ἡ ἔξοδος τῆς Στρατιᾶς τοῦ κέντρου Βορείως τῆς στενωποῦ τῆς Κρέσνας ὡς ἐκ τῶν μεγάλων ἐδαφικῶν δυσχερειῶν καὶ ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Σιμιτλῆ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν ἂν θὰ ἐπιτευχθῶσι σήμερον. Ἡ IV Μεραρχία νὰ ἐπιζητήσῃ νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς II Μεραρχίας πρὸς Σούσισταν. Τὴν παροῦσαν διαταγὴν κοινοποιήσατε εἰς Σερβικὴν Στρατιάν.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἐνέργειαι πρὸς ἀνακωχὴν

Ἐνῷ τὰ Συμμαχικὰ Στρατεύματα ἐπήρχοντο ῥαγδαίως κατὰ τῆς Σόφιας, καὶ αἱ Βουλγαρικαὶ Στρατιαὶ προτροπάδην ἔφευγον πρὸ τῆς ὀξυαίχμου καὶ ἀλυγίστου Ἑλληνικῆς λόγχης, λεηλατοῦντα, πυρπολοῦντα, τὸν πολιτισμὸν ῥυπαίνοντα καὶ τὸν Χριστιανισμὸν καθυβρίζοντα, ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἐπεκαλέσθη τὴν παρέμβασιν τῆς Ῥωσσίας πρὸς ἐπίτευξιν, ὡς τάχιστα, τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἥτις ἀποδεχθεῖσα τὴν παράκλησιν ταύτην ἀπέστειλε τὴν 10 Ἰουλίου διακοίνωσιν πρὸς τοὺς ἐμπολέμους, ἔχουσαν οὕτω:

«Ἡ συνέχισις τῆς αἱματοχυσίας ἐξαντλοῦσα τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς πόρους τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ἀπειλεῖ νὰ προσλάβῃ δι' ἕκαστον τῶν ἐμπολέμων διαστάσεις καὶ χαρακτῆρα Ἐθνικῆς συμφορᾶς οἱαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ ἐπιτευχθεῖσαι ἐπιτυχίαι τοῦ μὲν ἢ τοῦ δὲ μεταξύ των.

Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις διαπιστοῖ τὸ γεγονὸς ὅτι, τὰ ἐκτυλιχθέντα γεγονότα ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ὑφισταμένης συνθήκης καὶ προσκαλεῖ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ παραδεχθῇ ἄνευ βραδύτητος τὴν ἑξῆς πρότασιν:

α) Διακοπὴν ἄμεσον τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ σύναψιν ἀνακωχῆς.

β) Ἄμεσον συγκέντρωσιν ἐν Πετρουπόλει ὑπευθύνων ἀντιπροσώπων τῶν Κρατῶν, ὅπως τεθῶσιν αἱ βάσεις τῆς εἰρήνης διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς Ῥωσσίας ἰσάκις εὐμενοῦς δι᾽ ἅπαντας.

Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις νομίζει καθῆκόν της νὰ προσθέσῃ ὅτι, ἡ ἀπόρριψις τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ὅρων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν συμφερόντων ἁπάντων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν θὰ ἐπέρριπτεν ἀπεριστρόφως τὰς εὐθύνας ἐπὶ ἐκείνων τῶν Κρατῶν τούτων ἅτινα δὲν θὰ ἀπεδέχοντο αὐτούς, καὶ τὰ ὁποῖα ἐφεξῆς δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπολογίζωσιν εἰς οἱανδήποτε ὑποστήριξιν ἐκ μέρους τῆς Ῥωσσίας».

Ἐπὶ τῇ λήψει τῆς διακοινώσεως ταύτης συνῆλθεν ἐν Ἀθήναις ἔκτακτον Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, μεθ᾽ ὃ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς Κορομηλᾶς ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπελαύνοντα κατὰ τῆς Σόφιας τὰ ἑξῆς:

«Α. Μ. Βασιλέα. Λιβούνοβον.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον νομίζει ὅτι, συμφέρει ἡ Βουλγαρία νὰ ἀποταθῇ πρὸς ἡμᾶς. Θὰ θέσωμεν αὐτῇ ὅρους διὰ τὴν προκαταρκτικὴν εἰρήνην συμφώνως πρὸς τὴν Ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην. Θὰ ζητήσωμεν νὰ ἀποστρατευθῇ. Θὰ ἀξιώσωμεν πραγματικὰς ἐγγυήσεις διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τῶν ἐδαφῶν ἅτινα θὰ ἐπανέλθωσιν ὑπ᾽ αὐτὴν καὶ θὰ ἀπαιτήσωμεν ἀποζημίωσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ Στρατεύματα ἡμῶν θὰ ἐξακολουθήσωσι προελαύνοντα μέχρις ὅτου ἀποδεχθῇ. Εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν θὰ ἀντισταθῇ ἐπὶ μακρὸν καθόσον ἐνεργεῖ ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν ὅπως ἐπιτύχῃ δι᾽ ἑαυτὴν παρέμβασιν εὐνοϊκὴν καὶ νὰ ἀποφύγῃ συνέχισιν καταστροφῶν πληρεστέρων.

Θὰ προσπαθήσωμεν, ὡς οἷόν τε, νὰ μὴ δυσαρεστήσωμεν τὴν Ῥωσσίαν. Ἐν τούτοις δὲν θὰ λησμονήσωμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι, ὄχι πρὸ πολλοῦ ὁ Τσάρος ἠπείλει νὰ ἐγκαταλίπῃ εἰς τὴν τύχην του τὸ Κράτος ὅπερ θὰ ἐπανελάμβανε τὰς ἐχθροπραξίας. Ἂν καὶ ἡ Ῥωσσία μᾶς διεβεβαίωσεν ὅτι, ἀνεγνώριζεν ὅτι ἡ Βουλγαρικὴ ἐπίθεσις καθ᾽ ἡμῶν ἐπὶ μακρὸν παρεσκευάζετο, παρὰ τοῦτο αὕτη παρεμβαίνει.

Δυνατὸν ἡ Σερβία νὰ δείξῃ δισταγμόν τινα πρὸς παραδοχὴν τῆς κατευθύνσεως ἐνεργείας ἣν προτείνομεν. Πλὴν εἶναι τὸ μόνον

μέσον ὅπως τελειώσωμεν ταχέως ἄνευ ἄλλης παρεμβάσεως, ὅπερ τὰ μάλιστα μᾶς συμφέρει. Ἄλλως τε διὰ τοῦ τρόπου δι᾽ οὗ ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἄγει τὴν κεραυνοβόλον καὶ ἔνδοξον αὐτῆς ἐκστρατείαν, ἐλπίζω ἡ Βουλγαρία θὰ ὑποκύψῃ εἰς τοὺς ὅρους μας.

Λ. Κορομηλᾶς»

Ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησε τὴν 11 Ἰουλίου διὰ τοῦ κατωτέρω τηλεγραφήματος:

«Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν. Ἀθήνας.

«Νομίζω ὅτι ἡ μετάβασις εἰς Πετρούπολιν δὲν ἔχει οὐδὲν νόημα. Συμμερίζομαι ὁλοσχερῶς τὴν γνώμην ὅτι ἡ Βουλγαρία ὀφείλει νὰ ἀποταθῇ πρὸς ἡμᾶς. Ὅτι ὀφείλομεν νὰ ὑπογράψωμεν τὴν εἰρήνην ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἵνα τελειώνωμεν ταχέως καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀνάμιξιν οἱασδήποτε Δυνάμεως.

Οἱ ἐλάχιστοι ὅροι δέον νὰ ὦσιν ἐκεῖνοι οὓς ἐτηλεγράφησα πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον. Πρὶν τοῦ πολέμου εἶναι εὐνόητον ὅτι παρεδέχθημεν νὰ μεταβῶμεν εἰς Πετρούπολιν ἵνα τελειώσωμεν διὰ μεσολαβήσεως δυναμένης νὰ προλάβῃ χύσιν αἵματος. Ἀφοῦ ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἐπετεύχθη ἐκ σφάλματος τῆς Βουλγαρίας, νομίζω ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἐξομαλύνῃ ἅπαντα τὰ ζητήματα κατὰ τὸν φυσικώτερον τρόπον.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι, ἡ λύσις ἣν θὰ ἔδιδεν ἡ Ρωσσία ἢ αἱ Δυνάμεις πρὶν τοῦ πολέμου θὰ ἦτο ὁ σπόρος πολέμου ὅστις θὰ ἐξερρηγνύετο ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν. Τὸ μέγα πλεονέκτημα σήμερον εἶναι τὸ ὅτι δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἥσυχοι ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων ἐπὶ γενεάς. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀπολεσθῇ. Ὁπωσδήποτε μὴ συγκατατεθῆτε εἰς ἀνακωχὴν πρὶν μὲ συμβουλευθῆτε.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν ἐπομένην δὲ 12 Ἰουλίου ὁ Βασιλεὺς ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὰ κατωτέρω δύο τηλεγραφήματα:

«Λίαν ἐπεῖγον. Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν. Ἀθήνας.

Προσπαθήσατε νὰ ἀπομακρύνετε πᾶσαν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων. Δὲν δέχομαι ἀνακωχὴν ἄνευ τοὐλάχιστον καθορισμοῦ τῶν προκαταρκτικῶν τῆς εἰρήνης. Οἱ Βούλγαροι ἐπιδιώκουσι μόνον νὰ κερδίσωσι χρόνον διὰ νὰ ἀνασυνταχθῶσιν. Ἡ Βουλγαρία ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡττήθη πρὸ παντὸς διαβήματος. Εὐ-

λογημένος ἔστω ὁ Θεὸς διότι οἱ Ῥουμᾶνοι διέβησαν τὸν Δούναβιν.

Κωνσταντῖνος Β.»

«Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν. Ἀθήνας.

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ τηλεγραφήματος τοῦ κ. Ῥωμάνου, ἄς ἐρωτηθῇ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας ἐὰν νομίζῃ ὅτι, εἶναι δίκαιον νὰ ἀφεθῶσιν ἐδάφη κατοικούμενα ὑπὸ Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ ἄλλων φυλῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὰ τέρατα ταῦτα ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπων, μετὰ τὰς σφαγὰς τοῦ Σιδηροκάστρου, μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Σερρῶν αἵτινες δὲν ὑφίστανται πλέον, μετὰ τὸν φόνον τοῦ Μητροπολίτου Δοϊράνης.

Γενικῶς μοὶ φαίνεται ὅτι, ὁ κ. Ῥωμᾶνος δὲν θὰ ὤφειλε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἀδείας τῶν Δυνάμεων, περὶ ἐκείνου ὅπερ θὰ ἔχωμεν μετὰ τὸν πόλεμον. Ἀκριβῶς πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ὑπαγορεύσωμεν τὴν εἰρήνην ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἵνα μὴ δώσωμεν εἰς τὰς δυνάμεις τὸν καιρὸν νὰ παρέμβωσι.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν 14 Ἰουλίου ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπαντῶσα καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Βασιλέως πρὸς τὴν Ῥωσσικὴν διακοίνωσιν, ἐπέρριπτεν ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας τὴν εὐθύνην τῆς ἀχαρακτηρίστου ἐπιθέσεως.

«Ἤδη χιλιάδες ἀνδρείων Ἀξιωματικῶν καὶ Στρατιωτῶν ἔπεσαν θύματα τῆς προδοσίας της. Δεκάδες χιλιάδες οἰκογενειῶν ἀπώλεσαν τὸ στήριγμα ὅπερ τὰς συνετήρει. Ἡ ἐρήμωσις καὶ καπνίζοντα ἐρείπια βασιλεύουσιν ἐκεῖ ὅπου ἠγείροντο Ἄστεα καὶ Πόλεις ἀνθοῦσαι. Οἱ κάτοικοι μεγάλου μέρους τῆς Μακεδονίας εἶδον τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν ἐξαφανιζόμενα ἐπὶ τῇ διαβάσει τοῦ κατατροπωθέντος Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ.

Ἀρχιεπίσκοποι, ἀνώτεροι Ἀξιωματοῦχοι τῆς Ἐκκλησίας, ἱερεῖς, γέροντες, γυναῖκες, βρέφη ἐκάησαν ζῶντες ἢ κατεκρεουργήθησαν. Χιλιάδες γυναικῶν καὶ παρθένων ἐβιάσθησαν, καὶ αἱ θρηνώδεις κραυγαὶ χιλιάδων ὀρφανῶν ἀνυψοῦντο ἵνα καταρασθῶσι τοὺς χριστιανοὺς τούτους οἵτινες ἀντὶ τῆς Ἐλευθερίας, ἐπέφερον τὴν δυστυχίαν, τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὸ πένθος».

Μάχη τοῦ Σιμιτλῆ
(12-13 Ἰουλίου)

Οἱ Βούλγαροι, συμφέρον ἔχοντες ὑπέρτατον νὰ παρεμπο-

δίσωσι πάσῃ θυσίᾳ τὴν μετὰ τοῦ Σερβικοῦ Στρατοῦ ἐπαφὴν καὶ συνεργασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἔγνωσαν νὰ δράσωσι δι' ἐσωτερικῶν γραμμῶν, ἀποσπῶντες Στρατεύματα ἐκ τῶν ἀπέναντί των ἐπὶ τόπου καθηλωθέντων Σέρβων, καὶ ῥίπτοντες ταῦτα κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ ἀνακόπτοντες τὴν προέλασιν αὐτῶν, νὰ στραφῶσιν εἶτα κατὰ τῶν Σέρβων, καὶ νικῶντες ἕνα τῶν Συμμάχων νὰ παρεμποδίσωσι τελεσιδίκως τὴν ἕνωσιν αὐτῶν.

Πλὴν ὁ Ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς καίπερ γνωρίζων τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Βουλγαρικῶν δυνάμεων, ἀψηφῶν τὸν ἐκ ταύτης κίνδυνον, θαρρούντως ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς Βορρᾶν προέλασιν αὐτοῦ.

Ἡ παράταξις τοῦ πολεμίου οὗ τὸ δεξιὸν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κορυφῆς Ροῦγεν, ὑψόμ. 1257, ἀμυντικῶς κατηρτισμένης διὰ τεσσάρων γραμμῶν ἀλληλοδιαδόχων χαρακωμάτων, διῆκεν ἐπὶ γραμμῆς ἐκτεινομένης διὰ Σιμιτλῆ μέχρι τῶν παρὰ τὸ Πορόγος-Μαχαλᾶ Ὑψωμάτων μετὰ σημαντικοῦ Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ καὶ τεσσάρων Ὀβιδοβόλων τῶν 15.

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ μετὰ δυσχερεστάτην καὶ κοπιωδεστάτην πορείαν διὰ τῶν φαράγγων, κλιτύων, καὶ κορυφῶν τοῦ Ὀρβήλου, καὶ διὰ τῶν στενωπῶν τῆς Κρέσνας προήλασε κατὰ τοῦ πολεμίου. Ἡ ἰσχυροτάτη δὲ καὶ ἀποφασιστικὴ ἐπίθεσις τῶν κεντρικῶν Μεραρχιῶν I, II, IV V καὶ VI ὡς καὶ ἡ ἐπίκαιρος ἄφιξις τῆς διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Νέστου πορευομένης VII Μεραρχίας, τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς μάχης ἐξετόπισε τὸν πολέμιον ἐξ ἁπασῶν τῶν πρὸ τοῦ Μετώπου προκεχωρημένων θέσεών του, ἀποσυρθέντα εἰς τὴν πρὸς Βορρᾶν κυρίαν αὐτοῦ τοποθεσίαν.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης (13 Ἰουλίου) ἡ VII Μεραρχία ἐκ Πρεντὲλ Χὰν προελαύνουσα ἀπώθησε τὸν πολέμιον μέχρι τῆς κορυφῆς 1378 τοῦ ὄρους Ἀρισβαννίτσα. Ἡ VI Μεραρχία μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα ἐξετόπισε τὸν πολέμιον ἐξ Ὀγνὰρ-Μαχαλᾶ, καὶ ἀπώθησε τοῦτον μέχρι τῆς κορυφῆς 1079 τοῦ Παπᾶς-Μπεσῆ. Ἡ I καὶ V Μεραρχίαι μετὰ σφοδρότατον καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα κατὰ τῆς κυρίας γραμμῆς

τοῦ πολεμίου, ἑκατέρωθεν τοῦ Στρυμῶνος, Σιμιτλῆ-Οὐράνοβο ἔτρεψαν τοῦτον εἰς ἄτακτον φυγὴν κυριεύσασαι καὶ τὰ τέσσαρα ὀβιδοβόλα του μετὰ πέντε βλητοφόρων. Ἡ IV καὶ II Μεραρχίαι, ἐξελθοῦσαι τῆς ὀρεινῆς διαβάσεως παρὰ τὴν Σούσισταν, προήλασαν κατὰ τῆς κορυφῆς Ῥοῦγεν, ὑψόμ. 1257, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο τὸ δεξιὸν τοῦ πολεμίου, καὶ καθ' οὗ ἐπετέθησαν καὶ ἕτεραι Νοτίως ἐκ τοῦ ὄρους Τσαμὶ-Τεπέ. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυρωτάτης ὁ πολέμιος ἠγωνίσθη λυσσωδῶς καὶ ἀπεγνωσμένως. Πρὸ τῆς ἀκαθέκτου ὅμως ὁρμῆς τῆς Ἑλληνικῆς λόγχης, ὑπεχώρησε πρὸς τὸ Ὕψωμα Τρέσκοβο 1050, ὅπου προσβληθεὶς ἐρρωμένως ὑπὸ τῆς II Μεραρχίας μέχρι τῆς 8 ὥρας ἑσπερινῆς, ὅτε καὶ ἐκεῖθεν ἐκτοπισθείς, καὶ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς παρατάξεως ἡττηθεὶς ἐτράπη εἰς Τσουμαγιᾶν. Ἔνθα ἐνισχυθεὶς ὑπὸ δυνάμεων μεταφερθεισῶν σιδηροδρομικῶς ἐκ Τσαριβρὸδ καὶ Κιουστενδὶλ, καὶ ἐκεῖθεν πεζῇ πορευθεισῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγετο καὶ τὸ πρῶτον Σύνταγμα τοῦ Τσάρου Φερδινάνδου, ἀνέκοψε τὴν ὑποχώρησίν του, καὶ ἀναστρέψας ἐπετέθη κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως καὶ ἰδίως κατὰ τῶν ἰσχυρῶν Ὑψωμάτων 1378 καὶ 1078 ΝΑ. τῆς Τσουμαγιᾶς. Μετὰ ἐπανειλημμένας δὲ ἀποπείρας καθ' ἃς ἔσχε σοβαρωτάτας ἀπωλείας, τελικῶς ἡττηθεὶς τὴν πρωΐαν τῆς 15 Ἰουλίου ὑπεχώρησε καταδιωκόμενος διὰ τῶν πυρῶν τοῦ Πυροβολικοῦ Β. τῆς Τσουμαγιᾶς, πέραν τῶν παλαιῶν Τουρκο-Βουλγαρικῶν συνόρων ἣν καί, κατὰ τὸ εἰωθός, ἐνέπρησε.

Ἡ II Μεραρχία μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τρέσκοβο ἐξέδωκε τὰς ἑξῆς διαταγὰς πρὸς τὰ ὑπ' αὐτὴν Σώματα:

«ΙΙ Μεραρχία.

Ἡμερησία Διαταγὴ τῆς 14 Ἰουλίου 1913.

Ἡ χθεσινὴ ἐπίθεσις τῶν Στρατευμάτων τῆς Μεραρχίας ἐναντίον τῶν ὑψωμάτων Τρέσκοβο (1050 κτλ.) κατεχομένων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ διὰ σειρᾶς ἀλλεπαλλήλων ὀχυρωμάτων καὶ πυροβολικοῦ, καὶ ἡ ἅλωσις τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης τοποθεσίας, φύσει ἀπροσπελάστου καὶ ἀπροσίτου ἀπὸ τῶν ὁδεύσεων ἃς ἡ Μεραρχία ἔδει νὰ ἀκολουθήσῃ, ὁδεύσεων διακοπτομένων διὰ βαθυτάτων καὶ ἀποτόμων χαραδρῶν, προσέθηκαν νέαν σελίδα δόξης εἰς τὴν περίλαμπρον ἱστορίαν αὐτῆς καὶ ἀπετέλεσαν

νέον θρίαμβον τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καταπλαγέντος πρὸ τῆς ἀποφασιστικῆς ὁρμητικότητος καὶ τοῦ ἀπτοήτου τῶν ἡμετέρων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν.

Τὰς θέσεις ταύτας οἱ Βούλγαροι εἶχον ὁρκισθῆ ὅπως μέχρις ἑνὸς ὑποστηρίξωσι, μὴ ἐγκαταλίπωσι δὲ πάσῃ θυσίᾳ. Ἀλλ' ἡ γενναιότης καὶ ἡ αὐταπάρνησις τῶν ἡμετέρων Στρατευμάτων ἄρδην ἀνέτρεψε τὰς ἀποφάσεις των, ἡ δὲ ἀναπέτασις τῶν Σημαιῶν των πρὸς ἐνθάρρυνσίν των τρεπομένων εἰς φυγὴν πρὸ τοῦ φονικοῦ πυρὸς τῶν εὐτόλμων μαχητῶν ἡμῶν εἰς οὐδὲν ἴσχυσε νὰ συγκρατήσῃ αὐτούς, ὑποχωρήσαντες προτροπάδην ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ σκότους, εἰς ὃ καὶ μόνον ὡς παρατηρεῖται, καταφεύγουσιν ὅπως περισώσωσι τὰ λείψανα τῆς καταστροφῆς των.

Α) Κατὰ καθῆκον.

Γεραίρω τὴν μνήμην τῶν πεσόντων κατὰ τὴν μάχην ταύτην Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν διὰ τὸν ἔνδοξον θάνατον τῶν ὁποίων ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν μου. Ἡ δ' ἔνδοξος ἱστορία τῆς Πατρίδος εἰς τὰς δέλτους αὐτῆς χρυσοῖς γράμμασι θέλει ἀναγράψει τὰ ὀνόματα αὐτῶν ὡς ἐμπρέπει.

Β) Ἐκφράζω τὴν εὐαρέσκειάν μου πρὸς ἅπαντα τὰ ὑπ' ἐμὲ στρατεύματα ἐπὶ τῇ περιφανεστάτῃ ταύτῃ νίκῃ. Ἐξαίρω ἰδιαιτέρως καὶ μνείαν ποιοῦμαι διὰ τῆς παρούσης ἡμερησίας διαταγῆς μου τῶν κάτωθι Ἀξιωματικῶν οἵτινες διὰ τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν θάρρους, τῆς τόλμης καὶ τῆς αὐταπαρνήσεώς των προκινδυνεύοντες ἐπετέθησαν καὶ ἐκυρίευσαν διαδοχικὰς γραμμὰς ὀχυρωμάτων. Διὰ τῆς ἁλώσεως δὲ τούτων ἐπήνεγκον τὴν τελικὴν τοῦ ἐχθροῦ ὑποχώρησιν καὶ τὴν κατάληψιν τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης τοποθεσίας Τρίσκοβο(ὑψώματ. 1050κτλ.).

3 Σύνταγμα πεζικοῦ.

Ταγματάρχαι. Θεοχάρης Δ. Στριφτὸς Ι. Λοχαγοί. Χρηστοφῆς Β. Κόντος Ο., Ἐξαρχάκης Κ , Καρβελᾶς Γ., Κοντογιάννης Μ. Ὑπολοχαγός. Λανάρας Π. Ἀνθυπολοχαγοί. Λιάκος Β., Βουδικλάρης Ο., Σκυλακάκης Π., Δορῆς Α., Κυριλλόπουλος Δ., Τραπεζούντιος Π., Γκίκας Β., Μπάκος Γ. Ἔφεδρος Ἀνθυπολοχαγός. Τριπεκλῆς Εὐαγ., Ἀνθυπασπισταί. Παπαϊωάννου Γ., Μαρκόπουλος Ι., Παπαγιάννης Ο., Παπακυριαζῆς Δ.

7 Σύνταγμα πεζικοῦ.

Ταγματάρχης. Τσιριγώτης Γ., Λοχαγοί. Μπουκουβάλας Κ., Καρακασώνης Π. Ἀνθυπολοχαγοί. Κανοτούλας Ι., Δημόπουλος Α., Κοντόσης Β. Ἔφεδροι ἀνθυπολοχαγοί. Σακελλαρίδης Δ., Παπαδόπουλος Κ., Λελάκης Β., Γιαννιὸς Ν., Ἀθηναῖος Π., Κόκκινος Ν. καὶ Ρουσόπουλος Α.

«ΙΙ Μεραρχία

Προσθήκη ἡμερησίας Διαταγῆς τῆς 14 Ἰουλίου 1913

Ἔχων ὑπ' ὄψει ἔκθεσιν τοῦ 3 Πεζικοῦ Συντάγματος καθ' ἣν ἐκ παραδρομῆς δὲν ἐμνημονεύθησαν ἐν τῇ σημερινῇ ἡμερησίᾳ διαταγῇ τῆς Μεραρχίας οἱ διακριθέντες διὰ τὴν γενναιότητα, τὴν αὐταπάρνησιν, τὴν ὁρμήν, καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς Μεραρχίας ἐναντίον τῶν Ὑψωμάτων Τρίσκοβο (1050 κτλ.) Ἀνθυπολοχαγοί. Παύλου Κ. Μανωλόπουλος Χ. Στοφόρος Κ. Βλάχου Ν. Σκούταρης Ν. Μαμαλέτος Ι. καὶ Σαπουνόπουλος Α. Ἐξαίρω τὴν δρᾶσιν τούτων καὶ μνείαν ποιοῦμαι αὐτῶν διὰ τῆς παρούσης προσθήκης ἡμερησίας διαταγῆς τοῦ Στρατηγείου.

Ὁ Μέραρχος
Ἰωάν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

Ἔξοδος τοῦ Πυροβολικοῦ

Ἐντὸς τῆς στενωποῦ τῆς Κρέσνας εἶχεν εἰσέλθει ἅπαν τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν τῆς Στρατιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς δι' αὐτῆς διηκούσης δημοσίας ὁδοῦ, ἐφ' ἧς καὶ ἐστάθμευσεν ἀναμένον διαταγάς. Δοθείσης δὲ τῆς διαταγῆς τῆς προελάσεως, ἡ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ τεταγμένη ὑπ' ἐμὲ Μοῖρα, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκ τῶν πυρβολαρχῶν αὐτῆς διακεκριμμένου λοχαγοῦ Ἀθανασιάδου Γ. διατελοῦσα, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῇ ἀνδρείας, ὁρμῆς καὶ ἀποφασιστικότητος προελάσασα ἐξῆλθε τῶν στενῶν περὶ τὴν 4ην ὥραν πρωϊνὴν τῆς 12 Ἰουλίου, σφοδρῶς βαλλομένη ὑπὸ τοῦ κατέναντι πολεμίου πυροβολικοῦ, καὶ παραταχθεῖσα ἤρξατο ζωηρῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς κατ' αὐτοῦ βάλλουσα. Ὑπὸ τὴν σκέπην δὲ τῶν πυρῶν αὐτῆς, καὶ ἅπαν τὸ ἑπόμενον πυροβολικὸν ἀνενόχλητον, καὶ ὡς νύμφη, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ τοῦ ὑπιάτρου τῆς Μοίρας ἐφέδρου διακεκριμμένου ἐπιστήμονος Ἀντωνιάδου Κων. ἐκ τῶν στενῶν ἐξῆλθε καὶ τῆς μάχης συμμετέσχε.

Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἡ Μοῖρα πρὸς τὴν ἔξοδον τῶν στενῶν κατηυθύνετο, ἐπὶ κέδρου ἀναρριχηθεὶς ὁ Αἰτωλὸς πυροβολητὴς ὁ ἐνθουσιώδης τοῦ Βερμίου τραγουδιστὴς ᾖδε τὸ ἴδιον ᾆσμα κατὰ τὴν περίστασιν παρ' αὐτοῦ τροποποιηθέν.

Τὸ λέει Μάνα μ' τὸ λέει
τὸ λέει ὁ Κοῦκος στὸ βουνὸ

Κ' ἡ πέρδικα στὰ πλάγια
Τὸ λέει κι' ὁ πετροκότσυφας
ψηλὰ στὸ Κορφοβοῦνι
πῶς μπήκαμε στὴ Βουλγαριὰ
τραβᾶμε γιὰ τὴ Σόφια
Γειά σου Πατρίδα! Εὖγε Κῶτσο.

Ἅπασα ἡ φάλαγξ ἐχαιρέτησε, ὡς καὶ εἰς τὸ Βέρμιον, καὶ ἐπευφήμησε τὸν ἐμπνευσμένον Ρουμελιώτην τραγουδιστήν, διὰ παρατεταμένων καὶ ζωηροτάτων ἐπευφημιῶν, καὶ τῆς στενωποῦ ἐξελθοῦσα τὸν πολέμιον, ὡς εἴωθεν, Ἑλληνοπρεπῶς ἀντιμετώπισε.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀγωνιζομένη Μοίρα ἠνωχλεῖτο ὑπὸ ὀβιδοβόλων τῶν ὁποίων ἡ θέσις πυροβολήσεως ἦτο ἐντελῶς ἀόρατος, ἀποσταλεὶς θαρραλέος παρατηρητὴς ἀνεκάλυψεν ὅτι ταῦτα ἔβαλλον τεταγμένα ἐπὶ τῆς κεντρικῆς τοῦ χωρίου Σιμιτλῆ ὁδοῦ, ὅστις σπεύσας εἰδοποίησε τὸν διοικοῦντα αὐτήν, ὁ ὁποῖος στρέψας τὸ πῦρ κατὰ τὴν ἐνδειχθεῖσαν κατεύθυνσιν διὰ τῆς πρώτης ριπῆς κατεσίγησε ταῦτα.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, τὴν καὶ τελευταίαν τῆς Μοίρας, ἡ τελευταία κατ' αὐτῆς βολή, ἔσχε τὸ ἑξῆς περίεργον, λυπηρὸν καὶ συγκινητικὸν ἀποτέλεσμα. Ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Μοίρας ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἐλάτης Ἰωαννίδης τῆς πυρβολαρχίας Κοντοπούλου ἐξαιρετικῶς ἀγαπήσας τοὺς ἵππους του, οὓς Πήγασον καὶ Ξάνθον ὠνόμαζε, κατώρθωσε δι' ἐξαιρετικῆς μερίμνης καὶ ἱπποκομίας ἰδεώδους νὰ διατηρήσῃ αὐτοὺς ὑγιεῖς καὶ ἀκμαίους κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους καὶ τὰς ὅλως ἐξαιρετικὰς κακουχίας αὐτῶν, ἐπανειλημμένως ἐπισύρας τοὺς ἐπαίνους μου, καὶ ὑπόδειγμα ἀξιομίμητον εἰς τοὺς συναδέλφους του ὑποδειχθείς. Πολλάκις δὲ τὸ ζεῦγος τοῦτο τῶν ἵππων προσέφερε πολλὰς καὶ σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὰς συναντωμένας κατὰ τὰς μακρὰς καὶ ἐπιπόνους πορείας τῆς Μοίρας δυσπορίας ζευγνύμενον ἐπικουρικῶς εἰς τὰ ἐμπλεκόμενα εἰς ταύτας ὀχήματα.

Ἡ τελευταία βολὴ τῶν ὀβιδοβόλων κατηυθύνθη τυχαίως κατὰ τῆς ὁμοζυγίας ταύτης καὶ ὁ ἐλάτης ἀπὸ τοῦ σελλοφόρου ἐνστίκτως ἔκλινε τὸν κορμὸν τοῦ σώματός του μεταξὺ τῶν δύο

ἵππων, ὅτε τὸ βλῆμα προσκροῦσαν διεπέρασε καὶ τοὺς τρεῖς, κατὰ γῆς αὐτοὺς καταρρίψαν, καὶ ἔβλεπέ τις οὕτω κατακείμενον τὸν ἐλάτην νεκρὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν νεκρῶν του ἵππων καὶ κρατοῦντα ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ τοὺς ῥυτῆρας τοῦ σελλοφόρου, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ τὴν μάστιγα καὶ τὸν δεσμὸν τοῦ ῥυταγωγουμένου. Ἡ φίλη αὐτὴ τριὰς ὑπῆρξαν τὰ τελευταῖα θύματα τῆς τελευταίας μάχης τῆς δαφνοστεφοῦς καὶ παλαιμάχου Μοίρας, τῆς τελευταίας κατ' αὐτῆς βολῆς τοῦ πολεμίου.

Τοιαύτη δὲ καὶ τοσαύτη ἦτο ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην μάχην ἀνδροπρέπεια τῆς Μοίρας καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς βολῆς της, ὥστε προσελθὼν ὁ ὑποστράτηγος Μανουσογιαννάκης Ἐμ. συνεχάρη ἐνθουσιωδῶς καὶ ἐγκαρδιότητα αὐτὴν εἰπὼν ὅτι: «Ἐθεώρει τιμήν του διότι προήρχετο ἐκ τῶν τάξεων τοῦ Πυροβολικοῦ».

Ἡ Μάχη τοῦ Σιμιτλῆ ἀπεσκόπει εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ τῶν Βουλγάρων καὶ διάνοιξιν ὁδοῦ πρὸς Δούπνιτσαν.Ἐὰν δ',ὡς ἠλπίζετο,ἡ ΙΙΙ Σερβικὴ Σρατιὰ συμμετεῖχε τῶν τελευταίων τούτων ἐπιχειρήσεων, ἡ μάχη αὐτη θὰ ἦτο ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον ταύτην. Τούτου ἕνεκα ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠρνήθη κατηγορηματικῶς νὰ ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν τοῦ Ῥουμάνου Στρατηγοῦ περὶ χορηγίας 3-4 ἡμερῶν ἐκεχειρίας εἰς τοὺς Βουλγάρους φρονῶν ὅτι, ἡ ἐπιθυμία των αὐτη προήρχετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τῆς κρισίμου καταστάσεως τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ αὐτῶν, οὗτινος ἡ ἧττα θὰ συνεπήγετο τὴν ὑποχώρησιν τοῦ κατενώπιον τῆς ΙΙΙ Σερβικῆς Στρατιᾶς τεταγμένου Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ.

Διὰ τῆς νίκης τοῦ Σιμιτλῆ κατελήφθη ἅπασα ἡ μέχρις Ἀλεξανδρουπόλεως παραλία, ὡς καὶ ἡ Ξάνθη, ἔνθα οἱ Βούλγαροι τὰ πάντα λεηλατήσαντες ἔθεσαν τελικῶς πῦρ εἰς τὰς φυλακάς, ἵνα καύσωσι τοὺς ἐν αὐταῖς ἀπὸ πολλοῦ ἐγκαθειργμένους προὔχοντας τῆς πόλεως, οἵτινες διεσώθησαν διὰ τῆς θραύσεως τῶν θυρῶν. Ἀπερχόμενοι οἱ Βούλγαροι συμπαρέλαβον καὶ 80 προκρίτους μεθ' ἑαυτῶν, πάντα δὲ δυστροποῦντα ἐφόνευον ἀπανθρώπως.

Σκέψεις περὶ Ἐκεχειρίας

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σιμιτλῆ τὴν 14 Ἰουλίου καὶ ἡ Σερβικὴ Κυβέρνησις ἀπέκλινε πρὸς τὴν γνώμην συνάψεως ἐκεχειρίας 3-4 ἡμερῶν μετὰ τοῦ πολεμίου, καθόσον καὶ τὸ Γενικὸν Σερβικὸν Ἐπιτελεῖον ἐφρόνει ὅτι, ὀλιγοήμερος ἀνάπαυσις ἦτο ἀπαραίτητος καὶ ἐπωφελὴς εἰς τὰ Σερβικὰ Στρατεύματα.

Τὴν γνώμην ταύτην ἀπέκρουσεν ὁ Ἕλλην Ἀρχιστράτηγος φρονῶν καὶ δικαίως ὅτι, ἡ κρίσιμος στιγμὴ προσήγγιζε καθόσον τὸ ἀριστερὸν ὁλόκληρον τῆς Βουλγαρικῆς παρατάξεως διὰ τῆς περιφανοῦς νίκης τοῦ Σιμιτλῆ ἀνετράπη, καὶ ἑπομένως ἠνοίχθη ἡ ὁδὸς εἰς τὴν IV Μεραρχίαν ἥτις συγκλίνουσα πρὸς τὴν Λέσκαν θὰ ἡνοῦτο μετὰ τῆς X Μεραρχίας καὶ εἶτα μετὰ τῆς III ἵνα προελάσωσι πρὸς τὸ Τσάρεβο-Σέλο.

Οὕτω ἡ θέσις τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ ὡς πρὸς τὴν III Σερβικὴν Στρατιὰν καθίστατο ἐξακολουθητικῶς κρισιμωτέρα. Ἄρα, ἐὰν κατὰ τὴν κρισιμωτάτην στιγμὴν ταύτην παρεχωρεῖτο τοῖς Βουλγάροις ἐκεχειρία, οὔτε ὁ εἰλικρινέστερος αὐτῶν σύμμαχος καὶ πιστότερος φίλος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ αὐτοῖς ὑπηρεσίαν πολυτιμοτέραν καὶ λυσιτελεστέραν.

Ἡ στιγμὴ αὕτη ἦτο παρά ποτε εὐνοϊκὴ ὅπως οἱ Σύμμαχοι ἐπιμείνωσιν, καὶ ὕψιστον συμφέρον ἐπέβαλλεν ὅπως ἡ Βουλγαρία ἐκβιασθῇ νὰ ὑπογράψῃ προκαταρκτικὴν εἰρήνην ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Καθόσον, ἀνακοπτομένων τῶν ἐχθροπραξιῶν, θὰ ἐδίδετο καιρὸς πρὸς ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων μεθ' ὅλων τῶν εὐνοήτων συνεπειῶν.

Ὁ ἰσχυρισμὸς δὲ τῶν Σέρβων περὶ καμάτου τοῦ Στρατοῦ των, ἦτο ὅλως ἀστήρικτος, καθόσον καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ὧν ὁ ἔνδοξος Ἀρχηγὸς ἦτο ἐπιμόνως κατὰ πάσης ἐκεχειρίας, ἦσαν πολὺ περισσότερον ἐκείνων κεκμηκότα, τὰ ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι Σιμιτλῆ οὐδαμοῦ σταματήσαντα, ἀλλ' ἀπαύστως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νικηφόρως ἐπιτιθέμενα κατὰ πόδας αὐτὸν ἄνευ στιγμῆς ἀναπαύσεως ἀπηνῶς κατεδίωκον, διότι τοῦτο καὶ τὸ Συμμαχικὸν συμφέρον καὶ τὸ ταχὺ καὶ αἴσιον πέρας τοῦ πολέμου ἀπῄτουν.

Προέλασις τῶν Ῥουμάνων

Ὁ κινητοποιηθεὶς Ῥουμανικὸς Στρατὸς ἀνήρχετο εἰς 10 Μεραρχίας Πεζικοῦ καὶ δύο Μεραρχίας Ἱππικοῦ μετ' ἀναλόγου Πυροβολικοῦ, ὅστις διαβὰς τὴν 30 Ἰουνίου τὸν Δούναβιν προήλασεν ἐντὸς τοῦΒουλγαρικοῦ ἐδάφους,καὶ τὴν 5'Ιουλίου αἱ κεφαλαὶ τῶν Ῥουμανικῶν φαλάγγων ἀφίκοντο ἐπὶ τῆς γραμμῆς Φερδινάνδοβο-Μπράτσα-Ῥομὰν-Λούκοβιτς. Τὴν 7 Ἰουλίου αἱ δύο Ῥουμανικαὶ Μεραρχίαι Ἱππικοῦ ἀφίκοντο εἰς Ὀρχανίν. Τὴν 11 Ἰουλίου προήλασεν ἡ Ῥουμανικὴ Στρατιὰ πρὸς Ὀρχανιὲ-Μίκροβον καὶ διὰ τῶν διόδων τῆς Ἐλέσνιτσας καὶ Ῥακοβίτσας ἐξεχύθη πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Σόφιας. Ἡ Ι Ῥουμανικὴ Μεραρχία Ἱππικοῦ κατέλαβε τὴν Μακροβίτσαν. Αἱ πρωτοπορεῖαι ἔστησαν εἰς Πέτροβ-Χὰν πρὸ σημαντικῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ὅπου ἕνεκα διπλωματικῶν λόγων ἡ περαιτέρω προέλασις αὐτῶν ἀνεκόπη.

Ἅμα δ' ὡς ὁ Ῥουμανικὸς Στρατὸς διαβὰς τὸν Δούναβιν κατηυθύνετο καὶ οὗτος ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς Σόφιαν, ὁ Τουρκικὸς Στρατὸς ὑπερβὰς τὴν Τσατάλτζαν προήλασε καὶ κατέλαβε τὴν γραμμὴν Αἴνου-Μηδείας ἣν ἐπεδίκασε τῇ Τουρκίᾳ ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Ἥτις ὑπείκουσα, ὡς διϊσχυρίσθη, εἰς τὰς ἱκεσίας τῶν Μουσουλμάνων τρομοκρατηθέντων ἐν τῷ μέσῳ εὑρισκομένων τῶν διαμαχομένων Χριστιανικῶν Κρατῶν, τὴν 20 Ἰουλίου κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν.

Ἡ κρισιμωτέρα Περίοδος τοῦ Πολέμου
(15-17 Ἰουλίου)

Ἐπειδὴ ὁ πολέμιος ἀπὸ τεσσάρων ἡμερῶν μετετόπιζε καὶ συνεκέντρου ἰσχυρὰς πεζικὰς δυνάμεις, μετὰ πολυαρίθμου Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ, εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, καθίστατο πρόδηλον ὅτι, προητοίμαζε κατὰ τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας ἐπίθεσιν,πραγματοποιηθεῖσαν τὴν 15 Ἰουλίου. Τούτου ἕνεκα, ἅπασα ἡ προσοχὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Βασιλέως ἐστράφη πρὸς τὴν ἀπειλουμένην πτέρυγα, οὗτινος ἡ ὑπέροχος Στρατηγικὴ ἐνέργεια κατὰ τὴν ἐξαιρετικῶς κρίσιμον ταύτην φάσιν τοῦ πολέμου ἐξελίχθη ὡς ἕπεται :

14 Ἰουλίου

Ἡ Κεντρικὴ ὁμὰς εἰς ἣν προσετέθη καὶ ἡ VII Μεραρχία προήλασε καταδιώκουσα τὸν πολέμιον. Καὶ ἡ μὲν VI παρέμεινε περὶ τὸ ὑψόμετρον 1378 προαγαγοῦσα τμήματα αὐτῆς παρὰ τὸ Κάρλεβο. Ἡ V Δυτικῶς τοῦ Οὐράνοβο. Ἡ δὲ II διὰ τοῦ Ὑψώματος Τρέσκοβο πρὸς Μποστάντσαν καλύπτουσα τὴν πρὸς Λέσκαν κίνησιν τῆς IV προελαναυνούσης πρὸς τὸ Παντσάρεβο ἐναντίον τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ κατενώπιον τῆς X Μεραρχίας πολεμίου. Ὁ ἐχθρὸς ἐνισχυθεὶς ἠμύνθη πεισματωδέστατα ἐπὶ τῆς κορυφῆς 1378 μέχρι τῶν Ὑψωμάτων Βορείως τοῦ Οὐράνοβο, κατέχων δι᾽ ἀποσπάσματός του τὴν Μποστάντσαν.

Τὴν 10 ἑσπερινὴν ἐξεδόθη ἡ ἑξῆς διαταγή:

«Πρὸς τὸν Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ τὸ Πεδινὸν Πυροβολικὸν ὅτι καθίσταται ζήτημα τιμῆς δι᾽ αὐτὸ τὸ νὰ δυνηθῇ νὰ παραταχθῇ καὶ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν αὐριανὴν μάχην. Ἀναγνωρίζω τὰς ἐδαφικὰς δυσκολίας. Αὗται δέον νὰ ὑπερβληθῶσι. Ἐν ἀνάγκῃ τὰ Πυροβόλα νὰ συρθῶσιν ὑπὸ τοῦ Πεζικοῦ μέχρι τῶν θέσεών των. Νὰ μὴ γίνῃ φειδὼ κόπων καὶ θυσιῶν. Νὰ κατανοήσωσι τοῦτο πάντες ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου, ἰδίως οἱ Διοικηταὶ αὐτοῦ καὶ πάντες νὰ ἐντείνωσι τὰς δυνάμεις των μέχρι τοῦ ἀκροτάτου ὁρίου.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἡ VI Μεραρχία ἤρξατο τῆς μάχης ἀπὸ πρωΐας ὑποστᾶσα σημαντικὰς ἀπωλείας. Πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς προήλασεν ἡ V. Περὶ δὲ τὴν 11.50 μ.μ. ἐξεδόθησαν αἱ ἑξῆς διαταγαί:

«Πρὸς τὴν VII Μεραρχίαν.

Προσπαθήσατε νὰ συγκεντρώσετε κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὰς δυνάμεις σας. VI Μεραρχία ἐνισχυθεῖσα θὰ συνδράμῃ δι᾽ ἐπιθέσεως αὐριανὸν ἀγῶνά σας. Συνεννοηθῆτε μετ᾽ αὐτῆς πρὸς σύμπραξιν. Ἡ μόνη δυνατὴ ἐνίσχυσις εἶναι ἡ ἐν Μαχομίᾳ διαταχθεῖσα νὰ ἔλθῃ τὸ ταχύτερον.

Κωνσταντῖνος Β.»

«Πρὸς τὸν Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην.

Παρ᾽ ὅλας τὰς μεγίστας δυσκολίας, ἃς ἀναγνωρίζω, ἀξιῶ, ὅ-

πως διὰ παντὸς μέσου ταχθῇ τμῆμα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνος τοῦ Πεζικοῦ. Ἐπαφίεμαι εἰς τὴν ὑμετέραν δραστηριότητα καὶ δύναμιν θελήσεως.

Κωνσταντῖνος Β.»

Μετὰ τὴν μάχην τῆς 10 Ἰουλίου καθ' ἣν τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ κατέλαβε τὸ Πέτσοβον, Σμοϊμήροβον καὶ Ῥόμποβον, ὁ δὲ πολέμιος ὑπεχώρησεν ἀκολουθήσας τοὺς δύο ὀρεινοὺς ὄγκους οὓς διαχωρίζει ὁ ποταμὸς Ζελίνιτσα, ἡ ΙΙΙ Μεραρχία κατέλαβε τὰ Ὑψώματα Βορείως τοῦ ὑψομέτρου 1450 καί, προήλασε μέχρι τοῦ ὕψους Τσέρβνικ-Ῥοϊλόφτσι, τάξασα προφυλακὰς μέχρι σχεδὸν τοῦ ὕψους Παντσαρέβο. Ὁ πολέμιος κατεῖχε τὴν 10 Ἰουλίου τὰ ἀπέναντι τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας ὑψώματα, ὁπόθεν παρεκώλυε τὴν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μπρεγλάνιτσα κάθοδον αὐτῆς, ἥτις καὶ ἠπράκτησε. Ἡ Χ Μεραρχία προελάσασα μέχρι Νοτίως τοῦ ὑψομέτρου 1900 περιωρίσθη εἰς ἄμυναν, τοῦ πολεμίου ἐνισχυομένου καθ' ἑκάστην, ἰδίως πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας.

Περὶ τὴν 1 πρωϊνὴν τῆς 14 Ἰουλίου τὸ 9 Πεζικὸν Σύνταγμα τῆς IV Μεραρχίας προελάσαν κατέλαβεν ἅπαντα τὰ Ὑψώματα 1050. Ἡ ΙΙ Μεραρχία ἐξασφαλίσασα ἀπὸ Βορρᾶ τὴν IV τραπεῖσαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ κατέχοντος τὰ περὶ τὸ Χασὰν Πασσᾶ Ὑψώματα, ἥτις τὴν πρωΐαν τῆς 14 προήλασε πρὸς κατάληψίν των, εἰδοποιήσασα σχετικῶς τὴν Χ καὶ τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ, εὑρισκομένη δὲ δεξιόθεν τῆς IV προήλασε πρὸς Μποστάντσαν. Ἡ δὲ IV ἀλλάξασα κατεύθυνσιν πρὸς Δυσμὰς ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ ἐπὶ τῶν Ὑψωμάτων τοῦ Χασὰν Πασσᾶ τεταγμένου πολεμίου.

Ἡ ἐπίθεσις ἤρξατο τὴν 1 μ.μ. τῆς 14 Ἰουλίου ὑπὸ τὸ σφοδρότατον τοῦ πολεμίου πυροβολικοῦ πῦρ. Ἡ IV Μεραρχία παρ' ὅλας τὰς ἀπιστεύτους ἐδαφικὰς δυσχερείας κατῆλθεν ἐκ τῆς χαράδρας τοῦ Ζελίνιτσα, καὶ κατὰ τὴν 3 μ.μ. ἤρξατο ἀνερχομένη τὰς κλιτῦς τοῦ Χασὰν Πασσᾶ, μὴ δυνηθεῖσα νὰ προσπελάσῃ. Ἐν συνεννοήσει δὲ μετὰ τῆς Χ Μεραρχίας, ἀπεφα-

σίσθη ἡ κοινὴ κατὰ τοῦ Χασὰν Πασσᾶ ἐπίθεσις νὰ ἀρχίσῃ τὴν 15 Ἰουλίου.

Περὶ τὴν 1 πρωϊνὴν τῆς 15 τὸ ἀπόσπασμα τῆς X Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Κωνσταντινόπουλον ἀποτελούμενον ἐκ τῶν 4 καὶ 5 Εὐζωνικῶν Συνταγμάτων καὶ ἑνὸς Τάγματος Πεζικοῦ προήλασε πρὸς Πανορίτσαν-Ζάνογκαν, καθ' οὗ οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν σφοδρότατα, ὅπερ ὅμως ἀντεπιτεθὲν ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν. Ἡ μάχη διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 15 Ἰουλίου, διαταχθὲν δὲ ἀπεσύρθη νύκτωρ πρὸς τὸ Ὕψωμα 1900, ὅπερ εἶναι ἡ στρατηγικὴ κλεὶς ἁπάσης τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας· εἰς τὴν ἀνακατάληψιν δ' αὐτοῦ ἀπέβλεπον αἱ λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων, ἧς ἐπιτυγχανομένης, ἅπασαι αἱ δεξιόθεν τῆς X μέχρι Γιαννίκιοϊ Μεραρχίαι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν θὰ ἠδύναντο νὰ κρατήσωσι τὰς θέσεις των, καταλαβὸν γραμμὴν ἧς τὸ ἀριστερὸν ἐξετείνετο μέχρι τοῦ χωρίου Νέγροβο.

Τῆς VI Μεραρχίας ἀπὸ πρωΐας σκληρῶς μαχομένης πρὸς τὰ Ὑψώματα Ὀνιὰρ-Μαχαλᾶ, πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς ἀπεστάλησαν αἱ ἑξῆς διαταγαὶ τὴν 14 Ἰουλίου τὴν 1 μ.μ. ὥραν:

«Πρὸς τὴν I Μεραρχίαν.

VI Μεραρχία πληροφορεῖ ὅτι, ἀρξαμένη μάχη ἀπὸ πρωΐας ἐξακολουθεῖ. Ἔχει πολλὰς ἀπωλείας. Ἐχθρὸς ἀντικαθίσταται. Ζητεῖ ἐνίσχυσιν. Ταχίστη προέλασις τῆς V Μεραρχίας καθίσταται ἀπαραίτητος ὅπως ἀπαλλαγῇ ἡ VI.

Κωνσταντῖνος Β.»

«Πρὸς τὴν IV Μεραρχίαν

Ζητήσατε συνδρομὴν VII Μεραρχίας καὶ μεταδόσατε διαταγάς μου νὰ ἐπιτεθῇ δεξιόθεν ὑμῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εἶναι ἄπορον πῶς δὲν συνδέεσθε μετ' αὐτῆς. Ἀποστείλατε ἅπαντα διαθέσιμα φορτηγὰ εἰς Σεϊτὰν-Δερὲ ὅπου ὄρχος πυρομαχικῶν ὡς διέταξα χθές. Ἀναφέρατε ἂν ἀπεστείλατε εἰς III Μεραρχίαν τὴν χθεσινὴν διαταγὴν ἐπιχειρήσεως I Μεραρχίας.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἡ V Μεραρχία προελάσασα κατέλαβε τὰ ὑψώματα πρὸς Οὐράνοβον. Ἡ VII ἀφίκετο τὴν ἑσπέραν τῆς 13 εἰς τὸ ὕψος

τῆς VI. Τὴν πρωΐαν τῆς 14 ἓν τῶν Συνταγμάτων της ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπιχειροῦντος κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς VI Μεραρχίας, δι᾽ ἑτέρου ἀπώθησε τὸν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων 1378 ἐγκατεστημένον πολέμιον. Ἐπιτεθεῖσα δὲ καὶ κατὰ τὴν νύκτα κατ᾽ αὐτοῦ, ἠνάγκασε τοῦτον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς πρὸ αὐτῆς θέσεις του. Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 15 ἡ VII Μεραρχία κατεῖχε τὴν γραμμὴν ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων 1378 μέχρι τῶν ὑψωμάτων 1079 συνδεθεῖσα μετὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς VI Μεραρχίας.

15 Ἰουλίου

Ὁ πρὸς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως συγκεντρωθεὶς ἐχθρὸς κατὰ τὴν 15 Ἰουλίου, ἐπετέθη τὴν 5 πρωϊνὴν κατὰ μέτωπον καὶ κατὰ πλευρὸν κατὰ τῆς III Μεραρχίας πρὸς κύκλωσίν της, ἥτις ὅπως διαφύγῃ αὐτὴν ὑπεχώρησε πρὸς Νέγροβον καὶ Πέτσοβον, ταχθεῖσα ἀριστερόθεν τῆς X Μεραρχίας. Τὴν 9 πρωϊνὴν τῆς 15 ἀπεστάλη πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς ἡ ἑξῆς διαταγή:

«Πρὸς τὰς IV καὶ X Μεραρχίας.

Τρίτη Μεραρχία προσβληθεῖσα ὑπὸ μεγάλων δυνάμεων κατὰ μέτωπον καὶ ἀριστερὸν πλευρόν, ἀπέσυρε τὰ προκεχωρημένα Τμήματά της καὶ μετέβαλε μέτωπον πρὸς Δυσμάς. Ζητήσατε διαταγὰς Δαμιανοῦ καὶ συντρέξατε ἀγῶνά του.

Κωνσταντῖνος Β»

Τὴν 3.50 μ.μ. δὲ τῆς αὐτῆς τὴν κάτωθι διαταγήν:

«Πρὸς τὸν Συνταγματάρχην Μαυρογιάννην Διοικητὴν 3 Συντάγματος Πυροβολικοῦ.

Θέτω ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὑμῶν τὸν παρὰ τὴν γέφυραν Κρέσνας Λόχον Μηχανικοῦ τῆς V Μεραρχίας.

Τὸ ὑφ' ὑμᾶς Σύνταγμα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ νὰ διέλθῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμῶνος καὶ νὰ διευθυνθῇ πρὸς Σαλὶχ-Ἀγᾶ-Κιουπρουσοῦ διὰ καρροποιήτου ὁδοῦ. Ἐκεῖθεν δὲ νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ Τζαμὶ-Τεπὲ τιθέμενον ὑπὸ τὰς διαταγὰς Ὑποστρατήγου Δαμιανοῦ μεθ' οὗ νὰ ἐπιζητήσῃ σύνδεσμον.

Ὁ Λόχος Μηχανικοῦ ὃν θὰ ἐνισχύσητε ἐν ἀνάγκῃ διὰ Πυροβολητῶν νὰ προβῇ εἰς ἐπισκευὴν τῆς ὁδοῦ, ἀνερχόμενος ἀπὸ γεφύ-

ρας Κρέσνας καὶ προχωρῶν πρὸς Τζαμὶ-Τεπέ. Ἕτερος δὲ Λόχος Μηχανικοῦ νὰ προβῇ εἰς ἰδίαν ἐργασίαν εἰς Τζαμὶ-Τεπὲ πρὸς Μπρέσνιτσαν.

Ἐπισπεύσατε πάσῃ δυνάμει μετάβασίν σας Τζαμὶ-Τεπὲ παρισταμένης ἀπολύτου ἀνάγκης.

Κωνσταντῖνος Β.»

Κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης, ὁ Συνταγματάρχης Μαυρογιάννης θαρραλέως καὶ παρακεκινδυνευμένως διεξεπεραίωσε διὰ τῆς κοίτης τοῦ Στρυμῶνος τὸ Σύνταγμα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, καὶ ἡγουμένων τῶν Πυροβολαρχιῶν Μαρκουλάκη καὶ Πετρίδη μετ᾽ ἀγωνιώδη ἀνάβασιν, τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ ἡμέρας ἀγρύπνων διατελούντων, καὶ τῶν κτηνῶν ἀσίτων, ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους ἀφαντάστου δυσπορίας, καταβληθεισῶν ἀξιεπαίνως ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν, ἀφίκετο εἰς Τζαμὶ-Τεπέ, ἀποθανόντων 70 ἵππων, ὧν 50 τῶν Πυροβολαρχιῶν Πετρίδη καὶ Μαρκουλάκη γενόμενον δεκτὸν διὰ βροντωδεστάτων ἐπευφημιῶν τῶν Εὐζώνων, καὶ τῶν διαμετακομιζομένων τραυματιῶν Ταγματαρχῶν τοῦ Πεζικοῦ Βλαχογιάννη καὶ Σουμπασιάκου, κινήσαν τὴν κατάπληξιν τοῦ πολεμίου.

Ἐπίθεσις κατὰ τῆς X Μεραρχίας

Ἐνισχυθεὶς ὁ ἀπέναντι τῆς X καὶ IV Μεραρχίας ἐχθρὸς ὑπὸ δυνάμεων ἀποσυρθεισῶν ἐκ τῶν ἀπέναντι τῆς Σερβικῆς Στρατιᾶς, καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς X Μεραρχίας ἐνισχυούσης ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν τῆς IV Μεραρχίας, ἀπεκρούσθη. Ἕνεκα ὅμως τῆς ὑποχωρήσεως τῆς III Μεραρχίας, ἡ X Μεραρχία συνεπτύχθη ἐπὶ τῆς γραμμῆς Μπούκοβικ πρὸς Καδίκα καὶ ὕψωμα 1900, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀπὸ τὰ ὑψώματα Μπεγιάζ-Τεπὲ κατερχομένων πολυαρίθμων φαλάγγων ὧν αἱ ἐμπροσθοφυλακαὶ προσήγγιζον ἤδη πρὸς τὸ Πέτσοβον. Οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν τὴν 9 μ.μ. τῆς 15 κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Κωνσταντινόπουλον ἀποσπάσματος τῆς X Μεραρχίας, ἡ ἐπίθεσις διήρκεσε μέχρι τῆς 3 πρωϊνῆς τῆς 16 Ἰουλίου, ὅτε οἱ Βούλγαροι ὑποχωρήσαντες ἤρξαντο ὀχυρούμενοι.

Ἐπίθεσις κατὰ τῆς IV Μεραρχίας

Τὴν πρωΐαν τῆς 15 Ἰουλίου ὁ ἐχθρὸς ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς IV Μεραρχίας ἐπιχειρούσης πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ ὑψώματος 1050 πρὸς Χασὰν-Πασσᾶ. Τὸ ἐχθρικὸν Πυροβολικὸν ἀπὸ Μποστάντζας ἔβαλλε κατὰ τῶν ἐφεδρειῶν της καὶ τῶν νώτων τοῦ πυροβολικοῦ της, ἀπειλουμένου δὲ τοῦ ἀριστεροῦ της δι᾽ ἀντεπιθέσεως ἠδυνάτει νὰ συνδράμῃ τὰς III καὶ X Μεραρχίας προσβληθείσας ὑπὸ ἰσχυροτάτων ἐχθρικῶν δυνάμεων.

Ἡ II Μεραρχία τὴν 8 ἑσπερινὴν τῆς 15 κατεῖχε διὰ δύο Συνταγμάτων της τὴν σειρὰν τῶν ὑψωμάτων Ζελένιτζα-Μποστάντζα, ἀπόπειρα δὲ τοῦ ἐχθροῦ πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς ἀπεκρούσθη.

Ἡ IV Μεραρχία μετὰ λυσσώδη ἀμυντικὸν ἀγῶνα προελάσασα ἀπώθησε τὰ προκεχωρημένα ἐχθρικὰ τμήματα. Τὴν μεσημβρίαν τῆς 15 ὁ ἐχθρὸς παρατάξας ἰσχυρότατον πυροβολικὸν ἐπεχείρησε πεισματωδέστατα κατὰ τῶν πτερύγων αὐτῆς. Ἡ X Μεραρχία ὑπεχώρησε πρὸς Τζαμὶ-Τεπέ, οὗ ἕνεκα, ἡ συγκοινωνία τῆς IV μετὰ τοῦ Πετσόβου ἀπεκόπη καὶ ἠπειλεῖτο σοβαρῶς τὸ ἀριστερὸν αὐτῆς. Ἐὰν δὲ ἡ X κατεδιώκετο πρὸς Γενίκιοϊ, ἔνθα ἦγεν ἁμαξιτὴ ὁδός, ἡ Στρατιὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκοπῇ.

Τὴν Μεσημβρίαν τῆς 15 Ἰουλίου ἐξεδόθη ἡ ἑπομένη διαταγή:

«Πρὸς τὸν Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην.

Ἐνέργεια IV Μεραρχίας πρὸς Χασὰν-Πασσᾶ δυσχεραίνεται ὑπὸ ἐχθρικοῦ Πυροβολικοῦ βάλλοντος ἐκ Μποστάντζας. Τῆς II Μεραρχίας ἀκινητούσης, διέταξα ταύτην προελάσῃ. Σύνταγμα V Δυτικῶς Στρυμῶνος θέτω εἰς διάθεσίν της. Τοποθέτησις Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ Α. Τρεσκόβου κατ᾽ ἀναφορὰν Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ δυνατή. Ἀνάγκη πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἀναβῇ ἐκεῖ Πεδινὸν Πυροβολικόν. Θέσατε τοιοῦτον εἰς διάθεσιν II Μεραρχίας καὶ συνδράματέ την πρὸς μεταφοράν του. Δραστηρία προχώρησις ἁπάσης δυνάμεώς σας πρὸς Τσέροβον ἀναγκαιοτάτη ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τελευταία καὶ κρίσιμος φάσις τοῦ πολέμου
(16—17 Ἰουλίου)

Ἐνῷ οἱ δύο Σύμμαχοι Στρατοὶ ἦλθον τελικῶς εἰς ἐπαφὴν ἀπωθήσαντες τὸν πολέμιον εἰς τὰ παλαιὰ Τουρκοβουλγαρικὰ σύνορα καὶ θὰ περιεζώννυον αὐτόν, ὁ δὲ Ρουμανικὸς ἐπήρχετο ἀκωλύτως κατὰ τῶν νώτων αὐτοῦ, καὶ ἡ κατάθεσις τῶν ὅπλων, καὶ ἡ παράδοσις τῶν πολεμίων θὰ καθίστατο μοιραία καὶ ἀναπόφευκτος, οἱ Σέρβοι διέκοψαν αἰφνιδίως τὸν ἀγῶνα, καὶ παρέμειναν ἐφεξῆς ἀκινητοῦντες καὶ ἀδιάφοροι αὐτοῦ θεαταί. Συμμαχικὴ παράσπονδος στάσις ἣν ἐπαρκῶς ἐξηγεῖ ἡ παρουσία κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὸ ἐν Νύσσῃ καὶ Πυρότ, ἀκμάζοντος τοῦ πολέμου, Σερβικὸν Στρατηγεῖον τοῦ ἐν Πετρουπόλει Βουλγάρου πρεσβευτοῦ Στρατηγοῦ Παπρικὼφ μεθ᾽ ἑτέρου Βουλγάρου ἀνωτέρου Ἀξιωματικοῦ καὶ τοῦ ἐν Σόφιᾳ Ρώσσου Ταγματάρχου Στρατιωτικοῦ Ἀκολούθου.

Τῆς στάσεως ταύτης τῶν Σέρβων ἐπωφεληθέντες οἱ Βούλγαροι ἀπέσπασαν ἰσχυρὰς δυνάμεις ἐκ τῶν ἀπέναντι αὐτῶν τεταγμένων καὶ ἐπετέθησαν ἐρρωμένως κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, ὅπερ ἀπετέλει ἡ ΙΙΙ Μεραρχία, ἥτις προσβληθεῖσα ὑπὸ ἰσχυροτάτης δυνάμεως ἀπὸ τῆς 5 πρωϊνῆς τῆς 15 Ἰουλίου κατὰ μέτωπον καὶ κατὰ πλευράν, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν κύκλωσιν, ἀπεγνωσμένως ἀγωνιζομένη ὑπεχώρησε πρὸς Πέτσοβο - Νέγροβο.

Τὰ γεγονότα ταῦτα τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως κατέστησαν τὴν κατάστασιν κρίσιμον καὶ περιήγαγον εἰς μέγιστον κίνδυνον τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς ΙΙΙ Σερβικῆς Στρατιᾶς, ὡς καὶ τὸ ὅλον ἔνδοξον αὐτοῦ ἔργον. Ἡ διάσπασις τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως διευκολύνουσα τὴν προέλασιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ νῶτα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν αὐτοῦ πρὸς Στρώμνιτσαν καὶ Λιβούνοβον θὰ ἐπέφερε τὴν ἀνατροπὴν τῶν ὅρων τοῦ πολέμου, οὗ ἡ ἔκβασις θὰ ἀπέβαινε διὰ τὸν πολέμιον εὐνοϊκή. Τούτου ἕνεκα, τοιαύτη ἦτο ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τῇ παρασπόνδῳ ταύτῃ στάσει τῶν Σέρβων, ὥστε ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σέρβον Ἀρχιστράτηγον ἀνοι-

κτὸν τηλεγράφημα, λέγων: «᾿Απαντήσατε κατηγορηματικῶς, θὰ κινηθῆτε Ναὶ ἢ Οὔ».

῾Η ὡς ἐκ τοῦ ἀνωμάλου δὲ καὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους τῶν ἐπιχειρήσεων προκύπτουσα ἀδυναμία λυσιτελοῦς τάξεως καὶ μετακινήσεως τῶν ἐφεδρειῶν ἐπέβαλεν ἰδιάζοντα μέτρα καὶ παράτολμον δρᾶσιν. Περίπτωσις καθ' ἣν διέλαμψεν ἡ Στρατηγικὴ ἰδιοφυΐα, ἡ τόλμη καὶ ἡ ψυχραιμία τοῦ ᾿Αρχιστρατήγου Βασιλέως.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ὅθεν στιγμὴν ταύτην, διέταξεν οὗτος τολμηρότατον ἐπιθετικὸν ἑλιγμὸν τῆς ῾Ελληνικῆς παρατάξεως κατὰ τοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ πολεμίου. Οὕτω ἡ IV Μεραρχία ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς τοῦ ὑποστρατήγου Δαμιανοῦ Κ., μετὰ τῆς ΙΙ ἀπήρτισε Τμῆμα Στρατιᾶς ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Μοσχόπουλον, ὅπερ διετάχθη νὰ προσβάλῃ ὑπὸ τὴν πλαγιοφύλαξιν τῆς V Μεραρχίας τὸ Χασὰν Πασσᾶ καὶ ἐκεῖθεν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα καὶ τὰ νῶτα τοῦ κατὰ τῆς ΙΙΙ καὶ Χ ἐπιτεθέντος ἐχθροῦ.

Πρὸς τοῦτο ἐξεδόθησαν αἱ ἑξῆς διαταγαὶ ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν 16 ᾿Ιουλίου.

«15 ᾿Ιουλίου ὥρα 11.30 ἑσπερινή.

Πρὸς

Τὸν ῾Υποστράτηγον Δαμιανὸν καὶ τὴν Χ Μεραρχίαν.

1) ῾Ο ἀπέναντι τοῦ δεξιοῦ τοῦ Στρατοῦ ἐχθρὸς ἡττηθεὶς ὑπεχώρησε βορείως Τζουμαγιᾶς ἣν κατέκαυσε. ῾Εχθρὸς κατέχει εἰσέτι ῞Υψωμα Χασὰν-Πασσᾶ ἀπέναντι IV Μεραρχίας.

2) ῾Η ΙΙΙ Σερβικὴ Στρατιὰ θὰ ἐπιτεθῇ αὔριον πρὸς Τσούκα-Γκολὲκ καὶ Τσαρεβοσέλο.

3) ῾Η IV Μεραρχία ἀποσπᾶται ἐκ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Δαμιανοῦ καὶ σχηματίζει μετὰ τῆς ΙΙ Μεραρχίας Τμῆμα ὑπὸ τὸν ῾Υποστράτηγον Μοσχόπουλον, εἰς ὃν ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ ἐπιτεθῇ αὔριον πρὸς Χασὰν-Πασσᾶ καὶ κατὰ τῶν νώτων τοῦ ἀπέναντι τῆς Στρατιᾶς Δαμιανοῦ ἐχθροῦ. ᾿Εν ἀνάγκῃ θὰ πέμψω πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ καὶ ἑτέρας Μεραρχίας.

4) ῾Ο ὑποστράτηγος Δαμιανὸς νὰ ἀναπτύξῃ τὰς δυνάμεις του, νὰ τὰς ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ κρατήσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὰς περὶ τὸ Πέτσοβον καὶ Τζαμῆ - Τεπὲ θέσεις του. Εὐθὺς δὲ ὡς αἰσθανθῇ χαλάρωσιν τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως, νὰ ἀντεπιτεθῇ ἐρρωμένως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

5) Πρὸς ἐνίσχυσιν τῷ ἀποστέλλω τὸ 3 Σύνταγμα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ πρὸς Τζαμὶ - Τεπέ.

6) Τὸ Μηχανικὸν τῶν Μεραρχιῶν Χ καὶ ΙΙΙ νὰ ἐπισκευάσῃ ἐν τάχει τὴν ὁδὸν ἀρχόμενον ἐκ Τζαμὶ - Τεπέ. Ἕτερος λόχος ἤρξατο τῆς ἐπισκευῆς ἐκ Γιαννίκιοϊ.

7) Εἰς Γέφυραν Νοτίως εἰσόδου Κρέσνας ὑπάρχει τηλεφωνικὸς σταθμός.

Κωνσταντῖνος Β.»

Υ. Γ. Ἡ Χ Μεραρχία νὰ ἀποστείλῃ τὴν παροῦσαν καὶ πρὸς τὸν ὑποστράτηγον Δαμιανόν.

«15 Ἰουλίου, ὥρα 11.30′ ἑσπερινή.

Πρὸς τὰς ΙΙ καὶ ΙV Μεραρχίας.

1) Ὁ πρὸ τοῦ Βορείου μετώπου ἐχθρὸς ὑπεχώρησε πρὸς Μουρσάλεβο πρὸς βορρᾶν Τζιουμαγιᾶς ἣν ἐνέπρησε. Ὁ ἀπέναντι τῆς ΙΙ Μεραρχίας ἐχθρὸς ὑπεχώρησεν ἐπίσης πρὸς βορρᾶν.

2) Ἡ ΙΙΙ Σερβικὴ Μεραρχία θὰ ἐπιτεθῇ αὔριον κατὰ τῆς γραμμῆς Τσούκα - Γκολὲκ - Τσαρεβοσέλο.

3) Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Μανουσογιαννάκη θὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τῶν Νοτίως τῆς Τζουμαγιᾶς ὑψωμάτων καὶ θὰ διαβιβάσῃ τὴν V Μεραρχίαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης μὲ ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ ὑψώματα βορείως Πάδες

4) Σχηματίζω Τμῆμα Στρατιᾶς ἐκ τῶν Μεραρχιῶν ΙV καὶ ΙΙ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Μοσχόπουλον. Τὴν ΙV Μεραρχίαν ἀποσπῶ ἀπὸ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Δαμιανοῦ.

5) Αἱ Μεραρχίαι αὗται νὰ ἐπιτεθῶσιν αὔριον κατὰ τοῦ ἀπέναντι τῆς ΙV ἐχθροῦ καὶ νὰ συνδράμωσι πάσῃ θυσίᾳ τὸν ἀγῶνα τῶν Μεραρχιῶν Χ και ΙΙΙ ἐπιτιθέμεναι κατὰ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν νώτων τοῦ ἐχθροῦ.

6) Εἰς τὴν ΙΙ Μεραρχίαν ἀποστέλλεται αὔριον λίαν πρωῒ τὸ πεδινὸν πυροβολικόν της.

7) Ἡ Ταξιαρχία Ἱππικοῦ νὰ διευθυνθῇ εἰς Τζουμαγιᾶν πρὸς Τσέροβον ὅπως καλύψῃ τὸ πλευρὸν τῆς ΙΙ Μεραρχίας.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τελευταία καὶ κρισιμωτάτη μάχη Πετσόβου - Νεγρόβου - Χασὰν Πασσᾶ.
(16 - 17 Ἰουλίου 1913)

Τὴν 15 Ἰουλίου ἐνῷ τὰ δύο εὐζωνικὰ Συντάγματα 4 καὶ 5 τῆς Χ Μεραρχίας καὶ τὸ πεζικὸν Τάγμα Μιχοπούλου ἀπο-

τελοῦντα ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Κωνσταντινόπουλον, Διοικητὴν τοῦ τελευταίου, προελάσαν πρὸς τὰς ὕπερθεν τῆς θέσεως Βλάχικες - Καλύβες κορυφὰς τοῦ Πετσόβου, Πανορίτσαν - Ζανόγκαν, ὁ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας ἔλαβε τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Μοσχοπούλου:

«Χ Μεραρχίαν.

Ἐπιτίθεμαι ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐπιτεθῆτε καὶ σεῖς, ἵνα μὲ εὐκολύνετε εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῶν πρὸ ἐμοῦ Βουλγαρικῶν θέσεων ὀχυρῶν φύσει καὶ τέχνῃ, τοῦ Χασὰν-Πασσᾶ.

Κ. Μοσχόπουλος
ὑποστράτηγος»

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀπεστάλη παρὰ τῆς Χ Μεραρχίας ἡ κάτωθι ἀπάντησις:

«Τμῆμα Στρατιᾶς Μοσχοπούλου.

Πιεζόμενος σφοδρῶς ὑποχωρῶ. Ζήτημα εἶνε ἂν θὰ κατορθώσω νὰ φθάσω εἰς Τζαμὶ - Τεπέ.

Λ. Παρασκευόπουλος
Συνταγματάρχης»

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐδόθη ἡ ἑξῆς ἀπάντησις παρὰ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Μοσχοπούλου:

«Χ Μεραρχίαν.

Ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος μείνατε καὶ ἀγωνισθῆτε.

Κ. Μοσχόπουλος
Ὑποστράτηγος»

Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται

Ὁ ἀγὼν ἤρξατο σφοδρῶς καὶ ἀποφασιστικῶς. Μακραὶ δὲ φάλαγγες ἐθεάθησαν κινούμεναι πρὸς Νότον. Τὸ τμῆμα Στρατιᾶς Δαμιανοῦ ἠδυνάτει νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν. Οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Κωνσταντινόπουλον ἀποσπάσματος λυσσωδῶς καὶ ἀποφασιστικῶς. Αἱ πρῶται αὐτῶν γραμμαὶ δὲν ἐπυροβόλουν, ἀλλ᾽ ἐφωδιασμέναι

διὰ χειροβομβίδων ἔβαλλον δι᾽ αὐτῶν θανατηφόρως. Ἡ ἐκ τούτων προξενηθεῖσα ἐντύπωσις εἰς τοὺς εὐζώνους ἦτο τὰ μάλιστα καταπληκτική, διότι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιτιθεμένων ἦτο ὑπεράγαν μέγας καὶ διὰ νέων δυνάμεων διαρκῶς ἐνισχυόμενος. Μέχρι τῆς 11 πρωϊνῆς τρὶς αἱ γραμμαὶ τῶν εὐζώνων ἐκάμφθησαν ὑποχωρήσασαι βήματά τινα, ἀλλὰ καὶ τρὶς διὰ τῆς λόγχης ἀντεπιστρέψαντες ἀνέκτησαν τὰς θέσεις των.

Περὶ τὴν 12ην ἡ θέσις τοῦ ἀποσπάσματος κατέστη κρισιμωτάτη, καθ᾽ ἣν ἐπανελήφθη ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς σκηνὴ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν τὴν ὁποίαν ἱστορεῖ ὁ Πλούταρχος οὕτως:

«Δυσφορῶν οὖν Παυσανίας τοῖς παροῦσι, ἀλλὰ τοῦ Μάντεως ἐπ᾽ ἄλλοις καταβάλλοντος, τρέπεται πρὸς τὸ Ἡραῖον τῇ ὄψει δεδακρυμένος, καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν, ηὔξατο Κιθαιρωνίᾳ Ἥρᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις οἱ Πλαταΐδα γῆν ἔχουσιν, εἰ μὴ πέπρωται τοῖς Ἕλλησι νικᾶν ἀλλὰ δράσαντάς γέ τι παθεῖν καὶ δείξαντας ἔργῳ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἐπ᾽ ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ μάχεσθαι μεμαθηκότας ἐκστρατεύειν».

«Καλλικράτης ὃν ἰδέᾳ τε κάλλιστον καὶ σώματι μέγιστον ἐν τῷ Στρατῷ γενέσθαι λέγουσι, τοξευθεὶς καὶ θνήσκων, οὐκ ἔφη τὸν θάνατον ὀδύρεσθαι καὶ γὰρ ἐλθεῖν οἴκοθεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανούμενον, ἀλλ᾽ ὅτι θνήσκει μὴ τῇ χειρὶ χρησάμενος».

Ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς συνθήκας καὶ κρισιμωτάτας στιγμὰς ἐπανελήφθησαν αἱ αὐταὶ ἀκριβῶς εἰκόνες καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ μάχῃ, ἴσῃ διὰ τὰς μεγίστας αὐτῆς συνεπείας διὰ τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὴν τῶν Πλαταιῶν, καθ᾽ ἣν ὁ Συνταγματάρχης Κωνσταντινόπουλος ἐν μέσῳ τῶν Ἀξιωματικῶν του ἀναβλέψας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ σταυροκοπούμενος ἀνέκραξε: «Βοήθησον Θεέ μου νὰ νικήσωμεν, ἀλλ᾽ ἂν εἶναι πεπρωμένον νὰ ἡττηθῶμεν καὶ νὰ καταστραφῇ ἡ Ἑλλάς, νὰ ἀποθάνωμεν γενναίως καὶ ἐνδόξως, ὡς ἁρμόζει εἰς Ἕλληνας».

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀκμαῖος εὐσταλὴς καὶ ὡραῖος εὔζωνος, καθαρὸς τύπος γνησίου Αἰτωλοῦ, τραυματισθεὶς σοβαρῶς κατὰ τὸ δεξιὸν γόνυ ὀργίλως ἀνεβόησε μὲ τὴν ἀμιγῆ Αἰτωλικήν του προφοράν. «Τώρα ποὺ χρειαζόμνα στ᾽ καλή μ᾽ τ᾽ πατρίδα πιρσότερο, λαβώθηκα οὐ Μαύρους, καὶ δὲ μπορῶ μπὶτ νὰ κουνηθῶ». Καὶ ἑτοιμοδάκρυτος καὶ ἄκρως ἀλγῶν καὶ κατὰ τῆς κακοτυχίας του δυσφορῶν, εἰς τὸ Χειρουργεῖον ἄκων καὶ διαμαρτυρόμενος διεκομίσθη.

Συγχρόνως ὁ Διοικητὴς διέταξε τὴν παρ᾽ αὐτῷ συνάθροισιν τῶν σαλπιστῶν τοῦ Ἀποσπάσματος καὶ τὴν ἵππευσιν ἁπάντων τῶν ἐφίππων Ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν αὐτοῦ. Μεθ᾽ ὃ διέταξεν ἀντεπίθεσιν κατὰ τῆς σφοδρᾶς Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως, τῶν σαλπιστῶν ἐναλλὰξ τὸ γοργὸν τῆς ἐφόδου σάλπισμα, καὶ τὸ ἔντονον τῆς σημαίας καὶ τοῦ βασιλέως ἐμβατήριον ζωηρῶς σαλπιζόντων.

Καὶ οἱ Εὔζωνοι, τῶν ἀξιωματικῶν πρωτοπορούντων καὶ τῶν Σημαιῶν ἀναπεπταμένων, κραυγάζοντες: «Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Θάνατος εἰς τοὺς Βουλγάρους!» μὲ ἐφ᾽ ὅπλου λόγχην ἀντεπετέθησαν θυελλόποδες καὶ μαινόμενοι, παρασύροντες πᾶν τὸ προστυχόν. Οἱ δὲ Βούλγαροι, ὑπερδιπλάσιοι ὄντες, προτροπάδην φεύγοντες συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ποταμοῦ Μπρεγλάνιτσα, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ χωρίου Παντσαρέβο πρὸς Τσάρεβο-Σέλο ἐτράπησαν.

Ὁ δὲ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας πολὺ μακρὰν ὄπισθεν εὑρισκόμενος καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ὑποχωρήσεως τῆς II Μεραρχίας καὶ τὴν σφοδροτάτην ἐπίθεσιν τῶν Βουλγάρων διατελῶν, καίπερ πληροφορούμενος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης, φοβούμενος ὑπερφαλάγγισιν, διέταξε πρωτοφανῶς ὑποχώρησιν ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐνώπιον ἐχθροῦ συντριβέντος καὶ προτροπάδην φεύγοντος.

Τὴν διαταγὴν ταύτην, ἥτις ἐκτελουμένη θὰ εἶχεν ὀλεθρίας διὰ τὸν ὅλον ἀγῶνα συνεπείας, οἱ ἁρμόδιοι ἐν ἀγανακτήσει κατ᾽ αὐτῆς ἐκφραζόμενοι δὲν ἐξετέλεσαν καὶ μόνον κατὰ τὴν νύκτα ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ὀπίσω μετετοπίσθησαν. Τοῦθ᾽ ὅπερ ἀντιληφθέντες οἱ ὑποχωροῦντες Βούλγαροι ἀνέκοψαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 16 Ἰουλίου ἵσταντο ἀπέναντι τῆς εὐζωνικῆς παρατάξεως μετὰ πολυπληθοῦς βαρέος πυροβολικοῦ, καθ᾽ ὅλην τὴν ἡμέραν ἀσχοληθέντες εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς νυκτερινῆς ἐπιθέσεως, ἥτις ἤρξατο τὴν 9 ἑσπερινήν, ἀφοῦ προηγήθη αὐτῆς σφοδρότατος βομβαρδισμός.

Τὰ κύματα τῶν ἐπιμόνων καὶ λυσσαλέων ἐχθρικῶν ἐπιθέσεων συνεχίσθησαν ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς 9 ἑσπερινῆς τῆς 16 Ἰουλίου θραυόμενα ἀκαταπαύστως πρὸ τοῦ βράχου τῆς εὐζωνικῆς ἀνδρείας, φιλοπατρίας, αὐτοθυσίας καὶ ἐπιμονῆς μέχρι

τῆς 3 ὥρας πρωϊνῆς τῆς 17, ὁπότε συντριβεὶς ὁ ἐχθρὸς καὶ ὑποστὰς ὑπερμέτρους καὶ σοβαρωτάτας ἀπωλείας, ὑπεχώρησε πέραν τῶν δύο χιλιομέτρων ὅπου καὶ περιεχαρακοῦτο συντόνως.

Ὁ Συνταγματάρχης Κωνσταντινόπουλος ἐζήτησεν ἐπειγόντως εἰς ἐνίσχυσίν του καὶ τὸ ἐν ἐφεδρείᾳ παρὰ τῷ Μεράρχῳ παραμεῖναν 2 Εὐζωνικὸν Τάγμα τοῦ Συντάγματός του, ἀλλ᾽ ὁ Μέραρχος ἀρνηθεὶς κατ᾽ ἀρχὰς νὰ πράξῃ τοῦτο ἠναγκάσθη τελικῶς νὰ ἐνδώσῃ πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ αἰτοῦντος ὅστις προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ : «Δὲν ἀντελήφθητε κ. Μέραρχε τί συνέβη ; Οἱ Βούλγαροι συνετρίβησαν, καὶ θὰ πάθωσι τὰ ἴδια ἐὰν ἀποτολμήσωσι νὰ ἐπιχειρήσωσι νέαν ἐπίθεσιν. Τηλεγραφήσατε εἰς τὸν Βασιλέα τὰ συμβάντα ὅστις ἀνησυχεῖ δεδικαιολογημένως διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς κρισίμου καὶ τελεσιδίκου μάχης».

Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐτελοῦντο, ὁ Ἀρχιστράτηγος σφόδρα ἀνησυχῶν μήπως ἐχθρικὴ δύναμις προελάσῃ πρὸς τὴν γέφυραν τῆς Κρέσνας, ἀπεφάσισε διὰ τοῦ Πυροβολικοῦ νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοιούτου τινὸς ἐνδεχομένου, ἐκδόσας τὴν ἑξῆς διαταγήν :

«16 Ἰουλίου. 5 πρωϊνή.

Πρὸς τὸν ἀρχαιότερον Διοικητὴν τῶν παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Κρέσνας Πεδινῶν Πυροβολαρχιῶν.

Ἅμα τῇ λήψει τῆς παρούσης, τὸ παρὸν παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Κρέσνας Πεδινὸν Πυροβολικόν, πλὴν τοῦ 3 Συντάγματος Πυροβολικοῦ, νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως καὶ νὰ μεταβῇ ἐπὶ τῶν παρὰ τῷ Γιαννίκιοϊ Ὑψωμάτων ἔνθα νὰ ταχθῇ εἰς θέσιν ἀναμονῆς μέτωπον πρὸς Μπρέσνισταν.

Ὁ ἀρχαιότερος τῶν Διοικητῶν νὰ ἀναλάβῃ προσωρινῶς τὴν Διοίκησιν καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παρούσης.

Τὸ Πυροβολικὸν νὰ ἀφήσῃ δύο ἐφίππους ἀγγελιαφόρους εἰς τὸ τηλέφωνον τῆς Κρέσνας.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν 10.40 μ.μ. τῆς 16 Ἰουλίου ἀπεστάλη ἡ ἑπομένη διαταγή :

«Πρὸς τὴν IV Μεραρχίαν·

Κατὰ πληροφορίας κατοίκων Τσουμαγιᾶς, Στρατιὰ Ἰβανὼφ ὑπέστη πανωλεθρίαν κατὰ μάχην Ν. Τσουμαγιᾶς, ὑπεχώρησε πέραν συνόρων καταστρέψασα πάσας τὰς γεφύρας περὶ Τσουμαγιᾶν.

Κατὰ πληροφορίας Δαμιανοῦ, ἐχθρικαὶ φάλαγγες κινοῦνται πρὸς Νότον. Ἀγὼν διεξάγεται εἰς δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν Χ Μεραρχίας. Δαμιανὸς ἀναφέρει ὅτι ἀδυνατεῖ ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν. Τονίζω ἀνάγκην νὰ ἐπισπευσθῇ προέλασις ΙΙ καὶ IV Μεραρχίας·

Κωνσταντῖνος Β.»

Αἱ IV καὶ ΙΙ Μεραρχίαι προελάσασαι ἀφίκοντο εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν ὑψωμάτων Χασὰν-Πασσᾶ, ἀλλ' ἐλλείψει πυρομαχικῶν Πυροβολικοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δράσωσι.

Ἰδιότυπος καὶ ἰδιώνυμος Βουλγαρικὸς πανικὸς

Κατὰ τὴν μάχην τῆς 16 Ἰουλίου ἡ Ταξιαρχία Ζλατάρεφ ὑποστᾶσα σοβαρωτάτας ἀπωλείας ὑπεχώρησεν ἄνωθεν τοῦ χωρίου Λογοδᾶ πρὸ τῆς Τζουμαγιᾶς. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, αἰφνιδίως αὕτη ἔφευγεν ἐν διασπορᾷ, ἀλλαλαγμοῖς, ὀρυμαγδῷ, καὶ πυροβολισμοῖς.

Τὴν πρωΐαν ἐξ αὐτομόλων Βουλγάρων ἐγνώσθη ὅτι, αἰτία τῆς αἰφνιδίας καὶ ἀλλόφρονος φυγῆς τῶν Πρώσσων τῆς Ἀνατολῆς ἦτο λιμώττων ὄνος ὅστις ὑπὸ τῆς πείνης μαστιζόμενος καὶ ὠθούμενος δαγκάσας, ἔσυρε βιαίως καὶ αἰφνιδίως τὸ πλῆρες ἄρτου σακκίδιον καθεύδοντος βαθύτατα Βουλγάρου στρατιώτου, ὅστις ἀποτόμως ἀφυπνισθεὶς ἐτράπη εἰς φυγὴν ἔντρομος καὶ κραυγάζων Γκρέτσκα Καβαλέρια—Ἑλληνικὸν Ἱππικὸν—τὸν ὄνον ἀντὶ πολεμικοῦ ἵππου ἐκλαβών.

Ἐκ τῶν αἰφνιδίων δὲ κραυγῶν αὐτοῦ ἅπασα ἡ Ταξιαρχία Ζλατάρεφ ἔντρομος ἀφυπνισθεῖσα διέβη πανικόβλητος φεύγουσα τὴν παλαιὰν Βουλγαρικὴν μεθόριον. Ἔκτοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ διασυμμαχικοῦ πολέμου ὁ ἀνωτέρω Βουλγαρικὸς πανικὸς εἶναι γνωστὸς ὡς ἐπώνυμος τοῦ προξενήσαντος αὐτὸν βαρυτόνου τοῦ Μαΐου ἀοιδοῦ.

17' Ἰουλίου

Τὸ τμῆμα Στρατιᾶς Μοσχοπούλου διὰ μὲν τῆς IV Μεραρ-

χίας συνέχισε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ἐχθροῦ, διὰ δὲ τῆς II Μεραρχίας ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τῶν νώτων αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη αὕτη νὰ ὑπερβῇ τὸ δεξιὸν τῆς IV καὶ οὕτως ἡ προέλασις ἐδυσχεράνθη. Προσήγγισεν ὅμως σημαντικῶς πρὸς τὴν κορυφὴν τῶν Ὑψωμάτων τοῦ Χασὰν-Πασσᾶ.

Τὴν πρωΐαν τῆς 17 Ἰουλίου ὁ ἐχθρὸς ἐγένετο ὁρμητικώτερος συγκεντρώσας τὰ πυρὰ τοῦ Πυροβολικοῦ του κατὰ τοῦ Μπούκοβικ, ἅτινα διεδέχθη ἐπίθεσις τοῦ Πεζικοῦ του, ὅπερ περὶ τὴν 9 πρωϊνὴν ἐπετέθη λυσσωδῶς κατ᾽ αὐτοῦ. Ἀντεπίθεσις ὅμως διὰ τῆς λόγχης τοῦ ἐπὶ τοῦ Μπούκοβικ ἐγκατεστημένου δεξιοῦ τῆς III Μεραρχίας, ἥτις ἐπεξετάθη ἐφ᾽ ὅλης τῆς γραμμῆς, ἠνάγκασε τὸν ἐχθρὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἀτάκτως καθ᾽ ἅπαν τὸ μέτωπον, ὅπερ ἀνέστειλε τὴν πρὸς κύκλωσιν τῆς III Μεραρχίας κίνησιν τοῦ δεξιοῦ του.

Κατὰ τὴν νύκτα τμήματα τῆς IV Μεραρχίας συνέχισαν ἐρρωμένως τὸν ἀγῶνα καταλαβόντα δεσπόζοντα σημεῖα, ἀμυντικῶς καταρτισθέντα. Ὁ ἐχθρὸς ὑποστὰς σοβαρωτάτας ἀπωλείας ὑπεχώρησεν ἀτάκτως πρὸς Βορρᾶν καὶ Δυσμάς, καὶ κατέλαβε δι᾽ ἰσχυρᾶς δυνάμεως τὸν λόφον ἐφ᾽ οὗ ἐστηρίζετο τὴν προηγουμένην τὸ ἀριστερὸν τῆς IV Μεραρχίας, ὡς ἐπίσης καὶ κορυφὴν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος 1900, προχωρῶν ΝΑ. κατὰ μῆκος τῆς κορυφογραμμῆς τείνων νὰ ἀφιχθῇ πρὸς τὸ ἀριστερὸν αὐτῆς.

Ἡ II Μεραρχία ἔστη εἰς Πάδες βληθεῖσα πλευρικῶς καὶ κατὰ τὰ νῶτα σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ.

Μάχη τοῦ Πρεντὲλ-Χὰν
(17 Ἰουλίου)

Τὴν 16 Ἰουλίου ἐχθρικὴ φάλαγξ ὁρμωμένη ἐκ Ταταρ-Πατζαντζὶκ προήλασε κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως πρὸς τὴν στενωπὸν τοῦ Πρεντὲλ-Χάν. Πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐλλείψει ἄλλης προχείρου δυνάμεως, ἐξεδόθη ἡ ἑπομένη διαταγή:

«16 Ἰουλίου 10 Ἑσπερινὴ

Πρὸς τὸν Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην.

Διατάξατε τὸν Διοικητὴν τῆς VII Μεραρχίας Συνταγμα-

τάρχην Σωτήλην Ν. νὰ παραλάβῃ ἓν ἀκόμη ἐκ τῶν Συνταγμάτων τῆς Μεραρχίας του, ἂν τὸ κρίνῃ ἀπαραίτητον ὁ Μέραρχος, τὸν ἕτερον οὐλαμὸν Πυροβολικοῦ,καὶ νὰ διευθυνθῇ πρὸςΠρεντὲλ-Χάν. Ἐκεῖ συνενώνων ἁπάσας τὰς δυνάμεις του νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ἀπωθήσῃ αὐτὸν πέραν τῆς Μαχομίας.

Εἰς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως νὰ παραμείνῃ τὸ ἕτερον Σύνταγμα τῆς VII Μεραρχίας μετὰ τῆς Πεδινῆς Πυροβολαρχίας. Ὁ Διοικητὴς τῆς IV Μεραρχίας παραλαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ ἓν τῶν Συνταγμάτων του νὰ μεταβῇ διὰ νυκτὸς εἰς τὸ δεξιὸν καὶ νὰ ἀναλάβῃ ἐκεῖ τὴν διοίκησιν ἀντὶ τοῦ Διοικητοῦ τῆς VII Μεραρχίας, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του.

Κωνσταντῖνος Β».

Συγχρόνως τὸ 15 Σύνταγμα τῆς VIII Μεραρχίας εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Ν. 1378 διετάχθη νὰ πορευθῇ πρὸς Πρεντὲλ-Χὰν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ 19 Συντάγματος, ὅπερ νύκτωρ πορευθὲν τὴν αὐγὴν τῆς 17 ἀφίκετο εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Πρεντὲλ-Χὰν παρὰ τὴν παρυφὴν δάσους πυκνοτάτου. Ἐκλαβὸν δὲ τὰ ἐπὶ τῶν Β. καὶ ΒΑ. ὑψωμάτων ἐγκατεστημένα ἐχθρικὰ τμήματα ὡς φίλα καὶ ἀνασφαλίστως ἐγγὺς γενόμενον αὐτῶν ἐδέχθη αἰφνίδιον καὶ πυκνὸν πῦρ, ὑποστὰν σοβαρωτάτας ἀπωλείας. Περὶ τὴν δείλην ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ 19 Συντάγματος καὶ ἐγενικεύθη ἡ μάχη διακοπεῖσα ἐκ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους.

Ὁ πολέμιος ὑποστὰς σοβαρωτάτας ἀπωλείας ἐξεδιώχθη πέραν τοῦ Πρεντὲλ-Χάν, ἀποτυχούσης ὁλοσχερῶς τῆς προθέσεώς του πρὸς συνδυασμὸν τῆς ἐπιθετικῆς ἀποπείρας του πρὸς διάσπασιν τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως μετὰ προσβολῆς κατὰ τοῦ δεξιοῦ καὶ τῶν νώτων τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως.

Τὴν 11.30 ἑσπερινὴν τῆς 17 ἀπεστάλη ἡ ἑπομένη διαταγή:

«Πρὸς τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Μανουσογιαννάκη. Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.

Αἱ κατὰ τμήματος Στρατιᾶς Δαμιανοῦ συνεχεῖς ἐπιθέσεις ἀπεκρούσθησαν, τοῦ ἐχθροῦ ὑποστάντος μεγίστας ἀπωλείας. Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Μανουσογιαννάκη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ δεξιὸν πλευρὸν καὶ τὰ νῶτα τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Μοσχοπούλου Ἐὰν ἀντιληφθῇ ἐχθρικὴν προέλασιν κατὰ τοῦ πλευροῦ τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Μοσχοπούλου νὰ ἐπιτεθῇ ὅπως συγκρατήσῃ τὸν ἐχθρόν.

Ἡ ἄνοδος Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ παρὰ τῇ V Μεραρχίᾳ ἀπαραί-

τητος, καὶ ἀξιῶ ταύτην. Ἀναγνωρίζω τὰς δυσχερείας, ἀλλ' ἀναμένω αὔριον νὰ ὑπερνικηθῶσιν αὗται.

Κωνσταντῖνος Β.»

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς 17 Ἰουλίου ὁ ἐχθρὸς ἐπεχείρησε κυκλωτικὴν κίνησιν κατὰ τῆς ΙΙΙ Μεραχίας ἐκ τοῦ χωρίου Νέγροβο πρὸς Πέτσοβον καταλαβὼν τὸ τελευταῖον. Ἀντεπίθεσις ὅμως σφοδρὰ ἀρξαμένη ἐκ τοῦ δεξιοῦ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ ἐφώρμησαν ἀκάθεκτοι πρὸς τὰ πρόσω μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην κραυγάζοντες: «Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Κάτω ἡ Βουλγαρία», εἰς τὰ οὐρρὰ τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν ἀπαντῶντες, καὶ εἰρωνικῶς συρίττοντες, ἠνάγκασαν τὸν πολέμιον εἰς ἄτακτον ὑποχώρησιν, εἰς φυγὴν μετατραπεῖσαν, σπείροντα τὸ ἔδαφος διὰ νεκρῶν, λόγχῃ διαπερασθέντων τῶν μὲν καὶ μαχαίρᾳ σφαγέντων τῶν δέ.

Τὴν ἐπομένην δὲ ἐφ' ὅλης τῆς παρατάξεως ἐξετυλίχθη ὑπέροχος, ὑπέρλαμπρος καὶ ἀλησμόνητος πολεμικὴ εἰκών, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ Ἀξιωματικοὶ μὲ γυμνὰ πρὸς τὸν πολέμιον προτεταμένα τὰ ξίφη καὶ ἀνακράζοντες: «Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς!» διέταξαν: «Ἐμπρὸς διὰ τῆς λόγχης» καὶ τῶν σαλπιστῶν τὴν ἔφοδον σαλπιζόντων ἡ Στρατιὰ ἐξελίξασα ἀκάθεκτος κατὰ τοῦ πολεμίου ἐπέπεσε καὶ μετὰ πολλὰς καὶ λυσσώδεις ἐφόδους καθ' ἃς ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ λίθοι, καὶ κέραμοι καὶ ξύλα, καὶ πᾶν τὸ προστυχόν, ἔτρεψε τὸν πολέμιον ἐφ' ἅπαντος τοῦ μετώπου εἰς γενικὴν καὶ ἐπαίσχυντον φυγὴν πρὸς τὰ ὑψώματα 1450. Ἅπασα δὲ ἡ πρὸ τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας ἔκτασις μετὰ τῶν χωρίων Πετσόβου καὶ Νεγρόβου ἐξεκενώθη καὶ κατελήφθη παρ' αὐτῆς. Ἄπειρον δὲ πλῆθος ξιφῶν, ὅπλων καὶ φυσιγγίων κατέσπειρε τὴν πεδιάδα καὶ τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν ἐγιγαντώθη.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν δὲ τῆς 18 ἠκούσθησαν ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως αἱ σάλπιγγες σαλπίζουσαι τὴν παῦσιν τοῦ πυρὸς καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης διεκόπησαν, ὑπογραφείσης τῆς ἀνακωχῆς.

Καὶ μετ' ὀλίγον δύο γραμμαὶ τεθλασμέναι λευκῶν Σημαιῶν ἐσημείωσαν τὴν παράταξιν τῶν δύο ἀντιπάλων. Σῆμα

εὐφρόσυνον καὶ ἀνακουφιστικόν, ἀναγγεῖλαν τὴν κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας, τὸ τέρμα τῶν ἀγρυπνιῶν, τὴν λῆξιν τῶν κοκουχιῶν καὶ τὴν ἴασιν τῆς ἀδηφαγίας, τὴν ταπείνωσιν τῆς ὀφρύος καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς θρασύτητος τῶν Βουλγάρων.

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία τοῦ πολέμου ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ ἐποποιΐα, καθ' ἣν ἔπεσαν ἐνδόξως καὶ Ἑλληνοπρεπῶς οἱ ἀνδρεῖοι Ταγματάρχαι Βελισσαρίου, Κολοκοτρώνης, Τσιριγώτης, ὁ Λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ Γράβαρης, ὁ Ὑπολοχαγὸς Πυροβολικοῦ Παπαδόπουλος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι κατώτεροι Ἀξιωματικοὶ καὶ πλῆθος μαχητῶν, ἡ λαμπρηνθεῖσα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν παράταξιν, ἡ ἐπισφραγίσασα τὴν σειρὰν τῶν ἐνδόξων νικῶν. Τοῦ Κιλκίς, τῆς Νιγρίτης, τοῦ Λαχανᾶ, τῆς Δοϊράνης, τοῦ Καλινόβου, τῆς Γευγελῆς, τῆς Στρωμνίτσης, τοῦ Δεμὶρ-Ἰσσάρ, τοῦ Ῥοζαλίν, τῆς Βροντοῦς, τῆς Δράμας, τοῦ Τσέρνοβο, τοῦ Νευροκοπίου, τοῦ Παπατσαΐρ, τοῦ Μερόβου, τοῦ Πετσόβου, τῆς Κρέσνας, τῆς Δοβρινίτσας, τοῦ Πρεντὲλ-Χάν, τοῦ Ἀμσαδίρ, τοῦ Σιμιτλῆ, καὶ τῆς Τσουμαγιᾶς.

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος ἔληξε μὲ δύο πολεμικὰ μεγαλουργήματα, ἅτινα φέρονται ἐν τῇ περιλάμπρῳ καὶ μακραίωνι Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μὲ τὰ κλεινὰ καὶ αἰγλήεντα ὀνόματα, «Πτῶσις τοῦ Κιλκίς», καὶ «Ἅλωσις τοῦ Πετσόβου», αἵτινες μετὰ τῶν ὁμοπατρίων ἀδελφῶν των τοῦ Σαρανταπόρου, τῶν Γιαννιτσῶν καὶ τοῦ Μπιζανίου, ἀνταξίαν συνέχειαν ἀποτελουσῶν τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, τοῦ μεγαλουργήματος τῶν Δερβενακίων, καὶ τῆς γιγαντομαχίας καὶ ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου καὶ λοιπῶν τυγχάνουσαι τὰ πεδία τῆς ἀϊδίου Δόξης, τῆς Ἀρετῆς, τῆς Τιμῆς καὶ τῆς Ἐλευθερίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἀΐδιος εὐγνωμοσύνη καὶ ἀμάραντος καὶ αἰωνία ἡ μνήμη τῶν κατὰ τοὺς δύο φυλετικοὺς πολέμους πεσόντων Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ Στρατιωτῶν, καὶ ὑπὲρ πάντας, τῶν ἐνδόξων, ἀειμνήστων, καὶ ἀλησμονήτων Ἀρχηγῶν των Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α´ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ´ τοῦ Τουρκοφάγου καὶ Βουλγαροκτόνου.

Καὶ οὕτω τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ὑπερεκχειλισάσης τῆς

κύλικος τῆς Τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς Βουλγαρικῆς θηριωδίας, ἐπιστάντος τοῦ εἱμαρτοῦ χρόνου, μνῆμον τῶν εὐκλεῶν του παραδόσεων καὶ τῆς ἐνδόξου ἱστορίας του, ὑπὸ τὴν Ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ἕλληνος τῶν Ἑλλήνων Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ΄, ὃν ὡδήγουν αἱ ψυχαὶ τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλῆα, τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ τῶν Ἡρώων τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως, καὶ ἀντηχουσῶν τῶν φωνῶν τοῦ Τυρταίου, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Ρήγα τοῦ Φερραίου, καὶ τῆς Κόρης τοῦ Ὑψιβρεμέτου, Τερψικεραύνου, καὶ Νεφεληγερέτου Διὸς μετὰ χαρᾶς ἀποπτάσης ἐκ τοῦ Ὀλύμπου Θεᾶς Νίκης προπορευομένης καὶ ῥιπιδούσης ἄπτωτον τὸν ζωογόνον τῆς ἐλευθερίας ἄνεμον, «παῖσαν κατὰ τῶν στέρνων καὶ τρῶσαν διὰ τοῦ θώρακος», ἐξεδίωξεν ἐξ Ἑστιῶν προϊστορικῶς Ἑλληνικῶν, ἔνθα τὰ ἄσπιλα κατεσπίλωσαν, τὰ ἱερὰ ἐβεβήλωσαν καὶ ἐρείπια ἐπὶ ἐρειπίων ἐπεσώρευσαν, τοὺς ἀσπόνδους ἐχθροὺς τοῦ προαιωνίου πολιτισμοῦ.

Πλὴν τὸ ἀπαραδειγμάτιστον πλῆθος τῆς πεσούσης Ἑλληνικῆς Νεότητος καὶ Λεβεντιᾶς ἀφήρεσεν ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς τὴν φυλετικὴν ἄνοιξιν τοῦ 1912 καὶ 1913, τῆς ἐκπληρωσάσης ἐπακριβῶς τὸν ὑπέροχον τῶν Προγόνων Στρατιωτικὸν ὅρκον: «Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερά, οὐδ᾽ ἐγκαταλείψω τὸν προστάτην ὅτῳ ἂν στοιχίσω. Ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὑπὲρ ὁσίων καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν. Τὴν Πατρίδα οὐκ ἐλάττω παραδόσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω ὅσης ἂν παραδέξωμαι. Καὶ εὐηκοήσω τῶν ἀεὶ κρινόντων ἐμφρόνως. Καὶ ἄν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς ἢ μὴ πείθεται οὐκ ἐπιτρέψω. Ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων. Τὰ ἱερὰ καὶ πάτρια τιμήσω».

Πιστοὶ δὲ μνήμονες τοῦ Δόγματος τῶν προγόνων «Ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς» καὶ ἄξιοι ἀπόγονοι αὐτῶν, ἐκ τῶν 100 χιλ. πολεμιστῶν οὓς ἡ Πατρὶς παρέταξε, 751 Ἀξιωματικοὶ καὶ 44000 ὁπλῖται ἐκομίσθησαν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, 74000 τὴν ἔνδοξον ἐκόμισαν οὐδεὶς ἀπέρριψεν αὐτήν, καὶ ὑπὲρ τὰς 2.000 εἰς τὰς χαράδρας καὶ τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ ἀδιάβατα ἕλη Μακεδονίας, Ἠπείρου, Θράκης καὶ Νήσων ἀφανεῖς γενόμενοι, μὴ εὑρεθέντες εἰς ἀναίρεσιν, δὲν ἔτυχον τῆς πρεπούσης δημοσίας ταφῆς. Ἀλλ᾽ «ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν μόνον

ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ ἄγραφος μνήμη παρ᾽ ἑκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδιαιτᾶται».

Τὸ αἷμά των ἀπὸ τῶν βροχῶν ἀπεπλύνθη. Αἱ σάρκες των ὑπὸ τῶν γυπῶν κατεβροχθίσθησαν. Τὰ ὀστᾶ των ὅμως τὰ λευκὰ ἐπὶ τόπου κατάκεινται τῷ διαβάτῃ παραγγέλλοντα :

«Ὦ ξεῖν᾽ ἀγγέλλειν τῇ Μητρὶ Ἑλλάδι,
ὅτι τῇδε κείμεθα
τῆς ᾽κείνης ρήμασι πειθόμενοι».

Ὁ ὑπέροχος Ἀρχηγός. Οἱ Ἐπιτελεῖς

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ τὴν τετραήμερον ταύτην πολεμικὴν τραγικωτάτην κρίσιν, παρέμεινεν ὁλοσχερῶς ἄυπνος, ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τῆς ἀϋπνίας κατερύθρους, καὶ μόνος διαδρομῶν ἐν τῷ γραφείῳ Του, ὡς λέων ἐν τῷ κλωβῷ του, ψύχραιμος καὶ ἀπτόητος παρηκολούθει τὰς κρισίμους στιγμὰς τῆς κρισιμωτέρας ἐξελίξεως τοῦ κρισιμωτάτου ἀγῶνος, καυτηριάζων δι᾽ αὐστηροτάτων φράσεων τοὺς ἐπιτελεῖς καὶ τὰ σχέδιά των ἐπαξίως στολίζων,οἵτινες,ὡς συνείθιζον νὰ πράττωσι κατὰ τὰς κρισίμους τοῦ πολέμου στιγμάς, συνεπτύχθησαν εἰς τὰ γραφεῖά των μελετῶντες τὴν ἀνάθεσιν τῆς διοικήσεως τῆς ἐν τῷ μετώπῳ στρατιᾶς εἰς τὸν Ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην, καὶ τοῦ ἰχθύος ἀφωνότεροι καὶ ἀνήσυχοι ἀναμένοντες, ἵνα τοῦ κινδύνου παρελθόντος, ἐμφανισθῶσι νωπῶς ἐξυρισμένοι, βαρυόσμως μεμυρωμένοι, πλουσίως εὐωχημένοι καὶ ἀπαστραπτόντως καθαροί, αὐστηρῶς, ἀλαζονικῶς καὶ ἐγωπαθῶς κρίνωσι περὶ τῶν γεγονότων, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς μάχης καὶ τῆς σκηνῆς τῆς τραγῳδίας κεκμηκότων, ἀμυρώτων, νήστεων καὶ ἀκαθάρτων ἀγωνιζομένων τὰς πράξεις καὶ τὴν βραδύτητα τοῦ ἀποτελέσματος, πικροχόλως, καὶ αὐστηρῶς κατακρίνωσι.

Ὅταν δὲ ἀφίκετο τὸ τηλεγράφημα τοῦ Ὑποστρατήγου Μοσχοπούλου, ἐγχειρισθὲν τῷ Βασιλεῖ ὑπὸ τοῦ Ταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Μομφεράτου Τ., ἀγγέλλοντος τὸν θρίαμβον

τῆς εὐζωνικῆς λόγχης καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πυροβόλου, καὶ τὴν ὁριστικὴν ἧτταν τοῦ πολεμίου, περιχαρής, ἐνθουσιῶν καὶ σκιρτῶν ἀνέκραξε: «Γειά σας ἀθάνατοι λεβέντες Τσολιάδες μου καὶ γενναῖοι Πυροβοληταί μου, ἐσεῖς εἶσθε καὶ Ἐπιτελεῖον καὶ σχέδια καὶ τὸ πᾶν». Καὶ τὴν ἐπομένην ἐξέδωκε διαταγὴν ἐξαίρων τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν εὐζώνων, τῶν πεζῶν καὶ τῶν πυροβολητῶν καὶ παρορμῶν πρὸς μίμησιν.

Οἱ ἐπιτελεῖς οὗτοι, ἐπὶ δεκαετίαν ὁλόκληρον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ πολεμοῦντος, δὲν ἔσχον τὴν στοιχειώδη ἐπαγγελματικὴν φιλαυτίαν καὶ ἀτομικὴν περιέργειαν νὰ ἀκούσωσιν ἔστω καὶ ἐφάπαξ τὸν συριγμὸν τῆς βολίδος, τὸν μυαλισμὸν τῆς ὀβίδος, τὸν κρωγμὸν τοῦ θραύσματος, τὸν ὀρυμαγδὸν τῆς ὁμοβροντίας, νὰ ὀσφρανθῶσι τὴν ὀσμὴν τῆς πολεμικῆς πυρίτιδος, καὶ νὰ αἰσθανθῶσι τέλος τὴν ἱερὰν καὶ ἀνέκφραστον ὑψηλὴν συγκίνησιν τοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὲρ πίστεως, Πατρίδος καὶ Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν τὰ στήθη εὐθαρσῶς καὶ ἀφειδῶς κατὰ τοῦ πολεμίου προτάσσοντος.

Ἐν συναθροίσει ὅμως Ἀξιωματικῶν εὑρισκόμενοι, ἐτήρουν αὐστηροτάτην καὶ χαρακτηριστικὴν ἀλαζόνα σιωπήν, παραμένοντες ἀκατάδεκτοι, σκυθρωποὶ καὶ σύννοες, ἀτενῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ βλοσυρῶς βλέποντες, ὡς οἱ ἐπὶ τῆς βακτηρίας των στηριζόμενοι βαθυπώγωνες καὶ ἀτημέλητοι πεφημισμένοι Σοφισταὶ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, δι' οὓς κατά τινα τῶν ἑορτῶν τῶν Παναθηναίων ἐρωτηθεὶς παρά τινος ὁ παριστάμενος Διογένης ὁ Κυνικὸς φιλόσοφος, διατί ἐτήρουν τὴν στάσιν ταύτην, ἔφη: «Δυοῖν θάττερον ὦ βέλτιστε, ἢ εἶναι μεγαλοφυεῖς, καὶ δὲν καταδέχονται νὰ κατέλθωσι καὶ μεθ' ἡμῶν τῶν κοινῶν καὶ ἀμαθῶν θνητῶν νὰ συνομιλήσωσι καὶ συναναστραφῶσιν, ἢ εἶναι ἀμαθεῖς καὶ ἀνόητοι καὶ φοβοῦνται μήπως ἀφαιρεθῇ ἡ τῆς σοφίας λεοντῆ καὶ ἀποκαλυφθῇ ἡ κάτωθεν αὐτῆς ἀποκρυπτομένη ἀμάθεια καὶ ἀνοησία αὐτῶν.»

«Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ καταβολῆς τῆς Ἑλλάδος αἱ μεγαλοφυΐαι μόλις μετρῶνται εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρός, συμβαίνει ἐν προκειμένῳ ἀσφαλῶς τὸ δεύτερον».

Τινὲς δὲ ἐκ τούτων, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας του ὑπηρεσίας, πεσόντος βραδύτερον τοῦ Ἀειμνήστου Βασιλέως Κων-

σταντίνου ἐτράπησαν εἰς φυγήν, τὸ πᾶν λησμονήσαντες καὶ ἀπαρνηθέντες, κολακευτικῶς δὲ καὶ ἀναρμόστως ἐκλιπαρήσαντες ἐκείνους τοὺς ὁποίους τὴν προτεραίαν περιεφρόνουν καὶ καθύβριζον, τῇ ἐνεργείᾳ καὶ προστασίᾳ αὐτῶν κατέλαβον προσοδοφόρους θέσεις εἰς Τραπέζας, Ἑταιρείας καὶ διαφόρους ἐπικερδεῖς ἐπιχειρήσεις, δι' ἃς καὶ τοὺς εἶχε προορίσει ὁ δημιουργός, εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀφάνειαν καὶ ἀσημότητα περιελθόντας. Καὶ οὕτως ἐπηλήθευσεν ἅπαξ ἔτι τὸ Μενάνδρειον ἀπόφθεγμα : «Ὡς χάριεν ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἄνθρωπος ᾖ». Ἄνθρωπος δ' ἐστὶν ὁ εὐγνώμων. Διό, καὶ ὁ ἀντιπαρερχόμενος πρὸ τοῦ ἀγνώμονος ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον, κλείει τοὺς ὀφθαλμούς, βύει τὰ ὦτα καὶ φράσσει τοὺς ῥώθωνας.

Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς παρὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ὑψίστου ἔδωκεν αὐτοῖς βαθμοὺς καὶ τοὺς ἀνεβίβασεν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα, ἀποπειραθεῖσα νὰ μεταβάλῃ τούτους ἀπὸ ὀβολοθήρας τοῦ κερδῴου Ἑρμοῦ ὑπηρέτας, ὡς προωρίσθησαν, εἰς ἐχθροθήρας τοῦ ἐνυαλίου Ἄρεως ἀντιπροσώπους. Διό, καὶ σκληρῶς ἐτιμωρήθη, καθόσον τὸ Θεῖον δὲν ἐπιτρέπει ἀτιμωρητεὶ τὴν παρὰ τῶν θνητῶν ἀψήφησιν τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ.

Εἶναι δὲ γεγονὸς ἀναμφισβήτητον καὶ πανθομολογούμενον ὅτι τινὲς ἐκ τῶν περὶ τὸν ἀείμνηστον Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ὡς καί τινες ἐκ τῶν Ἐπιτελῶν, ὑπῆρξαν μία τῶν κυρίων ἀφορμῶν καὶ πρωτίστων αἰτιῶν τῆς ἀναπτυχθείσης ἀκροτάτης καὶ ἀγεφυρώτου διαστάσεως μεταξὺ τῆς Μεγαλειότητός Του καὶ τοῦ Βενιζέλου. Ἂν δ' οὗτοι δὲν ὑπῆρχον, ἀναντιρρήτως τὸ ἔδαφος δὲν θὰ ἐκαλλιεργεῖτο εὐνοϊκῶς, εἰς τὴν πολιτικὴν δημοκοπίαν καὶ τὴν κομματικὴν ἰδιοτέλειαν, πολλὰ θὰ ἐπρολαμβάνοντο καὶ αἱ συνέπειαί των, αἱ τόσον ὀδυνηραί, δὲν θὰ ἐπήρχοντο.

Ἀνακωχή

Αἱ Δυνάμεις συνεβούλευσαν τὴν Βουλγαρίαν νὰ ζητήσῃ ἀνακωχὴν παρὰ τῶν νικητῶν. Ἡ Ἑλλας ἠρνήθη νὰ προβῇ εἰς συζήτησιν ἀνακωχῆς ἄνευ προκαταρκτικῆς εἰρήνης, ὁ δὲ

Βασιλεὺς ἠρνήθη νὰ καθορίσῃ τοὺς ὅρους, ἀλλ' ὡμίλει περὶ κοινῆς Ἑλληνοτουρκικῆς γραμμῆς.

Συγχρόνως δὲ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν ἐμπιστευτικῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας Πρεσβευτὰς τοὺς κάτωθι ὅρους.

«1) Ἡ Βουλγαρία παραιτεῖται πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῶν κειμένων Δυτικῶς γραμμῆς ἀρχομένης ἀπὸ σημεῖον κείμενον εἰς ἓξ χιλιόμετρα Ἀνατολικῶς τῆς Μάκρης διὰ Καμπελὶκ καὶ Κοντζᾶ-Γαϊλᾶ, ἵνα συναντήσῃ τὸν ποταμὸν Ἄρδαν-Κιοϊλοῦ καὶ ἐκεῖθεν διὰ Κελῆ-Τεπὲ καὶ Μπούτκοβα-Πλανίνα ἵνα συναντήσῃ τὴν ἐνεστῶσαν Βουλγαρικὴν μεθόριον ἐν Περελίκ. Ἀφίετο μόνον τῇ Βουλγαρίᾳ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕβρου καὶ τῆς δι' Αἴνου ἐκβολῆς του.

2) Ἡ Βουλγαρία θὰ δώσῃ ἐγγυήσεις Σχολικάς, Ἐκκλησιαστικὰς καὶ Ἐθνικὰς λίαν εὐρείας διὰ τὰ ἐδάφη ἅτινα θὰ παραμείνωσιν αὐτῇ.

3) Θὰ πληρώσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καὶ τὰς ἐπανορθώσεις τῶν προξενηθεισῶν βλαβῶν.

4) Θὰ ἀποστρατεύσῃ πάραυτα τὸν Στρατὸν αὐτῆς.

5) Ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη καὶ ἡ σύμβασις τῆς ἀνακωχῆς ὑπογραφήσονται συγχρόνως καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης».

Συγχρόνως κατελήφθη παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ἡ Ἀλεξανδρούπολις, γεγονὸς ὅπερ ἀπέκλεισεν ἀσφαλῶς τὸ Αἰγαῖον.

Ἡ δὲ Ρουμανικὴ Κυβέρνησις κατηγορηματικῶς ἠρνήθη τὸ Βαλκανικὸν ζήτημα νὰ γίνῃ ἀντικείμενον συσκέψεως ἐν Πετρουπόλει. Γνώμη ἣν ζωηρῶς ὑπεστήριξαν καὶ αἱ Κυβερνήσεις Ἑλλάδος καὶ Σερβίας. Καὶ ἡ ἕδρα τῶν διαπραγματεύσεων ὡρίσθη τὸ Βουκουρέστιον.

Ὁ Βασιλεὺς Κωσταντῖνος ἀπέστειλε σχετικῶς πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν

Ἀθήνας

Δὲν βλέπω τὶ τὸ ἀσύμφορον τῆς διεξαγωγῆς τῶν διαπραγματεύσεων ἐν Ρουμανίᾳ. Ἄλλως τε δὲν διορῶ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ ἀφεθῇ ἡ Ρουμανία νὰ συνθηκολογήσῃ μόνη μετὰ τῆς Βουλγαρίας, δεδομένου ὄντως ὅτι αὕτη ἐνικήθη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας καὶ ἥτις δὲν ἀντιτάσσει οὐδεμίαν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ Στρατοῦ αὐτῆς. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι, τό γε νῦν ἔχον, τὸ ἐπαναλαμβάνω,

ἡ ἐκβίασις τῆς Βουλγαρίας νὰ παραδεχθῇ τοὺς ὅρους μας, ὥστε αἱ Δυνάμεις νὰ μὴ λάβωσι τὸν καιρὸν παρεμβάσεως. Μετὰ τὴν συνθήκην δύνανται αὗται νὰ ἐπιφέρωσιν ἐπ' αὐτῆς τὰς τροποποιήσεις ἃς θὰ κρίνωσιν ἀναγκαίας. Προσπαθήσατε νὰ ἐξηγήσητε πάντα ταῦτα τῇ Σερβίᾳ. Πάσῃ θυσίᾳ κρατήσωμεν τὰς Δυνάμεις εἰς ἀπόστασιν. Εἶναι ἡ ὑπερτάτη στιγμή, ἐὰν τὴν ἀφήσωμεν νὰ μᾶς διαφύγῃ, εἴμεθα διὰ παντὸς ζημιωμένοι.

Κωνσταντῖνος Β.»

Αἱ Δυνάμεις, ἀρκούντως δυσηρεστημέναι διότι παρητήθησαν τοῦ παμπαλαίου αὐτῶν ἐλέγχου, ἐμελέτουν τὸ ζήτημα Συνδιασκέψεως ἢ Συνεδρίου τὸ ὁποῖον θὰ ἀναθεώρει καὶ θὰ ἐτροποποίει τὸ διπλωματικὸν ἔργον τῶν Βαλκανικῶν.

Ὁ Βασιλεὺς ἔγραψε σχετικῶς πρὸς τὸν Βενιζέλον τὴν 16 Ἰουλίου τὰ κάτωθι:

«Αἱ ἀπαιτήσεις μας οὐδόλως ἀφορῶσι τὰς Δυνάμεις, πρὸ πάντων τὴν Ρωσσίαν, ἥτις ἀπροκαλύπτως προστατεύει τοὺς Μογγόλους. Σᾶς εἶπον ὅτι, ἔχω τὴν πρόθεσιν νὰ ὑπογράψω τὴν εἰρήνην ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ νὰ ἐπιβάλω τοὺς ὅρους οἵτινες μοὶ ἀρέσκουσι. Καὶ οἱ Ρουμάνοι εἶναι τῆς αὐτῆς γνώμης. Ἐὰν μετὰ τοῦτο ἡ κατάστασις δὲν ἀρέσκῃ εἰς τὰς Δυνάμεις, δύνανται νὰ μεταβάλωσι ταύτην δι' ἑνὸς Συνεδρίου ἢ δι' ἄλλων μέσων ὡς κατὰ τὸ 1878, καὶ θὰ ἴδωμεν ἐὰν θὰ δυνηθῶσι νὰ συμφωνήσωσι».

Μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους συζητήσεις, ὡρίσθη τελικῶς ἡ Συνδιάσκεψις νὰ συνέλθῃ ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐνῷ τὸ Ἑλληνικὸν πυροβόλον ἐβρυχᾶτο περὶ τὴν Σόφιαν.

Αἴτησις τῆς Βουλγαρίας

Ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ᾐτήσατο τὴν μεσολάβησιν τῆς Ρουμανίας παρὰ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Σερβίᾳ, ἵνα καταπαύσῃ τὸ ταχύτερον ἡ αἱματοχυσία. Ἡ Ἑλλὰς ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἀναστείλῃ τὰς ἐχθροπραξίας μόνον μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς προκαταρκτικῆς εἰρήνης.

Ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας Κάρολος ἐτηλεγράφησε σχετικῶς τὰ κάτωθι:

«Πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας ἀπηυθύνθη πρὸς ἐμὲ πα-

ρακαλῶν νὰ παρέμβω παρὰ τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς εἰρήνης. Ἡ γνῶσις ἣν ἔχω περὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως καὶ τῶν διακοινώσεων μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων αἵτινες δὲν θὰ ἀποδεχθῶσι σημαντικὴν σμίκρυνσιν τῆς Βουλγαρίας, μοὶ ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον νὰ ἐπισύρω τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἐπὶ τῆς ἀβεβαίας καταστάσεως ἐν ᾗ ἡ χώρα αὕτη εὑρίσκεται, καὶ ἐπὶ τοῦ συμφέροντος ὅπερ ἔχομεν νὰ φθάσωμεν, ὡς οἷόν τε, τάχιον εἰς ἀνακωχὴν ἀφοῦ ἐγκαταστήσωμεν προηγουμένως τὰ πλέον ἐπείγοντα στρατιωτικὰ μέτρα. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης διορᾷ ἐν τῷ διαβήτί μου νέον δεῖγμα τῆς φιλίας ἣν τρέφω πρὸς Αὐτὴν ὡς καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός μου διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ὀφείλει ὡς ἡμεῖς νὰ ἐπιθυμῇ ὅπως ἡ ἰσορροπία ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσοννήσῳ, ἣν ἡ Εὐρώπη ἅπασα ἀξιοῖ νὰ μὴ διαταραχθῇ πολύ. Πᾶσα δὲ χύσις αἵματος θὰ ἐπιδεινώσῃ μόνον τὴν κατάστασιν.

Κάρολος»

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν:

«Πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῆς Ρουμανίας.

Εὐχαριστῶ εἰλικρινῶς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα διὰ τὸ τηλεγράφημα καὶ διὰ τὰς φιλικὰς διαβεβαιώσεις Αὐτῆς διὰ τὸ ἄτομόν μου καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της περὶ τῆς χώρας μου. Διαβεβαιῶ τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα ὅτι ἐπιθυμῶ ἐπίσης ζωηρότατα ὡς Αὐτὴ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου, καὶ τὴν κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας. Δὲν ἐπιδιώκω ποσῶς νὰ διαταράξω τὴν ἰσορροπίαν ἐν τῇ Βαλκανικῇ καὶ νὰ σμικρύνω ἄγαν τὴν Βουλγαρίαν.

Μόνον ἐὰν συγκατατεθῶμεν τώρα εἰς ἀνακωχήν, ἄνευ πραγματικῶν ἐγγυήσεων ὅτι, ἡ εἰρήνη θὰ ὑπογραφῇ μετὰ τῶν ὀφειλομένων πλεονεκτημάτων εἰς τοὺς συμμάχους μου καὶ εἰς ἐμέ, μετὰ τὸν αἱματηρὸν καὶ φονικὸν τοῦτον πόλεμον ὃν μᾶς ἐπέβαλεν ἡ Βουλγαρία, θὰ διέπραττον ἔγκλημα κατὰ τῆς χώρας μου. Εἶμαι ἑτοιμότατος νὰ ἀποστείλω ἀντιπροσώπους ὅπως διαπραγματευθῶμεν ἀμέσως τὰ προκαταρκτικὰ τῆς εἰρήνης.

Ἐὰν ἡ Βουλγαρία παραδέχεται τοὺς ζητηθέντας ὅρους διὰ τὰ προκαταρκτικὰ ταῦτα, ἡ ἀνακωχὴ αὐτομάτως θὰ ἐπακολουθήσῃ. Ἔχω πικροτάτην πεῖραν τῆς κακῆς Βουλγαρικῆς πίστεως. Γνωρίζω ὅτι ἄνευ προηγουμένου καὶ ἀρκούντως λεπτομεροῦς καθορισμοῦ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης θὰ μᾶς στερήσῃ κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν καρπῶν τῆς νίκης μας. Νομίζω ὅτι ὁ σύμμαχός μου ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας, εἰς ὃν κοινοποιῶ τὴν ἀνταλλαγὴν ταύτην τῶν τηλεγραφημάτων, θὰ εὐαρεστηθῇ νὰ συμμερισθῇ τὴν γνώμην ἣν ἐκφράζω τῇ ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι.

Κωνσταντῖνος Β».

Ὑπογραφὴ τῆς ἀνακωχῆς

Ἐνῷ τὰ ἀνωτέρω διημείβοντο, ἡ Σερβία συνῆψεν ἀνακωχὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας, κατὰ παράβασιν τοῦ ἄρθρου 9 τῆς Ἑλληνοσερβικῆς Στρατιωτικῆς συμβάσεως, ὁρίζοντος ὅτι: «Οὐδέτερος τῶν συμμάχων Στρατῶν δύναται νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν διαρκείας πλέον τῶν 24 ὡρῶν ἢ νὰ ἀναστείλῃ σιωπηρῶς τὰς ἐχθροπραξίας.

»Ἀνακωχὴ διαρκείας μακροτέρας τῶν 24 ὡρῶν δύναται νὰ συναφθῇ μόνον κατόπιν ἐγγράφου κοινῆς συμφωνίας τῶν δύο συμμάχων Κρατῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ καθορίζωνται οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς».

Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν δὲ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας καὶ τῆς ὁλοσχεροῦς καὶ παρασπόνδου ἐγκαταλείψεως τῶν Σέρβων, καὶ τῶν μεγίστων ἀπωλειῶν εἰς Ἀξιωματικοὺς καὶ Ὁπλίτας καὶ τῆς δυσκολίας τῆς ἀναχορηγίας πυρομαχικῶν καὶ τῆς δυσχερείας τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, τὸ Στρατηγεῖον ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν Βενιζέλον ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπειγόντως: «Συνομολογήσατε ἀνακωχήν».

Ὁ Βενιζέλος τὴν 11 ἑσπερινὴν ἅμα τῇ λήψει τοῦ τηλεγραφήματος τούτου συμπαραλαβὼν καὶ τὸν Ρουμᾶνον Πρωθυπουργὸν μετέβη εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ διέμενον οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι, εἰς τοὺς ὁποίους, ὁμιλήσαντες τραχέως, ὡς παρελκύοντας προθετικῶς τὴν κατάστασιν, ἀναμένοντες τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος περὶ τὸ Πέτσοβον καὶ Χασὰν - Πασσᾶ, τελικῶς ἐδήλωσαν κατηγορηματικῶς αὐτοῖς. «Ἐὰν μὲν ἤλθατε νὰ παρελκύσητε τὴν κατάστασιν, σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ ἀπέλθητε, ἐὰν δὲ ἤλθατε δι᾽ ἀνακωχὴν νὰ συνονολογηθῇ αὐτη.»

Οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι, γνωρίζοντες ἤδη τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ περὶ τὸ Πέτσοβον καὶ Χασὰν - Πασσᾶ ὑστάτου ἀγῶνος, συγκατετέθησαν καὶ ὑπέγραψαν πενθήμερον τῶν ἐχθροπραξιῶν ἀνακωχήν. Ἀμέσως δὲ ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς ἀνακωχῆς καὶ τῇ αἰσίᾳ ἐκβάσει τοῦ κρισιμωτάτου ἀγῶνος, τὸ Στρατηγεῖον ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν Βενιζέλον ἐπειγόντως: «Μὴ συνομολογήσητε ἀνακωχὴν ὁ Στρατὸς νικᾷ», ὅστις

απήντησε: «Είναι πολύ αργά. Συνωμολογήθη ήδη πενθήμερος τοιαύτη».

Επί τη υπογραφή της ανακωχής εκοινοποιήθη ή κάτωθι διαταγή:

«II Μεραρχία Α. Πάδες 18 Ιουλίου 1913. Ώρα 6.30 πρωίας
Διαταγή Μεραρχίας

Τό Γενικόν Στρατηγείον γνωρίζει ημίν ότι υπεγράφη πενθήμερος αναστολή των εχθροπραξιών αρχομένη από σήμερον Μεσημβρίαν ακριβώς, και διατάσσει όπως τα στρατεύματα παραμείνωσιν εις άς θέσεις ευρίσκονται. Πάντες δε οι Διοικηταί των Ταγμάτων να ειδοποιήσωσιν αμέσως, και διά Κήρυκος τα απέναντι αυτών εχθρικά τμήματα ότι, κοινή αποφάσει των Κυβερνήσεων από της Μεσημβρίας δεν θα προβώσιν εις επίθεσίν τινα. Εάν δε τα απέναντι ημών εχθρικά τμήματα κινηθώσιν είτε προς επίθεσιν, είτε προς κατάληψιν οιασδήποτε θέσεως, τα ημέτερα οφείλουσι να επιτεθώσι.

Οι όροι της αναστολής των εχθροπραξιών εισίν οι εξής:

1) Γραμμή διαχωρίσεως των Κρατών ορίζεται ή διερχομένη εις ίσην απόστασιν μεταξύ των εκατέρωθεν προφυλακών. Η γραμμή αυτη χαραχθήσεται διά λευκών σημαιών.

2) Επιτρέπονται κινήσεις στρατευμάτων και εφοδιοπομπών, αλλ' όπισθεν της γραμμής των προφυλακών. Την γραμμήν ταύτην θέλει καθορίσει και επισημάνει το ημέτερον Επιτελείον, συνεννοούμενον εντός της σήμερον μετά του Αρχηγού του απέναντι εχθρικού στρατεύματος.

Υπενθυμίζω εις τα Τμήματα και τας Υπηρεσίας της Μεραρχίας ότι πρόκειται περί αναστολής των εχθροπραξιών, κατά την διάρκειαν της οποίας ή εμπόλεμος κατάστασις δεν αίρεται, και συνεπώς ή επαγρύπνησις και ή διαρκής επιτήρησις των κινήσεων των αντιπάλων δέον να ή επιμεμελημένη και αυστηρά, ιδία υπό των εις την πρώτην γραμμήν ευρισκομένων τμημάτων, τα όποία να μοι αναφέρωσιν αμελητί περί παντός αφορώντος εις τας προπαρασκευαστικάς του εχθρού πράξεις.

Ό Μέραρχος
Ι. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

«II Μεραρχία Α. Πάδες 18 Ιουλίου 1913. Ώρα 7 πρωίας.
Πρός
Άπαντα τα Σώματα και Υπηρεσίας της Μεραρχίας.

Συνεπεία διαταγής του Γενικού Στρατηγείου εντέλλομαι όπως τα

Σώματα, παρ' ὅλην τὴν συναφθεῖσαν ἀνακωχήν, ἀμέσως καὶ δραστηρίως ἐπιληφθῶσι τῆς ὀχυρώσεως τῶν θέσεων τῶν παρ' αὐτῶν κατεχομένων, ἐπισκευάσωσι τὰς ὁδοὺς ἢ κατασκευάσωσι τοιαύτας πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐνδεχομένων ὁδεύσεων αὐτῆς, καὶ ἀνεφοδιασθῶσιν εἰς πυρομαχικὰ καὶ τροφάς, καὶ ὦσι καθ' ὅλα ἕτοιμα διὰ τυχὸν ἐπανάληψιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Τὸ 2 Πυροβολικὸν Σύνταγμα ἐντὸς τῆς σήμερον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κατάλληλον ὅδευσίν του πρὸς τοποθέτησίν του ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς Μπονστάντσα - Πάδες. Ὁ δὲ Λόχος τοῦ Μηχανικοῦ ἐνισχυόμενος ἐν ἀνάγκῃ δι' ἀνδρῶν Πεζικοῦ, καὶ τῇ συνεννοήσει μετὰ τοῦ Πυροβολικοῦ, κατασκευάσῃ τὴν κατάλληλον πρὸς τοῦτο ὁδόν.

Ἡ ἀντικατάστασις τῶν προφυλακῶν νὰ ἐνεργῆται πρὸ τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου.

Ὁ Μέραρχος
Ἰωάν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

«ΙΙ Μεραρχία Α. Πάδες 20 Ἰουλίου 1913. Ὥρα 7.30 πρωΐας.
Διαταγὴ Μεραρχίας.

Ἐπικειμένης τῆς ὁριστικῆς ἀνακωχῆς, ὁ στρατὸς τεθήσεται εἰς θέσιν ἀναμονῆς, συγκεντρούμενος πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ καταλίπων μικρὰ τμήματα εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις του πρὸς προκάλυψιν.

2) Τὸ Τμῆμα στρατιᾶς Μοσχοπούλου, ὑφ' ὃ ὑπάγεται ἡ ἡμετέρα Μεραρχία συγκεντρωθήσεται ΝΑ. Πετσόβου ἀφῖνον ἀνὰ ἓν Τάγμα τῆς IV καὶ II Μεραρχίας, εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις τῶν Μεραρχιῶν, ὡς ἀπόσπασμα προκαλύψεως, ἐπιτηροῦντα τὴν γραμμὴν διαχωρίσεως.

3) Τὸ Σύνταγμα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τίθεται προσωρινῶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑποστρατήγου Μανουσογιαννάκη, παρ' οὗ θέλει ζητήσει διαταγάς.

Ὁ Μέραρχος
Ἰωάν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

«ΙΙ Μεραρχία
Ἡμερησία διαταγὴ τῆς 21 Ἰουλίου 1913.

Κατωτέρω κοινοποιῶ ὡς ἔχει χθεσινὴν διαταγὴν τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς:

Ὁ Μέραρχος
Ἰωάν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

«Ὑψόμετρον 1257. 20 Ἰουλίου 1913.
Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Μοσχοπούλου
Πρὸς τὴν II Μεραρχίαν.

Ἡ συνδρομὴ ἣν παρέσχεν ἡ II Μεραρχία πρὸς τὴν IV Μεραρχίαν κατὰ τὴν μάχην τῆς 17 Ἰουλίου ἐναντίον τοῦ εἰς Χασὰν-Πασσᾶ ἐχθροῦ μοὶ ἐπέσυρεν ὅλως ἰδιαιτέραν προσοχήν.

Ἐμπεπλεγμένη οὖσα αὕτη ἀπὸ τῆς προτεραίας ἐναντίον τοῦ ἐπὶ τῶν Βορείως Ὑψωμάτων Πάδες ἐχθροῦ κατώρθωσε καὶ τὸν ἐχθρὸν τοῦτον νὰ ἀπασχολήσῃ, καὶ ἱκανὴν δύναμιν εἰς τὸ δεξιὸν τῆς IV νὰ παρατάξῃ.

Τὸ ἐνδιαφέρον, ὁ ζῆλος, ἡ προθυμία καὶ ἡ ἀφοσίωσις νὰ ἐμπλέξῃ τὰ Τμήματά της εἰς τὸν ἀγῶνα, καθόσον τὰ Τμήματα ταῦτα ἀπηλλάσσοντο ἐκ τῶν Βορείως Πάδες ἐχθροῦ, μὲ τὴν βαθμιαίαν ἄφιξιν τῆς V Μεραρχίας, εἶναι ἀξία ὅλως ἰδιαιτέρας μνείας.

Τὰ δὲ ἐμπλακέντα Τμήματα προσβληθέντα δι' ἀντεπιθέσεως κατὰ πλευρὸν καὶ βαλλόμενα δι' ἀποτελεσματικοῦ πυρὸς Πυροβολικοῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ, καὶ τῶν νώτων ἀντέσχον ἐρρωμένως. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἔγκαιρον ἐπέμβασιν τῆς Διοικήσεως τῆς Μεραρχίας ἀντεπεξῆλθον νικηφόρως κατὰ τῆς πλευρικῆς ταύτης ἀντεπιθέσεως.

Παρέσχεν οὕτω εἰς τὴν IV Μεραρχίαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ σειρᾶς διαδοχικῶν σημείων φύσει ἰσχυρωτάτων καὶ τελείως ἀμυντικῶς κατηρτισμένων.

Ἐπὶ τούτοις ἐκφράζω τὴν εὐαρέσκειάν μου εἰς τὴν II Μεραρχίαν, καὶ ἐντέλλομαι αὐτὴν νὰ ἐπαινέσῃ ἐκ μέρους μου τοὺς Ἡγήτορας οἵτινες κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτῆς συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπέλθῃ τὸ εὐάρεστον ἀποτέλεσμα.

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς
Κ. Μοσχόπουλος
Ὑποστράτηγος»

«II Μεραρχία. Α. Πετσόβου. 23 Ἰουλίου 1913. Ὥρα 7.50 πρωΐας
Πρὸς ἅπαντα τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας.

Κατόπιν προτάσεως τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Ῥουμανίας, ἡ Ἑλλάς, Σερβία, καὶ Μαυροβούνιον συγκατένευσαν νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν παράτασιν ἀναστολῆς ἐχθροπραξιῶν ἐπὶ τρεῖς εἰσέτι ἡμέρας.

Συνεπῶς ἡ ἀνακωχὴ θὰ διαρκέσῃ μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 26 τρέχοντος.

Ὅροι ἀνακωχῆς διατηροῦνται οἱ αὐτοί.

Τῆς III Μεραρχίας κατεχούσης πρότερον καὶ τὸ ὑπὸ τῆς IV καὶ II ἤδη καταληφθὲν μέτωπον, πρὸς ἀπόκρυψιν ἐκ τοῦ ἐχθροῦ τῶν νέων ἡμετέρων διατάξεων, εἰδοποιήθη ἡ III Μεραρχία νὰ

ἔλθῃ μόνη αὕτη εἰς συνάντησιν καὶ συνεννόησιν μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ περὶ τῆς ἐπὶ τριήμερον παρατάσεως τῆς ἀνακωχῆς.

Ὁ Μέραρχος
Ἰωάν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπὶ τῇ παρατάσει τῆς ἀνακωχῆς ἐτηλεγράφησε κατηγορηματικῶς εἰς τὸν Βενιζέλον ὅτι, «εἰς νέαν ἀνακωχὴν ἄνευ ὑπογραφῆς τοὐλάχιστον προκαταρκτικῆς εἰρήνης δὲν θὰ συγκατατεθῇ, καὶ ὅτι ἐξέδωκε τὰς σχετικὰς διαταγὰς προελάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἅμα τῇ λήξει τῆς προθεσμίας τῆς δευτέρας ἀνακωχῆς».

Ἡ σύντομος αὕτη ὅσον καὶ κατηγορηματικὴ προειδοποίησις συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων πληρεξουσίων καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς κατ᾿ ἀρχὴν συμφωνίας διὰ τὴν εἰρήνην μίαν ἡμέραν πρὶν τῆς λήξεως τῆς ἀνακωχῆς.

«ΙΙ Μεραρχία. Ἐν Τρεμπομὶρ τῇ 25 Ἰουλίου 1913.
Πρὸς τὰ Σώματα καὶ τὰς Ὑπηρεσίας τῆς Μεραρχίας.
Κατωτέρω κοινοποιῶ ὑμῖν τηλεγραφικὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου πρὸς γνῶσιν.

Ὁ Μέραρχος
Ἰωάν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

«Γενικὸν Στρατηγεῖον. 25-7-13. Ὥρα 5 ἑσπέρας.
Πρὸς ἁπάσας τὰς Μεραρχίας, καὶ Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ.
Ἀπὸ αὔριον 26 Ἰουλίου ληγούσης τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἄρχεται ἀνακωχὴ διαρκείας ἀπεριορίστου.
Προσεχῶς θέλω τηλεγραφήσει ὑμῖν τοὺς ὅρους τῆς σήμερον ὑπογραφομένης εἰρήνης.

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἀποχαιρετισμὸς τῆς Μοίρας

Ὑποτροπιασάσης ἐπικινδύνως τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας μου, ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς ἐκεχειρίας, κατόπιν τηλεγραφικῆς

ἀναφορᾶς ἐπειγούσης τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Συντάγματός μου ἀνδρείου καὶ τετιμημένου Συνταγματάρχου Παπαδοπούλου Νικολάου Μεσολογγίτου εὐπατρίδου ὁ Βασιλεὺς διέταξε τὴν ταχίστην διακομιδήν μου εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Θεσσαλονίκης πρὸς νοσηλείαν, διερχόμενος δὲ ἐκ Λιβουνόβου νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν του. Ἀπερχόμενος δὲ ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀπεχαιρέτησα μετ᾽ ἀνεκφράστου καὶ εὐνοήτου συγκινήσεως τὴν ὑπ᾽ ἐμὲ Μοῖραν προσφωνήσας αὐτὴν οὕτως:

«Ἄνδρες Πυροβοληταί!

Ἡγουμένου τοῦ ἐνδόξου καὶ δαφνοστεφοῦς Ἀρχιστρατήγου Διαδόχου Κωνσταντίνου τὴν 5 8)βρίου 1912, Ὑψηλῇ ἐπιταγῇ τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α´ εἰσβαλόντες εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν καὶ τὴν Μακεδονίαν θριαμβευτικῶς καὶ δαφνηφόρως διελάσαντες ἀκαταπαύστως μαχόμενοι τὴν 30 ἰδίου μηνὸς νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι εἰς τὴν Θεσσαλονίκην εἰσήλθομεν.

Τὴν 25 Ν)βρίου 1912 εἰς Πρέβεζαν ἀποβιβασθέντες καὶ τὴν Ἤπειρον θριαμβευτικῶς διελάσαντες ἀκαταπαύστως ἐπὶ τῶν ἀποτόμων αὐτῆς ὀρέων μαχόμενοι καὶ τὸν πολέμιον ἐπὶ τρίμηνον στενῶς πολιορκήσαντες, τὴν 22 Φεβρουαρίου 1913 νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι εἰς Ἰωάννινα εἰσήλθομεν.

Ἡγουμένου τοῦ ἐνδόξου ἡμῶν Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ´ τὴν 19 Ἰουνίου 1913 κατὰ τῶν Βουλγάρων προελάσαντες τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην θριαμβευτικῶς διελάσαντες ἀκαταπαύστως μαχόμενοι, τὴν 18 Ἰουλίου 1913 νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Σόφιας ἀφικόμεθα.

Κατ᾽ ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους την Κυανόλευκον τοῦ τιμίου Σταυροῦ Σημαίαν, πρωταγωνίστριαν καὶ πρωτεργάτιδα ὑπερήφανον, δαφνοστεφῆ καὶ αἰγλήεσσαν ὑψηλὰ κρατήσαντες καὶ φιλάνθρωπον αὐτὴν περιαγαγόντες, ἐμπράκτως ἀπεδείξαμεν ὅτι εἴμεθα ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν ἐνδοξοτάτων προγόνων μας παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων.

Ἤδη καταθέτοντες τὴν καθῃμαγμένην τοῦ ἐνυαλίου Ἄρεως ῥομφαίαν καὶ τὸ θερμὸν καὶ ἀτμίζον ὅπλον καὶ περίστροφον, καὶ ἀναλαμβάνοντες τῆς ἐργάνης Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ τιμίου βιωτικοῦ ἀγῶνος τὸ πτύον καὶ τὴν σκαπάνην θὰ ἀναδειχθῶμεν καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ἐπίσης ἀνδρεῖοι ἔντιμοι καὶ φιλοπάτριδες νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι καὶ νομοταγεῖς πολῖται.

Ἀνωτέρᾳ βίᾳ, μετ᾽ ἀληθοῦς, πραγματικῆς, μεγίστης καὶ ἀφάτου λύπης ὑμῶν ἀποχωριζόμενος σᾶς ἀποχαιρετῶ ἐγκαρδιώτατα φίλτατοι συστρατιῶται καὶ ἄνδρεῖοι συμπολεμισταί, ζωηρότατα σφίγγων ἑνὸς ἑκάστου τὴν χεῖρα, μετὰ δεδικαιολογημένου ἐνθου-

σιασμοῦ, μεγίστης συγκινήσεως καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἀνακράζω: Ζήτω ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Πατρίς! Ζήτω ὁ ἔνδοξος Ἀρχιστράτηγος Ἕλλην τῶν Ἑλλήνων Βασιλεύς! Ζήτω ὁ ἔνδοξος Ἑλληνικὸς Στρατὸς καὶ Στόλος! Ζήτω ἡ Σιδηρᾶ ΙΙ Μεραρχία! Ζήτω τὸ ἀνδρεῖον 2 Πυροβολικὸν Σύνταγμα. Ζήτω ἡ δαφνηφόρος καὶ πολυαγαπημένη 2 Μοῖρα».

Ἀφιχθεὶς εἰς Λιβούνοβον περὶ ὄρθρον βαθὺν τῆς 21 Ἰουλίου καὶ μὴ δυνάμενος νὰ μετακινηθῶ ἐκ τοῦ ὀχήματος εἰδοποίησα τὸν Βασιλέα περὶ τῆς ἀφίξεώς μου, ὅστις κατελθὼν ἐκ τοῦ οἰκίσκου ἐν ᾧ διέμενε μὲ ἐχαιρέτησε φιλικώτατα, μὲ ἠρώτησε μετὰ τοῦ συνήθους φιλικοῦ ἐνδιαφέροντος περὶ τῆς ὑγείας μου καὶ μοὶ ἔδωκε σιγαρέττα καὶ ἀσπερίνην, σφόδρα ἐκ τῶν ρευματισμῶν ἀλγοῦντι, καὶ ἀργυρᾶν πυξίδα μὲ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐκ κυανοῦ σμάλτου πλήρη πυρείων εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν. «Περὶ τῶν τελεσθέντων δὲ λόγου γενομένου, εἶπον αὐτῷ ὅτι μετὰ τὴν παράσπονδον ἐγκατάλειψιν καὶ προθετικὴν ἀδράνειαν τῶν Σέρβων, καὶ μετὰ τὰς μεγίστας ἀπωλείας ἃς ὑπέστημεν καὶ τοὺς κόπους τοὺς ὑπερβάντας πᾶν ὅριον ἀνθρωπίνης ἀντοχῆς, ἐπεβάλλετο ἡ διακοπὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ ἡ ὑπογραφὴ τῆς εἰρήνης, ὅπερ καὶ ὁλοσχερῶς ἀπεδέχθη».

Δρᾶσις τῆς ὑπ' ἐμὲ Μοίρας

Ἡ ὑπ' ἐμὲ 2 Μοῖρα, τοῦ 2 Συντάγματος Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τῆς ΙΙ Μεραρχίας τῶν Ἀθηνῶν περιήγαγε τὰ τετιμημένα καὶ δαφνοστεφῆ αὐτῆς πυροβόλα, ἀνὰ τὰς πεδιάδας τῆς Μακεδονίας καὶ ἀνὰ τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον καὶ ἀνὰ τὰ πεδία, τὰ ὀροπέδια καὶ τὰς φάραγγας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης εἰς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον ὑπὲρ Πίστεως, Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων καὶ ἐθνικῶν ἰδανικῶν ἑλληνοπρεπῶς προμαχοῦσα καὶ ἀφειδῶς προκινδυνεύουσα.

Ἀπὸ τοῦ προσωπικοῦ δ' αὐτῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀπελθούσης ἐκ μὲν τοῦ ἀνωτέρου μόνον ὁ Λοχαγὸς Χατζηπέτρος μέχρι τέλους μετ' αὐτῆς παρέμεινε, οἱ λοιποὶ εἴτε ὡς τραυματίαι, εἴτε

ὡς ἀσθενεῖς, εἴτε ὡς προαχθέντες ἀπῆλθον. Ἐκ δὲ τοῦ κατωτέρου εὐάριθμοι ὑπαξιωματικοί, πυροβοληταὶ καὶ ἐλάται, οἱ δὲ λοιποὶ εἴτε ὡς πεσόντες, εἴτε ὡς τραυματίαι, εἴτε ὡς ἀσθενεῖς ἀπ' αὐτῆς ἀπεμακρύνθησαν.

Μετὰ τῆς ἐνδόξου, δαφνοστεφοῦς καὶ ἑλληνοπρεποῦς δράσε ως αὐτῆς συνυφάνθη καὶ ἡ περιπετειωδεστέρα, ἡ εὐτυχεστέρα καὶ ἑλληνοπρεπεστέρα περίοδος τοῦ προγονικοῦ μου στρατιωτικοῦ σταδίου, φέρων πατροπαραδότως καὶ ἀσπίλως τὴν τετιμημένην τοῦ Ἕλληνος πολεμιστοῦ στολὴν ἣν μὲ ἐκληροδότησαν ὁ Στρατηγὸς πατήρ μου καὶ ὁ πρὸς πατρὸς πάππος μου Γεώργ. Ἰωαννίδης ἐπονομαζόμενος Βράζας, χαρακτῆρος ἕνεκα, ὁ τὸν χορὸν μετὰ τῶν 119 σύρων, εἰς τὸ περιώνυμον τῆς ΓραβιᾶςΧάνι μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου ἰσοτίμως μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθε καὶ τὸν Ὀμὲρ πασσᾶν μετὰ τῶν λοιπῶν ἡρώων ἐταπείνωσε. Καὶ ὁ πρὸς μητρὸς πάππος μου Σπ. Τσαγγαράκης ὁ δοὺς τὴν περιώνυμον ἀπάντησιν εἰς τὸν Ἰμπραΐμ ὅτι «οἱ Μεσολογγῖται τὰ κλειδιὰ τοῦ Κάστρου τὰ ἔχουν κρεμασμένα στὴ Μπούκα τοῦ καριοφυλλιοῦ των καὶ ἂν τὰ θέλῃ ἂς ἔλθῃ νὰ τὰ πάρῃ» μετὰ τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα ἰσοτίμως εἰς τὴν περιώνυμον Κλείσοβαν εἰσῆλθε, καὶ μετὰ τῶν 129 ἡρώων τὸν Κιουταχῆν καὶ Ἰμπραΐμ ἐταπείνωσε. Μετὰ τῶν ἡρώων δὲ Σιδέρη, Μπουσμπουρέλη, Σωτηροπούλου, Μακρυνιώτου, Δάτσικα καὶ Ράπεση ἀπὸ τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ἐπὶ τῆς νησίδος Ναΐσκου τῆς Ἁγίας Τριάδος βάλλων τὸν μὲν Κιουταχῆν ἀρχηγὸν τῆς πρωϊνῆς κατὰ τῆς Κλεισόβης ἐπιθέσεως βαρέως ἐτραυμάτισε, τὸν δὲ Χουσεῒν βέην τὸν δήμιον τῆς Κρήτης γαμβρὸν τοῦ Ἰμπραῒμ καὶ ἀρχηγὸν τῆς μεταμεσημβρινῆς κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεως, τὴν κρισιμωτάτην στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος νεκρὸν ἐπὶ τῆς λίμνης κατέρριψε· ὅτε καὶ ὁ στρατὸς τοῦ ἀλαζόνος Αἰγυπτίου Πρίγκηπος, ὡς κατὰ τὴν πρωΐαν ὁ τοῦ Κιουταχῆ, ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ ὑπὸ τῶν 99 ἐπιζησάντων τῆς νησίδος ὑπερασπιστῶν ἐν τῇ λίμνῃ κατακοπείς, ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ κῶλα κατέλιπε.

Πλὴν βραδύτερον μετὰ πλείστων ὁμοτίμων καὶ ὁμοτύχων συναδέλφων μου εἰς ἱστορικὰς καὶ μεγάλας οἰκο-

γενείας τοῦ ἔθνους ἀνήκοντας συναθλητῶν καὶ συμπολεμιστῶν τῆς Μοίρας, τοῦ 2 Συντάγματος τῆς ΙΙ Μεραρχίας, ἣν ἡ Λαϊκὴ εὐθυκρισία καὶ ὁ εἰλικρινὴς ἑλληνικὸς θαυμασμός, πολεμικῆς ἀρετῆς ἕνεκα, σιδηρὰν ἐπωνόμασεν, ὡς καὶ τῆς λοιπῆς μεγάλης, ἐνδόξου καὶ δαφνοστεφοῦς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς τῆς ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Ἕλληνα τῶν Ἑλλήνων Βασιλέα καὶ Ἀρχιστράτηγον Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ΄ τὸν Τουρκοφάγον καὶ Βουγαροκτόνον τὴν εὐκλεᾶ προγονικὴν ἱστορίαν συνεχίσαντες, ἀπόταχτοι δι᾽ ἔλλειψιν ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως, χαρακτῆρος καὶ πατριωτισμοῦ, τὰ καλλίτερα τῆς νεότητός μας ἔτη ἐν τραχύτητι βίου καὶ λαμπούσῃ πενίᾳ ἀλλὰ καὶ ἀκτινοβολοῦντι ἠθικῷ πλούτῳ τὴν πατρίδα πολλαχῶς ὑπηρετήσαντες, ὡς ἀμαθεῖς, ἐξαγορασθέντες καὶ προδόται ἐν Θήρᾳ ἐξόριστοι ἐρρίφθημεν.

Ἔνθα ἡ Βενιζελικὴ Διοίκησις μᾶς ἐστέρησε τῆς τιμῆς τοῦ φέρειν τὴν πατροπαράδοτον Ἑλληνικὴν στρατιωτικὴν καὶ ἐκ τῶν ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος καὶ Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν μαχῶν διάτρητον στολήν μας, ἣν καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἄσπιλον καὶ τετιμημένην ἐφέρομεν μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀτιμώσεως τῆς ἐκ τῶν καταλόγων τῆς ἐφεδρείας διαγραφῆς μας. Καὶ ἀφήρεσαν ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Διοικήσεως, τὸ Στέμμα ἐκ τοῦ πηληκίου καὶ ἐκ τῶν ὤμων τὰς τετιμημένας ἐπωμίδας, τὰ κομβία καὶ τὰς πολεμικὰς διεμβολὰς ἐκ τοῦ χιτωνίου διὰ τοῦ ἐμπίστου αὐτῆς ἀντιπροσώπου καὶ δεσμοφύλακος τῶν ἐξορίστων Συνταγματάρχου τοῦ πεζικοῦ Μπαρδοπούλου Δημητρ. ἀποτάκτου τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1909, καὶ ἐπ᾽ ἀδελφῇ γαμβροῦ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Μιχαλακοπούλου Ἀνδρέα τοῦ ἐκ Πατρῶν δικηγόρου.

Ὦ! Τλῆμον ἀρετὰ λόγος ἄρ᾽ ἦσθα, ἐγὼ δὲ σ᾽ ἔργῳ τ᾽ ἤσκουν, σὺ δ᾽ ἄρα ἐδούλευες τῇ τύχῃ.

Τὴν 28 Ἰουλίου 1913 ἐκοινοποιήθη ἡ κάτωθι διαταγή:

«ΙΙ Μεραρχία Α. Ὑψώματα Τρεμπυμὶρ 28 Ἰουλίου 1913.

Πρὸς

Τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας τῆς Μεραρχίας.

Κοινοποιῶ τὴν κατωτέρω χθεσινὴν ἡμερησίαν διαταγὴν τῆς Α

Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ ἐντέλλομαι ὅπως ἀναγνωσθῆ αὕτη παρατεταγμένων τῶν Στρατευμάτων μὲ τὰς Σημαίας καὶ παρουσιαζόντων ὅπλα.

Ὁ Μέραρχος
Ι. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

«Γενικὸν Στρατηγεῖον 27 Ἰουλίου 1913
Πρὸς ἁπάσας τὰς Μεραρχίας.
Ἡμερησία διαταγὴ τῆς 27 Ἰουλίου 1913.

Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! Στρατιῶται! καὶ Ναῦται!

Ἡ Α. Α. Μ. ὁ Γερμανὸς Αὐτοκράτωρ ηὐδόκησε νὰ μοὶ ἀπονείμη τὸ ἀξίωμα τοῦ Στρατάρχου ἐν τῷ Στρατῷ Του κατόπιν τῶν Ἑλληνικῶν νικῶν.

Εἶναι τοῦτο ὑψίστη τιμὴ ἀντανακλῶσα εἰς ὅλην τὴν πολεμικὴν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος τῆς ὁποίας τὴν ἀξίαν ἡ Μεγαλειότης Του ἀναγνωρίζει διὰ τῆς πράξεως ὅτι, τὰ Στρατεύματά Μου ἐνήργησαν θαυμασίως καὶ ἐπολέμησαν μετὰ ἡρωϊκῆς ἀνδρείας προκαλέσαντα πληρεστάτην ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμόν.

Ἀναγγέλλων εἰς σᾶς τὴν εἴδησιν ταύτην ἀναγνωρίζω συγχρόνως ὅτι εἰς σᾶς, εἰς τοὺς ἀγῶνας σας καὶ τὰς θυσίας σας ὀφείλω τὴν μεγάλην ταύτην τιμήν, ἡ ὁποία μοὶ ἐγένετο, καὶ διὰ τοῦτο σᾶς εὐχαριστῶ.

Λιβούνοβον, 27 Ἰουλίου 1913
Κωνσταντῖνος Β.»

Συνδιάσκεψις Συνθήκης Εἰρήνης

Ὁ Βενιζέλος πρὶν ἀπέλθῃ εἰς Βουκουρέστιον πρὸς σύναψιν τῆς συνθήκης εἰρήνης ἀφίκετο εἰς τὸ ἐν Χατζῆ-Μπαϊλὶκ Γενικὸν Στρατηγεῖον ὅπου συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, συνεννοήθη μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, ἐκ συμφώνου καθορίσαντες τὰς ἐδαφικὰς ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν γραμμὴν τῆς ἀκροτάτης αὐτῆς ὑποχωρήσεως, μεθ' ὃ ἀπῆλθεν οὗτος ἐν καιρῷ μετὰ τῶν Πολιτικῶν καὶ Στρατιωτικῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἀποστολῆς εἰς Βουκουρέστιον.

Ἅμα δὲ τῇ ἐνάρξει τῶν συζητήσεων ἐν τῇ Συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης ὁ Βενιζέλος αὐτοβούλως καὶ παρὰ τὰ συμπεφωνημένα, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Νέστου. Πρᾶξις ἥτις ἠνάγκασε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ ἐκφράσῃ δι'

ἐπείγοντος τηλεγραφήματός Του πρὸς αὐτὸν τὴν μεγίστην ἀπορίαν καὶ κατάπληξίν Του ἐπὶ τῇ αὐτοβούλῳ καὶ ἀπροσδοκήτῳ ἐνεργείᾳ του ταύτῃ. Οὗτος χολωθεὶς ὑπέβαλε τηλεγραφικῶς τὴν παραίτησίν του καὶ ἀπὸ τῆς Προεδρείας τῆς Ἀποστολῆς καὶ ἀπὸ τὴν τῆς Κυβερνήσεως, διαμαρτυρηθεὶς ἅμα εἰς τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ Γάλλον Πρεσβευτὴν εἰπών: «Αἱ διαλλακτικαί μου προσπάθειαι συχνάκις ἐματαιώθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν ἐνῷ αὐτὸς ἠγωνίζετο πρὸς ἐπικράτησιν τῆς μετριοπαθείας», καὶ ἀδιαφορῶν παντελῶς, ἄν, τοῦ Κράτους εὑρισκομένου εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν καὶ τοῦ Βασιλέως διατελοῦντος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης Ἀρχιστρατηγοῦντος θὰ ἐδημιουργεῖτο Κυβερνητικὴ κρίσις ἐν οὕτω κρισιμωτάτῃ Ἐθνικῇ καὶ Πολιτικῇ περιστάσει.

Πλὴν ὁ καλοκάγαθος, ἀμνησίκακος καὶ φιλόπατρις Βασιλεὺς μοναδικῶς ἀποβλέπων εἰς τὸ καλὸν τῆς Πατρίδος, καὶ τὸ συμφέρον αὐτῆς ἐπιδιώκων, παραβλέψας καὶ τὴν περίπτωσιν ταύτην, ὡς παρέβλεψε καὶ ἄλλας προηγουμένας, ἀπήντησεν ὅτι: «Δὲν ἦτο πρόσφορος ἡ στιγμὴ δημιουργίας Ὑπουργικῆς κρίσεως, καὶ ὅτι ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος ἀναμένει ἀπὸ τὸν Πρωθυπουργὸν νὰ κερδίσῃ διὰ τὴν χώραν του τὰ ὀφέλη τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ὁλοσχερῶς κατακτηθείσης νίκης. Καὶ ἐτελεύτα ἀποκαλέσας τὸν Βενιζέλον ἄξιον τῆς Πατρίδος. Βασιλικὴ ὄντως στάσις καὶ πατριωτικὴ χειρονομία, ἥτις ἀφώπλισε καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ Κυβερνήσει καὶ τῇ Ἀποστολῇ, τὰς διαπραγματεύσεις συνεχίζων».

Εὑρεθεὶς ὅμως ὁ Βενιζέλος πρὸ τῆς σαφοῦς καὶ ἀμεταβλήτου ἀπροθυμίας τῶν Σέρβων πρὸς συνέχισιν τοῦ πολέμου, καὶ τῆς ἐκδήλου σπουδῆς καὶ ἀνεκκλήτου αὐτῶν ἀποφάσεως πρὸς σύναψιν ὁπωσδήποτε εἰρήνης καὶ βλέπων ὅτι ἠμφισβητεῖτο καὶ τῆς Καβάλλας ἡ παραχώρησις, ἕνεκα τῆς ἀρχικῆς ὑποχωρήσεώς του εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Νέστου, δι' ἐπείγοντος τηλεγραφήματός του πρὸς τὸν Βασιλέα, παρεκάλεσεν αὐτὸν ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν παρέμβασιν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὅστις ἁρμοδίως διὰ τῆς Βασιλίσσης Σοφίας παρακληθείς, καὶ δραχθεὶς συγχρόνως τῆς παρουσιασθείσης εὐκαιρίας ταύτης πρὸς ματαίωσιν στερρᾶς ἐγκαταστάσεως τοῦ Σλαυι-

σμοῦ ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὗτινος ἡ Βουλγαρία ἦτο ὁ ἕτερος πρόσκοπος, καὶ ἡ ὑπηρέτις τῆς Ῥωσσικῆς ἐν τοῖς Βαλκανίοις ἡγεμονίας, προθύμως καὶ δραστηρίως παρενέβη παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς Ῥουμανίας, ὁ ὁποῖος, «θέσας τὸ ξίφος του ἐπὶ τῆς πλάστιγγος», κατὰ τὴν περίφημον φρᾶσιν τοῦ Γερμανοῦ Αὐτοκράτορος, ἔκλινε ταύτην ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Ὑπογραφὴ τῆς Συνθήκης

Ἐκ Βουκουρεστίου ὁ Βενιζέλος τὴν 27 Ἰουλίου ἀπέστειλε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον Λιβούνοβον.

Ἡ Συνθήκη τῆς εἰρήνης ὑπεγράφη σήμερον τὸ ἀπόγευμα. Ἀκολούθως ὁ Πρόεδρος τῆς Συνδιασκέψεως ἐκήρυξε τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς.

Ε. Βενιζέλος»

Ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἦτο καθαρῶς Βαλκανική, συναφθεῖσα μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν μακρὰν πάσης κηδεμονίας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ οὖσα ὁριστική. Ἡ Ῥωσσία ἀπεπειράθη νὰ ὑποβάλῃ ταύτην εἰς ἀναθεώρησιν ἀλλ᾽ ἀπέτυχε.

Δι᾽ αὐτῆς ἐτροποποιήθη ἡ Ῥουμανοβουλγαρικὴ μεθόριος ὑπὲρ τῆς Ῥουμανίας μεταξὺ Τουρτουκάϊ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ Ἐκρένης ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, καὶ ἐκανονίσθησαν ἡ Σερβοβουλγαρικὴ μεθόριος κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Στρυμῶνος, καὶ ἡ Ἑλληνοσερβική. Καὶ παρεχωροῦντο εἰς τοὺς Σέρβους πόλεις ἀκραιφνῶς Ἑλληνικαί, ὡς ἡ Στρώμνιτσα, ἡ Δοϊράνη, ἡ Γευγελῆ, καὶ τὸ Μοναστήριον, ἐν αἷς οὗτοι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς εἰσόδου των ἐπέβαλον εἰς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους ζυγὸν ἀπείρως χείρονα καὶ καταθλιπτικώτερον τοῦ Τουρκικοῦ, καὶ βαρβαρώτερον καὶ ὠμότερον τοῦ Βουλγαρικοῦ, ἀπαγορεύσαντες ἔκτοτε οὐ μόνον τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν κατ᾽ οἶκον χρῆσιν τῆς

Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐν τοῖς Ναοῖς ἱεροτελεστίας.

Χῶραι αὗται καὶ κέντρα Ἑλληνικά, ὅπου οἱ Ἕλληνες κάτοικοί των, ὡς καὶ οἱ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος στρατιῶται ἀνὰ τὰς πεδιάδας καὶ τὰ ὄρη αὐτῶν μαχόμενοι ἔχυσαν τὸ αἷμά των, ἵνα οἱ ἐν Κερκύρᾳ παραρχειμάσαντες Σέρβοι ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα των ὑπὸ τὸν ἀπηνῆ δουλικόν των ζυγὸν ὑποβάλωσιν αὐτούς.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου κατέστρεψε τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Βαλκανίων καὶ συγχρόνως κατήνεγκε σοβαρὸν πλῆγμα κατὰ τῆς Ρωσσικῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ ἐπιρροῆς. Ἔλυε τὸ πρόβλημα τῆς Μακεδονίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐκράτει ἔκτοτε ταύτην ἰσχυρῶς διὰ τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τῆς Καβάλλας, καὶ τῇδε κακεῖσε τῆς χερσονήσου τῆς Χαλκιδικῆς, τόσῳ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἁγνῶς ἑλληνικῆς, μετὰ τῶν ἱερῶν τοῦ Ἄθω, τῆς θερμοτέρας ταύτης τῆς ὀρθοδοξίας ἑστίας.

Ἡ Μεγάλη ἰδέα ἐπάλλετο ὑπὸ θερμοτάτης ἐλπίδος, ἥτις οὐδέποτε ἀπὸ τῆς Ἀνεξαρτησίας ὑπῆρξε θερμοτέρα ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Συνθήκη αὐτη, ἀποκλειστικῶς μεγαλούργημα τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπερ ὁ Βενιζέλος ἔπραξε τὸ πᾶν ἵνα μὴ συντελεσθῇ, τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων πολλαχῶς προσπαθήσας νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ, ὃν ὅμως παρὰ τὰς προσπαθείας του ἡ φιλελληνικὴ πολιτικὴ τοῦ Βουλγάρου Πρωθυπουργου Δάνεφ καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Σάββωφ, αἰφνιδίως κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκήρυξε πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς.

Ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης ὁ Προεδρεύων τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶς ἀπέστειλε θερμότατον συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ὅστις ἀπέστειλεν αὐτῷ τὴν κάτωθι ἀπάντησιν :

«Λάμπρον Κορομηλᾶν Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν

Ἀθήνας

Εὐχαριστῶ ὁλοψύχως τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ τὰ συγχα-

ρητήριά του. Εὐχαριστῶ τὸν Παντοδύναμον Θεόν, ὅστις ηὐλόγησε τὰ ὅπλα μας καὶ ἐπέτρεψε νὰ διπλασιασθῇ ἡ Ἑλλάς.

Κωνσταντῖνος Β.»

Πλεῖστα δὲ ἄλλα τηλεγραφήματα ἐστάλησαν, ὧν τὸ πρῶτον:

«Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον

Λιβούνοβον

Ἐπὶ τῇ ἐκλάμπρῳ καὶ μοναδικῇ διεξαγωγῇ τοῦ πολέμου, ζητῶ τὴν ἄδειαν ὅπως ὑποβάλω εἰς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα τὸν φόρον τοῦ ἀπείρου θαυμασμοῦ μου μετὰ τῶν θερμοτάτων συγχαρητηρίων.

Ἐὰν δὲ ὑπῆρξαν Ἡγεμόνες οἵτινες ηὐτύχησαν νὰ ἴδωσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν πατρίδα μεγαλυνθεῖσαν καὶ δεδοξασμένην, ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης δικαιοῦται ἐπὶ πλέον νὰ καυχηθῇ ὅτι διὰ τοῦ ὑπερόχου αὐτῆς ξίφους κατέκτησε διὰ τὴν σήμερον καὶ διὰ τὴν αὔριον τὸν τίτλον τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς φυλῆς.

Κ. Μαυρομιχάλης»

Ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς εἰρήνης ἐκοινοποιήθη ἡ κάτωθι διαταγή.

«ΙΙ Μεραρχία. Ἐν Τρεμπομὶρ τῇ 28 Ἰουλίου 1913.

Πρὸς

Ἅπαντα τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας τῆς Μεραρχίας.

Κατωτέρω κοινοποιῶ τὴν Ἡμερησίαν Διαταγὴν τῆς σήμερον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ Ἀρχηγοῦ ἡμῶν, καὶ ἐντέλλομαι ὅπως ἀναγνωσθῇ αὔτη σήμερον τὴν 7ην ἑσπέρας, παρατεταγμένων τῶν Στρατευμάτων μὲ τὰς Σημαίας των καὶ παρουσιαζόντων ὅπλα.

Ὁ Μέραρχος

Ἰωάν. Γιαννακίτσας

Συνταγματάρχης»

«Λιβούνοβον 27-7-1913, 1 μ.μ.

Γενικὸν Στρατηγεῖον

Πρὸς πάσας τὰς Μεραρχίας, Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ, Τμῆμα Στρατιᾶς Ἠπείρου, Ναύαρχον Κουντουριώτην, Ὑπηρεσίας Μετόπισθεν Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου, αἵτινες νὰ τὴν κοινοποιήσωσιν εἰς ὅλα τὰ Φρουραρχεῖα, Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν, ὅπως τὴν κοινοποιήσῃ εἰς ὅλον τὸ ἐσωτερικόν.

Πρὸς

τὸν Στρατόν μου καὶ τὸν Στόλον μου.

Χθὲς ἀπόγευμα ὑπεγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ πρωτόκολλον τὸ

καθορίζον τὰ ὅρια μεταξὺ τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ τῆς Βουλγαρίας. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ πρὸς Βορρᾶν καὶ Ἀνατολὰς ὅρια ἡμῶν ἄρχονται ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς λίμνης Πρεσπῶν, διασχίζοντα τὴν πεδιάδα μεταξὺ Μοναστηρίου καὶ Φλωρίνης, ἀκολουθοῦσι τὰ Νοτίως Μορυχόβου καὶ πρὸς Βορρᾶν Καζᾶ Μογλενῶν ὑψηλὰ ὄρη, διέρχονται ἀμέσως Νοτίως Γευγελῆς καὶ μεταξὺ πόλεως Δοϊράνης καὶ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, διασχίζουσι τὴν λίμνην Δοϊράνης, ἀνέρχονται τὸ ὄρος Μπέλες ἀκολουθοῦντα αὐτὸ κατὰ μῆκος, διαπερῶσι παρὰ τὴν Μοῦλαν τὸ στενὸν τοῦ Δεμὶρ-Ἰσσάρ, ἀνέρχονται εἰς τὸ ὄρος Τσιγγέλι, διέρχονται Νοτίως Μελενίκου καὶ Νευροκοπίου, περιλαμβάνουσι μέγα μέρος τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Νέστου, πλὴν τῆς Ξάνθης, χώρας καὶ καταλείγουσιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέστου.

Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! Στρατιῶται! Καὶ Ναῦται!

Σεῖς εἶσθε οἱ ἐργάται τῆς μεγαλυνθείσης ταύτης Νέας Ἑλλάδος. Τὸ αἷμά σας, οἱ κόποι σας, οἱ ἀγῶνές σας, αἱ στερήσεις σας, ἡ ἀνδρεία σας καὶ ἡ καρτερία σας ἔκαμαν τὴν πατρίδα μας μεγάλην. Ὄχι δὲ μόνον μεγάλην, ἀλλὰ καὶ τετιμημένην, καὶ σεβαστήν, καὶ ἔνδοξον εἰς ὅλον τὸν Κόσμον. Λυποῦμαι διότι πολλοί,πάμπολλοι ἀπὸ τοὺς ἀνδρείους μαχητάς μου δὲν ἀκούουσι τοὺς λόγους μου,ἀλλὰ τὸ αἷμά των δὲν ἐχύθη ἐπὶ ματαίῳ. Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν πεσόντων ἡρώων.

Εἰς σᾶς δὲ τοὺς ἐπιζῶντας ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὰ κατορθώματά σας, καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν μου διότι ἡγοῦμαι τοιούτου Στρατοῦ καὶ τοιούτου Στόλου. Διέταξα ὅπως μετάλλια δοθῶσιν εἰς πάντας τοὺς συμμετασχόντας τῶν δύο πολέμων, ἀλλὰ ὑπὲρ πᾶν μετάλλιον καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀμοιβήν, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἰς τὴν καρδίαν ἑκάστου προέχει ἡ ἀρίστη ἀμοιβή, τὸ συναίσθημα ὅτι ἔκαμε τὴν Ἑλλάδα μεγάλην.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον μας δὲν ἐτελείωσε. Πρέπει ἡ Ἑλλάς μας νὰ γίνῃ ἰσχυρά, ἰσχυροτάτη. Θὰ ἐργασθῶ ἀνενδότως διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ὅσοι μείνετε ὑπὸ τὰς Σημαίας θὰ μὲ συντρέξητε μὲ τὴν ἀφοσίωσίν σας ὅπως καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Ὅσοι δὲ ἐπιστρέψετε εἰς τὸν οἶκόν σας μαζῆ μὲ τὸ αἴσθημα τῆς ὑπερηφανείας σας διὰ τοὺς θριάμβους μας, νὰ μεταφέρητε καὶ νὰ μεταδόσητε τὴν ἄκαμπτον ἀπόφασιν ὅλων μας νὰ κάμωμεν Ἑλλάδα πολεμικῶς ἰσχυροτάτην, Σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους της καὶ Τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς της.

Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός! Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος.

Κωνσταντῖνος **Β.**»

«ΙΙ Μεραρχία. Ἐν Τρεσμπορὶρ τῇ 28 Ἰουλίου 1913.

Πρὸς τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας τῆς Μεραρχίας.

Κοινοποιῶ ὑμῖν κατωτέρω ὡς ἔχει σημερινὴν τηλεγραφικὴν δια-

ταγὴν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως πρὸς συμμόρφωσιν:

Ὁ Μέραρχος
Ἰωαν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης

Γενικὸν Στρατηγεῖον. 28 Ἰουλίου 1913, ὥρα 12 Μεσημβρίας.
Πρὸς ἁπάσας τὰς Μεραρχίας καὶ Μετόπισθεν Ὑπηρεσίαν.

Περιῆλθεν εἰς γνῶσίν μου ὅτι, κάτοικοι καὶ ἰδίως Ὀθωμανοί, τῶν διαμερισμάτων ἅτινα μέλλουσιν νὰ περιέλθωσιν ὑπὸ Βουλγαρικὴν κυριαρχίαν μεταναστεύουσιν ἀθρόοι πρὸς Νότον ἵνα ἐγκατασταθῶσιν ἐντὸς τῶν νέων Ἑλληνικῶν ὁρίων.

Διευκολύνατε διὰ παντὸς τρόπου τὴν κίνησιν τῶν πληθυσμῶν τούτων, παρέχοντες αὐτοῖς πᾶσαν προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν. Ὅπου δὲ τοῦτο καθίσταται δυνατὸν καὶ εὐκολίας εἰς μεταγωγικὰ μέσα καὶ τροφάς.

Κωνσταντῖνος Β.»

«ΙΙ Μεραρχία. Ὑψώματα Τρεμπομίρ, 30 Ἰουλίου 1913.
Πρὸς ἅπαντα τὰ Σώματα καὶ Ὑπηρεσίας τῆς Μεραρχίας.

Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! Καὶ Στρατιῶται!

Ἡ Εἰρήνη ὑπεγράφη. Αἱ ἐχθροπραξίαι ἔπαυσαν. Ὅσον οὔπω δὲ θὰ ἐπακολουθήση ἡ ἀποστράτευσις, καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὰς Ἑστίας σας.

Ὑπερήφανοι διὰ τὸ τελεσθὲν μέγα ἔργον σας, ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ποθητῆς ἐλευθερίας εἰς ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια ἕως χθὲς ὑποδούλους ὁμογενεῖς, ὁμοφύλους καὶ μὴ πληθυσμούς, διὰ τὸν ὑπερδιπλασιασμὸν τῆς φιλτάτης Πατρίδος μας, ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ Προγονικοῦ κλέους, καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ γοήτρου, ἀπεσπάσατε τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν ὁλοκλήρου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, διὰ τὸ μέγεθος τῶν θυσιῶν σας, διὰ τὴν ὁρμήν σας, διὰ τὴν πρὸς τὸ μάχεσθαι ἱκανότητά σας.

Τὸ τίμιον αἷμα ὅπερ ἔβαψε τὰ Μακεδονικὰ καὶ Ἠπειρωτικὰ ἐδάφη, οὐχὶ ὡς ἄλλοι Λαοὶ πρὸς κατάκτησιν, ἀλλὰ πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀδελφῶν, πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἐχύθη ἐπὶ ματαίῳ, ὡς βλέπετε, ὅλα ταῦτα εἶναι ἔργα ἰδικά σας, ἀλλὰ μὴ λησμονῆτε ποτὲ ὅτι αἱ ὑποχρεώσεις ἡμῶν δὲν ἐτελείωσαν. Τὸ Μεγαλοπρεπὲς τοῦτο οἰκοδόμημα τῶν χειρῶν σας, ἀνθρώπινον εἶναι νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ἔχθραν, τὴν ἀντιζηλίαν, τὸν φθόνον, τὴν ἰδέαν τῆς ἐκδικήσεως, διὰ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς ἀπηνὲς μαστίγωμά των.

Ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν ἀποκατάστασις δὲν συνεπληρώθη. Ἀνάγκη ἑπομένως νὰ γρηγορῶμεν. Τὸ δὲ ὑπὸ ἐνδόξους οἰωνοὺς ἀρξά-

μενον ἔργον νὰ συμπληρωθῇ. Καὶ θὰ συμπληρωθῇ ἀναμφισβητήτως δι' ὑμῶν, ὅταν καὶ ἰδιωτεύοντες αὔριον μὴ λησμονῆτε ποτὲ ὅτι ἀναποσπάστως ἀνήκετε εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τοῦ Στρατοῦ τοῦ θαυματουργήσαντος. Ὅταν δὲν λησμονῆτε ἐπιδεικνύοντες τὴν δικαίαν ὑπερηφάνειάν σας νὰ μεταδίδετε εἰς τὰ παιδιά σας, εἰς τοὺς ἀδελφούς σας, εἰς τὴν οἰκογένειάν σας τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν μεγάλην μας Πατρίδα, τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Μέγαν Στρατηλάτην καὶ ἔνδοξον Βασιλέα μας Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ. Ὅταν δὲν παύητε νὰ γαλουχῆτε πάντας διὰ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς ὑφ' οὗ ἐμπνεόμενοι σεῖς ἐμεγαλουργήσατε. Ὅταν δὲν παύσητε ποτὲ ὀνειρευόμενοι τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἔθνους οὗ στυλοβάται ὑπήρξατε σεῖς. Ὅταν σύντροφον ἀχώριστον ἔχοντες τὸ τετιμημένον σας ὅπλον καὶ μετ' αὐτοῦ διαρκῶς ἐν θείᾳ μυσταγωγίᾳ καὶ κρυφῇ ἀλλ' εὐχαρίστῳ συνομιλίᾳ εὑρισκόμενοι ἐξυφαίνετε ἐν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἰδιωτικῶν ἀσχολιῶν σας, τὴν Μεγάλην Πατρίδα μας καὶ μεριμνᾶτε νὰ καταστήσητε ταύτην κραταιάν, σεβαστήν. Ὅταν τέλος ἀνατρέφητε τὰ παιδιά σας μὲ τὴν ὀσμὴν τῆς πυρίτιδος τὴν ὁποίαν ἕνδεκα ἤδη μῆνας σεῖς ὀσφραινόμενοι καθ' ἡμέραν ἐμεγαλώσατε τὴν Πατρίδα. Ὥστε σεῖς πρὸς αὐτὰ ὁμιλοῦντες καὶ τὰ ἔργα σας διηγούμενοι νὰ ἀκούσητε παρ' αὐτῶν.«Ἡμεῖς δὲ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάρρονες ὑμῶν.»

Δὲν διῴκησα ὑμᾶς ἐπὶ πολύ, ὑπῆρξα ὅμως διαρκὴς ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διακοπῆς παραστάτης σας, καθ' ὅλας τὰς ἐκστρατείας, καθ' ἁπάσας τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς τετιμημένης Μεραρχίας μας.

Ἐθαύμασα τὸν ἡρωϊσμόν σας, τὴν καρτερίαν σας, τὸ ψυχικόν σας σθένος. Ἤδη μετ' ἀτύχημα τοῦ Στρατηγοῦ μας, προϊστάμενος τῆς Μεραρχίας καθῆκον ὑπολαμβάνω νὰ ἀπευθύνω πρὸς ὑμᾶς τὰς ἀνωτέρω ὀλίγας λέξεις, νὰ ἐκφράσω καὶ αὖθις τὴν πλήρη εὐαρέσκειάν μου, καὶ νὰ συστήσω, νὰ ἀξιώσω παρ' ὑμῶν τῶν συνεργατῶν μου, τῶν συμμαχητῶν μου ἐργασίαν ἐνδελεχῆ, ἀδιάλειπτον, ἕκαστος ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών του, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς δράσεώς του, ὅπως τὸ ἀναληφθὲν μέγα ἔργον φέρωμεν εἰς πέρας ὅταν ὁ Μέγας Βασιλεὺς ἡμῶν τὸ θελήσῃ.

Εἷς πόθος, ἓν ὄνειρον, μία σκέψις γενικῶς ἂς πρυτανεύῃ εἰς ἅπαντας ἡμᾶς. Ἡ μεγάλη μας Πατρίς, βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου, καὶ ὑπὸ τὸν Μέγαν Στρατηλάτην μας προώρισται νὰ φέρῃ, καὶ θὰ φέρῃ, τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰ σκότη τῆς ἀνθρωπίνης ἰδιοτελείας καὶ τοῦ Δεσποτισμοῦ.

Ἐργασθῶμεν λοιπὸν ἵνα εἴμεθα πάντοτε ἕτοιμοι.

Ὁ Μέραρχος
Ι. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

Ἡ Ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται

Ὡς οἱ Γελεκτσῆδες, οὕτω ἐπονομασθέντες ὡς φέροντες διὰ τὸ εὐκίνητον μόνον Γελέκον, οἱ περίφημοι δεκαπενταετεῖς παῖδες Μεσολογγῖται μετεῖχον τῶν ἐξόδων τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων διὰ σφενδονῶν, ἀνδρείως κατὰ τοῦ πολεμίου ἐπιπίπτοντες ἠρίστευον καὶ μετὰ τῶν γονέων των ἡρωϊκῶς ἔπιπτον, οὕτω καὶ ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ ἐπανελήφθη τὸ ὑπέροχον τοῦτο ἀποκλειστικὸν καὶ ἰδιότυπον ἀνδραγάθημα, ὡς ἡ κατωτέρω καὶ τελευταία πολεμικὴ διαταγὴ τῆς τελικῶς ἐν Μπαρακλῆ-Τζουμαγιᾶς μεταστaθμευσάσης ΙΙ Μεραρχίας ἐπισήμως πιστοποιεῖ:

«ΙΙ Μεραρχία. Μπαρακλῆ, 12 Αὐγούστου 1913.
Ἡμερησία διαταγὴ

Τὸν δεκαπενταετῆ ἐθελοντὴν Μπαρακατζῆν Χρῆστον τοῦ 3 Συντάγματος Πεζικοῦ προβιβάζω εἰς Δεκανέα διὰ τὴν διαγωγὴν ἣν ἐπεδείξατο καθ' ὅλον τὸν πόλεμον, φιλοτιμούμενος νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας καὶ πάντοτε μεταξὺ τῶν μαχομένων εἰς τὴν πρώτην γραμμήν, ἔνθα ἐμάχετο μετὰ πραγματικῆς περιφρονήσεως πρὸς τὸν θάνατον.

Ὁ Μέραρχος
Ἰωάν. Γιαννακίτσας
Συνταγματάρχης»

Δρᾶσις τῆς Στρατιωτικῆς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας

Κατὰ τοὺς δύο πολέμους Διευθυντὴς τῆς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν ἐτύγχανεν ὁ Ἀρχίατρος Αἰγιαλίδης, ὅστις ἀκαμάτως καὶ μεθοδικῶς ἐργασθεὶς κατώρθωσεν, ἂν καὶ ἡ Ὑγειονομικὴ Ὑπηρεσία διετέλει ἐν πλήρει ἀναδιοργανώσει καὶ ἀνακαινίσει τοῦ παντοδαποῦ αὐτῆς ὑλικοῦ, συμφώνως πρὸς τὰς νέας ἀπαιτήσεις τῆς τ Ἰατρικῆς καὶ Στρατιωτικῆς ἐπιστήμης, κατώρθωσεν, οὐχ ἧττον, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν νὰ κανονίσῃ αὐτὴν λυσιτελέστατα ὡς ἑξῆς:

Ἕκαστος Ἀξιωματικὸς καὶ ὁπλίτης ἐφωδιάσθη διὰ τριῶν ἐπιδέσμων.

Ἕκαστον Σύνταγμα Πεζικοῦ, Πυροβολικοῦ καὶ Ἱππικοῦ ἐφωδιάσθη διὰ τριῶν ζευγῶν χειρουργικῶν κιβωτίων, 28 σακκιδίων Νοσοκομείου, φορείων τραυματιῶν καὶ τριῶν σάκκων ἐφέδρου ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ. Τὰ δὲ ἔφιππα Σώματα διὰ χειρουργικῶν ἱπποπηρῶν.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον: Ἐκινητοποιήθησαν.

26 Χειρουργεῖα ἐφωδιασμένα δι᾽ ὅλων τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἐπίδεσιν 1000 τραυματιῶν καὶ νοσηλείαν πεντήκοντα.

11 Μοῖραι τραυματιοφορέων ἐφωδιασμέναι ἐπαρκῶς πρὸς ταχίστην διακομιδὴν τῶν τραυματιῶν.

17 Νοσηλευτικὰ Τμήματα ἐφωδιασμένα ἐπαρκῶς πρὸς χειρουργικὴν ἐπέμβασιν καὶ νοσηλείαν ἑκατὸν τραυματιῶν.

4 Νοσοκομεῖα διακομιδῆς, διὰ προσωρινὴν νοσηλείαν τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν μὴ δυναμένων νὰ διακομισθῶσιν ἀμέσως, καὶ κατάλληλον διανομὴν καὶ διακομιδὴν τῶν ἄλλων, εἰς τὰ διάφορα Νοσοκομεῖα τοῦ Ἐσωτερικοῦ.

2 Ὑγειονομικοὶ Συρμοὶ ὧν ὁ εἷς μόνιμος καὶ ὁ ἕτερος πρόσκαιρος. 1 Πλωτὸν Νοσοκομεῖον καὶ 1 πρόχειρον μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον παρ᾽ ἑκάστῳ Σώματι Στρατοῦ.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον: Προσετέθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω Ὑγειονομικὰς Μονάδας. 11 χειρουργεῖα καὶ 1 Πλωτὸν Νοσοκομεῖον.

Κατ᾽ ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους. Διετέθησαν 46620 κλῖναι παρὰ τῆς Στρατιωτικῆς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας, καὶ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἐπεστρατεύθησαν δὲ κατ᾽ αὐτοὺς 1070 Ὑγειονομικοὶ Ἀξιωματικοί, 200 φαρμακευτικοί, καὶ 7168 Νοσοκόμοι.

Ἀσθενεῖς καὶ τραυματίαι

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ἐνοσηλεύθησαν εἰς τὰ Νοσοκομεῖα τοῦ Κράτους.

Ἀξιωματικοί. Ἀσθενεῖς 90 καὶ Τραυματίαι 99.

Ὁπλῖται. Ἀσθενεῖς 46147 Τραυματίαι 19814.

Τὸ ὅλον 66150.

Ἐκ τούτων ἀπεβίωσαν.

'Αξιωματικοί. 'Ασθενεῖς 16. Τραυματίαι 15.
'Οπλῖται. 'Ασθενεῖς 1537. Τραυματίαι 245.
Τὸ ὅλον 1813.

Κατὰ τὸν 'Ελληνοβουλγαρικὸν πόλεμον. 'Ενοσηλεύθησαν εἰς τὰ Νοσοκομεῖα τοῦ Κράτους.

'Αξιωματικοί. 'Ασθενεῖς 134. Τραυματίαι 295.
'Οπλῖται. 'Ασθενεῖς 9665. Τραυματίαι 16127.
Τὸ ὅλον 26221.

'Εκ τούτων ἀπεβίωσαν.

'Αξιωματικοί. 'Ασθενεῖς 29. Τραυματίαι 20.
'Οπλῖται. 'Ασθενεῖς 1751. Τραυματίαι 488.
Τὸ ὅλον 2288.

Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους. 'Ενοσηλεύθησαν.

'Αξιωματικοὶ καὶ 'Οπλῖται 92371,ἐξ ὧν ἀπεβίωσαν 4101, ἤτοι 3355 ἐξ ἀσθενειῶν καὶ 746 ἐκ τραυμάτων.

'Επὶ δὲ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν ἐφονεύθησαν.

'Αξιωματικοί. 267.
'Οπλῖται. 7765.
Τὸ ὅλον 8032.

Ἄρα αἱ ὁλικαὶ ἀπώλειαι ἀνῆλθον κατ' αὐτοὺς εἰς θανάτους καὶ φονευθέντας εἰς 12133.

Λίαν ἐπωφελὴς δὲ ἀπέβη καὶ ὁ καταρτισμὸς ἀντιχολερικῶν συνεργείων, ἅτινα, διὰ τῆς ταχείας καὶ ἐπιμεμελημένης δράσεώς των, ἰδίᾳ κατὰ τὸν 'Ελληνοβουλγαρικὸν πόλεμον, κατώρθωσαν νὰ ἀποσοβήσωσι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χολέρας εἰς τὸν 'Ελληνικὸν Στρατόν, καὶ τοὺς παραμεθορίους πληθυσμούς, ἐνῷ ὀλεθρίως ἐμάστιζεν αὕτη τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν καὶ τὰς Βουλγαρικὰς πόλεις.

Αἰχμάλωτοι

Ἔγκαιρος ὡσαύτως μέριμνα ἐλήφθη καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν αἰχμαλώτων, διὰ τοῦ καταρτισμοῦ 35 θεραπευτηρίων εἰδικῶν πρὸς νοσηλείαν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, εἰς διάφορα μέρη τοῦ Κράτους ὅπου συνεστήθησαν στρατόπεδα αἰχμαλώτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνοσηλεύθησαν καθ' ὅλον τὸ

διάστημα τῆς παραμονῆς των ἐν Ἑλλάδι 2900 ἀσθενῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταδεικνύεται σαφῶς καὶ τρανῶς ὅτι, ἡ δρᾶσις τῆς Στρατιωτικῆς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὑπῆρξεν ἀρτία καὶ πλείστων ἐπαίνων καὶ εὐφημοτάτης μνείας ἀξία. Διότι, διὰ τοῦ ἐγκαίρου ἐφοδιασμοῦ ὅλων τῶν Μονάδων τοῦ Στρατεύματος δι' ἐπαρκοῦς καὶ καταλλήλου ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ, ἰδίᾳ δὲ διὰ τοῦ ἐφοδιασμοῦ ἁπάντων τῶν μαχητῶν διὰ τοῦ ἀτομικοῦ ἐπιδέσμου κατώρθωσε τὴν ἀποσόβησιν τῶν νοσηρῶν ἐπιπλοκῶν, καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν μαχομένων.

Ὁ Ἀξιωματικὸς ἐν τῇ μάχῃ

Ὁ Ἀξιωματικὸς τοῦ Πεζικοῦ κατὰ τὴν μάχην ἔνοπλος μεταξὺ ἐνόπλων συναγωνιστῶν, ποιούμενος χρῆσιν τῶν ἐδαφικῶν προκαλυμμάτων, ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς ἐφόδου καὶ τῷ ἀλλαλαγμῷ τῶν μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην ἐφορμούντων κατὰ τοῦ πολεμίου μαχητῶν.

Ὁ Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἱππικοῦ κατὰ τὴν ὁρμὴν τῆς ἀπω ἐυτῆρος ἐπελάσεως ἐν τῷ ποδοβολητῷ τῶν ἵππων καὶ ἐν ταῖς ἐνυαλίαις κραυγαῖς τῶν μὲ γυμνὴν τὴν σπάθην κατὰ τοῦ πολεμίου ἐπελαυνόντων ἱππέων.

Ὁ Ἀξιωματικὸς τοῦ Πυροβολικοῦ προκεκαλυμμένος κατὰ τὴν πρὸς τὸ πολέμιον πυροβολικὸν μονομαχίαν, ἐν τῷ ὀρυμαγδῷ τῶν ὁμοβροντιῶν, τῷ κρότῳ τῶν ἐκρηγνυομένων ὀβίδων, καὶ τῇ βροχῇ τῶν διασπειρομένων θραυσμάτων καὶ βολίδων.

Δὲν ἔχουσι τὸν καιρὸν νὰ ἀναμετρήσωσι καὶ ἀντιληφθῶσιν, ἐν τῇ ὑπερτάτῃ ἐξάψει τοῦ ἀγῶνος διατελοῦντες, τὸν περιβάλλοντα καὶ ἀπειλοῦντα αὐτοὺς βουλιμιῶντα θάνατον.

Ὁ Ὑγειονομικὸς Ἀξιωματικὸς ὅμως ἀπροκάλυπτος, ἄοπλος, ὑπό τινων ἀόπλων νοσοκόμων συνοδευόμενος, ἐν πλήρει συναισθήσει τοῦ κινδύνου, περιέρχεται ἀνὰ τὸ ἀναπεπταμένον καὶ αἱματόβρεκτον τῆς μάχης πεδίον ὑπὸ βροχὴν βολίδων καὶ χάλαζαν ὀβίδων, προσερχόμενος φιλάνθρωπος σωτὴρ εἰς τοὺς ἐκτάδην κειμένους καὶ οἰμώζοντας τραυματίας, καὶ παρήγορος

ἄγγελος εἰς τοὺς ψυχορραγοῦντας κατὰ τὰς τελευταίας των στιγμὰς παριστάμενος, ἀψηφῶν καὶ περιφρονῶν τὸν περὶ αὐτὸν διαρκῶς πτερυγίζοντα λαίμαργον καὶ ἀδηφάγον θάνατον. Ὡς ἰδίοις ὀφθαλμοῖς εἶδον κατὰ τὰς πολυνέκρους μάχας τῆς Μανωλιάσας καὶ Ἀετορράχης τοὺς μονίμους ἰατροὺς Τσουνούκαν Β. καὶ Ἰωαννίδην Β. καὶ ὑπίατρον Στουπάθην καὶ τοὺς ἐφέδρους Ὑπιάτρους Τουφεξῆν Β. καὶ Ἀντωνιάδην Κ. καὶ πολλοὺς ἄλλους εἰς ἀλλαχοῦ μάχας τῶν πολέμων.

Ἐπίσης καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης κατὰ τοῦ ἀοράτου καὶ φοβερωτάτου ἐχθροῦ τῆς χολέρας, ἐνῷ οἱ στρατοὶ τῶν Βουλγάρων καὶ Τούρκων ἀπηνῶς δεκατισθέντες ἠναγκάσθησαν, ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ ἠθικοῦ των, νὰ διακόψωσι τὰς ἐπιχειρήσεις, σχεδὸν διαλυθέντες, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ὅμως ὁμοίως προσβληθεὶς παρέμεινεν, οὐχ ἧττον, συντεταγμένος, ἕτοιμος καὶ ἱκανὸς εἰς πᾶσαν δρᾶσιν, χάρις εἰς τοὺς Ὑγειονομικούς του Ἀξιωματικούς, μονίμους τε καὶ ἐφέδρους, οἵτινες μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας, αὐτοθυσίας καὶ φιλανθρωπίας ἐργασθέντες καὶ λαβόντες δραστήρια καὶ τελεσφόρα μέτρα ἐπέτυχον τὴν περιστολὴν καὶ τὴν ὕφεσιν τῆς ἀπαισίας καὶ βροτολοιγοῦ νόσου.

Μετὰ τὴν μάχην δέ, ἐνῷ ἅπαντες οἱ λοιποὶ Ἀξιωματικοὶ ἡσύχως ἐσθίοντες ἀνεπαύοντο βαθέως ὑπνώττοντες, οἱ Ὑγειονομικοὶ Ἀξιωματικοὶ μόνοι ἐν τοῖς Χειρουργείοις, Θεραπευτηρίοις καὶ Νοσοκομείοις, ἀγρυπνοῦντες καὶ ἄνευ ἀναπαύσεως παραμένουσιν ἐπιτηροῦντες,καὶ ἕτοιμοι νὰ προστρέξωσιν ὅπου ἡ φωνὴ τοῦ ἱεροῦ των καθήκοντος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοὺς ἐκάλει.

Πολλοὶ ἐκ τῶν Ὑγειονομικῶν Ἀξιωματικῶν μετεῖχον καὶ τῶν μαχῶν, καθ' ἃς ἐχειρίσθησαν τὴν ἐχθροκτόνον τοῦ Ἄρεως ῥομφαίαν μεθ' ἧς δεξιότητος καὶ τὸ φιλάνθρωπον ὀφιοφόρον τοῦ Ἀσκληπιοῦ σκῆπτρον.

Ἐκ τούτων ὑπὲρ Πατρίδος ἔθανον ὁ Γεν. Ἀρχίατρος Βασιλείου,οἱ Ἀρχίατροι Πρασσᾶς Γ. καὶ Κρασσάνος Θ.,ὁ Ἐπίατρος Νικολάου, ἑπτὰ Ἰατροί, δύο Ὑπίατροι καὶ τέσσαρες Ἀνθυπίατροι μόνιμοι, καὶ δέκα πέντε Ἰατροί, τέσσαρες Ὑ-

πίατροι καὶ εἴκοσι εἷς Ἀνθυπίατροι ἔφεδροι, ἐν ὅλῳ πεντήκοντα ἑπτά.

Ἀληθῶς,δόξα καὶ τιμὴ καὶ εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται εἰς τὸ τετιμημένον, φιλόπατρι καὶ ἀνδρεῖον Ὑγειονομικὸν Ἑλληνικὸν Σῶμα,μόνιμον καὶ ἔφεδρον. Εἰς ὃ πράγματι πρεπόντως τοῦ ἁρμόζει καὶ δικαίως τῷ ἀνήκει ὁ τίτλος τοῦ Ὑπερμαχίμου ὅπλου.

Ὁ Νικητὴς

Καὶ τὸν πόλεμον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς πρωτίστως καὶ κυρίως εἰς αἴσιον καὶ εὐτυχὲς ἤγαγε πέρας, ὑπὸ τὴν μεγαλοφυᾶ Ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ἐνδόξου Βασιλέως της Κωνσταντίνου ΙΒ΄. Διότι, παρ᾽ ὅλην τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα Σέρβων,Μαυροβουνίων καὶ Ρουμάνων, ἐν μείζονι μοίρᾳ, εἶναι ἀναντιρρήτως ἀποκλειστικὸν κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν οἵτινες διὰ τῆς συνεχοῦς νίκης, καὶ τῆς κατὰ πόδας ἀπαύστου καὶ ἀπηνοῦς διώξεώς των,ἐξηνάγκασαν τὸν Βούλγαρον Ἀρχιστράτηγον ἀπὸ ἐπιτιθέμενον νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀμυνόμενον, διαρκῶς ὑποχωροῦντα καὶ φεύγοντα.

Ἀληθῶς ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Κιλκὶς μέχρι τῆς μάχης τοῦ Χασὰν Πασσᾶ, ἡ περιφρόνησις πρὸς τὸν θάνατον, ἡ φιλοπατρία, ἡ αὐτοθυσία, ἡ ἀνδροπρεπὴς ἀρετὴ καὶ ἡ εἰς τοὺς κόπους καὶ κακουχίας ἀντοχὴ τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἀποτελοῦσιν ἐξαιρετικὸν φαινόμενον ἐν τῇ παγκοσμίῳ Στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ. Τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἀνταξίως μόνον εἷς Θουκυδίδης νὰ ἱστορήσῃ, εἷς Ξενοφῶν νὰ περιγράψῃ, καὶ εἷς Πίνδαρος νὰ ὑμνήσῃ.

Χρυσοῦς τῆς Ἑλλάδος ἐνιαυτὸς

Ὑπογραφείσης τῆς Εἰρήνης, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Διαδόχου Γεωργίου, τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου καὶ τῆς ἀκολουθίας Του ἀναχωρήσας ἐκ Λιβουνόβου καὶ ἐπισκεφθεὶς τὰς σημαντικωτέρας πόλεις τῆς Θράκης, ὅπου ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτός, κατέληξεν εἰς τὴν Θεσσα-

λονίκην, ἔνθα ἐπιβὰς τοῦ Ἀβέρωφ κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1913 ἀνεχώρησεν δι᾽ Ἀθήνας.

Ἡ Πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθεώρησε καθῆκον τιμῆς, ἔργον Ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ χειρονομίαν Ἑλληνοπρεπῆ τὴν διοργάνωσιν, τῆς ὅσον οἷόντε, ὡραιοτέρας, λαμπροτέρας καὶ Ἑλληνοπρεπεστέρας ὑποδοχῆς, εἰς τὸν ἀνδρεῖον, τὸν δαφνοστεφῆ νικητὴν καὶ τροπαιοῦχον ὑπέροχον Ἕλληνα τῶν Ἑλλήνων Βασιλέα καὶ Στρατηλάτην. Στέφανοι ποικιλοχρώμων ἀνθέων, ἐπινικείου δάφνης, καὶ εὐόσμου μύρτου ἀνηρτήθησαν. Θριαμβευτικαὶ ἀψίδες ἀνηγέρθησαν, καὶ ἅπασαι αἱ οἰκίαι πανηγυρικῶς ἐστολίσθησαν.

Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια κατῆλθεν εἰς Φάληρον, ὅπου ἐπὶ τῆς σημαιοστολίστου καὶ ἀνθοπληθοῦς μεγάλης ἐξέδρας αἱ ἀνώταται Ἀρχαὶ ἀνέμενον τὸν κατάπλουν τοῦ Ἀβέρωφ, ὅστις κατέπλευσε μετ᾽ ὀλίγον, συνοδευόμενος παρ᾽ ὁλοκλήρου τοῦ νικητοῦ καὶ ὑπερηφάνου Ἑλληνικοῦ Στόλου.

Ὁ Βασιλεὺς ἀποβιβασθεὶς ἠσπάσθη θερμῶς τοὺς οἰκείους του, καὶ ἐχαιρέτησε διὰ ζωηροτάτης καὶ φιλικωτάτης χειρονομίας ἐπιχαρίτως μειδιῶν τοὺς ἐπισήμους, καὶ μετὰ τὰς γενομένας προσφωνήσεις ἐπιβάντες αὐτοκινήτων ἅπαντες ἀνεχώρησαν δι᾽ Ἀθήνας, εἰς τὰ πρόθυρα τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη ἡ πομπικὴ φάλαγξ διὰ τὴν ἐπίσημον εἰς αὐτοὺς εἴσοδον.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέγας συναγερμὸς ἐν τῇ πόλει ἐσημειώθη, ἅπαντες οἱ κάτοικοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐξεχύθησαν ἑορταστικῶς ἠμφιεσμένοι, γελαστοὶ καὶ χαρωποὶ ἀνὰ τὰς πλατείας τοῦ Συντάγματος καὶ τῆς Ὁμονοίας καὶ τὰς Λεωφόρους Σταδίου καὶ Πειραιῶς μέχρις ἀσφυξίας πεπυκνωμένοι καὶ συνωστιζόμενοι. Ἐπὶ ἐξέδρας δὲ ἐν τῇ Ὁδῷ Κοραῆ στηθείσης ἐκάθηντο ἀναμένοντες, καὶ μικρὰς Ἑλληνικὰς Σημαίας κρατοῦντες οἱ πολυπληθεῖς τραυματίαι καὶ ἀνάπηροι τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς πολεμικῆς ἐποποιΐας.

Παρὰ τὸν Κεραμεικὸν ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων Σπυρ. Μερκούρης ἀπόγονος ἀμφιθαλῶς ἡρωϊκῆς καὶ πατριωτικῆς γενεᾶς, ὑπεδέχθη ἐκ μέρους τῆς πόλεως τὸν Νικηφόρον Βασιλέα, καὶ προσεφώνησεν αὐτὸν δι᾽ ὑπερόχου καὶ ἀλησμονήτου προσφωνήσεως τὴν Ἑλληνικὴν τῆς τότε ἐποχῆς ἄληστον

εὐδαιμονίαν καὶ ὀλβιότητα πιστῶς διερμηνευούσης καὶ ἐχούσης οὕτως:

«Μεγαλειότατε!

Ἡ Πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἥτις γεννηθέντα ἐν πορφύρᾳ καὶ ἐν τοῖς κόλποις της μετὰ μητρικῆς στοργῆς ὡς Ἐθνικὸν εἴδωλον Σὲ ἐλίκνισε καὶ ἀνδρωθέντα πάντοτε διὰ τῆς λατρείας της Σὲ περιέβαλλε, μετ' ἀφάτου ἀγαλλιάσεως ὑποδέχεται σήμερον Σὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἔθνους προσδοκώμενον ἰδεώδη Βασιλέα, ἐπανερχόμενον ἐκ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν Νικητὴν καὶ Τροπαιοῦχον, ὁδηγήσαντα τὸν ἡρωϊκὸν Στρατόν Σου εἰς τὴν νίκην καὶ διὰ τῆς σπάθης Σου ἀποσπάσαντα ἀπὸ τῆς δουλείας τόσους ὑποδούλους ἀδελφούς.

Ἐν ὀνόματι τῆς Πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος ἧς ηὔρυνε τὰ ὅρια καὶ ἐκορύφωσε τὴν δόξαν ἡ κραταιά Σου παλάμη, χαιρετίζω ἐν Σοὶ τὸν νικηφόρον Στρατηλάτην, τὸν δοξάσαντα τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ θέσαντα τὰ θεμέλια τοῦ μέλλοντος αὐτῆς μεγαλείου.

Διερμηνεύων τὰ αἰσθήματα οὐ μόνον τοῦ Δήμου Ἀθηναίων ἀλλὰ καὶ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καταθέτω πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Θρόνου Σου, σὺν τῇ δάφνῃ τῆς Νίκης, τὴν ἔκφρασιν τῆς πεποιθήσεως ὅτι, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Βασιλείας Σου, τὴν ἐκ τῶν νικηφόρων πολέμων αἴγλην θὰ ἐπιστέψῃ ἡ ἐφάμιλλος δόξα τῆς ἐν εἰρήνῃ ἀναστάσεως τῆς διὰ τῶν ὅπλων μεγαλυνθείσης Ἑλλάδος καὶ ὅτι, ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἀποβῇ ἀληθὴς Πρωτεύουσα τοῦ κάλλους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Ζήτω ὁ Βασιλεύς!»

Μετὰ τὴν προσφώνησιν ταύτην ἡ πομπικὴ φάλαγξ συνέχισε τὴν πορείαν αὐτῆς. Ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ φρενῖτις ἡ καταλαβοῦσα τὸ ἄμετρον πλῆθος τῆς Πρωτευούσης καὶ τοὺς ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν πολυπληθεστάτους συρρεύσαντας ἐπισκέπτας, ἅμα τῇ θέᾳ τοῦ Ἐνδόξου Βασιλέως καὶ δαφνοστεφοῦς καὶ τροπαιούχου τῶν Ἑλλήνων Ἀρχιστρατήγου εἶναι ἀνωτέρα πάσης περιγραφῆς καὶ παραστάσεως. Καὶ ἡ ὑψιπετεστέρα φαντασία, καὶ ὁ γλαφυρότερος κάλαμος, καὶ ἡ μελιρρυτοτέρα γλῶσσα οὔτε καὶ ἀκροθιγῶς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, νὰ γράψῃ καὶ περιγράψῃ τὸ πρωτοφανὲς καὶ ἔξαλλον θέαμα καὶ ἄκουσμα.

Μόνον ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Μιλτιάδου ἐπανερχομένου ἐκ τοῦ Μαραθῶνος, τοῦ Θεμιστοκλέους ἐκ τῆς Σαλαμῖνος, τοῦ Ἀριστείδου ἐκ τῶν Πλαταιῶν, τῶν νικητῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων εἰς τὴν Βα-

σιλεύουσαν καὶ τοῦ Ὄθωνος εἰς τὸ Ναύπλιον ἀποβιβασθέντος ὡς πρώτου Βασιλέως τῆς ἐπελευθερωθείσης ἐκ τῆς μακραίωνος δουλείας Ἑλλάδος.

Οὐρανομήκεις Εὐασμοί. Εὐοί! Εὐάν! Εὖγε! Καλλίνικε, ἄπαυστα ζήτω, ζωηρὰ χειροκροτήματα καὶ βροντώδεις ἰαχαὶ ἐδόνουν διαρκῶς τὸν ἀέρα καὶ ἐπλήρουν ἐκκωφαντικῶς τὰ ὦτα. Πλῆθος λευκῶν περιστερῶν φερουσῶν εἰς τοὺς πόδας δεδεμένας μακρὰς τῶν Ἐθνικῶν χρωμάτων ταινίας, ἀφεθεῖσαι ἐλεύθεραι καθ' ἅπασαν τὴν διαδρομὴν τῆς Βασιλικῆς πομπῆς ἄνωθεν αὐτῆς κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἐπτερύγιζαν. Κλαδίσκοι καὶ φύλλα δάφνης καὶ μύρτου, καὶ πλῆθος πετάλων πολυχρώμων ἀνθέων ἔρραινον πυκνῶς τῶν Ἕλληνα Βασιλέα καὶ Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον ΙΒ' τὸν νεώτερον τοῦτον Τουρκοφάγον καὶ Βουλγαροκτόνον.

Μόλις δὲ ἡ Βασιλοφόρος ἅμαξα ἀφίκετο ἀπέναντι τῆς ὁδοῦ Κοραῆ καὶ τὸ ἀέτειον τοῦ Ἀρχιστρατήγου βλέμμα ἀντίκρυσε κινοῦντας μικρὰς σημαίας, ἄνωθεν δὲ τῶν γυμνῶν κεφαλῶν τὰ πηλήκια περιστρέφοντες καὶ ἀρηιφίλως ζητωκραυγάζοντας τοὺς ἀνδρείους τραυματίας καὶ ἀναπήρους μαχητάς, ὡς ἀπὸ ἐλατηρίου ἐκτιναχθεὶς ἀνωρθώθη μεγαλοπρεπής, ἀνδρώδης καὶ ὡραῖος ὁ ἡλιοκαὴς τοῦ Σαρανταπόρου, τῶν Γιαννιτσῶν, τοῦ Μπιζανίου, τοῦ Κιλκίς, τῆς Δοϊράνης, τῆς Κρέσνας,τοῦ Σιμιτλῆ τοῦ Πετσόβου καὶ τοῦ Χασὰν-Πασσᾶ ἡγήτωρ αὐτῶν καὶ συναθλητής, καὶ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ γείσου ζωηρῶς ἀνυψώσας καὶ διαρκῶς καὶ εὐλαβῶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἐπακουμβῶν μετ' ἐκδήλου χαρᾶς, μεγίστης συγκινήσεως, στοργικοῦ βλέμματος καὶ θωπευτικοῦ μειδιάματος βραδέως ἀντιπαρερχόμενος ἐχαιρέτα τοὺς συστρατιώτας καὶ συμπολεμιστὰς οἵτινες γηθοσύνως, ἀκαμάτως, ἀγογγύστως καὶ ἀφειδῶς ἀκολουθήσαντες τὸν ὑπέροχον Ἀρχηγόν, ἐπὶ τῶν ἐνδόξων πεδίων πολυνέκρων μαχῶν, κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν κατὰ τῶν φυλετικῶν ἐχθρῶν προέλασίν του, τὴν Πατρίδα μετ' αὐτοῦ ἐκλέϊσαν, ἐδόξασαν, καὶ ἐμεγάλυναν.

Ἡ πομπὴ θριαμβευτικῶς καὶ βραδέως χοροῦσα κατηυθύνθη εἰς τὴν Μητρόπολιν ὅπου ἐψάλη ἐπίσημος δοξολογία. Κατὰ τὴν δέησιν δὲ τοῦ Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Ἀθη-

νῶν Θεοκλήτου ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως, ἅπαν τὸ εὐλαβὲς καὶ ἐνθουσιῶν ἐκκλησίασμα ἐγονυπέτησε. Μετὰ τὴν δοξολογίαν ἡ πομπὴ κατηυθύνθη εἰς τὰ Ἀνάκτορα ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ πλήθους, ὅπου Τὸν ὑπεδέχθη ἡ εὐτυχὴς μήτηρ Βασίλισσα Ὄλγα, ἧς ἠσπάσθη εὐλαβῶς τὴν δεξιὰν στοργικῶς εἰς τὸ μέτωπον αὐτὸν ἀντασπασθείσης, εἰς τὸν ἐξώστην τῶν ὁποίων μετ᾽ ὀλίγον ἐξελθών, ὡραῖος μεγαλοπρεπής, εὐθυτενής, ἡλιοκαὴς καὶ γελαστός, ἐχαιρέτησε φιλικώτατα τὸ ἀλλοφρονοῦν πλῆθος, ὅπερ διεχύθη εἶτα ἀνὰ τὰς λεωφόρους, πλατείας καὶ ὁδοὺς τῆς Πρωτευούσης θούρια ψάλλον, καὶ ἔξαλλον ἐκ χαρᾶς, ἀγαλλιάσεως καὶ εὐδαιμονίας σκιρτῶν.

Τὴν ἑσπέραν ἤχθησαν ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις καὶ ἐδόθησαν παραστάσεις πατριωτικαὶ εἰς ἅπαντα τὰ θέατρα τῆς πόλεως. Εἰς ὅλα τὰ ἑστιατόρια, ζυθοπωλεῖα, καφενεῖα καὶ μαγειρεῖα τῶν ἀκροτάτων συνοικιῶν καὶ τῶν συνοικισμῶν ἅπαντες ἔπινον, ηὐθύμουν, ἐχόρευον, καὶ μέχρι πρωΐας οἱ εὐτυχεῖς καὶ εὐδαίμονες Ἕλληνες πολῖται τραγουδοῦντες, τὴν ἑλληνικὴν φιλοπατρίαν καὶ αὐτοθυσίαν ἐξύμνουν καὶ ἐμακάριζον.

Πολεμικὰ Παναθήναια

Μετά τινας ἡμέρας ἐπαίχθη εἰς τὸ ἐν τῇ Πλατείᾳ Ὁμονοίας θέατρον Κοτοπούλη ἡ πολεμικὴ ἐπιθεώρησις, τὰ πολεμικὰ Παναθήναια, ἐν ᾗ παρέστη καὶ ὁ Βασιλεὺς μεθ᾽ ἁπάσης τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας, τῶν Στρατηγῶν καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν τῶν ἐν Ἀθήναις τότε εὑρεθέντων. Ἡ παράστασις ἐξειλίσσετο ἐν μεγίστῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ πατριωτικῇ ἐξάρσει. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν προτελευταίαν πρᾶξιν νεαρὸς ἠθοποιός, φέρων εὐζωνικὴν στολήν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν Σημαίαν κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ τὸ δεδοξασμένον Μάνλιχερ ἐν τῇ ἀριστερᾷ παρουσιάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς στὰς ἔψαλλε ζωηρῶς τὸ ἐπικαίρως συντεθὲν Εὐζωνικὸν Θούριον :

Ἕν, δυό ! Ἕν δυό ! Ἕν δυό !
Φουστανέλλα, Τσαρούχι φοῦντα, φέσ'
Καμάρ', Λεβεντιά, περηφάνεια
Καὶ μύτες τσαρουχιῶν μὲ κορφές.

Φουστανέλλα, τσαροῦχι, φοῦντα, φέσ'
Καμάρ', Λεβεντιά, περηφάνεια
Σωστὸς διπλωμένος κατφές.

Ἐγὼ εἰμ' ἐγὼ
Εὐζωνάκι γοργὸ
Ποὺ ζῶ στὸν κόσμο
Τιμημένα,
Ποιὸς Κουραμπιὲς
Ποιὸς Ντιστεγκὲς
Μπορεῖ νὰ βγῆ
Μπροστὰ σὲ μένα.

Ἅπαντες οἱ θεαταὶ ἐγερθέντες μετὰ τοῦ Βασιλέως ἐκραύγασαν ζωηρῶς καὶ ἐπανειλημμένως ὑπὲρ τοῦ ἐνδόξου, ἑλληνοπρεποῦς καὶ ἀνδρείου τῶν Εὐζώνων Σώματος, οὗτινος ἡ σειρὰ τῆς ἐξελίξεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Στρατιωτικῇ Ἱστορίᾳ ἔχει οὕτως :

Γυμνῆτες τοῦ Ἀγαμέμνωνος, Ψιλοὶ τοῦ Ξενοφῶντος, Ἀγριᾶνες τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, Ἀκρῖται τοῦ Ἡρακλείου, Ἀρματωλοὶ τοῦ Καραϊσκάκη, Εὔζωνοι Κωνστατίνου τοῦ ΙΒ'.

Ὅτε δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν πρᾶξιν, εὐσταλὴς ἠθοποιός, φέρων τὴν στολὴν ἐκστρατείας τοῦ Ἕλληνος Ἀξιωματικοῦ, ὡς ἐτ●οποποιήθη αὕτη μετὰ τὴν πολυνεκροτάτην μάχην τοῦ Κιλκίς, καὶ ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ κρατῶν τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν,ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ τὸτετιμημένον ἑλληνικὸν ξῖφος γυμνόν, παρουσιασθεὶς εἰς τὴν σκηνὴν καὶ προβὰς εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἔψαλε τὸ κατωτέρω θούριον τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπερ ἡ ἀκραιφνὴς ἑλληνικὴ Μοῦσα συνέθεσε καὶ ἐτόνισε τὸν πολυθρύλλητον,πολυΰμνητον, πολυαγάπητον καὶ ἀλησμόνητον τοῦ Ἀετοῦ τὸν Γυιό:

Ὁ Βασιλειᾶς μας πάλι θὰ ζώση τὸ σπαθὶ
Καὶ συμφορὰ σὲ 'κεῖνον ποὺ μπροστά του θὰ βρεθῆ,
Γιατ' ὁ Στρατὸς μαζῆ του Λιοντάρι θὰ γενῆ,
Ἅμα ὁ ἐχθρὸς φανῆ.

Τοῦ ἀετοῦ ὁ Γυιὸς πάει κι' αὐτὸς ἐμπρὸς
Καὶ στὴ δόξα κι' αὐτὸς μᾶς ὁδηγεῖ

Μὲ γυμνὸ σπαθί, ὅπου ὁ Ἀετὸς μᾶς πῆ.
Ὁ Ἀετός ! ὁ Ἀετός ! ποὺ πατεῖ καὶ τρέμ' ἡ γῆ.

Τοῦ Ναύτη τὰ κανόνια προσμένουν προσταγὴ
Ὁ Βασιλειᾶς κι' ἐκεῖνα Αὐτὸς τὰ ὁδηγεῖ.
Γιατ' ὁ Στρατὸς μαζῆ του Λιοντάρι θὰ γενῆ
Ἅμα ὁ ἐχθρὸς φανῆ.

Ἡ φρενῖτις, τὸ παραλήρημα καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ὁ ἰδιότυπος καὶ ἰδιόρρυθμος ὁ κατακυριεύσας καὶ συναρπάσας τοὺς θεατὰς ἦτο πράγματι ἀπερίγραπτος, καὶ ὁ γλαφυρότερος κάλαμος καὶ ὁ ὑψιπετέστερος νοῦς καὶ ἡ πλέον ἐμπνευσμένη ψυχή, ἀληθῶς θὰ ἠδυνάτει ἔστω καὶ πόρρωθεν νὰ παραστήσῃ τὴν πρωτότυπον καὶ ἰδιόρρυθμον εἰκόνα τὴν αὐτόχρημα παραληρηματικήν. Ἅπαντες ἀπὸ τοῦ Βασιλέως μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν πολυπληθεστάτων θεατῶν ἠγέρθησαν ὄρθιοι καὶ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἀνέρριπον τοὺς πίλους των εἰς τὸν ἀέρα τὸν Ἀετὸν ζωηρῶς καὶ ὑψηλοφώνως ἐπαναλαμβάνοντες.

Τέλος μετὰ πολλὰς ἐπευφημίας καὶ ἀνακλήσεις τῶν ἠθοποιῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἔπεσεν ἡ αὐλαία καὶ ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἀκολουθίας του ἀπῆλθε τοῦ θεάτρου ζωηρῶς καὶ ἀπαύστως ἐπευφημούμενος ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν θεατῶν τῶν καθ' ὁδὸν ἀπείρως πληθυνθέντων καὶ διὰ τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας, ὁδοῦ Σταδίου, Πλατείας Συντάγματος καὶ Λεωφόρου Κωνσταντίνου τοῦ Διαδόχου ἀφίκετο εἰς τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ Ἀνάκτορά του.

Ὁπόθεν οἱ διαδηλωταὶ ἐνθουσιωδῶς τὸν Βασιλέα ἐπευφημοῦντες, διασκορπισθέντες καθ' ὁμίλους ἀνὰ τὴν πόλιν ἅπασαν καὶ τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμένας συνοικίας της, καὶ τὰ περίχωρα ἐν ἐπευφημίαις, εὐασμοῖς, κραυγαῖς, χειροκροτήμασι καὶ θορύβῳ ἐκκωφαντικῷ τὸν Ἀετὸν μέχρι πρωΐας ἀκαταπαύστως ἔψαλλον. Ὅστις ἐφεξῆς μετὰ τῶν δύο ἄλλων ἐθνικῶν θουρίων «Μαύρ' εἶναι ἡ νύκτα στὰ βουνὰ» καὶ τὸ «Λυγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου» ἀπετέλεσαν τὴν Τριάδα τῶν ἐθνικῶν καὶ πολεμικῶν τῆς ἐνδόξου δαφνοστεφοῦς καὶ εὐδαίμονος Ἑλλάδος ἐμβατηρίων.

Μετάβασις τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς Γερμανίαν. Ἀπονομὴ τῆς Γερμανικῆς Στραταρχικῆς ράβδου.

Κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας προσεκάλεσε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἵνα παραστῇ εἰς τὰς μεγάλας φθινοπωρινὰς ἀσκήσεις τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ.

Πρὶν ἀναχωρήσει δεχθεὶς τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι μεταβαίνει εἰς τὴν Γερμανίαν, «οὐχί, προσθέσας γελῶν, ὅπως λάβω μαθήματα, ἀλλ' ἵνα δώσω τοιαῦτα, διότι ἤδη ἀπέκτησα σημαντικὴν πεῖραν», καὶ ὅτι θὰ διήρχετο καὶ ἐκ Γαλλίας διὰ νὰ διέλθῃ ἐν Παρισίοις ἡμέρας τινας πραγματικῆς εὐχαριστήσεως καὶ ἀπολαύσεως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ φιλτάτου Του Γαλλλικοῦ Λαοῦ.

Τὴν ἡμέραν δὲ τῆς ἀναχωρήσεώς του 31 Αὐγούστου μετὰ μεσημβρίαν ἐδέχθη ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς βιβλιοθήκης τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐν σώματι, ὅπερ εὐχαριστήσας διὰ τὰς κατευοδοτικὰς εὐχὰς ἃς τῷ ἀπηύθυνεν, εἶπε τελευτῶν καὶ τὰ ἑξῆς :

«Ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου διὰ πρώτην φορὰν σᾶς βλέπω ἅπαντας ὁμοῦ συγκεντρωμένους. Ἔκτοτε ἐμεσολάβησαν πολλὰ εὐτυχῆ γεγονότα. Εἰς ἐκδήλωσιν τῶν πρὸς ὑμᾶς αἰσθημάτων μου καὶ εἰς ἐκτίμησιν πρὸς τοὺς κόπους εἰς οὓς ὑπεβλήθητε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου τούτου καὶ τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὁ διπλασιασμὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀπονέμω εἰς ὑμᾶς τὸν Ταξιάρχην τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος».

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Στράτον ὅστις εἶχε τὸν Ταξιάρχην εἶπε : «Πρὸς τοὺς Ὑπουργούς μου δὲ οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν ἤδη τιμηθῇ διὰ τοῦ παρασήμου τούτου, ἐπιφυλάσσομαι νὰ εὕρω ἄλλον τρόπον ἐκδηλώσεως τῆς εὐαρεσκείας μου».

Περὶ τὴν 5 δὲ μ. μ. ὥραν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης καὶ τῶν Πριγκήπων κατῆλθεν εἰς Πειραιᾶ γενόμενος ἐνθουσιωδέστατα δεκτὸς καὶ ἐν ζωηροτάταις κραυγαῖς, καὶ τῷ ὀξεῖ ἤχῳ τῶν ἀτμοπλοίων, καὶ συνοδείᾳ πλείστων λέμβων ἐπιβὰς τῆς ἀτμακάτου «Δάγμαρ» ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς «Ἀμφιτρίτης» ἥτις ἀπέπλευσεν ἀμέσως εἰς Τεργέστην. Ἐκεῖθεν δὲ σιδηροδρομικῶς μετέβη εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἐγένετο ἐπισήμως

καὶ πομπικῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Γουλιέλμου καὶ τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως.

Τὴν 29 Αὐγούστου 1913 ἡ Παρισινὴ «Πρωΐα» ἀπεκάλεσε τὸν Στρατηγὸν Ἐντοῦ, Ἀρχηγὸν τῆς ἐν Ἑλλάδι Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς, «Ὁ ὀργανωτὴς τῆς νίκης». Ὁ ἴδιος δὲ Στρατηγὸς μεταβαίνων εἰς Παρισίους καὶ διελθὼν ἐκ Μασσαλίας ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως ἐν δημοσιογραφικῇ συνεντεύξει ὅτι: «Αἱ νίκαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ μοναδικῶς ὠφείλοντο εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς».

Τὴν 6 Σεπτεμβρίου ἐν Βερολίνῳ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Ἀνχάλτ, ἀνέμενον ὁ Αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος καὶ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μετά τινων Ἀξιωματικῶν, ἵνα ἀναχωρήσωσι καὶ μεταβῶσι πρὸς παρακολούθησιν τῶν Γυμνασίων τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅλως ἀνεπισήμως λαβὼν κατὰ μέρος τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ σταθμοῦ, τῷ ἐνεχείρησε τὴν Στρατααρχικὴν Γερμανικὴν ῥάβδον, εἰπὼν λέξεις τινας κολακευτικάς. Ὁ Βασιλεὺς ηὐχαρίστησε θερμῶς διὰ λέξεων ἀναλόγων, μεθ' ὃ ἀνῆλθον εἰς τὸν ἀναμένοντα συρμόν.

Τὴν μεθεπομένην αἱ ἐφημερίδες τοῦ Βερολίνου ἐδημοσίευσαν ὡς ἕπεται τὸ κείμενον τῶν ἀνταλλαγέντων λόγων. «Ὁ Αὐτοκράτωρ ηὐχαρίστησε τὸν Βασιλέα εἰπόντα αὐτῷ πλειστάκις ὅτι, «τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐπιτυχίας ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν τὰς ὤφειλε, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν Ἑλλήνων Στρατιωτῶν καὶ εἰς τὰς δεδοκιμασμένας ἀρχὰς τῆς Πρωσσικῆς τακτικῆς». Καὶ ὁ Βασιλεὺς ἀντευχαριστῶν εἶπε: «Δὲν διστάζω νὰ ἐπαναλάβω μεγαλοφώνως καὶ δημοσίᾳ ὅτι αἱ νίκαι μας ὀφείλονται εἰς τὸ μένος τῶν Ἑλλήνων Στρατιωτῶν μας καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἃς ἐμάθομεν ἐπὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης, ἐγὼ καὶ οἱ Ἀξιωματικοί μου ἐν Βερολίνῳ, ἐν τῷ 2ῳ Συντάγματι τῆς Αὐτοκρατορικῆς Φρουρᾶς, ἐν τῇ Πολεμικῇ Σχολῇ καὶ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνομιλίας μας μετὰ τῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Πρωσσικοῦ Ἐπιτελείου».

Καθαρὰ μυθεύματα, προθετικὰς ἀνακριβείας ἀποτελοῦντα. Καθόσον ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος οὐδόλως ὡμίλησε

μετὰ τοιαύτης καὶ τοσαύτης λεπτομερείας καὶ τοιούτου καὶ τοσούτου πλεονασμοῦ, ὡς ὁ ἴδιος ἀνεκοίνωσεν, ἐν γενομένῃ συζητήσει, ἕνεκα τοῦ ἐγερθέντος θορύβου, εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας, ἅμα τῇ ἐξ Εὐρώπης ἐπιστροφῇ Του, τὰ χείλη τοῦ ὁποίου ἦσαν ἱερὸς τῆς Θεᾶς Ἀληθείας βωμός.

Ἀλλ' ὁ Τύπος καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Γαλλίᾳ τὰ μέγιστα ἐχολώθησαν ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Τύπου. Σημαίνουσα δὲ ἐφημερὶς τῆς Γαλλικῆς Πρωτευούσης ἔγραψε σχετικῶς: «Τοῦτο δὲν εἶναι Βασιλικὴ ἀκρισία, ἀλλ' εἶναι λόγοι ἐζυγισμένοι, προθετικὴ προσβολή, παράφρασις τοῦ Δόγματος «ἡ Γερμανία ὑπὲρ πάντας». Ὁ Βασιλεὺς πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Χώραν του διὰ Γερμανικῆς ὁδοῦ, ἐπὶ Γερμανικοῦ πλοίου. Δὲν εἶναι ἡ στιγμὴ διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς Παρισίους. Δυνατὸν τὰ συρίγματα νὰ ἐκραγῶσιν αὐτόματα. Λοιπὸν Μεγαλειότατε ἐν τῷ ἐπανιδεῖν καὶ εὐχαριστοῦμεν».

Ὁ δὲ Γάλλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν προσκαλέσας τὸν Ἕλληνα Πρεσβευτὴν ἐδήλωσεν αὐτῷ «τὴν λυπηροτάτην ἐντύπωσιν ἣν ἐπροξένησεν αὐτῷ ἡ παράδοξος δήλωσις τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν Βερολίνῳ».

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, τούτου ἕνεκα, πάραυτα ἐδημοσίευσεν ἀνακοινωθὲν ἐν τῷ Γαλλικῷ Τύπῳ λέγον: «Προεκλήθη ματαία συγκίνησις. Ὁ Βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ μὴν εὐχαριστήσῃ διὰ τὴν Ὑψηλὴν Στρατιωτικὴν διάκρισιν τὴν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ. Ἀπέδωκε μόνον τὸν ὀφειλόμενον φόρον τιμῆς εἰς τὰ Στρατιωτικὰ Διδακτήρια καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου ὅπου αὐτὸς οὗτος καὶ οἱ Ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἐπιτελείου του ἐγένοντο δεκτοὶ νὰ ἀποπερατώσωσι τὴν Στρατιωτικήν των παίδευσιν. Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει νὰ ἀναγνωρίζωσιν ἅπαντες ἐν Ἑλλάδι τὰς ἐξόχους ὑπηρεσίας τὰς παρασχεθείσας ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς».

Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς Τύπος γενικῶς ἐξέφρασεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὰς ἐνθερμοτέρας συμπαθείας διὰ τὴν Γαλλίαν. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τερματίσας τὴν διαμονήν του ἐν Βερολίνῳ ἀνεχώρησε διὰ Παρισίους. Εἰς ἀνακοινωθέν του δὲ τὸ ὁποῖον, διερχόμενος ἐκ Φραγκφούρτης, ἔδωκε πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸν Τύπον, ἐξέφραζε τὴν

μεγάλην εὐχαρίστησιν ἣν ᾐσθάνετο μεταβαίνων εἰς Γαλλίαν, πρὸ πάντων κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμήν, ἵνα διαλύσῃ πλήρως τὴν γεννηθεῖσαν παρενόησιν. Θὰ ἦτο λίαν εὐτυχής, προσέθετε, νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ αἰσθήματά του πρὸς τὴν Γαλλίαν τὴν προσενεγκοῦσαν τόσῳ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἀφιχθεὶς εἰς Παρισίους ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρεκάθησε εἰς ἐπίσημον γεῦμα παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας κατὰ τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐπισήμου προπόσεώς Του διεκήρυξε «τὴν ζωηρὰν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Γαλλίαν ἥτις ἐβοήθησε πάντοτε αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως καὶ Ἀνεξαρτησίας της μέχρι τῶν τελευταίων ἐνδόξων ἀγώνων οὓς ἠγωνίσθη συμπεριλαμβανομένων».

»Ἡ Γαλλία ἡ πάντοτε ἑτοίμη νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ζητήματα τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἐλευθερίας, ἔλαβε προσέτι τελευταῖον τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαια τοῦ Λαοῦ Μου».

Καὶ τελευτῶν προσέθηκεν ὅτι «ἀπέδιδε τὴν μεγαλειτέραν ἀξίαν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς πατροπαραδότου φιλίας τῆς ἑνούσης τὰς δύο Χώρας μας».

Μετὰ διαμονὴν δὲ ἡμερῶν τινων ἐν Παρισίοις ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀναχωρήσας ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μεθ᾽ ὅλα ὅμως ταῦτα τὸ συμβὰν τοῦ Βερολίνου ἔσχε συνεπείας μεταγενεστέρας καὶ παρατεταμένας ἃς ἡ ἐσωτερικὴ ἰδιοτελὴς δημοκοπία δαψιλῶς ἐξεμεταλλεύθη. Ἀληθῶς ὅμως εἰπεῖν, ἡ πολιτικὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου δὲν ἦτο, οὔτε Γερμανική, οὔτε Γαλλική, ἀλλ᾽ ἦτο ἀποκλειστικῶς καὶ ὁλοσχερῶς Ἑλληνική. Καὶ ὅπως πᾶσα ἄλλη πολιτικὴ παντὸς Κράτους, ἐπεδίωκε καὶ αὕτη τὸ συμφέρον αὐτῆς. Εἶχεν ἀνάγκην τῆς Ἀγγλίας κατὰ τοῦ Σλαυϊσμοῦ, τῆς Γαλλίας κατὰ τοῦ Ἰταλικοῦ Ἀπολυταρχισμοῦ. Τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως κατὰ τῶν φιλοδοξιῶν τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῇ Μ. Ἀσίᾳ.

Ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως

Ἐπανακάμψας ἐξ Εὐρώπης τὴν 21 7)βρίου ὁ Βασιλεὺς

Κωνσταντῖνος ἀνεχώρησε τὴν 26 εἰς Χαλκίδα, ἔνθα ἐπιβὰς τῆς «Ἀμφιτρύτης» κατηυθύνθη εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ Στρατοῦ, ὅπου ἀφιχθεὶς τὴν πρωΐαν τῆς 29 καὶ ἀμέσως ἀποβιβασθεὶς μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου Του καὶ τῶν Ὑπασπιστῶν Του καὶ ἱππεύσας μετέβη εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ΙΙΙ Σώματος Στρατοῦ Ὑποστρατήγου Μοσχοπούλου, καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ὑπηρεσίας τῶν Μετόπισθεν Συνταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ Μεσσαλᾶ. Ἐκεῖ ἐπεθεώρησε τὴν παρατεταγμένην XI Μεραρχίαν, τοὺς Ἀξιωματικοὺς τῆς ὁποίας δριμέως παρετήρησε διά τινας γενομένας ἀντιπειθαρχικότητας τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς προκληθείσης ἐκ τῆς ἀστόχου καὶ ἀκρίτου ἀπαγορεύσεως τοῦ Φρουραρχείου τῆς εἰσόδου εἰς Θεσσαλονίκην ἀνδρῶν Εὐζωνικοῦ Συντάγματος εἰς Χωρίον τι γειτονικὸν κατηυλισμένον.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν ἡ XI Μεραρχία παρήλασε πρὸ τῆς Μεγαλειότητός Του. Μετὰ τὸ πέρας δὲ τῆς παρελάσεως εἰς τοὺς συγκεντρωθέντας Ἀξιωματικούς της εἶπε τὰ ἑξῆς βαρυσήμαντα:

«Ἔχω πεποίθησιν εἰς τὴν προθυμίαν σας καὶ τὴν γενναιότητά σας τὴν ὁποίαν ἐδείξατε κατὰ τοὺς δύο πολέμους, καὶ ἡ ὁποία κατέστησε τὸ Ἔθνος ἔνδοξον καὶ σεβαστόν. Πολεμικὰς ἐνεργείας δὲν ἔχομεν. Ἡ Τουρκία ὅμως προσποιεῖται καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα κύριοι τῆς καταστάσεως ἐν τῇ Βαλκανικῇ. Ἡ Εὐρώπη θαυμάζει τὰ Τρόπαιά σας. Ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη θέλω νὰ πιστεύω ὅτι θὰ τὰ συνεχίσητε ὑπὲρ τοῦ Μεγάλου Ἔθνους».

Μυριόστομα «Ζήτω ὁ Βασιλεύς!» ἐκάλυψαν τὸν λόγον του.

Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς ἐπομένης ἀνεγνώσθη εἰς τὰ Σώματα ἡ ἑξῆς διαταγὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου:

«Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! καὶ Στρατιῶται!

Ἔτος συνεπληρώθη ἀφ' ὅτου ἐκλήθητε ὑπὸ τὰ ὅπλα διὰ νὰ ὑπερασπισθῆτε τὰ δίκαια καὶ τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπερηκοντήσατε πᾶσαν προσδοκίαν καὶ ἐδόσατε εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ὅρια καὶ μορφὴν τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐφαντάζετο

διὰ τόσον βραχὺ διάστημα, προσφέροντες εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος τὰ πάντα, ζωήν, περιουσίαν καὶ ὑγείαν.

Δικαίως ἔπρεπε τώρα νὰ ἀναπαυθῆτε κατόπιν τόσων κινδύνων, μόχθων καὶ ταλαιπωριῶν. Ἀλλ' ἐγὼ σᾶς χρειάζομαι ἀκόμη διὰ νὰ ἐξασφαλίσω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διὰ τόσων θυσιῶν ἀπεκτήσαμεν.

Μ' ἐννοεῖτε καλῶς σεῖς οἱ συμπολεμισταί μου, καὶ διὰ τοῦτο μὲ ὅλην τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπανίδητε τὰς ἑστίας σας, σεῖς μένετε πιστοί, σταθεροί, ἀκλόνητοι φρουροὶ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Πατρίδος.

Χαίρω ἐπανερχόμενος ἐν μέσῳ τοιούτου Στρατοῦ.

Κωνσταντῖνος Β.»

Συνεχίζων τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς Στρατιᾶς ὁ Βασιλεὺς μετέβη εἰς Καβάλλαν, ὅπου μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ παρέλαλιν τῆς VII Μεραρχίας προσεφώνησε ταύτην οὕτως :

«Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! Καὶ Στρατιῶται !

Οἱ πόλεμοι τοὺς ὁποίους διεξηγάγετε, αἱ μάχαι τὰς ὁποίας ἐδώσατε, αἱ πληγαὶ τὰς ὁποίας ἐλάβατε, ἡ ἀνδρεία τὴν ὁποίαν ἐπεδείξατε σᾶς κατέστησαν ἀνταξίους τοῦ ὀνόματος τοῦ Στρατιώτου. Αἱ μάχαι τῆς Νιγρίτης, τῆς Βροντοῦς, τοῦ Νευροκοπίου, καὶ οἱ ἀγῶνές σας εἰς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως τοῦ Στρατεύματος παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ῥήλου ἀπέδειξαν ὅτι δύναμαι νὰ στηριχθῶ εἰς σᾶς, καὶ ὅτι εἶσθε ἱκανοὶ νὰ δώσητε ὅ,τι ἐγὼ καὶ ἡ Πατρὶς σᾶς ζητήσομεν.

Δίδω σήμερον εἰς τὰ Συντάγματα Σημαίας τὰς ὁποίας ἐστεροῦντο μέχρι τοῦδε. Ὅταν τὰς βλέπετε νὰ ἐνθυμῆσθε τὸν ὅρκον ὃν ἐδώκατε, ὅτι θὰ φυλάσσητε αὐτὰς καὶ ὅτι θὰ τὰς ὑπερασπίζεσθε μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος αἵματος».

Μὴ δυνηθέντος δὲ τοῦ Βασιλέως νὰ παραστῇ ἐν Σαριγκιὸλ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Σημαιῶν εἰς τὰ Συντάγματα τῆς V Μεραρχίας ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ΙΙΙ Σώματος Ὑποστρατήγου Μοσχοπούλου Κ. ὅστις μετὰ τὴν παρέλασιν, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Ὑπασπιστήν του καὶ ἀνέγνωσε τὴν κάτωθι διαταγὴν τοῦ Βασιλέως :

«Ἀξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! Καὶ Στρατιῶται τῆς V Μεραρχίας!

Εἰς τὰ Συντάγματα τοῦ Πεζικοῦ τὰ ἀποτελοῦντα τὴν Μεραρχίαν σας ἀποστέλλω τὰς Σημαίας τῶν ὁποίων μέχρι τοῦδε ἐστεροῦντο.

Εἶναι τοῦτο τιμὴ τὴν ὁποίαν καλῶς αἰσθάνεσθε, διότι διὰ τῶν κατορθωμάτων σας καὶ τῆς ἐθελοθυσίας σας ἐγίνατε ἄξιοι αὐτῆς.

Ἡ V Μεραρχία πρώτη ἐκ τῶν νεοσυσταθεισῶν κατὰ τὴν ἐπιστρά-

τευσιν Μεραρχιῶν ἔδειξεν ἐν Λαζαράδες καὶ Κόμανο κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον τὶ ἠδύνατο νὰ ἀναμείνῃ τις παρ' αὐτῆς. Αἱ δὲ ἀτυχίαι της ἔτι μᾶλλον ἐξαίρουσι τὴν ἀνδρείαν τῶν ἀποτελούντων αὐτήν.

'Αλλὰ καὶ κατὰ τὸν δεύτερον πόλεμον εἰς Κιλκὶς πρῶτον, εἰς τὰ στενὰ τοῦ Μπέλες, καὶ κατὰ τὴν ὁρμητικὴν εἶτα πορείαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμῶνος μέχρι Τζουμαγιᾶς ἀπεδείχθη Στράτευμα συμπαγές, σταθερόν, ὁρμητικόν, μηδέποτε ὑποχωροῦν.

Εἰς ἀνάμνησιν τῶν κατορθωμάτων σας δίδω εἰς ὑμᾶς τὰς Σημαίας ὧν ἐστερεῖσθε. Προσβλέποντες αὐτὰς νὰ ἐνθυμῆσθε τὸν ὅρκον σας ὅτι δὲν θὰ τὰς ἐγκαταλείψητε ποτέ, καὶ δή, θὰ τὰς ὑπερασπισθῆτε μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός σας. Εἶμαι βέβαιος περὶ αὐτοῦ, καὶ ἔχω πλήρη πεποίθησιν ὅτι, ὅταν'Εγὼ καὶ ἡ Πατρὶς θὰ σᾶς χρειασθῶμεν, καὶ πάλιν ἡ V Μεραρχία θὰ εἶναι ἑτοίμη νὰ συνεχίσῃ τὴν σειρὰν τῶν κατορθωμάτων της.

Κωνσταντῖνος Β »

Οὐρανομήκη καὶ μυριόστομα «Ζήτω ὁ Βασιλεύς!» τῆς V Μεραρχίας, ἠκούσθησαν μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναγνώσεως.

Προσφώνησις Ὑποστρατήγου Μοσχοπούλου :

«'Αξιωματικοί! Ὑπαξιωματικοί! Καὶ Στρατιῶται!

Εἶμαι εὐτυχὴς ἀλλὰ καὶ ὑπερήφανος, διότι ἐντολῇ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως παραδίδω εἰς ὑμᾶς τὰς Σημαίας.

Μετὰ δύο θριαμβευτικοὺς διὰ τὴν Ἑλλάδα πολέμους, κατὰ τοὺς ὁποίους κατενικήσατε δύο ἀμειλίκτους ἐχθροὺς τοῦ Γένους, καὶ κατερρακώσατε τὰς Σημαίας των, εἴσθε ἄξιοι τῆς μεγάλης αὐτῆς τιμῆς.

Σεῖς οἱ παλαιοὶ στρατιῶται θὰ διδάξητε τοὺς νέους συναδέλφους σας τὸν τρόπον τοῦ ὑποστηρίζειν τὰς Σημαίας αὐτὰς κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ὅταν δὲ αἱ περιστάσεις ἐπιτρέψουν καὶ ἡ Πατρὶς σᾶς καλέσῃ καὶ πάλιν, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἐπαναλάβητε τὰ γενναῖα κατορθώματά σας, χύνοντες τὸ αἷμά σας ὑπὸ τὰς πτυχὰς αὐτῶν. Ζήτω ὁ Βασιλεύς.»

'Αντιφώνησις Ὑποστρατήγου Γεννάδη :

«Στρατηγέ μου!

'Εξ ὀνόματος τῶν 'Αξιωματικῶν, Ὑπαξιωματικῶν καὶ Στρατιωτῶν τῆς V Μεραρχίας σᾶς παρακαλῶ νὰ διαβεβαιώσητε τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα ὅτι τὰς Σημαίας παραδίδει εἰς χεῖρας ἱκανὰς ὅπως τὰς ὑποστηρίξωσι ἐναντίον παντὸς ἀντιπάλου. Ὅταν δὲ παραστῇ καὶ πάλιν ἀνάγκη θὰ χύσωσι πραγματικῶς καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός των χάριν τῆς τιμῆς αὐτῶν».

Περατωθείσης τῆς ἐπιθεωρήσεως ὁ Βασιλεὺς ἀναχωρήσας ἐκ Μακεδονίας ἀφίκετο εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 7 8)βρίου. Τὴν 19 δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Πάτρας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κέρκυραν πρὸς προϋπάντησιν τῆς ἐπιστρεφούσης Βασιλίσσης, μεθ' ἧς ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας τὴν 28 8)βρίου.

Παραίτησις τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Στράτου

Ὁ Βενιζέλος ἐκ φύσεως καὶ ἀπὸ χαρακτῆρος ἐγωπληθής, βιώσας δὲ ἐπιπροσθέτως ἐν τῇ πνιγηρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν προθαλάμων τῆς ἀνελευθέρου ἐν Κρήτῃ Τουρκικῆς Διοικήσεως, ἔνθα ἤνθει ἡ ἰδιοτελὴς καὶ εὐτελὴς κολακεία, καὶ ὁ δεσποτισμὸς καὶ ἐδιώκετο ἀπηνῶς ἡ εὐθύτης, καὶ ἡ παρρησία, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν δὲν ἠνείχετο ἐν αὐτῇ συνεργάτας ἀνεξαρτήτου χαρακτῆρος, ἀνεπηρεάστου βουλήσεως, ἰδίας γνώμης καὶ ἐλευθέρας μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς· ἐκτὸς ἐὰν ὑψίστη πολιτικὴ ἀνάγκη, ἢ ἐπεῖγον κομματικὸν συμφέρον, ἐπέβαλλε τοῦτο. Ὧν παρερχομένων, ἔσπευδε νὰ ἀπαλλαγῇ, ὡς τάχιστα, τῶν τοιούτων συνεργατῶν, δημιουργῶν καὶ ἐφευρίσκων αἰτίας καὶ ἀφορμὰς πρὸς τοῦτο, μετ' ἰδιοτύπου δεξιοτεχνίας.

Οὕτω, ἐν τῇ πρώτῃ Κυβερνήσει του ἔχων ἀνάγκην νομομαθοῦς διακεκριμμένου προσέλαβε τὸν Δημητρακόπουλον ὡς Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης· τοῦ ὁποίου τὰ σοφὰ νομοθετήματα τὰ ἐξαφανίσαντα τὴν ζωοκλοπήν, καὶ ἑδραιώσαντα τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑπαίθρου τὰ μέγιστα ὠφέλησαν πολιτικῶς τὸν Βενιζέλον καὶ διεφήμισαν τὴν Κυβέρνησίν του. Παρελθούσης ὅμως τῆς ἀνάγκης ἀπεμάκρυνεν αὐτόν, ἰδίαν γνώμην διατυπώσαντα διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν Κρητῶν Βουλευτῶν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1912 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλήν, ἀντικατασταθέντα διὰ τοῦ Ῥακτιβάν.

Κατὰ τὰς προκαταρκτικὰς συζητήσεις τῆς Βαλκανικῆς συμμαχίας, καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐξ αὐτῆς ἐνδεχομένων, ἔχων ἀνάγκην συνεργάτου σταθερᾶς θελήσεως καὶ στιβαρᾶς χειρὸς προσέλαβε τὴν 31 Μαΐου 1912 ὡς Ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν τὸν Στράτον, ὅστις ἀπὸ τὰ τέλη Αὐγούστου

μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας κατέστησεν ἀξιόμαχον τὸν Στόλον πληρώσας τὰς ἀποθήκας γαιανθράκων, ἐφοδιάσας τὸν στόλον διὰ πυρομαχικῶν καὶ ἰδίᾳ τὸν Ἀβέρωφ, τοποθετήσας τοὺς λέβητας ἐν τῇ Ὕδρᾳ καὶ ἄλλα, δι᾽ ὃν οὐδὲν μέτρον εἶχε λάβει ὁ Βενιζέλος ὡς Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Τούτου ἡ διαύγεια καὶ ἡ ὑγεία κρίσεως, ἡ ὀρθὴ γνώμη καὶ ἡ εὐθαρσὴς ἐπιμονὴ καὶ ἡ ζωηρὰ ἀντίδρασις ἐν τοῖς Ὑπουργικοῖς Συμβουλίοις κατὰ τοὺς δύο πολέμους ἐματαίωσαν ἀποφάσεις τοῦ Βενιζέλου αἵτινες,ἐὰν ἐπραγματοποιοῦντο, τὰ μέγιστα, ἀθεραπεύτως, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς θὰ ἐζυμίουν τὴν Ἑλλάδα.

Ἅμα δ᾽ ὡς ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς Εἰρήνης, τῆς ἀνάγκης παρελθούσης, ἔσπευσε νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ φορτικοῦ, εὐθαρσοῦς καὶ ἀνυποτάκτου συνεργάτου, ἀποστείλας αὐτῷ τὴν 5 Μαΐου 1913 ἐπιστολὴν ἔχουσαν οὕτω:

«Ἐπιστρέψας κατὰ Ἰανουάριον ἐ.ἔ.ἐκ Λονδίνου ἔμαθα ὅτι, ἐναντίον τῆς ῥητῶς δηλωθείσης γνώμης μου, εἶχε γίνει ῥιζικὴ μεταβολὴ τοῦ τύπου τοῦ παραγγελθέντος εἰς τὰ ναυπηγεῖα Βόλκαν Θωρηκτοῦ. Ἐδήλωσα πρὸς ὑμᾶς ἀπ᾽ εὐθείας καὶ διὰ τοῦ κ. Κορομηλᾶ ὅτι,μόνον ὡς ἐκ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως εἰς ἣν διετέλει τὸ Κράτος, δὲν ἔκρινα ἐπίκαιρον νὰ προκαλέσω τότε τὴν ἐπιβαλλομένην Ὑπουργικὴν μεταρρύθμισιν, ἥτις ὅμως θὰ ἐγίνετο ἅμα τῷ πέρατι τοῦ πολέμου. Ὑπογραφείσης ὅμως ἤδη τῆς Εἰρήνης λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσω ὑμᾶς, ὅπως μὲ ἐξουσιοδοτήσητε νὰ προκαλέσω Β. Διάταγμα ἀποδοχῆς τῆς παραιτήσεως ὑμῶν, ὥστε κατὰ τὴν αὐριανὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγγελθῇ ἡ Ὑπουργικὴ αὕτη μεταρρύθμισις».

Τὴν 7 Ν)βρίου δὲ ἐνῷ ὁ Βενιζέλος ὑπεσχέθη ὅτι, μέχρι τῆς ὑποβολῆς τῆς παραιτήσεως τοῦ Στράτου, θὰ ἐτηρεῖτο αὕτη μυστική, ὁ Βουλευτὴς Λακωνίας Κουτούπης Θ. ἐγγύτατα προσκείμενος αὐτῷ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Τύπῳ ὅτι, ἡ παραίτησις τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ὠφείλετο εἰς τὴν αὔξησιν τῆς Σαλαμῖνος ἥτις ἐγένετο παρ᾽ αὐτοῦ διὰ τὴν χρηματικὴν ὠφέλειαν τῆς μεσιτείας. Ὁ Βενιζέλος εἰς οὐδεμίαν προέβη διάψευσιν τοῦ δημοσιεύματος τούτου καὶ ὁ Βενιζελικὸς Τύπος

ετήρησεν απόλυτον επ᾽ αυτού σιγήν, επιδιώκων την πολιτικήν του Στράτου εξόντωσιν.

Τούτου ένεκα, ο Στράτος αποχωρήσας της Κυβερνήσεως την 9 Ν)βρίου, αντικατασταθείς υπό του Δεμερτζή, προβάς, αμυνόμενος της υπολήψεώς του, εις μακράς ανακοινώσεις εν τω Τύπω, διαψεύδων τον Βενιζέλον, εδήλωσεν ότι: «Η αύξησις της Σαλαμίνος απεφασίσθη μετά γνωμάτευσιν Συμβουλίου Αξιωματικών και μελών της Αγγλικής Ναυτικής Αποστολής, ην επέβαλλε το διαμέτρημα των πυροβόλων, ο αριθμός αυτών και τα δεδομένα των δύο ναυμαχιών, και μετά την πάμψηφον παραδοχήν υπό του Υπουργικού Συμβουλίου, και την έγκρισιν αυτού τούτου του Βενιζέλου. Ότι ο Κορομηλάς τον εβεβαίωσε κατηγορηματικώς ότι, ουδεμίαν έλαβεν εντολήν παρά του Βενιζέλου όπως ανακοινώση αυτώ ότι, άμα τη λήξει του πολέμου θα έπαυεν ων Υπουργός. Ότι εις αυτόν τον ίδιον ότε συγκατατεθείς ο Βενιζέλος εις την αύξησιν του θωρηκτού, ενέκρινε την συνέχισιν της ναυπηγήσεώς του ανεκοίνωνε μόνον ότι, επιφυλάσσονται αι πολιτικαί συνέπειαι. Δηλαδή, ότι απέναντι της Βουλής θα απέμενε μόνος υπεύθυνος και αβοήθητος υπό της λοιπής Κυβερνήσεως, εάν η Αντιπολίτευσις ήλεγχε την αύξησιν του θωρηκτού, και ουχί ότι θα έπαυε να διατελή Υπουργός, διότι εν τοιαύτη περιπτώσει θα παρητείτο πάραυτα, ως μη ων εξ εκείνων οίτινες δέχονται να παραμένωσιν Υπουργοί επί θητεία».

Κατά την συνεδρίασιν της 12 Ν)βρίου 1913, ο Βενιζέλος επιτεθείς σφοδρότατα κατά του Στράτου είπεν ότι, ελθών, ακριβέστερον ειπείν επιδραμών, εις την Ελλάδα, εύρε τον Στράτον πολιτικώς μειωμένον, ο οποίος όμως υπό της Βενιζελικής πλειοψηφίας ανεδείχθη Πρόεδρος της Βουλής, και εν τη Βενιζελική Κυβερνήσει προσελήφθη ως Υπουργός, μομφήν ην απέκρουσαν μετ᾽ αγανακτήσεως και αποστροφής ο Θεοτόκης, ο Ράλλης και αι λοιπαί του Κοινοβουλίου πραγματικαί Πολιτικαί Προσωπικότητες.

Ανελθών όμως εις το βήμα ο ευπατρίδης Ακαρνάν, όστις δεν ήτο ευκατάβλητος και ευπτόητος αντίπαλος, τόσω ευγλώττως, ευτόλμως και πειστικώς ηγόρευσε, και άρδην κατέρ-

ριψε τὰ κατ᾽ αὐτοῦ παρὰ τοῦ Βενιζέλου ἐκτοξευθέντα, ὥστε κατῆλθε τοῦ βήματος τὰ μάλιστα ἠθικῶς ηὐξημένος καὶ ζωηρῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐπευφημούμενος οὐχὶ μόνον παρὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων Βουλευτῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ πολλῶν Κυβερνητικῶν. Ὁ δὲ Βενιζέλος κύψας τὴν κεφαλὴν ἀπησβολωμένος ἐν τῇ ἕδρᾳ του συνεσπειρώθη ὑπὸ τὸν κατενεχθέντα ὑπὸ τοῦ Στράτου ἰσχυρότατον καὶ ἠχηρότατον κατ᾽αὐτοῦ πολιτικὸν καὶ ἀγωγῆς κόλαφον,ἐξ οὗ καὶ ἄσβεστον κατ᾽αὐτοῦ μῖσος ἔτρεφεν ἔκτοτε. Ὁ δὲ Δημητρακόπουλος εἰς τὸν ὁποῖον ἐν προηγουμένῃ μετ᾽αὐτοῦ λογομαχίᾳ,ὁ Βενιζέλος ἐξοργισθεὶς εἶπεν ὅτι, θὰ τὸν ἔσυρεν ἀπὸ τὸ ὠτίον, ἀναστὰς εἶπεν αὐτῷ.«Ἐσεῖς θὰ ἐσύρετε ἐμὲ ἀπὸ τὸ ὠτίον, τὸν ὁποῖον ὁ τέως Ὑπουργός σας ἀγορεύων ἀπὸ τοῦ βήματος, θὰ σᾶς ἐρράπιζεν ἐὰν δὲν σᾶς ἐχώριζε τόση ἀπόστασις»,καὶ ἡ περαιτέρω συζήτησις κατέπαυσε.

Ἐπάνοδος τῆς ΙΙ Μεραρχίας
Προετοιμασίαι πρὸς Ὑποδοχὴν

Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐπανόδου εἰς τὰς Ἀθήνας τῆς ΙΙ Μεραρχίας τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀθηναίων συνεδριάσαν ἀπεφάσισεν ὅπως αἱ ὁδοὶ Πειραιῶς, Σταδίου, Κωνσταντίνου τοῦ Διαδόχου καὶ αἱ Πλατεῖαι Συντάγματος καὶ Ὁμονοίας διακοσμηθῶσι διὰ Θυρεῶν, Στεμμάτων, Τροπαίων, καὶ Σημαιῶν καὶ τοποθετηθῶσι καταλλήλως Πυροβόλα, Πολυβόλα, καὶ ὅπλα ἐκ τῶν λαφύρων τῶν δύο ἐνδόξων πολέμων. Ἡ δὲ πόλις παντὶ μέσῳ καὶ πάσῃ μηχανῇ παρουσιάσῃ ἐξαιρετικῶς μεγαλοπρεπὲς θέαμα ὑποδεχομένη τὴν ἔνδοξον καὶ δαφνοστεφῆ Μεραρχίαν τὴν ἐπονομασθεῖσαν Σιδηρᾶν.

Ὁ δὲ Δήμαρχος Ἀθηναίων ἐδημοσίευσε τὴν 9 Ν)βρίου τὴν ἑξῆς πρόσκλησιν πρὸς τὸν Λαὸν τῶν Ἀθηνῶν.

«Συμπολῖται!

Ἡ ΙΙ Μεραρχία τοῦ ἡρωϊκοῦ μας Στρατοῦ φθάνει τὴν Δευτέραν 11 Ν)βρίου ἐνταῦθα ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν ἔνδοξον Στρατηλάτην Βασιλέα μας.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία ὠνομάσθη Σιδηρᾶ διὰ τὴν περιφρόνησιν τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς πᾶσαν κακοπάθειαν, πρὸς κάθε κίνδυνον, πρὸς

πάντα ἐχθρόν. Εἶναι σὰρξ ἐκ τῆς 'Αθηναϊκῆς σαρκός, καὶ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν τῆς Πρωτευούσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἐτίμησε καὶ ἐδόξασε.

Ὑποδεχόμενος αὐτὴν ὁ 'Αθηναϊκὸς Λαὸς ὅπως ἀξίζει εἰς ἥρωας οἱ ὁποῖοι ἐπὶ 14 μῆνας ὡς ἀετοὶ διέσχισαν μαχόμενοι καὶ νικῶντες, τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἤπειρον καὶ πάλιν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην, θὰ διαδηλώσῃ ἔτι τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του, ὄχι τὸν θαυμασμόν του τὸν ὁποῖον ὑπερηφάνως αἰσθάνεται, ἀλλὰ θὰ προσφέρῃ φόρον τιμῆς καὶ δόξης πρὸς ὁλόκληρον τὸν ἔνδοξον καὶ ἀντάξιον τῶν ὡραιοτέρων ἡμερῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Στρατόν μας.

Ἡ Δημοτικὴ ἀρχὴ 'Αθηνῶν θερμοτάτην ἔχουσα τὴν συναίσθησιν τῶν ὑποχρεώσεών της εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἡρωϊκῶν τέκνων τῆς Πρωτευούσης θὰ ἐκτελέσῃ τὸ καθῆκον της καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην.

'Αλλὰ δὲν εἶναι ἀρκεταὶ οἱαιδήποτε τυπικαὶ καὶ ἐπίτιμοι ἐκδηλώσεις διὰ πανηγύρεων 'Εθνικῶν, διὰ τελετῶν ἐπὶ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἐνδόξων ἀγωνιστῶν τῶν δαφνοστεφῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι ἐδιπλασίασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνύψωσαν τὸ ἐπίπεδον τῆς δόξης καὶ τῆς περιωπῆς της.

'Ανάγκη νὰ συμμετάσχῃ ὅλος ὁ Λαὸς τῶν 'Αθηνῶν χωρὶς κανεὶς νὰ λείψῃ, διὰ νὰ ὑποδεχθῶμεν τοὺς ἀδελφούς μας, τὰ τέκνα μας, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐκίνησαν τοῦ κόσμου τὴν ἔκπληξιν.

Καὶ πρὸς τοῦτο καλῶ πάντας τοὺς πολίτας ὅπως συντελέσωσι μὲ θέρμην, μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν ὑποδοχὴν ταύτην, ὁμοίαν τῆς ὁποίας ἡ γηραιὰ καὶ ἔνδοξος πόλις τῶν 'Αθηνῶν ἔχει πολλοὺς αἰῶνας νὰ ἴδῃ.

Σπυρίδων Μερκούρης
Δήμαρχος 'Αθηναίων»

Ἄφιξις τῆς II Μεραρχίας

Ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 11 Ν)βρίου 1913, ἡμέραν Δευτέραν, ὁ μεταφέρων τὴν II Μεραρχίαν στόλος κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἀμέσως ἤρξατο ἡ ἀποβίβασις τῶν Σωμάτων αὐτῆς, ἐνῷ αἱ σειρῆνες τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τῶν ἐργοστασίων δι' ὀξέων καὶ συνεχῶν συριγμῶν διελάλουν καὶ ἐχαιρέτιζον τὸ εὐτυχὲς γεγονός.

Περατωθείσης δὲ τῆς ἀποβιβάσεως, καὶ σχηματισθείσης τῆς φάλαγγος πορείας, ἡ II Μεραρχία τῶν 'Αθηνῶν ἐξεκίνησε καὶ πρὸ τοῦ Δημαρχείου ἀφιχθεῖσαν προσεφώνησε ταύτην ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς Ὁμηρίδης, εἰπών :

«Στρατηγέ μου!

Θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ διότι ἠξιώθην νὰ δεχθῶ τὴν δαφνηφόρον ΙΙ Μεραρχίαν καὶ νὰ εἴπω αὐτῇ τὸ «ὡς εὖ παρέστη» ἐξ ὀνόματός μου καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς πόλεως ἣν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀντιπροσωπεύω.

Εὐγνωμοσύνης δ' ἕνεκα καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν τῆς νεωτέρας γενεᾶς, ὁ Δῆμος Πειραιῶς ὠνόμασε μίαν τῶν ὁδῶν του «Λεωφόρον ΙΙ Μεραρχίας», πλήρης δὲ ὑπερηφανείας διότι οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ΙΙ Μεραρχίαν ἄνδρες κατάγονται ἐκ τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἡμέρας ταύτης τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἐψηφίσατο νὰ παραγγελθῇ ἐλαιογραφία παριστάνουσα τὴν μάχην τοῦ Σαραντοπόρου καθ' ἣν τὸ πλεῖστον ἔδρασεν ἡ ΙΙ Μεραρχία ἀπολέσασα πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνδρῶν της. Τὴν ἐλαιογραφίαν δὲ ταύτην θὰ προσφέρῃ ἐν καιρῷ ὅπως ἀναρτηθῇ ἐν τοῖς γραφείοις της, ἵνα χρησιμεύσῃ αὕτη ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς προσερχομένους ἑκάστοτε κληρωτοὺς πρὸς ἔκτισιν τῆς θητείας των.

Τὰς δύο τετιμημένας καὶ ἐνδόξους Σημαίας τῆς Μεραρχίας στεφανῶ εὐχόμενος καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ παραμείνωσι τοιαῦται.

Ζήτω ὁ ἔνδοξος Στρατός! Ζήτω ὁ ἔνδοξος Βασιλεύς!

Ἀντιφώνησις τοῦ Μεράρχου Ὑποστρατήγου Γιαννακίτσα

«Κύριε Δήμαρχε!

Εὐγνώμονες εἰς ἄκρον διὰ τὴν θερμὴν καὶ ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν ἥτις ὄντως ἥρμοζεν εἰς τὴν ΙΙ ἡρωϊκὴν Μεραρχίαν, δὲν εὑρίσκω λόγους καταλλήλους νὰ εὐχαριστήσω ὑμᾶς καὶ τὸν Πειραϊκὸν Λαόν. Σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς ἐξ ὀνόματος τῶν ἀνδρῶν καὶ σᾶς εὐγνωμῶ».

Κατόπιν τούτων ἡ ΙΙ Μεραρχία συνέχισε τὴν πορείαν αὐτῆς.

Ἄφιξις εἰς Ἀθήνας

Περὶ τὴν 2 ἀπογευματινὴν ὥραν ἡ Μεραρχία κατέφθασεν εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικὸν ὅπου ἀνέμενον ἅπασαι αἱ Συντεχνίαι καὶ τὰ Σωματεῖα μετὰ τῶν Λαβάρων των. Μετ' ὀλίγον δὲ κατέφθασεν διὰ τῆς ὁδοῦ Ἀκροπόλεως ὁ Βασιλεὺς ἔφιππος μὲ στολὴν ἐκστρατείας, συνοδευόμενος παρὰ τοῦ Διαδόχου Γεωργίου, τοῦ Πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ὑπασπιστῶν του. Συγκινητικωτάτη ἐγένετο ἡ συνάντησις τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ τῆς ΙΙ Μεραρχίας ὑποδεχθείσης Αὐτὸν μὲ ζωηροτάτους ἐνασμοὺς καὶ οὐρανομήκη καὶ πολλαπλᾶ «Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Λεβέντης Ἀρχιστράτηγος!» ἐπώνυμον ὅ-

περ τῷ ἔδωκε κατὰ τὴν εἰσβολὴν εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος τὴν 5 8)βρίου προσελθόντι καὶ προφωνήσαντι αὐτήν. Ὁ Βασιλεὺς σφόδρα συγκεκινημένος καὶ μὲ ἑτοιμοδακρύτους ὀφθαλμοὺς ἐχαιρέτησε ἀπὸ τοῦ πολεμικοῦ του ἵππου, τοῦ Βουκεφάλα, κινῶν φιλικώτατα τὴν δεξιὰν πρὸς τοὺς ἀνδρείους συμπολεμιστάς του. Ἡ στιγμὴ αὕτη παρέμεινεν ἱστορική. Ἡ συνάντησις αὕτη, πρώτη μετὰ τὰς θριαμβευτικὰς ὑποδοχὰς τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἀποτελεῖ ἡμερομηνίαν ἱστορικὴν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Νέας Μεγάλης Ἑλλάδος.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία ἔχρυσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀρχιστράτηγον αὐτῆς Βασιλέα ἐξεκίνησε διὰ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς πρὸς τὴν Πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας. Οἱ ἄνδρες αὐτῆς φέροντες τὰ ὅπλα ἐπ᾿ ὤμου μυρτοστόλιστα, ἔψαλλον ζωηρῶς τὸν κατωτέρω δεύτερον ὕμνον πρὸς τὸ Μάνλιχερ, τὸ νεώτερον τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Λεβεντιᾶς Καρυοφύλλι, τὸν ποιηθέντα ὡς καὶ ὁ πρῶτος κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των εἰς Θεσσαλίαν, ὑπὸ τοῦ ἐμπνευσμένου Λοχαγοῦ καὶ Ἑλληνοπρεποῦς πολεμιστοῦ Μπήτρου Γεωργ. Διοικητοῦ τοῦ 2 Λόχου τοῦ 7 Πεζικοῦ Συντάγματος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Βασιλεὺς εἶπεν ὅτι «Ὁ Λοχαγὸς Μπῆτρος εἶναι καὶ τῆς πολεμικῆς γραφίδος καὶ τῆς ποιητικῆς τοιαύτης ἄριστος χειριστής».

Μάνλιχερ στεφανωμένο
μὲ τὰς δάφνας δυὸ νικῶν
π' ἔδρεψες εἰς δοῦλα μέρη
κι' ἐναντίον δύο ἐχθρῶν.

Πίσω ἔνδοξο σὲ φέρω
τιμημένο καθαρὸ
νὰ 'συχάσῃς ν' ἀνασάνῃς
μόνο γιὰ λίγο καιρό.

Γιατὶ ἔμειναν ἀδέλφια
στῆς σκλαβιᾶς τὴ σκοτεινιὰ
π' ἀπὸ μᾶς τὴν καρτεροῦνε
τὴ γλυκειά τους λευθεριά.

Θἄρθῃ ἡ ὥρα ποὺ καὶ πάλιν
μὲ τὴν πίστι στὸ Θεό,

Καὶ μὲ σένα εἰς τὸ χέρι
θὰ ριχθοῦμε στὸν ἐχθρό.

Καὶ ὁ κόσμος πάλιν τότε
Σαραντάπορο θὰ ἰδῇ,
Καὶ Κιλκὶς καὶ Δοϊράνη
Νέα Δόξα καὶ Τιμή.

Προσφώνησις τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων

Ἀφιχθεῖσαν εἰς τὴν Πλατεῖαν Ὁμονοίας τὴν ΙΙ Μεραρχίαν, ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων Σπ. Μερκούρης προσεφώνησεν αὐτὴν οὕτως :

«Μεγαλειότατε Βασιλεῦ! Πανένδοξε Στρατηλάτα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ!

Σὺ ὅστις ἔδωκες σάρκα καὶ ὀστᾶ εἰς πόθους καὶ ὄνειρα αἰώνων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Σὺ ὅστις ἀποτελεῖς τὴν ζωντανὴν καὶ ὑπέρλαμπρον εἰκόνα τῆς Πατρίδος καὶ τὴν λατρείαν παντὸς Ἕλληνος. Ἐπίτρεψον ὅπως ἐκ μέρους τῆς Πρωτευούσης τοῦ Βασιλείου Σου ἀπευθύνω χαιρετισμὸν πρὸς τὸν Στρατόν Σου, τὸν ἐπιστρέφοντα ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ θριαμβευτικῶν ἀγώνων τῶν ὁποίων ὑπῆρξες ὁ ἀπαράμιλλος πρωταγωνιστής.

Ἡρωϊκὰ τέκνα τῆς Πατρίδος, ἀνδρεῖοι πολεμισταὶ τῆς ΙΙ Μεραρχίας, τιμημένα παλληκάρια τῆς πόλεως, τῶν ὁποίων τὸ πολεμικὸν μένος καὶ τὴν θυελλώδη ὁρμητικότητα δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀνακόψωσιν οὔτε σφαῖραι, οὔτε λόγχαι, οὔτε ὀχυρώματα καὶ ὑπερύψηλα βουνά' ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, σταματήσατε μίαν στιγμὴν διὰ νὰ σᾶς ἀπευθύνω ἐξ ὀνόματος τῆς Πρωτευούσης ἡ ὁποία ἐκπροσωπεῖ αὐτὴν τὴν ὥραν ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν,τὸν ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν καὶ τὸν θαυμασμὸν αὐτῆς. Ἐδοξάσατε, ἐμεγαλώσατε, ἐλαμπρύνατε τὴν Ἑλλάδα.

Ὅταν ἀπήλθατε πρὸ δέκα τεσσάρων μηνῶν, τὸ Κράτος ἡμῶν δὲν ἔφθανε τὸν Ὄλυμπον, καὶ σεῖς ἁπλώσατε τὰ σύνορα μέχρι τῆς Ροδόπης

Μὲ τὴν ἀδάμαστον ἀνδρείαν σας, μὲ τὸ τίμιον αἷμά σας ἐχαράχθησαν τὰ ὅρια αὐτά.

Μὲ τοὺς θριάμβους σας μετεβάλατε τὸν χάρτην τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ ἀποκαταστήσατε πρὸ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Κόσμου τὰ πρῶτα ἔνδοξα χρόνια τῆς Πατρίδος.

Ἡ ἐπάνοδός σας ζωντανεύει μετὰ αἰῶνας τὰς παλαιὰς καὶ ἐνδόξους ἡμέρας ὅπου δαφνοστεφανωμένοι ἀνήρχοντο εἰς τὴν ἔνδοξον

αὐτὴν πόλιν οἱ συμπολεμισταὶ τοῦ Κίμωνος καὶ αἱ λεγεῶνες τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Νέα περίλαμπρος ἱστορία τῆς Πατρίδος μας ἐγράφη μὲ τὰ τρόπαιά σας εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ αἱματόφυρτα πεδία τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου. Καὶ ἡ ἱστορία αὕτη δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἔνδοξος ἀπ' ἐκείνην τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς μακρᾶς ἐποποιΐας τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων μας, τῶν Ἀετῶν τῶν Δερβενακίων, τῶν Λεόντων τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ ἀδάμαστος ἀνδρεία σας ἔγραψε τὴν ἱστορίαν αὐτὴν καὶ δικαίως οἱ μεταγενέστεροι, τὰ τέκνα σας, οἱ ἔγγονοί σας θὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τοιούτους προγόνους πατέρας.

Δὲν θρηνοῦμεν τοὺς προσφιλεῖς καὶ ἀλησμονήτους συντρόφους σας ὅσοι ἔμειναν ἐκεῖ ὑπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ μακαρίζομεν καὶ εὐλογοῦμεν αὐτούς. Οἱ ἀποθανόντες διὰ τὴν Πατρίδα εἶναι ἀθάνατοι. Τιμὴ καὶ Δόξα καὶ Λατρεία εἰς τοὺς τάφους των.

Εἶναι οἱ Μάρτυρες τῆς πίστεως πρὸς τὸν ἀνέσπερον Ἑλληνισμόν, εἰς τοὺς προαιωνίους καὶ ἀθανάτους νόμους τοῦ ὁποίου ὑπετάχθησαν καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους συνεμμορφώθησαν. Τὰ ὀνόματά των καὶ ἡ μνήμη των θὰ μείνωσιν ἀνεξάλειπτα εἰς τὴν ἱστορίαν μας.

Λάβετε τὸν στέφανον αὐτὸν τὸν ὁποῖον σᾶς προσφέρει ἡ Πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐξ ὀνόματος τῆς Πατρίδος ὡς ἔπαθλον ἐνδόξων, ἱστορικῶν καὶ ἀλησμονήτων ἔργων. Συνοδεύεται μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Νίκης τῆς ὁποίας ὑπήρξατε οἱ τιμιώτεροι καὶ ἀρρενωπότεροι ἐργάται.

Πέριξ αὐτοῦ θὰ πτερυγίζῃ αἰωνίως ἡ Δόξα τῆς ὁποίας τὰς ριπὰς προερχομένας ἀπὸ τὰς τάξεις σας, αἰσθανόμεθα μὲ ρίγη συγκινήσεως αὐτὴν τὴν στιγμήν, καὶ μὴ λησμονήσετε ὅτι, ἡ Πατρὶς ποὺ τὴν ἐμεγαλώσατε, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἡρωϊκώτερον τῶν Βασιλέων καὶ τὸν ἐνδοξότερον τῶν ἐστεμμένων Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ' ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀκράδαντον πίστιν διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ὅπως τὸ εὐχήθησαν γενεαὶ γενεῶν τῶν πατέρων μας.

Ζήτω ὁ Βασιλεύς ! Ζήτω ἡ ΙΙ Μεραρχία !»

Ἀντιφώνησις τοῦ Μεράρχου

«Κύριε Δήμαρχε !

Σᾶς ἐκφράζω τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας μου, καὶ τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν ὡραίαν προσφώνησιν τὴν ὁποίαν ἀπηυθύνατε πρὸς τὴν Μεραρχίαν.

Παρακαλῶ ὑμᾶς ὡς προϊστάμενον τοῦ Δήμου τῆς Πρωτευούσης νὰ πιστεύσητε ὅτι βαθύτατα συνεκίνησαν οἱ λόγοι σας καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς ἀνδρείους μου, καὶ νὰ σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι, ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων κατέχονται πάντες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ΙΙ Μεραρχίαν Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὁπλῖται.

Καὶ αὖθις ἐκφράζων ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν δεξίωσιν καὶ τὴν ὑποδοχὴν τὴν ὁποίαν μᾶς ἐκάματε, καὶ διὰ τὴν προσφορὰν τοῦ στεφάνου σας, παρακαλῶ νὰ διαβιβάσητε ταύτας καὶ εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον.

Ζήτω ὁ Δῆμος Ἀθηναίων!»

Τούτων τελεσθέντων, ἡ ΙΙ Μεραρχία κατηυθύνθη πρὸς τὰ παραπήγματα ἐν μέσῳ ἐθνικοῦ παραληρήματος, ἀπαραμίλλου ἐνθουσιασμοῦ, πατριωτικῆς ὑπερηφανείας, καὶ ἀπεριγράπτου συγκινήσεως, τοῦ ἀπείρου πλήθους σείοντος μικρὰς κυανολεύκους, διὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου, Πλατείας Συντάγματος, Λεωφόρου Κωνσταντίνου τοῦ Διαδόχου, ῥαινομένη διὰ πολυχρώμων ἀνθέων παρὰ τῶν ἀσφυκτικῶς εἰς τοὺς ἐξώστας καὶ τὰ παράθυρα τῶν παροδίων μεγάρων καὶ ἐστημένων ἐξεδρῶν συνωστιζομένων Ἑλληνίδων.

Εἰς τὴν πλατεῖαν Ῥηγίλλης ἔστη ὁ Βασιλεὺς ἔχων δεξιόθεν τὸν Μέραρχον Ὑποστράτηγον Γιαννακίτσαν Ι. καὶ ἀριστερόθεν τὸν Διοικητὴν τοῦ παρελαύνοντος Συντάγματος ἀνδροπρεπῶς πρὸς αὐτὸν ἀτενίζοντος, ὄπισθεν τὸν Διάδοχον Γεώργιον καὶ τὸν Πρίγκηπα Ἀλέξανδρον καὶ ὄπισθεν αὐτῶν τὸ αὐτοκίνητον ἐφ᾽ οὗ ἐπέβαινεν ἡ Βασίλισσα Σοφία καὶ ἡ Πριγκήπισσα Ἑλένη, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς, τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, τὰς ξένας Ἀποστολάς, τὴν Ναυτικὴν ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Κάρρ, καὶ τὴν Γαλλικὴν ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἐντοῦ καὶ τοὺς ὑπασπιστάς Του.

Περατωθείσης τῆς παρελάσεως ὁ Βασιλεὺς εἶπε τὰ ἑξῆς πρὸς τὸν Δήμαρχον:

«Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ κ. Δήμαρχε διὰ τὴν ὡραίαν δεξίωσιν τὴν ὁποίαν ἐκάματε πρὸς τὸν Στρατόν μου, καὶ διὰ τὴν ὡραιοτάτην προσφώνησιν τὴν ὁποίαν ἀπηυθύνατε πρὸς ἐμὲ καὶ τὴν ΙΙ Μεραρχίαν. Σᾶς ἐκφράζω τὴν πλήρη εὐαρέσκειάν μου διὰ τὴν ἐξαίρετον ὑποδοχὴν καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ διαβιβάσητε τὰς εὐχαριστίας μου καὶ εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον».

Ἀληθῶς, ἡ γενομένη ὑποδοχὴ εἰς τὴν ΙΙ Μεραρχίαν, εἰσελθοῦσαν θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ὑπὸ

τὸν Ἀρχιστράτηγον Βασιλέα Κωνσταντῖνον ΙΒ΄ δύναται νὰ παραβληθῇ μόνον πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν εἰσελθόντων εἰς τὸ Ἄστυ Μαραθωνομάχων ὑπὸ τὸν Μιλτιάδην, τῶν Σαλαμινομάχων ὑπὸ τὸν Θεμιστοκλῆν, τῶν Πλαταιομάχων ὑπὸ τὸν Ἀριστείδην καὶ τῶν Βυζαντινῶν Λεγεώνων ὑπὸ τοὺς Τροπαιοφόρους Ἕλληνας Αὐτοκράτορας εἰς τὴν Βασιλεύουσαν Ἑπτάλοφον, τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκ τῶν ἀρχικῶς δ' ἀναχωρησάντων τὴν 27 7)βρίου 1912 ἀνδρῶν τῆς ΙΙ Μεραρχίας μόλις τὸ τρίτον ἐπανέκαμψεν τὴν 11 Ν)βρίου 1913. Οἱ λοιποὶ εἰς 7 περίπου χιλιάδας ἀνερχόμενοι ἐφονεύθησαν, ἐτραυματίσθησαν, ἠσθένησαν, ἐκ τῶν κακουχιῶν, ἀπέθανον ἐκ τῆς χολέρας καὶ ἐξηφανίσθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ περὶ τοὺς 60 Ἀξιωματικοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι μόνιμοι καὶ ἔφεδροι, φονευθέντες, τραυματισθέντες καὶ ἐκ τῶν κακουχιῶν ἐξοντωθέντες.

Τὴν ἑσπέραν πρὸς τιμὴν τῆς ἐπανακαμψάσης ΙΙ Μεραρχίας, ἐφωταγωγήθησαν αἱ πλατεῖαι Ὁμονοίας καὶ Συντάγματος καὶ ἡ ὁδὸς Σταδίου. Οἱ δὲ κάτοικοι μετὰ τῶν Ὁπλιτῶν αὐτῆς ἐτράπησαν καθ' ὁμίλους εἰς παννύχιον εὐωχίαν, πόσιν καὶ ὄρχησιν, πατριωτικὰ ᾄσματα καὶ θούρια ᾄδοντες.

Ὁ δὲ ἀείμνηστος Λάμπρος Σ. συνέταξε τὸ ἑξῆς ἐμπνευσμένον καὶ ὑπέροχον ποίημα τάχιστα διαδοθὲν παρὰ τῷ Λαῷ καὶ παρ' αὐτοῦ ἀπαύστως ᾀδόμενον.

Γεμάτα τὰ παράθυρα
Γεμάτα τὰ Μπαλκόνια
Στεφάνια σ' ὅλες ταῖς γωνιὲς
Εἰς τὰς Πλατείας κανόνια.

Παρμένα ἀπ' τὸν Βούλγαρο
Ἀπ' τὴν Τουρκιὰ παρμένα
Καὶ μὲ τῆς νίκης τὸν Σταυρὸ
Μυριοστεφανωμένα.

Καὶ τὰ παιδιὰ π' ἀγκάλιασαν
Χαρούμενα τὴν Νίκη
Ποὺ μπῆκαν στὰ Γιάννενα
Καὶ στὴ Θεσσαλονίκη.

Ἔχουν δάφνη δροσερὰ
Στὸ ὅπλο κρεμασμένη
Κι' ἀπὸ ἕνα ρόδο τοὺς πετᾷ
Ἡ Μάννα ποὺ προσμένει

Ὅλων τὸ στῆθος λαχταρᾷ
Πέφτει βροχὴ τὸ δάκρυ
Καὶ ἕνα ζήτ' ἀκούεται
Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη

Ὅταν ἐπάνω στ' ἄτι του
ὁ Διοικητὴς ἐφάνη
Μὲ τὸ Σταυρὸ ἀντὶ σπαθὶ
Τὴ δόξα γιὰ στεφάνι.

Παράδοσις—Προφητεία

Ἡ παράδοσις ἔλεγεν ὅτι, Κωνσταντῖνος θὰ εἶναι ὁ ἐλευθερωτὴς τοῦ Γένους. Οἱ πόλεμοι δὲ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Βουλγάρων κατέδειξαν ὅτι τοῦ Ἔθνους ἡγεῖτο ἀκριβῶς ὁ Κωνσταντῖνος τὸν ὁποῖον τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἐπὶ τόσους αἰώνας ὠνειροπόλει, ὡραματίζετο καὶ ἀνέμενε. Χρησμοὶ καὶ Προφητεῖαι, Λόγια καὶ Προσδοκίαι, Ἐλπίδες καὶ Πόθοι αἰώνων πολλῶν μεταβάλλονται εἰς ὁλοζώντανα γεγονότα καὶ χειροπιαστὴν πραγματικότητα. Ὡς οἱ μυθικοὶ Βασιλεῖς, ὡς οἱ Ἡγεμόνες τῶν Ἐπῶν, κατέκτησε διὰ τῆς σπάθης τὴν Ἐθνικὴν κληρονομίαν, μετὰ ταχύτητος ἰλιγγιώδους καὶ αὐτόχρημα θρυλλικῆς, ἐμπνεύσας, φρονηματίσας κααὶ οἰστρηλατήσας τὸν Ἕλληνα στρατιώτην πρὸς μεγαλουργήματα ἀφαντάστου καὶ ἀφθάστου ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας.

Ἀληθῶς, ποῖος ἐφαντάζετο ποτὲ νὰ ἴδῃ τὰς Πλατείας καὶ τὰς Λεωφόρους τῶν Ἀθηνῶν κεκοσμημένας διὰ πολυαρίθμων Τουρκικῶν καὶ Βουλγαρικῶν πυροβόλων, ὑπερλάμπρων λαφύρων ἐνδόξων νικῶν καὶ αἱματηροτάτων καὶ πολυνέκρων ἀγώνων, καὶ ἀμαράντου καὶ εὐόσμου πολεμικῆς ἐποποιΐας;

Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγαλλίασις μεθ' ἧν ἡ Πρωτεύουσα ὑπεδέχθη τὸν ἐκ τῶν νικηφόρων καὶ ἐνδόξων ἐκστρατειῶν ἐπανα-

κάμπτοντα θριαμβευτὴν τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος καὶ ἀλκῆς Ἀρχιστράτηγον, καὶ λατρευτὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Βασιλέα Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ΄ ἦσαν ἴσαι τῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἃς ῄσθάνθη ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῇ γεννήσει του.

Ἡ Μεγαλουργὸς ἀναβίωσις τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς καὶ ἡ πρὸς τὰ ἑορτασθέντα μεγαλουργήματα ἐξέλιξις, ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων τῆς οἰκουμένης γεγονότων τυγχάνουσα, ἅτινα οὔτε ἡ φιλοσοφία, οὔτε ἡ ψυχολογία δύνανται νὰ διαφωτίσωσι, πιστοποιοῦσι τὸ ἀθάνατον καὶ ἀείζωον τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. «Ἡ δὲ μορφὴ τοῦ Μεγάλου Ἕλληνος Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ΄, τοῦ ἀπὸ γενετῆς θρυλλικοῦ, θὰ ὑψοῦται καὶ θὰ ζῇ, θαυμαστή, προσφιλής, γεραρὰ καὶ εὐλογητή, ἐφόσον ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ θὰ ζῇ, θὰ ὑπάρχῃ καὶ θὰ κινῆται, ἐφόσον ἡ Θρησκεία καὶ ἡ Γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ ἀμόλυντοι θὰ παραμένωσι, καὶ ἐφόσον τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ ἑλληνοπρεπῶς θὰ καλλιεργῶνται εὐόσμως θὰ ἀνθῶσι, καὶ θρησκευτικῶς θὰ γεραίρωνται».

Ἀποστράτευσις

Τὴν 23 Ν)βρίου 1913 κηρυχθείσης τῆς ἀποστρατεύσεως ὁ Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς ἀποχαιρετῶν τοὺς ἀπερχομένους ἐφέδρους ἐργάτας τῶν ἐθνικῶν θριάμβων, ἐκπληρώσας τὴν διὰ τῆς ἀποχαιρετιστηρίου πρὸς τοὺς ἐφέδρους τοῦ 1897 διαταγῆς του δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ὅτι «ἐκ τῆς τέφρας τῆς ἥττης θὰ ἀναθάλῃ ὁ φοῖνιξ τῆς Νίκης», ὑπενθύμισεν αὐτοῖς τὴν ἐκ Λιβουνόβου ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς εἰρήνης ἐν Βουκουρεστίῳ, πρὸς τὸν Στρατόν Του καὶ τὸν Στόλον Του ἡμερησίαν Του διαταγὴν ἥτις ἐτερματίζετο διὰ τῆς ἱστορικῆς,βαρυσημάντου, ὑπερηφάνου καὶ ἑλληνοπρεποῦς φράσεως τῆς πιστῶς, πραγματικῶς, ἀληθῶς καὶ ἐπακριβῶς τὴν τότε ὀλβίαν καὶ εὐδαίμονα ἑλληνικὴν ἐθνικὴν πραγματικότητα διερμηνευούσαν.

«Κατεστήσαμεν τὴν Ἑλλάδα μας σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους της, καὶ φοβερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς της».

Οἱ δὲ Σωματάρχαι δι᾽ ἐμπνευσμένων, ὑπερόχων καὶ πατριωτικωτάτων ἡμερησίων διαταγῶν των ἀπεχαιρέτουν μετ᾽

ἄκρας καὶ εὐνοήτου συγκινήσεως τοὺς ἀπερχομένους ἐνδόξων μαχῶν καὶ ἐθνικῶν θριάμβων συμμαχητάς, συνεργάτας καὶ συναθλητάς των ἐφέδρους, οἵτινες νικηταὶ δαφνοστεφεῖς καὶ τροπαιοῦχοι ἀσπαζόμενοι μὲ ἀπερίγραπτον συγκίνησιν, ταχύπαλμον στέρνον, δακρυπλησθεῖς ὀφθαλμοὺς καὶ ἱερωτάτην καὶ βαθυτάτην εὐλάβειαν τὴν φιλοστόργως καὶ μητρικῶς σκιάσασαν αὐτοὺς ἐν τοῖς πεδίοις τῶν πολυνέκρων καὶ ἐνδοξοτάτων μαχῶν ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος καὶ δούλων ἀδελφῶν καὶ Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν ἀφειδῶς ἀγωνιζομένους, διάτρυτον Σημαίαν τοῦ Συντάγματός των, τὴν ἔνδοξον, δαφνοστεφῆ, τροπαιοφόρον καὶ αἰγλήεσσαν Κυανόλευκον, τὴν φορητὴν Πατρίδα, τὸ ἱερὸν γεραρὸν καὶ πολύτιμον σύμβολον τῆς τιμῆς, τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπήρχοντο εἰς τὴν μόνιμον ἰδιαιτέραν των Πατρίδα ὅπου τὸ πρῶτον εἶδον τὸν ἑλληνικὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ ἀνέπνευσαν τὸν ἑλληνικὸν ἀέρα καὶ ἐνωτίσθησαν τῶν ἐθνικῶν ἰδανικῶν καὶ δεδικαιολογημένως ὑπερήφανοι καὶ πραγματικῶς εὐτυχεῖς καὶ εὐδαίμονες ὡς :

Τὴν Ἑλλάδα διπλασιάσαντες
Τὴν φυλὴν δοξάσαντες
Τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα τιμήσαντες
Τὴν πάτριον ἱστορίαν συνεχίσαντες
Καὶ πεποιθότως ψάλλοντες
Κουρασμένη σὲ δάφν' ἀπὸ κάτω
Γύρνα τώρα Ἑλλάς μου Ἐσύ,
ἄγρυπνός σου σκοπὸς σὲ φυλάττω
Ἕτοιμος πάλιν νὰ κράξω «Τίς Εἶ» !

«Πλὴν φεῦ! ἐπέπρωτο φθόνῳ βασκάνου καὶ κακοψύχου δαίμονος πολιτικῇ δημοκοπίᾳ καὶ κομματικῇ χρησιμοθηρίᾳ, ἡ εὐτυχὴς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος χρυσῆ, ὀλβία καὶ εὐδαίμων ἐποχὴ νὰ διαρκέσῃ ἀκριβῶς ὅσον εἷς καὶ μόνος ἐνιαυτός.

Ἀποστολὴ εἰς Αὐστρίαν

Κατὰ 7)μβριον τοῦ 1913 γενομένων ἐν Αὐστρίᾳ μεγάλων

παραγγελιῶν ποικίλου ὑλικοῦ, ἀπεστάλην παρὰ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς κατασκευήν, παραλαβὴν καὶ ἀποστολὴν αὐτοῦ. Εἰς Βιέννην ἀφιχθεὶς ὅπου καὶ πρότερον ἐπὶ μακρὸν παρέμεινα διὰ παρόμοιον λόγον καὶ Στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐγενόμην δεκτὸς ὡς Ἕλλην Ἀξιωματικὸς ἐξ ἐνδόξων πολέμων καὶ πολυνέκρων μαχῶν ἐρχόμενος, μετὰ ζωηρῶν ἐκδηλώσεων χαρᾶς καὶ θαυμασμοῦ παρὰ τῶν φίλων Αὐστριακῶν συναδέλφων μου, καὶ τῶν λοιπῶν φιλικῶν μου Βιενναίων οἰκογενειῶν καὶ προσώπων, ὡς καὶ παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας, ἄκρως σεμνυνομένης καὶ ὑπερηφανευομένης διὰ τὴν δυσθεώρητον ἐξύψωσιν τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὰς θρυλικὰς νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ὧν ὡμολογεῖτο ὅτι αὐτὴ ἦτο ὁ κύριος παράγων καὶ τῶν λαμπρῶν ἀποτελεσμάτων ὁ πρώτιστος ἐργάτης.

Μετά τινας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς Βιέννην ἐγενόμην δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ ὅστις μὲ ἠρώτησε λεπτομερῶς περὶ τῶν πολέμων ἀποθαυμάσας τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Τερματίζων δὲ τὴν ἀκρόασιν μοὶ εἶπεν ὅτι: «Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ εἶναι ἀξιοθαύμαστος». Καὶ συνεχάρη τὴν Ἑλλάδα εὐτυχήσασαν νὰ ἔχῃ τοιοῦτον Ἀρχιστράτηγον καὶ Βασιλέα οἷος ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒ΄. Εἰς τὸν Αὐτοκράτορα μὲ εἶχε θερμότατα συστήσει ὡς οἰκεῖον φίλον τῶν Πριγκήπων υἱῶν Του ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἐλθὼν εἰς Βιέννην κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἰωβιλαίου Του κατὰ τὸ 1908, ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ ἔνθα τὸν ἀνέμενεν μετὰ τοῦ Διαδόχου Φερδινάνδου.

Τὴν μεθεπομένην δέ, 11 Ν)βρίου 1908, τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως Γεωργίου εἰς Βιέννην, ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Ἰωσήφ, ἐπεθεώρησεν εἰς τὸ Πράτερ τὴν Φρουρὰν τῆς Βιέννης, ἥτις μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν παρήλασεν, ἀγομένη ὑπὸ τοῦ Διαδόχου Φραγκίσκου Φερδινάνδου πρὸ τῆς Μεγαλειότητός Του περιστοιχουμένου ὑπὸ τῶν ξένων Ἡγεμόνων, τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος, τῶν Αὐστριακῶν Ἀξιωματούχων, τῶν Στρατιωτικῶν Ἀκολούθων, τῶν ἀλλοδαπῶν Ἀξιωματικῶν τῶν ἐν ἀποστολῇ ἐν Βιέννῃ διατριβόντων καὶ ἁπάντων

τῶν Αὐστριακῶν Στρατηγῶν ἐν μεγάλῃ στολῇ, λαμπρότητος καὶ παραστάσεως πρωτοφανῆ καὶ μοναδικὴν εἰκόνα παριστώντων. Μετὰ τὴν παρέλασιν ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς πολυπληθοῦς ἀκολουθίας Του ἐπέστρεψε πομπικῶς εἰς τὰ ἀνάκτορά Του.

Περὶ τὴν Μεσημβρίαν μακροτάτη φάλαγξ ἀποτελουμένη ἐξ ὁμίλων Αὐστριακῶν Εὐπατριδῶν Ἀξιωματικῶν παριστώντων τὴν Αὐστρίαν διὰ μέσου τῶν Αἰώνων, ἑκάστου ὁμίλου φέροντος τὴν στολὴν καὶ τὰ ὅπλα τῆς παρ' αὐτοῦ ἀπεικονιζομένης ἐποχῆς, μεγαλειῶδες θέαμα ἐμφανίζουσα, διὰ τῆς περιφήμου Λεωφόρου τοῦ Ρὶγκ πορευομένη, διῆλθε πρὸ τῶν Αὐτοκρατορικῶν Ἀνακτόρων ζωηρῶς καὶ ἐπανειλημμένως τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Αὐστρίαν ἐπευφημίσασα.

Τὴν ἑσπέραν δὲ μεγαλειώδης καὶ πολυπληθεστάτη ἐγένετο λαμπαδηφορία, κατακλύσασα τὴν Λεωφόρον Ρίγκ, ἧς ἐπροπορεύετο ἡ πυκνοτάτη φάλαγξ ἁπάντων τῶν Αὐστριακῶν ἀοιδῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀγομένη ὑπὸ τοῦ διασήμου μουσικοδιδασκάλου Ι. Στράους, ἥτις στᾶσα πρὸ τῶν Ἀνακτόρων ἔψαλε τὸν ὑπὸ τοῦ περιφήμου μουσουργοῦ Χάϊδν τονισθέντα Αὐστριακὸν Αὐτοκρατορικὸν Ὕμνον, πρωτοφανὲς ἄκουσμα μελωδίας καὶ ἀκριβείας ἀπιστεύτου ἀποτελέσαντα.

Ἄξιον ἀναγραφῆς ὅμως τυγχάνει τὸ γεγονός, τὸ ἀποτελοῦν τρανωτάτην ἀπόδειξιν τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων καθ' ὅ, μετὰ δέκα ἀκριβῶς ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ὑπερλάμπρου καὶ πρωτοφανοῦς ἑορτῆς, ἤτοι τὴν 11 Ν)βρίου 1818, ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου δι' ἧς ἡ πανίσχυρος Δυναστεία τῶν Ἁψβούργων, ἡ ἐπὶ μακρὸν τῆς Εὐρώπης ἡγεμονεύσασα καθηρέθη, καὶ ἡ πανίσχυρος Αὐστρία ἡ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ μακρὸν κρατήσασα, περιέπεσεν εἰς τὴν τάξιν πτωχοῦ, ἀνισχύρου καὶ ἀσημάντου τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης Κρατιδίου.

Παρακληθεὶς δὲ παρὰ φίλων μου Ἀξιωματικῶν τοῦ Αὐστριακοῦ Πυροβολικοῦ ὅπως ἀναπτύξω αὐτοῖς τὴν χρησιμότητα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, πρώτην τότε φορὰν ἐν ἐκστρατείᾳ χρησιμοποιηθέντος καὶ δοκιμασθέντος, ὡμίλησα ἐν πληθούσῃ Ἀξιωματικῶν συνελεύσει, ἐξιστορήσας τὴν λαμπρὰν δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυροβολικοῦ καὶ ὡς ὅπλου, ὀφειλομένην εἰς τὴν τακτικὴν μόρφωσιν καὶ ἱκανό-

τητα τῶν Ἀξιωματικῶν του, καὶ ὡς πολεμικοῦ μηχανήματος εὐφυεστάτου, ὅπερ καθίσταται αὐτόχρημα φοβερὸν καὶ τρομερόν, ὑπὸ δεξιοτέχνου ἀρχηγοῦ χειριζόμενον καὶ παρ' εὐφυοῦς ὑπηρέτου ὑπηρετούμενον, οἷος καθίσταται ὁ Ἕλλην Πυροβολητὴς καταλλήλως διδασκόμενος καὶ ἐξασκούμενος.

Μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους τῆς διαλέξεώς μου ταύτης, ἐπειδὴ ἦσαν ἐπὶ τάπητος τὰ δῆθεν λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν Βερολίνῳ, περὶ τῆς Γερμανικῆς τακτικῆς ἣν ἐφήρμοσε κατὰ τοὺς πολέμους, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς Στρατηγοῦ Ἐντοῦ μεταβαίνοντος εἰς Παρισίους ἐν Μασσαλίᾳ λεχθέντα «ὅτι αἱ νῖκαι ὠφείλοντο εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς», ἣν ὅμως ὀρθῶς πράξαντες τελείως ἠγνοήσαμεν κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους, καὶ συνεζητοῦντο τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Τύπου καὶ μάλιστα τοῦ Γαλλικοῦ, τοῦ καὶ αὐστηρῶς, ἀνακριβῶς, ὀπισθοβούλως καὶ ἀδίκως κρίνοντος ταῦτα, εἷς ἐκ τῶν ἀκροατῶν μου Ἀξιωματικῶν μὲ ἠρώτησε μεγαλοφώνως: «Ποῦ ὠφείλοντο Συνταγματάρχα μου αἱ νῖκαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ; Εἰς τὴν ἐφαρμοσθεῖσαν Γερμανικὴν τακτικὴν ἢ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ;» Ἀπήντησα :

«Αἱ λαμπραὶ τῆς Ἑλλάδος νῖκαι ὠφείλοντο ἔν τινι μέτρῳ καὶ εἰς τὴν ἐφαρμοσθεῖσαν Γερμανικὴν τακτικήν, ὡς καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, κυρίως ὅμως καὶ πρωτίστως εἰς τὴν ἀπαράμιλλον Στρατηγικότητα τοῦ Ἀρχιστρατήγου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ', τὴν ὑπέροχον Διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων Στρατηγῶν, τὴν ἱκανότητα καὶ ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν, τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν καὶ αὐτοθυσίαν τῶν Ἑλλήνων Στρατιωτῶν καὶ τὴν ἀκαμψίαν τῆς ὀξυαίχμου Ἑλληνικῆς λόγχης». Τὴν δήλωσίν μου ταύτην, ἣν ἐπηκολούθησαν ζωηραὶ καὶ παρατεταμέναι ἐπευφημίαι καὶ χειροκροτήματα, ἐσχολίασε ζωηρῶς καὶ εὐνοήτως τὴν ἐπομένην ὁ Βιενναῖος Τύπος.

Εὐρωπαϊκὴ Περιοδεία τοῦ Βενιζέλου

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1914 μετὰ τὴν ἀπόφασιν

τῆς παραχωρήσεως τῆς Β. Ἠπείρου εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὁ Βενιζέλος ἐπιχειρήσας ταξείδιον ἀνὰ τὰς Πρωτευούσας τῶν Δυνάμεων πρὸς στρογγύλευσιν τῶν Ἠπειρωτικῶν ὁρίων ὡς ἐδήλωσε, διῆλθε καὶ ἐκ Βιέννης, ἐκ Βερολίνου ὁρμώμενος, ὅπου ἐκ Πρεσβούργου κατελθὼν τὸν ὑπεδέχθην. Ἔνθα ἀνταλλάξας μετὰ τῶν ἐπισήμων ἔπεα τινὰ πτερόεντα ἀπῆλθε καὶ ἐκ τῆς Αὐστριακῆς Πρωτευούσης ἄπρακτος, ὡς καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν, εἰς Πετρούπολιν ἔνθα ἔσχε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Ὁπόθεν ἀναχωρήσας ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀθήνας, κομίζων ὡς κέρδος τῆς διπλωματικῆς ταύτης περιπλανήσεώς του, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς παραμονῆς ἐν Ἑλλάδι τῆς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἐντοῦ Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς, ὅστις καὶ διωρίσθη Διοικητὴς τοῦ Α΄ Σ. Στρατοῦ. Ὁ δ' Ἐπιμελητής, μέλος αὐτῆς, Συνταγματάρχης Μποννιὲ προσωπικῶς καὶ δραστηρίως ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἀνιδιοτελῆ ἐξασφάλισιν τῶν Στρατιωτικῶν προμηθειῶν ἃς ἡ Γαλλία ἀφιλοκερδῶς καὶ προθύμως ἐξησφάλιζε τῇ Ἑλλάδι. Οἷον ἱματισμοῦ, πυροβόλων, ἀεροπλάνων, αὐτοκινήτων, ὑποβρυχίων καὶ διαφόρων ἄλλων χρειωδῶν, ἐννοεῖται οἴκοθεν, φιλελληνικῶν αἰσθημάτων ἕνεκα.

Αἱ ἀλλοδαπαὶ ὀργανωτικαὶ Ἀποστολαὶ

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐξ εἰλικρινοῦς καὶ ἀμερολήπτου πεποιθήσεως, καὶ ὡς βαθὺς μελετητὴς τῆς Στρατιωτικῆς καὶ Πολιτικῆς Ἱστορίας, ἦτο ἐναντίος τῆς προσκλήσεως πάσης ἀλλοδαπῆς Ὀργανωτικῆς Ἀποστολῆς, ἰδιαίτατα δὲ Στρατιωτικῆς, διότι ἀρτίως καὶ ποικίλως μεμορφωμένος ἐγνώριζεν ὅτι, κατὰ τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πραγματικότητα, Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις Κράτους τινος σημαίνει καὶ ἀποτελεῖ κυρίως καὶ ἀποκλειστικῶς, τὴν Πνευματικήν, τὴν Ψυχικήν, τὴν Ἠθικὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν Σωματικὴν ἐξάσκησιν, παρασκευὴν καὶ διαμόρφωσιν τῶν πολιτῶν του πρὸς βεβαίαν ἀπόκρουσιν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν κατὰ παντὸς ἔξωθεν πολεμίου καὶ ἐχθροῦ. Οὐδόλως δὲ σημαίνει Μονάδων συγκρότησιν, τακτικοὺς αὐτῶν σχηματισμούς, οὓς

ἐπιβάλλει ὁ ὁπλισμὸς πρὸς λυσιτελεστέραν χρησιμοποίησιν καὶ εὐχερεστέραν διοίκησιν αὐτῶν, καὶ κατανομὴν ἐν αὐταῖς καὶ ἐκγύμνασιν ἀριθμοῦ τινος ἀνδρῶν κληρωτῶν καλουμένων, οἵτινες καὶ ἀποτελοῦσι τὸν ζῶντα αὐτῶν μηχανισμόν.

Τοῦθ' ὅπερ, κάλλιστα κατανοήσαντες καὶ ἐπισταμένως μελετήσαντες οἱ ἐν παντὶ ἀπαράμιλλοι πρόγονοι ἡμῶν, σοφώτατα, ψυχολογικώτατα καὶ λυσιτελέστατα ἐστράφησαν ἐπιμόνως, διαρκῶς καὶ ἀόκνως εἰς τὴν πολλαπλῆν ταύτην ἀγωγὴν καὶ παρασκευὴν τῆς νεότητος, ἐπιρρωνύοντες καὶ διαμορφοῦντες τὸ μὲν Σῶμα αὐτῶν διὰ τῆς παλαίστρας, τῶν γυμνικῶν ἀγώνων καὶ τῶν παντοειδῶν ἐνόπλων ἀσκήσεων. Τὴν δὲ ψυχήν, τὸ ἦθος, τὴν διάνοιαν καὶ τὸ φρόνημα διὰ τοῦ θεάτρου, τῶν Ἐθνικῶν ἑορτῶν, τῶν ποικίλων πανηγύρεων, καὶ ἰδιαζόντως καὶ πρωτίστως διὰ τῆς διδαχῆς, τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς διαπαιδαγωγήσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Προδίκου, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς λοιπῆς ἀναριθμήτου φάλαγγος τῶν ἀθανάτων καὶ ἀφθάστων φιλοσόφων, τῶν ἐμπνευσμένων παιδαγωγῶν καὶ ἀπαραμίλλων Διδασκάλων τῆς Προγονικῆς ἡμῶν ὑπερόχου, ὑπερλάμπρου καὶ ἀπροσεγγίστου πνευματικῆς εὐκλείας, διακρίσεως καὶ ἀριστεύσεως. Οἵτινες παρεσκεύασαν τοὺς μεγαλοφυεῖς Στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἀκαταγωνίστους μαχητὰς τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῆς Μυκάλης, τῶν Πλαταιῶν, τοῦ Γρανικοῦ, τῆς Ἰσσοῦ, τῶν Ἀρβήλων καὶ λοιπῶν ἐνδόξων καὶ ἀϊδίων τόπων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδραγαθίας, αὐτοθυσίας, φιλοπατρίας καὶ ἀλκῆς.

Ἕνεκα δὲ τῆς ἀγωγῆς ταύτης παριστάμεθα ἄναυδοι καὶ διαπορούντες πρὸ τοῦ μεγαλειώδους ἀληθῶς καὶ πρωτοφανοῦς θεάματος καὶ γεγονότος καθ' ὃ ὁ ἁπλοῦς τῶν Μυρίων ἐθελοντής, ὁ φιλόσοφος Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου, νὰ αναδεικνύεται καὶ ἀποκαλύπτεται μεγαλοφυὴς Στρατηγὸς ἐφευρίσκων κατὰ τὴν ὑπέρβασιν τῶν Καρδουχίων, καὶ ἐφαρμόζων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης προσφόρους τακτικοὺς σχηματισμοὺς τοὺς ὀρθίους Λόχους, κατὰ τὸ ἔδαφος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πολεμίων, ἀγαγὼν οὕτω τὴν ἔνδοξον καὶ πολυθρύλητον τῶν Μυρίων φάλαγγα συντεταγμένην, φρονηματιῶσαν καὶ ἀνίκητον

εἰς τὸ παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα ὄρος Θήχην, ἀφ᾽ οὗ τὴν θάλασσαν θεασάμενοι ἀνεκραύγασαν ἐν εὐνοήτῳ χαρᾷ καὶ συγκινήσει «Θάλαττα! Θάλαττα!», διὰ μέσου χώρας πολεμίας, βαρβάρου, ἀγνώστου καὶ ἀγρίας ἐχθρῶν πολυπληθῶν, μαχιτικωτάτων καὶ αἱμοχαρῶν, κατὰ τρόπον Στρατηγικόν, Τακτικὸν καὶ Σιτιστικὸν αὐτόχρημα ὑποδειγματικὸν καὶ πράγματι ἀπαράμιλλον.

Ὁ Τελέαρχος τῶν Θηβῶν Ἐπαμεινώνδας ὁ Πολύμνιδος, παρ᾽ ᾧ παρέμεινεν ὡς ὅμηρος ὁ Φίλιππος ὁ πατὴρ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πολλὰ διδαχθείς, νὰ ἐφευρίσκῃ ἐπὶ τὰ Λεῦκτρα πορευόμενος τὴν περιώνυμον, πολυθρύλητον καὶ ὁμώνυμόν του λοξὴν φάλαγγα, καὶ δι᾽ αὐτῆς νὰ νικᾷ μεγαλειτέρας Σπαρτιατικὰς δυνάμεις καὶ νὰ καταλύῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἡγεσίαν τῆς ἀνικήτου, ὑπερηφάνου, ἀπατήτου καὶ ἀτειχίστου Σπάρτης, ἀναδειχθεὶς ὁ μεγαλοφυέστερος τῶν ἐπὶ γῆς καὶ τῶν Αἰώνων Στρατηλάτης.

Ὁ Μέγας τραγῳδὸς Σοφοκλῆς ὁ Σοφίλλου καὶ ὁ Μέγας ἱστορικὸς Θουκυδίδης ὁ Ὀλόρου, ἀποθέτοντες τὴν γραφῖδα τοῦ συγγραφέως, νὰ ἡγῶνται Στόλων καὶ νὰ ἀναδεικνύωνται δοκιμώτατοι καὶ δεξιοτέχναι Ναύαρχοι καὶ ἀνδρειότατοι πολεμισταί. Καὶ ὁ εἰρηνικώτατος καὶ φιλανθρωπότατος Φιλόσοφος, ὁ ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατος Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκος, νὰ καταδεικνύηται πολεμιστὴς ἀπαραμίλλως ἀνδρεῖος καὶ δεξιός, σώζων ἐν Ποτιδαίᾳ τὸν ἀγαπητόν του μαθητὴν Ἀλκιβιάδην τὸν Κλεινίου, τὸν σώσαντα ἀργότερον ἐν Δηλίῳ τὸν σωτῆρα διδάσκαλον. Καὶ συνελόντι εἰπεῖν, τὸ αὐτὸ ἄτομον εὐχερῶς καὶ λυσιτελῶς νὰ ἐναλλάσσῃ τὴν γραφῖδα τοῦ σοφοῦ μὲ τὴν φοινικίδα τοῦ Ναυάρχου καὶ τοῦ Στρατηγοῦ, καὶ τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ καὶ τὸ ἀκόντιον τοῦ Ὁπλίτου, καὶ τὸ τόξον τοῦ Ψιλοῦ.

Ἀναντιρρήτως τὰ Κράτη δὲν ὀργανοῦνται διὰ τῶν ἀλλοδαπῶν, διότι πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφέντων λόγων ἐπιπροσθέτως ἀγνοοῦσιν οὗτοι καὶ τὸν χαρακτῆρα, τὴν ψυχολογίαν, τὴν διανόησιν καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν τῶν πολιτῶν των, μέγιστον, ὡς εἰκός, καὶ ἀπαραίτητον ἐφόδιον πάσης ὀργανώσεως, ὅπερ ἀποκλείει τὴν στράτευσιν ὡς εὐζώνων τῶν Θη-

ραίων, Ἀμοργίνων καὶ Ζακυνθίων, καὶ ὡς ναυτῶν τῶν Ἀκαρνάνων, Εὐρυτάνων καὶ Ἀγραφιωτῶν ὡς αἱ ξέναι Ἀποστολαὶ καθώρισαν ἐν Ἑλλάδι.

Ἀλλ' ὀργανοῦνται δι' ἑαυτῶν, ἤτοι διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς παιδεύσεως, καὶ τῆς ἑστίας τῶν φώτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἀνδρῶν μεμαρτυρημένως ἱκανῶν, ἀναμφισβητήτου φιλομαθείας καὶ μαθήσεως, καὶ ὡμολογημένης διοργανωτικῆς ἰδιοφυΐας, καὶ ἐν αὐταῖς ἀρκούντως καὶ πρεπόντως καταρτιζομένων, οἵτινες ἐπιστρέφοντες νὰ ἀναλαμβάνωσι μονίμως τὴν ποικίλην ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους, τὴν διεύθυνσιν τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως, τὴν τεχνικὴν ἐξάσκησιν, τὴν ἔνοπλον ἐκγύμνασιν καὶ τὴν ἐν πολέμῳ ἡγεσίαν τῆς μορφωθείσης καὶ ἐξασκηθείσης προηγουμένως κατὰ τὸν πάτριον τρόπον νεότητος.

Διὰ τοῦτο δὲ ἂν καὶ πέντε Γαλλικαὶ Στρατιωτικαὶ Ἀποστολαὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἰσάριθμοι Ἀγγλικαὶ τῆς θαλάσσης μέχρι σήμερον ἐκλήθησαν, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος διαρκῶς καὶ ἀτερμόνως ὑπὸ Στρατιωτικὴν καὶ Ναυτικὴν ὀργάνωσιν διατελοῦσι καὶ εὑρίσκονται. Οὗ ἕνεκα ἀναγκάζεταί τις νὰ παραδεχθῇ,δυοῖν θάτερον, ἢ ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς εἶναι ἀνεπίδεκτος Στρατιωτικῆς καὶ Ναυτικῆς ὀργανώσεως, ἢ οἱ ξένοι ὀργανωταὶ εἶναι ἀκατάλληλοι πρὸς τοῦτο. Ἡ δεκαετὴς ὅμως πολεμικὴ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐποποιΐα ἣν ἔγραψαν οἱ Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ Ὁπλῖται ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης ἀδιαψεύστως μαρτυρεῖ καὶ ἀκραδάντως πείθει ὅτι, ἐν προκειμένῳ, συμβαίνει τὸ δεύτερον.

Προσφορὰ τῆς Στρατιαρχικῆς ῥάβδου

Τὴν 6 Ἀπριλίου 1914 ἡμέραν Κυριακὴν ἐγένετο ὑπέροχος, συγκινητική, καὶ ἀλησμόνητος τελετὴ ἐν τοῖς Ἀνακτόροις καθ' ἣν, ὁ Πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, ὃν ὁ Στρατηγὸς Ἐντοῦ Ἀρχηγὸς τῆς Γαλλικῆς ὀργανωτικῆς Ἀποστολῆς,ἐχαρακτήρισεν ὡς τὸν«Στρατηγικώτερον καὶ ἐνδοξότερον μεταξὺ τῶν Στρατηγῶν», τὴν Στραταρχικὴν ῥάβδον,

ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διὰ κοινοῦ ἐράνου ἀπὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου μέχρι τοῦ τελευταίου ὁπλίτου κατασκευασθεῖσαν.

Ἐν τῇ μεγάλῃ Αἰθούσῃ τῶν Ἀνακτόρων τῆς ὁδοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, κατεσκευάσθη μικρὰ ἐξέδρα μετὰ τριῶν βαθμίδων, ἐφ' ἧς ἐστήθη ὁ Βασιλικὸς Θρόνος, ἀμφοτέρωθεν τοῦ ὁποίου ἐτοποθετήθησαν ἀνὰ δύο Εὔζωνοι τῆς Ἀνακτορικῆς Φρουρᾶς, καὶ κατέναντί του ἡμιδιμοιρία αὐτῆς πρὸς ἀπόδοσιν τῶν τιμῶν.

Εἰς τρία ἀπὸ τοῦ Θρόνου βήματα καὶ ἀντιμετώπως ἐτάχθησαν οἱ Ἀντιστράτηγοι καὶ οἱ Ὑποστράτηγοι, ὄπισθεν δ' αὐτῶν αἱ ἀντιπροσωπεῖαι τοῦ Στρατοῦ. Εἰς δύο γραμμὰς οἱ Συνταγματάρχαι, εἰς τρεῖς οἱ Ἀντισυνταγματάρχαι καὶ καθεξῆς εἰς γραμμὰς παραλλήλους κατὰ βαθμὸν μέχρι τῆς τελευταίας ἣν κατεῖχον οἱ Ὁπλῖται.

Ἐκ τῶν Στρατιωτικῶν Ἀκολούθων καὶ τῶν ξένων Ἀξιωματικῶν παρέστησαν, ταχθέντες ἀριστερόθεν τοῦ Θρόνου καὶ καθέτως πρὸς τὴν γραμμὴν τῶν Ἀντιστρατήγων, οἱ Στρατιωτικοὶ Ἀκόλουθοι Ῥωσσίας, Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Σερβίας, καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Στρατιωτικῆς Γαλλικῆς ἀποστολῆς Συνταγματάρχης Ζενὲν Διοικητὴς τῆς Στρατιωτικῆς τῶν Εὐελπίδων Σχολῆς.

Ἐν τῷ παραπλεύρῳ τοῦ Θρόνου θεωρείῳ παρίστατο ἡ Βασιλομήτωρ Ὄλγα, ἡ Βασίλισσα Σοφία καὶ αἱ Πριγκήπισσαι ἐν λευκῇ περιβολῇ.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰσῆλθεν ἐν τῇ Αἰθούσῃ ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Βενιζέλος στὰς πρὸ τοῦ μέσου τῆς γραμμῆς τῶν Στρατηγῶν καὶ ἀπέναντι τοῦ Θρόνου.

Μετ' ὀλίγον προπορευομένων τῶν Ὑπασπιστῶν εἰσῆλθεν ἐν τῇ Αἰθούσῃ ἐν μεγάλῃ στολῇ μεγαλοπρεπής, λαμπρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἔστη ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς ἐξέδρας συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν Πριγκήπων, καὶ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Γεωργίου, τῆς μουσικῆς τῆς Φρουρᾶς παιανιζούσης τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον καὶ τῶν Εὐζώντων παρουσιαζόντων ὅπλα, τῶν Πριγκήπων ταχθέντων δεξιόθεν τοῦ Θρό-

νου καὶ τῶν Ὑπασπιστῶν ἀριστερόθεν αὐτοῦ. Μεθ' ὅ, ὁ Βενιζέλος ἐν ἄκρᾳ καὶ ἐπιβλητικῇ σιγῇ ἀπηύθυνε τῷ Βασιλεῖ τὴν ἑξῆς προσφώνησιν:

«Μεγαλειότατε!

Εἰς ἀνάμνησιν τῶν ὑπερλάμπρων νικῶν, εἰς ἃς ὡδήγησες κατὰ τοὺς δύο διαφόρους πολέμους τὸν Στρατόν Σου ὑποβάλλει οὗτος τὴν παράκλησιν ὅπως εὐδοκοῦσα δεχθῇ ἡ Σὴ Μεγαλειότης τὴν Στρατάρχικὴν Ράβδον, ἣν εὐλαβῶς σοὶ προσφέρει δι' ἐμοῦ.

Ἡ Ράβδος αὕτη θὰ εἶναι ἐπὶ πλέον εἰς χεῖρας τῆς Σῆς Μεγαλειότητος ἡ βεβαίωσις τῆς πίστεως μεθ' ἧς ὁ Στρατός Σου εἶναι ἕτοιμος νὰ ὁρμήσῃ καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἔνδοξον ἡγεσίαν Σου εἰς προάσπισιν τῶν κτηθέντων, ἐάν ποτε ταῦτα ἤθελον ἀπειληθῇ.

Μετὰ τῆς εὐλαβοῦς ταύτης προσφορᾶς ὁ Στρατὸς ἑνώνει θερμὰς τὰς πρὸς τὸν Ὕψιστον δεήσεις του, ὅπως σκέπῃ καὶ κρατύνῃ τὴν Σὴν Μεγαλειότητα, διαφυλάττῃ δὲ Αὐτὴν ὑγιᾶ ἐπὶ μήκιστον, εἰς στερέωσιν καὶ κραταίωσιν τοῦ συντελεσθέντος ὑπ' Αὐτῆς ἔργου».

Ἀντιφώνησις τοῦ Βασιλέως

Ὁ Βασιλεὺς λαβὼν τὴν ῥάβδον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ στηρίζων τὸ ἕτερον αὐτῆς ἄκρον ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου μηροῦ ἀντεφώνησεν ὡς ἕπεται:

«Τὴν παράκλησιν ὅπως δεχθῶ τὴν Στρατάρχικὴν ῥάβδον ταύτην, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀντιπροσωπεύων τὸν ὅλον Στρατόν μου μοὶ ὑπέβαλεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Στρατοῦ εὐχαριστῶν ἀποδέχομαι.

Εἶναι βαθὺ τὸ αἴσθημα τὸ ὑπαγορεῦσαν εἰς Σὲ Στρατέ μου τὸ διάβημα τοῦτο, καὶ αἱ περιστάσεις ἔκτακτοι καὶ ἀσυνήθεις.

Μόλις ἐξῆλθες ἐκ μακρῶν δεινοτάτων ἀγώνων, θριαμβεύσας κατὰ πολλῶν πολεμίων, περιάγων νικηφόρως τὰς ἐνδόξους Σημαίας σου εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι, κληρονομία τῶν πατέρων μας, ἀπολεσθεῖσαι ἐν δεινῇ μακραίωνι θυέλλῃ, ηὐτύχησαν τέλος, χάρις εἰς Σὲ καὶ τοὺς κατὰ θάλασσαν συμπολεμιστάς σου, νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Τὰ ὄρη τὰ ὁποῖα ὑπερέβης, αἱ πεδιάδες τὰς ὁποίας διέσχισες, οἱ ποταμοὶ τοὺς ὁποίους διέβης, δὲν ἦσαν ἀσυνήθιστοι ἀπὸ μεγάλα κατορθώματα. Ἐκεῖ ἐστήθησαν μεγάλα τρόπαια ὑπερηφάνων ἑλληνικῶν Στρατῶν τῶν Ἑλληνικῶν Πολιτειῶν, τῶν Μακεδόνων Βασιλέων,

τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, Στρατῶν τοὺς ὁποίους Σὺ τώρα διεδέχθης ἰσάξιος πρὸς τοὺς ἐνδοξοτέρους ἐξ αὐτῶν.

Διότι, ἀκάθεκτος διῆλθες ὑπὸ βροχὰς καὶ καταιγίδας τὰς χαραδρωμένας ὁδοὺς καὶ τὰς δυσβάτους ἀτραποὺς τῆς Μακεδονίας ἀγωνιζόμενος διαρκῶς ἐν μέσῳ τελμάτων καὶ ἐπὶ ὑψηλῶν ὀρέων κατ' ἀνδρείου ἐχθροῦ. Διότι, καρτερικῶς ἐν μέσῳ δεινοῦ χειμῶνος, παγετοῦ, καὶ χιόνων ἀπεδίωξες βῆμα πρὸς βῆμα ἀπὸ τοὺς ἀπορρῶγας βράχους τῆς Ἠπείρου πείσμονα ἀντίπαλον. Διότι, ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον τοῦ θέρους ἠγωνίσθης καὶ κατέβαλες ἀρχαῖον ἐχθρὸν ἐπίσης ἀνδρεῖον καὶ ὁρμητικῶς κατεδίωξες διὰ τῶν δρυμῶν καὶ τῶν βράχων τῆς Βελεσίστας τῆς Μαλεσίας καὶ τοῦ Περὶμ διωκόμενον, καὶ Σὺ κατὰ πόδας ὑπὸ τοῦ φάσματος ἀπηνοῦς ἐπιδημίας ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἕνεκα τούτου ἀθυμήσας.

Στρατός, ὡς Σύ, ἔχει τὸ δικαίωμα ὑπερήφανος νὰ παρακαλέσῃ τὸν Βασιλέα καὶ Ἀρχιστράτηγον νὰ δεχθῇ τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν μοὶ προσφέρει σήμερον.

Ἀλλ' ἔχεις καὶ ἓν ἐπιτακτικὸν καθῆκον, νὰ μὴ κατέλθῃς ποτέ, οὐδέποτε, οὔτε κατὰ μίαν σπιθαμὴν ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς δόξης εἰς ὃ ἀνῆλθες. Καὶ τὸ σημερινόν σου διάβημα σημαίνει ὅτι ἔχεις καὶ ἐκφράζεις δι' αὐτοῦ τὴν ἀμετάτρεπτόν σου ταύτην ἀπόφασιν.

Γνωρίζεις τί χρειάζεται διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Μακρά, διαρκὴς ἐπίμονος ἐργατικότης καὶ ἀφοσίωσις διὰ τὸ καθῆκον Ἡ ῥάβδος τὴς ὁποίαν καταθέτεις εἰς τὰς χεῖράς μου εἶναι ὁ ἀρραβὼν τῆς ὑποσχέσεως ταύτης τὴν ὁποίαν οὕτω μοὶ δίδεις καὶ ἥτις θὰ μᾶς καταστήσῃ ἀνταξίους τοῦ ἐπὶ τῆς ῥάβδου ταύτης ἐμβλήματος.

Ὡς τοιοῦτον ἀρραβῶνα ὑπερήφανος διὰ σὲ τὴν ἀποδέχομαι».

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀντιφωνήσεως, δόντος τὸ σύνθημα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἡ Αἴθουσα ἐδονήθη ἐκ βάθρων ὑπὸ τῶν κραυγῶν «Ζήτω ὁ Βασιλεύς», τῆς Μουσικῆς παιανιζούσης τὸν Ἐθνικὸν ὕμνον, καὶ τῶν Εὐζώνων παρουσιαζόντων ὅπλα. Ὁ Βασιλεὺς μετὰ τοῦτο κατελθὼν τοῦ Θρόνου, ἀπῆλθε τῆς Αἰθούσης κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἀφίξεως τάξιν, χαιρετήσας διὰ ζωηρᾶς καὶ ἐγκαρδίου χειραψίας τὸν Πρωθυπουργὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, τοὺς Στρατηγοὺς καὶ τοὺς ξένους στρατιωτικοὺς Ἀκολούθους.

Ἡ Στραταρχικὴ ῥάβδος φυλασσομένη ἐντὸς βελουδίνου θήκης φερούσης τὸ μονόγραμμα τοῦ Βασιλέως καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Στέμμα εἶναι μήκους πεντήκοντα περίπου ἑκατοστῶν. Περὶ αὐτὴν ἐκ βυσινοχρόου λειοσηρικοῦ περιελίσσεται χρυσῆ

ταινία ἐφ᾽ ἧς ὑπάρχουσι ἀναγεγραμμέναι, Βυζαντινοῖς γράμμασι, ὅλαι αἱ μάχαι ἀμφοτέρων τῶν πολέμων, ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Ἐλασσῶνος μέχρι τῆς μάχης τοῦ Χασὰν-Πασσᾶ.

Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἄκρου, ὡς ἐπὶ βάθρου, φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ Βυζαντινοῖς καὶ αὐτη γράμμασι: «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς τῷ Ἡγέτῃ καὶ Βασιλεῖ αὐτοῦ Κωνσταντίνῳ τῷ ΙΒ΄». Ὑπὸ τὴν ἀφιέρωσιν δὲ ταύτην ὁ Σωτὴρ τοῦ Ἑλληνικοῦ παρασήμου ἐκ σμάλτου. Ἐπὶ τοῦ ἑτέρου δὲ ἄκρου ἡ ἐπιγραφή : «Ἐκστρατεία 1912—1913. Ἐστρατεία 1913», καὶ ἐπ᾽ αὐτῆς ὁ Βυζαντινὸς δικέφαλος Ἀετὸς μέλας ἐπὶ κιτρίνου ἐπιπέδου. Χρώματα ταῦτα τῆς Βυζαντινῆς Ἀετοφόρου Αὐτοκρατορικῆς Σημαίας.

Ἡ τελετὴ αὐτη ὑπῆρξε τῇ ἀληθείᾳ ἄκρως μεγαλοπρεπής, πραγματικῶς ἑλληνοπρεπής, τὰ μέγιστα συγκινητική, καὶ ἄγαν ἐπιβάλλουσα, καὶ παρέμεινε, παραμένει καὶ θὰ παραμένῃ ἱστορικὴ καὶ ἀλησμόνητος.

Τὸ ἔτος 1914 ὑπῆρξεν ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς τὸ φαιδρότερον, τὸ εὐτυχέστερον, τὸ εὐδαιμονέστερον, τὸ ὀλβιώτερον καὶ τὸ λαμπρότερον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Εἰς ἅπαντας δὲ τοὺς ἐπισκεφθέντας κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ τὴν Ἑλλάδα ξένους ἐνεποίησε βαθυτάτην αἴσθησιν καὶ ἀφῆκεν ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν ἡ ἔκδηλος ἔκφρασις πραγματικῆς καὶ ἀληθοῦς ἀτομικῆς εὐδαιμονίας, κοινωνικῆς ὀλβιότητος καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἥτις ἀπετυποῦτο εἰς τὰ πρόσωπα ἁπαξαπάντων. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ἑλληνικὴ φύσις παρουσίαζεν, χειμῶνος ἀκμάζοντος, εἰκόνα ἡμερότητος, γλυκύτητος καὶ αἰθρίας, προσομοιάζουσαν πρὸς μυροβόλον, ἀνθοπληθὲς καὶ θωπευτικὸν ἔαρ, μετὰ βαρύτατον, δριμύτατον, ἀγριώτατον καὶ ψυχρότατον χειμῶνα ἀνατεῖλαν.

Τὰ πρῶτα νέφη

Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἀπεστάλησαν τῇ συστάσει τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου εἰς Βερολῖνον καὶ εἰσήχθησαν, τῇ ἐνεργείᾳ καὶ θερμῇ παρακλήσει Αὐτοῦ, πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον, εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου πρὸς παίδευσιν ἀριθμός τις Ἀξιωμα-

τικῶν, οἵτινες μαθητεύσαντες ἐν αὐτῇ ἐπὶ τριετίαν ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπετέλεσαν τὸν κύριον καὶ πρωτεύοντα πυρρῆνα τοῦ συσταθέντος Ἑλληνικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου.

Οἱ Ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἐκ τῆς Στρατιωτικῆς τῶν Εὐελπίδων Σχολῆς ἐξελθόντες καὶ ἐν τῷ Στρατῷ καταταχθέντες ἅμα τῇ περατώσει τῆς ἐκτελέσεως τῶν καθηκόντων τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ, ἀποδημήσαντες ἐκ τοῦ στρατῶνος καὶ οὐδέποτε εἰς αὐτὸν ἐπανακάμψαντες,ὁλοσχερῶς τοῦ Ἕλληνος στρατιώτου τὴν ψυχολογίαν ἀγνοοῦντες, καὶ εἰς ἕλος κανονισμῶν καὶ γραφειοκρατίας δίκην βατράχων διαρκῶς διαβιοῦντες καὶ δοκησισόφως, ἀρρύθμως καὶ δυσήχως κοάζοντες, ἰδιότης χαρακτηριστικὴ καὶ μειονέκτημα ἀχώριστον τῶν μονίμων ἐπιτελῶν τοῦ στρατῶνος δραπετῶν, ἅτινα ἀπουσιάζουσιν ἀπὸ τῶν προσωρινῶν ἐπιτελῶν τῶν ἐναλασσόντων τὴν γραφῖδα καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ ἐπιτελοῦς μὲ τὴν σπάθην τοῦ πολεμιστοῦ καὶ τὸν θάλαμον τοῦ Στρατῶνος καὶ τὸ ἀντίσκηνον τοῦ καταυλισμοῦ,καὶ ἐπὶ τῇ μαθητεύσει των ἐν τῇ Γερμανικῇ Στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ μικρολόγως ἀλαζονευόμενοι, τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐπιτελοῦς ἀναλαβόντες, ἤρξαντο ἐφαρμόζοντες σύστημα ὀργανώσεως ξενικὸν καὶ διοικήσεως ἀπολυταρχικόν, συμπεριφορὰν καὶ στάσιν κυανοαίμων πρὸς τοὺς λοιποὺς συναδέλφους των τηροῦντες, ἐφήρμοσαν ἐπαγγελματικὴν ἰδιοτέλειαν ἐξιχθεῖσαν μέχρι τῆς ἀποπείρας συντάξεως καὶ ψηφίσεως Νόμου δι' οὗ ἐθεσπίζετο ὅτι : «Οἱ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀξιωματικοὶ ἐφεξῆς νὰ προάγωνται προνομιακῶς εἰς τὰς Γενικὰς θέσεις τοῦ Στρατεύματος καταπατοῦντες ἐπιζημίως καὶ ἐπικινδύνως τὴν ἀρχαιότητα ἁπάντων τῶν λοιπῶν συναδέλφων των, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἐπιδεικτικῶς εἰς ἀπόστασιν ἐτηροῦντο».

Τούτων ἕνεκα, δύναται βασίμως νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι, ἡ συμπεριφορὰ καὶ ἡ προαγωγικὴ ἐγωπαθὴς σπουδὴ αὕτη τῶν Ἀξιωματικῶν τούτων τοῦ Ἐπιτελείου ἐχρησίμευσεν ὡς σοβαρὸν καὶ καρποφόρον ἐπιχείρημα εἰς τοὺς ἐξυφαντὰς καὶ ἐργάτας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1909 τὰ μέγιστα βοηθήσασαν τούτους, καὶ ἐγένετο μία τῶν κυρίων ἀφορμῶν τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ τῶν Πριγκήπων ἐκ

τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ, τῆς καταργήσεως τῆς Γενικῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου.

Διορισθέντος δὲ βραδύτερον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Βενιζέλου τοῦ Διαδόχου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τοῦ Στρατοῦ καὶ βραδύτερον ἐπικειμένου τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου καὶ Ἀρχιστρατήγου του, ἀνασυνεκροτήθη καὶ τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, ἐκ τῶν αὐτῶν ἀτυχῶς προσώπων τὸν κύριον πυρῆνα ἀποτελοῦντα, ἅτινα οὐχὶ μόνον δὲν εἶχον συνετισθῇ ἐκ τοῦ πρώτου παθήματος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα κατὰ φρένα καὶ θυμὸν ἐμερμήριζον, ἅτινα τῆς στιγμῆς ἐπιστάσης καὶ τῆς εὐκαιρίας δοθείσης καὶ ἐμπράκτως ἐξεδήλωσαν καὶ ἐφήρμοσαν.

Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκηρύχθη καὶ ὁ Διάδοχος ἡγήθη τοῦ Στρατοῦ. Ἡ στρατηγικὴ δ' αὐτοῦ ἰδιοφυΐα, ἡ διαύγεια τῆς κρίσεως, ἡ τόλμη τῆς ἀποφάσεως, ἡ ὀλύμπιος κατὰ τὰς πολλὰς κρισίμους στιγμὰς ψυχραιμία του, ἡ πρὸς αὐτὸν ἄμετρος ἀγάπη τῶν μαχητῶν καὶ ἡ θερμὴ λατρεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, καὶ οἱ περὶ τὸ πρόσωπόν του πτερυγίζοντες θρῦλοι, συνετέλεσαν ὥστε νὰ ἐπιτευχθῶσιν οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ θρίαμβοι, οἱ ἀποκλειστικῶς καὶ μοναδικῶς εἰς Αὐτὸν ὀφειλόμενοι, εἰς τὴν ἱκανότητα, τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν, εἰς τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν καὶ ὑπέροχον καὶ ὑποδειγματικὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, τὴν ἀκαμψίαν καὶ ἀλυγισίαν τῆς ὀξυαίχμου λόγχης, τῆς κοπτερᾶς σπάθης καὶ τοῦ εὐθυβόλου Ἑλληνικοῦ πυροβόλου.

Τὴν Στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ πρώτου καὶ τὴν ἀνδραγαθίαν καὶ τὰς θυσίας τῶν δευτέρων, ἰδιοποιήθησαν, ἐκαρπώθησαν καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπωφελῶς καὶ ἀφειδῶς οἱ Ἐπιτελεῖς οὗτοι κατὰ τρόπον ὅσῳ ἰταμώτερον τόσῳ καὶ ἀναρμοστότερον, ἀμφισβητήσαντες καὶ αὐτὴν τὴν Στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Ἀρχηγοῦ των. Εἷς δὲ μάλιστα ἐξ αὐτῶν, ὁ καὶ ἐγωπαθέστερος, ἰταμώτερος καὶ ἀλαζονικώτερος, ἐπανακάμψας εἰς Ἀθήνας ἐδέχθη καὶ στεφάνους ἐκ δάφνης παρὰ τῶν οἰκείων του κατὰ μέγεθος ἀνάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ προσφέροντος καὶ μὲ ταινίας κυανολεύκους μετὰ τῆσδε χρυσοῖς γράμμασι τῆς εὐθύμου ἀφιερώσεως: «Εἰς τὸν πρωτεργά-

την καὶ πρωταθλητὴν τῶν ἐθνικῶν θριάμβων καὶ Στρατηγικῶν μεγαλουργημάτων», τοὺς ὁποίους κλαυσαυχενιζόμενος καὶ ἀλεκτοροειδῶς βρενθυόμενος, ἠρέμῳ καὶ ἀναπαυμένῃ τῇ συνειδήσει οὗτος προθύμως ἀπεδέχθη.

Οἱ ἐγγὺς ὅμως τῶν πραγμάτων γενόμενοι καὶ ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν τὸν πολέμιον κατὰ πρόσωπον ἀντιμετωπίσαντες καὶ ὁλοσχερῶς κατανικήσαντες γνωρίζουσι κάλλιστα ὅτι, ὁ μόνος ὅστις διέτασσε καὶ ἐστρατήγει ἦτο ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Οἱ δὲ Ἐπιτελεῖς ἦσαν ἁπλοῖ τῶν διαταγῶν του γραφεῖς καὶ διεκπεραιωταί. Εἰς δὲ τὰς κρισιμωτάτας στιγμὰς τῶν κρισιμωτάτων μαχῶν, καθ᾽ ἃς ἐπαίζετο αὐτὴ αὕτη ἡ τύχη τῆς Πατρίδος, μόνον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Βασιλέως ἡ ὀλύμπιος ψυχραιμία, ἡ διαυγὴς κρίσις, ἡ μεγίστη ἀνδροπρέπεια, ἡ ἀπαραδειγμάτιστος τόλμη καὶ ἡ ἀπόλυτος ἑαυτοῦ κυριότης, ἔσωσε τὴν κατάστασιν καὶ μετ᾽ αὐτῆς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐνισχυθέντες δὲ καὶ ἐπαρθέντες ἐκ τῶν πολεμικῶν θριάμβων ἤρξαντο ἐφαρμόζοντες ἐν τῷ Στρατεύματι μέτρα, ἅτινα μόνον παχυλωτάτη ἄγνοια τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἀμάθεια τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἱστορίας καὶ Ἑλληνικῆς ψυχολογίας καὶ παιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπιμονὴ ἰδιότυπος καὶ ἰσχυρογνωμοσύνη ἰδιώνυμος καὶ χαρακτηριστικὴ ἠδύναντο νὰ ὑπαγορεύσωσι ταῦτα. Οὕτω.

Τὸ καλλιμάρμαρον, χρυσότευκτον καὶ φωτεινὸν κέντρον τῆς Στρατιωτικῆς ἐπιστήμης, τέχνης καὶ παιδεύσεως. Τὸ Μέγα ἐθνικὸν Στρατιωτικὸν Πανεπιστήμιον, ὅπερ ἀνήγειρεν ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Καποδίστρια, καὶ ἀνύψωσεν εἰς ὕψος δυσθεώρητον ἡ ἱκανότης τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Τσαμαδοῦ, τοῦ Πουρναρᾶ, τοῦ Σαπουντζάκη, τοῦ Λιμπρίτη, τοῦ Λαπαθιώτου, τοῦ Γονατᾶ, τοῦ Ζορμπᾶ, τοῦ Κοκκίδου Ι., τοῦ Κανελλοπούλου, τοῦ Χόρς, τοῦ Χατζιδάκη, τοῦ Ἀργυροπούλου, τοῦ Πρωτοδίκου, τοῦ Δαμβέργη, τοῦ Στεφάνου, τοῦ Κοκκίδου Δ. καὶ λοιπῆς πλειάδος τῶν φωτεινῶν καὶ τηλαυγῶν ἀστέρων τοῦ Στρατιωτικοῦ καὶ Πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπιστημονικοῦ στερεώματος, ἐξ οὗ ἀπεφοίτησαν πλῆθος Ἀξιωματικῶν κατὰ Στρατιωτικὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην, καὶ ἐγκύκλιον μόρφωσιν καὶ πολυμάθειαν διακριθέντες, ἐπιζημίως

καταρρίψαντες μετέβαλον εἰς συνήθη ἐκπαιδευτικὸν Λόχον διετοῦς στοιχειώδους παιδεύσεως καταργήσαντες ἅπαντα τὰ ἀπαιτούμενα καὶ σοφῶς ὁρισθέντα προσόντα μαθήσεως καὶ προελεύσεως, τὰ δίδακτρα καὶ λοιπὰ μέτρα.

Τὸ καλλιμάρμαρον καὶ χρυσότευκτον Μέγαρον ὅπερ ἀνήγειρεν ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Χαριλάου Τρικούπη καὶ ἀνύψωσεν εἰς δυσθεώρητον ὕψος ἡ ἱκανότης καὶ ἡ πεῖρα τοῦ Δημοπούλου, Νοταρᾶ, Κωνσταντινίδου καὶ λοιπῆς πλειάδος ἱκανωτάτων Ἀξιωματικῶν καὶ πολιτικῶν Καθηγητῶν τὴν Σχολὴν τῶν Ὑπαξιωματικῶν κατήργησαν. Τὴν ἐκτελοῦσαν διττὸν λυσιτελέστατον σκοπόν, τὸν καταρτισμὸν Σώματος ἱκανωτάτων Ὑπαξιωματικῶν ἐν τῷ Στρατεύματι ὑποψηφίων τῆς Σχολῆς μαθητῶν, ὧν κύριον εἰσαγωγῆς προσὸν ἦτο τριετὴς εὐδόκιμος ὑπηρεσία Ὑπαξιωματικοῦ καὶ τὴν χορήγησιν εἰς τὸ Πεζικόν, Ἱππικὸν καὶ Οἰκονομικόν, Ἀξιωματικῶν ὧν πολλοὶ διέπρεψαν ἐν τῷ Στρατεύματι καὶ τὰς βαθμίδας τῆς ἀνωτάτης ἐν αὐτῷ Διοικήσεως ἐπαξίως καὶ λυσιτελῶς κατέλαβον.

Κατήρτισαν Σῶμα Ἐπιμελητείας διὰ μεταθέσεως καὶ προαγωγῆς κατὰ ἕνα βαθμὸν Ἀξιωματικῶν τῶν μαχίμων Σωμάτων, ἀνδρείων καὶ ἱκανωτάτων ἐν αὐτοῖς, οὐδεμίαν ὅμως καὶ πόρρωθεν σχέσιν ἐχόντων μὲ τῆς Ἐπιμελητείας τὴν πολυδαίδαλον λειτουργίαν καὶ τὴν ἰδιότυπον αὐτῆς ὀργάνωσιν, ῥίψαντες συγχρόνως σκληρῶς καὶ ἐπιζημίως εἰς τοὺς δρόμους ἑκατοντάδας Ἀξιωματικῶν τοῦ καταργηθέντος Οἰκονομικοῦ Σώματος, τιμίως, εὐόρκως καὶ λυσιτελῶς τὴν Πατρίδα ὑπηρετήσαντας, δικαίαν ἀπογοήτευσιν καὶ μεγίστην πικρίαν ἐν τῇ πενίᾳ μεθ' ἑαυτῶν κατὰ τῆς ἀθώας Πατρίδος ἀποκομίσαντες, καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη ἔπλεεν πλησίστιος ἐν τῷ πελάγει τῆς ὀλβιότητος καὶ τῆς εὐδαιμονίας, δι' ἣν καὶ οὗτοι ἀφειδῶς καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ τιμιότητος ἐργαζόμενοι καὶ μοχθοῦντες τὸ κατὰ δύναμιν, ἄνευ ἀξιώσεως τινός, συνετέλεσαν.

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω συνετελέσθησαν τῇ ἐγκρίσει καὶ συνεργασίᾳ τοῦ Βενιζέλου καὶ τῇ θερμοτάτῃ ὑποστηρίξει του ἐν τῇ Βουλῇ, ὅστις κατὰ τὴν συζήτησίν των παρεδέχετο ἢ ἀπέρριπτε

τὰς προτεινομένας ὑπὸ τῶν Βουλευτῶν λογικὰς καὶ δικαίας τροποποιήσειςκατὰ τὰς ἀνανεύσεις καὶ κατανεύσεις τοῦ ἐν τῷ Προεδρείῳ παρὰ τὸν στενογράφον τῶν πρακτικῶν καθημένου Λοχαγοῦ Ἐπιτελοῦς Στρατηγοῦ Ξ., ὅστις μετὰ τοῦ Λοχαγοῦ Μεταξᾶ ἦσαν οἱ κύριοι συντάκται καὶ εἰσηγηταὶ τούτων.

Εἰς τὰς ἀντιρρήσεις δὲ κατὰ τῶν μέτρων τούτων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου,ὁ Βενιζέλος ἀνενδότως ἐπέμενεν εἰς ταῦτα, δηλώσας ὅτι,εἶναι ὀργανωτικὰ καὶ πρωτεύοντα μέτρα πρὸς βελτίωσιν τοῦ Στρατοῦ, τῆς Κυβερνήσεως τῆς ἀπολαυούσης τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Συνέταξαν τὸν περιλάλητον Πίνακα Α. δι' οὗ οἱ Ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἐπιτελείου, οἱ οὐδέποτε ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τῆς πολεμικῆς κονίστρας τὴν ὀσμὴν τῆς πυρίτιδος ὀσφρανθέντες, τὸ σύριγμα τῆς βολίδος, τὸν μυαλισμὸν τῆς ὀβίδος, τὸν κρωγμὸν τοῦ θραύσματος, τὸν ὀρυμαγδὸν τῆς ὁμοβροντίας καὶ τὴν οἰμωγὴν τῶν πιπτόντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀκούσαντες, οἱ τηλέμαχοι ἀπὸ τοῦ Αἰγάλεω τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου θεώμενοι, καὶ τῶν θεωρείων καὶ τοῦ ὑπερῴου τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου διατάσσοντες, καὶ ἐν τοῖς γραφείοις αὐτῶν καὶ τῶν ὑπερμετόπισθεν ἀπολαυστικῶς εὐωχούμενοι καὶ ἐν θαλπωρῇ, μακαρίως, ἀκινδύνως καὶ ἀνενοχλήτως, ἐν πέντε σισσύραις ἐγκεκορδυλωμένοι ὑπνώττοντες, ἔλαβον δύο βαθμούς, καταπατήσαντες ἀδίκως καὶ ἀστόργως τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑπηρεσίας τῶν διαρκῶς τὰ στήθη των ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τῶν ὑπερμετέμπροσθεν κατὰ τοῦ πολεμίου προταξάντων καὶ ἀνδρείως, ἀφειδῶς καὶ ἑλληνοπρεπῶς τὴν ἑλληνικὴν νεότητα καὶ ἀλκὴν ὑποδειγματικῶς καὶ ἀκομπάστως ὁδηγήσαντες καθ' ἁπάσας τὰς μάχας τῶν δύο πολέμων, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι πολὺ ἀρχαιότεροί των ἐξῆλθον μὲ τὸν βαθμὸν μεθ' οὗ εἰς αὐτοὺς εἰσῆλθον, καί τινες ἕνα λαβόντες τοιοῦτον ἀρχαιότητος ἕνεκα.

Τὴν ἀπόφασιν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπως προταθῇ ὡρισμένος ἀριθμὸς Ἀξιωματικῶν ἐκ τῶν διαφόρων Σωμάτων, πραγματικῶς, πασιφανῶς καὶ ἀναμφιλέκτως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ μόνον ἐπ' αὐτοῦ, διακεκριμένως διαπρεψάντων καὶ ἀνδραγαθησάντων, ἵνα ἀπονεμηθῇ αὐτοῖς ἰδιαί-

τερος διακριτικὸς Πολεμικὸς Σταυρός, τοῦ Ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου, μικρὸν πρὸ τῆς δολοφονίας Του, συλλαβόντος τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν ταύτην, ἰδιαζούσης Ἀριστείας ἐνδεικτικός, οἱ τοῦ Ἐπιτελείου τηλέμαχοι, ἐπειδὴ ἀσφαλῶς καὶ δεδικαιολογημένως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμπεριληφθῶσιν ἐν τῷ πίνακι τούτῳ, καταλλήλως ἀντιδράσαντες κατώρθωσαν νὰ περιορίσωσι τὴν ὡραίαν ἀπόφασιν ταύτην, μόνον εἰς τοὺς δύο Ἀρχηγοὺς τοῦ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν Στρατοῦ, τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου σχεδιάσαντος καὶ κατασκευάσαντος ἐν Παρισίοις τὰ δύο παράσημα ταῦτα.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν γενομένων παρασημοφοριῶν περιελήφθησαν ἅπαντες οἱ Ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἐπιτελείου, μηδὲ τῶν ὑγειονομικῶν ἐξαιρουμένων, θεωρήσαντες τὴν ἐν τοῖς γραφείοις ἀνάπαυσιν, καὶ τὴν γραφῖδα τοῦ ἐπιτελοῦς, σημαντικωτέραν τῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης κόπων, καὶ τῆς σπάθης τοῦ εἰς τὰ ὑπερμετέμπροσθεν ἀγωνισθέντος πολεμιστοῦ. Καὶ παρελείφθησαν Ἀξιωματικοὶ εἰς ἁπάσας τὰς μάχας ἀμφοτέρων τῶν πολέμων διακεκριμένως μετασχόντες, καὶ Ἑλληνοπρεπῶς καὶ ἀφειδῶς τὰ ἀνδρικά των στήθη προτάξαντες.

Ἐδημοσίευσαν Νομοτελεστικὸν Διάταγμα, δι' οὗ ἐπιζημίως, ἀδίκως καὶ σκληρῶς ἐτέθησαν εἰς αὐτεπάγγελτον διαθεσιμότητα, μετὰ τῆς ὑστεροβούλου διατάξεως ὅτι, μετὰ ἓν ἔτος παραμονῆς ἐν αὐτῇ, μετετίθεντο εἰς αὐτεπάγγελτον ἀποστρατείαν περὶ τοὺς 20 Συνταγματάρχαι, ἐκ παίδων, ὡς ὁ Συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ Μήτσας ὡς εὐέλπις ἐν Θεσσαλίᾳ, κατὰ τὸ 1878, τὰ στήθη των κατὰ τοῦ πολεμίου προτάξαντες. Τούτου ἀργότερον ἐποιήσατο ἀφειδῆ καὶ ἐμπαθῆ κομματικὴν χρῆσιν ὁ Βενιζέλος καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς βαθμοὺς ἐπεκταθέντα.

Καὶ τέλος δὲ ἀνήρτησαν εἰς τὰ στήθη των τὰς διεμβολὰς ὅλων τῶν μαχῶν τῶν δύο πολέμων, εἰς τὰς ὁποίας ἐνίοτε μόνον διὰ τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς ὁράσεως παρέστησαν.

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐξήγειραν, ὡς ἦτο φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, τὴν ὑποβόσκουσαν ἀγανάκτησιν πολλῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Στρατεύματος, καὶ ἐκαλλιέργησαν γονίμως τὸ ἔδαφος τῆς μεταγενεστέρας κατὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐχθρότητος

αὐτῶν καὶ διηυκόλυναν τὸ ἔργον τῆς ἐνσκηψάσης χρησιμοθηρίας, τῆς δημοκοπίας, τῆς κομματικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς μνησικακίας μεθ' ὅλων τῶν ἀνεκφράστων δεινῶν συνεπειῶν. Αἱ μετέπειτα δὲ διαμάχαι, αἱ ἔριδες καὶ ἡ φιλοπρωτία τῶν ἐπιτελῶν τούτων, ἐγένοντο μία τῶν σημαντικωτέρων ἀφορμῶν τῆς ἀτυχεστάτης ἀναθέσεως καὶ διατηρήσεως τῆς διοικήσεως τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ Στρατοῦ εἰς ἀνικανότητας, καὶ τῆς ἕνεκα τούτου, μιᾶς τῶν κυρίων αἰτιῶν τῆς πτώσεως τοῦ Μετώπου, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπαραδειγμάτιστος καὶ ἀνέκφραστος καταστροφή, μεθ' ἣν, κατὰ τὸ εἰωθός, ἀπεκρύβησαν καὶ ἧς αἱ συνέπειαι ἀπέβησαν πολλαπλῶς ὀδυνηραί, ὧν τὰς δαπάνας ἄλλοι σκληρῶς καὶ ἀδίκως ἐπλήρωσαν.

Ἑλληνοτουρκικὴ Συνθήκη εἰρήνης

Μικρὸν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἤρξαντο αἱ διαπραγματεύσεις τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς εἰρήνης καθ' ἃς ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις κατέχουσα ἤδη τὴν Ἀδριανούπολιν, ἤλλαξε συμπεριφοράν, καὶ διατυπώσασα ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν νήσων Χίου, Λέσβου καὶ Σάμου, παρείλκυε τὰς συζητήσεις μυστικῶς στρατολογοῦσα καὶ παρασκευαζομένη.

Τὸ δὲ Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον μεθυσθὲν ἐκ τῆς εὐκόλου ἐπιτυχίας ἐν Θράκῃ, ἀγωνιζόμενον δὲ νὰ κερδίσῃ ἐπιρροὴν καὶ νὰ στερεωθῇ ἐν τῇ ἀρχῇ ἤρξατο διαφόρων πρὸς τοῦτο ἐνεργειῶν. Ὁ Μουσουλμανικὸς ὄχλος ὡμίλει περὶ ἀνακτήσεως τῆς Καβάλλας καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡ Τουρκοβουλγαρικὴ συμμαχία ἐθεωρεῖτο γεγονὸς τετελεσμένον. Συνεννόησις δὲ εἶχεν ἐπέλθει καὶ μετὰ τῆς Ἰταλίας διὰ τὸ ζήτημα τῶν Νήσων, ἥτις κρατοῦσα τὴν Ῥόδον θὰ ὑπεβοήθει τὴν ἀνάκτησιν τῶν λοιπῶν ὑπὸ τῆς Τουρκίας.

Ἡ Αὐστρία, Ἰταλία καὶ Ῥωσσία δὲν ἔβλεπον μὲ δυσμενὲς ὄμμα τὴν ἐπάνοδον τῆς Τουρκίας ἐν Μακεδονίᾳ ἥτις θὰ ἐπανέφερεν ἐν τῇ ζωῇ παλαιὰ καὶ νέα ὄνειρα τούτων, ἔναγχος ἀποθανόντα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Ἡ δὲ Ἀγγλία διετέλει ἐπαμφοτερίζουσα καὶ μὴ τολ-

μῶσα νὰ ἐκδηλώσῃ σαφῶς ἀντίθετον πολιτικήν, τῶν Μουσουλμάνων Ἰνδιῶν ἕνεκα.

Τὸ θάρρος ὅμως, ἡ στάσις καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἡ ἀπροκαλύπτως ἐκδηλωθεῖσα διὰ τῶν λόγων οὓς ἐξεφώνησε κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν Μακεδονίᾳ τὰς Μεραρχίας ἐπιθεωρῶν καὶ σαφῶς ὑπαινιχθεὶς τὰς δυσαρέστους διὰ τὴν Τουρκίαν συνεπείας τῆς πολιτικῆς ἣν ἠκολούθει, ἐματαίωσε τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σχεδιαζόμενα καὶ παρέλυσε τὴν τεκταινομένην ἀπόπειραν, οὗ ἕνεκα, ὁ Χρεὰτ Ἄμπρο Βέης ἀντικατέστησε τὸν Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις Τουρκικῆς Ἀποστολῆς πρὸς σύναψιν τῆς εἰρήνης Ῥεσὴτ Βέην ἐν ᾗ συμπεριελαμβάνετο καὶ ὁ τέως ἐν Ἀθήναις Τοῦρκος Πρεσβευτὴς Γκαλὴπ Βέης, ὅστις ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι, ὑπαρχούσης συμφωνίας μεταξὺ τῶν δύο Κυβερνήσεων, ἡ Τουρκία ἀποστρατεύεται, ζητήσας συγχρόνως ὅπως διαταχθῇ ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν πλοῦν εἰς τὰ μεταγωγικὰ ἅτινα θὰ μετέφερον τοὺς ἀπολυομένους Τούρκους ἐφέδρους εἰς Μ. Ἀσίαν ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Τὴν 29 δὲ 8)βρίου 1913 ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας,δι᾽ ἧς ἡ Τουρκία ἐδικαιοῦτο καὶ Τέμενος νὰ ἀνεγείρῃ ἐν Ἀθήναις, μὴ λύσασα ὅμως τὸ ζήτημα τῶν Νήσων, δι᾽ ἃς ὁ Βενιζέλος εἶχεν ἀποδεχθῆ καὶ ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου ἐπ᾽ αὐτῶν ἐκδηλουμένην διὰ τῆς καταβολῆς ἐτησίου φόρου καὶ τῆς προηγουμένης παρ᾽ αὐτοῦ ἐγκρίσεως τοῦ διορισμοῦ τοῦ Διοικητοῦ των παρὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκλεγομένου. Ἀπεκατεστάθησαν μόνον αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν καὶ ἐπετράπη οὕτω εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ προβῇ εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ νέων κτήσεων αὐτῆς, ἐν αἷς διεκήρυξε τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων τοῦ καταλυθέντος Τουρκικοῦ καθεστῶτος.

Βόρειος Ἤπειρος

Ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου διὰ τοῦ 3 ἄρθρου αὐτῆς ἐπεφύλασσεν εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν φροντίδα τοῦ καθορισμοῦ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ὅστις ἀμεσώτατα καὶ τὰ μέγιστα ἐν-

διέφερε καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ ἁπάντων τῶν λοιπῶν ζητημάτων τῶν εἰς αὐτὴν ἀφορώντων.

Ἡ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος τούτου τὴν 11 Ἰουλίου, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς ὁποίας ἐθυσιάσθη ἡ Χειμάρρα, παρὰ τὸν ἀκραιφνέστατα ἑλληνικὸν τῆς περιοχῆς της χαρακτῆρα, τῆς κειμένης Δυτικῶς ἐγγύτατα τῆς Αὐλῶνος. Διότι ἡ Ἰταλία μὴ ἐπιθυμοῦσα ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς Βορρᾶν κατὰ μῆκος τοῦ στενοῦ τοῦ Ὀτράντου, ἐπρόβαλε λόγους στρατηγικούς, ἀναπτύξασα τὴν σημαντικότητα τοῦ πορθμοῦ τῆς Κερκύρας δεσπόζοντος τῆς εἰσόδου τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Καὶ οὕτω καθωρίσθη ἡ οροθετικὴ γραμμὴ νὰ ἔχῃ ὡς ἀφετηρίαν τὸ ἀκρωτήριον Στύλος ἢ Φτελιᾶ.

Κατὰ προτροπὴν δὲ τῆς Ἰταλίας ὁ Ἰσμαὴλ Κεμὰλ Βέης Βλιόρας ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας, ἣν ἀναγνωρίσασα ἡ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 29 Ἰουλίου 1913 καθίστα ταύτην Ἡγεμονίαν αὐτόνομον, κυρίαρχον, καὶ κληρονομικήν, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Τὴν 7 δὲ Μαρτίου 1914 ἀφίκετο εἰς Δυρράχιον ὁ ἐκλεγεὶς Ἡγεμὼν αὐτῆς Γερμανὸς Πρίγκηψ Βήδ.

Τῇ προτάσει δὲ τῆς Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ παραλιακὴ περιοχὴ μέχρι Φτελιᾶς συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς νησίδος Σάσωνος, ἡ περιοχὴ ἡ κειμένη πρὸς Βορρᾶν τῆς Ἑλληνικῆς γραμμῆς, ὡς καὶ ὁ πρώην Τουρκικὸς Νομὸς τῆς Κορυτσᾶς μετὰ τῆς Νοτιοδυτικῆς ὄχθης τῆς λίμνης Ὄχριδος ἀποτελέσωσιν ὁλοσχερῶς τμῆμα τῆς Ἀλβανίας.

Ὡς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἀπεφασίσθη ἡ ὁροθέτησις νὰ γίνῃ ἐπὶ βάσεων ἐθνογραφικῶν καὶ γεωγραφικῶν, ὡς ἐθνογραφικὸς δὲ ἔλεγχος θὰ ἐλαμβάνετο ἡ μητρικὴ τοῦ πληθυσμοῦ γλῶσσα, ἤγουν ἡ γλῶσσα ἡ ὁμιλουμένη ἐν ταῖς οἰκογενείαις. Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν θὰ ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει πολιτικὰς διαδηλώσεις ἢ δημοψήφισμα ἀποκρουσθὲν ἀσυζητητὶ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, ἥτις εὕρισκε μὲν τοῦτο ἀληθὲς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀδριατικοῦ, ψευδὲς δὲ ἐκεῖθεν αὐτοῦ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου διωρίσθη ἡ ὁροθετικὴ ἐπιτροπὴ ἥτις ὤφειλε νὰ ἄρξηται τῶν ἐργασιῶν της τὴν 1 Σε-

πτεμβρίου καὶ νὰ περατώσῃ ταύτας τὴν 30 Νοεμβρίου. Μετὰ ἕνα δὲ μῆνα τὸ βραδύτερον τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ὤφειλον νὰ ἐκκενώσωσι τὰ ἐδάφη τὰ παραχωρούμενα τῇ Ἀλβανίᾳ.

Ἡ Ὁροθετικὴ Ἐπιτροπὴ μεταβᾶσα εἰς Β. Ἤπειρον καὶ παραμείνασα μίαν ἡμέραν ἐν Κορυτσᾷ, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς Ἐρσέκαν, ὅπου ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν της. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Λασκοβίκι καὶ Ἀργυρόκαστρον, ὅπου οὐδὲν ἐξήτασε διότι τὸ πᾶν ἐκεῖ ἦτο Ἑλληνικόν. Ἀπελθοῦσα δὲ μετὰ δίμηνον ἐκ Β. Ἠπείρου καὶ μεταβᾶσα εἰς Φλωρεντίαν κατήρτισε τὴν 19 Δεκεμβρίου τὸ ὁμώνυμον πρωτόκολλον, ὅπερ ἦτο αὐτόχρημα πραγματικὸς ὄλεθρος καὶ ἀληθὴς καταστροφὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Διότι ἀπεσπᾶτο ἀπ' αὐτῆς ἀδίκως καὶ ὠμῶς καὶ παρὰ πᾶσαν τιμὴν καὶ συνείδησιν ἡ Β. Ἤπειρος. Ἤτοι ἡ Κορυτζᾶ, τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὸ Δέλβινον, ἡ Πρεμετή, ἡ Χειμάρρα, πόλεις ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἀκραιφνῶς Ἑλληνικαὶ καὶ μετετωπίζετο ἡ μεθόριος αὐτῆς γραμμή, ἐκτεινομένη ΝΔ. ΒΑ. ἀπὸ Φτελιᾶς ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου Στύλος πρὸς τὴν λίμνην τῆς Πρέσπας. Δηλαδὴ εἰς 40 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐπὶ τῇ διαδόσει ταύτῃ μέγας ἐρεθισμὸς ἤρξατο γενόμενος ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἡμέραν τινα εἶπεν εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον: «Δὲν φρονεῖτε Μεγαλειότατε, διὰ νὰ ἡσυχάσωμεν, νὰ παραχωρηθῇ ἡ Ἤπειρος εἰς τὴν Ἀλβανίαν ;»

Ὁ Ἀείμνηστος Ἕλλην τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς ἐν ἐκδήλῳ πατριωτικῇ συγκινήσει καὶ ἐξάψει ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ἐρώτησιν ταύτην τοῦ Πρωθυπουργοῦ Του:

«Τί λέγεις Πρωθυπουργέ Μου ; Χώραν καθαρῶς Ἑλληνικήν, τὴν πατρίδα τῶν μεγάλων τῆς χώρας εὐεργετῶν, δι' ἀφθόνου τῶν τέκνων Μου αἵματος ἀπελευθερωθεῖσαν νὰ θυσιάσω καὶ νὰ παραχωρήσω εἰς ξένους ἐπειδὴ τὸ θέλουν μερικοί; Καὶ διὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι ἐκτιμῶ τὸ χυθὲν αἷμά μας, θὰ διατάξω τὸν Διάδοχον τοῦ Θρόνου ὅπως κατ' αὐτὰς ἐπισκεφθῇ ἐπισήμως ἅπασαν τὴν Β. Ἤπειρον».

Καὶ πράγματι, ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον, ὁ Διάδοχος τοῦ Θρό-

νου ἀνεχώρησε μετὰ λαμπρᾶς συνοδείας πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Β. Ἠπείρου, ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῆς Κορυτσᾶς. Αἱ καθ' ἅπασαν δὲ τὴν ἀνὰ τὴν Β. Ἤπειρον διαδρομὴν αὐτοῦ γενόμεναι ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις καὶ ὁ ἐκδηλωθεὶς μέγιστος ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ὑπέροχος καὶ ὑποδειγματικὴ φιλοπατρία τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἡ μέχρι παραληρήματος ἐξιχθεῖσα, παραμένουσιν ἀληθῶς ἀπαράμιλλοι καὶ πραγματικῶς ἀλησμόνητοι.

Ἡ Διάσκεψις τοῦ Λονδίνου ἠξίωσε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἐκκένωσιν τῆς Β. Ἠπείρου πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας, φόβῳ ὅμως ταραχῶν ὡς ἐκ τῆς μεγίστης ὀξύτητος εἰς ἣν ἔφθασαν τὰ πνεύματα ἐν αὐτῇ, ἐπεβραδύνθη αὕτη ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας.

Κατὰ τὰ μέσα δὲ Φεβρουαρίου 1914 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐδήλωσε κατηγορηματικῶς ὅτι: «Ὁσηδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ λύπη ἣν αἰσθάνεται ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ περιοχῶν παιδεύσεως καὶ ἐθνικῆς συνειδήσεως ἀπὸ χιλιετηρίδων ἀκραιφνῶς ἑλληνικῶν, ἡ Ἑλλὰς συμμορφουμένη πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων θὰ διατάξῃ τὰ Στρατεύματα αὐτῆς νὰ ἐκκενώσωσι κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν προθεσμίαν τὰ ἐδάφη τὰ παραχωρηθέντα εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

»Ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις ἀναλαμβάνει ἀπὸ σήμερον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴν ἀντιτάξῃ οὐδεμίαν ἀντίστασιν καὶ νὰ μὴν ὑποστηρίξῃ, οὔτε νὰ ἐνθαρρύνῃ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως οὐδεμίαν ἀντίστασιν οὐδενὸς εἴδους εἰς τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὑπὸ τῶν ἓξ Μ. Δυνάμεων ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀλβανίᾳ».

Ἔκρηξις Ἐπαναστάσεως

Τούτων τελεσθέντων ἡ ἀπὸ πολλοῦ σοβοῦσα θύελλα ἐξερράγη. Ἐπιτροπὴ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας καὶ Εὐρώπην πρὸς πρόληψιν τοῦ ἀνοσίου ἐγκλήματος. Ἄρθρον δὲ τῆς ἐφημερίδος «Ἀναγέννησις τῆς Ἠπείρου» ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ «Ἤπειρος εἰς τοὺς Ἠπειρώτας», ὑπῆρξε τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς συγκροτήσεως ἐνόπλων συλλαλητηρίων εἰς ἁπάσας τὰς πόλεις τῆς Β. Ἠπείρου ἐν αἷς συνεστήθησαν ἐπιτρο-

παὶ ἐθνικῆς ἀμύνης, ἐξέγερσιν ἣν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος πολλαχῶς ἐνεθάρρυνε καὶ ὑπεστήριξε.

Τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ἤρξαντο ἐκκενοῦντα τὴν Β. Ἤπειρον καὶ τὴν 19 Φεβρουαρίου ὁ Λαὸς τῆς Χειμάρρας, προσεκάλεσεν ἅπαντας τοὺς Ἠπειρώτας εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἐν ὀλιγίστῳ δὲ χρόνῳ ἅπασα ἡ Β. Ἤπειρος ἐπανεστάτησε καὶ ἐσχημάτισεν ἐν Ἀργυροκάστρῳ προσωρινὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Χρῆστον Ζωγράφον, ὅστις ὑπῆρξε πράγματι ἡ ψυχὴ τῆς μεγάλης ταύτης ἐθνικῆς ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως, ἧς μετέσχον οἱ Μητροπολῖται Δρυινουπόλεως Βασίλειος, Βελᾶς καὶ Κονίτζης Σπυρίδων, Κορυτζᾶς Γερμανός, ὁ Ἀλέξ. Καραπάνος ὡς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ Συνταγματάρχης Δούλης τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Παρμενίδης τῶν Οἰκονομικῶν, ἥτις διαμαρτυρηθεῖσα πρὸς τὰς Μ. Δυνάμεις ἐπληροφόρησε ταύτας περὶ τῶν συμβαινόντων καὶ τῆς θελήσεως τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Λαοῦ καὶ λίαν μετριοπαθῶς ἐζήτησε μόνον ὅπως ἀναγνωρισθῇ ἡ αὐτονομία τῆς Β. Ἠπείρου ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἀλβανικῆς Ἡγεμονίας.

Ἐσχηματίσθησαν Ἱεροὶ Λόχοι, καὶ ἤρξαντο αἱματηρόταται μάχαι ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Κορυτσᾶς καὶ ἀλλαχοῦ μεταξὺ τῶν Ἠπειρωτικῶν ἐπαναστατικῶν Σωμάτων καὶ τῶν Ἀλβανικῶν Στρατευμάτων. Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ ἐκδιωχθεῖσαι ἀπεσύρθησαν εἰς Κέρκυραν, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐφήρμοσεν ἀπηνέστατον καὶ διαρκῆ ναυτικὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἁγ. Σαράντα καὶ κατὰ ξηρὰν αὐστηρότατον διωγμὸν διὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Παπούλα ὅστις μετὰ μεγάλου ζήλου καὶ καταπλησσούσης προθυμίας, παντὶ μέσῳ καὶ πάσῃ μηχανῇ, προσεπάθει ἐπιμόνως καὶ ἀμειώτως νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν πατριωτῶν τῆς Ἠπείρου.

Ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ προσέφερε προθύμως τὴν μεσολάβησίν της μεταξὺ τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐπαναστατικῆς τῆς Β. Ἠπείρου τοιαύτης, ἧστινος ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὰ μέσα Μαΐου ἐπιτευχθεῖσα διευθέτησις τοῦ ζητήματος καὶ ἡ σύνταξις τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας δι᾿ οὗ ἀνεγνωρίζοντο ἡ αὐτονομία τῶν ἐπαρχιῶν Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτσᾶς, καὶ τὰ προνόμια τῆς Χειμάρρας

ῶν αὕτη ἀπήλαυεν ὑπὸ τὸ τουρκικὸν καθεστώς. Περὶ τὰ μέσα δὲ Ἰουνίου αἱ Δυνάμεις ἐπεκύρωσαν τὴν συμφωνίαν ταύτην.

Μετὰ ταῦτα ἡ Κυβέρνησις τῆς αὐτονόμου Ἠπείρου ἐπεδόθη συντόνως εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν διαφόρων ἀρχῶν καὶ κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, διαπραχθείσης ἐν Σεραγέβῳ τῆς δολοφονίας τοῦ Διαδοχικοῦ ζεύγους τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἦτο τὸ ἔναυσμα τοῦ παγκοσμίου πολέμου, πρὸς πρόληψιν πάσης ἐν Ἠπείρῳ περιπλοκῆς, ἀνετέθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνακατάληψις τῆς Β. Ἠπείρου.

Διό, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς περὶ τὰ μέσα 8)βρίου 1914 προελάσας ἀνακατέλαβεν αὐτὴν ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ, ἀφάτῳ χαρᾷ καὶ ἐθνικῷ παραληρήματι τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Λαοῦ, ὅστις ὑπεδέχθη εἰς τὰς πατριωτικὰς καὶ θερμὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, τοὺς πρὸ ὀκταμήνου ἀπελθόντας ἀδελφούς του. Καὶ ἡ Κόρη Σημαία τῆς Ἑλληνικῆς Ἠπείρου εὐλαβῶς προσεκύνησε τὴν Μητέρα Σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Εὐχαριστήριος Δοξολογία

Ὁ Μεγαλοπρεπὴς Ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐν Κορυτσᾷ, ὁ τόσας ἡμέρας δόξης καὶ λαμπρότητος ἰδών, σημαιοστόλιστος χαρμοσύνως ὑποδέχεται τοὺς Ἐλευθερωτὰς Αὐτονομικούς, καὶ τοὺς προελάσαντας συναδέλφους αὐτῶν. Τοῦ εὐρυχώρου ἱεροῦ οἰκοδομήματος μὴ ἐπαρκέσαντος νὰ περιλάβῃ τὸ συρρεῦσαν πλῆθος ἐξεχύθη τοῦτο καὶ εἰς τὸν περίβολον αὐτοῦ.

Προσέρχονται ὑπερηφάνως οἱ ἀγωνισθέντες Ἀξιωματικοὶ καὶ τάσσονται παρὰ τὸν Ἀρχιερατικὸν Θρόνον. Ἕπονται οἱ ἀνακαταλαβόντες τὴν πόλιν συνάδελφοί των ἀπέναντι αὐτῶν ταχθέντες.

Ἡ δοξολογία ἄρχεται ἐν ἀπεριγράπτῳ συγκινήσει, ἣν μόνον αἰσθάνονται οἱ τὸ βαρὺ πέλμα τῆς δουλείας αἰσθανθέντες καὶ τὴν ἀφάνταστον πικρίαν αὐτῆς γευθέντες.

Αἱ πρὸς τὸν Ὕψιστον τὸν ἀκάματον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀντιλήπτορα δοξολογία καὶ εὐχαριστία συγκινοῦσι μυχιαίτατα τὰς καρδίας ἁπάντων καὶ ἁπασῶν.

Μετὰ τὸ πέρας δὲ τῆς εὐχαριστηρίου δοξολογίας ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Γερμανὸς ἐν ἀφάτῳ συγκινήσει ἔλεξε τάδε :

«Εὐσεβὲς ἀκροατήριον!

Μετὰ τὸν σάλον ἐπέρχεται ἡσυχία, μετὰ τὴν τρικυμίαν ἀκολουθεῖ γαλήνη. Καὶ ἡμεῖς κατόπιν τοῦ κλονισμοῦ ὃν ὑπέστημεν, κατόπιν τῶν φοβερῶν κακῶν τὰ ὁποῖα ἐπῆλθον ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἡμῶν, κατόπιν τῆς φοβερᾶς τρικυμίας, ἣν διήλθομεν, χάριτι Θείᾳ, εἰσερχόμεθα εἰς λιμένα σωτήριον.

Ἡ Α. Μ. ὁ φιλόλαος καὶ λατρευτὸς ἡμῶν Ἄναξ Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒ′ ἀποστέλλει τὸν γενναῖον Αὐτοῦ στρατὸν πρὸς ἀνακατάληψιν τῆς πόλεως καὶ τῆς περιφερείας ἡμῶν. Καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον συνήλθομεν εἰς τὸν πάνσεπτον καὶ θεῖον Ναὸν τοῦ Ὑψίστου, ὅπως δεηθῶμεν τοῦ Παναγάθου Θεοῦ νὰ διαφυλάττῃ ὑγιᾶ καὶ μακροημερεύουσαν τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα καὶ ἅπασαν τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνακατάληψις τῆς ἡμετέρας πόλεως, εἶναι δι᾽ ἡμᾶς γεγονὸς λίαν σοβαρὸν καὶ ἐν ταυτῷ χαρμόσυνον. Διότι τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἡ πόλις τῶν Κορυτσαίων ἀπὸ πολλοῦ ἐπόθει καὶ ὠνειροπόλει. Τούτου ἕνεκα, ἔλαβε τὰ ὅπλα ἵνα ἀποδοθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ σκληρὰ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἀδίκως ἠθέλησε νὰ τὴν ἀποσπάσῃ.

Ἀλλὰ θὰ ἦτο παράλειψις καθήκοντος ἂν ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ στιγμῇ δὲν ἐποιούμην μνείαν τῶν ὀνομάτων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐν δυσχειμέροις ὥραις προσέτρεξαν εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Λέγω τὸν Γ. Τσόντον καὶ λοιποὺς γενναίους Ἀξιωματικοὺς τοῦ αὐτονομικοῦ στρατοῦ. Τὴν στιγμὴν καθ᾽ ἣν ἐγκατελείφθημεν ὑπὸ πάντων, τὴν στιγμὴν καθ᾽ ἣν ἡ πόλις τῶν Κορυτσαίων ἐσφάδαζεν ὑπὸ τὴν Ἀλβανικὴν πτέρναν, τὴν στιγμὴν καθ᾽ ἣν ἄλλοι ἠχμαλωτίζοντο, ἄλλοι ἐρρίπτοντο εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐδέροντο, καὶ ἄλλων αἱ περιουσίαι διηρπάζοντο, τὴν στιγμὴν καθ᾽ ἣν ἐκινδύνευον τὰ πάντα νὰ σαρωθῶσι καὶ Ἐκκλησίαι, καὶ Σχολεῖα καὶ Γλῶσσα, καὶ πᾶν ὅ,τι πατροπαράδοτον ἔχομεν, εἰς στιγμὰς λέγω τοιαύτας οἱ εὐγενεῖς οὗτοι καὶ γενναῖοι Ἀξιωματικοὶ περιφρονοῦντες καὶ βαθμὸν καὶ ἐπωμίδας ἔδραμον εἰς Φοῦσταν, συνήθροισαν περὶ ἑαυτοὺς ἱκανὴν δύναμιν ἀνδρῶν, ἠγωνίσθησαν γενναίως καὶ ἐπὶ τέλους εἰσελθόντες θριαμβευτικῶς εἰς Κορυτσὰν ἀπήλλαξαν αὐτὴν τῶν δεινῶν ἅτινα ὑφίστατο.

Ναί! γενναῖοι ἄνδρες τοῦτο ἡ Κορυτσὰ οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃ καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Λαοῦ τούτου θὰ παρακολουθῇ ὑμᾶς ὅπου ἀπέλθητε. Ἀπέρχεσθε ἐντεῦθεν, ἀλλ᾽ ἀπέρχεσθε δεδοξασμένοι, διότι ἀξιοῦσθε νὰ παραδόσητε τὴν πόλιν ἡμῶν εἰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ

Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διότι ἀποδίδετε ταύτην εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦσιν νομίζω ἐπὶ τῷ σημερινῷ χαρμοσύνῳ γεγονότι. Εἰσερχόμεθα σήμερον τέκνα ἀγαπητὰ εἰς βίον ὁμαλὸν καὶ ἥσυχον ἔχοντες ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν τοὺς ἀδελφούς μας ὅπερ,ὡς εἶπον, ἦτο τὸ ὄνειρον ἡμῶν.

Δεδοξασμένον ἂς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου εἰς ὃν ὀφείλομεν τὰ πάντα κατὰ πρῶτον λόγον, καὶ κατὰ δεύτερον, εἰς τὸν λατρευτὸν ἡμῶν Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Παρακαλῶ δὲ πάντας ὅπως ἀπὸ καρδίας ἀναφωνήσωμεν.

Ζήτω ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος

Ζήτω ὁ Γενναῖος Ἑλληνικὸς Στρατός».

Μετὰ τὴν δοξολογίαν ὁ Λαὸς ἐν ὑψίστῳ ἐνθουσιασμῷ ἐχύθη εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐτράπη εἰς παννύχιον ἑορτήν, εὐωχίαν, πόσιν, εὐθυμίαν καὶ χορόν.

Κατὰ τὰς ἐκλογὰς δὲ τῆς 7 Δ)βρίου 1915 οἱ ἐκλεγέντες Βουλευταὶ ἐγένοντο δεκτοὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπαραμίλλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀνεκφράστου χαρᾶς, μεθ' οὗ καὶ οἱ Κρῆτες συνάδελφοί των κατὰ τὸ 1912.

Δυστυχῶς ἐπ' ὀλίγον ἡ Κυανόλευκος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Σημαία ἐκυμάτισεν ἐν Β. Ἠπείρῳ καὶ ἐπὶ μικρὸν ἐσκίασε τοὺς ἀκραιφνεῖς αὐτῆς πατριώτας. Διότι μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, τοῦ Γερμανικοῦ κινδύνου ἐκλιπόντος,οἱ νικηταὶ τῆς Ἑλλάδος σύμμαχοι παρέδωκαν πάλιν ταύτην δούλην εἰς τὴν Ἀλβανικὴν βαρβαρότητα, οἱ διακηρύξαντες ἀνερυθριάστως καὶ ἀσυστόλως ὅτι «εἷς τῶν κυρίων σκοπῶν τοῦ πολέμου ἦτο ἡ ἀνεξαρτησία τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων Λαῶν καὶ ἡ αὐτόβουλος διάθεσις τῆς τύχης αὐτῶν, ἀτίμως τούτους ἐξαπατήσαντες». Ἀλλ' ἄλλαι μὲν ἀποφάσεις ἀδίκων ἀνθρώπων ἄλλα δὲ δίκαιος Θεὸς κελεύει.

Τὸ ζήτημα τῶν Νήσων

Σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς ἐπεκράτει ἐν τῷ ζητήματι τῶν Νήσων εἰσέτι ὑφιστάμενος. Ἐπρόκειτο περὶ τῆς κυριαρχίας ἢ τῆς ἰσορροπίας τῆς Μεσογείου, ἥτις κατέστη πάλιν ἡ Τρίοδος τῶν Ἐθνῶν καὶ τῶν φιλοδοξιῶν.

Ἡ θέλησις τῶν πληθυσμῶν ἦτο ἔκδηλος, κατηγορηματική καὶ ἀναμφισβήτητος, ἐπιθυμούντων διακαῶς νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἐν τῇ ἐνεστώσῃ Δημοκρατικῇ ἐποχῇ ἦτο ὁλοσχερῶς δευτερεῦον, ὅπως καὶ ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον καθεστώς, κατὰ τὸ ὁποῖον διεμοιράζοντο τοὺς Λαοὺς κτηνῶν δίκην.

Αἱ νῆσοι, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἔθηκαν τὸν πόδα οἱ σύμμαχοι Ἰταλοί, Λῆμνος, Χίος, Λέσβος καὶ Σάμος ἔζων ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ καὶ τῇ εὐδαιμονίᾳ τῆς ἀπελευθερώσεως, καὶ τῆς ἑνώσεώς των μετὰ τῆς Μητρὸς Πατρίδος.

Ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ ἐδήλωσεν ὅτι «θὰ κατέβαλλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ὅπως ἡ ἐκκένωσις τῆς Δωδεκανήσου συντελεσθῇ πρὸς ὄφελος τῆς Τουρκίας». Διότι δὲν συνέφερεν αὐτῇ οἱ Ἕλληνες νὰ προπαγανδίζωσιν ἐν Μ. Ἀσίᾳ· ἄλλως τε τὸ ζήτημα τοῦτο συνεδέετο πρὸς τὴν Νοτίαν ὁροθέτησιν τῆς Ἀλβανίας.

Τὴν 23 δὲ Ἰουλίου 1913 διαρκουσῶν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης ἐν Βουκουρεστίῳ, ὁ Ἰταλὸς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν ὅτι, «τῆς Ἑλλάδος μελλούσης νὰ ἐπιτύχῃ σημαντικὴν ἐδαφικὴν ἱκανοποίησιν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ παραχωρηθῶσιν αὐτῇ ἅπασαι αἱ Νῆσοι. Θὰ ἦτο δυνατὸν τινὲς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπιστραφῶσι τῇ Τουρκίᾳ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Ἀδριανουπόλεως παρ᾽ αὐτῆς». Ὁ Γάλλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπήντησε: «Δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν παρόμοιον συνδυασμόν. Διότι συμφώνως πρὸς τὴν κατηγορηματικὴν ὑπόσχεσιν τῆς Ἰταλίας νὰ ἀφήσῃ εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ παραχωρήσωσιν ἁπάσας τὰς Νήσους εἰς τὴν Ἑλλάδα συγκατατιθεμένην εἰς συγκαταβατικὴν ὁροθέτησιν ἐν Ἠπείρῳ. Ὀφείλομεν νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὴν ἄποψιν ταύτην».

Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία ἐπεθύμουν νὰ μεγεθύνωσι τὴν Ἀλβανίαν καὶ νὰ σμικρύνωσι τὴν Ἤπειρον. Ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν μορφὴν ἐζήτουν τὴν Κορυτσᾶν καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον. Ἡ Γερμανία ὑπερήσπισέ πως τὴν Ἑλληνικὴν ἀξίωσιν, ἀλλ᾽ ὤφειλεν ὡσαύτως νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς συμμάχους της. Διεδόθη πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ Ἰταλία προσέφερε τὴν Δωδεκά-

νησον καὶ τὴν Ῥόδον εἰς τὴν Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Ἀστυπαλαίας, τὸν καλλίτερον τῶν ὅρμων τῆς περιοχῆς, τὸν δεσπόζοντα τῆς θαλασσίας ὁδοῦ μεταξὺ τῶν Δαρδανελλίων καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἀλλ' ἡ Ἰταλία ὡσαύτως ἀνησύχει διὰ τὸ νέον μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν τελευταίων νικῶν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἄλλη Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ὑπὸ τὸ θρυλικὸν καὶ πεπρωμένον ὄνομα τοῦτο! Τὸ πολεμικὸν Ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο περιφρονητέον, καὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐκ γενετῆς ναυτικοί. Τὰ Γαλλικὰ κεφάλαια ἐνεφανίζοντο ἄφθονα εἰς τὰς νέας Ἑλληνικὰς Τραπέζας, ἴσως καὶ εἰς τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ Ἰταλία διέβλεπεν ἐν τῷ φαινομενικῷ αἰσθηματικῷ φιλελληνισμῷ τῆς Γαλλίας ὑπολογισμὸν λίαν θετικόν.

Ἡ Γαλλία στηριζομένη ἐν Ἀνατολῇ ἐπὶ Ἑλλάδος πλουσίας καὶ ἰσχυρᾶς θὰ εἶχε θετικὸν κέρδος· ἀλλ' ἡ διπλωματία αὐτῆς δὲν ἔβλεπε τόσῳ μακράν, ἔπασχεν ἐξ ἰδιοτύπου ἀμβλυωπίας, καὶ ἰδιομόρφου διανοητικῆς πορώσεως.

Καὶ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ταύτῃ τὴν πλήρη δυσπιστιῶν καὶ ὑστεροβουλιῶν, ἡ Συνδιάσκεψις τῶν Πρεσβευτῶν ἐπανέλαβε τὰς ἐργασίας της ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου 1913 καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπερατοῦντο αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ 5 ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἥτις ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τὴν φροντίδα τοῦ κανονισμοῦ τῆς τύχης ὅλων τῶν Τουρκικῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐπέτυχον παρὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Βορείου Ἠπείρου, τουτέστι, τὴν ἀποδοχὴν τῆς γραμμῆς Ἀκρωτήριον Στύλος—Κορυτσᾶ—Λίμνη Πρέσπας ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι θὰ ἐλάμβανε ἁπάσας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, πλὴν τῆς Ἴμβρου καὶ Τενέδου. Ἡ Ἰταλικὴ ἀποχώρησις θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἄνευ ἀναβολῆς τοῦ πολέμου περατωθέντος. Ἀλλ' ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις διεκήρυσσεν ὅτι: «Ὑπάρχουσιν εἰσέτι Τοῦρκοι ἐν τῇ Κυρρηναϊκῇ, ἑπομένως ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης δὲν ἐξετελέσθη ὁλοκληρωτικῶς».

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, μετὰ τόσον θόρυβον ἡ συνδιά-

σκεψις τῶν Πρεσβευτῶν ἐτερματίσθη διὰ τῆς ἑξῆς δηλώσεως: «Ὅταν τὸ ἄρθρον 2 τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης ἐκτελεσθῇ παρὰ τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν, τὸ ὑποχρεοῦν τὴν Τουρκίαν νὰ ἀποσύρῃ ὅλα τὰ Στρατεύματά της ἅτινα εἶχεν εἰς τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρρηναϊκήν,—αἱ ἓξ Μεγάλαι Δυνάμεις θὰ γνωματεύσωσι περὶ τῆς παραχωρήσεως τῆς Δωδεκανήσου καὶ θὰ λάβωσιν ἀπόφασιν, κοινῇ συμφωνίᾳ μεταξύ των ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο».

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις βλέπουσα τὸ ζήτημα τῶν Νήσων ὁσημέραι καθιστάμενον λεπτότερον ἔκρινεν ὅτι, φρονιμώτερον ἦτο ἡ ἕνωσις αὐτῶν ὑπὸ ἑνιαῖον αὐτόνομον καθεστὼς ὑπὸ Γενικὸν Διοικητὴν Χριστιανὸν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἡ τοιαύτη λύσις ἦτο πρόωρος, ὡς ὑποθέτουσα σχέσεις ἐγκαρδίους μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὅπερ δὲν συνέβαινε.

Περὶ τὰ μέσα 8)βρίου ἡ Ἰταλικὴ διπλωματία κατέστη ἐπιθετικὴ ἀπευθύνασα πρὸς τὸν Γάλλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸ ἐρώτημα: «Ἐὰν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις προτείνῃ τὸν κανονισμὸν τῶν νήσων λαμβάνουσα ὡς μόνον τεκμήριον τὴν ἐθνικότητα τῶν κατοίκων—ὅπερ ἰσοδυνάμει πρὸς παραχώρησιν ἁπασῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα—ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις κρίνει ὅτι τὸ τεκμήριον τοῦτο δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ὧν ἡ τύχη δέον νὰ καθορισθῇ κατὰ τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς Εὐρώπης».

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπήντησεν ὅτι: «Δὲν προέβη εἰς οὐδεμίαν οἱανδήποτε πρότασιν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν νήσων καὶ ὅτι ἐκράτουν παρ' αὐτῇ αἱ τρεῖς σκέψεις. 1) Ἡ ἐθνικότης τῶν νησιωτῶν. 2) Ἡ ἀσφάλεια τῆς Τουρκικῆς παραλίας. 3) Ἡ ἰσορροπία τῶν Δυνάμεων ἐν τῇ Μεσογείῳ».

Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἐν Κερκύρᾳ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου τοῦ 1914 ἀφίκετο, κατὰ τὸ εἰωθός, εἰς Κέρκυραν ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας πρὸς ἀναψυχήν. Πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ μετέβησαν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος

καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Στρέϊτ καὶ ὁ ἐν Κερκύρᾳ τὰς διατριβὰς ποιούμενος Γεώργιος Θεοτόκης.

Κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος συνεντεύξεις συνεζητήθη καὶ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ πολέμου, καὶ ἡ ἀντιμετώπισις αὐτοῦ, καθόσον τὸ ἔαρ ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ὑπερμέτρως τεταραγμένον καὶ πλῆρες πολεμικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ἡ προσεχὴς ἔκρηξις τῆς τρομερᾶς θυέλλης διεγράφετο ἀρκετὰ εὐκρινῶς εἰς τοὺς πεπειραμένους διπλωματικοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ Αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν συζήτησιν ἐφαίνετο ὁλοσχερῶς πεπεισμένος ὅτι, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐτάσσετο ταχέως καὶ προθύμως παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ ἀνάφλεξις θὰ ἦτο γενική.

Οἱ συνομιληταί του ὅμως ἄνευ περιστροφῶν ἐδήλωσαν, γνωρίζοντες καὶ τὴν γνώμην τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, αὐτῷ σαφῶς ὅτι: «Δὲν πρέπει ἡ Μεγαλειότης του νὰ φαντάζεται καὶ νὰ προσδοκᾷ τοιοῦτόν τι». «Διατί; ἠρώτησεν ὁ Αὐτοκράτωρ, ἕνεκα τῆς Βουλγαρίας;» «Μάλιστα Μεγαλειότατε, ἀπήντησαν, ἕνεκα τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς Ἀγγλίας κυρίως, διότι αὕτη ἀσφαλῶς θὰ παρέμβῃ, καὶ ἡ Ἑλλὰς ὡς οὖσα ναυτικὴ Δύναμις καὶ μὲ ἀναπεπταμένα καὶ ἐκτεταμένα παράλια θὰ διέπραττε μεγίστην ἀφροσύνην νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὰ θανάσιμα Ἀγγλικὰ πλήγματα». «Ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἐπεμβῇ», ἀνεφώνησε ζωηρῶς ὁ Αὐτοκράτωρ. «Συγγνώμην Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ Γεώργιος Θεοτόκης. Καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ ἐπεμβῇ καὶ ἡ Ἰταλία θὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας». Ὁ Αὐτοκράτωρ οὐδὲν τούτων θελήσας νὰ παραδεχθῇ μετ' ὀλίγον ἐτερμάτισε τὴν συνέντευξιν.

Βραδύτερον ὅμως ὅταν συνέβη ὅ,τι ὁ Γεώργιος Θεοτόκης προεῖπε μετὰ μελαγχολίας ἐκδήλου ὡμολόγησεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νικόλαον πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος τυγχάνοντα ἐν Βερολίνῳ, ὅτι «ὁ πατήρ του εἶχε πληρέστατα δίκαιον», ὃν καὶ ἐχαρακτήρισεν, «ὡς ὀξυδερκῆ διπλωμάτην καὶ τέλειον πολιτικὸν εὐπατρίδην».

Ἡ μετὰ τῆς Τουρκίας προστριβὴ

Ἀφ' ἧς ἡ Τουρκία εὑρέθη εἰς ἐμπόλεμον πρὸς τὰ Βαλ-

κανικὰ Κράτη κατάστασιν, ἐνήργησεν ἀγρίους διωγμοὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γερμανοῦ ὀργανωτοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ Στρατηγοῦ Λίμαν φὸν Σάντερς, ὅστις δὲν ἐθεώρει τὴν Τουρκίαν ἀσφαλῆ, ἂν παρέμενεν Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐλάσσονα τῶν 30 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Πλὴν δὲ τῶν Βρουύλων καὶ τῶν Κυδωνιῶν, οὐδεμία ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀπέμεινεν εἰς ἅπασαν τὴν εὐδαίμονα καὶ ἀκμάζουσαν Δυτικὴν Μικρασιατικὴν παραλίαν ἐκ τοῦ ἀνθοῦντος ἑλληνικοῦ αὐτῆς πληθυσμοῦ.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν δὲ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν περάτωσιν κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου τῶν Σερβοτουρκικῶν διαπραγματεύσεων, καὶ ἐλευθέρα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης καταστᾶσα ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐνεφανίσθη πλέον ἀδιάλλακτος διὰ τὸ ζήτημα τῶν Νήσων,ἐπανέλαβε τοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μ. Ἀσίᾳ, ἐξιχθέντας μέχρι κτηνώδους σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας. Οἱ Τοῦρκοι ἐδίωκον τοὺς Ἕλληνας δίκην κτηνῶν. Ἡ Θράκη μετεβλήθη ἅπασα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς θέατρον φρίκης, παρομοίας πρὸς τὴν συνωδεύσασαν τὰς μεγάλας τῶν Λαῶν μεταναστεύσεις.

Τούτου ἕνεκα, ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς προέβη εἰς δηλώσεις αὐστηροτάτας καὶ ἐπισήμους περὶ τῶν διωγμῶν καὶ τῶν μέτρων ἅτινα ἡ Ἑλλὰς θὰ ἤγετο νὰ λάβῃ, ἂν ἡ κατάστασις αὕτη ταχέως δὲν ἐβελτιοῦτο. Ἐκ τῶν δηλώσεων τούτων ἠπειλήθη μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν σύρραξις. Ὁ δὲ Τοῦρκος Πρεσβευτὴς Γκαλὴπ βέης,μικροῦ δεῖν,καὶ ἀνελάμβανε τὰ διαπιστευτήρια αὐτοῦ ἔγγραφα, ἀπερχόμενος τῶν Ἀθηνῶν.

Πρὸ τῆς σοβαρᾶς καταστάσεως ταύτης, παρὰ τὴν γενικὴν γνώμην καὶ ὁμόθυμον προτροπὴν ὅπως ἀγορασθῇ παρὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ Βραζιλιανὸν ὑπερδρέδνωτ «Ρίον Ἰανέϊρον» εὑρισκόμενον ἕτοιμον πρὸς πώλησιν ἐν τοῖς Ἀγγλικοῖς ναυπηγείοις, ὁ Βενιζέλος διὰ τῆς τεθλασμένης ὁρῶν καὶ ἀνακαλύψας καὶ πεισθεὶς ὅτι ἡ Γαλλία δὲν θὰ ἐδάνειζε τὴν Τουρκίαν στερουμένην χρημάτων πρὸς ἀγοράν του, οὐδὲν ἐνήργησε. Ἀλλ'

ἡ Γαλλία παρέσχε προθύμως δάνειον τῇ Τουρκίᾳ, ἥτις ἔσπευσε καὶ ἠγόρασε τὸ Βραζιλιανὸν πολεμικόν, ταχύτητος 20 μιλλίων μετὰ 10 πυροβόλων τῶν 30,5, δι' οὗ καὶ ἀφῄρεσε τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροπλίαν τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸ τοῦ ἐμφανισθέντος μεγίστου καὶ ἀμέσου κινδύνου τούτου εὑρεθεὶς ὁ Βενιζέλος, καὶ ἀνανήψας καὶ ἀνησυχῶν, ἔσπευσε τὴν τελευταίαν στιγμὴν πρὸς ἀγορὰν ὁπωσδήποτε καὶ οἱουδήποτε πολεμικοῦ, ἐπιτυχὼν τελικῶς τὴν ἀγορὰν τῶν δύο ἠλικιωμένων Ἀμερικανικῶν θωρηκτῶν «Κιλκὶς» καὶ «Λῆμνος» μετωνομασθέντων, μετὰ 4 πυροβόλων ἑκάστου τῶν 30,5, κατὰ 2 δηλαδὴ ὀλιγωτέρων τῶν τοῦ Βραζιλιανοῦ, καὶ ταχύτητος κατὰ 6 μίλια μικροτέρας, παράγοντος τὰ μέγιστα καὶ πρώτιστα σημαντικοῦ κατὰ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐπιπροσθέτως δὲ ἐστοίχισαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον τὰ μεταχειρισμένα καὶ γηραλέα Ἀμερικανικὰ πολεμικὰ 80 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἐνῷ τὸ νεότευκτον καὶ ἀμεταχείριστον Βραζιλιανόν, κατὰ 20 ἑκατομμύρια ὀλιγώτερον τῇ Τουρκίᾳ ἐπωλήθη.

Σερβικὴ παρασπονδία

Ἐπὶ τῇ ἐπαπειλουμένῃ ῥήξει μετὰ τῆς Τουρκίας, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠρώτησε διὰ τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ Ἕλληνος στρατιωτικοῦ ἀκολούθου Συνταγματάρχου Βλαχοπούλου Α. τὴν Σερβικήν: «Ἐὰν τῆς Ἑλλάδος περιερχομένης εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Τουρκίας, αὕτη ὡς σύμμαχός της θὰ συμμετεῖχε διὰ τοῦ στρατοῦ της κατὰ τοῦ κοινοῦ Βαλκανικοῦ ἐχθροῦ». Ἡ Σερβικὴ Κυβέρνησις ἀπαντῶσα, «συνεβούλευσε τὴν τήρησιν εἰρηνικῆς στάσεως καὶ τὴν ἐπιδίωξιν διπλωματικοῦ τοῦ ζητήματος συμβιβασμοῦ, ἀρνηθεῖσα κατηγορηματικῶς πᾶσαν στρατιωτικὴν σύμπραξιν, ἰσχυρισθεῖσα ὅτι, ὁ Στρατός της ἦτο καταπεπονημένος ἐκ τῶν δύο προσφάτων πολέμων, καὶ ὁλοσχερῶς ἀνέτοιμος, τὰ οἰκονομικά της μέσα ὅλως ἀνεπαρκῆ, ἡ δὲ κοινὴ Σερβικὴ γνώμη οὐδόλως θὰ ἠννόει καὶ θὰ ηὐνόει νέαν ἐπιστράτευσιν καὶ νέαν ἐκστρατείαν. Θὰ περιωρίζετο δὲ μόνον νὰ ἐπισύρῃ τὴν σοβαρωτάτην προσοχὴν τῆς Τουρκικῆς

Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς δημιουργηθείσης σοβαρωτάτης καὶ ἀκροσφαλοῦς καταστάσεως».

Κατόπιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τῆς συμμάχου της, τῆς Ἑλλάδος εὑρεθείσης μεμονωμένης, καὶ ἐκ τῆς θρυλουμένης Τουρκοβουλγαρικῆς συνεννοήσεως, ὁ Βενιζέλος ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς ἐπανώρθωσε, πρύμναν ἀνακρούσας, ἐπισήμως τὰ λεχθέντα, καὶ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας συνεννοήσεως διὰ τῆς αὐτονομίας τῶν Νήσων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν Μ. Ἀσίας, Μακεδονίας καὶ Θράκης.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι, ἂν καὶ ἡ Σερβικὴ Κυβέρνησις προφανῶς καὶ πραγματικῶς παρασπονδοῦσα ἠρνήθη νὰ βοηθήσῃ τὴν σύμμαχόν της Ἑλλάδα, προκειμένου περὶ Βαλκανικῆς διαφορᾶς, καὶ πρὸς Βαλκανικὸν κράτος, περίπτωσις εἰς τὴν ὁποίαν καὶ λογικῶς καὶ πραγματικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ἀφεώρα ἡ συναφθεῖσα μεταξύ των συμμαχία, οὐχ᾽ ἧττον οὐδεὶς Σέρβος πολιτικὸς εἶχε τὴν ἰταμότητα νὰ ὑβρίσῃ δεινῶς τὴν πατρίδα του, διακηρύσσων δημοσίᾳ καὶ ἐπισήμως ὅτι, αὕτη ἠτίμασε τὴν ὑπογραφήν της, μὴ βοηθήσασα, ὡς ἀληθῶς, ἄλλως τε, ὑπεχρεοῦτο καὶ ὤφειλε τὴν σύμμαχόν της Ἑλλάδα.

Ὅπως βραδύτερον, ξενοδουλεύων, χρησιμοθηρῶν καὶ δημοκοπῶν ἔπραξεν ὁ Βενιζέλος, προκειμένου μάλιστα περὶ ἰσχυροτάτου πολεμίου καὶ περὶ ζητήματος Πανευρωπαϊκοῦ. Καθόσον πρόκειται αὐτονόητον καὶ τῷ τυφλῷ δῆλον ὅτι, θὰ ἦτο τὸ ὀλιγώτερον παράφρων ὁ Ἕλλην πολιτικὸς ὅστις θὰ περιέπλεκε τόσῳ ἐλαφρᾷ τῇ καρδίᾳ, τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ συνειδήσει τὴν μικρὰν καὶ ἀνίσχυρον Πατρίδα του εἰς συμμαχίαν πρὸς τοιούτους καὶ τοσούτους ἀποβλέπουσαν σκοποὺς καὶ τοιούτους καὶ τοσούτους ἔχουσαν ἀντιπάλους.

Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν

Ὁ ἐν Ἀθήναις Τοῦρκος Πρεσβευτὴς Γκαλὴπ Κεμαλῆ βέης, δεξιὸς διπλωμάτης, διαπραγματευθεὶς καὶ ὑπογράψας τὴν συνθήκην τῶν Ἀθηνῶν, αἰτιώμενος τῆς παρὰ τοῦ Σο-

φούλη, Γενικοῦ Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης, ἐφαρμοσθείσης πολιτικῆς ἐπὶ τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μακεδονίας, καὶ εὐφυέστατα περιέπων καὶ ἐκμεταλλευόμενος τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν φιλαυτίαν τοῦ Βενιζέλου, ἐπρότεινεν αὐτῷ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Μακεδονίας καταπείσας αὐτὸν ὅτι, πρωτίστως αὕτη τὴν Ἑλλάδα θὰ ὠφέλει, ὡς ἐξασφαλίζουσα αὐτῇ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνικὴν πλειονότητα.

Τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Τούρκου διπλωμάτου εὐχαρίστως καὶ προθύμως ἀπεδέχθη ὁ Βενιζέλος, πέμψας αὐτῷ τὴν κάτωθι ἀπὸ 9 Μαΐου 1914 ἐπιστολήν:

«Κύριε Πρεσβευτά,

Ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ κατόπιν τῆς συνομιλίας ἣν ἔσχομεν τελευταίως, διὰ νὰ μοὶ προτείνῃ, ἐν ὀνόματι τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, νὰ ἀνταλλάξωμεν τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Βιλαετίου Σμύρνης μὲ τοὺς Μουσουλμάνους τῆς Μακεδονίας, συμφώνως πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ὡς ἀτομικὴν ὑμῶν μοὶ ἐξεφράσατε κατὰ τὴν προρρηθεῖσαν συνδιάλεξιν ὑμῶν. Ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις ἐπιθυμοῦσα νὰ δώσῃ νέαν ἀπόδειξιν τοῦ διαλλακτικοῦ πνεύματος αὐτῆς, καὶ τῶν φιλικῶν διαθέσεών της, δὲν θὰ ἠρνεῖτο νὰ ἐξετάσῃ συμπαθῶς τὴν πρότασιν ταύτην, ἐὰν διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν μέτρων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀποβλέπει, ἐτίθετο ὁριστικὸν τέρμα εἰς τὴν ἐν Θράκῃ κατάστασιν, καὶ ἂν ἡ συμφωνία τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἐπεξετείνετο, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὴν νύξιν, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τῆς Α. Υ. τοῦ Μεγάλου Βεζύρου πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμέτερον Πρεσβευτήν, καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Θράκης, περιλαμβάνῃ δὲ αὕτη πρωτίστως ἐκτίμησιν, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ῥηθείσης ἀνταλλαγῆς, τὴν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων οἵτινες μετηνάστευσαν ἤδη ἐκ Μακεδονίας, ἐγκαταλειφθέντων κτημάτων, μὲ τὰ κτήματα τῶν Ἑλλήνων οἵτινες ἐγκατέλιπον ἤδη τὴν Θράκην.

Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι, ἡ προτεινομένη ἀνταλλαγὴ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἢ μετὰ πληθυσμῶν οἵτινες θὰ μετηνάστευον οἰκειοθελῶς, καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον μικτῶν ἐπιτροπῶν, εἰς ἃς θὰ ἀνετίθετο ἡ ἐξακρίβωσις τῆς αὐθορμήτου ἐπιθυμίας πρὸς μετανάστευσιν καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν περιουσιῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ὁριστικοῦ κανονισμοῦ τῶν μεταξὺ τῶν δύο Κυβερνήσεων λογαριασμῶν.

Θεωρῶ περιττὸν νὰ τονίσω ὅτι, τότε μόνον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ συμφωνία τις μεταξὺ τῶν δύο Κυβερνήσεων,

ὅταν ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκ Θράκης μετανάστευσιν καὶ ἐπανήρχετο ἡ γαλήνη εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐπέφερεν ἐπίσης τὴν ἀναγκαίαν γαλήνην τῆς Ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις εὐλόγως ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν καθημερινῶς ἐρχομένων εἰδήσεων περὶ τῆς μεταχειρίσεως ἧς τυγχάνουσιν οἱ Ἕλληνες ἐν Τουρκίᾳ.

Δέξασθε κτλ.
Ἐλ. Κ. Βενιζέλος»

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης σαφῶς δηλοῦται ὅτι, ὁ Βενιζέλος ὄχι μόνον ἐδέχετο τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Δ. Μ. Ἀσίας, ἀλλ' ἐδήλου συγχρόνως καὶ ἔθετεν ὡς ὅρον, ὅπως ἡ συμφωνία τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἐπεκταθῇ ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Θράκης.

Ὁ Τοῦρκος Πρεσβευτὴς ἀπήντησε διὰ τῆς κατωτέρω ἀπὸ 12 Μαΐου 1914 ἐπιστολῆς του:

«Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ Α. Υ. ὁ Μέγας Βεζύρης εὐχαριστεῖ τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα διὰ τὰς φιλικὰς αὐτῆς διαθέσεις καὶ προσθέτει ὅτι, εἶναι διατεθειμένος νὰ μελετήσῃ ἀπὸ κοινοῦ, καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης.

Λαμβανομένης ὅμως ὑπ' ὄψει τῆς διαρκοῦς μεταναστεύσεως τῶν Μουσουλμάνων ἐν Μ. Ἀσίᾳ, καὶ ἰδίως εἰς τὸ Βιλαέτιον τῆς Σμύρνης, ἡ Α. Ὑψηλότης κρίνει, ὡς μᾶλλον ἐπεῖγον νὰ προηγηθῇ πρὸ παντὸς ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐν λόγῳ ἐπαρχίας μὲ τοὺς Μουσουλμάνους τῆς Μακεδονίας, ἵνα προληφθῇ πᾶσα προστριβὴ μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων.

Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις καίπερ ἀποδεχομένη κατ' ἀρχὴν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης, ἐπιθυμεῖ ὅπως τὸ μέτρον τοῦτο ἀρχίσῃ ἐφαρμοζόμενον τὸ πρῶτον ἐν τῷ Βιλαετίῳ τῆς Σμύρνης.

Ἡ Α. Ὑψηλότης μὲ ἐξουσιοδότησεν ἀφ' ἑτέρου νὰ σᾶς διαβεβαιώσω μὲ τὸν κατηγορηματικώτερον τρόπον ὅτι, ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἔλαβεν ἐντονώτατα μέτρα ὅπως ἀναστείλῃ τὴν μεταναστευτικὴν κίνησιν, ἥτις εἶχεν ἐκδηλωθῆ ἐν Θράκῃ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς χωρίοις.

Παρακαλῶ ὅθεν τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα ὅπως μοὶ εἴπῃ ἂν υἱοθετῇ τὴν ἐνέργειαν ταύτην, καὶ δέχεται τὸν ἄμεσον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καταρτισμὸν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἀναμένων ἀπάντησιν ταχεῖαν καὶ ἱκανοποιητικὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῶν κοινῶν συμφερόντων, σᾶς ἐπαναλαμβάνω Κύριε Πρόεδρε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθυτάτης ὑπολήψεώς μου.

Γκαλὴπ-Κεμαλῆ Βέης»

Ὁ Βενιζέλος ἀπαντῶν εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἀπέστειλε τὴν 15 Μαΐου 1914 τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν, ἀποδεχόμενος προθύμως τὰς Τουρκικὰς ἀπόψεις καὶ προσχωρῶν εἰς τὴν ἔναρξιν τακτικῶν διαπραγματεύσεων:

«Κύριε Πρεσβευτά,

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 12 Μαΐου ἐπιστολῆς ἣν εὐηρεστήθητε νὰ μοὶ ἀπευθύνητε, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι, εὐχαρίστως ἀποδέχομαι ἵνα ἀμέσως γίνῃ ἔναρξις τῶν διαπραγματεύσεων μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν τῶν κατοικούντων ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ Θράκῃ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων, οἵτινες ἐκτίθενται ἐν τῇ ἀπὸ 9 τρέχοντος ἐπιστολῇ, ἣν εἶχον τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γράψω.

Ἐπιθυμῶ προσέτι νὰ σᾶς εἴπω ὅτι, μετὰ ζωηρᾶς εὐχαριστήσεως ἔλαβον γνῶσιν τῆς διαβεβαιώσεως ἣν ἡ Α. Υ. ὁ Μέγας Βεζύρης εὐηρεστήθη νὰ σᾶς ἐξουσιοδοτήσῃ ὅπως μοὶ δώσητε καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἔλαβεν ἐντονώτατα μέτρα ὅπως ἀναστείλῃ τὴν μεταναστευτικὴν κίνησιν ἥτις εἶχεν ἐκδηλωθῆ ἐν Θράκῃ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς χωρίοις, καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα ὅπως γίνῃ παρὰ τῇ Α. Ὑψηλότητι ὁ διερμηνεὺς τῶν εὐχαριστιῶν μου διὰ τὴν δήλωσιν ταύτην.

Δέξασθε κτλ.

Ἐλ. Κ. Βενιζέλος»

Ἡ Διαμαρτυρία τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης

Ἕνεκα τῶν γενομένων ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως μεγάλων καὶ ἀπηνῶν κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους διωγμῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ Θράκῃ πληθυσμῶν, ὁ μὲν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἶχε κηρύξει τὴν ἑλληνικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ἐν διωγμῷ, κλείσας τὰς Ἑλληνικὰς Σχολὰς καὶ τοὺς Ναούς. Οἱ δὲ Μητροπολῖται τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἠσχολοῦντο ἀκαμάτως καὶ διαρκῶς εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ περίθαλψιν τῶν θυμάτων τῆς Τουρκικῆς

θηριωδίας. Οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευταὶ τῶν Μ. Δυνάμεων συνέστησαν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Διερμηνέων τῶν οἰκείων Πρεσβειῶν καὶ ἀπέστειλαν ταύτην ἐπιτοπίως πρὸς ἐνέργειαν ἀνακρίσεων.

Ἡ ἀνακριτικὴ τῶν Διερμηνέων ἐπιτροπὴ περατώσασα τὰς ἐργασίας αὐτῆς συνέταξε καὶ ὑπέβαλε τὴν ἔκθεσίν της, ἧς τὸ πόρισμα ἦτο δυσμενέστατον διὰ τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν, ὅπερ ἔχοντες ὑπ᾿ ὄψει οἱ Πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐμελέτων τὴν ἐφαρμογὴν ἀμέσου καὶ αὐστηροῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως. Πάντες δὲ μετὰ καταπλήξεως καὶ ἀπορίας διηρωτῶντο πῶς ἀπετολμήθη ἡ ἐκρίζωσις αὕτη τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, καὶ δή, μετὰ τὸν ἔνδοξον καὶ νικηφόρον κατὰ τῆς Τουρκίας Ἑλληνικὸν πόλεμον.

Ἐνῷ δὲ ἅπας ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς ἀνέμενεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, κατόπιν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ αὐστηροτάτων δηλώσεων τοῦ Βενιζέλου, τὴν κήρυξιν κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, αἴφνης ἐνεφανίσθη ἐν Σμύρνῃ Ἑλληνικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Δημαρᾶ καὶ Τζορμπατζόγλου παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀποσταλεῖσα, διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν κτημάτων καὶ τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, ἥτις ἅμα τῇ ἀφίξει της ἐπεσκέφθη τὸν Μητροπολίτην Σμύρνης ἀείμνηστον νεομάρτυρα Χρυσόστομον συνεδριάζοντα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν Ἐφέσου, Ἡλιουπόλεως, Κρήνης καὶ Φιλαδελφείας καί, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι, ἐπῆλθε μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας συμφωνία καθ᾿ ἣν οἱ μὲν ἐν Σμύρνῃ εὑρισκόμενοι ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ Χριστιανοί, ὤφειλον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑστίας των, οἱ δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκδιωχθέντες θὰ ἀντηλλάσσοντο μετὰ τῶν ἐκ Μακεδονίας εἰς τὴν Τουρκίαν καταφυγόντων Μουσουλμάνων.

Κατὰ τὴν δήλωσιν τῆς Ἐπιτροπῆς τὸ μεγαλοφυές, ὡς τὸ ἀπεκάλεσε, τοῦτο σχέδιον τὸ συλληφθὲν παρὰ τοῦ Βενιζέλου, τὸ μέν, ἀπεσκόπει εἰς τὴν ἐξελλήνισιν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐνίσχυσιν αὐτῆς κατὰ πάσης ἀλλοεθνοῦς ἐχθρικῆς ἀποπείρας, καὶ μάλιστα Βουλγαρικῆς, τὸ δέ, εἰς ἱκανοποίησιν τῆς ἀπόψεως τῆς Τουρκίας, ἥτις δὲν ἐθεώρει ἑαυτὴν ἀσφαλῆ ἂν παρέμενεν Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας,

ἐνῷ αἱ Νῆσοι Χίος καὶ Λέσβος θὰ παρέμενον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς ἦν φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, ἡ ἄφιξις τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ δήλωσις αὐτῆς, καὶ διὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐν Σμύρνῃ προσφύγων εἰς τὰς ἑστίας των, καὶ διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν κτημάτων των, ἐνέσκηψαν ὡς σμερδαλέος κεραυνὸς ἐν τῇ πόλει. Οἱ δὲ Μητροπολῖται καὶ οἱ λοιποὶ Προεστῶτες ἔσπευσαν διὰ τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης νὰ διαμαρτυρηθῶσιν ἐντόνως καὶ ἀπελπιστικῶς πρὸς τὸΠατριαρχεῖον.

«Ἀγνοῶ, ἔγραφεν, ὁ Ἀείμνηστος Νεομάρτυς τοῦ Γένους Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὁποία ὑψηλὴ πολιτική, ὁποία ἀδήριτος ἀνάγκη ὑπεχρέωσε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀποδεχθῇ καὶ ὑπογράψῃ τοιαύτην κατ᾽ ἀρχὴν ἀπαισίαν καὶ φρικαλέαν κατὰ τὰς συνεπείας της, ὀλεθρίαν δὲ καὶ ἐξευτελιστικὴν διὰ τὸν καθόλου Χριστιανικὸν κόσμον Σύμβασιν.

Πλὴν φρονῶ ἀδιστάκτως ὅτι ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, πνευματικὴ τροφὸς καὶ προστάτις, ὅλων τούτων τῶν δίκην κτηνῶν ἀπεμπολουμένων τέκνων της, οὐδεμίαν ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ σεβασθῇ μίαν τοιαύτην Σύμβασιν. Ὀφείλει δὲ νὰ ὑψώσῃ τὴν αὐθεντικήν της φωνήν, καὶ νὰ καταγγείλῃ εἰς τὴν Χριστιανικὴν συνείδησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου αὐτὸ τὸ ἐπαίσχυντον ἐμπόριον ἀνθρώπων, τὸ ὁποῖον ἡ κτηνώδης βία ἐπέβαλεν ὡς Νόμον καὶ Ἀρχὴν καὶ διετύπωσεν εἰς βάρος ἀδυνάτων καὶ ἀσθενῶν Λαῶν».

Καὶ ὁ μὲν Ἀείμνηστος Μητροπολίτης Σμύρνης κηρυχθεὶς διὰ τῆς ἀνωτέρω πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐπιστολῆς του, κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐμπορίου, ἀπεδιώχθη ἐκ τῆς Ποίμνης του, καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξόριστος. Ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς ἐκ τοῦ προηγουμένου τούτου ὑπέστη μεταγενεστέρως τὰς σκληρὰς συνεπείας τῆς μεγαλοπράγμωνος τοῦ Βενιζέλου πολιτικῆς. Οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος ἐξηκολούθησαν συνευωχούμενοι μετὰ τοῦ Βαλῆ Σμύρνης Ραχμῆ Βέη τοῦ ὀργανωτοῦ τῶν διωγμῶν, καὶ συνεορτάζοντες τὰ ἐπινίκεια τοῦ Βενιζελικοῦ μεγαλουργήματος.

Γνώμη καὶ ἀπόφασις τοῦ Βασιλέως

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατ᾽ ἐξοχὴν πατριώτης καὶ θερμότατος τῶν Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν λάτρης καὶ ὑποστηρικτής, μετὰ λύπης πλείστης, καὶ δυσφορίας ὑψίστης ἤκουσε τὰς γενομένας ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ Ὑψηλοῦ Βήματος τοῦ Ἐθνικοῦ Συνεδρίου, τῆς Βουλῆς, δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου, δι᾽ ὧν οὗτος ὀργίλως καὶ ἐμπαικτικῶς ἀπεκάλεσε προγονοπληξίαν τὰς Ἑλληνικὰς βλέψεις, καὶ τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικά. Καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεώς του τὰ τῆς Παιδείας ἰθυνόντων φίλων του δηλώσεις ὅτι, «αἱ Θρησκευτικαὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ πεποιθήσεις καὶ ἡ Πατρία αὐτοῦ γλῶσσα ἦσαν ἀνασταλτικαὶ τῆς προόδου τροχοπέδαι» ὡς καὶ τὴν γνώμην του ὅτι «ἡ σπονδυλικὴ τῆς Ἑλλάδος στήλη δὲν ἐβάσταζε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἥτις ἔδει νὰ παραχωρηθῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους» καὶ τὰς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τῆς Εἰρήνης ἐπισήμους ἀπὸ τοῦ Βήματος ἐν πληθούσῃ τῆς Βουλῆς συνεδρίᾳ δηλώσεις αὐτοῦ ὅτι, «ἐφεξῆς ἔληξαν αἱ Ἐθνικαὶ τῆς Ἑλλάδος βλέψεις καὶ διεκδικήσεις, καὶ ὅτι ὤφειλε τοῦ λοιποῦ αὕτη νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὰ κεκτημένα».

Πληροφορηθεὶς δὲ καὶ τὰς μετὰ τῆς Τουρκίας τελικὰς συμφωνίας τοῦ Βενιζέλου περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν Μακεδονίας, Θράκης καὶ Μ. Ἀσίας, ἐν μεγίστῃ καταπλήξει, ἀπορίᾳ καὶ ἀγανακτήσει εἶπεν ἐπανειλημμένως ἐπὶ λέξει: «Εἶναι πολὺ λυπηρά, περίεργος καὶ ἀνεξήγητος ἡ ἀντίληψις καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τοῦ Βενιζέλου, ὡς Ἄρχοντος, λησμονοῦντος ὅτι, τὰ Ἔθνη δὲν ζῶσιν καὶ σταδιοδρομοῦσιν ὡς Κράτη ἀλλ᾽ ὡς Πατρίδες. Καὶ ὅτι οὔτε αὐτός, οὔτε ἐγώ, οὔτε ἄλλος τις εἶναι αὐθέντης καὶ αὐτόβουλος καὶ ἀνεξέλεγκτος τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος διαθέτης, διακηρύσσων τὴν λῆξιν τῶν Ἐθνικῶν διεκδικήσεων, καὶ κανονίζων τὴν τύχην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ δοκοῦν αὐταρχικῶς καὶ ἀσυζητήτως.

»Ἄλλα Κράτη ἀποστέλλουσιν ἀποικίας, καὶ ἄλλα προβάλλουσιν ἀστηρίκτους καὶ ἀνυπάρκτους ἐθνικάς, καὶ φανταστικὰ δικαιώματα κατοχῆς, καὶ αὐτοσχεδιάζουσιν Ἐθνικὰ Ἰδεώδη, καὶ δημιουργοῦσιν ζητήματα καὶ ἀξιώσεις προστασίας

ὁμοφύλων των, ἐν ἄλλαις χῶρες ἐν αἷς πράγματι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀνέκαθεν ὑπῆρξε.

»Ὁ Βενιζέλος ὅμως ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Βασιλέως, καὶ ἰδιαίτατα καὶ πρώτιστα τῶν Ἑλλήνων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων εὐχερῶς καὶ ἀπαθῶς ἀποφασίζει περὶ τῆς τύχης καὶ περιουσίας αὐτῶν καὶ ἐπείγεται νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ μεγάλου καὶ αἰωνοβίου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς του κοιτίδος, ἔνθα ἐφύει, ἐβλάστησε, ηὐξήθη, ἐβίωσεν, ἐμεγαλούργησε, καὶ ἀνέπτυξε καὶ ἐκαλλιέργησε ἄφθαστον, ἀπαράμιλλον καὶ ὑπέρλαμπρον πολιτισμόν, τὸν ἀϊδίως καὶ εὐόσμως ἀναδείξαντα, δοξάσαντα, λαμπρύναντα καὶ τιμήσαντα τὴν Ἑλληνικὴν Φυλὴν διὰ μέσου χιλιετηρίδων ὅλων».

Λίαν δὲ συγκεκινημένος καὶ ἐν ἐκδήλῳ ἀγανακτήσει καὶ ἀκλονήτῳ ἀποφάσει κατέστρεψε τὸν λόγον δηλώσας σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως ὅτι, «ἐφόσον οἱ Ἕλληνες μοὶ ἐμπιστεύονται τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον, οὐδέποτε θὰ δεχθῶ, οὐδέποτε θὰ ἐγκρίνω, οὐδέποτε θὰ ἐπικυρώσω διὰ τῆς ὑπογραφῆς μου τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον ἐθνικὸν ἀνοσιούργημα γενόμενος ἀπαίσιος καὶ ἐθνοκατάρατος τοῦ Ἑλληνισμοῦ δήμιος.

«Ἐὰν ὁ Βενιζέλος εἴτε πλανώμενος ἐκ πολιτικῆς μυωπίας, εἴτε ἐξ ἐσφαλμένων ἢ ὑστεροβούλων ξένων εἰσηγήσεων ὠθούμενος καὶ παραπειθόμενος ἐπιμείνῃ, εἶναι ἀπολύτως ἐλεύθερος νὰ ζηλοῖ καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ δόξαν καὶ φήμην νεωτέρου Ἀνταλκείδα,ἐγὼ ὅμως καὶ εἰς αὐτὸν κομίζοντα καὶ εἰς τὴν τοιαύτην Συνθήκην κομιζομένην θὰ κλείσω κατὰ πρόσωπον τοῦ Γραφείου μου τὴν θύραν.

Ἀνωτέρα ἐπέμβασις

Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὡς καὶ ἄλλας προηγουμένας τοῦ Βενιζέλου ὁ Πανάγαθος Θεός, ὁ Μέγας Φίλος καὶ ἀκάματος τῆς Ἑλλάδος Προστάτης καὶ Ὑπερασπιστὴς ἐπίσης ἐματαίωσε διὰ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἐὰν δ' οὗτος, ὃν δαψιλῶς ηὐνόησεν ἡ τύχη, ἦτο διορατικὸς πολιτικὸς καὶ πραγματικὸς διπλωμάτης, διαυγοῦς ἀντιλήψεως καὶ ἀπηλλαγ-

μένος ἰδιοτυπίας ψυχῆς, ἰδιορρυθμίας χαρακτῆρος καὶ ἰδιοφανείας φύσεως, ἠδύνατο νὰ χειρισθῇ ἐν συνεργασίᾳ καὶ ὁμοφωνίᾳ μετὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τοῦτον, οὕτως ὥστε καὶ τὸ ὄνομά του ἀληθῶς καὶ δικαίως νὰ δοξασθῇ, ἀγαπητὸν καὶ ἀλησμόνητον εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους νὰ παραδοθῇ καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ, ἀνταξίως, ἀΐδιον νὰ παραμείνῃ, καὶ τὰ πραγματικὰ καὶ ἀναμφισβήτητα δίκαια τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀναγνωρισθῶσι, καὶ τὰ μεγάλα Ἰδανικὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰ ἐκπληρωθῶσι καὶ ἡ Μεγάλη Ἰδέα ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Ἰδανικοῦ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς πραγματικότητος νὰ κατέλθῃ. Καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ καταστῇ τὰ μάλιστα ζηλευτὴ καὶ ἀφαντάστως εὐτυχὴς καὶ εὐδαίμων καὶ μετ᾽ αὐτῆς καὶ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες, καὶ πρῶτος μεταξὺ αὐτῶν καὶ δικαίως ὁ Βενιζέλος.

Ἀλλ᾽ ἡ Φύσις ἐνίκησε τὴν Τύχην.

Δολοφονία τοῦ Διαδόχου τῆς Αὐστρίας

Ὁ Διάδοχος τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος Φερδινάνδος μεταβὰς εἰς Σεράγεβον τῆς Βοσνίας ἵνα παραστῇ εἰς τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς ἀσκήσεις ἐδολοφονήθη μετὰ τῆς συζύγου του τὴν 28 Ἰουνίου 1914 ὑπὸ τῶν Σέρβων φοιτητῶν Πρίντσιπ καὶ Καπρίνοβιτς.

Ἡ εἴδησις τῆς δολοφονίας ὡς σμερδαλέος κεραυνὸς ἐνέσκηψεν ἐν Βιέννῃ. Νεκρικὴ δὲ σιγή, στυγνὴ λύπη καὶ χαρακτηριστικὴ ἀνησυχία διεχύθη, ἐν τῇ θορυβώδει, εὐθύμῳ καὶ ἀμερίμνῳ μεγαλουπόλει, πρὸς τὴν ἰδιότυπον γαλήνην τὴν προηγουμένην τῆς μετ᾽ ὀλίγον ἐνσκηπτούσης σφοδροτάτης καταιγίδος προσομοιάζουσα.

Ἡ κηδεία τοῦ Διαδόχου ἐγένετο λαμπροτάτη καὶ ἐπιβλητική, εἰς ἣν παρέστησαν ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Ἰωσήφ, οἱ Αὐστριακοὶ μεγιστάνες, οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῶν Ἡγεμονικῶν Οἴκων καὶ τῶν Κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης, τὸ Διπλωματικὸν Σῶμα μετὰ τῶν Στρατιωτικῶν Ἀκολούθων, οἱ ξένοι Ἀξιωματικοὶ οἱ ἐν Βιέννῃ διατρίβοντες καὶ ἅπαντες οἱ Αὐστριακοὶ Στρατηγοί.

Μετὰ τὴν κηδείαν ὁ νεκρὸς ἐτέθη ἐν Λάρνακι κατατεθείση ἐν τῇ Κρύπτῃ τῆς παρὰ τὴν ἀγορὰν ἱστορικῆς Μονῆς τῶν Καπουτσίνων, ἔνθα ἀναπαύονται τὰ μέλη τῆς Δυναστείας τῶν Ἀψβούργων ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ της Ροδόλφου, καὶ ὁ Ἀετιδεὺς υἱὸς τοῦ Μ. Ναπολέοντος Ναπολέων Β΄ Δοὺξ τοῦ Ραΐχστατ.

Ἡ κηδεία τῆς συζύγου τοῦ Διαδόχου, μὴ ἀνηκούσης εἰς Ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν, κατὰ τὴν αὐστηρὰν καὶ ἀπαράβατον ἀρχὴν τῆς Αὐστριακῆς Αὐλῆς ἐγένετο ἀνεπίσημος, ὡς πάσης Βιενναίας ἀστῆς. Ἐτάφη δὲ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Βιέννης.

Ἐπιστροφὴ εἰς Ἀθήνας

Μετὰ τὴν κηδείαν μετέβην δι᾽ ὑπηρεσίαν εἰς Πρεσβοῦργον. Τὴν 23 Ἰουλίου δὲ ἐπιδοθέντος τοῦ τελεσιγράφου τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Σερβίαν, καὶ ἀπορριφθέντος, τὴν ἑσπέραν τῆς 25 Ἰουλίου ἐκηρύχθη ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ Αὐστριακοῦ Στρατοῦ.

Πληροφορηθεὶς τὴν πρωΐαν τῆς 25 ἐμπιστευτικῶς, ὅτι κηρυσσομένης τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἦτο πιθανὴ ἡ κράτησις τῶν ξένων Ἀξιωματικῶν τῶν ἐπὶ μακρὸν ἐν Αὐστρίᾳ παραμεινάντων, ὧν εἰς ἐτύγχανον καὶ ἐγώ, ἀνεχώρησα κρυφίως εἰς Τεργέστην, ἔνθα παρέμεινα προφυλασσόμενος ἐν τῷ φιλοξένῳ οἴκῳ τοῦ Ἕλληνος Ἀρχιμανδρίτου Ἰεζεκιὴλ Βαλανιδιώτου ἀξίου τοῦ Ὑψίστου λειτουργοῦ, καὶ ἐνθουσιώδους πατριώτου τὸν Ἑλληνικὸν Κλῆρον ἐν τῇ ξένῃ τιμήσαντος καὶ ἀνυψώσαντος.

Καταπλεύσαντος δὲ τὴν πρωΐαν τῆς 27 τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀλβανία» καὶ ἐπιβὰς αὐτοῦ ἀνεχώρησα περὶ τὴν δείλην δι᾽ Ἀθήνας. Τὴν 28 δὲ Ἰουλίου 1914 κηρυξάσης τῆς Αὐστρίας τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας ἤρξατο ὁ βροτολοιγὸς καὶ ὀλεθριώτατος Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Τὴν ἑπομένην δὲ τῆς ἀφίξεώς μου ἀνελθὼν εἰς τὰ Ἀνάκτορα διηγήθην τῷ Βασιλεῖ τὰς λεπτομερείας τῆς δολοφονίας τοῦ Αὐστριακοῦ

Διαδόχου, καὶ ἐπληροφόρησα αὐτὸν περὶ τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ καὶ τῆς σοβούσης χαλαρότητος μεταξὺ τῶν Ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων τῆς Δυαδικῆς Μοναρχίας. Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει μου δὲ ποίαν στάσιν θὰ ἐτήρει ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ ἄρξαντι πολέμῳ, μοὶ εἶπεν ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς :

«Οταν οἱ Ἀετοὶ συμπλέκωνται,
Οἱ στρουθοὶ εἰς τοὺς βάτους κρύπτονται».

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελὶς	Στίχος	Ἀντὶ	Γράφε
40	21	θεαμοτάτην	θερμοτάτην
67	32	Διονύσιος	Μανοῦσος
68	2	ἐπιδίωξις	ἐπιδιώξεως
82	32	εἰς	ἐκ
117	19	ἀρηάξττωνεν	ἀνεξαρτήτων
124	4	ἐνόρκων	εὐόρκων
164	1	παρέταξεν	ἐστράτευσεν
164	3	300	200
204	2	Δημήνριε	Δημήτριε
213	7	κυκλούμενον	ἀποτελούμενον
214	17	εἰς τὰς	στὰς
215	10	Διάδοχος	ὁ Διάδοχος
216	12	ἐψυθίρισεν	ἐψυθίρισα
217	6	ἰδιαιτέρας	τῆς ἰδιαιτέρας
219	17	ποκελιστῶν	πολεμιστῶν
220	31	εὑρίσκετο	εὑρίσκεται
224	13	διέμεναν	διέμειναν
225	4	τῆς Μεραρχίας	τῆς V Μεραρχίας
227	21	τὴν	τῶν
232	23	IV	VI
263	27	II	IV
267	16	ἐξαγγέλλοντα	ἐξαγγέλλον
281	33	τοῦ μακρὰν	οὐ μακρὰν
296	19	Λαμπράκης	Λαμπρακάκης
297	12	Γεωργαντᾶς	Γεωργαντῆς
298	5	διαχειριζομένων	διαχωριζωμένων
366	4	εἰς 23	εἰς 23 νεκροὺς
366	11	εἰς 15	εἰς 15 νεκροὺς καί τινας τραυματίας

Σελὶς	Στίχος	Ἀντὶ	Γράφε
373	28	ποκέμου	πολέμου
381	30	τὸ πόμπου	τοῦ πολέμου
423	17	Βουλτσίτσης	Βουτίτσης
443	6	Λααβίτσα	Λακαβίτσα
453	11	Καράμαλος Π.	Καράκαλος Π.
453	24	καὶ ὑπίλαρχος Στάϊκος Σ.	καὶ ὑπίλαρχος Στάϊκος Σ. Μετὰ τῆς ὑπηρεσίας τῶν Μετόπισθεν Ταγ. Πυρ. Χρυσανθόπουλος Π.
455	21	Γεωγρακόπουλος	Γεωργακόπουλος
468	24	μέχρι Λήμνου	μέχρι τῆς Λήμνου
470	21	τῶν Ἑλλήνων	καὶ τῶν Ἑλλήνων
471	9	τῆς 17	τῆς 19
473	9	Σιμηνὼφ	Σιμωνὼφ
479	25	Πυροβολααχίας	Πυροβολαρχίας
485	20	ὑψώματά των	ὑψωμάτων
498	6	παρηγόρησαν	ἐπαρηγόρησαν
499	20	Ταξιαρχίας	Ταξιαρχίαν
522	27	λεηλατοῦντα, πυρπολοῦντα, ῥυπαίνοντα, καθυβρίζοντα	λεηλατοῦσαι, πυρπολοῦσαι, ῥυπαίνουσαι, καθυβρίζουσαι
530	23	Κοντοπούλου	Πετροπούλου Γ. ἀρίστου πυροβολητοῦ
550	20	ἐξελίξασα	ἐλελίξασα
551	25	ἀποτελουσῶν	ἀποτελοῦντα
551	27	τυγχάνουσαι	τυγχάνουσι
552	29	100 χιλ.	120 χιλ.
562	13	ἐκ τῶν βορείως	ἐκ τοῦ βορείως
573	11	ἀνατολικῆς	ἀνατολικῶς
606	33	μεθ' ἣν	μεθ' ἧς
627	2	Ἰνδιῶν	τῶν Ἰνδιῶν
630	24	ἀντίστασιν	ἀντίπραξιν